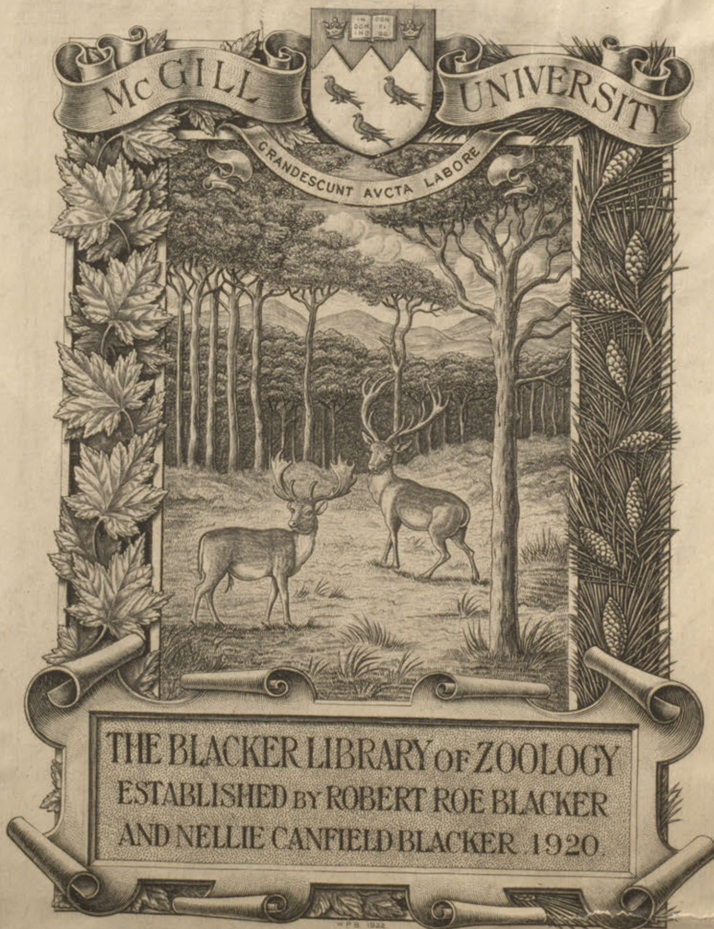
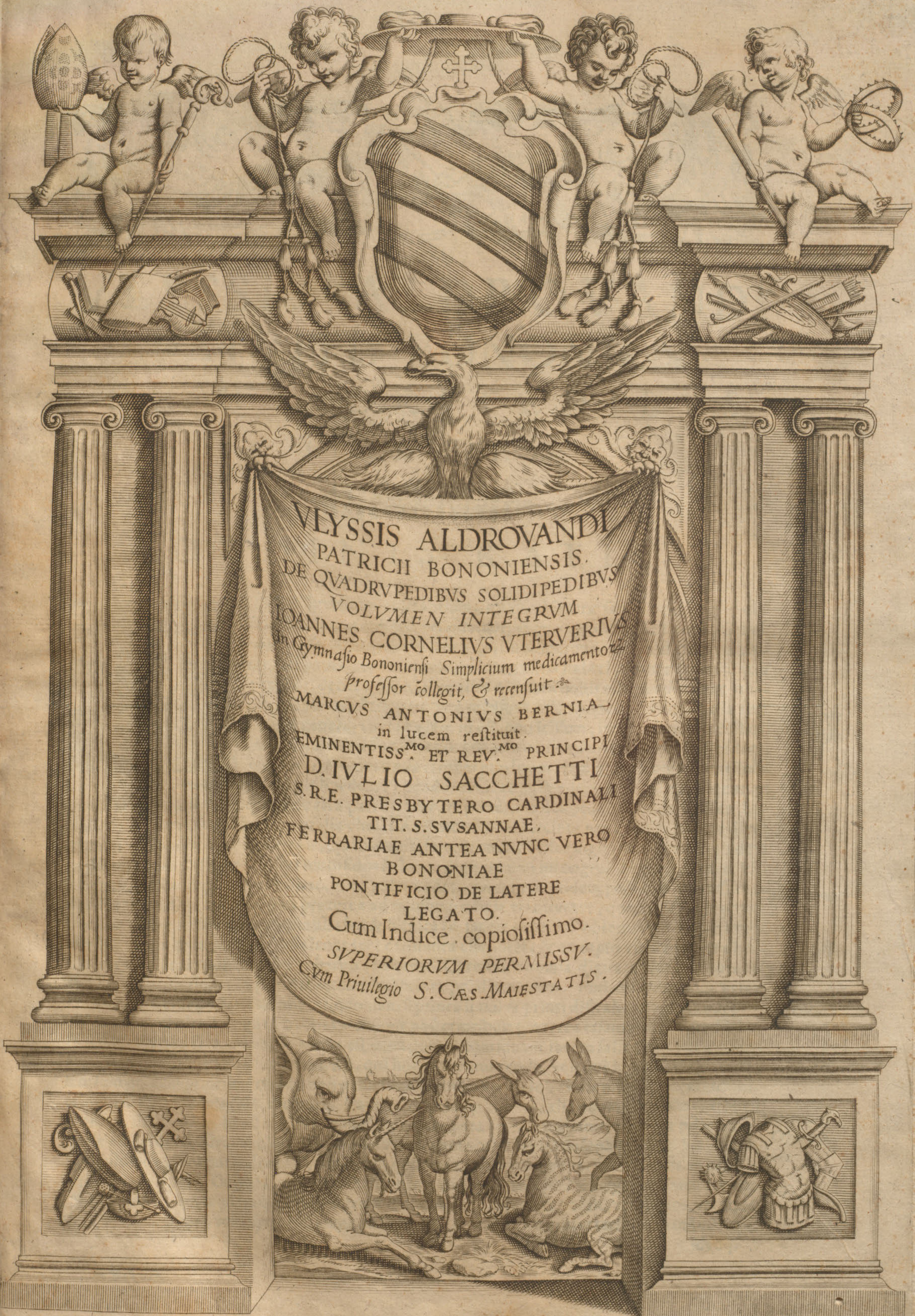

COMME
JE
FUS

Ex Libris
Marchionis
Salsae

McGILL
UNIVERSITY
GRANDESCUNT AVCTA LABORE
THE BLACKER LIBRARY OF ZOOLOGY
ESTABLISHED BY ROBERT ROE BLACKER
AND NELLIE CANFIELD BLACKER 1920.

Io: Bapt.a Coriolanus inu. incid.

BONONIAE. Apud Nicolaũ Tebaldinum M.D.C.XXXIX.

VLYSSIS ALDROVANDI PATRITII BONONIEN.

DE QVADRVPEDIBVS

LIB. I. CAP. I.

ORDINIS RATIO.

EDES brutorum animantium, quibus Natura ſanguinem largita eſt; vel bini ſunt, vt auibus, vel quatuor, vt quæ qnadrupeda Latini, Græci τετράποδα, Ariſtoteles etiam πεζὰ, nuncuparunt. Si quòd enim vel plures, vel pauciores acceperit, id in monſtris haberi, naturæq. erratum appellari debet. De auibus aliàs dictum à nobis eſt abundè: nunc quadrupedum tractationem præ manibus aſſumpſimus. Hotum tria ſunt ſumma genera, vnum ἄσχιδες, id eſt, non ſciſſum, integris nempè pedibus, ideoq. μονώνυχον ſiue μώνυχον, aut μονῶνυξ ſiue μῶνυξ dictum, Euripidi etiam μονόχηλον, quaſi vua tantùm præditum vngula, ſeu ſimplices aut indiuiduas vngulas habens, Plinius ſolipedem, Theodorus Gaza ſolipedem vocat: alterum quorum pedes binis fiſſuris vtrimque, hoc eſt à parte priore, & poſteriote deducuntur, vnde biſulca Latini, δίχηλα Græci vocauerunt, qualia chelas Ariſtoteles, ſiue forcipes pro vngulis habere dixit: tertium πολυσχιδῆς & πολυδάκτυλον, quaſi multifidum, & multipliciter digitatum; quandoquidem pedes manuum noſtrarum inſtar multifidos habent: digitata non incongruè dicentur, nam & Plinius auium alias digitatas eſſe dixit, alias palmipedes. Omnibus quidem pedes ad ingreſſum dati ſunt: ſed digitata prioribus præterea ad manuum officia vti nituntur, quod ſolipedes poſterioribus facere Ariſtoteles annotauit; ſed & biſulca id facere quotidie obſeruamus. Quæ anterioribus cibum ori admouent, Galenus ferè carniuora eſſe putat, & ex rapto viuere; cætera herbiuora: Cuniculus tamen, & lepus herbis victitant. Carniuora omnia digitata ſunt. Mouentur in omnibus poſteriora (inquit Ariſtoteles) ad priora per diametrum. Poſt enim dextrum prius, ſiniſtrum mouetur poſterius; cauſa eſt, quoniam ſi priora ſimul & prius; diſtraheretur ſanè aut procidua eſſet ambulatio, & quaſi tractis extenſione poſterioribus: præterea etiam non progreſſus huiuſmodi eſſet, ſed ſaltus: difficile autem eſt mutationem continuam facere ſalientem; huius autem rei ſignum, quòd citò laſſeſcunt equi illi, qui hoc mouentur modo, vt ij qui in pompis agitantur, ſeorſum qnidem prioribus ob hoc non mouentur. Si autem vtriſque dextris primis; extra ſanè fulcrorum fierent ſuſtentacula, ruerentq. Pariunt alia viuum animal, alia ouum. Hæc ᾠοτόκα, id eſt ouipara, illa ζωοτόκα id eſt viuipara nominantur. Ouipara cortice teguntur, viuipara pilis, quanquam erinaceus & iſtrix aculeos pro pilis habeant, nam aculei, vt Philoſophus ait, in his, quoddam pilorum genus putandum eſt, propterea quod pilorum, non pedum vicem, vt fit in echinis marinis, præſtent. Ouipara, etſi totidem habeant, quot viuipara ſenſus, ingenio tamen conſtat eſſe hebetiore: quare pleraq. eorum in terræ hiatibus degere Natura voluit, vt lacertos, vel aqua abdi, vt crocodilum, vel alijs locis, longè ab humano conſortio remotis, vt terreſtrem teſtudinem:

C · *Quadrupedũ diuiſio.* · *Pedũ vſus.* · *Lib. 3. de vſu part. c. 2.* · D · *Motus.* · *Partus.* · *Tegumentum.* · *Senſus.*

ideoq. in vltimum hiſtoriæ noſtræ locum iſthæc reijciemus; à viuiparis ceù multò pręſtantioribus exorſuri, vtilioribuſque, inter quæ præcipuam nobis vtilitatem præbent, quæ à iuuando noſtras operas iumenta Latinis appellari meruere; Græci, quod equidem ſciam, ſimile vocabulum nõ habent; nam κτῆνος latiorem habet ſignificationem, cùm ſit omne ipſis illud pecus, quod mactari, atq. immolari ſolet, aut in quo præcipuæ priſcorum ſitæ erant diuitiæ. Aeſchylus tria quadrupedum genera enumerabat, quæ noſtris quàm maximè laboribus ſubeunt, fœtus equorum, aſinorumque, & boum genus. Aſino autem quantum præſtet equus, ſciunt omnes. Priſci autem præſente equo, tam vile, tam bardum ſtupidumq. brutum ne nomine quidem dignabantur. Et Simonidem poetam teſtatur Ariſtoteles, in mulorum certamine, cùm is qui vicerat, dixiſſet exile pretium pro carmine, recuſaſſe, indignantem nimirum aſinorum ſobolem ſuo celebrari carmine: verùm vbi victor dediſſet ſatis magnum pretium, carmen tale feciſſe: χαίρετ' ἀελλοπόδων θυγατέρες ἵππων, id eſt, *Saluete volucripedum ſoboles equarum*: ſiluiſſe enim, quòd ex aſinis etiam eſſent nati, & quod honeſtius erat, expreſſiſſe, equarum filios appellando. Bos verò ſuas etiam laudes habet, atq. nonnullas etiam quibus equum fortaſſis ſuperat, nam quod boue pluribus modis victum iuuet humanum, animal equidem nullum eſt: vnde apud Homerum negat Achilles ſe ſe Troianis moleſtum iniuriumq. fore, quoniam nunquam ei vel boues, vel equos, id eſt, bina omnium animantium vtiliſſima, ſubduxiſſent. Iuxta enim antiqui ſeculi ritum, cùm vita mortalium adhuc eſſet paſtoralis, prima belli mouendi cauſa fuere abacta pecora. F

Iumenta quæ. — *Aſinus.* — *Lib. 3. Rhetor.* — *Bos, & equus præcipua iumẽta*

Οὐ γάρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους.
Non enim equos vnquam mihi ſubduxere bouesq́.

Cæterùm ſi conferantur inter ſe vſus omnes, quos nobis equus, & bos præbent, equum, licet vno, & altero viucatur, pluribus ſemper vincere fatẽdum erit, animal nempè, quod à Deo ipſo in oraculo laudatum Plato teſtatur, in Hippia maiore. Bos domi tãtùm vtilis: equus domi foriſq. vtiliſſimus. Si arandum, boui minimè cedit, ſaltem in planitie: currui iunctus, boui præſtat, tardus enim huius greſſus eſt, equi celerrimus: ſi dorſo ferendum, ſolis cedit elephanto, & camelo: vbi bos planè inutilis: atque hinc puto eſt, quod pleriq. veterum equum peculiariter, & quadam prærogatiua iumentum vocauerint, & diuinus poeta quadrupedem, quaſi non aliud ſit πολυχρηστότερον, & præſtantius: & Propertius equum ſumpſit pro re quapiam præ omnibus ex alijs exoptanda, ac deſideranda, inquiens.

Li. 2. Eleg. ad Cynthiã.

Quod ſi vera meæ comitarem caſtra puellæ,
Non mihi ſat magnus Caſtoris iret equus. G

Generoſum verò etiam quiddam, magnificumq. & ferocitate exultans in hoc in primis animali conſpicitur, fides item atq. amor erga dominum ſuũ, facilitaſq. ad multiplices vſus & obſequia. In bello nullum animal aptius, ideoq. virilem, non fœminilem ſexum decens, quin fœminis legimus, non item viris naturæ quodam inſtinctu, equos timori eſſe: imbelle autem muliebre genus eſt. Apud Theocritum Gorgo, Eunoe & Praxinoe feſtum ſpectaturæ Adonidis, cum prodirent equi regis, totæ pauidæ, animo conſternuntur, & vbi mox ſeſe nonnihil recepere, vna earum ait.

Bello aptũ eſſe. — *In Syracuſis.*

Ἵππον καὶ τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δεδοίκω,
Ἐκ παιδός. id eſt:
Equum enim & frigidum anguem ſemper timui,
Inde vſque à puero.

Fuiſſe tamen etiam nobilioris animi mulieres certum eſt, quæ non ſolùm non timuere equos, ſed vti etiam potuere viriliter, vt Camilla, & Pentheſilea à Virgilio celebratæ, &, vt Amaſones taceam, Cyniſca Archidami regis filia, cuius ad Plataneium, vt Pauſanias ſcribit, heroicũ fuit monumentum, quòd prima fęminarum omnium equos alere inſtituiſſet, primaq. ludis Olympicis de quadrigis palmam meruiſſet. In equo verò teſte Ariſtotele in libris Ethicorum ea præcipuè virtus laudatur, quòd ſit ad currendum, portandumq. hominem apprimè idoneus, & ad inuadendum, expectandumq. hoſtem minimè formidoloſus: ita & Galenus præualidum animal dixit & generoſum, cùm ἰσχυρὸν dicit, neq. ἄθυμον eſſe. Ægyptijq. animoſitatis typum equum fecère. Et in ſacris literis legimus: *Equo virtutem dedit Deus, & ſoluit de ceruice eius formidinem, vt exultet in campo, & occurrens regibus irrideat, odoretur bellum, eminus excitetur ſono tubæ.* Inſuper Plutarchus tradit equum ſolum omnium animalium in partem certaminum, & coronarum venire: quandoquidem ſolus in prælio homini adſit. Quid mirum ergò ſi militare animal Plinius, ſi duellicam equorum prolem Lucretius appellàrit. Gloriatur Demoſthenes ſe non lapidibus, non latere cocto vrbem muniuiſſe, ſed ſi meas (inquit) munitiones conſiderare velis, arma inuenies, equos, atq. ſocios, quaſi ſine equis vrbs tuta ſecuraq. eſſe nõ queat: id quod & alios crediddiſſe, nobis perſuadet Hippocrates in epiſtola ad Damagetum, inquiens: *Alij canes emunt, alij equos, alij multam regionem circumſcribentes, propriam ſibi inſcribunt, & multis imperare volentes, ne ſibi ipſis imperare poſſunt.* Equidem Ammonius equi perfectionem H

Mulieres animoſæ. — *In Laconicis.* — *Cur bello aptus.* — *Equus inter vrbis munitiones recenſitus.*

A ctionem esse asserit, velocem esse, acrem, & bello idoneum. Atqui hinc etiam est, quòd in multis regionibus lege cautum sit, ne quis equum, militiç tantoperè idoneum extra prouinciam emittat: sed & vrbium curatoribus, quorum est omnia recensere, quæ domi forisq. necessariam functionem habent, equos quoq. recẽsere præcipitur: hinc in Codice, equorum productio, siue vt Græci dicunt, hipparchia. Apud Romanos in primis huius animãtis semper fuit summa cura, adeo vt in emptione eius dena æris millia è publico persoluta fuisse legamus: publicum enim equum miles habebat, habebant & equestris ordinis viri, aureo à militibus, quibus ferreus erat, annulo distincti, quem cũ patricijs, & Senatoribus cõmunem habebant, quòd ex ipsis senatorius ordo suppleretur, quanquam ex plebeis etiam Senatores, quandoq. fierent: sed hi annulum quidem retinebant Senatores facti, equum verò publicum minimè; vnde equum possidere pro ex equestri ordine esse poetæ aiunt. Horatius.

Lex de equis vendendis.

Equestris ordo.

Offenduntur enim quibus est equus, & pater, & res,
Nec si quid fracti ciceris probat, & nucis emptor,
Aequis accipiunt animis. id est,

In arte poetica.

diuites & qui ex ordine sunt patritio, & equestri, offenduntur (si quid obscœnè dicatur) etsi popel-
B lus, qui fracto cicere, & nucibus viuit, probet. Publicus ille equus à censore assignabatur, vt notum est ex hoc Liuij. *Senatus consultum factum est, vt consul cum tribuni plebis ageret, vt ad plebem primo quoque tempore ferrent, vt P. Ebutio emerita stipendia essent, ne inuitus militaret, nene censor ei equum publicum assignaret.* Quod si verò vel malè curarent, macilentumq. & strigosum habere depræhenderentur, siq. ipsi nimium pingues, atque adeo bello inutiles essent, vel si minus strenuè se in bello gessissent, vel aliud quicquam commisissent, equus eis censoria seueritate adimebatur: testis est idem Liuius: *Illis* (inquit) *equi adempti, qui publicum equum habebant.* Imò verò, & censoribus ipsis equos per ignominiam ademptos inuenio. In Arniensi enim siue Narniensi tribus cum Liuius cẽsor nomen ferret, à Claudio Nerone, cum quo censuram frequentẽ iurgijs egit, quò non syncera fide secum redijsset in gratiam, equum vendere iussus est, atq. ita illatæ sibi prius ignominiæ talionem reddidit; quippe Liuius citato nomine Claudij in Pollia tribu, ob veterem simultatem equũ vendere coegerat. Meminit quidem huius quoque rei Liuius, sed aliter narrat. *Equitum* (inquit) *deinde census agi cœptus, & ambo fortè censores equum publicum habebant: & Nero M. Liuium collegam censorem, quia populi iudicio esset condemnatus, equum publicum vendere iussit.* Equus idem publicus honoris causa ob rem bene gestam donabatur; quin & eorum parentibus, qui equo stipendia iusta
C meruissent, prætextam concessã fuisse discimus ex Macrobio, etsi minus ex patritijs essent, cùm alijs ea esset interdicta. Amissa verò mox repub. cùm omnia ab vno Imperatore & darentur & expectarentur, quoniã magni æstimabatur, quidquid beneficij munerisuè loco ab illo acciperetur, vt opinor, acceptus equus publicus inter primos honores connumerari cœpit; quasi Cęsaris de equite Romano accipiente iudicium quoddam præclarum beneuolentia plenum fieret, aut certè censús ipsius testimonium. Extant equo publico donatorum sexcentæ lapidum inscriptiones, non solùm magnorum hominum, verùm interdum eorum quoq., quos existimes ex ijs verbis ab Imperatore in ordinẽ equestrem lectos; cùm aut equites antea nũ fuissent, aut censi non essent, credasque equum pnblicum videri, quod reipub. tẽporibus annulus fuit, quo donabantur, quicunq. in equitum numerũ recipiebantur. Moris verò ẽt, fuit florente repub. vt equites, cùm constitutum legibus tempus militassent, equos in forum ad censores adducerent, redderentq. & quoties, & quibus sub ducibus meruissent, enarrarent, quocunq. tandem ex ordine essent, seu patritio, seu equestri, seu plebeio; nam & Cn. Pompeium, qui fuit ex primarijs, legimus, cùm aliquando consulatum gereret equum ad censores, Gellium, ac Lentulum deduxisse, interrogatumq. pro more; Omnesné obijsset militias, respõdisse, omnes, & quidem sub me ipso imperatore. Catonem verò refert Plutarchus
D equum quo in expeditionibus vsus fuerat, ne reip. imputaret naulum, reliquisse in Hispania. Cõsulis verò etiam aut cuiusuis imperatoris præcipuum erat ornamentum equus phaleris pulcherrimè exornatus, vt Dionysius Halicarnassæus asserit, quà parte de L. Quinctio agit dictatore electo. *Vt paulò propior* (inquit) *erat, equos ei phaleris decorè ornatos adduxerunt, & secures cum fascibus, vestesq. purpureas, & alia insignia quibus olim regium imperium decoratum erat, obtulerunt.* Similiter cum eodem ornatu, consulari nempè per exercitum cuiusque ducis, dummodo eum aliquando magistratum gessisset, transducebantur, ad dignitatis splendorem, vt habemus apud Plutarchum de Crassi infelicis cum Parthis certaminis omine; ait enim, *Equus ex imperatorijs insigniter ornatus, tracto per vim rectore, in flumen submersus disparuit.* Tacitus de Cæsonio Pæto in eodem Parthos ducente: *Turbatus equus qui insignia consularia gestabat, retrocessit.* Hosce quoque phaleratos equos ex publico fuisse, Lipsio facilè crediderim. Dictatori verò, cuius alioqui apud Romanos dignitas tam sacrosancta erat, vetusta quadam lege, nefas fuit, nisi cùm ad bellũ proficisceretur, equo vehi, siue quòd maiores vires pedestribus copijs inesse arbitrarentur, ideoq. oportere imperatorem in phalãge permanere,

Lib. 39.

Equus publicus.

Equus quibus ademptus.

Lib. 24.

Lib. 29.

Lib. 1. Satur. cap. 6.

Equus publicus redditus.

Equus phaleris ornatus.

Lib. 10. de antiq. Rom.

Lib. 15.

Dictator cur equo non vteretur.

Plutarchus in Fabio.

nere, neq. locum deſerere, ſiue quòd eius principatus authoritas & magna eſſet,& quodammodo E
tyrannica in reliquarum omnium rerum adminiſtratione, voluerint tamen in hac dictatorem populo inferiorem videri. Fabio tamen Maximo dictatori deſignato poſt cladem ad Thraſymenum acceptam, primùm equus conceſſus in tãto rerum diſcrimine, quo principatus magnitudo, ac mores oſtenderetur, maiorisq. apud omnes authoritatis haberetur. Aliàs lege Curiata, qua dictator creabatur, vt aſcendere equum liceret, ad populum nominatim ferendum erat, id quod Liuius etiam oſtendit, de M. Iunio dictatore agens. *Dictator M. Iunius* (inquit) *rebus diuinis perfectis, latoq́ (vt fieri ſolet) ad populum, vt equum aſcendere liceret;* Eſt enim equus animal ſuperbum,& equitare, magnificum iudicabant; quamobrem etiam in equis triumphabant à ſuperatis hoſtibus. Cùm verò omnium militarium artium peritiſſimi haberi vellent, equitandi quoque peritia alios quoſq. vincere ſtuduerunt, à pueris huic arti ſerio ſeduloq. omnem nauantes operam: quòd equitandi ſtudium tetigit Horatius, dum canit:

Fabio Maxim. dictatori equus conceſſus.
Lib. 3. dec. 3.
Equitandi ars Romanorum.
Lib. 1. Car. Od. 8.

Lydia dic per omnes
Te Deos oro, Sybarim cur properas amando
Perdere, cur apricum
Oderit campum patiens pulueris, atq́ ſolis
Cur neq; militares
Inter æquales equitet, Gallica nec lupatis
Temperet ora frenis. F

Quin Vegetius author eſt iuniores apud Romanos in equis ligneis, ſeſe quoque exercuiſſe, atque adeò vt non ſolùm à dextris, ſed etiam à ſiniſtris partibus, & inſilire & deſilire ſcirent, euaginatos tamen gladios aut contos interim manibus tenerent. Cęterùm ſicuti in alijs omnibus equitãdi peritia laudi vertebatur, ita maior adhuc inde gloria accedebat reipub. regnorumq. rectoribus. Neroni plurimum quidem ſemper ſermonem fuiſſe ſcribit Suetonius, de Circenſibus, quanquam vetaretur, ſed & equorum ſtudio vel ab ineunte ætate præcipuè exarſiſſe, laudandum innuens, quòd equitandi peritus eſſet, damnandum, quòd cùm de hominibus regendis, quod imperantis eſt, meditari debuiſset, de quadrigarijs regendis, quòd eſt aurigæ, cogitaret continuè. Iulius Cæſar, teſtante eodem, huius artis fuit peritiſſimus; Plutarchus verò equitandi vſum ita ei facilem fuiſſe affirmat, vt reflexis in tergum manibus, equum velociſſimis concitare curſibus poſſet. Ne verò quis apud Romanos tantùm militaris huius animantis, equitationiſq. ſtudium excultum fuiſſe exiſtimet, de alijs etiam populis aliquid proferendum. De Græcia canebat Horatius:

Nero equitandi peritus.
Iulius Cæſar.
Lib. 2. epiſt.

Vt primùm poſitis nugari Græcia bellis
Cæpit & in vitium fortuna labier æqua.
Nunc in athletarum ſtudio, nunc arſit equorum. G

Audiſtin, inquit Plato, *Themiſtoclem filium ſuum Cleophantum in equeſtri facultate ſtrenuum effeciſſe, adeò vt equis rectus inſiſteret, rectuſq; ex equo iacularetur, cæteraq. permulta perficeret & ſtupenda, in quibus ille diligenter erudiri curauit, ſapientemque in ſingulis quæ præceptores eruditi callebant, effecit.* Alexander Magnus adoleſcens adhuc, Bucephalum equum inſignẽ, à patre nuperrimè emptum, cùm à nullo ſubigi poſſet, vt equitem pateretur, primus indomitæ peruicaciæ domandæ rationem oſtendit: mox præter omnium opinionem quadrupedem aſcendit, & citrò vltroq. effuſis aperto campo habenis ad laſſitudinem agitauit, vt ſuo pòſt loco ex Plutarcho oſtendemus. Hoc etiam nomine illuſtris fuit Alcibiades, vt eſt apud Thucydidem & eũdem etiam Plutarchũ: nec enim alium meliores equos aluiſſe aiunt, aut ſepties Olympijs cucurriſſe, viciſſeq. *Aluit* (inquit Plutarchus) *equos cum ſplendore, & nomine, etiam ob multitudinem curruum. Huius ſtudij admiratione plurimum ei vel hoſtes detulerunt.* Gelo tyrannus, cùm aliquando lyra in conuiuio circumferretur, eamq. conuiuæ ordine componerent, atque canerent, ipſe equum iuſſit adduci,& in eum facilè inſiluit, vt idem Plutarchus prodidit. Neſtor verò ἱππηλάτης cognominari meruit, quòd equorũ moderationem apprimè calleret. Mithridates rex Ponti, vt apud Iuſtinum, alioſq. legimus, ſexiuges equos regere poterat. Perſæ referente Xenophonte filios ſuos tria potiſſimũ docebant, equitare, ſagittare & vera dicere Parthos verò H
etiam Iuſtinus tradit adeo equorum ſtudio teneri, vt equis omni tempore vectentur, illis bella, illis conuiuia, ac priuata peragere officia, ſuper equos ire, conſiſtere, mercari, colloqui conſueuiſſe. Apud Indos, vt Arrianus ait, regium erat elephanto vehi; proximus honor quaternis equis, tertius camelis: vno equo vile habebatur. Maſſyli, & Numidæ populi Libyæ, tantam habuere equitandi ſcientiam, vt equos non freno, ſed virga gubernarent, vt meminit Lucanus, inquiens:

In Menone.
Themiſtocles.
Alexander Magnus.
Alcibiades
Gelo tyrannus.
In apophthegmat.
Neſtor.
Mithridates.
Perſæ.
Parthi.
Indi.
Lib. de reb. Ind.
Maſſyli.
Numidæ.
Lib. 4.

Et gens quæ nudo reſidens Maſſylia dorſo
Ora leui flectit, frenorum neſcia, virga.

Vnde Virgilius infrenos vocat Numidas. Meminit eorundem etiam Silius:

Hic paſsim exultant Numidæ, gens inſcia freni,
Queis inter geminas per ludum mobilis aures
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.

Procopius de agilitate Totilę Gothorum regis, eo ipſo die, quo cum Græcis acie dimicaturus erat, ſic

A sic ait: Armis indutus processerat auro abundè cælatis, & ex equo, vt ornatissimis phaleris, ità & *Lib. 3.*
pilo, & lancea noscitabatur, purpureaq. & regia veste, & ex prædicto equo præcipuè, quo miræ *Totilas.*
magnitudinis vehebatur. In medio autem campo, vt bellicæ (equestris, Sigonius) artis peritus,
ac ludibundus processerat, equum diuersim calcaribus concitando in orbem frenis agiliter agere, obequitandoq. telum in auras sursum versus aptè diuerberare, & ipsum id rursum ad terram
delatum impigrè per manus translatum, gloriæ id artis plurimum ducere, supinandoq. se desuper equum, inclinandoq. vtrimque ad terram, & vicissim in latera, vt qui à puero fuisset desultandi, ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra peragendi. Gothis autem istiusmodi exercitatio- *Gothi.*
nes iam indè à prima iuuentute familiares tradit Olaus Magnus. Temporibus Romani III. Imp.
quendam fuisse scribit Cedrenus nomine Philoreum, qui iniecta veste equo celerrimo, ei insiste- *Li. 8. c. 15.*
bat rectus, gladiũ manibus gestans, quem equo concitatissimè currẽte rotans, euripum Circi per- *regni Sep-*
currebat, gladium sursum, deorsumq. versans, & ne minimũ quidem vestigio suo elabens. Admi- *tent.*
randã quoq. equitandi scientiam in Galeacio Bardassimo equite quodam Siculo sub Alphonso
seniore Neapol. rege celebrat Fulgosus, cum nempè armis tectum, ephippio inter coxas accepto,
ingentẽ equũ crinibus apprẹhensum saltu conscendisse, statimq. nullis firmato vinculis ephippio, *Lib. 3. c. 2.*
B equum ad cursum adegisse, coxarum, ac crurũ firmitate pro cingulis vsum. Carolo V. Cæsari tanta fuit, teste Iouio, cum dignitate equitandi peritia, vt nullus eo armato, atq. equum incitante, & *Carolus V.*
in gyrum reflectente, vel pulchrior, vel viuidior, vel in ferendo armorũ pondere patiẽtior eques *Lib. 27.*
reperiri posset. Quemadmodum itaque laudi vertitur equitandi ars, ita contrà ignominiæ est viro nobili, nescire equitare. Refert Collenutius Ramirirum, nothum Sanctij maioris, è Monacho *Equitandi*
Hispanorum regem factum, contra Saracenos suscepta expeditione, cùm sinistro brachio scutum, *imperiti &*
dextro lanceam adaptasset, mox frena equi apprẹhensare iussum, respondisse: qui possim, vtraque *quib. igno-*
manu occupata, nisi dentibus hæc retinenda quis porrigat? ideoq. irrisum à proceribus propter *miniæ.*
rerum imperitiam, regni & filiæ tutelam Alphonso VII. Castulonensi commisisse, & ad monachos *Lib. 1. hist.*
rediisse. Sed vt ignominiam taceamus, non semel ex imperitia equitandi vitæ periculum subse- *Neap.*
quitur, maximè si feroculus fuerit equus, vt magnorũ virorum esse ferè solet, quare pulchrè dicebat Carneades, referente Plutarcho, diuitum & regum filios nihil rectiùs discere quàm equitare,
cùm prçceptor inter literarũ exercitationes ijs palpari possit, & antogonistæ in palestra se cõmit- *Equitatio*
tere, & vinci sinere: equus verò sitné princeps an priuatus, diues an pauper sessor, ignoret, indo- *regibus cur*
ctumq. moderatorem dorso excutiat. Etsi enim equus sua natura hominis amans sit, tamen nisi *vtilis.*
C probè curetur, atq. tractetur, infensus fit, & alienus, vt idem ille clarissimus author asserit, in libro
de fraterno amore. Minus ergò mirum videri debet, si cùm regia planè sit equitãdi sciẽtia, equus
fuerit in summo semper honore, & pretio. Verùm, vt fit in omni alia re, cũ alijs pluris, alij minoris
æstimentur pro bonitate singulorum, sic ignominiæ dabatur viro ingenuo, ac nobili, si equos viliores, paruiq. pretij aleret. Hinc Isæus: *nunquam equum habuisti pluris quàm trium minarum.* Romæ
talento generosos equos emptos habemus apud Varronem Sesquiulisse his verbis: *nunc emunt Trossuli nardo nitidi, vulgò Attico talento equum.* Alicubi etiam equum publicum mille assariorum
esse ait. Theognis verò equos inter præcipuas opes recenset, inquiens:

Ισον τι πλυτȣσιν, ὅτῳ πολὺς αργυ..ος ἔςι
Κ.ὶ χρύρος καὶ γῆς πυροφόρȣ πεδία,
Ιπποι θ' ὁμιονοιτε. id est

Aequaliter diuites sunt, is cui multum argentum est,
Et aurum, & terræ farriferæ arua,
Et equi, & muli.

Quamobrem etiam tùm ob pretium, tùm ob maximas quæ equis alendis insumuntur, impensas, *Alere e-*
D vt olim, sic & hodie, qui eos alunt, diuites censentur, ac illustres. Cassiodorus quendam tanta *quos, quo-*
patrimonij vbertate gloriatum esse scribit, vt inter reliqua bona equinis gregibus principes vin- *rum sit.*
ceret, eosq. cùm in Græcia, tùm in Italia nobilissimos habitos, quorum maiores alendis equis fa- *Lib. 1. Epist.*
mam quæsissent. Dolet Iulitta (inquit D. Basilius) quia non est patricia, neq. septem è maioribus
numerare potest, qui fortunas omnes alendis equis, aut gladiatoribus exhauserint. Nec defuere
certè quos equorum studium, & in eos impensæ ad extremam vsque compulere miseriam: idque
in primis fabula docet Glauci Potniæi, quem, cùm magnis sumptibus equos aluisset, atq. in ex- *Glauci fa-*
tremam tandem egestatem esset redactus, fingunt ab equis suis laceratum, Virgilius: *bula, & Dio-*
medis.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum, *Lib. 3. Geor-*
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci *gicor.*
Potniades malis membra assumpsere quadrigæ.

Nec alio sensu equos Diomedis Thraciæ regis, quòd in eos omnes suas opes prodegisset, amici
ἀνθρωποφάγοις appellarunt: indeq. etiã fabulis datũ, quòd equos suos hospitũ sanguine saginaret,

cùm videlicet subditorum etiam opes exhauriret. Apud Spartanos igitur, inter seuissimas execrationes fuisse ἱπποτροφίαν, quam caballationem recentiones vocant, id est equorum enutritionem, E
scribit Alexander ab Alex. eò quòd magno staret impendio, & homines suaui captu ad pernitiem (Lib.23.ca. 22.) duceret. Nam modus alendi equos (inquit ille) nõ pauperes, vt aiunt, sed arua frumentifera sectatur. (Lib. 6. Polit.7.) Certè rectè dixit etiam Aristoteles, equos alere proprium esse eorum, qui ampla patrimonia habent. quamobrem & iuxta Græcam legem opulentioribus præcipi solere legimus, vt equos alerent, non tam ad ornamentum ciuitatis, quàm ad reip. commodum: ad quem ritum alludens Pindarus, Xenocratem, equitatum Græcorum more, curare cecinit. (Atheniensium populorum diuisio.) Solon, vt annotauit Suidas, populum Atheniensem in quatuor classes descripsit, pro ratione census, & rei familiaris, quarum prima nomen habebat à D. medimnis, quòd nimirum tantum frugis è rure suo excolerent: hiq. diuites erãt: altera erat equitum, qui de CCCC. medimnorum reditu, si esset necesse, singulos equos possent alere. Horum sacrificia θυσίαι ἱππάδες inde dicebantur, id est equestria, hisq. licuit & honores petere, & comam alere. Tertia Zeugitarum, quorum bini vnum equum præbebant; Quarta mercenariorum, seu proletariorum, & capite censorũ, quibus nullus magistratus concessus erat. Apud Plutarchum quoque in Chalcidensium repub. ἱπποβόται dicuntur, qui opibus & gloria inter alios excellerent; quales ἱπποτροφοῦντες dicebant Athenienses: ex quibus cùm esset pater Pole- F
(Li.1.sat.6.) monis, Antigonus Caristius apud Laërtium, eũ ex primarijs ciuitatis esse colligit. Ita & Horatius se neque diuitem esse, neq. nobilem significare cupiens, ait:

Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rure caballo,
Sed quod eram, narro.

Et Aristippus apud eundem, vt Diogenis vilitatem damnet, inquit esse

Splendidius multò, equus vt me portet, alat rex.

Huc spectat illud Strepsiadæ de prodigo suo & hippicæ dedito filio, ἱππάζεταί τε καὶ ξυνωρικεύεται, celete vehitur, & iam in animo suo perpendit quomodo in Olympijs victoriã acquirat: vel equos educat, ceu heroes, & insigniores equites, quorum animi ad Olympicam palmam aspirant: nõ animaduertens se Strepsiade filium esse. Antisthenes philosophus referente Laërtio, sicubi ornatam vidisset mulierem, ad domum illius proficiscens, iubebat virum equum proferre & arma, vt siquidem hęc illi essent, delicijs eam vacare sineret, sin aliàs, cultum amoueret: quasi diuitis, ac nobilis viri potius sit equum alere, quàm benè ornatam habere vxorem. Xenophontis æuo apud Persas moris erat, vt nullus ex claris pedes incedere conspiceretur: atq. ita nobiles à vulgò distingui. Et G
Iustinus tradit inter seruos, & liberos hoc discriminis esse apud Parthos, quòd illi pedibus, hi nisi equis incederẽt. Circassos quoq. equos plebeis permittere hodieq. negant: & Cairi, teste Bellonio, peregrino equiti ingredi non licet, nisi illustris sit aut satrapas. Sub regibus primùm Romanorum, pòst libera ciuitate, demum principibus, pręsertim florẽtissimis, quandoq. nullum equorum (Li.9.Romæ triumph.) vsum fuisse in vrbibus, & in itinere, pręterquam apud nobiles, & patritios, scribit Blõdus, maximè si aliquando magistratum aliquem gessissent: vt minus miremur, si in Menam Pompeij libertũ, qui prius sectus flagellis triumuiralibus prætoris ad fastidium, mox ab Augusto eques factus,

Arat Falerni mille fundi iugera,
Et Appiam mannis terit.

inuectus sit Horatius. Pęna itidem abactorum ex legibus Valẽtiniani, & Valentis affectos esse an- (Lib.37.ca. 5.) notauit Pet. Gregorius Tolosanus in suo Syntagmate iuris, qui equũ, equamue præter senatores, honoratos, administratores prouinciarum, & decuriones conscenderent. (Leges de equis.) Claudius etiam Cæsar edicto vetuit, testante Suetonio, viatores, ne per Italię oppida, nisi pedibus, & sella, aut lectica transirent: deniq. Iulius Capitolinus affirmat, M. Antoninum Pium in ciuitatibus sedere in equis, (In Põpeio.) aut vehiculis prohibuisse. In castris verò etiam equo vehi non licebat, authoremq. habeo Plutar- H
(Tigranes.) chum, neminem vnquam visum qui in castris equitauerit, ideoq. Tigranem Armeniæ regem, cùm eques ad Pompei castra venisset, duos Pompeianos lictores equo descendere, peditemque ire (Equo descendere qui, & quãdo cogebantur.) ad Pompeium iussisse. Notum item à lictoribus dictatori, aut consuli, aut prætori præeuntibus pro imperij maiestate, obuium quemq. semita cedere, denudare caput, & maioris obsequij honorisq. causa equo descendere iussos: Hinc enim illud Senecæ: *Si consulem videro, aut prætorem, omnia quibus honor haberi solet, faciam, equo desiliam, caput aperiam, semita cedam.* (Epist.65.) Apuleius quoque ritum hunc graphicè depinxit, inquiens: *Si quem conspicantur ex principalibus viris, benè consultũ, benè cogni-* (Lib.3.Floridor.) *tum quanquam opido festinant, tamen honoris eius gratia cohibent cursum, releuant cursum, retardant equum, & ilicò in pedes desiliunt: fruticem, quem verberando equo gestant, eam virgam in læuam manum transferunt: itaq. expedita manu adeunt, ac salutant.* Tanti autem descensum ex equo fecere, vt Dio testetur Seruilio Isaurico, cum fortè obuius quidam equo non descendisset, re delata ad iudices, causam satis idoneam visam hominis eius damnandi. Digniores tamen, conspicuis virtute, & amicis

eundem

A eundem nonnunquam honorem reddidiſſe diſcimus ex hoc fragmenti Saluſtiani loco: *Quibus de cauſis Syllam in victoria dictatorem, equo deſcendere ſibi vni, aſſurgere de ſella, caput aperire ſolitum.* Loquitur autem ipſe Pompeius: niſi dicamus id adulationis præcipuæ cauſa factum à Sylla; nam aliàs nec patris ratio habebatur, vt conſtat Q. Fabij exemplo, qui Fabium Maximum patrem ad ſe venientem deſcendere ex equo per lictores iuſsit. Simile quid legimus de Iudæis. Erat enim Hieroſolymis, vt notauit Chriſtianus Adrichomius, porta equorum nominata, uoqd ad illum vſq. locum equitare homines poſſent, ſed inde dimiſſis equis, in templum pedites procederent. Perſeus Macedoniæ rex, magno prælio ad Pidnam victus à L. Aemilio, cum equitibus fugiens, vt cum amicis colloqueretur, ex equo deſcendens, equum manibus traxit, quod officium nunquam antè ſibi ipſi præſtiterat. Author Plutarchus. Quare cùm magnificum haberetur, & magnorum tantum virorum, in equo conſpicuum eſſe, non pauci ab equitatione ſibi omnino temperarunt. Seneca id oſtendit, de Catone Soniore: *O quantum erat* (inquit) *ſeculi decus, imperatorium, triumphalem, cenſorium, quod ſupra omnia eſt, Catonem vno caballo contentum, & ne toto quidem: partem enim ſarcinæ ab vtroque latere dependentes occupabant.* Iuniorem verò Catonem tradunt peditem legationem per Aſiam obiuiſſe, & in Demetrium Pompeij libertum turma equitum ſociatum incidiſſe. Platonem etiam,

Equorum porta.
In Theatro terræ ſanctæ.
Equitare magnificũ eſſe.
Cato ſenior
Cato iunior.

B cùm equũ aliquando conſcendiſſet, dixiſſe ferunt, vereri ſe ne ἱπποτυφία id eſt, equino faſtu contaminaretur: & Maſiniſſam teſtatur Cicero, cùm equo deſcendiſſet, vt iterum aſcenderet, adduci non potuiſſe: quin & ipſum Ciceronem Tyroni ſcripſiſſe legimus. *Equum & mulum Brunduſij tibi reliqui.* Superbum.n. animal equus eſt, & maximo faſtu tumidum, ideòq. humilibus ſubmiſſiſque & qui exemplari vitæ ſanctimonia conſpicui fuere, abominabile, imo & Deo ipſi, quia non pauci in equis maiorem ſæpius, quàm in Deo ſpem fiduciamq. collocaſſe arguuntur: vnde in ſacris literis legimus. *Hi in curribus & in equis, nos in nomine Domini inuocabimus:* ideo Iſraëlitarum regibus multitudo equorum fuit interdicta, vt habetur in Deuteronomio, ne propter illorum ſtudium populus reduceretur in Ægyptum equorum feraciſſimam, & cum Ægyptijs conuerſaretur, qui nimirum in his animantibus, & in armis potius quàm in Deo fidebant. Equidem D. Baſilius in hæc Pſalmiſtæ verba: *Fallax equus ad ſalutem: in multitudine autem virtutis ſuæ non ſeruabitur:* eiectus (inquit) eſt, & excluſus ab vſu Sanctorum equus: ſed ne Iſrael in obeundis bellis quamuis proſperè ſe geſſerit, videtur vſus aliquando equeſtri potentatu: nec ſanctorum aliquis priuatim equo vti pulchrum exiſtimauit. Pharao, equeſtri vſus exercitu, & Sennacherib ſuperbus, equorum multitudine narrantur. Quamobrem Pharaonis equum, & aſcenſorem Deus deiecit in mare, & Sennacherib mili-

Plato.
Maſaniſſa.
Lib. de ſenect.
Cap. 17.
Homil. 33.
Sanctis equus prohibitus.

C tes dormitauerunt, qui aſcenderunt equos. Et lex per Moſem promulgata de regibus ſanxit. *Non multiplicabit ſibi equum.* Idem Baſilius in hoc Eſaiæ: *Et repleta eſt terra, & non erat numerus curruum eorum.* Nullo non loco (inquit) ſcripturæ obſeruauimus Sanctos deuitaſſe vſum equorum, quin etiam de his qui in procinctu inſtruuntur ad bellum, neque reliquis iſtius vitæ indigentijs accenſetur numeroſitas equorum. Quia enim volebat Deus, vt toti penderent à ſuo præſidio, & ſuccurſu, non item illi in medio conflictu conſiſtentes, ſpem ſuam reponerent in ſuo militari apparatu, & ob hoc vetuerat fieri, dum dicit lex; *ne quando multiplicauerit tibi equum;* quin tandem reprẹhenſi ſunt, quòd ſibi tantam comparaſſent equorum multitudinem, adeò vt numerum ſupergrederentur. Vnde etiam eſt, quod in Salomone rege luxuriæ aſcribitur, quòd citra omnem bellicum vſum tot millia equorum aleret, pręſertim iugatorum. Qui verò à luxu, pompiſq., alijſq. huius ſeculi delicijs, honoribuſq. ſibi temperare, vetereſq. Sanctos æmulari ſtudent, hodie equos quoq. conſcẽdere reſpuunt, etiamſi duriora aſperioraq. facienda ſint itinera. Bonifacius Miſnię inferioris Archiepiſcopus, vt teſtatur Marulus, cũ ad illas gentes euangelizaturus proficiſceretur; equitãtibus qui cum illo erant, ipſe medio brumę tempore ſine equo nudis pedibus inceſſit: Cũ verò ad aſperiora montium itinera perueniſſent, equum quidem conſcendit, ſed tamen calceamenta minimè

Sãctis equitatio exoſa.
Equi contempti.
Li. 3. c. 10.

D induit, ita vt ſæuiente hyeme, & niue quæ pedibus inſederat, gelaſcente, plantas de ſtapede amouere non potuerit, donec aqua feruẽte ſuperfuſa, glacies ſolueretur. Cauiſſe verò etiam Eccleſiæ antiſtites, ne equi vſu à diuino cultu abſtraherentur, nemo neſcit. Britannos ſcribit Beda, & pręlatos Anglos circa annum ſexcenteſimum trigeſimum primum cępiſſe equis ire, cùm prius (inquit) pedites, & in neceſſitate non niſi ſuper equas veheretur. Et Pierius Valerianus perſeueraſſe ait in noſtra vſq. tempora, vt primores antiſtites equo per vrbẽ vehi ſolemnibus præſertim diebus, contra morem, & decorem haberetur, pręterquàm vno maximè omnium feſto die, quo nouus Põtifex Max. ad Lateranum (inquit) deducitur. Tunc .n. in albis equis omnes præſules conuehi moris eſſe. Volaterranus tamen, & Polydorus teſtantur Innocentium Quartum circa annum M.CCLIV. publico decreto ſanxiſſe, vt Cardinales equis deinceps inſidentes rubro vterentur galero, quo maior huic ordini accreſceret maieſtas, quę nunc eouſq. efferbuit, vt ducentis quandoq. antecedenti bus equis egredian tur, ipſi verò vehuntur mannis & Aſturconibus: Sed & abbates numeroſis equis vti oſtendit D. Bernardus, inquiens: *Mentior ſi non vidi abbatem ſexaginta equos, & eò amplius in ſuo ducere*

Cardinaliũ pompa.

cere comitatu. Dicas si videas eos transeuntes, non patres monasteriorum, sed dominos castellorum, non E
rectores animarum, sed principes prouinciarum. Sublimes autem huius seculi honores per equum si-
Honores sæculares per equum indicati. gnificari etiam D. Augustinus testatur, hoc Dauidicum explicans: *Hi in curribus, & hi in equis:* Hi
(ait) volubili successione temporalium bonorum trahuntur, & in superbis præferũtur honoribus,
atq. in his exultant. Nec aliam ob causam equus ipse apud poetas nobilis, cæsareus, μεγαλοπρε-
πής, siue magnificus, seu potiùs magnos decens, & potentes viros, & περίβλεπτος conspicuus, illu-
Psal. 19. stris, & qui admirationi est, vocatur, & ἱπποβάμονα ῥήματα apud Aristophanem dicũtur grandia
Equi magnifica epitheta. verba, & quæ quasi equo inuehuntur sublimi, & magnifico. Quemadmodum ergò regium quid, &
sublimioris animi viri habitum semper fuit equitare, eodem pariter modo equorũ curam gloriæ,
honoriq. vertebant non vulgares homines, adeo, vt Plutarchus testetur, eum qui equi gubernãdi
In Ranis. ignarus est, equitare dedecere, non aliter, ac musicæ ignarum, canere fistula. Ipsi enim viri princi-
Lib. de Fortuna. pes equilia sedulò, serioq. curabant, vt generosæ notæ equos ad Circum, & bellũ haberẽt. Atheas
Scytharum rex, ipse equum suum strigili purgabat, vt idem Plutarchus meminit, & cùm Philippi
Equos curare non ignobile. Macedoniæ regis legati ad eum venissent, rogauit, an hoc quoque rex eorum faceret. Idem rex
Ameiniam tibicinem præstantissimum cùm aliquando cepisset, canere iussit quidẽ, sed admirãti-
bus qui aderant, dicebat se maiori cum voluptate equos audire hinnientes. Alcibiades, referente F
In Apophthegm. eodẽ Plutarcho, equos, quibus in Olympia vteretur, tãta cura, & studio ipse enutriuit, vt ad quin-
quẽnalem ludorum celebritatem septem quadrigas perduxerit, quod antea nemo (inquit) vel re-
Atheas rex gum, vel priuatorum hominum adhuc fecerat. Vnde equorum (quos eò duxerat) alacritate quar-
Alcibiades. tum victor euasit, vti indicat versus Euripidis, quos ibidem Donatus Acciaolus latinos fecit. Pin-
darus Hieronem Siracusanorum regem ἱππόχαρμαν vocat, quasi equis gaudentem, idq. duplici
Hiero. sensu, gaudentem scilicet equis, quod celete in Olympijs vicisset, & quòd sũma equos cura aleret,
curaretq. Andromachen Hectoris coniugem tradit Homerus, suis ipsam manibus, fœnum, & aue-
Andromache. nam, mariti sui equis præbuisse, quòd delectari ijs eum sciret, & in bellorũ vsum accuratissimè, &
indulgenter alere. Oenomaus Eleorum rex, narrante Plutarcho, omnium regum studiosissimus
In quæst. Græcis. equorũ, hæc animantia, ita dilexit, vt multa, & dira execraretur in capite equorũ, qui ineunt Eli-
de equas. Iuba verò author est equum à Semiramide tam ardenter adamatum, vt se ei submittere
Oenomaus rex. posse exoptaret, quasi animal esse, quod humanis nõ indignum esset amplexibus, indicatura. Non
minor erga hoc animãtis genus amor, seu potius insania fuit Caij Caligulæ, qui equum suum no-
Semiramis mine Incitatum ad cœnã adhibebat, eiq. in aureo vase hordeum apponebat, in poculis aureis vi-
Caligula. num propinabat, salutem eiusdem, & fortunã curabat, consulẽ cum facturum se pollicitus, quod G
si vixisset, præstitisset etiã, si Dioni credimus; & Suetonio, qui tamen paulò aliter isthæc enarrat:
Incitato (inquit) *equo* (cuius causa pridie Circẽses ne inquietaretur, viciniæ silentium indicere so-
lebat) *præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præterq. purpurea ornamenta, ac monile è gemmis,*
domum etiam, & familiam, & supellectilem dedit, quod lautius nomine eius inuitati acciperentur: consu-
latum quoq; traditur destinasse. Addit insuper idem Dio, eundem Caligulam cùm aliquando Deum
ageret, ipseq. suijpsius sacerdos esset, equum collegam assumpsisse. Cuspinianus dicit Theophila-
Theophilactus Patriarcha. ctum Lacapeni Imp filium, Patriarcham Cõstantinopolitanũ habuisse vltra duo millia equorum;
& in alendis fuisse perpetuò intentum, sed neque fœnum proposuisse edendum, neque hordeum,
sed inter alios fructus, pistachia, pineas, palmulas, & vuas passas, & caricas, caq. omnia lectissima,
vino fragrãtissimo temperata, admixtis etiã croco, cinnamomo, alijsq. pretiosissimis aromatibus,
Verus Imp. in hoc luxu Verum Imp. superans, qui, vt ait Capitolinus, equo suo nomine Volucri vuas passas, &
nucleos inuicem hordei in præsepe ponebat. Fuit autem in Theophylacto minus id damnandum,
sed quòd allato nũcio, quòd nobilissima equarũ peperisset, sacrificans & iam preces recitans my-
steriorum præ nimio gaudio re sacra necdum absoluta ad stabulum accurreret, vt Cedrenus testa-
tur, visoq. pullo recens nato satiatus spectaculo, mox in templũ rediret, vt rem sacram ad finẽ per- H
duceret, ferri æquo animo à pio homine non potest. Impium verò etiam, atque planè execrandum
Gensericus rex. in Genserico Vandalorum principe, quòd cùm Carthaginẽ cepisset, omnesq. opes interfectis in-
colis in suum ius vertisset, adiecto ad Ecclesiarum spoliationem animo, equorũ suorũ eas stabu-
la fecerit, cuius rei testis Victor, & ex eo Rauisius Textor. Iã & hoc quoque impium esse videtur,
Equi sepulti. quod equos multis in locis, honore sepulchri, non apud barbaros tantùm, sed apud Græcos etiã,
atque Romanos affecere. Cimon Miltiadis F. Atheniensis equabus suis, quibus tertiùm vicerat in
Cimon. certamine Olympiaco, sepulchrum propè suum monumentum, statuendũ curauit, vt ex Plutarchi
Catone refert Pontanus, meminitq. etiam Herodotus. Agrigentini tanti suos faciebant equos, vt
Agrigentini. post mortem non solùm sepelirent, sed tumulis etiam eorum pyramides erigerent, vt Plinius ait.
Solinus verò eorum populorum regionem, equorum sepulchris frequẽtem esse tradit, idq. supre-
Parthenia, & Eripha equæ. morũ meritis datum credi. Partheniã & Eripham equas fuisse Marmacis fuerunt vnius ex procis
Hippodamiæ, easq. ab Oenomao puellæ patre iugulatas, sed postmodũ sepeliri iussas. Pausanias
etiam

A etiam de Tyndarei equo terræ commisso sic loquitur. *Progressis paulò longius* (ab Achillis fano, quod à Sparta in Arcadiam rectà euntibus sese offert) *est equi monumentum; quo in loco Tyndareus dicitur conuocatis Helenæ procis, super exectis equi testibus iusiurandum concepisse, cuicunque Helena desponsaretur, armis se illius iniuriam, si à quopiam nuptiæ illæ violatæ fuissent, vindicaturum: cùm hoc illos sacramento adegisset, equum eo ipso in loco defodit.* In Patrocli rogo comburebantur etiam equi apud Homerum. Bucephala, siue Bucephalia Indiæ vrbs fuit, iuxta Hydaspen fluuium, ab Alexandro condita (inquit Strabo, & meminit etiam Plinius) sic appellata à Bucephalo equo, quo vicit Porum, & eo ipso in loco sepultus est. Equum Augusti à domino suo etiam sepulturam meruisse Romana testatur historia: de quo Germanici Cæsaris carmen extitisse, Plinius tradit: quòd cùm interciderit, aliud de eodem recitabo ex Ausonio, quod tale est.

In Laconicis.
Tyndarei iuramentū.
Equi combusti.
Iliad. Ψ.
Alexander.
Augustus.
In Epitaphijs heroum.

Prosphore, clamosi spatiosa per æquora Circi,
Septenas solitus victor abire vias.
Improperanter agens primos à carcere cursus,
Fortis prægressis, vt potereris equis,
Promptum & veloces erat anticipare quadrigas:
Victores etiam vincere laus potior.
Hunc titulum vani solatia sume sepulchri,
Et gradere Elysios præpes ad alipedes.
Pegasus hinc dexter currat tibi, læuus Arion.
Funis & ad quartum det tibi Castor equum.

B Boristhenes equus fuit Hadriani Imper. quo in venando propter alacritatem plerunq. vtebatur. Dio asserit, mortuo, ab Imperatore sepulchrum factum, columnamq. erectam cum inciso etiam epigrammate. Verus quoque Volucri suo aureum, vt Capitolinus testatur, simulachrum fecit, idque semper secum portauit, ac tandem sepulchri honore cohonestari voluit, & quò grauius stomachemur (inquit Petrarcha) in Vaticano, tot inter sacra ossa ibi condita & condenda. Scythæ, authore Herodoto, cum rege defuncto, aliquam eius pellicum strangulatam sepeliunt, & eum qui vina miscebat, & cocum, & hippocomum, & ministrum, & qui erat à nuncijs, necnō equos, & alias res. Circumacto anno rursum hoc agunt. E famulis regis, qui ingenui Scythæ sunt, intimos sumunt. Horum quinquaginta cùm strāgularunt, ac totidem præstantissimos equos, eductis intestinis, expurgatis paleis replēt, ac consuunt. Et vbi dimidium fornicis super duo ligna resupinatum statuerint, alterumq. dimidium super altera duo ligna, & item alia multa huiusmodi defixerint, tum super ea equos imponunt, crassis tignis in longum ad ceruicem vsque traiectos, ita vt priores fornices sustineant armos equorum, posteriores verò iuxta femora suscipiant vteros, vtrisque cruribus supernè pendentibus. Equos infrenant, eorumq. habenas ad palos extentas alligant. Dehinc desuper eorum singulos quinquaginta iuuenum strangulatorum, hunc in modum. Vnicuique eorum rectum C stipitem per spinam ad ceruicem vsque transfigunt; quod inferius stipitis extat vltimum, infigunt tigno illi quo equus traiectus est. His equitibus sepulchro circumpositis abeunt. Hunc in modum reges sepeliunt. Hucusque Herodotus. Maior verò etiam equis exhibetur à Moxijs Tartariæ populis honor, qui constituto, & solemni quotannis die equum post aliquot cæremonias corio exuunt, carneq. in mēsa absumpta, palea implent, & mox erectæ aræ impositum ceu propitium numen adorant, pellesq. pretiosiores offerunt, vt Iosaphat Barbarus in suo tradit itinerario. Apud Persas quoque equi, vt apud Molossos, canes sepulchra, & exequias meruerunt, vnde Statius.

Boristhenes equus.
Volucer equus.
Dial. 31. de equis.
Scythæ vt reges sepeliāt.
Lia. 2. Sylu.

—— Gemit inter bella peremptum
Parthus equum, fidosque canes fleuere Molossi;
Et volucres habuere rogum, ceruusq. Maronis.

Eosdem Persas scribit Alexander ab Alex. detonsis coniugibus, lugubri vlulatu, corpora extulisse, & in funere etiam clarorum virorum seipsos, equosq. atque alia iumenta totondisse. Herodotus autem de morte loquens Masistij, quem Græci Macisium vocauere, Vbi in castra (inquit) rediere ingens luctus cùm omnem exercitum, tùm verò Mardonium honoratissimū tam apud Persas, quàm apud regem impleuit, ita vt eiulatus eorum omnem Bœotiam peruaderet, seq. ipsos, & equos ton- D derent. Itaque & Plutarchus Alexandrum asserit in luctu mortui Hiphæstionis equos mulosq. totondisse: cumq. moris etiam esset apud priscos, detonsa, vel euulsa coma, funera eorum honestare, quibuscum aliquam haberent necessitudinem, ita etiam Thessali cum sua coma equorum quoque iubas detondebant, vt Plutarchus meminit. Ne quis verò priscam tantùm, non modernā istiusmodi amentiam esse suspicetur, redire ei ad memoriam iubet Petrarcha, nec lōgè, seu loco seu tempore requirendum. Adhuc enim (inquit) viuit, necdum senuit: & in terra Italica nobiscum degit is, quem nominare non est necesse: fortunæ vtiq. vir ingentis, nec parui ingenij, consilijq. vir, alioquin magni animi, nec insulsi, vbi quid seriò agendum incidit, qui tamen ęgrotanti equo quē amabat, aureum puluinar, ac sericum cubile substrauit. Cumq. ipse interim podagra vinctus, atq. immobilis medicorum legibus regeretur, nihilominus tamen, aut seruorum vectus manibus, aut equo altero vix iniectus, & suos medicos secum ducens, equum ęgrum suum bis terq. quotidiè visitabat, illi suspirans, atque anxius assidebat, illum leniter manu tractans, blando murmure solabatur. Quid multa? Nullum medicinæ genus intentatum, nil languenti amicó debitum prætermissum fuit.

Lib. 3. c. 7.
Equi vbi tonsi.
Lib. 9.
In Pelopida
Aureū puluinar equo substratum.

Fabulam

Fabulam fortaſſis poſteritas vocet: vera res, & magno in populo nota eſt. Sic vir fortis curam equi E
geſſit, vt propriam, ſic extinctum luxit, vt filium. Quidam ſanè apud Suidam ait, ſe alia ex alia re-
Ornatus equorum.
gione fugere, ſæui domini metu, qui equos plus quàm homines curaret. Idem vero etiam amor
ſtudiũq. ex ornatu cognoſcitur, quo vt olim, ita & noſtro tempore equos cohoneſtant. Tradit Lu-
douicus Romanus Narſingæ regis potentiſſimi equum tanti pretij eſſe credi, quanti eſt quæpiam
Lib. 4. Nauigat. c. 11
ex noſtris vrbibus: propter incredibilem margaritarum, quibus oneratus eſt, copiam. Latinus rex
apud Virgil. donat Aeneæ legatis.

Lib. 7. Aeneid.

Inſtratos oſtro alipede, pictiſq; tapetis
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent
Tecti auro, fuluum mandunt ſub dentibus aurum.

Iſtiuſmodi monilia, ornatiſſima ceruicis equorum diuitias appellat Apuleis. Caij principis equus
ornatum habebat ex purpura, & gemmis, & Verus Volucrem ſuum niſi ſagis fuco tinctis ad ſe ad-
duci patiebatur: apparetq́. vulgatiſſimum iſtiuſmodi fuiſſe ornatum, nam & Ouidius ait:

Lib. 6. Metamor.

Conſcendunt in equos, Tyrioque nitentia ſucco
Terga premunt, auro grauidis moderantur habenis.

Nunc Cardinales purpura equos, muloſq. inſternunt, quod primùm fieri voluit, teſtante Platina, F
Paulus Secundus, qui pontificio apparatu maiores omnes ſuperauit. Poppæa Neronis vxor cùm
Poppæa.
equis delectaretur delicatiſſimis, eorum ſoleas nõ ferro, ſed puriſſimo auro fecit, vt Tacitus, & Sue-
tonius prodiderunt. & Sigonius refert quendam Marchionem nomine Bonifacium circa annum
Lib. 8. de regno Ital.
1057. cùm ad ſponſam ducendam proficiſceretur, equos omnes argenteis calceatos ſoleis habuiſ-
ſe. Hiſce modò quæ hucuſq. dicta ſunt, omnibus, multorum erga equos humanitas haud præter ra-
Humanitas erga equos.
tionem addi poterit, vt maior adhuc equi dignitas, & erga eum ingenuorum virorum affectus de-
claretur: dignumq́. ſcitu in primis, quod prodidit Pontanus de Ferdinando Aragonio, quia nem-
pe equum ſuum, quo egregiè fuerat aduerſus inſidiantes vſus, freno liberauit, vacuumq́. labore
De liberal. cap. 36.
omni eſſe voluit, ſtabulario cuidam data paſcendi eius cura. Similiter Selimus Baiazetem patrem
imperio ſpoliare conatus, victuſq. ab eo propè Bizantium, cum paucis incitato perniciſſimi equi
Ferdinandus rex.
curſu, ſeſe vtiq. fatis ſuis reſeruans, Varnam profugit: (inquit Iouius.) Erat is equus vnicolor abſo-
luta nigritie, cui Carabulo, id eſt, atræ nubi nomen fuit. Huic poſtea rerum mortuo patre potius, tã
Selimus Imperat.
quam emerito vacationem dedit, ſic vt in honore habitus, ſine ſeſſore, ſola ex tectili auro ſtragula
tectus, ad Perſas vſq. & mox in Aegyptum deueheretur, eiq. demum mortuo ad Memphim, Alexã-
Carabulus equus.
dri Magni exemplum ſecutus ſepulchrum condidit, regio quidem animo, niſi necati ab eo fratres G
ſepulturæ honore caruiſſent. Alexander tantiſper dum in acie inſtruenda, vel dandis imperijs, vel
monendo, vel inſpiciendo obequitabat, alio quam Bucephalo vehebatur equo, quoad Bucephalo
velut emerito, & qui iam ætate grauis eſſet, parceret. Vbi verò prælium iniret, admouebatur ille, in
quem cùm tranſiliſſet, illicò iubebat claſſicum canere, vt apud Plutarchum legimus. Mexicani verò,
cùm pro rege ſuo, & pro libertate dimicantes contra Ferdinandum Corteſium, nulla magis re exti-
muiſſent, quàm equeſtris turmæ impetu, equitemq́. integrum eſſe animal Centauri ſpecie putaſ-
ſent, poſtquam equi duo indicis confoſſi ſparis, mactatiq́. clauarum ictibus concidiſſent, dépréhẽ-
ſo errore, detracta ſtatim equi ſcoria vſque adeo exactè tomento repleuerunt, vt viuorum effigiem
repræſentarent, & in templo tanquam admirabilis rei ſpectaculo ſuſpenderunt, vt Iouius refert.
Tanta verò etiam huius animantis inter alia præſtantiora eſt prærogatiua, vt nullum aliud gratius
Lib. 34. Hiſtor.
donum nobilioribus offerri queat, ideoq́. Agamemnon iracundiam Achillis remiſſurus, duodecim
pingues perniciſſimoſq́. equos ei donat: ipſe verò etiam Aetham à Sycionio illo accipi, eumq́. pro-
Equi donati.
pterea immunem à militia reddit: Cuius exemplo poſtea Ageſilaus, cùm aliquando equis deſti-
tueretur, opulentis iniunxit, vt pro ſe quiſque equum, virumq. præberet, ipſe verò vacationem ha-
beret. Ita etiam videmus reges à Romanis, & hos quoq. à regibus, equis phaleratis donatos fuiſſe. H
Latinus rex è trecentis, altis in præſepibus ſtãtibus, centum electos legatis Aeneæ donat apud Ma-
ronem, vt modò recitaui. Et vt de noſtri temporis principibus etiam aliquid dicamus. Pace ad Ver-
Lib. 13.
cellas compoſita (inquit Iouius) cùm Mantuanus princeps Carolo VIII. Gallorum regi priuato
nomine pacem congratularetur, certatumque vtrimq́. eſſet muneribus, Mantuanus regiæ liberali-
tati minimè ceſſit; nam cùm duos eximiæ proceritatis equos quorum alter mille aureis venerat,
dono accepiſſet, aliud ipſe nobiliſſimum equorum par regi dedit, quorũ alter ſpadiceo erat colo-
re, natus in Calabris, qui incredibili ad ſeſſoris nutũ agilitate, & in gyros circumflexus, & curſu, &
ſaltibus incitatus, ſtupentibus Gallis, regem magnopere delectauit. Idem Iouius teſtatur Galea-
Donum facetum.
cium II. Mediolanenſium Ducem Leonato Clarentio Britanniæ regis filio inter alia pluſquam re-
galia munera, ſeptuaginta equos inſignes argenteis, & ſericeis ephippijs ſtratos dono miſiſſe. Huc
Lib. de dict. & fact. mem.
ſpectat facetum illud à Ludouico XI. factum donum, de quo Aegidius Corrozetus ſic ſcribit. Gal-
lus quidã nobilis animaduertens regem illum pro rapo ſibi à ruſtico quodam donato, mille donaſſe

A aureos, beneficium fœneraturus, generosum equum regi dono dedit. Hilari eum animo rex suscepit, & rapum syndoni inuolutum ex ærario depromptum homini dari iussit. Explicatoq. munere, cùm indignabundus nobilis se delusum conquereretur. Quæ verò hæc ludificatio, inquit rex, mille emptum aureis rapum equo centum aureorum pretium vix æquanti opposuisse? Fiebant verò potissimùm munera ob egregiè domi, forisque nauatam operam, & ne à patrum nostrorum memoria recedamus, Benedictum Pisauricum, tradit Iouius, Magno Consaluo Veneti Senatus nomine ob benè, feliciterq. præstitam in oppugnanda Cephalenia operam, inter alia regia dona, decem Thracios equos dono obtulisse. Cn. Martius Coriolanus ob captum oppidum Volscorum Coriolos, ex omnibus quæ illi oblata sunt ab Imp. muneribus, nihil præter vnius captiui hospitis salutē, & equū quo in acie vteretur, accepit, vt de eo testantur Liuius, & Plutarchus. Clœliæ puellæ Romanæ datus equus à Porsenna rege, referente eodem Plutarcho, ob fortitudinem, quòd obses cum nouem alijs virginibus ipsi data fluuium equo traiecisset, suoq. exemplo ad idipsum conandum inuitasset reliquas. Ouidius, quia aliquando ab Augusto equum dono accepisset, sese illi prius gratum, & amicum fuisse colligit, inquiens:

Consaluus magnus. Coriolanus Clœlia. In Publicola.

At memini, vitamque meam, moresque probabas,
Illo quem dederas prætereuntis equo.

B Dignum verò etiam memoratu est, quòd scribit Petrus Gregorius Tolosanus in Syntagmate iuris de Theophilo Orientis Imp. ducem nēpè quendā dignitate spoliasse, & perpetuo insuper damnauisse exilio, quòd militem strenuū equo, quo sępè se incolumē periculo extulerat, priuasset, & tāquā suum Imperatori donasset, eiusq. equi inopia, miles fusis suis postea interisset: iussisseq. viduæ militis restitui equum, & bona ei, liberosq. eius adiecisse. Cùm igitur reges terreni, atque mortales, ita sibi deuotissimos (inquit D. Chrysostomus) remunerare consueuerint; quanto magis omnipotens Deus, quia rex regum, & dominus dominantium est, Eliam suum tota se corporis, & animæ deuotione zelantem, post multorum laborum sudores, post dirarum persecutionum magnas illustresq. victorias, opima de mundo, & diabolo spolia referētem, igneo curru, & flammantibus equis impositum triumphali gloria præfulgente ad sua regna voluit peruenire? Ingens verò etiam honor, & pretium equi inde cognoscitur, quòd nō pauci vbiq. ferè terrarum militare hoc animal tributi nomine sibi soli volunt. Pipinus Francorum rex victis Saxonibus eam dedit parendi legem, vt quotannis trecentos bellatores equos ad Francum perducerent. Eisdem & Gotricus Danorum rex hanc quoque tributi legem edixit, testantibus Saxone, & Crantzio, vt eorum Duces, quoties

Lib. 36. ca. 37. Miles propter ablatū equum punitus. Homil. de Ascens. Eliæ. Elias. Equi pro tributo.

C apud Danos regni mutatio obuenisset, centum equos niueos nouo regi penderent: Quòd si verò nouus Saxonibus Dux daretur, is quoque consimili pensione subiectionis suæ solenne præberet indicium. Vladislaum Polonorum regem tradit Cromerus Valachis tributum centum equorum, quadringentarum purpurarum, totidem boum, ducentorū curruum in singulos annos imposuisse. Henricus verò Secundus Imp. Babenbergæ scribit Cuspinianus, in honorē DD. Petri, & Pauli, ac martyris Georgij episcopatum erexisse, prædijs ditauisse, instituisseq. vt quotannis albus equus Romano præsuli tanquam eius sedis defensori ab episcopo mitteretur. Iam & hoc amplius est, pro nō solutis equis vrbium excidia subsecuta inuenimus. Hercles Ilium cepit, destruxitq. cùm Laomedon Trois equos, quos pro filię salute fuerat pollicitus, nō soluisset. Huc referri potest memoratu digna vindicta cuiusdam equitis propter ereptū sibi equum, quam nobis in hæc ferè verba recitauit Sigonius: Ardouinus Lombardus spectatæ virtutis, atq. ingentis animi vir, à Duciano Græci Imper. Catapano, grandi data pecunia Candidati honore affectus, & oppidis quibusdam Apuliæ præpositus fuerat. Is cùm in Siciliensi expeditione Saracenum quendam in Sicilia prostrauisse, insignem eius equum, quem sibi pugnās pepererat, à Maniaco Catapano, Duciani præcessore impetrare non potuit, verùm eo cum dedecore spoliatus est. Huius vlciscendæ iniuriæ cupidus consilium eripiē-

Ex equis non solutis damna. Lib. 8. reg. Ital. Vindicta propter ereptum equū.

D dæ Græcis Apuliæ cæpit. Itaque simulato voti causa Romam itinere, Auersam ad Ranulphum comitem genere Normannum, se contulit, atq; eius animum ad Apuliam inuadendam accendit; effœminatos appellans Græcos, terram opulentam, Normannos iam numero, armisq. præstantes, turpe esse exiguis parui atque obscuri oppidi finibus esse contentos. Consilio comprobato Ranulphus strenuos ei duces duodecim cum trecentis militibus pactus, vt quæcunque occuparentur æqua inter omnes sorte diuiderentur; quibus rebus sacramento firmatis, repente omnes impetum in Apuliæ fines fecerunt, atque imparata omnia nacti Melphim totius Apuliæ claustrum, atque inde Venusium, aliaq. oppida ceperunt. Hucusq. ille. Præ cæteris verò, quæ hactenus recitauimus, maximè equorum gloriæ etiam ascribi debet, quòd nō solùm amissos, furtoq. ablatos in omni terrarum angulo non sine vitæ periculo serio, seduloq. quærerent, sed etiam ob repertos dijs immortalibus tēpla erigerent, cuius rei de Vlysse testimonium præbet Pausanias, inquiens: *Vlysses equos per totam Græciam quærens, tandem reperit, illicq. loci Dianæ templum erexit, quam Eurippen inde cognominauit, addito item equestris Neptuni signo.* Possim modò non paucas rationes alias adducere, cur primum

Templa propter repertos equos erecta. In Arcadicis. Diana Eurippe.

in hac noſtra hiſtoria locum equo dederim,ſed quantum cæteris præſtet corporis,ac animi potiſ- E
ſimùm dotibus,robore nempè,curſu,agilitate, pernicitate,ingenio, docilitate, magnimitate, fide,
amoreq. erga dominos,in proſequenti tractatu diligenter oſtendemus; nunc tamen hoc vnum ceu
Per equorũ pro epilogo adijciemus,quòd,ac ſi equos continuò cogitarent,per ſolam pleriq. Hipponam equo-
Deam iura rum præſidem iurarent; id quod teſtatur Iuuenalis: *Iurat Solam Eponam, & facies olida ad præſepia po-*
re. *ſtas.* Quin & de ſuo etiam nonnulli nomine equorum greges appellabant, vt ad poſteros ſui me-
moriam, equorum propagatione tranſmitterent, vt Baſilius meminit.

SYNONIMA, ÆQVIVOCA.

Sus. SVS, Hebræis, equus eſt, Suſah verò equa : & quemadmodum ἵππος apud Græcos in fœmi-
Suſah. nino genere, tùm equam, tùm equitatum ſignificat, ita quoque Suſah nonnulli primo Can-
ticorum, equitatum, vel multitudinem equorum exponunt. Sus autem nonnulli equum di-
ci credunt quaſi à gaudio; alij verò, quod in bello ſit agilis,& non caput tantùm,ſed & corpus to- F
tum,& vocem attollat, à Nus,quam etymologiam improbat Pagninus. Apud Hieremiam loquen-
Cap. 8. tem de auibus, quæ tempus ſuum norunt migrandi, & redeundi, Sus, vel Sis exponitur grus, Io-
nathan tamen reddidit equum: ſicuti etiam Aquila; D. Hieronymus alibi pro eadem voce Miluũ,
alibi Hirundinis pullum: Septuaginta & Symmacho eſt χελιδών, id eſt hirundo. Mihi magis pla-
Cap. 38. cet, vt ſit grus, quoniam apud Eſaiam, vbi dicitur: *Sicut grus, & hirundo, ſic garriebam, meditabar ſicut*
Suſuatha. *columba,* pro grue Hebraicè Sus legitur. Pro Sus Exodi nono Chaldaicè legitur Suſuatha. A Sus
Rekeſch. σουσίας factum etiam videtur, quo nomine Syris equum vocari Varinus tradit. Rekeſch ſunt qui
equum præſtantem, & qui annis minimè ſit confectus, exponunt, quidam etiam equum velociſſi-
Cap. 14. mum, cuius ſit vſus in bello : alij verò vertunt mulum, D. Hieronymus veredarium, ſed in Geneſi
Achaſtra- per rekeſch intelligit equitatum, per rekuſch verò poſſeſſionem Idem Achaſtranim Eſther 8. ver-
nim. tit veredarios, alij mulos, alij camelos celeriter currentes. Dicuntur verò etiam equi per excel-
Abirim. lentiam, ſicuti & tauri, abirim, id eſt robuſti. Ramakin dicunt pro equo Chaldei, Arabes Ra-
Ramakim. maka, quo modo etiam Iſmaelitica lingua vocari equum inuenio. Syluaticus pro faras exponit
Faras. equum, & hara faras ſtercus caballinum, & anſeſcalferas coagulum caballinũ, & dheneb hachil,
caudam equinam herbam, vt bachil equus ſit, nam dunab ſiue denab pro cauda apud alios quoq. G
reperitur. Græci ἵππον dicunt, & vt Etymologus vult, παρὰ τὸ ἵπτασθαι τοῖς ποσὶ, quòd pedibus mit-
Hachil. tatur: additq. π duplicari ad differentiam τοῦ ἴπου, quæ vox laqueum ſignificat. Atticis tàm fœmi-
nino, quàm maſculino genere proferri, necnon & poetis Lexicographi paſſim tradunt; quæ tamen
res non paucis cauſam præbuit, vt modò equum, modò equam redderent, prout ſcilicet Græcè
prolatam eam vocem offenderent: nec contenti etiam nõnulli dixiſſe τὴν ἵππον, addere θήλειαν vo-
lunt, non ſine eruditorum riſu. Icones verò addunt diſtinctionem, nam cùm τὴν ἵππον, τὴν ὄνον &c.
Eques pro dicunt, iſtiuſmodi animantium greges, ſiue armenta indicant. Oppianus equam ἵππαδα vocat. Iã
equo, & verò quemadmodum equitem pro equo veteres quidam poſuerunt, vt Virgilius: *Atque equitem*
equibus pro *docuere ſub armis inſultare ſolo,* vt Ennius apud Nonium Marcellum: *At non quadrupedes equites, &c.*
equite. & equum pro equite, vt idem Virgilius.

Lib. 3. *Geo.* *Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab alto*
Lib. 8. *Ae-* *Extulit, & rauco ſtrepuerunt cornua cantu*
neid. *Vtq; acres concuſſit equos, vtq; impulit arma.*

Sic & ἵπποι pro ipſis equitibus dicuntur apud Homerum in hoc verſu :

Ὀτρύνων ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, id eſt, H

Inſtigans tùm equites, tùm viros ſcutatos, hoc eſt pedites armatos : & equitare tam de equite, quam de
Equitare. equo ipſo dicitur, vt notat Nonius ex hoc Lucilij :

Quis hunc currere equum, non æquè equitare videbat?
His equitat, curritque oculis. Alij ſic citant ex Lucio :
Nempe hunc currere equum nos, atque equitare videmus.

Sic enim citat Macrobius. Ἵππος præterea alias habet ſignificationes: eſtq. in primis ſyderis no-
Libro 2. *de* men apud Proclum: de quo Cicero hos verſus recitat ex Arato.
nat. Deo.

Huic equus ille iubam quatiens fulgore micanti
Summum contingit caput aluo, ſtellaque iungens
Vna.

Pegaſus. Hunc equum Aratus, vt Higinus refert, & alij complures Pegaſum Neptuni & Meduſæ Gorgonis
filium dixerunt; qui in Helicone Bœotiæ monte vngula ſaxum feriens, fontem aperuit, qui ex eius
nomine

A nomine Hippocrene est dictus: alij verò dicunt, quo tempore Bellerophontes ad Prœtum Aban-
tis filium, Argiuorum regem deuenerit, Antiam regis vxorem hospitis amore inductam, petijs-
se ab eo, vti sibi copiam faceret, promittens ei coniugis regnum. Quæ cùm impetrare non po-
tuisset, verita ne se ad regem criminaretur, occupat, eum sibi vim afferre voluisse Prœto dicit:
qui quòd eum dilexerat, noluit ipse supplicium sumere, sed quòd equum esse sciebat, mittit eum
ad Iobatem Antiæ patrem, quam alij Sthenobœam dixerunt, vt ille filiæ pudicitiam defendens,
Bellerophontem objceret Chimæræ, quæ eo tempore Lyciorum agros flamma vastabat. Vnde *Chimer.*
victor profugiens post fontis inuentionem cùm ad cælum contenderet euolare, neque longè iam
abesset, despiciens ad terram, timore permotus decidit, ibique perisse dicitur: equus autem sub-
uolasse, & inter sydera ab Ioue constitutus existimatur. Alij non criminatum ab Antia, sed ne sæ-
pius audiret quod nollet, aut precibus eius moueretur, profugisse Argis dixerunt. Euripides au- *Hippen.*
tem in Menalippa: Hippen Chironis Centauri filiam, Thean antè appellatam dicit, quæ cùm ale-
retur in monte Pelio, & studium in venando maximum haberet, quodam tempore ab Aeolo Hel-
lenis filio Iouis nepote persuasam, concepisse, cumque iam partus appropinquaret, profugisse in
syluam, ne patri, cùm virginem speraret, nepotem procreasse videretur. Itaque cùm parens eam
prosequeretur, dicitur illa petisse à deorum potestate, ne pariens à parente conspiceretur. Quæ
B deorum voluntate, postquam peperit, in equam conuersa, inter astra est constituta. Nonnulli eam
vatem dixerunt fuisse, sed quòd deorum consilia enunciaret, in equam esse conuersam. Callima-
chus autem ait, quòd cùm desijsset venari & colere Dianam, in equam ab ea conuersam esse. Hęc *Comm.in*
dicitur etiam hac re non esse in conspectu centauri, quem Chirona nonnulli esse dixerunt, dimi- *Sphæram*
diamque apparere, quòd noluerit sciri se fœminam esse. Hæc itaque omnia Higinus. Ptolemæus *Procli.*
verò duos in cælo equos collocat, aut vt rectiùs dicam (inquit Ioan. Stœflerus) duas equorum *Equus*
partes. Vnus dicitur prior equus, aut caput equi, cui Ptolemæus numerat quatuor stellas occul- *prior.*
tas, suo tempore in Capricorno, nostro in Aquario, de eo præter commemoratos, alij verbum *Equus secū-*
non faciunt. Alter Arabicè Alpheratz, latinè equus secundus; aërius, volans, Pegasus, equus *dus.*
dimidius, cuius prior pars patens vsque ad vmbilicum. De ortu huius equi sic cecinit Manilius. *Lib.14.*

Piscibus exortis cum pars vicesima prima
Signatum terræ lumen fulgebit & orbi,
Aëreus nascetur equus, cæloque volabit,
Velocesq; dabit sub tali tempore partus,
Omne per officium vigilantia membra ferentes,
C *Hic glomerabit equo gyros.* Et rursus. *Lib.5.*
Vilibus ille etiam sanabit vulnera succis
Quadrupedum, medicas artis in membra ferarum
Nouerit, humanos & quæ nascentur ad vsus.

In vulgari Athenæi codice ἵππος legitur pro pullo gallinaceo, his verbis: ἦν γάρ ὀρνίθων πλῆ- *Pullus gal-*
θος τῶ ἀεὶ καὶ χηνῶν: ἔτι δὲ τῶν νεοσσῶν ὀρνίθων, οὓς ἵππους τινὲς καλοῦσι; id est, *erat & gallinarum & anse-* *linaceus.*
rum ingens multitudo, tum etiam pullorum gallinaceorum, quos quidam equos vocant. Sed hîc Dalecham-
pius pro ἵππους restituit πίππους, quo nomine appositè & significanter dici posse putat pullo per
onomatopœiam; pipiunt enim. Hermolaus tamen Athenæum arbitratur harum auium pullos
ἵππους quasi equulos dixisse: pulli enim propriè sunt equorum, vt modò patebit. Et reuera
κόττος non solùm etiam est gallinaceus, sed idem quoque ἵππος teste Hesychio dicitur, & non
incongruè gallinaceus dicetur equus, cùm sit æquè alacer, æquè animosus, instabilis, & salax. *Hippos auis*
Ἵππος quidem Aristoteli auis genus est, quam Gaza piponem reddidit, vt in Ornithologia *Pipo auis.*
nostra ostendimus: & ἵππος Hesychio, & Varino magnus est piscis marinus: & Athenæus ci- *Hippos pi-*
tat Numenij versus & Antiphanis Colophonij, qui hippos inter pisces numerant; cæterùm *scis.*
D is dubitat, an hippi pisces ijdem sint, quos Epicharmus ἱππίδια cum epitheto λεῖα vocat, id *Cācer equo.*
est, equuleos læues, nimirum sine squamis: & ipsi etiam Hippidion genus piscis esse docent.
Nos verò suo loco cancros in Phœnice ἵππους vocari diximus, id est, equites, & sic vocari ex
Plinio ostendimus, quòd tantæ sint velocitatis, vt consequi non sit. Est verò ἵππος etiam *Oculi affe-*
oculi affectus ab ipso ortu proueniens, quo instabiles sunt oculi ac semper mouentur, vtique *ctus equus*
motum sustinentes in concussu & tremore assiduo consistentem. Accidit oculum firmanti mu- *dictus.*
sculo, qui visorij instrumenti basim complexus est. Meminit eius affectionis præter authorem *Comm.in*
definitionum medicarum Galeno attributarum, ipse quoque Galenus his verbis: *Stridere dentibus* *Prognost.*
ex natura, simile est affectui oculorum insito quibusdam, quem appellitant equum, cùm nullo tempore manere *Hipp.c 9.*
possint requieti (nimirum à motu illo sursum deorsumque facto, qualis equitantibus contingit) *sed*
in modum intremiscentium subinde nictant. Postremò ἵππος accipitur pro pudendo cum viri, tùm
mulieris, cuius significationes fortassis ratio dari potest, quòd vterque in libidinem apprimè

Pulli Veneris. pronus eſt: nam & meretrices, item adoleſcentes, puellæq. & virgines πῶλοι, quaſi τῆς Ἀφροδίτης E
πῶλοι teſte Heſychio dicuntur, id eſt Veneris pulli. πῶλος autem propriè de equino pullo dicitur
poëtis equus ſimpliciter, vnde πωλεύειν & πωλοδαμνεῖν eſt pullos equorum domare, vel doman-
Pullus. dos locare, & πωλεία apud Vlpianum in tractatu de ædilitio edicto armentum. Latini quidem
etiam pullum dicunt de cuiuſq. animantis paruo fętu, ſiue id quadrupes ſit, ſiue auis, frequentiùs
tamen iumentorum fœtus, vt equi, & aſini, pullos appellant; quin Hermolaus pullos propriè
equorum eſſe aſſerit: & Scholia apud Ariſtophanem in Pace, vbi πωλίον meminit, πῶλους addunt
propriè dici fœtus equorum, & aliarum quadrupedum, quas κτήνη Græci nominant. Ἄλλα Cari-
Alla. bus equum ſignificabat: hinc Allabando cuidam nomen, quòd in equeſtri prælio ſtrenuè nauaſſet
De vrbibus operam, ab alla ſcilicet, id eſt equo & banda, id eſt, victoria, vt legitur apud Stephanum, qui ab eo
Caccabe. Alabandam vrbem conditam fuiſſe addit. Κακκάβη olim vocabatur Carthago; quam quoque
Calpis. vocem incolarum lingua caput equi ſignificare Stephanus tradit. Κάλπις Heſychio, & Varino ex-
ponitur ἵππος βαδιστὴς καὶ εἶδος δρόμου, equus gradarius, & genus curſus: δάμνος verò eiſdem ſecun-
Moriai dum Ligures equus eſt, vti etiam ἴκκος Etymologo in ἱπποσύνη. Μωρίαι verò illis ſunt equi & bo-
Polion. ues ſecundum Arcades, & μεσώνια, πωλίον, φοράδες, αὐθλειαι ἵπποι, id eſt equæ; Σκάλακες genus quod-
Scalaces. dam equorum, & talpæ ſignificantur eadem voce. Καβάλλης eidem Heſychio (nam Græci aliàs F
καβάλλην ferè dicunt) eſt ἐργάτης ἵππος, id eſt operarius equus: in quo ſanè ſenſu accepiſſe etiam
Lib. de non videtur Plutarchus, dum ait: ὁρῶ τινὶ τῷ τυχόντι καὶ καβάλλῃ χρώμενος, non expectans videlicet ἱπ-
fœnerando. ποσθ ασμηδὲ ὀχήματα ζεύξαντα. Similiter apud Latinos quoq. caballus vtilitatis ferè ſignificationem
habet. Seneca de Catone: *O quantum erat ſæculi decus, imperatorium, triumphalem, cenſorium, & quod*
Caballus. *ſuper omnia Catonem, vno caballo eſſe contentum.* Lucilius.

Succuſſator tetri, tardiq. caballi. Horatius:

Aut Olitoris aget mercede caballum.

Idem elegantiſſima metaphora indicauit Auſonius, inquiens:

Cui ſubiugabo de molarum ambagibus,
Qui machinali ſaxa voluunt pondere
Tripedes caballos, terga ruptos verbere.

D. Hieronymus explicatus. Hinc falli Cælium innoteſcit, qui caballos intelligi à Diuo Hieronymo putat maiores equos, ſicuti mannos (inquit) accipimus minores. Verba Hieronymi hæc ſunt. *Vt ſtatim cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere.* nam horum verborum ſenſus eſt: ſicuti galea militare capitis velamentum validius eſt tiarâ in pace apud Perſas & Medos geſtari ſolita: ſic equus quaſi per G
excellentiam de animoſo, & bellatore equo dictus, caballo præfertur, qui pacis tempore ad diuerſos labores ſeruit. Eſt tamen etiam quando caballus pro equo bellico accipitur. *In caſtris permanſi inde caballum reduxi ad cenſorem.* Apud Græcos paullò antiquiores caballi vocem non reperias, apparetque à Latinis accepiſſe, id quod etiam ex diuerſitate ſcribendi arguitur, nam modò λ. duplicant, modò etiam per ſimplex λ. efferunt; quemadmodum & in alijs plerisque Latinis ſcribendis Græci plurimùm variare ſolent. Suidas tamen à Græcis etymologiam petit; καβαλλὶς (oxytonum, non proparoxytonum, vt Etymologus habet) ὁ ἀπὸ κάπης ἅλις ἐσθίων. κλίνεται δὲ καβαλλίδος. ἔγκειται δὲ ἡ κάπη, καὶ τὸ ἅλις. περίσσωμα γάρ ἐστι τῶν ἀπὸ κάπης ἐσθιόντων ἀλόγων. hoc eſt, vt vertit Geſnerus, Caballis, nomen compoſitum eſt à nomine κάπη, quod præſepe ſonat, & aduerbio ἅλις, quod eſt abundè. Ferè enim tanquam abundans aliquid in terram delabitur iumentis, quæ ex præſepibus paſcuntur. Latini aliam nominis rationem reddunt, alij caballum dictum dicentes, quòd cauet terram vngula impreſſa.

Caballus vnde dictus.

Li. 12. Etymol. c. 43. Sic enim Iſidorus: *Caballus à cauando dictus, propter quod gradiens vngula impreſſa terram concauat, quod reliqua animalia non habent.* Camerarius verò vocem ab antiquis fictam conijcit à ſonitu, quem edunt pulſu vngularum. Ἴννος, hinnus, & γίννος ginnus ferè confunduntur & pro H
Hinnus. *Ginnus.* pumilo equo accipiuntur; ſed haud ſcio an bene. Vtramque enim vocem pro ſpecie ab equo diuerſa, in equino tamen genere accipi certo certiùs noui. Hinni patrem habent equum, aſinam verò matrem: ginni contrà matrem equam, patrem mulum. Vtraque aſſertio veterum teſtimonio authoritateque roboratur. *Muli & hinni* (inquit Marcus Varro) *bigeneri, atque inſitij, non ſuopte genere ab radicibus: ex equa enim & aſino fit mulus, contrà ex equo, & aſina hinnus, vterque eorum ad vſum vtilis, partu, fructu, ventre.* Et paulò pòſt: *Hinnus minor eſt quàm mulus corpore, plerunque rubicundior, auribus vt equi, iubam & caudam ſimilem aſini habet.* Columella. *Qui ex equo & aſina concepti generantur, quamuis à patre nomen traxerint quod hinni vocantur, matri per omnia magis ſimiles ſunt.* Plinius: *Equo & aſina genitos mares, hinnulos antiqui vocabant: contraque mulos quos aſini, & equæ generarent.* Alterius ſententiæ author eſt Ariſtoteles; *Mulus* (inquit)

Ginni ortus. *Lib. 8. c. 44* *cum equa coniunctus* γίννον procreauit, Gaza Innum reddidit, Plinium fortaſſis ſecutus, qui hoc ita tranſtulit: *In plurium Græcorum eſt monumentis, cum equa muli coitu natum,*

quem

A *quem vocauerint hinum, id est paruum mulum.* Vbi quoque hinum scribi per simplex n. Cæterùm omnes Aristotelis Græci codices γίννον habent. Est verò etiam idem Aristoteli ginnus, pumilio equus, vel pumilio asinus: *Ex equo, & asino* (inquit alibi) *ginni proueniunt, cum conceptus in vero ægrotauit.* Et rursus: *Prodeunt quos ginnos vocant, ex equa, cùm in gerendo vtero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, & porcorum, quos post humos vocant; & quidem vt pumilio, sic ginnus modum suo genitali excedit.* Vnde Varino & Suidæ ἴννοι sunt οἱ κολοβοὶ τῶν ἵππων, γίννοι verò οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων, id est pumili: In quo sensu etiam ὕννος scribitur apud eundem Varinum, nec non Hesychium, ὕννος, πῶλος ὁ ἐν τῇ γαστρὶ νοσήσας πρὶν κυηθῆναι, id est pullus in ventre ægrotus, antequam prodit. Quia verò sic natus pullus, semper pumilio erat neque ad solitam magnitudinem excrescebat, factum puto, vt postmodum pumiliones equi omnes ginni dicerentur, atque hinni, quia hinnos à ginnis nescirent distinguere, & haud scio, nunquid etiam Hesychius, & Varinus formata inde voce ἴννον exponunt τὸν κάβαλλον ἵππον. Notandum verò omnes hinnum vocari dicere, quasi de mare tantùm intelligant. Nonius tamen, vt & Hermolaus obseruauit, capite de cornu cerui apud Dioscoridem, si fæmella sit ex asina concepta, equi coitu, hinnas appellauit. Alibi etiam Aristoteles ἴννον à ginno manifestissimè distinguit, quæ sunt iumenta docens: *Generis* (inquit) *quadrupedum quæ animal gignunt, plures quidem species intelliguntur, sed nullis ferè notatæ nominibus: Singulorum enim nomina habentur, vt hominis, leonis, equi, cerui, canis, reliquorumque ad hunc modum. Nullis ferè inquam, quoniam genus vnum, vel super ijs omnibus, quæ iumenta nominamus, vt equo, asino, mulo, ginno, hinno, & mulis, quas terra Syria fert, &c.* Hinnulus idem quod hinnus, sed præter ex equo, & asina genitum Plinio authore, est etiam fœtura capreolorum, caprarum, damarum, leporum, similiumque, vt errauerit (inquit Hermolaus) qui distinctionis studio confixit, hinnulos ceruini generis esse pullos, equini verò inulos vocari: quin si mutare oportet, verius sit inulos per simplex n, & sine flatu ceruinos pullos accipi: hinnos autem & hinnulos per duplex n, & cum aspiratione ex asina conceptos equi coitu. Hesychius ἶνας præterea exponit παῖδας, item ἴνιν κόρην μικρὰν καὶ τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ, significans dici de puella paruula, item de pupilla oculi: quibus addi iubet Henricus Stephanus ἶνι, quod vocabulum idem Hesychius exponit υἱὸς νέος παῖς βρέφος ἀπόγονον νήπιος. Ἦνις verò ei est βοῦς ἡ ἐνιαυσιαία, bos annicula, ἢ νέος τελείας. Κέλης non simpliciter equus est, sed qui ab vno sessore agitatur, & regitur, & vt Eustathius, & Varinus aiunt, ὁ ἄζευκτος, siue ἄζυξ, ὁ καλινὸν ἕλκων μόνος, ὃν εἷς ἀνὴρ ἐπιβαθῆναι, ὁ μονάμπυξ, καὶ δρομικός, ὁ νῦν σελλάριος λεγόμενος καὶ γύμνος. hoc est, equus singularis non iunctus ad currum, idoneus ad currendum, qui nunc sellaris, seu sellarius dicitur, & nudus. Aristophanis interpres celetem ait esse equum generosum, quem ad certamen alerent equites, quoue ipsi sigillatim vterentur, quique ad bigas, aut currus non submittitur. Sunt qui desultorium equum Latinè interpretentur, desolutorios autem aiunt esse ephippiatis equis contrarios, hoc est, sine ephippijs, quales scilicet ἀμφίππους Græci dicunt, sed desultorij potiùs sunt, qui cùm bini, vel plures etiam ab equite trahuntur, alternatim insidentur, prout hic vel ille insidentis, aut cursu, aut onere lassus est, vt suo loco fusiùs ostendetur, celes verò vnicus tantùm semper intelligitur, quasi μόνιππος, præterea desultorij ἀμφίπποι erant, cum celes tam de strato, quàm non strato intelligatur. Homerum tamen celetes pro desultorijs dixisse certum est, & ab multis annotatum. Κέλητες verò etiam dicuntur ipsi equitantes, qui non bigis, aut quadrigis, sed vno tantùm equo certabant. Hinc equites Romanos, qui postea Trossuli dicti sunt ab oppidi nomine, quod sua ipsi opera sine peditatu expugnassent, prius Celeres dictos esse Iulius Cæsar Scaliger dicit. Dictus autem κέλης videtur, vel à verbo κελεύειν, quod exponitur iubere, hortari, & excitare voce, vel à verbo κέλλειν, quod est τρέχειν siue βαδίζειν, id est currere, vel quòd διασκελισμένον, id est diuaricatis cruribus insidere mos sit. Quia verò celete equo vnus tantùm sessor vehitur, nauigium paruum, quod vnicum ferè tantùm ferre potest, κέλητα etiam, & κελήτιον vocauerunt. Bayfius ait nauigium
D esse actuarium, quod vno remo, non binis, aut ternis per sedilia agebatur, cùm tamen plures (ait) remiges haberet. Celocem Latini interpretantur authore Gellio. Hesychio item nauigij pars est. Χρυσάμπυξ epitheton potius est, quàm synonimum equi verum, siquidem sic dicitur propterea, quòd ἄμπυξ teste Eustathio dicitur σειρὰ κατὰ χρύσος τὰς περὶ τὸ μέτωπον τρίχας τῶν ἵππων συνδέουσα, id est, catena, seu funiculus auratus, quo comæ in equorum frontibus sparsæ colligantur: cæterùm non solùm equis tribuitur hæc ἄμπυξ, sed & mulieribus, vt idem Eustathius indicat, dicens ἄμπυκα fuisse mulierum διάδημα τι πρὸς ἀναδεσιν τριχῶν, ἃς περιέλλοντες οἱ παλαιοὶ οὕτω τοῦτον ἦγον, nam his verbis indicat ampyga nominatum fuisse, & vinculum illud quo constringuntur fluxi crines, & verò etiam vittam, quæ comis iam colligatis superinducebatur. Nūc Latina prosequemur. Sunt qui hoc animal equum Latinis vocari volunt ab æqualitate, siue paritate, eò quòd pares antiquitùs iungebantur, sed Isidorus dictos ait equos eò, quòd quādo quadrigæ iungebātur, æquabantur, paresq. forma & similes cursu copulabantur. Ab equo fit equulus siue equuleus, vt ab ἵππος

Li.6.de gener.anima.
Lib.6.Hist. 24.
Porci posthumi.
Hynnus.
Ninnus.
Hinna.
Lib.1.Hist. cap.6.
Iumenta.
Hinnulus.
Inulus.
Hinis.
Celes.
Sellaris equus.
Equus desultorius.
Iliad.O.
Lib.1.poet. cap.22.
Lib.de re nauali.
Celetia nauigium.
Celox.
Chrysampyx.
Equus vnde dictus.
Lib.12.cap. 43.

ἵππος, ἱππάριον, ἱππίδιον, ἱππίσκος, quibus nominibus equus nouellus, aut pullus equinus intelli- E
Equulus. gitur: ἱππίδιον tamen Varino, & Heſychio piſcis nomen eſt. Cicero aliquando equuleũ, vt dum ait:
Equuleus. *Vt fama debelitetur equuleorum nimis effrenata vis:* &, *vt iniecto equulei freno repentè exagitatur nouo:* aliquando equulum, dixit: *vt Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert.* Et: *Omnia in perfectis, & maturis decet eſſe meliora, vt in equo quàm in equulo, in cane quàm in catulo, in viro quam in puero.* Liuius equuleum dixit, *Bos equuleum peperit:* Varro equulum. *Sunt qui dicunt poſt an-*
Equul. *num, & ſex menſes equulum domari poſſe.* Hic & equulam; Hermolaus equilam legit: & reuera eiuſ-
Equila. dem Varronis verba citantur apud Nonium ex lege Menia, hoc modo: *Nemo eſt tam negligens,*
Equi vis. *quin ſumma diligentia eligat aſinum qui ſuam ſaliat equilam.* Equi vis pro ipſo equo apud poetas loquendi modus vſitatus vtriuſque linguæ. Hinc apud Ciceronem in Arato, vbi habetur:

Serius hæc obitus terrat iuſsit equinis.

Lib. 8. Aduerſ. ca. 17. Hadrianus Turnebus legit equi vis. Iam verò equus apud Horatium accipitur pro ipſo coitu, & amplexu, vbi ait:

L. 2. ſat. 7. *Te coniunx aliena capit, meretricula Dauum,*
Equus pro coitu. *Peccat vter noſtrum cruce dignius? acris vbi me*
Natura incendit; ſub clara nuda lucerna
Lib. 11. Epigram. *Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,*
Clunibus, aut agitauit equum laſciua ſupinum,

Nec non apud Martialem:

Maſturbabantur Phrygij poſt oſtia ſerui,
Hectoreo quoties ſederat vxor equo. F

Et quia equus animal eſt nulli non operi faciendo aptum accipitur etiam pro ipſo ſudore, ac la-
Pro labore. bore Propertius.

Li. 4. Eleg. *Sacra dieſq; canam, & cognomina priſca locorum,*
Has meus ad metas ſudet oportet equus.

L. 7. c. 36. Plinius tradit equum fuiſſe vocatam muralem eam machinam, quæ ſuo tempore aries appellaba-
Pro machina murali. tur, eamq. ab Epeo ad Troiam inuentam. Arietem à Carthaginenſibus excogitatum Vitruuius, & Tertullianus quidem memorat, Higinius tamen Troianum equum, machinam oppugnatoriam
Equuleus quale tormentum. fuiſſe ſcribit. Sed plura de equo Troiano, ſiue Durio inter prouerbia dicentur. Equuleus verò etiam tormenti genus, vt meminit Cicero: *Nec ſi ille ſapiens* (inquit) *ad tortoris equuleum à tyranno ire cogatur, ſimilem habeat vultum, & ſi ampullam perdidiſſet:* Et rurſus: *Hæc etiam in equuleum inij-*
Lib. 4. de finibus. *ciuntur, quo vita non aſpirat beata.* Seneca. *Sæuitia commenta eſt equuleos, cruces, vncum, & tunicam illam alimentis ignium illitam, & intextam.* Quale autem tormenti genus eſſet alij aliter tra-
Lib. 5. Tuſcul. dunt. Sunt qui machinam ligneam fuiſſe dicunt, & Sozomeno ξύλον βασανιστήριον appellari his ver-
bis: καὶ δημοσίᾳ προσαγαγὼν πρὸς τὸ βασανιστήριον ξύλον αἰωρεῖσθαι προσέταττεν. ex quibus tamen
Lib. 5. verbis de forma tormenti nihil expiſcari poteſt; βασανιστήριον tamen ſiue exploratorium lignum nõ G
malè vocari potuit, ſi verum eſt, quod eſſet ſtipes, cui velut equo rei imponebantur, ac variè torquebantur, & cruciebantur, & diſtendebantur, ſicuti ex Prudentio oſtendit Turnebus, qui cùm in D. Romani martyrio ſcripſiſſet: *Iuſſerat*

Euiſcerandum corpus equuleo eminus
Pendere & vncis vinculiſq; creſcere: Subijcit:
Iubet amoueri noxialem ſtipitem.

Li 2 Epiſt. 14. Seneca verò ſtipitem longè aliud tormenti genus facit: *Cogita* (inquit) *hoc loco carcerem, & cruces & equuleos, & vncum & adactum per medium hominem qui per os emergat, ſtipitem.* Brodæus verò
Lib. 2. Miſcell. cap. 9. equuleum putauit, cùm vinctis ſupernè alicui rei manibus, vtrique pedi grauiſſima pondera appẽduntur. Apparet autem id colligi poſſe ex Ammiani Marcellini his verbis: *Intenduntur equulei, expediuntur pondera plumbea.* Sed non eſt neceſſe: duorum enim tormentorum meminiſſe ſic poteſt: præterea pondera non ſemper pedibus, imo & manibus appendebantur: Plautus *Nudus vin-*
In Aſinaria. *ctus centum pondo es, quando pendes per pedes.* Habeo ego inter rariores picturas cocleatum tormentum binis fultum cochleatis ſtipitibus, in quo homo manibus, pedibuſque alligatus hinc inde latiſſimè quadratim diſtenſus à terra ſuſpẽditur: hoc autem veterum equuleum eſſe mihi perſuadent H
hæc Nonij verba: *Et vbi inſilui in cochleatum equuleum, vbi tolutim tortor.* De hoc etiam tormento loqui apparet Prudentium in vita Sancti Laurentij martyris. *Vinctum retortis brachijs Surſum, ac deorſum extendite; Compago donec oſsium Diuulſa membratim crepet.* Item Plautus in Milite: *Ducite iſtum ſi non ſequitur, rapite ſublimem foras, Facite inter terram, atque cœlum, vt medius ſit, diſcindite.* Cur verò equuleus dicatur iſtiuſmodi tormentum, non video, niſi quòd eius quatuor alligatus equis, in totidem artus diſcerpitur, ſimilitudinem gerat. Sunt tamen qui eculeum malunt ſcribere. Calepinus eſſe ſcribit, qui ardentem laminam eſſe tradunt, qua homines cruciabiliter torquean-tur. Ab iſtiuſmodi modò tormentis, quæ recenſui, differt omnino illud equi planè figura ex ęre,
In Parallelmin. quod his verbis recenſet Plutarchus: In Aegeſta ciuitate Siciliæ Aemilius Cenſorinus crudelis tyrannus dona conferebat in illo, qui noua tormentorum genera fabricaſſent. Cùm autem Aruntius Paterculus equũ ęreum à ſe conflatum ei dono dediſſet, vt ſontes includeret, tyrãnus tum primùm

iuſtus,

A iustus, muneris authorem primum iniecit, vt quod alijs excogitasset tormentum, ipse experiretur.
Similem historiam de vacca aut boue Perilli suo loco recitabimus. An modò Plutarchus scribens *In Lucullo*
fęnore præssos à publicanis coactos pati χοινισμοῖς, κιγκλίδας καὶ ἵππους, istiusmodi æneos equos in-
telligat, aut equuleos, arduum omnino iudicatu est. Gesnerus considerans, quòd κέντρων Varino sit
fur manifestarius, quoniam per tormenta aculei, siue stimuli eis admouebantur, ἵππους. Plutarcho
nihil aliud esse conijcit quàm istiusmodi aculeos, vt vna litera mutata aliqui eculeos dixerint, alij
equuleos, id quod non animaduertentes Græci ἵππους potius quam κέντρα transtulerint: nisi quis
(inquit) inde potius hippos, & eculeos dictos putet, quòd homines ei stimularentur, vt equi sti- *Eniochus.*
mulis, & calcaribus. Sed vt ad synonima reuertamur. Apud Firmicum Eniochus legitur pro
equus, vt notat Scaliger filius. Canterius, siue (vt alij efferunt) cantherius, quamuis proprià sit *Canterius.*
equus spado Vegetio dictus, cui scilicet adempti sunt testiculi, tamen simpliciter pro equo accipi-
tur, vt constat in primis ex veteri prouerbio, *Minimè scis canterium in fossa?* Arnobius cantherios *Lib. 7.*
vbiq. vocat equos currentes in Circo. Ab alijs ferè pro viliori potius equo accipitur. Seneca:
M. Cato Censorius cantherio vtebatur. Plautus: *Tum piscatores, qui præbent populo pisces fœtidos, Qui adue-* *In Captiuis*
huntur quadrupedanti, cruciant cantherio. Vbi cruciantem interpretantur succussatorem. Et rursus:
B *Ego faxim muli pretio qui superant equos, sint viliores Gallicis canterijs.* Hieronymus tamen canterios
Gallicos tanquam probioris notæ equos dixisse videtur: *Illi gaudeant (inquit) Gallicis canterijs, nos*
solutus vinculis asellus Zachariæ delectet. Nonius etiam cantheria dixit: *Præsepia, non tantum quibus,*
aut cantheria, aut iumenta cætera, aut vetera animalia pabulantur: sed & omnia loca clausa, & tuta dicta præ- *Cantheriũ.*
sepia. Apud Varronem Aboriginum citante eodem Nonio legitur cantherus his verbis: *Sed neque*
vetulus cantherus, quàm nouellus melior, nec canitudini comes virtus. quo loco Gesnerus legendum *Cantherus.*
conijcit cantherius. Cælius canterios à multis intelligi tradit mulos, quos ad vellaturam pasce-
re moris est, atque hordeum inde cantericium (canterinum potius) dici, sed vt hordeum can- *Canterius qui mulus.*
terinum, vt Ruellius etiam sentit, potius sic dictum videtur, quòd folliculo castratum enascatur, *Hordeum canterinũ.*
ita ego canterium pro mulo non reperio, dici tamen posse, non nego. Canterium autem ab eo,
quòd castratus est dici quasi carenterium, quòd semine careat, author est M. Varro, inquiens: *Canterius*
In vijs habere malunt placidos: propter quod discrimen maximè institutum, vt castrentur equi. Demptis enim *unde di-*
testiculis fiunt quietiores: & ideo, quòd semine carent, ij canterij appellati, in suibus maiales, in gallis gallina- *ctus.*
ceis capi. Quia verò cauterium ijs inuri solet, nonnulli vocem inde trahi opinati sunt per vnius
duntaxat elementi ëmutationem. Iam verò canterium non de equis tantùm, seu equino gene-
C re, sed de alijs etiam animantibus dici, Turnebus colligit, ex Pomponio, qui canterium de ho- *Li. 17. Ad-*
mine dixisse videtur his verbis: *Magnus manducus, Camillus canterius:* quanquam hic (inquit) in *uersa. c. 23.*
quibusdam libris camelus etiam scriptum reperio. Cælius & in vitibus canterium esse docet ex
Columella, iugum simplex, cum depositis hostilibus (vt hic scribit) adnectuntur singulæ per trans-
uersum perticæ in vnam ordinis partem. Id ferè Plinius quoque prodit. Pedamentum etiam
canterium vocant, vnde apud eundem Columellam canteriolus in cepinis, id est, ceparum lo-
cis, munimentum scilicet ceparum, ne thalli earum ventis prosternantur: sicuti in rapinis etiam
cantherios dicit, cùm operiuntur rapæ, vt à pruinis semina defendantur. Vitruuius denique
cantherios in architecturæ ratione nominat; nec non Columella his verbis: *Et cantherij prominen-*
tes ad extremam suggrundationem, super cantherios templa. Deinde quæ pedaminibus adnixa singulis iugis *Lib. 5.*
imponuntur, eas rustici cantheriatas appellant. Cælius Vitruuij locum explicans ait vulgo crassiores, & *Lib. 5.*
robustiores ramos canterios appellari, nil deluxato admodum verbo. Veredus qui, & quare *Veredus.*
dicatur equus, alij aliter intelligunt. Festus & Isidorus rhedarios esse volunt, quod enim vehe- *Lib. 18. c. 1*
rent, id est ducerent rhedas, veredos ab antiquis dictos attestantur, addit præterea Isidorus, vel
quòd vias publicas currant, per quas etiam rhedas ire solitum erat. Turnebus cùm prius commu-
D nem eam opinionem, qua à rhedis ratio vocis deducitur, à præceptoribus acceptam secutus fuis-
set, tandem re diligentiùs inuestigata veredum credidit equum esse, qui neque rhedam, neque
cisium trahit, sed vice tamen rhedæ est, idque adeo ex Martiale, & Ausonio conijci licere: ille
enim inquit:

Parcius vtaris moneo rapiente veredo
Prisce, nec in lepores tam violentus eas.

Non enim vt opinor (inquit ille) qui venabatur, rheda vectabatur: sed & equum esse non rhedam,
sequens versus indicat:

Decidit excussus, nec rediturus equo.

Ausonius autem apertissimè id etiam indicat his verbis:

Non cisium, aut pigrum cautus conscende veredum
Non tibi sit rhedæ, non amor acris equi.

Iterum. *Vel celerem mannum, vel ruptum terga veredum.*

Vbi in equis viatorijs numeratur veredus. Sed & in antiquo Lexico exponitur πῶλος. Hæc ille, E
quibus & hoc quoq. Martialis addo:

Stragula ſuccincti venator ſume veredi,
Nam ſolet à nudo ſurgere ficus equo.

Procopio verò equus eſt curſus publici, & veredarius, qui celeriter, aut celeri equo inuectus regū literas, aut mandata prouehit. *Mannus.* Manni quoq. frequens apud veteres mentio. Acron & Porphyrio apud Horatium mannos exponunt paruos equos aiuntq. dici, quòd manſuetudine manuum familiariùs ſequantur. Vſus eorum quandoq. iunctorum, quandoq. ſolutorum, vt indicat hoc Plinij: *In Epiſt.* *Habebat puer mannulos multos, & iunctos & ſolutos.* Solutos puto tollutares cognominat Seneca: *Epiſt. 88.* aliàs tamen mannos à tolutaribus equis diſtinguens, inquit: *Ita non omnibus obeſis mannis, & Aſturconibus & tolutarijs præferres vnicum illum equum ab ipſo Catone defrictum?* *Lib. 3.* Frequentior, vt conijcio, iunctorum fuit vſus, Martialis: *Nuſquam mulio, mannuli tacebunt.* Horatius: *Et Appiam mannis terit.* Lucretius: *Currit agens mannos ad villam.* Propertius:

Huc mea detonſis auecta eſt Cynthia mannis.

Burdo. *Burichus.* Iſtiuſmodi puſillos equos aliàs burdones, & burichos vocari, ſiue burdos aut buridos ſcribūt Porphyrio, & Acron: & Cælius à iuriſconſulto quoq. burdones dici videri annotauit: ſed & apud Ve- *Digeſt. 32. & 3. de leg. lib. 4. c. 2.* getium minores equos buricos vocari legimus. Geſnerus burdum dictum conijcit ἀπὸ τῶν φόρτων, F id eſt oneribus nam & Græcè (inquit) apud quoſdam recentiores ὁ φόρτων legitur, vel quòd bardum, id eſt, ſtupidum, & fatuum ſit animal, aut fortè ab Hebraica voce pered, quæ mulum ſignificat: cæterùm mannos fuiſſe in delicijs, & pueris potentum, atq. diuitum paratos conſtat, & ob *Lib. 12.* *Cygenius.* paruitatem ferendis oneribus parum vtiles: & ſtupiditas equi naturæ parum conuenit. Iſidorus mannum interpretatus breuiorem equum, vulgò brunitum, vel brunitium vocari tradit. Strabo equos puſillos gygenios appellat, ſed hos Hermolaus Ariſtotelis ginnus eſſe vult, qui matris, & vteri vitio breuiores quàm deberent, procreantur: ſed & idem Hermolaus hinnulum, qui ex aſina, & equo ortum habet, aliquibus bardones vocari aſſerit. Quærendum an mannis idem eſt *Muſimon.* muſimon, cuius mentio apud Lucilium: *Pretium emit, qui vendit equum muſimonem:* & apud Catonem: *Aſinum, aut muſimonem, aut arietem:* nam Nonius: *Muſimon (inquit) aſinus, mulus, aut equus breuis.* dicti autē forſitan fuerint equi muſimones, quòd iiſdem ex locis haberentur, vnde muſimones, ſeu potius muſmones oues, nempè ex Hiſpania, quam inter alios etiā paruos miſiſſe equos notum eſt, *Quadrupes.* quales Aſtures, & Aſturcones nominabant. Iam verò quadrupes, etſi pro equo paſſim ſumatur, *Sonipes.* vti etiam ſonipes, & cornipes, epitheta tamen potius ſunt, quàm ſynonima: Quintilianus enim quadrupedem in proſa de equo dici negat. Nobis Italis equus vulgò etiamnum cauallo quaſi ca- G *Synonima aliarū gentium.* ballus nominatur, Arioſto tamen etiam equo hoc verſu: *Ricchi di gente, & quei d'equino gregge.* Aliàs apud poëtas deſtriero ferè dicitur, quaſi dextrarius, vt Hermolaus credidit; Dignum eſt (inquit) notatu dextratio verbum apud Solinum (de curſu equorum quadriiugum) vnde modò equos maximè bigarios, Hetruria dextrarios appellat. Mihi poetis inſigniores celetes ſic potiſſimum appellari certum eſt. Palafreno interpretantur mannum, vnde palafreniro ſeruus qui equitantem dominum comitatur: Acchinea Aſturconem, mannus tamen vulgò etiam roncino dici poteſt, quan- *Runcinæ.* quam Hermolaus iſtiuſmodi equuleos ab agreſti vulgo runcinos dici putet, idque à runcinis, quæ Plinio ſunt maiores ſerræ, quibus fabri materiarij ſecant arborum moles, ſubiectis canterijs. Cauallino verò equi pullus eſt. Galli quoq. mutuato à Latinis nomine equum Cheual dicunt; Pau- *Marca.* ſaniæ tempore Marcam dicebant, vnde Marcomannis nomen factum exiſtimatur: hinc & Italorum marchiare, id eſt migrare, quod tamen militum profectioni deſtinatum verbū eſt: noſtro quidem tempore Germani ſuperiores Mar ſiue Mer, de equo, de equa Meri etiam dicunt, Angli mare, Illyrij mrcha, alioqui apud Germanos equus frequentiùs Roſs vocatur, exiguo, vt ait Ioan. Goro- *In Saxonicis.* pius, ſoni quadrati in rotundum deflexu, à ras, quòd eſt celer: à quo etiam fit (inquit) rus, ventorum vehementi & procelloſo impetu ſpirantium proprium: nonnullis etiam hors, nonnullis guil, H & gaul. Apud Saxones hodie equus caſtratus appellatur Vuallachus, quod ex ea regione (Vuallachia) quæ olim Dacia erat, habeantur. Belgæ ſi mas eſt Peert, item heinſt dicunt, ſi fœmina Merri, ſi caſtratus ruyn, ſi admiſſarius, ſprinckheinſt. Indi pacos dicunt, Vandali & Illyrij etiam Kobyla, Angli horſe, Bohemi Kum, Poloni Koni, Hiſpani Italos ſecuti cauallo. Vandali eum, qui merces portat, Saumar, fortè à ſummarijs aſinis.

GENVS.

GENVS. DIFFERENTIÆ.

Deſcriptio.

EQVORVM duo genera apud veteres, & recentiores quoſdam reperio, domeſticum vnum, ad quod hiſtoria ferè tota pertinet, alterum ſylueſtre, & ferum, quod ἱππάγροι propterea Oppianus, Plinius equiferum nuncupauit, alicubi tamen etiam equum ferum, vt dum ait: *Hippagrus. Equiferus.* *Septentrio fert & equorum greges ferorum*. Sed alij alijs etiam in regionibus reperiri tradunt. Eraſmus Stella quidem Plinio ſubſcribens, hodieq. in Bruſſia equos ſylueſtres eſſe ſcribit, neq. à Græcis, neq. à Latinis deſcriptos, penitus equis ſimiles, niſi quòd dorſa ſatis mollia habent, & ad inſidendum inepta: neque temerè cicurari vnquam. *Li. de Bruj. for. origin.* Eſſe autem edendo, nec eſſe eorum carnes palato inſipidas. Et Olaus teſtatur apud Moſcouitas agreſtes equos eſſe. Et Herodotus apud Hypanim Scythiæ fluuium equos ait eſſe ſylueſtres colore candido. Giordanus Imp. inter alias feras rariores, equos ſylueſtres triginta in ſua enutrijſſe ſylua ſcribitur; vt meminit Pontanus cap. 14. *In Melpomene.*
B de magnificentia. Strabo verò alpes dum dicit equos agreſtes habere, in omnibus alpibus reperiri indicare videtur, quod tamen alij non credunt, nec verum eſſe putem. Idem Hiſpaniam ſylueſtribus equis abũdare teſtatur, quòd & Varro affirmat in citerioris Hiſpaniæ regionibus dari eos tradens. Ariſtoteles Syriam eoſdem ferre ait, famamq. eſſe, iunioribus qui ad fęminas acceſſerint, teſticulos mordicus abſcindere, curſu perſequentes, & capite per poſteriora crura immiſſo. Quem locum Plinius non viderit, de equiferis Græcos ſcripſiſſe negans, quoniam illæ terræ non gignebant. *In Mirabilibus.* Et reuera multa in libris de mirabilibus legũtur, quibus fides haberi nõ poteſt. Equos tamen feros dari Ariſtoteles meminit in problematibus. Hos colore cinereo eſſe, per dorſum linea fuſca è capite ad caudam porrecta ſcribit Albertus. Feris quoque annumerandi ſunt, de quibus ſic meminit Herodotus: *Lib. 5.* *Trans Iſtrum plagam vaſtam, atque ignotam ſolos audio habitare homines Sigynas veſte Medica vtentes, eorumque equos toto corpore hirſutos eſſe ad quinque digitos altitudine pilorum, eoſdemque puſillos ac ſimos, inualidoſque ad viros geſtandos, ſed currui iunctos eſſe perniciſsimos; atque his curribus indigenas vehi*. Cardanus etiam equos feros apud Scotos, & Orcades aſinis maiores eſſe negat. *De variet. rer.* Inuenio & apud Pſyllos vocatos populos Indiæ hircorum eſſe magnitudine: Herodotus Indiæ equos Medicis minores eſſe ſcribens, de domeſticis intelligit, miratur verò paruitatem, cùm cæteræ quadrupedes,
C atq; volucres multò quàm in cæteris locis grandiores ibi eſſe ſoleant. *Lib. 3.* Haud ſcio ferinè an potiùs domeſtici fuerint illi quos Frãciſcus Aluarez, qui diù apud Preteiannẽ legatione Chriſtiana functus eſt, ſcribit ei principi ex Aegypto miſſos triginta numero, elephantorum magnitudine. *Ca. 117. ſui itinerarij.* In domeſticis quidem magnitudo nulla certa ſtatui poteſt: ad quos, cùm Plinius domeſticos ſimpliciter equos vocari debere indicet his verbis: *De equiferis non ſcripſerunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant: Veruntamen fortiora omnia eadem quàm in equis intelligi debent*, quæ deinceps dicentur, omnia referri volo. Columella totum hoc equinum pecus tripartitò diuidit. *Eſt enim* (inquit) *generoſa materies, quæ circo ſacriſque certaminibus equos præbet. Eſt mularis quæ pretio fœtus ſui comparatur generoſo: eſt & vulgaris, quæ mediocres fœminas mareſque progenerat: vt quæque eſt præſtantior, ita vbere campo paſcitur*. *Differentiæ ab vſu.* Varro verò etiam alios ait idoneos ad rem millitarem, alios ad vecturam: itaque peritum belli alios eligere atque alere, ac docere; aliter quadrigarium, ac deſultorem; & aliter rurſum qui vectarios facere vult. Sed ad animum iſthæc referenda, nam ad belli, & circorum vſum generoſam, animoſamq; ſobolem requiri ſuis locis oſtendetur. Differunt verò etiam gradiendi modo: Alijs enim greſſus, atque inceſſus mollis, & quietus, alijs durus, & inquietus, qui *A greſſu.* ſuccuſſatim, & ſubſultim moleſtè ingredientes equitantem quàm maximè inquietant, caput offen-
D dentes, collumq; dorſum, & nates, quales equos Germania frequentes producit; ſuccuſſores, ſuccuſſonesué, & ſuccuſſatores propterea dicti, cùm ſuccuſſare authore Marcello ſit ſurſum frequenter excutere. *Succuſſores* Quare & greſſum ipſum quoque ſuccuſſaturam vocant nonnulli. Nonius eoſdem vel ſaltem conſimiles tortores vocauit, vulgus nunc teſte Hermolao trotones, (video & trottonarios vocari Vegetio & trepidarios) Auſonius cruciantes. *Tortores.* Qui verò molliter incedunt, & ſine ſuccuſſatura geſtant, Simon, quem ſæpenumero Xenophon citat, εὐδρόμους & εὐθυδρόμους nominabat, *Lib. 1. c. 56* Latini gradarios dicunt, quare Ciceronem Seneca per metaphoram vocauit gradariũ, quòd oratio eius lentè incederet & molliter. *Gradarius.* Vt verò ſuccuſſatores improbabantur, vt oſtendit Lucilius: *Epiſt. 40.*

Succuſſatores tetri, tardiq; caballi. Et alibi:
Campanus ſompes ſuccuſſor nullus ſequatur.

ita gradarij erant in pretio: Hinc idem poeta.

Ipſe equus non formoſus, gradarius optimus victor.

Plautus

Tollutaris. Plautus: *Demam Hercule iam de hordeo, tollutim ni badizas.* E
A gradario tolutarem nihil, vel parum ſaltem differre putem, ſiue tolutarium: nam Varro, *Qui te gradu* (inquit) *tollutim* (aliàs tolutili) *meliùs quàm tutè molliter vectus, citò relinquas.* A pedum volubilitate vocari docet Nonius, *tolutim quaſi volutim, hoc eſt volubiliter dictum* aſſerens. Plinius thieldones, ſiue (vt Hermolaus legit) Thieldones, & Aſturcones vocare videtur, his verbis: *In Hiſpania Gallica gens, & Aſturica equini generis, quos thieldones vocamus, minori forma Aſturcones gignunt: quibus non vulgaris in curſu gradus, ſed mollis, alterno crurum explicatu glomeratio: vnde equis tolutim carpere incurſus traditur arte.* Seneca in epiſtolis mannos etiam tollutares vocat, & alicubi etiam tolutarium à mannis & Aſturconibus diſtinguit, inquiens: *Ita non omnibus obeſis mannis, & Aſturconibus, & tolutarijs præferres vnicum illum equum ab ipſo Catone defrictum?* tolutarios fortè hoc loco cum tieldonibus eoſdem faciens, vt tolutares ſint manni, Aſturcones & Tieldones. Ad Tieldonum vocem accedere videtur Belgis à numerandis greſſibus vulgò tellenaer, Germanis zeltner dictus equus, (quem Iunius Aſturconem interpretatur,) nam quod tollutim incedere Varro, & Plinius tollutim carpere inceſſus dixit, id Martialis de Aſturcone ad numerum colligere vngulas, hoc verſu: *Hic breuis ad numerum rapidos, qui colligit vngues,* Virgilius greſſus glomerare vocat. Sunt qui vulgò exponunt andar à lambro, vel ad agio, vel etiam il tracco. Memini autem etiam alicubi me legiſſe ἱπποκρέκειν de molli ingreſſu equi gradarij, & tollutaris, qui cùm ad numerum ferè factus eſſe videatur, quidam in Lexico Græco Latino ἱπποκρέκειν exponit reſonare, placidè pulſare fides in concinnanda ad numeros cithara, ex interprete ſcilicet Pindari. Inuenio & in Lexico Græco, ſed ſine authoritate ἱπποφορεύς pro gradarius. Hermolaus verò pro tieldones apud Plinium, aliquando ſcribendum putauit Tyddones, à Tydda oppido citerioris Hiſpaniæ, Græcorum originis iuxta Gallecos; ſed nec diſcerno id (inquit) magnoperè, nec refello. Arlunnus equum mannum, thieldonem & Aſturconem, Italicè exponit vbino, & chinea, malim acchinea, vt ſit Germanicæ originis, aut Gallicę quaſi hacquenè aut hackeneij à ſono nimirum, quem alternatim eleuatis pedibus ſimilem edit illi qui auditur, cùm olera, aut aliquid quippiam geminis cultris minutatim ſuper abaco ligneo inciditur: quod Germani hacken dicunt, Galli hacquer. Ratio huius illiuſque inceſſus aliàs reddetur. Inuenio & in partibus quibuſdam differentiam nam præterquam, quòd multę his grandes, illis paruæ ſunt, puta caput, oculi, aures, iuba, cauda, pes, vngulæ, Abſyrtus tanquam præcipuam differentiam ponit, quòd τῇ ῥάχει ἄτομοι καὶ κοῖλοι, id eſt, indiuidua, & caua ſpina ſint equi Argolici & Iſtrij; Hiſpani verò ἔντομοι. Vngula verò etiam alijs mollior, alijs durior, vt mox fuſiùs oſtendetur inter probioris equi notas, quibuſdam etiam tam dura, atq. ſolida, vt ſoleis ferratis non egeant, vt Paulus Venetus teſtatur his verbis: Balaſciæ (Galaſſiam alij vocant) prouincia, cuius reges ab Alexandro Magno originem duxiſſe feruntur, equos habet multos & optimos, magnos & veloces, qui tam duras, ac fortes in pedibus habent plantas & vngulas, vt ferramento opus non habeant, etiam quantumlibet per ſaxa & montes currant. Hos itaque ſi cognouiſſent poetæ, priuatim χαλκόποδας, ſiue æripedes appoſitiſſimè nominaſſent, & cornipedes, quamuis alioqui hęc epitheta non ſolùm qui firmis, validiſque ſunt vngulis conueniant, ſed etiam qui pedibus reſonant, vt ſonites etiam apud alios. Equum deſcribere ſuperuacaneum duxi, electioris (qualis hic exprimitur, pro cæteris ſpectatiſſimus, quòd cùm frons illi ſit alba, ſtellam in ca habeat vndecim radiorum cæſij coloris, cuius & totum corpus eſt, præter iubam quæ fulueſcit.) poſtmodum notas traditurus, cùm ſit notiſſimum animal: partes tantùm quaſdam enumerabo, à pedibus ſumpto exordio. Eſt autem equino generi vngula indiuiſa, vnde μώνυχες ἵππους dici oſtendimus, vnde centaurus quidam Iuuenali monychus nominatur. Eleganter id oſtendit Ouidius in Ocyroe Chironis filia in equam immutata:

Thieldones Aſturcones. Manni. Epiſt. 40. Tyddones. Chinea. Differentiæ à partibus. Spina. Vngulæ. Li. 1. c. 34. F G Monychus Sat. 1.

Tum digiti coeunt, & equinos alligat vngues
Perpetuo cornu leuis vngula.

Ὁπλὴ quidem etiam pro cuiuſuis quadrupedis vngula accipitur; nam & apud Heſiodum de boue, apud Xenophontem de ſue, apud Ariſtophanem de agno dici legitur, tamen ſignificãtiùs priuatim de vngula dicetur equina; Varinus enim ὅπλα dictas eſſe ait ἁπλᾶς, id eſt ſimplices, quòd nec bifidæ, nec multifidæ ſint, vt in alijs quadrupedibus. Concauitatem vngularum χελιδόνα hoc eſt hirundinem vocant, à nido hirundinis, vt ait Abſyrtus interprete Ruellio; *In aſino* (inquit) *admiſſario requiritur vngula dura, ſubter concaua, interiore ſinu paruo, quam à nido hirundinis chelidona vocant,* vbi Græcè ſic legitur: παχύντον ὄνυχα καὶ κάτωθεν κοίλην τὴν ὁπλὴν, καὶ χελιδόνα μικρὰν ἔχουσαν. Qui in canibus etiam dici volunt, authorem puto nullum habent. Idem Abſyrtus de hordeatione ſcribens, partem quandam vnguis, aut vngui proximam βάτραχον, id eſt ranam vocat, *Frictio* (inquit) *ſecundum pilos ad imas partes ſpectet: ſi quidem per pedes huiuſce morbi impetus erumpere creditur; quapropter pecus vngulas abijcit: in quibus partes illæ, quas batrachos, id eſt, ranas vocant, teneræ fiunt, & ſanguinem emittunt, quas inferius ſcariſicare, & circumcidere oportet.* Ruellius hoc in loco H

Hirundo. Cap. 14. Cap. 8. Rana.

alitér

A

B

C

aliter vertit,& ranas incrementa linguæ (vt in homine accipi ſolent) interpretatur,abſurdo ſenſu,
inquit Geſnerus, quod enim vngulæ pars ſit, oſtendit ex Geoponicis Græcis, vbi pulli eligendi
ſigna ex Abſyrto traduntur, & inter cætera laudantur ὁπλὴ εὐπερίγραφος καὶ πάντοθεν ὁμαλῶς συμπεπηγυῖα, βάτραχος μικρὸς, ὄνυξ στερεός. Vegetius etiam vngulæ partem, vel ſaltem proximam *Lib.16.c.1.*
fecit, inquiens: *Oportet ferramento conciſorio ſoleas ranulaſq́. purgari*, vbi tamen in vulgaribus codici- *Lib.1.c.56*
bus ramulas legitur, ſine vllo ſenſu. Arbitratur itaque Geſnerus batrachon ſiue ranam eam
partem eſſe, quæ clauis ſæpè ſolearum malè adactis læditur; teneritas (inquit) quædam oſſium
eſt referens formam vngulæ, quam nutrit etiam, eiusq́. radices in ſe continet. Ruſſius & alij bar-
bari ſcriptores tuellum vocant, Germani indigite voce Kernen quaſi nucleum, nimirum quòd mol- *Tuellum.*
lior intra duriorem tanquam nucleus in teſta ſua contineatur, niſi quis à carne nomen deductum
malit, quòd carnis ſubſtantia conſtet. Andreas Lacuna batrachon eſcharam ſingulis cruribus
adnatam tranſtulit. A batrachos apud Abſyrtum verbum legitur βατραχίζειν, quod Ruellius tan-
quam ſibi ignotum præterit nonnunquam, aliàs etiam vertit, diſtrahi, vt innatantes ranas imite-
tur, vt hoc loco: *Deterit autem vngulam tractim ingrediens* ὁ λιθώσῃ, καὶ πεσὼν διασυρῇ, καὶ ὃ λέγουσι, βα- *Cap.26.*
D τραχήσῃ, vertit ille, *cùm curſitans lapſatur, & ita caducus diſtrahitur, vt innatantes ranas imitetur*, id βα-
τραχίζειν *Græca conſuetudine nominant*; cùm ipſi vertendum fuiſſet; ad ranulam ſic dictam pedis par-
tem offendere. Si vngulæ pleniores fuerint, carnoſæq́. citra cauitatem, Xenephon teſtante Cæ-
lio χαμηλὰς vocat. Cõmiſſuram vngulæ cum pede, vel vngulæ exortum, Græci στεφάνην, id eſt co-
ronam dicunt. Hippocrates etiam τοῦ ὄνυχος ἁρμονίαν, quo loco περιστεφανίδος quoque meminit, in- *Cap.117.*
quiens, αἷμα λαμβάνων ἀπὸ τῆς περιστεφανίδος, Ruellius vertit, *è parte coronam cingente*: ſed fortaſſis
vena quædam eò loci ſic vocetur. Sunt & κύνες Heſychio, & Varino vngularum in equis pars: alij *Cynes.*
verò non vngularum partem, ſed vicinam eis eſſe volunt, ideóq́. etiã κυνόπλον appellari. Geſnerus *Cynoplon.*
à Laur. Ruſſio putat appellari falcẽ, dicit enim (inquit) locum eſſe delicatum & neruoſum, parumq́. *Falx.*
carnoſum, ſed hæc forſan potiùs fuerit μεσοκύνιον, cynoplon verò idẽ quod corona, id quod & ip-
ſe quoq́. Geſnerus credidiſſe prius videtur ex his Abſyrti verbis: Στρέμματος γενομένου ἐν τῷ μεσοκυνίῳ ἢ κυνόπλῳ λεγομένῳ ῥᾴδιον ἀφαιρεῖν αἷμα ἐκ τοῦ μεσοκυνίου τὸ δὲ κυνόπλον ὁ στεφάνην λέγουσι μὴ κεντεῖν. *Mesocynion.*

Hinc

Hinc (inquit) apparet coronam etiam cynoplon dici, meſocynion verò proximam (ſuperiùs nimirum paulò) partem, & ipſam quandoq. propter vicinitatem eodem nomine venire. Ruellius in E
Calces. harum vocum translatione admodum variat. Eſt enim vbi meſocynia calces reddidit, vt hoc loco: *Aſinus admiſſarius habeat* τὰ μεσοκύνια μὴ λίαν ὑψηλὰ, μηδὲ ταπεινὰ, μηδὲ κυνοβάτης ἔστω: *calces neq. præter modum altos, neque nimium depreßos, ſed neque nixus talis ingrediatur*, quaſi κύνες tali ſint, quos tamen alicubi etiam tranſtulit pro μεσοκύνια, vt hoc loco: Ἐπὶ κριθιάσεως διακόπτε τὰς ἐν τοῖς μεσοκυνίοις τοῖς ἐμπροσθίοις φλέβας, ἐκ τοῦ ἐντός μέρους ἢ τοῦ ἐκτός. *In hordeatione* (vertit) *morbo venæ ſub anterioribus talis interna, vel externa parte feriantur.* In capite verò de domitura pulli, vbi Abſyrtus habet, καὶ οὕτως τὰ μεσοκύνια χθαμαλὰ γίνεται, Latinè habet, *id quod pedis articulos, ac ſuffragines infirmat.* Et mox in ſequenti capite, ϛρέμματος γινομένου ἐν τῷ μεσοκυνίῳ ἢ κυνόπλῳ, habet, *ſi os luxetur in articulo pedis, aut corona:* & ibidem ἐκ τοῦ μεσοκυνίου *ab articulo ſuffraginis.* Rurſus alicubi ἐν τοῖς μεσοκυνίοις, *in ſuffraginum articulo*, & mox, *ÿ vngulas ad internam calcium partem, ſeu malleolos potiùs vocare placet*, vbi Græcè legitur κυνοποδῶν ἢ σφυρῶν λεγομένων. Alicubi etiam apud eundem Abſyrtum μετακύνιον legitur, vbi articulum reddidit, Geſnerus vocem corruptam eſſe ait pro μεσοκύνιον, conijcitque κύνας & inde deriuatis nominibus has partes appellari, à colligando quod Græci (inquit) κυνοῦσθαι dicunt: ſiue quoniam vngula illic adnata ſit carni, vt κυνοδέσμον, vbi præputium glandi alligatur: ſiue quoniam ea in parte numellis, & vinculis aſtringi ſolent equi. Leoniceno tamen alia etymologia placet, quòd calli illic tanquam in caninis pedibus ſubſint. Vertens enim F
hoc Xenophontis, τὰ ἀνωτέρω μὲν τῶν ὁπλῶν, κατωτέρω δὲ κυνηποδῶν ὀστᾶ, vertit, *Oßa quæ ſunt ſupra*
Lib.5.c.11 *vngulam infra talos, qua parte, vt in caninis pedibus, callus ſubeſt*, κυνήποδας *dixere.* Et Pollux etiam
Equi cynepodæ. inter nomina à cane deriuata equos κυνήποδας recenſet. Iſtiuſmodi autem oſſa Geſnerus, vel totam hanc partem μεσοκύνιον appellari arbitratur.
Tali. Talos verò an habeat equus dubitandum, Xenophon quidem eos ei tribuit, vt Pollux teſtatur, cæterùm Ariſtoteles ſolipedum nulli aſtragulum, ſiue talum eſſe dicit, & ne aſino quidem, præterquam Indico, cui cornu à fronte eminet.
Suffrago. Suffrago verò id eſt in poſterioribus pedibus quadrupedum, quod in prioribus genu, vel eſt nodus, aut articulus ſub crure, quo pedis verſura conſtat, tibiæq. ita annectitur pes, vt verti poſſit, id quod ſpectamus in bobus, equis, & alijs armentis. Dictæ ſuffragines, quòd ſuffringantur, hoc eſt in altum frangantur, vel quòd ad greſſum ſuffragentur. Conſtat ſanè genua animalium, quæ
Poplites. animal generant, ante ſe flecti, ſuffraginum verò artus in aduerſum. Quemadmodum igitur poplites dicti ſunt, quòd poſt plicentur: ita ſuffragines quòd ſubter frangantur. Barbari ſuffraginem
Garrectus. garrectum nominant. Ruellius in hoc loco Abſyrti εἰς τὸ ἐντὸς μέρος τῆς ἀγκύλης ἐν τῇ ἰγνύϊ tranſtu-
Baſes. lit, *interno poplitis ſinu, aut interiore crure.* Vegetius oſſa quædam ſub tibijs, baſes vocat, calcaneos for- G
Perone. taſſis intelligens. Περόνην in equo, quidam pedis commiſſuram vertunt, in qua ſignificatione ego hanc vocem non reperio, Galeno eſt alterum tibiæ os, exterius & tenuius, aitq. interdum ſic appellari oſſis huius epiphyſim, interdum & eius protuberantiam, quæ non ſit aliud quàm malleolus: vnde etiam Geſnerus in equo os tibiæ eſſe putat, quod radium vocant, vt in homine etiam,
Cirrus. & ſic alibi quoque Ruellius apud Abſyrtum tranſtulit: alij ſimiliter fibulam vertunt. Cirros pedum nominat Vegetius his verbis: *In equis non ſolùm vtilitas, verùm etiam decoris ratio ſeruanda eſt. Nunquam enim niſi neceſsitas paſsionis exigit, de articulis reſecandi ſunt cirri. Naturale enim ornamentum*
Subcirrus. *pedum natura in illis conſtituit.* Eſt vbi ſubcirros etiam vocat. Idem Vegetius crura equi, aliorumq.
Gamba. iumentorum gambas vocat, quaſi campas (inquit Hermolaus) Nam & Ariſtoteles campen nomi-
Campe. nat in pedibus, qua ſuffragines poplitesque habentur. Hippiatri Græci βραχίονας & χηλὴν voca-
Brachiola. re videntur, etſi tamen interdum diſtinguat Ruellius, vt dixi, pro μεσονύνια ἐν βραχίοσι vertit, ſuf-
Coxendix. fragines in cruribus, & alibi etiam pro βραχίοσι crura repoſuit, Vegetius etiam Latinè brachiola
Probl.131 in equis dixit. Coxendices maximas, & validiſſimas habet, ijsq. plurimùm valet, indeq. fieri pu-
Cor ephippiũ iuxta humeros amet. tat Ambroſius Nolanus, quòd ſeſſorem ephippiumuè iuxta humeros amet, contrà ac aſini, & muli qui ob earundem partium debilitatem ea libentiùs admittũt in lumbis. Sed verba eius adſcribam. H
Quærens itaque cur equi ſuper humeris equitem ſedere amant, & ob eam rem ephippium ad equi ſpatulas accommodatur: muli & aſini ſuper lumbis libentiùs tolerant: an quia tum equus (inquit) valet vel eundo, vel ſaltando, vel currendo, quum poſteriores pedes ſub prioribus ſubmiſerit; vbi enim id facilè poterit facere, tum valebit cæterum corpus etiam cum equite perquam vegete promouere: quandoquidem plurimum à coxendicibus valet equus. Signum, nam coxendices maximas, & validiſſimas habet, quin etiam ſaltus, & curſus eius, qui ferè è ſaltibus plurimis continuatis conſtat, indicant magnam potentiam poſteriorum partium. Harum.n. ſolarum opera omnis fit, ſicuti etiam in leonibus, canibus, leporibus, ceruis, capreolis, damis videre licet, quorum coxendices magnæ, ac valentes habentur. Si igitur equi ſuper lumbis ſeſſorem pondusuè aliquod haberent, veluti impediti, & non potentes prioribus ſubplantare poſteriora, tardarentur. In mulis verò qui ſemiaſini ſunt, vt aiunt Græci, atq. aſinis coxendices longè minores, & exanclatiores ſunt;

quam-

A quamobrem multò debiliùs ea parte valent,vel currendo, vel saltando, atque cùm coxas depressiores quàm dorsum medium lumbosué habeant, videntur lumbi super quatuor pedibus, perinde ac super quatuor fulcris subsistere. Quocirca tàm muli,quàm asini laudantur,vt in parte longè valentiore. Nam citerius,vel vlterius posita tanquam debilioribus membris, eisq. quæ à nullis alijs adiuuentur,addita essent,impedimento magno sunt,ac ineptius absportantur.Esse quin imo asini, & muli videntur veluti scamna quæ in medio quàm in extremitatibus meliùs pondera suscipiunt: atq. idcirco super lumbis mulorum,& asinorum aptiùs,in equis liberiùs ad humeros sedetur. Huc vsque ille. Ea autem dorsi pars,qua insidetur, Xenephonti ἕδρα nominatur his verbis: *Curator spinæ pilos ne attingito, nisi manu, qua illos premat, & mulceat, sequens situm eorum. sic enim quasi sedili in equo minimè nocuerit,* ἥκιστα γὰρ ἀνβλάπτοι τὴν ἕδραν ἱππεύς: alioqui ἕδρα idem etiam sella,est & sedes, alijs etiam sedes quæ alicui honoris gratia ponitur, & ἕδρα medicis est meatus inferior continendis, transmittendisque excrementis destinatus; cui scilicet homo insidet, vt hinc fortè eam dorsi partem ita nominauerit Xenephon, quanquam vtraque ab eodem verbo ἵζω quod est sedeo, rectè deducatur, cùm vtrique insideat homo. Plinius in sedem recipere cùm dicit de Bucephalo, sedem pro edra, ea scilicet, quam dixi,dorsi parte accipere potuit,nisi quis de sella potiùs accipiat.

Edra.

B Κόκκυγα vocant veterinarij partem quandam inter armos,siue scapulas, Auellius lumbos reddidit Latinè,rectiùs Græcam vocem relicturus,nam præter quàm quòd lumbos ὀσφῦν dicunt,mouere ipsum debuisset Absyrtus,qui expressè scribit coccygem esse ἐνσυνωμία, id est intersalpio, vt Gesnerus ait,siue medio scapularum, aut armorum loco. Et pertinet sanè ad humeros συνωμία, vertitur enim ab ipso etiam Ruellio compages humerorum,vel armorum,qua humeri committuntur, & ab alis etiam dicitur esse scapularum cõtractio,qua scapularum discrimen confunditur,& ἀκρωμία est humerorum sumitas. Absyrtus alio in loco coccygem videtur appellare κόκκον his verbis: Quosdam (equos) aëtogenes vocant à genitiua quadam nota ἐν τοῖς ὤμοις καὶ τῷ κόκκῳ, quos ceu bonos Sarmatæ commendãt, Ruellius hic imprudenter reddidit, in armis, & clunibus, cùm tamen mox subsequatur, Sarmatas quidem in armis, & cocco hanc notam probare, in posteriore autem parte circa coxas, & caudam improbare. Gesnerus coccon siue coccyga conijcit esse partem in medio dorso, iuxta spinam eminentem, quod mihi quoque persuadet vinariorum vasorum operculi vernacula apud nos significatio, coccon enim dicitur,& vasa in medio dorso meatum habent, per quem vinum infunditur. Armus idem quod humerus, sed hic de homine, ille de quadrupedibus significantiùs dicitur. Græci in vtrisque ὦμον dicunt.Dorsum in equo hippiatri barbari,vt Russius, garresum,vel garrese appellãt. Μάλαι & μασχάλαι sunt equi axillæ. Mammas tam mares in hoc genere quàm fœminæ habent,fœminę quidẽ omnes,omues verò mares non item, sed illi tantùm qui matri similes prodiere,vt Aristoteles testatur Fæminæ binas habent inter fœmora, quibus Horatius mammas anus cuiusdam assimilat,admirantis se tàm frigidè ab eo amari,& non aduertentis se ob portentosam deformitatem fastidiri, inter cuius notas, mammas etiam recenset, inquiens:

Coccyx.
Lumbi.
Cap. 14.
Synomia.
Cap. 114.
Aetogenes equi.
Armus.
Garresus.

C *Axillæ.*
Mammæ.
Lib. 4. de Part. c. 10
Od. 8 Epod

Sed incitat me pectus & mammæ putres,
Equina quales vbera.

Caudam habet bouillæ contrariam; tenorem videlicet breuem, pilos prolixos, contrà boues pilos breues, prolixum tenorem,quem Plinius causem appellat. Vegetius equi caudam muscarium vocabat, à muscarij flabelli, quo muscæ abiguntur, similitudine. Pili caudæ setæ dicuntur, vt Plinius ostendit, inquiens: *Caudæ animalibus prælongis setosæ, vt equis*, & rursus: *Caudis caudæ longior asinis quàm equis, setosus veterinis*. Cicero quoque setam equinam dixit; *In hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari seta equina appensum demitti iussit, vt impenderet illius beati ceruicibus.* Et alibi de equo simul & leone: *Oculos autem natura nobis, vt equo & leoni setas, caudam, aures ad motum animorum declarandos dedit*. Hippuriam herbam dictam quasi caudam equinam, quidam etiam equisetum dicunt. Setæ tamen priuatim de suibus potiùs dicuntur. Longiores istos caudæ equinæ pilos, quibus equi muscas fugant, σόβας vocant Græci, item & muscarium, siue flebellum quo muscæ pelluntur. Apud Hippiatros exponitur etiam galea ex pilis equinis, de qua suo loco. Notauit Plutarchus istiusmodi caudæ pilos in equis quàm in equabus duriores esse, rationemque reddit, quod equarum caudæ vrinæ madefactæ setas habeant inualidas. Idem Plutarchus memoratu digna omnino historia docet hisce setis equinis euenite,quòd omnibus etiam alijs pilis solet,nempe quòd sigillatim facilè & sine vllo labore euelluntur, plures verò simul copulatos impossibile quasi est euellere. Sertonius (inquit) cùm suis copijs ex barbara turba conflatis, rationibus persuadere non posset, in re militari plus habere momenti consilium quàm temerarias vires, posteaquam illi parum feliciter pugnassent, duos proponit equos alterum macilentum atque inualidum; alterum vegetum, cauda pilosa, atque inualido; illi iuuenem adhibet prægrandi corpore, & admirandis viribus; contrà vegeto illi pusillum & imbecillum admouet homuncionem. Hic singulos pilos paulatim vellens, breui spatio totam depilauit caudam, iuuenis verò è diuerso caudam omnem

Cauda.
Muscariũ.
Seta.
Li. 5. Tusc.
Lib. 3. de Orat.

D *L. de solert. animal.*
In Sertorio.
Consilium virib. præstare.

nem ſimul manibus vtriſque compræhenſem, vi atque impetu conatur reuellere: Qui cùm fruſtrà E
ſudaret, riſui fuit circumſtantibus. Sub hæc aſſurgens Sertorius, cuius conſilio nutuque hæc fuerant acta; videtis (inquit) commilitores quanto plus poſſit ingenium quàm vires. Hinc caudæ equinæ pilos paulatim vellere prouerbialiter dicebantur, qui quod viribus atque impetu fieri nequit, id tempore atque aſſiduitate conficit. Meminit eius Horatius in epiſtolis:

Vtor promiſſo, caudæque pilos vt equinæ
Paulatim vello, demo vnum, demo etiam vnum
Dum cadat eluſus ratione ruentis aceruí,
Qui redit ad faſtus, & virtutem æſtimat annis.

Iuba. Qui ex collo pendent crines, latini iubas dicunt, non tantùm in equo, ſed & in leone: Plinius: L. 8. c. 16. *leonis præcipua generoſitas tunc, cum colla armoſque veſtiunt iubæ.* Aliàs tamen inquit: *Pili equis in iuba largi, in armis leoni.* Iubam Xenephon χαίτην vocat; (quæ vox vſurpatur etiam de frondibus vitis apud Athenæum ex Archeſtrato; & Theocritus χαίτας, appellauit cinaræ ſpinoſæ ſtirpis pappos: Criſta. aliàs propriè equi iuba eſt, vnde etiam Apollonio χαιτήεις cognominatur:) Ariſtoteles λοφιάν id eſt, vt Gaza vertit, criſtam; hinc teſte Varino ζῶα λόφουρα dicuntur τὰ ἀπὸ τοῦ λόφου ἤτοι ἀκροτάτου μέρους. Ab hoc eodem Varino πωλεῖα exponitur χαίτη, id eſt iuba. Nos, ſicuti & Galli crines dicimus, Germani ſuperiores Krantz quaſi corollas, inferiores de mane, quo nomine aliàs intelligunt lunam. Sunt & aliæ iubæ in frontem deuexæ, quas latini capronas vocant, quaſi à capite F Caprona. pronas, vt Nonius exponit: de quibus Lucilius in ſatyris apud eundem:

Aptari caput, atque comas fluitare capronas
Altas, frontibus immiſſas, vt mos fuit illis.

Græci προκόμιον dicunt, Xenephontis interpres iubam verticalem tranſtulit. Apud Vegetium Procomiū. protocomium legitur. Pili ſunt, qui à vertice equi iuxta oculos & tempora propendent. Gena ſeu L. 2. c. 11. palpebra inferior pilis caret, propterea (inquit Aelianus) Apelli Epheſio, quòd equo ibi pilos appinxiſſet, reprehenſionem attuliſſe ferunt. Alij non Apelli hoc accidiſſe, ſed Niconi aiunt, cùm tamen ſcientiſſimè cæteras equi partes pinxiſſet: hanc partem illi vitio verſam fuiſſe. Hierocles Palpebræ. eum pictorem Miconem (Μήκωνα) vocare videtur inquiens: *Vetus ille Micon arbitrabatur equum in inferiore gena pilos edere, quos phlebarides Græci vocant. Taxat igitur iure Simo Miconem, ac ignorantiæ inſimulat.* Alij quoque Polygnoſtum eum pictorem vocant, vt Tzetzes annotauit. Plinius ſoli equo Equum canescere. præter hominem pilos caneſcere tradit, & apud Ariſtotelem habemus, equi pilos manifeſtè in ſenectute caneſcere, & huius canitiei alicubi etiam rationem aſſignat his verbis: *Equis maximè omnium quæ nouerimus animalium canities innoteſcit, quòd os in quo cerebrum, tenuius quàm* G *cætera pro magnitudine habeant: argumentum eſt, quòd ictus eo in loco periculoſus eſt, vnde illud Homeri:*

Et quia ſeta hærent capiti, lethaleque vulnus
Præcipuè fit equis.

Lib. 1. de morb. cutis cap. 6. Quam philoſophi ſententiā Mercurialis conatus eſt explodere, arbitrans canitiem fieri ab animantis temperamento frigido, & ratione frigiditatis facilè putreſcere humores in ipſo equo, quanquam ſi veritas (inquit) non eſt omnino celanda, debemus dicere, non eſſe canitiem pilorum veram, ſed potius albedinem. Atqui ſi propter communem hanc cauſam, diminutum ſcilicet calorem tantùm caneſceret equus, cur non & alijs quadrupedibus canities communis? occultior itaque cauſa erat tradenda: alioqui pilos equorum albeſcere ob caloris inopiam manifeſtè nos docet idem Ariſtoteles in problematibus. Quærens enim cur equis, & aſinis pili è cicatrice promere Sect. 10. Probl. 29. Pili in cicatricibus renaſcuntur in equis. ſe poſſint, hominibus autem non poſſint: *An quod cæteris* (ait) *animantibus tergus, per ſe pars corporis eſt: hominis autem cutis, velut affectus carnis exultat, quippe quæ ſumma illius forma refrigente, ſolidiuſcula exiſtere videatur, quemadmodum cruſtæ in pulte ſuperducuntur, quas vetulas appellamus. Cùm itaque illæ non niſi farina elixa ſint, hominis quoque cutis nominata, non niſi caro putanda eſt. Vbi igitur* H *hæc vel vulnus acceperit vel attrita fuerit, incidit, vt hominis quidem caro condenſetur: quamobrem ſumma corporis parte immutata, vulnus non eandem compagem capit, quæ corpus iam inde ab ortu naturæ extitit: cùm itaque hæc immutata ſit, nihil profectò abſurdum fuerit, ſi ex ea non idem præterea proficiſcatur. Sicut in areis quoque appellatis licet percipere, nam illas etiam corporis ſummi corruptionem, immutationemque eſſe nouimus: Iumentis attritis, vbi ad ſanitatem redierunt partes vitiatæ, corporibus denuo eiſdem replentur, quanquam debilioribus, quàm principio fuerint. Sed cùm etiam cutis eorum pars ſit, confici pili prouenireque poſſunt: cute namque pilos enaſci certum eſt: ſed candidi propterea exoriuntur, quoniam vt ſecunda hæc cutis imbecillior quàm prima eſt, ſic pilus candidus ille imbecillimus exit.* Cutis humanæ & equinæ diſcrimen. Hiſce itaque verbis Ariſtoteles pilos indicat ſub ephippijs in cicatrice ſemper albos prouenire, propterea quòd cùm ſit debilis ea pars, nutrimentum non vt antea digeritur, ſed quodammodò fit quædam corruptio, ex qua pili quidem, ſed digeſtionis debilitatem indicantis coloris,

A coloris, albi ſcilicet producuntur. Sed quod ad ortum attinet iſtiuſmodi pilorum in cicatricibus,
illius aliam omnino rationē quàm philoſophus reddit Alexander Aphrodiſienſis, videlicet quòd
cùm cutis hominum ſpiſſior ſit, quàm equi, foramina in ipſa cicatrice, quæ longè quam cutis *Lib. 1. Problem. 146.*
ſpiſſior eſt, omninò excæcantur, quod in equis (inquit) fieri non poteſt, quia cutem habent la-
xiorem. Cutem autem humanam ſpiſſiorem eſſe oſtendit inditio pilorum, qui molles ſunt ac te-
nues, equinis comparati, qui ſunt duri & craſſi, & ex laxiori cute exeuntes. Quare cum ſubiecta
collectaque excrementa per meatus tenues qui relicti ſunt, exeunt & concreſcant, pilos (in-
quit) gignunt, & augent. Reddit itidem rationem, cur hordeum toſtum redactumque in pul-
uerem cicatricibus equorum conſperſum faciat, vt pili non albi, ſed cæteris vnicolores oriantur:
quoniam nimirum vim diſcutiendi purgandique obtinens, detergit atque abſumit excrementa *Vt pili in cicatricibus concolores naſcantur.*
pituitæ, atque materiam omnem vitioſam, quam vulnus per membri infirmitatem collegerat. Sed
vt ad canitiem reuertamur, eam equo ſoli præter hominem euenire non putem, nam & canes
caneſcunt, & fortè multa etiam alia animantia, quod Scaliger aſſerit in quintum Theophraſti
de cauſis plantarum: *Color* (inquit) *equi mutatur per ætatem bis: Alius calor pullo per menſes ali-
quot; alius pòſt ad canitiem vſque: qui affectus multis communis animantibus:* Colorum in hiſce *Color pili mutatur ætate.*
B animantibus tanta varietas, vt vix vllum ſit reperire, qui in equis non reperiatur; albos tamen
naſci nullos volunt ſed canos, qui tandem progreſſu temporis dealbeſcant. Sed de coloribus
mox in electione optimi equi. Vbi oſtendetur qui colores prębentur, quinque improbentur, le- *Color.*
ctoriſque omnino ſatisfiet deſiderio. Dentes vtraque oris parte habere continuos tradit Plinius,
& Ariſtoteles inter ἀνεπάλλακτα etiam recenſet, id eſt, dentium continuam ſeriem habentia *Dentes.*
animalia: idem numero quadraginta eſſe dicit, quos Vegetius ſic diſtinxit; molares viginti
quatuor, caninos quatuor, (vulgus Scaliones vocat aut faſciolos) rapaces duodecim: ſimili-
terque Abſyrtus, inquiens habere in anteriori parte ſuperiores octo, & totidem inferiores,
cum caninis: & molares in maxilla ſuperiore ſenos ac inferiores totidem, & in altero late-
re ſimiliter. Itaque præter agnatos (ἐκτὸς τῶν προσφυῶν) quadraginta dentes equus poſ- *Dentes agnati.*
ſidet. Agnatos puto vocat, quos Germani teſte Geſnero lupinos aut ſylueſtres: poſtrema
parte maxillæ adnaſcuntur, pullis præſertim; ante cæteros dentes parui, magnitudine fabæ,
in cibo capiendo impediunt, vnde iumentum ſtrigoſius euadit, quamobrem extrahendi ſunt.
Ariſtoteles maribus plures quàm fæminis dentes eſſe annotauit. Eos pro ætatis ratione equus *2. Hiſt. c. 5.*
mutat, vt & alia veterina, non ſolùm quæ ſolidas vngulas habent, vt Abſyrtus ait, ſed cor-
C nuta ſiue biſulca etiam, vt Varro teſtatur; Dentes anteriores, qui primùm mutantur, Græ-
ci ἐμπροσθίους & τομεῖς vocant, quaſi ſectores aut inciſores, latini medios, Vegetius lactantes,
fortè lactentes: Plinius pullinos, ni fallor, appellauit. Hos facilè principes & maiores eſſe
Abſyrtus tradit. Sunt autem numero duodecim, ſex nempe in ſuperiori, totidem in inferio-
ri maxilla. Xenophon γνώμονες, vt & alij etiam Græci nominarunt, quaſi indices, quòd ætas
ex ijs indicetur equi: quod ferè fit in hunc modum; Cùm pullus triginta menſium eſt (inquit *Aetas equi vt cognoſcatur.*
Abſyrtus) primùm dentes medios, quos ſectores appellant, amittit, duos ſuperiores & toti-
dem inferiores. Vbi quartum annum agere cœperit, ſemeſtri ſpatio proximos abijcit: nec
multò poſt in eodem quadrimatu ſuperiorem vnum, & inferiorem alterum vtrinque proijcit,
quo tempore caninos edit, eoſque ſecutis duodecim menſibus complet: intra ſextum deinde
annum molares ſuperiores cadunt. Sexto anno quos primùm mutauit, adęquat: à ſeptimo ad
octauum omnes explet æqualiter. Sic ille, in eo ab alijs varians, quòd ſecunda vice binos tan-
tùm abijcere ſcribit, cùm quatuor abijci cæteri ſcribant. *Primores quatuor* (inquit Ariſtoteles)
*dentes menſe triceſimo mutantur, bini vtrinque, ſupra dico, & ſubter: tum vbi præterea annum
D compleuerit, quatuor item modo eodem mittuntur, duo ſuperius, totidem inferius: rurſuſque anno
altero peracto, ſimili modo, quatuor alij mutantur: quibus iam præteritis quatuor annis & menſi-
bus ſex, nullus præterea mittitur, quanquam eueniſſe in aliquo certum eſt, vt cùm primis omnes
amitterentur: atque etiam in alio, vt cum vltimis omnes, ſed hæc rarò.* Similiter Varro, *equus*
(inquit) *triginta menſium, primùm dentes medios dicitur amittere, duos ſuperiores & totidem
inferiores. Incipientes quartum agere annum, itidem eijciunt & totidem, proximos eorum quos
amiſerunt, incipiunt naſci quos vocant columellares. Quinto anno incipienti item eodem modo amit-
tere binos, quos caninos habent, tum renaſcentes eis, ſexto anno impleri. Septimo omnes habere
ſolent renatos, & completos.* Sic etiam Plinius: *Amittit equus triceſimo menſe primores vtrinque
duos, ſequenti anno totidem proximos, cùm ſubeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente *Columellares.*
binos amittit, qui ſexto anno renaſcuntur; ſeptimo omnes habet, & renatos & immutabiles.* Idem
Abſyrtus cùm paulò pòſt rurſus dixiſſet, eſſe qui editis primis dentibus interiecto octimeſtri ſpa- *Canini.*
tio ſecundos proferant, & eminentes vltimos pari mora dentitionem interpellant, *cæterum prima*
(inquit)

(inquit) *tempora* (triginta menſes ſcilicet, quo tempore primi dentes mutantur) *nullus eorum* E
qui primores amittunt dentes, pertranſit, neque linquitur. In reliquis verò non omnes ſors eadem manet,
nec ſimile tempus obſeruatur; ſed ſecundi primos aſſequuntur (hoc eſt, eodem tempore mutantur) *vlti-*
mique ſecundos. Exploratum autem habemus eos qui primorum iacturam faciunt, eodem tempore colu-
mellares (γομφίους) *anterius, vnum ſuperiorem & inferiorem alterum emittere & ab vtroque latere pri-*
mos ex eis cum agnatis ipſorum mutare. A complemento cùm reliquum trimatum agunt, dens rumpitur
& rotundatur, & in triãgularem figuram exit: quo tempore præcipuè defluxio in ora equorum decumbit.
Creſcentienſis dentes qui primi mutantur, primos morſus vocari tradit; equum verò eos mu-
tantem, pullum primi morſus, quod quidem dicit fieri ſecundo anno, & poſtea mutare alios
quatuor proximos, qui (inquit) vocãtur quadrati, id eſt tertius morſus. Fiunt nõnunquam à ſepti-
mo anno prominuli, quos προεπλακότας Abſyrtus, Varro brochos vocauit his verbis: *Septimo*
(anno) *omnes habere ſolent renatos & completos. His maiores qui ſunt, intelligi negant poſſe, præter-*
quam cùm dentes ſunt facti brochi & ſupercilia cana, & ſub ea lacunæ (id eſt partes ſubiectæ ſuperci-
lijs cauæ, vt Abſyrtus habet, qui & oculos cauos eſſe ait,) *ex obſeruatu dicunt eum equum habere*
Morſus. *annos ſedecim*. Columella quoque & Palladius ſeptimo anno omnes expleri æqualiter aſſerunt,
Dentes quadrati. & ex eo cauatos gerere, poſtea verò quot annorum ſit, manifeſtò comprehendi non poſſe: deci- F
mo tamen anno tempora cauari & ſupercilia caneſcere & dentes prominere. Addit inſuper Ve-
Dentes brochi. getius, duodecimo anno nigredinem in medietate dentium apparere. Ariſtoteles verò cùm cæ-
teris animantibus in ſenectute dentes nigreſcant, equo contrà candidiores reddi teſtatur. Plinius
pro nigreſcunt, habet rubeſcunt; apud quem etiam inuenio, equo caſtrato prius non decidere
dentes. Varro Ariſtoteli atteſtatur, niteſcere in ſenecta, equorum dentes inquiens. Porrò Ariſto-
teles poſt enatos vltimos dẽtes ætatem difficulter diſtingui etiam docuit, & quomodo differant,
his verbis. *Viget & equus & mulus à dentium ortu, cumque prodierint omnes, non facilè ætatem di-*
Dentium pro ætate varietas. *gnoueris; quamobrem dici ſolet, certa ſub ortu, incerta ab ortu: denique poſt dentium ortum, eo maxi-*
mè declaratur ætas, quem caninum vocamus; breuior enim hic ſeptennibus eſt, propter freni attritum;
quod ad eum inijcitur; non ſeptennibus maior quidem, ſed non vertice extans adactiore. Iunioribus acu-
tior & procerior eſt. Et Varro poſt ſeptimum annum fallacia eſſe omnia ætatis indicia aſſerit, &
Xenephon denique malè emi equum, poſtquam iſtiuſmodi dentes indices excidiſſe compertum
ſit: ſed præter dentes alia quoq. inſpicienda eſſe breuiter mox ſuo loco docebimus. Λιθογνώμων
Heſychio & Varino equus dicitur adultus & ſeneſcens, nullum ex dentibus reliquum ætatis ha-
bens indicium, vt quos amiſerit omnes. Idem & προβατογνώμων & ἄγνωμων dicitur: contrà G
ἄβολος ſiue ἀβολήτωρ, qui eos dentes nondum amiſit, δευτερόβολος, qui ſecundùm eos dentes
proijcit, πρωτοβόλος qui primùm. Petrus Creſcentienſis authoritate viri cuiuſdam prudentis &
experti, præter indices iſtos dentes, habere inſuper ait ſcaliones & molares, fierique poſſe, vt
nonnulli plures habeant, ſed tunc dentes eſſe duplices: item fieri etiam poſſe, vt equus eijciat ex
Cur ſemper firmi ad ſenectutem vſque. his aliquos qui non renaſcantur, quod quidem equo (inquit) obeſt ad paſtum. Paſcitur enim
per dentes anteriores. Quamobrem minoris erit pretij. Mandit per dentes molares. Iam verò
Cardanus in aphoriſmis Hippocratis dentibus ob id equos & canes vſque ad ſenectutem firmis
vti certum eſſe ſcribit, quamuis duriſſimis veſcantur cibis, quòd à calidis cibis abſtineant: ideo-
que qui dentes ſimiliter ad extremam vſque ſenectam validos conſeruare cupiunt, calida omnia
Morſus pro ore. fugienda eſſe: à frigido enim membra quæ exanguia vocãtur, cogi, roborariq;. M. Aureliũ Clau-
dium Gothicum tam robuſtis fuiſſe digitis inuenio, vt equo dẽtes pugni ictu excuteret. Morſum
Lib. 1. c. 33 pro ore dixit Vegetius his verbis: *ſi os fractum fuerit, vt morſum claudere non poſsit:* ſed clariùs ad-
Li. 1. c. 13. huc Nonius: *Poſtomis dicitur ferrum, quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus vel morſui im-*
ponitur. Sumitur & ῥύγχος, ideſt roſtrum de equis: Eſt enim vbi ἀλφόρυγχους equos vocat Abſyr-
Labra. tus, qui tardiùs ſeneſcere creduntur Ruellius in hippiatricis χελύνια tranſtulit labra, idq. probè, H
nam & Varinus χελὺν & χελύνην interpretatur χεῖλος, id eſt labrum: labra autem in equo Xene-
Maxilla. phon quoq. λεῖχη dixit. Γνάθος quidem & in homine maxillam denotat, dicitur tamen de equis
potiſſimũ, quanquam Homerus γνάθον ἵπποιειην in carmine ad figulos dixerit. Hippiatri eandem
Pſalium. vel ſaltẽ proximã partem ψάλιον videntur appellare in exordio capitis vigeſimi octaui, συμβαίνει
πάθος ἐν τῷ ψαλίῳ, Ruellius vertit, ſi vitium freni iniuria creauit, ſed ſine ſenſu, nam etſi ψαλιὸν
vulgò frenum ſit, monuiſſe ipſum debebat capitis titulus, πρὸς σηπεδόνας τὰς ἐν τῇ γνάθῳ, id eſt
ad putrefactiones in maxilla. Galenus equi ſimiliumq. animalium maxillas ait maximas eſſe, &
à maximis moueri muſculis, quia prona erant ſumptura cibum. Equi totius anatomen diligẽtiſ-
ſimè explicauit, pluribuſq. iconibus illuſtrauit nuperrimè Carolus Ruinus Senat. Bon. & Iulius
Fel. Caſſerius Placentinus priuatim partes equi internas oſtendit voci faciendę famulãtes, quos qui
exactè omnia volet, lector adire poterit, nobis autẽ integrum non eſt, hæc fuſiùs proſequi de cor-
de tamen & felle omnino aliquid dicẽdum, quòd in harum partiũ traditione euarient authores.

Veteres

A Veteres enim in equino corde os reperiri tradunt, Ruinus id negat, non negaturus forsitan si
multa corda dissecuisset; nam non de omnibus veteres, sed de quibusdam tantùm id tradunt. Pli- Li. 2. c. 12.
nius: *In equorum corde & boum, ossa reperiuntur aliquando.* Aristoteles: *Equorum cor, sicut & boum*
quorundam, suo in corde ossiculum continere aiunt. Quo loco Theodorus in sua versione de boue Lib. 2. Hist.
tantùm id reddidit, de equis omisit, cùm tamen Græcè legatur sic: ἔχει δὲ καὶ ἡ τῶν ἵππων καρ- 15.
δία ὀστοῦν. Idem Aristoteles alicubi, *Cor* (inquit) *sine osse est omnium quæ nos nouerimus, præter-*
quam equi, & generis boum cuiusdam. Denique ex Hippiatris Hierocles in equorum & mulo- Lib. 3. de
rum quorundam corde os inuentum esse testatur. Iam verò quidam fel habere, quidam etiam part. 4.
carere dicunt. Ex negantibus est Aristoteles. *Equus* (inquit) *fel non habet*; Et rursus; *Equus* Fel.
omnino & omnia solipeda felle carent. Aristoteli astipulatur. Plinius, *equos, mulos, asinos fel habere*
negans: & Absyrtus, equum dicit non habere fellis vesicam in hepate, sed quendam inhærere
solutiorem neruulum, in quem se genus hoc humoris insinuet. Cui hippiatro ceu calculum ad- Lib. 3. ca. 2.
dens Ruinus, istiusmodi bilis receptaculum à dextris ait esse hepatis in ipsa cauitate, plurimisq; in
ipsius visceris substantijs ramulis inseri, atq; adeò facillimè ob omni bilioso onere iecur exonera-
re; deponere verò etiam in duodenum intestinum: additque etiam naturam in hoc animante,
B folliculo, vt in homine & alijs animantibus, recludi bilem noluisse, propterea quòd cùm animum
habeat semper in patinis, voracitatisque modum nullum, ventrem quoque exonerare multò
quàm alia cogatur frequentiùs, ideoque bilis stimulus in promptu semper adesse debeat. Apud
Aristotelem itaque & Plinium pro felle folliculus intelligi debet. Nam aliàs idem Plinius, non Li. 28 c 9.
solùm fel equo attribuit, sed & inter venena etiam collocat, inquiens: *Damnabitur fel equinum*
tantum inter venena, ideò flamini sacrorum equum tangere non licet, cùm Romæ publicis sacris equus
etiam immoletur. Vulua equo durior, ideoque tardiùs parit, vt suo loco ex Aristotele dicetur. In Vulua.
figura huius animantis obseruãdum, quod tradit idem Aristoteles, pullos paulò suis parentibus
submissiores esse inquiens, atque adultos posteriore crure caput attingere non posse, quod no- Pullus qua
uelli facilè attingunt: quasi diceret, posterior pulli pars altior est anteriore, sed accedente incre- parte ab a-
mento ætatis, anterior sublimior fit. Pulli iamiam in lucem editi partem esse hippomanem ex dultis diffe-
multis notum est scriptoribus, sed alij vt tradit Aelianus, carunculam esse dicunt in fronte pulli, rat.
alij ad lumbos, alij ad genitalia adhærescere; sed hic pullium confun it cum hippomane, quod Hippoma-
rursus duplex est, vnum quod pulli fronti adnasci tradunt: alterũ quod ex genitali equæ manat. nes.
De priori sic Aristoteles; *Cum equa peperit, statim secundas deuorat, atque etiam quod pulli nascen-* Pullium.
C *tis fronti adhæret, hippomanes dictum, magnitudine minus carica parua, specie latiusculum, orbicu-* Lib. 6. Hist.
latum, nigrum (nigrum etiam Pliuius dicit, Solinus fuluum, fortè legendum fuscum,) Et alibi: 22.
Quod hippomanes vocant, hæret quidem fronti nascentis pulli, vt narratur; sed equæ perlambentes
abstergentesque id abrodunt. Scholiastes Theocriti carunculam quoque esse scribit in fronte pul-
lorum strigmentosam, carica minorem quam abedant & ablambant statim equæ; idq; si faciant,
naturali amore persequi partum: sin minus, odio prosequi, nec ad vbera admittere, id quod Pli-
nius quoque tradit his verbis: *Proditur equis amoris innasci veneficium, hippomanes appellatum, in*
fronte, caricæ magnitudine, colore nigro, quod statim edito partu deuorat fœta, aut partum ad vbera
non admittit: olfactu (nempe hujus carunculæ) *in rabiem id genus agitur.* Alterius hippomanis
meminit etiam Aristoteles in descriptione immoderatæ equarum libidinis, tum aliquid emittere Lib. 6. Hist.
dicens quod hippomanes appellatur, *eodem* (inquit) *quo illud quod nascitur, nomine.* Tale hoc cap. 19.
esse, quale suis illud quod καπρία (apria, Gaza) vocatur. Hesiodo hippomanes, vt Seruius testa- Apria.
tur, nomen herbæ est, item Theocrito in Pharmaceutria, quam edentes equi in furorem agan- Hippoma-
tur; nes herba, & quæ.

D Ἱππομανὲς φυτόν ἐστι παρ' Ἀρκάσι, τῷ δ' ἐπὶ πᾶσαι
Καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν' ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι, id est,
Hippomanes planta est apud Arcades, qua concitati omnes
Et equulei insaniunt in montibus, & celeres equæ.

Sed hæc quæ sit nemo hactenus, quod equidem sciam, tradidit. Hippomanes idem (inquit
Gesnerus) quod apocynum, quod & Hermolaus obseruauit: est & inter nomenclaturas cappa-
ris apud Dioscoridem. Interpres Theocriti secundum Crateiam plantam esse dicit fructu cucu-
meris syluestris, folio nigriore, tanquam papaueris, spinoso: alij legunt spinosum & ad fructum
referunt spinas. Quod si autem ad fructum essent referendæ, conijcerem hoc postremum hippo-
manes eam esse quæ nunc stramonia, aut eam quæ datura dicitur. Fuit autem hippomanes om- Stramonia.
ne olim in amoribus admodum famosum. De primo sic Aristoteles: *Hoc si quis prærepto odorem* Lib. 6. Hist.
moueat, equa excitatur, furitque agnito eo odore: quapropter id à veneficis petitur & percipitur mulier- 19.
culis. De eodem Virgilius.

Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus, Aeneid. 4.

 Et matri

Non matri præruptus amor.

Sic & Scholiaſtes Theocriti, cùm naturali quadam vi ad φιλοςοργίαν conferat, à paſtoribus præripi veneficiſque vtile eſſe ad philtra paranda ſcribit, ex Aeliano, ni fallor, qui ſuper hac re fuſiùs ſcribens inquit: Carunculam vnà cùm pullo enatam, nuncupatam hippomanes, primùm vt ex ſe qua peperit, continuo deuorat, & Dei benignitate miſericordi in equinam ſtirpem occultat, ne ſi, vt ferunt, idipſum vſque ad extremum vitæ diem pullus ſemper inſitum in ſe perſeuerarer habere, ad effrenationem impotentis veneris, tam mas quàm fæmina rueret, & libidinis rabie equinum genus funditus periret. Quod quidem ipſum penitus cognitum paſtores habent, ac ſi quando ad moliendas alicui amotorias inſidias egeant, vt ipſum ad cupidinem veneris inflamment, diligenter obſeruant, quando equa ventrem ferens pariat, atq; ſtatim à partu pullium (hoc aliud eſſe iam diximus) à pullo abſcindunt, & in quæ vngulam injiciunt: (nam in hanc abditum & conditum optimè ſeruatur) ſimul & pullum quòd ipſum poſtea non lactaret mater illa, inſigni & propria beneuolentiæ nota carentem exorienti Soli immolant: nam ideo pullum vehementer amare ingreditur, quòd illam deuorarit carunculam. Iam quicumque per inſidias carnem illam guſtauerit, proiecta & præcipite amatoria libidine conſtrictus tenetur, furit & perbacchatur & vociferatur, atque effrenatus ad omnem muliebris ſexum ætatem, cupiditatis adijcit oculos, ac morbum teſtans obuijs omnibus quemamodum conflagret amoris flamma, exponit. Tum ex illo illius corpus diffluit & extabeſcit, quòd veneris inſania animus exagitetur. Hæc itaque Aelianus, & alias rurſus: Hi autem (inquit) qui præſtigias & captiones mulieribus illudere ſolent, vim aiunt quandam alliciendi ad libidinem atque amatoriam flammam excitandi habere. eamque ob rem equa furens inuidia, non homini has præſtigias permittit aſſequi. De altero modò hippomane Ariſtoteles ſcribens, hoc præcipuè ad amoris veneficia peti tradit. Plinius qui hoc vocat equarum virus a coitu, tantas ait habere vires in veneficijs, vt affuſum æris miſturæ in effigiem equæ Olympiæ admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Olympiæ Phormis Arcas (vt Gillius ex Pauſania vertit) ex ære equum poſuit, in eundemque, quemadmodum in ſermonem Elienſium venit, hippomanes incluſit: in hunc etſi abſciſſa cauda turpior eſt, equi tamen ruptis vinculis libidinis furore feruntur, ac ſi de manibus ductorum effugerint, in eum ipſum ardentiùs multò, quam in pulcherrimam equam, & viuam & ſe iniri ſuſtinentem, inſiliunt: neque enim quod vngulæ cùm ad æream ſtatuam adhæreſcere cupiunt lubrico lapſu eludantur, idcirco coitum deſperant, imò verò magis magiſque ore hiante atque imminente adhinniunt, & violentiùs inuadunt: neque priuſquam flagris & magno robore equiſonis abſtrahantur, ab æreo ſimulacro abſtrahi poſſunt. Eadem Aelianus ſcribens, Abſtruſa quædam (inquit) artificis machinatione hippomenes reconditum intra æream ſtatuam equos alliciebat; neq; enim erat tam accurata fabrica, vt ex ea equi eatenus fallerentur & inducerentur, vt tantoperè ad illius conſpectum in venerem ſtimulari deberent. Virgilius hoc quoque hippomanes a veneficijs experti teſtatur.

Hippomanes equo incluſum.

Georg. 3.

Hinc demum hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum diſtillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod ſæpe malæ legere nouercæ
Miſcueruntque herbas & non innoxia verba.

Lib. 2. Eleg. 4. Tibullus inter alia philtra ſiue pharmaca amatoria recenſet:

Quicquid habes Circe, quicquid Medea veneni,
Quicquid & herbarum Theſſala terra gerit.
Et quod vbi indomitis gregibus venus afflat amores,
Hippomanes cupidæ ſtillat ab inguine equæ.

Lib 4. Similiter Propertius.

Conſoluitq; ſtryges noſtro de ſanguine, & in me
Hippomanes fœta ſemina legit equæ.

Iam vero Ariſtoteles de primo hippomane loquens, negat ei tale venenum ineſſe, fabuloſumque eſſe tradit: quæ autem de hoc fabulantur, (inquit) figmenta muliercularum & profeſſorum carminis incantamentorum eſſe credẽdum potius eſt. Caium tamen Caligulam à Cæſonia vxore amatorio medicamento potionatum fuiſſe aiunt, adeo vt valetudinem neque animi neque corporis integram habuiſſe dicatur. Satyricus hoc etiam poculum ex hippomane primo apparatum fuiſſe ait:

Caligula.

—— Si non
Et furere incipias, vt auunculus ille Neronis
Cui totam tremuli frontem Cæſonia pulli
Infudit.

Aelianus,

A Aelianus, vt iam præmonui confudit cum hippomane pullium seu pulium, vt Gaza vocat, apud Aristotelem, cui est πῶλιον; Plinius teste Hermolao duobus locis non polion, sed poleam vocat, *Polea.* quo tamen nomine alicubi intelligit pulli asinini fimum, quod primum edidit, cùm polion siue pulium sit Aristoteli, quod prius quàm pullum emittit. *Emitti etiam* (inquit) *ab equa prius quàm pullum, quod pulium dicitur, certum est.*

ELECTIO.

ETSI M. Varro equorum alios dicat idoneos esse ad rem militarem, alios ad vecturã, alios ad prædam: itaque diuersos quoque esse in electione equorum scopos, ego tamen quas allaturus sum probioris eligendique equi notas, de bellico & qui ad ephippium pompamq; à nobilibus alitur, præcipuè intelligi volo. Super hac re admirabilem librum scripsit Simon
B Atheniensis teste Suida. In generosis igitur equis, quatuor spectari voluere veteres, formam, *Notæ quot.* pulchritudinem, meritum, colorem: quibus ego locum natalem, & claritatem generis, aliaq; nonnulla addam: Vergilius optimi equi signa à præcipuis corporis partibus, à colore, ac potissimum à moribus, ab ingressu scilicet & audacia accipiendas docet. Omnium absolutissimus dici debet equus, in quo omnia probitatis signa reperiuntur, sed talem vel nunquam, vel rarissimè dari puto: quare vti non improbo, in quo nonnulla desiderantur, ita eum probo maximè, qui pluribus exornatus est. Qui omnibus numeris absolutum dari credit: audiat obsecro Synesium Cyrẹneum Vranio amico suo scribentem: *Mitto tibi donum equum generosissimum in omni virtute equo conuenienti, quo vteris quidem in cursuum certaminibus; vteris autem & cùm in venationem exieris, & in certaminibus bellicis, & cum reduxeris ob Lybicum trophæum pompam victorialem. Non enim noui quòd potius est venatoriusnè an desultorius in decertando, aut ad pompam, aut ad bellũ aptior. Si equis Nisæis aspectu minus speciosus est, vtpote caluaria tuberosior, & lumbis minus carnosus: fortasis quidem neque equis, quemadmodum neque hominibus omnia simul dat Deus.* *Epist. 40. Equum generosum nõ posse habere omnia bonitatis signa.* Cùm formam examino, integrum contemplor equum, cùm pulchritudinem, partes omnes, cùm meritum, animi acciden-
C tia, quibus minus semper quàm formæ ignoscendum esse puto: addita tamen etiam distinctione, vt in equo domito magis mores, in pullo & indomito corpus potius examinemus. Dicebat enim Xenophon equi nondum domiti corpus diligenter explorandũ esse, propterea quòd animi haud satis claras significationes dare soleat equus, qui nondum conscenditur. Virgilius equi optimi signa enarraturus, eas in pullo describit. Palladius itaque in pullo corpus probat magnum, longũ, *Magnitudo* musculosum & argutum. Varro quidem corpus multum, membra non confusa: sed *forma* (inquit) *oportet esse magnitudine modica, nec tamen valti & minuti sint.* Palladio subscribit Columella, Xenophon item & Oppianus, & apud Homerum equi Rhæsi etiam ob magnitudinem celebrantur, μεγίστ8ς enim dicit. Statius de equo Domitiani: *Lib. 1. Syl.*

Hunc neque discissis cepissent Pergama muris
Nec grege permixto pueri, innuptæque puellæ,
Ipse nec Aeneas, nec magnus duceret Hector.

Probanda itaque magnitudo, dummodo robur altitudini respondeat, & corpus omne musculorum densitate sit nodosum, vt ait Palladius. Plato statum corporis vult rectum esse & articulatum: altumque honorem in equo celebrat Nemesianus. Corporis habitudinem Crescentiensis *Habitudo.* & ex hoc Lau. Russius probant mediocrem, hoc est inter obesam & macilentam mediam: nam si
D modum (inquiunt) excedit, multos illa & prauos humores morbis fomenta suppeditat, hæc vires imminuit, & corpus aspectu turpe reddit: meliùs tamen pulchritudinem in macilento apparere quàm in pingui, quoniam pinguitudo vitia quædam sæpe occludit. Istiusmodi macilentum *Strigosus qui.* equum strigosum dicunt quasi stringosum, quòd corpora eorum restricta sint fame aut alia vitij causa; Hermolaus Aristoteli, Theophrasto, Pausaniæ σφηκώδα & λαγαρον appellari scribit: cæterùm λαγαρὸν propriè dicitur animal, quod circa λαγόνας id est ilia & partem qua cingimur, gracilius est, quem habitum in puellis plerique laudare solent, & quoniam σφῆκες, id est vespæ, qua thorax cum ventre inferiore conseritur, gracili filo cohærent, idem σφηκώδης appellatur: at strigosus habitus totius corporis est, pleno & nitido carnosoque contrarius, λεπτὸς, ἰσχνὸς, λειπόκρεως, siccus & veluti strijs (seu strigis) quibusdam asperior, squalidus aspectu, & semper vitiosus: λαγαρὸν verò in nonnullis corporis partibus commendamus vt in equi ceruice, qua capite iungitur apud Xenophontem. Post totius corporis contemplationem partes singulas examinabimus a calcibus ad verticem potiùs quàm à vertice ad calcem; cùm sit pedum præcipua

Pedum præcipuam habendam eſſe rationem.

Equi poſitus Sani indicia Vngulæ.

habenda ratio. Nam vti fruſtra elegantiam ſpectaueris ſuperioris ædificij, ſi fundamentum ſit E ruinoſum: ita equi neque militi neq; agricolæ, neque viatori vſui eſſe poterunt, qui pedum ſanitate deſtituuntur. Horum poſitus primùm, mox partes explorandæ. Si ſuper omnes in principio, præcipuè anteriores diu & æqualiter coniunctos inſiſtat, ita vt vnum pedem antè, alterum non extendat aut eleuet, aut vno quàm altero lentiùs ac debiliùs terræ innitatur, membra inferiora ſe bene habere & firma declarat. Pedum partes multæ, vngulæ infimæ & conſiderationis maximæ, ſpiſſæ longè præſtant tenuibus, noſcendumque, vt ait Xenophon, vtrum ſint arduæ, ac tam priori parte quàm poſteriore depreſſæ ſiue humiles. Nam arduæ chelidôna ſiue hirundinem altiùs à ſolo eleuatam habent: at depreſſæ ſic gradiuntur, pedis vt molliores & duriores partes æquabiliter fulciant inceſſum, vt fit in hominibus quoque qui planci vel plauti dicuntur, quòd pedibus planis ſint. Probantur deinde duræ, improbantur teneræ in tantum, vt breuiorem etiam vitam viuere dicantur. *Ab complemento* (inquit Abſyrtus) *viribus pollet equus annos octo qui molli conſtitit pede, ſed qui duriore nititur decem; quoniam ſi vehementiore motu concitaueris, poſt hoc tempus malè valebit, impatiens itinerum, nec par erit labori. Nam in prioribus pedibus corona & meſocynia à malleolis dimittuntur, nec ingredi poſtea, nec pedibus inſiſtere valet, ſeque ipſe proÿcit. A primo lucis fundamento ad ſenium ſolido pede fultus, octo & viginti annos, vel vndetriginta viuit, nec* F *facilè trigeſimum implet: porro molli pede præditus, quatuor & viginti annos degit.* Facilè eiſdem quoque ferrum excutitur; ſeſſoreſque ſæpe de vita periclitantur, vnde magnus ille Sfortia Mediolanenſium Dux Franciſco filio in bellum ſe accingenti, inter alia præcepta, hoc ceu primum referente Iouio dedit, vt nunquam indomiti oris equum aſcenderet, nunquam eo vteretur, qui ab vngula molliore facilè ſoleam excutere conſueuiſſet, quòd ſe ab equo alioqui longè optimo, ſed in frenum contumaci, cui draconi ob id nomen erat, cum ſuborto ex inſidijs Bracciano hoſte, irriſa habenarum contentione abreptum ſe & in Auerſæ foſſam præcipitatum memoraret. In Vmbris autem tumultuaria in pugna cùm ex equo cui à colore auis, picæ nomen erat, depugnaret, eo inter colluctationes omnibus ſoleis diſcalciato, vix ipſe pedibus eo relicto è manibus hoſtium effugiſſet. Improbat eandem mollitiem Horatius:

Sfortiæ præceptũ filio datum.

Draco equus.

Pica.

Lib. 1. Ser.

Regibus hic mos eſt, vbi equos mercantur, apertos
Inſpiciunt, ne ſi facies vt ſæpe decora
Molli fulta pede eſt, emptorem inducat hiantem.

Cardanus tamen qui vngulam teneram habent, ſi alioquin ſint pręſtantes, leues eſſe & agiles aſſerit, argumento quòd ob teneritatem non multum premunt terram, ſed dorſo & lacertis innixi, G agiles & prompti & leues fiant. Sed propter teneritatem vngularum cæteris agiliores eſſe non putem; apparere tamen, maximè ſi per glareoſa loca & aſperiora iter eſt. Durities ſonitu deprehenditur, maximè ſi caua fuerit vngula, tunc enim non ſecus ac cymbalum reſonat,

Virgilius: *Et ſolido grauiter ſonat vngula cornu.*
Ennius: *Conſequitur, ſummo ſonitu quatit vngula terram.*
Idem: *It eques & plauſu caua concutit vngula terram.*
Horatius: *Et vrbem Eques ſonante verberabit vngula.*

Hinc cornipedem & ſonipedem latini poetæ dixere, quin & vngulam pro ipſo equo vſurpauere.

Virgilius: ——— *& agmine facto*
Quadrupedante putrem ſonitu quatit vngula campum.

Vngula pro equo.

Quin ipſa vngula pro ipſo equo accipitur, eodemq; velociter currente, vt apud Horatium lib 1. Serm. *Vt cùm carceribus miſſos rapit vngula currus.* Similiter puto Græci χαλκόποδες ἵππους dicunt, Homerus etiam ἐριγδούπους & ὑψηχέας id eſt altè reſonantes, quamuis de magnis præcipuè equis hæc epitheta dici non negauerim. Dicuntur & εὔποδες qui pedibus & vngulis bene cõſtituti ſunt: & tota pedum laudata conſtitutio εὐποδία. Abſyrtus στερρόπους appellat qui pedibus valēt, H contrà μαλακόπους quibus molles ſunt vngues. Improbantur verò etiam Xenophõti pleni & carnoſi, quoniam facilè tales equi claudicant. Pręter modò altitudinem, concauitatem, duritiamq; requiritur etiam rotunditas: Palladius enim in admiſſario & matrice pulchritudinis partem eſſe ait; rurſus duris, altis, concauis, rotundiſque coronas mediocres ſuperponi volunt Varro & Columella: Abſyrtus denique ranam laudat exiguam. & hirundinem longam damnat, & qui tales habent, improbos eſſe ait, & molles pedes habere. Oſſa ſupra vngulam, neque procera, vt caprarum, quæ ſuccuſſatione ſeſſorem affligere ſolent, & crura huiuſmodi facilè inflantur; neque depreſſa nimis, ne ſalebroſis locis exulcerentur. Meminêre horum oſſium Xenophon & Abſyrthus, ſed nonnihil euariãt. Xenophon interprete Omnibono Leoniceno, *Oſſa quæ ſunt ſupra* (inquit) *vngulas infra talos, qua parte vt in caninis pedibus callus ſubeſt, κυνῆποδας dixere, neque erunt procera* (ὀρθά id eſt, recta, videtur tamen pro ὑψηλά accipi, cùm ταπεινά eis opponantur, id eſt humilia) *vt caprarum,* (ceruorum Abſyrtus, qui inde elaphopodes dici ait) *ſic enim cum ſuccuſſatione equitem*

Corona.

Cynepodes equi.

Elaphopodes.

A *tem affligunt, tum ipsa facilè crura huiusmodi inflammantur; neque verò depressa: sic enim deglubi isti & exulcerari calli solent, seu per glebas, seu per lapides agatur equus.* Apud Absyrtum hæc legitur sic, ex versione Ruellij: *Qui suffraginum articulo* (ἐν τοῖς μεσοκυνίοις) *recta* (procera potius,) *ossa continent, ij pessimo gressu nituntur, vectoremque contundendo fatigant* (φέροντες συγκόπτουσι, concutiunt, nimirum vt equi succussatores) *ij quòd ceruino pede constant, Elaphopodes nominantur. At qui eisdem in locis breuia condunt ossa & humilia, ob idque cynobatæ dicuntur, ij vngulas ad internam calcium partem, seu malleolos potius vocare placet* (κυνοπόδων ἢ σφυρῶν λεγομένων) *adferunt, ac pedes tractim agunt, in eisque claudicant. Sunt ex ijs qui facilè vngulis aberrent.* Crura Varro & Columella volunt esse æqualia atque alta, rectaque. Pullus enim, cuius à primo statim ortu altiores tibiæ fuerint, eum maximum futurum dicunt; & reuera tibiæ quorumcunque quadrupedum processu temporis parum crescunt, & secundum has consentiente magnitudine corpus reliquum augetur. Sint item tibiæ citra venarum ac carnium obesitatem aut tumorem aliquem. Nam si carne & venis obesæ sint, ea duris itineribus facilè inflantur & claudicationi occasionem præbent, sicuti Xenophon testatur his verbis: Tibiarum ossa sint spissa, vtpote totius corporis stabilimēta: sed spissitudo non erit venarum neque carnium: nam hoc pacto cùm per aspera agitur equus, impleri hæc sanguine necesse est & existere κιρσοὺς (nodos vertit interpres, malim varices) inflariq; crura & cutem rescindi, qua laxata sæpè commissuræ discedunt & equus claudicat. Idem Xenophon crura probat mollia & flexilia, asserens quoque si pullus lubrico ingrediatur flexu, coniecturam ex hoc fieri posse, in equitatione similiter crura lubricum motum habitura: quamquā enim mollities illa flectendi procedente tempore maior fit, meritò tamen in pullis laudari. Absyrtus quoque tales equos minus cæteri deerrare scribit, minusque offendere, aut cespitare, nec sessori periculum afferre, minas item fatigatos in obeundis operibus elassescere, quàm qui duris genibus non secus ac si vallis & palis niterentur: quales illi sunt quos ὀρθοκώλεις & πασσαλεῖς nūcupat. Xenophon autem cum hac crurum mollitudine cōiunctam esse erigendi facultatem, quæ in pompico requiritur, falsum esse asserit. Si crura eorumque iuncturæ numerosis longisque pilis vestiuntur, partes ex quidem validas Russius habere tradit, sed equum ipsum plerumque non esse celerem. Idem de pulchritudine agens admissarij equi, crura desiderat ampla, pilosa & sicca, eorumque iuncturas crassas, minimè tamen carnosas, propinquas vngulis ad similitudinem boum: talemque equum censeri robustum asserit. Varro tamen & Columella parua genua probant, rotundaque, & quæ introrsum non spectēt. Absyrtus quosdam equos ἑτεροσκελεῖς & ἑτερόποδας vocat, quos claudicare ait & infirmos habere lumbos. Ruellius, vertit quibus crura vel pedes discoloribus maculis euariant, præter authoris puto mentem, nam licet & ἑτεροθαλὴς de planta quoque vel alia quauis re dicitur, quæ altera tantùm parte viret, de coloris tamen Absyrtus loqui nō potest varietate, quandoquidem Oppianus στικτόποδας, id est quorum pedes maculis distinguuntur, in venatu ceruorum, vbi celeritate laboreque cursus opus est, adhibet: quare ἑτεροσκελεῖς & ἑτερόποδας interpretor, qui in alteram partem vergunt seu inclinant, quasi ἑτερορρεπεῖς, aut ἑτερομερεῖς, aut ἑτερομήκεις, quemadmodum & ἑτερογνάθους equos Xenophon vocat, quorum maxillæ dissimiles sunt, Phocilides verò σταθμὸν ἑτερόζυγον trutinam in alteram partem propendentem. Tales enim vt claudicent, necesse est. Inuenio item introrsum spectantia crura maximoperè damnari. item quæ rigida sunt. Coxas latas & carnosas esse oportet, vt sint consentaneæ cum pectore & lateribus; author est Xenophon, & femur sub armis si crassum sit, habere vt in virili corpore, non solùm robur, sed venustatem insuper. Oppianus μηροὺς, id est femora laudat εὖ παγεῖς, hoc est bene cōpactos, & μυώδεις id est musculosos, Camerarius pro μυώδεις legit μυοειδεῖς propter carmen, Gesnerus ex Polluce ἰνώδεις, id est neruosos, quoniam neruosum solidius est musculoso. Varro tamen etiam & Columella torosa & numerosa femina requirunt. Xenophon tradit, si femina sub cauda, latioris interualli linea distinxerit, crura posteriora spatiosiùs attrahi, ideoq; & progressionem ac equitationem terribiliorem & firmiorem esse. Commendantur item si multum distent, quod in asino admissario quoque probat Absyrtus. Armorum verò in primis ratio haud mediocris haberi debet. Columella grandes & rectos, Varro latos desiderat. Absyrtus præstātiores haberi asserit equos, qui armorum originem sublimiorem prætendunt: nō enim sessoribus tutos modò, sed firmioribus etiam armis stabiliri putari. Κατωμος vocatur, cui humiliores existunt, χαλκωμισεὺς verò Hesychio & Varino, ὁ ἀπὸ τῶν ὤμων ῥίπτων ἐπὶ τὴν γῆν, qui ex armis sessorem in terram excutit. Qualem fortè indicauit nobis Maro:

Margin notes: Cap. xxx. — Cynobatæ equi. — Crura. — Tibiæ. — Genua. — Heterosceles & heteropodes equi. — Coxa. — Femora. — Armi. — Lib. 10. Aeneid.

B (beside "pleri hæc sanguine…"); C (beside "quos claudicare ait…"); D (beside "mina sub cauda…")

> —— *Effusumque equitem super ipse secutus*
> *Implicat, eiectoque incumbit cernuus armo.*

Quintilianus decentiorem equum esse ait, cuius astricta sint ilia, si idem velocior. Sed Absyrtus qui substrictis & paruis sunt ilijs, etsi magni sint Cyrenaici, δρομικοὺς tamen esse asserit, id est, ad ...rule certamen aptos, pedum velocitate præstantes, inter equitandum long ore animæ ductu: contrà

Margin notes: Lib. 8 Inst. — Ilia.

contrà qui magnis turgent, eos imbecillioribus viribus, deformioresque intelligi. Latera Xeno- E
Latera. phonti probantur demissiora, oblonga, & supra ventrem turgidiuscula, quoniam tum aptiorem
ad residendum, tum robustiorem meliorisq; de pastu succi equum inducent. Talia immodica di-
xit Nemesianus, inflexa Columella: Palladius in admissario longissimum latus expetit. Pectore
Varro vult esse lato (Palladius quoque pectus latè patens in admissario & matrice desiderat) ple-
Pectus. no & musculorũ toris numeroso. Hoc est quod in pullo generoso dicebat Maro: *Luxuriatq; toris*
animosum pectus. Latitudo autem præcipuè commendatur, propterea quod Xenephonte testante
Costæ. idoneum est & ad formam, & ad robur, & ad longiores gressus, vbi non implicentur crura, quod
aliàs fit, cùm breuiori interuallo distant. De costis apud veteres nihil inuenio, Russius grossas cõ-
Venter. mendat, & qui tales habet, patientem esse ait, & laboribus sufficientem. Venter ab Absyrto lau-
datur ἔυογκος, id est, moderatus; Andræas à Lacuna ineptè vertit amplum; cùm tamen Varro
modicum, Columella substrictum laudet, necnon & Xenophon. Sed fefellit forsitan Lacunam
idem Varro, qui in matrice latos ventres probat, & Russius amplo ventre & deorsum pendente
Forioli prædictum equum, labori sufficientem patientemque iudicari scribit. Inuenio qui soluto sunt vẽ-
equi. tre, foriolos nuncupari. Dorsum quod non subsidet penitus, equos indicare Cardanus ait valdè
robustos, & qui in laboribus non facilè deficiunt: at si etiam id ascendente equite contrahunt, hoc F
Dorsum. roboris & tolerantiæ signum esse. Russius curtum & quasi planum laudat, & inter alia pulchritu-
dinis signa reponit. Nemesianus hanc planitiem æquor videtur appellasse, vbi de generosa Cap-
padocum propagine loquens, inquit:

Illis ampla satis læui sunt æquora dorso.

Lib. 2. Virgilius etiam *duplici dentali dorso* dum dicit, dorsum intelligit crassum & latum; eodemq; sensu
duplicem spinam dixit: quo loco Seruius; spina (inquit) duplex, aut reuera duplex, aut lata, vt
Spina. alibi: *duplicem gemmis auroque coronam.* Columellæ quoque in equo duplex spina probatur; nec
non etiam Varroni, sin minus, non extenta: hoc est vt Gesnerus exponit, gibbosa, vel promi-
nens, Greci (inquit) κυρτὴν dicunt, quæ cauæ opponitur. Leguntur autem eadem verba apud
Absyrtum in Geoponicis Græcè hoc modo, ῥάχιν μάλιστα μὲν διπλῦν, εἰ δὲ μὴ, κυρτὴν: contra-
rio sensu, quem & Ruellius in Hippiatricis hoc caput exponeus (quanquam Græcus codex im-
pressus non habeat) ineptè imitatur: sed negationem addendam ad κυρτὴν, tum ex Varrone
clarum est, tum ex Hippiatricorum Absyrti cap. 103. vbi in equo ad iugum idoneo ῥάχιν μὴ κυρ-
τὴν requirit. Hæc ille. Xenophon tamen spinam equi supra armos paulò elatiorem, prębere equiti
opportunius sedile tradit, & armos ad reliquum corpus firmius compingi, si illa duplex fuerit: tũ G
etiam & equitem residere mollius, & formam delectabiliorem esse. Quamobrem & duplices lum-
Lumbi. bos laudat, maximè illam partem cui insidetur. Quo enim latiores (inquit) erunt & breuiores,
hoc faciliùs attollet priores pedes & posterioribus subsequentur: ita etiam ilia esse minima vide-
buntur, quæ vastitate sua partim deformant, partim etiam debilitant & grauant equos. Latitu-
do itaque spinæ omnino probanda, tenuis tamen & exilis toleratur, si cætera equus habeat. Gra-
tius in Aetneis equis hanc celebrat, vt suo loco citabitur. Columella lumbis quoque sit latis cupit
Clunes. & subsidentibus, Varro deorsum versus pressis. Cui lumbi sunt molles & succincti & robusti, is po-
terit spatiosè prioribus cruribus subijcere posteriora, quòd in põpico equo desideratur maximè,
vt ex Xenophonte constat. Paruas ingentibus aluos Nemesianus celebrat: & Maro etiam in gene-
roso pullo. Varro & Columella rotundas clunes, Xenophon solidas latasque: latas etiam Varro
in equa matrice: Palladius maximas & rotundas non tam in matrice, quàm in admissario. Si au-
tem amplæ & carnosæ fuerint, ita vt pectori lateribusque respondeant, & coxas femoraque ha-
beat lata, ita vt posterioribus parum diuaricari videatur, gressum aiunt firmiorem prębere. Te-
Testes. stes habeat pares & exiguos, vt Columella monet, atque Palladius, item Xenophon, vnde apud
Absyrtum pro μακροὺς restitui debet μικροὺς. In pullo tamen hoc notari nõ posse, idem Xenophon H
asserit. Qui vnico teste constant, ad admissariam asciscere non oportet; cùm ex maxima parte in-
fœcundi reputentur, aut pullos suæ stirpi mutilę similes progenerent, inquit Absyrtus. Quibus
varices in testiculis prominent, seminandæ soboli non sunt idonei, hos κρισσοκάβωνας id est, vari-
Collum. cosos vocant. Admissarium enim corpore esse integro, & omni vacare culpa oportet. Collum esto
In Phædro mediocre, nec longum nimis, nec nimis breue, βραχυτράχηλον seu collo angusto equum Plato
improbat. Hippiatris autem colli breuitas semper commendatur, prolixitas verò instar gruis mi-
rum in modum vituperatur. Absyrtus collum vult esse ἁπαλὸν, Lacuna vertit tenue, malim mol-
le, vt Columella quoque habet Ceruicem etiam Varro optat mollem, latamque, longam impro-
bat. Hanc de pectore non oriri volunt, tanquam porci, vel vt alij, hirci, pronam, sed vt eminens
pertineat ad verticem, vt gallinacei ardua & ad flexibilitatem idonea: Ita enim futurum, vt collũ
sit ante equitem, oculi autem spectent ante pedes. Aiunt etiam istiusmodi equum, vtcumq; ani-
mosum, minimè violentum esse posse. Violentia enim vti equum, non cùm extendit, sed cùm

infle-

A inflectit collum. Pollux verò etiam ex Xenophonte à ceruice alta & erecta commendari equum scribit, qui ad ostentationem, & formæ merito alitur, propterea quòd hoc animal cum fœminæ quam desiderat, visendum se præbet ceruice erecta superbit, & cursu fertur procaci: præcipuè itaque elegantem esse: si ceruicem natura tollat, & extendat, quod Nemesianus sic expressit:

—— Capiteque decoro

Plurima se validos ceruix resupinat in armos.

Cardanus, si erecta ceruice habenas molles relinquat, hos non ex actione tales factos esse putat, sed ex actione signum præbere generosi animi & robustæ ceruicis. Platoni ὑψαύχην is equus dicitur, Homero ἐριαύχην, eiusque proprium est ὑψαυχεῖν id est ceruicem attollere: vnde arduus quoque & sublimis epitheta equi, de ceruicis & capitis habitu potissimum intelliguntur. Ardua ceruix Virgilio & Horatio commendatur. Huc spectat illud Lucani *—— Totumq; per agmen Sublimi prouectus equo.* Quoniam hoc ad caput solummodo quoque referri queat, cum præ cæteris laudentur quoque equi qui erectum habent caput, concinno quodam decentique situ. Belisarius alta idcirco voluit esse capita, vt si quando equũ cespitare cõtingat, subleuari faciliùs, quo minus corruat, freno possit. Ceruicem præterea laudant crassiusculam, & vt talem acquirat, ar- *Caput.*

B mos frequenter aqua calida ablui iubent, & iubam subinde manibus digeri. Capite esto (inquit Varro) exiguo, non magno. Tale argutum dixit Maro, Seruius exponit breue. Xenophon osseum dum vult, macilentum ni fallor intelligit, nam grande & propter carneam molem graue, pigri & hebetis indicium esse reperio. Pollux etiam in admissario & matrice caput exiguum & siccum, pelle propemodum solis adhærente ossibus, pulchritudinis signum esse annotauit: maximè si vertex fuerit maiusculus, quem nempe magnum quoq; commendauit Xenophon. Os Oppiano lau- *Os.* datur ἄκριον, Gesnerus exponit mediocre aut moderatum, sed Belisarius Aquiuiuus (inquit) Oppianum secutus in libro de venatione non os mediocre vertit; sed largissimo, ait, sint ore, longoque, ne freno inobientes esse iudicentur. Ruffius quidem etiam equum ore magno, scisso, seu valde diducto facilem fræno se præbere ait, taleque os etiam requirit in admissario. Nec aliud puto intellexit Oppianus ἄκριον cupiens, id est, adiuuans, nimirum frenantem, amplitudine oris sui: Xenophon considerari iubet & hoc, vtrum buccæ sint teneræ, an asperæ, an verò etiam inæquales. Nam imparitas (inquit) harum facit plerumque, duri & contumacis vt oris equi reddan- *Buccæ.* tur; Heterognathos vocat. Caput turpiter prætendunt, & in alterum latus vt & maxillam vt plu- *Heterognathi equi.* rimum vertunt, & ne freno quidem facilè in contrarium flectuntur, in vnum duntaxat latus flecti

C volentes. Iidem ab eodem Xenophonte dicuntur quoq; ἄδικον τὴν γνάθον ἔχοντες, teste Budæo, quasi improbam aut iniuriam habentes maxillam. Est autem ἑτερογνάθος, qui habet μὴ ὁμοίας τὰς *Maxillæ.* γνάθους, id est dissimiles maxillas, dispares nempe; cùm earum altera durior & asperior, altera mollior & tenerior est. Sint itaque æquales; Xenophon præterea paruas vult; Ruffius graciles & siccas ad pulchritudinem præter cætera commendat in admissario: crassas verò, sat commodè frenari negat. Cùm frena mandunt, os humidum maximè probatur, siccum improbatur. Vnde poe- *Lib. 6.* tæ de generosis equis loquentes, spumanti ore eos delineare solent. Claudianus.

Parte alia spumis fumantem sericea frena

Purpureo primæ signatus flore iuuentæ

Eucherius flectebat equum.

Hoc etiam generositatis & magnanimitatis signum Apelles in Alexandri equo expressit, summopere ea de re solicitus. Cæterùm memoriæ proditum est, cùm eam repræsentare conaretur, tam malè rem ei successisse, vt de ea omnino desperaret, ideoq; spongiam, in quam abstergebat penicilli sui colores, in illam imaginem impegisse, spongiam autem, quum equum attigisset, spumæ *Promuscis.* similitudinem expressisse. Promuscis sit breuis. Plato præstãtiorem equum ἐπίγρυπον fingit, quasi *Rostrum.*

D acuto aut aquilino rostro, σιμοπρόσωπῳ id est aspectu simo contrarium. In Hippiatricis inue- *Dentes.* nio, quæcumque in veterino genere sic nascuntur, vt habeant λαγώδοντα aut ἐξόδοντα, id est, vt *Nares.* Ruellius vertit, eam notam quam Leporinum dentem vocant, subrumari non oportere. Difficile etiam est, equum probum os habere, nisi scalliones dicti extrahantur. Naribus (inquit) Varro, sit apertis, non angustis. Patulæ enim multò quàm conniuentes, & apertiores meatus habent animæ & ad spirandum accommodatiores, & faciunt videri equum (inquit Xenophon) γοργότερον viuaciorem aut terribiliorem. Nam & irascens equus equo & inter agitandum ferociens, deducere vehementiùs nares consueuit. Athletas autem legimus ob astrictiores & angustiores nares in certaminibus suffocatos, quibus videlicet spiritales viæ per nares essent angustiores: cuius rei cõscij veterinarij suis equis nares diuidunt, ne in cursu inopia frigidioris spiritus extinguantur. Aristoteles eadem de causa vrinatores & spongiarios solitos sibi discindere nares testatur: efficitque item naturalis aut parata arte narium amplitudo, vt ne tam celeriter suffocentur ægri. Palladius nares istiusmodi patulas, in equo admissario partem esse ait & in matrice pulchritudinis. Ruffius

verò qui naribus eſt inflatis, natura vt plurimùm audacem eſſe aſſerit. Σιμοὺς dicunt qui naribus E
ſunt preſſis. Qui oculis ſunt prominentibus, exophthalmos vocant, qui concauis cœlophthalmos.
Oculi. Illi laudantur tanquã vigilantes & alacres: hi damnantur, & Ruſſio, lenti, remiſſi & molles dicuntur. Albertus magnos celebrat, & quaſi ante caput ſitos. Et Ruſſius, qui magnis eſt oculis, non concauis, natura vt plurimum audacem eſſe dicit. Palladius ſignum pulchritudinis. De colore dicemus poſtea. Aures teſte Plinio in equis & omnium iumentorum genere indicia animi præferunt; feſſis nimirum marcidæ, micantes pauidis, ſubrectæ furentibus, reſolutæ ægris. Et alibi: *Equorum* (inquit) *animi indices aures, ſicut leonum cauda: namque & has notas generoſiſsimo cuique natura tribuit.* Eas Varro breues vult & arrectas, necnon & applicatas, Xenophon breues & minutas. Palladius breues & argutas, partem in admiſſario & matrice pulchram eſſe ait, & Pollux quoque ſi minores quàm pro capitis modo fuerint. Albertus non ſolùm breues commendat, ſed quæ ſimul etiam acutæ ſunt & quaſi antrorſum porrectæ. Qui pendulas habet, eum Ruſſius lentum, remiſſum & mollem eſſe aſſerit: quare Nemeſianus agiles probat, hoc eſt quæ perpetuò penè mouentur. Qui verò aures retrò proijcit, eum Antonius Mizaldus ex Simoneta Cardinale plerumque ſurdum eſſe autumat. Improbantur item hirſutæ Platoni, περὶ ὦτα λάσιος. Imo verò, non dicente Platone (inquit Syneſius Cyrenæus) neceſſe eſt ſurdum eſſe eum, qui hac parte F
hirſutus eſt qua audimus. Illiq; etiam canes ſapientiſſimi ſunt, quorum aures & ventres nudi ſunt: hirſuti verò ſtolidi ſunt & temerarij, præſtatque illos à venatione abeſſe. Cui verò pellis inter aures, vbi iuba deſinit, cranio tenaciùs hæret, Ruſſio laudatur, tãquam præſtans ad bellicum vſum.

Lib.11.ca.37.
Aures.
Cent.7.Aphor.79.

Atque de partibus hactenus, venio ad pilos, caudæ potiſſimum, capronæ ſiue procomij & iubæ. Cùm non vtilitatis tantùm ſed & decoris ornamentiq; etiam gratia, eos natura equis donauerit. Nam præterquam quod cauda muſcas abigit, procomium ſiue capronæ oculos tuentur, ne quid moleſti incidat, nihil interim impedito pilorum prolixitate viſu, iuba conſcenſori adminiculum præſtat, eoque magis, quo fuerit prolixior ipſi etiam equi iuba ipſa ſuperbiunt & quaſi gloriantur, quamobrem prorigæ, qui aſinos equabus admittunt ad mulorum procreationem, cùm aſinos ab equabus deſpici & iniurijs inſuper affici, morſu ac calce lædi, animaduertunt, iubis detonſis ad fontes tanquam ſpecula ducunt, in quibus turpitudinem ſuam & ademptum comæ decus contemplatæ, ignobiles illos admiſſorios non amplius dedignantur. Rectè itaque pulchrè comatam iubam laudat Xenophon, βαθεῖαν, id eſt promiſſam Abſyrtus, Varro denſam, non anguſtam, crebram, ſubcriſpam, tenuibus ſetis implicatam. Palladius comam & caudam profuſiorem, partem pulchritudinis in admiſſario & matrice celebrat: & Homerus equos Neptuni καλ- G
λίτριχας propterea nuncupat. Sunt qui iubam per ſiniſtram profundi volunt, Varro per dextram: ſic & Maro:

Iuba.
Cauda.

Denſa iuba, & dextro iactata ricumbit in armo.

Et Propertius: *Cui Tatius dextra collocat ipſe iubas.*

Li.4.Eleg.4. Quo loco Turnebus ex quibuſdam codicibus legit dextras. Et Ouidius de Ocyroe Chironis filia in equam conuerſa:

Lib.8.ca.1

—— Vtque vagi crines per colla iacebant
In dextras abiere iubas.

Idem Ouidius tanti iubas in equo fecit, vt ſit ipſi

Turpis equus, niſi colla iubæ flauentia velent.

Cauda. Similiter cauda prolixa & pilis denſa, precipuum equi ornamentum eſt, ſed præter prolixitatem ſit quoque ſetoſa & criſpa. Ruſſius ex cauda virium robur quomodo cognoſci poſſit, docet: Cùm per caudam (inquit) trahitur, quò firmius preſſiuſque eam ad ſe trahit, tanto præſtantior, & ad bellicum vſum laudatior. Hęc autem opinio adeò firmiter omnium animo infixa hæret, vt vix equum quiſpiam emat, niſi eo modo ex cauda de robore periculũ faciat, fallax tamen, vt audio, H
indiciũ eſt in equis, ex itinere laboreq; alioue incõmodo languidis. Alicubi idem Ruſſius, equus (inquit) truncum caudæ ſtrictum ad ſe tenens & fortiter, magna ex parte fortis & patiens eſt, ſed non eſt celer. Germani verò equis ſolent gaudere quibus cauda omnino eſſet truncata: refertque Iouius equis eorum qui Maximilianum II. Rom. Imp. in Italiam contra Florentinos pro Piſanis euntem comitati ſunt, omnibus caudas penitus abſciſſas fuiſſe, Italis quidem ridendo, ſed veteri probatoque Germanorum Belgarumque more, quòd ob id equi certa contractioris alimenti ratione pinguiores, & ſpinæ robore fortiores euadere exiſtimentur. Cæterùm præter caudam & iubam cæteri quoque pili negligi minimè debent, cùm non vt in homine, qui nullam eorum habet neceſſitatem, excrementa ſint in equo, ſed partes officiales adeo atq; vtiles & neceſſariæ, vt oſtendit doctiſſimus Scaliger in Ariſtoteli attributis libris de plantis. Camerarius eſſe ſcribit, qui pilorum firmitatem probant. Inuenio autem ſplendorem & tenuitatem pilorum, præſtantiores mores declarare: craſſitiem & duritiem, maius robur: Cùm autem dico mores, intelligo quòd

Pili partes corporis.

ſint

A sint dociles ac generosi, quodque vitijs careant; cùm corporis robur, etiam laboris tolerantiam. Iam de signis quæ à moribus indoleque equi desumuntur, dicendum esset, nisi quædam prius enumerandæ essent partes quæ ex alijs animantibus in equo desiderantur ab equisonibus quibusdam. Teutones teste Camerario in generoso equo oculos requirunt, ceruicemque validam lupi; (alij verò etiam vulpis.) aures vulpis breues, pectus & comam mulieris, iubam densam Leonis; caudam longam vulpis, alij similiter etiam pilosam: Sunt qui pectus Leoninum probant, clunes mulieris, coxas pedesque asini, & eiusdem imprimis vngulas; oculorum aciem ac gyros serpentis. Ruffius costas, & ilia vt bouina, pulchra putat. Idem posteriorem partem corporis, si altior sit, vt fit in ceruo, anteriore, inter pulchritudinis quoque notas in admissario recenset. Quod modò ad mores & indolem attinet: ex his aliter sæpe bonitatis notas examinamus in adultis, quã in pullis. *Cum natus est pullus* (inquit Columella) *confestim licet indolem æstimare, si hilaris, si intrepidus: si neque conspectu, nouæque rei auditu terretur, si ante gregem procurrit, si lasciuia & alacritate interdum & cursu certans æquales exuperat: si fossam sine contractatione transilit, pontem flumenq́ transcendit. Hæc erunt honesti animi documenta.* Similiter Varro: *Equi boni futuri signa sunt, si cum gregalibus in pabulo contendit, in currendo aliave quare quoq́ potior sit: si cum flumen traijciendum est* B *gregi in primis prægreditur, nec respectat alios.* Et ex his Virgilius:

Partes aliorum animã tiũ in equo desideratæ.

Indolis probæ signa in pullo

Continuo pecoris generosi pullus in arnis
Altiùs ingreditur & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponti;
Nec vanos horret strepitus. —— Et mox
—— *Tum si qua sonum procul arma dedere,*
Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus,
Collectumque premens voluit sub naribus ignem.

Pelagonius quoque hippiater probæ indolis argumentum esse scribit, si stans moram non patiatur, sed pede pulsans solum, cursitare cupiat. Nemesianus.

Nec pes officium standi tenet, vngula terram
Crebra ferit, virtusque artus animosa fatigat.

Ab hoc pedum pulsu animosiores selectioresq. equos puluereos poetæ dicunt. Xenophon, equum ad pompam idoneum si quis (inquit) requirit, qui se se erigere & præclarus videri solet, is sciat, C non cuiusuis equi hæc esse opera, sed eorũ qui sint animis ingẽtibus & validis corporibus prediti. Mores Columella laudari in pullis tradit, qui sunt ex placido (videtur addendum, conciti, vt Pelagonius quoque habet, qui de admissario eligendo hoc scribit) & ex concitato mitissimi: hoc est, vt exponit Palladius, qui ex summa quiete facilè concitantur, & ex incitata festinatione non difficilè tenentur: hos enim & ad obsequia reperiri habiles, & ad certamina laborum patientissimos. Quo quis acrior fuerit speiq. maioris, eò profundiùs dicitur Solino nares mersitare in bibendo. Hoc & apud Plinium, aliosque legimus. Frequentiùs idem quoque hinnit, super quare callidum legimus Antisthenis in Platonem dicteriũ: cùm enim hic vehementer laudaret equum in pompa quadam equestri, hinnitu crebro ferociaque excelsos spiritus præ se ferentem, Antisthenes qui hominis iactantiam libenter incessebat: & tu (inquit) videris bonus equus euasurus. Ouidius autem hinnitus frequentiam ferocis generosique animi in equo typum esse indicaturus, eos Solis equis, qui velocissimi finguntur, tribuit:

Mores.

Hinnitus.

Lib. 2. Metam.

Interea volucres Pyrois, Eous & Aethon
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant.

D Eleganter autem hinnitus vocat flammiferos, non tam quia Solem vehunt, quàm quòd calidi è naribus fumi eiusdem animi signa sint. Nemesianus.

Fumant humentes calida de nare vapores.

Cælius, equus (inquit) Tiberij videbantur flammas ore euomere, indicio magnæ alacritatis; imò verò quasi terrorem naribus ostendens. Plato equum meliorem, honoris quoq. cupidum esse scribit, temperantiæ pudorisque participem, ac veræ opinionis amicum, nullis indigere stimulis, sed sola cohortatione & ratione gubernari. Vnde illud Satyrici: —— *Nempe volucrem*

Lib. 8. c. 26

In Phædro. Honoris cupiditas.

Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Feruet, & exultat rauco victoria circo.
Nobilis hic quocunque venit de gramine, cuius
Clara fuga ante alios & primis in æquore puluis.

Nam, vt Ferretrius quoque testatur, in cursu & armis (bellicus nempe) se lætum offert, sono lætatur & gaudet, strepitum tubarum & tympanorum non exhorrescit, sed illis lætatur. Iubet itaque

Fortitudo animi.

Lib. 3. de repub.

que Plato, vt de pulli indole periculum facturi, ad ſtrepitus eum & tumultus adducant. Sunt qui E tintinabulis periclitabantur, quos κωδωνοφαλαροπῶλες inde dictos fuiſſe inuenio. Nonnulli vt

Arduas vias tentādas eſſe.

Xenophon, volunt, vt equum empturus in cliuos ſurſum & per decliuia & in obliquum agitet: ſic enim deprehendi & animi fortitudinem & corporis ſanitatem. Haud tamen, ſi quis fortè non in omnibus iſtis ſatisfaciat, ideo omnino repudiari debere: multos enim, quia inexercitati ſunt, non quia parum valent, in illis deficere, ſed ſi quis inſtituat & exerceat, eadem præſtare, dummodo ſano ſint corpore, animique non degeneris. Animi autem preclari, hoc certum argumentum eſſe, ſi poſt exhauſtum laborem non recuſent laborare.

Suſpicaces malos eſſe.

Qui ſuſpicaces ſunt, eos omnino relinquendos eſſe, quoniam formidoloſi non ſinunt à ſe malum dari hoſtibus, quin etiam equitem ſæpè fruſtrati in maximas difficultates conijciunt. Eoſdem Abſyrtus quoque optimum eſſe ait non poſſidere, cùm nos non fugiat (inquit) plerumque ſarcinas & onera quæ ſubuectant, pernitioſè deturbare: quod minori vitio vertetur, niſi rectorem excutientes, malo ſæpius afficerent. Suſpicacibus ac-

Dyſgargales qui.

cenſeri debent, qui dyſgargales Xenophonti dicuntur, δυσυπότακτοι, difficiles, qui ne tactum quidem aut titillationem pati poſſunt, γαργαλισμοὶ Græci dicunt. Sæuitiam equi noſci quoque

Sæuitiam noxiā eſſe.

vult idem Xenophon, ſi qua ſit illius vel erga homines, vel alios equos: quoniam tales non minus quàm titillationi obnoxij, ſunt improbandi. Sũt qui frenationem & conſcenſionem detractãt, F quorum vitium qui experiri volet, detractis poſt labores frenis, rurſus eos frenabit, nã cùm prius ea admiſerint, ſecundùm ſæpè laborem veriti, admittere recuſant. Sunt item quibus vt frenentur & conſcendantur, multis blandimentis aliaque cura opus eſt. Hos quoque bello inutiles cenſet; primùm enim equitis manibus aſſiduum negotium faciunt, deinde in periculis animum perturbant. Nonnulli ita feroces ſunt & ſeſſoris impatientes, vt toto ſemper conamine eum proſter-

Sternaces qui.

nere tentent, quos ſternaces Politianus nuncupat. Plato improbum equum eſſe ait intortum, multiplicem, temerè ſe contorquentem, ceruicoſum; pertinacem, vix flagello ſtimuliſque ob-

Improbi equi ſigna.

temperantem; ſæpe nec habenis nec verberibus coerceri poteſt, ſed inter equitandum calcitrat, ac domitis frenis regi nequit; quò fit, vt quando hoſtibus obuiam eundum eſt, neceſſe ſit equitem aut poſtremum in agmine conſequi, aut eorum malignitate inutilem reddi. Xenophon iſtiuſmodi immorigerum equum non inutilem tantummodò, ſed ſæpenumerò proditoris vicem obtinere ait. Pollux probi & improbi equi ceu epitheta ab indole moribuſque ſic collegit. Ab indole (inquit) laudare licet equum, ſi facilis ſit ad portandum, furibundus, aptus, facilis, decorus, manſuetus, magnanimus, ſuperbus, elatus, ſuperbiens, venerabilis, liber, liber ad opera, equitabilis, ſplendidus, circumſpectus, arrogans, generoſus, cordatus, magnanimus, ſublimis, faſtuoſus, venuſtus, audax, temerarius, celer, truculentus, bellicoſus, mitis, obediens, facilis ductu, habenis ob- G temperans, manſuetus, benignus, equitis amans, beneuolus eidem, ad tubam exiliens, exurgens, acer, velox, volipes, humanus, equorum amans, indies roboratus, hoſtes agnoſcens, verſatilis, facilis ad vertendum, morigerus, ordinẽ obſeruans, facilis, correctis genis, iuſtus in maxillis, æquales habens maxillas, inſtitutus, facilè proruens, facilè exurgens, flagelli non indignus, neque ſtimuli, curſu facilis, citus, ventos curſu æquans, non ſuſpectus, intimidus, fortis, ſtudioſus aſcen-

Equi non emendi nomina.

dendi accliuia & decurrendi prona, & murum ſuperare, foſſam ſuperſilire, torrentem tranſilire, fluuium tranare, de tumulo decurrere, in tumulum ſubſilire & de tumulo deſilire. Ex contrario verò tardus, ſegnis, hebes, otioſus delicatus, ſimplex, piger, malis pedibus preditus, malè ſpirans, cunctator, timidus, trepidus, tremens ſuſpectus, hæſitabundus, timens, tardus, mollis vngulas, duri oris, impares maxillas habens, vnam tantùm maxillam habens, grauis capite, deſpiciens, aſininus, vorax, difficilis incitatu, immorigerus, habenas negligens, difficilis ductu, impudens, imbellis, ſtupidus, humilis, puſillanimis, deformis, indecens, facilis captu: qui neque turbam tolerarat, nec militarem clamorem ſuſtinet, equorum oſor, mordax, calcitrator, indomitus, malè inſtitutus, non promptus, rudis, incompoſitus, ſæuus, difficilis ad portandum, effre- H nis, impudentibus maxillis, refrenans, decutiens, incurioſus equitis excuſſor, freni impatiens,

Signa ex vultu.

ſubtimidus, deficiens. Idem priuatim de vultu equino; equi vultum (inquit) laudans vocabis trucem, temerarium, impudentem, fumidum, ignitum, audacem, acrem, furibundum, iracundum, hinnibilem: ſpiritum quoque vocabis audaciorem, furioſum & temerarium. Vituperabis autem pigrum appellans, hebetem, frigidum, ira carentem, puſillanimem, ignauum, non

Animãtiũ mores qui in equo requiruntur.

equinum, cui contrarium eſt ἱππῶδές τι. His denique addendum quod ex aliorum animantium moribus in equo deſiderant nonnulli. Teutones (inquit Camerarius) cùm bonum & generoſum equum depingunt, diuerſorum animantium concinnatis virtutibus, vt Homerus fingit de dijs Agamemnonẽ ſuum, à lupo tria & à vulpe tria & à muliere tria ἐπιτηδεύματα ſeu ἀρετὰς aſſumunt: lupi oculos, voracitatem, validam ceruicem; vulpis aures breues, caudam longam, greſſum lentum. Mulieris pectus, ſuperbiam, comam. Alij magis pudendo intellectu inter muliebres in equo virtutes poſuere, conſcenſionis patientiam. Itemque alij hæc ita expoſuere, generoſo equo vt at-

tribue

A tribuerent duas Leporis, velocitatem, & agilitatem duas vulpis, bonorum oculorum & pilosæ caudæ: Lupi duas, lenitatem gressus & voracitatem; duas asini, coxas valentes & firmitatem pilorum, vel vt quibusdam placet, bonas vngulas: mulieris duas superbiam & subiectionem. Atque etiam alij aliter hoc modo: de lupo (Lucium intelligit) pisce adesse debere equo voracitatem & exilindi facultatem: anguilla agilitatem & (vt meminisse videor) celeritate, de serpente oculorum aciem & gyros: de Leone amplum pectus & densam inbam De fæmina qui diximus; de fele nitorem & lenitatem gradus. Accedo ad colores, de quibus Oppianus nihil, at Xenophon, Maro, Palladius & Columella bonitatis inde quoque trahunt argumenta. Equidem & Ferretrius hippiater pilum bonorum equorum non curari ait, cùm certum sit in omni pilo aliquos bonos & aliquos malos reperiri, & mangonum artibus quocumque placuerit colore concipi pullos atq. nasci. Etenim equiente equa admissarium bellè ornatum & pulchris pictum coloribus ei ostendunt, & in conspectu eius aliquandiu retinent, vt desideratam illa speciem diutius imaginetur, & oculis animoque hauriat imprimatque: demum admittunt, vnde pullus similis patri concipitur. Gesnerus in hippocomicis libris Germanicè editis, nigrum colorem albis equorum pilis induci se reperisse profitetur, si abluantur filicis radicum & saluiæ in lixiuia decocto; dealbari verò pilos qui illiti sunt pinguedine collecta ex decocto talpæ: vel sic: pilis euulsis locus illinatur melle crudo cum B adipe melis: alios denique aliter idem moliri. Attamen elegantiæ delectus atque virtutis quoque in colore equorum plerumque inquiritur, imo verò nonnullos inuenio qui huius vel illius coloris equos à se feliciùs agitari putarunt. Colores in optimo admissario Palladius enumerat badium, aureum, albineum, russeum, myrteum, ceruinum, gilbum, scutulatum, album, guttatum, candidissimum, nigrum, pressum. Cardanus colores magis notos septem facit; album, saurum (rubeum interpretatur) leucoteum, quam vocant (inquit) griseum, saggenatum, grisco obscuriorem & purum, fuscum, vocant (inquit) morellum; & castaneæ cortici similem, vocant baium obscurum, nam roseus (inquit) & ipse baius dicitur: & generaliter saurus medius est inter baium, & fuscum, maximè saurus maurus: liardus autem, albus est cum maculis fuscis prægrandibus. Nos in recensendis ex coloribus equi probioris signis, colores diuidemus in simplices, & in mixtos, eosdemque examinabimus vel in toto corpore aut in peculiaribus partibus. Cardanus colores sinceros omnes damnandos in equis arbitratur, quòd vnum tantùm humorem, vnamque qualitatem demonstrent, hanc .n. qualiscunque sit, in animali docili non probari: aut enim immodicè iracundos, aut segnes, aut contumaces esse, aut alio vitio animi laborare: indeque quibus nullus candor est neque in fronte, neque in pedibus, ancipitis animi atque dubij esse. Si itaque equus fuerit totus albus, talem ait timidum esse, segnem & mollem, quia à pituita is color procedit: si niger, melancholicum, grauem, vilem, contumacem, esse & fuscos tales plerumque si à nigra bile is color procedat: sed si ab adusta bile, tunc adustionis notas adesse in ilijs, hæc enim esse rubicundiora: tales autem plerumque esse fortes, ingenio præditos, furibundos, sed magna ex parte fallaces, malorumque morum. Qui natura sunt sanguinea, plerumque baios esse, coloremque eum ad roseum declinare, lætos, agiles, bonorumque morum: sed tamen nihil synceru m probari. Optimos ergo colores ac temperatos esse qui corticis castaneæ colorum referunt, & quos vocant liardos maculis vndique conspersos; & saggenatos præcipuè, qui nigram zonam quasi träsuersam in fronte & collo habent seu simplicem, seu multiplicem; & sauros metallinos, quos Hispani vocant abazan tostado, hos enim robustiores, nobiliores, mor busque præstantioribus esse. In vniuersum autem, maculosos, maximè nigris maculis & zonis distinctos, seu per crura extensis, seu per dorsum seu in collo, nobilissimos haberi, eoq. fore præstantiores, quo in his ordinem natura quendam seruasse videbitur, seu numeri seu paritatis ac loci, seu rectitudinis: post hos esse qui maculas aut zonas habent rubras aut rubiginosas. Causam omnium horum, esse naturæ vim, & robur, permixtionemque decentem atque humorem exustum, sine quo non solùm in equis, sed D etiam hominibus nihil egregium fieri posse, multis (inquit) persuasum est. Se verò inter cætera ignauiæ signa; hoc habuisse, vt nullius exustionis, nisi in cute notas præferret, sed quia in nobis pituita & sanguis naturalisq. nigra bilis dominatur, ex institutione potius, aut cælo, aut aliqua alia virtute scientiam, & cognitionem rerum pendere arbitratur. Fortitudinis verò & celeritatis & promptitudinis, in actionibus atq. efficaciæ vim, à bile exusta pendere, se non negare: ergò has maculas & zonas, insignem animum acremque ac nobilem in equis referre, à quo corpus quod regitur, præstantius (inquit) reddi solet, specie potiùs quàm re. Cæterùm esse maculas, quæ actionum sunt potiùs signa quàm temperamenti; veluti quæ in ilijs fiunt. Has enim inde prouenire, quòd equus natus mensibus quibus sol peragrat Leonem, paruus tunc, & imbecillis, ilia ore attingere nequeat, nec possit se à multitudine crabronum tueri: inde enim fieri, vt cutis sauciata, in ilijs maculas albas, præferat: tales igitur inualidos esse, triplicem ob causam:

Equi boni signa ex coloribus.

Pullis colorem quemlibet conciliari.

Colores optimi.

Lib. 7. de vari. rer. cap. 33.

Colores synceri.

Equi maculati.

prima, quòd eo tempore à crabronibus ſauciati, moleſtiamque intolerabilem ſentientes, viribus E
& corpore deſtituantur, ac manci euadant. Inde etiam ſucceſſu temporis, equas, deficiente herba, lac paucum & prauum generare, vnde pullus nutriri nequeat. Cùm verò hyems ſuperuenit, nondum tantum virium contraxiſſe, vt ab iniuria frigoris ſe protegere poſſint. Hos igitur equos, in ilijs aut humeris albas in toto habere maculas & paruas, ob contractam cicatricem, ex validis & frequentibus crabronum ictibus. Maculas verò albas in toto corpore & exiguas probari, nigrumque colorem in extremis partibus, pedibus, ſcilicet, cauda & auribus: quæ omnia ſi nigriçent, generoſitatis argumentum eſſe: Eodem tradente Cardano equorum inſigne eſt, vt ex fronte & pedibus (ſunt autem quinque loci) exiguo candore fulgeant, aut linea quapiam ſeu zona potiùs in fronte, quæ neque os neque ſupercilia tangat. Sunt & qui probant frontem candida ſtella inſignem, ſeu nullus pes, ſeu vnus aut plures candidi ſint, ſi enim poſteriores pedes ac ſiniſtri, dicunt optimum, quod ignobilioribus locis ſit inſignis. Si omnes, adiecta frontis ſtellula, ſuperiora vincunt. Optimi igitur ſunt qui ſtellulam in fronte albam habent & præter id zonam, quæ nec os, nec ſupercilia tangit. Quod ſi pedes poſteriores etiam candidi ſint, nihil poteſt addi. Atque eò magis inſpectare ſemper oportet, vt parua pars ſit candida & pes poſterior magis, quàm anterior & pedes poſteriores præſtant anterioribus. Omiſſo igitur ſigno quod in fronte eſſe ſolet, tum zona, quæ ſemper equum præſtantiorem eſſe docent, poſt eum qui pedes poſteriores F
ſolos habet album, conſtituamus eum qui pedem poſteriorem ſiniſtrum ſolum habet album: is enim audax & leuis eſt. Poſt hunc collocatur, qui ambos pedes poſteriores habet albos, ſiniſtrumque anteriorem; inde qui ambos pedes poſteriores habet albos & dextrũ anteriorem: inde qui habet quatuor pedes albos, is enim animi vitio carebit, licet non adeò validus ſit ac robuſtus: poſt hunc ille eſt qui pedem dextrum anteriorem album ſolum habet, is enim docilis erit, ſed ſiniſtri euentus. Septimo loco eſt qui pedem ſiniſtrum anteriorem album habet: qui verò pedem dextrum poſteriorem album habet, ſpecie quidem fortis & acer eſt, ſed tamen ſuperbus & infelix eſt, animoque improbo. Poſt hunc eſt is qui albos ambos anteriores habet, alterumque poſteriorum; ſed horum præſtantior, qui ſiniſtrum. Vilior & vndecimo loco qui ſolùm anteriores pedes habuerit albos. Peſſimi ſunt, quos vocant trabeatos, ſcilicet dextros ambos aut ſiniſtros pedes habentes albos, quorum qui dextra albi ſunt, deteriores habentur his qui ſiniſtra. Omnium deteriores ſunt, quos tranſtrabeatos, id eſt alternatim pedes habentes candidos, ſeu dextrum anteriorem cum ſiniſtro poſteriore aut viciſſim poſteriorem dextrum, anteriorem autem ſiniſtrum: quorum etiam deterior eſt is qui ſiniſtrum anteriorem, dextrum verò poſteriorem album habet. G
Huc vſque Cardanus, iſthæc omnia à generationis origine cauſiſque initium ducere docens, eſſe autem rationem vnam in omnibus, vnumque modum. Primùm igitur oportere hæc principia ſupponere, candorem in equis à pituita procedere; vt verò hæc moderatior fuerit, modeſtum & patientem facere: ſi abundet, pigrum, timidum, ſegnem: ſi nulla ſit, præferocem, ſtolidum & indomitum: robuſtam verò naturam & rectè agentem quæcumque non neceſſaria ſunt, ad viliora loca protrudere: ſunt autem viliora ſiniſtra dextris, poſteriora anterioribus, infima ſupremis. Quartum principium eſt, quæcumque ſimilia fiunt, connaſci: quæ verò connata ſunt, facilè etiam temporis ſucceſſu in idem tranſire. Sextum, naturam vti cerebri diſpoſitione ad animi qualitates fabricandas; & vt totum toti, ita pars, cùm totius rationem ſubit, partes habet comparatione dignas: veluti caput totum equum refert, oculi autem & os veluti cos & iecur, in toto. His ſuppoſitis linea vel zona alba in fronte, moderatam cerebri qualitatem ſignificat, nec præferocem, nec contumacem, nec iracundum, nec doloſum, nec ancipitis animi aut dubij. Neque poteſt corporis vitia ſignificare, cùm à cerebro pendeant hæc: neque natura abſque ratione protrudit has maculas, cùm nec ſupercilia nec os attigerit: quod ſi fecit, timidioris animi & inconſtantis nota eſt. Cùm verò ad pedes hæ maculæ protruduntur, temperamentum ſignificant, maximè ſi (vt dixi) paruæ & ad ſiniſtros & ad poſteriores propulſæ ſint. Trabeatorum cauſa eſt, quoniam pedes H
iuncti in vtero matris erant, ob id ſimul contraxere maculam, quod etiam in tranſtrabeatis contingit: allidentur igitur ambulando & ſæpè in periculum caſus incident, & maximè cùm ex aduerſo pedes implicabuntur: atq. hæc conſtans eſt ratio equorum quos vocant materna lingua balſanos, vt etiã Federicus Griſonius patritius Neapolitanus diſertè docuit in ſuis libris de equitandi arte. Quodque de pedum candore dictum eſt etiam caudæ ſummitati aſcriberetur merito, niſi ſorte quadam magis illi pili ob longitudinem albeſcere quàm natura viderentur, nihilominus & hoc ſignum eſt egregij equi. Atq. hæc ſigna à generationis ratione ſumpta ſunt. Nunc his veterũ ſuper coloribus equorum, placita recenſeamus. Abſyrtus improbos eſſe ait præ cęteris vt plurimum qui album aliquid in pedibus aut cruribus habent & qui alba frõte ſunt aut roſtro albo, præcipuè verò ſi phœnicei coloris equi tale quid habuerint. Palladius in admiſſarijs præcipuè legi iubet, clari & vnius coloris equos, cęteros deſpiciẽdos putat, niſi magnitudo meritorũ, culpam coloris excuſet.

Equi pedibus & fronte albis.

Trabeati qui. Tranſtrabeati.

Candor vnde.

Linea alba in fronte quid notet.

Trabeati vnde.

Balſani equi.

Caudæ pili cur albeſcãt in ſummitate.

Vnicolores.

Candidos

A Candidos Plato in tantum probauit, quasi huiusmodi coloris fastigia (inquit Pelagonius) laudari velit, cùm tamen in alijs colorum generibus bonos etiam inueniri sæpe contingat. Sed magis eos laudat Plato, si oculos contingat habere nigros. Nostro etiam tempore commendatur plurimum albus color, maximè in Britannicis tellonibus, quos in delicijs haberi videmus, quò sunt candidiores. Pius secundus Perusiam referente Ioanne Campano in eius vita ingressus est equo vectus candidissimo, duodecim eodem candore præcedentibus stratis purpura sine sessoribus, & qui per frenos aureos manu agerentur. Similiter etiam Romani quondam equis candidis triumphantes vrbem ingrediebantur, vt inter alios quoque Claudianus ostendit de Stilicone suo.

Ipse albis veheretur equis, currumque secutus
Laurigerum, festo tremuisset carmine miles.

Nec alijs quàm albis equis Nero Domitius Neapolim intrauit, vt apud Suetonium legimus. Quin vbi quempiam aliqua in re alijs superiorem esse significamus longoq. anteire interuallo, eum albis equis præcedere dicimus. Suntque etiamnum apud Tartarorum regem teste Paulo Veneto, in magno pretio, quanquam ab initio cuiusque anni interdum ad centum millia ei donentur. Cyllarum Castoris equum præ cæteris longè excellentissimum, huius quoque coloris fuisse non obscurè *Theb. 6.*
B indicat Statius, dum canit:

------*Tua furto lapsa propago*
Cyllare, dum Scythici diuersus ad ostia ponti
Castor, Amyclæas remo permutat habenas,
Ipse habitu niueus, niuei dant colla iugales
Concolor est albis & cassis & infula, cristis.

Esse autem veloces istiusmodi coloris equos discimus in primis ex Homero, apud quem Rhesi Thraciæ regis equi sunt.

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ᾽ ἀνέμοισι ὁμοιοι,
Ventis æquales cursu, niue candidiores.

Quod Claudianus sic expressit:

Graiaque retulerit, captos ad castra iugales, *Equos albos celeres esse.*
Quorum, si qua fides, augentibus omnia Musis,
Impetus excessit Zephyros, candorq. ruinas.

Candidissimi apud eundem Homerum sunt pernicissimi equi Dardani & Aenææ, quos Diomedes
C victor lætus abducit. Nec aliam ob causam Plautus albas quadrigas dixit, quàm quòd equos albos celeriores arbitraretur. Virgilius tamen hos præ cæteris improbauit, inquiens *In Asinaria*

---- *Color deterrimus albis,*

Et giluo. Hæc cùm perpenderet Seruius, colorem album è candido distingui asserit: cùm enim aliàs poeta de Turni laudatissimis equis dicat imitatione Homerica:

Qui candore niues anteirent, cursibus auras, *Candor & albor vt different.*

Aliud (inquit) est candidum, id est, quadam nitenti luce perfusum; aliud album quod pallori constat esse vicinum. Inuenio tamen album colorem à latinis poetis celebrari: Horatius:

Baros vt equis præcurreret albis. *Serm. 1. sat. 7.*

Palladius album æquè ac candidum in admissario commendat, & Sylla referente Plutarcho equum habuit album, qui & animosus erat, & velocissimus. Fuere autem, vti tradit idem Seruius, qui legerent, deterrimus albis & giluo, quasi non vel album & giluum, sed albogiluum vituperare crederet, ego de equo gilui coloris nihil apud veteres reperio, præterquam apud Palladium, *Equus giluus.* qui inter admissarios bonos eum quoque nominat, vt meminimus: Author quidem de natura rerum, dum dicit in coloribus equorum nigrum esse optimum, rufumque & glaucum, album etiam
D plerumque bonum, cæteros verò deteriores indicari, giluum colorem improbare videbitur. Cæterùm quis sit color ille giluus, siue vt habet gilbus, non satis clarum est. Seruius interpretatur *Giluus color qui.* melinum, quem vulgò (inquit) fuluum vocant: sed melinus color mali cydonij pallorem imitatur, (alioqui melinus Plinio albus est & candidus à Melo insula nomen habens, cui hic peculiaris est) à quo fuluus diuersus est, ruffo scilicet obscurior: sunt qui giluum, buxeum esse volunt, alij flauum qui ex viridi, ruffo, & albo concretus est: Gellius vult esse medium inter nigrum & album: sunt qui ex Palladio cinereum accipiunt: Plutarcho alijsque pro candido accipitur. Iunius in suo nomenclatore giluum Virgilio vult esse qui Varroni heluus appellatur, aitque medium esse inter album & ruffum, qualis est lateri semicocto. Sed ne albi equi ex manibus elabantur, notandum *Albis equis cor cæsij oculi.* ex Aristotele, tales cæsios habere oculos, quemadmodum & homines: reddit autem philosophus rationem quòd cùm oculi triplici ratione distinguantur, nigro, caprino, & cæsio, corporis *Lib. 10. Probl. 13.* totius colorem, oculi quoque color consequatur. Nigricantes equos nonnulli laudibus efferunt, maximè si in fronte vel asteriscum vel lineam albicantem, vel denique altero pede candoris *Nigri equi* aliquid

aliquid habeant: & αἴθωνες apud Homerum nonnulli interpretantur nigros, & quaſi igne exuſtos E
ideoque agiles, & feruidos curſu, ardentes flagranteſque, qui cum ardore feruntur, vel ardente
In Aiace. impetu: ſed & apud eundem αἴθων σίδηρος exponitur ferrum ſplendidum aut nigrum: Pro acri-
bus verò & audacibus inuenio etiam dici de hominibus, & apud Sophoclem οἷαν ἐδήλωσας ἀνδρὸς
αἴθωνος ἀγγελίαν, interpres vertit ignei ardentis in prælijs. Αἴθων Heſychio eſt λαμπρὸν, πυρρὸν
μέλαν, ſplendidum, rufum, nigrum. Αἴθωνας & πυριλαμπέας equos in aprorum venatione com-
mendat Oppianus. Πηγὰς equos aliqui quoque teſte Varino ſolidos interpretantur & firmos; ve-
teres verò (inquit) interpretabantur nigros, tanquam illi optimi ſint. Exponitur tamen etiam de
colore albo ſeu niueo, qualis eſt glaciei, Heſychius pecus πηγεσίμαλλον verti teſtatur, cui ſolidior
& denſior eſt lana ſiue alba ſiue nigra. Vtcunque eſt niger color in equis minimè improbatur.
Gratius;

Venanti melius pugnat color, optima nigri.

Lib. 7. de Var. rer. c. 33. Mirum verò quod de nigris equis ſcribit Cardanus, nempè fortibus manum ductam ſuper eorum collum, noctu ſcintillas ſpargere, interdiu tamen minimè. Heſiodus Arionem κυανοχαίτην vocat, interpres vertit nigricantibus pilis veſtitum, cùm ſit tamen κύανος color cæruleus, id quod eiuſ-
In Scuto Hercul. dem nominis auis, lapis & flos quoque nos admonent. Sed cùm color iſte teſte Platone mixtus ſit
ex ſplendido & albo, plurima nigredine addita, quid mirum ſi pro fuſco & nigro etiam accipiatur. F
Cæruleus. Oppianus quidem diuerſos ab æthonis facit, & ceruis agitandis vtiles eſſe dicit. Virgilio honeſti
In Timæo deſcribuntur equi ſpadices glaucique, ſed quos ſpadices vocet, alij aliter ſentiunt. Hermolaus
Spadices equi. apud Dioſcoridem in capite de palma, color baius (inquit) vulgò idem qui ſpadiceus & phœni-
ceus, hoc eſt, palmeus, quia ipſos palmæ termites cum ſuo fructu baia & ſpadices Græci, Dores
præſertim appellant: alioqui phœniceus propriè is eſt qui vermiculus & puniceus vocatur ab Euſe-
bio ſiue Hieronymo in Chronicis, nomen habens a Phœnice illo qui literas inuenit. Reperio &
parium & balium colores equis attributos, ſed pro vario apud Euripidem eſt balius. Scio & Achil-
Balia equus. lis equum Baliam vocatum, & equos balias pro celeribus quoque acceptos à poëtis. Alciatus quo-
Palmati equi. que cum ſpadicibus eoſdem putat, qui iuriſperito palmati dicuntur: putat tamen palmatos equos
dici poſſe, quibus vtebantur auriga in circo, à palma, vt Hermogeniani etiam in ſimili (inquit)
ſignificatu capiuntur ab Hermogine aliquo auriga ſeu agitatore alicuius factionis. Sanè tunicæ
palmatæ ſunt, quibus conſules aut alicuius magiſtratus viri vtebantur. Innominatus verò legum
interpres qui tempore Iuſtiniani aut certè paulò pòſt Græcè ſcripſit equos palmatios vocari pu-
tat; fuiſſe enim Palmatium equorum diuitem, cuius bona per tyrannidem proſcripta ſint, cuius
in hunc propemodum meminit: *Illuſtris Eſichous philoſophus Milelius Chronicarum diuiſionum lib. 5.* G
Palmatius. *Tempore Valeriani in Cæſarea Cappadociæ Palmatius habitabat, ſupra regiam præfectus, equorum indomitorum & etiam diuitiarum acquiſitor, factionis plebeiæ princeps & petulans vt quiuis alius:* Cæ-
terùm potes etiam legere Palladios equos. Caſſiodorus hiſtoriar. lib. 14. ait; *Theodoſius quen-
dam virum, animi habitu corporiſque fortiſsimum, qui tanta velocitate veredos agebat, vt tribus
diebus perueniret ad terminos Romanorum atque Perſarum, & rurſus totidem remearet ad Conſtanti-
nopolim.* Is enim Romani imperij terminos velociter tranſibat, de quo quidam eloquentiſſimus
ſic ait: Iſte vir cùm ſit lata Romanorum reſpub. eam paruulam ſua velocitate demonſtrat. Erat
autem illi nomen Palladius. Non tamen à veteri ſcriptura reor diſcedendum. Eiuſdem opinio-
Exerc. 325 13. nis quoque eſt Scaliger his verbis: Meliorem colorem in equis Græci vocant balium. Vnde Va-
lus equus Beliſarij In quo ſi fulgeat nitor ſpadiceus, ab eo quaſi ardore, baliardum vulgus vocat.
Valus equus. Spadix verò ille eſt in equis commendatus, penè ſanguineus fulgor, à colore palmei ſurculi, qui
Baliardus. dictus ita fuit ab antiquis. Sic & Gellius, apud quem C. Baſius equum Seianum colore ait fuiſſe
Lib. 3. ca. 9. exuberantiſſimo, quem colorem (inquit ille) nos puniceum, Græci partim φοίνικα, alij σπάδικα ap-
pellant, quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu auulſus, ſpadix dicitur. Nicolaus Ery-
thræus ſpadiceum colorem quoque palmeum interpretatur, quoniam palmarum termites cum H
ſuo fructu ſpadices & baia Græcia nuncupat, vnde & nunc baius equus (inquit) qui badius Var-
roni, vt eſt apud Feſtum & balius Caſſio medico nominari videtur, nam is in problematis gene-
roſos ait equos eſſe balios. Color hic aliàs lionato dicitur. Hæc ille. Hos ſpadices ſiue albos
equos Volaterranus Græcè etiam βαία vocari ait. Seruius ſpadices phœniciatos vocari ſcribit &
profeſſos myrteos interpretatur. Alijs puniceus color lætius rubere creditur, non ſiue ſua nigre-
dine tamen qualis in roſarum quodam genere apparet, tanquam purpura ſaturata & nigricante,
Spadices vt poeta probauit. qualis forſitan apud Phœnices populos, à quibus & oſtrum Tyrium dictum, tingebatur, vt inde
potius ei nomen ſit, quam ab arbore: ſpadix verò idem qui caſtaneus, ſed obſcurior paulo, qua-
lem colorem hodieque imprimis commendamus, Germani Belgæq. caſtanienbruijn dicunt quaſi
atrocaſtaneum aut fuſcocaſtaneum. Iam verò nunquid ob hunc colorem abſolutè equos pro-
bari poëta dubitat Adrianus Turnebus, quin ei videtur hoc Maro dixiſſe ex illorum locorum

ſeminio,

A ſeminio, in quibus illius coloris præſtantiſſimi equi naſcebantur, vt Mycænis & Pellæ. Vt enim ad Clytumnum boues eximiæ formæ, hique candidi naſcebantur: ita Mycænis equi glauci naſcebantur egregiæ dignitatis & Pellæ ſpadices inſignis formæ: atque illorum equorum ſpecies iactantior & formoſior, & vt Maro dicit honeſtior quam fortior & animoſior, laborumque tolerantior erat. Vt ita Maronis verba accipi debere (inquit) putem, mihi Gratius qui Maronis ferè æqualis fuit, perſuaſit. Nam & de equis ita ſcribit:

Conſule Penei qualis perfunditur amne
Theſſalus aut patriæ quem conſpexere Mycenæ.
Glaucum, nempe ingens, nempe ardua tollet in auras
Crura, quis Eleas potior luſtrabit arenas?
Ne tamen hoc attingat opus, iactantior illi
Virtus, quàm ſyluas durumque laceſſere Martem.

Et iterum:

Spadices vix Pelhei potuere Cerauni
Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cyrrhæ
Phœbe decus noſtras agere in ſacraria thenſas.

B His itaque ex Gratij locis Turnebus equos ad ſpeciem & pōpam potiùs, ſacraque curricula, quàm ad bellicum opus aut venatorium munus à Marone deſcriptos intelligit, vel potiùs ſignatos. Veruntamen cùm huius coloris fuiſſe conſtet Seianum equum, quid vetat ſi & bellicos eſſe poeta intellexerit. Infelix quidem ille equus fuit, in bello tamen laudatiſſimus. Ioannes Goropius Becanus equos ſpadices & glaucos à poeta laudari putat, quia albedinē nigredini ſic habēt admiſtam, vt nigredo ſuperet, illos verò ad vſum quia faciliùs domari queant: ſed ad generoſum animum & freni impatientem ſignificandum, nigrum colorem præferendum eſſe. A nigro autem, inquit, glaucus non multum differt: nam mare aliàs cæruleum, alias glaucum, alias nigrum vocatur. Theocritus: *In Saxonicis.* *Glaucus qui.*

Τὰν γλαυκὰν δ᾽ ἐ θάλασσαν ἔχ ποτὶ χέρσον ὀρέχθειν,
Interea glauci feriaut ſine litora fluctus.

Horatius: *Aequoris nigri fremitum & trementes*
Verbere ripas. Homerus:

—— Τοὶ δ᾽ ἐπὶ θινὶ θαλάσσης ἱερὰ ῥέζον
C Ταύρους παμμέλανας ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ. id eſt.
—— *Sacrificant tauros in littore nigros,*
Quaſſanti terram Neptuno cyanochatæ.

Cyanochætæ autem Didymus interpretatur, μελανοχρῶτι: addens propter nigrum maris colorem qui de profunditate exiſtit, tauros nigros Neptuno immolari. Vicinus igitur glaucus eſt cyaneo & cyaneus nigro, cùm iratum mare glaucum, cyaneum & nigrum vocari videamus. Niger igitur longiſſimè ab albo cùm abſit, proximo gradu cyaneus, tertios glaucus. Pauſanias in Atticis ob eā cauſam Palladi glaucos oculos tribui ait, vt Neptuno a quo genita eſt è Tritonide palude, ſimiles habeat: & Cicero cæſios Mineruæ, Neptuno cæruleos tribuit, vt hinc colligatur, proximos hos colores eſſe, atq. ad nigrum accedere, alterum tamen altero propriore interuallo abeſſe. Aethiopes Calaber cyaneos vocat. *Tauri nigri.* *Palladis oculi.*

Μέμνον κυανέοισι μετ᾽ Αἰθιόπεσσιν ἀνάσσων,
Memnon Aethiopium regnator cæruleorum. *Lib. 2. Paralip.*

Eodem modo in carmine Sybillino apud Politianum αἶγας κυανέας, id eſt, capras ceruleas pro nigris poni videmus. Pindarus Palladem κυαναῖγιν παρθένον vocat, id eſt, virginem ægida ceru- *Miſcell. ca. 29.*
D leam habentem, ad oculos, vt videtur, alludens. Virgilius igitur glauco colore videtur proximos etiam comprehendiſſe, nec equos ceruleos & nigros excluſiſſe, quos ſcimus omnium eſſe bellicoſiſſimos, atque idcirco hunc colorem Neptuno placuiſſe, qui cum equa Erichthonij rem habiturus, ſe equo cerulei coloris ſimilem fecit. Quo quid aliud poeta voluit, quàm hunc colorem ita Neptuno, equorum domino & datori, arridere, vt ſi ſe ipſe in equum admiſſarium mutare vellet ad generoſam ſobolem excitandam eum potiſſimum ſibi aſſumeret. Sed vt certiùs, quòd de diſcrimine dixi, conſtet, conſulendus Ariſtoteles libro de generatione, ſi rectè memini quinto, vbi oculos nigros eorum eſſe dicit, quibus in ijs multus & profundus eſt humor cæſius, quibus parum humoris, perinde atque in mari, quantum eius perſpicitur, cæſium, quantum minus perſpicitur, aquinum; quantum præ alto gurgite, quaſi in obſcuro deliteſcit, nigrum. Principium igitur nigredinis ex albo cæſium ſuccedit, inde aquilum, ſequitur nigrum. Niſi memoria me fallit, Michael Angelus D. Pauli conuerſionem ad Chriſtianiſmum in Vaticano ſic depinxit, vt equum eius glaucum ſiue cæſium fecerit, ad Virgilium, ni fallor, alludens.

Cærulei equi celeres. Hactenus Goropius, qui mox Homeri etiam hoc teſtimonio equos huius vel ſimilis coloris pernices eſſe oſtendit. E

Δάρδανος αὖ τέκεθ᾽ υἱὸν Ἐριχθόνιον βασιλῆα,
Ὃς δὴ ἀφνειότατος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων,
Τοῦ τρισχίλιαι ἵπποι ἕλος κάτα βουκολέοντο,
Θήλειαι πώλοισιν ἀγαλλόμεναι ἀπαλῇσι,
Τάων καὶ Βορέης ἠράσσατο βοσκομενάων,
Ἵππῳ δ᾽ εἰσάμενος παρελέξατο κυανοχαίτῃ.
Αἱ δ᾽ ὑποκυσσάμεναι ἔτεκον δυοκαίδεκα πώλους,
Αἱ δ᾽ ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν,
Ἄκρον ἐπ᾽ ἀνθερίκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων.
Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ᾽ εὐρέα νῶτα θαλάσσης,
Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον, id eſt,
Hinc & Erichthonion regem ſibi Dardanus edit,
Quo non mortalis fuit vnquam ditior alter.
Paſcebantur equæ cui ter mille humida prata,
Gaudentes teneris pullis, quas arbiter axis F
Arctoi Boreas adamens & corpus equinum
Cæruleum ſimilans inijt, quo ſemine fœtæ
Biſſenos pullos diti peperere patrono;
Quæ per agros celeres ſaltus ſiquando tuliſſent,
Per ſummos culmi curſu vendente volabant
Fructus, nec pedibus confrigebantur ariſtæ:
Quod ſi ſaltarent per dorſa immania ponti,
Radebat ſummos cani ſalis vngula fluctus.

Glaucum dici de oculis. Alij glaucum colorem in equis de oculis dici putant, vt Nicolaus Perottus, qui glaucos equos interpretatur felineis oculis, aitque vulgò glauciolos nuncupari, vt Vincentius Bellunenſis (ex Iſidoro) qui glaucus (eſt inquit) velut oculos pictos habens, & quodam colore perfuſos: Et Cælius Rhodiginus grammaticos noſtros ait, Seruium intelligens, glaucos dici equos interpretari, felineis oculis, id eſt, (inquit) quodam ſplendore perfuſis. Et in Geoponicis laudatur equus γλαυκὸς, & paulò pòſt τὴν χροιὰν κατὰ τὸ πᾶν ὡς μέλας: vnde apparet glaucum colorem de oculis tantùm illic accipi, nigrum verò de reliquo corpore: & Oppianus equos κυανώπεας (Gillius cæſios reddit) G id eſt cæruleis oculis contra ceruos probat. Atqui glaucum colorem non tam de oculorum, quàm de totius corporis colore vſurpari certum eſt, & de inanimatis quoque rebus dici. Virgilius enim glaucas ſalices dixit & oliuas & vluam: quod admixtum habeant viridi colori alborem quendam. *Lib. 2.* Gellius viridem colorem videtur exiſtimare; inquit.n. *Sed ne viridis quidem color pluribus, quàm à nobis vocabulis dicitur. Neq; non potuit Virgilius colorem equi ſignificare viridem volens, ceruleum magis dicere equum, quàm glaucum, ſed maluit verbo vti notiore Græco quàm inuſitato latino.* *Lib. de color. circa finem.* Quæ expoſitio philoſopho planè videtur aduerſari, qui in animalium pilis, puniceum, purpureum, & porraceum colores nunquam extare ſcribit. Porraceus enim viridis eſt. Quod verò eundem colorem; cæruleum vocari poſſe arbitratus ſit, hoc magis ferendum eſt, quanquam vt oſtenſum eſt, nonnihil varient. Oppianus equos glaucos in venatione vrſorum commendat. De his quoque hoc Gratij intelligi volunt.

Et quorum feſſas imitantur terga fauillas.

Alij cinereos vel canos exponunt. His proximi ſunt quos Oppianus in aureis ſuis verſibus de venatione χαροποὺς vocat & ad Leones venandos celebrat. χαροπὸς autem Heſychio eſt περιχαρὴς id eſt admodum lætus, vel oculis lætitiam afferens, id eſt εὐόφθαλμος. Sed cùm pro colore, H vt hìc accipitur, creditur cæſius eſſe ſiue cæruleus, & glauco proximus, intenſior ſcilicet, & in confinio fului poſitus, cum glaucus ſit dilutior, ad album potius vergens; vnde etiam eſt quòd propter affinitatem confunduntur inuicem. Scholiaſtes Apollonij γλαυκὸν & χαροπὸν ſynonimas accipi ſcribit, idque ex Theocrito patet, dicente, ὄμματα χαροπώτερα πολλὸν Ἀθηνᾶς. nam vt is Mineruam dicit habere ὄμματα χαροπὰ, ita Homerus eam vocat γλαυκῶπιν: & quemadmodum τὸ γλαυκὸν ὄμμα in Minerua γλαυκώπιδι putatur eſſe animoſitatis & virilitatis ſignum, *Lib. 5. de Generat. animal.* ſic & Ariſtoteles inter alia virilis corporis ſigna poſuit ὄμμα χαροπόν: & Homerus χαροποὺς λέοντας appellauit, quod animal ſcimus eſſe robuſtiſſimum. Eſſe tamen aliquid diſcriminis inter γλαυκὸς & χαροπὸς patet ex Ariſtotele, qui cùm dixiſſet hominum oculos eſſe πολυχρόους, ſubiungit probationis loco, καὶ γάρ γλαυκοὶ καὶ χαροποὶ, καὶ μελανόφθαλμοι τινές εἰσι, οἱ δὲ αἰγωποί. Præterea χαροπὸς nonnunquam pro ceruleo accipitur, vt apud Epigrammatarios χαροπὸν κῦμα, id eſt.

A est cæruleus fluctus, & χαροπῷ πελάγει. Est enim, vt antea etiam monuimus, irascentis maris color glaucus, & cæruleus. Atque vt Plutarchus Germanorum oculos esse ait χαροπούς, ita Tacitus ipsis truces ac cæruleos oculos esse scribit. Recteque ij colores χαροποὶ nominari queunt, glauci nimirum cæruleiúe, quoniam oculis grati sunt & lætitia quadam voluptateq. eos afficiunt. Sunt porrò qui χαροπὸν accipiunt etiam pro fuluo & rauo: quos inter colores non vsque adeo magnum est discrimen, nam Porphyrius apud Horatium rauum exponit fuluum: & Festus raui coloris esse dicit, qui sunt inter flauos & cęsios, quos rauistellos vocat Plautus: Ac quod ad fuluos attinet, conuenire id queat, in quo dicit ἑρανόθεν χαροπὴν ὑπολαμπέτω ἠώς, cùm Scholiastes quoque ibi tradat γλαυκὸν & χαροπὸν poni ἀντὶ τοῦ λαμπρῶ: talem autem esse colorem fuluum: Quòd verò ad rauus, nec id testimonio destituitur: legimus enim in Geoponicis arietes oportere esse χαροποὺς τοῖς ὄμμασι δασυμαλλοὺς; pro his Varronis: *In primis videndum vt arietes sint rauis oculis, lana operti*. Iam verò equos χαροπούς vocans Oppianus, de totóne corpore, an priuatim de oculis intelligi debeat, dubitari video, Camerarius de oculis accepit, vertitque flammantibus oculis ac renidentibus, qui nunc (ait) vitrei vocantur: contrà Gesnerus rectiùs ad totius corporis, non oculorum duntaxat colorem referri debere contendit, & reuera poeta per venationum genera equorum colo-

In Mario.

Germanorum oculi.

Fuluus.

Rauus.

B res distinguens, de totius corporis coloribus loqui potius videtur, quanquam & Hercules fuerit χαροψ cognominatus, cui in toto corpore talis color esse non potuit. Idem Oppianus equis ψαροῖς contra apros vti iubet, interpres vertit fuluis, rectiùs fortè interpretaturus rubicundis, vel sanguineo colore, sasinatum puto hodie quasi saginarium equisones vocant; & haud scio an Aristoteli πάρωος sit, vbi scribit bonasum iubam habere τὸ χρῶμα μέσον τῆ τεφρᾶ καὶ πυῤῥᾶ, οὐχ οἷον αἱ παρῶαι ἵπποι καλούμεναι, id est *colore*, vt Gaza vertit, *inter cinereum & ruffum, non qualis equorum quos partos* (sic in omnibus impressis codicibus legitur, sed puto scribendum esse paroos, vt Græcam vocem reliquerit) *vocant, est*: interpres verò vetus reddidit, inter nigrum & rufum: & sunt certè τέφραι lignorum, aliorumque rerum vstarum reliquiæ, quæ non tam de cineribus quàm de carbonibus intelligi possunt Aristoteles autem in sequentibus bonasos neq. nigros admodum, neque rufos inueniri tradit. Mirari etiam subit, cur Gaza hoc loco Græcam vocem reliquerit, cùm vbique ferè, e iamsi desint, latina fingere soleat. Gesnerus quòd videret ab Hesychio & Varino παρώους equos exponi τὸ χρῶμα πυῤῥούς, id est colore rufo, conijcit paroos dici qui inter rufum & cinereum est, vt οὐκ negatio abundet; Ego veterem interpretationem magis probauerim, cui & ipsum etiam mox paucis interpositis adhærescere apparet. Nunc de maculatis dicamus, quos vocat

Sasinatus equus.

Li.9. Hist. cap.45.

Bonasus.

Paroos equus.

C Oppianus ὀρίγγας, quamquam eis nomen inditum putet, vel à montibus, vel à libidine, hisce versibus:

Equi maculati.

> Ἤ ὅτι καλλικόμοισιν ἐν οὔρεσιν ἀλδήσκουσιν,
> Ἤ ὅτι ὀργάζουσ᾽ ἀλόγοισι θηλυτέρῃσιν ὀρέειν. id est,
> *Siue quod innati ipsis montibus esse ferantur,*
> *Vel quod amore ruant in equas, Venerisq. furores.*

Addit enim alios eorum maculis siue tænijs oblongis frequentibus ornari, quales tigridum spectantur: hos puto Palladius scutulatos dicit, vulgus liardos & pomaceos siue pomelatos, alios rotundis, vt pantheræ, atq. has maculas cauterio adhuc pullis adhibito fieri. Palladio, ni fallor, guttati dicuntur, Græcis στικτοί: quales meo iudicio fuerint Solis equi illi quos Plautianus Seuero imperante omnium Romanorum potentissimus, tigribus simillimos ex insulis maris rubri, missis centurioribus furatus est teste Xiphilino: Ceterùm istiusmodi guttatorum equorum alij maculas habent albas, alij verò nigras, vt equa Admeti, de qua sic Statius:

In Seuero

li.6. Theb.

> *Quin & Thessalicis felix Admetus ab oris*
> *Vix steriles compescit equas, centaurica dicunt*
> D *Semina, (credo) adeo sexum indignantur, & omnis*
> *In vires adducta Venus, noctemque diemque*
> *Assimilant maculis internigrantibus albæ.*

Virgilius albas videtur prætulisse inquiens,

> *Improuisus adest, maculis quem Thracius albis*
> *Portat equus.*

Li.9. Aen.

Atqui aliàs albus & niger maculatus commendatur, vt placet Xenophonti citante Ferretrio Hippiatro. Ego maculatos equos omnes fortes & robustos esse reperio; vnde etiam ψὰρ & ψαρός (ψαροὶ enim istiusmodi equi maculati vocantur, ab aue eiusdem nominis, quam nos Sturnum esse suo loco indicauimus) pro veloce quibusdam exponitur, nimirum παρὰ τὸ ψαίρειν, id est, vt exponit Suidas, accelerare, properare, festinare. Et ψαυκροπόδης epitheton equi Arionis a celeritate factum est. Dicuntur eidem equi etiam ποικιλοδέρμονες, quasi variegati, nisi potius hos eosdem putemus cum ijs quos picas nonnulli vocant, quòd picæ instar nigro & albo varient, qui penè ab omni-

omnibus reijciuntur, maximè si albedo nigredinem exuperet. Hermolaus Barbarus colorem psaron, cùm murino à mure dicto eundem esse scripsit, quem sequitur Iunius in suo nomenclatore, qui color cireneus est & leucophęus quoque dicitur, qui testante Columella vulgaris est in asinis, quod non probo, sicuti nec eos qui apud Homerum αἰολοπώλους putant, qui vario sunt colore, cùm ex Porphyrij sententia sint potius celeres. Cæterùm non corpora tãtùm equorum colore variant, sed & oculi; quam varietatem ipsis solis homine excepto conuenire Aristoteles attestatur: prouenire enim ijs aliquando cæsios: & alicubi etiam aliquos altero oculo cæsios nasci scribit. Sunt qui ἑτεροφθάλμους Græcis dici volunt, quos quibusdam (Parthos puto intelligit.) Pelagonius medicus veterinarius καλλίστους, id est pulcherrimos nisi mauis, nobiles aut primæ classis vocat, argumento quòd talem fuisse Alexandri bucephalum commemorent, modò linguam habeant tenuem & longam, faciem subsimam, erectam ceruicem, ventrem compressum, mediocrem magnitudinem, prominentes in corpore toto venarum toros, nigrum colorem saturatum. Interpres vertit, *qui oculorum varietate nobiles &c.* Nunquid verò hæc oculorum varietas de colore, vel aliter exponi debeat, summoperè addubito. Ruellius de coloris varietate quidem in oculis dici arbitratur, sed non (vt ex Aristotele diximus,) interpretatur, hoc est in quibus oculorum alter alterius coloris, sed quorum oculi maculis variegati sunt. *Heterophthalmi* (inquit) *qui varietate oculorum notantur equi, non eandem* (Absyrti hæc verba sunt) *rem oculis cernunt. Nam quemadmodum* ἑτεροσκελὴς & ἑτερόπους *claudicare solet & labori itineris cedere; sic etiam illos hac diuersitate variegatos visus deficit. Quin & ob hanc oculorum varietatem & improbi & rerum eis occurrentium verentes, necnon ad speciem rerum oculis obiectarum consternabiles sunt. Hos tamen Parthi magno in pretio habent & pro generosissimis assumunt: apud quos primùm procreatos fuisse constat.* Nos qui heterosceles & heteropodes sint dicendi, iam antè indicauimus, cur verò isthæc vocabula (ἑτερόφθαλμος, ἑτερόσκελης, & ἑτερόπους) de colorum varietate & maculis dici crederet Ruellius, eiusdem puto Absyrti impulerunt hæc verba, καὶ ὅσοι δὲ ποικίλοι τῷ χρώματί εἰσι, καὶ οὗτοι δ᾽ ἐκλήθησαν παρ᾽ ἐκείνοις πρώτοις γεγονέναι. Nam cùm hæc statim post heterophthalmiæ vitium eodem in capite subijciantur, Parthicos scilicet equos appellatos à veteribus, qui varij colore essent, illam de coloris oculorum varietate intellexit, cùm Absyrthus nihil circa colorem eis commune, sed nomen tantum à gente, apud quam vtrique nati primùm celebrentur, insinuet. Proinde improbandum, quod vertit Ruellius: *qui verò discolores notas in tergore referunt &c.* quasi verò etiam heterophthalmi similes, id est, discolores notas in oculis referrent. Aliam igitur quandam varietatem, & diuersitatem heterophthalmos equos habere necesse est, vnius scilicet oculi ad alterum collati, siue ea in colore sit, siue alio quodam affectu. Mihi inclinat animus, vt sint heterophthalmi, quorum oculi aut non ęquè magni sunt, vel alter altero humilior, quales in hominibus quandoq. etiam obseruamus: nam quemadmodum heterosceles ostensum est claudicare, ita hos puto res obiectas non rectè distinguere, id quod in bucephalo etiam non tacuit Plutarchus, dum vel sola vmbra terrefactum tradit. Parthi autem ideo fortassis huiusmodi equos præferebant, quòd pauidi essent & fugæ apti, cùm ipsi fugiendo pugnarent, nec vellent cominus hostem aggredi. Andreas à Lacuna verò toto etiam cęlo errat, dum heterophthalmos equos reddit monoculos. Inter optimos (inquit) monoculos à quibusdam censeri Pelagonius ait, si à natura talem orbitatem contraxerint, nam si à casu, absurdum esset id dicere. Reprehenditque alios, quòd heterophtalmos interpretentur, ab alterius oculi varietate sic dictos. Videntur autem Lacunæ imposuisse verba Ammonij, qui in libro de vocabulorum differentijs heterophthalmon exponit, qui ab altero oculo κατὰ περίπτωσιν (id est, casu aliquo, siuè fortuitò siuè per verbum, vt doctiores accipiunt, quanquam Varinus scribat κατὰ τύχην) orbatus sit: monophthalmum verò qui vnicum duntaxat oculum habeat, vt cyclops, etsi Varinus non ita accipere videri potest. Itaq. monophthalmus nisi monstrum aliquod fortassis, nemo fuerit: heterophthalmi verò Ammonio dicti quicunque altero oculo cæci, altero tantùm vident, siue ita nati sint, siue casu postea superueniente; sed huiusmodi equi qua ratione laudari debeãt, aut etiam possint, non video. Sed vt ad oculorum varietatem reuertamur, quam equo & homini propriam esse ex Aristotele diximus, hanc duplicem esse ex Russij discimus, his verbis: Pilorum in colore vatietas, itemque oculorum (vt si vnus oculus albi coloris fuerit, alter nigri, vel vnus albus & alter varius) mutari non potest, quia contingunt in ipsa generatione. Hinc enim colligitur oculorum colorem quandoque casu in alium conuerti: præterea apparet innuere etiam eam varietatem siue fortuita sit, siue ab ipso ortu, vitio dandam esse. Si equus leucoma (inquit Absyrtus) id est albuginem aut albicantem notam in oculis ostendat, non ictu contractam sed genitiuam (vt Ruellius vertit; Græcè legitur ἀπὸ ταὐτομάτου, id est sponte natam, nulla scilicet externa sed interna & latente causa,) ad seminandam prolem repudiatur: namque editum hoc parente pecus cùm ad eandem deuenerit ætatem, simili modo cæcitate afficietur: equam verò tali genitore procreatam, propter aduersariam purgationem, id malum non manet, sed mas quem ea peperit

Oculi vrarij.

Hierophthalmi equi.

Opinio propria.

Parthi cur heterophthalmos equos prætulerint.

Oculorum varietas duplex.

Albugine in oculis habentes cur improbetur.

E F G H

A perit mater, auitum referet vitium. Color verò naturalis oculorum in equis Platoni, Varroni & Columellæ laudatur niger. Pollux igneos vult & quasi sanguineos ὕφαιμον βλέποντες, quos & Oppiano probari reperio, sed Plato equum deteriorem & immorigerum γλαυκόμματον & ὕφαιμον, id est glauco & subcruento aspectu facit. Idem Pollux laudandi equi aspectum siue oculos his ornat epithetis, βλέμμα γοργὸν vocans, id est visum agilem, facilè mobilem, versatilem, ἰταμὸν, quasi præcipitem ad aliquid agendum, aut audacem, aut inuerecundum, ἀναιδὲς, impudentem, ὑπόθερμον, subcalidum, ἔκπυρον, ardentem, θρασὺ, audacem, μίκρον, paruum, θυμικὸν, animosum, ὀργίλον, iracundum, κρεμνιστικὸν pensilem. Nemesianus quos igneos Pollux, dixisse videtur *vago splendore micantes*. Crescentiensis minoris ait esse pretij, cuius oculi fuerint albi, quia ductus ad niuem vel locū alium frigidum, non cernit, contrà in loco lucido & tempore calido videt optimè. Iam reuertor ad maculatos. Absyrtus quosdam equos ἀετοειδεῖς vocari scribit à genitiua quadam macula quam in armis & cocco referunt, quos Sarmatæ sibi vt probos asciscunt, apud quos cum reliquis de pernicitate certant: quare ijs ad bellicas excursiones vtuntur. At verò qui aquilinam notam (hæc eadem est cum superiore, vnde eis nomen, ἀετὸς enim aquila est) ponè ferunt, circa coxas & caudam, ij ab ipsis improbantur. Quin & obseruatum esse apud se tradunt, ne ex eis præ-

In Phædro.

Color oculorum qui laudetur.

Equi aetogenes.

B lientur: quippe aut equitem facilè ijs insidentem perire, aut in quippiam molestiæ incurrere. Sunt & ἀλφόρυγχοι eidem dicti, qui tardiùs senescere creduntur, vt & ἀλφοπρόσωποι illos albo rostro, hos alba facie præditos dicemus. Equus rufus cum albo in fronte signo rotundo, similitudine lunæ apud Homerum, in curuli certamine cæteros pernicitate vincit. Magis verò præterea laudatur equus, si in priori pede similis candoris macula fuerit. Virgilius: *Quem Thratius albis*

Alphorynchi equi.

> *Portat equus bicolor maculis, vestigia primi*
> *Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam.*

Macula alba in pede.

Lib. 5. Aen.

Statius de Panchate: ---- *Sed proximus ibat*

> *Astur Panchates, patrium frons alba nitebat*
> *Insigne & patrio spes omnis concolor albo.*

Quibus albæ sunt vngulæ, eos quoque ceu celeres probari reperio, vt apud Sophoclis scholiastem in hunc locum in Electra: ἢ καὶ χαλαργοῖς ἐν ἁμίλλαις οὗτος ὡς κείνῳ δύ᾽ ἴσῳ τμητοῖς ὄχλοις ἐγκύρσαι. χαλαργοὺς ἁμίλλας vocari ait τὰς ἱππικὰς ἁμίλλας, & exponit λευκόποσι & ταῖς ταχείαις ἐν ταῖς χηλαῖς: Sed & Hesychius χαλαργοὺς quoque affert pro ποδάργους seu ταχύποδας: Et Pausanias de Neptuni loquens statuis, Tritonum & Amphitrites: Quæ intus (inquit) sunt, dedicauit ætate nostra Hero-

Vngulæ albæ.

In Corynthiacis.

C des Atheniensis, equos quatuor inauratos, præter vngulas tamen quæ ex ebore sunt. Russius verò qui vngulas omnes albas habent, nunquam aut vix saltem fortes esse asserit. Iubam corpori concolorem probarunt veteres, nunc tamen (inquit Camerarius) in fuluis laudantur albicantis comæ quasi canities, & ij equi magni fiunt & velatuli appellantur. Veteres autem concolorem probasse indicat Pollux his verbis: ἀμείνων δὲ ἡ ὁμόχρους χαίτη, καὶ εὔθριξ id est: optima aut pulcherrima vnicolor iuba, & bene comata. In Arione tamen celeberrimo Neptuni equo iuba commendatur rutila. Atque hactenus de colore: nunc cætera merita prosequamur, inter quæ patriæ generisque claritatem iure reponi posse non dubitamus, quanquam poeta Iuuenalis eos tantùm equos cæteris præstare dicat, qui cursu præcellunt, nulla vel patrij soli, parentumque ratione habita.

Iubæ quæ laudentur.

Velatuli equi.

> *Dic mihi Teucrorum proles, animalia muta*
> *Quis generosa putet nisi fortia? nempe volucrem*
> *Sic laudamus equum, facili cui plurima palma*
> *Feruet & exultat rauco victoria circo.*
> *Nobilis hic quocunq; venit de gramine, cuius*
> D *Clara fuga ante alios & primus in æquore puluis,*
> *Sed venale pecus Corithæ posteritas &*
> *Hirpini, si rara iugo victoria sedit,*
> *Nil tibi maiorum respectus, gratia nulla*
> *Vmbrarum, dominos pretijs mutare iubentur*
> *Exiguis, tritoq; trahunt epiredia collo*
> *Segnipedes, dignîq; molam versare Nepotis.*

Hippiatri tamen parentes bonos & pulchros eligi volunt, tum corpore tum moribus, vt pulli etiam similes generentur, idque vt plurimùm succedere felicissimè, & vt contrarium accidat, necesse esse, vt grauis quædam alia causa superueniat. Etenim, vt Horatius ait:

Lib. 4. Car. Od. 4.

> *Fortes creantur fortibus & bonis*
> *Est in iuuencis, est in equis patrum*
> *Virtus, nec imbellem feroces*

Pro-

Lib. 5. Syl. *Progenerant aquilæ columbam.*

Quanti verò referat, vt ex generoso admissario proles quæratur, pulchrè, vt omnia, ostendit Statius:

——Romulei qualis per iugera circi
Cùm pulcher visu, titulis generosus auitis
Expectatur equus, cuius de stemmate lungo
Felix demeritos habet admissura parentes:
Illum omnes acuunt plausus, illum ipse volantem
Puluis, & incuruæ gaudent agnoscere metæ.

Sic & Virgilius cùm ætatis rationem in primis habendam esse docuisset, in admissarijs nempe, subdit: *—— Ergò animos æuumq; notabis*
Præcipuè: hinc alias artes, prolemque parentum.

Lib. 16. Similiter Silius:

Vnus erat leuis vt Zephyri noua flamina, campis
Vectonum eductum genetrix eduxerat Harpe
Nobilis; hunc Durius stimulabat in æquore currum.
Campbasus antiquo fidebat Atlante magistro
Ipsum Aetola vago Diomedi condita Tyde
Miserat, exceptum Troiana ab origine equorum
Credebant, quos Aeneæ Simoentis ad vndas
Victor Tytides magnis abduxerat ausis.

Et mox:

Attonitus tum spe tanta genitore Pelore
Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus
Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen
Quantum diuini præcellit seminis ortus.

Maiori verò laude digni, si non animo tantùm, sed & pulchritudine, maculisque parentes referant: vt suprà ex eodem docuimus: Quin tanti honestiorum equorum prosapiam fecere veteres, vt inscijs dominis clam furtimq; matrices eis supponerent. Homericus Diomedes sic Sthelenum Capanei regis filium alloquitur. Si Pallas mihi palmam de amborum cæde concesserit, nulla in re mora fuerit, quin insiliens in Aeneæ equos à curru frena corripias & bigam ad nostra tentoria adducas. Sunt enim ex genere equorum, quos Iupiter pro adempto Ganymede filio Troi soluit, præstantissimos inter omnes qui sub sole sunt ac sub aurora; ex quibus princeps Anchises furtim Laomedonte inscio suppositis equabus, quatuor sustulit pullos, apudq; se maiore cum cura educauit. Ex ijs duos (vt cernis) feroces Aeneæ filio ad belli præsidium contulit, atq; tribuit; quos si ceperimus, & prædam & egregiam sanè laudem retulerimus. Virgilius quoq; Circen Solis filiam eodem modo furtim ex patris sui equis pullos suscepisse canit:

(Margin: Iliad 5. Aeneæ equi)

Absenti Aeneæ currum, geminosque iugales
Semine ab æthereo, spirantes naribus ignem,
Illorum de gente, patri quos dædala Circe
Supposita de matre, nothos furata creauit.

Nothi qui. Ne quis verò degeneres ac illaudatos intelligi à poëta cogitet, quia nothos vocat: is sciat nothos vocare istiusmodi pullos, quia matrem habuerant mortalem, patrem verò diuinum; propriè enim nothi dicuntur, quos nobilior pater ex ignobili matre procreauit. Ecquid verò aliud indicare voluit idem poëta, cùm Turni præstantissimos equos ex Orithia natos scribit, & alibi duodecim pullos in armento Dardani patre Borea genitos, nisi vt patrum, ex quibus suscepti essent, pernicitatem indicaret? Huc spectat & hoc Statij:

Li. 6. The.

Oebalios sublimis agit, spes proxima palmæ,
Amphioraus equos, tua furto lapsa propago
Cyllare, dum Scythici aduersus ad ostia ponti
Castor Amyclæos remo permutat habenas.

Eodem quoq; modo patrium natiuumque solum inspiciendum est: Eleganter Cyrus apud Xenophontem, quemadmodum equos (inquit) quæritis, non qui patrij sint, sed qui optimi, sic etiam homines quæritote, innuens non semper domi haberi viros rerum gubernaculo idoneos, quemadmodum nec equos sæpè, quos aliundè petimus. Varro autem in primis loci in quo natus est pullus, curam rationemque habendam ostendit his verbis: *De stirpe magni interest qua sint, quod genera sint multa. Itaque ad hoc nobiles a regionibus dicuntur.* Sic Nemesianus ait:

(Margin: Lib. 2. Pædiæ. Patriam considerandam esse.)

Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis: Et mox:

Cappa-

A *Cappadocumque notas referat generosa propago.*

Claudianus eodem sensu: —— *Delectus equorum.*

Quos Phrygiæ matres, Argæaque gramina pastæ, *De laud. Serenæ.*

Semine Cappadocum sacris præsepibus edunt.

Idem de equo Honorij:

O felix sonipes tanti cui fræna mereri
Numinis & sacris licuit seruire lupatis.
Seu tua per campos vento iuba lusit Iberos
Seu te Cappadocum gelida sub valle natantem
Argea lauere niues, seu lata solebat
Thessaliæ rapido perstringere pascua saltu.

Harum autem regionum equos præ cęteris in pretio fuisse mox suo loco palam fiet. Quare cùm sint equorum genera, quot hominum nationes discretæ, vt Oppianus testatur, in permutandis vel distrahendis vendendisué equis maximam fraudem patriæ solet afferre mendacium. Volentes enim cariùs vendere, generosissimos fingunt. Quæ res compulit nos (inquit Vegetius) qui per tam diuersas & longinquas peregrinationes equorum genera vniuersa cognoscimus, & in nostris stabulis sæpè nutriuimus, vniuscumq. nationis explicare signa & merita. Quibus omnibus addi etiam potest tempus partus: nam cùm auaritia nostra singulis annis cupiat equas fœtas esse, tamen longè præstantiores haberi pullos aiunt, si alternis tantùm submittantur, perfectiores scilicet ac firmiores: Præterea Hierocles author est, quod si contingat equas maturiùs, hoc est mensibus (inquit) nouem & viginti diebus partum edere, pullum quidem educari & ad iustam magnitudinem adolescere consueuisse: eum tamen ab armento abigi debere, quoniam ad obsequium præstandum sit futurus iners. Hisce ætatem addemus, motum, & vocem. Aetatis enim omnium primò ratio habenda, quæ vt sit cognoscenda, mox suo loco docebitur: & partim etiam docuimus. Motum potissimùm in pullo experiri licebit. Hic enim si genua lubrico flexu moueat ingrediēs, coniecturam ex eo facere possis, in equitatione crura similiter lubricum motum habitura esse: quanquam enim mollities illa flectendi procedente tempore maior fit, meritò tamen in pullis statim animaduersa laudatur. Sunt qui lenem gressum, qualis vulpis est, in generoso equo desiderant, vt Teutones teste Camerario: alij lupi gressum probant, & à Lucio pisce exiliendi facilitatem, ab anguilla agilitatem desiderant. De voce vt inde de generositate quid possit indicari, his verbis ostendit Cardanus. Habet præterea equus quinq. voces, affectus eius significantes; hinnitum alacrem, quo alacritatem declarat; longus est, non tamen multùm, & in fine vox exaltatur, calcitrat sed innoxiè: cùm verò innit, longa voce quam in fine remittit, desiderat & vocat socium, aut equam, cum qua coucubuit, in hoc non calcitrat. In dolore nullam vocem: sed si multum premat, gemitum emittit, submissa voce. Hinnitus breuissimus iræ signum est: tuncque aures dimittere solet, sicut vox rauca quam naribus solùm emittere videtur, estq similis rugitui leonis, timorem declarat: atque in his duobus affectibus, calcitrat & ferit equus, si generosus est: cæterùm vt in ira aures ad collum demittit, ita in timore erigit, atq. in anteriora tendit. Habes igitur voces principaliorum affectuum, lætitiæ, desiderij, iræ, doloris & timoris: nec fallit in his: alias non habet. Hæc ille. Quia verò frequens hinnitus animi indicat generositatem, poëtæ generosos equos frementes nuncuparunt. Virgilius de Scyphio Neptuni equo: —— *Cui prima frementem*

Partus tēpus. *Aetas.* *Motus.* *Vox.* *Libr. 7. de rer. variet. cap. 32.*

B C

Fudit equum magno tellus percussa tridente. Horatius:

Et frementem mittere equum medios per ignes. Rursus: *Georg. li. 1.* *Lib. 4. car. Od. 14.* *Od. 9.*

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos Galli canentes Cæsarem. Iam verò quamuis quæ hanus sunt dicta, etiam de admissario & matrice intelligi & possint & debeant, placet tamen quædam de ijs priuatim tradere: cùm maximè intersit admissarium egregium esse, vt tota ab eo progenita soboles, laudabilis habeatur. Admissarium itaq. in primis integro corpore esse volunt, omnique vocare culpa, nec hoc quoq. satis esse aiunt ad seminandam prolem, nisi etiam insiliendis equabus impiger sit. Pigritia autem vel à natura est, vel senio acquiritur. Qui natura pigri sunt, vtpote cùm operi cedant, Absyrtus segregari vult & tanquam inutiles haberi: ætate verò affecti, pullos teste Aeliano cum cæteris in rebus debiles, tum pedibus infirmos generare solent. Virgilius:

D *Ad missarius qualis esse debeat.*

Hunc quoque vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectæ (id est, & senectæ non turpi ignosce.)
Frigidus in Venerem senior, frustraque laborem
Ingratum trahit: & si quando ad prælia ventum est:
Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
In cassum furit.

Russius eligi vult parentes pulchros & bonos, vt pulli etiam similes generentur, tum corpore tum moribus;

moribus: idque si tales sint parentes, vt plurimùm fieri asserit: nam vt contrarium accidat, alia E
quædam causa superueniat, oportere. Ipse autem ad equi pulchritudinem præter cætera, maxillas graciles, & siccas commendat, os magnum & laceratum, garese (spinam ni fallor) verò acutum & quasi tensum & rectum: dorsum curtum & quasi plauum: costas & ilia, vt bouina: anchas longas & tensas, coxas intus forisque laxas & carnosas; garetta (suffragines) ampla & sicca & tensa: falces curuas & amplas, ceruinis similes: crura ampla pilosa & sicca; iuncturas crurium grossas & non carnosas, propinquas vngulis, ad similitudinem boum. Posterior pars corporis altior sit anteriore, vt in ceruo. Hactenus ille, Palladius in admissarijs quatuor spectanda esse scribit, formam, colorem, meritum, pulchritudinem. In forma hoc sequendum: vastum corpus & solidum, robori conueniens altitudo, latus longissimum, maximi & rotundi clunes, pectus latè patens, & corpus omne musculorum densitate nodosum, pes siccus & solidus & cornu concauo altiùs calciatus.

Forma.

Pulchritudo.

Pulchritudinis partes has esse: vt sit exiguum caput & siccum, pelle propemodum solis ossibus adhærente: aures breues & argutæ, oculi magni, nares patulæ, coma & cauda profusior, vngularum solida & fixa rotunditas. Eadem in equabus quoq. vult considerari, sed præcipuè vt sint longi & magni ventris & corporis. Similiter Varro: *Equos ad admissuram* (inquit) *quos velis habere legere oportet, amplo corpore, formosos, nulla parte corporis inter se non congruente.* Et rursus: *Forma esse oportet magnitudine media, quod nec vastos nec minutos decet esse. Equas clunibus & ventribus latis.* Absyrtus F

Equæ matrices quales esse debeant.

verò etiam equas, ex quibus propagare studemus, oportere ait esse bene compactas, magnitudine q. decenti, visu præterea splendidas & spectabiles, ventre & ilibus magnis: ætate non minores quàm trium, nec maiores quàm decem annorum, sed hoc ad generationem pertinet. Hoc tamen hic recitabo quòd de admissarij semine examinando tradit Pelagonius: Si vtilem (inquit) admissarium & ad creandam prolem idoneum libeat experiri, digitis duobus comprehensum genitale semen laneis lacinijs distrahes: si resiliat in se, ac sese cohibeat, ita vt non discindi patiatur, vtilem admissarium ostendit: hoc Hipparchus asseuerat: sin protinus tactu distractum diffindatur, nec visci more glutinatum lentescat, seminandis filijs vt inutile repudiatur: talis equus ad ineundas matrices non est adsciscendus.

Semen admissarij quale esse debeat.

LOCVS.

LOCVM pascendis equis idoneum ἱπποφόρβιον vocant, vt vult Homeri Scholiastes. Paludibus, & riguis pratis gaudere hoc genus animalium testis est Aristoteles. Gaudere autem planitie ex veteri quoq. prouerbio discimus: *In planitiem equum*; quo de suo loco. Idem eleganter apud Homerum docet Telemachus, equos à Menelao sibi oblatos aspernatus, quoniã Ithaca propter loci montiumq. asperitatem alendis equis minus esset idonea. Mõtes alioqui, modò rigui sint non aspernatur, quin Columella, *equorum gregibus* (inquit) *spatiosa & palustria, nec non montana pascua eligenda sunt; rigua nec vnquam siccanea, vacuave magis quam stirpibus impedita, frequenter mollibus potius quàm proceris herbis abundantia.* Vulgaribus equis passim maribus ac fœminis pasci permittitur. Sed pompicus & bellicus equus stabulo ferè continetur; id equile dicunt; Varro etiam equariam his verbis: *Quòd & ipse pecuarias h[illegible] grandes, in Apulia ouarias, & Reatino equarias:* Grapaldus propriè ait dici præsepe. Græcis dicitur ἱππών, necnon ἱπποστάσιον (nam & equum ab armento, seu equitio siue vt vulgò vocant, mandra sequestratum iam & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter σταθμὸν dicunt annotante Cælio,) ἱπποστάσις, σταθμός, φάτνη, vt Pollux annotauit. Hesychius & Varinus apud Lacones ἱππακία dici tradunt, & ijsdem σταθμοὶ, sunt οἶκοι ἢ ἐπαύλεις, ὅπου ἵστανται ἵπποι καὶ βόες, domus, aut casæ, vbi stabulantur equi & boues. Xenophon in libro de re equestri stabulum equorum ea domus parte ædificatum haberi vult, vt quàm frequentissimè ob oculos domini versetur; ipsiusq. equi veluti conclaue ita construi ait optimum, vt non magis pabulum de præsepi quàm cibus domini de penu furto subduci possit. Eum verò qui in hoc negligens est, seipsum opinatur negligere: cùm sit clarissimum, equum in periculis, corpus domini accipere tanquam depositum. Neq. illum locum ideò solùm muniendum esse, ne furto pabulum diminuatur: sed quia etiam, si fortè effundatur ab equo, ità cognoscitur. Columellæ stabulum est integrum equile; præsepia verò ad quæ religantur iumenta. Vult enim vt in stabulo ampla sint præsepia, super quæ transuersi asseres in modum iugeri, à terra septem pedibus elati, configantur, ad quod religari possint iuuenci. Cæterùm Grapaldus istiusmodi lignum, ad quod equos cæteraque iumenta capistris (ita enim ipsa lora dicuntur) religare solemus, non aliter quàm ad ansulam vel vncinum, Vacerram nominari asserit: præsepe verò ipsum propriè stabulum esse. Idem Xenophon vt pedum in primis præcipuam fieri debere rationem

Loca plana amare. *4. Odyss.*

Equile. *Equaria.*

Præsepe.

G / H (margin letters)

Stabulum vbi ædificandum.

Vacerra.

A tionem indicaret, partem stabuli exteriorem rotundis lapidibus palmari magnitudine sternendā esse monet, vt insistentis vel incedentis per eos equi chelidon siue hirundo solidior reddatur.

LOCA EQVIS CELEBRIA.

REGIONES quarum equi vel celebrantur, vel improbātur, iubet ordine recēsere alphabetico, vt omnis euitetur confusio. Abydum Homerus equis alendis aptum celebrat Iliados quarto:

Ille nothum Priami transfixit Domocoontem
Pernices qui nuper equas pascebat Abydi.

Est autem Abydus Ptolomæo, Straboni, alijsque Aegypti vrbs Memnonis olim regia. Sed Stephano & Suidæ Macedoniæ quoque regio est circa Axium fluuium: de hac regione Homerum hîc loqui volunt expositores. Acarnanum & Aetolorum solitudinem pascendis equis esse accommodatam non minus quàm Thessaliam, habemus apud Strabonem. Acarnania quidem Epiro proxima est, & equi inde Acarnanici dicti dicuntur fuisse maximi, cessereque in prouerbium de *Acarnanici.*
B re quapiam maxima, vt suo loco dicetur. Achaios, siue Achiuos Oppianus ad bellum ait ess[e aptos]
idoneos. Aegyptus equorū feracissima fuit. Eapropter dominus interdixit Israelitarum regibus, ne multis equis vterentur, ne populum ad conuersandum cum Aegyptijs propter equos inducerent. Ex Aegypto certè Salomoni regi adducebātur singuli centum quinquaginta argenteis, vt legimus in sacris bibilijs Aethiopia pennatos equos ferre & cornibus ornatos ferunt. Nos de feris *Reg. 3. cap. 10.*
eius equis antea quid diximus. Vulgares equi à calore ibi malè habentur, vt annotauit Scaliger. Africa, vt testatur Vegetius equos ad vsum sellæ præstat velocissimos. Ait autem Hispani sanguinis esse: sed de his mox plura, vbi de Libycis dicetur & Mauris. Alanicos quoque velocissimos esse putem, ac robustissimos Probi enim imperatoris Alanicus equus, & in bello contra Alanos captus, tanta celeritate fuisse perhibetur, vt diurnis spatijs centum obiret miliaria, vel in decimum diem haud interpellato labore: non erat tamen decorus, aut staturosus. Dionysius poeta Alanos vocat πολλοὶ ἵπποι. Agrigentinos equos præ cæteris extollit Pindarus inquiens eos ad agones Græciæ olim missos, victoresque recessisse, vt meminit Seruius enarrans illud Virgilij lib. 3. Aeneid. *Magnanimum quondam generator equorum.* Celebrantur & à Gratio: *Aethyopici* *Alanici.* *Agrigētini*

Possent Aetnæas vtinam se ferre per artes, *Qui ludus Siculis, quid tum si turpia colla*
C *Et tenuis dorso curuatur spina? per illos* *Cantatus Graijs Acragas.*

Legimus etiam illud, cùm in Cappadocia greges equorum perissent, Delphici Apollonis respōso adduxisse greges de Agrigento & reparasse meliores. Vrbs est Siciliæ. In Anglia referēte Polydoro Virgilio armenta equorum, boum & ouium greges interdiu noctuque passim errare per mōtes & valles, per agros compascuos ad pascēdum cōmuniter relictos videre est, aut per fundos quos post collectos fructus consuetudine quadam peruetusta vicinis quisq; communes habet, ad alendum pecus: Idcirco autem equis testiculi amputantur. Idem asserit bonam partem equorum non succussare, & nos obiter Britannicos tellones mannosq; maximè si candidi sint, hodieque in pretio esse apud magnates diximus. In Apamia Syriæ regione vbere vt (inquit Strabo) milites recensebantur & equi alebantur & regis equæ, numero supra triginta millia: & earum emissarij trecenti. Hic erant equorum domitores, hic bellici ludi magistri conducebantur & quicumq; rei militaris erāt periti. Apulos equos laudat Varro, & Volaterranus bello eos aptissimos facit, & Scholiastes Horatij in declaratione huius versus --- *Non ego circum Me Satureiano vectari rure caballo.* *Li. 1. Hist. Angli.* *Lib. 16. Georg.* *Apuli.* *Lib. 6.*
In apulia (inquit) temporibus Horatij, fundi Satureiani fuisse dicuntur satis ampli ac nobiles, per quos Apulum equum significat. Apulum aut equum pro optimo vtique accipere debemus. Cæte-
D rùm Iacobo Cruquio, videntur hæc potiùs commentitia quàm vera, & hoc item quod Seruius de Satureio oppido apud Tarentum dicit: eius enim nulla (inquit) est mentio apud eos qui ex professo totam nobis Italiam delinearunt: apud Strabonē autem inuenire licet Vreum vrbem ad extremum circumflexum Gargani promontorij: agenisse (inquit) omnis generis fructus, tum verò copiosissimos producit, equis & ouibus aptissimus, lana quam Tarentina longè mollior, minus verò candida; regio ipsa propter campestri conualles, trāquilla. Hinc itaque arbitratur Horatium (vt fuit in componendis & vsurpandis vocibus mirabiliter audax) concinnasse hanc vocem Satureianum propter vbertatem soli equis alendis aptissimum. Plinius hanc vrbem in Apulia vocat Vriā. Arabes quorum principem Zambeium appellant, equabus vehuntur tantæ celeritatis, vt per diem noctemq; circiter cētena milia itineris conficiant, vt Vartomarus tradit, volare potiùs quam equitare videntur. ephyppijs vulgus non vtitur, sed proceres tantùm: qui etiam soli vestiuntur, reliqui indusijs contenti sunt. Arabes qui in Africa sedem posuere, equos suos emptum aut venditum nō solùm Lantferæ, inquit Scaliger pernicitate probāt, sed etiam si Struthiocamelū cursu assequātur. *Li. 3. c. 11.* *Arabes.*

Et Aloysius Cadamustus Arabes ait equos habere pernices, vocarique barbaros. Caret equis quæ E
Arcadici. felix cognominatur. In Arcadia fuisse fertilia pecori pascua, præsertim equis atq; asinis admissarijs ad mulos procreandos, equorumque genus Arcadicum excellere habemus apud Strabonem. Ex Arcadia autem ad vicinam Epirũ mox deinde stirps equorum trãslata videtur, eò quòd Virgilius ei hanc laudem ascripserit. Ἀρειας πωλεις Hesychius & Varinus exponunt Περσικάς, legendum
Argolici. περσικάς, Nam Aria regio Stephano est Persica. Idẽ Strabo mox Argolicos celebrat: hinc Argos Homero ἱππόβοτον, id est equorum alumna vocata est, vel ab equorum qui ibi alebantur copia, vel potiùs quòd alendis equis apprimè aptus esset locus, vt Horatius testatur, inquiens:

Aptum dicet equis Argos, ditesque Mycenas.

Quãquam priuatim ob Agenoris equo Argos hippotrophon dictum esse Etymologus scribat: alij etiã ab Hippe Danai filia. Argolicos istos equos Absyrtus probis esse pedibus & capite, clunibus non item, asserit: indiuidua spina, grandi sed curta, vt Ruellius vertit, (Græcè legitur, τῇ ῥάχει ἄτομοι, κοῖλοι, εὐμεγέθεις, βραχεῖς: duo posteriora ad totum equi corpus potius referri debere credit Gesnerus. Fuit autem Argos vetus eademque nobilis Achaiæ in Argolide vrbs; item alia in Peleponneso & ipsa similiter Hippium dicta: necnon & alia in Apulia à Diomede condita, & primùm à nomine relictæ patriæ Argo hippium quoque nuncupata. Varinus Homerum de Argo F Peloponnesiaco loqui tradit, ab Argo illo oculatissimo sic dicto; hippoboton autem dixisse, quod multos & præstantes equos ferret, vt historia (inquit) testatur. Hesychius verò ἱππόβοτον exponit equorum pascuis idoneum, vel μεγαλόβοτον & εὔγεον, vt hippos hic nihil quàm augeat. Equos verò istos è Cappadocia originem traxisse docet Claudianus, dum canit:

—— Delectus equorum
Quos Phrygiæ matres Argeaque gramina pastæ
Semine Cappadocum sacris præsepibus edunt.

Et rursus:

—— Iam pascua fumant
Cappadocum volucrumque parens Argeus equorum.

Armenij. Armenios ad belli vsum aptos ait Opianus: præstareque Siculis, cùm tamen prius dixisset Siculos qui ad Ætnam degunt, cæteros omnes celeritate vincere. Horum equorum mox fiet mentio inter equos Nisæos. Satrapes huius regionis testante Strabone quotannis per se viginti millia pullorũ ex Mithracina mittebat. Absyrtus hos vocat βαρυκεφάλους. A Parthis genus ducere inuenio, capite tantùm grauiores esse. Asturio in Hispania gens inclyta equorum genere, quos Astures & G
Astures. Asturcones vocant, quibus forma minori præditis, mollis est alterno crurum explicatu glomera-
Li.14.Epi. tio, vt suo loco obiter tetigimus, & meminit etiam Martialis:

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit vngues
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Et Silius Italicus de his loquens populis:

Hic paruus sonipes, nec Marti notus, at idem
Aut inconcusso glomerat vestigia dorso
Aut molli pacata celer trahit esseda collo.

Astures fuisse in pretio. Fuisse autem olim in pretio atque honore, haud obscurè nos docet Seneca; etenim cùm Catonem vno caballo contentum fuisse dixisset, addit; *ita non omnibus obesis mannis & Asturconibus & tolutaribus præferes illum vnicum equum.* Clarius Cicero ad Herennium: *Aut Asturconi locus ante ostium detur.* Clarissimè Plinius. *Volcatium nobilem Asturcone è suburbano redeuntem, canis à grassatore defendit.* Pisis in antiquissimo marmore inscriptio quædam Astyrum mentionem facit, vt
Lib.2.Var. annot.c.31 refert Fran. Robertellus: qui Astyres putat intelligi equites, qui equis Hispanis, ab Asturia regione vterentur: ni fortasse malis (inquit) ab Astura oppido Latij vocatos Asturas. Virgilius opi- H
nor ad hos equites alludens nomen illud ita protulit, cùm ait: *Astur equo fidens:* etsi ille Latinus non erat. Hæc ille. Sed cùm inscriptio illa sic habeat: *Præfectus cohortis secundæ Astyrum,* Astures verò, vt ex præcedentibus constat, bellis apti non sint, Robertelli coniectura placere non potest.
Attici. Atticam Chorus apud Sophoclem equis fœcundam esse ait, & mox cùm ab olearum copia eam cõmendasset, addit: Laus alia adhuc memoranda restat, qua vel maximè hæc lucida tollitur vrbs ad sydera. Hoc magni insigne Dei munus, quòd equis excellat præstantibus. Barbaros vulgò vocamus equos quosdam celerrimos, quorum in curulibus certaminibus vsus est. Hi ex Tuni Afri-
Barbari. cæ ac Massylia, Numidiaque habentur. Hoc genus equorum Ioan. Stradanus, qui plurimarum regionum equos sculpsit, & edidit, ita pinxit, vt apud nos ferè in curuli certamine, pernicissimo cursu fuerunt; Picturæ additi hi versus:

Hic celer ante alios valido quatit impete campos
Ocior aut iaculo, aut ventos æquante sagitta,

Plerumq;

A *Plerumque & varijs maculis distinctus, anhelo*
Est comites reliquos assuetus vincere cursu.

Babylonię regi erant teste Herodoto peculiares equi pręter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum, ad quas admittebantur, sexdecim milibus: nam singuli à vicenis admittebantur. Qui nauigationes suas in nouum orbem scriptis mandarunt, in Bengala aiunt maximam esse equorum copiam. Balasciæ prouincia, vt tradit Paulus Venetus, Mahumeti addicta, equos habet multos & optimos & magnos & veloces, qui tam duros & fortes pedes & vngulas habent, vt ferreis soleis non indigeant, vtcumque per saxa & montes currant. Bibilim Celtiberiæ Hispaniæ vrbem celebrat Martialis: *Lib. 1.* *Lib. 1.*

Videbis altam Liciane Bibilim, *Equis & Armis nobilem.*

In Bisinagar vrbe, cui Narsingæ rex moderatur, equum non minoris quàm quadringentis aut quingentis pardais (ij sunt aurei numi) vendi tradit Ludouicus Romanus lib. 4. suæ nauigationis cap. 10. vsu autem quandoque euenire, vt octingentis aureis quis equum emerit. Pretij hanc immanitatem efficere, quòd aliunde aduehantur, ibiq; nulla sint equarum armenta, prohibentibus regibus, qui portus asseruari iubent maritimos, ne importentur equæ. Habere tamen regem supra B quadringenta equitum millia in armis semper excubātia. Britones nos vulgò vocamus equos crinibus & auribus mutilos: sed huius tamen nomine populi (Galli sunt) aures non amputant: si modò Stradanus in sua pictura diligenter aduertit: quæ iubam quidem detonsam, sed integras aures ostentat. Adiecti sunt hi versus: *Brito.*

Britonijs euectus agris hic gaudet amœnis
Vallibus, & pratis & apertis gramine campis:
Crinibus & mutilis per iter festinat anhela
Terga sequi, properos gaudens coniungere gressus.

Burgundiones post Huniscos commendat Vegetius, vt iniuriæ tolerantes. De Brussiæ syluestribus equis dictum est antea. Burici equi à Buris vrbe Achaiæ, vbi erant laudatissimi. Calpe mons est Hispaniæ, Abylæ Africæ monti oppositus, quæ duæ dicuntur columnæ Herculis. Eius equos fuisse celeberrimos indicat nobis præ cæteris Nemesianus:

Quin etiam gens ampla tacet trans ardua Calpes
Culmina cornipedum latè fœcunda proborum.
Namque valent longos pratis intendere cursus:
C *Nec minor est illis, Graio quàm in corpore forma;*
Necnon terribiles spirabile numen anhelæ
Prouoluunt flatus, & lumina viuida torquent,
Hinnitusque cient tremuli, frenisque repugnant,
Nec segnes mulcent aures, nec crure quiescunt.

Iustinus lib. 44. natum putat, quòd in Hispania ex vento concipi credantur. Sunt & Callaici Hispaniæ populi, qui & Callæci & Gallæci dicuntur, vt Xilander annotauit, Hodie Galitiam regionem incolunt. Illorum quoq; equos celebrat Silius Italicus, de certamine curuli Scipionis loquēs: *Callaici.* *Lib. 16.*

Euolat ante omnes, rapidoque per aera cursu
Callaicus Lampo, fugit, atque ingentia tranat
Exultans spatia, & ventos post terga relinquit.

De Calabriæ equis hæc prodidit Bernardus Saccus Ticinensis: Calabria aere puriore fruitur quàm Apulia pabuloque ac omnium fructuū genere feracissima est, suasque laudes in pecoribus, equitioq; armento non inferiores habet quàm Apulia, nisi quòd staturæ magnitudine Apuli Calabris supereminent, sed itineri faciendo Calabri aptissimi sunt. Expressit hunc quoq; Stradanus, D hoc addito encomio: *Li. 1. Hist. cap. 5.* *Calabri.*

Fortis & armipotens Calabris prognatus in oris,
Est equus, argutumque cui caput, & breuis aluus,
Tergaque obesa, feris voluens sub naribus ignem,
Sæpius & solido tellurem concauat vngue.

Cappadociam ante alias terras, equorum altricem esse scribit Solinus, & prouentui equino accommodatissimam. Et Strabo testatur Cappadoces Persis præter argentum mille & quingentos equos quotannis soluisse. Celebrantur autem hi equi tāquam omnium ferè optimi. Nemesianus: *Cappadoces.*

Cappadocumque notas referat generosa propago
Armata, & palmas nuper grex omnis auorum.

Oppianus inclytos celeres eosdē cognominat; additq; dum ætate minores sunt, pullinis adhuc dētibus & lacteo corpore, imbecilles haberi fieri verò eo velociores, quò maiores natu fuerint: animosos audacesq; esse, bellis pariter & venationibus aptos, propterea quòd nec arma, nec comi-

nus

nus cum feris congredi metuant. In prouincia Caraian, referente Paulo Veneto, equi optimi sunt, E
Nodi in cauda adēpti & cur. qui à mercatoribus in Indiam ducuntur. Incolæ verò solent illis equis auferre (inquit) de osse caudæ nodos duos vel tres, ne equus currens sessorem cauda feriat, neúe caudam in latera subinde flectat, quod turpe existimant. Celtiberorum Hispaniæ populorum equos Strabo ὑποψαρους esse
Lib. 3. *Celtiberi.* scribit, interpres subalbos reddidit: quod si in exteriorem traducantur Hispaniam, colorem permutare: esse autem Parthicorum similes: nam & agilitate & currēdi dexteritate reliquos anteire.
Lib. 15. *Carmani.* Idem tradit Carmaniæ incolas equarum inopia laborare, asinis verò in bello vti. Chalambrij equi
Chalambri à loco quodam Libyæ nominantur, vt Hesychius & Varinus annotarunt. Chaonij equi commendantur à Gratio, de Siculis equis dicente his verbis:

Chaonij.

— — Quis Chaonias contendere contra
Ausit, vix merita quas signat Achaia palma.

Vbi suspicandum est legēdum esse Chaonios, & quos de equis enim loquitur, nisi equas maluerit, quam equos dicere Græcorum more. Est autem Chaonia pars Epiri alpestris, licet quandoque sumatur pro tota Epiro. Inter Chinę insulas vnam esse aiunt quæ ab equis nomē habet: ceterum nominis rationem non reperio.
Cilices. Cilicia equorum feracissima. Eapropter Dario Persarū regi annuatim trecenti sexaginta albi equi & argenti quinquaginta talenta pendebantur, quorū centena & quadragena erogabantur in eam Ciliciæ regionem quę equos producebat. Hoc autē me- F
Colophonij. mini me legisse apud Herodotum Colophonij in alendis equis plurimum operæ impēderunt: habitant enim Colophonij in planitie, vt apud Græcum quendam authorem legisse se memorat adagiorū author.
Lib. 14. Strabo scribit Colophonios olim cùm naualibus copijs abundasse, tum equestribus vsque adeò præcelluisse, vt vbicumque gentium bellum gereretur, quod confici non posset, Colophoniorum equitum auxilio profligaretur; atque inde vulgò natum prouerbium, Colophonem addidit.
Corsici. Corsicos & Sardinios breues admodum esse aiunt, sed animo generoso & audaci ingressu. Procopius lib. 3. tradit paulò supra oues esse magnitudine, eorumque armenta vagari passim. Equum Corsum, nisi clausis obequitetur oculis, sessorem excutere ait, quisquis ille est, qui Stradani equis versus adiecit:

Lumine Corsus atrox viso furit, atque nitentes
Et duro reycit phaleras & ephippia dorso,
Lumine nec viso sessorem admittit & hoc est
Quod teneant oculos bubulo velamine tectos.

Lib. 8. de legib. In Creta (vt testatur Plato) equorum vsus nequaquam est frequens: idcirco necesse esse ait hisce G
in locis minora esse studia nutriendorum equorum & equestrium certaminum.
Cretenses. Cretenses (κρῆτας) tamen equos celebrat laudatque Oppianus, & alicubi ἀπλῆτα κρήσια φῦλα vocat, tanquam genus esset equorum elatioris animi, qui accessum ægrè ferrent.
Cyrenaici. Cyrenaici magnitudine pollent, vt tradit Absyrtus, ilibus substrictis & paruis, ideo ad curule certamen idonei, pedum bonitate pręstantes, inter equitandum longiore animæ ductu:
Dacus. Dacia quam nunc Vvallachiam dicimus, equos mittit pernicissimos, & quorum iuba ab armis ad terram vsq; propēdet, & cauda prę cęteris densa ac prolixa est: caput paruū dūmodo bene expressit Stradanus, nā de eo in adiectis versibus nihil:

Hic ad bella ferox Valachus, iuba cuius ad imos
Pendet crispa pedes, celeres præteruolat Euros
Cursibus: ex facili sessorem deycit: atque
Sæpius ingentes quatit atris calcibus viros:

Danus. Speciosus quoque est Danus, vt ex icone ab eodem Strabo edita discimus, & viribus in primis etiam commendari, adiecti versus attestantur.

Saltu Danus atrox, fastosus pectore celso
Iungere cum celsa gressus grauitate superbos H
Gaudet, & insigni cursu conscendere colles,
Ruraque depressis necnon proscindere aratris.

De Dalmatis equis mox fiet mentio inter Epirotas. In Darana propter soli vbertatem quàm alibi grandiores esse tradit Petrus Martyr.
Dorcades. Dorcades Libyæ quanquam mirabili sunt velocitate, tamen inferiores sunt currendo equis Libycis, si Aeliano credimus. Elandiam Gothici maris insulam, plurimos greges equorum paruorum sed validissimorum habere scribit Olaus Ma-
Lib. 2. c. 13 gnus, vt putā qui fortitudine & agilitate multis eximij corporis equis præualent, quosque domestici & exotici negociatores pro voluptate emunt, atque in terras remotas veluti naturæ miracula venales exportant. Esse enim totius orbis minimos, sed perdociles. Elidis rex Oenomaus celerrimos legitur habuisse equos, quibus omnes in curili certamine superaret. Fuitque
Elei. haud segnis horum populorum in equis propagandis cura, quippe qui equas finibus suis eductas iniri faciebant, quod esset experimento cognitum, miræ felicitatis prolem inde prouenire:

quare

A quare & in magno erant honore ac pretio. Antinous vnus ex procis Penelopes apud Homerum gloriatur se in Elide equas habere duodecim. Et Nestor iactat se ex Elide centum & quinquaginta flauas equas cum suis quasque pullis abduxisse. Virgilius ceu præstantissimas quoq. celebrat. Lib. 1.

——Eliadum palmas Epirus equarum.

Propertius inde ditem factam fuisse Elidem ostendit, inquiens.

Et quas Elis opes antè pararat equis.

Commendabantur autem potissimùm à pernicitate, quod ostendit Lucanus de Cęsare loquens:

In bellum prono tantum tamen addidit iræ
Accenditque ducem, quantum clamore iuuatur
Elæus sonipes, quamuis iam carcere clauso
Immineat foribus pronusque repagula laxet.

Strabo omnem eam regionem quæ inter Messeniam & Achaiam media iacet ad mare vsq., Elęam vocat. Equos Elæos Oppianus Epeos dicit; nam Epeorum agri Elæorum sunt, eidemque populi, vt alicubi idem Strabo docet. Sunt autem Epei Achaiæ populi, & Achaici etiam equi ab eodem Oppiano celebrantur. Idem Strabo libro postremùm citato equos Epidaureos excellere asserit, & Virgilio quoque vocatur *domitrix Epidaurus equorum*. Aliàs tamen Strabo Thessalicos Epidaurijs præfert. Xenophon elegantiæ studiosus (inquit Aelianus) equum habuit Epi- Lib.4. Epei. Lib. 8. Epidaurij.

B dauricum. Epiroticos in Olympicis certaminibus haud in postremo loco fuisse ex Virgilio discimus, vbi ait: *——Eladium palmas Epirus equarum.* Vbi Seruius, Epirus (inquit) creat equas optimas, quæ apud Elidem palmas merentur in Iouis Olympici curuli certamine. Et rursus in hoc eiusdem poëtæ: L.1.Georg. Epirotici.

Quamuis sæpe fuga versos ille egerit hostes
Et patriam Epirum referat: Li.3.Geor.

Quia (inquit) in Epiro sunt equæ optimæ, quibus exercetur curile certamen Iouis Olympici. Absyrtus equos Epiroticos, mordaces vocat & peruersos. Apud Vegetium, vbi ait: *Epirotas, Sarmaticos ac Dalmatas licet contumaces ad frena ac viles, armis ac bellis asseurrant cruribus*, Gesnerus legit, licet contumaces ad frena, ac viles armis, at bellis, &c. Et in hoc eiusdem Vegetij loco, *Epirotas ac Siculos non despexeris si mores ac pulchritudo non deserat*, copulam nouissimam ac abundare existimat. Nunc Albanos vocant: Pinxit & hoc equorum genus Ioan. Stradanus: picturæ hi additi versus:

Herbida fundit equos, bellis furtalibus aptos
Epirus calidis voluentes naribus ignes
Qui vel ad Elei metas vel maxima campi
C *Sudabunt spatia, & spumas flant ore cr entas.*

Erembi equi nominantur ab Oppiano. Dat & Flandria nobiles equos, de quibus ille qui Stradani equos versibus illustrauit: Erembi. Frigisci.

Fortes fundit equos, fruticanti Flandria gleba
Diues & attrito Cereales vomere sulcos,
Et doctos grauibus terram proscindere rastris
Necnon & phaleras redamant, & ephippia dorso.

Vegetius Frigiscos non minus velocitate, quàm continuatione cursus inuictos commendat. Quęrendum nunquid Frisiorum equos intelligat, quorum scilicet equi celebrãtur, & ipse subinde post Huniscos & Burgundiones eos nominat. De Frisijs mox, vbi de Hollandicis. Gallicos equos haud magni fuisse pretij, multoque viliores Gallicos canterios ait Dionysius Lambinus explicans illud Platinum: Gallici.

Ego saxim muli pretio qui superant equos
Sient viliores Gallicis canterijs. In Ausul.

L. Apuleius tamen iumenta Gallicana commendauit: quibus (inquit) generosa soboles perhibet generosam dignitatem: necnon D. Hieronymus: *Illi gaudeant Gallicis canterys, non solutus vinculis* Lib.1.Car.
D *asellus Zachariæ delectet*. Inuenio etiam à Gallis magnum Romanis equitatum fuisse suppeditatum: ideoque equitatum eorum semper in pretio fuisse. Horatio equi Gallici ora Gallica nominantur, vt ostendit Turnebus: *Gallica nec Lupatis temperat ora frenis*. Gallia autem hominum paradisus, sed equorum infernum vulgato dicto appellatur: Viatores enim lautè, equos pessimè tractant. Γίλλωνς Hesychius & Varinus exponunt genus equorum ignobilium & ad bellum ineptorum. Quod nomen, nunquid à regione aliqua factum sit, aut qua nam alia re, incertum est. Gelas quidẽ Siciliæ fluuius est, sed equi Siculi in magna sunt existimatione. Sunt verò & Geloni Scythiæ populi, qui in equis fugiendo pugnabant, de quibus Lucanus. Lib.11.Ad uers.c.27. Gelanij.

Massagetes quo fugit equo, fortesque Geloni: Et Virgilius:

Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Cùm fugit in Rhodopen, aut in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Geldrici ijdem cum Menapijs. Germanorum equos nec forma, nec velocitate conspicuos esse asseuerat Tacitus. Cæsar eosdem etiam improbat his verbis: *Iumentis importatis Germani non vtuntur, sed quæ sunt apud eos nata praua atque deformi* Germani. Li.4.de bel. Gal.

Lib.9. *hæc quotidiana exercitatione summi vt sint laboris, efficiunt.* Et rursus: *Eorum (Germanorum) aduentu quòd minus idoneis equis vtantur, à tribunis militum reliquisque equitibus Romanis atque euocatis equos sumit; Germanisque distribuit.* Nos paulò antea grauiores esse diximus, & succussarios, subsultimque molestè ingredi. Qui verò nunc à Ioan. Stradano pictore delineatus prostat, nequaquam succussator est, nec vt veteres illi aiunt, deformis & piger, sed vt ipsius subscriptum est eiconi: E

Ipse carens cauda, sessorem tergore duro
Germanus per prata gerit, hinnitibus auras
Implet & arrectis volat auribus, ocyor Euro:
Nec vanos horret strepitus, Martisque furores.

Getici equi authore Aeliano celerrimè feruntur: Transyluanos hodiè vocant, docilitate ab alijs vinci inuenio, cursu verò iugi & longo nullis cedere. Ricardus Bertolinus Iazyges equos vocat, quamuis Iazyges inferioris Pannoniæ populi sint, Transyluanis contigui, vnde optimi ad cursum ætate nostra equi aduehuntur:

Getici. Transyluani. Iazyges. Lib.12.Au'riad.

Quin & Pannonio properans de vertice Lynceus
Iapyge præstat equo & cursus regit ille volantes.

Getuli. Getuliam aut potius Gætuliam præstantes quoque equos habere, non obscurè indicat Statius, inquiens: F

Getulo sic pulcher equo, Troianaque quassans
Tela, nouercales ibat venator in agros
Ascanius.

Huius regionis reges plurimùm equorum gregibus studere tradit Strabo, vt ad centena pullorum millia quotannis recenseantur. Equos verò ipsos μακροχειλοτέρους esse nostris, id est longioribus labris, interpres ineptè vngulis vertit. Græcanici, ἑλλαδικοὶ in summo quoque fuere pretio. Nemesianus.

Græcanici.

Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis.

Absyrtus ait pedibus bonis fultos esse, vasto corpore, capite venusto, ardua antica parte statura (ἀνάτασιν τὴν προσωπὴν, id est capite recto) concinnoque corpore, sed clunium compage incommoda nec respondente: pernices & animosos. Heluetios equos bellis quoque idoneos esse ait Camerarius & præcipuè Algoicos, qui durare (inquit) diutissimè putantur. Habent & Hetrusci equos præstantissimos arguto capite, quod maximè probatur, & densa iuba, vt cùm ex Stradani pictura, tum ex ascriptis ei versibus constat, qui tales sunt: G

Heluetij. Hetrusci.

Tuscus acer m d s cùm se sc vallibus effert,
Effert argutum caput, auribus emicat, armo
Densa iubain dextro semper iactata recumbit,
Concutiens solido passim frondentia cornu.

Hippobotæ. Hippolaitę seu Hippobotę, populus Chalcidensis, cuius meminit Plutarchus in vita Periclis, olim opibus gloriaque cum primis clarus. Nam ipsum nomen ab agrorum fertilitate inditum est quasi dicas equorum altores: quorum regionem pulsis ijs & deducta colonia occuparunt Athenienses. Huius rei mentionem facit Herodotus in Terpsichore. Hirpini in pugna præstantissimi & potentissimi habebantur, vt scribit Iulius Pomponius in hoc Virgilij: *Hinc bellator equus:* inde Apuli, postea Lucanici, nam præter vires, ipsa corporis magnitudine cæteros præcellunt equos. Hispani similiter teste Absyrto magno sunt corporis habitu, concinno & erecto, eleganti capite, compage corporis luculẽter diuidua: sed astrictis clunibus, itineribus obeundis pares & robusti, corpore nec gracili, nec ad maciem oportuno: cæterùm ad cursuram inhabiles (ἄδρομοι, legendum apparet εὔδρομοι, nam cursu valere ex sequentibus constabit.) in equitatione calcaribus non incitantur. Quin & ab ortu ad integram vsque ætatem morati & obsequentes: deinde improbi & mordaces fiunt. Strabo ait similes esse equis Spartarum, reliquos omnes mira celeritate superantes. Volaterranus equos in Hispania quoque leuitate atque elegantia conspicuos esse tradit, Camerarius celeritatis & agilitatis opinione à magnatibus expeti. Vegetius, *Cappadocum* (inquit) *gloriosa nobilitas: Hispanorum par vel proxima in circo creditur palma:* Hinc apud Symmachum legimus: *Euectionem impetraui, amicos in Hispaniam misi ob curulium equorum coemptionem.* Sed & in bello vtilissimi sunt, quin Rodericus Santius par. 1. hist. Hisp. c. 2. tantam eorum fidem dici esse ait, vt cùm se percussos in bello sentiunt, sessores suos incolumes inter hostes mira probitate extra præliũ exponant. Claudianus in laudibus Serenæ reginæ Hispaniam inter alia laudat, quia est H

Hirpini. Hispani. L.4. Ep.6.

Diues equis, frugum facilis, pretiosa metallis.

Istiusmodi equos vulgò Ianettos vocant, Hispani (vt inuenio) genetos à genibus vt quidam coniicit: quòd cum celeberrimum hoc genus equorum sit, vectorem genibus ad sellam & latera equi inniti

A inniti oporteat, vt tutiùs vehatur De Afturconibus & Callaicis fiue Gallaicis dictum eft. Vtrofque autem Hifpanici generis eft Plinius teftatur: *In Hifpania* (inquit) *Gallaica gens & Afturica equini generis, quos thildones vocamus; minori forma appellatos Afturcones gignunt: quibus non vulgaris in curfu gradus fed mollis, alterno crurum explicatu glomeratio: vnde equis tolutim carpere incurfus traditur arte.* In Hifpaniolam noui orbis infulam equi ex Hifpania illati multiplicem de fe fobolem dedere. Iberi an ijdem fint Hifpanicis dicam fubinde. Equos generofos, præftantes, torofos, idoneofque ferendæ panopliæ, fed fuccuffatores plerofque ea pars Hollandię producit, quæ Cifrhenana Frifia dicitur & Cannefatum regio, fæcundior equarum nobilium, quæ ducendis matronarum pilentis in Italia expetuntur ad luxus oftentationem; auftralior regionis pars lacertofos quoque & optimos profert. Ingentem equorum nobilium vim exportari docent pagi aliquot mercatu equorum frequentiffimo celebres, vt fcribit Adrianus Iunius in fua Batauia. Expreffit hoc quoque equorum genus Ioan. Stradanus, additis his verfibus: *Hollandici.*

Tardior eft Phryfijs equus educatus in aruis,
Curribus aptus, & attrito fub vomere raftris,
Dentalis pingues doctus conuellere glebas:
Denfa cui dextro iuba femper pendet ab armo.

B Hunnufcorum longè prima (inquit Vegetius) docetur vtilitas patientiæ laboris, frigoris, famis. *Hunifci.* Eft autem eis, vt mox addit, grande & aduncum caput, extantes oculi, anguftæ nares, latæ maxillæ, robufta ceruix & rigida, iubæ vltra genua pendentes, maiores coftæ, incurua fpina, cauda fyluofa, validiffimæ tibiæ, paruæ bafes, plenæ & diffufæ vngulæ, ilia cauata, totumque corpus angulofum, nulla in clunibus aruina, nulli in mufculis tori, in longitudine magis quàm in altitudine ftatura, propenfior venter exhauftus, offa grandia, macies grata, & quibus pulchritudinem præftet ipfa deformitas, animus moderatus & prudens & vulnerum patiens. Alias Hunnicos vocat: nos Vngaros aut Vngaricos, ni fallor, dicimus. Nec de alijs puto equis loquitur his verbis D. Hieronymus ad Oceanum. *Hunnorum examina pernicibus equis huc illucque volitantia, cædis pariter ac terroris cuncta compleuerunt.* Scribit Camerarius equos Pannonios (Pannonia eadem quæ Vngaria) multos reperiri caftratos in tenera ætate, atque ijs dentes cadere negari: ad bellum idoneos effe, fed plerofque mordaces & calcitrones, & ab eis prouerbium malignitatis ortum, non ferè nifi irritatos aut opinione aut metu offenfæ ferocire. Audio in Polonia magno in honore effe. *Hungarici* Iberi (Ἴβηρες) equi Oppiano authore Parthis funt præftantiores: celeritate enim tantum præftant *Iberi.*

C inter equos, quantum aquila ac circus accipiter in aëre, & in mari Delphinus, fed exigui funt & viribus paruis & animo imbelli; & curfus celeritatem pauca emenfi ftadia amittũt, corpore venufto, fed vngulam habent parum folidam. Difputant expofitores, an Iberi Oppiano ijdem fint cum Hifpanis: qui id affirmant Strabonis teftimonio nituntur, qui fimiliter ac Oppianus Parthorum *Li. 3. Geog.* equos cum Iberis comparat, eo fcilicet libro, in quo de Hifpania tractat. Negantibus verò eofdem effe fauet Abfyrtus, qui equos Hifpanos magno corporis habitu effe fcribit. Eft autẽ & alia regio hoc nomine iuxta Pontum inter Colchida & Armeniam, à qua vt Varro fcribit, profecti dicuntur, qui in Hifpania habitauerunt, quanquam Dionyfius tradat Iberos populos à Pyræneis montibus profectos, in Afia fedes pofuiffe: vt minus miremur, fi de Iberis fimul cum Hifpanis loquatur Strabo, fierique poteft, vt loci ratione corporis magnitudine differant. In India animan- *Indi.* tes multò funt grandiores quàm cæteris in locis, præterquam equi: nam Indici equi vincuntur à Medicis qui Nifæi vocantur, vt author eft Herodotus. Sed de natura, indoleq. equi Indici & vt ad pugnam quæ fit ex curru, inftituatur fic loquitur Aelianus: *Indicum equum exultantem & immoderatiùs excurrentem continere & coercere, habenas adducere vel remittere non eft cuiufuis, fed hominum qui à primis temporibus ætatis ad rerum equeftrium fcientiam inftituti funt: Si freno ipfos fuftinere confue-*

D *uerunt, fimul & refractarium lupatis refringere, quos quidem equinæ tractationis benè periti, ex indomita effrenatione in exiguum gyrum compellunt: Veruntamen ad hunc gyrum agendum, atque ad conficiendum orbem manuum robore opus eft, & fumma rei equeftris fcientia. Qui huius difciplinæ funt experientiffimi & callidiffimi agitatores, currum verfare in orbem planè norunt: cuius certamen non eft contemnendum, præfertim cum duos milites pugnantes ferre queat.* De equo Indico vnicorni dicam in monocerote. *Iones.* Iones equos ceu præftantes memorat Oppianus. Claudianus eximiam eis præ cæteris afcribit *Lib. 21.* curfus agilitatem, dum canit:

Vobis Ionia virides Neptunus in alga
Nutrit equos, qui fumma freti per cærula poffint
Ferre viam, fegetemq; leui percurrere motu,
Nefciat vt fpumas, nec proterat vngula culmos.

Lectiffimos equos quoque prębet Infubria, ardua præ cæteris ceruice, micantibufq. oculis, vt fcribit ille qui Stradani equis verfus appendit:

Corni-

Insuber. *Cornipedes lectos diues Insubria præbet* E
Immodicum quibus eſt latus, & quibus ardua ceruix,
Altus honos, oculique vago ſplendore micantes,
Continuè calidos qui fumant nare vapores.

Iſtrij. Iſtrij teſte Abſyrto, pedibus valent, per quam proceri ſunt, indiuidua ſpina cauaque, ſed curſu pernici. *Italici.* Italicos qui vernaculi dicebantur, in circo probatiſſimos fuiſſe legimus apud Plinium. *Lib. vlt. ca. vlt.* Ithacam patriam ſuam Telemachum Vlyſſis filium ſcimus ob aſperitatem equis vtendis ineptam iudicaſſe, equoſq. propterea à Menelao donatos ceu inutiles recuſaſſe, quoniam ea regio eſſet potiùs

Αἰγίβοτος καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱπποβότοιο, id eſt:
Capris alendis idonea, & gratior quàm ſi equis alendis eſſet accommoda. Meminit huius doni
Lib. 1. Epi. Horatius ad Mecænatem ſcribens:

Haud male Telemachus proles patientis Vlyſſei;
Non eſt aptus equis Ithacæ locus; vt neque planis
Porrectus ſpatijs, nec multæ prodigus herbæ;
Atridæ magis apta tibi tua dona relinquo.

Lacertoſus admodum, ideoq. robore præſtans eſt Iuliacus, vt ex imagine à Stradano exhibita conſtat: cui hi additi ſunt verſus: F

Aera Iuliacus tremulis hinnitibus implet,
Auribus arrectis inſignis, cui iuba collo
Dependet rigido atq. armi vibrantur in orbes,
Seſſorem duri qui lædit verbere dorſo.

Iuxta Lampſacon in Aſia equos magnanimos eſſe docet Strabo. Lapithis genti Theſſaliæ, cùm fuerint teſte Virgilio frenorum inuentores & equitationis periti, equos quoq. præſtantes poſſediſſe ratio perſuadet. *Lib. 13.* Lappones equos non habent, ſed eorum loco feram domant, quam Reen dicunt, de quo ſuo loco. *Libyci.* Libyes ſiue Lybicos Oppianus Mauris ſubiungit propter formæ ſimilitudinem, communemq́. durabilem celeritatem: niſi quod (inquit) robuſti Libyes maiores ſunt, corpore oblongo, coſtis & lateribus craſſioribus & ampliore ad rectum impetum pectore. Vtrique ſolis æſtum & ſitim meridianam facilè tolerant. De Libycis equis (inquit Aelianus) hæc ex hominibus eiuſdem gentis audiui, equorum velociſſimos eſſe, nullo laboris ſenſu affici, ex habitus gracilitate, & tenuitate macilentos eſſe, totoſque ex ſe aptos exiſtere ad fortiſſimè ſuſtinendam dominorum negligentiam: pabulum enim dominos eis nec largiri, nec eos cum laborauerint, ſtrigile perfricare, nec eis cubilia ſubſternere, nec vngulas expurgare, ſed ſimulatque iter inſtitutum confecerunt, ex equis deſilientes, hos ad paſtiones dimittere, atque ita homines Libycos grandi macie confectos & ſqualore ſordidos huiuſmodi equis vehi. G *Lib. 4.* In Liguria teſte Strabone equi naſcuntur quos gegenios (γεγηνίως) vocant. *Ligures.* Lituania referente Ioan. Botero in ſuis relationibus ſeptuaginta millia equorum dat. Sed Polonis deteriores ſunt. *Lydi.* Lydi in Aſia Cræſi tempore fortes & ſtrenui, & ex equis pugnabant, & haſtas prælongas geſtabant, vt apud Herodotum licet legere. *Luſitani.* Luſitanos equos tantæ pernicitatis eſſe ait Iuſtinus, vt ex vento concepti eſſe vulgò dicantur, qua *Lib. 44.* de re poſtmodum. Hos ex Arcadia originem trahere putat Goropius Becanus. Magnetes populi quod in alendis equis eſſent ſtudioſi & pugnæ inſuper equeſtris apprimè periti, paſſim à veteribus *Lib. 6.* celebrantur. Lucanus:

Et Magnetes equis, Myniæ gens cognita remis.

Mantuani. Eſt autem Magneſia Macedoniæ regio Theſſaliæ annexa, item vrbs & regio Aſiæ ad Mæandrum. *Lib. 9.* Oppianus eoſdem quoque equos celebrat. Noſtra ætate apud Mantuanos (inquit Goropius in Veneticis, & Hyperboricis) generoſa equorum proles magna cura educatur, qui cùm loca colant paluſtria & paludibus plena, non multùm à Venetorum (de quibus mox) natura & priſca conſuetudine recedunt. H Geographus enim Venetiæ eam naturam quaſi propriam facit, vt tota ſit paludibus & fluminibus plena, quæ ei cum Mantuanorum agro prorſus eſt communis. Videtur itaq. hæc vrbs in lacu ſita & generoſiſſima equorum ſobole nobiliſſima, vetuſtam hanc Venetorum in equis alendis laudem vindicaſſe. *Li. 3. Hiſt.* Iouius verò neminem quidem totius Europæ regum Mantuano principe omnis generis militares equos vel plures vel nobiliores aluiſſe aſſerit, ſed magno ſumptu ad propagandam ſobolem, ex omni tranſmarina prouincia conquiſitis equabus admiſſarijs, domi miro felicique prouentu inſtituiſſe, id quod cæteros poſtmodum duces etiam feciſſe certum eſt. *Maſſyli.* Maſſyli Libyæ populi optimos dicuntur habere equos, eoſque non freno, ſed virga regere: Martialis lib. 9. *Et Maſſyleum virga gubernat equum.* Proximi ſunt Maſlæſylis, qui & ipſi ſola virgula *Mauri.* ſuos equos gubernant. Hos equis vti paruis & celerrimis diſcimus ex Strabone. *Lib. 17.* Mauros Oppianus Libycis præfert, inquiens eſſe præſtantiſſimos, tùm in longis curſibus, tùm duris laboribus ferendis.

A dis. Hos quoque paruos eſſe aiunt, celeeres tamen,& obtemperantes,adeò vt freno non ſit opus, ſed virga ſufficiat ad regendum. Pugnant frequentiùs ex equo haſtati; equi aut collaria habẽt ex ligno aut pilo confecta, è quibus habena dependet. Antonius Auguſtinus numum oſtendit Hadriani, in quo mulier militaribus induta armis, ferocem equum dextra ducit, ſiniſtra virgam tenet.Numi inſcriptio MAVRITANIA. Hunc ita pinxit Stradanus,vt in curculi certamine à ſeſſore ad curſum impelli ſolet; quidam hos addidit verſus:

Maurus acer curſu reliquos ſuperemìnet omnes,
Ocior aut aura, aut ventos æquante ſagitta,
Emicat, & ſummam celeri pede libat arenam,
Poſse putes ſicco freta cærula radere curſu.

Cum Mauris eidem ſunt Straboni Maurvſij, quorum quoque equos celebrat Nemeſianus, cuius iam iã verſus recitabo inter equos Mazaces. Forma ſimiles ſint Libycis, vt diximus ex Oppiano, qui item horum equorum ἀιόλα φῦλα dicit, id eſt genera agilia & velocia, non varia. Idem Oppianus Mazaces equos (ſed apud eum Μαζάκες pro Μάζηκες legitur) celebrat, necnon Nemeſianus, qui fuſiùs eos delineat. *Mazaces.*

B *Sit tibi præterea ſonipes, Maurуſia tellus*
Quem mittit, modò ſit gentili ſanguine firmus:
Quemque coloratus Mazax deſerta per arua
Pauit, & aſsiduos docuit tolerare labores.
Ne pigeat quod turpe caput, deformis & aluus
Eſt ollis, quodque infrenes, quòd liber vterque,
Quodque iubis pronos ceruix diuerberet armos.
Paret in obſequium lentæ moderamine virgæ.
Verbera ſunt præcepta fugæ, ſunt verbera freni,
Quin & promiſsi ſpatioſa per æquora campi,
Curſibus acquirunt commoto ſanguine vires,
Paulatimque auidos comites poſt terga relinquunt.
Haud ſecus effuſis Nerei per cerula ventis,
Cùm ſe Threicius Boreas ſuperextulit antro &c.
C *Horum tarda venit longi fiducia curſus:*
His etiam emerito vigor eſt iuuenilis in æuo
Nam quæcumque ſuis virtus bene floruit annis
Non prius eſt animo quàm corpore paſſa ruinam.

Sed obſeruandũ duos loco diſtinctos populos Mazacas appellari. Plinius enim eos inter populos qui Tanaim accolunt, recenſet. Et Mazaca (neutrum plurale) vt Euſebius in Chronicis meminit, ciuitas eſt Cappadociæ ſub monte Argæo, quæ nuuc (inquit) Cæſarea dicitur. Contrà Strabo & Ptolomæus Mazaces in Africa locauerunt. De hac autem loqui Nemeſianum non dubito: Mauruſijs enim eos coniungit, & Mazacem coloratum appellat, quòd Cappadociæ non conuenit. Oppianus etiam Mazaces equos à Cappadocibus diſtinguit: fierique poteſt, quod hoc cum Cappadocibus commune habeant, quòd in ſimili ætate celeres adhuc ſint, animoque vigeant. Media, vt & Armenia, eximiè equis paſcendis apta eſt, vt inquit Strabo: Pratum quoddam hippoboton vocatur, per quod iter faciunt, qui ex Perſia & Babylone in Caſpias portas proficiſcuntur: in eo paſci dicuntur equorum quinquaginta millia, quæ armenta regia ſunt. Herbam quæ præcipuè equos nutrit, eò quòd ibi abundet, propriè Medicam vocamus. Artauaſdes rex M. Antonio præter alios equos cataphractorum inſtructorum ſeptem millia oſtendit, cum in Mediam cum eo ingreſſus eſt. Idem Strabo Perſis Medos ait quotannis equos ter mille pendiſſe. Aelianus quoque Medos homines ſcribit corporis habitu optimo eſſe, & luxu more equorum ſuorum diffluentes adeò niteſcere ſe audiuiſſe, equoſque more dominorum & magnitudine corporis & pulchritudine, atque adeò lauto extra corpus cultu delectari, vt magnitudinem & pulchritudinem ſuam ſentire videantur. Eximia autem corporis magnitudine eſſe huius regionis equos notum quoque eſt ex Abſyrto. Herodotus Medicos vocat. Menapios olim dictos, nunc Geldricos dicunt. Hos Germanicorum equorum ſolos, vt bellatores in pretio eſſe ſcribit Camerarius, Cæſarique Gallicos vocari & Rugos. Eoſdem & Sicambros dici volunt. Iconem huius equorum generis exactiſſime expreſſit Stradanus, naturam verò expreſſit, qui icones eius verſibus explicauit:

Lib.6. *Medici.* *Lib.11.& 12.* D *Menapij.* *Geldrij.*

Hic pugnem gaudet dorſo geſtare ſuperbum,
Fulgentes phaleras, nec ephippia dura recuſat:
Atque cataphractus media inter prælia gaudet
Vincentum lituos, ſonituſque audire tubarum.

Moſci

Moſci. Moſci referente Sigiſmundo Barone, habent equos paruos, caſtratos, ſoleis carentes, leuiſſima frena, tùm ephippia in eum vſum accommodata, vt ſe in omnes partes nullo negocio vertere arcumque intendere queant: pedibus vſq. adeo attractis inſidentes equis, vt nullum haſtæ aut teli paullo vehementiorem ictum ſuſtinere queant. Calcaribus pauciſſimi, flagello plerique vtuntur, *Murcibij.* quod ſemper minimo digito dextræ inhæret, vt id quoties opus ſit, apprehendant & vtantur, rurſus ſi ad arma deuentum fuerit, proiectum è manu pendeat. Gratius Murcibiorum equorum meminit, qui, vt canit, *vix ora tenacia ferro concedunt*. Mycænas tanquam præſtantiſſimorum equorum patriam Virgilius prædicat, ſimulque cum Epiro nominat, inquiens:

Li.3.Geor.

Quamuis ſæpe fuga verſos ille egerit hoſtes
Et patriam Epiram referat, fortesque Mycænas.

Horatius quoque Mycænas equis dites vocat:

Lib.1.Car. Od.7.

—— Plurimus in Iunonis honorem
Aptum dicet equis Argos, ditesque Mycænas.

Gratius verò equum deſcripturus, aptum venationi, his verſibus vtitur:

Conſule, Penei qualis perfunditur amne
Theſſalus, aut patriæ quem conſpexere Mycænæ F
Glaucum, nempe ingens, nempe ardua fundit in auras
Crura, quis Eleas potior luſtrauit arenas?
Ne tamen hoc contingat opus, iactantior illi
Virtus, quàm ſyluas durumque laceſſere Martem.

Per Mycænas totum Peleponneſum intelligi docti volunt. *Miſi.* Myſos vt bellatores in pretio fuiſſe Camerarius aſſerit. *Lib.17. Nabatæi.* Nabatæi teſte Strabone equos non habent, ſed cameli implent eorum officiũ. *Naſamones.* Naſamones equi nominantur apud Gratium, ſed locus non eſt integer. Sunt autem Naſamones populi Libyæ nauium Syrtibus inuolutarum ſpoliatores. *Neapolitani.* Neapolis equos in primis ſubminiſtrat, quos ceu præ cæteris electiſſimos, totius Europę principes in ſummo honore habent, animoſos nimirum, ſpecioſos & robuſtos. De his ita canit, qui verſibus equos Stradani illuſtrauit:

Inclyta Parthenope & ſimiles Campania felix
Fundit equos, bellis aptos, & fortibus armos,
Nec non & raſtris glebas perfringere inertes,
Et perferre grauis gaudentes pondus aratri.

Nigritæ. Cap.32. Nigritæ ob iniquitatem ſoli equos non habent, nam ob æſtus penè perpetuos vix ibi creſcit herba G qua alantur, vt refert Aloyſius Cadamuſtus his verbis: In regno Senegæ Nigritarum equos maximi pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur, nec facilè ibi aluntur propter aridam terram. Nam torrida eſt plaga, quæ pabula non producit; facitque æſtus nimius vt equorum inguina intumeſcant, vt vix meiere poſſint, crepant propterea ſtranguria huiuſmodi labe factati. Pro fœno vtuntur faſeolorum laceramentis (ſeu caulibus diſſectis, poſteaquam ſiliquas dempſerunt) ſole exciccatis. Loco auenæ ſuccedit milium, quo mirum in modum pingueſcunt. Pro equo inſtrato phaleris & reliquo ornatu dant mancipia nouem, ad ſummum quatuordecim, prout equi & forma elegans & agilitas perſuaſerit dandum. Cùm autem emerint equos, mox accerſunt faſcinatores equorum, huncque ritum ſeruant: Rogum accendunt ſarmentis & herbis quibuſdam ſuaptè natura fumum exhalantibus & equo per lorum apprehenſo, ſiſtunt ipſum ſupra fumantem rogum, ac verbis nonnullis prolatis, vnguento tenuiſſimo equum illinunt, & in domum adducunt, vbi ad quindecim vel viginti dies delitеſcit, nec à quoquam videtur. Interea etiam appendunt collo equorum effaſcinationes quaſdam corio rubeo inuolutas: & hæc agunt affirmantes ſtrenuiores tutioreſque bello futuros equos. Hæc ille. Niſæos equos à magnitudine commendat H Herodotus, in India inquiens animantia multo eſſe grandiora quàm cæteris in locis, præterquam *Niſæi. Li.3 & 7.* equos; hos enim vinci à Medicis qui Niſæi appellantur. Et rurſus in deſcriptione exercitus Perſarum: *poſt haſtatos* (inquit) *incedebant equi decem quàm pulcherrime ornati, qui Niſæi dicuntur, ideo ſic dicti, quòd eſt ingens Medicæ regionis campus nomine Niſæus, qui grandes fert equos. Hos ſequebantur Iouis currus quem octo equi albi trahebant. Poſt quem ipſe Xerxes vehebatur, curru equorum Niſæorum.* Ex quibus verbis etiam conſtat equos Niſæos Medos ſiue Medicos eſſe, id quod Stephanus quoque teſtatur, necnon & Ammianus Marcellinus, qui Neſeos equos vocant: *Sunt apud Medos* (inquit hic) *fœtus equorum nobilium, quibus (vt ſcriptores antiqui docent, noſque vidimus,) ineuntes prælia viri ſumma vi vehi exultantes ſolent, quos Neſeos appellant.* Vbi fortè Neſæos ſcribendum, nam & Stephanus ita vocat & campum Mediæ, a quo ſic vocantur πεδίον νεσαῖον. Varrinus verò Niſæos equos dictos ait à Niſæa (nimirum regione ſiue Armeniæ, ſiue Mediæ) eſſeque qui Niſæum locum Perſidis faciunt, vbi Niſęi equi celerrimi naſcantur: aliquos Niſæum interpretari ξανθὸν id eſt flauum, eò quod Niſa equos omnes huius coloris habeat. Suidas

A das inter Suſianam & Bactrianam locum eſſe ſcribit, qui lingua Græca νίσος vocatur, in quo equi eximij procreantur. Aliàs etiam ait, eſſe qui à mari rubro haberi hos equos putant, & omnes colore flauo eſſe. Herodotum Niſæum Mediæ locum facere, Orpheum in Dictye Niſam locum in mari rubro ſitum eſſe ſcribere. Sed Euſtathius in Dionyſium; campum Niſæum illum celebrem alicubi iuxta Medicam regionem fuiſſe arbitratur, qui magnos illos Niſæos vocatos equos producit. Corpore autem magno fuiſſe non obſcurè quoque innuit Philoſtratus his verbis: *Quantum equo Niſæo maior eſt Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores ſunt Indici.* Oppianus, cui Niſſæi vocantur, omnium equorum pulcherrimos eſſe aſſerit, ijs reges vehi, eleganti forma, greſſu molli & freno faciles, capite paruo, iuba multa & longa, comis vtrinque demiſſis, ſubflauis. Hierocles in proœmio Hippiatricorũ Nyſæos equos (ſic ſcribit, niſi librariorum error ſit) à Perſarum regibus in pretio haberi aſſeuerat. Strabo verò tradit alios credere, Medorum ſolebem eſſe, alios ex Armenia genus habere velle: habere autem propriam quandam formam, quemadmodum (inquit) Parthici nunc dicti præ Græcis & alijs qui apud nos ſunt. Alicubi hiſce equis reges vti ſcribit. Ingentem autem fuiſſe eorum copiam alibi quoque ait, ſcribens viginti eorum millia quotannis mitti ſolere ad regem Perſarũ τοῖς Μιθρακίοις vel Μιθρακινοῖς, hoc eſt, ſub illud tem-
B pus quo feſtum Mithræ Perſarum Deo ſacrum celebrabatur. Huius equi mentio eſt apud Plutarchum; ait enim *Pyrrho ſpeciem oblatam velut Niſæo equo inſcenſo, ducem ſe illi præſtaret Alexander Magnus;* id quod non percipiens interpres tranſiluit. Cælius Rhodoginus repræhendit quendam qui pro equis Neſæis verterit inſulares. Sic quidem tranſtulit interpres Platonis in legibus. In ſacris certaminibus maximam fuiſſe eorum exiſtimationem annotauit Alexander ab Alexandro. *Lib. 5. c. 8.*
Noruegici equi ſtatura ſunt mediocri, ſed admirandæ fortitudinis & pernicitatis in montibus & ſaxoſis vijs penetrandis. *Noruegici.* Numidia qua parte ſylueſtris eſt, feras educat, (inquit Solinus) qua iugis ardua, equos alit. *Cap. 39.* Equos hîc facilè inediam tolerare dicunt, neque hordea neque triticea guſtare; gramine verò ſolo & fœno contentos eſſe. *Numidæ.* Iouius author eſt, totius Numidarum patrimonij cenſum eſſe in equo pernici, quem ſeminudi egentiſſimique homines immenſo (inquit) parant pretio, nec mirum quando vita & vigilia eorum omnis ſi bellum deſit, in latrocinijs venationibuſq; conſiſtat. Aſſerit item vxores eorum tam humiliter viris ancillari, vt equos curent, & inſternant. Hoſce equos ad ſacra Iouis certamina expetitos fuiſſe diſcimus ex hoc licet corrupto Gratij loco.

*Fingit equos Piſis Numidæ ſoluer **
C *Audax & patiens operum genus: ille vigebit*
*Centum actus ſpatijs, atque eluctabitur iram **
Nec magni cultus iterits quodcumque remiſit
Terra ſui, tenueſque ſitis producere riui.

Virgilius hos populos infrenes vocat. Hinc & Siluius Italicus cecinit:

Hic paſsim exultant Numidæ, gens inſcia freni,
Quis inter geminans per ludum nobilis aures
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.

Quamobrem Numidæ Maſſylis & Maſſeſulis multis eidem eſſe creduntur. Odriſios equos Marti tribuit Claudianus dum ait: *In Gigantomachia.* *Odriſij.*

Primus terrificum Mauors non ſegnis in agmen
Odriſios impellit equos.

Vrbs eſt Traciæ: Thraciæ equi autem erant in pretio. Oebalios celebrat Statius: *Oebalij.* *Lib. 6. Thebaid.*

Oebalios ſublimis agit, ſpes proxima palmæ
Amphiaraus equos, tua furto lapſa propago
D *Cyllare, dum Scythici diuerſus ad oſtia Ponti*
Caſtor, Amycleas remo permutat habenas.

Oebalia Peloponneſi regio, pars autem Laconiæ. Ex Ormuz vrbe nunc celeberrima equi multi transferuntur in Indiam, vt ſcribunt nauigationũ authores in eam plagam. Parthi teſte Abſyrtho magno & amplo ſunt corpore, animoſi, ſpecie generoſa, ac pedibus eximiè valent. *Parthi.* Oppianus βαθυπλόκαμυς vocat, id eſt comam geſtantes denſis cincinnis nexam, & Siculis, (quos dixerat, omnium quos terra dat, celerrimos eſſe) velociores eſſe aſſerit, Parthos rurſus ſuperari celeritate ab Iberis: Horatius itaque Parthos equis animoſos cecinit. Equi autem celebrantur quoque à Gratio, ſed aſperis in locis parum idoneos eſſe ait propter vngularum teneritatem: *Lib. 1. Car. Od. 19.*

Scilicet & Parthis inter ſua mollia rura
Manſit honor: veniat Caudini ſaxa Taburni,
Garganumque trucem, aut Ligurinas deſuper alpes,
Ante opus excuſsis cadet vngula, ſed tamen illi

Eſt

Est animus, fingetque meas si iussus in artes; E
Sed iuxta vitium posuit Deus.

De heterophthalmis apud Parthos commendatis equis, iisque qui vario colore distinguuntur,
Pellæi. qui ab eisdem originem duxere, superius dixi ex Absyrto. Qui sint Pellæi equi celebrati his versibus ab eodem Gratio, non satis clarum esse puto:

Spadices vix Pellæi valuere Cerauni,
Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cyrræ
Phœbe decus, nostras agere in sacraria tensas.

Ceraunij montes sunt Epiri; Cyrrha Phocidis oppidum in radicibus Parnassi montis, vbi colebatur Apollo Cyrrheus. Pella Macedonum metropolis est, Philippi & Alexandri patria: quo in loco recensebantur milites, & equi alebantur & regis equæ testante Strabone, numero supra triginta millia, quorum trecenti erant emissarij, erantque ibidem equorum domitores, & bellicorum ludorum magistri conducebantur. Nihilominus istiusmodi Pellæos equos à Gratio celebratos, doctiores dictos existimant à Pella Thessaliæ, quoniam huius regionis equi, vt subinde patebit, præ cæteris laudarentur. Persicos cæteris præfert Vegerius his verbis. *Persis prouincijs omnibus præstat equos patrimoniorum censibus æstimatos, tam ad vehendum molles & pios incessibus, nobilitate pretiosos.* Et paulò pòst. *Persis & statura & positione à cæteris equorum generibus non plurimùm differt, sed* F
Persici. *solius ambulaturæ quadam gratia discernuntur à cæteris: gradus est minutus & creber & qui sedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, sed natura veluti iure præstetur. Inter colatorios* (Gesnerus legendum censet tolutares) *enim & eos quos totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum media est, & cum neutri sint similes, habere aliquid creduntur ab vtrisque commune, sicut probatum est. In breui amplius gratiæ, in prolixo itinere sæuior patientia, animus superbus & nisi labore subiugatus, assiduè aduersum equitem contumax, tumens, prudens: & quod mirum est, in tanto feruore cautissimè decoris est obseruator: incuruata in arcum ceruix, vt recumbere videatur in pectore.* Peruuiæ & nouo orbi equos penitus fuisse incognitos, & ob id incolis terrori maximo, lego apud illos qui suas in eã
Pharsalici. plagam nauigationes prælo expresserunt. Campos Pharsalicos equis quoque nobiles fuisse non vnus tradit veterum: hincq; bucephalum Magni Alexandri originem trahere inuenio: Hic equam
Lib. 2. Pol. cap. 3. fuisse asserit Aristoteles nomine iustam quæ pullos pareret omnes admissarijs equis similes, vnde forte ei nomen factum, cùm sit iusti suum tribuere cuique. Pharsalus Thessaliæ vrbs est. Phasianos
Iusta equa. equos à Phaside Scythiæ vrbe horum iumentorum ferace dictos discimus ex Suida. Rhodoginus
Phasani. verò Cęlius ita dictos se inuenisse testatur, vel ab eiusdẽ nominis auis inustę insigni, vel quoniam G
ad Phasin. equi habeantur pulchritudine præstantes: id quod asserũt scholia in Nubes Aristophanis. Equas Pheretiadas à pedum velocitate celebrat Homerus, auibus eas assimilans. In descriptione celeberrimæ illius pompæ, quam duxit Antiochus, erant teste Athenæo, ἱππεῖς Πισαῖοι μὲν χίλιοι, πολιτικοὶ δὲ τριχίλιοι: ὧν οἱ μὲν πλέιους ἦσαν χρυσοφάλαροι καὶ χρυσοστέφανοι, id est vt
Pisæi. vertit Dalechampius equites Pisæi mille, vrbani ter mille, & horum complures cum aureis phaleris & aureis coronis. Sed Athenæus ἱππεῖς intelligit equos cum suis sessoribus, sicut arguunt sequentia duo vocabula, χρυσοφάλαροι & χρυσοστέφανοι nam hoc viris, illud equis conuenit. Isaacus Causabonus Polybium, ex quo hęc Athenęum scripsisse autumat, ἱππεῖς Νισαῖοι, quoniam equi Nisæi (inquit) in Media nati, in vsum regum Persidis seruabantur, aut ad reges alios mittebantur, vt suo nos loco quoque demonstrauimus. Cæterùm cùm Pisæ vrbs sit in Elide Peleponnesi regione, iuxta Alpheum fluuium, circa quam quinto quoque anno celebrabantur certamina Ioui sacra quæ Olympia dicebantur, quam totam regionem optimorum equorum alumnam
Poloni. esse certum est, ego nihil mutarem. Poloni equi, vt scribit Martinus Cromerus partim ob pernicitatem & laboris incommodorumque tolerantiam, partim propter molliorem incessum à remo-
Psylli. tioribus etiam populis expetuntur. Apud Psyllos Indiæ populos (alij enim Psylli sunt in Africa) H
equos scribit Aelianus arietibus non maiores esse Pygmæorum equi vt & ipsi minimi feruntur, aliqui eos perdicibus vehi aiũt, Etesias arietes haud superare asserit. Roseanos à Roseo dictos (cã-
Roseani. pus est in agro Reatino, in quo arua rore humida semper seruantur,) Varro tradit; Volaterranus
Sacæ. eosdem bello aptissimos esse scribit. De Rugis mentio fuit inter Menapios. Sacarum (Scythiæ Asiaticæ populi fuere) equi si qui sessorem excusserint, subitò consistunt, vt rursum ascẽdere pos-
Sophareni. sit, vt refert Aelianus in Varijs, Qui sint equi Saphareni, quos simul cum Armenis nominat Ve-
Lib. 4. c. 6. getius, postquam laudasset Persas, apud neminem reperio. Idem Vegetius etiam Samaricos celebrat his verbis: *Epirotas, Samaricos ac Dalmatas, licet contumaces ad frena ac viles armis ac bellis assueuerant cruribus,* quem locum suprà ex Gesnero restituimus; nunc cuius regionis Samarici sint,
Samarici. nemo etiam tradit Sardi laudatissimi quoque equi sunt, cauda procera atque lata, iuba breui, vn-
Sarmatici. gulis asininis; lacertoso corpore, arrectis maximè auribus, si modo rectè expressit Stradanus. Sarmatę magna equorum armenta habent, Pausanias rationem reddit, quoniam eorum terra non in

partes

A partes descriptâ, priuatorum vsui seruit, aut quicquam præter agrestem syluam fert, & totâ regio est compascua, & incolæ Nomadæ, id est, pastores appellantur. Equi feroces sunt, & haud facilè magistro obedientes, vt ostendit Silius Italicus de Susana Hispaniæ vrbe loquens, quæ ex Sarmatis & Scythiæ populis orta est. *Lib. 3.*

At non Sarmaticos attollens Susana muros
Tam leuibus persultat equis, hinc venit in arma
Haud æui fragilis sonipes, crudoque vigore
Asper frena pati aut iussis parere magistri.

Camerarius bellis dicit esse aptos, multosque eorum reperiri castratos in tenerâ ætate, atque ijs dentes credi numquam cadere. Strabo Scythicæ & Sarmaticæ quidem gentis proprium esse ait, equos castrare, vt mansuetiores ad parendum fiant, sed de dentibus nihil. Ait verò paruos esse ac celeres, acres, atque rebelles. Ammianus Marcellinus tradit hosce populos necnon & Quados ideo castratis vti, ne aut fœminarum visu exagitati raptentur, aut subsidijs ferocientes prodant hinniu densiore vectores: Genus tamen equorum est teste Absyrto non inelegans, & in suo genere concinnum, ad cursum idoneum; simplex, grandi corporis habitu, valido capite, ceruice decora. Ipsi verò Sarmatæ equos sibi eos vt probos asciscunt, quos à genitiua quadam macula quam in armis & cocco referunt, aetogenes vocari ex eodem Absyrto annotauimus, & apud eos cum reliquis de pernicitate certare, ideoque ijs ad bellicas excursiones vti. At verò qui aquilinam notam ponè ferunt contra clunem & caudam, eos improbant. Quin & obseruatum apud se esse tradunt, ne ex eis prælientur: quippe aut equitem ijs insidentem facilè perire, aut in quippiam molestiæ incurrere. Plinius eosdem hosce populos cùm longinqua acturi sunt itinera, inedia pridie præparare equos suos ait, exiguum tantùm potum impartientes, atque ita per centena millia & quinquaginta continuo cursu euntibus insidere. Pausanias scribit Sauromatas plurimos equos alere, & non tantùm ab bellum vti, sed etiam dijs immolare & cibo adhibere: vngulas etiam colligere, purgare, & diuidere ad similitudinem squamarum in draconibus, aut incisionum in viridi fructu piceæ: deinde perforare ac neruis equorum boumque consuere ad vsum thoracum, qui quidem Græcanicis (inquit) nec inelegantiores, neque infirmiores sunt; facilè enim ictus tum cominus inflictos, tum telorum eminus sustinere. At lineos thoraces non æquè vtiles esse in bello, cùm ferrum violenter adactum transmittant; venantibus verò conuenire. Scenitæ, vt Euagrius ait, equos habent tantæ pernicitatis, vt propter velocitatem eorum vinci nequeant. Populi sunt qui Persas contra Mauritium sequebantur. Apud Scotos Anglosque referente Iouio præcipuum robur est in pedite, & si qui adsunt in bello equites, magna pars sagittarij sunt, pauci verò cataphracti, quòd eorum equi, quanquam acres, ad iustam magnitudinem non excrescant, vt Frisij, Bætici atque Apuli, & propterea statariæ pugnæ minus idonei existimentur. In Scythia (author est Herodotus) equi ingentem & diuturnam vim hyemis perferunt, muli asinique ne incipientem quidem ferunt, cum tamen alibi stantes (inquit) in gelido equi labefiant, asini verò & muli durent. In locis verò circa Tanaim (vt scribit Dionysius Afer) & Caucasum Borealem tantum est frigus hybernum, vt præ illo non solùm muli, sed & pecora & equi moriantur. Quales autem eorum equi sint, & cur eunuchos faciant, iam dictum est. Siculi Oppiano probantur & celerrimi habentur, cedunt tamen Partis & Armenijs. Interpres reddidit Sicanos. Sicania enim Siciliæ pars est in finibus Agrigentinis, quorum equi præ cæteris laudabantur, vt dictum est.

B

In Atticis.

C

Scenitiei. *Li. 5. Hist. Eccl. c. 20.* *Scotici.* *Li. 11. Hist.* *Scythici.* *Siculi.*

Inter equos porrò quos tellus educat, omnes
Anteuolant celeres rapida leuitate Sicani
Qui depascuntur Lilybæum gramine mollem,
D *Trinacriamque onus Enceladi populantur anheli,*
Qua Aetna flammiuomis eructat faucibus ignes.

Sed in Græco codice pro Λιλυβηΐον legitur λιβύϊον per diæresim fortè. Lilybæum autem promontorium Siciliæ est Libyam versus. Pro Trinacria poeta habet τρίκαρηνον ὄρο, id est mons triceps. Trinacria autem Sicilia dicta est à tribus promontorijs, Pachino, Lilybæo & Peloro. Gesnerus tricipitem montem intelligi ait Aetnam, vt quæ ignem eructet, & suppositum Enceladi gigantis cadauer tegat, quod hic de hoc monte Oppianus, alij de Aetna nominatim scribunt. Sed & Gratius equos Siculos elegantissimis celebrat versibus.

Sic (vt Libycis) *& Strymonio facilis tutela Bisaltæ*
Possent Aetnæas vtinam se ferre per artes,
Qui ludis Siculis: quid tum si turpia colla,
Aut tenuis dorso curuatur spina? per illos

Cantatus Graijs Agragas, victæque fragoſum E
Nebrodem liquere feræ. O quantus in armis
Ille meis, cuius dociles pecuaria fœtus
Sufficit vt, qui Chaonias contendere contra
Auſit vix merita quas ſignat Achaia palma.

Vide etiam ſuprà proprijs locis. Laudabantur autem priuatim in certamine curuli. Vegetius: *Nec*
Lib.14.c.6 *inferiores Hiſpanis equos propè Sicilia exhibet Circo.* Et rurſus eoſdem à moribus laudans, *Nec Epirotas Siculoſque deſpexeris, ſi mores ac* (hæc copula abundat) *pulchritudo non deſerat*. Iſidorus Siciliam ſcribit equorum magnorum generatorem habere Alpheum fluuium, ſed fortè in omni Sicilia magni fuerint, nam & Heſychius ex Sophocle αἰθαίαν πῶλον exponit, ἢ Σικελὼ ἢ μέγαλην. Sye-
Syene. nes equos ſæuos vocat Gratius:

Nec ſæuos miratur equos terrena Syene.

Geſnerus intelligi vult de Aegyptijs. Eſt verò Syene vrbs in confinibus Aethiopiæ & Aegypti, non procul à Nilo, ſupra Alexandriam verſus Meridiem quinque millibus ſtadiorum, ſub tropico cancri directè ſita, vnde ſole exiſtente in cancro, medio ſolſtitij die ſupra verticem ciuitatis nullam
Syri. prorſus in ea vmbram iaci inuenio. In Syria & Cappadocia equos excellere tradit Albertus. Ego F
de Syriæ equis nihil inuenio Ariſtoteles ſeu author ille librorum de mirabilibus Ariſtoteli aſcri-
Sueti & ptorum in ea regione equiferos dari aſſerit, vti ſuprà recitauimus. Sed eam partem quæ Apamia
Gothi. dicitur, equis alendis aptam eſſe, etiam ſuo loco oſtendimus. Suethia & Gothia, vt aſſerit Olaus
Li.17.c.16 Magnus, equos magnos & ad cataphractorum prælia aptiſſimos producit, qui tamen regio edicto
Tarentini. extra regnum educi prohibentur. At minores magno numero quotannis à Germanis exportantur
Lib.6. propter tolerantiam laborum, famis, frigoris, tenebrarum laudatiſſimi. Tarentinus ager Strabo-
Li.4.Theb. ni celebratur equis alendis aptiſſimus. Statius Tænarios equos tanquam excelſos prædicat, & à
Tænarij. Cyllaro præſtantiſſimo illo Caſtoris equo originem ducere oſtendit:

Tænarijs hic celſus equis; quam diſpare cœtu
Cyllarus, ignaro generarat Caſtore prolem.

Tænaron promontorium eſt Laconicæ regionis, circa medium meridionalis lateris Peloponneſi, quàm longiſſimè à mari procumbens. Equos Tartarorum pleroſque albos eſſe inuenio. Scribit autem Paulus Venetus magnum Cham illorum regem habere armenta equorum alborum, equa-
Tartari. rumque eiuſdem coloris, quæ putantur excedere numerum decem millium. Matthias à Michou
Li.1.c.65. dicit tantæ velocitatis hoſce equos eſſe, vt vno die viginti miliaria magna Germanica equitent: G
Lib.1.ca.6. Idem etiam teſtatur eoſdem equos pedibus aquam & pabulum ſub niuibus quærere. Sunt autem depreſſa ceruice, puſillique vt Sigiſmundus Baro annotauit, ſed fortes, qui æquè inediam laboremque ferre poſſunt. His ad laborem aſſuefactis, commodiſſimè (inquit) vtuntur, aiuntque Moſ-
Thebe. ci perniciores ſub Tartaris quàm ſub alijs eſſe. Ne dorſa eorum atterantur, gramine ſellas ſeu ar-
Theſſalici. borum folijs fulciunt. Theben Moſchus ἱπποτρόφοι quaſi equorum alumnam cognominauit. Si-
Lib.8. militer Euripides Theſſaliam πωλοτρόφον. Theſſaliam autem paſcendis equis commodiſſimam, teſtis eſt Strabo, addens hos equos Arcadicis & Epidauricis præſtantiores eſſe. Varro etiam præſtantiſſimos putat, valereque Theſſaliam equorum optimorum gloria vetus indicat adagium, ἐκρινεῖται ἵπποι Θεσσαλικὴ, id eſt *decernetur equa Theſſalica.* De hiſce eiſdem equis hoc quoque prouerbiale aut potius oraculum Delphicum intelligi volunt Theodoritus, Tzetzes, Sophocles, Athenæus, Herodotus, & Euſtathius.

Ἵπποι Θρηΐκιαι, Λακεδαιμόνιαι δὲ γυναῖκες.

Sed in hoc differunt, quòd aliqui cenſent legendum, ἵππον Θεσσάλικήν, λακεδαιμόνιαν δὲ γυναῖκα: Tzetzes Θετταλὰς ἵππους in hiſtorico nominatim appellat. Euſebius verò in libro de præparatione Euangelica Thraces appellat iſtiuſmodi equos: Vtcumque eſt, Theſſalis palma datur. Hinc H
autem eſt quod Neptunum tradunt in campis Petreis qui ſunt in Theſſalia, impulſu tridentis equos è terra excuſſiſſe, Scyphium & Arionem, & ex his poſtmodum equos cæteros eius regionis
Lib.6. procreatos eſſe. Ipſi verò etiam populi equorum fuere perquam ſtudioſi, equitationiſque inuentores, vt oſtendetur ſuo loco. Equos autem Theſſalos in curuli certamine vtiliſſimos celebrat Theocritus, inquiens:

Ἢ κάπῳ κυπάρισσος, ἢ ἅρματι Θεσσαλὸς ἵππος, id eſt, Vt in horto cupreſſus aut in curru equus Theſſalus. Inuenio tamen apud Herodotum in eo curuli certamine quod exhibuit Xer-
Lib.7. xes in Theſſalia, equas Theſſalicas ſuis (Perſis) inferiores fuiſſe: exhibuiſſe autem id certamen quòd illic totius Græciæ equas optimas eſſe audiuiſſet. Atqui Homerus cùm vellet oſtendere, qui inter duces certaturi præſtarent virtute & equorum ſtrenuitate, excellentiæ laudem ita Eumelo tribuit, vt Achillem Theſſalum excipiat, tum ipſum, tum ipſius equos, in quibus omnia quod ad præſtantiam, incomparabilia eſſent; certè Theſſalicis equis primas tribuit.

A Quarè cum in fine Iliadis vellet Diomedem in funebri certamine victorem declarare, implorat Mineruæ auxilium, vt victoriæ resisteret: itaque iugo fracto ipse ex curru excutitur, & vix tandem post alios omnes ad metam peruenit.

Ἐλκων ἅρματα καλὰ ἐλαύνειν πρόσσωθεν ἵππους.

Istius verò regionis equis notam bouilli capitis inuri solere inuenio, vt bucephali appellarentur eoque nomine ibi vocatos ita signatos equos: falli autem qui putant bucephalos vocari à bouillo capite, vel à cornibus quibus Alexandri equum similiter bucephalum nuncupatum, præditum fuisse ineptè nonnulli somniant. Nam quòd equi quidam apud Thessalos bucephali dicerentur, ostendit manifestè Aristophanes ἀναγύρῳ. Gratij versus de equis Thessalis suprà recitaui in Mycenis. Apparet equos fuisse & corporis & animi robore præstantissimos. Cæsarem enim dictatorem testatur Rauisius textor, equorum Thessalicorum in tauros dimicantium eosque necantium spectaculum Romanis ferri dedisse. Thraces Absyrtus turpes esse scribit, deformi specie, rigido corpore, prægrandibus armis (κάτωμοι, Grammatici κατωμιστὴν exponunt equum quo sessor ab humeris in terram excutitur,) gibbere vel curua spina; varos atque ideo ingressu vacillante cursuque: cæterùm oraculum Delphicum illud quod paullo antè citabamus Thracias (Θρηΐκιας) *Bucephali* *Thraces.*

B equas præ cæteris extollit. Et Hesiodus Thraciam πωλοτρόφον nuncupat, & Procopius testatur solitos esse Imperatores in Thracia equorum alere sobolem. Et Virgilius præstantissimos hic fuisse equos indicat in Turno rege, *maculis quem Thracius albis portat equus.* Nec rectè à criticis reprehenditur poeta quòd pòst de eiusdem equis dicat. *Lib. 9.* *Lib. 12.*

Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia
Qui candore niues anteirent, cursibus auras.

quasi veritati parum sit consonum probabileque Pilumno Italo notam fuisse Orithyiam puellam Atticam, quam videlicet Apollo in Thracia rapuit: nam hic potiùs laudandus quàm reprehendendus Maro est. Cum enim Pilumnus deus fingatur, dea Orithyia, quid ni alter alteri notus esse potuerit? Non enim vt de mortalibus sed vt de deis poetam loqui (inquit Turnebus) censendũ est, etsi & in ijs reuera nihil diuinitatis fuerit. Celebrat eosdem Statius de equis loquens Hippodami. *Li. 23. Aduers. c. 18.*

Vt Siculas si quando rates tenet altus & ingens
Auster agit, medio stant vela tumentia ponto:
Tunc ipsum fracto curru deturbat, & ipset
Ante Chromis, sed Thraces equi vt videre iacentem
C *Hippodamum, redit illa fames, iam iamque frementes*
Oblitus palmæ, retrò Tirinthius heros
Torsisset, victorque & collaudatus abisset.

Thracia erat etiam olim celeberrima propter Diomedis equorum stabulum, quod fuisse ait Solinus non longè à stagno Bistonio, oppidum autem fuisse nomine Tyrida: cæterùm cessisse æuo, solùmque turris vestigium suo tempore durasse. In regno Timochiam, regno Persiæ octauo & in finibus eiusdem, equos esse magnos & pulchros scribit Paulus Venetus, & à negotiatoribus venales duci ad ciuitates Chisem & Charmosam in litore maris sitas, ac inde in Indiam mitti. Toringos commendat Vegetius tanquam iniuriæ tolerantes, ita vt proximum post Hinniscos, quos omnium primos facit, locum obtineant. Populi sunt Hessis vicini, qui Plinio, vt Volaterranus conijcit, Cimbri mediterranei vocantur. Turcorum equi pernicissimi, testiculis vt plurimum sunt ademptis: quod meminit quoque qui equorum effigiebus à Stradano editis versus subiecit: Inquit enim: *Diomedis equorũ stabulum vbi.* *Li. 1. c. 19.* *Toringi.* *Turcici.*

Turcus acer campis, paruis contentus, obesus
Tergore, per latos celeripede fertur agellos
D *Sed plerumque suis (vt fertur) testibus orbus*
Atque tuba tinctus fulgenti & murice cauda est.

Laudantur quam maximè nostra tempestate in vsu bellico. Tyrrhenos Oppianus similiter tanquam bello aptos probat. Volaterranus ex Tyrrheni maris insulis præsertim Corsica & Sardinia breues admodum sed animo generoso atque audaci, esse ait, & ingressu irrequieto. Venetos Paphlagoniæ populos qui post bellum Troianum Antenore duce, eam Italiæ partem, quæ nunc Venetia dicitur, occuparunt, celebres olim fecit equos alendi studium, id quod Strabo his verbis asserit. *Venetos aliqui putant descendere à Venetis Paphlagoniæ populis, qui post bellum Troianum ad hæc loca peruenerint: & huius coniecturæ argumentum faciunt, industriam ipsorum in alendis equis: quæ hoc omnino tempore defecit: antea tamen in summa apud illos cura fuit. Dionysius quoquè Siciliæ Tyrannus hinc alendorum semen equorum constituit, quos ad equestre certamen tolerabat: adeo vt per Græcos equinæ prolis Venetæ nobilitas maneret, & ad longum tempus propago ipsa famam vendicaret:* Ἐνετίδες ἵπποι, nominantur quoque à Stephano in Enetis, *Tyrrheni.* *Veneti.* *Lib. 5.*

Lycoſpades Lycophori. vicinis, vt ait, Paphlagoniæ populis. Pro ἐνετίδες apud Heſychium & Varinum alicubi legitur E corruptè ἐνδιες, his verbis: ἐνδίες ἵπποι, ἐν τῷ Ἀδρίᾳ ἵπποι, καὶ λυκοπαδεῖς (lego λυκοσπαδεῖς καὶ λυκοφόροι.(ego Lycoſpades equos à Lycophoris ſuo loco diſtinguam,)nam aliàs habent: ἐνετίδας πώλους στεφανηφόρους, ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Ἀδρίαν ἐνετίδος. Vnde constat Venetos equos in ſacris certaminibus ſæpè nobilitatos fuiſſe, & ſæpe palmas & coronas retuliſſe.

NATVRA. MORES. SOMNVS. Mundities.

Cur duce careant. EQVORVM ducem (inquit Ariſtoteles) vt boum nullum conſtituunt, quod eorum natura non ſtabilis ſed mobilis procaxque eſt. Sunt tamen etiam gregales, aut armentales ſiue armentitij, vt ex ijs quæ dicta ſunt, partim conſtat, & ex deinceps dicendis conſtabit: Virgilius autem equam inde armentalem vocauit: F

Armentalis equa mammis & lacte ferino
Nutribat.

Cælius gregales Græcis φορβάδες dici tradit, domeſticos verò, hoc eſt quos domi alimus τροφίας: *Iliad. O.* ſed & ἀγελαίους illos dicere licet. Eſſe præterea equum animal philolutron aut philydron id eſt balneorum & aquæ amans, idem author probat Ariſtoteles, idque prius etiam notauit Homerus:

Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο, id eſt,
Lib. 5. *Aſſuetus lauari pellucido fluuio.*

Bibendi modus. Similiter volutari gaudet. Bibunt ſorbendo: Tradit autem Athenæus Parmenonem Byzantium prodidiſſe, nos qui vno hauſtu multum bibit, vaccæ potiùs quàm equo comparare, cùm tamen *Lib. 8. Hiſt. cap. 6.* bouem ſorbendo quoque bibere videamus, idque non præterijt Ariſtoteles. Quod verò equi bibentes os profundiùs aquæ immergant, aſini verò & muli, vix aquam labris attingant, calidiori equi naturæ, ideoque animantis ipſius audaciæ, illorum contrà frigiditati timiditatique aſcri- *Voracitas.* bendum eſſe iudicarunt eruditiores. In edendo quoque auidiſſimi exiſtunt equi, & cùm celeriter propria deuorarunt, partem mox conſortis cum eadem inuadunt auiditate, vnde conſortem ſuum G *Inediam ferre.* macreſcere non ſemel contingit. A pabulo vix vnquam ceſſant, animum verò ſimul & os interdiù noctuque habent in patinis: Inediam tamen magis quàm ſitim ferre, hinc clarum eſt, quòd Sarmatæ longinqua obituri itinera, cibum adimunt, inedia eos præparantes atque ita per centena & quinquaginta millia continuo curſu euntibus inſident. Turci quoque iter facientes interdiu equos non paſcunt, niſi fortè æſtate ad ſolis æſtum fugiendum, manè & veſperi iter faciant, ipſi verò equis inſidentes edunt quæ circumferunt, equos vbicumq. aquam inueniunt, potare ſinunt: quam ob cauſam fontes ſecundum regias vias deriuandos magna diligentia curant: quemadmodum *Menſtrua purgationes.* ſcribit Petrus Bellonius Cenomanus in ſingularibus ſuis obſeruationibus per Orientem. Iam verò inani ventre velociores belloque vtiliores eſſe inuenio. Refert Saxo Valdemarum nocte quam belli inſecutus eſt dies, quo Suenonum III. Danorum regem & vita & regno exuit, frenatos ſtare equos paſtuque penitus arceri præcipiſſe, ne ſacietate graues, curſu hebetes forent. Equas, vt & vaccas crebriùs mingere Ariſtoteles annotauit: nos in ipſo curſu eas veſicam exonerare poſtea dicemus, ideoque in belli vſum à Scythis deſiderari. De menſtrua earumdem purgatione hæc ferè prodidit. Equæ purgantur menſtruis, modo quidem ampliore quàm oues & capræ, ſed multò minus proportione. Rurſus. Equabus menſes fiunt & vaccis, ſed his minus. Et rurſus. Equa vacat H admodum purgamentis in partu, minimumque emittit profluuium ſanguinis, videlicet pro corporis magnitudine. Item alibi: Conceptus indicium maximè in vaccis equabuſque cùm menſes *Sect. 10. Probl. 38.* ceſſarunt ſpatio temporis bimeſtri, trimeſtri, quadrimeſtri, ſemeſtri: ſed id percipere difficile eſt, *Stercora cur ſicca.* niſi quis iam dudum ſecutus, aſſuetuſque admodum ſit: quamobrem non deſunt, qui menſes in his animalibus negent. Cùm peperit, ſtatim ſecundas deuorat, vt idem annotauit philoſophus. *Cur & quando ſpumeſcant.* Et alicubi docet, cur plus excrementi ſicci quàm humidi, equi egerant, contrà ac hominum genus: rationem afferens quòd hæc animantia ſicco pabulo largiori vtantur, cùm homo humidis magis quàm ſiccis veſci ſoleat. Spumeſcit eorum os, maximè ſi curſu aut labore defatigentur, de cuius *Lib. 2. Aphoriſ. 43.* ſpumæ cauſa, quæ nobis reliquit Galenus, licet verboſiùs, minimè præteribo. Is itaque explicaturus hunc diuini Hippocratis aphoriſmum: *Qui ſuffocantur & à vita deficiunt, nondum tamen mortui ſunt, non referuntur ad vitam, quibus ſpuma circa os apparet.*

Omnis

A Omnis spumæ (inquit) generatio ex duarum substantiarum mixtione conficitur, altera spirituosa, altera humida. Fat autem earum mixtio, ambabus in multa perfractis & multis mutuo complexu paruis ampullis ab ipsis effectis. Cùm verò tenacem habet is qui confringitur humor consistentiam: (quo spiritum complectente, ampullas contingit generari) non facilè dissolubilis, sed stabilis spuma conficitur; qualis maximè currentibus equis, vel ira percitis apris, circa os aggregatur. Ambarum verò substantiarum confractum ac mixtionem facit nõnunquam motus violentus vel vtriusque vel alterius tantùm: nonnunquam verò & fortis calor, nisi & hunc dixerit quispiam spumam per motum operari. Verùm homini ea quæ manifesta videntur consectanti, tutius est dicere spumæ generationem: ventis quidem vehementioribus mare occupantibus, propter ictum fortiorem: in lebetibus autem, caloris ratione. Sic itaque in corporibus animalium, cùm adsunt ex morbo comitiali conuulsiones vehementia motuum solet spumam generare: in apris verò calor: in cursibus autem equorum, vtraque causa vigorem habet. Nam dum continuò per respirationes intrò & extrà fertur, saliua per ipsas extenuatur, & aliquid etiam ex pulmone instar vaporis effertur, quod saliuæ miscetur ac circumplicatur spumæ quæ generatur, substantiam vnà adaugens. Qui verò opinantur hanc spumam ex ventre prouenire, deerrant. Neque enim B fieri potest, vt affatim & cumulatè inde proueniat, cùm neque eo tempore animal euomat, neque nauseam vllam patiatur; citrà quæ symptomata, nihil è ventre potest efferri; tantum abest, vt vapor quispiam expirationi similis attolli inde possit: cùm nulla huiusmodi substantia è ventre efferatur, qualem pulmo expirat. Hæc & alia Galenus: cur verò spuma ea alba reddatur, causam esse volunt calorem & motum æquis ferè portionibus concurrentes: ita.n.& in mari accidere, cùm à ventis commouetur: ita fieri in ollis quibus ignis subijcitur, ita & in aere, agitatum à ventis humorem hyberno tempore, colore albo reddi, & postquam albuit, ob frigus quod est in aere, congelari in niuem: Somniare etiam hęc animantia palam est, quod & Aristoteles & Plinius quoque prodiderunt: Somniant autem de ijs maximè quibus assueuere, vt in nobis ferè euenire quoq; solet: Lucretius.

Cur spuma sit alba.

Somniare.

Lib. 4.

Vsque adeò magni refert studium, atque voluntas,
Et quibus in rebus consuerunt esse operati
Non homines solùm, sed verò animalia cuncta
Quippe videbis equos fortes, cùm membra iacebunt
In somnis sudare tamen, spirareque sæpe
Et quasi de palma summas contendere vires.

C Dormiunt autem plerumque stantes, tamen canterij, vt aiunt, magis, qui quòd castrati sint, mitiores & placidiores, somniculosique ac dormitantes, magis ob torporem videntur. Hinc iocus ex ambiguo apud Plautum:

Vt dormiãt

Certè hæc mulier canterino ritu astans hic somniat.

Nam & somniare, somnia est videre inter dormiendum, somniare etiam delirare, nugasque & deliramenta effutire valet, vt apud eundem: *Quos sumanos somnias.* Id est nugaris & blateras. Cùm irascuntur, canum modo dentes denudant, mordentque etiam, apparet autem ridere, & vulgò risum equinum id nuncupamus. Blanditiarum maximè sunt amantes, contrà verbera abhorrent, vt ex Xenophonte dicemus suo loco: Equæ pullos suos amant ardentissimè, cuius rei (inquit Aristoteles) indicium est quòd sępius steriles auferunt pullos à matribus, quos ipsæ amore prosequentes tuentur, sed quoniam lacte carent, deprauant eos quos diligunt. Celebratur verò amor iste, maximè ab Aeliano his verbis: Equa mater optima, summa charitate & fide pullum suum amat, cuius sanè modi amoris Darius ætate inferior non imperitus, equas à partu recentes relictis D domi pullis ad pugnas ducebat. Pulli sic alieno lacte à matribus orbi, quemadmodum homines parentibus amissis aluntur. Darius cùm inclinata iam acie in eo prælio quod ad Iassum (Issum potiùs) commiserat, Persarum res premi cœpissent, cumq; victus fuga salutem adipisci necesse haberet, in equam ascendit; quæ quòd relicti memoriam pulli recordaretur, quanto maximo potuit studio & celeritate eum ipsum prędicatur ex periculis eripuisse. Simile quid recenset quoque Paulus Venetus de Tartaris: Circa extremum (inquit) Septentrionem regio quædam est, in qua multo per annum tempore sol non apparet, ita vt uon solùm noctu tenebræ sint, sed etiã interdiu aer in modum crepusculi caliginosus. Hanc regionem confines Tartari prædę gratia ingressuri, ne propter subitò ingressuram noctem periclitentur, hoc modo cauent. Equas cum pullis accipiunt, & pullos in primo ingressu custodibus committunt, vt se illic redituros expectẽt. Sic equæ nocturno itinere diligentiùs obseruato, rectà ad pullos suos in reditu contendunt, idque celerrimè: Laxant enim eis sessores habenas, & liberè quò suo instinctu feruntur, ire permittunt. Similiter pullus ipse matrem sequitur quocumque euntem. Vult itaque M. Varro, vt pullus cùm firmior iam [illegible], in eadẽ pascua, in quibus mater est, dimittatur, ne desiderio partus sui laboret equa: nã id præ-

Ira.

Gaudere palpis.

Amor erga pullos.

Lib. 3. c. 49

Tartarorũ prædandi modus.

id præcipuè genus pecudis (inquit) amore natorum, nisi fiat potestas, noxiam trahit. Amoris istius causam esse volunt hippomanes, quod statim à fronte fœta ædito partu dicitur deuorare, vt suprà abundè indicauimus. Cæterùm alienos quoque pullos orphanos sæpè nutrire visa est vt proprios, id quod testatur Aristoteles. Equas societate coniunctas, si altera fortè perierit, alteram pullum parente orbatum enutrire dicens, cuius amoris meminit sic Tzetzes: E

Αἱ ἵπποι κατοικτείρουσαι τοὺς ὀρφανοὺς τῶν πώλων
Θηλάζουσι καὶ τρέφουσι τούτους σὺν τοῖς ἰδίοις.

Seipsam amat equa. Ipsa verò conspecta sua ipsius imagine non aliter ac Narcissus, sibi ipsi placet, & ad libidinem incitatur: de quo amore hæc prodidit Theomnestus: Rarior quidem sed hæc est equarum nota rabies, vt cùm in aqua suam viderint imaginem, amore inani capiantur & per hunc oblitæ pabuli tabe cupidinis intereant. Eius vesaniæ signa sunt, cùm per pascua velut extimulatæ concursitant, subinde conspicientes, vt aliquid desiderare vel requirere videantur. Mentis error discutitur, si deducas ad aquam detonsa iuba: tum demum speculatæ deformitatem, pristinæ imaginis aboletur memoria. Similiter etiam vt asinorum in coitu patiantur humilitatem, iubas tondere præcipiunt, quoniam comatæ pulchritudine atque gloria superbiant: id quod meminit in primis Plutarchus in Amatorio. Qui vxorem (inquit) in arctum cogit & comprimit veluti annulum digito ob gracilitatem alias delapsurum, similis est eorũ qui equas tondent & deinde ad fluuium vel lacum adducunt: nam suam formam conspicientes fœdatam, ferociã dicuntur amittere & pati porrò ab asinis se conscendi. F

Munditiès. Iam verò Lycospades dictos equos maximè studere scribit Ælianus, vt formosi videantur suis aurigis, idque ipsum cùm natant ostendere, tum enim in aquam bene penitus procedere, vt & nitidum os efficiant, & ne sordidum quippiam ex præsepi aut de via illitum deformet speciosum nitorem: ac odorati vnguenti suauitatem, Homeri & Simonidis testimonio in amore & delicijs habere existimari Sed hoc idem aliàs equis in genere attribuit, his verbis: Ex ijs qui equinæ tractationis periti sunt, audiui equum delectari lauatione & vnguentis.

INGENIVM. DOCILITAS.
Memoria.

DOCILITATIS mirique huius quadrupedis ingenij, infinita penè dixerim argumenta proferam. Homerus non tantùm intelligentiam quandam vulgarem sed diuinam, atq; etiam orationem attribuit, nam Hectoris equos deos appellat, quam aliàs nominis prærogatiuam magnis tantùm viris dare solet: Xantum Achillis equum fingit, non loqui modò, sed & acerba voce dominum increpare, non secus ac Balanum fecit asinus in sacris literis. Idem G

Iud. ca. 22. Homerus citante Platone Aenææ equos commendans, nosse ait Κραιπνὰ μάλ᾽ ἔνθα καὶ ἔνθα διωκέμεν ἠδὲ φέβεσθαι, rapidè hinc atque illinc pugnare vagarique, quasi quando vrgendum &

Militandi peritia. quando fugiendum sit, non ignorent, vnde etiam eundem celebrat Aenæam. Multa de equi ingenio Solinus de Cappadocia scribens. Terra illa ante alias (inquit) altrix equorum & prouentui equino accommodatissima est: quorum hoc in loco ingenium reor persequendum Nam equus in-

Cap. 57. Iudicium. esse iudicium, documentis plurimis patefactum est, cùm iam aliquot inuenti sint, qui non nisi primos dominos agnoscerent, obliti mansuetudinis, si quando mutassent consueta seruitia. Inimicos partis suæ norunt, adeò vt inter prælia hostes morsu petant. Sed illud maius est, quòd rectoribus perditis quos diligebant, accersunt fame mortem. Verùm hi mores in genere equorum prestantissimo reperiuntur. Nam qui infrà nobilitatem sunt sati, nulla documenta sui præbuerunt. Sed ne quid videamur dicendi licentia contra fidem arrogasse, exemplum frequens dabimus, Alexã- H

Bucephalus vnde dictus. dri Magni equus bucephalus dictus, siue de aspectus toruitate, seu ab insigni, quod taurinum caput armo inustum gerebat, vel quòd de fronte eius quædã extantium corniculorum minæ protuberabant, cùm ab equario suo aliàs etiam molliter sederetur, accepto regio stratu neminem vnquam alium præter dominum vehere dignatus est. Documenta eius in prælijs plurima sunt, quibus Alexandrum è durissimis certaminibus sospitem opera sua extulit, quo merito effectum vt defuncto in India exequias rex duceret & suprem s sepulchrum daret, vrbem etiam conderet, quàm in nominis memoriam Bucephalam nominauit. Idem de Bucephalo ferè in hec verba tradidit Aulus Gellius. Equus Alexandri regis & capite & nomine Bucephalus fuit. Emptum Cares scripsit

Li. 5. ca. 2. talentis tredecim & regi Philippo donatum. Super hoc equo dignum memoria visum, quòd vbi ornatus erat, armatusque ad prælium haud vnquam inscendi sese ab alio quàm à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est, quòd cùm in eo insidens Alexander bello Indico & facinora

faciens

A faciens fortia, in hostium cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, coniectisque vndique in Alexandrum telis, vulneribus altis in ceruice atque latere equus perfossus est: moribundus tamen ac propè iam exanguis è medijs hostibus regem viuacissimo cursu retulit; atque vbi eum extra tela extulerat, ilico concidit, & domini iam superstitis securus quasi cum sensus humani solatio expirauit. Tum rex Alexander, parta eius belli victoria oppidum in ijsdem locis condidit, atque ob equi honores Bucephalon appellauit. Sed de equorum amore fideque erga dominos suos mox plura. De ingenio verò eiusdem Bucephali meminit Q. Curtius, scribitque Alexandrum non eodem quo cæteras pecudes, animo eum equum æstimasse: quòd in dorso suo insidere non pateretur alium; se verò, cùm vellet ascendere sponte sua genua submittens exciperet, credereturque sentire quem veheret. Nos quoque Sacarum equos, si sessorem excusserint, subito consistere, vt rursum ascendere possit, ex Aeliano diximus. Inuenio denique hunc Alexandri equum cùm in propriam statuam ab Apelle sculptam incidisset, hinnitu clamoreque edito, exactissimè atque omnibus numeris absolutissimam iudicasse, ideoque Apellem illius iudicium iudicio Alexandri qui suam præferebat, prætulisse. Similis planè intellectus in equo Neoptelemo immolando meminit Heliodorus his verbis: Dixisses & equum, intelligere formam domini & quòd pulcher ipse pul-

Alexander ab equo seruatus.

B cherrimum gestaret sessorem sentire: ita collum circum mouens & arrectis auribus caput attollens & trux supercilium supra oculos versans, ferebat & ferebatur exultans & superbiēs & laxato freno alacriter progrediens, ac in vtrumque latus alternis sese librans, extremaque vngula terram leuiter pulsans, commotionem cum incessus trāquillitate temperabat. Equum C. Cæsaris nullum præter Cæsarem dorso recepisse idem Solinus, Suetonius, atque alij etiam testantur: Sed & Suetonius addit, ante Cæsarem nullum admisisse alium. Nos quoque vidimus (inquit Gaudentius Merula) equum Pannonici cuiusdam medici, qui pro foribus solutus donec ab ægris rediret, expectabat, etsi diem integrum abfuisset. Nullum alium admittebat assessorem. Aduentanti medico velut gratulabūdus occurrebat, dorso mox illo suscepto tanquam triumphans glomerabat in gyrum, aut eum subsequebatur, si is vel frigoris vel sanitatis gratia pedibus ibat. Sed de amore in dominos mox plura. Cęterùm vt minus fortassis mirandum est quòd heros suos noscunt, qui nempe ipsis benefici sunt, ita multò admirabilius est, quod populos interstinguere nosse credantur. Scribit enim Aelianus, equos Lycospades dictos Græcorum hominum studiosos esse dici, eorumque mirificam notionem habere, vt naturali quodam sensu ad eos amandos afficiantur, neque enim palpitantibus se offendi, neque resilire, sed tanquam constrictos teneri, totum diem cum ijs traducere, atque somnum prope eosdem capere. Sin ad ipsos barbarus accedat, quemadmodum ex vestigijs sagaciter odorantes canes feras percipiunt, sic eos ab equis illis cognosci, elatoq; cla-

Græcos à barbaris distinguunt.

C more tanquam sanè feram bestiam extimescentes, in fugam sese dare. Maius adhuc in intellectu iudicium equo tribuit Chrysantas apud Xenophontem, dum non intelligere tantùm, sed multa etiam homini auribus indicare nosse ait. Vt enim peritum equitandi hippocentauris præstantiorem esse ostenderet, inter alias rationes, hanc ceu præcipuam adducit, quòd hippocentaurus duobus tantùm prospiceret oculis, duabusque auribus audieret, cùm ego (inquit) equitans quatuor prospiciam oculis, quatuorque auribus præsentiam. Aiunt enim equum manifestare hominibus quæ oculis prospicit, ac multa significare auribus, quæ antea auditu percepit. Nouit optimè discernitque si qui vel regit, vel insidet, equitandi aurigandique peritus est, vt imperiti naucleri exemplo docet Ouidius, dum canit:

Auribus indicat quæ audiuit.

Li. 4. de pædia Cyri. 3

Equitationis peritū agnoscit.

Li. 1 Trist. Eleg.

Nauta confessus gelidum pauore timorem
Iam sequitur victus, iam regit arte ratem:
Vtque parum validus non proficientia rector
Ceruicis rigidæ frena remittit equo,

D *Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus vndæ*
Aurigam video vela dedisse rati.

Aegrè verò etiam imperitum aurigam ferre se equa ipsa apud Theognidem testatur, inquiens:

Ἵππος ἐγὼ καλὴ καὶ ἀέθλιη. ἀλλὰ κάκιστον
Ἄνδρα φέρω. καί μοι τοῦτ' ἀνιηρότατον.
Πολλάκι δὴ μέλλησα διαρρήξασα χαλινὸν
Φεύγειν, ὠσαμένη τὸν κακὸν ἡνίοχον. id est:

Equa sum pulchra & certatrix, sed pessimum
Virum fero, & mihi id molestissimum.
Sæpe profectò cogitaui effringens frenum
Fugere, excutiens malum aurigam.

Quod si verò probum equitem nactus fuerit equus, eius operam maximè si sagittarius fuerit, in bello, dorsi sui nisu adiuuat, naturæ quodam instinctu, vt annotauit Plinius his verbis: Ingenia eorum

Iaculantē vt iuuet.

eorum (equorum) *inenarrabilia, iaculantes obſequio experiuntur: difficiles conatus corpore ipſo, nixu-* E
Plinius correctus. *que iuu ntiam*. Sic enim apud Plinium ſcribendum eſſe, non *inuitantium* docet Baptiſta Pius Bo-
nonienſis noſter in explicatione verſus iſtius Flacci:
Lib.6. ——— *Innentaque adiutum miſſile planta*
Dirigit. Adiutum (inquit) dixit, quia quando volumus mittere telum, pedem intendimus, ac
alterum crus explicamus, & mox iaculamur, quo corporis niſu miſſilia iuuantur. Quàm docile mo-
Docilitas. do animal ſit equus eleganter docet Gryllus apud Plutarchum, brutorum ingenia cum humanis
conferens: Quæ homines (inquit) ludentes aut luxuriantes diſcunt ac meditantur, hæc noſtra
intelligentia etiam contra corporis naturam aſſequitur, freta vi percipiendi innata atque copioſiſ-
ſima. Non dicam de catulis feras indagantibus, aut pullis equorum ad certum numerum gradi
diſcentibus, ſed & corui loqui & canes per aduerſos ſaltare orbes diſcunt, & equi & boues in thea-
tris mirabiles addiſcunt motus, ſeſſiones, inſtitutiones, choreas, itaque meminerunt artis, eam-
que exercent, hominum maximè ſtudio atque induſtria: quæ ipſa docilitatis ſunt documentum,
Tripudiāt. nullam aliam ad rem proſunt. Quomodo autem ad certum numerum gradi diſcant, dicemus in-
frà, qui verò id naturæ ductu præſtent, diximus iam antè. Choreas tripudiaque edoceri Sybari-
tarum exemplo notiſſimum, qui cùm eò deueniſſent dementiæ, vt in ſympoſijs equos ad tibiā tri- F
pudiare docuiſſent, ad internecionem vſque deleti ſunt, vt meminit Ariſtoteles de eorum agens
Sybaritæ vt victi. repub. Crotoniatæ enim hoſtes, hoc deliciarum ſtudio intellecto, ſaltandi concinnitatem illis pa-
rarunt, tibicines, vt equos ita inſtitutos, vt audito tibiæ cantu, ſeſe ſtatim attollerent arrectos, pe-
dibuſque prioribus vice manuum geſtus motuſque quoſdam chironomiæ ederent ad numerum
Ath.li.12. c.6. ex Ariſt. ſaltatorios, militibus ſuis permiſcentes, quorum melodiam cùm audiuiſſent non ſolum dicuntur
exilijſſe, verùm etiam excuſſis ſeſſoribus ad Crotoniatas hoſtes transfugiſſe. Idem ſcribit Charon
Lampſacenus Biſaltas contra Cardianos deſignaſſe. Onarim enim Biſaltarum ducem, tibicinam
Cardianam in arte erudire feciſſe; vbi ergò pugna fuit cœpta, tibias inflare moduloſque canere
Li.12.c.23 iuſſiſſe conſuetos, equos autem ijs auditis in poſteriores pedes erectos, in tripudiū eſſe conuerſos:
& cùm Cardianorum vis in equitatu poſita eſſet, victos facileque ſuperatos fuiſſe. Olaus Magnus
Elandiæ inſulæ equorum mira docilitas. equos in Elandia inſula Gotici maris ingenioſiſſimos eſſe teſtatur, vt ſaltibus & choreis buccinæ
vel tympani ſono per eos adaptari poſſint, quarum exercitium eſt, huiuſmodi ſpectaculis acquire-
re quęſtum: Item inſtrui vt circulos ferreos aut ligneos non admodum amplos, more canum, tran-
ſiliant, ſaltuatimque viuaciſſima pernicitate ſeſe gyrando reuoluant. Proprio etiam nomine mo-
nitos magis vel minus id facere, iuxta arbitrium imperantis. Huius autem inſulæ equos exiguo G
corpore eſſe ſuprà dixi: quare talem fuiſſe conijcio, de cuius mira docilitate hæc nobis prodidit
Exer.209. Scaliger. Equum puſillum deformem circumducebat agyrta quidam, cuius iuſſu atque etiam ſo-
lo interdum nutu ille omnia faceret; ambulare, ſuccuſſim properare, currere, ſaltare, vel quadru-
pes vel bipes. Vinum bibere vidimus: (Olaus illius inſulæ equos cereuiſia & vino vſque ad ebrie-
tatem potari aſſærit; & Cardanus in appendice librorū de varietate rerum, quia zithum ſiue cere-
uiſiam & vinum bibunt, magis dociles reddi, idq́; cum alijs animantibus commune habere iſtiuſ-
modi equos, maximè cum auibus author eſt,) in clunibus ſedentem; anteriores pedes ad pateram
ferri: peluim ſiue malluuium cruribus ſuſtinere, quaſi à tonſore lauaretur; qualem pictum vide-
mus aſinum cucullatum: humo ſeſternere, proiectum atque porrectum iacere: ciliorum compreſ-
Canis mira actio. ſione annuere: caput ad heri nutum attollere; in terga vertere: ſupinus oſtendere quo corporis
ſitu mulier ineuntem admittat virum. Poſtremò nullum (inquit) canem vnquam vidimus do-
ctiorem aut dociliorem, niſi vnus excipiatur, qui ſuper anterioribus pedibus erectus ac bipes am-
bulans, elatis clunibus, illuſtriſſimæ hominum coronæ miraculo fuit. Hæc ille. Solinus iſtiuſmo-
di docilitatem, diſcendique promptitudinem, voluptatem vocat, inquiens. *Voluptatem equis in-*
eſſe Circi ſpectacula prodiderunt: Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam ſaltationibus, H
Stabulum agnoſcunt. *quidam colorum varietate, nonnulli etiam accenſis facibus ad curſus prouocantur*. Hiſce diſcendi fa-
cultatibus addendum, quòd ſua ſponte domum reuerti viſus ſit. Accepimus enim Galbam Imp.
cùm de equi cuiuſdam poſſeſſione diſputaretur, velatum præcepiſſe duci ad flumen, & vbi bibiſ-
ſet, linteum amoueri oculis, illiuſque adiudicaſſe equum, ad cuius ille equile iam liber factus abi-
ret, cùm ſcilicet equus ſolitum ſit adire diuerſorium, ſic & Horatius vltra id inuitos agi docet,
Li.1.Epiſt. dum canit:

Mutandus locus eſt & diuerſoria nota
Præter agendus equus: quò tendis? non mihi Cumas
Eſt iter aut Baias, læua ſtomachoſus habena
Dicet eques, ſed equi frenato eſt auris in ore.

Quaſi dicat, eques à conſuetis diuerſorijs equum cogit auelli, & ad aliam viam ingrediendam fre-
no incaſsùm impellit. Quamuis verò freno habeniſque communiter regatur, inſtitutus tamē neu-

tro in

A tro indiget. Deuxippi enim equus, vt annotauit Suidas in Ἵππος, ita erat edoctus, vt & fine habenis ocyssimè ferretur, & illo pedetentim procedente, placidissimè staret, & declinante, vt circuiret, atque in gyrum cùm duceret, agiliter conuerteretur. Et apud Strabonem legimus Nigritarum equos absque freno & fune aliaue re dominos sponte sequi, nec alia beneuolentia dominos sequi quàm canes solent. Docentur & in ventrem cubare, ne corporis altitudine venantes heros prodant, vt Herodotus prodidit, Thyssagetis inquiens vicinos Iurcas & ipsos victitare hunc in modum: Conscensis arboribus, quæ per omnem regionem frequentes sunt, insidiantur. Singulis adest canis, & item equus, in ventrem cubare edoctus humiliùs, subsidendi gratia: Vbi quis ab arbore feram viderit, sagittaque percusserit, conscenso equo illam persequitur, comitante cane. Denique illud præ cæteris equum omnis disciplinæ capacem esse ostendit, quòd homines adorare visus sit. Neruæ enim, simul ac Parthorum & Armeniorum fines ingressus est, testatur Dion, regionis satrapas, ipsosque mox reges cum muneribus occurrisse, equumque duxisse ita edoctum, vt regem adoraret. Nam pedes anteriores, in modum supplicantis flexisse, caputque pedibus eius qui proximus esset, subiecisse. Quæ res ne fabulosa ridiculaque videatur, adducam & Textoris fidem, qui ceu testis oculatus scribit: cùm in aduentum & gratulationem Mariæ puellæ Britannicæ

Vbi frenis non egeãt.
Lib. 17.
In vẽtrem cubant.
Lib. 4.
Homines adorant.

B (quæ Ludouico duodecimo Gallorum Regi nupserat) spectacula illa quę torneamenta nũcupantur, Lutetiæ frequenti rerum omnium apparatu ederentur; visum fuisse sibi equum, qui sessore hortante Reginam inclinatis plerumque genibus salutabat, moxque consurgens volucri saltu in aëra sese efferebat. Quod verò Solinus ait hostes nosse, eosdemque mordicùs petere, id quoque legimus apud Herodotum de Artybij Persarum ducis equo: edoctum nempe fuisse, vt se in armatum erigeret, pedibusque simul atque ore eum, in quem agebatur, insiliret: sed artem arte illusam. Onesilum enim Cypriorum ducem, cùm in ipsum Artybius eum equo esset inuectus, inuadentem vulnerasse, satellitem verò (vt conuenerat cum eo Onesilus) sublatos equi pedes, in Onesili scutum eos iactantis, falce abscidisse. Ob tantas itaque ingenij vires, ipsum ingenium equum vocari notum est. Ouidius:

Hostes agnoscunt.
Equus pro ingenio.
Li. 2. Fast.

Adde peregrinis causas mea musa Latinas,
Inque tua noster puluere currat equus.

Et rursus:

Quæ decuit primis sine crimine lusimus annis,
Nunc teritur nostris area maior equis.

Lib. 4.

C Quod si verò quis equo isthæc quæ recensuimus, conuenire minimè velit, immo animal potiùs esse stupidum, cùm in sacris litteris legamus, *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus:* Hunc ego admonitum volo, hæc Psalmistæ verba de ferocia potiùs ac superbia, quàm de ingenij hebetudine intelligi. Sic enim ad eum locum D. Augustinus: *Equus*, inquit, *& mulus erigunt ceruicem aliquam & sua ferocitate excutiunt à se sessorem suum.* Alij de libidine etiam eundem locum intelligunt. Sessore autem excusso vel amisso, incerto cursu, incertoque ordine huc atque illuc fertur, vt in mari nauis amisso gubernatore, vtq; in acie miles. Claudianus de exercitu, qui ducem amisit:

Psal. 31.
Lib. 10.

Non peditem præcedit eques, non commoda castris
Eligitur regio, vicibus custodia nullo
Aduigilat vallo, nam explorantur eundæ
Vitandæque viæ, nullo se cornua flectunt
Ordine, confusi passim per opaca vagantur
Lustra, per ignotas angusto tramite valles;
D *Sic orbi rectoris equi, sic orba magistro*
Fertur in abruptum casu, non pondere puppis.

Sed de superbia equi mox. Nunc memoria quoque valere est ostendendum. Id imprimis tubæ sonus indicat, quo nimirum audito aures arrigit, nares inflat, hinnit, frena cum strepitu rodit, pedibus terram quatit, loco manere difficulter potest, pugnandum esse ex assueto aliàs sono recordatus. Aristoteles verò tantum in equo memoriæ vigorem agnoscit, vt in posterum vocem agnoscat equorum quibuscum pugnauit prius. Et Gryllus apud Plutarchum artis quam didicerunt optimè meminisse asserit, quin Aelianus ait rerum quas perceperunt, memoriam à nulla deleri obliuione. Memoriæ autem vim Tzetzes exemplo nobis ostendit parasiti, qui cùm equo veheretur curili, prandio, quod captabat, frustratus est. Equus enim incidens fortè in quandam columnam metæ forma, & putans Circum esse eum locum, vsque ad vesperam circum eam se flectebat cum impetu, vt in Circo assueuerat, semper currens. Sigonius verò elegantem recenset historiam, ex qua equi cognoscitur cum memoria insignis vixque credibilis ingenij iudicijque vis. Ea autem talis est, Ioannes Pontifex Romanus a Theodorico Ostrogotho ad Iustinum Imp. legatus missus, cùm

Memoria vt valeat.
Lib. 19. regni Occid.
De equo mira historia.

cùm Corinthum adijsset ac terra inde pergere vellet, mansuetum equum quærens, vnum à nobili quodam viro accepit ea conditione, vt postquam ad certum locum venisset, eum remitteret: Quod cùm is præstitisset, res incidit ad admirationem insignis, quippe equus qui sanctum pontificem detulit, postea nunquam dorso suo insidentem mulierem passus est. Qua re animaduersa, ille equum remisit, orans vt possideret, quem suum secundò fecisset. Huius Historiæ S. Gregorius est author. Similis huic sed contrarij euentus historia à Pet. Gregorio Tolosano recensetur his verbis: Nobilis quidam frater Episcopi cuiusdam, abusus religione, vt equum Episcopi extorqueret strenuum & sibi valdè idoneum, quo solo tamen episcopus equitaret, & ideò facilè ei non fuisset daturus: is enim, vt scribit liber qui dicitur Scala cæli, titulo seu capite de oratione, super prædictum equum clam frater solitus erat equitare, dumque calcaribus vrgebat, dicere, Deus in adiutorium meum intende, quibus validè infixis equus saltu crebro se extollebat cum impetu, eaque tam diu consuetudine vsus, donec equus quoties audiret, Deus in adiutorium meum intende, metuens sibi a calcaribus, saltibus crebris se extolleret: Voluit autem in eo equitare episcopus, quia optimus erat, & vbi iam viam ingressus cœpisset cum capellano matutinas, & pronunciare, Deus in adiutorium meum intende, metuens sibi à calcaribus, tam valido saltu extulit, vt sessorem episcopum excuteret, & in lutum proijceret, vnde miles frater, qui equo inhiabat, occasionē captans, persuasit illi, ne vnquam in posterum eum equum conscenderet, qui potiùs requireret militem quàm episcopum, atque ita facilè equo potitus est. Hæc itaque ille. Meminit verò equus non solùm vigilans, verùm etiam in somno vt in nobis accidit, circa ea occupatur, quæ interdiù acta sunt, vt circensis equi exemplo ostendit Claudianus in præfatione in sextum Honorij Augusti consulatum: E F

Lib. 13. de repub. c. 13 4.

Militis cuiusdā astus.

Equi somnia.

Omnia quæ sensu voluuntur vota diurno,
Pectore sopito reddit amica quies.
Venator defensa toro cùm membra reponit
Mens tamen ad syluas & sua lustra redit.
Iudicibus lites, aurigæ somnia currus,
Vanaque nocturnis meta cauetur equis.

AMOR. GRATITVDO. ET FIDES erga Dominum. G

Li. de soler. animal.

Animālia quæ hominē ament.

Lib. 5.

QVAMVIS solum aquatilium Delphinum amare hominem, vt homo est, tradat Plutarchus, ex terrestribus verò nullum esse, quod ita hominem amet, nam mansuetissima vtilitatis tantùm gratia amare eos, à quibus aluntur, & cum quibus consueuerunt, vt canis, equus, elephas, incredibilis tamen in equo siue is ollaris sit, siue syncerus à pluribus prædicatur authoribus, & ni fallor, purus ac syncerus, sed & idem Plutarchus in eodem libro equum testatur hominum amans animal esse, sed nisi probè curetur, infensum fieri & alienū. Ostendit autem id eleganter Pandarus Homericus in Iliade, inuitatus enim ab Ænea, currū suum ascendere, periculosum ait, ne domini sui voci equi assuefacti, sibi præliaturo, quia eos nunquā curasset, quòd eorum dominus non esset, inutiles sint ac damno futuri. Dicebat itaque Aelianus, si accuratè & liberaliter tractetur equus, cum beneuolentia erga eum qui sibi benefecit, cumque amicitia acceptum beneficium compensare. Philarchus, vt citat Plinius, refert Centeretrium è Galatis (Aelianus interprete Gyllio eandem historiam narrans, hominem hunc natione Gallum, nomine Centoaratum fuisse ait) in prælio occiso Antiocho potitum equo eius, conscendisse ouantem: at illum indignatione incensum domitis frenis, ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumque vnà. Occiso Scytharum, qui equitatus & equorum gloria strepunt, regulo ex prouocatione dimicante, hostem cùm victor ad spoliandum venisset, ab equo eius ictibus morsuq; confectum, idem Plinius attestatur, vt minus miremur, si Mithridates rex Ponti somnum capiens corporis sui custodiam non modò satellitibus, sed & tauro & equo & ceruo mā suefactis committeret: Author enim est Aelianus isthæc animantia ad dormiētis eius regis custodiam aduigilasse, & si quis accederet, illius sensum ex ipsa respiratione quam mox percipiebant, taurus mugitu, equus hinnitu, ceruus sua etiam propria voce, eum à somno excitasse. Idem quoque Plinius Dionysij equum refert ex Philisto, cùm ab eo in cœno hęrens esset relictus, vt sese eximisset, secutum vestigia domini, etsi apum examen tergo hæreret, in hoc sanè domino qui reliquerat eum, multo gratior, multoque plus humanitatis, amorisque quàm ipse homo, ostendens. Sed longè adhuc maio- H

Gratitudo.

Occisos dominos vindicant.

Mithridatis custodia corporis.

Li. 7. c. 46.

Equus Dionisij domino gratior.

A maiorem amoris erga heos ſuos affectum in equis agnoſcit Homerus, dum occiſo Patroclo à lachrymis minimè temperate ſibi queant, imo hunc *Equi flent ſuos dominos.*

—— Ἑστάοτες πενθείετον, οὔδει δὲ σφιν
Χαῖται ἐρηρέδαται, τῷ δ' ἔσατον ἀχνυμένῳ κῆρ.
—— *Stantes lugent & ad terram ipſis*
Iubæ profuſæ ſunt: hi autem ſtant triſtes corde.

Et rurſus:

—— Δάκρυα δὲ σφιν
Θερμὰ κατὰ βλεφάρων χαμάδις ῥέε μυρομένοισιν
Ἡνιόχοιο πόθῳ. *Lachrymæ autem ipſis*
Calidæ ex palpebris in terram fluebant plorantibus
Aurigæ deſiderio.

Quem eundem affectum Virgilius in Pallantis occiſi equo imitatus eſt.

Poſt bellator equus poſitis inſignibus Aethon
It lacrymans, guttiſque humectat grandibus ora.

B Propertius verò in Arione quem Adraſto Neptunus donaſſe fingitur.

Qualis & Adraſti fuerit vocalis Arion
Triſtis ad Archemori funera victor equus.

Quamuis autem ſuperlationis poeticę nonnulli eſſe velint, & extra varietatẽ longo ſpatio tractuq; excurrentis, iumentis lacrymas tribuere, ſaltem concedendum erit, amoris pręcipui ac beneuolentiæ equorum indicari documentum hoc figmento, ſi ita dicendum fuerit, quod tamen vix admitto, cùm & Suetonius hiſtoricus veridicus, id quoque de Cæſaris equis ſcriptum reliquerit his verbis: *Equorum greges, quos in flumine Rubicone trajciendo Marti conſecrarat, ac vagos ſine custode dimiſerat, comperit pertinaciſsimè pabulo abſtinere, vbertimque flere.* Et Accurſius legum interpres refert, vt citat Rauiſius Textor, eundem Cæſarem triduo antiquam moriretur, aſturconem ſuum flentem inueniſſe, futuræ quidem mortis indicium. Idem de Caligulæ mortis præſagio dicemus ex Nipho inter prodigia. Ad lacrymas verò quod attinet, teſtatur & Cardanus Aſturconem ſuum fleuiſſe ſæpius vbertim, ſed ſe cauſam fletus ignoraſſe, fleuiſſeque palam maximè æſtate, ſed cùm nihil eueniret aduerſi, credere ſe vel natutaliter flere, vel à morbo aliquo impelli. Vtcumque eſt, Plinius quoque tradidit eo affectu pleroſque equorum in dominos eſſe, vt interemptos C lugeant, lachrymaſque interdum deſiderio fundant. Et Silius Italicus ad Virgilij Homerique imitationem, haud minori affectu dicendique facilitate, alterius cuiuſpiam equi amorem erga ſuum dominum his verſibus expreſſit:

Agnouit ſonipes, arrectiſque auribus acrem
Hinnitum effundens ſternit tellure Vageſum,
Quem tunc captiuo portabat in agmina dorſo,
Hinc rapidum glomerans curſum per lubrica pinguis
Stante cruore ſoli, & mutilata cadauera cæde
Euolat, ac domini conſiſtit in ora tacentis:
Inde inclinatus collum ſubmiſſus & armos,
De more inflexis prædebat ſcandere terga
Cruribus, ac proprio quodam trepidabat amore.

Viſus præterea equus eſt mortuo domino, non voluiſſe vlterius viuere, ſed pertinaci inedia mortem ſibi procuraſſe, ſicuti de Nicomedis Bithyniæ regis equo teſtatur Plinius his verbis: *Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia vitam finiuit.* Teſtatur verò etiam Dio exque eo Xiphilinus, D cùm Seuerus prætorianis militibus qui Pertinacem occiderant, equos & arma adimiſſet, illique diſpergerentur, vnum fuiſſe ex ijs, qui quòd equus eum nollet deſerere, ſequereturque hinniens, ſe ipſumque equum interficeret, equum autem ſpectatoribus libenter domini ſui manibus mori viſum. Iam verò eò in quibuſdam equis amorem erga altores proceſſiſſe legimus, vt laſciuioris Venereæ libidinis nota minimè caruerit. Socles enim formæ pulchritudine egregius Athenienſis, cũ equum emiſſet pulchrum & tam vehementi in ſe amore incenſum, vt cùm adeſſe ſentiret dominum, exultaret & geſtiret; cùm aſcendere pararet, ſe ad conſcenſum præſtaret obedientem; cùm ante oculos conſiſteret, ille ſuauiter & amatoriè in eum intueretur. Quæ omnia eatenus amatoria & iucunda viſa ſunt, quoad petulantiam in adoleſcente attentare (inquit Aelianus) conatus eſt, ſimul & fama turpitudinis de ambobus diſſipata extitit: Tum eam infamiam Socles ſibi conflari non paſſus, vt in amatorem flagitioſum & petulantem odio intenſus equum vendidit. Is non ferens ab adamato ſuo ſe diſtractum abeſſe, acerrima inedia voluntariam ſibi conſciuit mortem.

Mortuo domino ſuperuiuere nolit

Amor equi laſciuus.

Lib. 6. c. 43

PVDI-

PVDICITIA.

Li.6. Hiſt. 22. Lib. 10. Metam.

QVAMVIS teſtante Ariſtotele, equi & matres & filias ſuperueniant aliorum animantium more, vt Ouidius cecinit:

——— Cocunt animantia nullo
Catera delectu, nec habetur turpe iuuencæ
Ferre patrem tergo, fit equo ſua filia coniux.

Cognationum tamen intellectum equis ineſſe, inſignia exempla teſtantur, quæ non ſolùm filios à matrum, matrumque à filiorum congreſſu ſibi temperaſſe nos admonent, ſed ad tam illicitum & ferinum coitum impulſos de impulſoribus debitas pœnas exegiſſe. Scytharum regem (inquit Aelianus) equam habuiſſe audio omni virtute quæ ab equo præſtari queat ornatam, tum huius quoque habuiſſe pullum, cæteris equis virtute præſtantem. Cùm igitur equum aliquem non reperiret dignum qui ipſi equæ admitteretur, ſed neque equam tam generoſo pullo conuenientem, ambos in eundem locum coëgiſſe. Veruntamen eos cæteris quidem in rebus inter ſe amanter geſſiſſe & libenter verſatos ſimul fuiſſe, non tamen ad coitum perueniſſe; quoad per inſidias admiſſarij veſtimentis adumbrati fuiſſent, tum inceſtum ſtuprum admiſiſſe, quod quidem factum primùm vt ambo intellexerunt tam impium flagitium morte diſſoluere conati ſunt: ſeſe enim præcipites agentes, mortem ſibi conſciuerunt. Recenſet eandem hiſtoriam Ariſtoteles, cæterùm paulo aliter, Ferunt (inquit) regem Scytharum habuiſſe equam egregiam, ex qua mares generoſi omnes gignerentur; quorum vnum qui præſtantior haberetur, cùm vt matre procrearet, placeret, admiſſum omnino recuſaſſe: opertam deinde latuiſſe matrem, vt imprudens ſuperueniret, verùm vbi à concubitu faciem matris detectam agnouerat, fugam properaſſe, atque ſeipſum actum præcipitem interemiſſe. Alij rurſus ferunt regem Scytharum hoc fieri voluiſſe, cùm reliquus præſtantium equorum grex peſte abſumptus eſſet; & ne ex odore inuicem noſcentes coitum detractarent, vtroſque a proriga alijs pellibus obtectos & oleo odorato inunctos fuiſſe: poſtea verò cùm remotis operimentis inceſtum cognoſcerent, vinculis abruptis magno cum hinnitu procurriſſe, & capita tandem petris illiſa confregiſſe: ſic enim rem narrat Oppianus. Quod verò de fallente proriga pœnas ſumpſerint, authorem habemus M. Varronem his ferè verbis: *Tametſi incredibile quod viſu venit, memoriæ mandandum. Cùm equus matrem vt ſaliret, adduci non poſſet & cum capite obuoluto proriga adduxiſſet, & coegiſſet matrem inire, cùm deſcendenti velum dempſiſſet ab oculis, ille impetum fecit in eum, ac mordicans interfecit.* Vtramque hiſtoriam breuiter atque ſuccinctè attigit Plinius. *Alium (inquit) equum ferunt detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petiſſe prærupta atque exanimatum. Equam eadem ex cauſa in Reatino agro, laceratumque pariter aurigam inuenimus. Namque & cognationum intellectus in ijs eſt: itaque in grege prioris anni ſorore, libentiùs etiam quàm matre, equa comitatur.* Ex noſtris quoque Ioannes Lupus in tractatu de matrimonio & legitimatione aliam ſed omnino huic loco inſerendam hiſtoriam recitat de pullo, qui agnita matre poſt coitum de ſe ipſo pœnas ſumpſit. Inquit enim, in prouincia Vandaliæ id contigiſſe, quòd cùm equus matrem adopertam compreſſiſſet, (nam haud tectam prius recuſarat) ea confeſtim detecta & à filio agnita, is capite reclinato ſibi genitalia amputauit: exque eo & ipſe Lupus naturæ aſſignat, quòd legibus prohibitum eſt, matrimonium inter parentes & liberos. Iam verò pullos Zelotypia matrum teneri aduerſus cuſtodes compertum eſſe, annotauit ex Eudemo Aelianus. Is enim equam adoleſcentem ac armenti præſtantiſſimam, tanquam omnium formoſiſſimam puellam ab equiſone adamatam fuiſſe tradidit: primùq; ſui amoris hunc flagrãtiæ moderatum fuiſſe, deinde libidine inflammatum, vſque eò proceſſiſſe cum equa, vt venereo complexu iungeretur, remque tandem perficeret turpem. Vbi verò equæ pullus & ipſe formoſus inceſto ſtupro matrem contaminari perſpexiſſet, eam ſic a domino tyrannicè tractari acerrimè tuliſſe: itaq; impetu facto virum interemiſſe: atque cùm obſeruaſſet, vbi humaretur, eò profectum refodiſſe, omnibuſque ſupplicijs cadauer iam nullum ſenſum ex mœrore percipiens affl ixiſſe.

Equus poſt initam matrem ſe occidit.

Equus cur prorigam occiderit.

Pullus cur ſe ipſum caſtrarit. Pulli Zelotypia.

MAGNA-

A

MAGNANIMITAS. VICTORIÆ Cupiditas.

ADAMANTIVS physiognomon μεγαλαυχίαν & φιλοτιμίαν, id est superbiam siue magnanimitatem & gloriæ studium equi ingenio attribuit. Græci verò etiã sermonem ligatum & numerosum, ἔφιππον dicunt, hoc est sublimem & quasi equo inuectum, vt solutum πεζὸν id est pedestrem & humilem: Est enim equus authore Galeno velox, superbum, & generosum animal; & huic naturæ aptũ corpus habet, vngulis nempe robustis, & iuba instructum. Equidem cùm festinat ad alios equos, sed ad equas maximè, tum & attollit ceruicem quàm altissimè & caput maximè proclinat truci cum specie, tum criniũ mollitudinem fert sublimem & caudam sursum intendit, vt ex Xenophonte discimus, vnde etiam Adamantius hominem qui humeris subcõ- *Superbia & magnanimitas equo ascripta.*

B mouetur, rectus autem est & altæ ceruicis, contumacem esse ait & contumeliosum, quoniam ita graditur equus. Superbire etiam equas iubæ pulchritudine aiunt, & nisi detonsa asinum ineuntem se admittere. Testatur id Plinius; *Equarum* (inquit) *iubas tondere præcipiunt, vt asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire.* Sed disertè, vt omnia Aelianus, inter cæteras animantes (inquit) equos magno elatoque animo est. Enimuerò magnitudo & celeritas ipsa, cerui eiusque eminentia, & crurum facilis contractio, facilisque porrectio & vngularum crepitus inducunt, cùm vt audaciùs is exultet & gestiat, insolentiusque efferatur, tùm maximè comata equa mollitie & insolentia diffluens superbiat, eamque ob rem ab asinis se iniri dignissimè ferat, vt maximo vicissim gaudio compleatur, cùm equo tanquam nuptijs sociata sit, ob idque ipsum se plurimi esse arbitretur: cuiusmodi affectus gnari, qui sibi mulos gigni volunt, equæ iubam temerè & sine artificio tondent, posteaque asinos admittunt: ea verò tum mariti ignobilitatem, cuius prius pudebat, & contra quem antea resistebat, facillimè patitur: atque eius rei Sophocles meminisse videtur. Hæc itaque ille. Cæterùm etsi proprijs ornamentis superbiat equus, accrescit tamen augeturque mirum in modum superbia, animique elati vigor, si aliena accesserint, eoque magis superbire videtur quo venustiora ac pretiosiora fuerint ornamenta. Multa memoranda de *Lib. 2. Physiogn.* *Equa quando asinum admittit.* *Equus ornatus superbior.*

C Bucephalo Alexandri paulò ante diximus, cuius ingenio iudicioque hoc magnanimitatis signum adijciendum nunc existit, quod his verbis nobis proditum memoriæ reliquit Plutarchus: Bucephalus quantisper nudus erat, conscendendum se etiam equisoni dabat: ornatus verò regijs iam aulæi collaribusque, neminem admittebat, Alexandro tantùm excepto: cæteris periculum facturis aut alioqui propius accedentibus, ingenti hinnitu occurrere, insultareque; ac nisi cederent, fugaque sibi consulerent, proterere solitus. Quod verò flexuosa & quasi sinuata agitatione etiam delectantur equi, id quoque magnanimitatis est indicium, cùm nisi generosi ita ingrediantur, vt non directè sed in latera euagantes vicissim pergant, vt illa apud Euripidem mulier πολλὰ πολλάκις τ' ἴχνοντ' ἐς ὀρθὸν ὄμμασι σκοπουμένη. Eandem quoque superbiam frequenti indicat fremitu, vnde frementem, pro superbiente dixit Statius hoc versu: *Lib. Vtrum animal.* *In incessu superbit.* *Li. 3. Theb.*

—— Et media quamuis in cæde frementes
Hos asistere equos.

Et Horatius: *Lib. 4. Car.*

Vexare turmas & frementem
D *Mittere equum medios per ignes.*

φρυάττεσθαι Græci id dicunt. Quare cùm Anthistenes philosophus equum vidisset φρυακτιῶ id est frementem in quadam pompa, hoc est fremitu turgidum, Platonem, in quem libentissimè omne genus scommata iaciebat, veluti quadam ἱπποτυφία siue equina superbia superbientem taxans, inquit, *tu mihi videris etiam bonus equus*, sed interpres Diogenis Laertij φρυακτιῶ reddidit preclarum, cùm sermo sit de equa superbiente, quo sensu etiam Plutarcho equi dicuntur φρυαττόμενοι πρὸς τοὺς ἀγῶνας, quasi superbia aliqua ducti ad agones siue equestria certamina. Transferturque vocabulum metaphoricè ad hominem, vt apud Athenæum de Demea filio Demadis: ὃν φρυαττόμενον ποτε ἐπὶ τοῦ βήματος ἐπιστόμισεν ὑπερείδης, εἰπών, Οὐ σιωπήσῃ μειράκιον μεῖζον τῆς μητρὸς ἔχον τὸ φύσημα, hoc est quem in subsellijs frementem ac insolescentem velut ore clauso coercuit Hyperides, sic allocutus: num tacebis adolescentule, maiorem flatum habes quàm mater. In quibus Athenæi verbis an- *Plato equus cur dictus.* *In Lycurgo*

notant docti, quod cùm φρυάττομαι coniunctum ſit φύσημα, quandoquidem φύσημα & φρύαγμα priuatim equorum ferociam atque ſuperbiam denotant, id quod conſtat in primis ex hoc Xenophontis in libro de equeſtri arte: ἀθρόον δὲ τὸ φρύαγμα καὶ τὸ φύσημα τῶν ἵππων συμπαρέσοιτο. Eleganter autem Torquatus Taſſus equi liberi,& libertate gaudentis & inceſſum & hinnitum frequentiam nobis deſcripſit: E

Come deſtrier, che da le regie ſtalle,
Oue à l'vſo de l'arme ſi riſerba
Fugge, & libero al fin per largo calle
Và tra gli armenti,ò al fiume vſato à l'herba,
Scherzan ſu' l collo i crin, e ſu le ſpalle
Si ſcuote la ceruice alta, e ſuperba,
Suonano i piè nel corſo, e par ch'auampi
Di ſonori nitridi empiendo i campi.

Libertate amat. Libertatis autem amicum eſſe equum, equæ necdum initum paſſæ exemplo oſtendit Horatius,

Li.3.Od.2.

Quæ velut latis equa trima campis *Ludit exultim, metuitque tangi*
Nuptiarum expers & adhuc proteruo, *Cruda marito.* F

Faſtus muliebris equæ cōparatus. Apparet Horatium æmulatum fuiſſe hoc verſu Teium Anacreontem qui ſimiliter muliebrem faſtum, arrogantemque animum vt iocosè inceſſeret, puellam quandam equino comparauit pullo, in quem nemo adhuc inſcendiſſet, atque ita aſsultim nullo cohibita fræno temerè vagaretur, cuius verſus ſic Latinos fecit Pierius Valerianus: *Pulle Thraicia ecquid, ò me Torue luminibus petitum Impiè fugis? Videris nil quidem ſapere, at perita Pulchrè erit tibi ſi lupatos Illigauero, moxque habenas ſumpſero atque circumvertero, Metæ in ambitum atque finem. At tu amœna prata paſcis, Molle ſed laſciuienti, Non erit magiſter vſquam ſeſſor, inſultare qui te, In modum probè inſtruat.* Similiter Lucilius equam Theſſalicam eleganti traductione animoſam vocat, ferocem, acrem & ſuperbam ac propè indomitam. Illius verba ſunt. *An equam te acrem atque animoſam, Theſſalam, vt indomitam frenis ſubigam antè domumque?* Animoſus enim equus conſimilibus epithetis ornatur ab alijs quoque poetis. Ouidis animoſum dixit, necnon magnanimum, fortem Lucretius & Virgilius, intrepidum Statius, Virgilius item acrem & ardentem, ferocem Lucanus & Ouidius, qui item terribilem dixit, Silius autem & minantem, alij aliter. Animoſitatem autem aut generoſitatem equo conuenire notat Sidonius, inquiens: *Emicatque vt equi potentis animoſitas.* Signum animoſitatis, quòd naturæ ductu abhorret ab operibus quæ ſeruilia ſunt, quod acutè indicat Simonides poeta exemplo mulieris, quæ equam matrem habuerit, hanc enim neque molam contingere, nec cribrum leuare, nec domum verrere, nec iuxta furnum verſari, ſed bis terúe quotidiè comare ſe atque vngere. Sed & ipſe Simonides pullus equinus dicebatur, quod eſſe natura videretur timidus, matris tamen (equæ) veſtigia pulchrè ſequeretur. Eò modò etiam maior in equo generoſitas laudari debet, quòd cum in ſenili ætate vires quidem remittuntur, vt notum eſt ex hoc Tibulli: G

Animoſitas.

Abhorret à ſeruilibus.

Simonides pullus equinus dictus.

Li.1.Eleg.4.

Quam iacet infirmæ venere vbi fata ſenectæ *Qui prior Elæo eſt carcere miſſus equus.*

generoſitatem ac magnanimitatem animi nunquam remittit, vt eleganter oſtendit Sophocles.

In Oreſte.

Animoſitas ſenio non perditur.

Ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενὴς κὂν ᾖ γέρων
Ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν
Ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἵστησιν, ὡς αὔτως δὲ σὺ
Ἡμᾶς τ' ὀτρύνεις καὐτὸς ἐν πρώτοις ἕπῃ. id eſt,
Generoſus vt equus, conſenuerit iam licet,
Animum tamen nunquam in periculis abijcit,
Sed auribus rectis ſtat: itidem tu quoque
Et excitas me & ipſe cum primis ades. H

Verba ſunt Oreſtis ad pædagogum ſenem, cuius conſilio & auxilio occidit Clytemneſtram & Ægyſtum. Iſtiuſmodi animoſitatem, vel ſi placet vocare animum intrepidum nullibi magis quàm vbi maiora imminent pericula, oſtendit: authoremq. in primis habemus Ariſtotelem, equum non ſolùm non prohorreſcere hoſtium impreſſiones, ſed eodem etiam animo in eos ferri. Eundem animum infractum in hoc quadrupede agnouit D. Iobus, apud quem hæc leguntur: *Aut tu circumdediſti virtutem equo? Inſeruiſti autem collo eius metum? Impoſuiſti autem ei omnem armaturam: gloria autem pectoris eius audacia. Effodiens pede ſuperbit. Progreditur autem in campum in fortitudine, occurrens autem ſagittæ irridet, nec auertitur à ferro. Super ipſum autem gloriatur arcus & gladius & iracundia euertet terram. Et non credet, quouſq. ſignum dederit tuba: ſignum autem dante tuba, dicit, Euge; Procul autem odoratur bellum ſaltu & clamore.* Quo loco, audit (inquit Chryſoſtomus) tubæ

Animoſitas in periculis Cap. 39.

Tubæ ſigno gaudet.

A tubæ vocem ac pugnæ committendæ signum nouit, atque è longinquo clamore ad pugnam incitatur. Ibidem etiam Olympiodorus, quandiu non fuerit (inquit) pugnandi signum datum, hoc quidem animal totum commouetur, haud tamen saltu se proripit. Huc enim pertinet illud, *Non credit*, ab ijs sumpta translatione, qui ob nimiā cupiditatem non credunt. Buccina verò terribiliùs personante, instare prælium sentit, datoque signo lætatur. Id enim significat illud, *Dicit euge*, necnon exercitus clamore excitatus exilit, atq. in medios hostes irruit. Quodsi quispiam dicat, haud isthæc in natura inesse equi, verùm in hominis disciplina, hic ipse intelligat haud ista homines docere potuisse, nisi ad percipiendam disciplinam huius animantis esset ingenium accommodatum; quando nec ipsi qui homines sumus, haurire ab alijs doctrinæ rationem possumus, nisi ad rem idonei aptiq. fuerimus. Non cuiusuis tamen hæc equi esse sed generosi tantummodo discimus ex Virgilio, qui nimirum inter præstantioris equi notas esse ait: *Equi dociles qui.*

——— Tum si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus,
Collectumq; premens voluit sub naribus ignem.

Quod si verò quis sibiipsi aduersari velit poëtam scientissimum, vt puta qui aliàs Elisæ equum,
B quem tamen ferociæ epitheto cohonestat, stare facit, dum ait: *Didonis equus cur stare dicatur.*

——— Ostroque insignis & auro
Stat sonipes & frena ferox spumantia mandit.

Eum ego admonitum volo, id data opera ab eo factum, vt maiorem ferociam in eo indicaret, non tamen pedibus, sic enim reginæ fortassis timori fuisset, sed ore, à quo minimè ei erat timendum cum id sit conscensuris frenatum. Quamobrem doctissimum hunc poëtæ locum, mysterioque plenum toto quidem conamine imitari studuit Silius Italicus, sed multorum doctissimorum virorum iudicio succubuit. Sic enim hic de equo Flamminij Consulis Romani:

Stat Sonipes, vexatque ferox humentia frena
Caucasium instratus virgato corpere tigrim.

Sonitu autem tubarum audito equos militares commoueri, corporisq; motu & fremitu quandam lætitiam & desiderium cum sessoribus in hostem præ se ferre, mille alij attestantur. Hucq. spectat hoc Statij: *Lib. 11.*

Et ad lituos hilarem, intreptdumque tubarum
Prospiciebat equum. Item hoc Ouidij.
C *Vt fremit acer equus cum bellicus ore cruento*
Signa dedit tubicen.

Nullum modò animal est, quod magis victoriæ afficitur gloria atque honore, id quod in circensibus potissimum declarant certaminibus, cùm nimirum carceribus clausi, vix intus cohiberi queūt, sed vt ait Sidonius: *Amat victoriam.*

Illi ad claustra fremunt, repagulisque
Incumbunt simul & per obseratas
Transfumant tabulas & ante cursum
Campus flatibus occupatur absens,
Ardescunt, saliunt, timent, timentur,
Nec gressum cohibent, sed inquieto
Durato pede stipitem flagellant.

Torquatus Tassus qui opus suum heroicum de libertati restituta Hierosolyma varijs cohonestauit flosculis, quos tanquam dædala quædam apicula in floridissimis veterum viridarijs collegit, noluit etiam hanc equi gloriæ honorisq. cupiditatem præterire. Alicubi enim sic cecinit:

D Qual feroce destrier, ch'al faticoso
Honor dell' arme vincitor sia tolto
E lasciuo marito in vil riposo
Fra gl'armenti, e ne' paschi erri disciolto,
Se'l desta ò suon di tromba, ò luminoso
Acciar, colà tosto annitrendo è volto,
Già già brama l'aringo, e l'huom su'l dorso
Portando, vrtato riurtar nel corso.

Videre autem est in eisdem certaminibus non minus inesse equis laudis victoriæque studium, quàm à quibus agitantur, aurigis, æquè enim vtrisque dum adhuc carceribus retinentur, inter spem & metum fluctuat animus, æquè laxatis repagulis præcipiti feruntur cursu: nulla tum mora aurigarum, nulla equorum: illi verberibus a tergo imminent & proni habenas laxant; hi rapidissimo cursu currum promouent. Videas ibi sustolli immensum ex humo puluerem;

videas ora equorum ſpumis humeſcere: videas flatus ignitos, & feruidos è naribus emitti anhelitus. Tantus vtriſque eſt amor laudis & gloriæ, tanta victoriæ cupiditas. Virgilius itaq. cùm dixiſſet ſenio confectum equum admiſſuræ ineptum eſſe, addit: E

——— Erga animos æuumq. notabis
Præcipuè: hinc alias artes prolemque parentum,
Et quis cuiq. dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides, cùm præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntq. effuſi carcere currus?
Cum ſpes arrectæ iuuenum, exultantiaq. haurit
Corda pauor pulſans: illi inſtant verbere torto
Et proni dant lora, volat vi feruidus axis,
Iamq. humiles, iamq. elati ſublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque aſſurgere in auras,
Nec mora nec requies: at fuluæ nimbus arenæ Tollitur.

Tranſtulit autem hæc Virgilius ex Homero certamen equeſtre heroum Græcorum in Iliade deſcribente, cuius verſus Græcos quod ad manum non ſit textus præteribo. Quid ergò intereſt (inquit Lactantius) vtrum ſcientiam ſummum bonum putemus, an illa ipſa quæ ſcientia ex ſe parit, id eſt victum, gloriam, voluptatem? quæ non ſunt homini propria & ideo ne ſumma quidem bona. Nam voluptatis & victus appetentia non homini ſolùm ſed & mutis ineſt. Quid cupiditas gloriæ? nonnè in equis deprehenditur, cùm victores exultant, victi dolent? F

Lib. 3. c. 8. *Scientia non eſt ſummũ bonum.*

Tantus amor laudum, tanta eſt victoria curæ.

Nec immeritò ſummus poeta experiendum eſſe ait:

Et quis cuiq. dolor victo, quæ gloria palmæ.

Nec in diuerſum eſt illud *——— Exultantiaque haurit*
Corda pauor pulſans, laudumque arrecta cupido.

Vſus carminis erit, cùm quempiam victoriæ cuiuſcumq. perſtudioſum aut eſſe aut fuiſſe ſignificabimus. Eleganter etiam Sidonius in Narbone eundem laudis amorem & vincendi deſiderium, & ne vincantur timorem agitatoribus & agitatis communes facit:

Inſtabant alij manu atque voce
Paſsim & deciduis in arua guttis,
Rectorum alipedumque ſudor ibat:
Raucus corda ferit fragor fauentum
Atque ipſis pariter viris equiſq.
Fit curſu calor, & timore frigus. G

Lib. 6. Feliciſſimè verò præ cæteris poetis, doctiſſimeque & aurigas & equos victoriæ cupidos oſtendit Statius:

Terrarum decora ampla viri, decora ampla iugales
Speſque audaxque metus, vnà & fiducia pallens
Concurrit ſummas animoſum frigus in artus:
Ora ſonant morſu, ſpumiſque & ſanguine ferrum
Clauſtraque compreſſæ transſumat anhelitus iræ:
Ante fugam, abſentemq. ferit grauis vngula campum
Expediunt, firmantque animos & plurima monſtrant.
Exiliere loco: Quæ tantum carbaſa ponto
Amnibus hybernis minor eſt, minor impetus igni,
Diuum vtrumque genus, ſtant vno margine clauſi
Nil fixum cordi, pugnant exire pauentque,
Qui dominis, idem ardor equis, face lumina ſurgunt:
Vritur: impulſi nequeunt obſiſtere poſtes,
Stare adeò miſerum eſt: pereunt veſtigia mille
Circumſtant fidei nexuſque & torta iubarum
Inſonuit contrà Tyrrhenum murmur, & omnes
Quæ bello ſic tela volant? quæ nubila cælo?
Tardiùs aſtra cadunt, glomerantur tardius imbres.
Tardius è ſummo decurrunt flumina monte. H

Currendo ſuperare alios cupit. Sed de curſus celeritate poſtea: currendi verò, velocitateque ſuperandi alios promptitudinem atque voluntatem breuiter quidem, cæterùm acutiſſimè ſic demonſtrauit Virgilius:

Vt cum carceribus ſeſe effudere quadrigæ
Addunt ſe in ſpatia, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

Doctè etiam Albinouanus dicebat de fortuna.

Quaque ruit, furibunda ruit, totumque per orbem
Fulminat & cæcis cæca triumphat equis.

Li. 5. Triſt. Ouidius verò laudandi quidem neſcio quem præcipuam ſibi eſſe voluntatem, vt equorum eſt carceribus recluſorum currendi curſuq. certandi, ſed ſe, eorum more prohiberi ait:

Vtque fores nondum reſerati carceris acer
Nunc pede nunc ipſa fronte laceſsit equus;

Sic

A

Sic mea lege data vincta atque inclusa Thalia
Per titulum vetiti nominis ire cupit.

Vt modò ad victoriæ studium amoremque reuertamur, Ouidius quoque non vno loco, sed in Halieuticis maximè eum describit elegantissimè, dum canit:

Hic generosus honos & gloria maior equorum:
Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho,
Seu septem spatijs Circo meruere coronam,
Nonne vides, victor quanto sublimius altum
Attollat caput, & vulgi se venditat auræ?
Celsaue cum cæso decoratur terga leone,
Quàm tumidus, quantoque venit spectabilis actu,
Compescatque solum generoso concita pulsu
Vngula sub spolijs grauiter redeuntis opimis.

Aemulatio quid præstet.

Iam verò nullum stimulum acriùs currentem vrgere certum est, quàm si æmulus riualisque nobis obijciatur, qui cum nobile illud ad famam, ad gloriam, ad æternitatem certamen suscipiatur. Friget enim nescio quomodo omnis generosa actio, quæ citra contentionem proposita est. Sanè equi qui ad metam excursitant, non tanto impetu ferrentur, ni certamen contentionemque sibi oblatam intelligerent. Tetigit breuiter hanc æmulationem Tassus:

B

Cant. V.

Sapendo ben ch al fin s'inuecchia amore
Senza quest'arti, e diuien pigro, e lento;
Quasi destrier, che men veloce corra
Se non hà che lui segua, ò ch'il precorra.

In Pelopida.

Sine auriga per se vincit certamen.

Plutarchus innuit hinc factum esse, vt equi simul iungerentur. Vt enim perniciùs (inquit) equi ad currus iuncti, quàm seorsim currunt acti; non quia maiore vi admissi aera impellant numerosiores atque perrumpant, verùm quòd inflammet mutua hæc contentio & concertatio feruorem animi: haud aliter fortes viros æmulatione inter se egregiorum factorum ad connitendum in communem actum Gorgias æstimabat vtilissimos esse expeditissimosque. Plinius quidem inquiens: *In circo ad currus iuncti non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur*, id quoque duabus astruit historijs, inquiens: *Claudij Cæsaris sæcularibus circensibus, excusso in carceribus auriga, albatos equos palmam occupasse opposita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuissent perito auriga insistente facientes: cùm puderet hominum artes ab equis vinci, & peracto demum legitimo cursu ad metam stetisse*, brauium scilicet expectantes, moxque subiungit: *Maius augurium apud priscos, plebeis circensibus excusso auriga, ita vt staret in Capitolium, cucurrisse equos, sedemque ter lustrasse: maximum verò, eodem peruenisse ab Veijs cum palma & coronis, effuso Ratumena, qui ibi vicerat; vnde postea nomen portæ est.* Idem etiam intellectus, idem vincendi studium in singulariter currentibus equis est, vt partim ex ijs quæ paulò antè dicta sunt, constat, partim ex hac Pausaniæ quoque historiola innotescit: Phidotæ Corinthij equa (inquit) prætereunda non est, cui Auræ nomen fuisse memorant Corynthij. Hæc ab ipsis statim carceribus sessore suo collapso, & cursum pristinum æquè ac si rectorem haberet, retinuit, & circa metam se conuertit: audito verò tubæ sono ad cursum concitata est vehementiùs, cumque ad ludorum præfectos anteuertisset, iam victoriæ se quasi compotem intelligens, constitit. Elei Phidola victore renunciato, ei vt & æque simulachrum dedicaret, concesserunt. Quin & ætate nostra in equorum decursionibus, visi sunt qui decussis adolescentulis, palmam occupauerunt, alijs alios equos frustra agentibus & calcaribus & flagello; quin sæpenumerò aliorum æmulatione sine vllo sessore cursum occipiunt, sessoris officio fungentibus quæ ex tergore hinc inde pendent plumbatis pillulis. Tanta est scilicet æmulationis vis, tantusque victoriæ amor, qui eo vsque procedit quandoque, vt si pigriores nacti fuerint rectores, obedire dedignentur, & nouo quodammodò egeant domitore. Sic enim accipio hanc Ciceronis metaphoram. *Vt equos propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes domitoribus tradere solent, vt ijs facilioribus possint vti, sic homines secundis rebus effrenatos sibique præsidentes tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet, vt perspiciant rerum humanarum imbecillitatem varietatemque fortunæ.* Cæterùm licet suapte natura honoris laudisque cupiditate ad certamen promptissimus sit, sessoris tamen aurigæque adhortatione quàm maximè afficitur, incitaturque, id quod eleganter in primis docet Ouidius, dum ait:

C

In Eliacis.

Phidotæ equa.

D

Rectorem imperitum negligunt.

Li. 1. Offic.

Adhortatione gaudent.

Acer & ad palmæ per se cursurus honores,
Si tamen horteris fortius ibit equus.

Lib. 6.

Silius non tam aurigæ monitu, quàm circumstantium clamoribus incitari ait:

Tollitur in cælum furiali turbine clamor,
Pronoque ac similes certaminibus ore sequuntur,

 E

Quisque suos currus, magnaque volantibus ijdem
Voce loquuntur equis.

Quin carceribus adhuc inclusi, populi clamore ad certamen accenduntur. Lucanus:

—— *Quantum clamore iuuatur*
Eleus sonipes, quamuis iam carcere clauso
Immineat foribus, pronusque repagula laxet.

Huc spectat illud D. Hieronymi: *Ipsi equi veniebant ad partes, & clamoribus indecebantur.* Sed hoc parum esset, nisi etiam partium fauorem intelligerent, nam & hoc maximè delectantur, & vt fauentibus satisfiat, alacriùs currunt, id quod idem quoque Hieronymus meminit his verbis: *Equorum cursus fauore velocior fit; puglium fortitudo clamoribus incitatur.* Atque hinc puto est quod Caligula pridie viciniæ silentium per milites indiceret, ne inquietaretur equus suus: quanquam Suetonius id fecisse Cæsarem velit, vt equus quietus, paratior agiliorque ad cursum esset. Sed vt quiete robur acquiritur, ita animi vigor promptitudoque languescit. Iam verò etsi vulgatum apud equisones sit dicterium, buono & malo cauallo vuol sproni, id est, quilibet equus, siue generosus siue degener, eget calcaribus, & aurigæ in agonibus certaturi, exhortationes comitarentur verberibus, vt supra obiter ex Virgilio ostendimus, atque eleganter etiam docet Hesiodus in scuto Herculis, vbi Iolaus Herculis auriga: F

Fauore gaudent.

Adhortatio cũ verberibus.

Σμερδαλέον δ' ἵπποισιν ἐκέκλετο. τοὶ δ' ὑπ' ὀμοκλῆς
Ῥίμφ' ἔφερον θοὸν ἅρμα κονίοντες πεδίοιο. id est,
Horrendum increpuit equos, illi autem à cominatione
Leuiter ferebant celerem currum, festinantes campo.

Ouidius de Circensibus:

Hoc mihi contingat, sacro de carcere missis,
Insistam forti mente vehendus equis,
Et modo lora dabo, modo verbere terga notabo.

Nihilominus qui verè sunt magnanimi, ac generosi, non solùm non egent verberibus, sed ne minis etiam, aut adhortationibus, vt Arionis exemplo eleganter indicauit Statius:

Tunc rector genero Polynici indulget agenaum
Multa monens, vbi feruor equo, qua suetus ab arte
Mulceri, nec sæua manus, nec libera habenis
Impetus, Vrge alios, inquit, stimulisque minisque
Ille ibit, minus se ipse voles. G

Qui verò vel in ipso cursu, vel ante cursum verberatur equus (non enim omnes Ariones sunt aut Scyphij aut Cyllari:) cur verberetur, probè intelligit, vt perquam doctè docet Ausonius in ludo septem sapientum.

Possim ego censuram lectoris ferre seueri,
Et possum modica laude placere mihi:
Nouit equus plausæ sonitum ceruicis amare,
Nouit & intrepidus verbera lenta pati.

Et licet animal sit tantæ ferocitatis, quanta dictum est, vt inde per excellentiam ferus simpliciter intelligatur equus, apud Ouidium: —— *Medioque è vulnere saxi Prosiluisse ferum*, id est equum: & apud Virgilium de equo Troiano:

Quò generosior, eò domatu facilior.

In latus inque feri curuam compagibus hastam
Contorsit.

Nihilominus si blandè, & vt decet tractentur, quo sunt generosiores, ferocioresque, eò faciliùs obediunt, iugumque accipiunt, vt meminit idem Ausonius: H

Epist. 24.

Hoc tam mite iugum docili ceruice subirent
Martis equi, stabuloque feri Diomedis abacti,
Et qui mutatis ignoti solis habenis
Fulmineum Phaethonta Pado mersere iugales.

CE-

A

CELERITAS. AGILITAS.

CELERITATE, cursusque pernicitate gaudere equum, Xenophon hoc satis argumenti esse arbitratur, quia liberatus, hoc est solutus vinculis pedetentim nullus abit, sed omnes aufugiunt. Hanc enim reuera esse huius quadrupedis voluptatem, nisi fortasse ad cursuram importuniùs fuerit incitatum. Homo authore Cicerone ad duas res natus est quasi immortalis, intelligendum & agendum; inter bruta canis ad indagandum, ad arandum bos, ad cursum equus: quamobrem ἵππον Grammatici equum Græcis dici volunt ab ἵπταμαι & πούς, quasi pedibus sit volucribus: vnde Homerus ὠκύποδες, ἀερσίποδες, ἀελλόποδες, ταχύποδες, ἐλασίποδες: Latini alipeds cognominarunt. Ἀερσίποδες autem apud eundem dicuntur, qui pedes non solùm perniciter, sed & altiùs eleuant, nam ἀείρειν eleuare est. Aliàs à celeritate etiam θοὰς vocat & ὠκυβάτας: Virgilius modò cursibus acres, modò acres simpliciter, citos, cupidos cursus & veloces Ouidius, *Celeritate gaudet.* *Lib. 2. de finibus.* *Etymologia* *Epitheta à celeritate.*

B celeres Tibullus, pernices Silius, præcipites Flaccus, volucres Statius, Claudianus & Flaccus: rapidos Silius, & alatos, & alites, quo epitheto vsus quoque est Ouidius, qui pariter eodem sensu fugaces nominauit, sicuti & Propertius. Quod autem apud Lucretium legitur, fortis equi vis, Marcellus exponit celeris, eoque spectare volunt illud Virgilianum: *Quidnam egregium si fœmina forti Fidis equo?* Ibi enim Arruns Camillam equi pernicitate fretam, non virtute sua strenuam incusat. Equos αἰολοπώλους celeres Homero potius quam varios intelligi Cælius annotauit ex Porphyrij sententia: Homerus verò ita equites, non equos nuncupat, quòd vt annotant Scholia in Aristophanem celeres equos haberēt, vel quòd varijs equitandi modis vterentur. Alicubi alias apud Homerum πόδας αἴολος ἵππος legitur, & αἰόλον ἵππον apud Calabrum Homeri simiam. Dicuntur verò etiam εὔσκαρθμοι & πολυσκάρθμοι, quod notum etiam doctis ex catalogo Homeri, vbi ait in Iliensi campo tumultum quendam esse, quem homines Baricam vocant, dij verò σῆμα πολυσκάρθμοιο Μυρίνης. Tradunt enim (inquit Strabo) Myrinam vnam fuisse ex Amazonibus, coniecturam ex adiectiuo capientes: equi enim propter celeritatem εὔσκαρθμοι dicuntur; vnde & illam ab equorum celeritate πολυσκάρθμον dictam, & Myrinam ciuitatem ex ea nominatam esse: & σκαρθμὸς ab Hesychio & Varino exponitur ἡ κίνησις, & τὸ σκαίρειν τὸ κινεῖσθαι; equi autem

C à velocitate Græcis quoque εὐκίνητοι dicuntur: cæterùm ταχὺς proprium equorum epitheton esse aiunt, vt νωθὴς asini: In epigrammate Archiæ pro equo omnium pernicissimo αἰετὸς ἵππος legitur, quasi aquila, cùm sit hæc auis omnium velocissima; & Oppianus loquens de equis Iberis, tantæ eos scribit esse celeritatis, vt solæ cum eis aquilæ aut Circi dicti Accipitres certare possint. Homerus verò equorum Erichthonij filij Dardani indicaturus pernicissimum cursum, ex aquilone conceptos fingit vento, cui ab eiusdem auis vehementissimo volatu nomen est. Fingit etiam Balium & Xanthum præstantissimos Achillis equos Podargen matrem equarum rapidissimam, dum per florea prata pasceretur, ad Oceanum ex Zephyro genuisse. Podarge verò etiam à pedum velocitate dicta est. Varinus Podargen Harpyiam esse ait, & ex hac equos illos procreatos, οἳ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην, id est qui æquali cum ventis pernicitate volabant. Eodemque modo Harpe equa Pelorum equum ex Zephyro conceptum produxisse legimus apud Silium Italicum. Quamobrem cùm volatus, siue hic sit auium pernicissimarum, siue ventorum, summam semper indicet celeritatem, quod nos volare, Græci ἵπτασθαι dixerunt, & à biga quæ δίιππον est διίπτασθαι quod est peruolare, ἱππεῖς verò etiam, id est equites in genere cancrorum, tantæ velocitatis vt consequi non sit, vnde hoc idem cancri genus Hesychio δρόμων, id est cursor, *Equus aquila cur dictus.* *Achillis equi.* *Podarge equa.* *Harpe equa* *Pelorus equus.*

D & Aeliano similiter δρομίας nuncupatur. Nestor Homero, Hesiodo Perseus ἱππότης à celeritate mirabili dicitur. Catullus appositè pinnipedem vertit, ad eādem Persei fabulam alludens, nam acceptis à Mercurio talaribus aera sulcabat, vt ostendit Ouidius:

—— Pennis ligat ille resumptis
Parte ab vtraque pedes, teloque accingitur vnco,
Et liquidum motis talaribus aera findit.

Inuenias etiam apud eundem Hesiodum ἱπποθόην nympham, quam pariter interpretes ob velocitatem sic dictam volunt, vim quippe aquarum eam intelligentes, qua nauigia cursu celerrimo rapiuntur: quique Neptuno appinguntur equi, symbolum pernicis eiusdem cursus habentur, qui maritima sit nauigatione: iam & prouerbium à Cicerone vsurpatum super celeritate, *tum equis, tum velis*, ad Quintum fratrem: *sic ego te sæpe excitante cursu corrigam tarditatem tuam tum equis tum velis*: De omni verò conatu adhibito officijs: *Cum his velis equisque decertandum est.* Vnde est quod πτερὰ id est alas metaphoricè quoq; dicant de nauium remis quasi quod ijs naues ceu *Tū equis, tum velis.*

volare

Pegasus cur alatus dicatur. volare videantur. Pegasum alatum, hoc est velocissimum equum faciunt poetæ, quique in Ha- E
driani & L. Papyrij Cursoris numis conspicitur, famæ, qua nihil est celerius, typus est secundum multos. Bellerophontis autem Pegasum, cum quo perfecit tot trophæa, triremim fuisse ait Tzetzes, *Chil. 12.* quæ alatis velis per aquas curreret: quod cùm venti vehementioris vi contingat, ipsius quoque impetum, siue vim impellentem, equitationem quodammodo nominauit Horatius, Euro vento equitandi verbum attribuens dum ait: *Per Siculas equitauit vndas.* *Li. 4. Car. Od. 4.* Audacem aiunt esse poetæ metaphoram, quæ tamen veterum authoritate stabilitur, nam & apud Euripidem inuenio in Phœnissis, Ζεφύρυ πνοιαῖς ἱππεύσαντος ἐν ὀρανῷ, idest *Zephyri equitantis flatibus per aera.* Aequalem itaque non absurdè dicemus pernicitatem esse equorum, ventorum & auium. Poetæ itaque celeritatem equorum delineaturi non potuere id facere aptius quàm si vel auium volatui, aut ventorum pernicitati, eam assimilarent. Apud Maronem —*Volat ecce per hostes*

Lib. 11. *Vectus equo spumante Sages.*

Lib. 6. Arionem Neptuni equum apud Statium: —*Stupuere relicta*

Nubila, certantes Eurique Notique sequuntur.

Eleganter etiam Claudianus de pernicissimo cursu:

Lib. 15. *Iam simul emissis rapido velocior Euro* F
Fertur equis, strident Zephyri cursuque rotarum
Sancta diuiduis clarescunt nubila sulcis.

Sæpe etiam in describenda hac velocitate nulla vel ventorum vel auium facta mentione, elaborantes, pernicissima quæque sibi proposuere, possimque plurimas poetarum authoritates recensere, nisi vererer lectori me tœdio fore, quare duas tantum recitabo, Claudiani vnam, Statij alteram, quæ talis est:

—*Sic orsus aperto*
L. 3. Theb. *Flagrantes immisit equos, non ocyus alti*
In terras cadit ira Iouis, si quando nivalem
Othryn & Arctoa gelidum caput instruit Ossæ
Armauitque in nube manum, volat ignea moles
Sæua dei mandata ferens.

Claudianus verò de equis Plutonis:

—*Et longa solitos caligine pasci*
Terruit orbis equos, pressis hæsere lupatis G
Attoniti meliore polo, rursusque verendum
In Chaos obliquo pugnant temone reuerti.
Mox vbi pulsato senserunt verbera tergo
Et solem didicere pati, torrentius amne
Hyberno, tortaque ruunt pernicius hasta,
Quantum non iaculum Parthi, non impetus Austri
Non leue solutæ mentis discurrit acumen.

Virgilij mira industria. In Virgilio verò hoc admiratione dignum doctiores obseruant, quòd, cùm diuersa ratio sit velocitatis Romanorum equorum, qui magis robur quàm summam velocitatem quærebant, ab Parthis & Numidis, qui diuerso equorum generi insidentes, magis eludere nostros aut fugare volebant, de Romanis loquens inquiat:

Ille volat, simul arua fuga, simul æquora verrens,

De illis verò loquens, addat:

Atque leuem stipulam crepantibus vrere flammis.

Nam vt hoc magis properat quàm illud, ita ex leuioribus vocabulis (inquiunt) est conflatum. Ad H
tantam modò pernicitatem, accedit, pedum corporisque agilitas. Magno enim licet sit corpore, *Agilitas equi.* sua tamen natura leuis agilisq. equus est, imò verò Plutarchus equo nihil velocius, nihilque agilius esse testatur, sed hominibus currere: Lucianus, laudator (inquit) ea plerumque dicere solet, *Lib. de fortuna.* quibus natura præditus qui laudari debet, bonis tametsi non admodum magna sint, & maiora cumulatioraque esse ostendit. Nec dubitaret dicere, equum laudare volens, natura leuem (vt ea scimus esse animantia) & cursu volantem: Apparet autem ad Homericam de equorum Erichthonij mira leuitate & agilitate superlationem siue hyperbolam alludere: *Li. de imagine.* Homeri versus Goropius sic Latinos fecit:

Hinc & Erichthonion regem sibi Dardanus edit,
Quo non mortalis fuit vnquam ditior alter:
Pascebantur equæ cui ter mille humida prata
Gaudentes teneris pullis, quas arbiter axis

Arctoi

A *Arctoi Boreas adamans, & corpus equinum*
Cæruleum similans iniit, quo semine fœtæ
Bissenos pullos diti peperere patrono;
Quæ per agros celeres saltus si quando tulissent,
Per summos culmi cursu pendente volabant
Fructus, nec pedibus confringebantur aristæ:
Quod si saltarent per dorsa immania ponti,
Radebat summos cani salis vngula fluctus.

Quam cursus agilitatem, leuitatemque Virgilius depinxit eleganter in sua Camilla:
Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas,
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Seneca de summa celeritate, quæque nullius alterius tardioris collatione celeritas sit, sed per se *In Epist.* summa, hæc eadem carmina citat, sed ex quo authore, subticet: Goropius de Atalanta scripta fuis- *12.86.*
B se existimat, cuius videlicet mira velocitas à poetis celebratur. Ouidius quidem de eadem & Hippomane eius marito cursu certantibus locum Homeri etiam imitatus sic canit:
Signa tubæ dederant, cùm carcere pronus vterque
Emicat, & summam celeri pede radit arenam:
Posse putes illos sicco freta radere passu,
Et segetis canæ stantis percurrere aristas.

Virgilius etiam alicubi dixit: *Vix summa vestigia ponit arena*, eiusq. imitatione Torquatus Tassus:
Egli se'n và soura vn destrier, ch'à pena *Cant. 18.*
Segna nel corso la più molle arena.

Et apud Varinum & Etymologum ψαυκροπόδης Arionis epitheton est à simili celeritate, nimirum περὶ τὸ ψαύειν ἄκροις τοῖς ποσὶ τῆς γῆς κατὰ δρόμον, id est quòd summis pedibus terram in cursu non attingeret. Homerum verò etiam elegantissimè imitatus est Claudianus, dum canit:
Vobis Ionia virides Neptunus in alga
Nutrit equos, qui summa freti per cærula possint *Lib. 11.*
Ferre viam, segetemque leui percurrere motu,
C *Nesciat vt spumas, nec proterat vngula culmos.*

Quid mirum ergo si Massagetæ, vt Herodotus testatur, equum omnium quadrupedum pernicissi- *Equus omnium pernicissimus creditus.* mum existimarint, ideoque Soli, vtpote deorum pernicissimo immolarint. Sed quid dices, nónne ceruus inter cæteras quadrupedes à velocitate potiùs celebratur. Celerrimus sanè est ceruus, nec minus celer lepus, sed vterque ad fugiendum, non ad pugnandum sua celeritate vtitur, alia tamen Claudianus: ——*Ceruoque fugacior ibat,* *Cerui velocitas.*
Sudanti tremebundus equo.

Vlysses ne ad bellum cogeretur stultitiam simulaturus, duo animantia, natura dissimillima, ambo tamen aratro idonea, equum nempè velocissimum, & bouem gressus tardissimi, eidem copulabat iugo. Phocylides, vel quisquis ille est huius sententiæ Phocylidæ ascriptæ author, mulierem scribit ex quatuor animalibus ortum habere, cane, ape, sue & equa: ex hac quæ nascitur, velocem esse, discurrentemque & pulchritudine præstare, quæ ex sue, neq. bonam esse, neque etiam malam; ex cane molestam & feram: ex apicula autem bene administrare rem familiarem, laborisq. peritia preditam; huius autem solius nuptias expetendas esse. Chrysaneas verò apud Xenophon- *Lib. 4. Pædiæ Cyri.* tem equi pernicitatem indicaturus, scientiam equitandi laudat in tantum, vt existimet se futurum
D hominem volaticum, vbi bonus factus fuerit eques: & ex hoc asserit se maximè adamare Hippo- *Hippocentauri cur laudati.* centauros, si modò fuerunt, in quibus fuisset & hominis prudentia, & equi velocitas & robur. Cæterùm sicuti ei maxima, vt ostẽsum est, in currendo est pernicitas, ita admirabilior est eiusdem in velocitate cursus perseuerantia. Sarmatæ, vt præmonuimus, longinqua facturi itinera, etiamsi *Cursus perseuerantia.* nihil offerant pabuli, per centena & quinquaginta millia continuo cursu insident. Et in Arabia equas tantæ pernicitatis esse Ludouicus Berthena refert, vt citatissimo cursu diem ac noctẽ integram nunquam cessent. Dictum quoq. est in Alanico bello à Probo principe captum equum pernicitatis tantæ, vt diei vnius tantùm spatio cẽtum obiret milliaria vel in decimum diem haud interpellato labore. Hunc tamen Probum tradunt historici sibi oblatum respuisse, quasi fugaci magis quàm forti ac strenuo congrueret militi. Rectè itaque equus inter astra Delphinum qui & ip- *Equus delphinũ cur sequatur.* se meritò velocitatis summæ symbolum existit, ita tamen vt nunquam quoque delassetur, equus insequitur, vt Manilius meminit, dum canit. *Lib. 1.*
Tum quoque de Ponto surgit delphinus ad astra

Oceani cœliq; decus, per vtrumque ſacratus:
Quem rapido conatus equus comprendere curſu
Feſtinat, pectus fulgenti ſidere clarus.

Iuuentus equo vt aſſimilata. Theognis verò etiam ſubtiliter adoleſcentiam citiſſimo pede tranſire ſignificaturus, velociſſimorum equorum curſui aſſimilat, inquiens:

Αἶψα γὰρ ὥστε νόημα, παρέρχεται ἀγλαὸς ἥβη
Οὐδ' ἵππων ὁρμὴ γίγνεται ὠκυτέρη. id eſt,
Statim enim tanquam cogitatio, præterit ſplendida pubertas
Neq; equorum impetus eſt velocior.

Equis præcurrere quid. Sed & eleganter equis præcurrere dicimus eum qui alios ingenij velocitate vincit. Horatius prouerbialis iſtius paræmiæ ſic meminit:

Siſennas, Barros vt equis præcurreret albis.

Lib. 1. Ser. Sat. 7. albos equos dicens, quia barri ſiue elephantes nigri ſunt & tardi. Summa nempe hominis celeritas meritò illius iumenti figura notatur, cuius ope homo celerrimè fertur. Nec aliam ob cauſam Virgilianus Aeneas equum pulcherrimum pulcherrimis phaleris adornatum præmium proponit ei, qui pedum curſu primus metam contingeret. Et in multis quoque numiſmatibus nunc equus currens, nunc ipſe Pegaſus alis adiectis excuſus ſumma rem velocitate geſtam indicat. Et Sacę ſeſe Achilli ſimiles non fugaci alicui homini monſtrarunt, cùm equum pingerent, celeritatem ſimul & generoſum in bellis animum eadem nota ſignificantes: Homerus verò nullo epitheto Achillem libentiùs ornat quàm eo quo celeritas pedum explicatur, non illa quidem ceruina, ſed tali quali generoſus equus ad bella natus excellit. Inquit autem alicubi eum tanta pernicitate ad Troiana prouolaſſe mœnia:

Achilles equo comparatus. Σευάμενος ὥσθ' ἵππος ἀεθλοφόρος σὺν ὄχεσφιν
Ὅς ῥά τε ῥεῖα θέῃσι τιταινόμενος πεδίοιο, id eſt,
Ruens velut equus victor, cum curribus
Iliad. χ. *Qui facilè currit extenſus per campum.*

Moxq. Hectoris fugientis & eiuſdem Achillis inſequentis curſum ait tantæ fuiſſe velocitatis.

Ὡς δ' ὅτ' ἀεθλοφόροι περὶ τέρματα μώνυχες ἵπποι
Ῥίμφα μάλα τρωχῶσι, τὸ δὲ μέγα κεῖται ἄεθλον: hoc eſt,
Veluti autem certatores ad metam vnunguli equi,
Leuiter valdè currunt, & magnum propoſitum eſt præmium.

Equi iuncti celerius currunt. Ex quibus Homeri locis etiam diſcimus equos currui iunctos celeriori curſu ferri, quàm ſi ſoluti currerent; quamobrem pernicitatem quoq. expreſſurus nauis Vlyſſis qua vnius tantùm diei ſpa-*Odyſſ. N.* tio ex Phęacia Ithacam peruenit, aſſimilat eam quadriiugum equorum curſui, & Circi accipitrum perniciſſimi volatui.

Ἡ δ' ὥστ' ἐν πεδίῳ τετράοροι (aliàs τετράοροι) ἄρσενες ἵπποι,
Πάντες ἅμ' ὁρμηθέντες ὑπὸ πληγῇσιν ἱμάσθλης
Ὑψόσ' ἀειρόμενοι, ῥίμφα πρήσσουσι κέλευθον:
Ὣς ἄρα τῆς πρύμνη μὲν ἀείρετο, κῦμα δ' ὄπισθε
Πορφύρεον μέγα θῦε πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
Ἡ δὲ μάλ' ἀσφαλέως θέεν ἔμπεδον. οὐδέ κεν ἴρηξ
Κίρκος ὁμαρτήσειεν, ἐλαφρότατος πετεηνῶν,
Ὣς ἡ ῥίμφα θέουσα θαλάσσης κύματ' ἔταμνεν. id eſt,
Illa autem ſicut in campo quadriiuges maſculi equi
Omnes ſimul incitati à verberibus ſcuticæ
Altè eleuati celeriter emetiuntur viam.
Sic quidem huius puppis tollebatur, vnda autem ponè
Nigra magna ruebat perſonantis maris
Et valdè tutè currebat firmiter, neque accipiter
Circus ſecutus fuiſſet citiſſimus volucrum:
Sic illa celeriter currens maris vndis incidebat.

Hoc enim loco Euſtathius poetam duplici ait vti comparatione, ob duplicem finem. Altera (inquit) ab equis quadriiugis ſumpta eſt πρὸς τὸ πλῆσερον, id eſt, vt ſignificetur quàm firmiter & ſolidè nauis illa curſum ſequeretur, quod in ijs fieri ſolet, quæ cùm impetu & violentia quadam feruntur: altera verò ab accipitre, πρὸς τὸ ἰσοταχὲς πτηνόν, ad celeritatem exprimendam quæ tanta fuit, vt nauis potiùs volare, quàm currere videretur. Virgilius quoque ſignificaturus quan-*Aeneid. 5.* to gloriæ ſtudio deſiderioq. & vincẽdi cupidine, nauali certantes certamine naues impellerent, harum ex carceribus erumpentium vim & deinde pernicitatem, equis biiugis curſu certantibus,

A non solutis maluit assimilare, dum canit:

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Nec sic immissis aurigæ vndantia lora
Concussere iugis, pronique in verbera pendent.

Et rursus alicubi simili planè comparatione vtitur à ludis circensibus ducta. *Georg. 1.*

Vt cum carceribus sese effudere quadrigæ,
Addunt se in spatia & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Theoclymenus etiam apud Euripidem insequiturus raptores Helenæ non celetes equos desultoriosque sed reseratis claustris, apertisque regijs stabulis expediri iubet currus, quasi hoc modo faciliùs sit assequi. *In Helena.* Hucque pertinet illud Pindaricum περὶ τῆς εὐθυμίας. ὑφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει ταχίστα δελφίς. κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον, κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν, id est, *Equus in quadrigis, in aratro bos, nauem ocyssimè præuertitur Delphinus: apro cædem molienti inueniendus est canis laborum patiens*. Significat poëta lepidissimus vnumquemq; adhibendum ad id quo
B maximè valet. Cæterùm equusne an equa in cursu celerior ac pernicior sit, haud præter rem, & nostrum institutum fuerit ex antiquis inquirere. *Equane an equus celerior.* Homerus certè velocitatis palmam tribuit equabus Pheretiadis quas Eumelus ad bellum Troianum duxit.

Τίς τ' ἄρ τῶν ὄχ' ἄριστος ἔην, σύ μοι ἔννεπε Μοῦσα
Αὐτῶν ἠδ' ἵππων, οἳ ἅμ' Ἀτρείδῃσιν ἕποντο.
Ἵπποι μὲν μέγ' ἄρισται ἔσαν Φηρητιάδαο,
Τὰς Εὔμηλος ἔλαυνε ποδώκεας ὄρνιθας ὥς, id est:
Quis horum optimus erat, tu mihi dic musa
Ipsorum & equorum qui simul sequebantur,
Equæ quidem multò optimæ erant Pheretiadæ,
Quas Eumelus ductabat, veloces pedibus tanquam aues.

Antiochus verò equos suos ad currendum velociter exhortans, non curo (inquit) si ab equis Diomedis, quibus nunc Minerua velocitatem addidit, superemini, sed pudebit mei & vestri, si à Menelai Aetha quæ fænina est, superemur. Sophocles cùm dixisset. *In Electra.* Κἀκεῖνος ἐν τούτοισι Θεσσαλὰς ἔχων ἵππους ὁ πέμπτος mox subiungit, δεξιὸν δ' ἀνεὶς σειραῖον ἵππον, εἶργε τὸν προσκείμενον. sic cum antea
C equas dixisset, mox dextrum funalem subiunxit, quasi innuens equas cursui, equos pompæ aptiores esse. Horatius quoque equam maluit quàm equum dicere, quadrigis aptam: *Lib. 2. Car. Od. 16.* *Te greges centum, Siculæq; circum Mugiunt vaccæ; tibi tollit hinnitum Apta quadrigis equa.* Atque huc spectat illud Virgilij: *Eliadum Palmas, Epirus equarum.* *Equa cur velocior equo.* Quo loco Seruius, equas dicit, quia velociores sunt quàm equi, quia (vt ait Plinius) inter currendum emittunt vrinam. Pomponius tamen equas genere fæminino dixisse poetam ait, quia in omni grege & armento fæminæ optimæ sunt eligendæ. Et Probus, quare equarum potius quàm æquorum (inquit) dicat, ipse rationem suam explicat, cùm ait: *Georg. 3.*

Seu quis Olympiacæ miratus præmia palmæ
Pascit equos, seu quis fortes ad aratra iuuencos,
Corpora præcipuè matrum legat.

Mihi hoc dicere poeta videtur, vt qui equos alere volunt agonibus aptos, eos eligant ex celerrimis matribus, quales nimirum habebat Epirus, & qui boues quærunt ad arationem, eos etiam ex matribus potius quæ arare consueuere, accipiant, quàm ex ijs quę ad mulctram tantùm enutriuntur, quarum iuuenculos minus robustos esse vero non est absimile. *Boues qui aratro aptiores.* Equarum autem admiranda
D celeritas ex multis Olympicis certaminibus prædicata est. *Equæ in certaminibus celebratæ.* Equa Craudixæ octaua Olympiade omnes vicit desultorios. Iolaus equabus ab Hercule mutuatis cæteros in Olympico certamine anteiuit & coronatus est, vt Pausanias testatur, & octaua secunda Olympiade qui toto corpore certaret (pancratiastem vocant) & desultorius equus in curriculum rediere. Anteuertit omnes Creusidæ equa Crannonia. Hecratites Thessalus equa prægnante Olympia vicit; Plinius hunc Echecratidem vocat, cùm de equarum prægnantium natura loquens inquit: *Vicisse Olympia prægnantem Echecratidis Thessaliæ inuenimus.* *L. 10. c. 63* Idem & Scythis tradit vsum fuisse equabus præliari, quod vesicam cursu leuarent; sed tum ob hoc, tum quòd maribus sint velociores: optimum enim pugnæ genus censebant, si cedere loco & rursus instare possent. Zambei regis equos diem ac noctem perpetuo cursu indefessos exigere, nec vsquam quiescere & edere legimus, verùm id in equabus præcipuum esse. Contrà Oppianus mares ad venationis vsum præstare tradit, fæminasq; minus celeres esse ad longiores per nemora cursus. Vtcumque est, hoc saltem animal sua natura velox esse & leue certissimum est, ideoq; quadrupedem citum per excellētiam Maroni nuncupari hoc versu: *Aen. 11.*

Quadru-

E

Quadrupedemque citum ferrata calce fatigat.

Equi curſu victi ab homine.

Celeritate tamen equos ab hominibus ſuperatos fuiſſe inuenio. Saxo enim author eſt Haraldum Hybernum Noruegiæ regem apud Helſyngam oppidum pignore cum Erico III. Danorum Rege poſito cum lectiſſimis eius equis curſu contendiſſe & duobus in certamen admiſſis, vtro que metam priorem tenuiſſe: geminis ſiquidem bacillis inter currendum innixum, crebris corpus ſaltibus concitaſſe. Sæpe etiam inter nauigandum è puppi exilientem, in proram per exerta remorum capita decurriſſe, indeque curſu in aliud nauigij latus reflexo per reliquos remorum ordines, locum quo exceſſerat, repetiſſe. Cæterùm antequam velocitati equorum calcem imponamus, ſcire refert, quid ſit equus admiſſus M. Tullio his verbis: *Num etiam cùm P. Decius ſe aeuoueret, & equo admiſſo in mediam aciem Latinorum irrueret &c.* Gulielmus Budæus homo doctus & diligens in ſuis annotationibus quibus Pandectarum libros illuſtrauit, equum admittere idem eſſe arbitratus eſt quod conſcendere, ſed pro concitato & celeri accipi debere ſatis demonſtrat (inquit Hieronymus Magius) Valerius Maximus, ſic vocem interpretatus de eodem P Decio ſcribens: *Caput ſuum pro reip. ſalute deuouit ac protinus concitato equo in hoſtium agmen, patriæ ſalutem, ſibi mortem quærens, irrupit:* Concitato equo, vt vides dixit, pro eo quod Cicero habet admiſſo. Quin ipſemet Cicero rem totam aperuit, dum tertio de natura Deorum loquitur in hæc verba: *Rebatur enim fore vt exercitus Imperatorem equo incitato ſe in hoſtem immittentem perſequeretur, id quod euenit &c.* Idem primo de diuinat. de P. Decio: *Poſt triennium autem cùm conſul eſſet, deuouit ſe, & in aciem Latinorum irrupit armatus: quo eius facto ſuperati ſunt & deleti Latini.* Vbi vides verbum irrupit, equi concitationem admittere. Cæſar quoque eodem ſignificatu verbo ipſo, de quo agitur, vtitur: *Conſidius,* inquit, *equo admiſſo ad eum accurrit, dicit montem quem à Labieno occupari voluerit, ab hoſtibus teneri, &c.* Penelope apud Ouidium:

Equus admiſſus quid Ciceroni.
Lib. 2. de fin. b. honor.
Lib. 1. Miſcell. ca. 7.
Lib. 5. c. 7.

F

Lib. 1. de bell. Gall.

Hic lacer admiſſos terruit Hector equos.

Li. 36. Epi.

Magno Franciſci Philoſophi errore qui amiſſos legit, qui alios etiam, neque infimi ordinis ſcriptores aſſeclas habet, preter Egnatium non obſcuræ hominem famæ qui in obſeruationibus in Ouidij heroidas admiſſos in eodem verſu legendum eſſe contendit. Prædictis Ouidij eiuſdem luculentius teſtimonium accedat ex primo Metamorph. vbi ſic ait:

——— *Vtque monebat*
Ipſe amor, admiſſo ſequitur veſtigia paſſu.

Veſpæ cur ex equo naſcantur.
Ociū equo inimicum.
Lib. 5. de Triſt. Eleg. 13.
Antigoni altus.

G

Admiſſum paſſum pro celeri, quaſi ſeipſum Apollo ad curſum acrius concitaſſet, dictum eſſe perſpicis. Hæc itaque ille. Silentio etiam inuolui non poteſt, quod ex equi putreſcentis medulla euolent veſpæ, nimirum volucris progenies, vt ait Aelianus, ex equo animali volaciſſimo. Cæterùm tanta equi pernicitas agilitasq. magna ex parte diminuitur, ac penitus ſæpe perditur, cùm ocio finitur domi marceſcere, vt eleganter oſtendit Ouidius:

Tempore qui longo ſteterit, malè curret, & inter
Carceribus miſſos vltimus ibit equus.

Adhæc ocium ſanitati officit, ſcabieque inficit creberrimè. Quamobrem Antigonus rex obſeſſus cum ſuo equitatu, cùm exercere equos propter loci anguſtiā non poſſet, eorū capita loro ſubſtrinxit altiùs quàm vt prioribus pedibus planè terram poſſent attingere: deinde cogebat ipſum equitatum poſterioribus exultare & calces emittere: qui motus non minus ſudorem excutiebat quàm ſi curſu terræ ſpatium decurrerent: ij poſt exeuntes caſtris ita agiles fuere, ac ſi nunquam fuiſſent obſeſſi.

LIBIDO. SALACITAS.

H

Li. 2. Hiſt. ca. 26.
Cap. 5.
Hom. 12. in cap. 2. Geneſ.
Homines cur equi dicti.
Lib. 5.

SALACISSIMVM animal omnium tum fœminarum, tum marium equum eſſe memoriæ prodidit Ariſtoteles, vno homine excepto. Et Plato equum vocauit cupiditatis petulantem atque inſolentem, poſteaquam legiſſet Hieremiam dicentem: *Facti eſtis mihi equi furentes in fœminas.* Ad quem ni fallor locum alludens D. Chryſoſtomus: Diuina ſcriptura (inquit) homines interdum ob libidinem equos vocat Nam vt equi in fœminam inſanientes: Vnuſquiſque vxori proximi ſui adhinniebat. Et D. Hieronymus: *Equi amatores in fœminas & emiſſarij facti ſunt, vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat.* Ita quoque interpretantur illud Pſalmiſtæ: *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.* Hinnitu autem libidinis titillationem hoc genus animalium indicare atteſtatur Lucretius, dum canit:

Denique non hinnitus item differre videtur
Inter equas vbi equus florente ætate iuuencus

A *Pinnigeri sæuit calcaribus ictus amoris,*
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma?
Et cùm sic aliàs concussis artubus hinnit?

Eleganter etiam & appositè Prudentius de Saturno: *Lib. 1. contra Symmachum.*
Aduena quos profugus gignens & equina libido
Intulit Italiæ, Thuscis namque ille puellis
Primus adhinniuit simulato numine mœchus.

Cicero verò translatè: *Sic tuos sensus voluptuarios omnes incitauit; sic ad illius hanc orationem adhinniuit.* Idem etiam notum est ex Herodoto, qui Darium scribit Oebaris equisonis astu regnum Persarum equi libidine prurientis atque hinnientis ope adeptum esse hoc modo: Cùm interfectis Magis qui imperium inuaserant, Persarum proceres inter se eo pacto conuenissent, vt is cuius equus prius hinniret, regno potiretur, Oebaris manum vuluæ equinæ prius admotam, naribus equi præbuit olfaciendam, quo odore incitatus equus, primus dedit hinnitum. Hinc Oppianus in electione equorum ad venationem, libidinis hinnitumque maximam rationem habuit, equas equis in venationibus permisceri propterea nolens, quòd equi frequentioribus hinnitibus seipsos B feris prodant. Cæterùm ab equina libidine, hominem qui sit Veneri plus æquo addictus, meretricioque amore debacchetur, ἱπποβίνον dicimus, atque ἱππόπορνον, cùm extremam alicuius libidinem summamque cuiuspiam nequitiam & immoderatam lasciuiam exprobramus. Ἱπποπαστής & ἵππερος etsi aliàs equorum indicent studiosum aut amatorem, accipiuntur tamen etiam sæpenumerò in malam partem pro ἱππομανία, vt apud Aristophanem hoc loco: ἀλλ' ἵππερόν μου κατέχει τῶν χρημάτων, id est, ἱππικὸν ἔρωτα, vt Scholiastes exponit. Ἱππομανία autem amoris est insania, & ἱππομανεῖν dicimus, qui more equini generis furijs aguntur ad coitus rabiem, quando aliàs ἱππομανεῖν etiam de ijs dicatur, qui insano equorum studio ducuntur. Cùm autem pro libidine stimulari accipitur, de equabus potissimùm sumitur, vt apud Aristotelem: αἱ μὲν οὖν ἵπποι θήλειαι ἱππομανοῦσιν: id est, *igitur equæ furiunt in equas,* Latini equire dicunt: & haud scio, num ab hac libidine pudenda seu membra libidinis tam virile quam fœmininum ἵππος, id est æquus vocetur: certè ἱπποκλείδης dicitur cunnus à claudendo equo, vt scribit Hesychius ex Aristophane. Suntque qui huc pertinere putant illud Horatij:
Lib. 2. Darius vt regnum adeptus. Equos equabus permistos inutiles esse in venationibus. In Nebulis. Hippomania. Lib. 1. Hist. cap. 6. Equire quid.

Clunibus aut agitauit equum lasciua supinum. Item illud Martialis: *Hectoreo quoties sederat vxor equo.*

Apud Plautum Stalino: *Pery (inquit) herculè ego miser dirumpi cantando hymenæum, licet illo morbo* C *quo dirumpi cupio, non est copia:* Respondet Olympio: *Næ tu si esses equus, esses indomabilis.* Stal. *Quo argumento?* Olymp. *Nimis tenax es.* Quo loco Dionysius Lambinus legendum censet, nimis tendax es, quia tendax equus est qui nimia & nimis crebra tentigine affectus, frænum (inquit) mordet & calcari non paret, à tendendo sic appellatus, quemadmodum & tentigo. Hunc igitur senem Olympio cum equo tendaci comparat, propter immodicam eius tentiginem qua incitatus ac distentus ardet tetra libidine & in Venerem totus ruit. Quòd autem quidam legi volunt sternax, in quibus est Pius Bononiensis, non placet, nihil enim habet commune equus sternax, cuius est equitem ac sessorem suum excutere & sternere, cum viro tentigine affecto & libidine inflammato. Vulgata autem lectio quam & libri manuscripti retinent, nihilo minus placet: nam tenax equus significat potius eum equum qui propter aliam quamlibet causam neque freno neque calcari regi potest quàm propter tentiginem. At debet hic talis equus significari & commemorari, vt similitudo & comparatio quadret. Virgilius autem tanto libidinis furore rabieque accendi equos scribit, vt vel solo equarum odore percepto à congressu Venereo nulla vi, nulloque obstaculo cohiberi queant:
In Casina. Equus tendax qui. Equus sternax. Equus tenax.

D *Nonne vides, vt tota tremor pertentet equorum*
Corpora, si tantum notas odor attulit auras?
Ac neque eos iam frena virum, nec verbera sæua,
Non scopuli rupesque cauæ, atque obiecta retardant
Flumina, correptos vnda torquentia montes.

Andræas Perusinus (referente Fulgoso lib. 9. cap. 4.) qui postea à cognomine familiæ Brachius fuit nuncupatus, cùm à Camerte vrbe, depulsis Caroli Malatestæ copijs, ipse cum parte tantùm copiarum sequeretur, reliquo pecorum præda captiuisque atque alijs rebus impedito exercitu, & in eo hostes benè gerendæ rei occasionem viderent, si ipsi Apennini iuga priores occupassent: cùm lassos iam equos vltrà vel calcaribus vel alia vrgere vi non posset, ex captiuo pecore aliquot equas delegit atque eas agmen præcedere iussit: quarum cupido equis adeò acres adegit stimulos, vt qui antea nullis calcaribus satis impelli poterant, tunc frenis vix cohiberi ac retineri possent. Obseruari itaque Geoponici diligenter volunt, vt tam equis quàm equabus, cum pruriunt, coëundi fiat potestas, quoniam hoc præcipue armentum, si prohibeas, libidinis

omnino excitetur furijs. Mas (inquit Arist.) omnibus temporibus init, nec cessat, quàm diu viuit, E
fæmina etiam quàm diu viuit, initur, nec tempus vllum certum libidinem aufert: sed ingenium hominum arcet aut vinculo aut aliquo huiusmodi impedimento; Equum apud Opunta fuisse accepimus, qui annos quadraginta natus posset coire: sed adiumentum quoad sui pedes priores attollerentur, desiderabat. Plin. hoc postremum de quolibet admissario scribit, in hæc verba: *Generat mas ad annos triginta tres, vtpote cùm à circo post vicesimum annum mittantur ad sobolem reparandam; & ad quadraginta durasse tradunt, adiutum modo in attollenda priore parte corporis.* Eodem authore equæ gignunt annis omnibus ad quadragesimum: sed Aristoteles coire mares ad annos triginta tres, fæminas ad quadraginta tradit, ita vt per totam ferè vitam coitum equis (inquit) seruari eueniat. Quot autem fæminis vnus mas sufficiat, mox examinabitur, nunc ex eodem Aristotele dixisse satisfuerit, ad libidinem & in libidine vires indicandas, tricenas fæminas vel paulò plures, maribus singulis dari: Mares autem fæminas societate coniunctas dignoscunt olfactu, etsi paucis admodum diebus vnà fuerint: quòd si fæminæ diuersæ permisceantur, mares alienas morsu expellunt, suasque singulos seorsum habentes pascuntur: quoties mas accesserit aliquis, confestim in eum maritus conuertitur, & currens gyro aggreditur pugna, & fæminam si quà se mouerit, morsu reuocat. Hactenus Aristoteles, & alibi equos scribit tempore libidinis mordere equum, sternere equites F
atque insequi. Cæterùm equarum quàm equorum famosior esse videtur salacitas. Nam vel eodem etiam Aristotele prodente ex omnibus fæminis equæ potissimùm libidine accenduntur. Quamobrem poetæ Cupidinem inter equarum armenta natum fingunt, vt meminit Propertius hoc tetrastico:

Quamdiu generent.

Zelotypia equorum.

Equarum salacitas.

Cupido inter equas natus.

Li. 2. Eleg. 1.

Ipse quoque inter agros, interque armenta Cupido
Natus & indomitas dicitur in equas;
Illic indocto primum se exercuit arcu,
Hei mihi quàm doctas nunc habet ille manus.

Ipsæ autem equæ aliquot regionibus tanto flagrant ardore coeundi (inquit Columella,) vt etiam si marem non habeant, assidua & nimia cupiditate figurantes sibi ipsæ Venerem (cohortalium more auium) vento concipiant: sed de hac re postea: nunc de libidine equarum audiamus Virgilium:

Georg. 3.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum;
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigæ, G
Illas ducit amor trans Gargara, transq; sonantem
Ascanium: superant montes & flumina tranant.

Quorum poetæ verborum intellectus est hic: ab eo tempore quo iuxta Potnas, in agro Bœotiæ, equæ Glaucum decerpserunt, propterea quòd eas admissura equorum prohibuisset: ipsa Venus amoris stimulum equabus indidisse mihi videtur. Ouidius ostensurus amorem debere esse reciprocum, inter alia etiam hoc adducit pentametrum:

Fæmina cornipedi semper adhinnit equo.

Li. 4. de gener. anim. cap. 5.

Mulier cur equa dicatur.

Equa grauida an coitum admittat.

Aristoteles testatur equam & mulierem solas omnium animalium, grauidas coitum pati: equam quidem soliditate suæ naturæ, & quod aliquid spatij in vtero supersit, amplius quidem, quam vt ab vno occupetur, sed arctius quàm vt alterum perfectè possit superfœtari. Libidinosam itaque natura esse equam ob eundem effectum quo solida omnia Veneris sunt appetentiora: illa enim ita (inquit) se habent, quia carent purgatione, quæ perinde est fæminis, vt coitus maribus: equa enim menstrua minimè emittit. E contrario absyrtus equam tradit, vbi se concepisse nouit, marem vlteriùs non admittere. Absyrto fauent qui equas domi suæ enutriunt, non solùm asserentes post conceptum non admittere admissarium, sed calcitrando etiam repellere. Vtcumque est, H
ab hoc vno animante, equa inquam, ἱππομανεῖν Græci, quod latini equire, dicunt teste Aristotele, conuitio; siue vt hic ait, ἐπὶ τὴν βλασφημίαν, in mulieres quæ circa Venerem intemperantiores sunt: atque hinc est quod hodieque istiusmodi libidine prurientes mulierculas caballas id est equas nuncupemus, veterum imitatione. Sic enim apud Plautum legimus:

Adhinnire equulam possim ego hanc, si detur sola soli,
Nam ita mustulentus æstus nares attigit.

Videtur & Aeschylus scienter hoc expressisse in Toxotidibus, his ad virgines verbis Latio redditis:

Ego nuptiales castis virginibus canam
Æstus, oculorumque insidias micantium,
Non vlla experta virgo nos fefellerit;
Virum se prodit ipsa oculis flagrantibus,

Hac

A *Hac arte gnarus ipse equas dijudico.*

Diomedis verò filiæ, illius inquam Thraciæ regis insanissimi, libidinis furore famosissimæ, equis quæ aduentantes deuorarent, comparantur à poetis. Vnde ortum tradunt authores Græci, Διομήδειος ἀνάγκη, id est, *Diomeais necessitas*: atque hoc sanè sensu Aristophanis enarrator interpretatur hunc versum in concionatoribus, Καὶ ταῦτ' ἀνάγκη μοῦστι διομήδεια. Quærit adolescens, num qua sit necessitas sibi sectari anum: respondet illa, esse & quidem Diomedeam. Dicebantur autem aduentantes deuorare, quia Diomedes rex cogebat hospites cum ea rem habere, & quicquid auri haberent, pro coitu extorquebat: quanquam interimi ab eo solitos intelligere maluerit Eustathius, & equis suis in pabulum appositos, fabulam scilicet secutus, quam à poetis fictam vno omnium consensu repererat. Cæterùm meretrices πῶλες id est pullos vocari, etiam annotauit Hesychius, atque ita dici, quasi τῆς Ἀφροδίτης πῶλες, id est, pullos Veneris. Atqui in quæstionem trahi queat, salaciusne sit genus humanum, an equinum. Gryllus quidem apud Plutarchum hominum libidinem & maiorem & nefariorem & magis execrandam ostendit his ferè verbis. Vestras libidines natura quanquam legis auxilio fulta, tamen intra suos non potest coercere fines: quin eæ instar fluuij exundantes atrocem fœditatem, tumultum, confusionemque naturæ

Diomedis filiæ equæ dictæ.

Meretrices equæ dictæ.

Homone in equis salacior.

B gignunt in re venerea. Nam & capras, porcas, equas, inierunt viri, & fœminæ insano masculorum bestiarum amore exarserunt: ex huiusmodi enim coitibus vobis sunt minotauri, syluani siue ægipanes, atque (vt mea fert sententia) etiam Sphinges & centauri nati. Ad coitum nullus vnquam est homo à bestia solicitatus. Refert autem idem Plutarchus in paralellis Stellum quendam animo fuisse à mulieribus ita alieno, vt cum equa rem haberet, quæ suo tempore filiam ediderit perpulchram, Eponæq; nomen indidisse: atque hanc deam esse quæ equorum procurationem gerit. Hæc ille Agesilaum citans authorem in tertio Italicarum. Sed vt equam ex homine concipere posse non est verisimile propter membri breuitatem, ita quod à bestijs homines ad coitum solicitari negant, haud vsque adeo verum etiam est, inuenio enim apud Dionem Chrysostomum Athenis locum fuisse qui equi & virginis inaccessus dicebantur, propterea quod pater cum equo cùm inclusisset puellam, hæc ita disperierit: sed rem clariùs narrat Suidas, locum ibi fuisse inquiens qui diceretur ad equum & ad puellam, quod quidam Codridarum Hippomanes nomine, qui & postremus imperauit, filiam in loco quodam cum equo furibundo inclusit, eoquod clandestino concubitu virginitatem suam læsisset, & equus puellæ vim intulit; ex quo παρὰ ἵππον καὶ κόρην locum illum dixerunt.

Orat. 32. ad Alexād.

C

COITVS. GENERATIO.

Partus.

EQVVM qui ad prolem diligenter seruatur, sæpius admissarium nuncupauimus. Idem & emissarius nominatur, quanquam & ita vocetur qui in solitudinem est emissus. Legitur hæc vox non semel in veteris testamenti D. Hieronymi translatione. Dicitur autem admissarius quod ad æquas, aliasq; animantes (nam & ad alias quadrupedes hæc vox extenditur) admitti soleat. Græcis plerisque ὀχεῖον neutro genere, Absyrto ὀχευτὴς appellatur, ὀχεία ipsum opus, quod Latini admissum dicunt, admissionem, sæpiùs verò admissuram. Est & κήλων in Hippiatricis idem qui ὀχευτής. Ἀναβάτης nomen admissarijs, vt equo, asino, arieti &c. commune, ἱπποβάτης pro-

Equus emissarius.

Admissura.

D prium asino qui equam salit. Fæminæ ipsæ submitti dicuntur. Proriga vocatur ille qui admittit: eo enim adiuuante equa alligata celeriùs admittitur, neque equi (inquit Varro) frustrà cupiditate impulsi semen eijciunt. Quo fit, vt apud Plinium capite de equis, Cælius rectiùs prorigam legendum arbitretur quàm aurigam, quem ab equa laceratum scribit, vt antè recitauimus: quanquam apud Varronem historiæ eiusdem relatione auriga etiam circumfertur. Quidam prurigas scribunt & equitiarios quoque vocari inquiunt. Equimentum Varroni est merces quæ pro admissura equi persoluitur, vt Nonius citat, cuius hæc verba: *An si equam emisses quadrupedem, vt meo asino Reatino admitteres,* (fortè submitteres,) *quantum poposcissem, dedisses æquimenti,* sic scribit, non per e, vt in dictionarijs suis recentiores, ab equo deriuari existimantes, cùm potiùs ab æquitate deriuetur, proinde parem vicem exponit Nonius, scilicet mercedem pro eo quod admissum est. Hesychio fortè est ἱππώνια, nisi sit merces quæ pro locatis soluitur. Coitus autem equis non tam laboriosus est quàm bobus, vt Aristoteles scribit: qui itidem de æqui ætate qua procreationi aptus est, hæc diuersis locis ferè prodidit: Equus coire incipit bimus, tam mas quàm fæmina: sed hoc in paucis fit, pullique eorum ipsorum minores imbecillioresq; sunt.

Plinius correctus.

Aequimētum quid.

Coitus.

Aetas equi generationi apta.

Quod autem plurimùm trimatu, tam mares quàm fæminæ incipiunt & proficiunt subide ad pro- E
lis præstantiam, in vicesimum vsque annum. Alicubi hæc eadem repetit. Et alicubi rursus: Coire itaque incipit equus vel tricesimo mense: sed quoad dignè procreare possit, tunc tempus est, cùm dentibus mittendis cessauit, verùm iam nonnullos etiam cùm mutant, implere potuisse aiunt: id-
Aetas coitui apta quæ. que fieri ita confirmant, nisi natura steriles sint. Et rursus: Fit itaq. vt equis ferè tempus idoneum maximè sit ad procreandum, cùm annum quartum & sex menses complerit: seniores equi profectò fœcundiores sunt, tam fæminæ quàm mares. Alibi etiam tum in equorum, tum in boum genere turgere ait prius ad coitum minores natu, quàm maiores. Deniq. iuniorum equorum coitum præter ætatem contingere asserit pabuli bonitate & copia: Plinius verò equas post tertium annum, aut post vnum ab enixu vtiliter admitti putari ait, cogique inuitas: domitas autem sexa-
Dec. 7. cap. 9. ginta diebus equire, antequam gregales dici. Petrus Martyr de Hispaniola insula loquens equas decimo postquam natę sunt mense concipere & geminos sæpè vnico partu excludere vulgò ferri testatur, diutiusq. quàm sub nostro Cælo viuere. Columella equum marem minorem trimo non esse idoneum admissuræ nonnullos putare tradit: posse verò vsque ad vicesimum annum procreare: fæminam verò bimam posse rectè concipere: vt post tertium annum enixa fœtum educet: eamque post decennium non esse vtilem, quòd ex annosa matre tarda fit atque iners proles. Anato- F
lius vult, vt sit admissarius cùm admissuræ destinatur, quinquennis, decimum verò quartum agens annum à superuentu conquiescat. Equarum prurientium signa collegit Aristoteles: coitus tempore eas inquiens colligere sese & societate magis quàm antea gaudere: iactare caudam crebriùs, vocem immutare, humorem emittere suis genitalibus similem genituræ, sed multò tenuiorem,
Mas quando impleat quàm mares, quem hippomanes nonnulli appellant, non quod pullis nascentibus adhæret: accipi cum humorem difficile esse dici, quod paulatim admodum labitur: Mingere etiam pluries, atque inter se ludere, cùm equiunt. Mas eodem testante non certo dierum numero implet, sed aliquando vno, aut duobus tribusve; aliquando pluribus; serius certè quàm asinus, equam superueniens implet. Et alibi: equæ (inquit) interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continuò nequeant. Quod verò interpositum tempus vocet, aliàs ostendit, inquiens: Non statim à partu equa impletur, sed intermisso tempore & melius quarto aut quinto anno interposito procreat. Omnino si nihil plus detur, vnum tamen interponere annum & quasi nouale facere necesse est. Sed Columella vulgari equæ solenne esse ait, vt omnibus annis pariat, generosam verò conuenire alternis continere, quo firmior pullus lacte materno laboribus certaminum præparetur. Ita & Var-
Pulli vt nascantur generosiores. ro, alternis qui admittunt, diuturniores equos & meliores pullos fieri dici asserit. Necnon Palla- G
dius generosas equas & quæ masculos enutriunt, alternis (inquit) annis submittere debebimus, vt pullis puri & copiosi lactis robur infundant: cæteræ passim replendæ. Diligentiores tradunt, vt annotauit Plinius, equos & canes & sues initum matutinum appetere, fęminas autem post meri-
Coeundi tempus. diem blandiri. Varro & Absyrtus die, mane & vesperi admittere oportere inquiunt, cùm tempus anni venerit; de quo nunc. Aristoteles initium coeundi in vere esse ait. Et alibi, Admissarios (inquit) non vt equæ, sic asinæ æquinoctio admouent, sed æstiuo solstitio, vt tempore calido pulli nascantur. Ita etiam Varro, *Featuræ initium* (inquit) *admissionis facere oportet, ab equinoctio verno ad solstitium, vt partus idoneo tempore fiat.* Columella admissuræ certa tempora in vulgaribus equis seruari negat: generosis verò matribus circa vernum æquinoctium mares iungi oportere, vt eodem tempore quo conceperint, iam lætis & herbidis campis post anni messem paruo cum
Partus tempus. labore fœtum educent. Nam mense duodecimo partum ædunt, inquit, maximeque curandum est prædicto tempore anni, vt tam fæminis quàm admissarijs desiderantibus coeundi fiat potestas: quoniam si prohibeas, libidinis exstimulantur furijs, vt modò dictum est. Absyrtus etiam cur hoc
Tempus coitui aptum. tempore coitus sit concedendus, aut potiùs procurandus, rationem reddit: Tempus congressui aptissimum existere inquiens ab æquinoctio verno, hoc est à vigesima secunda Martij, vsq. ad vige- H
simam secundam Iunij, vt partus videlicet fiat circa temperatissimum herbescentemq. anni constitutionem. Equa siquidem vtero gerit vndecim mensium decemq. dierum curriculo. Etenim quæ concipiuntur post æstiuum solstitium, ea sanè infeliciter educantur, prorsusq. inutilia sunt. Russius cùm & ipse commodum videri dixisset, vt equi locis calidis mense Aprili, frigidioribus autem Maio admittantur, quia nimirum, vt dictum est, circumuoluto anno pulli eodem tempore nati, & aerem temperatum & copiosum inueniunt nutrimentum, subiungit, autumnus etiam easdem ob
Elei cur extra fines suos admitterent. causas non incõmodus est nascentibus in eo pullis. Elei equas finibus suis eductas iniri faciebant, quòd sexcentis experimentis cognitum haberent, miræ fælicitatis prolem sic prouenire: cuius rei Plutarchus causam reddit Oenomai regis execrationem. Equabus (inquit) equiętibus extra fines
In Quæst. Græcis. abactis admissuram dant Elei, quòd regum omnium Oenomaus equorum studiosissimus qui hoc animal dilexit plurimũ, multa & dira execratus esset in capita equorum, qui ineunt Elide equas, cuius metu deuotionis auersantur eas. Quid si verò moderatum illum ex itinere laborem, quo pi-
tuito-

A tuitosus veternosusque humor, quo dominante pigri procreantur pulli, & ad agonalia inepti, dissipatur, potius causam fuisse dicamus? Equi (inquit Ruffius) ad generandum admittendi, copiosè pasci debent, & sine labore, non prorsus tamen ocio relinquendi, ne iners & pituitosus humor augeatur, sed moderatis exercitijs recreandi magis quàm fatigandi sunt. Absyrtus quoque admissarium equum ab operibus relaxari oportere asserit: alioqui etiam eo tempore quo vocatur ad ineundas equas, non tantùm vt Veneri superesse queat, verùm quia etiam quò fortior ineat, eò firmiora semina præbeat futuræ stirpi, Columella roborari iubet largo cibo, & iam appropinquante vere, ordeo eruoque saginari: super qua re audiamus Virgilium: *Admissariorum victus.*

His animaduersis, instant sub tempus, & omnes
Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori duxere maritum:
Florentesq; secant herbas, fluuiosque ministrant,
Farraque: ne blando nequeant superesse labori,
Inualidique patrum referant ieiunia nati:
Ipsa autem macie tenuant armenta volentes:
B *Atque vbi concubitus primos iam nota voluptas*
Sollicitat, frondesque negant, & fontibus arcent:
Sæpe etiam cursu quatiunt, & sole fatigant
Cùm grauiter tunsis gemit area frugibus; & cùm
Surgentem ad Zephyrum paleæ iactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior vsus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes,
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.

Anatolius cùm admissuræ tempus ab æquinoctio verno vsque ad solstitium æstiuum statui dixisset, addit hoc pecus vbertate verni pabuli lasciuire: cæterùm non esse permittendum, vt strigosa equa & sorde obsita saliatur, quippe cùm talium cupiditate celeriùs equum solicitari constet, perinde quasi stimulatus hac colluuione gaudeat. Quamuis modo salacissimum hoc pecus sit, & libidini impensiùs addictum, fit tamen, vt salacitatem promouere cogamur. Absyrtus, vt admissarius in Venerem proruat, hoc præscribit remedium. Vstam cerui caudam cum vino terito: testes & genitale linito. Sic hebes, ait, equus voluptate solicitatur ad Venerem. Sunt qui cicer C exhibent, quòd hoc legumen potissimum Venerem incitet & semen generare credatur. Quomodo autem efficiatur, vt armentitiæ concipiant, legimus in Hippiatricis Græcis. Si gregalem (inquit Hippocrates) equam concipere velis, vrticam in os equi pellito. Ocimum (inquit Plinius) Venerem stimulat, ideo etiam equis asinisque admissuræ tempore ingeritur. Idem satyrij genus erythraicon arietibus quoque & hircis ad Venerem segnioribus in potu dari ait, & à Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, hocque vitium prosedanum appellari. Coitum etiam in equo iuuat puluis testiculorum equi in potu datus, vt Aggregator ait citans Plinium. Quod si admissarius iners in Venerem est, Columella, odore vult perfricari detersis spongia fœminæ locis & admota naribus equi. Idem scribit Absyrtus, vt in Geoponicis legimus. Si fastidium saliendi est, Varro iubet, scillæ modicum conteri cum aqua ad mellis crassitudinem, deinde ea re naturam equæ, cùm menses ferunt, tangi: contrà, ab locis equæ nares equi tangi. Similiter si equa recusat, elicitur cupiditas, odore genitalium admoto naribus, vt Columella tradit: si verò marem non patitur, detrita scilla naturalia eius lini ait: atque ita accendi libidinem. Macer in fœminis iumentorum vrticam coitum incitare testatur, si folijs eius vulua perfricetur. Anatolius gallinaceo fimo cum resina terebinthina trito easdem partes oblinit, magis tamen libi- D dinem prouocari putat, si scilla affricetur. Ruffius sæpe etiam contingere asserit, vt equa salientem quidem equum admittat, coitum tamen detrectet: quod ex defectu (inquit) caloris circa naturalia contingit: quamobrem vrtica aut scilla perfricari debent. Porro sterilis equa concipiet authore Hippocrate, si fascem porrorum in pilo tusum vini cyatho perfundes & cantharides versicolores numero duodecim, ex aqua biduum oriculario clystere in vuluam ingeres: postero die equum ad ineundam fœminam emittes: postquam desiliuit, bis genitales locos elues. Aliud: Nitrum, passeris fimum, resina terebinthina simul teruntur & in vnum coacta naturalibus inseruntur. Non defuere etiam qui darent operam, vt annotauit Anatolius, quo magis equarum amore flagrent admissarij, vt iubæ suorumque capillorum venustate, necnon ceteris elegantibus honestamentis exornentur, & ad hoc si quæ pollent aliæ cupidinis illecebræ: quin eam quoque equo tanquam cursu certantem proponerent. His autem lenocinijs credere equũ ad amorem inuitari. Nonnunquã tamen ignobilis quoq; vulgaris equus elicit cupidinem coëundi, authore Columella: nam vbi admotus tentauit obsequiũ, fœmina abducitur, & iam patientiori generosior equus imponitur.

Salacitas vt augeatur.

Cap. 14.

Equa sterilis vt concipiat.

Ornatus amat admissarius.

L.12.c.44. Aelianus Lybicas equas vsque adeo tibiæ cantu oblectari asserit, vt huius blandimentis ad homi- E
Equæ cantum quæ amant. nes mansuescant, & insultare ac lædere desinant, & quocumq; eas cantiuncularum blanditiæ inuitauerint, eo pastorem consequantur, cùm ille insistit, has etiam à progrediendo ait se sustinere: ac si cantum contentiorem ad tibiam canat, ex eo tanta voluptate affici, vt lachrymas tenere non possint: Earum autem pastores ex rhododaphne arbore pastoritiam fistulam excauare, eiusq. sonoro inflatu armentum antegradientes demulcere. Euripides dicit pastores ad tibiam canentes, ad Venerem equas incitare, atque etiam equos ad ineundas fæminas incendere. Ad hunc igitur modum equinas nuptias initiari, vt nuptiale carmen præcinant. Meminit huius rei etiam Plutarchus his verbis: Videtur autem Aristoteles etiam non iustam adferre causam, cur solæ delectationes
3.Sym.q.5. spectaculorum & auditionum intemperantiæ culpa vacent: quia scilicet hominis ea sint propriæ: reliquæ etiam à brutis percipiantur. Video enim multa horum quoque musica demulceri, vt ceruos fistulis, & equabus cum ineuntur cantio occinitur, quam ἱππόθορον nuncupant. Pollux ve-
Hippophorbum quid rò hippophorbum genus ait esse tibiæ quod Libyes Scenitæ, inquit, inuenerunt; hac ad equorum pascua vti: materiam esse laurum detracto cortice; nam exempta medulla acutum reddere sonum & equorum celeritati conuenientem. Præterea quod Aelianus de Lybicis equis scribit, inuenio etiam de equis Mysiæ, apud eundem ipsum Aelianum. Apud Mysos, ait, cùm equinum genus F
coit, quidam velut hymeneum quendam nuptijs præcinunt, & cantus suauitate permulsæ equæ grauidæ fiunt, & formæ pulchritudine, eximios pullos ex sese pariunt. Iam verò è contrario libidinem aliquoties in salacissimo hoc animante inhibere cogimur; nam alioqui robur corporis ab-
Libido vt frenetur & extinguatur. sumitur; vt ostendit diuinus poeta, dum canit:

Sed non vlla magis vires industria firmat,
Quàm Venerem, & cæci stimulos auertere amoris
Siue boum, siue est cui gratior vsus equorum.

Tolli autem hoc fastidium Varro & Columella docent, si ad equarum naturalia mares naribus admoueantur. Adhæc aliquot regionibus, vt ex Columella diximus, tanto coeundi ardore fæminæ flagrant, vt etiam si mas desit, assidua & nimia cupiditate figurantes sibi ipsæ Venerem vento concipiant. Quæ poeta (inquit idem Columella) licentius dicit:

Continuoque auidis vbi subdita flamma medullis
Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illæ
Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis
Exceptantque leueis auras; & sæpe sine vllis G
Coniugijs vento grauidæ (mirabile dictu)
Saxa per & scopulos, & depressas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos; neque Solis ad ortus:
In Boream, Caurumque, aut vnde nigerrimus Auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore cælum.

Cùm sit notissimum etiam in sacro monte Hispaniæ, qui procurrit in Occidentem iuxta Oceanum, frequenter equas sine coitu ventrem pertulisse, fœtumque educasse, qui tamen inutilis est, quod triennio priusquam adolescat, morte absumitur: quare, vt dixi, dabimus operam, ne circa æqui-
An ex vento cócipiât. noctium vernum equæ desiderijs naturalibus angantur: Hactenus Columella: sed verumne an falsum sit, ita vento concipere, alij astruunt, alij negant; Ex affirmantibus est M. Varro: *In fœtura* (inquit) *res incredibilis est in Hispania, sed est vera, quòd in Lusitania ad Oceanum in ea regione, vbi est oppidum Olyssipo monte Tagro, quædam è vento concipiunt equæ, vt hic gallinæ quoque solent, quarum oua hypanemia appellant: sed ex his equis qui nati pulli, non plus trienuium viuunt.* Vbi pro Tagro legi debet sacro, vt ex allatis Columellæ verbis optimè restituit Scaliger iunior in suis notis. Affirmat etiam Plinius & Solinus, constare dicentes in Lusitania circa Olyssiponem oppidum & Tagrum am- H
nem, equas Fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum idque partum fieri, & gigni pernicissimum ita, sed triennium vitæ non excedere. Albertus quoque ex Auicenna, cũ equæ proprium esse dixisset, pede aut coxa aliquantulum recalcitrare, cum desiderat coitum; addit, & hoc modo aperit vterum, hauritque eo meridionalem aut septentrionalem ventum, quo plurimum delectatur. Scribit etiam Auicenna senem quendam fide dignum, natum in insula cui Arabicum nomen Dealtufa, sibi narrasse, quod equa Arabica illic concepto vento nõ cessarit currere per desiderium coitus, donec octo leucas emensa fines insulæ attigit. Homerus itidem hoc non impossibile existimans neque incredibile hominibus, visum esse ait equorum subuentaneorum genus. Ait enim Boream adamasse Troicas quasdam equas, easque impleuisse semine, genusque equorum inde procreatum celerrimum, vt suprà ex eo recitauimus. Et Silius Italicus:

Lib.3. *Hic adeo cum ver placidum, flatusque tepescit*
Concubitus seruans tantos grex prostat equarum

Et

A *Et Venerem occultam genitali concipit aura:*
Sed non multa dies generi, properatque senectus
Septimaque his stabulis longissima ducitur ætas.

Diuus Augustinus idem & in Cappadocia scribit contingere. Sed & Aristoteles equas scribit *Euentari quid.*
ἐξανεμοῦσθαι, cùm innuit ex vento concipere, Gaza vertit euentari: Equæ, inquit, itaq. equiunt: vnde vocabulum id ab hoc vno animali trahitur, maledicto in mulieres libidinosas. Necnon euentari per id tempus dicũtur: quapropter in Creta insula equos admissarios minimè à fœminis semouendos censent. Cùm verò ita affectæ fuerint, currunt relicta societate: simile hoc vitium est, quod subare in suibus dicitur. Currunt non in Orientem aut Occidentem versus, sed ex aduerso Aquilonis aut Austri, nec appropinquare quenquam patiuntur, donec vel defatigatæ desistant, vel ad marem deueniant, tum aliquid emittunt, quod hippomanes appellatur. Hinc Virgilium accepisse, *Lib. 7. Var*
quæ suprà citauimus, ostendit Petrus Victorius. Eos verò qui per os in ventum obuersum apud *Lect. ca. 6*
poetam, equarum naturalia intelligunt, eos errare putat Pontanus. Rabicanum celerrimũ equum similiter Lud. Ariostus absq. patris opera conceptum fingit, sed ex igne & vento:

Questo è il destrier, che fù de l'Argalia,
B Che di fiamma, e di vento era concetto,
Et senza fieno, & biada si nutria
Da l'aria pura, e Rabican fù detto.

E contrario equas ita in Lusitanis Fauonio spirante concipere falsò à compluribus proditũ existimat Iustinus, fabulasq. vocat, quæ ex equarum Lusitaniæ natæ sint fœcunditate, pedumque & *Lib. 44.*
cursus pernicitate. Equidem & Aristoteles alicubi equum ijs animantibus annumerat, quæ nisi *Li. 10. Pro-*
per coitum generant. Quam ob causam (inquit) animantium alia non solùm coitu, sed etiam *bl. 64.*
sponte naturæ procreantur; alia coitu duntaxat proueniunt, vt homo, vt equus. An quòd etsi non aliam ob causam, tamen quod alijs gignendi tempus breue statutum est, itaq. fieri non potest vt tempus quod vim obtinet generandi, amplificetur prorogeturq., sed temporum vicissitudine commutationeq. vt procreentur, contingit: Alijs multò generatio ampliari solet: Etenim vel anno vel decem mensium spatio confici assolet: Quapropter vel nullo pacto vel ex coitu procreen- *Equæ non*
tur illa necesse est. Fit etiam in equorum genere; vt habemus apud eundem Aristotelem, vt *omnes ge-*
aliæ omnino steriles sint; aliæ concipiant quidem, sed edere nequeant: cuius rei indicium aiunt, *nerant.*
quòd fœtus circum renes alia quædam specie propemodum renum, ita continet, vt rescissus qua-
C tuor renes habere videatur. Vt autem in sterili equa conceptio promoueatur, paulò antè ex Hippocrate recensui. Quidam præcipiunt (quod etiam dictum est) admissarium saginari, vt hac sagina hilaris plurimis fœminis sufficiat, veruntamen ex Columellæ præcepto nec minus quàm quindecim, nec rursus plures quàm viginti vnus debet implere. Palladius æqualem omnibus nume- *Quot equæ*
rum adhiberi posse negat, sed æstimatis viribus vniuscuiusq. admissarij, submitti vult pauca vel *vni equo*
numerosa coniugia. hæc.n. rem efficere vt admissarijs non parua ætate durare possint. Iuueni ta- *sufficiant.*
men equo & viribus formaq. constanti non amplius quàm duodecim vel quindecim debere admitti, cæteris pro qualitate virium suarum Lucienus quoq. apud Varronem tradit: *Ego quoque adueniens apertam (inquit) carceres & equos emittere incipiam, nec solùm mares, quos admissarios habeo, vt Atticus singulos in fœminas denas è queis fœminas Commodius Equiculus vir fortissimus etiam patre militari iuxta ac mares habere solebat.* Aristoteles tamen, vt antea recitauimus, tricenas fœminas & paulò etiam plures, singulis maribus dari asserit. Cui conceptus indicium est, cùm menses cessarunt, *Conceptus*
spatio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id (inquit) percipere difficile *signa.*
est, nisi quis iamdudum secutus, assuetusque admodum sit. Absyrtus an coucepetit equa, hoc periculo constare asserit: si semel subacta marem postea respuerit, post dies denos rursus conci-
D lientur: quòd si ne tunc quidem equum exceperit, secernenda erit ceu iam grauida. Varro etiam quoad satis sit admitti, ipsas significare ait, quòd se defendant. Plinius annotauit, equas cùm concepere, colorem ilicò mutare rubriore pilo, vel quicunq. sit pleniore: hocq. argumento desinere admittere etiam volentes. Idem testatur equas solas animalium à coitu currere ex aduerso Aquilonum Austrorumúe, prout marem aut fœminam concepere. Africanus verò si quispiam marem nasci velit, equam obijci iubet, cùm Aquilonius inspiret ventus: si fœminam fingi sit *Vt mas con*
in animo, cùm Auster perflat. Vbi admissarius equam superuenerit, (inquit idem) certis signis *cipiatur, &*
comprehendere licet, quem sexum generauerit: quoniam si parte dextra desiliuit, marem semi- *vt fœm na*
na sie manifestum est, si læua, fœminam. Democritus verò etiam nostri arbitrij esse æstimat, vt vel fœmina vel masculus concipiatur: præcipit enim, vt cùm progenerari marem velimus, sinistrum testiculum admissarij lineo funiculo, aliove quolibet obligemus, cum fœminam dextrum: idemq. in omnibus penè pecudibus (inquit Columella) faciendum censet. Inuenio marem edituram equam si submittatur tertio ante plenilunium die, fœminam si tertio post plenilunium. Sunt

etiam

Vt color pro arbitrio acquiratur.

etiam inquit Abſyrtus, qui rerum perpulchrarum ſtudioſiores, aſinum, equum aut alium quemuis admiſſarium huius coloris veſtimento contegunt,quem futuram pullationem referre vel int. Siquidem qualem veſtitu colorem ij mentientur, in talem enata progenies degenerabit. Simile quid alibi etiam ex Oppiano ſcripſimus, nōnullaq. coſmetica addidimus,quibus color pro arbitrio noſtro inducitur. Si admiſſarijs ſimiles omnino fœtus edat, iuſtam dicere licebit: nam Ariſtoteles lib.2.Politicorum cap.3.& 7.Hiſt cap.6. ita vocatā fuiſſe ſcribit in Pharſalia quæ ſemper ſimilem equo cui coniuncta fuerat, partum reddebat. A coitu ad curſum mox adigenda eſt equa, ne genitalem vrinam profundat. Cùm conceperit, Varro videndum eſſe ait, ne aut laboret pluſculum, aut ne frigidis locis habeatur, algorem enim maximè prægnantibus obeſſe. Itaq. in ſtabulis fugienda eſſe humida, amandam ſiccitatem, clauſa habenda oſtia & feneſtras, & inter ſingulas à præſepibus interijci debere longurios,qui eas diſcernant,ne inter ſe pugnare poſſint. Adhæc neq. impleri cibo vult, neq. eſurire etiam. Columella verò largo paſtu firmari cupit, & ſi frigore hyemis herbæ defecerint, tecto contineri, nullo aut opere aut curſu exrerceri, neq. frigori committi, nec in anguſto clauſoue, ne aliæ aliarum conceptus elidant: quòd hæc omnia incommoda fœtum abigere queant. Vult ſimiliter Virgilius:

Iuſta equa.

In prægnātibus quæ obſeruanda

E

Non illas grauibus quiſquam iuga ducere plauſtris
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus: & acri
Carpere prata fuga, fluuioſque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant: & plena ſecundum
Flumina; muſcus vbi, & viridiſsima gramine ripa:
Speluncæque tegant: & ſaxea procubet vmbra.

F

Labores in grauidis nō obeſſe.

Ruffius verò grauidas à maribus ſeparari, mox ita curari præcipit, vt neque macilentæ nimis, nec obeſæ euadant, ſed inter vtrumq. habitum mediocres. Vterq. enim ſi immodicus (inquit) fuerit, vt vel abortus fiat, aut infirmior, aut minor fœtus, in cauſa eſt. Cæterùm vt quidem iſtiuſmodi præcepta ſummoperè laudo, ita contrà inuenio nonnullis equabus grauidis labores etiam maximos nihil obfuiſſe, id quod etiam annotauit Plinius his verbis: *Nec impedit quaſdam ob opere, falluntque grauida. Vicißi Olympia prægnantem equam Echecratidis Theſſali inuenimus.* Sed conceptionis tempus diſtingui etiam poteſt, ita vt vbi recens eſt, regulæ iſtæ ſint diligenter obſeruandæ, mox verò ſimiliter hærente fœtu, non item. Nam & Scythæ referente Ariſtotele equabus grauibus equitant, cùm primùm ſe mouerit fœtus & nimirum eam proficere (inquit) ad partus facilitatem arbitrantur. Anatolius rerum peregrinarum obiectu abortum facilè contrahi ſcribit, ideoque cauendum ne pabuli mutatione tententur, neque infeſtentur aquarum inſuetarum nouitate. Abortus autem non vna cauſa eſt. Ariſtoteles tradit, & multi ex eo, abortire equam odore fungi fumigantis lucernæ extinctæ, id quod mulieribus quibuſdam contigiſſe etiam certum eſt. Si cum equa ex equo prægnante coierit aſinus, fœtus iam conceptus corrumpitur teſtante eodem. Plinius cōceptum ex equo ſi ſequatur aſini coitus, abortu perimere ſcribit:non item ex aſino equi. Ariſtoteles cauſam reijcit in aſinini ſeminis frigiditatem: & aliàs, equi genituram (inquit) corrumpit aſinus: ſed equus aſini minimè, cùm equa iam aſini initu conceperit. Ait etiam, cùm equus cum aſina, vel aſinus cum equa coierit, multò magis abortum conſequi, quàm ſi vnigenæ inter ſe iungantur: verbi gratia equa cum equo, aut aſina cum aſino. Vtraq equa ſcilicet & aſina annum vterum ferunt, & idem Ariſtoteles prodidit, idque Varro etiam, Columella, Plinius alijq. aſſerunt. Duodecimo menſe die decimo aiunt naſci, inquit idem Varro, quæ poſt id tempus naſcuntur, ferè vitioſa atq. inutilia exiſtunt. Abſyrtus tamen equam ſcribit vterum gerere vndecim menſium decemque dierum curriculo. Mares citiùs in vtero quàm fæminæ perficiuntur, notante Ariſtotele, quare etiam pariendi tempus determinatum eſſe nequit. Facillimè autem omnium quadrupedum equam parere teſtatur, & cùm cæteræ quadrupedes iacentes parere ſoleant, hanc cùm tempus pariendi appropinquauerit, erigere ſe, ſtantemque emittere partum, (hoc & Plinius notauit) parere autem magna ex parte ſingulos, ſed gemellos quoque aliquando: vacare admodum à purgamentis in partu: minimumq. emittere profluuium ſanguinis, videlicet pro corporis magnitudine: cùm peperit, ſtatim ſecundas deuorare, atq. etiam quod pulli naſcentis fronti adhæret, hippomanes dictum, de quo ſuprà. Eumelus author eſt cùm tardiùs pullitium enititur, continuò egerituram ſi comprehenſas leniter nares conſtrinxeris. Cur verò tardiùs quàm homo pariat, alibi Ariſtoteles cauſam eſſe ait vteri duritia, quo modo enim ſitiens ager haud citò ſuas ſtirpes enutrit: ſic durior vulua equarum in formando nutricandoq. ſuo fœtu remoratur. Sed hac de re antea etiam ſcriptum eſt. Quærit etiam cur monſtra paruæ quadrupedes pariant; homo autem grandeſq. animantes omnes minus, vt equi & aſini? An quod paruæ (inquit) vt canes, ſues, capræ, oues, longè ſunt fœcundiores quàm grandes: illarum enim aliæ omnino ſingulos pariunt, alia magna ex parte. Monſtra autem tum confici ſolent, cùm plura ſemina inter

Abortus cauſa.

G

Quamdiu vterum ferant.

Equæ partus facilis.

H

Libr.10. Prob.

Cur tardius quam mulier pariat.

Cur magna animātia raro mōſtra pariāt.

A inter se cohærescunt, confunduntúrque, vel cùm prodeunt ex mare, vel cùm se in fœmina permiscent, vnde aues etiam monstra edere possunt. Oua namque vitello pariunt geminato. Monstrum autem ex geminatis illis consistit, quorum vitelli nulla intericcta membrana distinguuntur. Hæc ille. Cæterùm cùm in monstrorum mentionem inciderimus, hoc potiùs quàm alio loco licet obiter meminisse, reperiri in equino quoque vt in hominum genere, in quibus vtriusque sexus membra sunt conspicua. De Nerone legimus equas habuisse hermaphroditas ex agro Treuerico quas *Equi hermaphroditi.* carpento suo subiuges ostentabat, ceu planè visenda res esset, inquit Plinius, principem terrarum insidere portentis. Testatur & Cardanus equum se vidisse androginum. Is erat (inquit) Principi- *Lib. 11. ca.* ualli Vicecomitis: Vnum habebat tantùm testem proprio loco, cum mammis tumidis, vt equæ *49.* habent, inde vuluam proprio loco, & ex vulua penis emittebatur. Hinniebat ad equas, & forma masculina erat, promptus & erectus capite, crassiore autem corpore, colore griseo, (vt vo- *Li. 7. de* cant,) caput magnum; penis non maior palmo, cùm illum exereret. Emptus aureis triginta sex. *var. rer. ca.* Certum erat, cùm auerso esset pene, coire illum non posse. *33.*

B

VOX.

DE equi voce Latini hinnire, & adhinnire dicunt; ipsam verò vocem hinnitum: Græci χρεμετίζειν, ἐπιχρεμετίζειν, & χρεμετισμόν, vt scribit Iulius Pollux agens de vocibus animalium: *Hinnire. Hinnitus.* addens quibusdam equorum vocem dici quoq. φρυμαγμὸν, eosq. φρυμάττεσθαι, omnes verò dicere equos φρυάττεσθαι. Interpres Rodulphus Gualterus Tigurinus φρυμαγμὸν vertit fremitum, *Fremere.* φρυμάττεσθαι fremere, φρυάττεσθαι frendere. Fremere quidem de equis Latini dicunt, frendere quod *Fremitus.* sciam nunquam. *Ex fremitu equorum* (inquit Cæsar) *illata suspicione.* Virgilius:

——— *Equorum ardescit fremitus*, & alibi.

Poscit equos, gaudetque tuens ante ora frementes.

φρυμάττεσθαι aliàs apud Pollucem scribitur per iota, vbi equinæ vocis synonima recenset: ἵππος φρυάττεται, χρεμετίζει. χρεμετισμος, φρύαγμα, φριμαγμός: ἆσθμα, πνεῦμα, φύσημα, καὶ γαυρίαμα καὶ αὔχημα, φριμάττεσθαι φυσᾶν, ἀσθμαίνειν, ἐκπνεῖν, γαυριᾶν, καὶ τὰ ὅμοια. Atque ita potiùs scribendum esse Suidas & Hesychius ostendunt. Pollux verò mox φριμαγμὸν & φριμάττεσθαι magis proprium C caprarum esse dicit, & Ammonius de differentijs vocum φρυάττεσθαι equi esse scribit, φριμάττεσθαι hirci & φριμαγμὸν dici quasi φρυμαγμον, innuens non scribi quidem per ypsilon, videri tamen à φρυάττεσθαι deduci abundante scilicet μῖ, vt & apud Etymologum videre licet. Oppianus equos vocat χρεμέθοντες pro χρεμετίζοντες: quanquam & χρέμω & χρεμέθω inueniantur. Hesychius & Varinus χρεματίσαι exponunt κρᾶξαι, vt (inquiunt) equus, χρεμετισμὸν verò equorum vocem. Sed apud eosdem alia itidem vocabula pro χρεματισμῷ id est equi voce leguntur, vt βράχαλος, μιμιγμός, quod postremum per onomatopeiam factum apparet: De mutatione verò vocis hæc legimus apud *Vocis mutatio.* Aristotelem: Equorum etiam voces (inquit) differre palam est, fœminæ enim simul ac natæ sunt, vocem exiguam mittunt ac tenuem: mares exiguam quidem & ipsi, sed pleniorem tamen & grauiorem quàm fœminæ & indies maiorem reddunt. Bimus cùm est, atque inire incipit, vocem magnam grauemq. mas mittit: fœmina maiorem quàm antè & clariorem vsque ad vigesimum ętatis annum magna ex parte: sed ab hoc tempore imbecilliorem tam mares quàm fœminæ reddunt. Qui nunquam in aliorum equorum turba hinnit, hunc mutum esse scribit Mizaldus ex Cardinale Simoneta. Inuenio apud Hippocratem vel quicunq. ille est in libro de sacro morbo, si quis acutiorem aut concitatiorem vocem emitteret, equo fuisse assimilatos, & Neptunum vbi ægrè habe- D rent, causam morbi esse credidisse.

ÆTAS.

EQVI authore Plinio viuunt annis quinquagenis, equæ minori spatio: Aristoteles verò mari- *Quot annos viuat.* bus propter coitum vitam breuiorem attribuit in hæc verba. Vita equorũ plurimis ad decimumoctauum atq. etiam vicesimum annum, sed nõnulli etiam quinq. & viginti atq. trigin- *Masne an fœmina* ta egerunt, & si cura diligenter adhibeatur, vel ad quinquaginta protrahitur ætas. Longissima *diutius viuat.* tamen vita in pluribus ad trigesimum annum, quod magna ex parte fieri nouimus. Fœmina magna quidem ex parte quinque & viginti annos viuere potest, sed iam nonnullæ etiam quadraginta vixere. Minus temporis mares viuunt quàm fœminæ propter coitum, & qui domi aluntur

minus quàm gregarij. Hæc ille, & rurſus: Coëunt mares ad annos tricenos ternos: fœminæ ad E
quadragenos: ita vt per totam ferè vitam coitum equis ſeruari eueniat. Viuit enim magna ex parte mas annos circiter quinque & triginta, fœmina pluſquàm quadraginta. Iam & quinque & ſexaginta (ſeptuaginta, Athenæus & Plinius) annis equum vixiſſe proditum eſt. Hæc eadem verba leguntur etiam apud Athenæum, citata tamen ex epiſtola Epicuri. Albertus quoque refert, ſe à quodam audiuiſſe milite, quod equum habuiſſet, qui ſexageſimum annum exceſſiſſet, ſemper tamen belli vſui aptus fuiſſet. Et Auguſt. Niphus teſtatur ſe ex equiſonibus Ferdinandi primi intellexiſſe, fuiſſe in regio ſtabulo ſeptuaginarium equum. Plinio aſtipulatur Solinus: *In huiuſce (inquit) animalis genere ætas longior maribus: legimus ſane equum adusque annos ſeptuaginta vixiſſe. Iam illud non venit in ambiguum quod in annum tertium & triceſimum generat, vtpote qui etiam poſt viceſimam mittantur ad ſobolem reparandam. Notatum etiam aduertimus Opuntem nomine equum ad gregariam Venerem duraſſe in annos quadraginta.* Hactenus Solinus: cæterùm Opuns oppidum eſt Euboiæ, à quo Opuntius ſinus dictus eſt. Habet autem iſta ex Ariſtotele, qui equum (vt ſuprà diximus) apud Opuntem annos quadraginta natum coire potuiſſe ſcribit, ſi priores pedes attollerentur. Quare ſic videtur legendum in Solino: *Notatum etiam apud Opuntem nomine, equum ad gregariam Venerem &c.* Ruffius verò tradit, equum ſi diligenter curetur, & mediocriter equitetur, ita vt non nimio labore exhauriatur, vt plurimùm ad vigeſimum vſque annum in vigore ſuo permanere. Differt autem ætatis tempus pro regionis diuerſitate: authorem enim habemus Vegetium ætatem longæuam eſſe Perſis, Hunnicis, Epirotis ac Siculis: breuiorem Hiſpanis ac Numidis. De equis in Luſitania ex vento conceptis, quorum vita triennium non excedit, ſuprà dictum. Ætatem autem non tantùm ex dentibus, ſed alijs etiam ſignis oportere agnoſci monet idem Vegetius, ne velamentis imperitiæ ſubeamus (inquit) incommodum, vel curantes ægrotantis ignoremus ætatem: quia ſicut hominibus, ita & equis, aliud conuenit cùm iumenta ſunt feruida, aliud cùm ſenectute iam frigida. Quomodo ex dentibus ætas dignoſcatur, & nunquid tutum inde accipiatur inditium, ſuprà in dentium mentione, aperuimus. Hîc alias notas adferemus: nam non ab illis ſolùm peti debent, vt & Anatolius atteſtatur: qui nonnullos ait à maxillis annos explorare: ipſe verò hanc notam ponit: Si cutis à corpore reliquo non ægrè diducta, trahentemq. manum ſequens, perquam facilè ſuam in ſedem reſilit, equi iuuentam denunciabit. Si verò leuata cutis ſeipſam carni tardiùs agglutinat, ſenectutem teſtabitur. Vegetius pleroſq. ait aſſerere domitis & freno aſſuetis animalibus rugas quæ in labris ſunt ſuperioribus, computandas, ita vt ab angulo, vbi cœperit morſus, incipientes vſq. ad extremum labrum perueniamus: quia annorum numerum, G rugarum (numerus) inquit, oſtendit. Poſtremò rugarum multitudine, triſtitia frontis, deiectione ceruicis, pigritia totius corporis, ſtupore oculorum palpebrarumq. caluitie ſenectus ipſa ſe prodit. Ariſtoteles etiam in libro de coloribus, animalia quæ in ſenectute albeſcunt, vt equi & canes, omnia ex natiuo colore in album mutari aſſeuerit διὰ τὴν ἀτροφίαν, id eſt propter ablatam nutritionem, vbi in vulgaribus codicibus legitur perperam δια τὴν εὐτροφίαν. Eſt & hoc à veteribus vt annoſitatis indicium proditum citante Camerario, ſi contracta armorum pellis lentè explicetur: ſed hoc de pelle maxillarum (inquit) ſcripſit Ariſtoteles: Dixit equidem philoſophus ætatem quadrupedum cognoſci, ſi cutis prætenta maxillis detracta, mox relaxata illico in ſuum redeat locum, idque indicium eſſe iunioris, contrà ſi rugata maneat, veteris. Inuenio & ex tota cute tracta ætatem ſciri: in iuuenibus ad ſuum ſtatim locum redire extendique: in ſenibus autem non item. Palladius prouectioribus tempora cauari, ſupercilia caneſcere, denteſq. prominere ait. Sunt deniq. qui ex iuncturis caudæ iudicent, vbi ætas non amplius ex dentibus innoteſcit.

Solinus correctus.

Aetatis diuerſitas pro loci diuerſitate.

Aetatis equorum ſigna.

Equæ teſte Plinio quinquennio finem creſcendi capiunt, mares anno addito. Addit Ariſtoteles pòſt annis ſequentibus totidem creſcere in corpulentiam, & ad viginti vſque annos pergere proficiendo: verùm celeriùs fœminas quàm mares perfici: quanquam in vtero mares quàm fœminæ H citiùs, quemadmodum etiam homines: idemque vel in cæteris animalibus quæ pariunt plura, fieri ſolere. Qui ætate minores ſunt, vt labores ſuſtinere non poſſint, Homerus ἀταλὰς πώλους vocat, adultos & laboribus aptos πολύτλαντες & ταλανε;, vt citat Varinus. Idem Homerus equas Eumeli colore, ætate & magnitudine, figuraq. dorſi per omnia ſimiles deſcribit hoc verſu:

Ὄτριχας, οἰέτεας, σταφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας id eſt,

Similes pilo, coæuas, velut ad perpendiculum tergo æquales.

Quandiu creſcant.

Iliad. ß.

Equæ Eumeli.

Lucretius equos ſcribit tertio ferè ætatis anno florentiſſimos eſſe, hocq. potiſſimùm argumēto probat Centauros neutiquam ex equis fuiſſe cōceptos, quòd Centaurus etiamnum puer ſit, & vix materna vbera relinquat, cùm iam equus florem ætatis amiſit.

Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus; puer haudquaquam: quin ſæpe etiamnum
Vbera mammarum in ſomnis lactantia quærit:

Centauros non eſſe equorū prolem.

Poſt

A *Post vbi equum validæ vires ætate senecta*
Membraque deficiunt fugienti languida vita:
Tum demum pueris æuo florente iuuentus
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne fortè ex homine & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, nec esse.

GRESSVS.

DE incessus equorum differentijs suprà dictum est, nec aliud apud veteres reperio, nisi quòd cùm incedunt equi, sonitum edunt, pedibus videlicet terram pulsantes; vnde sonipedes Latinis, Homero ὑψηχέες quasi altisoni, aut altum clarumque sonum edentes, & in eodem sensu ὑψαύχενες dicuntur, vt ostendit Eustathius. Cardanus causam quærit, atque etiam B reddit, cur homines cadant facillimè & frequenter descendendo, ascendendo minimè: equi pari fermè periculo in vtroque versentur. Cùm homo (inquit) descendit, nititur in inferius, si labatur pondus corporis, cum nixu iungitur, ideoque homo maximo impetu præceps agitur in inferna: at ascendendo cùm nixus fit ad superiora, etiamsi labatur, corporis pondus à nixu & viribus continetur, atque adeò non facilè ruit: equi tamen quoniam poplites non adeò flectere possunt, ascendendo longè magis fatigantur quàm descendendo, ideoq; lassi & faciliùs labuntur, & lapsi maiore cum impetu ruunt, descendendo autem magis obnituntur contra pondus, quòd quatuor habeant crura ideò faciliùs homine labuntur, dum ascendunt, rariùs verò illo dum descendunt. Boues tutiùs equis per montes incedunt, quod pede sint latiore & vngula humiliore atque diuisa & lentiùs eant: sic vt bos pedem vt B. Hieronymus testatur, posteriorem non prius eleuet, quàm priorem fixerit.

Cur dicantur sonipedes.
Lib. 13. de Var. rer. c. 63.
Equi cur & ascendendo & descendendo facilè cadant.
Boues cur facilè per montes incedant.

CIBVS. POTVS.

C QVIBVS cordi est (inquit Columella) educatio generis equini, maximè conuenit prouidere authorem industrium & pabuli copiam: quæ vtraque vel mediocria possunt alijs pecoribus adhiberi: summã sedulitatem & largam satietatem desiderat equinum pecus. Equidem pabuli cura neglecta fit, vt generosissimus equus pereat ac corrumpatur, & mediocris prorsus inutilis fiat: contra futiles exiguique admodum pretij sæpenumerò illa ipsa cura exquisita & assiduo respectu, ad non spernendum vsum, mediocres autem ad præstantiam quoque nonnunquam perducantur. Quod & ipsum poetas veteres indicasse arbitratur Camerarius, cùm Neptuni progeniem Arionem vel nescio quem alium, fecere nasci de Cerere. Quo quis non videt significare illos voluisse de bono pastu equos ad diuinitatem propemodum quandam euadere solere. *Equus* (inquit Plinius) *quia frugibus victitat inter animalia sapientissima censetur.* Frugibus tamen solis non vescitur, sed & herbis etiam, vt testatur Aristoteles, & nulli non notum est. Hippocrates boum & equorum cibos ex terra nascentia vocat his verbis: Quin vt rem altiùs expendamus, neque ipsam sanorum diætam ac alimoniam qua nunc vtuntur, inuentam fuisse censeo, si suffecisset homini idem cibus ac potus qui boui ac equo, veluti sunt ex terra nascentia, fructusque (verendum ne fruges scribendum D sit, sed & fructibus equi bouesque vescuntur,) ac herbæ & fœnum: Ex his enim nutriuntur & augescunt & illæsi degunt, non indigentes alia diæta: quanquam ego sanè ab initio hominem tali victu vsum esse putem. Fruges aliæ spicatæ, siue vt Ausonius loquitur, spiceæ sunt, vt frumenta, vt triticum, zea, hordeum, auena, aliæ paniculatæ, vt panicum, milium, quales equis exhiberi non solent, licet apud Indos ex esu mahiz plurimum adipis corpori adijciant. Herba item vel recens, vel arida, quæ tunc fœnum dici solet: & ex frugibus stipulæ collectæ in eundem vsum conseruantur. In herbarum quibus equi aluntur, enumeratione primò occurrit gramen, quoniam non solùm certam herbam quam ἄγρωστιν Græci vocant, denotat, sed alias etiam ex quibus fœnum cogitur, id quod in primis ostendit Ouidius, dum ait:

Li. 7. c. 27.
Equi educationi quæ necessaria.
L. 22 c. 25.
Lib. de vet. med.
Frugum diuisio.
Gramen quid.
Lib. 5. de Trist. eleg. 13.

Fertilis assiduo si non renouetur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.

Et Virgilius: —— *Nulla neque amnem*
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam. *Egloga 5.*

Idem

 E

Iliad.22. Idem & hoc Homeri de dracone:

Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα, reddidit ſic:
Qualis vbi in lucem coluber mala gramina paſtus, &c.

Lib.2.de Finib. Cicero: *Num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium putas eſſe poſſe quàm ſi tua ſint Puteolis gramina.* Gramen autem ſiue herbam, natiuum equorum cibum eſſe poetæ innuunt paſſim: Ouidius de equis Diomedis regis, qui humanis carnibus eos alebat:

Gramen natiuus equorum cibus.

In Ibin.
Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis,
Impius humano viſcere pauit equos.

In Agamemn. Seneca Tragœdus de iiſdem:

Egit Treicium gregem, | *Quem non Strimonij gramine fluminis*
Hebrique ripis pauit Tyrannus | *Hoſpitum dirus, ſtabulis cruorem*
Præbuit ſæuis &c.

Item Claudianus in præfatione libri ſecundi de raptu Proſerpinæ.

Sed poſtquam Inachijs Alcides miſſus ab Argis F
Thracia pacifero contigit arua pede.
Diraque ſanguinei vertit præſepia regis
Et Diomedæos gramine pauit equos,
Tum patriæ feſto lætatus tempore vates,
Deſuetæ repetit fila canora lyræ.

Eſt vbi ita ſe gramine implet equus, vt præ nimia repletione, modum ſibi præſcribere ignarus pereat: quod non ineleganter ſic expreſſit Andreas patritius & academicus Florentinus:

Præcipites timui ſaltus rupeſque pereſas
Aut miſerum triſti poſſe perire fame.
Pabula non timui pingui lætiſsima campo
Quæ rupto cauſam ventre dedere necis.

Lotus. Inter herbas modò pratenſes quibus equi potiſſimum delectantur, præcipua eſt quæ lotus nuncupatur, officinæ melilotum dicunt, in Italia alicubi trifolium caballinum. Telemachus Menelao quos ſibi donauerat, equos relinquit apud Homerum, quod cùm aſpera eſſet Ithaca equiſq; alendis inidonea, Menelaus verò latis imperitaret agris, in quo copia eſſet loti; Addit autem poeta & cyperi, vt riguos eos agros fuiſſe indicaret, quibus hoc genus animalis quam maximè delectatur: *Equorum gregibus* (inquit Columella) *ſpatioſa & paluſtria, nec non montana paſcua eligenda ſunt rigua, nec vnquam ſiccanea, vacuaue magis quàm ſtirpibus impedita frequenter mollibus potius quàm proceris herbis abundantia. Vulgaribus equis paſsim maribus & fœminis paſci permittitur.* Addidit item triticum, zeam & album hordeum, vt nihil quoad cibum apud Menelaum deeſſe indicaret. Achilles verò qui omnia medicinæ præcepta à Chirone præceptore didicerat, equis ſuis in ocio degentibus, atque ideo pedum & articulorum doloribus obnoxios lotum præbet & apium, quòd huic affectui egregiè opitulatur. Eandem laudem in nutriendis equis habet quæ vocatur à Media regione medica. Medica herba (inquit Strabo) quæ præcipuè equos nutrit, in Media abundat. Cæterùm in hac obſeruandum quòd teſte Ariſtotele prima falx vitio datur, & cùm fœtida aqua rigatur, incommoda eſt. Quater autem rectè, interdum ſexies, vt tradit Columella demetitur per annum. Ad maciem equorum nulla res tantum, quantum illa prodeſt. Quæ ſit vera medica, & nunquid illa ſit quæ apud Hiſpanos alfalſa vocatur, & ſumma diligentia propter pecora colitur, diligenter examinabo in plantarum hiſtoria: nunc hoc dixiſſe ſuffecerit, Hiſpanicam vocem proximè accedere ad Arabicam alfaſaſat, ſic enim nominatur ab Auicenna in capite de Cot: pro qua voce etiam legitur alaſelet, & aliſtiſcat: Bellunenſis alesfeſt & faſfaſa eandem eſſe ſcribit: faſfaga autem eſt trifolium quod datur equis ſaginandis, ſimile ſulæ, vt vetus Auicennæ gloſſographus interpretatur: Sullam verò Syluaticus arthriticam, vel ſecundum quoſdam herbam ait eſſe dulciſſimam & gratam equis, qua Calabri equos ſaginent, Alasfeſt authore Ebenbitar eſt vox Perſica, idemque ſignificat quod faſfaſa, quæ eſt (inquit Andreas Bellunenſis) ſpecies trifolij, quod datur equis ſaginandis & in Syria eſt pabulum omnium pecorum: ſiccum appellant cot, recens alrathbe. De cytiſo hæc ferè Plinius: *Vtilitas quæ eruo ſed ocyor ſatietas, perquam modico pingueſcente quadrupede, ita vt iumenta hordea ſpernant:* Et mox: *Datur animalibus poſt biduum ſemper; hyeme verò quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia.* Columella equo abundè eſſe ait cytiſi viridis pondo xv. Sed antequam vlterius procedamus, in equino cibo obſeruabimus, animantis præſtantiam, locum in quo degit, anni tempus, ætatem, corporis habitum, ſexum. Locus duplex, prata nimirum, & ſtabulum. In pratis eas amat quas diximus, ab alijs tamen minimè abſtinet. Domi paſcetur arido fæno, vel etiam ſtramento, Equus (inquit Ruſſius)

Odyſſ.δ. — Cur cyperũ loto coniũxerit Homerus. (G)

Medica.

Alfſaſat. Alaſelet. Alesfeſt. Faſfaga. Sulla. (H)

Cot. Alrathbe. Cytiſus. L.13.c.24.

Quæ in cibo obſeruãda.

A sius) edat fænum, paleas, herbas, hordeum, auenam, quæ sunt naturales & proprij semper equorum cibi. Si tamen equus sit iuuenis herbis & fœno cum hordeo vel alio simili vel sine hordeo pascatur sufficienter: quoniam herbæ & fænum ventrem dilatant & corpus, & humiditate sua alunt augentque. Nam cùm omne animal natura humidum sit, equus in omni ætate reficiendus est humidioribus herbis. Vbi iam adultus & labori idoneus fuerit, siccioribus alimentis mediocriter vtatur, vt paleis & hordeo & similibus. Paleæ quidem cùm licciores sint, equum non facilè obesum reddunt, sed in habitu mediocri conseruant, & robur addunt. Nam dura cùm dissoluantur ægrius, vires diuitius fouent, tenera & mollia non item. Nemesianus quoque paleis tantùm & hordeo alendos indicat, inquiens: [*Cibus proprius.*] [*Palea.*]

Inde vbi pubentes calamos durauerit æstas,
Lactentesque vrens herbas siccauerit omnem
Mensibus humorem, culmisque armarit aristas,
Hordea tum paleasque leues præbere memento.

Quantoperè autem hordei esu delectentur, indicat Plautinus ille, qui ferenti se minatus, his verbis: [*Hordeo vt delectentur In Asinaria*]

B *Demam iam tibi de hordeo, tolutim ni badisas.*

Menelaus autem apud Homerum solutis Telemachi equis, iam vix ad præsepe ligatis & sudore adhuc madentibus album hordeum & Zeam apponi iubet. Idem & Achilles præstantissimum suis equis objiciebat, vnde postpodum Achilleum id nuncupari meruit cùm apud Hippocratem, tum apud Aristophanem, necnon apud Theophrastum, atque alios. Albertus Magnus hordeum & siliginem ideo probat, quòd minus quàm auena aut triticum inflet aut etiam spelta. Vtraque tamen Germania equos suos multò magis auena quàm hordeo enutrit; multoque plus semper absumit auenæ ad iumentorum esum quàm ad propriũ. Alberto astipulatur Camerarius, Germaniæque morem illum improbat. Pabulum auenæ, ait, apud nos dari solet; etsi nonnunquam hordeum apponunt, idque existimo si fieret crebriùs, futurum cum equorum bono: nam alit magis hordeum, & est minus, crudum id est, ἄπεπτον: & sanguinem gignit tenuiorem. Cum autem hordeo equus connutritur, ἀκοστῆσαι pronunciatur, vt notum est ex hoc Homeri: [*Auena.*]

Ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
Δεσμὸν ἀπορρήξας θείῃ πεδίοιο κροαίνων. id est.
Veluti cùm aliquis qui diu stetit equus hordeo pastus ad præsepe, [*Iliad. ζ.*]
Vinculo rupto currit per campum terram feriens.

Glossematarij rationem reddunt, quòd hordeum Nicandro vocetur acoste: quanquã apud Thessalos cibaria omnia eo quoque vocarent nomine. At triticum modò quod attinet, Serapio citans Galenum equos cum edunt frumentum, nunquam sine detrimento id facere scribit. Galenus certè, vbi Hector apud Homerum ita equos suos affatur: [*Acoste.*] [*Triticum.*]

C

Ὑμῖν γὰρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν. [*Li. 1. de Aliment. facult. c. 13.*]
Vobis prioribus suaue triticum apposuit.

De typhæ semine dicit intelligi, hanc enim equis paruum esse triticum, hancque absque noxa mandere, triticum autem non item. Cæterùm hîc obseruandum est studium & cura Andromachæ de equis sui coniugis, eos charissimè alentis, atque adeo cum potiore & maiore diligentia quàm proprium coniugem, quod ideo factum ab ea conijciunt docti, quia in ijs positam esse Hectoris salutem aut gloriam militarem siue in euitandis, siue in persequendis hostibus intelligeret. Sic ergò eos aluisse, vt cùm ad pugnam deuenirent, robur & generositas eos non deficeret, quę non parum incrementi ex optimis alimentis accipit: ideoque & vinum bibendum dedisse, vt mox patebit. Hoc itaque nunc ab ijs exigere Hectorem, cùm dicit, Νῦν μοι τὴν κομιδὴν ἀποτίνετον. id est, *nunc mihi pabulum rependite*, quod propriè est de hominibus, nam parentibus debentur & persoluuntur alimenta quæ ab ijs accepimus, & hoc dici τὰ τροφεῖα ἀποδιδόναι. Nonnulli etiam πυρὸν non ttiticum sed panem interpretantur, id quod improbari non potest, nam & vbique terrarum nostra ętate multi equis partim vt reficiant, partim vt in labore perdurent, panem vel simpliciter, vel immensum vino offerunt, & apud eundem poëtam equi Diomedis electum panem comedunt. Et in quibusdam Angliæ locis panes tradunt ex leguminibus, vt fabis & pisis confici in hunc vsum: in Belgio secalitios potissimum in itinere præbent. Quin ex eodem Homeri loco discimus diuersam esse & fuisse militarium equorum rationem & eorum qui vt in spatijs solis currant, aluntur, cùm hi præscriptis quibusdam pabulis vtantur, vt leuiores fiant, in illis armatum hominem vecturis, magis robur quàm summam pernicitatem quæramus. Iam verò hordeum similiaque grana sicca offerri solent, quod quidem laudo in ijs qui exercentur, sed otiosis improbo. Eumenes enim rex equis suis obsessis, & exerceri commodè vel quantum necessarium fuisset, non potentibus hordeum objiciebat [*Typhe.*] [*Andromachæ studiũ in alendis equis.*] [*Panis.*] [*Vt hordeũ præbẽdum.*]

D

elixum, vt refert Plutarchus in eius vita, vt & conficeretur id citiùs & concoquerent melius. E
Madefacere pabulum (inquit Camerarius) quamuis plerique improbent, ratione tamen vt interdum hoc fiat, carere non videtur: sicut neque hoc improbandum, vt frustum panis præbeatur nonnunquam cum sale. Nam est pabuli magna ariditas, de qua vt equus siccitate laboret, facilè acciderit. Sed fastidiosos hæc equos reddere putant. Id quod, si verò modo & hæc & alia omnia administrentur, non videtur pertimescendum. Multis in locis vicia manipulatim collecta equis præbetur, quod pabulum haud improbari reperio. Damasci referente Bellonio equos & camelos alunt eruilia & eruo. Quodsi modò cogat necessitas, equis præter enumerata pabula, alia quoq; dari possunt. Equi Cæsaris referente Hirtio à Scipionis exercitu in Africa obsessi, cùm pabuli inopia quàm maximè premerentur, alga è littore collecta & aqua dulci elota nutriebantur:

Equi varijs modis aluntur. Pompeiani verò ad Dyrramchiam obsessi propter eandem inopiam folijs ex arboribus strictis & teneris arundinum radicibus equos suos alebant. In regno Senegæ ob aridam tellurem, quæ pabula non producit, pro fœno vtuntur phasiolorum laceramentis, vt scridit Aloysius Cadamustus, & loco auenæ succedit *Milium.* Milium, quo mirum in modum (inquit) pinguescunt. Thraces *Cap. 32.* verò equos tribuli folijs saginant, illi scilicet qui ad Strymona amnem habitant, vt Dioscorides *Tribulus.* & Plinius tradunt: Hic & Parthorum equos scribit hippice herba pastos famem sitimque multos F
Hippice. dies perferre. Tartarorum equi, vt Sigismundus Baro notauit ramis & corticibus arborum herbarumque radicibus, *Arborum rami.* vngulis è terra excussis euulsisque aluntur. Matthias à Michou eosdem equos testatur pedibus aquam & pabulum sub niuibus sibi quærere. Paulus Venetus ait in prouincia *Pisces.* Aden equos, boues, camelos & oues vesci piscibus, quorum ingens (inquit) illic copia, & libentiùs siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carent. Dulcinda *Exer. 206. 5.* Persiæ prouincia litoralis est, quæ suis quoque equis referente Scaligero siccatos pisces in cibum dat. Idemque de alijs populis prodidit Ælianus in hæc verba. Herodotas & Gedrusios fama est *Li. 14. cap. 25.* tanquam fœnum pisces equis edendos obijcere: Celtas audio boues & equos piscibus alere: & nonnulli quoque testantur, Macedones & Lydos piscibus equos suos pascere. Et apud Herodotum legimus apud Pæonas qui Prasiadem paludem habitant (vnde breuis admodum in Macedoniam via est) iuxta montem Orbelum, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præbere. *Camelinum lac.* Arabes qui in Africa sedes posuêre, equos suos celerrimos vel ad venatum vel ad excursiones non fœno alunt, sed (vt Scaliger testatur) camelino lacte bis in die. Vêre tantùm tenellas herbas depasci sinunt. Nunc ad consueta nostri cæli pabula reuertamur, quæ potissimum sunt paleæ & *Vt equus sanus & robustus conseruetur.* hordeum, cuius vicem apud nos & implerisque etiam Italiæ locis Zea siue spelta supplet, in Germania, vt dictum est, auena: sed qui equum & sanitate & robore validiorem habere cupit, ei ex Rusij præcepto paleas & hordeum toto anno præbebit, & ne herbas aut farraginem tempore verno det, cauebit: cæterùm autumno herbas roscidas dabit è pratis & nihilominus adijciet annonam hordei pro nocte. Sic equus & sanior & laborum tolerantior & à morbis tutior ac viuacior erit, nec nimium pinguis. Qui sunt principum equisones, generosiores equos & ad cursum præsertim paratos quos Barbaricos dicimus, ita alere solere Grapaldus tradit. Mercatores *Vt pulchriores & pinguiores appareant.* verò vt pulchriores appareant equi, vt pingues sint, student: quos itaque hoc latere nolim, quod Albertus scribit, tortucas id est, testudines cum pabulo molli decoqui ab ijs qui citò obesos efficere equos desiderant, equos enim grandem quidem inde sed falsam corpulentiam acquirere: Sed & secale inuenio falsam corpulentiæ speciem in equis vendendis repræsentare, si elixum cum pabulo detur. Quod modo ad potum attinet, equi, vt & cameli (inquit Aristoteles) aquam turbu- *Aquā qualem desiderent.* lentam & crassam suauiùs bibunt, quippe qui ne ex fluuio quidem prius hauriant, quàm pede inturbent: possunt vel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quàm multùm. Et alibi: Bibunt equi aquas libentiùs turbidas, quod si clara est, inturbant vngulis suis, & cùm biberint, H
lauant se totos, lymphisque potiuntur: balenum enim omnino hoc animal adamat & aquæ deditum est: quamobrem natura etiam equi fluuiatilis ita constat, vt viuere nisi in humore possit. Bos contra quàm equus, nisi aqua sit clara, frigida atque lympida, bibere nolit. Author etiam quidam *Bos aquam clarā amat.* obscurus obseruari iubet, ne aqua bibenda equis sit nimium lenta aut mollis, sed duriuscula, turbida & leniter fluens. Hæc enim crassiore sua substantia melius (inquit) nutrit: cæterùm quo frigidior aqua est velociùs fluit, eò minus alit: conceditur tamen per æstatem cùm nimium calorem temperari res postulat. Non parum etiam consuetudini dandum est, quæ licet mala fuerit, *Vt bibat multum.* subito tamen mutari non debet, sed paulatim. Et quoniam equus nisi affatim bibat, non satis proficit, os ei interdum sale (qui vino nonunquam recenti conspertus sit) perfricandum est: sic enim bibendi simul edendique auiditas acuetur. Potum omnino procurandum esse innuit Aristoteles, cùm potu maximè pinguescere scribit: id quod Auicenna quoque testatur, & quod de turbida aqua diximus, etiam asserit: asseruntque ex eodem multi alij. Cæterùm Vegetius

A tius aqua vt sit in potu equis limpida vult & frigida, etiam perennis ac profluens. Nam quicquid importuniùs (inquit) fluit, virus non admittit. Camerarius quoque aquam cùm dixisset nunquam offerendam esse equo, quæ in vase aliquantisper retenta situm duxerit, aut in quam illo aperto aliquid decidisse incubuisseve pulueris seu quisquiliarum possit, sed semper in stabulum importari debere, quandocumque hoc fieri oportebit, & offerendam esse equo recentem: etsi non desunt (inquit) qui stagna turbida optimas & saluberrimas aquationes suppeditare existimarent; cuius rationem ipsi reddiderint: hoc certè videmus plerosque equos fastidire tales aquas, nec velle bibere quamuis sitientes. Etsi vir peritissimus Aristoteles scribit camelos & equos crassiore & turbidiore potu gaudere: neque de flumine nisi prius pedibus turbato bibere. Hæc Camerarius. Petrus Crescentiensis mediocritatem seruandam esse innuit, dum iubet, vt aqua sit leniter currens, vel parum turbida; tales enim aquæ calidæ (inquit) sunt & crassiusculæ (miscet autem parum etiam salis, quod & Rusius facit) & magis nutriunt; frigidæ verò & veloces in motu, perparum. Addit tamen Rusius temporibus valdè calidis dulces aquas conuenire videri: sed habendam esse consuetudinis rationem. Et Andreas Baccius aquas palustres ait admodum reficere iumenta in potu, & equos earum vsu impinguari: nullaque vbi ex labore aut B citato incaluerint itinere, dolorum pericula incurrere, vt si frigidas crudasque bibissent. Vinum quoque apud Homerum potus est equorum, quod suis misceri solitam ait Andromachen. Hector diligentiùs quidem & accuratiùs, quàm sibi qui ipsius esset maritus: sic enim Hector equos suos alloquitur post recitatum à nobis versum de pane ab eadem Andromache exhibito.

Aquam debere esse claram.

Lib. 9. c. 5.

Aquæ palustres.

Lib. 5. de ther. cap. 2.

Vinum bibunt.

Iliad. θ.

Οἶνόν τ' ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι, id est.

Vinumque immiscens ad bibendum quando animus iuberet.

Ad quem locum commentans Ioan. Spondanus, ait variè hunc de pane & vino poetæ locum fuisse multos interpretatos. Quosdam enim, cùm absurdum existimarent, & inusitatum, vt triticum & vinum equis porrigeretur, mirabilem & subtilem nimium constructionem horum vocabulorum confingebant: id quoniam inutile est, & Homeri sententiæ potius (inquit) obest, apage. Alij tolerabilius verba ipsa simpliciter, vt à poeta disposita sunt, sequuntur, nouumque non esse contendunt equos οἰνοποτεῖν vel πυροφαγεῖν, præcipuè si ad ea assuefiant, quod non mirum, si equi Diomedis illius Thracij humanis carnibus vescebantur. Ipse autem Spondanus sic statuit, his Andromachen alimentis equos animosiores reddere voluisse: tritico enim (inquit) siue pane pinguescebant, vino alacriores & generosiores reddebantur. Equidem & ego sic intelligendum C poetam existimo, quando verisimile est Andromachen tunc tantùm mariti sui equos curasse & cibum potumque subministrasse, cùm ad bellum ipsi eundem esset. Equos etiam nonullos vini potu delectari quotidiè obseruamus, adeo vt etiam sit credibile, paulatim subtracta aqua, id continuò vsui pare pro potu posse: apparetque inde etiam pingues euadere. Authorem enim habemus Columellam, qui equis sanis sed macilentis, vini potionem dari iubet. Vidi etiam qui vinum nollent attingere, cogerenturque aurigæ per os infundere, vt animosiores laborisque toleratiores euaderent, & Camerarius tradit se audiuisse de quodam, qui cùm delectaretur ferocissimis & acerrimis equis, quoties vellet etiam eorum augere animos, tum soleret adductis loco altiùs capitibus & disclusoore imbrice, infundere illis vini quantum quidem visum esset, quo hausto cum incaluissent sub agitatore illo vesano, ipsi planè furerent. In illis autem locis, vbi vini inopia est, cereuisiam equis præbent, quod & veteres forsan fecerint, nam interprete Varino βόρταχος est rana, auena, & secundum alios frumentacea equorum potio: Hesychius verò alios ait exponere equorum potionem, alios frumentaceam, quasi frumentacea ab equorum potione sit diuersa, vt D est reuera, sed & equi eadem delectantur.

Cur panis & vinum equis porrigantur.

Vinum quibus prosit.

Bortachus quid.

CVRATORIS OFFICIVM.

CVRATOREM voco qui equorum curæ præfectus est, quem equarium Solinus, Varro equisonem, Græci hippocomum nuncuparunt: quanquam æquè equi cura ad ipsum dominum quoq; spectet. Scitè enim ab equisone dictum esse ait Plutarchus, nihil perinde saginare equum quàm regis oculum: quod ipsum M. Cato in agrum trāstulit. Aristoteles hoc quoque dictum laudat, & aliud addit, Egregia sunt (inquit) illa Persæ cuiusdam & Lybios dicta. Nā alter interrogatus, quæ res potissimùm saginaret equum, respōdit, Oculus domini: alter, quod ster-

Lib. de instit. liber.

Domini oculus.

L. 1. Oecon.

cus eſſet optimam, domini veſtigia, inquit. Huc pertinet illud quod refertur à Gellio, quod cum E
quidam corpulentus ac nitidus equum haberet macilentum, rogatus alius quiſpiam, quid eſſet
in cauſa reſpondit, mirum non debere videri, ſi equo eſſet habitior, quandoquidem ipſe ſe pa-
ſceret, equum curaret ſeruus. Tritum etiam apud veteris agriculturæ ſtudioſos prouerbium: om-
nium optimum eſſe fimum qui ex frequenti veſtigio domini (non ſeruorum) in agrum cadit, &
ſicuti equum, ita quoque & agrum impinguare domini oculum. Rectè ergò dominus ipſe ſæpè
reſpicit ad equum ſuum, cùm vt ſciat qua ſedulitate curetur, tum vt equo non ſit ignotus. Id enim
ſi fecerit, ex eo non paruam voluptatem capiet, & ſi fortè equum contigerit, inter alios quos poſ-
ſidet, habere ſtrenuum & obſequioſum, eum & amabit, charum habebit & ſolus potiri cupiet,

Equi & vxores qua in re ſimiles.

Teutonum exemplo, qui dicere ſolent eos qui amant vxores ſuas, rectiſſimè facere, ſi non dimit-
tant ad externos cœtus conuiuiorum & feſtiuitatum, quòd ſemper reuertantur cum moribus aut
opinionibus nouis: itidemque qui equos quales maximè vellent, nacti ſint, ſi vtendos eos dent
alijs, hoc ſcire debere, illos leuiùs quidem aut vehementiùs ſed omnino mutatos reuerſuros eſſe.
Sed & dominus vt cogitet oportet, præclarum & ſalutare ad domeſticam diſciplinam hoc Cato-

Frons occipitio prior.

nis præceptum, *Frons occipitio prior*; ſic enim fiet, vt curatori eiuſque miniſterijs ita confidat, vt
& ipſe quoque aſpicere crebrò ad operas illorum velit: ſæpe cùm pabulum dabitur, cùm aqua- F
buntur, diſtringentur, inſtruentur, ipſe adeſſe cupiat. Cura enim horum animantium ab affectu
quodam proficiſci debet. Facilè autem hoc diligentia & obſequium (inquit Camerarius, ex cu-

Cura diligens quid præſtet.

ius hippocomo hæc deſumpſimus) effecerit, non ſolùm equus vt amet, ſed vt requirat etiam at-
que deſideret curatorem ſuum. Contrà ſi minus ſedulò curentur, non modo quod ad pabulum
attinet, ſed in tota tractatione reliqua, fiunt ſtrigoſi & deformes, nam attenuantur & macreſcunt,
& coxæ eminent & depyges fiunt, non aliter quàm vel manifeſto in morbo, vel occulto interdum
languore. Ruſius ait ſi diligenter curetur, & mediocriter equitetur, ita vt non nimio labore ex-
hauriatur, vt plurimum ad vigeſimum annum in vigore ſuo permanſurum. Maximi in primis
refert ad equi ſanitatem, & præſtantiam cùm acquirendam tum conſeruandam ipſum ſtabulum,
ſiue vt Varro & Cato vocat, equile: quod vt tale ſit quale requiritur, ad equi dominum pertinet.
In hoc & loci ipſius ſitus, & mox fabrica conſiderari examinarique debet. Eò loci ſtabulum
(inquit Xenophon) ædificatum habere conuenit, vt quàm frequentiſſimè ob oculos domini equus
verſetur. Ipſius equi veluti conclaue ita conſtrui optimum, vt non magis pabulum de præſepi,
quàm cibus domini de penu ſubduci poſſit. Palladius vult, vt meridianas quidem plagas reſpi-

Pedum ratio.

ciat, non tamen egeat ſeptentrionis luminibus, quæ per hyemen clauſa minimè noceant, per æ-
ſtatem patefacta refrigerent. Idem Xenophon ſtabulum (ἐξωςαθμον) exteriore ſui parte ita rectiſ-
ſimè ſe hebebit, (inquit) & pedes equi ampliabit, ſi rotunda ſaxa palmari magnitudine, pon- G
dere libræ, quammulta, quot quatuor aut quinque plauſtra vehere poſſint, effuſè deijciantur &

Pauimenta ſtabuli qualia eſſe debeant.

ferro includantur, ne à ſe diſcedant. Ac ſuper hæc inductus equus quaſi in lapidoſa via ſingulis
diebus aliquantiſper gradiatur. Nam ſiue diſtringatur, ſeu à muſcis pungatur, vti vngulis illum,
non ſecus ac ſi vadat, neceſſe eſt. Etiam teſtudinem (chelidona) pedis hoc modo effuſi lapides
ſolidant. Hac puto authoritate Camerarius in ſtabulo à pleriſque reprobari ait pauimentum
ligneum aſſerum ſeu trabium atque axium. Columella tamen, cùm dixiſſet, curandum eſſe vt
ſtabulentur loco ſicco, ne humore madeſcant vngulæ, id facilè nos euitare poſſe ſcribit, ſi aut

Lib. 1 c. 56

ſtabula roboreis axibus conſtrata, aut diligenter ſubindè emundata fuerit humus, & paleæ ſuper-
iectæ. Et vetus quidam, neſcio an Vegetius: plancæ (inquit) roboreæ ſupponantur ſtationibus

Lib. 2. c. 58

equorum cum ſtramine, vt iacentibus molle ſit, ſtantibus durum. Sed & Vegetius fuſiùs de ſta-
bulis qualia eſſe oporteat, his verbis diſſerit: *Diligens dominus ſtabulum frequenter intrabit, & pri-
mum dabit operam vt ſtratus pontilis*, (hunc etiam inferiùs in hoc capite ſimiliter nominat: & ali-
cubi rurſus: *iumenta mundiſsimè ſtabulentur & roboreis pontibus conſternantur*,) *emineat: ipſumque* H
*ſit non ex mollibus lignis, ſicut frequenter per imperitiam vel negligentiam euenit, ſed roboris viuacis
duritia & ſoliditate compactum. Nam hoc genus ligni equorum vngulas ad ſaxorum inſtar obdurat. Foſ-
ſa præterea quæ lotium recipiat, deductorium debet habere cuniculum, ne pedes iumentorum redundans
vrina contingat. Patena quæ appellatur* (Geſnerus hanc vocem conijcit factam eſſe à Græcorum φάτ-
νη, id eſt præſepe) *hoc eſt alueus ad hordeum miniſtrandum ſit munda ſemper ne ſordes aliquæ cibarijs*

Equorum voracitas.

*admiſceantur & noceant. Loculi prætereà vel marmore vel lapide vel ligno facti diſtinguendi ſunt,
vt ſingula iumenta hordeum ſuum ex integro nullo præripiente conſumant. Nam ſunt animalia
ad edendum auidiſsima, quæ cùm celeriter ſua deuorarunt, partem conſortis inuadunt. Alia verò natu-
rali faſtidio tardiùs comedunt, & niſi ſeparatim acceperint, vicinis rapientibus macreſcunt. Cra-
tis quæ iacca vocatur à vulgò, pro equorum ſtatura nec nimis alta ſit, ne cum iniuria guttur ex-
tendatur, nec nimis humilis, ne oculos contingat aut caput. Luminis plurimum ſtabulo infundi
oportet,*

A *oportet, ne tenebris assueta, cùm producuntur ad solem, vel caligent, vel aciem visus imminuant. Aestate in apertis locis tam noctibus quàm diebus iumentis libera aura praestanda est. Hyeme verò teperé debent stabula potius quàm calere: nam nimius calor licet custodiat pinguedinem & reficere videatur, tamen indigestionem facit & vehementius nocet naturae. Propter quod diuersa genera morborum ex vapore ipso animalibus generantur; & si producuntur ad frigus insolitum, statim aegritudinem ex frigoris nouitate percipiunt.* Hucusque Vegetius. Caeterùm nostro aeuo stabula procerum cratibus ferè carent, & pauimenta ex lapidibus fiunt, vel quòd meliora salubrioraque esse credantur, vel quòd Vegetij praecepta non viderint. Ego lapidea pro equabus laudauerim, pro equis verò non item, quod lotio eorum calx facilè liquescat ac corrumpatur. Laudo autem si stabulum ita extructum sit, vt cellae vinariae esse debent, hyeme vt tepidum, aestate gelidum vt sit. Equus enim non minus calore offenditur quàm frigore. Praesepia nunc quidam lapidea exstruunt, quod antiquitatem quoque sapit. Inuenio enim apud Pausaniam in Atticis, supra lacum Maratonis lapidea praesepia Artaphernis equorum fuisse & in saxo tabernaculi vestigia. Improbari haec nec possunt, nec debent. Nam multi reperiuntur ita petulantes equi, vt quicquid attingere possunt, arrodant, & deglutiant. Vicinum sit stabulum loco arido, stercore vel paleis mollibus adoperto, in quo ante
B potum animalia volutentur: hoc enim ad sanitatem conducere mox indicabimus. Praesepia alta vult Anatolius, vt sursum versus spectantes cibum capiant: qua de re infrà in pulli educatione rursus fiet mentio. Pertinet praeterea ad dominum equis de pabulo abundè prospicere, quotiesque & quantum exhiberi cupiat, hippocomo praescribere. Curabit autem, vt siue faenum siue paleae, vel quodcumque aliud pabulum pro regionum vsu aut copia praeberi solet, sint incorrupta, beneque olentia & munda. De hordeo quoque non erit sollicitudo dissimilis, ne aut puluerulentum sit, aut lapidosum, aut mucidum aut vetustate corruptum. Curabit insuper dominus ne pabuli inopia laboret equus, neque etiam nimium offeratur. Vegetius monet, vt hordeum (idem de auena, Zea, similibusque pabulis alijs intelligendum,) non semel aut bis, sed pluribus portionibus praebeatur: quicquid enim paulatim (inquit) acceperint, legitima digestione conficiunt: quod verò semel & enormiter sumpserint, cum fimo indigestum integrumque transmittunt. De tempore & quantitate mensuraque exhibendi differit Camerarius in haec verba. Manè faenum obijci non oportebit, sed post datum & consumptum pabulum hora tertia manipulus vnus foeni obijcietur, quod equus vbi confecerit, aquabitur. Id tempus incidet in horam circiter nonam. *Quãdo & quãtum exhibendum.* Tum iterum manipulus foeni obijcietur, & post horas tres, id est circa duodecimam (id est meridiem,) pabulum praebebitur meridianum simile matutino. Postea hora secunda aut tertia manipulus foeni obijciatur, & mox deinde bibendi copia fiat equo. Tandem vespertinum apponatur
C pabulum paulò copiosius, praesertim hyeme, & vna obijciatur manipulus vnus aut alter foeni. Priusquam autem pabulum proferri sentiat equus, afferatur aqua pura & admoueatur equo, si forte sitiat & potum desideret. Veteres, id quod Xenophon innuere videtur, bis tantùm pauere equos suos. Haec ille: & rursus: Manè hora sexta (haec quarta est à media nocte,) in stabulo equo pabulum praebebitur, nisi altera res & vsus, equi suaserit accelerare pastum. Nam multa possunt incidere, quae ordinem turbent. Mensura auenae aut hordei non potest certò praefiniri: nam *Hordei mẽsura.* aequalem non omnes expetunt: communis tamen videtur quatuor choenicum, siue semodij id est quantum fermè sexies cauis ambabus manibus comprehendi poterit. Tantum quidem ferè apponere solent, sed largiùs parciúsue hos vel illos equos pascere oportebit. Qui quidem non multum defatigantur & quiescunt, aut raro agitantur, illis plenum pabulum nequaquam dabitur, neque merum: sed cum minuetur, tũ miscebitur paleis, aut quod magis laudatur, confecta culmis frugum. Summo manè autem alendos esse equos discimus quoque ex Euripide, apud quem auriga *In Rheso. Act. 5.*
D seu equi curator sic loquitur:

Κἀγὼ μέλουσῃ καρδίᾳ λήξας ὕπνου
Πώλοισι χόρτον προσδικῶν ἑωθινὸν
Ζεύξειν πρὸς ἅμιλλαν ὀρθοίῳ μέτρῳ χερὶ
Λεύσσω δὲ φῶτε περὶ πολεῖνθ' ἡμῶν στρατὸν
Πυκνῆς δι' ὄρφνης, id est.

Nam ego corde sollicito, somno excitus
Dum equis prospicio de matutino pabulo,
Quo largiter expletos ad certamen instruerem
Video duos viros obambulantes exercitum
Densa sub nocte.

Suppeditabit item curatori suo dominus tegumenta, vnum lineum quo se aestiuo tempore à muscis defendat, equus, laneum alterum quo frigus repellat. Ac denique procurabit ne quid desit quo equi status integer conseruari queat. *Tegumenta.*

In curatore quid requiratur. In curatore præcipuè requiritur, vt ſit fidelis & equo non ſolùm nihil de pabulo ſubtrahat, verùm etiam conſuetis temporibus omnia conſueta officia atque obſequia præſtet; vt ſit ſtudioſus munditiei, vt ſit diligens, laboriſque patiens ac iracundiæ ferè expers. Cauendum enim præcipuè eſt, id quod à pleriſque fieri videmus, ne in equum quacumque de cauſa in ſtabulo & ad præſepe ſæuiatur. Hoc enim vt taceam quòd metu & fugæ cupiditate ad illas lintras præſepium adiguntur, quibus inflictos armos ſæpenumerò rumpunt, & fiunt inutiles equiti; ſed vt tam detrimentoſum non ſit, hoc certè incommodi & mali affert, quòd equum aut trepiditate & formidine aut immanitate & furore complet. Itaque animaduertas quoſdam palpitantibus membris in metu ſine euidenti cauſa ad præſepe quaſi plagas vitaturos non poſſe conſiſtere: alios omni vi atque impetu efferri atque irritari, tanquam à ſe depulſuros contraria & violenta: ideo autē fit quia ſenſere ad ſe aliquem accedere, & expectant ſcilicet malum, quod ſæpe pertulerunt. Tales itaque moroſi atq; iracundi curatores fugiendi ſunt, cùm ea ſit equorum natura, vt demulcendo plus quàm pabulo pingueſcant: Gaudent autem earum potiſſimum partium contrectatione & demulſione, quæ maximè ſunt hirtæ, & à quibus ſi quid moleſtum inciderit, repellere minimè valent. Nemeſianus tanti fecit hanc curæ partem quæ demulcendo fit, vt non rectè omnino cibum confici poſſe crediderit, niſi ea continuè equo præſtetur: canit enim: E

Equi demulcendo pingueſcunt.

F

Cura ſit atque toros manibus percurrere equorum
Gaudeat, vt plauſu ſonipes, lætumque relaxet
Corpus, & altores rapiat per viſcera ſuccos:
Id curent famuli, comitumque animoſa iuuentus.

Diligentia curatoris. Diligentia curatoris plus ſatis laudari non poteſt, nam quemadmodum ex eiuſdem negligentia macreſcunt & ſæpe etiam morboſi fiunt, ita ex illa proficiunt maximè, præſertim cùm ſtrigile atque etiam manu ſola bene & diligenter curantur. Incredibile enim eſt quantum & valetudini & venuſtati equorum conferat hæc cura. Itaque cùm in languore extenuarentur equi, in primis fricatione veteres vſos legimus. Columella enim teſtatur ſæpè plus prodeſſe preſſa manu ſubegiſſe terga, quàm ſi largiſſimè cibum præbeas. Nitidos etiam equos reddere ſolet, ſi mox curator manipulo ſtramenti puri & aridi equum detergeat, ita vt manus ſequatur pili ſitum. Cùm autē diſtringetur & detergebitur equus, optimum fuerit (inquit Camerarius) extra ſtabulum educi, & alligari laxiori habena, vt quaſi ſolutus & liber aſtet: inſiſtere autem ſaxis teretibus, atque ita placidè & fricari & ſordes repurgari, atque etiam flabello excuti conueniet, tum iubam & pilos verticis atque caudæ humectari & pectine diſponi. Ipſum curatorem tum iubere ſtercora & madida ſtramenta efferri. Quod ſi quotidie factum fuerit, & equo prodeſt, & miniſtrorum laborem diſpartitum minuit. Fuit veteribus in vſu, vt ligneo gladiolo perpurgarent cutem equorum, & de pilis ſordes atque puluerem excuterent: itemque texta quædam de corticibus palmę vt inducerent manibus, quibus pili deterſi complanarentur & ſplendeſcerent. Quomodo autem diſtringendus ſit equus docet etiam Xenophon, ordiendum eſſe inquiens à capite & iuba, quandoquidem fruſtra inferiora nitemur perpurgare, ſi ſuperiora immunda fuerint. Atque ita deinceps per totum corpus, cunctis ijs quæ ad repurgãdos equos comparata ſunt, ad pilos erigendos & expellendum puluerem, vtendum: ſpinæ verò pilos attingi non vult niſi manu, qua illos (inquit) premat & mulceat, ſequens ſitum eorum quo enati ſunt. Docet item quo ſitu detergeri debeat equus, & vt ad eum accedere curator debeat. Si quis (inquit) equum detergere velit tali ſitu, vt oculos habeat verſos in eam partem, in quam ſpectat equus, in periculo verſabitur, ne in faciem ſibi equi tum genu tum vngula incutiatur. Sin contra equum propter crus exterius iuxta ſcapulam procumbens defricauerit, neque ipſe affligi & ſic cauum pedis vngula explicata repurgare poterit. Atque ſimiliter & poſteriora crura repurgantur. Hoc meminerit equi curator, & hæc & alia quibus opus factù, nequaquam ita fieri debere, vt vel contra faciem, vel contra caudam equi accedatur, ideo quòd equus, ſi vim facere conetur, vtraque illarum partium ſui homines vincit. Ad latera verò adiens maximè & ſibi cauerit, & equum prolixè tractare poterit. Poſt deſtrictionem vtraque iuba & cauda diligenter depectitur, & caput aqua eluitur, nam cùm ſit oſſeum, ſi ferro aut ligno perſtringat, moleſtiam attulerit. Cardanus aſſerit caput pulli ſi ſæpius frigida lauetur, extenuari & macreſcere: contrà ſi collum calida, craſſeſcere, iubamque pulchriorem euadere. Iubam verticalem (procomion) & ipſam humectare debet. Crura verò lauari Xenophonti non placet, quoniam cùm nullam (inquit) vtilitatem habeat, damnoſa interim eſt vngulis quotidiana humectatio. Crura autem manibus deſtringi ſatis eſſe putat. Patroclus, vt apud Homerum ait Achilles, iubas equorum poſtquam abluiſſet, inungebat oleo.

Fricatio.

Vt diſtringendus.

G

Vt ad equum accedendum.

H

Oleo vngebantur.

——— Ὅς σφῶϊν μάλα πολλάκις ὑγρὸν ἔλαιον
Χαιτάων κατέχευε λούσας ὕδατι λευκῷ, id eſt,
——— *Qui ipſis admodum ſæpè humidum oleum*

Iubis

A *Iubis superfudit, cùm lauisset alba aqua.*

Nonnulli vesperi crura equorum perluunt aqua calida è coquina, qua abluta sunt vasa escaria: aut vino collectitio, quod obiter cùm vina depromimus, aut aliàs è dolijs defluit: dorsum verò recenti aqua frigida cum sale. Vinum autem neruis prodesse existimant, sed Vegetius vngulas corroborari tradit, si articuli vel suffragines post iter calido foueantur vino. *Vngulæ vt corroborentur.* Ex re equi fuerit, vt extra stabulum in loco patente, vt atria & vestibula, destringatur: ita enim & excuti pulueres & sordes eximi, & omnia quæ assolent, ritè geri possunt: sed famulorum ignauia plerumque laborem fugit, & super stramenta equum astantem ad præsepe, destringit, deterget, fricat, pectit: si tamen hoc ab illis fit, ac non potius magna ex parte, siue etiam totum negligitur, quo admodum equi vitiantur; est tamen & modus quidam his in rebus seruandus: nam Xenophon aluum & tenuioris pili aut glabra loca sæpe emundari non putat bonum esse: cuius quidem rationi & nos (inquit Camerarius) assentimur; sic tamen, ne penis quasi vtriculus quem Græci vocarunt κώρυκοι & θυλάκιον, negligatur: quem repurgari sedulò oportet: nam illo sordibus referto, accidit plerumque difficulter vt mingat equus. *Quæ partes rariùs purgandæ.* Vult autem Xenophon inferius aluum minus repurgari equum, quod & in primis hoc sit molestum equo; & quò fuerit illa pars mundior, eò plura quæ molestiam exhibeant equo, ipsa colligat.

B Sciendum etiam est, (inquit idem Xenophon) nunquam esse lori eius, quo ad præsepe alligatur equus, astringendum nodum, ea parte capitis, in quam verticale fremi applicatur. Cùm enim crebrò ad præsepe caput equus moueat, nisi fuerit circa aures verticale innoxium, sæpenumerò vlceris causa existit: his igitur exulceratis, & destrictioni & frenationi equus refragabitur. *Capistri vtilitas.* Sciet etiam curator accommodare equo capistrum, quoties vel ad destrictionem vel volutabrum educere volet. Denique quocumque fine freno ducendus erit, capistrum induetur. Nam hoc respirationem non impedit & morsibus tamen obstat, atque subitas inuasiones equorum coercet. Alligari equum à capite supernè rectum est: quicquid enim os illius offendit, declinare solet elato capite equus. Id cùm facit ita alligatus, magis laxantur quàm rumpuntur vincula. Atque hæc de destrictione. Cùm verò hoc animal, vt ex Aristotele diximus, aquæ admodum sit deditum, ad balnea fluuiorum nonnunquam à curatore deduci debet. *Ad balnea duci debet.* ἱππολούστραν Græci dicunt locum vbi lauantur equi: nos aquare & mergere equos pro lauare vel abluere per æstatem in præterfluente dixerimus. Apparet autem rapidiora fluenta balneandis equis incommoda esse. Homerus enim Paridem equo comparat, qui diu ad præsepe hordeo pastus, rupto vinculo per campum fertur:

Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο, id est,

Consuetus lauari leni fluo flumine.

C Nunc quotidiè bis aquatum (inquit Camerarius) equi agi solent, vt ipsis crura & venter humectetur: quorum Xenophon neutrum probat: madefactionem etiam crurum nocere dicit vngulis. Sed hoc contrà tam receptam consuetudinem & vsurpationem omnium asserere nimiæ audaciæ fuerit, præsertim cùm & veteres eluisse sordes tam crurum quàm ventris solitos fuisse, & hoc aliquoties præcepisse reperiatur. Et rursus. Ego (inquit) in ea sum opinione, in hyeme crebrò mergi non oportere: omnino autem numquam adhuc æstuantes & sudantes. Aquari quidem non debent prorsus in suspicione vitij morbiue, neque cùm medicari illos voluerimus, siue pharmacis, siue manu. Monent quidam ne macilenti equi supra ventrem in aquam adigantur quod ventre eis refrigerato alimentum non sentiant: pinguiores verò sæpius atque altius in aquam agendos: sic effici ne nimium pinguescant & corpus sanum ac integrum conseruent. Equus (inquit Petrus Crescentiensis) ad aquam potaturus ducatur paruo passu & tam manè quam vesperi retineatur vsque ad genua vel paulò supra spatio trium horarum in aqua dulci frigida vel marina: nam aquæ naturaliter equis conueniunt, dulcis quidem frigiditate, marina verò siccitate sua constringendo humores qui ad crura descendunt & morborum causæ sunt.

D Inde rediens equus stabulum non ingrediatur, donec crura eius detersa & siccata sunt: nam stabuli vapores in cruribus humidis facile excitant gallas & prauos humores. Iam verò volutatio teste Vegetio sanitati proficit & ægritudinis vitium commōstrat: nam quoties animal aut non solito more se transuoluit, aut omnino detractat accumbere, scias (inquit) illud ex tœdio laborare, & ideo separari debere, atque curari. Absyrtus quoque optimum esse scribit, vt interdum ad volutabra ducantur quæ solidas gerunt vngulas; *Volutatio.* locum autem ad id eligendum esse solidum, terrenum, æquabilem, non lapidosum, nec salebrosum, quo sese possint sine noxa saburrare: improbari lætos tractus, βαθύγεως, graminosos, stercoratos, quòd expeditum non reddant equum, nec corporis agilitate præstantem: porrò durum solum & solidum, non esse eis alienum. Nos è contrario ex Vegetio diximus stabulum vicinum esse debere loco arido, stercore vel paleis mollibus adoperto, in quo ante potum animalia volutentur. Nostri curatores in excusso ex frugibus acere, vel alicubi etiam in pratis, si foris fuerint, domi verò nunquam, volutare equos sinunt. Græci Hippiatri volutare κυλίειν dicunt, & ῥοίζειν

etiam

Ruellij errores.

etiam, volutabrum verò siue locum in quo se volutant veterina κυλίστραν: sed Ruellius, vbi in Hippiatricis legimus; τὸν ἵππον ἄγειν ἐπὶ τὸ κύλισμα (codex impressus non rectè habet κλύσμα) καὶ ῥοιζεῖν; ineptè transtulit ad aquationes & lauacra: Et alibi æquè ineptè κυλιέσθω & ῥοιζέσθω vertit proluatur & ad cursum leniter incitetur, cùm ipsi vertendum fuisset, volutetur, & ad volutabrum deducatur, cùm sit ῥοία, vt videre licet apud Varinum & Hesychium, idem quod κύλισμα siue κυλίστρα; exponunt enim locum iuxta fluuium & arenam, in quo equi volutantur. Ad diligentiam modò curatoris præcipuè etiam pertinet munditia, vt non solùm, quicquid equo in stabulis vel vbicunque offerendum est, à puluere vindicet, vt hordei exemplo monuit Nemesianus, dum canit: E

Munditiam seruandam esse.

> *Puluere quin etiam puras secernere fruges*
> *Cura sit.*

Verùm etiam vt nihil in ipsis sit stabulis, quod vel aductantem dominum, vel ipsum etiam equum offendere possit. Quotiescumque (inquit Camerarius) intra stabulum & ad præsepe equus curabitur, stramenta etiam furcillis cùm excutientur, tùm componentur, & immunda omnia auerrêtur: hoc enim non solùm aspectu est iucundum & curatorum diligentiam studiumque mundiciæ commendat, sed etiam valetudinem equorum bonam conseruat atque auget, propter fœtoris & situs remotionem, quibus cùm anhelitus equorum facilè vitiatur, tùm squalida omnia aërem inficiunt, vt maius etiam malum metuendum sit. F Quare qui diligenter & accuratè tractari equos student, hoc vident non minus vt equilia niteant, neque secus vt suo quidque loco repositum, omniaque versa & prætersa sint, quàm in conclauibus & triclinijs suis, ne quis fortè cùm ingressus sit absentibus equis, non equos ibi curari, sed sues pasci existimet. Ornatum & supellectilem equestrem omnem & totum stabuli instrumentum aptè atque ordine collocato; vniuersa quidem ab equis longiusculè. Nam multi reperiuntur ita petulantes equi, & bona cùm natura tùm cura luxuriantes, vt quicquid attingere fortè potuere, id arrodant, & frusta interdum pannosa aut lorea deglutiant. Quod illis, si fecerint, nequaquam scilicet salutare fuerit. Quare serie quadam omnia erunt disposita, neque panni detersorij aut strigiles aut pecten, in præsepi abijcientur, neq; prope etiam appendent neque strata temere quocumque infligentur, vt obliqua pronave iaceant, nihil laboret minister. Aliqui etiam post absumptum pabulum, stramenta carpunt, ne sordida quidem respuentes, quod putatur anhelitum lædere: quamuis quibusdam hoc non nocere, quibusdam etiam prodesse videatur: quod mihi quidem nemo facilè persuaserit, quo minus temerè hoc referentibus assentiemur. Ergo qui stramenta carpent, ijs capistrum inducetur post pabuli comestionem, hoc animam non impediet, & stramenti pastum prohibebit. Præsepe etiam diligenter extergendum, & nisi repurgatum optimè pabulum inferendum: itidemque fœnum nunquam obijcietur equo ita, vt de fœnili est detractũ, sed prius intra manus versabitur, vt pulueres & immundiciæ excidant, atque ita purum dabitur equis. G In quo autem loco sues stabulabunt, eodem equos nequaquam deducemus, neque propè consistere patiemur. Inimica enim omnia suilla equino generi, grunnitus, fœtor, halitus, discernente hac etiam in parte natura ipsa generosissimam ab ignauissima bestiam. Remouebuntur & aues domesticæ atque altiles à præsepibus equorum, quæ propter reliquias pabuli sectari ea solẽt, & tum in his non solùm pinnulas excutiunt, sed etiam stercora deijciunt: illæ enim cum gutturis, hæc cum alui periculo deglutiuntur. Hæc itaque diuersis locis Camerarius, quę ad tractationem equi diurnam ferè pertinent: sed & nocturnę non omittendæ, quæ vt cautæ fiant, hortamur, illatis scilicet luminibus, quod diligentiores fidelioresque curatores obseruare videmus, lumine in laternis recluso. Stramen enim & fœnũ flammam celeriter concipit & auget: quare maximè laudantur stabula lapidea & concamerata. Hoc autem modo vbi omnia quæ equo debenter, administrauerit, cubile ei parabit è palea vel crassiore fœno, vsque ad genua, vt præcipit Crescentiensis. Camerarius vult vt istiusmodi stramenta hyeme H quàm æstate pleniora suggerantur, propterea quod & noctu recubat diutissimè equus, & non minus calore offenditur atque læditur, quàm frigore. Quod si verò equi stramenta dissipent (sunt enim qui id facere solent anterioribus pedibus) sępiusculè ijs componi debẽt. Curabit verò etiam si postero die magnum quid instabit equo agendum, vt præcedente nocte quiescat securius: ita n. paratior agiliorque fiet. Quies enim nocturna auget vires & alacritatem suggerit, sicut inequitatio subneruat & vexat. De Caligula itaque legimus apud Suetonium pridie quàm Circenses fierent, viciniæ silentium per milites indixisse, ne equus suus Incitatus inquietaretur. Cum iter faciendum est, meminerit, per quæ loca fiet eundum, nam si per montes vel quæuis asperiora loca fuerit agitandus, loco octo clauorum, quatuordecim inuenio affigendos, quod plurimum illic atterantur claui. Crescentiensis monet vt soleæ sint leues, rotundæ, & strictæ, ita vt vngulis in circuitu bene adhæreant. Nam leuitas (inquit) ferri reddit equum agilem ad leuandum pedes & strictura eius vngulas maiores & fortiores facit. Cum autem nouæ soleæ inducuntur, aut veteres

Instrumenta vt seruanda.

Fœnum vt exhibendum.

Suilla equo inimica.

Equus vt noctu tractandus.

Quietis quæ ratio habenda.

nouis

A nouis clauis firmatæ, aliquantisper equũ quiescere patiemur, ne post recentem molestiam alia mox ei obijciatur. Camerarius scribit priscos soleas vngulis affigere non consueuisse: Catullum tamen ferẹ soleæ meminisse, cùm de mula loquitur & quendam optat in luto veternum & supinum animum relinquere: *Soleis carebant veteres equi.*

Ferream vt soleam tenaci in voragine mula.

Poppęa verò etiam argenteas soleas equo induxit: Turcarum ferreæ soleæ, vt refert Petrus Bellonius Cenomanus, vix dimidium Europeæ soleæ pendent, neque eorum binæ soleæ plus materiæ requirunt, quàm vna externarum gentium. Soleas ferreas magnas & paruas iam complanatas; nondum tamen pertusas, emere (inquit) solent, quas deinde equorum pedibus accommodant, sedentes nostratium sartorum modo, hoc est, cruribus decussatim compositis: malleo autem supra incudem accommodant, deinde chalybeo stylo benè temperato perforant, aliòq; quadrato bonæque aciei pugione foramina pro arbitrio augent. Hæ soleæ vncos non habent, quoniã suos equos exercendo ad plenum cursum alternis nec impellunt, nec sistunt, præterea claui quibus soleas adfigere solent, oblonga crassaque habent capita instar columbacei cordis. Cùm autem equi gradatim incedere soleant, per semestre integrum calceandi non sunt: quæ consuetudo cum *Lib. 3. Obseruat. c. 45. Turcicorũ equorũ soleæ, & habena.*

B admodum laudabilis sit, de Turcarum in bello gerendo commoditate agentes, eam minimè prẹterire debuimus. Cum equi pedem ad ferream soleam applicandam repurgant, eum in fornicem non excauant nostro more ferramenti concisorij aciem protrudendo, sed eum complamãt, ferreo instrumento palmum lato, cuius acies versus manubrium obuersa est, attrahendo. Eorum item habenæ exiguo admodum fræno præditæ sunt: strigiles verò ersi dentatæ sint vt nostræ, manubrio tamen carent. Hactenus Bellonius. Nunc ad equum itineri aut labori accinctum reuertimur. Hic quotiescumq; reductus à labore fuerit in stabulum & inductus in suam cellulam, tum curator detergeat, totum quidem corpus stramento arido, diligentissimè verò pedes & aluum. Vngulas interius quoque repurgabit, & vtrum rectè atque commodè præferratæ sint, considerabit, & vt Vegetius admonet, ne quid luti vel sordium in articulis basique permaneat. Sed & alijs temporibus maximè verò vesperi vngulæ emundabuntur, ad quem vsum diligentiores ferreum vncinum habent, quo sub solea abditas arenas & lutum proruunt. Tum deinde fimus, bubulus maximè, aut si hic desit, equi, in cauam vngulam inculcabitur, applicato stramento quò minus citò excidat. Placet hoc quibusdam fieri maximè alternis diebus, quidam non dubitant singulis iubere, quidam malunt pluribus intermitti. Nec desunt qui hanc curam, vt superuacaneam aut etiam inutilem planè negligant: qui tamen consensu penè omnium redarguuntur. Contrà aliqui non solùm probant & obseruant, sed insuper etiam seuo aut aruina illas crebrò perungi volunt. Deter- *Equus vt post laborẽ curandus.*

C gebit autem sudores atque humiditatem omnem cum magna cura. Strata sudantibus & defatigatis non statim auferet, sed sub illis patietur refrigerari & recipere vires equos. De magno autem calore & labore graui, vt paulatim refrigeretur equus, optimum. Nam celeriter vtrumque fieri, equo non solùm perniciosum sed sæpè etiam exitiale. Quamobrem si ephippium aufertur, strato operietur, vti & rhedarij nostri longiori itinere lassi: sed omnem equum aiunt itinere defessum, adeo vt nulli omnino labori amplius par videatur, recreari ac veluti recentem effici, si sella aut clitellis ablatis, in domo vel stabulo aliquo, si occurrat, aut ipsa etiam via, liberè volutari pro arbitrio sinas, vt muli ferè & asini facere consueuere. Cauendum tamen esse, ne talis sit aeris constitutio, vt pluuia aut vento lædi possit. Gaudent verò etiam post lassitudines aquari: id quod Statius etiam meminit, aliquando etiam ociãdum esse docens, cùm sit, vt ait, maior post ocia virtus: Canit autem: *Volutationis vtilitas.* *Aliquando ociandum esse.*

Et Ionipes operit pharetras, arcumque retendit
D *Parthus, & Elæis auriga laboribus actos*
Alpheo permulcet equos, & nostra fatiscit
Laxaturque Chelys.

Procuratio lassi & æstuantis veterini hæc legitur lib. 2. veterin. medicinæ: Lasso & æstuanti veterino adeps in fauces demittitur, merumque in os suffunditur & operimenta adhibentur, quò possit à frigore vindicari: caputque & spina tepenti adipe vel lino linuntur. Nec minus quotidiè corpora iumentorum quàm hominum defricanda sunt, ac sæpe plus prodest pressa manu subegisse terga, quàm si largissimè cibos præbeas. Multum quoque refert robur corporis seruare. Quod vtcunque custodiemus, si idoneis temporibus ad præsepia, ad aquam, ad exercitationem duxerimus. Cæterùm cum iugalia disiunguntur ab opere, substricta prius curator confricet, manibusq; comprimat dorsum, & pellem reuellat, nec patiatur adhærere. Collum subigat, merumque faucibus, si æstuauerint, infundat. Sed antè ad præsepia religari non expedit, quàm sudare atque anhelare desierint. Cùm deinde tempestiuè potuerint vesci, non multum nec vniuersum cibum, sed partibus & paulatim præbere conuenit: quem cùm assumpserint, ad aquam duci oportet, sibiloq; *Vt vires cõseruantur.* *A labore vt curandi.*

biloque allectari, quò libentius bibant: tum demum reducta largiori pabulo ſatiari. Abſyrtus E eiſdem equis, qui labore viæ aut curſu fatigati ſunt, ait commodum eſſe vti hoc remedio: Polenta tenuis miſta cum vino odorato formatur in offas, quæ comprehenſa lingua demittuntur in fauces. Sed inſequentes (inquit) notæ laſſitudinem præſagiunt. Primum equus inſiſtere non poteſt, ſed intremiſcens perſtat, demiſſum habens caput, & flaccidas aures: Oculi ſunt concaui, ceruix intenta riget. Si ipſum ſtimulo laceſſas, caput erigit, ſed confeſtim demittit. Itaque primum curæ fuerit, vt ſtabulentur loco non duro ſed molli, cui lætamen ſuperiectum ſit: dein vinum ex oleo tepefactum conuenit inſpirare, poſtea defricare, poſtremò calida aqua liberaliùs eluere, manu terga ſubigere, vngere, fricare, veſtimentis obuelare, ſub tecta continere. Enimuerò qui ex itinere aut curſu ſpiritu diſtenduntur, ijs vitium tollunt vinum & aqua, cùm pares portiones habent, commiſtaque binas implent heminas: ſed quotidiè ſeptem dierum ſpatio per os infundere conuenit. Hierocles verò equo, ſi itinere aut curſu æſtuauerit aut membra nimis ferueant, adipis ſuillæ veteris offas vino vetere odorato madefactæ, faucibus infundi iubet. Vegetius poſt ſudorem ſi tum quoque æſtus ſit, poſca os abluit, ſi hyems, muria. Vinum quoque & oleum faucibus infundi vult, æſtate frigidum, hyeme tepefactum, ita vt hyeme meri ſextario olei vnciæ tres, æſtate autem duæ tantùm miſceantur. Solent verò etiam periti agaſones equum antequam ad præ- F ſepe ducunt, leni deambulationem laſſitudinem mulcere: cuius rei meminit Apuleius, elegãter & ſuccinctè quid agaſoni laſſo equo ex itinere faciendum ſit, his verbis docens: *Poſtquam ardua montium & lubrica vallium & roſcida ceſpitum & gleboſa camporum emerſi, me equo indigena peralbo vehens, iam eo quoque admodum feſſo, vt etiam fatigationem ſedentariam, inceſſus vegetatione diſcuterem, in pedes deſilio, equi ſudorem & frontem curioſè extrico, aures remulceo, frenos detraho, in gradum lenem ſenſim proueho, quo ad laſſitudinis incommodum, alui ſolitum ac naturale præſidium eliquatur. Ac dum is ientaculum ambulatorium prata, præterit ore in latus detorto pronus adlectat.*

Laſsitudinis ſigna.

Lib. de Aſino aureo.

Vrinandi ratio habẽda.

Præcauendum verò etiam, vt monet Vegetius, vt in longiore vectatione vel itineribus, iumentis vrinæ copia non negetur: quandoquidem hæc res non ſine periculo ſæpè differtur. Curandum itaque vt in itinere equus tempeſtiuè ſemper vrinam reddat, ſemel ſaltem intra ſex, ſeptem vel octo miliaria. Aiunt autem equum quo magis vacuus eſt, eò magis extendi ad meiendum: ſed cauendum omnino ne poſt talem extentionem ad curſum incitetur, ne quis neruus conuellatur aut aliter lædatur, priuſquam partes paulatim in priſtinum ſtatum reducantur. Si equus, vt contingit aliquando, meiere nequeat, Cardinalis Simoneta hoc nos docuit remedium, quòd vbiq; in promptu eſt, Foliatis ſambuli ramis vndique illius corpus diu ac blandè verbera, & tum demum folia ipſa collo & capiti, necnon vniuerſo corpori coapta: nam iumentorum impedimentis (inquit) arbuſcula hæc maximè confert. In æſtate ſub caudam ſubrepere ſolent muſcæ, itemque ſub ventrem ad inguina, quas maximè veſperi, ſed interdiu quoque curator eximet, vt requieſcere equus poſſit. Sunt & aliæ muſcæ circa equorum capita obuolantes & faſtidientes, quas ex eorumdem fimo naſci tradunt, quare etiam monetur curator, vt æſtiuo tempore fimum iuxta ſtabulum remorari, tantoque minus in ipſo ſtabulo ſinat. Si verò iter fiat hyeme, cum viæ niue horrent, curabit omnino curator, ne nix inter ſoleas & vngulas adhæreſcat: noxam enim affert ſæpenumerò: quod ne fiat, quidam hoc pacto cauent: faſcias ex marginibus pannorum præcipuè ſectas, nouem ferè digitos longas, aqua ardente madidas ferreo inſtrumento inter ſoleas & vngulas manè equitaturi infarciunt: atque ita ſecuri iter faciunt. Refert Olaus Magnus apud Septentrionales, flante Auſtro niuem ſub equorum pedibus conglobatam præſens exitium in conflictu ſeſſoribus afferre: ſolere itaque ferre eas eis ſoleas adimere, ne illis nix adhæreſcere poſſit. Mirum verò quod ſcribit Cardanus eoſdem Boreales populos adalligare corbes ex viminibus ac virgultis equorum pedibus, ſicque tutos ambulare per niues. Niuem enim ſuſtinere: cùm aqua etiam lata pondera ſuſtineat. Senſim autem equos & homines aſſueſcere ſportulis: ferre autem haſtulas, H vt ſi in niue mergantur, adhuc poſſint extrahi. Quod etſi huc non pertineat, in ſeptentrionalium tamen mentione referre libuit. Apud Suidam lego in περιδεῖν, equis & iumentis, cùm per niues ducuntur, ſaccos pedibus eſſe circumligandos. Dorſi etiam ratio in ijs potiſſimum equis quorum ad ſellas vſus eſt, non exigua haberi à curatore debet: nam vt id laboris plurimum ſentit, ita teſtante Vegetio diligentiùs eſt curandum: laudabiliorque induſtria eſt, quæ incolumitatem tuetur, quàm quæ cupit læſa curari. Nam diligentia (inquit ille) defendit à vitio, ſi centones vel ſaga primum ſufficientia, deinde mollia imponantur & lota atq; ad tempus diligenter excuſſa, ne aliquid ſordium aut aſperitatis inhæreat, quòd ſub pondere inulceret pellem: tunc ſagmarum & ſellarum menſura conueniens & apta qualitas debet adhiberi. Si enim iſta vel minora fuerint vel maiora, anguſtiora vel vltra modum lata, vel quæ non congruunt, grauiter nocent. Hinc enim colliſiones, ſuppurationes, apoſtemataque naſcuntur, cùm nimis locis inæqualibus premitur pondere, vel diſcentes tracturam, mercurius aut ſpina deteritur. Ipſorum quoque pondere, etiam ſi in ſtratis

Vt meiat equus, ſecretum.

Muſcæ equum infeſtant.

L. 11. c. 39

Lib. 13. de Var. reſ. ca. 69.

Equi vt p niuem incedant.

Dorſi ratio habenda.

G

ſtratis

A ſtratis nulla ſit culpa, enormitas nocet, & ideo temperanda eſt menſura, ne inferat vulnus. Hactenus de equo ad curſum, onuſque ferendum vtili, nunc quomodo tractandus à curatore ſit pullus, pullique mater quædam afferemus. Si partus proſperè ceſſit (inquit Columella) minimè manu contingendus pullus erit. Nam læditur etiam leuiſſimo contactu. Tantùm cura adhibebitur, vt & amplo & calido loco cum matre verſetur, ne aut frigus adhuc infirmo noceat, aut mater in anguſtijs eum obterat. Paulatim deinde producendus erit, prouidendumque ne ſtercore vngulas adurat: mox cùm firmior fuerit, in eadem paſcua, in quibus mater eſt, dimittendus, ne deſiderio partus ſui laboret equa. Sed de amore equæ erga pullos ſuos ſuprà dictum eſt. Varro ait in decem diebus ſecundum partum (vtor autem eius verbis,) cum matribus in pabulis prodigendum. Teſtatur Ariſtoteles vulgò dici mulum lactare ſemeſtre temporis ſpatium, equo autem plus temporis tribui. Anatolius equos & aſinos ad biennium lactare iubet. Varro quinquem eſtribus factis, cùm redacti ſunt in ſtabulum, obijci vult farinam hordeaceam molitam cum furfuribus, & ſi quid aliud terra natum libenter edunt: anniculis iam factis dari hordeum & furfures, vſq; quoad erunt lactentes: neque prius biennio à lacte remouendum. Quod ſi quis prius ablactari velit, inuenio id commodiſſimè fieri hoc modo: Separetur à matre triduo ante plenilunium & per horas vigintiquatuor ab ea excluſus, rurſus manè ad eam admittatur, & vbi lac copioſè ſuxerit, adeo vt venter turgeat, remoueatur, nec admittatur amplius: ſicque deinceps habitiorem manere & elegantiorem fieri. Præſepia quidem omnibus iumentis altiora eſſe oportere Anatolius tradidit, ad quæ capiſtrentur, vt ſurſum verſus ſpectantia cibum capiant, id verò maximè in pullis obſeruandum eſſe: ſic enim erecta ceruice niti conſueſcere, quæ res (inquit) equino pecori maximam venuſtatem adfert. Vult iam vt equa poſt alterum aut tertium poſt editum partum, menſem exercitationibus longè magis credatur, ita enim lac in ea præſtantius gigni; & ſequens equuleus etiam curſibus committatur: Et ſi pulli molles gerant vngulas, aſperis locis eos citatiùs agamus, calculos pedibus ſubſternentes: ſic enim vngulas durari: & ſi parum adhuc ſolidatæ molleſcant, hanc curationem debere adhiberi: Adeps ſuilla vetus & hircina, ſulphur ignem non expertum, & aliorum ſpicæ miſcentur: ijs vngulæ & earum caua perunguntur. Rufius ad firmitatem vngulis comparandam, vtile eſſe ait, vt pullus locis naſcatur ſaxoſis & montanis, vt duris & aſperis locis & aere frigido dureſcant. Cōducere autem montana loca duplici nomine: primùm quia pedes in ijs validiores, aptiores, craſſiores ac duriores reddunt: deinde quoniam ſubinde per inæqualia loca deſcenſu aſcenſuque exercitati, laboribus ſuſtinendis præparantur roboranturque. Abſyrtus vngulas difficilè duras reddi poſſe ſcribit, id vitium natiua conditione eſt inſitum, quandoquidem in agendo itinere damnum è diurno detritu maius eſt, quàm vt per noctis quietem tantum renaſci poſſit, quantum die ſubteritur. Solere tamen mangonizari quo vitium occultetur, & venuſtior ad vſus placeat. Nā cupreſſi fruticibus in aqua decoctis pedes foueri aut ſimiliter rubi coliculis: decoctum abſynthium eundem præbere effectum: acidaquoque muria perfundi prodeſſe: vngulas per hyemen oleo perungendas: ſub æſtate axungia foueri melius eſſe. Mangones ſuis fucis vngulæ detrimenta moliri. De ratione vrendi multa multos memoriæ prodidiſſe; longè tamen omnium optimum eſſe, ſuccendere bitumen & eius pingue facibus inſtillare. Cæterùm ſi eius qui firmo ſtabilitur pede, ſubtrita ſit vngula, ſanguinem è ſuffraginibus mittendum, ne ſenſu inflammationis corrupta corona dehiſcat. Et Piloſella quouis modo equis adminiſtrata, hoc illis adferre præſidij aiunt, ne lædi poſſint, dum ferreas ſoleas à fabro recipiunt: vnde à nonnullis clauorum herba nominatur. Curabit etiam hippocomus vt ſatis mollia ſint pulli labra, quò faciliùs aptiori tempore frenum ſentiat. Molliuntur autem fricatione manuum leui & aquæ tepidæ fotu, & oleo interdum iniuncta. Frenum autem faciliùs admittent, quorum molliuſcula ſunt labra, vt teſtatur Xenophon citante Camerario. Difficile verò eſt, imò ferè impoſſibile, vt probum os habiturus ſit equus, niſi extrahantur ei dentes ſcaliones dicti & plani. Calefactus enim ſi hos dentes habuerit, ægrè per ſeſſorem retineri poſſe periti aiunt; & morſum freni plurimum auerſari quamobrem iam dictos dentes quatuor, priuſquam annorum trium cum dimidio ætatem exegerint, radicitùs extrahi debent de maxilla inferiore, bini vtrinque, ferramentis ad id aptis. Pulchritudinem pulli natiuam conſeruabit atque ſi opus eſt, augebit: nam in equis non ſolùm vtilitas (inquit Vegetius) verùm etiam decoris ratio ſeruanda eſt. De iuba quomodo tondeatur, & quod cirri crurum non ſint tondendi, ipſe in hæc verba diſſerit. Nunquam itaque niſi neceſſitas paſſionis exegerit, de articulis reſecandi ſunt cirrhi. Naturale enim ornamentum pedum natura in illis conſtituit. Ceruicem etiam ipſam diligens debet ornare tonſura. Multi enim ſicut curulibus, ita & ſellaribus iumentis preſſiùs colla radunt. Quæ res licet præſtare creditur augmentum, tamen ſub honeſto ſeſſore deformis eſt. Alij ita tondent, vt arcum videantur imitari. Nonnulli Armeniorum more crines aliquos in tonſura ipſa per ordinem derelinquunt. Sed gratiora ſunt, quæ tranſlata de Perſis poſterior vſus inuexit. Nam media iuba ad omnem accurationem ex ſiniſtra parte tonde-

Pullus vt tractandus

Quam diu lactet.

Vt ablactetur.

Præſepia qualia eſſe debeant.

Vngulæ vt dureſcant.

Ad vngulam detritam.

Labra vt molliantur.

Dentes ſcaliones cur extrahātur

Tonſura.

tondetur, à dextra verò omnino insecta seruatur. Et nescio quo pacto plurimum deceat, quia illud quod naturaliter laudatur, Virgilius imitatur: E

Densa iuba & dextro iactata recumbit in armo.

Quod si bicomis fuerit, vt vulgus appellat, mediæ ceruicis setas æqualiter oportet attonderi, ita vt tam dextri quàm sinistri limitis continuata serie iubæ relinquantur intactæ: quod nihilominus in uentum constat à Parthis. Hucusque Vegetius. Miratur verò Camerarius illorum rationem qui elegantissimos interdum equos verticis iuba præcisa & truncata cauda reddunt aspectu fœdos quasi infamiæ quibusdam notis: etsi videntur (inquit) non sine causa maiores hoc nostri factitasse: (nos suprà Germanorum equos qui in Pisanorum auxilium contra Florentinos Maximiliano Imp. ducente in Italiam venerant, omnes cauda mutilata fuisse ex Iouio diximus,) itaque illi postea alligata quasi phenace pilorum, studuerunt ademptum mutilatione decorem reparare. Quid autem vt naturalem non retinerent, ac defenderent potius causæ fuisse suspicabimur? Equidem existimo primum hoc factum fuisse ab aliquo, cuius equum strenuum & bonum, vitiata scabiosa impetigine cauda deturparet: postea in quouis pilorum defluuio id vsurpari cœptum, in ignoratione scilicet remediorum huius mali: dum nouitate, vt fit, res commendari & placere insolentia sua cœpit. Iam verò etiam audiui (inquit) quod haud scio an falsum sit, animosiores reddi mutilatione equos. Sed omnino barbarum hoc & corrigendum videtur, præsertim cùm eripiatur hæc contra muscas necessaria illis flabelli defensio, præciso caudæ verbere, Græci σόβην vocarunt. Iã etiam aliqui verticis iubam implectunt, vt in fronte tanquam virgunculæ crinis, filo discolore implicata dependeat: quo si putant equum speciosiorem reddi, admodum falluntur: sin consuli prospectui, redarguuntur à Xenophonte, qui hos pilos visui nihil officere, vt diximus, demonstrat. F

Cur cauda quibusdam præcidatur.

Videmus etiam nonnullos generosos equos à nonnullis in pretio haberi, quibus vtraque mutilata auris est, (bertones vocant) sed etsi meo iudicio propterea maioris fieri non debent, cùm ex ea parte animãtis indoles ac generositatis vigor præcipuè innotescat, vt suo loco ostendimus. Quamobrem diligens hippocomus harum in primis partium curam habebit in pullis, ne mox malè curatas in adultis mutilare dominus cogatur. Procera autem & lata cauda fiet, si pectine distringatur, & sepiusculè etiam à sordibus detergatur, & frigida humectetur, vel etiam sero liquidiore: hoc enim præsentem habere efficaciam quidam citante Camerario asserunt. Inuenio etiam, licet in obscuro quodam authore pilum elegãtiorem cùm aliàs tùm colore nasciturum, si mense Maio teneras fagi frondes equis in cibum dederis. Et Albertus asserit equi caput macrescere & siccari, si antequam septem annos habeat, sæpè aqua frigida abluatur & fricetur: collum autem crassescere, & crines meliùs crescere, si aqua calida sæpe ac diligenter iuxta scapulas humectetur & crines digitis scalpantur & propè caput, sed frigida, non calida aqua, quia caput (inquit) debet esse gracile. Fit etiam vt quibusdam in corporis partibus hunc vel illum in equo colorem desideramus. Id quoque commodius fiet in pullo quàm in annoso equo. Quod si itaque album pilum nigrescere cupiemus, Vegetius atramenti sutorij scrupulos septem, rhododaphnes succi scrupulos quatuor, sepi caprini quod sufficit, pariter temprari iubet & vti. Si è diuerso albos pilos facere voluerimus, cucumeris syluestris radicum libram vnam: nitri scrupulos duodecim in pulueres cogi, heminam mellis adijci, hisque permixtis vti. G

Equi truncatis auribus.

Vt cauda fiat lata.

Vt caput macrescat.

Colorē pro arbitrio induci.

CASTRANDI RATIO & modus.

H

CASTRATIONEM Apuleius eleganti vocabulo detestationem nuncupat, simulque causam castrationis insinuat his verbis: *Multos ego scio non modò asinos inertes, verùm etiam ferocissimos equos nimio libidinis calore laborantes, atque ob id truces vesanosque, adhibita tali detestatione, mansuetos & mansues exinde factos.* Vbi execti sunt canterios vocari inter synonima dictum est, idque Varro in primis testatur, eandem castrationis necessitatem docens: *Inuys* (inquit) *malunt habere placidos; propter quod discrimen maximè institutum, vt castrentur equi. Demptis enim testiculis fiunt quietiores, & ideo quòd semine carent, ij canterij appellati, &c.* Quamobrem Scythis & Sarmatis, peculiare est equos præferoces eunuchos facere, quò mollitis animis mitiores fiant, vt suo loco dicetur. Animi enim vigorem fortitudinemque non parum, vbi execti sunt, perdunt, corporis tamen robur conseruant: contumeliosi verò vbi exciduntur, à morsu & contumelia cessant; nihilo tamen minus sunt bellicosi. Ab his itaque sumpto argumento Cyrus teste Xenophonte spadones corporis robore minimè carere iudicabat. Non placent

Lib.3 Metam.

Detestatio.

Cãterij qui

Castrationis vtilitas

Lib.3. Pædiæ.

A cent autem qui ita degeneres atq. languidos inde reddi volunt, & canterium in fossa hinc etiam dici, cùm quis lacessitus ad pugnam, mox linquitur animo, vt cominus congredi non audeat; prouerbij enim vsus est, quoties quis ad id negocij trahitur, in quo nequaquam valet, vel vbi res vehementer erit impedita: nam vt plurimùm valet equus in planitie, ita minimè in fossa. Iam verò Albertus aliam omnino castrandi equos causam refert, ne indurescant equis nerui ex calore cursus; loquitur autem de equis celeribus & ad cursum vtilibus, quos curriles haud satis peritè nuncupat. Quibus modo temporibus & quonam pacto castrare equos deceat, sic ferè Absyrtus docuit. Castrationis in hoc animali duo tempora seruantur, veris & autumni: æstate tamen quibusdam virilitatem dempsimus, nec vlla prorsus affecimus iniuria. (Palladius mense Martio omnia quadrupedia, maximè equos castrari debere tradit.) Administrandæ castrationis ratio ita se habet. Oportet deiectum equum pedibus comprendere, exceptosq. testes stricta pelle claudi, aut duabus angustis ligneis veluti forficibus vinctos teneri: folliculum solum, ambientemq. cuticulam non latiùs rescindi, quàm vt per impressum vulnus exprimantur testiculi. Cùm virile partem ferro resectam detraxeris, binas vtrimq. fibulas lineas aut canabinas adhibuisse satis est. Tum mediam quasi tunicam quæ interuenit duobus membris genitalibus expressam rescindito. Te-
B stium neruos, quos Græci cremasteras ab eo appellant, quòd ex illis genitales partes dependent, quà parte testiculis adhærebant, ferramento candente resecato, admouens à posteriori parte, non per anteriorem. Sed maximè ferrum ignibus incandescat vt vno, sin minus altero detraxeris. Namq. si plures ardentis ferri acies imprimantur, inflammationem mouebunt, Linamenta, lanarumúe flocci, oleo & pice imbuti vulneribus induntur, fibulæ colligantur. Verùm linamenta tertio die resoluenda, vlceraq. pennis, oleo & pice intinctis quotidiè linenda, quousque cicatricem ducant. Abstinendus quo die castratus fuerit omni cibo: postero ad liberaliorem potum sensim inuitandus, ciboq. in dies largiùs obiecto alendus: Horis quæ nonnihil refrigerationis præstant, paululum agatur: per æstum in equili manere melius est. Hac ratione curabis eum qui intra præsepe continetur. Quod si in armentis equum castraueris, candente ferramento, vti suprà dictum est, excides. Pice & oleo vulnus inunges & ad pascua religabis. Sed id tempore verno tantùm gregalibus fieri debet. Si ei qui præsepio recipitur, vulnus per inflammationem intumescat, Cimoliam cretam ex aceto linere conueniet. Qui vno teste præditi sunt, non oportet reliquo dempto canterios facere. Namq. facilè iniurijs patent, & castratione periclitantur. Cùm autem statim à dissectu consurgens equus hinnitum ediderit, non facilè sospes
C euadit. Fama est eum qui secundos dentes eijcit, castratum reliquos non mutare, neque canines emittere grandes. Horum qui pullinam adhuc ætatem agunt, testiculi nobis vix conspici possunt. Non est tamen ignorandum castratos maxima ex parte malidis lue non implicari, neque destillationi quæ ad crura decumbant, facilè torqueri: addiderim neq. strumas in ijs erumpere. Hæc omnia Absyrtus. Hierocles etiam de equo actum esse asserit, si amputatis testibus erigens sese confestim hinniuerit. Cum castratus est equus, à coitu omnino non abstinet. Turcarum itaq. imperatorem ferunt, quòd vidisset castratum equum inire equam, eunuchis suis etiam penem detruncari iussisse: indeq. natum quod eunuchos facturi pueros, penem simul cum testibus auferant.

Canterius in fossa cur dicatur.

Castrari quando & quomodo debeant.

Victus castrati.

Quos castrare non oporteat.

Pulli testes

Hinnitus post castratione quid indicet.

Coit post castrationem.

DOMITVRA.

Institutio.

D

EQVVS indomitus, quamuis natura bene compositus sit, (verba sunt Ciceronis) idoneus non potest esse ad eas vtilitates, & aptus ad ea quæ desiderantur ab equo: sicuti etiam homo indoctus quamuis ingeniosus, ad virtutem non potest peruenire. Et Aristippus teste Laertio dicebat sic differre doctos ab indoctis, vt differunt equi domiti ab indomitis. Domiti enim parere sciunt, indomiti nesciunt, Ouidius:

Fert tamen vt debet casus patienter amaros:
More nec indomiti frena recusat equi.

Vt verò pueris adiungitur necessario pudor & laudis studium, vt dicebat Lycon Troadensis referente eodem Laertio, ita equis additur calcar & frenum. Elegans quoque Plutarchi dictum: Sicut equos qui rectè instituunt, eos docent freno facilè parere; ita qui pueros ad audiendum promptos faciunt, docent audire multa, loqui pauca. Siue autem ad vecturam siue ad currum trahendum & sessorem vehendum assuefaciendus sit, magistro erit tradendus, quibus-

Lib. 4. ad Heren.

Domitura necessitas.

Doctus vt differat ab indocto.

quibuscumque ex locis, quoûe semine ortum ducat, sed quo ætatis suæ tempore id fieri debeat, E
nunc videndum. Horatius ætatem probauit teneram:

Li.1 Epist.

Qua ætate domandus.

Fingit equum tenera docilem ceruice magister
Ire viam qua monstrat eques.

Palladius ait pullos domari, vbi tempus bimæ ætatis excesserint. Columella distinguit, pro vsus ad quem domandus est, diuersitate; *Equus bimus ad vsum* (inquit) *domesticum rectè domatur, certaminibus autem expleto triennio; sic tamen, vt post quartum demum annum labori committatur.* Similiter Plinius: *Diuersa* (inquit) *circa ratio quæritur: itaq; cùm bimi in alio subigantur imperio; non ante quinquennes ibi certamen accipit.* Absyrtus cùm annum & sex mẽses impleuit equulus, manibus vult vt sit tractandus, capistrum circum ponendum, frena præsepibus suspendenda, vt tangere consuescat, ne è motu audiens exterreatur: trimum verò rectè domari, à quo tempore scilicet farrago dari solet. Idem & Varro scripsit: atq. insuper addit, cùm iam ad manus accedere consueuerit, interdum imponere ei puerum bis aut ter pronum in ventrem, postea iam sedentem: hæc facere cum sit trimus, tum enim maximè crescere & lacertosum fieri. Idem & Virgilius tradit, qui item domandos satiari cibo prohibet, domatis farraginem (la biada) apponi cupit:

At tribus exactis, vbi quarta accesserit ætas, F
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum,
Sitque laboranti similis: tum cursibus auras
Prouocet, ac per aperta volens ceu liber habenis
Aequora, vix summa vestigia ponit arena:
Hic vel ad Elæi metas & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret esseda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere iam domitis sinito: namque ante domandum
Ingentes tollunt animos, prensique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

Sit itaq. ætas idonea: nam quemadmodum infans aut puer docilitatis non est capax, multò minus pullus, id quod meminit Lucret. vbi ostendit animas mortuorum nõ in aliorum migrare corpora.

Lib. 3.

Sin animas hominum dicent in corpora semper G
Ire humana: tamen quæram cur è sapienti
Stulta queant fieri, nec prudens sit puer vllus
Nec iam doctus equæ pullus quàm fortis equi vis,
Si non certa suo quia semine seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore toto.

Annosi cur non domentur.

Annosum tamen qui domandus instituendusq. est equus, esse minimè decet, quia tales disciplinam omnem aspernantur & refractarij sunt, ostendit Plutarchus de liberorum educatione agens: Qui verò equi (inquit) à prima ætate rectè domiti non parent sessoribus? qui maturè non subacti duri ceruices & feroces non extiterunt? Isidorus in octauo pullum tradit, passum cui iuuenis assuescit, siue is suauis sit, siue durus, vix iam prouecta ætate relinquere posse. In pullo autem instituendo non decet (inquit Xenophon) ipsum equitem occupari, sed potiùs domitori tradet, & quomodo institui ab eo velit, præscribit. Domari Martio mense dum dicit Palladius, non ità accipi velim, quasi tam breui tempore domari possit, nam vt ait Ouidius:

Lib. 1. de Arti.

Tempore paret equus lentis animosus habenis
Et placido duros accipit ore lupos. H

Sed vt id tempus domituræ aptissimum esse indicaret. Locus vbi domatur, & docetur spatiosus esto: talem fuisse olim haud obscurè innuit Virgilius, inquiens:

Aeneid. 3.

Filius ardentes haud secius æquore campi
Exercebat equos.

Non finitur tamen iri quo ipsi pulli volunt, sed frenis coërcentur. Varius de morte ita scribit de Hippodamis agens cum renitentibus pullis quos domandos suscepere, certantibus:

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ
Qua velit ire, sed angusto prius ore coercens
Insultare docet campis, fingitque morando.

Author est Cicero in Hortensio citante Nonio, domitores equorum non verbera solùm adhibent ad domandum, sed cibum etiam sæpè subtrahunt, vt fame delibitetur equuleorum nimis effrenata vis. Cibum autẽ domandis pullis subtrahi etiam ex Virgilio diximus. Cũ verò tota equitandi scien-

A tia in eo consistat maximè, vt equus sessori frenum moderanti obediat, & quamcunque in partem velit, ille sequatur, quod declarat locus Cæsaris, qui est de essedarijs Britannicis: *Ac tantum vsu quotidiano & exercitatione efficiunt, vt decliui ac præcipiti loco incitatos equos sustinere & breui moderari & flectere & per temonem percurrere & in iugo insistere & inde se in currus recipere citissimè possint.* Sed & Propertius dicebat:

Equitandi scientia in quo consistat.

Lib. 4 de bello Gall.

—— Seu frena sonantia flectes
Seruiet asper equus.

Indeque equos flectere, pro nostro arbitrio vti poetæ vsurpant; Horatius:

Quamuis non alius flectere equum sciens
Aeque conspicitur gramine Martio.

Lib. 3. Car. Od. 3.

Virgilius de Neptuno: *—— Cæloque euectus aperto*
Flectit equos. Rursus:
Venatu inuigilant pueri, syluasque fatigant;
Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu.

Ae. 1. & 9

Nihilominus qui effrenes equorum pullos edomandos accipiunt, non statim initio freno ori iniē-
B cto natiuam eorum ferociam (inquit D. Basilius) frangunt aut inhibent aut sistunt. Ad eum enim modum refractarij redduntur & retrogradi ac discunt dorso suo excutere sessores, sed primùm nō-nihil obsecundant & indulgent illorū ferocienti naturæ. Dein vbi viderint è proprio impetu feritatem iræ absumptam, tunc acceptos aliqua iam ex parte edomitos, arte moderatiores reddunt & quouis sequaces. Totam autem domandi artem in eo consistere, vt equus se mansuetum præstet atque obsequentem, ex Theopompi Spartanorum regis parœmia notum est, qui, cúm quispiam diceret eò seruari Spartam quòd reges imperare didicissent, quin propterea potius (inquit ille citans quam diximus domandi artem) quod ciues imperio parent: non enim parere illis patiuntur, qui nesciunt imperare, sed subiectorū obedientia disciplina est principis, nam qui rectè ducit, vt rectè sequatur, efficit. Quemadmodum itaque prudentis principis est blandè atque amicè cum subditis suis agere, ita etiā in re equestri est, vtilissima doctrina atque institutio, ne iracundè tractetur equus: nam ira, vt inquit Xenophon, nihil prouidet: sed ea designat plerumque, quorum pœnitentia necessario comes est. Virgilius cum de equo ad bellicū vsum aut certamina equestria instituendo, dixisset:

Homil. in Iulittam martyrem.

Theopompi regis dictū.

Blādè tractandū esse equum.

C *Sin ad bella magis studium, turmasque feroces*
Aut Alphæa rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Iouis in luco currus agitare volantes:
Primus equi labor est, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati tractuque gementem
Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonantes:

Georg. 3.

Addit blandè mox à domitore tractandum esse;

Tum magis atque magis blandis audire magistri
Laudibus & plausæ sonitum ceruicis amare.
Atque hæc iam primo depulsus ab vbere matris
Audiat: inque vicem dat mollibus ora capistris
Inualidus, etiamque tremens, etiam inscius æui

Institutionem equi à blandimentis, mollique ac placida tractatione olim inchoasse, breuiter insinuat nobis Statius, de Arione loquens:

L. 6. Theb.

Tunc rector genero Polynici indulget agendum
D *Multa monens, vbi feruor equo qua suetus ab arte*
Mulceri: nec sæua manus, nec liber habenis
Impetus: vrge alios inquit stimulisque minisq;
Ille ibit minus ipse voles.

Gaudet enim equus istiusmodi demulsionibus, quæ manu fiunt, etiam cum edoctus est, & in ipso cursu, vt ostendit Ouidius:

Gaudet mulceri.

Quadrupedes inter rapidi certamina cursus
Depexæque iubæ, plausaque colla iuuant. Necnon iam ad currendum parati: Virgilius:
Circumstant properi aurigæ, manibusq; lacessunt Pectora plausa cauis, & colla comantia pectunt.

Cæterùm si aliàs, tùm verò maximè equo blandiendum est, cùm quis conscendere eum cupit. Qui equum (inquit Camerarius) inscendere volet, nisi ipse fortè ducet, accedito placidè, & illi ablanditor verbis, & sono oris conueniente, aut etiam palpis: ita gaudebit conscensione equus & libēter consistet, admittetq; equitem. Hoc efficitur atq; obtinetur in summa interdum ferocia equorum, conscensionem vt neque reformident, neque detractent. Itaque hoc de Alexandro Magno pro-

Vt inscendendus.

Alexandri equitandi peritia. ditum memoriæ est (à Plutarcho in eius vita, vt superius etiam meminimus) cùm ad Philippum adductus fuisset celebris ille equus Bucephalus nomine, à Thessalo Philonice, & indicatus immani pretio, regem exciuit, vt prodiret cum suis in campum, equi periculum vbi fieret. Ibi ille ferocire & neminem admittere velle, ac si inclamaretur, concitari & resilere, denique videri nulli vsui & planè ferus. Tum rex iratus iubet abduci equum insolentis atque indomitæ feritatis. At Alexander, qui & ipse fortè aderat, querebatur equum eximium & admirabilis bonitatis amitti atque perdi inscitia atque formidine eorum, qui illum tractare nescirent. Ad hæc primum tacere Philippus & dissimulare. Cùm verò eadem Alexander repeteret sæpius, Túne igitur inquit, melius posse tractare te equos speras quàm hos senes, qui reprehenduntur increpatione tua? Hunc quidem certè, inquit Alexander, melius ego tractauero, quàm quisquam alius. Sin verò minus, inquit Philippus, quam pœnam vis sustinere procacitatis tuæ? Egone inquit Alexander, pretium equi ipse tum soluam. Hic risu suborto, argentique persolutione præfinita, accedit Alexander ad equum, prehensumque loro contra solem conuertit, quòd conijceret illum vmbram appropinquantium aspicientem perturbari motu & specie huius. Atque ita parumper circumiens placido gressu & equum manu demulcens, cùm intelligeret de spiritu animositatem equi maximam esse, atque hanc illum quasi colligere, ponit chlamidem, ac se in illum sublatum ritè collocat, frenorumque habenas sic prehendit, vt equi os minimè læderet aut laceraret. Tum equum nonnihil remisisse de ira & commotione animi sentiens, atque gestire excurrere, laxatis habenis incitat voce quoque vehementius & calcibus ferit latera Quæ res Philippum primum & alios perterruit, sed mox vbi vidêre quòd & Alexander reflexisset & ageret ita, vt par esset equum cum exultatione & lætitia: ibi acclamare vniuersi; Philippo verò etiam lachrymæ cadere præ gaudio, neque posse ille sibi temperare quin filium complecteretur atque exoscularetur. Quare sic se res habet quemadmodum diximus, vtilem maximè esse placiditatem & moderationem in conscensionibus, & cautionem hanc, ne qua res aut species tum objiciatur equo, quæ illum percellat & perturbet, aut etiam perterreat. Quod si hoc etiam obtentum fit, equus sessorem suum vt cognoscat & illo gaudeat, nihil ad commoditatem conscensionis iam poterit deesse. Idem Camerarius ea quæ contraria sunt equis & ingrata, remouere ab illis omni tempore iubet, & in primis caueri, ne quid tale de improuiso & inopinato illis objiciatur, præsertim si animosiores fuerint, quia sic perturbantur, & ad insaniam quodammodo adiguntur: Cardanus corrigi quinque modis equum tradit, voce quam (inquit) maximè t met, virga, freno, cruribus, maximè calcaribus additis & labore: blandiri nos ijs manu scalpentes crinium locum, palpantesque leniter & voce submissa, tum etiam cibo, maximè pane & vino, quibus eos nobis (inquit) conciliamus. Similiter etiam Xenophon docet, si cui fortè oblatus sit ferocior aut ignauior equus, quo pacto vtroque rectè vti queat, edocet. Primùm sciendum esse monens ferociam in equo similem esse iracundiæ hominum. Vt igitur non incitantur facilè quibus nihil dicitur, neque fit, quo offendantur; ita & ferociorem equum minimè commouerit is, qui (inquit) non læserit. Quapropter statim in conscendendo prouidendum, ne conscensor molestus sit equo. Cùm autem in equo consessum fuerit, acquiescendum plusculum temporis, vel quamdiu licuerit, atque ita agitandus equus quàm blandissimo imperio: ac mox lentissimis à gradibus initio facto, ad celeritatem adigetur: inter quæ vix sentiet ille agitationem. Imperio autem repentino equus ferocior, itidem vt homo perturbatur animo, siue quid tum aspexit subitò, seu audiuit, seu etiam patitur: Quare hoc non ignorabimus, repentina omnia in equis perturbationes efficere. Verùm si incitatum ad celeritatem cõtineri ferociorem in cursu volueris, non attrahes de repentè, sed placidè adduces frenum, vt inuites, non cogas ad consistendum. Placantur etiam equi longioribus spatijs magis, quàm si crebrò conuertantur: atque lenta diu equitationis spatia & placidos præstant, neque ferociam equorum suscitant. Quod si quis sperat, si diu & celeriter agit et equum, fore defatigatum, deinde mansuetiorem, diuersum sentit atque accidere consueuit. Nam hæc inter feroces magis violentiam vsurpare, inque ira, quemadmodum homines iracundi, sæpe & se & sessorem indignis modis tractare solent. Proinde ad celeritatem summam equos feroces nõ facilè incitabimus. Nequaquam autem adigemus ad alios equos, nam fermè improbissimi quique ferocissimi sunt. His aptiores freni quoque lenes quàm asperi. Si quando tamen asperos indiderimus, laxando vt lenes videantur, efficiemus. Prodest etiam vt sessor assuefaciat sese ad talem in equo potissimùm feroce collocationem, qua & ipse minimè commoueatur, & nulla ferè alia parte equum contingat, quàm vbi sessionis firmæ causa contingi illum necesse fuerit. Nec hoc ignorandũ, præcipi poppysmo (id est cum labris compressis acutior quidam sonus oris editur,) equos mitigari; κλωγμῷ verò (qui sonitus fuerit palati & gutturis) incitari. Atsi quis initio equo offerat grato cum clogmo, contraria autem cum poppysmo, citò ille didicerit, poppysmo iam incitari, mitigari verò elogmo. Atq; similiter inter clamores ac tubas cauendum, ne equo formido aliqua nostra appareat, neúe illi hoc tempore turbulentum aliquid

Ingrata equis sũt removenda.

Lib. 7. de Variet. rer. cap. 33.

Vt corrigatur.

Si equus fuerit ferox aut ignauus quid faciẽdum.

Vt incitatus retinẽdus.

Ex labore non mansuefieri.

Improbi qui equi.

Poppysmus quid.

A aliquid obijciatur: sed quantum fieri poterit, quietem tum conciliare equo studebimus, & (si fieri poterit) matutina aut vespertina pabula præbebimus. Hoc autem consilium optimum fuerit, ne quis sibi equum ferocem ad bellum parare velit. Verùm de ignauis tantùm scripsisse satis fuerit, in his omnia contraria exercenda, quàm de ferocibus dicta sunt. Hactenus Xenophon. Qui autem equitare primum discit, volunt nonnulli, vt generosum eligat equum, nam si hunc sibi (inquiunt) reddiderit obedientem, eò minus negotij facessent alij. Socrates itaque recitante Laërtio asperioris ingenij vxori ita congrediendum monebat, vt equis animosis equites. Nam sicut illi (ait) cùm eos semel subegerint, reliquis facilè vtuntur, ita & mihi post Xantippes vsum, reliquorum mortalium facilis toleratio obuenerit. Cæterùm calcaria nō nisi cùm opus fuerit, subdi equis Camerarius iubet: ad reliqua vocem & virgulam sufficere dicit. Acres enim equos ad feritatem incitari; & placidos ad patientiam quandam ignauam, illorum crebritatem adigere, & veluti asinos ad plagas perferendas assiduitate durari: & mox ex laboribus asperiores potius, & ferociores quàm mitiores & placidiores reddi Xenophontis testimonio probabimus. Quare rectè dixit Cardanus, corriguntur, non instituuntur, & mox vitia quæ corrigenda sunt, enumerat; & maxima esse ait, si cadat, si se prosternat, si erigat se, ac si contumax sit. Erectionem vt omnium pericu-

Calcaribus quando vtendum.

Vitia equorū pessima.

B losissimam virga corrigi, anteriora crura dum se erigit, verberando, nec vllum esse præstantius auxilium: si enim adhibeatur cura, breui emendari vitium. Si se prosternat, voce, oculis & baculo deterreri: contumaces baculis inter aures verberando, clauo post ephippias pungendo, igne denique corrigi. Qui sæpe cadunt, cùm vitio naturæ, non sponte, cadant, nulla cura emendari. Sunt sæpe & alia vitia equorum, quæ nisi corrigantur, inutilem planè equum reddunt, id quod Socrates ostendit ad quendam equitum magistrum futurum scribens, vt memorat Xenophon his verbis: *quod si equites* (inquit) *equos tibi adduxerint tam vitiatis pedibus ac tibijs: quosdam verò ita debiles ac strigosos vt sequi non possint: & quosdam ita malè educatos, vt non maneant quocumque in loco ordinaueris: quosdam verò tam calcitrosos, vt non sit possibile de vno in alium aciei locum transferre, quæ tibi vtilitas erit equitatus?* Equos his vitijs præditos Xenophon Græcè vocat κακόποδας, κακοσκελεῖς, ἀσθενεῖς ἀτρόφυς, ἀναγώγυς, λακτιστάς. Calcitrosi autem equi, id est λακτισταὶ, quos Latinè etiam calcitrones dicimus, sunt qui calcibus impetunt peruicaciùs. Corrigi aiunt vitium à diligenti curatore, si quoties animaduertit calcitraturum, baculo pedes percutiat. Alij malunt, compedibus pedes posteriores stringi, quo vsque calcitrare desierit. Neque verendum est inde noxam aliquam inferri equo, quin apud Xenophontem legitur, vt Suidas citat Persarum equos

Lib. 3. de dict. & fact. Socrat.

Calcitrosi qui & vt corrigātur.

C plerumque ligatos pedes habere, ne fugiant, si soluti fuerint: indeque Xenophon malum esse nocte dicebat exercitum Persarum, quoniam equi eorum ligati essent. Inuenio verò etiam à multis inter secreta annotatum calcitrosum equum patienter se finiturum curari in stabulo, & ferreis apud fabrum calceari soleis, si exiguum & rotundum silicem alterutri aurium immiseris & apprehensam auriculam manibus perstrinxeris ac retinueris. Sic enim fore immobilem, & quantumuis etiam ferox sit, quieturum: si verò in vtramque aurem singulos immiserimus silices, tam mitem fore, quàm est ouis. Antonius Mizaldus se hoc secretum expertum accepisse testatur à quodam equisone regis Nauarræ. Cardanus hoc eodem remedio prospici ait, si vel sessorem respuat, vel nauem ingredi nolit, vel timeat rotas, similiaque alia: lapillum autem è filo suspensum in aurem indi. Etsi hoc non prodest, vult præterea equi sensum perturbari, oculos vitta vinciri: hoc enim sæpe profuisse. Virga etiam si cædantur crura quæ retrò agere aut eleuare solet: ignem quoque caudæ submissum, tum instrumentum ferreum, quod dum retrocedit, illum pungit & sauciat: optimum enim hoc esse, ita si in humum procumbat, infra ventrem sint aculei. Sunt qui Latinis effrenes, & infrenes dicuntur, Græcis ἄστομοι, & σκληρόστομοι, quibus durum os est. Hi difficul-

Persarum exercitum cur Xenophon improbarit.

Lib. 3. de Var. rer. ca. 32.

Effrenes qui.

D ter flectuntur, & quamuis permittas eis frenum, minimè apprehendunt: contra qui molli sunt ore (μαλακόγναθυς dicunt Græci) facillimè. Morigerum autem iudicabimus, si laxatum frenum contracturo tibi facilè paret, & si dato ad cursum signo, alacri statim impetu procurrit, & rursus à cursu audito substendi signo etiam difficilibus in locis mox subsistat. Quidam autem tanta sunt oris duritia, vt ait Xenophon, vt cùm frenos quemadmodum dicitur, momorderint, frustrà in continendo sessor laboret: quos omnino ipse repudiat. Cum morsu frenum apprehendere, inclinato capite extra iter institutum violenter feruntur, & ceruice obliqua crebroque concussa, vim facere & excutere conantur, & in dorsum elatis scilicet cruribus prioribus, tergiuersando reclinant: sed quàm periculosus sit horum equorum vsus, etiam indicauit Ouidius, cùm canit:

L. 2 Amor.

Vt rapit in præceps dominum spumantia frustra
Ora retentantem durior oris equus.

Et quomodo prospiciendum est, etiam docet, inquiens,

Li. 1. Eleg.

Asper equus duris contunditur ora lupatis.

Aliquibus verò ora sunt neq; dura neq; mollia, magis tamē dura quàm mollia: ideoq; si initio cùm

 incitaris

incitaris & adegeris ad curſum aut gyrum, habenas attrahas, non obſequuntur. Faciendum igi- E
tur eſſe aiunt, vt talibus latiſſimè remittatur primùm, ita enim regere & pro voluntate quemque ſua moderari facilè poſſe. De effræni equo locus Luciani legitur dignus qui recitetur: *Idem verò vobis vſu venit, quod contigiſſe cuidam ferunt, qui equum conſcenderat furibundum: abreptum enim illum equus ferebat: nec vlla deſcendendi equo currente facultas erat: Cùm autem obuius quidam interrogaret, quonam pergeret: reſpondit, quò illi videtur, demonſtrans equum. Hic à vobis ſi quis quærat quò pergatis, ſi verum fateri volueritis, quocunque libuerit affectibus, dicetis.* Equos qui ſic aufugiunt, vmbratos dici in ſchedis meis annotatum reperio. Mordacem qui morſu aduenas offendit, Græci δήκτην vocant: ἀποκρουστικὸν verò quem nos ſternacem dicimus, qui facilè ſternit ſedentem. Mordacitatem remittit, ſi morſurus vapulet, deinde placidè tractetur, & quo delectatur, offeratur aliquid. Similiter puto ſternax tractari poterit. Aiunt ſoleas equorum ex ferro quo aliquis occiſus fuit, agiles equos reddere, & ſi ex eodem morſus concinnentur, tractabiles & obſequioſos fieri, etiamſi rebelles eſſent, moroſiue ac mordaces: vt citat Mizaldus: ex Raſi videlicet & Alberto. Sunt & ſuſpicaces qui accedere aliquopiam ſæpè nolunt. His Xenophon demonſtrari vult, quod ea quæ auerſantur, fugienda non ſint: hoc quidem planè equis animoſis: ſi i erunt timidiores, contractemus vt id, quod eis horribile apparet, & leniter eodem ipſos adducamus. F
Qui verò verberibus adigunt, plus timoris incutere equis inquit. Nam quia tum malè mulctantur, huius etiam ea quæ ſuſpicione ſua refugiunt, cauſam eſſe arbitrantur. Camerarius quoque in auerſationibus & tergiuerſationibus, calcaria ſi ſubdantur, magis equum perturbare ait, & terrorem & peruerſitatem augere: itaque tum placandos maximè & confirmandos, vt feritatem intelligant, & ſentiant non eſſe exhorreſcenda illa quæ refugerint: ita enim horribilia etiam tandem extimeſcere deſinere. Idem rurſus: ſi quid per iram (inquit) in equum tergiuerſantem committatur, vehementiùs ille perturbatur, & poſtea faciliùs terretur, quia illa obiecta alieniora exhorreſcit, propter quæ afflictum ſe recordatur. Solent autem plerumque à foſſis aliiſque cauis ſibi ferè timere, niſi ritè ad eas tranſiliendas edocti ſint, quod inter cæteros indicauit Statius:

In Cynico

Equus vmbratus.

Mordax.

Sternax.

Quæ timere ſoleant.

Lib. 10.

Soluitur interea vallum, primæque recuſant
Stare moræ, iam ſe peditum iunxere cateruæ
Mænibus at patulas ſaltu tranſmittere foſſas
Horror equis, hærent trepidi atque immane pauentes
Abruptum mirantur equi, nunc impetus iræ G
Margine ab extremo, nunc ſponte infrena recedunt.

Qui itaque tranſiliendis foſſis inſtituti ſunt atque aſſuefacti, quique ex altis & præruptis ſe demittere & librare didicere & per decliuia celeriter vectari, hi tantò præſtant inexercitatis & horum imperitis, quantum aërea & pennigera animantia agilitate terreſtribus; rurſus qui pedibus ſunt exercitatis, tantum eis antecellunt qui ſunt ad aſperitates viarum inexercitati, quantum claudis integri. Quamobrem Xenophon bellicum equum primùm ita edocendum eſſe voluit, vt in cliuos ſurſum & per decliuia & in obliquum agitari poſſit, foſſas tranſilire ſciat, vallumque ſuperare, in collem erumpere, & de colle deſilire. Quomodo autem inſtituendus ſit, ipſe in hæc ferè verba tradit. Qui nactus eſt equum omnino imperitum ſaltuum, is vacuum illum prehenſo loro ductorio tranſgreſſus foſſam prior attrahito ad ſaltum: quod ille ſi renitatur, à tergo aliquis flagrum aut virgam ſummis viribus incutiat, ita tranſiliet non ſolùm illud ſpatium, ſed longius etiam quàm debuiſſet, & in poſterum non expectabit verbera, ſed vbi ſenſerit modò ponè accedere aliquem, ſtatim ſaliet. Cùm vacuum aſſueferis, ita etiam agitabis conſcenſum, primum quidem tranſminores foſſas, mox etiam latiores. In conatu autem ſaliendi ſubdes calcaria, itidemque cùm tranſilire equum & cùm deſilire volueris, calcaria ſubdito: toto enim corpore in omnibus his annitens H
equus, faciet ille ita, magis vt cum ipſe, tum eques in tuto ſint, quàm ſi poſteriore parte ſui quaſi deficeret, vel in tranſiliendo, vel in erumpendo ſurſum, vel in deſiliendo. Cæterùm ad decliuia primum leuiori in ſolo equos aſſuefieri conuenit. Ita tandem aſſuefacti libentiùs per decliuia, quàm recto curſu ferentur. Nam quod quidam verentur, ne ſi per decliuia incitentur equi, armos rumpant, neminem debet terrere, qui cognouerit & Perſas & vniuerſos Odryſſas curſu per decliuia certantes, nihilo minus habere ſanos equos, quàm Græcos. Porrò ſeſſor ad hæc omnia accommodum ſe præbere debet. Itaque ad primum ille equi impetum proclinator, ita minimè equus tergiuerſabitur, aut eques ſuccutietur: ſtatimque reprimens equum, reſupinator, ita minimè ipſe iactabitur: In traiectu foſſæ & cliui aſcenſu, non fuerit incongruum iubam tenere, ne ſimul & loro & freno grauetur equus. Sin per decliue agetur, & reſupinator eques & equum ſuſtineto freno, ne præceps vterque deorſum feratur. Hæc ille. Aliàs omnino dandam ait eſſe operam, vt aliis atque aliis in locis, itemque modo longæ, modo breues equitationes vt fiant: minus enim

Bellici equi inſtitutio.

hæc

A hæc equo odiosa esse quàm si semper ijsdem locis & eodem, modo agerentur. Pollux primò agitari vult per plana & læuia loca, non rectà autem aut repentè ex contrario locorum situ in contrarium agi, sed obligari, nunc longam, nunc breuem, nunc remissam, nunc concitatam equitationem per vices institui. Ne verò armorum fremitum & gladiorum ad clypeos resonantium crepitum equi extimescant, eos (inquit Ælianus) ad strepitum ac sonitum assuescere cogunt, armataque cadauerum simulacra sub ipsum fœnum subijciunt, vt cæsorum conspectum in bello ferre consuescant, vt ne rerum terribilium metu affecti, ad rem militarem inutiles sint. Quod quidem ipsum Homerus haud sanè ignorauit, cùm Diomedem quidem in Iliade scripsit Thraces iugulare: Vlyssem verò interfectos pedibus subtrahere, ne in cadauera incurrentes Thraces equi formidine perterrerentur: atque ad hæc ipsa insueti, vt per formidolosa quædam ingredientes præcipiti effrenatione efferrentur: Inuenio etiam quod qui meticulosos equos docent, id noctu libenter facere solent, quoniam cùm eo tempore pauores sint maiores, si eos superent, facile spes est, quod etiam quoscunque non æquè magnos contemnere discent. Alij παρωπια oculis obdunt, sic vocantur coria quæ equorum formidolosorum oculis apponuntur, alio nomine ἀνθήλια siue ἀνθήλια dicta, eò quod à sole oculos tuentur. Iam si lubeat idoneo bellis equo vti ad agitationem magnificam & speciosam, omnino ab eo, quod plerique faciunt in opinione præclaræ equitationis, abstinendum (inquit Xenophon) os vt frenis laceremus; itemque calcaria vt subdamus & incutiamus scuticas. Nam ita diuersa omnia accident ab ijs quæ expetuntur, cùm & figuram quandam arduam equi habenis arreptis efficientes, qui debuerat prospicere, cum excæcant, & calcaribus atque flagris equum territant, vt non sine periculo perturbetur. Hæc autem sunt quæ faciunt hi equi quibus agitatio molesta est maximè, atque in turpitudine quidem, non cum honestate. Sed equus si didicerit agitari frenis laxioribus, & ceruicem attollere, eandemque à capite recuruare, ita facilè præstabit ea quibus etiam ipse potissimùm delectatur & sibi placet. Hæc autem esse quæ diximus, vel hoc argumento intelligi poterit, quòd equus quoties festinat ad alios equos, sed ad equas in primis, tùm & attollit ceruicem quàm altissimè & caput maximè proclinat, truci cũ specie, tum crurum mollitudinem fert sublimem & caudam sursum intendit. Qui igitur ad talem formam composuerit equum, qualem ipse effingit, quoties pulcherrimus videri cupit, is hoc consequetur, vt & de agitatione voluptatem equus capiat, & magnificus atque terribilis ac spectabilis sit. Quæ quidem qua ratione obtineri posse credamus, nunc deinceps conabimur exponere. Prima igitur frenorum cura est, quæ non pauciora duobus parabimus: quorum vnum, leuius orbes habeat grandiores: alterum eosdem cùm graues, tum depressos. Echini autem id est clausuræ, erunt acutiores, vt cùm istud prehenderit, offensus equus asperitate mox dimittat: cum autem lenius illi inditum fuerit, tum gaudens huius quidem lenitate, alia nihilominus, ad quæ asperiore freno instructus fuerat, sub leni quoque exequatur: sin lenitate contempta in hoc penitus incumbere volet, cogent scilicet illum hanc ob causam subiecti grandiores orbes, os pandere, atque ita admittere lupos. Poterit autem asperius frenum variari cum implicatione quadam, tum extensione: cæterum cuiuscunque modi fuerint frena, sunto mollia omnia. Nam rigidum quauis parte sui prehensum retinet equus totum inter maxillas, perinde ac veru vbilibet prehendas, totum subtuleris. Alterum verò non aliter quàm catena, ea parte tantummodò, qua tenetur, non flectitur, aliæ pendent; quas elabentes dum captat equus, lupos interea amittit de maxillis. Hanc ob causam & inferuntur medijs axibus annuli, vt hos lingua atque dentibus prensans, omittat correptionem inter maxillas freni. Frenum molle est, cùm axes commissuras habent læues atque latas: itemque omnia quæ axibus accommodantur, cùm sunt ampla & minus densa; mollius frenum existimandum. In quo verò omnes particulæ freni grauiter discurrunt atque colliduntur, illud frenum rigidum erit. Sed qualecumque contigerit frenum cum hoc D cunct ea quæ subijcientur, præstabit is, qui voluerit formam equi efficere eam, quam suprà diximus. Os igitur equi concutiendum, neque ita vehementer equus vt refugiat, neque ita placidè, vt persentiscat. Atque iam post concussionem vbi equus ceruicem attollet, statim freno indulgendum: itemque alia oportebit (id quod monere non cessamus) dum scite obsecundarit, vicissim illi gratificari. Cumque animaduersum fuerit delectari equum elatione ceruicis & habenarum laxitate, tũ cauebitur ne quid illo tempore huic molestiæ objiciatur, quasi ad laborem equũ adigere velimus, sed blandimentis tum eum demerebimur, vt speret requietem: ita enim magis prompto animo ad celeritatem agitationis deueniet. Iam verò celeritate etiam gaudere equos, satis argumenti est, quod liberatus pedetentim nullus abit, sed aufugit: hæc enim certè est voluptas equorum, nisi fortè ad cursuram importuniùs fuerint incitati. Sed cùm inter agitandum equus exultabit, scilicet edoctus, iam priore agitatione de flexibus ad celeritatem incitari; quod cùm facere sciuerit, si quis tum illum adductis habenis retineat, & signum aliquod det concitationum, coercitus hic frenis, imperio concitationis mouetur & pectus effert, & iratus

Ne strepitus armorũ timeant.

Vt bellico equo vtamur pro pompico.

B

Frena quot & qualia esse debeãt.

C

Frenum molle & asperum vt differant.

Equi celeritate gaudent.

& iratus protollit crura altiùs, non mollia tamen hæc: quippe in offensis iam non magis mollibus cruribus vtuntur equi. Sic igitur exardescende equo, si frænis indulgeas, ibi præ gaudio, quod in laxitate se fręno liberatum putet, exultabundo habitu mollibusque cruribus elatè sese inferet, planè repræsentans pulchritudinē qua componere se equi solent festinantes ad alios equos. Quique hoc cernunt, talem equum appellant liberalem & voluntarium & equitatorem & ferocem & superbum, simulque & iucundum & terribilem aspectu. Idem autem Xenophon erigendi facultatem quæ in istiusmodi pompico equo requiritur, cum crurum mollitudine coniunctam esse cùm negasset, sed cui lumbi molles sunt & succincti atque robusti, eum posse spatiosè prioribus cruribus subijcere posteriora: hoc (inquit) dum facit, tum si quis freno concutiat os equi, fit vt posteriores in talos ille reflectatur atque subsidat; erigat autem superiores corporis partes, sic aspicientibus contrà aluus & inguen vt appareat. Ibi igitur frenis indulgendum, vti equus quod pulcherrimum est in hoc genere, faciat libens, & ita spectatoribus hoc facere videatur. Sunt qui ad hoc etiam erudiant equos, quorum hi virga talos pulsant: illi baculo iubent accurrere qui coxas verberet. Nobis verò hæc videtur institutio optima, si id quod semper dicimus, non omittatur vnquam, equo vt quies contingat, postquam voluntati agitatoris obtemperauerit. Proinde certis signis excitatum equum sponte pulcherrimos & splendidissimos gestus exhibere oportet. Quod si post equitationē & copiosum sudorem, necnon cùm se scitè erexerit, statim sessore ac frenis releuetur equus; non dubitandum quin sua volontate postea ad erectiones perueturus sit. Super huiusmodi iam quidem agitationi idoneis equis residentes, & dij pinguntur & heroes; hominesque in vsu horum decente, magnifici videntur. Vsque adeo verò equus qui sese erigit, vel pulcra vel admirabilis, vel etiam expetenda res est, vt omnium oculos spectantium in se conuersos teneat, tam iuuenum quàm seniorum. Maximè sanè laudatur talis equus qui corpus & altissimè & frequentissimè erigit & lentè interim procedit. Iam verò & in gyrum flecti equos docebant Romani, vt ex hoc Virgilij notum est: *Carpere mox gyrum incipiat*: eratque hoc præcipuum Romanæ iuuentutis exercitium, vt ex Horatio in exordio ostendebamus, & clarissimè meminit etiam Ouidius lib. 1. de arte:

Equus optimus.

Equus vt se erigat.

Vt in gyros flecti discat

Hos ignaua iocos tribuit natura puellis,
Materia ludunt vberiore viri.
Sunt illis celeresque pilæ, iaculumque trochique
Armaque & in gyros ire coactus equus.

Istiusmodi gyrorum apud Gręcos quoque exquisitam rationem & magnam artem fuisse facilè potest vel ex eodem Xenophonte perspici. Hæc nunc est mutata prorsus, vsque adeo (inquit Camerarius (vt quod ille laudatissimum esse scripsit, in læuam circumagi equos, nunc planè reprobetur. Etsi enim in vtramque partem gyrari equum rectum est, idque nisi contumacia oris impedimento sit, paris facultatis esse conuenit: tamen in ostentatione gyri nunc in dextram partem dari solent, & qui in læuam eduntur, eos vocant auersos. Ad istiusmodi circumactiones: in vtrumque latus & in gyros, itemque conuersionem celerem directi cursus, est id quidem non vulgaris industriæ equum instituere; sed nisi sit valdè nihili pecus, assiduitas & diligentia etiam hæc celeriter assequitur. Loquor autem de equo integro & cuius vires nulla iniuria morbi debilitauerit. Nam talium labant crura, neque tutò pedetentim per plana etiam loca ingredientibus his vehare, nedū illos ad cursū cōcites & in gyros torqueas aut agas per salebras, qualia in hac institutione requiri ostendit Xenophon: In flexibus (inquit) bstendi sunt equi: neque enim facilè est, neque periculo caret, equum concitatum statim circumagere, præsertim loco salebroso aut lubrico. Cùm equus (inter flectendum) freno attracto paulisper retinebitur, curandum vt situ corporis interim quàm minimè obliquo sit & sessor ipse similiter. Sin aliter fecerit, sciat leuissima de causa fieri posse, vt vnà cum equo corruat. Verùm vbi iam post flexum directè prospiciet equus, ibi ad celeritatem instigandus erit. Nam obscurum non est, in prælijs quoque flexus vsurpari, cum insequendi hostem, tum se recipiendi gratia: quare expedit ad celeritatem post flexus assuefacere equos. Iam verò posteaquam satis esse exercitij videbitur, profuerit tamen & post quietem repentè incitare equum, cùm auersum ab alijs equis, tum ad illos conuersum: itemque de celeritate statim reprimere, necnon consistere eum pati, & mox flectere ac incitare: non. n. dubium, quin venturum tempus sit, quo ambobus illis opus sit. Cùm descendendum erit cauebitur, ne hoc fiat vel inter equos, vel in hominum cœtu, vel extra agitationis spatia, sed quo in loco defatigari cogitur, eo scilicet in loco & requies equo contingat. Vocatur autem rectus cursus ὀρθοδρομεῖν, & qui reflectitur ἀνακάμπτειν. Iam verò apud Romanos summæ erat curæ, vt pretiosiores ac generosiores equi molliter & tollutim crura attolerent Asturconum modo, siue vt Martialis ait, ad numerum colligerent; de quo gressu suprà egi, nunc dixisse suffecerit, in tanto honore fuisse eum incessum, vt itidem minoris pretij equos eum docerent, vt Varro testatur his verbis: *Vt equus qui ad vehendum*

Equus qui gyris idoneus & qui non.

Vt ex equo descendendum.

Vt tollutim ingredi discant.

A *dum est natus, tamen traditur magistro, vt equiso doceat tolutim*. Modum docendi refert Cardanus his verbis: cum equus trifariam moueatur, vel extremam pedis iuncturam flectendo, vel genu: Itali, ligatis binis & binis pedibus dextris inuicem, atq. finistris inuicem, cogunt eos binos simul mouere, spatula etiam mota, sed genu præcipuè agitato atq. flexo: Galli, vltimam pedis iuncturam arcto vinculo omnium pedum deuinciunt: ita fit, vt cogatur equus genua mouere. Atq. ita patet ad Asturconis disciplinam pertinere, vt genua flectat. Nam si iuncturam solam inferiorem moueat, etiamsi ambas dextras simulatq. sinistras, non perfici gradarium gressum constat. Sunt igitur duo genera gradarij incessus equorum: Gallicus, cùm genua simul mouentur, spatula vix: cùm verò genua & spatulæ, Italicus. Mollior est incessus quicunq. fit altiore iunctura, quoniam modico interuallo mochlij multum spatij superatur. Mulæ tum molliter incedunt, mota inferiore iunctura, vocaturq. incessus ille Traina: cùm autem genu asturconius concutit, magis genu flexum quàm pes, quod altius cadat, quàm figitur. Hæc itaque Cardanus. Cæterùm *Parthis*, vt author est Vegetius, *consuetudo erat equorum gressus ad delicias dominorum hac arte mollire; non enim circulis atque ponderibus prægrauant, vt soluti ambulare condiscant; sed ipsos equos vulgò trepidarios, militari verbo tottonarios vocant, ita edomant ad leuitatem & quædam blandimenta vecturæ, vt Asturconibus similes videantur. In sicco itaque æqualique solo quinquaginta passus in longum, & quinque* B *in latum plenis cophinis digeritur per ordines Creta, ad similitudinem stadij, quod aulicibus* (silicibus videtur legendum esse,) *asperius sit, tum difficultate coronam velocitatis optantibus ingerit, in quo spatio cum equus frequentissimè exerceri cœperit, in illos aulices necessariò offendit, & priores, & posteriores vngulas impingit, & aliquando vel cadit, vel sic offendit, vt cadere videatur: post quod admonitus iniuriæ, tollit altiùs crura, & inflexione geniculorum atque gambarum molliter vehit. Præterea minutos gressus imitatur, vt inter aulices vngulas ponat, nam si extendere voluerit, offendit in cumulum. Minutim autem equus ambulans commodiùs vehit, & pulchrius viaetur incedere.* Hactenus Vegetius, sed quos trepidarios equos vocet, non satis constat: Gesnerus vocabulum vel ad Germanicam succussatorum nomenclaturam traber alludere ait, vel ad Τρίποδον Græcum, quod apud Absyrtum legimus, à calpe id distinguentem his verbis: καὶ ἀναβάτην ἐπικαθίσας πωλίσα, δρόμῳ τῷ διὰ κάλπης γυμνάζε, ἤτοι τῷ λεγομένῳ τριπόδῳ. Ego trepidarios Vegetio succussatores potius, vel propter imperitiam quodãmodo trepidantes intelligi putem quam quod ad τρίποδον alludere credi possit. Apparet enim τρίποδον idem esse quod πέδη, hoc scilicet, ni fallor, equitationis genus, de quo sermo est, gressus (inquam) gradarius siue tolutarius, cùm sit proprie πέδη vinculum & pedica. Solent enim vinciri, vel pon- C deribus aggrauari pedes equorum qui ad hoc instituuntur, vt gradarijs & Asturconibus similes fiant. Hanc agitationem Xenophon in primis probat, quoniam ambas buccas ad conuersionem assuefacit: Esse vero etiam bonum asserit, agitationem mutare, vt equi buccæ in vtrisq. exequentur: seq. etiam extentiorem illam catenam agitationis gyratæ præferre: quandoquidem in hac libentiùs & conuerti se equus satur iam procursionis, & simul ad directum cursum, simul ad flexus assuefieri patitur. Nunc alia quædam præcepta adferamus quæ ad equitantem & equitare discentem magis quàm ad indoctum equum pertinere videntur. Etsi enim optimè edoctus fuerit equus, nisi etiam sessor equitandi fuerit gnarus, sepenumerò non sine magno periculo excutitur, vt in principio ex Plutarcho exposuimus. Sed & Ouidius id eleganter Phaëtontis exemplo docuit, dum canit:

Lib. 7. de Var. rer. ca. 32.

Gradarij sine tolutaris incessus duo genera.

Li. 1. c. 56. Parthi vt equorum gressus emolliant.

Equi trepidarij.

Pede & tripedon quid.

Sed leue pondus erat, nec quòd cognoscere possent
Solis equi, solitumque iugum grauitate carebat,
Vtq. labant curuæ iusto sine pondere naues
Perque mare instabiles nimia leuitate feruntur
Sic onere insueto vacuos dat in aere saltus
D *Succutiturque altè similisque est currus inani,*
Quod simul ac sensere, ruunt, tritumque relinquunt
Quadriiuges spatium, nec quo prius ordine currunt, &c.

Inter istiusmodi præcepta primò occurrit, vt equus aptè infrænetur, etsi hoc curatoris sit, non domini. Vt autem rectè infrænetur, Xenophon vult, vt accedat curator primùm ad læuum equi latus, deinde habenas ob caput in summis armis deponat, verticale autem attollens in dextra teneat, ac lupos sinistra admoueat, quos si equus admiserit, applicet freni lora. Sin equus os non aperiat, tenens frenum propinquum dentibus, maximum digitum manus inserat maxillis, quoniam hoc pacto pleriq. os pandunt: sed ne sic quidem si frenum receperit equus, tum labrum ille vrgeat ante dentem qui caninus appellatur, quod cum fit, paucissimos non admittere frenum asserit. Vult item vt curatori præcipiatur, primùm ne vnquam habenis attrahat equum, siquidem ita heterognathus redditur: deinde vt a buccis conueniente spatio distet frenum. Nam cùm illas premit, callum (inquit) solet obducere, ita sensus retunditur. Cùm autem longius dependet vsq. ad sum-

Vt equus infrenetur.

Vt equus frenum admittat, & quia infrenanda obseruandum.

ad ſummum os, poteſtas tamen fit equo, ſi frenum momorderit, minus parendi domino. In his acrem eſſe curatorem non minus quàm vlla alia in re elaborare conuenit. Tantum enim momenti in hoc eſt ſitum, libenter vt equus ferrum admittat, vt ſi quis omnino reijciat, is nulli vſui eſſe cenſendus ſit. Quod ſi curator non ſolùm cùm ad laborem equus, ſed etiam cum ad pabulum ducetur, & de agitatione domum ſeducetur, frenum illi induerit, nimirum iam vltrò appetet ſtatim, vbi hoc offerri ſibi viderit. Probat hanc infrænandi rationem Camerarius & alia inſuper præcepta addit, cum frenandus (inquit) & inſternendus erit equus, tum deterſus eſto & nitidus atque pexus: frenetur autem ſic vt minimè offendatur (aliàs etiam quoſdam equos facilè offendi dixerat inter frenandum, ſiue ipſi reſpuunt ferrum, aut lorum indui vertici moleſtè ferunt, ſiue duriùs & immitiùs inuaduntur:) ita libentiùs frenos admittet, quos vidi qui initio ſale conſpergerent, quod cùm lingeret equus & ſimul manderet, frena illa pati aſſuefieret. Quidam comprimentibus equis dentes, neque recipere frena intra os volentibus, ferro labra & gingiuas vrgent: quod etſi in præſentia, niſi ſint ferociores, facit, vt admittant frenum, odium tamen illius perpetuum excitat. Quare melior eſt ratio Xenophontis, digitis premere labrum: non enim in hoc tantus ſenſus doloris, vel dolor potiùs nullus omnino ineſt. Frenantur autem hoc modo: Habenæ, quibus equus regitur, obducuntur ob equi verticem & deponuntur ad imam iubam ſeu ſcapulas, vel (ſi quis hoc mauult) ad armos aut ſpinam. Tum ſiniſtra teneat ferrum freni ſiue lupos, & dextra ſubter collum equi ſenſim circumacta verticale lorum vnà cum reliquo frenorum loreo quaſi reticulo applicet atque circundet capiti, & quæ nectenda fuerint, connectito, & catenulam qua nunc maxillæ reuinciuntur, infibulato; atque ita inſtructus equus ductorio loro, ſi conſiſtere ad præſepe diutius debeat, religator ſupernè de furcillis ſeu clatris, in quas equis fænum noſtris moribus obijcitur, vt fœniles dicere poſſe videamur. Sed melius fuerit extra ſuam cellam productum equum in loco aperto & libero, vbi atterere latera nequeat, neque etiam attingere, quod ore impetat, reuincire, vt ibi conſiſtat tantiſper, dum conſcendatur. Atque hæc erit frenationis ferè ratio & adminiſtratio. Dentes ſcaliones & plani vulgò dicti, equis extrahi ſolent vt frenum commodiùs admittant, vt antea ſcripſimus. Quæ frena cuiuſque ori maximè conueniant, diligenter (inquit idem Camerarius) exquirendum; conuenientia autem non facilè mutanda ſunt: ea ſic indentur, ne aut augeantur buccæ, aut illa in buccis voluantur; quorum alterum callos in malis creat, alterum obſtat moderationi: nam ſic facilè morſu freni arripiuntur ab equis, quo facto illi ſe regi non patiuntur. Frænorum duo genera ex Xenophonte diximus, vnum leue, alterum aſperum, ſed vtrumque rurſus vel leuitate vel aſperitate differt. Sunt enim quædam valde leuia, quædam minus: alia aſperrima & duriſſima, alia minus; quædam media inter prædicta, pro mollitie ſcilicet & duritia equi qui infrænandus eſt. Formas eorum ſcribere omitto, quia nota apud frænorum artifices, nec poſſunt tam aptè deſcribi, quemadmodum poſſunt oculata fide videri. Aſperiores, lupati ferè dicuntur à lupinis dentibus qui inæquales ſunt, vt Seruius & Iſidorus ſcribunt; necnon lupi. Ouidius:

Frena cur ſale cōſpergantur. — *Frenorum duo genera.* — *Lupata qualia frena.*

E — F — G (marginal section letters)

Tempore paret equus lentis animoſus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.

Virgilius:

——— *Prenſique negabunt*
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

Et alicubi.

Aſper equus duris contunditur ora lupatis.

Accipitur tamen lupatum ſiue lupus ſæpenumero ſimpliciter pro freno, vt apud Statium:

——— *Non aſpera præbet*
Ora lupis. Et Silium: *Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.* H

Lupatus. Solinus maſculino genere dixit: *Iſque adeo ſprenit lupatos, vt de induſtria incuruatus, ruina & ſe & equitem affligeret.* Sed & lupata frena dixit Horatius adiectiuè ſumens: *Lupatis temperat ora frenis.* Plutarchus λυκοσπάδες πωλὸς vocat, qui lupatis aſſueti ſunt, contrà ἄστομες qui durioris ſunt oris, vel frenis non aſſueuerunt. Græci frenum χαλινὸν dicunt: eſt tamen χάλινον ea propriè pars freni quæ ori inſeritur; inde verba χαλινῦν, & χαλιναγωγεῖν, & Callimachus χαλινοφάγα στόματα ἵπποι dixit. Pars freni quædam vocatur echinus: ſicut quod circa mentum eſt, pſellium: quod ori inſeritur, chalinus; cuius medium eſt hemium; poſt in ambitu dactylij, echini, quos mandit equus, vt annotauit Cælius ex Polluce, qui ſic habet, Freni pars quæ ori inſeritur χαλινός, ὃ τὸ μὲν μέσον ἥνιον, τὸ δὲ περὶ αὐτὸ, δακτύλιοι, ἐχῖνοι, τρίβολοι, ὥσπερ μασσᾶται ὁ ἵππος. Idem Pollux equum ſingularem inſtruens deſiderat κημὸς, φιμὸς, ψαλλία, χαλινὸς. φιμὸν autem & κημὸν Græci vocāt illud vinculum quo toto oris equi ambitu quaſi fibula quadam colligato rictu morſus arcetur, auditurque illud quotidiè in pſalmo, *in camo & freno mexillas eorum conſtringe.* Hinc

2. Sympoſ. — *Echinus.* — *Pſellium.* — *Chalinus.* — *Henium.* — *Dactylij.* — *Lib. 12. ca. 18.*

φιμῦν,

A εἰμῶν, idem quod ἐπισομίζειν, quod ἀναλαμβάνειν aut ὑπολαμβάνειν. Paſtomis (aliàs poſtomis, quod minus placet,) dicitur ferrum, quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus vel morſui imponitur, Græcè ἀπὸ τοῦ ςόματος, vt citat Nonius in hoc Lucilij: *Paſtomides huic ingentes de naribus pendent.* Habenæ lora ſunt frenis annexa, quæ manu tenentur, vnde & retinacula nuncupantur. *Habenæ.* Græci ἡνίας vel ἡνία dicunt ἀπὸ τοῦ ἀνιῶ το λυπῶ, aut ἀπὸ τοῦ ἑνοῦν καὶ συνδεῖν τοὺς ἵππους: non ſolùm enim de celere equo id eſt ſingulari ἡνία dicuntur, ſed etiam de iunctis curru aut biga, vt Varinus docet: Hinc ἡνιοχεῖν eſt manu tenendo habenas equum regere. Xenophon habenas laudat æquales, non infirmas, nec lubricas, neque craſſas; vt etiam haſta illa manu, ſi opus fit, comprehendi queat. Harum maiorem apparet eſſe neceſſitatem quàm frenorum cùm multi planè frenis non vtantur, vt de Maſſylis & Numidis dictum, quos infrenes inde dixit poeta qui ſola virga equos regebant; & Strabo author eſt Maurorum equos collaria (περιτραχήλια) habere è ligno aut pilo confecta, vnde habena dependet: *Habenarum neceſſitas.* Nunc & in vilioribus equis ſimilia vſurpantur collaria, ſed his cùm ad currus onuſtos eorum tantum vſus ſit, nulla etiam habenarum ratione, lora affiguntur, quibus currus potrahuntur. Inſolens verò etiam fuit olim Indorum frenandi equos modus, de quo ſic Arrianus. *Equi eorum non ſunt ephippijs inſtructi, ſed ne-* B *que frenis itavt Græci aut Celticæ: nam ſummum equi os corio bibulo crudo ambitur: quod conſutum eſt & annexum: continet autem ſtimulos ex ære aut ferro introrſum conuerſos: ditiores eburneos parant. Cæterum ori ferreum inditur inſtrumentum obeli figura, (hoc eſt rectum & oblongum,) à quo habenæ dependent. Habenis attractis, obelus equum coercet, & ſtimuli ab eo pendentes pungendo habenis parere cogunt.* *Li.8. de geſtis Alex.* *Indi vt equos frenent.* Hæc ille, habenas ῥυτῆρες nuncupans, ſed & ῥυτὰ dicuntur, quanquam plerique χαλινὰ interpretentur. Ρυτῆρες dici Varinus ait διὰ τὸ ἐρύεσθαι ἵπποι ὧδε καὶ ἐκεῖ. Ab ἡνία apud Lacones ἡνιοχαράτης dicebatur, qui iuuenes in re equeſtri inſtituebat, vt idem Varinus annotauit: ἀφηνιάζειν autem dicuntur equi contumaces & præferoces, cum rebelles ſunt habenis, & frenum morſu corripiunt, vel aliter per vim ſeſſorem in via inſtituta auferunt. Herodianus eleganti metaphora vſurpat pro imperium detrectare, ac ſubditum eſſe nolle. Cæterùm rarior puto equorum quibus ſola frena & habenæ addita erant, vſus erat, niſi ſimul inſternerentur, quamuis nudos iſtos deſultorios dici velint, nam & talium vſum in venationibus Martialis improbat, dum canit:

Stragula ſuccincti venator ſume veredi,
Nam ſolet à nudo ſurgere ficus equo.

Nudorum equorũ rariorẽ fuiſſe vſum.

Stragulum autem idem & ſtratum dicebatur: Seneca apud Lucilium: *Stultus eſt qui equum em-* C *pturus non ipſum inſpicit, ſed ſtratum eius & frenos.* Liuius: *malis ſtrata detrahi iubet*: vnde equos ſtratos & inſtratos dicimus, qui eis ornati ſunt. Liuius: *Armatos deinde inſtratiſque equis ſignum expectare.* *Lib. 14.* Eoſdem & ephippiatos vocamus ab ephippio, quod, vt Varro ait, tegmen eſt equi ad molliorem vecturam paratum. *Ephippium quid.* Sed Varro equos non eodem modo parari ad ephippium ait, vt ad prædam, quaſi in venationibus equi non inſternerentur, id quod allato etiam loco Martialis inſinuare videtur. Ephippium vulgus ſellam nuncupat, non inepto vocabulo, nam licet Budæus ephippium de equo dici inquiat, ſellam non item: *Sella.* Iſidorus tamen ſellam à ſedendo dici ait, & inter equi inſtrumenta enumerat: eodemque vocabulo vtitur Vegetius, dum ait: *Africa quos velociſſimos præſtat ad vſum ſellæ.* Et rurſus: *Equorum mulorumque genus ſub ſellis aut ſagmis ſolo tergo præſtat officium.* Græcè ἐφίππειον rectè ſcribitur, nam ἐφίππιον equorum potiùs currentium certamen eſt. ἔποχον idem quod ephippium, item σάγη & σαγμα, ſed σάγμα de vilioribus equis & iumentis alijs potius dicitur, vulgo il baſto, vnde equum & caballum ſagmarium dicimus, *Equus ſagmarius.* quo vilior adhuc clitellarius, qui mulorum aſinorumque more clitella onera in dorſo fert & ſarcinas, vnde & ſarcinarius & dorſuarius quoque vocari ſolet. Cingula vocatur cannabinum illud lorum latum, quo venter equi cingitur, ne diffluat ephippium, antilenæ verò coriaceum illud quo D cingitur pectus; poſtilena quod ſub cauda poni ſolet. *Cingula.* *Antilena.* *Poſtilena.* Sed & cingulas laterales legimus, quas Geſnerus eas interpretatur, quæ à lateribus cingunt quaſi de iugalibus & currui iunctis tantùm dicantur, ſed & cingulæ coriaceę ex ephippijs è lateribus ornatus gratia equitantibus proceribus dependent, quas puto rectiùs ſic vocabimus. Perſas teſtatur Athenæus lib. 12. 4. plura ſtrata in equis habere, magis molliter ſedere, quàm rectè equitare cupidos. Quid modo circa cingulas & ephippij inſtrationem fieri à curatore debeat, docet Camerarius. *In cingulis quid obſeruandum.* Bene quidem (inquit) cingula (mallem cingulas, cingulum enim teſte Iſidoro hominum eſt, cingula animalium. Ouidius: *Vt noua velocem cingula lædit equum.* *Amor. 4.* Apud Apuleium, vbi Lucius ait; *ſi ephippia fucata ſingula armata ſint*, lege *cingula*, ex Ioan. Baptiſta Pio Bonon.) *Cap. 194.* ſtrati adduci cùm ad alia prodeſt, tùm minus reddit moleſtum & graue pondus ſeſſoris, cùm ſtrata non quaſi volutantur ſuper equi tergo. *Strata vt imponẽda.* Strata autem placidè apponentur ita, vt curator ad latus ſiniſtrum accedat, & ſtratum ſine impetu & tumultuatione, quàm moliter poterit fieri, ſuper dorſo equi deponat, vt illius veluti capulus ſupra ſpinam, quà parte ceruix exoritur, ſiſtatur: omnia autem quæ expedita eſſe debent, ca-

uebit,

uebit, ne ſuper ſtratum dorſo equi impingantur, vt ſunt cingula & illa ſeſſionis adminicula, & lorum pectoris ſiue armorum, necnon reticula illa lumborum, ſi annexa fortè ſibi ſtratum habeat. E Tum deinde primum omnium annectitur lorum pectoris & per illa reticula, ſi adſint, cauda exeretur, vt fieri conſueuit, atq. ita ſtrati diligenter compoſiti vinculum adducemus, & infibilabimus cautè. *Qui benè equitent.* Nam benè equitant, qui benè cingunt. Idq. vt antè dixi, equo prodeſt: neglectum verò eques vt leui impulſu delabatur, in cauſa eſſe poterit. Hoc cingulum debet crati pectoris ſubligari, non aluo atq. ilibus. Inſtrati vel inditis vel nondum inditis frenis, minus laxè reuincientur, ne fortè procumbant, id quod neq. equo bonum, & ſtratis nocet. Educi autem optimum de cella tum equos in aperta & libera loca, & alligare loro prolixiore: ibi vt quaſi arbitrio ſuo aliquātulum verſentur; quo generoſos admodum delectari putant. Etiam ad eas partes; quas cingulum obit, ſæpius reſpiciendum, ne fortè illo peruſta cute vulneratæ ſint: quod malum citò curari debet, & facilè poterit intertriginum communibus & notis omnibus remedijs. Pompicum equum conſcenſurus eques calcaribus non indiget, niſi ignauus ille ſit & parum alacris. Animoſi enim indignantur, & ictu læſi tanquam accepta iniuria in curſum præ iracundia aguntur, & impetu, *Calcaribus qui egeat & qui non.* qui periculoſus eſt domino, propter iram feruntur: Quod ſi quis equitandi artis imperitus fuerit, parumq. firmè inſederit, illum etiam excutiunt, & ab inſtituta via auferunt, & in poſteriores pedes F erecti tergiuerſantur. *Calcarium vſum fuiſſe in bello.* In bello verò calcarium vſum fuiſſe nulli dubium eſſe debet. Virgilius enim id oſtendit:

Aeneid.6.

Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos.

Et Silius:

Lib.7.bell. Punic.

------ Ferrato calce atque effuſa largus habena
Cunctantem impellebat equum.

In itinere calcarium vice ferè flagello vtitur, è ſummis arborum partibus, id eſt virgis lentis & flexilibus, è loris, è neruo taurino, atq. è corio, quod propriè *Scutica.* ſcutica dicitur, nam σκῦτος Græcis corium eſt. Poetæ etiam virgam dicunt. Martialis:

Et Maſſylæum virga gubernat equum.

Silius:

Quadrupedem flectit, non cedens virga lupatis.

Maſtix. Μάστιξ pro quouis flagello accipi poteſt, vnde Μαστίζειν flagellare, vt ἀπὸ τοῦ κέντρου id eſt calcari κεντρίζειν, id eſt ſtimulare ſiue calcar addere, pro quo & μυωπίζειν paſſim legimus, nam & μύωψ calcar eſt. Πλῆκτρον verò tam de flagello quàm de calcari dicitur. G *Plectrum.* *Conſcenſionis præcepta.* In conſcenſione maximè vtilis eſt placiditas & moderatio, cautioq; ne qua res aut ſpecies tum objiciatur equo, quæ illum percellat & perturbet, aut etiam perterreat. Quod ſi hoc etiam obtentum ſit, (inquit Camerarius) equus ſeſſorem ſuum vt agnoſcat & illo gaudeat, nihil ad commoditatem conſcenſionis iam poterit deeſſe. Ipſe qui conſcendere volet, habenas teneto medias, & capulum ſtrati ſiniſtra, dextra autem librato corpus, quò reſidat expeditiùs, neúe mole corporis quaſi inflicta equum lædat. Iaponenſes equos aſcendunt à dextro latere, vt refert Boterus. Ad inſcenſionem tam inſtratum quàm nudum equum aſſuefieri rectum fuerit, vt placidè conſiſtat propter adminiculum ſiue hoc ſaxi ſiue etiam ſoli editioris ſit. Quod ſi accedere aut ſtare nolit, aut vehementiùs quoq. renitatur, tum blandimentis atq. affabilitate potiùs etiam mitigabitur, quàm nimis, & increpatione ac plagis compelletur. Si enim tum vapulet, aut inclametur, nunquam inſcenſio grata huic futura eſt, à qua dum abhorrebit, ſemper trepidabit, ac tumultuabitur, ad conſpectum conſcenſoris. Inter conſcendendum cauebitur, ne habenæ quibus equus regitur, attrahantur in alteram partem. Dominis conſcendentibus famuli adeſſe debent, & ſolent, cum non deſides ſunt neq. ignaui. Hos ab altera parte baſim dimidiati orbiculi ferrei, quæ ſunt ſeſſionis adminicula, retinere probatur *Staphæ.* *Subſellares* nobis, ita enim mollius inſcendet eques, & erit inſcenſio equo minus moleſta: attrahi autem abillis habenas non oportet, ſed omnino liberum relinqui os equi. H Iſtiuſmodi equitantium adminicula quibus ſeſſoris pedes inſeruntur, ſtaphas nuncupat inſcium vulgus, Auicennæ interpres primo Canonis ſubſellares, quod ſub ſella propendeant. Monet autem ibi Auicenna, non oportere *Stapedes.* ſubſellares aut pedum integumenta eſſe iuſto arctiora, quoniam eius membri motus longè faciliùs arcere valeat frigus. Grapaldus eleganter & Latialiter ſtapedes dici ſcribit, quia in ijs ſeſſores dum terga (inquit) premunt equorum, pedes habere conſueuerunt. *Veteres ſtapedibus carebant.* Veterum equos neq. legimus, neq ex monumentis eorum aſpicimus, huiuſcemodi pedum ſuſtentacula habuiſſe: vnde non ſine labore ac moleſtia, præſertim qui viribus non valebant, in equos conſcendiſſe ait Petrus Victorius, *L.37.Var. lect.ca.15.* ideoq qui vias militares ſternebant, vt laborem illum minuerent, in lateribus viarum collocaſſe altiores quoſdam lapides & tanquam quædam puſilla ſugeſta excitaſſe, ex quibus paruo negocio quilibet, tenui etiam corporis firmitate, poterat ſe conijcere in dorſum equi: βῆμα autem hoc, quod (inquit) dixi, valere apertum eſt: Hinc βεβηκάσαι apud Polybium. Mani-

nife-

Manifestissimè verò id ostendit Plutarchus in Caio Graccho: qui cùm omni ratione consuleret commodis multitudinis: studeretque cunctorum Italiæ populorũ animum sibi conciliare, in alijs etiam plures vias strauit, & cùm ipsas commodas valdè fecisset atq; ornasset, curauit etiam vt lapidibus certa mensura positis & columellis quibusdam notarentur milia passuum, & alijs itidem propinquioribus lapidibus effecit, vt qui equo veherentur, possent in illum facilè ascendere sine instrumento illo, quo huic rei facto, vtebantur, cùm imponi in equũ vellent & ἀναβολεα ipsum vocabãt. Cæterùm istiusmodi lapides in vijs erectos fuisse putem equitationis imperitis. Suprà enim ex Vegetio ostendi apud antiquos moris fuisse, vt equi lignei hyeme sub tecto, æstate in campo ponerẽtur, super quos iuniores primùm inermes consuetudine proficerent, demum armati ascendere cogerentur: tãta quidem cura, vt non à dextris modò, sed à sinistris partibus & insilire & desilire discerent; euaginatos etiã gladios, aut quid simile manu tenentes. Nostri equites plerunq; ex istiusmodi sugestis in equos ascendunt, id quod in ijs maximè laudandum qui equitationis minus gnari sunt, quãdoquidẽ neq; se ipsos inter conscendendum offendunt, neq, ponderis sui impetu equo molesti sunt. Bonum & hoc (inquit Xenophon,) tenere curatorẽ imponendi in equũ sessoris Persicum morem, vt cum ipse dominus in morbo & senecta habeat, à quo in equum facilè imponatur, B tum alteri cui gratificari voluerit, copiam illius facere possit. Volaterranus Persicum hũc morem in epitome sua in Xenophontem, fuisse ait, vt dorso domini pedes sustineret, id est, vt dominus ex tergo mancipij sui tanquam ex lapideo sugesto in equum conscenderet. Cõmodum etiã esse scribit Xenophon, si equus etiam edoctus fuerit se submittere. Fit autẽ hoc, vt annotauit Pollux, cùm cruribus diuaricatis humiliorẽ se præstat equus, & veluti subsidit, quo facilior sit conscensio. Quo modo militi hastato sit conscendendũ docuit idem Xenophon his verbis: Cõscensurus equũ primùm de freni parte inferiori seu etiam de annulo bullave huius religatũ lorum ductorium, (ῥυταγωγεὺς vno verbo Græcis est) aptè sinistra manu prehẽdet, ex laxitate, vt neq; sit insurgens, pilisq; auribus vicinis inhærens, neq; si de hasta saltu conscensurus est, conuellat equũ. Dextra capiet habenas depositas in summis armis vnà cũ iuba, ne scilicet vllo pacto cõuallat habenis os equi. Postquam se alleuarit ad conscensionem, tum igitur sinistra quidem librato corpus, dextra verò intẽsa subleuet seipse. Huiusmodi conscensio etiam à tergo omnem deformitatis aspectum excluserit. Conscendet autem crure incuruato, neq; genu dorso equi impinget, sed in latus dextrum tibiam traijciet. Vbi verò iam circumactum pedem applicuerit, tum deinde & natibus resideat super equo. Quod si fortè eques sinistra manu ducet equum cùm gestet dextra hastam, equidem censeo C vtile esse, vsum sibi ille vt paret etiam à dextro latere conscendendi. Neque vlla alia ad hoc scientia opus, quàm quæ dextra paulò ante exequebatur, ea vt sinistra agat: & contrà, quæ sinistra, vt tum dextra. Hæc ideo laudatur à nobis conscendendi ratio. Nam simul ac conscenderit eques, paratus mox est ad omnia, si quod fortè ingruat subitum certamen hostibus ingruentibus. Vbi iam resederit eques (inquit idem Xenophon,) siue super nudo equo, seu iam in ephippio, non laudatur quasi curulis sessio, sed vt cruribus diuaricatis maximè rectitudo custodiatur: sic enim & feminibus firmiùs adhæserit equo, ac erectus validiùs & coniecerit iaculum, & ictum si res poscat, intulerit ab equo. Hoc etiam studendum, tibiæ vna cum pedibus vt remissæ sub genibus dependeant. In rigiditate enim si crus aliquopiam impegerit, periculũ fuerit ne frãgatur: fluxa verò tibia facilè cesserit offendentibus, neq; femur tamen demutauerit. Curabit & hoc eques, vt quoq; truncus id est ea corporis pars quæ est suprà coxas, quasi ad fluxum quendam agilitatis composita sit: hoc enim modo & efficacior fuerit, & minus, si quis detrahere aut impellere conetur, subsultarit. Cùm iam resederit, vt tum consistat placidè equus institutus esse debet, dum attrahet eques, si quid fortè oportet, & habenas coæquet & hastam adaptet. Tum deinde brachium læuum lateri adpoD nito, qui habitus equitis est elegantissimus & robur manui addit. Habenæ laudantur æquales non fragiles neque lubricæ, neq; crassæ: etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendi vt queat. Pollux itidem sessionis præcepta isthæc tradidit, vt insidens equo femina non admodum premantur, sed pedes molliusculè suspendãtur, ita vt stãti similis appareat equitaturus. Validior enim (inquit) qui stat quàm qui sedet. Vult etiam curari, ne quam corporis equi partem laborantem attingat eques, vt pedes aut latera: quoniam has præcipuè partes in perpetuo motu esse oporteat: quin & equum faciliùs portare, ritè insidentem. Nõnulli in equis iacent veriùs quàm sedent, sed hi equos non solùm pondere sed pigritia sua grauãt & debilitant, vt sub illis ingrediantur difficiliùs & celeriùs defatigentur. Atq; talibus equitibus tamen, nisi strata sint penè plumis, vt nunc multis in locis fit, efferta, femina facilè aduruntur, itemq; nates: Quod si accidisset, veteres remedio esse prodidere, vt illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus. Vult modò Camerarius, vt eques cùm se collocarit in strato, tum adductis habenis quasi erigat caput equi: nam ita (inquit) pergendum esse equus intelliget; vultq; vt tum sessor paululum remittat habenas, sic tamen semper, vt teneat arctiores, neq; has vna cum manu defluere patiatur, quoniam hoc equos segniores reddit in defati-

Li. 3. Hist.
Antiqui vt in equos inscenderent.

Lib. 1. de re mil.

Hastato militi vt conscẽdẽdum

Sessio qualis esse debeat.

Habenæ quæ laudentur.

Sessionis præcepta.

Adustionum vt curanda.

fatigatione: cōtra diligens & attenta habenarū prehensio, vegetos efficit. Cæterū cū aliquibus ora E sint neq; dura neq; mollia, magis tamen dura (vt videtur) quàm mollia: ideoq; si initio cū incitatur, & adigitur ad cursum aut gyrū, ita postea regere & pro voluntate quenq; sua moderari facilè posse asserit. Equum tamen natura generosum, etiam laxato ei freno, erecta ceruice pergere; ignobilem freno cogendum. Præterea monet, vt initia agitationis semper sint lenta & placida, sensimque progressiones maiores fiant, dum ad cursum, si videatur, & hunc ipsum intensiorem perueniatur: itemq; ne subito attractis habenis incitatos retineamus, nam lentè desinere agitationem, ita vt cæperat, æquum esse. Esse autem ait quosdam equos ad hoc etiam assuefactos, vt de incitatissimo cursu repentè consistere & subito omni vi excurrere sciat: sed hoc singulare esse, neq; in præcepta referri posse. Habemus postremò etiam Xenophontis præcepta de progressu & elegantiori in progrediendo equi forma. Signo dato (inquit) vt equus progrediatur, fiat hoc initio pedetentim; ita minimè turbabitur. Habenæ, si flexibilior fuerit equus, attollantur manibus paulò altiùs: sin caput protendet, premātur. Sic enim forma reddetur venustissima Post hæc si suo proprio gressu pergat, absq; minima molestia corpus quasi lentescet & equus libentissimè ad cursuram conuertetur atq; incitabitur. Hic cùm opinio sit à læua parte initium facere pulchrius esse, ita hinc potissimum incipietur, si gressum post consensionem dextrum mouente equo, tunc signum datur ad F cursarum: ita enim ille sublaturus læuum, ab eo principium fecerit cursus: cumq; ad sinistram conuertetur, sic etiam flexuram incipiet. Fit enim vt equus si conuertatur in dextram, dextris etiam partibus procedat, in sinistram verò leuis. Sic ille. Iam verò sunt quædam horum temporum à veterum more diuersa, ac pleraq; omnia barbara & immania, letaturq; audacia & temeritas nostrorum hominum similibus bestijs. Quippe qui maiora pericula ludere in equis soleant, quā vnquam in vllo circo ædita comperiantur. Nam incitatis videas equis in medio quosdam & contentissi no cursu sic insidere, vt remissis habenis ambas manus sursum & in latera iactitent: quod tamen factū scio, (inquit Camerarius,) cui mortem & exitium attulerit, cùm ita, vt diximus, instigatus equus ad saxum offendisset, & obruisset impetu illatus sessorem. Aliqui de arduissimis cliuis atque etiam montibus præcipitijsque ad cursum equis adactis deferri, iu laude & ostentatione ponūt. Quid ille? qui per scalarum plurimos gradus vix & difficili molitione attractum equum conscendit, & de editiore eo loco desilire secum, verberibus, calcaribus atque voce coegit? Quid verò alter? qui in roboreum lacum, cuiusmodi n oppidis ferè adductæ aquę excipiuntur & continentur, cum instigato equo insilijt. Taceo totam illam in venationibus agitandi temeritatem, vbi omnia insequentibus conspectas feras esse plana oportet; quæ & Teutonico prouerbio notatur, quo dicit solet, de G manibus & pedibus tum actum videri, scilicet quòd inter hāc vita si conseruetur, felix eques fuisse videatur. Verùm si ratio & disciplina accederet, nunc quidem, vt ego iudico, res equestris ad quandam admirabilem perfectionem perduci facilè posset: Ita est instructio equorum præclara & commoda & omni à parte tam equis quàm viris apta atq; oportuna. Sed hæc de domitura atque institutione equi atq; equitationis studiosis hactenus dicta sunt, quibus si addidero, qui primùm hanc artem inuenerunt, nemo puto vitio vertet. Enarrator itaque Apollonij scribit referente Natali de Comitibus Sesonchosem Aegypti regem primum inuenisse equum ascendere. Plinius verò Bellerophontem Glauci regis filium omnium primum equo vehi docuisse author est: Pegasum videlicet, alatum equū cùm in Chimeram iret, ascendisse: Et Pindarus eundem Bellerophontē tradit frenum aureum dono à Pallade per somnium accepisse inuectum Pegaso, indeq; postmodum infrenandorum equorum vsum ad posteros emanasse; cuius rei memoriam Corinthios aiunt numismate expressisse, in quo Pegasus esset cusus, eumque ab Eubulo Anchise τῆς Παλλάδος πῶλον fuisse appellatum. Inuenio verò Lysiam rhetorem memoriæ prodidisse, Amazonas primas fuisse hominum quę equos ascendere fuere ausæ atque hoc suo inuento fretas, plurimas regiones inuasisse. Iam & Aelianus commemorat, antiquissimum in Italia virum fuisse nomine Marem vulgò di- H ci, cuius anterior facies hominis, posterior equo similis fuerit, id quod Gręcis sonat Hippomiges. Fabulæ ansam dedisse quòd primus Mares equos domare docuerit. Quod idem de Centauris (inquit) quidam putant: sed putant etiam nonnulli Marem fuisse Thessalum, & Virgilius hanc inuentionem Thessalis ascribit:

Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo & gressus glomerare superbos.

Ita etiam Lucanus:

Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen
Exilijt, primus calybem frenosq; momordit
Spumauitq; nouis Lapithæ domitoris habenis.

Item Plinius: *Pugnare ex equo Thessalos inuenisse tradunt, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem.* Hinc apud Plutarchum hippocentaurus (qui idem est cum Centauro) dici videtur pro equitatore præstantissimo & inexsuperabili. Ipse (inquit) se ait perniciter currere, illum autem volare, se commodè in equo vehere, ἀλλὰ τί πρὸς ἱπποκένταυρον τοῦτον; quod est, vt vertit,

Equitationis initiū quale esse debeat.

Præcepta progressionis.

Equitatio nostri temporis.

Qui primū equitationē inuenerint.

Lib 2. Mithol. c. 8.

Sesonchoses Aegypti rex Pegasus.

Amazones

Lib. 9. var. hist.

Mares eiusque figura.

Hippomiges.

Centauri.

Georg. 3.

Lib. 6.

Hippocentaurus qd Plutarcho.

A vt vertit Cælius, ſed quid ad hippocentaurum hunc? Non deſunt denique qui equitandi artem in Libya compertam primò tradunt: Qua ex cauſa nuncuparit Pindarus in Pythijs Κυρήνην ἱππι-κόν: etiamſi ad id referunt alij, quòd ab Neptuno edocti ſint Libyes currus iungere; quin & Palladа equeſtrem in Libya genitam. Neptunus autem etiam equitandi artem inueniſſe dicitur, vt infra dicetur.

Cyrene equeſtris dicta.

SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

OCCVLTAM quandam gallinacei generis amicitiam eſſe cum equo alijſque iumentis, adeo vt vix natus pullus ea nihil reformidet, oſtendimus in noſtra Ornithologia. Amatur & ab Otide equus, vt Ariſtoteles teſtatur, & Aelianus, otis (inquit) ex omnibus auis equorum ſtudioſiſſima cenſetur: nam cùm cætera animalia in paſcuis oberrantia aſpernetur, equum vt aſpexerit, magno ſtatim cum gaudio ad ipſum aduolans, appropinquare pergit. Vnde
B qui Otides venantur equinam pellem induunt. Apud Orum vbi ſcribit Aegyptios ſignificaturos hominem viribus infirmum, qui fortiorem fugiat, otidem & equum pinxiſſe, legendum fortaſſis anthos (florus) hæc enim auicula teſte Ariſtotele equum odio habet. Pellitur (inquit) ab equo pabulo herbæ qua veſcitur: nubeculans hic, nec valens acie oculorum eſt, quippe qui equi quidem vocem imitetur, atque aduolans equum fuget: ſed interdum excipiatur occidaturque ab equo. Aliàs Orus aliorum ſcriptis aduerſatur. Cum ſtruthiocamelo non benè etiam conuenit equo, nam equum aiunt hanc auem refugere, nec intueri audere, vt Cardanus annotauit. Sed fortaſſis camelum dicere voluit. Hic enim equis naturali quodam odio aduerſatur, vt Ariſtoteles & Plinius aſſerunt. Quantoperè autem equus camelum reformidet, Cyrum & Cræſum agnouiſſe aiunt, inquit Aelianus. Epuidem Cyrus pugnaturus aduerſus Cræſum, camelos contra equitatum inſtruxit hac ratione, quòd camelum equus reformidet adeò quidem, inquit Herodotus, vt nec ſpeciem eius intueri, nec odorem ſentire ſuſtineat. Id ideo commentus eſt, vt equitatum Cræſi, quo ille ſe præualiturum conſiderabat, inutilem redderet. Simul atque in pugnam itum eſt, equi olfactis protinus conſpectiſque camelis retrò ſe auerterunt, vnde ſpes Cræſi perijt. Aliàs idem Heſiodus de Xerxe loquens, eiuſdem odij meminit: Camelis Arabes loco equorum vtuntur perniciſſimis. Cùm
C Xerxes contra Græcos exercitum duceret, equitum habuit octoginta millia. Arabes in vltimo locauit, ne equitatus conſterneretur; Equi enim camelos aſpicere non ſuſtinet. Hæc ille. Tradit itaq; Aelianus Perſas poſt Cyri pugnam in Lydia camelos ſimul cum equis alere, equorum metum ex camelis conuictu conantes expellere. Elephantorum aſpectum etiam non ferunt; vt ex Romana hiſtoria paſſim notum eſt. Iulius Florus de bello Tarentino ſcribens, in quo Pyrrhus pro Tarentinis pugnauit, huius diſſidij meminit in hæc ferè verba. *Apud Heraclæam & Campaniæ fluuiũ Sirim, Leuino Conſule prima pugna, quæ tam atrox fuit, vt Ferentanæ turmæ præfectus Obſidius, inuectus in regem, turbarit coegeritq; proiectis inſignibus prælio excedere. Actum erat, niſi elephanti conuerſi in ſpectaculum belli procurriſſent, quorum tum magnitudine, tum deformitate & nouo colore ſimul ac ſtridore conſternati equi, cùm incognitas ſibi belluas amplius quàm erant ſuſpicarentur, fugam ſtragemq; latè dederunt.* In Apulia dein apud Aſculum meliùs dimicatum Fabritio Aemilioque conſulibus. Iam quippe belluarum terror exoleuerat, & C. Minutius quartę legionis haſtatus vnius proboſcide abſciſſa mori poſſe belluas oſtenderat. In Perſarũ quoq; exercitu aduerſus Iulianum, elephantorum formidandam ſpeciem & truculentos hiatus vix pauidæ mentes perferebant, vt ſcribit Ammianus Marcellinus, & ad eorum ſtridorem odoremq; & inſuetum aſpectum magis equi terrebantur. Itaq;
D Cæſarem tradit Hirtius bellaturum in Africa, equos ſuorum militum priuſquã Roma diſcederet, ad elephantorum quos in Italiam deferri curauerat, aſpectum aſſuefeciſſe, ſtridoremq; & odorem. Idem Cæſar referente Polyæno cùm in Britannia ingentem fluuium traijcere conaretur, rex verò Britannorum Caſſouellaunus cum multis equitibus & eſſedis tranſitũ arceret, aſſenſo maximo qui ipſum ſequebatur, elephante, Britãnos terruit, equoſq; eorum fugauit, & cum ſuis ſine vllo periculo flumen tranſmiſit. Cæterùm magis mirandum fuerit, quòd ne tympana ferre poſſint equi, ſi ex pellibus vel elephãti, vel cameli vel lupi facta fuerint: Hiſce enim auditis aufugere Baptiſta Porta aſſerit. Lupum autem prę cęteris animantibus reformidant, in tantũ, vt rumpi eos traditũ ſit teſte Plinio, qui veſtigia Luporũ ſub equite ſequuntur. Alicubi idẽ Plinius ſcribit veſtigia lupi calcata, equis afferre torporẽ, in cruribus videlicet, vt Pãphilus ait in libro rerum naturaliũ, vt citãt Geoponica, necnon & Ælianus, qui prætereà addit, ſi lupi calcaneum equi quadrigã trahentes conculcẽt, ſiſti, tanquã cum quadriga conglaciati eſſent. Ægyptij itaq; ſignificaturi mulierem quæ paſſa eſſet abortum, pingebant teſte Oro, quæ lupum preſſerit. *Equa enim* (inquit) *abortit, non modo ſi lupum calca-*

Amicitia cum gallinis.

Cum Otide.

Orus emendatus.

Inimicitia cum floro aue.

Cum Struthiocamelo.

Cũ camelo.

Cyri aſtus.

Cum elephantis.

Lib. I. c. 18 Romanorũ cũ Pyrrho rege pugna.

Cæſaris aſtus.

Lib. 8.

Tympana quæ horreant.

Li. 20. Ma-giæ nat. c. 7.

Cum Lupo.

Abortus typus.

calcauerit, ſed etiam ſi ipſius veſtigia attigerit. Cùm inteſtinis verò lupi præcipuam aiunt eſſe antipathiam. Scribit enim Pierius Valerianus nunquàm tranſituros equos, vbi lupi inteſtina ſunt defoſſa. Dentes verò luporum maximos Plinius aſſerit infatigabilem curſum præſtare equis dici, ſi eis alligentur, & Zoroaſtres in Geoponicis tradit equũ à lupo ſauciatum, bonum euadere ac velocem. Hinc fortaſſis Lycoſpades tales equi dicti fuerint, de quibus cùm multa memoratu digna legantur, hic potiùs quàm alijs noſtræ hiſtoriæ locis dicendum fuerit. Cælius in primis equi cur dicantur Lycoſpades, etymum duplex ſe comperiſſe putat, quorum alterum eſt de freni genere quòd Lycon vocant, noſtri lupata, ſicut Georgicorum tertio, *duris parere lupatis*: Quo in loco Seruius & qui ab eo mutuati ſunt plures, eſſe lupata tradunt frena aſperrima, ſic de lupinorum dentium ſimilitudine nuncupata, quos eſſe inęquales conſtet: vnde & morſus infigatur ſummi nocumenti. Hoc verò frenorum genus equis adhiberi perferuidis, ſæpeque in obſitam animoſitatem rebellibus, vt retundatur impetus hebeſcatque generoſitas nimia, moris eſſe, nemo non nouit. Sunt qui malunt Lycoſpades inde dici, quòd qui pullina ætate in lupos inciderint, ſi periculum euadant, inſigniter bonitate proficiant ac pernicitate. Cæterùm propenſione dignum cur nam eiuſmodi caſum conſequatur euentus hic, niſi dicamus, ideo credi vehementiores effici equos ab ea impoſtura, quòd ſi fuiſſent natura tales, haudquaquam dilabi valuiſſent: neque enim prudentem euaſiſſe Vlyſſem dictitamus Cyclope declinato; ſed ideo declinaſſe, quia foret prudens. Hæc Cælius: Tranſtulit autem ex Aeliano, (vel Plutarchi ſympoſiacis,) ex quo rurſus eadem repetere interprete Gillio, vt clariora fiant, nihil prohibet. Lycoſpadas igitur (inquit ille) alij ideo dicunt à frenis lupatis appellari, quòd his effrenationem præcipitem seſſores moderentur. Plutarchus ex parentis ſui ſententia exiſtimat hos optimos & velociſſimos eſſe, qui à lupo appetiti, ex eius faucibus euaſerint: quod ipſum dubitationem habet, cur ij quos Lupus mordicus preſſerit, acriter animoſi efficiantur, cùm feræ beſtiæ morſus terrorem potiùs quàm animum facere videatur: & timidi effecti quemadmodum feræ tendiculis attentatæ, magis inſidiarum metuentes ſunt: ita hi à currendi celeritate ſeſe ſuſtinent. (τὰς ὁρμὰς ὀξυῤῥόπους καὶ ταχυτῆτας ἴσχουσι. Plutarchus: accipit autem ἴσχειν pro ἔχειν, inquit Geſnerus, non pro ſuſtinere & morari, vt Gillius ineptè vertit.) Quamobrem dicimus huiuſmodi equos non ex eo magis ad currendũ pręſtare, quod cùm pulli eſſent, ex lupis euaſerunt, ſed quia animoſi & veloces natura eſſent, propterea effugiſſe. Eiuſdem rei (cur inquam equi ex rictu luporum ſeruati, alaciores, θυμοειδεῖς, eſſe dicantur) cauſam inquirit idem Plutarchus in ſympoſiacis, ex cuius verbis vel Aelianum erraſſe qui ex Plutarcho tranſcripſit, vel interpretem potiùs (nam Græcum exemplar non vidi) facilè apparet. Ipſa quidem Plutarchi verba ſic verterim: cùm pater meus equorum pullos, qui lupi morſum effugiſſent, bonos & celeres euadere diceret, & multi qui aderant idem affirmarent, quæſtionem propoſuit, cur hic euentus θυμικωτέρους καὶ γοργοτέρους (animoſiores & velociores: nam & paulò pòſt ſubdit, θυμικοὶ καὶ ταχεῖς) reddat equos. Et cùm pleriſque videretur, hoc caſu equos non animoſos, ſed potiùs timidos fieri: itaq; iam prorſus pauidos vel leuem ob cauſam ſtatim ad curſum & velocitatem excitari, ſimiliter vt feræ illæ quæ ſimul irretitæ fuerint. Ego verò conſiderandum duxi, ne contrà potiùs res ſe habeat quàm pleriſque videatur, nempe vt non quia lupos effugere, velociores fiant equi, ſed quia natura veloces erant, iccirco effugerint. Hæc de Lycoſpadibus equis Geſnerus, cùm quibus an ijdem Lycophori ſint, haud (inquit) ſcio. Heſychius quidem & Varinus in vocibus ἐνετίδες & ἐνέδες, eoſdem facere videntur. Vtriq; etiam à celeritate commendantur. Sed differre videri poſſunt, quia aliam rationem cur dicti ſint Lycophori (quàm de Lycoſpadibus ſuprà retulerim) affert Strabo his verbis: Fama eſt inter Venetos celebrem admodum fuiſſe quempiam qui in faciendis vadimonijs ſtudio non mediocri teneretur, qua ex re & hominum iocis carperetur. Is igitur in venatores fertur incidiſſe, qui irretitum haberent lupum & illis per iocum rogitantibus, velletne pro lupo vadem conſtituere? vt illata ab eo damna perſolueret? ſic è retibus belluam dimiſſuros. Fide iubere ſe confeſſus eſt: Emiſſum deinde lupum, magnum equarum armentum agitantem nullo notatum cauterio ad fideiuſſoris ſtabulum adduxiſſe. Eum recepta gratia, equabus lupi notam inuſſiſſe, & inde Lupiferas (λυκοφόρους) nominaſſe, velocitate magis, quàm pulchritudine præſtantes. Cuius ſucceſſores & ſignum & nomen, equarum generi ſeruaſſe, vtque ſolis eis ſtirps ipſa legitimè perduraret, fæminam nullam alienare conſueſſe. Equinam hinc præcipuæ celeritatis progeniem extitiſſe. Hac verò tempeſtate, vt diximus, omnis huiuſmodi rei defecit exercitatio. Hucuſque Strabo. Nunc ad alia animantia cum quibus equo antipathia eſt accedimus. De vrſo & equo ſic ſcribit Porta: Equo animali obſequijs hominum nato, capitale diſſidium eſt cum vrſo, homini noxia beſtia: agnoſcit hoſtem numquam viſum ac protinus ſe parat ad pugnam, in qua arte potius quàm viribus vtitur, & audiuimus vrſos in ſolitudine fugatos tympani ſonitu, cùm ex equina pelle confici ſolitum ſit. Si calcet equus veſtigia Lupi, obtorpeſcere ſuprà dictum eſt, idem Raſis & Albertus de Leone quoque

Margin notes (left): Lib.11. — Lycoſpades equi qui. — Lupatæ quæ. — Cur pulli à Lupis morſi, in alacres & generoſos euadant. — Lib.2.q.8 — Lycophori equi. — Lib.5. — Lib.20. — Mag.nat. cap.3. — Equi cum vrſo antipathia.

Margin letters (right): E — F — G — H

A quoque tradunt. Auicenna verò dextrarios siue equos, non castratos & fortes, asserit ex audacia adoriri & impugnare Leonem (sed Oppianus hoc priuatim equis charopis tribuit, cæteros verò omnes Leonum aspectum sustinere negat,) castratos autem adeo timere, vt nec calcaribus nec flagris adigi possint, vt propius ad Leonem accedant. Inimica item omnia suilla equino generi esse antè dixi, grunitum, fœtorem, halitum: ideoque in quo loco sues stabulant, eodem equos nequaquam deducendos Contrà in equino genere aliquid est quid ouibus inimicum est. Scribit enim Columella Oues si vtantur stabulo, in quo mulæ aut equi aut asini steterunt, facilè incidere in scabiem. Quamuis verò vbique fermè terrarum equi ruditus asinorum facilè ferant, nihilominus naturaliter eum odio habere, vel inde constare poterit, quòd in Scythia, vbi neque asinus neque mulus gignitur, ac ne vllus quidem visitur propter frigora, rudentes asini qui erant cũ Dario Persarum rege in expeditione illa memoranda, equos Scytharum perturbarunt, & cùm hi Persas sæpius adoriri solerent, eorum equi exaudita asinorum voce consternati auertebantur, arrectis auribus stupefacti, vtpote insolentia tum vocis, tum formæ quam nusquam inspexissent: super qua re consulendus est Herodotus. Serpentes quoq; exhorrescit equus, vt ostendit Silius Italicus, vbi de Lybico illo serpente agit quo cum bellum tam atrox fuit Atilio Regulo, inquit enim,

Cum Leone · *Cum sue.* · *Cũ ouibus.* · *Cum asino.* · *Cum serpẽtibus.* · *Lib.4.* · *Lib.6.*

B

—— Subitoque propinquus in ora
Lato distantum spatio venit omnis anhelans
Attonitus serpentis equus, frenoque teneri
Impatiens crebros exspirat naribus ignes.

Cur aut sibi timeant à serpentibus equi, ratio est quod noxam sæpe ab ijs accipiant; nam & in Genesi legimus: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò.* Est & in trachuro pisce nescio quid equabus infestum, dummodò verùm est quod Aelianus scribit, si posteaquam illius piscis caudam absciderís, ipsumq; in mare liberum emiseris, eam equæ ventrem ferenti appendas, non multò certè post abortum pariet Iam & phocæ aspectum ferre nequeunt equi. Fabulantur siquidem Theseum Phædræ vxoris precibus commotum à Neptuno patre impetrauisse, vt Hippolytum filium necaret, quem falsò Phædra accusarat tentatæ pudicitiæ, quia nouercæ libidini noluisset assentiri. Neptunus phocas Hippolyto iuxtà littus vecto in curru immisit, quibus visis tanta trepidatio equis iniecta est, vt in fugam versi è curru delapsum discerpserint. Meminit fabulæ Virgilius, sed phocas monstra marina vocat:

Cap.49. · *Cũ trachuro pisce.* · *Cum phoca* · *Hippolytus cur ab equis discerptus.* · *Aeneid. 3.*

C

At Triuia Hippolytum secretis alma recondit
Sedibus, & nymphæ Aegeriæ, nemorique relegat:
Solus vbi in syluis Italis, ignobilis æuum
Exigeret, versoque vbi nomine Virbius esset:
Vnde etiam Triuiæ templo, lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quod littore currum
Et iuuenem monstris pauidi effudere marinis.

Sunt item plantæ aliquot, in quibus occultum aliquod virus inest, quo equi vexantur: illudque imprimis memoratu dignum, quod Plutarchus scribit, animo linqui equos & asinos, qui aut mala aut ficus dorsuarij comportarint: sed maiore dignum miraculo remedium, quo ipsis & hominibus quoque succurritur. Exanimata ferè iumenta extinctosque penè deliquio virium homines panis obiectus reuocat: namque si pauxillum huius vorarint animantes, eæ protinus cibo sese recolligentes roborantur, firmatæque pristinum iter prosequuntur, nec secus in hominibus euenisse prodidit. Credidit autem probabile esse aliquid ex his fructibus exhalare, quo iumentorũ istorum attenuetur calor, & in partes minimas dissipetur. Ἱπποφοβὰς id est equis terrorem incutiens: Herbæ nomen Democrito apud Plinium, quæ alio nomine achemenidon: eandem (inquit) hippophouada appellat, quoniam equæ præcipuè caueant eam. Quærendum an sit hæc helleborus niger; quo, vt idem Plinius annotauit, equi, boues & sues necantur: itaque cauent id (inquit) cùm candido vescãtur. Circa Abderam & limitem qui Diomedis appellatur, nascentibus illic herbis pasti equi, inflammantur rabie, circa Potnias verò asini, vt ipse quoq; ait. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem locus est viginti ferè stadiorum spatio, qui hordeum producit, quo quidem homines vescuntur, equi verò & boues abstinent; vt refertur in libris de Mirabilibus Aristoteli ascriptis. Cardanus certum esse scribit, equos in rabiem agi, si lasere nares illinantur, sed nostrum laser imbecillum esse aut aliud à lasere veterum, quod (inquit) olim erat herba. Ferrum equinum siue soleam equinam à siliquarum figura nominatam, ab Italis ferro di cauallo, à quibusdam Sferra cauallo vulgò dici volunt ab effectu, quòd equi si hanc herbam calcauerint, ferreis soleis exuantur. Chimici inter Lunarias recensent, Matthiolus securidicam montanam vocat quòd non paruam videatur habere cognationem cum minore securidica tum figura tum viribus. Est & in gentiana aliquid equabus prægnantibus noxium; Etenim Gesnerus

D

Cum plãtis vt pomis & ficubus. · *Sympos. 6. qu.8.* · *Hippophobas herba.* · *L.24.c.17* · *Li.25.c.5.* · *Cũ hordeo quodam.* · *Lib. 16. de Var.re.cap. 90.* · *Ferrum equinum.* · *Cum gentiana.*

scribit se ex sene quodam audiuisse, hanc herbam, cuius alioqui virtutes tantoperè celebrantur, E
Eruca ne herbis sint noxiæ.
abortus causam esse equabus. E contra erucas herbis innoxias futuras aiunt, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere, fæminæ duntaxat. Semina item horti vel agri malis omnibus ac monstris succo syluestris cucumeris tuta seruari Geoponici Greci tradunt; item equæ vel asinæ caluaria, suaq; fœcundari præsentia quæ spectant, ego eadem apud Plinium reperio: Cardanus tradit, si quis succo foliorum cucurbite pilos equorum & aliorum animalium æstate media intinxerit & madefecerit, non paruo rei miraculo muscarum tædijs ac molestia, immunes fore.
Equi ne à muscis infestentur.
Cum stygis aqua.
In Arcadicis.
Lib. 17.
Lib. 30.
Stygis aqua cùm vasa omnia, lapidea, è crystallo & murrhina, ossea & ex quouis metallo conflata penetret, & perrumpat, testante Pausania, solam equi vngulam illæsam contineri hic idem asserit: an verò etiam Alexander Magnus huius aquæ veneno vitam finierit, dicere certè (inquit) non possum, famam verò esse scio. Iustinus quidem seu Trogus de equi vngula id etiam tradit; alij verò de asini, alij de mulæ vngula, sicuti his verbis ostendit Cælius: Stygis aqua ex petris profluens insigni frigiditate est, dissilientibus vasis omnibus; asini modò vngula excepta aut mulæ sicuti alij prodidere, nisi mendosa sunt Græcorum exemplaria. Certè in libro de primo frigido Plutarchus de asini vngula intellexit, quod facit in historijs item Ioannes Monachus in Alexandri mentione. At Plinius mularum vngulis contineri modo stygis aquam prodit, facilis lapsus, nam F Græcè ὄνος asinus est; mulus autem vel mula, ἡμίονος. Aut vtrumque est, aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus ὄνου χηλὴν dicit: quanquam interpres equi vngulam reddidit.
Lib. 10.
Hęc Cęlius. Ego de toto equino genere id intellexerim. Nam & Curtius; dum iumenti ait, æquè equo, quàm asino aut mulo id attribuit. Cæterùm Ælianus non vngulis sed cornibus asinorum Scythicorum contineri scribit. Si equi ex Sybari fluuio biberint, sternutamentis exagitari constat authore Strabone, ideoque ab eius potu armenta arcentur. Efferari verò & in rabiem agi apud Aelianum legimus, equos, inflammatosque tabe, si ex Cossinite Thraciæ flumine, quod defluit in agrum Abderitarum, biberint: quo loco etiā scribit, idem accidere equis qui de Phontine biberint, qui non longè abest à Thebis. Haud procul à Potnijs Bœotiæ vrbe puteum fuisse referunt, ex quo si aqua hausta fuisset ab indigenis equis, furore etiam agitabantur. Vnde appellatæ deæ Potniades quæ furorem facerent, hoc est μανιοποιοί. In Marathone vico, vt testatur Pausanias, tota nocte equos hinnientes & viros pugnantes audire est. Hos quidem propius spectare voluisse data opera, nemini (inquit) profuit: si quis verò rei ignarus, imprudens & fortuitò inciderit, nullam dæmonum iracundiam mouet. Sed hoc huc non pertinet.
Cum alijs fluminibus
Lib. 11.
L. 15. c. 25
In Atticis.
Colore verò aterrimo torpescere equi etiam videntur, quod Silius Italicus ostendit exemplo equi Catonis qui in Maurum aterrimum aterrimis indutum armis, &c. calcaribus adactus, sese inferre recusabat, sed versus adscribam, sunt enim perquam venusti. G
Cū atro colore.
Lib. 3.

Iamque in palantes ac versos terga feroces
Pugnabant Itali, subitus cum mole pauenda
Terrificus nigris perrumpit Maurus in armis
Nigra viro membra & fului iuga celsa trahebant,
Cornipedes, totusque nouæ formidinis arte
Concolor æquabat liuentia currus equorum
Terga, nec erectis similes imponere cristis
Cessarat pennas aterque tegebat amictus;
Ceu quondam æternæ regnator noctis ad imos
Cùm fugeret thalamos Aetnææ virgine rapta
Egit nigrantem stygia caligine currum:
At Cato tum prima sparsus lanugine malas
Quod peperere decus circeo Thuscula dorso H
Mania Laertæ quondam regnata nepoti
Quanquam tardatos turbata fronte Latinos
Collegisse gradum videt imperterritus ipse
Ferrato calce atque effusa largus habena
Cunctantem impellebat equum, negat obuius ire
Et trepidat crassa sonipes exterritus vmbra.

Cum cadaueribus.
Expauescunt verò etiam equi & tumultuātur visis cadaueribus, vnde est quod Vlysses quem vbique prudentissimum Homerus depingit, & hic quoq; πολύμητιν appellat, cæsorum in castris Rhęsi cadauera extra viam proijcit, ne equi Rhæsi pauore affecti, vtrosque proderent.

OMINA.

A

OMINA. SOMNIA. OSTENTA. Prodigia.

AVSPICIA quamuis propriè ad aues pertineant, sæpè tamen ad alia quoque diuinandi genera referuntur, quin author est Festus, pedestrium anspicia nominari, quæ dabantur à vulpe, lupo, serpente, equo, cæterisque animalibus quadrupedibus. Equos autem vel feliciter quid, vel infeliciter portendisse inuenio, hinnitu, fremitu, casu, inopinato visu, insuetis facinoribus, animi passionibus. Dionysio factum est omen futuri regni, cùm equum exaudisset hinnietem, qui submersus voraginibus extrahi non potuit. Dario quoque hinniens equus regnum Persiæ peperit, sed hinnitus arte procurauerat, vt meminit Herodotus, & Valerius Maximus quoque his verbis: *Sordina Magorum dominatione Perside oppressa, Darius rex adiutoribus eiusdem* B *dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit, vt equis insidentes, solis ortu, cursum in quendam locum dirigerent, isq. regno potiretur, cuius equus in eo primus hinnisset, cæterùm maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus solus acumine equisonis sui Oebaris prosperum fortunæ optatæ rei effectum assecutus est, qui in equæ genitalem partem demissam manum, cùm ad eum locum ventum esset, naribus equi admouit, quo odore irritatus ante omnes hinnitum edidit, auditoque eo sex reliqui summæ potestatis continuò equis dilapsi candidati, vt mos est Persarum, humi prostratis corporibus Darium regem salutarunt: Quantum imperium, quàm paruo interceptum est vaframento?* Hactenus Valerius. Saxones verò etiam ex equorum hinnitu sua potissimum auguria olim sumebant, vt legimus apud Ioannem Bohemum, qui sic scribit: *Saxones olim equos deorum ministros & diuinorum consiliorum conscios credebant. Candidi publicè alebantur & nulla mortali opera contacti, vt eorum præsagia & monitus experirentur. Hos pressos sacro curru sacerdos vel rex princepsue ciuitatis comitabatur, atque hinnitus & fremitus obseruabat, nec vlli auspicio maior fides adhibebatur non solùm apud plebem, sed apud proceres etiam atque sacerdotes.* Est autem & hoc valde memorabile, quod refert Plutarchus in Parallelis ex libris de fluminibus: Pyrechmes Euboensium rex bellum in Boeotos gessit. Hunc Hercules vicit, & equis alligatum in duas partes discerpsit, & insepultum abiecit. Locus pulli Pyrechmæ dicitur. Situs est ad flumen Herculeum & equis bibentibus hinnitum edit. Ioannes Rosinus etiam nunc militibus persuasum esse scribit equos hinnitu C alacriore & ferociore fremitu victoriam ominari prælia inituris. Turnus apud Virgilium, cùm produci equos iussisset, eosque frementes conspiceret, lætitia exultat.

Hæc vbi dicta dedit, rapidusque in tecta recessit,
Poscit equos, gaudetque tuens ante ora frementes.

Contrà tristitia equorum mali ominis fuit. Augustinus Niphus ante mortem Caligulæ equorum armenta scribit comperta esse pabulo abstinere, vbertimque flere. Ego in Caligulæ historia non reperio. Accursius legum interpres, refert Cæsarem triduo antequam moriretur, asturconem suum flentem inuenisse, futuræ mortis inditium: quod fidem non caperet (inquit Textor,) nisi Tranquillus in eiusdem vita simile quid testaretur. *Proximis diebus* (inquit) *equorum greges, quos in trayciendo Rubicone Marti consacrauerat, ac sine custodibus vagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, vbertimque flere.* Huius augurij siue prodigij meminisse Virgilium sunt qui certò affirmant:

—— Nulla neque amnem
D *Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.*

Cæsonius Pætus Romanorum dux contra Vologesim Parthorum regem bellaturus Armeniam intrauit narrante Tacito tristi omine. Nam in transgressu Euphratis, quem ponte transmittebat, nulla palam causa turbatus equus qui consularia insignia gestabat, retrò euasit, ostiaque quæ muniebantur hibernaculis, assistens, semifacta opera fuga perrupit, seque vallo extulit, &c. Simile ferè omen euenit Crasso in eosdem Parthos ducenti, vt notum est ex Plutarcho: Equus enim ex imperatorijs egregiè adornatus, tracto per vim rectore in flumen, submersus disparuit. Flamminius Consul, vir ferox indignè ferens per mediam Italiam vagari Hannibalem, atque obsistente nullo cædibus & incendijs omnia vastantem ad ipsa Romana mœnia proficisci oppugnanda, signa ocyus cùm conuelli iussisset, quàm primùm in equum insilijt, equus repente corruit, consulemq; lapsum supra caput effudit; inauspicati nimirum incœpti signum, quo paulò post ipse cum exercitu cecidit, fœdissima ad Trasymenum clade superatus. Huc facit facetum Sulpitij Galbæ in equum suum inopinatum lapsum scomma. Is itaque cùm in prouinciam exiens, ad portam ipsam

equum

Auspicia de quibus animantibus dicantur.

Ex hinnitu.

Dionysij augurium.

Lib. 7.

Darius vt regno Persiæ potius.

Lib. 3.

Lib. 3. c. 2. ant. Rom.

Lib. 12.

Ex tristitia equorũ.

Equorum fletus.

Eglog. 5.

Cæsonij Pæti trist. om.

Lib. 15. Annal.

Crassi interitus omẽ.

In Crasso.

Flaminij omen.

Sulpitij Galbæ factum in equum suũ scomma.

Pertinax vt imperiũ nactus. equum ſuum animaduertiſſet cecidiſſe, *rideo* (inquit) *canterie te iam lapſum eſſe, cùm tam longum iter iturus, vix id ſis ingreſſus.* Quomodo autem equus Pertinaci imperium peperit, ſic relatum reperio. Equus ea qua natus eſt hora, pullus in tegulas aſcendit, atque ibi breui temporis ſpatio commoratus, ſimul & decidit & exſpirauit. Quod quidem huic in villa Martis genito & ad bellica negocia nato futuræ ſublimitatis quamuis breui duraturæ augurium fuit. Dion Caſſius verò ſeu potius Xiphilinus ex eo de Pertinacis augurio ſic ſcribit. Cùm autem adhuc eſſet in Britannia Pertinax poſt illam magnam ſeditionem quam ſedauit, atq; eius rei laude dignus ab omnibus iudicaretur; Romæ equus nomine Pertinax fuit, cuius equi Praſinæ factionis Commodus ſtudioſus erat, cumq; viciſſet, ſtatim conclamatum eſt ab ijs qui erant earundem partium; En Pertinax eſt: quo audito ij qui erant alterius factionis, irati ſcilicet Commodo; vtinam quidem eſſet, inquiunt: quæ verba ad hominem, non ad equum referebant. Præterea eundem equum, cum non curreret amplius, eſſetq; ruri confectus ſenectute, Commodus accerſiri iuſſerat, adductumque introduxerat in circum inauratis vngulis ac ſuper aurea pelle ornatum, qui dum primum de improuiſo cōparuit, rurſum conclamatum eſt ab omnibus: Ecce Pertinax adeſt. Id per ſe dictum portendebat futura, præſertim cùm illo anno contigerit poſtremis ludis circenſibus: ſtatim enim imperium ad Pertinacem peruenit. Eſt verò equus futuri belli omen potiſſimum, vnde Lucanus equum vocat *bellis feralibus omen.* Virgilianus Anchiſes id latius explicat in Aeneæ ſocijs, cùm primùm Italiam viderent, & læto Italiam clamore ſalutarent:

Equus belli omen.

Quattuor hic, primum omen, equos in gramine vidi
Tondentes campos latè, candore niuali:
Et pater Anchiſes: Bellum ò terra hoſpita portas
Bello armantur equi; bellum hæc armenta minantur.

Pacis cur etiam omen.

Sed tamen ijdem olim curru ſuccedere ſueti
Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre
Spes eſt pacis ait.

Carthaginis exædificatio. Tyrij Carthaginem ædificaturi cùm bouillum caput adinueniſſent, augurio territi, aliò vrbis mœnia tranſtuliſſe feruntur, quandoquidem id oſtentum nil niſi laborē & anxietatem minitari videretur, caput ſcilicet animantis quod terræ laboribus exercendis deſtinatum eſt, γαῖον inde appellatum, donec mox equi adinueto capite, belli ſignum excepere. Verùm vt augurium hoc facilius intelligatur, non erit ab re Seruij commentationem adſcribere; cuius hæc ſunt verba. Hiſtoria hoc habet, quam more ſuo Virgilius per tranſitum tangit. Dido cùm tranſiret per quandam inſulam, Iunonis illic accepit oraculum, & ſacerdotem eius ſecum abſtulit, cùm ei parum crederet promittenti Carthaginis ſedes: quò cùm veniſſet, ſacerdos elegit locum faciendæ vrbis: quo effoſſo inuentum eſt caput bouis, quod cùm diſplicuiſſet, quia bos ſemper ſubiugatus eſt, alio loco effoſſo caput equi inuentum placuit, quia hoc animal licet ſubiugetur, bellicoſum tamen eſt & vincit, & plerumque iugum ſubiens concordat. Hæc ille. Virgilij verſus ſunt:

Li. 1. Aen.

Lucus in vrbe fuit media lætiſsimus vmbra
Quo primùm iactati vndis & turbine Pœni
Effodere loco ſignum, quod regia Iuno
Monſtrarat, caput acris equi: ſic nam fore bello
Egregiam & facilem victu per ſæcula gentem.

Virgilius explicatus. *Lib. 3. Hierogl.* Seruius itaque hunc nouiſſimum verſum de bouillo capite intelligendum putauit, quidam nō poſtremi interpretes *facilem victu* interpretari malunt, ad victum comparandum, Pierius verò de ipſo eodem equo intelligi exiſtimat, vt ſcilicet facilem victu per ſæcula gentem, facilem quæ tandem vinceretur, exponamus. Hoc enim magis (inquit) ad Virgilianam ſententiam accedit; quamuis in tauri commentario Seruianum intellectum illuſtrare conati ſimus: cæterùm Pontanus hanc Pierij interpretationem omnino à poetæ ſententia recedere arbitratur: quoniam ſi bello egregia ſit, ne tandem (inquit) vincetur, ſed inuicta erit magis. Præterea cùm illud caput Iuno tutelaris monſtrauerit, vtrum illi animos facere, an deſperationem inijcere debuit? Rem itaque Seruius tetigit: Rhodoginus Virgilium putat alluſiſſe ad vetus Carthaginis nomen, Stephanus enim ait prius dictam fuiſſe Caccaben (κακκάβην) quod illarum gentium lingua equinum indicat caput: Cæterùm Seruij interpretationi fauet interpretatio illa Anchiſis, quam paulò antè recitaui. Meminit eiuſdem augurij Silius Italicus, ſed quod aliquādo iugum ſubitura eſſet Carthago, ſubiicet:

L. 18. c. 38. Caccabe dicta Carthago. *Lib. 2.*

Condebat primæ Dido Carthaginis arces
Inſtabatque operi ſubducta claſſe iuuentus:
Molibus hi claudunt portus, his tecta domuſque
Partitis iuſtæ Bitia venerande ſenectæ
Oſtentant caput effoſſa tellure repertum

Bella-

A *Bellatoris equi, atque omen clamore salutant.*

Tarquinio alterum in Hetruria contra Romanos bellum mouente, magnum ostentum factum traditur, referente Plutarcho. Cùm regnaret adhuc Romæ Tarquinius, templumque Iouis Capitolini iam ferè absolu isset, quadrigas fictiles, quas in culmine eius ponere siue augurio aliquo siue consilio suo adductus statuisset, Veientibus (sunt autem hi in Hetruria) fabris faciendos locauerat: paulò pòst ipse regno excidit. Fabri quadrigas cùm effinxissent, & in fornacem posuissent, non id accidit quod solet luto, vt in igne positum humore absumpto densetur atque in se coeat, sed intumuerunt, seq; extulerunt, & cum robore ac duritie tantam molem adeptæ sunt, vt ægrè, ablato fornaci culmine & destructis parietibus, eximi indè potuerint. Quod signum cùm essent interpretati aruspices, felicitatem potentiamque ijs portendere, apud quos esset: reposcentibus eas Romanis Veienses decreuere non reddere, responderuntque Tarquinij eas esse, non eorum qui Tarquinium expulissent. Paucis interiectis diebus, equorum certamina Veijs sunt edita: & cætera quidem solito studio spectata sunt. Verùm is qui quadrigis vicerat, currum victorem coronatus ipse paulatim è circo agebat: equi autem consternati, nulla eius rei apparente causa, siue diuinitùs acti, siue id fortuitò accidit, auriga abrepto summa celeritate Romam versus con-

In Poplicola.

Romanorũ cum Veientibus cõtentio de curribus fictilibus.

B tenderunt: qui cum nihil neque contendendo habenas, neque adhortando equos proficeret, impetui eorum concedens, vsque ad Capitolium ab illis est raptatus: ibique abiectus apud portam, cui nunc Ratumenæ nomen est. Huius rei miraculo metuque compulsi Veienses, fabris vt quadrigas traderent Romanis, mandauerunt. Fuit autem equus Troiæ semper exitialis. Ob Laomedontis equos primum vrbs capta est ab Hercule & excisa: dein lignea equi effigie pari euentu in hostium venit potestatem: postremò Charidemi ductu, cùm equus ferro confossus concidisset, fuit iacens Iliensibus, quo minus fores irruentibus obijceretur hostibus impedimento, vt scribit Sabellicus ex Plutarchi Sertorio. Horatius quoque equos atque ipsos etiam Troianos ob Helenæ raptum sudare canit præ timore inde imminentis cladis:

Heu heu quantus equis, quantus adest viris
Sudor? Quanta moues funera Dardanæ
Genti?

Similiter equus, qui à possessore suo Seianus dicebatur, & ipsi & qui postmodum possederunt, prodigiosus fatalisque fuit adeo vt in prouerbium cesserit: qua de re A. Gellius hæc ferè prodidit. Caius Bassus in commentarijs suis: item Iulius Modestus in II. quæstionum confusarum, histo-

C riam de equo Seiano tradunt, dignam memoria atque admiratione. Caium Seium quempiam scribunt fuisse, eumque habuisse equum natum Argis in terra Græcia, de quo fama constans esset, tanquam de genere equorum progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuissent, quos Hercules Diomede occiso, è Thracia Argos perduxisset. Eum equum fuisse dicunt magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba, omnibusque alijs equorum laudibus quoque longè præstitisse: Sed eundem equum tali fuisse fato, siue fortuna ferunt, vt quisquis haberet eum possideretque, is cum omni domo, familia fortunisque omnibus suis internecionem deperiret. Itaque primum illum Cn. Seium dominum eius, à M. Antonio qui postea triumuir reip. constituendæ fuit, capitis damnatum, miserando supplicio affectum esse. Eodem tempore Cor. Dolabellam Consulem in Syriam proficiscentem, fama istius equi adductum Argos diuertisse, cupidumque habendi eius exarsisse, emisseque eum H. S. centum millibus: sed ipsum quoque Dolabellam in Syria bello ciuili obsessum atque interfectum esse. Moxeundem equum qui Dolabellæ fuerat, C. Cassium qui Dolabellam obsederat, adduxisse: Quem Cassium postea satis notum est, victis Parthis fusoque exercitu miseram mortem oppetijsse. Dein Antonium, post in-

D teritum Cassij, parta victoria, equum illum nobilem Cassij requisiuisse; & cum eo potitus esset, ipsum quoque postea victum atque desertum detestabili exitio interisse. Hinc prouerbium de hominibus calamitosis ortum, dicique solitum. Ille homo habet equum Seianum. Hactenus Gellius de equo generoso, sed infelicitatis symbolo. E contrario, vt magnum quid fuit, ita etiam futuræ felicitatis indicium in Alexandro Macedone, tam ferum equum (bucephalum) qui à nullo subigi poterat, vt equitem sessoremve pateretur, tam subita vi ab adolescente adhuc eo, frenari potuisse. Aiunt enim indomitæ peruicaciæ primùm domandæ rationem ostendisse; moxq; præter omnium opinionem quadrupedem ascendisse, cùm multi frustrà eam Philippo regi operam nauare conati essent: sed præsagium fuit illud, vt dicebam, non exemplum bellicæ virtutis. Nam & Philippus in filio indolem vigoremque exosculatus, dixisse fertur: aliud tibi regnum quæras fili; nam te Macedonia non capit. Plinius cum de hoc equo scripsisset, subdit: *Nec Cæsaris dictatoris quę. quam alium recepisse dorso equus traditur, idemque hominis similes pedes priores habuisse, hac effigie locatus ante Veneris genetricis ædem.* Quibus verbis monstrosum potiùs quàm ominosum equum Plinius describit; cæterùm futurum perpetuum dictatorem portendebat, nam præterquam quod Dion scri-

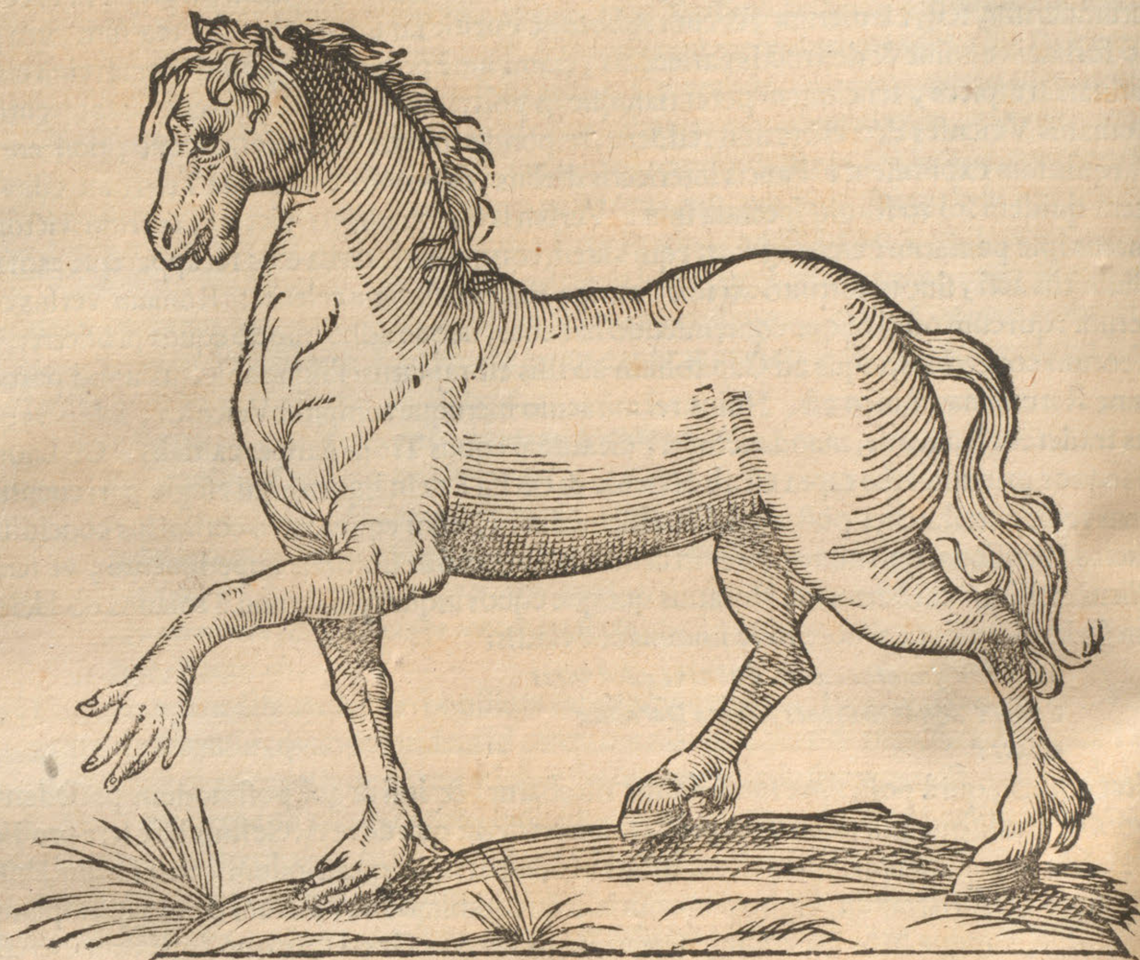
Equum Seianum habere quid.

Alexandri fortunam bucephalus præsagit.

Philippi de filio dictũ

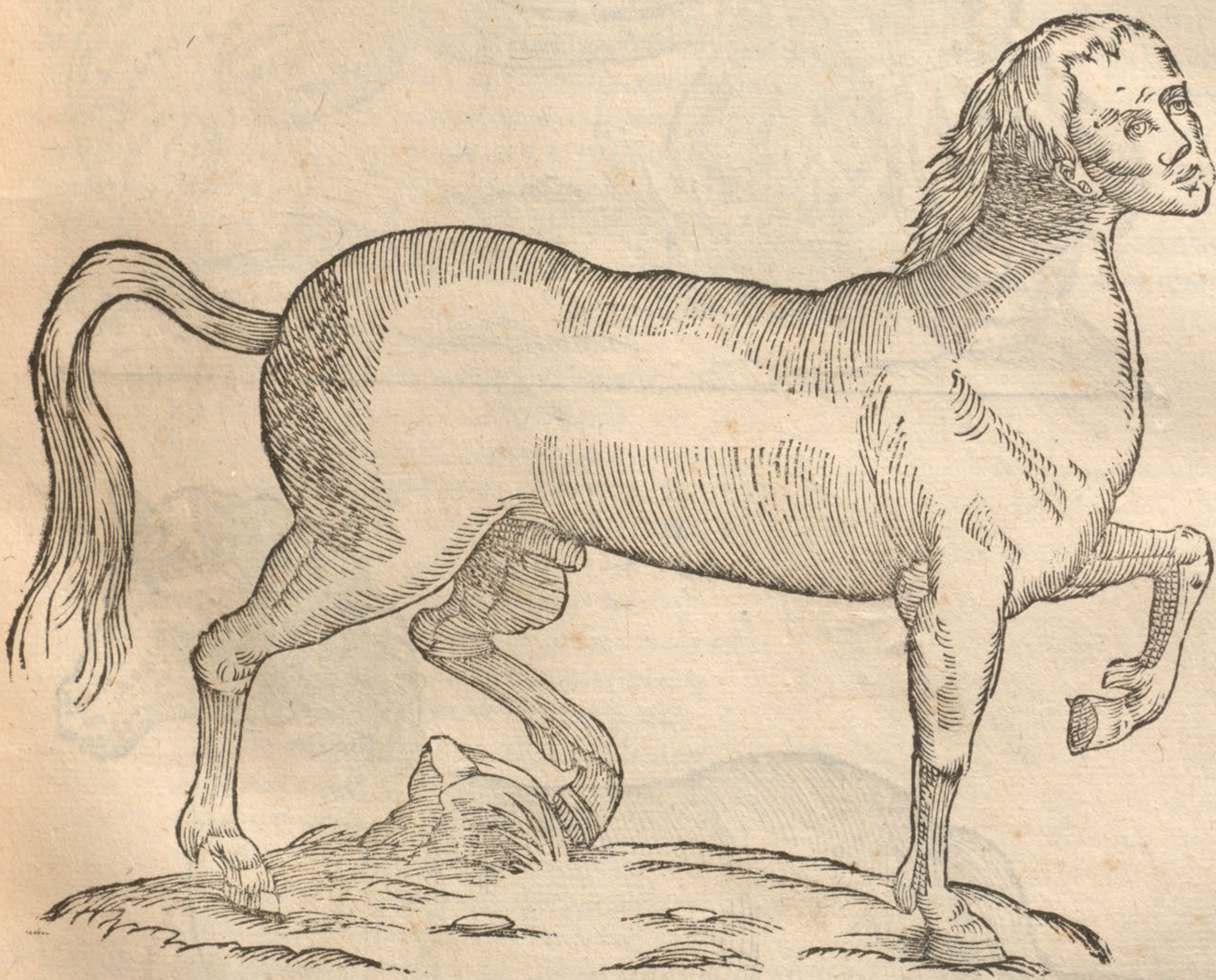
Cæsaris equus imperium præsagit.

scribit, immodica ipsum deinde cœpisse sibi polliceri, adeo vt triumphum quem prius ambiebat, vltra omiserit, aruspices imperium ipsum pollicebantur, vt Tranquillus testatur his verbis: *Caius Iulius Cæsar vtebatur equo insigni pedibus prope humanis, & in modum digitorum vngulis fissis; quem natum apud se, cùm aruspices imperium orbis terræ significare domino pronunciassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus ascendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genetricis postea dedicauit.* Huius prodigiosi equi icon ex chronico prodigiorum & ostentorum Con. Lycostenis hîc

A exprimitur, cui & aliorum equorum siue prodigiosorum siue monstrosorum effigies alias ex eodem in curiosi lectoris gratiam adieci. Prior pulli est præcedenti non absimilis, nisi altero pede destitueretur, & aures haberet pendulas & rostrum deforme. In villa Pomeraniæ Rekouu vicina Rugio ad ostium Viadri natus est, vt scribit Iobus Fincelius in libro de miraculis, capite horrẽdo, in quo loco oculorum maculę erant subruffæ, aures pendulæ, quales sunt canum sagacium, infimis auriculis cuti accretis. Os quoque erat monstrosum, labris inflexis, quemadmodum duæ tudiculæ compositæ, vt lactari non posset. Collum erat tortum & sinuosum distinctis coloribus variatum. Iuba erat impexa, plena phlegmatibus. Quando hinniebat, putabatur hinnire ingens caballus, ac si qui fortè ex nobilibus accederet, toto corpore mouebatur, terramque pulsabat, tanquam in rabiem versus, & quasi impetum in ipsos facturus. Erectus stabat, hinnitu terribilis. Ciues & colores ferre poterat, quibus accessum liberum permittebat. Cutis erat asperior & vestis villosa. Loco caudæ alta crista erigebatur, etiam mortuo pullo. Pes imus anterior, vnus erat humanus, alter nullus erat, sed tantùm tibia manca. Pedes posteriores erant equini. Triduum viuebat, deinde extinctus in triuio sepeliebatur. Natus est anno 1554. Anno autem 1254. Veronæ *Pullus auribus pendulis.*

D equa pullum equinum peperit, cætera quidem equum, sed humana planè facie. Paulò pòst inter Tuscos & Pisanos bellum exarsit, quo vniuersa ferè Italia conflagrauit. Eius monstri effigiem ex Ambrosij Parei libro de monstris & prodigijs hic quoque appingere placuit. Lycosthenes addit, ad huius prodigiosi equi murmur, vagitum & confusum humanæ vocis sonitum, accurrentem ruris illius accolam & nouo attonitum spectaculo, execto ingenti gladio monstrum occidisse quam ob causam cùm ad iudicium tractus & de monstruosi partus origine & de occidendi causa interrogaretur, horrore atque abominatione rei tantùm se fecisse, respondisse, eoque audito suspicionem omnem ademisse. Idem verò Iobus Fincelius testatur in Marchia non procul à Rhegiomonte subsequentẽ monstrosum equum natum esse anno 1555. vndiq; lacerata cute, caligis dependentibus & thorace scissis indutum. Postremus equuleus quinque pedibus Reate natus est anno mundi 3963. Alius Exquilijs anno 3824. Alius Bernæ Heluetiorum visus anno 1555. Et antea temporibus Alexandri Magni noui generis bestia maior elephante comparuit, tribus armata in fronte cornibus, equo simile habens caput, atri coloris. Hanc Indi appellant Odonta. Hec pota aqua intuens castra subito in milites impetum dedit, ne ignis quidẽ oppositi tardabatur ardoribus.

Pullus facie humana.

Equus lacerata cute.

Odonta.

doribus. Ad quam ſupprimendum triginta ſex milites fuerunt occiſi, atque tres & quinquaginta

A falcati inutiles facti, vixque tandem defixa venabulis occubuit. Marem aiunt temporibus Iani Italiæ accolam fuisse, magnique nominis si animum inspicias, virum; si corpus verò monstrosissimum, pubetenus scilicet hominem, reliqua verò equum referentem. Hunc scribunt 120. annos vixisse, ac terà morte reuixisse, vt author est Aelianus, & Volaterranus. Similes planè in Scythia Asiæ regione populos esse aiunt Hippopodes dictos, humana nimirum forma, sed equinis pedibus. Cum Xerxes cum exercitu Hellespontum transisset, ingens prodigium oblatum fuisse Herodotus, & Valerius tradiderunt: siquidem equa leporem peperit, quod facilè (inquit Herodotus) erat interpretari, fortè vt Xerxes, qui exercitum aduersus Græciam maximo strepitu, & ambitiosissimè ducebat, rursus pro seipso solicitus ad eundem locum fuga recurreret. Sed ne quis fabulosum omnino arbitretur, ex equa leporem natum, is M Antonium Baucium audiat Reuerendiss. Nicenis Episcopi à secretis, qui tam prodigiosum equæ partum oculatus testis proprijs oculis vidit, vt scribit in Epistola ad Petrum Toletanum medicum, & physicum, sed si recensere (inquit) volucro, cachinnum alicui sum excussurus, cum hamanam fidem planè superet. Ipse certè dum partum intuerer, somniasse potiùs mihi videbar, quam mirandæ huic rei interfuisse, quin imò
B hærebam sæpius, ac mecum animo reuoluebam, asinumue in Apuleianum versus essem magicis incantationibus, an verò ille is M. Antonius, qui pridem fueram esse denuo. Equa trimestri tantùm prægnans leporem peperis. Lepus editus continuo humana voce locutus est, & matrē dentibus suffocauit. Adhæc dum sanguinem maternum pro lacte sugeret, visæ sunt perpalā eius tergo plumæ longiusculæ innasci in alarum morem, quibus innatis, altiori quam soleant homines voce hæc protulit. Fundite iam lachrymas, & suspiria miseri mortales, ego hinc abeo; his dictis statim euolauit. O rem nulli credendam, sed vero ipso veriorem. Tabelliones publici septem numero huic ostento affuerunt, qui documenta sumpsere, testibus idoneis euocatis Hactenus ille. Homericus Xanthus præstantissimus Achillis equus etiam loquitur, & domino suo breui moriendum esse prædicit. Apud Phlegontem Trallianum Publius Imperator insania correptus Romanis hoc augurium minatus est:

Li.9.c.16. *Li.17. Antropologiæ.* *Xerxis fuga ex Græcia omen.* *Equa leporem parit.* *Lepus ex equa natus loquitur.*

Nisea quando frænis, auroque superbæ
Egredientur equæ, proprijs de sedibus albæ,
(Arte Siracusis quas in locupletibus olim
C *Dædalus Ection iucundæ nobile pignus*
Fecit amicitiæ præsepia ad ærea stantes,
Aureaque inter se connectunt vincula cunctas.
Quis super insignis radijs, oculosque coruscans
Inuehitur famosi Hybernionis inclyta proles)
Tum grauium te Roma attinget summa malorum.
Nam magnus veniens exercitus omnia perdet,
Ciuibus orbabit fora, & vrbes igne cremabit,
Sanguineque implebit riuos, & sanguine manes
Seruitioque premet spe libertatis adempta.
Nulla virum è bello reducem tunc fœmina diro
Excipiet: Pluto nigro, sed tristis amictu
Sub terras rapiet natos, matresque, patresque,
Marsque peregrinis coget seruire relictos.

D P. Callimachus Experientis in Attila, de eo talo narrat portentum: Signa mortis præcesserant, quod reuertenti ab Italica expeditione, in transitu Liciamnis, qui Rhetos diuidit à Vindelicis, mulier fanatica in equum inuecta, clamauit ter, retrò: equusq; quem propè in delicijs habebat, ipso nuptiarum die, nullo ægritudinis signo præcedente, subitò interijt, & nouæ nuptæ cubiculum intrantis pes dexter sic limini impactus est, vt præ dolore aliquantisper assederit, auditaque est eius vox dicentis: Si tempus est, veniam, quibus verbis mortem in dolore compellasse credidere. Cræso bellum gerente cum Cyro, cùm minimè crederet vnquam forè, vt Cyrus Sardis copias admoueret, Herodotus scribit omnia suburbana colubris impleta fuisse, quos, vt existimabant, equi, cùm ad pascua irent, comedebant. Id Cræso (inquit) cernente, visum est, vt erat, portentum esse: ideoque mittendum ad coniectores Telmisses. Qui missi sunt ad eos consulendos vbi accepere responsum, didicereq; quid sibi vellet, significaretq; portentū, non contigit vt Cræso renunciarent. Nā priusquā retrò Sardis reueheretur, Cræsus erat captus. Telmisses ita cognouerāt, exercitū externū Cræso illic affuturū, qui cum afforet, indigenas subigeret, quod dicerent colubrum terræ filium esse equū hostem, & aduenā. Hæc Telmisses Cræso sunt interpretati, sed iā capto, nōdum tñ gnari eorū quæ Sardib & Cræso cōtigerāt. Castor & Pollux bello Latino apud locū Iuturnę visi sunt equorū sudorē abluētes, cū ędes eorū quæ iūcta fonti erat, sponte patuisset.

De Attilæ portentum. *Lib. 3.* *Colubri ab equis deuorati.* *De Castore, & Polluce omen.*

Ijdem bello Macedonico equis albis inſidentes P. Vatinio Romam nocte venienti, ſe obtuliſſe E dicuntur,inquit Lactantius Firmianus,nunciantes eodem die regem Perſen victum,atq; captum, quod paucis poſt diebus literæ Pauli verum fuiſſe docuerunt. Valerius Maximus addit Vatinium à Senatu propterea in carcerem coniectum fuiſſe, tanquam maieſtatis eius,& amplitudinis vano ſermone contemptorem, ſed poſtquam Pauli literis illo die Perſen captum apparuit,& cuſtodia liberatum,& inſuper agro,& vacatione donatum eſſe. Nunc de ſomnijs aliquid dicamus. Nigros equos videre in ſomno infelix quicquam potius portendere, albos contra ſemper bonum diſcimus ex his ſenarijs, qui leguntur apud Suidam:

Lib. 2. de orig. erroris cap. 8.

Equos nigros in ſomno videre quid portēdat.

Ἵππους μολαίνας οὐ καλὸν παντος βλέπειν,
Ἵππων δὲ λευκῶν, ὄψις, ἀγγέλων φάσις.

Coniectores eos,qui ſe caput equinum,vel caninum,vel aſininum habere ſomniarunt, in ſeruitutem, vel id genus ærumnas dedendos eſſe ſuſpicātur. Sūt enim tria hæc animalia ſeruituti mirum in modum obnoxia. Aiunt etiam equum in ſomnis viſum,qui ſe portet, polliceri,vt amica amantis imperio facilè ſit ſubijcienda,morigeraque in poſterum futura. Quod verò Nero Aſturconem quo maximè delectabatur,poſteriore corporis parte in ſimiæ ſpeciem abijſſe per quietem videre F viſus,ac tantum capite integro hinnitus edere canoros,oſtento fuit,quòd illa equi ferocitas in ſimiæ ludibrium eſſet abitura. Suetonius exitium Neronis portendiſſe teſtatur. Euripides aurigæ Rhæſi in ſomnium,quod ea habuit nocte,qua prǽſtātiſſimos regis equos Vlyſſes,& Diomedes abduxerunt, recitat,quod tale eſt: Per ſomnū autem huiuſmodi quædā opinio mihi obijcitur: equarum enim, quas ego nutriui,& parere docui iugo, Lupi robuſta videbantur terga premere, atque verberantes cauda pellis equinæ ſetas agitare; ipſe verò ronchum ex repagulis emittere, irā ſpirantes,& metu turbidæ renitentes. Pelopidæ verò ſomnium minimè prætereundum fuerit,de virgine immolanda,pro qua equa immolata fuit,vt Plutarchus recitat his verbis. Poſtquam pugnare decretum eſt, & apud Leuctra Lacedemonijs caſtra ſunt oppoſita, ſomnium Pelopidam non mediocriter perturbauit. Sepulchra filiarum Scedaſi in campo Leuctrico ſunt,quæ inde Leuctrides appellantur:ibi enim vim hoſpitum Spartanorum paſſæ humatæ ſunt. Eius tam atrocis,& nefarij facinoris vindictam pater à Lacedæmonijs cùm non impetraſſet, execrationibus in eos per actis ſeipſum ad ſepulchra filiarum iugulauit. Sortes autem, & oracula ſubinde monebant Lacedæmonios,cauerent ſibi à Leuctrico piaculo:neque id vulgò ſatis intelligebatur, ambiguitate loci fallente: nam & in Laconica maritimū eſt oppidū, & locus apud Megalopolim Arcadiæ, Leuctro vtrique nomen. Cæterum is caſus multis ante Leuctricam pugnam euenerat temporibus. At G Pelopidas vidit per quietem puellas iſtas circum ſepulchra lamentātes, & Lacedæmonijs diras imprecantes, ipſum autem Scedaſum ſibi præcipere, vt ſi victoriam de hoſtibus expeteret, fuluam virginem filiabus ſuis immolaret. Atrox hoc, & nefarium mandatum ratus, vt ſurrexit, rem cum aruſpicibus,& magiſtratibus communicauit. Erant qui nequaquam negligendum detractādumq; id eſſe cenſerent, collectis exemplis de vetuſtis Menœceo Creontis filio, & Macaria Herculis: de poſterioribus Pherecydem philoſophum à Lacedæmonijs necatum, pellemq, eius à regibus oraculis monitu aſſeruari: Leonidam quoq; vaticinium ſecutum, victimam quodammodo ſe pro Græciæ obtuliſſe: tum homines Baccho crudiuoro immolatos à Themiſtocle ante naualem pugnam Salaminam: atque his omnibus rem feliciter geſtam, teſtimonio fuiſſe. Contra Ageſilaum cùm contra eoſdem, quos Agamemnon, hoſtes ab eodem loco copias duceret, Aulide vidiſſe deam poſtulantem, vt ſibi filiam mactaret, eumque quod id mollitie victus non perfeciſſet, re infecta turpiter expeditionem eam diſſoluiſſe. Alij verò id ſacrificium ita barbarum, ac impium H fieri prohibebant, nulli eorum qui præſtantioris humana naturæ eſſent placiturum. Non enim Typhones iſtos ait Gigantes, ſed Deum hominumque patrem regnare; ſtultum porrò eſſe, numina putare, quædam, quæ cæde & ſanguine hominum delectentur:& profectò ſi ſint aliqui, nihil eos poſſe,contemnendoſque eſſe: abſurdas enim has eorum, & immanes cupiditates ab impotentia, & malitia animi proficiſci. Hæc primioribus ita diſceptātib. & Pelopida cùm primis animi dubio, equa nullum adhuc coitum experta, vt à grege aufugerat, per caſtra diſcurrit, eoque conſtitit loco,vbi conſultabatur: cuius cū coma fuluo colore rutilans, ceruix erecta,& laſciuiens, hinnituſque ferox alijs ſpectaculum præbet: Theocritus vates re animaduerſa, Pelopidā alta voce compellat, adeſſe ei victimam, neque aliam victimam expectandam, hac quam Deus obtuliſſet vtendum. Proinde equam ad ſepulchra virginum redimitam coronis adducunt, factiſque votis læto animo immolant, de ſomnio Pelopidæ,ſacrificioque per caſtra vulgato rumore. Hæc itaque de Pelopidæ ſomnio Plutarchus.

Equi caput habere in ſomno.

Nero equū poſteriore pate ſpecie Simiæ vidit.

Pelopidæ, ſomnium, de immolanda virgine.

Equa pro virgine mactata.

A

HISTORICA.

QVANDOQVE in equis quædam ceu humani ſenſus veſtigia comperta eſſe alicubi oſtendimus. Cæterùm quod de Clodouei Francorum Regis equo hiſtorici tradunt non ei equo ſed D. Martino aſcribi debet. Ferunt itaque hunc regem, ad Chriſtianam fidem conuerſum, conſentientibus proceribus bellum Veſtgothis intuliſſe, non ſolùm quia terras Francorum occupauerant, ſed quia Arrianæ perfidiæ aſſertores erant.

Clodouei regis votum.

Cùm in eo prælio ab hoſtibus vrgeretur, S. Martino equum cui inſidebat vouiſſe, ſi victor euaderet: voti verò compos cùm eſſet factus, equum pretio centum aureorum redimere voluiſſe, ſed cùm equus loco non moueretur, ducentos impendiſſe, & confeſtim ducentem ſecutum eſſe. Tum regem iocosè dixiſſe: Martinus quantum video, auxiliator eſt facilis, ſed mercator difficilis. Simillimum ei quod Clodoueo accidit, contigit poſtea ſub Pipino Gallorum Rege. Nam quidam nomine Vvillimarus, graui infirmitate depreſſus voto promiſit oblaturum ſe equum Eccleſiæ B. Galli confeſſoris. B Incolumitate recepta, voti immemor non perſoluit: verùm fortè fortuna, cùm Birthlonem virum nobilem comitaretur eques, ad B. Galli Eccleſiam peruenêre: recedentibus omnibus equus Vvillimari ſubſtitit, neque à foribus Eccleſiæ vllis conatibus auelli potuit. Pudore tandem ductus Vvillimarus, dilatæque voti ſatisfactionis compunctus aſtantibus omnibus rem aperuit, atque ita equum Eccleſiæ obtulit. Id narrat Vvalfridus Strabus in vita S. Galli apud Surium.

Equus à foribus eccleſiæ auelli nolens.

Egit igitur equus quoddam quaſi prophetantis officium, ſicut Balaam aſina, conſcientiam domini mortuam miraculo excitauit, & quod nemine loquente dederit, acta peregit haud dubiè, ſic diuina diſpoſitione operante. Iam verò equi ſanctis hominibus ita obtemperarunt vt nullo domitore fuerit opus; quando ſedentis ſanctitas id expoſtulauit, Sanctus enim Malachias Epiſcopus cùm aliquando Eboracum perueniſſet, comitumque ſuorum cauſa plurima vrgeret equorum neceſſitas, oblatus eſt ei indomitus equus, duriſſimè quemlibet ſeſſorem ferens.

Equi ſanctis obtēperant.

Malachias oblatum perbenignè accipiens ſibi ſternendum mandat, quo adeò commodè eſt vſus, vt peritè domitum mox conuerſus inuenerit, eoque ad nouennium, id eſt, reliqua tota vita ſit vſus, vt memorat ſanctus Bernardus Abbas Clareuallenſis in S. Malachiæ vita. Præterea ſi quando ſtudioſiùs quàm par C eſt, clerici equis alendis & domitandis ſe dedunt, diuinis rebus poſtpoſitis, vltionem diuinam breui aliquando perdidicere. Nam Theophilactus Conſtantinopolitanus patriarcha adoleſcens adhuc electus cùm contrà decorem & officium equas plurimas aleret, vnam verò inſigniorem præcipuè, vt in prohœmio dictum eſt, amaret, vt ante abſolutum quod inchoarat, ſacrum, partum videndi cauſa eccleſia excederet, equitatione qua maximè afficiebatur, perijt, alliſo corpore, nam cùm inde ſanguinem per os reijceret, & in aquam inter cutem incidiſſet, diem tandem extremum clauſit.

Clerici equis alēdis nimis ſtudioſi puniti.

Sæpè verò id ita contingit effrenatis hominibus equis abutentibus; nam vt narrat B. Petrus Damianus ad Deſiderium Abbatem, de quibuſdam miraculis, Deus per equos hominum vitia vlciſcitur. Clerico enim cuidam Burgũdo indiſciplinato ac mundanis rebus prorſus dedito equa erat inſignis, cui plurimùm ob curſum confideret, armatorum collecta manu, diuinis contemptis verbis, factioni ſtudebat & æmulationi: dimicaturus igitur cum aduerſario audaciorem ſe exhibuit. Caſu autem, immo Deo diſponente contigerat, vt præcedente nocte equa ſoluta egreſſa ſtabulum per domum erraret, aceruumque ſalis inueniens ex eo plurimum comederet, atque ideo ſiti plurima affligeretur.

Per equos homines puniti.

Dum inſidens clericus obuium æmulum in agro aggreditur, equa proximum præſentiens riuum extortis de manu ſeſſoris habænis, ad quas accurD rit, vbi tum hoſtili manu occiditur, tum aquis demergitur occiſus. Memoratur præterea à Zonara in Conſtantino Leonis philoſophi filio, quomodo equus eius exultans exercitui pernitiem attulit. Cùm Conſtantinus ille, ac eius mater Zoes, imperarent Conſtantinopoli ac Simeonem Bulgarum induſtria Phocæ legionum domeſtici inſigni victoria ſuperaſſet, ob defatigationem, & ſudorem Phocas equo deſcendens ad fontem quendam ſe recreauit. Interea equus miniſtri manibus elapſus in planitie caſtrorum ſine ſeſſore exultabat; qui cùm inſignis eſſet, tantum terrorem incuſſit exercitibus, Phocam cecidiſſe ratis, vt & pugna & perſecutione hoſtium abſtinerent; quod cum Bulgarus hoſtis è ſpecula quadam vidiſſet, ſuos cohortatus contra Romanos ducit, ſubitoq; in perturbatos impreſſione facta, vniuerſos in fugam conuertit, in qua alios Bulgaros aſſecuti occiderunt, alij inuicẽ conculcati perierunt.

Conſtantinus à Bulgaris victus.

Li. 24. c. 8.

Romaricus miles referente Vincentio, cõſanguineo ſuo equum tradidit, vt ſe mortuo venderet, & pauperibus daret: ſed ille equam vendidit, & ſibi pecuniã retinuit. Poſt dies autẽ triginta anima eius reuerſa, inquit: triginta diebus fui in pœnis tartari: ſed tu qui nõ pauperibus quod iuſſerã dediſti, hodie eo venies, me in paradiſũ tranſlato. Eodẽ die

Equus pauperibus relictus.

dæmones illum rapuerunt & in altissimo monte post duodecim dies cadauer illius est repertum. E
Maledicentia punita. Daphidas Telmissensis Grammaticus adeo maledicus in omnes fuit, vt legimus apud Suidam, vt nec ipsis dijs parceret: is itaque Delphos profectus deridendi causa rogauit Deum: num equum suum reperturus esset? cumque responsum fuisset: celeriter esse reperturum, ad vanitatem oraculi coarguendam, passim iactabat, equum se nec amisisse, nec habuisse. In reditu autem ab Attalo Pergami rege, quem maledictis lacerauerat, comprehensus & è rupe, cui equi nomen erat, præcipitatus, interitu suo veritatem oraculi comprobauit. Est autem & illud valdè memorabile quod accidisse memorant insignes authores apud Constantinopolim ante sacellum Deiparę Virginis. *Equus pictus hinnit* Media enim nocte, cùm nullus ibi equus adesset, pictus tantummodò, ille omnium terrore magno bis hinnire auditus est, vti iam idem acciderat ante annos plus minus quinquaginta. Id *Lib.8.* autem accidit Clemente V. Pontefice, vt narrat Nicephorus Gregor. & Genebrardus in Clemente V. Strodenses Angli quomodò impietatis temeritatisque suæ pœnas D. Thomæ Cantuariensi *L.13.Hist. Angl.* Archiepiscopo dederint, breuiter sic narrauit Polydorus: Irridentes (inquit) Archiepiscopum caudam equi cui insidebat, amputarunt. At postea nutu de ita accidit, vt omnes ex eo hominum *Angli qui caudati.* genere quid id facinus fecissent, nati sint instar brutorum caudati. Refert Vincentius in suo speculo naturali & Gulielmus Malmsburiensis monachus in sua historia, tempore Petri Damiani F *L.3.c.103* fuisse duas vetulas in via publica qua Romam itur: quales D. Augustinus appellat stabularias, id *Lib. 18. de ciuit. dei cap. 18.* est transeuntes ad hospitia pro mercede suscipientes (nam stabulum propriè hospitium venale & publicum dicitur,) quæ in vno commorantes tigurio, vna quoque arte malefica imbutæ, hospitem quandoque solum aduenientem, in equum, vel suem, vel asinum mutabant & certo pretio *Hospites in quadrupeda imutati* mercatoribus diuendebant. Quodam die iuuenem histrionicis gesticulationibus victum exigentem, hospitio exceperunt & in asinum verterunt, multum eo lucri facientes, qui gestuum miraculo destineret transeuntes, nam ad anus mandatum nutumque quocunque modo mouebatur: non enim illi intellectus perierat, sed loquela. Ingentem inde quęstum fecerant vetulæ. Quo cognito vicinus carè asinum redemit. Cautio tamen hæc à mulierculis adhibita est, vt custodiretur ne in aquam descenderet. Seruatus diu ab aqua & tandem in cautiorem nactus custodem, in lacum proximum se coniecit: ibi se aliquandiu volutans, proprię restituitur formæ. Cumque ab eodem obuius sciscitaretur eius custos, num asinum vidisset? ille se esse respondit. Famulus ad herum retulit, herus ad Leonem Pont. sanctissimum. Conuictæ anus idem fatentur. Dubitantem Papam confirmauit Petrus Damianus, vir eruditissimus, probato exemplo de Simone mago qui suam Faustiniano imaginem impresserat. Quidam nomine Præstantius (inquit D. Augustinus loco paulò antè citato,) patri suo contigisse indicabat, vt venenum illud per caseum in domo sua à stabularijs illis mulierculis exhibitum sumeret, et iaceret in lecto quasi dormiens, qui tamen nullo modo poterat excitari. Post aliquot autem dies eum velut euigilasse dicebat, & quasi somnia enarrasse quæ passus esset, caballum se scilicet factum, annonam inter alia iumenta baiulasse militibus, quæ *Lib. 18.* dicitur retica quoniam ad retia deportatur. Quod ita v. narrauit, factum fuisse, compertum est, quę tamen ei sua somnia videbantur. Vincentius item scribit Pudicam feminam, in quam vesano amore exarserat Ægyptius à maleficio in equam versam & à D. Macario Aegyptio eremita restitutam. Otho autem Episcopus Frisingensis scribit D. Macarium, cùm ad eum adduceretur ista pu- *li.1.Chron.* ella, quam amici in equam à maleficis mutatam dicebant, dixisse, puellam se videre non equam: amicis inquam equam visam fuisse, sed viro sancto puellam: itaque ad deum fusis precibus, tam puellam quam amicos eius à præstigijs dæmonum liberasse. G

AB EQVIS OCCISI. H

Hippolyti interitus. HIPPOLYTVM Thesei & Hippolytes Amazonum reginæ filium, cùm currus iuxta mare agitaret, (patris furorem fugiens, quòd falsò accusatus esset de stupro Phedræ nouercæ intentato,) apparentibus phocis equi exterriti rupto curru discerpserunt, vt supra indicauimus: qui exitus nomini tanquam omini infelici respondit. Idem nominis omen in *Hippolytus martyr.* Hippolyto nostræ religionis euentum habuit. Is enim Ostijs Tyberinis marty r sub Decio Cæsare & Valeriano præfecto ab equis dilaceratus est. Cuius mortem describens Prudentius, de iudice Romano hos versus reliquit:

Ille supinata residens ceruice, quis inquit
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergo sit Hippolytus, quatiat turbetque iugales
Intereatque feris dilaceratus equis.

Licinus

A Licinius imperator, cùm filiã Christianæ religionis cultricem ab equis discerpi vellet: ipse à suo- *Licinij*
rum vno morsu interfectus est, vt Textor memorat. Plutarchus recitante eodem, in Parallelis *mors.*
(minoribus) ponit Comminium quendam, Comminij ex Aegeria filium, qui à Gidia nouerca
(cuius votis parere noluerat) stupri instar Thesidæ accusatus fugiens, ab equis sit dilaniatus. *Præchmen*
Præchmen Eubœæ rex bellum Bœotis inferens ab Hercule pullis equinis alligatus est, vt in duas *Rex.*
partes discerperetur, vt legitur apud eundem Plutarchum. Boetis Persa, vrbi Gazæ præfectus, *Bœtis Per-*
capta vrbe equis raptatus est ab Alexandro Magno, vt author est Sabellicus. Nota est historia *sa.*
Metij Suffetij apud Liuium, quem cùm Albanorum esset dictator, ob proditionem & defectio- *Metius*
nem, Tullus Hostilius Romanor. Rex victoria contra Veientes potitus, nudatum regijs orna- *Suffetius.*
mentis alligari quadrigis in diuersa nitentibus præcepit: cuius corpus agentibus lictoribus & vi
equorum trahentium, vtroque spectante exercitu, in partes plures discerptum est. Hippodorum
quendam Codridarum vnum narrat Aelianus, filiam eò quod apud mœchum deprehendisset,
currui alligari & discerpi iussisse. Carolus Magnus superatis hinc inde bello Saracenis Ganalo- *Adulteriũ*
num ad Marsurium & Belingandum adhuc debellandos in Hispanias mittit his conditionibus, *punitum.*
vt Christi fidem & pacem acciperent aut certum auri & argenti sibi pondus tributi nomine pen-
B derent. Ganalonus mandatum quidem perfecit: cæterùm auro corruptus, proditor exercitus Ca-
roli factus, consilium tale hostibus dedit, quod secuti illi, Rolandum ducem cum flore totius Gal-
lici exercitus cecidere. Carolus tam atroci nuncio perculsus, debellatis hostibus, Ganalonum
proditionis conuictum, ferocissimis quadrigis distractum fœdè laniauit. Brunechildis Athana- *Brunechil-*
gildi Visigothorum Regis F. vxor Sigeberti Francorum Regis, vno pede & brachio multata, ad *dis Regina.*
caudam equæ indomitæ religata, ex Lotharij Regis & procerum sententia, ob inaudita scelera
& decem res extinctos extincta est, vt Auentinus memorat, alijque passim. Saxo tradit Iar- *Lib.3.*
mericum Danorum Regem, comites, duces, principes Teutonicæ gentis captos, traiectis fune *Lib.7.*
tibijs, equis in diuersa raptantibus præbuisse lacerandos. Sub Hunnorum in Europam aduentum
anno Domini 373. quædam mulier, quæ in viri nece deprehensa fuerat, capitis accersitur, inquit
Bonfinius, homicidij conuicta pariter & adulterij, vsque adeò Regis Gothorum Hermanarici *L.2.dec.1.*
iram facinoris indignitate succendit, vt quatuor equorum discerptu multaretur. Brixiani Henri-
co VII. imperatori Theobaldo Brussato auctore rebellantes, tandem obsidione longa, fame, *Theobal-*
ferro, flammaque perdomiti sunt. Theobaldus ante illud Spiræ à Cæsare militari parazonio do- *dus Brus-*
natus fuit, eiusque beneficio ab exilio in patriam receptus. Is referente Cuspiniano cum paucis *satus.*
C militibus in monte qui Brixiæ imminet, capitur & ad Cæsarem perducitur: quem acerbissimis
verbis, vt proditorem incessit diligentissimeque curatum (vulnus enim lethale habuit) equo al-
ligatum per exercitum raptari, in quatuor dein partes dissecari iussit. Hector Boethius testatur
Gualiam totam ab Eduardo Anglorum Rege I. subactam esse, principem in bello cæsum ac fra-
trem pedibus ad caudam equi religatis ad locum supplicij tractum, in quatuor partes discerptum
easque in diuersas Angliæ ciuitates missas, ad defectiones cohibendas. Anno salutis 1536. vitam
finijt Galliæ Regis filius natu maximus Franciscus, (vt refert Sleidanus,) octodecim annorum
adolescens, veneno perijsse fama fuit, & Italus quidam Sebastianus Moncucullanus in suspicio-
nem vocatus habita quæstione, diuersis equis Lugduni fuit distractus: & rex datis postea literis ad
Germaniæ principes, inter alia grauem ea de re querimoniam habuit, in Antonium Læuam &
Ferrandum Gonzagam, Cæsaris administros, omnem inuidiam facti conferens. Sed de ijs qui *Ab equis*
vel iustè vel iniustè equis distracti sunt hæc sufficiant. Sunt item quos vel deuoratos vel demorsos *demorsi &*
ab equis interijsse legimus; Notissima est in poëtarum libris siue historia siue fabula Diomedis *deuorati.*
Thraciæ Regis, qui dum equos suos humana carne aleret, ab Hercule illic iter faciente equis ip- *Diomedis*
D sis datus est in pabulum, vt breuiter inter alios meminit Ouidius in Ibin: *fabula.*

Vt qui Threicij quondam præsagia regis Fecerunt dapibus sanguinolenta suis. *Glaucus Si-*

Aegidius Masertus in Argonautica Flacci commentans, Abderum scribit vnum fuisse eorum, qui *syphi filius.*
ab equis Diomedis interfecti sunt & deuorati. Glaucus filius Sisyphi (qui apud Potniam regna- *Adulteriũ*
uit) cùm equos & ipse suos humana carne aleret, ab eisdem tandem etiam deuoratus est, vt alicubi *punitum.*
ex Virgilio demonstrauimus. Hippomenem Atheniensium principem fuisse referũt, qui Limonem *In Themi-*
filiam in adulterio deprehensam vnà cum equo feroci conclusit, nec huic, nec illi cibum præbens. *stocle.*
Equum igitur fame in rabiem actum, puellam deuorasse. Hinc ortum adagium à Diogeniano po- *4.Reg.c.9.*
situm: *Magis impius Hippomane*. Inuenio etiam apud Plutarch. Neoclem Themistoclis filium, equi *Iesabel*
morsu interijsse: sed & in sacris literis legimus Iehu, occupato regno Israelitarum, Iesabelem im- *impia.*
piam, quæ fuerat multorũ causa malorum, iussisse præcipitari deorsum: itaq; equorũ vngulis con- *L.16.c.21*
culcatã esse, sic, vt sola caluaria capitis ad sepeliẽdũ inueniretur: canes verò eius linxisse sanguinẽ. *Theodorici*
Theodoric. Gothorũ rex, vt testatur Nicephorus, cũ indomitũ equũ ascenderet, hastã erecta (quæ *regis o-*
ante tabernaculũ regiũ more gentis suæ erecta erat) concussit: illa obliquè in eum illata, latus eius *bitus.*

Carolomani mors. vulnerauit, quo vulnere etiam obijt. Sic & Carolomanum testatur Æmilius, in equo ludibundum dum refugientem domum puellam insequeretur, impetu equi intra humile ostium illatum, corporis compagem soluisse. Sed & Corsum Donatum Florentinum scribunt Fulgosus & Sabellicus, cùm ad prosperum rerum suarum successum eius existimatio nimium cresceret, ideoque populo in suspicionem veniret tanquam in vrbe tyrannidem affectaret, furente populo, & ædes ipsius, Libertatis accepto vexillo, oppugnante, clam in equum conscendisse; & cùm milites quidam eum insequerentur, ab equo delapsum, stapedi adhæsisse atque adeò ab equo conculcatum fuisse. Nostris denique temporibus Fabius Pepulus, comes illustrissimus, & heros inuictissimus, vrbe egressurus vnà cum liberis, cùm equi consternati nullo modò ab auriga cohiberi possent, ipse sibi liberisque consulturus, singulos quàm fieri licuit sine læsione rheda exponebat, sed desiliturus, adhæsit implicitus, atque ita alliso saxis capite perijt, Hippolyti in morem.

Lib.3. Li.6.c.11. Lib.3.c.8. Fabij Pepuli mors.

EQVITATIONIS COMMODA, & incommoda.

MOTVVM qui exercitij causa assumuntur (inquit Galenus) alij per nos fiunt, vt ambulatio; alij extrinsecus, vt nauigatio & gestatio quælibet: nonnulli misti planè sunt, vt equitatio: non enim vt in vehiculis præsertim in quibus statim quiescas, ita etiam cum equo insideas, accidit, vt à gestante tantùm agiteris, ipse nihil agas; quin spinam erectam sustinere, tum vtrisque feminibus equi costis firmiter hærere & crura extendere oportet, etiam ante prospicere: in quo non modo visus, sed etiã collum laborat. Præcipuè tamen viscera hoc genere agitantur. Plato in Timæo statim à gymnastica exercitatione reponit vectionem facilem siue equo, siue nauigio, siue vehiculo fiat alio. Atque harum vectionum alia tamen alia est laboriosior: Equitatio autem concitatior, & per inæqualem locum facta ex Ficini iudicio harum exercitationum robustissima censeri possit. Istiusmodi in primis equitatio minimè laudanda est, nam sæpe aliquam circa renes partem vel Galeno testante ruperunt aut circa pectus læserunt, quandoque etiam seminarios meatus. Imperatrix Irene, vxor Ioannis Ducæ, cùm Theodorum peperisset, accidit, vt spectandæ venationis causa, per longum spatium ab eo traheretur, vnde læsa matrice parere desijt, vt scribit Gregoras lib. 2. Sed de equitationis facultatibus diligentissimè scripsit Mercurialis, tam in medicorum quàm equitum gratiam. Est (inquit) non parua differentia, an equus (sic appello equum, mulum & aliud quoduis portandis hominibus accommodatum animal,) lentè celeriterve gradiatur, an succusset, an asturco sit ac tolutarius, an currat. De tacita ac lenta agitatione scriptũ inuenitur ab Antyllo atque Aëtio, si placidè equus gradiatur, nihil magis quàm lassitudinem & præsertim inguinibus afferre: de hac inquam verba faciens Hippocrates memoriæ prodidit, continuam equitationem lassitudinem magnam parere, hominesque infœcundos & coeundi impotentes reddere, necnon dolores diuturnos & claudicationes generare: neque iccirco sententia Hippocratis damnanda videtur, quod Aristoteles contrario planè sensu scriptum reliquerit, equitantes assiduè libidinosiores euadere, quoniam genitalia continua attrectatione, motioneque incalescentia spiritum conspiciunt, sicque coeundi cupiditas inducitur: siquidem Hippocrates de placida & nimis frequenti loquitur, vtpote quæ leni motu non ita calefaciat & pendentes coxas atque pedes obledat: Aristoteles verò de ea quæ equo celeriter gradiente & interdum succussante, sed non admodum frequenter exercetur, verba facit. Hæc etenim equitando facta exercitatio, vt Antyllus & Aetius crediderunt, totum corpus laboriosè concutit, & magis adhuc omnibus alijs exercitationibus. Vnde ab Alexandro Tralliano in dolore capitis, quem causa frigida gignit, adhibetur, sicut in epilepsia, in surditate, præsertim verò stomachum firmat: vt non immeritò scriptum sit à Plinio, equitationem stomacho & coxis vtilissimam reputatam fuisse: qua item ratione in singultu curando ab Aetio vsurpatur, sensuum instrumenta subinde purgat, eaque reddit acutiora, hydropicos (vt sentit Trallianus) si quid aliud maximè iuuat, solutam aluum & fluentem, dicente Celso, coercet, crura quoque tenuia crassefacit, quòd Germanici exemplo testatur Suetonius. (Suetonius scribit Germanicum crurum gracilitatem assidua equi vectatione post cibum repleuisse) alioqui equitatio à cibo teste Auicenna noxia est, quod periculum sit, ne cibus in ventriculo putrescat, cæterum thoraci maximè aduersatur, necnon vesicæ malè affectæ, in cuius vlceribus curandis ante cætera huiusmodi exercitationẽ vitari placuit Archigeni illi, præstantissimo Hadriani Imp. Archiatro: coxis etiam obesse scripsit Hippocrates; quanquam in hac re varias auctorum posteriorum exstare sententias reperio. Themison Methodicorum princeps in coxendi-

Li.2.de sanit.tu.c.31. Cap.5.de ratione victus salub. Lib.de parua pilæ lusu. Li.6.de arte gymnast. cap.8. Oribas lib.6.cap.24. Aetius lib.3.cap.7. Li.De aere, locis & aqua. Hippocrates et Arist. conciliati. Li.27.c.7. L.11.c.30. Lib.9.ca.3. In Caligula.

A coxendicum dolore, ἰσχιάδος nomine à Græcis appellato equitare imperabat ægrotantes, quo magis ob vehementiam motus partium faceret vexationem: post ipsum idem confirmauit Theodorus Priscianus quem modo citaui, Plinius. Ex altera parte iam diximus Hippocratem coxis equitationem inimicam, earumque dolorum parentem reputasse, quem secutus Cælius Aurelianus Themisonis placita insectatus est tanquam veram ischiadicorum curationem destruentia. Ego, cùm animaduerto in hac exercitatione vehementer coxas incalescere, ac ex motu debilitari, ita sentio humores defluentes faciliter ibi decumbere, atq; inde dolorificas affectiones excitari, tanto magis affectus iam excitatos, quasique inueteratos acerbiores & indissolubiores fieri reor: quibus item rationibus equitationem à Celso podagricis iure damnatam fuisse puto. Equitatio peracta succussante equo prædictis duabus proculdubio deterior est, nimirum quę vniuersum corpus molestè quasset & dolores excitet augeatque: sicut in Niptris ille sapientissimus Græciæ saucius intelligebat, vbi diceret: *Pedetentim ite & sedato nisu, ne succussu arripiat maior dolor*. Quod item Lucilius poëta antiquissimus innuit, dum equum succussantem, tetrum nuncupauit hoc versu:

Cæl.li. 5.c. 1. *L. 2. ad Timo. cap. 21.* *Li. 4. c. vlt.* *Cicero 2. Tus.* *Non. Marcell.*

Succussatoris tetri, tardique caballi.

B Adhæc succussationem vehementer caput offendere, collum & dorsum & nates, experiuntur illi qui aliquando in hunc modum equitare coguntur. Denique si vlla est equitatio, quæ viscera præcipuè (id enim fatetur Galenus) agitare apta sit, proculdubio nunc proposita talis est, à qua non solùm interiora omnia concuti, verùm etiam suspendi quasique arripi videntur. Illud vnum habere iuuamen potest, vt cibis atque crudis humoribus concoquendis, aluoque ciendæ ac vrinæ proliciendæ, necnon à renum (quod Auicennæ placuit) loco lapillis atque arenulis ad inferiora deducendis adiuuare queat. Sed, quoniam maioribus damnis commoda hæc compensantur, omnes ab exercitatione simili abstineant consulo. In asturconibus equitatio (eam sic appello quam vulgari nomine portantum aut trainam vocant Itali) & de qua ita Martialis:

Succussationis noxa. *2. de sa. tu. c. 11.* *Lib. 3. fen. 19 tr. 1. ca. vlt.* *Traina eiusque vtilitates.*

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit vngues,
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Quemadmodum magis corpus & membra gradarij equi vectione exercet, ita minorem molestiam parit, siquidem mollis ita alternorum crurum explicatu glomeratio minimum fatigat, peculiariterque aluum citare vsu probatur. De equitatione currentibus equis facta licet apud Aristotelem legatur, ita equitantes quod magis caueant, minus cadere, tamen eam improbare videtur Gale- C nus hac ratione, quia sæpè contingit equitantes in terram decidere & nonnunquam ex casu emori: sed præter hanc multæ existant causæ aliæ, ob quas à sanitatis studiosis huiusmodi equitatio omni diligentia euitari debet: nam corpus (vt scribit Hippocrates,) nimium calefacit, exsiccat, atque extenuat, ob id ad minuendam carnis multitudinem à Cælio Aureliano probata, caput malè afficit, sensus hebetat, oculos non parum offendit: quandoquidem Aristoteles causam indagans, cur, qui equo vehuntur, quò longius equus decurrerit, eò magis emittere lachrymas solent, significat illud ideo euenire, vel quoniam motus calefaciens valdè humores oculorum eliquat, & lachrymas inde ciet, vel quia sicuti venti aduersi oculos perturbant, sic aër occursans tantò magis ferire potest, quanto equus velocius agitatur. Lædit propterea hæc equitatio tam thoracem & pulmonem quàm viscera vniuersa. Quod etiam renes maximo detrimento afficiatur, fidem facere possunt multi, quorum alij vrinæ ardore; alij lapillis, alij vlceribus modò renum, modò vesicæ, modò peritonei vsque adeo ob hanc exercitationem sollicitati fuerunt, vt ferè ijs affectionibus mortem obierint; ne dicam quot luxationes, quot ossium fracturæ, quot membrorum distorsiones sæpenumerò inde nascantur, dum brachia, dorsum, coxæ & crura supra modum la- D borant. Videant igitur quos currentibus atque mutatis equis itinera sua obire delectat, quot ijsq; grauissimis periculis, nedum valetudinem, verum etiam salutem ipsam subijciant, quomodoque non ingenuorum aut sanitatem curãtium ac vitam sed potius perditorum hominum, athletarum, nihilque vitam qua nobis carius ac optatius nihil reperitur, æstimantium opus exerceant. Hactenus de equitationis speciebus, quarum nullam ægrotantibus conferre scripserunt Antyllus atque Aetius; quasque nec ijs qui medicinam scripserunt, vllo pacto congruere memoriæ tradidit Soranus Ephesius, neque illis qui renum morbis officiuntur, vel earum inflammatione laborant, conuenire censuit Galenus. Sunt qui in equo sedentes gestari dilectentur, quæ exercitatio parum malè valentibus vsui esse mea sententia potest: nam, vt mollissimè veharis, tamen lassitudo inguinum lumborumque & dura suspensio explicatioque percipitur, quando subpedaneis corpus sustentare, perarduum est, ne dicam impossibile: accedit & mala ac dolorifica illa concussio, si quo modo incitatius feraris. Valentibus magis conferre eadem potest, corpus, animum & stomachum firmando, sensus expurgando, acuendoque, sed pectus atque pedes debilitat. Hucusque Mercurialis. Quærit Ambrosius Nolanus, cur qui longa & frequenti equitatione vtuntur, ij vt ficci

Equitatio equis currentibus. *Lib. de ludo par. pilæ.* *2. Diæta. li. 5. ca. 8.* *Sect. 5. prob. 13.* *6. Epi. com. 3. aph. 1.* *Sessio in equis quid præstet.*

ventris

Multum equitantes cur sicco ventre, contrà lotium faciunt plurimum.

ventris sunt; ita lotium multum faciunt. An quia (inquit) equitantium lumbi nimium laborant; E
atque ob id calefiunt; quorum caliditatem renes etiam sentiunt: renibus calefactis omnis ferè humor, qui in hepate, corpore ac ventre est, exugitur, quod lotium ipsum est; exucto verò humore cætera sicciora descendunt in sedem, ac ventrem siccant: siquidem cùm lotium plurimum fit, tum excrementa siccantur. An quoniam equitantium sedes ob concussum & hippiam, cui assiduè hæret, calet, ac premitur & arctatur, quibus affectibus omnia excrementa, quæ ad sedem fuerint calendo & premendo siccantur & obdurescunt: hæc siccata etiam superiora desiccant. Natura autem cùm alteram excrementorum viam impeditam sentit, altera intentiùs vtitur: atque si non potest crassas excrementorum partes in viam lotij conuertere, subtiliores & humidiores committit: vnde lotium plurimum fluit in vesicam, iam ventre sicco remanente. An quia in equitantibus decussus de superiore corporis parte ad inferiorē fit: in eo verò decussu faciliùs citiusque humor deiectus descendit, quàm durior substantia: illius enim vt nihil mollitudinem impedit; etiam per angusta penetrantis; ita duro corpori vnum quoque obex esse facilè potest; quo fit, vt vbi prius faciliusque humor descendit, reliqua sicciora remaneant in equitantibus, necesse sit eorum vt lotium sit multum, ita venter siccior euadat. Hæc itaq; ille. F

GESTATIO IN VEHICVLIS.

& lectica.

Li.6.de arte gymnast. cap. 10. — L.34.c.39. — Gestatio per vehiculum. — Li.2.c.15. — Li. 2.de tu. val.c. 11. — Lib. 5. de tu. val. — Epist. 56. — Lib. 3. c.6. — Lib. 1. c.1.

VEHICVLORVM multa fuere apud maiores nostros genera, (inquit Mercurialis,) quorum luxuria vsque adeo interdum Romæ creuit, vt referente Plinio, aurea ac argentea facere non sint veriti: sed hoc præter institutum nostrum est. Nam, quæ pro sanis aut ægris in vsu habita sunt à medicis vehicula, alia ab animalibus, mulis aut equis agebantur, alia ab hominibus, & vtraque vel tardiusculè vel celeriter. Gestationem vehiculo factam quamuis cæteris acriorem esse dixerit Celsus, ea nihilominus secundum Galeni sententiam, inter debiles exercitationes recenseri meretur: quo fit, vt sanis, nisi aliter exerceri impediantur, minimè omnium conueniat. Valetudinarijs atque senibus magis: quemadmodum Antiochum exercuisse sese & Cæcilium Plinium accepimus; maximè verò ægrotantibus, de quibus sermonem faciens Antyllus, dixit gestationem in vehiculo factam vim quandam amoliendi commouendique morbos G
stabiles & permanentes habere. Quapropter Seneca ad bilem faucibus infixam discutiendam & ad spiritus densitatem extenuendam sibi mirificè profuisse scribit, qui quod anhelandi difficultate, siue suspirio, vt ipse vocat, non rarò vsque ad exspirationi periculum exerceretur, huiusmodi exercitatione aduersus morbum vtebatur. Hæc inquam exercitatio duplex ab Aetio traditur, altera mitior, altera vehementior. De mitiori scriptum reliquit, ea in capitis affectionibus, & his quibus intestina fluxione laborant, vtendum esse. Vnde sapienter Cælius Aurelianus iudicauit capitis dolore vexatos per longam viam gestari debere, ne frequenti versione ægrotanti vertigo induceretur, velut etiā non sine ratione in furore, atque paralysi curandis vehiculi manibus acti gestationem adhibendam esse voluit, quanquam eandem postea in epilepsiæ curatione improbauerit, quod motus rotarum vertiginem caliginemque faciat ægrotanti, quæ passionis imaginem ferat. Licet enim Galenus Trallianus & Aetius in vertiginosis, epilepticis, graui ophthalmia, aut aurium dolore, surditateve capitis, necnon in hemicranicis similem exercitationen prorsus auersari non videantur: attamen Aetius sic affectos leniter moueri & auersos ab itinere retrorsum desidere in curru mandauit: multos subiungens se nouisse hoc modo curatos, qui nullo alio auxilio H
indiguerunt. Aetium secutus deinde Auicenna addidit huiusmodi vectationem retrouersa facie peractam visus debilitati eiusque obfuscationi magnum iuuamentum conferre. Hanc mitiorem in aluo fluente commendauit Celsus, quam valetudinarijs quoque & senibus Ausonium Gallum poetam & Ausonij medici à Marcello citati filium probasse puto, quando is amico cuidam seni & à morbo resurgenti scribens, monet cisio & veredo, quæ erant vehiculorum genera, tardè vehatur, rhedas, petorita & equorum veloces motus fugiat, his versibus:

Vectatio retrouersa.

Pelle soporiferi senium, nubemque veterni
Atque alacri mediam carpe vigore viam:
Sed cisium aut pigrum cautus conscende veredum,
Non tibi sit rhedæ, non amor acris equi.
Canterij moneo malè nota petorita vites,
Nec celeres mulas ipse metiscus agas.

Porrò

A Porrò vehiculi gestationem vehementiorem tanquam calefaciente attenuanteque vi præditam in supprimenda carnis multitudine à Cœlio commendatam inuenio, quam item ab ipso pro atrophię curatione & ab Aetio in affectionibus pectoris, & stomachi, in tumoribus laxis, in hydropicis, ac stupore attonito perculsis veluti optimum præsidium vsurpatam fuisse constat. In lectica gestatio facta, vt prædicta aliquanto remissior atque blandior existit, sic quoque plures vsus apud medicos in exercendis ægris habuisse legitur: quod enim in sanis quandoque eam adhibitam reperiamus, id factum credo, non vt simili exercitatione vlla valetudini accederet vtilitas, sed potiùs quia à senectute siue alia causa (veluti Alexander ob cruris vulnus in militari expeditione lectica vsus traditur,) cogebantur vel vt à puluere, sole, ventorum flatibus, pluuia, grandine ac hyemis rigoribus defenderentur: quocirca nisi aliqua ex prædictis causis homines sani vrgeantur, vt à lectica abstineant, consulo, quoniam præter agitationem illam quæ plurimorum capita vexare consueuit, generat & in corporibus quendam torporem, dum omnia ferè membra à motu ferientur, vt mox difficilè reddatur, ea maioribus ac vtilioribus exercitationibus assuefacere. Verum enimuerò hac particulari commoditate nõ mihi videtur priuãda lecticæ gestatio, quod sani viri ea possunt vti post cibos, non ad exercenda corpora, sed ad obeunda negocia necessaria, citra motus B damnum, aut solatij & exhilerandi animi gratia, quemadmodum factitasse Augustum, quando se à cœna in lecticulam lucubratoriam recipiebat, auctor est Suetonius. Quantum autem ad exercitanda languentium corpora spectat, duplex fuit illius apud medicos gymnastas vsus, aut gestatis sedentibus aut decumbentibus. Decumbentes in lectica gestantur, vt Antyllus, Aetius & Auicenna memoriæ mãdarunt, qui lethargica febri, aut semitertiana aut quotidiana ac phlegmatica vexantur, hydropici secundum Tralliani sententiam, apoplectici, resoluti, nephritici ac podagrici: siquidem hæc commotio per lecticam habita (vt ait Arabum medicorum princeps,) materiam expulsioni aptam efficit: prodest subinde talis gestatio ijs qui diuturna imbecillitate laborant, qui helleborum sumpserunt: itemque vigilantibus aut segnitie & pigritia quadam oppressis, necnon ijs, quibus caninum in modum appetitus intentus est, nimirum cum intentio illa sedetur. Cæterùm sedentes ij lectica, secundum Aetium, portari debent, qui in integra febrium declinatione consistunt; eadem ratione & illi qui alias exercitationes obire nequeunt, qui diuturno aliquo & leui morbo impliciti sunt, qui cùm adhuc imbecilles sint, vires reficere cupiunt, qui tardè alimenta conficiunt. Ex quo prudenter satis Cor. Celsus vbi phtisici nauigare nequeunt, lectica eorum corpora dimouenda consuluit; quemadmodum Alex. Trallianus, si quid aliud, huiuC scemodi gestationes & naui & lectica factas, hydropicos iuuare scripsit.

Gestatio per vehiculum vehementior. *Li.4.c.vlt.* *Gestatio in lectica.* *Curtius.* *Lecticæ noxæ.*

TEMPERAMENTVM.

LAVRENTIVS Russius equum temperatum existimari asserit, quoniam docilis est, & in dominum vel nutricium suum seu curatorem facilis placidusque. Ad caliditatem tamen vergere arbitratur, idque arguit ex leuitate, audacia & vitæ longitudine, qua plæraque animantia superat. Cæterùm sicut in nobis vsu euenit, equorum nonnulli sanguinei, alij biliosi, alij pituitosi, alij melancholici; Quomodo autem inuicem dignoscantur, docet Petrus Montis philosophus G. Ayora Cordubensi interprete, à sanguinea complexione exordio sumpto. Cùm sanguinea (inquit) complexione proportionantur, citi quocunque in curriculo sunt, præsertim si id parumper accliuum est: cæteris delicatiores sunt, & freni obedientiam supra cunctos possident: D breuem anhelitum habent, quamobrem in longo cursu præstare non queunt: in breuitamen citò eunt, & cum pulchritudine transeunt: tum quia minutim & iunctim currunt. Ex ijs ferè nullus alta vel longa vestigia facit, sed omnes penè crura anteriora in cursu implicant. Ad iaculandum ex eis nimium præstant, & in gyris huc atque illuc faciendis mirum in modum excellunt. Has habitudines tenent: pedes paruos & non crebrò multa duritie præditos possident: breues iuncturas articulosve (si dicere cupis) gracilia crura & media longitudine sita tenent. Fœmora habent crassa, quæ crura breuiora videri quàm sunt, faciunt: multam etenim carnis copiam in natibus habent, & ea nimium deorsum descendit, neque aliter ea quæ à scapulis pendet, toros anteriorum crurum induit. Carne & super clunes & circum ilia abundant: crassi in posteriori parte sunt, in anteriori verò subtilitate hilarantur. Tergum & eius partem aduersam rectè conditam habent. Clunes atque nates rectè conditæ & optimæ distributæ sunt, quibus cruces apta æquitate respondent. Collum breue, crassumque tenent. Quæ res simul cum copiosa conditione posteriori ipsos freno parere efficiunt. Eorum capita parua atque breuia sunt, quæ inter corpulentiam & maciem medium sortiuntur. Minores huiuscemodi complexionis equi, quàm ex cæteris sunt. Cholerici neque celeri-

Cur temperatus esse dicatur equus Calidum esse. *Tẽperamẽto variare.* *Equi sanguinei.* *Equi biliosi.*

leritatem neque tarditatem habent, quamuis eorum plurimi tantam ſuperbiam teneant in exitu, vt ſiniſtrum iter perſæpe capiant, neque id tamen in alterum magis quàm in alterum latus fieri dicimus, nimium currunt, præſertim in longo curſu; anhelitus quidem patientiores cæteris ſunt; cùm currunt, plurimùm ſe attollunt. Longis quoque paſſibus & nimium apertis incedunt; eorum plurimi infreni ſunt. Equi nimium veloces iſtius complexionis à ſanguine ſubſecuti naſcuntur, qui eos celeriores, freno obedientiores, pulchriores & pretioſiores reddit. In iſtis namque duabus complexionibus huiuſmodi animantes nimiam oſtentationem apitudinemque cum vigore poſſident. Quocumque in terræ ſitu currunt, maximè vbi viribus opus ſit. At ſi phlegma pro ſanguine ſequitur, animalia tardiora & anhelitus patientiora & infreniora fieri ſolent; quæ melancholiæ aduentu ſemper dureſcunt. Has aut ſimiles habitudines poſſident. Mediocres pedes & ſatis ab vngula vegetos habent, quæ inter duritiem & temperiem medium poſſidere experitur. Iuncturæ curtæ atque fortes ſubſiſtunt. Eorum crura tam anteriora quàm poſteriora mediocrem tum longitudinem tum groſſedinem habent: ea tamen nimio oſſe exuperant, quod vndique maximum eſſe omnia membra demonſtrant. Femora tantum ſeorſum eriguntur, vt reliqua longitudine excedere videantur. Nates cum clunibus eorum ſtrictæ & ſiccæ potius quàm vel latæ vel carne vberes dicendæ ſunt, præſertim iu ſummitate, illic etenim in pectoris volucrum modum deducuntur colliguntur que. At oſſa clunium nimio interuallo diſtant, groppam longam habent, quæ in parte poſteriori contrahitur, quæ res eorum tergum breue efficit. Ilia adeo ſurſum eriguntur, vt pars illa in qua clunes nateſque conſiſtere diximus, altiorem videri quàm ſit, faciant. At cruces inferiores habent. Supina pars prælonga eſt, quanquam magna ex parte, etſi longum pectus, breuiſſimum ventrem teneant (quem Hiſpani Hamelgum dicunt) pectora lata atque aperta poſſident; quamuis ob acuitatem quam in fronte tenent, accipitres imitentur, & minorem latitudinem habere videantur, quæ equidem res animalium velocitatem præ cæteris indicat. Neque vllum adhuc pernicitate præſtare, ni id apertè decurrat, compertum habemus. Non ſunt graues ſed in anteriori parte nimium oſſis & poſſident & oſtendunt. Crurum altitudine & corporis breuitate præſtant; quod quidem ſignum ſingula animalia vt pernicitate excellant, habere debent, quamuis minus, ob id, pondus tolerent. Curſus etenim crurium expeditionem appetit. Huiuſcemodi equi quos cholericos dicimus, colla ſatis longa atque gracilia ſortiuntur. Quapropter & poſteriorem leuitatem & currendi impetum freno inobedientes ſunt. Capita mediocria ſiccaque tenent, quæ inter longitudinem & medium conſtituuntur; maiuſcula etiam cholericis quàm ſanguineis inſunt, quod in hominibus ob capillaturam nequaquam oſtenditur: capillis tamen ſubſciſis non minus in nobis quàm in equis vti eſt, oſtendi ſolet. Iſtiuſmodi demum equi multum ſentiunt atq; elaborant, ſed ſuperbiſſimi ſunt. Melancholici citi vti cholerici ſunt, quamuis & duri & intemperati conſiſtant, & multum celeritatis illis vt cholericos æquiparent, deeſt. Eorum etenim nullus cum ſufficientia currere experitur; immo & tam rotundè atque implicitè in curſum eunt, vt inter eorum currendi atque rotandi modum nullum ferè diſcrimen (quanquam non cadant) iudicetur. Magis ſaliendo quàm curſu valent, quam quidem affectionem vniuerſim à melancholicis animalibus obſeruari videmus. Os durum poſſident: multum tamen in longum fugere nequaquam ſolent ſi eos frena coercent; cruribus quippe vti non magnoperè cupiunt. Ingentes labores perferunt; in iiſq; tolerandis præſtant præſertim cùm ſarcinas deportare expedit. Omnes denique equi qui pedes atque crura arcuata ſortiuntur, & intemperati & pauciſſimi laboris ſunt, debiles quoque pro ſui corporis magnitudine experiuntur, verùm quia melancholici ſunt, fortes eſſe oſtenduntur, & magnos ictus, vbi tangunt, dare videntur. Pedum cornua benè condita atque fortia quamuis non temperata ſortiuntur; Crura craſſa, curua, atque breuia poſſident. Coxæ atque clunes rotundæ ſunt: Tergus media longitudine coextenditur, quod ſæpe curuum eſt (quem quidem defectum pandum Hiſpani vocant,) quam quidem ob rem & quia libenter ſtant, ad rotationes ſuper ipſos peragendas optimi ſunt. Pectus latum, apertum & tabulatum (ob ſimilem adequitationem dictum) tenent. Collum curtum craſſumque illis tributum eſt, cui diuerſum caput minimè ſed ſimillimum annectitur, quod magno oſſe conſtare vſque quaque conſpicitur. In iuſta pugna valent. At cùm choleram huic complexioni anteire natura vult, longè præſtant. Canes quoque huiuſmodi complexionis fortes ſunt & tenaciſſimè mordent qui pollices magnos atque aduncos in ſuffraginibus magna ex parte habent, (quamobrem peſugnados ipſos Hiſpani appellant.) Simi etiam eſſe conſueuerunt; quæ res & in equis & in canibus dignoſcendis commune inditium eſt. Phlegmatici lenti in principio ſunt, neque vlla tamen in totius curſus parte laxitudinem deſerunt, quanquam & in medio & in fine minorem lentorem retineant; præſertim ſi currendi ſpatium accliuum eſt, & nimium dilatatur, & aliorum complexionum defectionem exiſtimes. Neque eos ob id vnquam leues eſſe, ſed vno ferè modo in longum pergere dicimus, quam rem ij qui iunctim atque celeriter vim immittunt, agere non poſſunt. Parum ſaliunt & ſpatioſe voluuntur. Non citò à curſu

Equi melãcholici.

Canes melancholici.

Equi pituitoſi.

A à cursu consistunt, quamuis, & molli ore sint, & multum fugere nequaquam assuescant. Laborum patientiores experiri, quàm videri consueuerunt. Ex istis, vel cũ melancholico humore commixto multi resides eunt. Verùm cum melancholia præcedit, phlegmaque subsequitur, iter pertinacius refutare, & vlterius nolle progredi pugnant. Horum pedes magnitudine spargũtur, quorum cornua mollia sunt: articuli immò artus longi, crura verò, atque femora longa existunt: at sua femina (interiores coxarum partes intelligas) nimium carnosa, & quoquo modo summissa iacent. Tergum atque ilia longa porriguntur, venter propensus atque longus est. Pectora curta, non lata sed nimia carne inducta possident: colla crassa longaque existunt, & plurima induuntur carne: quibus capita conformitate proculdubiò correspõdent. Latiùs in istis equorum complexionibus scribi poterat, debueratque: plura etenim alia tum publica, tum quouis modo tecta sortiuntur. Verùm cùm hæc vniuersalia cognoscantur, cætera quæ restant, facilè comprehendi poterunt: Magnitudinis atq; colorum discrimina pro aliquali cognationis parte; non autem pro vniuersa infallibiliue norma inseruntur. Singulæ quippè istiusmodi differentiæ in quauis complexione, & locum inueniunt, & inesse experiuntur. Sanguinei minores cæteris sunt, qui vel album vel castaneum colorem (ob fructuum similitudinem à nobis dictum) sortiri assuescunt. Cholerici inter mediam, & proceram magnitudinem consistunt: at colorem ex cinereo atque albo cum medio vtriusq; coloris permixtis confectum habere solent (qui color rutio ob rotarum discretionem ab Hispanis dicitur) quamuis ex equis istis non pauci castanei sint, nomen iam desuper expositum. Melancholici mediocres, & nigri sunt. Phlegmatici magni, albi atq; castanei esse assueuerunt. At in singulis prouincijs equorum complexiones illis quæ hominibus insunt, conformari sunt solitę, tunc præsertim cùm non delecti vel externi emissarij equas comprimerent, sed cùm tumultuatim ac permixtim ex ijs vti ex hominibus generatio fieret, id (quod retulimus) longè certius obseruaretur. Hæc itaque Petrus Montis, quæ fortassis aptius ijs quæ ex Cardano de electione equorum scripsimus coniũgi possint; sed & hic non malè quadant, cùm deinceps quæ vel ad equi præseruationem à morbis, vel ad curationem eorundem pertinent; sit dicendum. Temperamentum enim ægri in primis cognoscendum est medico.

B

Equi sanguinei.

Cholerici.

Melancholici.

Pituitosi.

C

MORBI, EORVMQVE Cura.

ARISTOTELES author est, homines vsu peritos asserere, totidem ferè morbis equũ atq; etiã ouem infestari, quot homo solet. Ego verò de singulis accuratè tradere non institui, sed de ijs tantùm in quos frequẽtius incurrere solent. Nonnullos autem cognoscere difficile est, vt tradit Pelagonius, propterea quòd eadẽ sæpè signa diuersis in morbis appareãt: Verbi gratia, non solũ febriens capite in terram demisso anhelitum ducit frequentiorem, sed cùm alij etiam dolores vrgent. Rursus opisthotonicorum notæ traduntur, quæ etiam proueniunt ijs animantibus, quæ longior insolatio aut diuturnus labor ab imbecillitatem perduxit. Ea non possunt insistere, sed commissis in vnum pedibus concidunt. Non ergò putabis ipse dolorem esse ventris aut tormina, neque ab ijs medendi rationem trahes, sed conueniens morbo remedium adhibebis. Multa igitur germanarum ægrotationum signa similitudine confunduntur: multa quoque prorsus dissidentium indicia facilè deprehendes si diligentius animaduertas. Aegrè autem habere equum non difficile est cognoscere, nam tristior est solito aut pigrior, vt ait Vegetius, somno non vtitur consueto, nec solito se more transuoluit, nec requiem vt assumat, accumbit, nec deputatum cibum assumit ex integro: & potum aut intemperantius accipit, aut omninò fastidit, stupentibus oculis, auribus flaccidis, erecto visu, turpi pilo, exhausta sunt ilia, fit spina rigidior, anhelitus crebrior aut grauior; incessus ipse, quò maximè notatur segnis, ac nutans. Cùm huiusmodi signa in iumento vnum vel plura conspexeris, statim illud (inquit) separabis à cæteris, vt contagionem non inferat proximis, & faciliùs in solo iã causa morbi possit agnosci. Si diligenter habitum, post vnam, secundam vel tertiam diem ob illa mœstitia fuerit absolutum, nihilque resederit in corpore ipsius quòd putetur ambiguum, scito ex leuioribus causis illam venisse tristitia, & animal consuetudini pristinæ esse reddendum. Nec explorandi omittatur intentio, nam frequentius inspici debet, & cautiùs, quod semel cœpit esse suspectum. Hucusque Vegetius. Idem tradit equos in nonnullis morbis cadere, vt in eo qui inde caducus vocant, & eo quem Frenes vocant, & mali de humida, & morbo acuto ex pabulo contracto (apparet crithiasin hoc est vt Gaza vertit, hordeationem intelligere; nam in hac quoque cadunt, & erigi recusant.) In podagra

Morbos multos cognoscere difficilè.

D

Aegrotantis signa.

In quibus morbis cadant.

etiam ferè ſtare, & ambulare neſciunt:ſi coguntur, claudicant: ſæpè ſe proijciunt, vt indigeſto ex hordeo animalia quæ propter dolorem non coquunt cibum. Plerumq; autem morbos concipiunt *Morborum cauſa.* laſſitudine, & æſtu, nonnunquam, & frigore, & cum ſuo tempore vrinam non reddunt: vel ſi ſudant, & à concitatione confeſtim bibunt, vel ſi cùm diù ſteterint, ſubitò ad curſum extimulatur. Quantopere autem frigus noceat equis, ſupra in curatoris munere iudicauimus. Labor quoque per nimium calorem eos ſclamatos, id eſt emaciatos facit. Iam verò plenitudo, & obeſitas quamuis morbus nõ dicatur, æquè tamen lædit, & medicationem requirit. *Frigus vt equis noxiũ. Morbi acutiſsimi.* Morbi acutiſſimi tres authore Hierocle, equis, & alijs, quorum ſolidæ ſunt vngulæ, accidunt, veſica, conuerſio inteſtinorum quæ ileos (inquit) vocatur, & cardiacus: cæteri verò ad dies aliquod differuntur. Addit tamen ſolere etiam chrithiaſim, & ſuffocationem, & ventris dolorem illicò perimere, niſi præſens remedium auxilietur. Ceterum recentiores frænes vulgò vocant morbum quendam, qui vel infra duas horas aliquando occidit. *Frænes morbus qui.* Sunt, & pariſthmia periculoſa. Hernia equi ex calcitratu alterius ad inguen orta, tertiò ferè die occidit. *Morbi toti corpori cõmunes.* Morborum qui toti corpori communes ſunt, præcipui ſunt macies ſiue extenuatio, febris, peſtis, ſcabies. *Particularium diuiſio.* Particularium alij etiam interni, alij externi. Interni ſunt dolores capitis, ventris, & inteſtinorum, neruorum læſio, oculus cruore ſuffuſus, oculus percuſſus, inflammatio, lachrymæ, lippitudo, caligo vnguis, & albugo, dolor dentium, palatina vulgò dicta, barbulæ ſub lingua, tonſillæ, hæmorrhagia, ſtrumæ, Tuſſis, ſtrangulio, aſthma, dolor cordis, bulimus, cruditas, dolor ex flatibus, Lumbrici, nephritis, frænes, vrinæ difficultas, dolor ex retentione vrinæ, ſtranguria, mictio ſanguinis, tumor teſtium, vuluæ procidentia, langium in cauda, ita vocat Ruſius malum quoddam, à quo velut à cancro pili ac oſſa caudæ corrumpuntur, defluuium pilorum caudæ, attritis, podagra, ſuperoſſum pedis luxatio, vngularum vitia, vulnera, vlceraque multarum partium, & morſus. Hi ſunt ferè præcipui equorum affectus, de equorum curatione, vel ideò nõ pertractabo, quòd ea peculiare idq; grandiſſimũ volumen requirat; quamobrem authores, qui de ſingulis agunt tantummodo indicabo, mox remedia quædam allaturus, quibus in pleriſque affectibus veterinarij vtuntur. De equis itaque emacitatis, Hippiat. cap. 62. De extenuatis, & ſtrigoſis incertam ob cauſam, ibidem cap. 68 Si extenuatus ſit equus, Geoponica 16. 3. ex Abſyrto, De equo qui cùm abundè edat, non proficit, Ruſius, 156. *Equi emaciati.* Ad cutis ſiccitatem & maciem, Pelagonius cap. 128. De macerata fruge quam ſtrigoſis equis Capadoces exhibent Hippiat. 129 De nimis pingui equo, vt macreſcet, Ruſius 153 *Febris.* De febri equi. Hippiant. 1 Geoponica, 164. Vegetius 1. 31. De febribus internis, idem ibidem, & per ſequentia quinque capita. *Peſtis,* De peſte Hippiatica 4 Virgilius in Georgicis ſic canit:

Labitur infelix ſtudiorum atq; immemor herbæ
Victor equus, fonteſq; auertitur, & pede terram
Crebra ferit, demiſſæ aures, incertus ibidem
Sudor; & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit:
Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus
Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus:
Tum verò ardentes oculi: atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis: imaq; longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos, ea viſa ſalus morientibus vna.
Mox erat hoc ipſum exitio; furijſq; refecti
Ardebant; ipſiq; ſuos, iam morte ſub ægra
(Dij meliora pijs, erroremq; hoſtibus illum)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.

Malis. De febri equorum epidemia, Ruſius 166. De melide (quo quidem vocabulo peſtilentia appellatur, ſed habet plures ſpecies, vt docet Vegetius 1. & 2. & deinceps; quanquam ipſe nõ malidem, ſed malleum vocet) Hippiat. 1. 2. Molis Theomneſto duplex, alia ſicca quæ latet, alia humida *Alienatus.* in qua ſanies pituitoſa per narem albicãs effluit. Vegetio etiam alienatus vocatur, & *Orabus.* orabus. De cauſis, & curis generalibus malidis Vegetius 1. 17. Suffimenta contra eam. Idem 1. 19. & 20. De malide humida (eſt autem duplex, recens vna, & ſine odore, alia inueterata, & fœtida) Hippiat. 2. Morbi humidi ſigna. Veget. 1. 3. cura 1. 10. De malide ſicca, Hippiat. 2. Morbi aridi ſigna. *Morbus articularis.* Veget. 1. 4. cura, ibidem 11. Morbi ſubtercutanei ſigna, & cura. Ibidem 5. & 12. Malis intercus, Hippiat. 2. Morbi articularis ſigna, & cura Vegetius 1. 5. & 12. Malis articularia, Hippiat. 2. Ad *Scabies.* articularios dolores, Ibidem 129. De ſcabie, Vegetius 3. 71. Ruſius 72. Theomneſtus in Geoponicis

A nicis 16.17. Hippiatri cap. 6.32. Si scabies latius prurit, Ibidem 69. De scabie & eius cura, Albertus lib. vigesimo secundo. Hæc authore Columella huic quadrupedi mortifera est, nisi celeriter succurritur. Si leuis est (inquit) inter initia cadenti sub sole vel cedria vel oleo lentisci linitur, vel viticæ semine & oleo detritis, vel vnguine ceti, vel quod in lancibus salitus thynnus remittit. Præcipuè tamen huic noxæ salutaris est adeps marini vituli; sed si iam inueterauerit vehementioribus opus est remedijs, propter quod bitumen & sulphur & veratrum pici liquidę, axungiæque veteri commista pari pondere incoquuntur, atque ea compositione curantur, ita vt prius scabies ferro erasa, perluatur vrina. Sæpè etiam scalpello vsque ad viuum resecare & amputare scabiem profuit, atque ita factis vlceribus mederi liquida pice atque oleo quæ expurgant & replent vulnera æquè: quæ cùm expleta sunt, vt celeriùs cicatricem & pilum ducant maximè proderit fuligo ex aheno vlceri infricata. Hęc ille, & aliàs, Impetigines & quicquid scabiet (inquit) occupat, aceto & alumine defricantur. Nonnunquam si hæc permanent, paribus ponderibus permistis nitro & scisso alumine, cum aceto linuntur. Papulę feruentissimo sole vsque eò strigile raduntur, quo ad eliciatur sanguis: tum ex æquo miscentur, radices agrestis herbæ, sulphurque & pix liquida cum alumine: & eo medicamine prædicta vitia curantur. Plinius & Auicenna tradũt equorum scabiem ranis decoctis in aqua extenuari, donec illini possit,

B dicique ita curatos non repeti postea. Nonnulli personatiæ siue arctij radicem tritam miscent, cum lacte vaccino & equorum scabiem illinunt. Sunt qui vnguentum parent veteri axungia, oleo laurino, helleboro albo & argento viuo permixtis, ita vt ad libram axungiæ sextam olei laurini partem, hellebori octauam; argenti viui verò quantum satis videbitur pro scabiei modo, non nimium tamen. Simile ferè vnguentum describit Rusius 32. Plinius diuersis locis ad scabiem & pruritum quadrupedum celebrat haleces sale infusas per noctem; aquam maris: amurcam olei coctam cum lupinis: asphaltum; asphodelum illitam & priuatim in equis: butyrum cum resina: chamaleontis succum: helleborum nigrum cum thure & cera, aro & pice, vel cum psyllio: Fimum bouis vel bubali: glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce, oleum lentisci: pastinacæ piscis iecur coctum in oleo, (quo medicamento efficacissimè curari scabiem asserit,) picem; salem chalastræum, hyssopum cum oleo. De scabie & pruritu colli & caudæ equi Rusius 72. Et de scabie in genere, ibidem. Dolorem capitis (inquit) Columella, indicant lachrymæ quæ profluunt, aurésque flaccidæ, & ceruix cum capiti aggrauata, & in terram summissa. Tum rescinditur vena quæ sub oculo est & s calda fouetur, ciboque abstinetur primo die. In postero autem potio ieiuno tepidæ aquæ præbetur, ac viride gramen, tum *Dolor capitis.*

C vetus fœnum & molle stramentum substernitus, crepusculoque aqua iterum datur, parumque hordei cum viciæ libris duabus & semis, vt perexigua portione cibi ad iusta perducatur. Ad capitis dolorem, Vegetius 2.8. Capitis & caluariæ, Hippiatrica 104. Appiosus, id est, hemicranicus equus, vnde & mens hebetatur & visus: & quia vna pars prægrauatur, tanquam ad molam vadit in gyrum, vt ait Vegetius, qui omnes capitis valetudines, præcipuè veteres & periculosos cyclo curandas esse tradit, de quo in purgatione ex eodem dicemus. Irremediabile malum est teste Aristolele, si cordis dolore vexatur equus: cuius indicium, vt latera subsidant & ilia perstringantur. De cordis dolore, Hippiatrica 29. Si equus doleat ex flatibus & ilia tumeant, & ferè totum corpus plus solito, Petrus Crescentius 9 18. De dolore ex flatibus qui subeunt meatus corporis concalefacti, vnde ilia sudant, & corpus quandoque valdè tumescit, & equus valdè affligitur, Rusius 149. Emphragma, id est tortuta & extentio ventris doloque cum magno periculo, Vegetius 1.40. De Emphragmate, idem 1.47. Curatur extractis è longano ne excrementis manu oleo inuncta, vel clystere iniecto. Vide etiam Hippiatros 43. De dolore ventris, Vegetius 1.49. Hippiatri 31. & 33. De dolore intestinorum. Ibidem 36. Colu- *Appiosus equus.* *Dolor cordis.* *Dolor ex flatibus.*

D mella author est, nec non & Vegetius boues & equinum genus à dolore ventris & intestinorum liberari, si cùm dolent, aues viderint natantes ac præcipuè anatem De stropho id est, torminibus Hippiatrica 45. De causis eiusdem & cura, Vegetius prim. 43. Equus (inquit tert. 53.) volutatur, patitur torsiones, ilia sibi respicit, stercus durum assellat, terram pedibus tundit dolore cogente, intermissis horis refrigerationem sentit & requiem. De Coli dolore, Vegetius prim. 41. & prim. 50. & 3. 52. Coli cruciatus Hippiatric. 31. Ad colicos compositio, Vegetius 4. 27. Colicis vnde sanguis trahendus, idem 1.27. Capiuntur equi, vt Aristoteles quoque annotauit, etiam rigore neruorum, cuius (inquit) indicium, venæ vt omnes neruique intendantur, & caput ceruicésque immobiliter rigeant, rectísque cruribus gradiantur. De neruorum læsione Absyrtus in Geopon. decim sext. sept. De sanguine qui apparet in oculis equorum. Rusius, 57. De oculis cruore suffusis Hippiatrica 11. Ad oculum percussum, Vegetius quart. 27. Rusius 59. Ad dolores oculorum Hippiat. 11. Columella asserit omnem dolorem oculorũ inũ- *Strophus.* *Dolor colicus.* *Neruorum rigor.* *Oculorum morbi.*

ctione ſucci plantaginis cum melle Attico, vel ſi id non eſt, vtique thymino celeriter leuari. E
De inflammationibus oculorum, procidentijs, defluxionibus, Hippiatrica 12. De lachrymis
oculorum Ruſius, 53. Contra ruborem & dolorem oculorum, idem 61. De lippitudine Hip-
piatrica 11. Abſyrtus in Geoponicis 16. 5. Frequenter autem oculi caligine & nebulis lædun-
tur: claritatem reſtituere putant medullam de cruribus caprinis exemptam recentibus & in-
coctis cum rhodoſtagmate; Oculos etiam equi claros reddet hoc medicamentum: Ad vn-
ciam mellis puri, Zinziberis drachmas duas admiſce, & ſtillatitij liquoris rutæ vnciam ſe-
mis: hoc oculis inditum & iumentis & homini prodeſt. Contra maculam in oculo equorum,
Ruſius 58. Pterygia id eſt vngues oculorum. Hippiatrica vndecimo. De vngula oculorum,
Ruſius 56. Eſt autem (inquit) cartilago, quæ frequenter medium oculorum occupat. Col-
lyria ad oculorum albugines Hippiatrica, duodecimo. Geoponica Græca decimo ſexto. Ad
oculorum album vel glaucomata, Vegetius quart. vigeſim. ſeptim. Ad album ex humore vel
percuſſura natum, Vegetius ſecund. vigeſim. ſecund. Collyria diuerſa ad album in oculis.
Os vlcera- Idem 4. vigeſim. ſeptim. Suffuſio vel album quomodo per nares curetur. Idem 2. vigeſim prim.
rum. Ad os vlceratum, Hippiatrica 60. Si gingiuæ vel dentes doluerint, Vegetius 2. 32. Si ve-
Palatina. na in palato inciſa claudi non poteſt, Idem 2. 35. De Palatina, Ruſius 65. Sunt autem ſul- F
ci quidam in palato equi, caui vel profundi, ex pabulo acuto & ariſtis pleno pungente pala-
tum, aut ex phlegmate orti: De barbulis ſub lingua, Idem 69. Harum meminit etiam Al-
Barbulæ bertus, Barbulæ quædam (inquit) fiunt in palato equi, ſiccæ, in modum conorum mamil-
ſub lingua. larium alicuius beſtiolæ, quæ cum creſcendo longiores paruo grano fuerint, equum ab
Tonſillæ. edendo impediunt. Ad tonſillas, Hippiatrica 18. & vigeſim. De ſanguine per nares fluente,
Hæmorrha- Hippiatrica 42. Vegetius 1. 54. Columella reprimi ſcribit infuſo naribus viridis coriandri
gia. ſucco. Ad ſtrumas rumpendas, Hippiatrica vigeſim. Vegetius ſecund. vigeſim. tert. Pulmona-
Strumæ. tij & vulci, Hippiatrica tertio. Ad tuſſim equorum, Hierocles in Geoponic. 16. 11. Hippia-
Pulmonarij trica 22. Vegetius 3. 67. Ad tuſſim ſiccam, Idem 3. 68. Ruſius 165. Ad tuſſim ſi quid fau-
Tuſsis. cibus inhæſerit, Vegetius tert. 62. Ex faucibus, idem tert. 66. Ex aſperato gutture, Ibidem.
Si ex vulneribus faucium tuſſis vrgebit. Idem tert. 70. Si ab internis tuſſierit, Ibidem. Ad
tuſſim ex perfrictione. Idem tert. 63. In hac caput deorſum demittunt tuſſiendo vſque ad ter-
ram, bibentibus aqua per nares currit: Eſt & tuſſis à colibus, cùm coles iniuriæ pleni ſunt,
tumentque dum bibunt, ſic affecti continuè ruminant. Idem tert. 64. Eſt denique (inquit
idem tert. 65.) ab interioribus, grauior & penè inſanabilis: hæc nares iumenti præcludit, vt G
ſpiritum reddere non poſſit. Si ilia ſpiſſis pulſibus ducit, ſignum eſt prouenire à iecore vel
pulmone, vel præcordijs: ſin lentis pulſibus ilia duxerit & ventrem, indicat tuſſim de his
locis, in quibus inteſtina ligantur, quorum tenſione & iniuria compelluntur tuſſire. Nam ſi
curſu nimio vel latiore ſaltu conuexata ilia fuerint, hæc naſcitur cauſa. Ex nimio quoque
æſtu vel intolerabili frigore interiora vitiantur, & faciunt tuſſicos. Vnde vulſi appellantur.
Tuſsis. Hæc ille. Ad tuſſim & vulſos, idem tert. 69. & 70. & quart. 9. Caſtaneam equinam ſic di-
ctam ait Gulielm. Quacelbenus in epiſt. ad Matthiolum, quòd ternæ aut quaternæ deuora-
tæ, pectoralium equorum morbis, tuſſi præcipuè & anhelitus difficultati opitulentur. Re-
cens tuſſis (inquit Columella) celeriter ſanatur, pinſita lente & à valuulis ſeparata, minute-
que molita. Quæ cùm ita facta ſunt, ſextarius aquæ calidæ in eandem menſuram lentis mi-
ſcetur, & faucibus infunditur, ſimiliſque medicina triduo adhibetur, ac viridibus herbis, ca-
cuminibuſque arborum recreatur ægrotum pecus. Vetus autem tuſſis diſcutitur porri ſucco
trium cyathorum cum olei hemina faucibus infuſo. Plinius affirmat, verbaſci cuius flos eſt au-
reus, tantam vim eſſe, vt iumentis etiam non tuſſientibus modò, ſed ilia quoque trahenti-
bus, auxilietur potu. Iſtiuſmodi vulſos equos in Hippiatricis Græcis βυλσοὺς vocari legimus, H
quo modo etiamnum nos vulgò eos vocamus, quicumque ſcilicet grauiter tuſſiunt, & Ve-
Vulſare getius tert. 42. vulſare poſuit pro valdè tuſſire. Barbari quidam recentiores, pro vulſis vul-
quid. ſiuos & pulſiuos equos dicunt. Petrus Creſcentius pulcinam dicere videtur ipſum morbum.
9. vigeſim. Morbus (inquit) fit ex calore liquefaciente pinguedinem, qua obſtruit pulmonis
arterias, ita vt equus vix reſpirare poſſit: Signa ſunt, narium magna ſpiratio & ilium (circa
coxas) crebra pulſatio (hinc fortè aliquis pulſiuum equum dici conijciet, non tanquam vul-
ſum: ſed cùm res vna ſit, de vocabulis non contendimus,) Incurabilis ferè eſt: tentantur ta-
men remedia quædam &c. Autumni tempore cibetur equus vuis maturis, vel dulci muſto po-
tetur. Mangones quidam impoſtoreſque ad viridia pabula ducunt, vt fallant emptores. Ru-
ſius ſi vuas vel racemos abundè ederit, liberari ait, nec ſimile huic remedium reperiri. Cæ-
lius Calcagninus vir alioqui doctiſſimus, haud ſatis peritè hunc affectum peripneumoniam

A vocat his verbis: Chamæleuce ea est quam olitores & agrestium vulgus vngulam equinam vocat: ex antiquis nonnulli tussilaginem vocauerunt, quod arcendæ tussi sit accommodata. Ex eo factum puto, vt veterinarij, ad discutiendam equorum peripneumoniam, illa vtantur. Ea est vehemens pulmonis inflammatio, ex destillatione plerumque proficiscens, quam grauis anhelitus subsequitur: hinc equos pneumonicos appellant medici, quos Latinè pulmonarios rectè nuncupaueris, à grauitate respirationis; & ab ilibus quæ difficulter admodum trahunt. Mulo medicorum imperitia hoc tempore vulsos vocitauit. De vulsis Vegetius tertio. 66. De equo pulsiuo, Rusius 142. In hoc morbo (inquit) narium continua & magna suffocatio contingit. Dantur pro remedio carnes & decoctio serpentum, &c. Ad vulsos & ruptos (grauiter tussientes,) Vegetius tertio, septuagesimo. De equis spiritu distentis, Hippiat. 62. Aduersus strangulatum prouenientem cum equus satur cibo ad cursum agitur. Hippiat. 111. De strangulione Pet. Crescentius, 9. 16. Morbus idem cum tonsillis videtur, de quibus Hippiatri Græci agunt. 18. & 20. Glandulæ aliquot (inquit ille) circa caput equi sunt & earum quædam sub gutture, quæ interdum augentur propter humores equi refrigerati à capite descendentes, vnde totum guttur inflatur & meatus respirandi comprimuntur. Nisi autē tonsillæ sint, viuulæ fuerint à quibusdam dictæ, eodem scilicet in loco glandulæ quædam, similiter ab influxu capitis auctæ & arteriam eodem modo constringētes, vt animalia suffocentur, nisi in tempore succuratur, per cauterium aut incisionem. Exciduntur autem etiam strangulionis glandulæ, & apud Græcos Hippiatros tonsillis cauterium adhibetur. Strangulinam vocant (inquit Albertus) cùm omnes meatus gutturis equi, per quos anhelitus ad nares meat, cum tussis grauedine constringuntur. Fit ex putrida esca & aqua nimis crassa & ex phlegmate collecto propter otium equi: vel sicca esca cum puluere commista, vel potu nimis frigido, vel cum tempore frigido nimis biberit equus, & postea sine coopertorio in frigido loco steterit, præcipuè si antea lassus fuerit & ieiunus. Si per octo dies equus laborauerit, desperatur. Frequenter infra duodecim dies euadit, vel in moruellam transit & periclitatur. Rusius ait ita affectos equos cap. 63. cum gurgulatione quadam spirare & vix transglutire. Apud alios strangulina vel strangulio est catarrhus & pituita narium ex refrigeratione, cum anhelitus difficultate, multa per nares humore effluente, qui nisi sponte fluat, suffimentis aut errhinis prouocatur. Inter alia remedia cauterium adhibetur sub mento, & caput ita ligatur, vt deorsum spectet, quò liberius effluant humores. Sunt & vuluæ recentioribus dictæ glandulæ quædam inter collum & caput equi, quæ auctæ deglutionem & respirationem impediunt. Ex his laborantes equi, aures subinde concutiunt, sitiunt, lambunt quod apponitur, Vide Rusium capit. 63. Crescentius 9. 17. glandulas ait esse circa maxillas: vulgus vt inuenio viuas appellat. Rusius etiam iunulas appellat, nisi corrupta vox sit. Equus (inquit) habens iunulas, si subito vniuersus in sudorem soluitur, & membra ipsius singula contremiscunt, ac ipse continuò scorditiones patitur, non videtur posse euadere. Scribit Gesnerus se audiuisse, sic affectis equis venas sub lingua aliquādo aperiri, vel post auriculas, vel in medio vtriusq; auris: esse etiam apud suos, equarios qui equi aurem dextram deorsum ad maxillam iuxta collum extendunt & qua postrema parte auriculæ cutis attingitur, illam rescindunt & vermiculos, vel grana, vel glandulas pestiferas eximunt. De strangulione, Rusius 63. De strangulione & cymorrha, item de viuulis Petrus Crescentius 9. 17. Tormentillam datam in potu vel pastu Albertus vtilissimam ait esse bobus & equis pulmonarijs ob defluxionem à capite cū asthmate, auribus flaccidis & fastidio cibi. De asthmate id est suspirio. Vegetius tertio 68. De asthmate & orthopnœa, Hippiat. 27. In orthopnæa (inquit Pelagonius) si cætera remedia non succedant, curabitur equus inserta pectori radicula, quàm veterinarij consiliginem vocant, aut D narium aut auricularum radicibus impacta: siquidem has in partes omnis vis morbi noxiumque virus elicitur. Sunt qui asthmaticum sanandum promittant, si triduo furfures aridos ederit. Aliqui helleborum nigrum inserunt inter cutem & carnem foramine transfixo subula. De orthopnœa, Hippiat. 27. In orthopnœa (inquit Vegetius tert. 46. siue plagio rigido equus etiamsi trahatur, ambulare detrectat, anhelat grauiter, frequenter suspirat, ronchos ducit, ilia suspendit; dum manducat, tussit: difficilè liberabitur, licet diu viuat. De dolore cordis Hippiat. 29. Cardiacus morbus, ibidem. Vegetius 2. 4. De bulimo, id est intensa fame, Hippiat. 67. Vegetius tert. 35. De bulimo ex fame vel lassitudine, idem tert. 35. Ad fastidia cibi & nauseam, Hippiat centesimo vigesimo nono: Inter præcipua remedia recensetur id genus seminis quod git appellatur: cuius duo cyathi triti adiunguntur olei cyathis tribus & vini sextario, atque ita faucibus intruduntur. Et nausea discutitur etiam si caput allij tritum cum vini hemina sæpius potandum præbeas. Si abundè non edat equus, Absyrtus in Geoponicis 16. 13. Si hordeo malo aut nimio lędatur animal. Vegetius tert. septuag. tert. De dolore ex ni-

Strangulatus.

8. Hist. anim. c. 13.

Asthma.

Orthopnœa.

Dolor cordis.

Bulimus.

Ad cibi fastidia.

Plethora. ex nimia ingeſtione hordei vel ſimilis indigeſti, Ruſius centeſimo quinquageſimo: Vegetius E
phlethoram ex hordeo fieri tradit, ſi equi dum ſudant, hordeum comederint; vel ipſum hordeum nouum fuerit, quia vehementius calet; vel copioſius quàm oportet ocioſa paſcuntur. Sudant, ligati ſunt armi, ambulant incertum. Hierocles & Abſyrtus equum ſcribunt, cùm ex itinere aut curſu adhuc anhelabundus hordeum deuorarit, cruditate vexari, quæ ſubter tergus irrepens, per totum corpus euagatur; itaque conuelli equum, vt nec pedibus inſiſtere, nec articulos inflectere valeat. Magna cum vi lotium egerere: ſudorem femoribus & coſtis erumpere. Cibum inter ſuſpiria datum, raptim cum halitu trahi. Caducum recuſare exurgere, ſed decumbentem pabulo veſci. An ſit morbus iſte hyperæmoſis aut potius crithiaſis id eſt hordeatio, *Hordeatio.* inquirendum. Ariſtoteles hordeationis indicium eſſe ait, ſi palatum moleſtet & feruentius ſpiret equus quàm ex conſueto. Nullum huius mali remedium eſſe, niſi ſponte naturæ emendetur. *Repletio & cruditas.* Oppletio & cruditas, morbus acutus, Hippiat. 99. Ad cruditatem, Eadem 228. Si equus ab ex indigeſtione febriat, Vegetius 1. 35. Si animal fœno malo lædatur, Idem 3. 72. Hippiat. 31. *Aluus obſtructa.* Si equus doleat ex nimia indigeſtione hordei vel alterius ſimilis tumefacti in ventre aut ſtomacho, quod noſcitur ſi venter ſit durus & ilia tumeant, Pet. Creſcent. 9. 18. Ad aluum obſtru- *Ad procidentiam ſedis.* ctam, Hippiat. 129 De alui profluuio, Abſyrtus in Geopon. 16. 8. Vegetius 3. 16. Hippiat. 62. F
Ad procidentiam ſedis, Hippiat. 129. Teredines vel lumbrici, Hippiat. 41. Vermes in ventribus equorum, Albertus, & Ruſius 167. De clyſterijs ad curam lumbricorum & tinearum, Vege- *Lumbrici.* tius 1. 45. De ventris dolore ob vermes, Hippiat. 31. De coſſis & lumbricis, qua cura tollantur ad manum, Vegetius 1. 45. 52. De lumbricis, coſſis & tineis, idem 1. 44. Ad coſſas, vermes, vel tineas, idem 4. 10. Vermium in inteſtinis ſigna eſſe Columella ſcribit, ſi iumenta cum dolore crebrò volutantur, ſi admouent caput vtero, ſi caudam ſæpius iactant: præſentem eſſe medicinam, ita vt ſupra ſcriptum eſt, inſerere manum, & fimum eximere: deinde aluum marina aqua vel muria dura lauare, poſtea radicem capparis tritam cum ſextario aceti faucibus iufundere: nam hoc modo (inquit) prædicta intereunt animalia. Camerarius vermes iſtos non vnius generis ait eſſe, alios enim grandiores in aluo naſci, atque his liberari equos difficilè, alios albidos in ano adhæreſcere videri: hos (inquit) eximes & inſperges cinerem de foco. Sed ad vermes generalis medicina, infundere chalcanthi boni non rubicundi cochleare vnum in decocto abſynthij: aliqui abſynthite vtuntur. Prodeſt & cæparum aut lumbricorum terreſtrium pondus denarij vnius tritorum in aceti hemina, quæ infundatur naribus equi. Aliqui gentianam minorem radice alba & ſemper perforata aduerſus equorum lumbricos vtuntur, alij bryonia. Geſnerus eſſe ait qui hoc medicamentum celebrent ori infundendum. Ex teſtis ouorum, pipere vſto G
& rubigine ferri, puluis aridus fit, inijciendus aceto tempore vſus: aliquos & ſalem addere. Hu- *Subrenalis morbus.* ius potionis vi lumbricos omnes ex ventre & inteſtinis exigi polliceri: alios vinum infundere, in quo anagallis conciſa ebullierit. Subrenalis morbi ſigna, Vegetius 1. 8. cura 1. 15. Vnde ſanguis tollendus in eo ſit, Idem 1. 27. De dolore renum, idem 3. 7. & 3. 4. parte ſecunda eius *Vrinæ difficultas.* libri. In Hippiatricis legimus nephriticum equum poſteriore parte tractim progredi & vacillantem inter incedendum parietes ambire. De calculoſis iumentis, Vegetius 1. 46. De vrinæ difficultate, idem 1. 61. Hippiat. 33. Abſyrtus in Geopon. 16. 3. Theomneſtus ibidem 13. Non malis equis (inquit Camerarius) frequenter morbus diſuriæ infeſtus eſſe conſueuit. Succurritur his, ſi aut ea in loca deducantur, quæ madent adhuc aliorum equorum recenti vrina; aut in cœnum dimittantur; aut etiam penis molliter fricetur, aut viua muſca in illius canaliculum immittatur: nam inuitari ad mictum hos ſibilis aut ſonis quibuſdam oris, notum eſt. Sed ſi hæc non profuerint, ſuadent (Vegetius 3. 15) vngulæ ramenta teri, & in vino infundi equo: aut intectum equum à ceruice vſque ad coxam ſuffire iuniperi baccis, aut croco aut caſtorio. Contra hoc malum, ne accidat, prouidendum, ne, hyeme præſertim, in frigidam demittatur equus, maximè H
de itinere feſſus, priuſquam vrinam fecerit. Hoc quidem paulò nugacius à Græcis traditur, ſi difficulter meiere, vrinamve quaſi guttatim exprimere ſoleat equus, tum cimicem imponendum in aurem, dextram quidem fœminæ; læuam antem maris, futurumque vt malum ceſſet. Vegetius cimices tritos ab aliquibus in nares animalis mitti ſcribit, & alium ſuper naturam qua mingunt, confricare: certiſſimo auxilio. Si doleat equus ex retentione vrinæ veſicam inflantis: quod ex aliquo loci tumore cognoſcitur & iactatione frequenti in terram, Petr. Creſcent. 9. 18. De dolore ex retentione vrinæ, vel de veſicæ inflatione & torſionibus, ſtranguria, iſchuria, Ruſius centeſimo cinquanteſimo primo. Si vrinam non faciat (inquit Columella) eadem fere remedia ſunt, (quæ proximè antè ad laſſitudinem præſcripſerat:) nam oleum immiſtum vino ſuper ilia & renes infunditur: & ſi hoc parum profuit, melle decocto & ſale collyrium tenue inditur foramini, quo meat vrina: vel muſca viua, vel thuris mica vel de bitumine

collyrium

A collyrium inferitur naturalibus. Hæc eadem remedia adhibentur, ſi vrina genitalia exuſſerit. Nonnulli vinum in quo auena bullierit, refrigeratum equo infundunt, vrinã ita ſtatim ciendam ſperantes. Si equus doleat ex retentione vrinæ veſicam inflantis, equus cum aliqua equa per ſtabulum liberè permittatur abire, ſicque neceſſario prouocabitur ad vrinam (inquit Creſcent.) Et nota quod hoc remedium ad omnes dolores vtile reperitur; quia voluntas coitus valdè naturam corroborat. De ſtranguria vel ſtillicidio vrinæ, Hippiat. 33. Vegetius 3.15. Ruſius 151. Ad ſanguinis mictum, Vegetius 9.10. Theomneſtus in Geopon. 16.14. Ad ſanguinis mictum, tum ex plethora in ocio, tum aliàs in labore nimio, onere vel aſcenſu, Vegetius 3 12. De teſtium tumore Veget. 3.64. de inflatione teſticulorum, Ruſius 97. De teſtium inflammatione, Hippiat. 70. Item 49. De Enterocele, Eadem 50. De vuluæ procidentia Hippiat. 15. Ad matricis dolorem, Vegetius 1.45. De langio in caudæ equi, Ruſius 162. Eſt autem hoc malum (inquit) inſtar cancri, vnde carnes corroduntur, & pili ac oſſa caudæ corrumpuntur. De defluuio pilorum caudæ, Hippiat. 55. Ruſius 151. In caudæ flagello ſæpè furfures (inquit Camerarius) pilos exedunt: tum elui locum oportebit vrina pueri & vino calido foueri, mox decoctum maluæ cum ſucco radicis althææ miſcebimus vino dulci & oleo, atque locum vitiatum perungemus. Idem ſcribit,

Sanguinis mictus. *Vteri vitia.* *Defluuium pilorum.*

B ex Hippiatricis videlicet Græcis, althæam radicem præſens eſſe remedium contra defluuia & tenuitatem pilorum, tam in hominibus quàm in brutis. Contra omnem dolorem & tumorem & indignationem neruorum, Ruſius 176. De neruo contracto. Idem 174. Ad dolores ſpondylorum & ſpaſmos, Hippiat. 26. Articularem morbum Vegetius inter ſpecies malidis ponit libr. 1. De malide articularia, Hippiat. 2. De ſuperoſſibus equi, Ruſius 108. Pet. Creſcent. 9.39. Fiunt autem calloſa iſta tubera non in cruribus tantùm, ſed alijs etiam partibus equorum, non tam noxia quàm viſu turpia. Si ſuperos in iunctura ſit, quomodo tolli debeat, docet Albertus. De omnibus coronæ duritijs quæ tofacei calli nominantur, Hippiat. 113 De marmore, id eſt turberculo iuxtà coronam, id eſt, vngulæ exortum, Hippiat. 53. Græci μαρμαρον nuncupant. De podagra iumentorum, Hippiat. 54. Vegetius 2.53. Equus podagricus (inquit Abſyrtus,) humi procumbit, non aliter quàm crithiaſi id eſt hordeatione affectus. Ariſtoteles author eſt equos gregales morbis immunes eſſe, excepta podagra: hoc enim vno morbo laborare, & plerumque ob id vngues amittere: ſed amiſſis alios ſtatim enaſci: fieri enim vt altero ſubnaſcente vngue, alter amittatur. Indicium morbi eſſe, vt alter teſtium dexter palpitet, vel vt paulo citra nares cauum quiddam rugoſumque gignatur. Nunc exteriores affectus tantùm proſequemur, ab vnguium

Neruorum dolor. *Superoſſa.* *Duritia coronæ.* *Podagra.* *Affectus externi.*

C morbis exorſi. Græci malacopodes equos nominant, quorum molliores ſunt vngulæ, & medicamentis indurant. Vide Hippiat. 105. De ſubtritis pedibus, Eadem ibidem. De ijs qui cornua calcando proterunt. Eadem 100. De pedibus ſiue vngulis attritis aut mollibus, Vegetius 2.58. Si exungulauerit iumentum, idem 2.57. De diſſolaturis vngularum, Ruſius 130. Pet. Creſcent. 9.53. De mutationibus vngularum, Ruſius 131. Creſcent. 9.54. Ad vngulas obliquas, Ruſius 121. Cùm clauis malè adactis læduntur vngulæ. De inclauaturis diuerſis Pet. Creſcent. 9.55. Ruſius 143. De ſecunda ſpecie inclauaturæ, idem 124. De tertia 125. De inclauatura quę rumpitur, id eſt, pus emittit in corona pedis, idem 126. Matthæolus author eſt, verbaſci folia recens contuſa inter duos lapides & inclauaturis equorum inſerta, ſtatim ſanare. In hoc malo ſoleas ex ferro refigunt, & thus ex aqua imponunt vulneri. Alij milium bene coctum cum axungia calidum imponunt: alij clauum tantùm extrahunt, & ſuper ignitio ſilice aquam aut vinum effundunt, curantque vt vapor quàm calidiſſimus ad locum læſum perueniat. De ſubiactura, Ruſius 128. Cùm equus (inquit) ſine ferreis ſoleis per loca aſpera diu ducitur, vngula ita atteritur, vt tuellus intrinſecus defendi non poſſit: itaque inter tuellum & ſoleam fit congre-

Malacopedes equi. *Pedum vitia.*

D gatio ſanguinis cum dolore & humores confluunt. Accidit quandoque quod pes læditur: ex qua læſione cum vngula non circunciditur circunquaque, vt debet, naſcitur ſuper tuello quædam carnis ſuperfluitas, quæ ſuperat ſoleæ ſuperficiem, & vulgò ficus nominatur. Qua de re vide Creſcent. 9.58. & Ruſium 127. Ad incrementum vngulæ promouendum, Hippiat. 105. De vngulæ productione molienda, Hippiat. 123. De grappis in iuncturis crurum circa pedes quæ rumpunt carnem per longum vel tranſuerſum, Ruſius 111. Creſcentienſis 9.44. garpas vocat, atque rimas eſſe & fiſſuras in pedibus & cruribus. Vnguentum ad eas, Ruſius 114. Aduerſus hanc noxam aliqui vnguentum parant (inquit Geſnerus) albo liquore oui, excremento alui hominis ſulphure & axungia mixtis, loco calido aut in ſole illinendum. Alij fel porci cum tribus ouorum vitellis miſcent, & illinunt, malum ſic vna nocte depellendum promittentes. Alij deuſtis candela pilis loci affecti vt glaber fiat, ſulphur axungia exceptum inungunt & eodem modo curari promittunt. De clauis, Hippiat. 26. De ficu qui naſcitur alibi quàm in pedis ſolea equi. Ruſius 140. Ad omnia equi vulnera, Ruſius 119. Ad vulnera vel vlcera, Vegetius 2.62. Ceratum ad vlcera, Idem 4.27. Aduerſus vetuſta & recentia vlcera, Hippiat. centeſimo vigeſimo nono:

Ficus. *Grappa in iuncturis.* *Claui.* *Ficus.* *Vulnera.*

Chlora & tetrapharmacum ad omnia vulnera elimpidanda vel ſine difficultate claudenda, Ve- E
get. 4.27. Traumaticum: idem 4.26. Traumatica medicamenta duo, idem 4. 19. Vulnerarium
Dorſum læſum à ſella. emplaſtrum, Hippiat. 129. Aliud ad cruenta vulnera, ibidem. De dorſo læſo à ſella, Rufius 76. Si
compreſſo equi dorſo in itinere tamen pergendum eſt, Creſcentienſis 9. 28. pannum ſellæ quo
pili continentur, aperiri iubet & pilos exemptos deduci digitis, vt molliores fiant, iterumq́; clau-
di, ita ne vlla durities aut aſperitas inde equum lædat, & ſimul medicamenta apponi. Eſſe qui
tritum piper loco læſo inſpergant, & interim in itinere pergant. Eſſe quando dorſum læſum infla-
tur & carnes putrefactas producit, ex compreſſione ſellæ vel oneris. Inflationem hanc inuete-
ratam putreſcere & putrilaginem iuxta oſſa effici, aliquando coagulationem prauæ carnis, vnde
ſanies aquoſa aſſiduè deſtillet, & hunc morbum dici vulgò læſionem pulmonis. Vocant autē pul-
Pulmo. monem non viſcus, ſed abſceſſum à forma. De pulmone ſeu pulmoncello, Rufius 82. Vegetius
pulmunculum appellat, & difficulter medicamētorum appoſitione ſiccari aſſerit. De læſione dorſi
Rufius 75. De dorſo & armis læſis, dolentibus, attritis, ſuppuratis, vulneratis, diuerſas ob cau-
ſas Hippiat. 26. De cura dorſi læſi, Vegetius 1. 63. & 2. 60. Pet. Creſcent. 9. 30. De inflatione
dorſi ratione ſellæ, Rufius 77. De veſicis paruis in dorſo equi, Creſcent. 9. 30. Rufius 87. Si equus
inter cingula ex eo, quod nimis cinctus diu pergit, lædatur; aut fortè in vena lateris pungatur, F
& propter ſtricturam ſanguis emanare non poteſt, vnde forſan inflatur, oportet (inquit Alber-
tus) poſt quinque dies cùm pus maturuit; aperto corio pus extrahi, ita vt digitorum compreſſione
noxius humor expellatur. Cephalicum ad omnia vulnera difficilia claudenda & ſupplenda, Ve-
getius 4. 29. Stypticum ad omnia vulnera humecta, & fungos exiccandos. Idem 2. 27. De vulne-
Vlcera. re in cauis partibus, Hippiat. 71 Aiunt vlcera equorum à nonnulis hunc in modum curari: Sam-
buci folia in vino coquuntur cum pauco ſale: eo vlcera abluuntur: mox ſuccus foliorum ſambuci
inſtillatur: deinde gallinaceus fimus aridus & cribratus inſpergitur: debet autem ſambuci ſuccus
manè inſtillari, puluis è fimo veſperi inſpergi, & ſic viciſſim pergendum eſt. Alij aluminis &
chalcanthi partes æquales cum aqua coquunt in olla noua, & aquam inde vlceribus inſpergunt.
Suppuratio Plurimum in vlceribus proſunt ariſtolochia & radix caua vulgò vocata. De ſuppuratione, Hip-
piat. 26. Hæc authore Columella melius ignea lamina quàm frigido ferramento reſeratur, &
Tumores. expreſſa poſtea linamentis curatur. Ad tumores malagma, Vegetius 4. 27. Ad tumores ſiue ad
duritiam quamlibet formentum. Ibidem. Ad tumores duros & veteres malagma. Idem 4. 15. Cō-
tra tumorem omnem, præſertim qui igneo feruore non flagret, Hippiat. 129. De abſceſſibus fa- G
ctis ex nimio motu, caſu, vel ictu, Ibid. 79. Caro mortua in vulnere vt curetur, docet Albertus
lib. 22. Si caro in vlcere vel exuberet, vel pu reſcat, nonnulli vitriolum tritum frequenter in-
ſpergunt, & abluunt vino, in quo decoctum ſit vrticæ ſemen. De fiſtulis Hippiat. 128. Rufius 172.
Fiſtulæ. Fiunt (inquit) ex antiquo vulnere non curato, vel ex cancro. De fiſtula vbiuis corporis, Veget. 2.
27. Collyrium fiſtulare, quod fiſtulis immittitur vulnerū, quæ ab initio curata fuerint negligēter,
Glandulæ. idem 4. 16. Emplaſtrum ad omnia cacoëthe vlcera, phagedænas vlcerum diuturnas & abſceſſus
ano præſertim erumpentes, Hippiat. 129. De glandulis & ſcrophulis inter pellem & carnem, Pet.
Creſcent. 12 De glandulis, teſtudinibus & ſcrophulis, Rufius 139. Omnes hi tumores fiunt ex
materia corrupta in vno loco ſe condenſante inter corium & carnem. Glycium ad ſordida & can-
croſa vulnera, Vegetius 4 27. à quo diuerſa medicamentorum genera, (quorum ſcilicet frequēs
apud mulomedicos vſus eſt,) deſcribuntur 4. 27. Potio æſtiua 1. 57. & 4. 27. hyemalis 1. 58. 4. 27.
autumno & vere 1. 59. omni tempore 60. Potio diapente 1. 64. Aduerſum omnia morborum ge-
nera confectio 4. 11. Puluis quadrigarius 4. 13. Eiuſdem apud hippiatros Græcos capite penulti-
mo diuerſis locis variæ tradu tur compoſitiones: Malagmata plurima & hippacopa quædam pre-
ſcribuntur in hippiatricis Græcis capite vltimo. Sunt & apud Vegetium quędam malagmata 4.
cap. 17. 20. 31. 33. Sed non inſtitui ſingulas compoſitiones recenſere, nunc verò ſimplicia non- H
Simplicia quorum frequens apud hippiatros vſus. nulla enumerabo, quibus ſæpenumero hippiatri vtuntur, qualis eſt radix hibiſci vt meminit Tra-
gus, ſanguis draconis fictitius ex bolo non Armenia, ſorbis contuſis & caprino ſanguine alijſque
diuerſis rebus. Sulphuris genus nigricans paſſim pharmacopolæ vendunt quod caballinum vo-
cant, non aliam puto ob cauſam quàm quod in equorum remedijs præcipuum locum habeat. Ali-
qui non ſolùm ſi grauior ſit anhelitus, ſed ad omnes viſcerum & interaneorum morbos prodeſſe
Sulphur caballinum. volunt, ſulphuris viui pulueres cum paſſo. Qui etiam acrius reddunt hoc medicamētum liquefa-
cto ſulphure ad ignem & ita poſtea trito & admiſto pabulo, pondere denarium triū aut quatuor.
Sed hoc vt egregiè curari omnia equorum latentia mala affirmant in ſucceſſu, ita contrarium for-
tunam equo eſſe ſtatim lethalem aiunt: quare niſi neceſſitate vrgente, ab hoc ſcilicet abſtine-
bimus, inquit Camerarius, qui hederam terreſtrem ad omnes morbos & languores equo-
Hedera terreſtris. rum præſens remedium haberi aſſerit, quæ non ſolùm ab illis mandatur, ſed etiam trita in-
ſeratur naribus, ſternutatio prouocetur. Piloſellam quouis modo adminiſtratam hoc equis
præſidij

A præsidij adferre aiunt, ne lædi possint, dum ferreas soleas à fabro recipiunt: hinc à nonnullis clauorum herba nominatur: Verbasci fœminæ folia quoque inter lapides contusa, si equi claudicantis ex clauorum noxa, vngulæ prius excauatæ imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadit. Consiliginis herbæ radix, vel si ea desit, veratri nigri multiplicem apud hippiatros vsum habet, diapyron Græcè vocant. *Consiligo.* Vtuntur autem ea etiam in hydrope & contra omnes contagiosos morbos. Sunt qui præsentissimum aduersus oculorum albuginem remedium putent, aurem subula transuere, factoque foramine veratrum inserere. Stercus humanum impositum linguæ equi, reuocasse & erexisse aiunt iacentem iam humi, efficacius autem si etiam naribus inseres. *Stercus humanum.* Iacobus Dondus ad morbos quadrupedum ex Plinio commendat capram solidam cum corio & ranam rubram dissectas: cytisum, rutam per nares cum vino: semina perfusa amurca olei: sideritim præcipuè ad anginam quadrupedum. Sunt qui radicem carlinam vulgò dictam equo in itinere alligari iuxta os iubent in freno vel lupatis, sic & vires suas conseruaturum, & nullo subito morbo correptum iri asserunt. *Carlina.* Sudor prou catur in non paucis: farciminosi ad sudorem vsque ambulare coguntur: hydropici bene operti mediocriter exercentur ad sudorem; multum equitantur etiam tetanici, & qui dysuria laborant. *Sudoris prouocatio.* Podagrici ambulando minutatim exercentur loco sicco donec sudent. B In Græcis hippiatricis opertos ad sudorem vsq; paulatim agitari legimus: Inambulatio & lenis cursus conuenit equo ex vrinæ difficultate laboranti, vt Vegetius docet. *Ambulatio.* Absyrtus equum stropho id est, torminibus ventris laborantem, post alia remedia quæ ad aluum ciendam pertinent, ad cursum agit, sed nec diuturnum, nec citatum; deinde vacuato ventre rursus ad sudorem vsque agitat.

PVRGATIO.

VTILE est equum (inquit Rusius) semel in anno purgari, vt & firmior valetudo & ipse viuacior sit. *Cur quotãnis purgandus.* Quamobrem aliquos hîc purgandi modos aperiam. Purgatur autem equus farragine, vt Romæ & locis vicinis fieri solet. *Vt purgetur.* Pascuntur enim equi herbis, quas farraginis nomine vocant, diebus quindecim, quo tempore abunde purgantur: deinde verò eodem pabulo etiam pinguescunt. C Herbæ genus in Apulia trifolium vocant, quod semel satum triennio durat. Quotannis autem viridem & teneram herbam producit, quæ per totam æstatem vesca manet. Huius pastu non minus quàm farragine purgantur: simul & habitiores fiunt. Porrò in locis frigidioribus, quales sunt Gallia, Germania, Anglia & similes, quoniam pascua humidiora, magisque viridia & tenera sunt, equi pratensibus herbis mirificè purgantur & pinguescunt. In quibus verò regionibus melones vel pepones abundant, hos fructus minutatim concisos equis exhibent: purgant enim mirabiliter, præcipuè per vrinam & pinguiores deinde reddunt equos. Est & alia ratio eaque melior, huiusmodi: Annona per dies quindecim præbetur, ita purgati, habitiores mox fiunt. *Alij purgãdi modi.* Huic etiam præferunt quę vuis siue racemis abundè exhibitis purgatio fit, quæ vulsos etiam (morbum pulsiuum) iuuat, & vnicè præ omnibus remedijs curat. Similis huic modus est, quod ad purgationem equorum, ficus affatim edendos obiecisse. Sunt & aliæ quædam purgandi rationes, quæ tamen corpus non augent, minusque tutò adhibentur, vtpote magis medicinales: ex quibus vnum & alterũ solùm proponam, reliquos industriæ peritorum huius artis relinquo. Tincæ vel barbi piscium interanea omnia siue de vno siue etiam si opus sit de pluribus piscibus minutatim incisa cum optimo vino albo misce & per cornu in gulam equi infunde: purgabit mirum in D modum. Aliqui siliginem (secalem puto intelligit, quam hoc nomine accipiebant superioris sęculi homines indocti,) in aqua fluuiali diu coquunt, sed præstat non coqui, ita vt non rumpatur cortex & minus fastidiatur ab equo: deinde siccatam equo annonæ loco in cibo præbent: mirabiliter purgat, & lumbricos etiam expellit. Hoc remedium vtile quidem est, modò equi admittant: sæpe enim diebus aliquot aspernantur & abstinent. Curandum est autem, vt equus qui herbis purgatur, contineatur sub tecto & operimento aliquo laneo tegatur. Hæc itaque Rusius. Sed redeo ad farraginem: Græci grastim vocant, Galli teste Ruellio dragetam. *Farrago.* Veteres vere ea equos purgabant, vnde Nemesianus:

> *Pasce igitur sub vere nouo farragine molli*
> *Cornipedes.*

A trimatu (inquit Varro) *dari solet. Hæc enim purgatio maximè necessaria equino pecori, quod diebus decem facere oportet, nec pati alium vllum cibum gustare. Ab vndecimo die vsque ad quartum decimum dandum hordeum, quotidiè adijciendo minutatim. Quod quarto die feceris, in eodem decem diebus proximis manendum, ab eo tempore mediocriter exercendum, & cum sudauerit, oleo perungendum.*

dum. Si frigus erit, in equili faciendus ignis. Hippiatri Abſyrtus, Hierocles, Theomneſtus inter- E
prete Ruellio, vbi equum priuatim locauerimus, vere circa idus Aprilis, farraginem dari iubent
maximè probari triticeam, ſin deſit, hordeaceam, dandam autem per dies quinque, inde iam die-
bus decem obijciendam. Longè melius cedere, ſi iuxta mare ſata farrago fuerit. (Ventrem enim
faciliùs ſoluit, humoremque deducit, vt Vegetius etiam tradit,) ea ſi deſit, præſente vtendum:
indies ſextarium vnum hordei priori modo adieciſſe ſatis eſſe. (Apparet vertendum eſſe, præſen-
te vtendum cum hordeo, vt legatur non καὶ ſed μετὰ κριθῶν, vt etiam paulò poſt,) quoad ven-
tum erit ad conſtitutum modum, in quo morabimur, viride fœnum quàm diu ſuppetit, ſine inter-
ceſſione dantes. A primis quinque diebus equum ad aquas produci, totumque ſic vndis prolui,
vt natandi detur poteſtas: dein omni deſtricta cutis illuuie, oleum & vinum debere inſpirare, &
manibus preſſis tergo, ſecundo pilo ſubigere, dum inſidens humor prorſus abſtergatur, reliquis
diebus hordeum vnà cum farragine dandum eſſe. Sed neceſſarium eſſe dum (Ruellius non rectè
tranſtulit antequam) farraginem præbemus, ſanguinem mitti, ſectis in pectore venis, ſauciatiq;
palati toris, vt qui præfuerat ſanguis vnà cum ſanie à ſolidis ſuffundatur, nouuſque inanitas re-
pleat venas, & in palatum feratur. Hac ratione viuendi firmatum equum, non facilè aduerſis va-
letudinibus patere, & obeundis parem futurum laboribus. Cæterùm equo qui ita viridi paſci- F
tur herba, ſalem (ſuper tabella aliqua vel diſco, vt facilè ſumat quantum voluerit) præberi per
quam vtile eſſe, ne os manantibus vlcuſculis, quæ veterinarij ſigriaſes (σιγιάσεις in excuſo,)
nonnulli aphthas vocant, obſideatur. Non eſſe omittendum, vt equus qui malide implicatur, in
hac per farraginem curatione, ſub dio paſcat. Nam facilè luem hanc tergus ſubtercurrere & ſca-
biem creare, ex qua flagrante ſolis æſtu furor & inſania concipitur. Oportere ergo clauſum intra
tecta contineri & ita cibum obijci. Porrò longè optimum fore antè alui deiectionem moliri, dato
cucumere (nimirum ſylueſtri,) & nitro, quàm viridi ſegete genus equinum exhilaretur. Cùm vi-
ridis pabuli tempus adpetit, (inquit Hierocles) dabis operam vno die ſylueſtri fœno (gramine)
veſcantur: poſtridie in nares medicamentum inſpirabis quod cocco gnidio, radice, iride, folio, co-
ſto & pipere componitur; confeſtimque ad paſcua diebus binis aut ternis emittas, vt rapto nari-
bus medicamine caput humi deflectentes omnem ei inſidentem humorem excutiant. Theomne-
ſtus eundem puluerem aliter deſcribit his verbis: Radicis cocci gnidij, piperis, pulegij, origani ſin-
gulorum vncia: folij, coſti, iridis, radicis cucumeris erratici quàm leuiſſimè triti, ſingulorum ſe-
muncia: omnia tuſa & cribro tenui farinario creta, per arundinem in nares inſpirantur. Caput ſe-
miſſem horæ ſuſpenſum extollitur: inſequentique triduo (vel biduo) paſtioni veterinum indulge- G
re ſinitur vt omnis pituitoſus humor, qui frigoribus hyemis in cerebro coierat, capitis depreſſu
cum incumbit paſtui, diſtillans ruat. Ea res omnem pituitam per nares elicit & pecudem expur-
gat: ita enim neque malides, neque tonſillæ, neque ſtrumæ ijs animantibus enaſcentur. Dein in
equilia reducas & ſylueſtre fœnum quatuor aut quinque diebus repræſentes. Quinetiam farragi-
nem, in primis triticeam, ſi deſideretur, hordeaceam, quinque diebus miniſtrabis. Deinde ſan-
guinem detrahes, & cum eo qui profluxit, nitrum & acetum oleo miſcebis, ac totum animal *obli-*
nes & tantiſper in ſole continebis, dum omnis illitio reſiccetur. Poſtea remittes in ſtabulum &
rurſum alijs quinque diebus farraginem obijcies, in quibus ſtrigiles non adhibebis: Sexto, ſtabu-
lo educens, equum lauabis & aſperis ſtragulis deterges, vt omnis exhauriatur humor, & ſordes
radantur: dein vbi in equile ſe receperit, farraginem obijcies, complurimum diebus quatuorde-
cim, vel ſaltem non paucioribus quàm ſeptem vel nouem, quo præpinguis & obeſus eniteat. Ca-
merarius cùm ad Germaniæ regiones hanc curãdi equos & a morbis præſeruandi rationem reuo-
care vellet, in Hippocomo ſuo ſic ſcribit: Vere cibi proderunt, nequaquam aridi ſed molles at-
que teneri: Hanc ob cauſam videtur ad valetudinem tuendam optimum eſſe, vt equus in prata H
boni & ſuccidi graminis deducatur, atque ibi paſcatur pro voluntate ſua. Nam ſatiari vel etiam
repleri illum non oberit. Si aliquid impedimento forte ſit, quò minus in prata deduci equus re-
ctè poſſit, afferri gramina deſecta, qualia diximus, curabuntur, & ante illum humi in corbe am-
pliuſcula apponentur, & hic cibus præbebitur, ſi ita videatur (nam tempus non auſim præfinire)
à Calendis Maij, vſque in Nonas, atque præbebitur ſolus interdiu. Veſperi autem auenæ vel
hordei non multum dabitur, vt verbi cauſa conſueti pabuli pars quinta, atq; huic ſal inſpergent,
vel proponetur hoc equo vt lingat. Interea ſæpius ſternutationum fremitus excitabimus indito
naribus puluiſculo quem veteres præſcripſerunt, vt ſint pondera æqualia piperis, pulegij, origa-
ni, amarici, coſti, ireos, malabathri, radicis, cocci gnidij. Per calamum autem inflari iuſſerunt.
Nos illa exotica, ſi vti puluiſculo velimus, vel omittere vel mutare, vt opinor, rore marino, nar-
do, ſaluia, rectè poterimus, de quo cuiuſque ſuum eſto iudicium. Poſtea alios dies ſex paſcatur
gramine deſecto, neque viridi neque arido adhuc, ſed fœno quodam vireſcente: & ſuum pabu-
lum integrum apponetur. His peractis ſanguis minuetur & quidem largius, atque ita reſumetur

vſitata

A vsitata cura atque tractatio. Hoc, vt ratio mea fert, & vigorem equi augebit, & corpus reddet plenius atque nitidius, non quadam exuberantia, sed robore carnis: idemque sanitatem præstabit tutam atque defensam neque patietur leui momento affligi. Sed quamdiu in gramine detinebitur equus, accuratè oportebit à frigore defendi: ideoque nisi sereno cælo in prata nõ educetur, & noctu stragulis atque tegetibus operietur. Hucusque Camerarius. Absyrtus de infusionibus deiectorijs ita scribit: Catulum lactentem iugulatum deglubunt, visceribus & extis exenteratum eluunt, dein ollæ mandant, vt aquæ tantisper incoquatur, dum corpus ossa relinquat: cuius iuris, adiecto melle per triduum heminas binas quotidiè satis est infudisse. Decocto suillæ itidem præstant, aut candidi gallinacei iure: ea maioribus nostris memoriæ tradita sunt. Nos ij vsi fuimus infusionibus, tenuem tithymallum incoquentes in aqua aut peucedanum, aut absynthium, aut minus centaurium aut aristolochiæ radicem eodem modo decoctam, aut syluestris cucumeris radicem ex nitro vt prius scriptum est: aut colocynthidis Aegyptiæ semen cum culpa cruda resiccatum: sit aquæ modus sextarius, quotidieq; septem dierum spatio per os infundatur. Optimum fuerit syluestrem cucumerem ex nitro defudisse. Hæc ille, & rursus; Tusam (inquit) in tenues particulas syluestris cucumeris radicem insolamus, dum flaccescens inarescat, rursumque vt in tenuissima læuigetur contundimus, adiecto tunsi nitri pari modo, salique permiscentes vorandum obijcimus. Porrò grauidis & ventrem ferentibus iumentis abstinemus: lactarijs tamen interdum damus. Siquidem & ipsi qui matribus subrumantur equuli, hac ratione purgabuntur. Salem huius gratia permiscemus, vt animal hoc illectum condimento, deiectorium medicamen non aspernetur. Melius cedet si salis furfurosa sordes adijciatur, sic vt à decimoquinto rem auspicati, quinto quoque die, quod est ter in eo temporis spatio, ad calendas vsque præbeamus. Quod si fuerit ita factum, nec psora nec scabies inuadent, cæteræque valetudines arcebuntur. Porro qua ratione cyclo curentur animalia, docet Vegetius his verbis: Memineris autem omnes valetudines capitis, præcipuè veteres & periculosas, cyclo oportere curari. Cui hæc obseruantia & ordo est adhibendus. Triduo ab hordeo abstinebitur animal, temperabitur etiam mollibus cibis post diem tertiam de dextra ac sinistra, prout ætas aut vires vel valetudo permiserint, de matrice (sic dicta vena) sanguis auferetur. Quo facto per triduum viridi cauliculorum ac lactucarum sustentabitur cibo. Primo vno die à cibo cum sustinebis & aqua: nono autem die offas caulium cum liquamine & oleo optimo temperatas non minus viginti digeras, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter in die. Pòst potionem bibere semper incipiat. Si verò venter vehementer solui incœperit, caulium offas dare desistes, sed dabis paleas & furfures, ita vt sequenti die penitus nihil manducet, sed solam aquam percipiat ad bibendum, ac postero die inducatur ad cellam balnei calidam & sudet. Opus est autem diligentia, vt reducatur celeriter de calore, ne intercluso spiritu pereat: tunc extergetur diligenter vinoq; & oleo largiter perfricatus, accipiet cum nitri puluere folia raphani conspersa, quantum commodum est. Postmodum cum radicibus cucumeris asinini viridis minutatim concisis oleum optimũ misces, & in vase nouo ita decoques, vt tertiam perdat: ex quo singulas heminas per capita animalium per triduum dabis, vt potio ventrem resoluat: Sed si vltra modum fluere cœperit, lenticulam & hordeum pari mensura friges & de his singulas bilibres per dies singulos cum furfure, & paleis dabis. Quinque itaque diebus operam refectionis eius impendes & leuiter exercebis, vt intelligas quantum vires corporis sanitasque profecerit. Post hęc eum pro arbitrio despumabis. Sequenti die caput eius purgabis exorica (vox corrupta videtur) vel radice dianaria, quam artemisiam dicimus: si hæc non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo misto: cuius caput pedesque connectis, cum bene purgatum agnoueris, soluito: butyrum ex oleo roseo solutum infundes in nares, vt illo purgationis mitigetur asperitas, ita vt singulæ cotylæ singulis naribus infundantur. Si supradictæ potiones non soluerint ventrem, mellis, hellebori albi pondus vnius denarij cum hemina dulcis vini bene tritum in potione recipiat, vel certè scammonię pondus duorum denariorum diligẽter tritę cum dulcis vini hemina simili ratione diffundes in fauces. Quod si venter vltra modum dissolutus discrimen importat, anagallim cum succo ptisanæ ad restrictionem ipsius dabis, lenticulamque & hordeum frixum, singulas bilibres cum paleis & furfure præbebis in cibo. Ad vltimum, partes quæ in causa sunt, sinapizabis diligenter: sinapizatum cautère ferreo, vel quod tutius creditur cuprino combures, vsta curaturus ex more. Potionem quoque ex polychresto per dies plurimos dabis & exercebis leuiter & ad cibaria ipsius aliquid per partes semper adiunges, donec ad pristinam consuetudinem reuocetur. Insanabiles valetudines cyclo affirmantur posse curari, id est insani corroborari. Caduci cyclo curati vtuntur in capite: morbidi verò, dysenterici, coriaginosi, orthopnoici, strophosi, cyclo curentur in renibus. Hæc omnia Vegetius.

Infusiones deiectoria.

B

Vt purgentur cyclo. Lib. 2. c. 6.

C

D

PHLE-

PHLEBOTOMIA.

PLVRIBVS membris ac morbis (inquit idem Vegetius) generale remedium diligenter
In sãguinis oportet exponi, quòd præcipuè in ſanguinis miſſione conſiſtit, ſi rationabiliter pro tem-
miſsione ob- pore & viribus animalium & pro æquitate perfecti molumedici adhibeatur induſtria.
ſeruatio. Qui ſi ignarus fuerit hujus rationis, non ſolùm per detractionem ſanguinis non curabit, verùm
etiam periculum iumentis frequentiſſimè generabit, cùm vita vtriuſque animantium conſiſtat in
ſanguine. Rurſus tempeſtiuè detractus ſanguis corpori præſtare aſſolet ſanitatem. Et rurſus aliàs.
Li.20.c.4. Conuenit de ceruicis curatione dicturo, obſeruationem indicare phlebotomiæ, quia circa ea loca
frequenter operatur. Detracturus ſanguinem animal à cibo abſtinebis & potu, æquali loco con-
ſtitues, tunc locum ſupra ceruicem alius teneat & aſtringat ad normam, vt vena faciliùs appa-
reat. Deinde ſupra laqueum ſiniſtræ manus pollice venam deprimas, ne ludat, tum ſagitta (ſic
vocat phlebotomum hoc eſt ferreum inſtrumentum quo vena inciditur,) tangas. Duæ autem ve- F
næ à capite ſummo deſcendunt & cõueniunt ſe ſub maxillis vſq; ad gulam, inde à geminis venis
inferius quatuor digitis, ferramentum deprimis, ne in gulam mittas, & bifurcum tangas, & iu-
mentum occidas. Statim ſagittam duobus digitis tenebis, nec plus ferri imprimas, quàm extra
digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito manum tuam moderando ſuſpende, vt ſit
leuior, ne vehementius imprimas quàm oportet: quia non plus debet quàm mucro deſcendere.
Si parùm aptè profluat ſanguis, iumento fœnum dabis aut aliquid quod manducet. Agitatione
Li.1.c.22. maxillarum plus ſanguinis de vena profluet. Plerique vêris tempore (inquit idem) quotannis de
ceruice iumentis ſanguinem demere & ſic in herbam mittere neceſſarium putant, ne veteri corru-
ptoque ſanguis nouus admixtus natura caleſcens, debilitatẽ valetudiniſve periculum faciat. Ve-
teres autem prudentioreſque authores abſque neceſſitate depleri animalia vetuerunt, ne conſue-
tudo minuendi, ſi tempore aliquo facta non fuerit, ſtatim intra corpus morbum ac valetudinem
generet. Rectius ergò eſt minoris ætatis animalibus & benè valentibus ex nulla parte corporis
ſanguinem detrahi abſque (pro niſi) palato: de quo aſſiduè tam minoribus quàm maturis detra-
Li.1.c.56. hendus eſt humor, vt caput, oculi, cerebrumque reueletur: (ſic etiam alicubi de palatis ſingulis G
menſibus minuente luna ſanguinem detrahi iubet, inde ſi qua eſt capitis paſſio, releuari & cibo-
rum faſtidium tolli.) Maturis verò animalibus non incommodum eſt pulſare venam cùm mittũ-
tur in paſcua. Illa tamen in omnibus qui deplendi ſunt, conſeruanda eſt conſuetudo, vt pridiè
quàm vena pulſetur, ſuſtententur leuioribus & parcioribus cibis, vt per diaſtema cõpoſito cor-
pore ſint, non turbato per indigeſtionem. In ſolo autem æquali ſtatues iumentum, ceruicemque
illius loro cinges, quo ſtrictiùs ſuper ſcapulas tangatur, vt vena poſſit ab aliquo clariùs intueri.
Tunc ſpongia cum aqua venam ipſam lauabis & ſæpe deterges, vt altiùs emineat. Pollicem quo-
que ſiniſtræ manus interius deprimes, vt non ludat, ſed tumidior atque inflatior vena reddatur.
Conſequenter iuxtà præceptum artis, vel animalis ipſius poſitionem, ſagittam dari calibus (forte
chalybis, id eſt ex chalybe) exiges, cotibus bene acutam obſeruabis quoque ne altiùs imprimas
manum, & gulam atque gurgulionem rumpas & arteriam præcidas. Hoc enim vitæ conſueuit in-
ferre periculum. Percuſſa vena fœnum vel farraginem ad edendum apponas animali, quatenus
agitatione maxillarum per venã meliùs rumpat ſanguinis impetus. Cum autem niger vel corru-
ptus humor egeretur, vel cœperit manare purior, ſtatim iumentum tolles à cibo & impoſita fiſtu-
la venæ plagam aſtringes. In plaga verò pittacium imponas, vt diligentiùs claudat, licet quidam H
vtantur & creta. Deinde in tenebroſo loco & calido ſtatues iumentum & farraginem, ſi tempus
eſt, vel fœnum molliſſimum dabis ſeptem diebus ac noctibus. Aquam etiam offeres, vt ſi volue-
rit, bibat. Pulſata etiam quocumque loco vena, omnem ſanguinem diligenter excipies, & ace-
to oleoque permiſtum vel alijs medicaminibus quæ ratio depoſcit, animalis ipſius corpus perun-
ges, præcipueq; illum locum, ex quo detractus eſt ſanguis & qui eſſe putatur in cauſa. Conſtat
enim naturali quadam ratione atque beneficio (vt quidam aiunt) ipſum ſanguinem, cùm ſuper-
fuſus eſt languentibus membris præſtare medicinam, vitiumque ſiccare. Quem curationis ſoler-
tiam non oportet omitti. Præterea interpoſitis diebus poſt phlebotomum animalia reducuntur ad
ſolem & ſanguis detrahitur eis de palato. Deſpumantur etiam tertio gradu à dentibus caninis,
quos oportet ſuſpendi altiùs propter ſanguinis fluxum, ita vt ea die molliſſimis cibarijs vtantur &
furfure. Sequentibus autem diebus non ex integro hordeum conſequantur, ſed à vilibus incipiant
& ad conſuetudinem per ſingulorum dierum augmenta perueniant. Conſequẽter tepido die du-
cantur ad mare vel fluuium, diligenterque loti tergantur. Vino quoque & oleo in Sole perungen-
di ſunt

A di ſunt diligenter & confricandi, vt corpora eorum calefacta aut repellant aut perferant perfricationis iniuriam. Quibus perfectis equi nobiles tunc demum ad labores curſuſque itineris reuocẽtur. Aliàs etiam ſanguinem initio vel fine morbi potiùs quàm in medio mitti oportere ſcribit: Admiſſarijs eo anno quo admiſſum (vtor eius verbis) faciunt, venam laxandam non eſſe, ne generationi intentum corpus cura geminæ neceſſitatis exhauriat: item ſciendum eſſe caſtrata animalia nunquàm depleri debere cauſa herbæ, quæ iam partem virium cum teſtibus amiſerint & ſi depleta fuerint, vehementiùs eneruantur. Alibi etiam admiſſarios ait equos phlebotomare non eſſe opus, propterea quod partem virium & ſanguinis in coitu natura digerit. Si tamen ab admiſſura ceſſauerint, niſi annis omnibus, herbarum tempore depleantur, incidere in cæcitatem: quia id quod coitu digerere conſueuerant, declinat in oculos. In quibus autem paſſionibus & ex quibus locis ſanguis emitti debeat, docet his verbis: Morbidis & quibuſcumque totum corpus in cauſa eſt, ſicut febrientibus, de matrice detrahendus eſt ſanguis. Cephalalgicis autem, arpioſis (appioſis fortè vt 2.10.) inſanis, cardiacis, caducis, phreneticis, biſtrutitijs, ſicarditijs, rabioſis quoquo modo præcipitur de auriculis ſanguinem demere. Veruntamen melius eſt de temporibus, quæ in dextra ac ſiniſtra ſunt parte, detrahatur, id eſt ſub cauatura temporum tribus digitis ab oculo in-

Sãguis quãdo mittendus.

Caſtratis cur ſanguis mitti nõ debeat.

Admiſſarij non ſunt phlebotomandi.

Li. 1. c. 25.

B terpoſitis inferius vena perquiritur & ex vtraque emittitur ſanguis. Eis verò quibus ſuffuſio contingit oculorum vel cætera vitia quæ oculis nocent, inferiores venæ ſub oculis poſitæ quę deſcendunt ſub angulis oculorum inferioribus, quatuor digitis inferius, quàm oculi ſunt, inciduntur. Quibus quidem faſtidium inhæret, vel arteriarum vel faucium tumor, vel prægrauatio capitis, de palato auferendus eſt ſanguis. Quibus autem pulmo eſt in cauſa, vel iecur, vel cætera quæ his vicina ſunt membris, de pectore minuendus eſt ex venis quæ poſitæ ſunt in dextra ac ſiniſtra, vbi brachiola coniunguntur, & flexura fit, cum armus plicatur. Quibus autem armus eſt in cauſa, de brachiolis ſanguis minuatur: quæ venæ poſitæ ſunt interitus, vbi centuriæ, id eſt, muſculi brachiolares ſunt, ſex digitis ſuperius quàm genu, tribus vel duobus digitis inferius quàm centuriæ. Hæ venæ ſagitta percutiantur, ſed cautè modeſteq; tangantur, propter debilitatem animalis, quia hę commixtæ ſunt neruis. Quibus autem articuli in cauſa erunt, vel ſi articulus inſertus vel intortus fuerit, vel aut aquatilia habuerit, vel quiduis ſimile in articulis cõtigerit, de ſubcitro ſanguis ſubtrahi debet: quæ venæ poſitæ ſunt inferiùs quàm articuli tribus digitis ſub coronam: quæ venæ cum ſumma cautela tangendæ ſunt, quia articulorum coniunctæ ſunt neruis. Creciaco vel ſi baſim mouerit, de coronis rectis tollitur ſanguis. Huc vſque Vegetius. Quibus autem iumentis vel

Sãguis vnde educendus.

C ſuffuſionis vitio vel per volũtatem excrutiata vngula fuerit, vel quibus remorata baſis longi temporis claudiginem fecerit, his quomodo incidenda vena & reliqua cura adhibẽda docet cap. 26. eiuſdem libri. Et mox cap 27. quibus in morbis & quomodo incidenda ſit vena ſub cauda, quatuor digitis ab ano vbi pilos non habet, in media caudæ diuiſura, loco prius cæſo tabula aliqua non ponderoſa, quouſque ſe vena demonſtret: erigendam eſſe autem & reſupinandam caudam ad lumbos. Albertus quoque de ſectione venarum in equo præcepta quædam vtiliſſima memoratuque digniſſima reliquit in hæc ferè verba: Venæ in equo interdum ſcinduntur per tranſuerſum, ita vt lignum ſerra ſecatur: ex quo ne ſanguis vel fluxus ad partes debiliores, vt oculos, pedes, aut alias decumbat, inciſio hunc in modum adminiſtranda eſt. Pellis equi, vbi inciſio fieri debet, primùm calida foueri & à pilis radi, deinde manibus diu fricari debet, ita vt aperiatur (eleuetur,) aliquantulum: & ſic altiore paulò circum iacente pelle, findatur ſecundum longitudinem venæ quę findenda eſt; tùm vena à carne ſeparetur & findatur: quod ſi craſſa & plena fuerit, detrahatur ab ea ſanguis quantum ſatis eſt: Mox eleuetur cum bacillo ex ligno molli ad ſpatium duorum digitorum, & ſic filo molli vtrinque ligetur. Facta præciſione capita venarum ex vtraque parte aliquantulum adurantur, & tam filum quàm capita venarum extra vulnus dependeant, vt à vena

Vena ſub cauda vt ĩcidenda.

D quæ inter ligaturas eſt putrefacta leuiter abſtrahi poſſint, tum fila tum partes abſciſſæ venæ. Quod ſi ſanguis in aliqua parte & præcipuè in pede collectus fuerit, antequam educatur, debet vena ex inferiori parte ligari, & non ex ea quæ ad cor dirigitur; & ita detrahendus eſt ſanguis. Ruſius quoque agit cap. 45. de ſerratione & laqueatione vnarum. Cæterùm hanc omnino vitari vult quia nunquam erunt (inquit) equi tàm validi & robuſti quàm antea fuerunt, nec aliter inde proficiunt quàm quod pulchriores apparent. Cauendum autem etiam eſſe ait, ne ſetones aut laquei vnquam ponantur in pectore, niſi cauſa omnino neceſſaria poſtulet; quòd grauis inde fiat equus & pectoris grauitati obnoxius. Idem Ruſius, ſi ſanguis nimium abundet in equo, de vena quæ eſt in medio collo, pro fortitudine & ætate equi ſanguinem mitti iubet, vſque ad pondus trium aut quatuor librarum: ſin debilis eſt & pullus, ad pondus vnius & dimidiæ vel duarum librarum tantùm. Quod ſi negligatur venæ ſectio, ſcabiei & vlceribus obnoxium fore equum. Loquitur autem de venæ ſectione quæ vere fieri aſſolet, de qua etiam Nemeſianus:

Serratio venarum cur non facienda.

Sãguis extrahendi pondus.

Paſce igitur ſub vere nouo farragine molli

Corni-

Cornipedes, venamque feri, veteresque labores
Effluere exspecta nigri cum labe cruoris.

Sribit Camerarius quibusdam equis sua sponte venas rumpi & exudare humorem superfluum: ijs incidi illas non debere: alijs sanis quoque sed nimium plenis; quod vel de corpulentia, vel de attritus cupiditate, rictuq; dentium (inquit) & capitis iactatione animaduerti solet. His ergo sanguinem detrahendum iuxta veterum placita, de palato potissimum: sed de collo etiam minui nihil nocere posse, præsertim in consuetudine. Venas autem dici hora secunda verno autumnalique maximè tempore incidi debere, sed & brumali & alio quodlibet, modò non nimis calido neque æstuante.

CAVTERIVM.

Li.1.c.28. IN animalium curis & medicinis (inquit Vegetius) duplex remedium authores esse voluerūt: minutionem sanguinis, per quam constricta laxantur, & vstionem cauterij, per quod laxata firmantur. Sed cùm phlebotomi ratio euidenter videatur exposita, cauterij quoque, licet nouissima cura sit, aperienda videtur vtilitas. Nam adustio laxata constringit, inflata attenuat, humectata reficcat, coagulata soluit, farcinomata (vox videtur corrupta) præcidit, veteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qualibet causa ad statum suum reuocat: super naturam excrescentia, sublata & adusta crescere non patitur. Nam cùm cadente ferro ruperis cutim, vitium omne concoquitur atque maturatur, & beneficio ignis dissolutum, per foramina quæ facta sunt, effluit cum humore: atque ita sanatur passio, & tollitur dolor. Post quæ cicatricibus clausis, constrictior & robustior redditur locus, ac propè insolubilis cutis. Sciendum verò cuprina cauteria plus effectus ad curandū habere quàm ferrea. Præterea si in capite morbus est, inuritur ceruix, si subrenalis est, lumbis ignis adhibetur. Interdum autem puncta infiguntur, interdum ad similitudinem lineæ candens deducitur ferrum, aliquando velut palmulæ fiunt. In hoc enim laudatur mulomedici ingenium, si ita animal cauterio curauerit, ne deformet. Pro locis autem, in quibus est passio & pro pellis æstimatione, cauteria vehementius imprimuntur aut leuius. Memoria autem retinendum est, quassaturas (aliàs fracturas) emota vel extorta, aut eiecta de locis suis, vri penitus non debere: nam perpetua debilitas consequitur: sed melius est cum locis suis reposita fuerint & ligaturis diligentiùs commonita atque ita naturæ industriæq; beneficio corroborata, & chalasticis vnctionibus & malagmis, postremum causticis eadem percurare ad spem perpetuæ sanitatis. Quod specialiter admonendum est, ne mulomedici festinantes, dum foco curare capiunt, animalia debilitent, aut deforment, cùm phlebotonis, potionibus, vnguentis, syringis, medicaminibusque diuersis antè sit tentanda curatio: & si nihil profecerint, ad extremum ignis adhibetur. Rusius si diuturnam equi sanitatem desideras, ita quod gallæ, superossa, spinellæ, ierdæ, spauani, curbæ & furinæ (affectus sunt quos equi præ nimio labore incurrere solent,) nunquam ipsum infestent, & maiore fiducia eum fatigare ausis, curari vult, vt à aperito eius artis homine equus decoquatur (aduratur) in locis, vbi vitia ista oriri solent. Si coquantur equi (inquit) cum sunt bimi vel trimi, vel antequam separentur de armentis, statim cum iumentis per pascua liberè dimitti debent, non adhibitis alij medicamentis: sic melius curabuntur, & pulchriores apparebunt cocturæ: (vstiones) Ros enim ignem, admistionem & pruritum mirabiliter remouere & cocturas curare potest. Sciendum est etiam quod cauterium eodem in statu, in quo inuenerit equum conseruat: quamobrem si equus alicui ex prædictis vitijs obnoxius sit, non debet ignis remediū adhiberi quousq; dolor cessauerit. Absyrtus tradit felicius adhiberi cauteria vere vel æstate, Rusius addit etiam luna decrescente potiùs quàm cressente. Idem equum timidum & pigrum vri iubet in flanco in modum rotæ, fierique cruces & punctos in eis: similiter & in renibus & quatuor pulsibus, & pabicum edendum obijci & in loco calido diligenter custodiri. Consulunt autē hippiatri cauteria in diuersis morbis, comitiali, stropho, dysenteria, orthopnœa, hydrope, abscessibus morbi farciminosi, malandrijs, id est, vulneribus ceruicis, coriagine & radio fracto. Tandem tumentibus testiculis si alia remedia & sanguinis missio non iuuant, Hierocles adhiberi tradit; sed curandum esse, ne testes attingantur cauterio. De cauterijs adhibendis in febri, opisthotono, nephritide & ijs quæ paraprismata vocant iuxtà poplites, &c. & de cauteriorum vstionibus sanandis consulenda hippiatrica cap. 97. vbi etiam particulares aliquot compositiones medicaminum causticorum ex calce, chalcitide &c. præscribuntur, vt & apud Veget. lib. 4. cap. 14. Apud quem capite vltimo etiam inuenies medicamentum causticum ad dolores neruorum.

Cauterij vtilitas.

Cauteria quæ meliora.

Cauterij vtilitas.

COGNO-

A

COGNOMINATA.

Denominata.

GRÆCI (inquit Gesnerus) compositis deductisque ab equo nominibus propria homi- *Cur Græcis*
num nomina formare plurimùm delectati sunt, & plurimùm hac in parte luxuriati. Exi- *nomina*
stimabant enim nescio quid dignitatis equestris nobilitatisque equi vocabulo conferri. *propria ab*
Hinc est quòd in Aristophanis Nebulis legimus, Strepsiadem cum vxore de nomine filio imponē- *equis.*
do contendisse:& cùm illa Xantippum aut Charippidem vocari vellet:Strepsiades verò aui sui no-
mine Pheidonidem, conuenisse tandem, vt veluti coniunctis nominibus Pheidippides nominare-
tur. Istiusmodi autem ab equo composita vocabula sunt præter virorum & mulierum, propria et- *Pheilippi-*
B iam populorum & locorum, quorum omnium historias si hîc adijcerem, nimius sanè & intempe- *des cur di-*
stiuus labor foret: quamobrem ipsa solum modò nomina recensebo, vt inde etiam clarum eua- *ctus.*
dat, quod dicebamus in operis exordio, equum præ ceteris omnibus quadrupedibus in honore
fuisse apud priscos Græcos. Suam autem ab equo denominationem cognominationemq; istiusmo-
di nomina accepêre vel in principio, vel in medio: Enumerabo primùm ea quorum initium est
ἵππος, vel equus, mox quadrupeda annexurus, auesque & pisces, insecta, crustata, plantas & *Hippalcus.*
artificialia, quæ similiter hinc denominata sunt. Hippalcus (ἵππαλκος) filius Pepolis, sic dictus,
vt conijcio, quasi equo malum propellens, vel alicui opem ferens, vel equorum medicus, nisi de-
riuare malimus ἀπὸ τῆς ἅλος, quasi ἱππαλικὸν, id est equum marinum dicamus, quo modo alius
quispiam apud Q. Calabrum vocatur Hippalmus (ἱππάλμος) ἀπὸ τῆς ἅλμης, id est à salsugine.
Hipparchus, ἵππαρχος, quo nomine plures apud Suidam recensentur, quasi equitum magi-
ster: eiusdem ferè significationis Hipparchides. Ιππαρχὸς aliàs exponitur ab Hesychio & *Hippar-*
Suida, ὁ τῶν νέων ἐπιμελητὴς παρὰ Λάκωνες. Id est, iuuenum curam habens secundum Laco- *chus.*
nes. *Hipparchi tabula*: quoniam apud Syracusanos Hipparchi scripta in tabulis nomina illorum
qui aliquid deliquissent, notabant, vt apud Suidam legimus: ex quo etiam mancus Hesychij
C locus restitui potest. Vsus prouerbij erit, (inquit adagiorum author) quoties haud impune fu-
turum, si quid peccetur, significabimus, sed non bene ἱππάρχων in plurali numero scribit, &
hipparchorum tabulam vertit, cùm Suidas & Hesychius in genitiuo singulari habeant, & impru-
denter ἀτακτέντων transfert, qui ordinem deseruissent, quasi λειποταξιέντων legitisset, mox ta-
men ex Hesychio reddit optimè, qui indecorè aliquid fecissent: Sed & Hesychio falsò attribuit, *Hippasus.*
Lacedæmoniorũ hipparchum delinquentium nomina in tabula scribere solitum: nihil aliud enim *Hippias.*
de Laconum hipparcho Hesychius scribit, quàm quod iuuenibus præfectus fuerit. Locus eius *Hippocles.*
mutilus; ἱππάρχυ, πίναξ ἔνιοι ἱππάρχαι ἐν πίναξι, ex Suida sic restituendus: Iππάρχυ πίναξ. *Hippon.*
ἐπὶ παρὰ Συρακουσίοις οἱ ἱππάρχοι ἐν πίναξι. Hinc ἱππαρχία præfectura & quasi magiste- *Hippos.*
rium equitum, vnde & verbum ἱππαρχεῖν hoc magistratu fungi, & verbale ἱππαρχικὸς qui *Hippobotus*
hipparchi munere bene fungitur. Hippasus, quasi equitans, nam & ἱππασία est equitatio, *Hippocra-*
ipsa equitandi actio. Hippias, cuius nominis plures enumerat Suidas, quasi equestris. *tes.*
Hippocles quasi celebrator equorum, nisi malimus interpretari laudatorem siue encomiasten *Hippoda-*
magnum. Hippiothon (ἱππιόθων) qui equorum curam habet, vel contrà. Fuisse enim aiunt *mus.*
Cerenonis filium, ex Neptuno conceptum, & clam expositum, & ab equa enutritum. Hip- *Hippodorus*
D pon, quasi equilis præses, nam ἱππὼν equile est. Hippos, id est equus, cognomen Hermo- *Hippodro-*
genis Lycij nobilissimi cursoris apud Pausaniam in Eliacis. Hippobotus, ab equis enutritus. *mus.*
Hippocoon. Hippocrates, equis imperans, vel equis vincens, vel fortè victor magnus & stre- *Hippolytus.*
nuus. Hippodamus, equorum domitor equorum domandorum peritus, vnde quidam huius no- *Hippolo-*
minis (fuêre enim plures) ab Homero πλήξιππος cognominatur, hoc est equestris & bellicosus. *chus.*
Hippodorus, equos donans, vt & Hippodotes. Hippodromus, qui equo cursitat. Hippoly- *Hippoma-*
tus, ab equo solutus. Hippolochus, quasi ex equestri turma, vel fortè equis insidias struens. *chus.*
Hippomachus, ex equo pugnans. Hippomedon equis imperans. Hippomenes, apud equos *Hippome-*
manens. Hic filiam suam vitiatam, equo famelico dedit deuorandam, vt inter alios annotauit *nes.*
Ouidius his verbis: *In Ibin.*

Solaque Limone pœnam ne senserit illam, *Hipponax.*
Et tua dente fero viscera carpat equus. *Hipponicus.*

Hipponax, ἱππῶναξ, equis dominans. Hipponicus equos vel equis vincens. Hipponus, ἱππό- *Hipponus.*

O νους,

Hippoſtra-tus. νες, magnanimus vt ἱππογνώμων. Hippophaatus, equos celebris. Hippoſtratus equo militans. E
Hippotades Hippotis filius. Hippothoon, ἱπποθόων, equo velox: cum quo eiuſdem puto ſignificationis, Hippothous. *Hipparchia* Hipparchia mulier equorum magiſtra. *Hippe.* Hippe, quaſi equa, nomen meretricis, apud Athenæum, quæ Theodotum quendam fœno præfectum regis Ptolomæi amato- *Lib.* 13. rem habuit: & cùm in comeſſatione aliquando apud regem vinum copioſiùs infundi peteret, vehementer enim ſitire ſe: meritò, inquit rex: plurimum enim fœni deuoraſti: Argutè quidem, cùm & ipſa Hippe id eſt, equa vocaretur, & Theodoti, cui commiſſum erat fœnum, opes conſumpſiſſet. Fuêre & aliæ eiuſdem nominis mulieres. *Hippia.* Hippia, equeſtris. *Hippo.* Hippo quædam ex Fuluio quodam & equa nata. Eſt & dea eiuſdem nominis quam & Hipponam, ἱππώνην, dictam fuiſſe memorabimus, ita fortaſſis ab emendis equis nuncupata. Hippodamia, Vide Hippodamus, *Hippa.* Hippolyte, Hippolytus. Hippa vrbs à Roboam Salamonis filio condita, vt Ioſephus ſcribit, ea- *Lib.*8. *c.* 10. dem fortè cum Hippo Paleſtinæ vrbe: ita dicta fortè quod in ea potiſſimùm equi regij alerentur; maximum enim equorum numerum alebat Salamon, vt in operis exordio dictum eſt. *Hipparenus.* Hipparenum ſimiliter dictum videtur, oppidum Meſopotamiæ, & ibi enim equorum eſt copia. Perrhæbiæ verò vrbs hippia quaſi equeſtris dicta videtur, quòd optimos præberet equites, vel equos, quomodo & Argos teſte Varrone ἵππιον cognominatum eſt, vt ſuo loco etiam dictum eſt. *Hippades.* Hippades portæ quædam dicebantur Athenis, fortè quòd per eas equi ingrederentur. *Hipparis.* Hipparis fluuius per mediam Camerinam fluens, cuius aquæ vna pars dulcis, altera ſalſa, item & *Hippus.* Hippus Moſcorum fluuius à celeritate, ni fallor, dicti. F Cur verò generoſus quidam ager in Cò inſula Hippus dicatur, vnde hippocoum vinum, non ſatis capio, cùm agri ab equis expediti, vino generoſo producendo ſint inepti: ſed ab equorum vel copia, vel paſcuo hippum montem Bithymiæ vocatum rectiùs conijciemus, ſicuti & Hippum Siciliæ vrbem, & Eretriæ inſulam, & Hippuacram, id eſt, equi promontorium, Libyæ vrbem apud Stephanum. Hippucome vicus Lyciæ, ſic dictus teſte Stephano, ab equo viatorum quorundam illic mortuo. De loco Athenis dicto ἵππου καὶ κόρης dictum eſt aliàs: vti & de Colono hippio, cum quo ἱππιόλοφος, quod nudum nomen apud Suidam legitur, idem videtur, cùm λόφος & κόλωνος ſynonima videantur; apparet enim nihil aliud ſignificare quàm Atticum illum collem. *Hippo.* Hippo vel Hippon, ἱππών, duplex eſt in Africa, vnus regius cognominatus: alter diarrhytus, quòd paluſtri ſolo madeat. Vtrumque à Græcis equitibus conditum fuiſſe Solinus author eſt. Sunt & aliæ vrbes eiuſdem nominis. *Hippobotus* Regio quæ ſub Caſpijs portis in humili & concauo ſolo iacet, & Armenia, eximiè hippoboti id eſt equis paſcendis aptæ ſunt: vocatur autem & pratum quoddam (inquit Strabo) hippoboton, per quod iter faciunt, qui ex Perſia & Babylone in Caſpias portas proficiſcuntur. G Argos Achaicum ſimiliter hippobotum dictum fuiſſe ſuprà monuimus. *Hippocrene* Hippocrene, ἵππου κρήνη, fons in Helicone à Pegaſo equo dictus, qui ſitiens vngula terram percuſſit, vnde fons emicuit. Cùm Bellerophon Argis ſitijſſet (inquit Varinus) terra icta pede Pegaſi, fontem emiſit, qui inde fons equi vel Pegaſeus dictus eſt (Πηγασία κρήνη.) *Fons caballinus.* Perſius cum fontem caballinum dixit, ex quo qui hauſiſſent, protinus furore afflati, poetæ fieri credebantur. Fuit in Piræo forum nomine Hippodamia, ab Hippodamo Mileſio qui Piræum ſtruxit, dictum. *Hippodromus.* Hippodromus locus Alexandriæ vrbis, vt in eius deſcriptione Strabo refert: ſignificat autem quemuis locum, equorum ſpectaculis & curſibus *Lib.*17. aptum, vt dicetur ſuo loco: vt & de Hippomolgis, & hippophagis. *Hippopodes* Hippopodes Scythiæ quoque in Aſia populi ſupra Tauricam Cherſoneſum iuxta Alanos. Solinus in Oceano Scythico habitare ſcribit, & humanam vſque ad veſtigium formam obtinere, ſed in equinos pedes deſinere, & Plinius in eiuſdem maris inſulis. Nunc de proprijs nominibus dicemus, quæ denominationem ſuam habent ab equo (ἵππου) in fine ferè vocabuli. *Agrippa.* Inter quæ Agrippa quibuſdam numerandus videri queat: ſed ab ægro partu dictus eſt. *Alcippus.* Alcippus idem videtur ſignificare, quod Hippalcus, Anaxippus, quod Hipponax, cum ſit ἄναξ & ὤναξ idem, nimirum rex, H dominus. Anthippus, Flos equorum, quaſi florem equorum, ſiue eximios equos nutriens. Archippus, princeps equorum. Argyrippus equos habens argenteos: Callippus, equos pulchros: Charippus, equis gaudens: Chryſippus, cui equi ſunt aurei: Cirrhippus ab equis & *Crenippus.* cirrho giluoue colore dictus, vt Cælius credit. Cratippus, victor equorum: Cronippus Geſnero videtur nomen proprium, ſed Suidas & Varinus exponunt μέγαν λῆρον, id eſt magnas nugas, vt & Cælius; ego verò (inquit) potius magnum nugatorem dixerim. Hippos in compoſitione auget (vt mox in enumerandis herbis patebit,) Cronia verò id eſt Saturnia, obſoleta & nugalia dicuntur: hinc & compoſita vox inuerſa ἱπποκρόνια. Ego ſic rectè vocari poſſe putem, qui, vt ſenes diliri ferè ſolent, obſoleta & antiquas nugas nugatur. Damaſippus idem cum Hippodamo, equorum domitor. Dioxippus, διώξιππος, equos vrgens, videlicet ad curſum, eſt & Martis epitheton. Ephippus, equo inſidens, qui equo vehitur, Xenophonti eſt miles eques, & à Syneſio opponitur τῷ πεζῷ, id eſt, pedeſtri. Eurippus

bonos

A bonos seu præstantes equos habens. Glaucippus equos habens cæsios. Gylippus fortè qui equos
habet fortes, magnanimosve, nam γύλιον, vt Etymologus annotauit, atque etiam Hesychius,
significat etiam leonem, atque adeo ipsum Herculem. Hermippus, equos habens Mercurij, vel
à Mercurio acceptos, nisi malimus interpretari, qui equos habet hermaphroditos, quales Nero- *Hermippus.*
nem habuisse diximus. Lahippus optimos aut pulcherrimos equos habens: λα enim licet per se *Lahippus.*
nihil significet, in compositione tamen, vehementiorem significationem reddit, eorum quibus
est præfixum. Leucippus, cui equi albi sunt: vt Melanippus cui nigri, Lysippus cui soluti. Menip- *Menippus.*
pus cui sunt ad pugnam proni, animosi, cum sit μένος Aristoteli in Ethicis idem quod θυμός, nisi
deducamus à verbo μένω, quod est maneo, vt Menippus sit, qui sic equorum sit studiosus, vt in
stabulis ferè maneat, vt de hippomene diximus: Idem .n. videtur. Nothippus qui equos habet
spurios. Nicippus, equos habens victores, seu qui equis vincit. Phænippus, qui equos habet
splendidos. Philippus equorum amans, equorum studiosus, vel qui agitandis equis delectatur, *Philippus.*
item qui studiosus est curulis certaminis: interdum etiam φίλιππος est bellicosus, vt φίλιππος
λαὸς apud Euripidem. Sic Thraces à tragicis appellari φιλίππους tradit Eustathius. Scribit enim
Thracas ab Homero dici ἱπποπόλους, tanquam ἱππικοὺς & μαχίμους id est equestres & pugnaces
B siue bellicosos; eosque in tragædia φιλίππους vocari. Accipitur tamen etiam in malam partem,
nam Hesychius Philippos etiam mœchos interpretatur. Philippides & Philippion, idem ferè so-
nant, quod Philippus. Philippicum equestris pugnæ studiosum interpretari liceat. Posidippus,
ποσειδίππος, quasi equos habens Neptuni, aut à Neptuno acceptos. Samippus, forte cui equi *Poseidippus.*
sunt Samij. Stratippus, equos habens militares, pugnaces, vel fortè ex equo militiam exercens.
Telesippus fortè vltimos equos habens, per antiphrasin, quasi primos. Zeuxippus, equos habens
iunctos. Xantippus, equos possidens flauos siue rufos: Aenippe cui equi sunt horribiles, ni fallor,
nisi deriuandum nomen ab αἶνος siue αἶνη, id est laus, quasi equos habens laudabiles. Alcippe eius-
dem originis cum Alcippo: de quo suprà, vt Archippe cum Archippo, Aristippe cum Aristip-
po, Chrysippe cum Chrysippo. Cydippe à κῦδος fortè id est gloria, quasi gloria dignos habens *Cydippe.*
equos, cùm sit κῦδος conuitium. Euexippe cuius equi sunt bene habiti, id est pingues, & minimè
strigosi. Euripe forte quasi velocissimos habens equos, velocissimus enim eurus. Leucippe, vide
Leucippus, Lysippe in Lysippo, Xantippe in Xantippo, Zeuxippe in Zeuxippo. Aganippe Bœo- *Aganippe.*
tiæ fons sic dictus videtur à placidis & mansuetis equis. Argippęi Scythię populi, quos scribit He-
rodotus ab ipso natali caluos esse, mares pariter & fæminas, sacrosque dici esse & arma nulla pos-
C sidere, an huc pertineant, exploratum non habeo. Argyrippa ciuitas in Apulia, olim Argyrippus *Argyrippa.*
dicta, à qua Argyrippeni dicuntur, Vide Stephanum, qui & hippion Argos à Diomede cogno-
minatum tradit, vnde ab equis ei nomen esse constat, & non probādi sunt, qui per π. simplex scri-
bunt; neque qui secundam per iôta, vt apud Plinium legitur. Dauniorum (inquit) oppidum Har-
pi, aliquando Argos Hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum. Centhippe, Κενθίπ-
πη, locus Argiuæ regionis, dictus quod Bellerophontes in eo primùm stimularit equum Pegasum,
vt tradit Varinus. Φιλιππήσιοι, forte Philippenses ad quos D. Pauli extat epistola, in prima Ma-
cedoniæ parte, Colonia oriunda ab vrbe Philippis, dicta à Philippo conditore, vt nonnullis pla-
cet, quæ ciuitas est Thraciæ à Philippo Macedonum rege quoque structa, vt Stephanus ait. Eu-
rippe vicus Lariæ, ab equorum fortè velocitate dictus. Πάριππον locus est Athenis, vt Varinus *Euripe.*
& Suidas annotant; sic dictus quasi παρ' ἵππων, id est ad equos. Locus erat, in quo virgo equo
deuoranda data est, vt aliàs annotatum est. Atque hæc breuiter de proprijs hominum locorumq;
nominibus, quibus quædam addemus cognomina, priusquam de cæteris quæ super sunt, denomi-
natis agamus. C. Tiberius qui Augusto successit, per iocum dicebatur Callippides, quem cursitare, *Callipides.*
ac ne cubiti quidem mensura progredi, prouerbialiter à Græcis scriptum est. Nam & Tiberius, etsi
D prouincias & exercitum reuisurum se sæpe diceret, & propè quotannis profectionem præpararet,
vehiculis compræhensis, commeatibus per municipia & colonias dispositis, ad extremum vota
pro itu & reditu suscipi passus, in vrbe tamen se continebat, vt Suetonius asserit. Dicebantur au-
tem olim (inquit author adagiorum) prouerbio Callippides, qui in moliendis negocijs, cùm
multa se facturum minaretur, nihil tamen conficeret; aut quemadmodum ait Terentius, qui se-
dulò mouens, sese nihil promoueret. M. Tullius: *Varro mihi denunciauerat magnam sanè & gra-* *Lib. 13. ad*
uem προσφώνησιν. *Biennium præterijt, cùm ille Callipides assiduo cursu nullum cubitum processerit.* Ari- *Attic.*
stophanes Thisamenophænippos cognominat homines improbioris vitæ & libidine turpes, quo- *In Acharnens.*
niam Phænippus quidam fuerit turpis & libidinosæ vitæ homo, Tisamenus verò peregrinus &
mastigias. Glaucus Taraxippus quasi equos terrens, in Isthmo habitauit, & ab equis interremptus *Tisamenophænippi.*
fuit. Et eodem siue nomine, siue cognomine nuncupatur heroum Myrtilo à Pelope structū, in quo
& rem diuinā illi obierat, vt perpetratæ cædis irā leniret. Nominis ratio est, quòd in eo loco Myr- *Taraxippus.*
tili arte iniectus sit Oenomai equis terror. Quidam inibi infossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione

O 2 tradita

tradita Thebano, occulta fuisse aiunt; quibus non Oenomai modò exterriti sint, verùm exterreantur omnes illac transeuntes equi. E Fuisse verò magicæ peritum Amphiona putant Ægyptij: propterea petras illi in Thebarum mœnibus sustruendis visas obtemperare, sicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt: sed de hoc Taraxippo aliàs etiam ex Pausania diximus. Augeas dicit duodecimam boum suorum partem esse ταραξίπποιο παρ' ἕρον. Cleon in Equitibus Aristophanis ταραξιππόστρατος cognominatur, quòd ordinem equestrem perturbaret. Hermogenis Lycij nobilissimi cursoris Hippos cognominati mentio fit in secundo Eliacorum Pausaniæ. Vicit octies in tribus Olympiadibus. Apparet autem equi cognomento cohonestatum fuisse propter cursus pernicitatem. Castor quòd domitor celebraretur equorum, Horatio quoque equus vocatur:

Musa dedit fidibus diuos puerosque deorum
Et pugilem victorem & equum certamine primum
Et iuuenem curas & libera vina referre.

Hippocrenides Musæ cur dicantur, paullò antè dictum est. Hippodamia (ἱπποδάμεια) cognomen etiam est Veneris, vt Hesychius monet, Heurippa verò Dianæ, vt Cælius. *Pelops.* *Iliad. β.* Pelops ab Homero πλήξιππος, id est equos verberans, aut bellicosus cognominatur, quòd occiso Myrtylo auriga suo, ipse currum regere cœperit. F *Hector.* Hectorem verò sępenumero ἱππόδαμον, id est equorum domitorem vocat, Agamemnonem item & alios: *Nestor.* & Nestor ἱππηλάτης ei vocatur, vt equorum moderationem apprimè calluisse indicaret eum. Scholiastes Homeri in secundum Iliados hippoten Nestorem exponit exulem, & hanc historiam affert. Hercules cùm occiso Iphito expiari à Neleo non impetrasset, Pylum obsedit; & propter Nelei filiorum imprudentiam magnis subinde malis vrbem afficiebat. Quæ quidem quam diu viueret Periclymenus, Nelei filius, difficilis expugnatu erat: quòd is amphibius (vitæ mutabilis) esset. Sed tandem in apiculam mutatus, cùm Herculis currui insideret, prodente Minerua, ab Hercule interemptus est. Tunc igitur Pylo vastata, & vndecim eius fratribus occisis, Nestor qui in Gerenis alebatur, solus remansit, Gerenius inde cognominatus. Amazones vocat Orpheus δαμνίππους, quasi ἱπποδάμους. *Hippomanes.* Ἱππομανής qui insano equorum amore flagrat, qui ad insaniam vsque equis delectatur, vel qui supra modum equis studet. *In Aiace.* Scholiastes Sophoclis ad hæc verba, μεγάλοι θόρυβοι κατέχουσ' ἡμᾶς ἐπὶ δυσκλείᾳ, σὲ τὸν ἱππομανῆ λειμῶν' ἐπιβάντ' ὀλέσαι Δαναῶν βοτά, quidam (inquit) ἱππομανῆ retulerunt ad Aiacem, vt sit μεγάλως μαινόμενος. Alij verò scribunt, chorum non credidisse Aiacem furere, ideoque exposuisse τὸν ἵπποις μαινόμενον. Quod improbantes alij (quipped qui dicerent insulares non ἱππομανεῖν, nec insulas ἱππηλάτους εἶναι,) ad pratum retulerunt, vt ἱππομανὴς λειμών hic intelligatur ὁ εὐανθής, ἐφ' ὃν οἱ ἵπποι μαίνονται: vel ὁ ἄγαν μεμηνὼς καὶ ἀνθῶν καὶ ἐνυβρίζων τῇ χλοῃ. G Hæc ille. Mihi placeret, vt referatur ad Aiacem, cùm sit etiam ἱππομανής, qui equino more libidinis extimulatur furijs: non quòd ita extimulatus fuerit Aiax, sed vt maximus eius furor indicetur. *Patroclus.* *Iliad. ϖ.* Patroclus Homero vocatur ἱπποκέλευθος, id est, vt Eustathius exponit, equester, alijs est equis viam faciens, quod magis placet, apparet enim indicare velle poëtam hoc siue epitheto, siue cognomine Patrocli currum equosque Troianis terrori fuisse, venientique viam ab ijs factam. *Hippobatæ.* Locupletiores apud Chalcidentes vocabantur ἱπποβάται, quales Atheniensibus ferè dicebantur ἱπποτροφοῦντες, quasi equorum altores: ijdem à Plutarcho vocantur ἱπποβόται: ἱππόβοτος verò etiam est, equos alens, sed ad loca potius equis alendis apta, quàm ad homines vsurpatur. Sic Argos ἱππόβοτον vocari Homero non semel dictum, ab equorum qui ibi alebantur copia. Eidem Ithaca magis probatur αἰγίβοτος, id est capris pascendis apta, quàm si esset ἱππόβοτος. Ἱπποβουκόλος autem idem cùm ἱπποβάτης, nimirum equorum pastor, quanquàm impropriè hîc βουκόλος accipitur, sicut etiam quum βουκολεῖν ἵππους aliquis dicitur pro simpliciter pascere equos, cùm sit βουκολεῖν propriè boues pascere. Henricus Stephanus ἱπποβουκόλους generaliùs exponi posse putat armentarios, qui & equos & boues pascerent. H Ἱππονόμος idem qui ἱπποβότης. *Iliad. γ.* Idem Homerus galeam cognominat ἱπποδάσειαν, κόρυθος λάβεν ἱπποδασείης, interpres vertit, de galea apprehendit equina. Crista enim galeæ fiebat ex equinis setis, vt suo loco ostendetur: vnde eidem equites eleganter etiam ἱπποκορυσταὶ nuncupantur: noui tamen Eustathio hanc expositionem improbari; & ἱπποκορυστὰς exponere bellatores equestres, vt ἱπποκορυστὴς sit idem quod ἱππιοχάρμης, qui armato equo pugnam init: vel qui equis gaudet, cæterùm hoc non prohibet, quo minus apud poëtam ἱπποκορυσταὶ dici possint, qui setis equinis galeam habent exornatam, nam qui tali se induerint, bellicosos se equites esse profitentur; quamobrem talem tribuit bellicosissimis. Hinc apud eundem ἱππόκομοι πήληκες, ἱππόκομοι κόρυθες, ἱππόκομοι τρυφάλειαι, necnon ἵππουρις τρυφάλεια, ἵππουρις κυνέη, & λόφος ἱππιοχαίτης, id est galeæ ex equinis constantes setis: vel galea siue potius crista equina; Qui verò equis ad pugnam vtitur, siue bellicosus est: item qui circa equos versatur, & qui eos alit, ἱπποπόλος quoque voca-

vocatur. Apud Homerum ἱπποπόλων Θρηκῶν reddunt equestrium aut bellicosarum. Ἱππεραστής, idem quidem quod φίλιππος, id est equorum amator, aut studiosus, sed plerumque in malam partem accipitur pro ἱππομανής: vt & ἵππερος pro ἱππομανία. Aristophanes hoc vitium ad icterum corporis morbum transtulit: ἀλλὰ ἵππερον μου κατέχεεν τῶν χρημάτων, Strepsiades conquerens de filio sumptuoso circa equos. Alludit autem ad naturam icteri etiam in verbo κατέχεε. nam ictericorum oculi bile perfunduntur, vt Scholia monent, quæ ἵππερον, ἱππικὸν ἔρωτα καὶ νόσον ἱππικὴν interpretantur. Apud Hesychium & Varinum deprauatè pro ἵππερος legitur ἵπαρος, ἵππαρος, ἱππέρος. In Suidæ lexico ἵππειος etiam adiectiuè exponitur ὁ περὶ τοὺς ἵππους τὸν ἔρωτα ἔχων. Ἱππαστὴς quidem idem est quod ἱππηλάτης, eques, equitator, qui equo vehitur, sed dicitur interdum etiam de equo, vt ostendit Xenophon in libro de re equestri his verbis: καὶ οἱ θεώμενοι τὸν ἵππον τοιοῦτον, ἀποκαλοῦσιν ἐλευθέριόν τε καὶ ἐθελουργὸν καὶ ἱππαστὴν, καὶ θυμοειδῆ, καὶ σοβαρὸν, talem equum appellant liberalem & voluntarium & equitatorem & ferocem & superbum. Ita & pro ἱππάζω siue ἱππάζομαι, quod est equito, equo feror, ipse quoque equus aliquando dicitur ἱππάζεσθαι, passiuè pro agitari. Sunt qui ἱππάζεσθαι exponunt, ἐπὶ ἑνὸς ἵππου ὀχεῖσθαι, id est, ἐπὶ κέλητος, id est vehi vnico equo & singulari ad differentiam ἁμίππων. Hinc

B &ἱππασθεὶς, id est, equitandi artem edoctus. Est & ἱππεὺς eques, & ἱππεύω eques sum, siue equito, sed & hoc quoque verbum de equo dicitur, vt & equito ad Latinos: à quo ἱππευμα, equitatio, iter quod ab equite conficitur, & ἵππευσις, & ἱππεία, equitatio, iter quod ab equite conficitur, & ἵππευσις, & ἱππεία, equitatio. Est verò ἱππεὺς etiam exul. Ab ἱππεύω composita sunt ἀντιππεύω, ἀφιππεύω, ἐνιππεύω, καθιππεύω, παριππεύω, προσιππεύω. Ἀντιππεύω id est aduersus equito, nimirum aliquem, nam ἀντιππεύειν ἀλλήλοις dicuntur à Xenophonte duo equites inter se contendentes, vt Budæus annotauit. Ἀφιππεύω, ab equito, equitans recedo vel fugio, ex vno loco in alium me recipio equitando, vel equo me proripio. Ἀφιππεία tamen quanquam hinc oriatur, est equitandi imperitia, vt idem Budæus ait; sed Henricus Stephanus tunc scribendum arbitratur ἀφιππία. Ἐνιππεύω est inequito. καθιππεύω perequito, equitando decurro, παριππεύω obequito, præterequito. προσιππεύω, adequito, iuxta equito. Ἱππήλατος, per quem equi agitantur aut agitari possunt. Vtitur hac voce Homerus, postquam dixisset Ithacam esse αἰγίβοτον καὶ μᾶλλον ἐπήρατον ἱπποβότοιο, subiungit, οὐ γάρ τις νήσων ἱππήλατος, οὐδ᾽ εὐλείμων, nec enim vlla insula calcatur ab equis, siue nec enim per vllam insulam agitantur equi, id est, nulli aurrari in insulis equi sunt. Idem est ἱππηλάσιος, sed ἱππηλασία agitatio equorum, passi- *Odyss. δ.*

C uæ significationis. Ἱππόσυνος, equester. Αἴθριππος velox est Suidæ. Ἅμιππος diuersas & ferè contrarias habet significationes. Est enim in primis, qui simul cum equis est, siue equis adiunctus, vt ἅμιπποι βορέας apud Sophoclem. Item ἅμιπποι apud Thucidinem vocantur pedites equitibus adiuncti, vbi tamen in quibusdam codicibus ἄνιπποι scribitur. Ἅμιπποι, vt Eustathius ex Pausania tradit, dicuntur etiam ipsi equi copulati sine rheda, ἵπποι ἐζευγμένοι χωρὶς δίφρου: ita nominati (sicut ibidem ex Pausania addit) quoniam ἐπὶ δύο κέλητας ἀνέβαινον, ὁ μὲν ἡνίοχων, ὁ δὲ ὁπλίτης. ἀπὸ τούτου τοῦ ἅμα ἀμφοτέρους καθέζεσθαι ἐπὶ καὶ ἴδια ἑκατέρους, ἅμιπποι οἱ τοιοῦτοι ἐλέγοντο. Vbi tamen ἅμιπποι posterius ad ipsos equites refertur, atque ἅμιπποι dicuntur ad differentiam τῶν κελητιζόντων, μονίππων, equites desultores: de quibus Homerus dicit, θρώσκων ἄλλοτ᾽ ἐπὶ ἄλλον, qui ex binis equis, quos agitant alternatim ex altero in alterũ insiliebant. Si verò de ipsis equis dicatur, ἅμιπποι sunt desultorij equi. Philochorus ἁμίππους etiam & προδρόμους; at Isæus τοὺς σὺν ἵπποις συστευομένους vocauit. Nos plura de hac voce, sicuti & de ἅμιππος dicemus aliàs, vbi de pugnandi ex equo diuersitate agemus. Ἄνιππος equo carens, vel equo non insidens: Herodotus de Massage is: ἱπποταί εἰσι, καὶ ἄνιπποι, quasi dicat, interdum præliantur ex equis, interdum verò abſq; equis, vel equis carent in prælio: quamobrem in Polluce, vbi ἄνιπποι ijdem sunt qui ἀμφίπποι, pro *Lib. 5. Hamippi qui.* *Anippus. Lib. I. Aphippus.*

D ἄνιπποι legendum ἅμιπποι. Ἄφιππος equitandi imperitus, aut artis equestris. Notandum autem in hac voce præpositionem ἀπὸ priuandi vim habere; quare ἄφιππος etiam exponitur, qui equis caret. Dicitur verò etiam de loco qui equis vel potius equitatui ineptus est, vt ἄφιππος χώρα ἄφιππος καὶ τραχεῖα ὁδὸς, id est regio equitatui non apta: via aspera & equis in idonea. Hinc ἀφιππία equitandi aut equestris artis imperitia. Εὔιππος bonus seu præstantes equos habens, vt in proprijs dictum est. Dicitur verò etiam de alijs rebus, vt εὔιππος χώρα. Interdumque εὔιππος est, qui equitandi bene peritus est, vel equitatu præstat. Ἔφιππος qui equo insidet: priuatim tamen est eques miles Xenophonti, vt dictum est antè. Dicitur verò & ἀνδριὰς ἔφιππος à Plutarcho statua equestris, & alicubi εἰκὼν ἔφιππος, à Philone βίος ἔφιππος, à Platone δρόμος. Scribitur & ἐφίππειος per ει. At ἐφίππιον substantiuè Suidæ est certamen equestre, ἀγώνισμα ἐφ᾽ ἵππων τρεχόντων: nisi fortè (inquit Henricus Stephanus,) ἀγώνισμα cum ἐφίππιον iungi debet. Aliàs ἐφίππιον idem est quod ephippium Latinis, nimirum stratum siue sella equi. Scribitur verò & ἐφίππειον cum ει, habeturq; vtraq; scriptura apud Xenophontem libro de arte equestri, vt idem Henricus citat, sed fortassis mẽdosè, *In Publicola. In Fabio.*

O 3 nam

nam ἐφίππειον quidem ſella eſt equi, ἐφίππιον verò equitum certamen. Μόνιππος, qui vnico equo vtitur, qui vnico equo curſu contendit, ὁ ἐπὶ ἑνὸς ἵππου ἀγωνιζόμενος δρόμῳ, vt ex Pauſania tradit Euſtathius, dicens ſimilem eſſe κέλητι ζεῦγος. Dicitur autem ad differentiam τῶν ἁρμάτων. Sed hoc modo μόνιπποι etiam ſunt equi ſinguli: qui iuncti non ſunt, vt conſtat ex hoc Xenophontis: καὶ τοὺς μὲν μονίππους παραμηριδίοις, τοὺς δὲ ἐπὶ τοῖς ἅρμασι παραπλευριδίοις ἐξοπλίζειν, id eſt, vt Budæus interpretatur, equos equitum ad differentiam eorum qui currui iuncti ſunt.

Lib. 6. Pæd.

Πάριππος affectans equum, affectator equi, vt ex Cretenſibus canibus, teſte Polluce, alij ſunt διάπονοι, alij πάριπποι, qui videlicet vnà cum equis currunt, ita vt nec eos præcedant, nec ab ijs à tergo relinquantur. Fera quæ ab equo (ἵππος) Hippardium nominata eſt, χαίτην (Theodorus capronas vertit, malim iubam) gerit in ſummis armis: differt (inquit Ariſtoteles) ab hippelapho, quòd barbam vt ille non habet. Hæc ſimiliter, vt Hippelaphus, tenuiſſimo iubæ ordine à capite ad ſummos armos crineſcit. Gerit etiam cornua vtrumque genus, excepta fœmina equiceruini generis: & pedes habet biſulcos. Eſt & ab equi & cerui ſimilitudine hippelapus dictum quadrupedes, quod num idem cum tragelapho ſit, vt Volaterranus retur, ſuo loco examinabimus. Hippothelas vocatur pullus aſinæ qui recens equæ ſubijcitur, ac ſi equimulgum dicamus. Hippotigris, quod animal in Antonio Caracalla celebrari ex Dionis Nicæi hiſtoria Cælius tradit, ab equo & tigri nomen, puto, accepit: vt & hippocamelus, cuius mentio eſt apud Auſonium. Hippopotamus, id eſt, equus fluuiatilis, id nominis accepiſſe videtur, quia caput & vocem equi habet. Sciurus vocatur & campſiurus, & hippurus, vt Varinus & Heſychius annotarunt, à caudæ, vt videtur, magnitudine & latitudine: aliàs hippurus apud Ariſtotelem piſcis eſt, quem Gaza equiſelem vertit: quo nomine Plinius hippurin herbam vocat. Vocatur hic piſcis ab Hiceſio ἵππουρος, Dorioni coryphæna. Numenius eius eſſe tradit naturæ, frequenter vt exiliat; quam ob cauſam etiam ἀρνευτὴς nominatur. Hinc fortaſſis & nomen ſortitus eſt, quòd equi inſtar ſubinde exiliat, ἀπὸ τοῦ ὄρνεν καὶ ὁρμᾶν ἵππου δίκην, non à cauda equina. De hippo piſce dixi inter æquiuoca. Ἵππος auis genus Ariſtoteli, pipo, vt Gaza vertit: alibi apud eundem ἵππα legitur, & ſimiliter à Gaza redditur pipo: ἵππα ab Heſychio exponitur ὁ δρυμοκόλαψ, lego δρυοκόλαψ, id eſt, picus Martius: Πίπω, Scholijs Lycophronis auis quædam eſt marina, pulchra & elegans: ſed plura de his vocibus conſule lector noſtram ornithologiam. Ἱπποκάμπιος ab eodem Heſychio, nec non à Varino exponitur auicula quædam: ego huius nominis auem nullam reperio: hippocampus quidem animalculum eſt marinum, vt modò patebit. Eſt & ἱππάριον eiſdem auis quædam vulpanſeri ſimilis. Hippalectryonem, vt in ſcholijs Ariſtophanis, & apud Varinum & Heſychium legimus, aliqui magnum gallinaceum interpretantur, vt gallinaceo ſimile genus Perſicum ſit: alij gallinaceum in velis ſiue tapetibus Perſicis pingi ſolitum, alij deniq; marinum animal; & licet philoſophi hippalectryonem in rerum natura eſſe negarint, meo tamen tempore (inquit Scholiaſtes) quidam in tale animal fortuitò è mari prodiens incidit, & à ſe occiſum cùm paſſim oſtentaſſet, in ſigillo ſuo & clypeo depingi curauit. Æſchylus in ſuis tragœdijs hippalectryonem finxit, non animal, ſed inſigne nauis, vt ipſe exponit in Ranis Ariſtophanis. Ἱππογυπος etiam auis non eſt, ſed ita vocantur, qui magnis vulturibus inuehuntur, ἐπὶ γυπῶν μεγάλων ὀχούμενοι, vt Lucianus in vera hiſtoria tradit, populos eſſe quoſdam ſcribens. Ibidem finguntur etiam ἱππογέρανοι qui magnis gruibus inuehuntur, & ἱππομύρμηκες qui magnis formicis: Sunt tamen formicæ quædam ἱππομύρμηκες dictæ, quas Gaza formicas equites vertit, malim maximas reddi, vt philoſophus à magnitudine ſic appellarit. Sed tamen ab Heſychio etiam ſcriptum eſſe: λέγονται καὶ μύρμηκες ἱππεῖς, id eſt, vocantur & formicæ equites. Muſcæ quædam circa equorum capita obuolare ſolent, & fimo (vt vulgò creditur) equino natæ à Germanis equipetæ vocatur: à quibus haud dubiè differunt, quas Gillius ex Æliano equiſeles (fortè Græcè legitur hippuros,) vocat, & ſic de ijs ſcribit: *In fluuio nomine Aſtræo, qui inter Beræam & Theſſalonicam fluit, peculiare genus muſcarum eſt, apibus ſimile tum magnitudine, tum bombi ſtrepitu, veſparum colore, equiſeles appellant incolæ: eæ ad ſummam aquam verſantes à piſcibus corripiuntur.* A Coſentinis, vt Thyleſius tradit, non inuenuſtè equus lunæ vocatur ſcarabei genus viride, dorſum habens nota quadam aureola ſic illuſtre, vt Lunæ ſpeciem exiguæ ſuſtinere videatur. Campas equos marinos (nos quoque marinos caballos dicimus) Græci (inquit Varro) à flexu poſteriorum partium hippocampos appellant. Conſule opus noſtrum de exanguibus, vti & de cancris, quos Plinius hippos vocari ait. De Hippice herba, cuius apud Plinium mentio eſt, quid ſentiamus, aliàs aperuimus, vbi de caſeo agebamus equino. Hermolaus Barbarus, in hoc eiuſdem Plinij loco de hypochæri ſeu potiùs hypochœride, quoniam rectus oxytonus, eſt etiam Hippochœrin legit: *Vulgarium in cibo apud Aegyptios herbarum nomina, condrylla, hypochæris, & caucalis, &c.* Sed & apud Theophraſtum hypochœris legitur, vbi à Gaza vertitur porcellio. Multi enim etiam hippogloſſon ſcribunt pro hypogloſſon, cùm tamen neque magnitudo (ἵππος enim auget, vt modo pa-

Hippardiū. Hippelaphus. Hippotigris. Hippocamelus. Hippopotamus. Hippurus. Aues. Pipo. Hipparion. Hippalectryon. Hippogypus. Formicæ equites. Li. 8. Hiſt. anim. c. 28. Equiſeles muſcæ. Equus lunæ. Li. 25. c. 9. L. 21. c. 15. Hippochæris.

A dò patebit, & ex ſuperioribus etiam patet,) neque aliud ad eum pertinens tribuatur: cumque ſi ὑπὸ γλωσσον ſcribimus, Galenus nos nominis rationem doceat, dictum ſic inquiens, quoniam ſummis corymbis ſubnaſcantur quædam lingulis ſimilia. In Hippophæſto & hippophaë, vtro potiùs modo ſcribendum ſit, non ſatis conſtat. Apud Dioſcoridem quidem hippophaës alijs nominibus hippophyes, hippophanes & hippion vocari legimus, quæ omnia ab equo ducta ſunt vocabula. Hippophæſtum quoque alij hippophaës vocari ſcribit, & Plinius de vtroque loquens; *Debent* (inquit) *accommodata eſſe equorum naturæ, neque alijs ex cauſis nomen accepiſſe: quippe quædam animalium remedijs naſcuntur, &c.* Veruntamen Marcellus Virgilius: nihil nos mouet (inquit) authoritas Plinij: nihil enim conſtituit dicens: *Debent equorum accommodata eſſe naturæ, &c.* Nos nihil aliud hippon in his vocibus compoſitis, quàm magnitudinem, & in eo genere grandius ſignificari credimus. Hæc ille. Atqui hippophaës non grandem eſſe herbam, ſed ἐπίγειον & χαμαίκαυλον Theophraſtus docet, inquit Geſnerus. Hippogloſſon verò Dioſcoridi idem, quod antirrhinon. Eſt & lauri Alexandrinæ idem cognomentum. Hippomanes quæ ſit, ſupra indicauimus, cùm de pullio loqueremur, eſt item hippomanes idem quod apocynum apud Dioſcoridem, & inter capparis nomenclaturas apud eundem. Hipporizon iu Hippiatricis Græcis nominatum

Hypogloſſon. Lib. 8. ſimp. Hippophæſtum. Hippophaes. Hippogloſſon. Hipporizon.

B miſcetur alijs quibuſdam ad clyſterem vteri equæ, promouendæ conceptionis cauſa, Geſnerus verbenacam alteram eſſe conijcit, duplici motus coniectura, cùm quòd apud Dioſcoridem, niſi mendum eſt, inter verbenacæ alterius nomenclaturas legitur, tum quòd equis, quibus dorſum vlceratum eſt, ſalubris eſt. Hippurim herbam à caudæ vel ſetæ equinæ ſimilitudine dictam Plinius quoque aſſerit, *Equiſetum* (inquit) *hippuris à Græcis dicta pilus eſt terræ, equinæ ſetæ ſimilis, comis iunceis multis nigris, vt eſt equorum cauda*: Et aliàs: *Inuiſa in pratis & equiſelis eſt, à ſimilitudine equinæ ſetæ.* Eſt verò etiam Hippuris Pomponio, Hippariſcus Stephano, inſula maris mediterranei iuxta Cariam, cuius etiam Plinius meminit ab hippuri vel piſce, vel frutice, vt Hermolaus conijcit, appellata. *Tradunt* (inquit Plinius) *iuxta arbores naſci, & ſcandentem eas dependere comis iunceis multis nigris.* Hinc facilè apparet cur ephedron & anabaſis vocetur, quibus nominibus Plinius verba iam citata, tanquam originis expoſitionem ſtatim adiungit, vt ſuperuacua ſit Hermolai coniectura, ephydron legi poſſe, quoniam in aquoſis naſcatur. Nec ſimilitudinem tantùm ad equi caudam hippuris habet, vnde potiſſimùm dicta videtur; ſed etiam cum vino trita infuſaque in potu (vt in Hippiatricis Græcis legimus) equorum vrinam promouet, & dyſuriam eliminat, vt vel ludendo quis dicat hippurin appellatam διὰ τὸ ἄγων τοὺς ἵππους. Plinius Caſto-

Cap. 15. Hippuris. Li. 4. c. 12.

C ri quoque potamogeton tradit appellari: *Potamogeton* (inquit) *ſimilis betæ folijs &c. Caſtor hanc aliter nouerat, tenui folio, velut equinis ſetis, thyrſo longo & leui, in aquoſis naſcentem.* In Hippiatricis, vbi Hierocles ad ortophnœam equi habet: συμφυτον, ὃ καλοῦσι ἵππουρον, θλάσας ἐκπίασον τὸ χύλον εἰς κοτύλας β. Ruellius ſiue aliam lectionem ſecutus, ſiue corruptum hunc, vt apparet locum ſuſpicatus, ita tranſtulit. Hali, quod ſymphytum appellant, & equiſeti ſuccus expreſſus, qui heminas duas implet. Geſnerus verò legendum putat, σύμφυτον, ὃ καλοῦσι πετραῖον &c. hoc enim ad thoracis & pulmonis vitia efficax eſſe conſtat; hippurim verò ſiue equiſetum non item. Hypopeſton legebatur alicubi apud Plinium, Hermolaus hypophæſtum legendum monet: poteſt & ab equo (inquit) appellari hyppophæſton: vtroque modo rectè ſcribitur à Græcis. Hæc ille. Ego (inquit Geſnerus) hippophæſton malim, cùm & Plinius ab equo deriuet, & apud Dioſcoridem, vt iam retuli paullò ſuperius, plures ab equo nomenclaturæ ei tribuantur; & hippophaës etiam cognata ei herba ſimiliter ab equo cōpoſita voce ſcribatur apud probatos authores, vt Dioſcoridem & Hippocratem. Nam Galenus in gloſſis Hippocratis, quas ordine literarum tractat, in elemento iôta, ἱππόφεων herbam exponit, quæ non hippophaës tantùm nominetur, ſed

Cap. 118. Potamogeton. Lib. 27. ca. 10. Hipophæſtum.

D etiam κνάφον & σύφον ab Hippocrate: legendum eſt autem, non σύφον, ſed σοίβη, vt inferius ab eo ſcribitur in Sigma, vbi per ypſilon aduerſante literarum ordine ſcribi non poteſt. Diuerſa tamen ab hac fuerit Dioſcoridis ſtœbe. Similiter vbi hypophes legebatur apud Plinium, Hermolaus hypophyes, aut etiam hippophyes reponit, ex Dioſcoride, (vt inquit) Galeno & Theophraſto. Ego apud illos aliter quam hippophyes voce ab equo compoſita legere non memini. Nam Theophraſtus, *Ex lactaria* (inquit interprete Gaza) *hippophaës, idq. optimè apud Tegeam,* quod & Plinius ex eo repetijt. Intelligo autem hic hippophais nomine, non ſui generis herbam, ſed ſuccum ſiue liquorem ex lactaria collectum, cui ſimilis purgandi vis inſit: nam & hippophais propriè dicti radix lacteo ſucco turget, qui inde eximitur, perinde vt ex thapſia, & ad purgationes accommodatur, Dioſcoride teſte. Hæc itaque Geſnerus. Democritus aglaophotin herbam (inquit Plinius) in marmoribus naſcentem, vocat etiam hippophouada, quoniam equæ præcipuè caueant eam. Idem Plinius lapathun ſylueſtre, alijs oxalida, alijs etiam cantherinum vocari aſſerit, ſed cur ita vocetur, non explicat. Eſt autem quoddam lapathi genus ſatiuo maius, candidiuſque ac ſpiſſius, vt eiuſdem Plinij verbis vtar, hippolapathum à magnitudine dictum:

Lib. 21. ca. 15. Li. 9. Hiſt. plant. c. 15. Agloophotis. Lapathum ſylueſtre. Li. 3. Simp. Hippolapathum.

quod

Hippomarathrum. quod tamen cantherinum ei vocari non puto. Fœniculum ſylueſtre aliqui teſte eodemmet Plinio E hippomarathrum vocant. Dioſcorides hoc nomine fœniculum cæteris grandiorem eſſe ait. Et Strabo in Mauritania hippomarathri ſcapum duodecim cubitos longum & quatuor palmos craſſum eſſe ſcribit. Galenus author eſt ita dici ab inſigni magnitudine. Sed & hippoſelinum quod equapium tranſtulit Gaza, eodem modo à magnitudine nũcupari videtur, aſtipulãte Dioſcoride: *Trifolium caballinũ.* quanquam Nicandri ſcholiaſtes aliam etiam rationem addat, quod equorum ſtranguriæ medeatur: Theophraſtus (inquit) hippoſelinum in petroſis prouenire locis dicit, à magnitudine ſic nuncupatum, vel propter equorum ſtranguriam. Quod autem ſtranguriæ ſiue dyſuriæ equorum medeatur, clarum eſt ex Hierocle Hippiatro, qui eo in hoc affectu vtitur. Trifolium caballinum in pleriſque Italiæ locis vocatur lotus pratenſis, quod huius paſcuis, vt Matthiolus tradit, equi delectentur. Tuſſilago verò vngula caballina dicta eſt à ſimilitudine. Germani teſte Geſnero menaſtrum mentam equinam, oxyn Plinij, ſiue trifolium acetoſum, oxalidem equinam dicunt, *Li.2.c.25.* maluam ſylueſtrem maiorem maluam equinam: Cometæ genus, quod iubas equinas, vt inquit Pli- *Lib.9.* nius, imitatur, celerrimi motus, atque in orbem circa ſe euntes ἱππεὺς vocatur. Pollux ludum quendam deſcribit, qui ἐν κοτύλῃ, & ἱππὰς & κυβησίνδα dicatur. Is talis eſt: Puerorum aliquis manibus in tergum reductis conſertiſque pectinatim digitis, alterum genu innitentem manibuſq; F oculos eius obnubentem circumfert. Accipitur ſanè cotyla pro cauitate, vt hic volam, id eſt, cauum manus, vel quæ coniunctis mutuò digitis inter vtramque manum interius fit cauitatem ſignificet. Ἱππάδα verò hunc ludum dici apparet, quòd qui circumfertur inequitare (quod ἱππαστὶ καθίζειν Græci dicunt ac ſi dicas equitabundè inſidere, quia diuaricatis cruribus alterius humeris aut dorſo inſideat) videatur (aliter apud nos vapulant pueri, nam ex tergo alterius ſuſpenduntur, tuncque equum pati dicuntur à pædagogo,) Κυβησίνδαν denique quaſi κυβιστίνδαν (niſi fortè ita legendum ſit (quòd cùm is qui geſtat præ pondere inclinato ſit dorſo & capite, eiuſque corporis habitum, qui geſtatur etiam imitari cogatur, τῶν κυβιστώντων, id eſt, vrinantium, vel aliter in caput ſe deuoluentium geſtum exprimant. Eſt & ἱππὰς equitum cenſus, vnde ἱππάδα τελοῦντες apud Plutarchum, qui cenſum equeſtrem ſoluunt: & in republ. Athenienſium ἱππὰς pars vna *In Solone.* erat ex quatuor illis, in quas à Solone populum fuiſſe diſtrubutum alicubi diximus: & ἱππάδες θυσίαι, ſacrificia, quæ pro equeſtri illo ordine peragebantur, αἱ περὶ τῶν ἱππίων ἐπιτελούμεναι, vt Heſychius tradit, vel ἃς αὐτοὶ ἐπέραποιεν. ταῖς Πομπαῖς, vt Suidas. Bos quoque ipſa quæ ſacrificio illi deſtinabatur, ἱππὰς vocabatur, vt idem Heſychius tradit. Varino denique ἱππάδες *Hippiades ſtatuæ.* portæ quædam ſunt Athenis: fortè quòd per eas victima intraret. Ἱππιάδες verò ſtatuæ ſunt G equeſtres mulierum, quales Amazonum. Ἱππῶδες quod equo decorum eſt & conueniens, vt βλέμμα ἱππῶδες apud Pollucem. Ἱππίσκος Heſychio & Varino eſt epithema capitis, aut ornamentum muliebre. Idem ornamentum etiam ἱππεὺς vocari inuenio apud Ariſtophanem in Equitibus. Ἱππαπαὶ vox fictitia, vt admonent Scholia ad imitationem vocis ῥυππαπαὶ, quæ acclamatio nautica eſt: mentio enim illic de equis fit & hominibus hippagines naues ingreſſis. Has *Hippago.* naues Feſtus ſcribit ἱππάγους, ſed fortè legendum ἱππηγούς vel ἱππαγωγούς. Grapaldus in numero plurali hippagones dixit, vt agaſones, quod doctiores improbant. Sunt autem hippagines naues, vel vt Liuius loquitur, hippagogæ tranſuehendis equis deſtinatæ. Sic enim Suidas, Ἱππαγωγοὶ τὰς ἵππους καὶ ἄνδρας ἄγουσαι ναῦς. Hippagogas dici naues equis ſubuectandis deſtinatas, (inquit Cælius) apud Herodotum hiſtoria ſexta duobus locis obſeruauimus: Et aliàs: Apud Pollucem libro primo inter equitum ſpecies recenſentur, hippotoxotæ, ſceuophori, hippogogi & anippi, videtur autem legendum amphippi vel hamippi, vt pluribus ipſe Cælius probat eodem in *L.21.c.30.* loco. Idem & Stratiotides naues Thucididi nuncupari tradit, quarum vna eſt functio, vti pugnaturos ſubuectent pedites, verùm quia & equites, inde hippagogos nuncupari quoque eidem. *Hippagogi milites.* Alexander ab Alexandro hippagogos milites interpretatur: Græcis (inquit) diſſimiles fuere equi- H tum ſpecies: nam quidam hippotoxotæ dicti, alij ſceuophori, &c. nonnulli hippagogi; multi am- *Li.6.c.22.* phippi, qui equis duobus merebant. Ego tantummodò de nauibus dici video. Plinius hippagum *Hippagus.* nominat, ſiue ſubaudiendo nauigium, ſiue ſubſtantiuè. Hippagum (inquit) Salaminij inuene- *Li.7.c.56.* runt; loquitur autem de inuentis nauticis: quo loco Hermolaus in ſuis caſtigationibus Græcos ait non hippagum ſed hypagum appellare. Scoppa Grammaticus hippagium genere neutro Italicè *Hippophorbus.* interpretatur lo pontone. Sunt autem pontones naues, quibus in traijciendis amnibus loco pontium vtimur: Cæſar tertio belli ciuilis genus nauium Gallicarum eſſe ſcribit. Hippophorbus genus eſt tibiæ, quam Libyes Scenitæ inuenerunt: hac ad equorum paſcua vtuntur: materia eſt laurus detracto cortice: nam exempta medulla acutum reddit ſonum, & equorum celeritati con- *Hippobinus.* uenientem, vt apud Pollucem legimus. Hippobinum Scholiaſtes in Ranis Ariſtophanis à laſciuia & coitu dictum ſcribit, quoniam in magnis rebus Græci ἵππον, vt ſæpe dictum eſt, accipiant, ſicut ἱππόπορνος, magnus ſcortator & nimio in mulieres amore inſanus. Ἱπποτυφία, minius fa-

ſtus:

A ſtus: ἐπιλήκημνα ῥήματα, ſublimia & affectata vocabula, quia Græci aliàs ἀμαξιαῖα vocant, Horatius ampullas & ſeſquipedalia verba. Hippocronia, nugæ, quaſi dicas nimium antiqua & obſoleta, qualia ſub Saturni regno fuerunt; anilia nempe & quæ à ſene nugatore proferuntur, vt ſuprà indicaui. Hippoperas verò non tanquam magnas peras, ſed tanquam equeſtres, hoc eſt, quas equitantes nobiſcum ferre ſolemus, ex ephippijs ferè ſuſpendentes, vocarunt veteres: Mentio earum eſt apud Senecam: *M. Cato Cenſorius cantherio vtebatur, & hippoperis quidem impoſitis, vt ſecum vtilia portaret; vno caballo contentus, & ne toto quidem, cuius partem ſarcinæ ab vtroque latere dependentes occuparent.* Pompeius bulgas vocat, quod nomen apud Gallos & Germanos perſeuerauit. Sunt autem ſacculi ſcortei ad ferenda, quibus in itinere egere ſolemus. A πῶλος deriuata ſunt πωλοδαμνέω, id eſt pullos domo: Sophocli etiam idem eſt quod παιδαγωγῶ, id eſt erudio, vtiturque in homine αὐτὸν ἐν νόμοις πατρὸς δεῖ πωλοδαμνεῖν, id eſt ipſum moribus oportet paternis erudire; hinc πωλοδάμνης qui equos ſiue pullos domat & docet, pro quo apud Suidam etiam legitur πωλοδαμαστής. Sic & πωλεύω quamuis propriè eſt pullos equinos domo, accipitur ſimiliter pro παιδεύω, id eſt pueros erudio, vnde πωλεία & πώλευσις domitio equorum, cura domandi & erudiendi pullitiem equinam, aut etiam cura formandi, (vt Virgilius dixit formare

B vitulos,) & πωλευτικός qui ad domandos erudiendoſque equuleos aptus eſt: ἀπώλευτος vero ad ipſos pertinet pullos, qui indomiti ſunt, & necdum eruditi. Ab Vlpiano autem de ædilitio edicto πωλείαν vſurpari aiunt pro armento pullorum ſeu equuleorum, vt Varro equariam etiam accipit pro armento ſeu grege equorum; Eſt & πωλεία fimum pulli aſinini quod primùm edidit. Sic enim Plinius: *Aſinini pulli fimum quod primum edidit (polean vocant Syri) datur in aceto mulſo.* Suidæ denique πωλεία exponitur χαίτη, id eſt iuba, niſi potius (inquit Henricus Stephanus) apud hunc ſcribendum ſit πωλεία χαίτη, pullina ſeta ſeu coma. Theſſalia quòd laudatiſſimos præberet equos modò ἱπποτρόφος, modò πωλοτρόφος vocata eſt: dicitur ſimiliter de homine, qui equos alit: αἰολοπῶλος qui equos habet varios. Apud Homerum ἀνέρας αἰολοπώλους Scholiaſtes exponit non ſolùm ποικίλοις ἱππαζομένους, ſed etiam ταχεῖς ἵππους ἔχοντας, id eſt celeres equos habentes. Heſychius ſimiliter & ποικιλοπώλης id eſt varios habentes equos, & ταχυπώλους, ex eo quod αἰολεῖν, ſignificet κινεῖν, quod eſt velox eſſe. Dicuntur igitur αἰολόπωλοι qui varios & maculoſos pullos habent, vel varijs modis domitos & exercitatos, ideoque agiles & pernices. Εὔπωλος idem quod εὔιππος, qui pulchros habet vel fert equuleos. Homerus Ἴλιον εὔπωλον reſolutione Ionica & poetica vocat, id eſt, vt Scholiaſtes exponit, καλοῖς ἵπποις χρώμενον, quaſi

C pulchris vtens equis. Ἐχέπωλος, pullos habens equinos. Heſychio etiam eſt ἱππικός, id eſt equeſtris, & ἱπποτρόφος qui equos alit. Qui ſit ἐξάπωλος ſuo loco dicetur. Κλυτόπωλος, pullis equorum inclytus, celebris equorum pullitie, Scholiaſtes Homeri κλυτοπώλῳ exponit ἐνδόξους ἵππους ἔχοντι, id eſt celebres aut glorioſos equos habenti: & Heſychio κλυτόπωλος eſt ἐνδοξόπωλος & ἱππεὺς ἀγαθός, id eſt, equorum pullis celebris, aut equorum pullitie, & bonus eques ſiue equitator. Λευκόπωλος, candidos pullos habens, ſeu qui albis equis vehitur: epitheton eſt Solis, item diei ſeu lucis, quibus albi equi tribuuntur, vt ſuo loco oſtenditur. Ταχύπωλος pernices equuleos habens, qui velocibus equorum pullis vtitur, vel ipſis equis, nam Homerus Græcos, & Myrmidones ταχυπώλους nominat: Exponitur & ἱππικός, id eſt, rei equeſtris peritus. Apud Latinos vix vnum aut alterum ſimile verbũ reperio, qualia ſunt apud Varronem de re ruſtica Equitius & Equiculus ſiue vt apud Virgilium ſcribitur, equicolus. Commodius Equiculus vis fortiſſimus & patre militari natus Varroni dicitur. Equeſtris & Rauriaca Coloniæ Plinio inter Galliæ populos numerantur. Ptolomæus Equeſtrem Sequanorũ in Gallia Belgica ciuitatem facit. Equeſtres, vt Antoninus in Itinerario apertè ſcribit, ſunt citra Iuram iuxta lacum Lemannum, à quo

D diſtant viginti millia paſſuum: quare conijcitur eſſe Neuidunum, ſicut & liber prouinciarum meminit Neuiduni Equeſtrium, quæ ciuitas hodie vocatur Neuis, vulgo Neau. Sed cum Antoninus Equeſtres prius commemorat, ac deinde lacum Lauſunum (qui idem eſt Lemanno) videtur hæc vrbs citra lacum fuiſſe, vt fortè ſit illa quæ hodiè Dunoy vocatur, quæ vox nomini Neuiduni non malè reſpondet, &c. Hæc Sebaſt. Munſterus in caſtigationibus circa finem operis de Rhætia alpina. Conijcit autem Geſnerus Neuidunum duplex fuiſſe, vt alterum differentiæ cauſa Neuidunum equeſtrium dictum ſit. De equo monte, & ſaxo euſdem nominis, alias, ſi bene memini, dictum eſt. Καβαλλάριος teſte Varino dicitur communiter, qui Græcis ἱππεύς. Caballarij quidem nomen apud Gallos, non equitis ſimpliciter, ſed dignitatis nomen eſt: apud nos verò qui principum aut magiſtratuum mandata equites obeunt.

Hippocronia. *Hippopera.* *Epiſt. 88.* *In Aiace.* *Poleia.* *Equaria.* *L. 28. c. 13.* *Iliad. γ.* *Odyſ. ξ.* *Iliad. ε.* *Equitius.* *Aeneid. 9.* *Lib. 4. c. 17* *Equeſtris vrbs.* *Caballarius.*

MYSTI-

MYSTICA.

[E]

Hom. 5. in Apocal. Ecclesia equus albus. Cap. 10. Prophetæ, Apostoli equi albi. Iusti sunt equi albi. Cap. 39. Anima sancta. Cap 19. Cap. 3. Sanctorum animæ equi. Exod. 4. Corpora è

EQVI nomen mysticè modò in bonam, modò in malam partem accipitur. D. Augustinus exponens hæc beati Ioannis verba: *Et ecce equus albus & qui sedebat super eum, habebat arcum & data est ei corona, & exÿt vincens:* Equus albus (inquit) ecclesia est, sessor Christus. Iste equus Domini cum arcu bellico per Zachariam hoc modo antè promissus est, *Visitauit Dominus Deus gregem suum domum Israel, & disposuit eum sicut equum speciosum in bello, & ex eo disposuit, & ex eo arcus in ira & ex eo exÿt omnis insequens.* Equum enim album intelligimus ptophetas & appostolos: Equitem coronatum habentem arcum, cognoscimus nō solùm Christum, sed etiam Spiritum Sanctum: cuius verbo prædicatores tanquam sagittæ ad cor hominum pertingerent & vincerent incredulitatem, Coronæ super caput, promissa per Spiritum Sanctum intelligenda sunt. Beda in eandem sententiam: Ecclesiæ (inquit) quæ super niuem dealbata est, Dominus præsidet & spiritalis doctrinæ contra impios arma ferens, victor in suis coronam percipit: Et rursus: Equus albus ecclesia, eques qui illi insidebat, dominus est, qui habebat arcum, quia contra potestates aereas & bella veniebat, dataque est ei corona quia regnum mortis moriendo subuertit. D. Ambrosius verò in suis [F] ad apocalypsin cōmentarijs per albos istos equos iustos designari asserit, qui erant ante diluuium, quoniam hi propter innocentiam albi dicuntur: sessorem equi ait esse dominum qui in sanctis suis æternaliter præsidet. Et D. Gregorius exponēs illud Iobi: *Deriaet equum & ascensorem:* cum equum dixisset esse vnicuique sanctæ animæ corpus suū, quod videlicet nouit & ab illicitis continentiæ freno restringere & rursum charitatis impulsu in exercitatione boni operis relaxare equitis ergò nomine, animam sancti viri exprimi quæ iumentum corporis bene subditum regit. Hinc & Ioannem apostolum ait in Apocalypsi dominum contemplatum dicere: *Et exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum in equis albis.* Multitudinem quippe sanctorum, quæ in hoc martyrij bello sudauerat, rectè exercitum vocare: qui idcirco in equis albis (inquit) sedere referuntur, quia nimirum eorum corpora & luce iustitiæ & castimoniæ candore claruerunt. At verò D. Hieronymus declarans illud Abacuc: *Qui ascendens super equos suos, & quadrigæ tuæ saluatio;* equos sanctorum animas interpretatur his verbis: Quæro equos, super quos ascendit dominus, & puto non esse alios, nisi sanctorum animas, super quas ascendit sermo diuinus, vt & ipsas saluet & alios per eas. Ponamus equorū exempla [G]. Sponsus loquitur in Cantica Canticorum; *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te proxima mea.* Non quod Christus ecclesiam, vel sermo Dei animam quam sponsam suam vocat, quadrigis comparet Pharaonis, sed quod omnis anima, quamuis sancta sit atque perfecta, ad Deum comparata, quasi currus Pharaonis sit & iumentum. Vnde & Moyses loquitur ad dominum: *Ego sum ἀλογςς*, id est irrationalis: Et Dauid: *Vt iumentum factus sum apud te:* non quòd absolutè iumentum sit, sed quod apud Deum iumentum sit. His equis illi contrarij sunt, quod habet Pharao, de quibus & dicitur. *Equum & ascensorem proiecit in mare.* Huiusmodi equitatio non salus est, sed perditio. Quæran us & alios equos, quibus ascendit dominus: In quarto regorum libro legimus surrexisse manè ministrum Helisei & egressum vidisse exercitum ambientem ciuitatis muros & equos & currus: Et postquam ad preces prophetæ aperti sunt oculi eius, aspexit (inquit) & ecce mons plenus equis & quadrigę ignee in circuitu Helizei. Diligenter attende quòd equi videātur & currus, & tamen in tantis millibus equorum & curruum nullus ascensor. Horum equorum ille erat auriga & ille rector, de quo Psalmista canit: *Qui sedes super Cherubin, ostendere.* Talibus equis, talique curru, & Elias raptus ad cælum est. Vidit & Ioannes equos candidos & sessores eorum, è quibus corpora in gloria resurgentium puto esse equos candidos, sessores autē sanctorum animas. Si quis [H] verò peccator est, & mei similis, sedebit in equo nigro, & dicitur de eo: *Dormitauerunt omnes qui ascenderunt equos.* De talibus equis scriptum est: *Fallax equus ad salutem. Caro enim concupiscit aduersus spiritum & sapientia eius inimica est Deo.* Hoc dictum sit de his, qui corpora diligunt, & in nigris sedent equis. Nos autem animas nostras in equos & in currus domini præparemus, qui ascendit in Paulo, ascendit in Petro & in huiuscemodi curribus equitans. D. Gregorius equi nomine sanctum quemque prædicatorem accipi ait, propheta attestante qui ait: *Misisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas:* Quietæ quippe aquæ iacuerunt, quia humanæ mentes dum sub vitiorum suorum torpore sopitæ sunt. Sed equis Dei mare turbatum est, quia missis sanctis prædicatoribus, omne cor quod pestifera securitate torpuit, impulsu salutiferi timoris expauit. Hoc itaque loco equi nomine sanctus prædicator accipitur, cum beato Iob dicitur: *Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum?* Verus quisque prædicator ante fortitudinem & post hinnitum,

nitum, id est vocem prædicationis accipit, quia cùm in se prius vitia extinxerit, tunc pro erudiendis alijs ad vocem prædicationis venit. Equus iste habet fortitudinem, quia aduersa constanter tolerat, habet & hinnitum, quia ad superna blandiens vocat. Et notandum quare hinnitus qui interius nimirum per guttur ducitur, equi collo circumdari, id est quasi per gyrum trahi exterius dicatur, quia videlicet prædicationis vox de internis emanat, sed extrà circundat. Nam quo alios ad bene viuendum suscitat, eò ad bene agendum & opera prædicantis ligat, ne extra sermonem actio transeat, ne voci vita contradicat. Similiter D. Ambrosius declarans hoc Apocal. *Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium*, sæpe per equos ait sancti prædicatores designantur; sicut Abacuc propheta in cantico suo loquitur dicens: *Viam fecisti Domine in mari equis tuis in luto aquarum multarum*, quando initio fidei pacem mundo largitus est: vt apostoli Domini per vniuersas gentes quæ per mare & lutum designatæ sunt, possent discurrere & semina fidei spargere. Equi ergò Dei ad prælium armabantur, vt genus humanum de potestate Diaboli eruerent. Locustæ verò similes equis paratis in prælium esse dicuntur, quia sicuti prædicatores sancti tota virtute laborant, vt quoscunque possunt de laqueis diaboli eripiant, ita & hæretici ad hoc semper armantur, vt quoscunque possint decipere, in baratrum suæ damnationis inuoluant.

Cap. 9.

B Apud eundem Ambrosium equi duodecaiuges sunt apostoli, Christus eorum auriga. Habet (inquit) equos suos Christus, de quibus dicit propheta: *Immisisti in mare equos tuos turbantes aquas multas*, eò quod gentium populos qui mouentur, vt aquæ multæ & excitantur vt fluctus aquarum multarum, euangelizando commouerint apostoli, vt assurgentes à terrenis idolorum ceremonijs in Christum crederent. Et suprà ait: *Ascendisti in equos tuos; equitatus tuus sanitas*. O bonorum equorum duodecaiugum mirabile, quibus fræna pacis, habenæ sunt charitatis, constricti inter se concordiæ vinculis & iugo fidei subiecti, quatuor retis euangelij mysterium totius orbis finibus inuehentes bonum aurigam portantes Dei verbum, cuius flagello fugatæ sunt illecebræ seculares, exterminatus mundi istius princeps, iustorum cursus impletus est. O rationabilium equorum grande certamen, ô mirandum mysterium: rota intra rotam currebat & non impediebatur. In quatuor partes ibant rotæ & non conuertebantur retrorsum, quia spiritus vitæ erat in ijs, qui currebant in quatuor partes totius mundi & sine offensione currebant, quia bona equorum via quadrabat. Currebant igitur equi, quia non dormiebant, qui ascenderant equos. Animarum igitur nostrarum auriga Iesus, qui nos quoque vult ascendere equos nostros, id est, nostra corpora & vigilare semper, ne dicatur nobis: *Dormitauerunt qui ascenderunt equos*. Transeundum est hoc C mare impigrè, vix transitur à vigilantibus. Si quis autem dormierit, transire non poterit, sed demergitur, vt Ægyptius cuius & anima & corpus interijt. Equum enim & ascensorem proiecit in mare, qui non sequebantur legem, sed prosequebantur. Hæc ille. Sed & D. Hieronymus explicans hoc Esaiæ, *Et annunciabunt gloriam meam in gentibus & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum domino: in equis & in quadrigis & in lecticis & in mulis & in carrucis, ad montem sanctum meum*: Equos scribit & quadrigas & lecticas & mulos atque carrucas & diuersi generis vehicula, angelica posse intelligi ministeria, de quibus alibi ad Deum dicitur: *Ascende super equos tuos, & equitatio tua salus*. His equis, curribus & quadrigis Elias raptus ad cælum est, & Heliseus circundari se atque seruari, nescienti puero demonstrauit. Et Zacharias vidit in nocte: *Ecce vir ascendit super equum rufum, & iste stabat in medio duorum montium vmbrosorum & post eum equi rufi & sturnini & varij & albi, & dixi, inquit: Quid sunt isti domine? Et ait ad me angelus qui loquebatur in me. Ego ostendam tibi, quid sint isti. Et respondit vir qui stabat in medio montium & ait ad me. Isti sunt quos misit dominus, vt perambulent omnem terram*. Ioannes quoque in Apocalypsi hæc se vidisse testatur: *Vidi cælum apertum, & ecce equus albus & qui sedebat super eum vocabatur fidelis & verus & cum iustitia iudicans & bellator: Oculi autem eius quasi flamma ignis, & super caput* D *eius diademata plurima: habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse: & amictus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum Dei: & exercitus in cælo sequebatur eum in equis albis, vestitus bysso albo atque mundissimo; & de ore eius egrediebatur gladius acutus, vt in ipso percuteret gentes*. Equo rufo sedebat dominus atque saluator, humanum corpus assumens: cui dicitur: *Quare rubra sunt vestimentum tua?* Et, *Quis est iste qui ascendit in Edom, fulua vestimenta eius in Bosra?* Et sequebantur eum variorum colorum equi, vel in martyrio rubri, vel sturnini in volatu, vel varij in virtutibus, vel candidi in virginitate. Equo autem sedebat albo, quando post resurrectionem, immortale & incorruptum corpus assumpsit. Et, quicumque eum sequebantur, candidis vtebantur equis, incorruptis videlicet immortalibusque corporibus. Diuus quoque Ambrosius per equum rufum qui aureo colori parumper appropinquat, velut si aureo purpureum admisceas, non incongruè viros sanctos, qui ante legem fuerunt, posse intelligi existimat, eò quod & sapientia claruerint, quæ per aurum figuratur, & in persecutionibus & aduersis constantes fuerint, quæ per sanguinem figuratur. Per equos nigros, doctores legum posse intelligi: Nigredo

Apostoli.
Psal. 118.
Abacuc. 3.
Lib. 18. in Esaiã c. 66.
Angelica ministeria.
Equus rufus viros sanctos denotat.

enim

enim equi (inquit) siue obscuritatem legis quam docuerunt, siue duritiam. Nam & Moyses velamen habebat super faciem suam, eoquod splendor vultus eius, id est spiritalis intelligentia in lege, à lippientibus oculis non posset videri. Quæ de quarto equite dicuntur, ad Antichristū pertinere; sed quia superiores tres equites in bonam partem (inquit) interpretati sumus, vt conuenirent cum apertioribus trium sigillorum, ordinis rectitudo cogit, vt & istum in bonam partem intelligamus, quatenus concordet cum apertione quarti sigilli, quam ad prophetas pertinere demonstrauimus. Equus igitur pallidus prophetas significat. Pallor verò diuersis modis accidit hominibus. Aliquando namque pauore, aliquando languore, aliquando morte totum corpus occupante, multisque modis alijs pallescunt homines. Prophetæ ergò qui populo peccanti prædicabant, quod in rapinam & gladium & perditionem darentur, non inconueniēter colorem pallidum habuisse dicūtur. Sessor huius equi etiam dominus est, qui in prophetis suis inhabitauit. Sed valdè durum videtur, quod nomen mortis habuisse dicitur. Ipse.n. vita est omnium electorum suorum, sicut ipse dicit: *Ego sum vita*. Sed si diligenter scripturas inspexerimus, inueniemus Dominum nostrum Iesum Christum etiam mortem vocari. Nam sicut vita est omnium electorum quibus quotidiè vitam æternam elargitur, ita & mors dici potest, reproborum quos pro sceleribus suis quotidiè morti tradit perpetuæ. Ipse enim habet potestatem animam & corpus perdere in Gehennam. Nomen ergò mortis habuisse dicitur, quia Israëlitico populo peccanti mortem intulit, sicut in cantico Deuteronomij, ipse manifestè demonstrat, cùm dicit: *Ignis succensus est in furore meo & ardebit vsque ad inferni nouissima; deuorabitque terram cum germine suo & montium fundamenta comburet &c.* Hunc equitem infernus sequebatur, quia omnes qui comminationes prophetarum, quas ex ore Domini ad populum protulerant, contempserunt, infernus absorbuit. Apud Zachariam dicentem: *Vidi per noctem & ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo, & post eum equi rufi, varij & albi &c.* D. Hieronymus equum hunc rufum Hebræis Michaëlem Archangelum putari scribit, qui vltor iniquitatum & peccatorum sit Israël: & quid steterit inter myrteta, quæ erant in profundo: myrtos intelligi velle prophetas & sanctos, qui in medio captiui populi versabantur, & erant in profundo: Virum autem id est Michaëlem equi rufi (inquit) & varij & albi sequebantur, ordine vt existimant, commutato: vt albi Medos, Persasque significent, quia sub ipsis dimissa captiuitas & templum instauratum est. Varij Macedonas, quorum nonnulli amici, alij persecutores fuerunt. Plenissimè super hoc Danielis vltima visio loquitur Rufum verò regnum cruentum & sanguinarium quod populum interfecerit, templumque subuerterit. Alij verò ordinem, qui scriptus est, conseruantes, virum qui ascenderit super equum rufum & equos rufos & varios & albos quatuor (inquit) regna interpretantur: primum & secundum sanguinarium, Assyrios & Chaldæos, quorum primi decem tribus sub Salmanasar duxere captiuas: secūdum Iudam & Beniamin incensa Hierusalem ciuitate temploque subuerso. Tertios & quartos varios & albos, Medos significari putant & Persas, quorum alij clementes fuerunt, vt Cyrus & Darius filius Hystaspis & Assuerus, quem Græci artaxercem vocant: sub quo Hester impletur historia: alij crudeles, vt Cambyses & cæteri. Vidente ergo propheta virum ascendentem super equum rufum & post eum equos rufos, varios & albos & ignorante quod viderat, visionisque suæ cupiente scire rationem atque dicente. *Quid sunt isti Domine mi?* Angelus qui loquebatur in eo, promittit se esse dicturum: & illo reticente, vir qui stabat inter myrteta commemorat. Ista sunt regna quibus præcepit dominus vt perambularent terram & suæ eam subijcerent potestati. Denique angeli qui regnis & nationibus præsidebant, non ad alium veniunt, sed ad ipsum virum & angelum domini qui stabat inter myrteta & dicunt. *Perambulauimus terram & ecce omnis terra habitatur & quiescit.* Et est sensus: Omnia sub nobis regna tuta sunt & pacata, nec aliqua premuatur angustia. Ex qua responsione angelus qui interpellabat pro Israël, occasionem accipit pro populo deprecandi, & dicit ad Dominum: Cùm omnis orbis quietus sit & pacatus, quare domine non misereris Hierusalem & vrbium Iuda: maximè cum secundum promissa tua captiuitatis tempus expletum sit? Respondit que dominus angelo qui loquebatur in propheta verba bona, verba consolatoria: bona de futurorum promissione, consolatoria de præsentium necessitate. Hæc iuxta literam, ne videremur cælare nostros quæ à peregrinæ linguæ magistris didicimus: Cæterùm ecclesiarum magistri, noctem, in qua cernitur visio, obscuritatem mysticæ visionis intelligūnt. Posuit enim Deus tenebras latibulum suum. Et iuxta septuaginta interpretes de eo dicitur: *Abyssus sicut vestimentum amictus eius*. Vir autem qui ascendebat super equum rufum, dominus ac saluator est, qui dispensationem nostræ carnis assumens, audit in Esaia: *Quare rubra sunt vestimenta tua?* Hic qui nunc captiuo populo rufus ostenditur, in Apocalypsi Ioannis in candidis vestibus & in candido equo sedere describitur. D. Augustinus atque etiam Beda post explicatum eum Apocalypsios de equo albo locum, sequentem visionem explicantes de equo ruso: (*Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal dicens, Veni & vide:*

Marginalia: *Equus pallidus prophetas denotat.* — *Ioan.* 14. — *Christus mors dictus.* — *Deut.* 12. — *Cap.* 1. — *Michael Archangelus equus rufus.* — *Medi & Persæ equi albi.* — *Macedones equi varij.* — *Cap.* 8. — *Quatuor regna per equos indicata.*

A *vide: Et exijt alius equus rufus, & sedenti super eum datum est tollere pacem de terra, & vt inuicem occiderent, & datus est ei gladius magnus*) equum hunc rufum interpretantur populum sinistrum, & malum, ex sessore suo diabolo sanguinolentum, qui contra victricem vincentem Ecclesiam exijt: quamuis legamus (inquit Augustinus) secundum Zachariam equum domini rufum: sed ille suo sanguine erat, hic alieno. Cui datus est gladius magnus vt tolleret pacem de terra, scilicet suam pacem, hoc est mundanam: nam Ecclesia æternam pacem, quam sibi Christus reliquit, habet. Sicut ergò supradictum est, equum album Ecclesia n dicit, sessorem eius Christum per Spiritum Sanctum. Arcus quem tenebat in manu, præcepta eius sunt, quæ per totum mundum, velut sagittæ acutæ potentes ad interficienda peccata, & excitanda fidelium corda directæ sunt. Corona in capite eius, promissio vitæ æternæ est. Equum rufum, malum populum, sessorem eius diabolum. Quem ideò dixit rufum, eò quod multorum sanguine esset rubicundus. Quòd autem, datus est ei gladius acutus, & tollere pacem de terra, hoc est, quod Diabolo suadente homines mali iugiter inter se lites, & discordias vsque ad mortem excitare non cessant. Et in equo nigro intelligitur populus sinister Diabolo consentiens. Quod

Populus sinister, & malus, equus rufus.

Equus Domini vt rufus dictus.

B autem stateram habebat in manu, hoc ideò est, quia dum se fingunt mali iustitiæ libram tenere, sic plerumque decipiunt. Quod dixit, vinum, & oleum ne læseris, in vino sanguis Christi, in oleo vnctio chrismatis intelligitur. In tritico, & hordeo: tota Ecclesia siue in magnis, siue in minimis, aut certè in præpositis, & in populis. Et in equo palido homines intelliguntur mali, qui persecutiones excitare non desinunt. Isti tres equi vnum sunt qui exierunt post album, & contra album, & sessorem habent Diabolum, qui est mors. Tres ergò equi, fames, & bella, & pestis intelliguntur: quòd etiam Dominus in Euangelio suo prædixit, quæ etiam fiunt, & imminente die iudicij amplius futura sunt, &c. Iam verò equi nomen simpliciter vsurpatum, plerumque in malam partem accipitur, Diuus Gregorius aliquando lubricam prauorum vitam signare scribit: scriptum enim est: *Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus*: & per alium Prophetam dicitur: *Equi amotores, & emissarij facti sunt, vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat*. Similiter Diuus Hieronymus exponens illud Micheæ: *Auferam equos tuos de medio tui*, sic scribit: Auferam id est, interficiam equos tuos de medio tui, id est de principali cordis tui lasciuientes impetus, & equorum more ruptis vinculis proruentes, & cur-

Equus niger populus diabolo consentiens.

Equus pallidus.

Fames, bella, & pestis.

Li. 31. Moral. c. 18.

Lubrica malorum vita.

C rus tuos, quibus tibi in vitijs tuis placebas, & peccata peccatis consocians, quasi triumphans, in quadrigis ferebaris. Et declarans illud Amos. *Et auferetur factio lasciuientium*; pro quo LXX. habent: *Auferetur hinnitus equorum ex Ephraim*, hoc pactò scribit: Allegoricè principes hæreticorum, qui propter delicias suas, meum populum deuorarunt, & nihil patiebantur super contritione Ioseph, primi ducentur ad pœnas, & auferetur hinnitus equorum ex Ephraim. Qui in scripturis Sanctis dupliciter accipitur, aut in superbiam malorumque consensum, vt ibi: *Hi in curribus, & hi in equis*: & ibi *Fallax equus ad salutem*. Et regibus Israel precipitur, ne sibi multiplicent equos. Et in libro Iob: *vox equi clangori tuba comparatur*. In libidinis verò magnitudinem, & effrenatum cordis desiderium, vt in Hieremia, qui luxuriosos adulterosque describens, intulit: *Vnusquisque super vxorem proximi sui hinniebat*. Et exponens illud Psalmistæ. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit*. Ego (inquit) puto equos, homines esse peccatores, & equites Dæmones, qui equitant in eis. Si quando ergò viderimus aliquem fratrem persequentem, & inimicum esse, sciamus, quia ille equus est. Cæterùm eques Diabolus est. Qui sua lancea nos percutit. Iste currit, & ille percutit: sed, & ipse equus calcaribus ducitur, confoditur, &

Principes hæreticorũ.

Hinnitus equorum dupliciter accipitur.

Libido per hinnitũ indicata.

Equi homines peccatores.

D inuitus insanit. Origines quoque homilia decimaquinta, super Iesum Naue, declarans illa verba *Equos eorum subneruauit, & currus eorum exussit igni*, in hæc verba scribit: Nos scripturam sanctam sibimetipsi conferentes, & spiritalibus spiritalia comparantes, requiramus quid est quòd de asinis quidem non est scriptum, quia subneruati sunt, nec Madianitarum spolia, vel animalia interempta dicantur, sed profuisse Israeliticis vsibus. De istis autem, qui non habent asinos, sed equos, præcepit ipse Dominus, & dixit: *Equos eorum subneruabitis*. Quod, & Iesus, sicut à Domino mandatur, expleuit. Putamus hęc accidisse fortuitu, vt equi hostiles interimerentur, & asini seruarentur, & in præceptis Dei fortuita aliqua arbitramur incidere? An dignius videtur vt putemus magis in his scripturis mysticum aliquid indicari? Deniq;, & filij Israel nunquam equis vsi esse referuntur, & lex nihil de equis, sed de asinis mandat, vtpotè de animalibus, quæ ad humanos labores iuuandos, & ad onera eorum portanda videntur existere, equi verò magis ad hominum perditionem. Hoc enim est, quod per eos in prælijs geritur. Lasciui motus animal, & superbæ ceruicis accipitur. Sunt ergò asini frequēter à scriptura in typo gentium positi, sicut & saluator ostenditur supra asinum sedens, nunquam autem equo sedens refertur, sed, & cū discipulos mittit ad soluendam asinam, & pullum asinæ, dicit eis; *si quis vos interrogauerit, dicite quia Dominus est qui eis opus habet,*

Diabolus eques.

Asini ad onera, equi ad nostram perditionẽ.

& ſedens ſuper eum, ingreditur Hieruſalem, nunquam equo ſedens, ingreſſus eſſe dicitur. Sed, E
& propheta de ipſo ita pronunciauerat, quod ſedens aſino veniret ad Hieruſalem, dicens: *Ecce rex tuus manſuetus, ſedens ſuper ſubiugalem, & pullum aſinæ nouellum. Et exterminabit currus Effrem, & equum ex Hieruſalem.* Vides ergò quomodo ſecundum prophetæ ſententiam, qui ſuper aſinum ſedet, exterminabit currus Effrem, & equum de Hieruſalem. Et ideò videntur mihi aſini quidem (vt diximus) figuram ſeruare eorum, qui ex gentibus credunt, ſuper quibus ſediſſe dicitur dominus: equi verò qui exterminantur, & currus, figuram tenere eorum qui in cæleſtibus poſiti, per laſciuiam, & ſuperbiam deciderunt, quando vel ad filias hominum concupiſcendas ſemetipſos inceſtatores præbuerunt, vel ſecuti ſunt illum, qui dixit: *Ponam ſuper nubem ſedem meam, & ero ſimilis altiſsimo*. Inde fortaſſis eſt, quod propheta dicit: *Falſus equus ad ſalutem.* Et iterum dicit de his, qui in dæmonibus confidebant: *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini noſtri magnificabimur*. Neque enim currus, & equos Deo contuliſſet, quantum ad inuocandum ſpectat: ſed vtique hoc oſtendit, quia ſicut nos inuocamus Deum verum, ita illi inuocant currus, & equos id eſt dæmones, quos inuocabant gentes illæ, quæ aduerſus Iſrael bellum gerebant. Sed, & Aegyptiorum equos commemorat ſcriptura, F
& iſtos ipſos, quos nunc interimi iubet. Vnde hoc intelligatur, quod in typo quidem aſinorum gentes, quæ ad credulitatem veniunt, merito, reſeruantur: in typo verò equorum, & curruum dæmones, qui humanæ ſaluti aduerſarij ſunt: & inimici, merito perimuntur. Sed, & ſi paſſiones corporis, id eſt, libidinem, laſciuiam, vel ſuperbiam ac leuitatem, quibus infelix anima velut equitans vectatur, & fertur ad præcipitia, equos nunc dici, & currus intelligamus, & ipſos eſſe, qui ex præcepto Dei ſubneruari iubentur, non erit rationi noſtræ contraria intelligentia. Subneruatur quippe equus quando ieiunijs, & vigilijs, & omni abſtinentiæ afflictione corpus humiliatur. Et currus igni exuruntur, cùm in nobis completur ſermo domini dicentis. *Ignem veni mittere in terram, & quam volo vt accendatur?* Quo igne ſe iam illi ardere confeſſi ſunt, qui dicebant. Nonne cor noſtrum ardens erat intra nos, cùm adaperiret nobis ſcripturas? Ideò ergò, & falſus equus dicitur ad ſalutem, ſi motus corporis noſtri ferri permittamus infrænes, nec abſtinentiæ iugo laſciuiam carnis, & ſuperba colla ſubdamus. Sed nunc ſi quis fortè ex his quæ dicimus, Dei verbis ſtimulatur, atque compungitur, & is qui heſterno die pronus, & feruidus tanquam equus, in libidinem ferebatur, hodie ſi his auditis, pœnitet, conuertitur, ac ſecundùm prophetam à Dei timore confixus: refrænat ſe, & reuocat à peccato, & G
pudicam dehinc, caſtamque diligit vitam, videbimur etiam nos gladio Dei euaginato ſubneruaſſe equos, & magis per hoc dignè impletur præceptum Dei, quam ſi animalia quis equini generis de ſpolijs hoſtium capta ſubneruet. Quorum autem equi ſubneruantur? *Equos* (inquit) *Iabin ſubneruandos*. Iabin autem prudentia interpretatur vel ſenſus. Quæ eſt iſta prudentia vel quis ſenſus cuius ſubneruandus eſt currus? Illius nimirum, de qua dicit Apoſtol. *Quia prudentia carnis, inimica eſt Deo.* Et ille ſenſus, de quo dicit *Inflati ſenſu carnis ſuæ*. Iabin verò rex Aſor. Aſor autem aula interpretatur. Hæc eſt Aſor, quæ omnium horum regnorum obtinere dicitur principatum, qui intelligitur princeps huius mundi, regnans in aula, id eſt ſuper terram, vel quod maius eſt in vitijs carnis. Sed, & omnium illorum regum, quorum vim ſecundum nominum ſuorum interpretationem, iam antè expoſuimus, equi ab Ieſu dicuntur interfici. Quorum nos ſi rectè ſub Ieſu duce militamus, debemus in nobiſmetipſis abſcindere vitia, & accepto ſpiritali gladio ſubneruare nomen iſtum equitatum peſſimorum vitiorum. Sed, & currus debemus incendere, id eſt, omnem à nobis arrogantiæ, & elationis ſpiritum reſecare, vt vltrà non in equis neque armis, ſed H
in nomine domini Dei noſtri inuocemus. Et Homilia ſexta ſuper Exodum, exponens illud: *Equum, & aſcenſorem proiecit in mare*: Homines (inquit) qui nos inſequuntur, equi ſunt, vt ita dicam, omnes qui in carne nati ſunt, figuraliter equi ſunt. Sed hi habent aſcenſores ſuos. Sunt equi, quos dominus aſcendit, & circumeunt omnem terram, de quibus dicitur: *Et equitatus tuus ſalus*. Suum autem equi aſcenſorem habent diabolum, & angelos eius. Iudas equus erat, ſed donec aſcenſorem habuit dominum, de equitatu fuit ſalutis. Cum cæteris enim Apoſtolis miſſus, ægrotis ſalutem, & ſanitatem languentibus præſtabat. Sed vbi ſe diabolo ſubſtrauit (poſt buccelam enim introiuit in illum Sathanas) & aſcenſor illius factus eſt Sathanas, & illius habens ductus, aduerſus Dominum, & ſaluatorem noſtrum cœpit æquitare. Omnes ergo qui perſequuntur ſanctos, equi ſunt hinnientes, ſed habent aſcenſores, quibus aguntur, angelos malos, & ideo feroces ſunt. Si ergò videris aliquando perſecutorem tuum nimis ſæuientem, ſcito quòd ab aſcenſore ſuo dæmone perurgetur, & ideo ſæuus, ideo truculentus eſt. Et Homilia prima in Iob, exponens illud iuxta LXX. *Equites fecerunt ſibi tria cornua*: Qui fuerunt (inquit) equites qui tria cornua ſibi fecerunt, hoc eſt, triplici modo ſe armauerunt, qui tri-

Aſini quos ſignificent, quid equi.

Equos ſubneruare quid.

Equi qui à Ieſu dicantur īterfici.

Homines qui equi dicti.

Iudas equus factus.

Perſecutores ſanctorum equi ſunt.

Equites tria cornua habētes qui

A qui triplici prælio circundederunt camelos? Illi fuerunt ſpirituales equites, id eſt, aërei ſpiritus, qui terram peragrant, qui pelagus tranſeunt, qui aërem peruolant, qui omni vento & aqua, atque omnibus tempeſtiuis procellis vehementiores ſunt atque velociores in aëre ſua iniquitate. Vnde etiam equites dignè appellantur. Qui ſuper omnes luxurioſos atque impudicos ſedent, tanquam ſuper equos, & iuxta nequitiam ſuam exagitant illos & ad ſuæ iniquitatis atque impudicitiæ perfectionem omnes inſectantur illos, de quibus dicitur. *Adulter ſicut admiſſarius ſub omni ſeſſore hinnit.* Et, *Nolite fieri ſicut equus, & mulus, in quibus non eſt intellectus.* Et adhuc. *Equi admiſſarij facti ſunt, vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat.* Iſti ergò tales ſunt equi diaboli, iſti ſunt equi maligni. Iſti, & omnes qui eiuſdem ſeruiunt iniquitati. Iſti quorum pedes iniquitatibus currunt. Huiuſmodi namque equorum pedes veloces ſunt ad effundendum ſanguinem. Equites ſunt nequiſſimi dæmones atque aërei ſpiritus. Talis enim equus fuit olim Nabuchodonoſor, sed non iugiter, ſed ſeptem annis tantum, quibus à nequiſſimis equitibus, id eſt, dæmonibus imparcenter eſt exagitatus. Talis equus fuit & ille qui in Euangelijs à legione ſimiliter per deſerta, & per montes vrgebatur, donec veniens dominus illos quidem malos equites, id eſt, dæmonas effugauit, & illum miſerum liberauit. *Nabuchodonoſor equus factus.*

B Alijque innumeri à ſæculo, alij apertè, alij verò occultè, diuersè, ac variè dæmonum equi effecti ſunt, quibus vniuerſis, cùm eſſent immundi, atque execrabiles, in malis vſi ſunt eis nequiſſimi dæmones. Alijs ſanè ad velocitatem homicidij, & ſanguinis, deuaſtationis quoque, atque nequiſſimi liuoris, & omnium quæ voluntas diaboli atque opus exigebat. De iſtis ergò equitibus dicit iſte: *Equites fecerunt tria cornua & circundederunt camelos.* Tria cornua fecerunt, hoc eſt, finxerunt, conſimulauerunt, armauerunt, vtpote equites equis ſedentes, atque vniuerſam armaturam habentes, timorem oſtendentes, atque fortitudinem demonſtrantes. O quàm multiplicem inquiſitionem atque diſputationem habet hic ſermo. Tria cornua fecerunt, pro peculij conſumptione & filiorum perditione atque corporis plaga, ſuperare eum nitentes. Tria cornua fecerunt, quia & cum eo tertiò congreſſi ſunt: Semel ſanè, cùm omne peculium atque filios ſubitò interfecerunt. Secundò, quando totum corpus eius putredine ac vermibus repleuerunt. Tertiò, quando per vxorem ſeduxerunt & amici culpauerunt. Adhuc autem tria cornua fecerunt, tanquam tria præcipua ac ſingularia, id eſt, fidem, ſpem, charitatem, prædari eum conantes. Fidem quam in Dei culturam habuit, ſpem æternæ liberationis ac cæleſtis refrigerij, charitatem circa Deum, *Tria cornua facere quid.*

C qua nihil eſt maius neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Pro his ergo omnibus fecerunt tria cornua nequiſſimi dæmones, &c. Beda quoque in explicatione huius ſententiæ Iobi: *Cum tempus fuerit, in altum alas erigit, deridet equum & aſcenſorem eius*, equum interpretatur diabolum: equitem diaboli miniſtrum. Et mox ad hæc eiuſdem: *Nunquid præbebis equo fortitudinem & circundabis collo eius?* Hunc equum (inquit) aduerſariam poteſtatem arbitror intelligendum, qui ſit pallidus, vt in Apocalypſi ſcribitur, quem ſequitur mors & infernus: Et qui in Zacharia propheta ruffus dicitur, mortibus ſcilicet hominum & cruore reſperſus. D. Hieronymus verò in hæc Nahum prophetæ verba: *Vox flagelli & vox impetus rotæ & equi frumentis & quadrigæ feruentis & equitis aſcendentis & micantis gladij & fulgurantis haſtæ & multitudinis interfectæ & grauis ruinæ, nec eſt finis cadauerum.* Habet autem Niniue (inquit) & equum perſequentem, cuius hinnitus & vngula terram fodiens & pectus æſtuans ſemper bella deſiderat: loquente domino contra diabolum: *De longè odoratur bellum:* Cum ſaltu & clamore non parcit fugientibus, nec ſinit abire terga vertentes, ſed perſequitur, vt proſternat, interficiat, conculcet, illudat. Eſt quoque in Niniue & vox quadrigæ feruentis, quales puto habuiſſe Pharaonem quæ à Domino ſubmerſæ ſunt. Ad hanc quadrigam quatuor iunguntur equi, quatuor ſcilicet per- *Aduerſaria poteſtas equus dicta.* *Equus Niniue.* *Quatuor equi quatuor perturbationes.*

D turbationes, de quibus & philoſophi diſputant & Maro non tacet, dicens: *Hi cupiunt, metuuntque, dolent, gaudentque:* His equis & hac quadriga, Niniue cuncta perturbat. Sed & equitis aſcendentis vox in ea perſonat, qui arte quadam & gyro præparatus ad bellum non abſque periculo contra ſe pugnantis incedit. Habet hic eques ſermonis gladium exacutum cotæ dialecticæ & Rhetoricæ artis oleo læuigatum, habet arma fulgentia, transfigurante ſe Sathana in angelum lucis, quæ arma apoſtolicæ armaturæ contraria ſunt. Idem explicans hoc Zachariæ: *Ecce rex tuus veniet tibi, iuſtus & ſaluator: ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam & ſuper pullum filium aſinæ, & diſperdam quadrigam ex Ephraim & equum de Hieruſalem:* aſinam ſubiugalem, & pullum nouum interpretatur vtrumque populum, circumciſionis & præputij, quorum prior grauiſſimum legis portauerat iugum, ſicut in actis Apoſtolorum ſcriptum eſt: *Nec nos nec patres noſtri portare graue legis iugum.* Vnde & Paulus ſcribit ad Galatas, qui circumcidi volebant: *State, & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri.* Pullus autem nouus, *Aſina ſubiugalis quę populũ indicet.*

gentilium multitudo frena non habens legis; nec rectus ab aliquo, sed semper in præcipitijs, & E in voraginibus idolatriæ elisus atque confractus, domini sessione didicit ambulare, & rectam viam ingredi. *Et disperdam* (inquit) *quadrigam ex Ephraim*. Adhuc ex Dei patris persona dicitur: quod quadriga, siue currus ex Ephraim pereat & equus de Hierusalem. Et interim secundum literam hæc loquitur. *Non erunt prælia: omnibus Christi aduentu, & natiuitate pacatis.* Porrò secundum altiorem intelligentiam, Ephraim refertur ad hæresium multitudinem quæ interpretatur καρποφορία, hoc est vbertas & frugum abundantia, de quibus scriptum in Psalmo 77. *Filij Ephraim intendentes, & mittentes arcum, conuersi sunt in die belli.* De his quadrigis, & curribus legimus. *Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus: ipsi obligati sunt, & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus.* Equus qui disperditur de Hierusalem, ille est de quo legimus. *Fallax equus in salutem.* Et in Hieremia: *Qui luxuriæ vocabant, & libidini, audiunt: Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi: vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat.* Vnde reuocantur ad pœnitendum, dicente Psalmographo: *Nolite fieri sicut equus, & mulus in quibus non est intellectus.* Cumque disperderit Deus currus Ephraim, & equum de Hierusalem: qui de istiusmodi equis & curribus fuerint liberati, transferentur in Domini seruitutem, & efficientur Cherubim, & de ipsis dicetur: *Currus Dei decem millium multiplex, millia lætantium.* F Et, *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te proxima mea.* Et, *Ascendes super equos, & equitatio tua salus.*. Ioannes Arboreus in hunc locum Salomonis: *Flagellum equo, & chamus asino, & virga in dorso imprudentium.* Non minus (inquit) indigent imprudentes, & peruersi flagellis, & stimulis quàm equus indomitus, & piger asinus: & licet flagris cæsi non resipiscant nec emendentur, eorum tamen supplicia alijs terrorem incutiunt, quibus à lapsu præcauebunt, & à multis vitijs reuocabuntur. Possunt equo & asino significari superbi, & luxuriosi, qui cùm acriter à Domino castigantur, nonnunquam resipiscentiam agunt, & vitium in melius commutant. Hinc illud Psalmographi: *In chamo, & freno maxillas eorum constringe, qui approximant ad te.* Secundum verò etiam D. Ambrosium equus peccati naturam exprimit aptissimè. Equus enim (inquit) stare nescit, velox ad impetum, ceruicem exaltans suam, hinniens ad libidinem. Quid tam simile peccati? Feruet enim primò culpæ impetu, & omnem regi cogitationem præuenit, motuq. immaturo exilit, vt eam difficilè ratio reuocare possit. Fertur in præceps & ascensorem eius proijcit in mare istud huius sæculi, ceruice tumida recusans iugum correctionis. Et specialis quædam forma libidinis quæ vocem mutet hominis, verba amantis corrumpat, suisq. se prodat sermonibus. Denique ad Iudam per Hieremiam dicit Dominus Deus: *Nunc videbitur ignominia tua, & adulterium tuum,* G *& hinnitus, & alienatio fornicationis tuæ supra colles.* Hunc iustus reuocauit equitatum, mores quoque declinantis conuertit, & ad se vocauit, vt imitatores sui fierent, qui deflexerant, quia sensus nostri ad disciplinam mentis recurrunt, &c. Idem in hoc Apocalypseos: *Et exijt sanguis de lacu vsque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta:* Per equos (inquit) falsi pastores Ecclesiæ designantur, qui officium regiminis non pro amore Dei, sed pro amore sæculi suscipiunt. Per frænos quibus equi reguntur, eorum falsa doctrina designatur. Habent quidem falsi pastores doctrinam in ore, ne ab officio funditus alieni videantur, sed Pharisæorum exemplum sequentes, dicunt, & non faciunt. Et quia aliud non possunt docere, nisi quod euangelium loquitur, & in prædicatione sua annunciant peccatoribus quas pœnas patientur, nisi corrigantur, vsq; ad equorum frenos sanguis peruenit, quia pęnas quas peccatoribus minati sunt, nisi corrigerentur, ipsi quia vitia sua deserere noluerunt, experirentur. Idem & in hoc Apocalypsios: *Et ita vidi equos in visione, & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas.* In hoc loco insanos populos intelligi ait; per sorores autem equorum principes terræ designari: per loricas autem, quæ ictus gladiorum à se repellunt, duritiam cordium reproborum, quæ ad corda eorum gladium spiritus quod est verbum Dei, accedere non sinit. Dein durato corde per equum designato sic differit H Ludouicus Viues meditatione prima in Psal. pœnit. Emeritum fuerunt equũ militia lunga, in lætissima immissum prata, opera vacuum, vt pro laboriosa iuuenta, quiete frueretur senectutis: illum cùm clamoribus ac strepitu abigere conarentur viatores quidam iusto curiosiores: nihil enim ad eos in illis pratis equus pascebat, nihilque mouebatur; adueniens fortè dominus miles veteranus. An non (inquit) vos inepti estis, qui militari tumultui assuefactum equum voculis vestris à pastu conamini deterrere? Sic & ego in medijs flagitiorum, voluptatibus aure durissima, qui iuniorum ardentes sæpe audieram expostulationes, & querelas huiusmodi, nihil erat, quod mouerere illis, & nisi spes hæc tui tam me iuuisset in duritie mea, velut marmor obriguissem, perijssemque. Pullus verò equinus adhuc per ætatem insolens frenorum ac tyro exagitatur, concutiturque solo tactu freni. Sic homo dolore exagitatur ex dolendi insolentia; vbi verò assueuit ærumnis, obtorpet, facitque quod equus iam edomitus qui frenum mordet, & seruitio hominis

Ephraim quid.

Imprudentes, & peruersi, equi dicti.

Superbi, & luxuriosi.

Lib. de Abrahã ca. 8.

Peccati natura ꝑ equũ expressa.

Cap. 13.

Cap. 14.

Pastores ecclesiæ falsi, equi dicti.

Cap. 10.

Populus insanus.

Principes terræ.

Cor induratum per equum designatum.

Homo pullo equino assimilatus.

hominis assuescit,& domituram facilè fert,& ab obsequiū habilis reperitur, vt docet Cicero. Voluntate igitur, & iudicio suscipi ægritudinem confitendum est: idque indicatur eorum patientia, qui cùm multa sint sæpè perpessi,faciliùs ferunt quicquid accidit:obruisseque contra fortunam arbitrantur: Vt ille apud Euripidem: *Si mihi nunc tristis primùm illuxisset dies: Nec tam ærumnoso nauigassem salo, esset dolendi causa, vt iniecto equulei fræno repentè tactu exagitantur nouo, sed iam subiectus miserijs obtorpui.* Potest & per equum siue pullum indomitum intemperantia, ac lasciuia indicari, vt constat Themistoclis exemplo, qui cùm mutatos eius mores ex procacissimo in maximè temperantem plerique admirarentur; an non (inquit ille) asperi, & indomiti pulli solent euadere in optimos? Non imprudenter itaque Prudentius elationem animi describens ait.

Lib. 3. Tusc. — Intemperantia, & lasciuia per equum indomitum indicata.

Fortè per effusas inflata superbia turbas
Infræni volitabat equo.

Et vt D. Augustinus ait in enarratione Psal. 146. potentatus equi est superbia. Videtur enim equus (inquit) veluti ad sugestum hominis accommodatus, vt altior incedat. Et reuera est in eo ceruix indicans quandam superbiam. Non se extollant homines in suis dignitatibus, non se sublimes putent honoribus,caueant ne in equo indomito præcipitentur. Pierius Valerianus equum pro immoderato, & rationis experte impetu poni apud legislatorem Mosem ex eo manifestum esse ait, quòd non designari principem equorum educatorem dicit: quod ita capiendum (inquit) est ex Philonis sententia, vt ineptum eum ad principatum existimemus qui voluptatibus cupiditatibusque, & nequitiæ deditus stare loco nesciat, & fræna ferox spumantia mandat. Lex ipsa est Deuter. cap. 17. *Quique rex fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos nec reducet populum in Aegyptum, equitatus numero subleuatus,* præsertim cum Dominus præceperit vobis, vt nequaquam per eandem viam reuertamini, nam qui talia mente concipit, effræno illi, & feroci equo similis est, de quo vulgatum adagium: *Secede equinis à pedibus procul*, ab equo inquam illo, qui semper Aegyptum, hoc est voluptatum, & illecebrarum planitiem appetit insultare, quocirca frænis cæterisque compescendus, nisi velimus in pernitiem rapi, & nosmetipsos vnà cum fortunis dare præcipites. Nam vt optimè ait Euripides: ἀχαλίνων σόματων ἀνόμυ τ' ἀφροσύνας τέλος δυσωλία, id est, *In fræni oris exlegisque dementiæ finis infortunium.* Sæpè autem in diuinis literis equus aberrantem, & vagum hominem indicat, qui sine ratione vlla feratur; vt, *Fallax equus ad salutem* Et, *Nolite fieri sicut equus, & mulus quibus non est intellectus.* Teius Anacreon in muliebrem fastum arrogantiamque inuectus, puellam quandam equino comparat pullo, in quem nondum quispiam inscenderit, atque nullo cohibitus fræno huc illuc euagetur. Iracundus item rectè equo assimilatur insano, vt ostendit Lucianus in Cynico his verbis: *Ac similiter vobiscum agitur* (ò iracundi,) *vt cum quodam qui equum insanum ascenderat. Equus igitur virum corripiens abstulit: hic verò amplius iam desilire equo currente non poterat. Quidam verò cum occurrisset, eum rogauit, quonam tenderet: hic respondit, quocunque huic videbitur, equum demonstrans. Quod si vos quispiam roget, quò feramini si verum vultis dicere, dicetis in vniuersum quidem quocunque videatur affectibus.* Equitem ab insessore multum differre arbitrandum est, (inquit Philo Iudæus) non solùm hominem vectatum animali hinnibili ab alio similiter vectato homine, sed etiam rationem à ratione. Ergò qui sine equestri arte ascendit, dici debet insessor qui se commisit iumento lasciuo, à quo abripiatur quocunque ipsum detulerit impetus, & non præcauendo voraginosos terræ hiatus, aut fossam aliquam profundiorem, vlolento cursu vnà cum equo præcipitetur, submergaturque. E diuerso eques ante omnia frænum in os indit, deinde in tergum insilit, & quamuis ferri videatur, reuera tamen circumagit eum à quo gestatur tanquam gubernator. Nam & ille videtur ferri à naue quam gubernat: sed si verè pronuncies, ipsi deducet eam ad portus optatos. Cæterùm quando sonipes bene iter carpit, habenis obtemperans, palpum, & laudem refert ab equite: Quando autem fertur iusto concitatiùs, cohibetur quo minus properet. Quòd si pergat contumaciùs, reducto fræno cogitur ceruicem reflectere, & gradum sistere. Scuticis quoque, ac calcaribus continetur in officio, ne subsultet lasciuiens, & alijs modis quibus domitores vtuntur, contra ferociam. Nec mirum videri debet. Ascendente enim equite simul ers equestris ascendit, vt iam duo periti insideant, atque ita vnum subiectum imperitum animal moderentur facilè. Iam omisso hinnitore vectoreque, tuam sillibet animam considera. Inuenies enim inter partes eius, & equos, & aurigam ascensorem, sicut & extra te. Equi sunt furor, & concupiscentia, ille mas, hæc fæmina: ideoque ille vt mas gestit elata ceruice libertatem appetens: hæc verò seruilior, & callidior domum depascit,& deuorat, vt fæmina. Insessor autem, & auriga vnus est, nempe intellectus: sed auriga tunc quando ascendit cum prudentia, insessor est. Imprudens igitur præ imperitia non potest habenas retinere, sed patitur elabi è manibus. At iumenta habenis libera temerè discurrunt

Superbia. — Immoderatus, & rationis carens impetus. — Homo aberrans, & vagus per equum indicatus. — Puella equino pullo assimilata. — Iracundus. — Lib. de agricult. — Eques vt ab insessore differat. — Furor, & concupiscentia equi.

Imperitus sessor.

nullo ordine. Sessor verò præ imbecillitate sustinere se non valens decidit,& laceris genibus,manibus, facieque malè mulctatus miser deflet suum infortunium. Nonnunquam autem pedibus in curru hærens raptatur supinus, & tractum in orbita caput, ceruicem humerosque ambos consauciatur: deinde huc illucque distractus & illisus omnibus passim obiacentibus, miserrimo genere mortis extinguitur. Et huic quidem talis exitus obuenit. Currus autem iam leuior: & violenter quassatus, vbi in solum inæquale incideret, facilè frangitur, vt instaurari non possit & compingi denuo, iumenta autem omni retinaculo liberata concitantur & efferantur,nec prius desinunt currere, quam collabantur, aut in aliquam rupem delata, ipsa quoque intereant: atque ita currus animæ vnà cum vectore totus perit per aurigæ inscitiam. Tales igitur equos vectoresque arte carentes tolli præstat,vt virtus maneat incolumis.Cadente enim imprudentia,stare prudentiam necessum est. Ideo Moses inter præcepta tradit: *Si egressus fueris in bellum contra inimicos tuos, & videris equum insessoremque & maiorem multitudinem hostium, noli timere quia dominus Deus tecum est.* Furorem enim & concupiscentiam, & in vniuersum affectiones omnes atque etiam cogitationes quæ his singulis tanquam equis insident, etiamsi videantur fretæ inexpugnabili robore, contemni oportere ab his, qui proteguntur magni regis potentia, semper & vbique pro ipsis decertante: exercitus autem Dei virtutes sunt,propugnatrices piarum animarum: quas vbi viderint deuictum aduersarium,conuenit pulcherrimum decentissimumque hymnum canere datori victoriæ Deo: Hymnus epodon mirabilem habens, quem decantari bonum est, sic se habet. *Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est: equum & insessorem proiecit in mare.* Meliorem enim perfectioremque victoriam inuenire non licet, quàm qua vincitur petulantium quadrupedũ ceruicosorumque agmen validum, hoc est vitiorum & affectuum. Sunt enim vitia genere quatuor & affectus totidem, cum quibus & insessor eorum intellectus, virtutis osor & amans affectuum, collapsus interit, qui prius voluptatibus,iniurijs,vafr amentis,rapinis, fraudibus,similibusque iumentis delectabatur. Pulcherrimè igitur legislator inter præcepta docet, *ne princeps eligatur equorum altor*, parum idoneum ratus ad principatum quisquis in voluptates & concupiscentias & amores impotentes insaniens, tanquam infrænis ac contumax equus œstro suo agitur. Dicit enim sic: *Non poterit constituere supra te hominem exterum, quia frater tuus non est, propterea non multiplicabit sibi ipsi equitatum, nec auertet in Aegyptum populum.* Itaque nemo altor equorum natus est, si sacro Mosi credimus. Atqui dicat aliquis magnam esse potentiam regis in equitatu, non minorem quàm in pedestribus copijs & naualibus: nonunquam verò vtiliorem etiam, præsertim vbi sine dilatione, celeritate, expedita opus est, temporibus moram non ferentibus, sed ipsum momentum occasionis vrgentibus: vt cunctatio non damnum solùm, sed & cladem illatura videatur, occasione tanquam nube præteruolante. Huic respondebimus, nullum, bone vir, præsidium legislator noster à principe submouet, neque copias eius parte aliqua mutilat, imo quantum fieri potest, augere conatur, vt robore multitudineque freti socij facilè profligent aduersam aciem. Quis enim alius sic vel insidias collocare,vel aciem struere,vel legiones distribuere, easque tribunis centurionibusque assignare,vt res postulat,nunc pluribus,nunc paucioribus nouit:ad hæc præcepta rei militaris tradere præmõstrareque, vt hic noster confirmata longa vsu peritia? Sed nunc non facit verba de isto equitatu,qualem principes solent colligere ad infestandos hostes tuendosque socios necessarium, sed de eo qui animæ inest, bruto, immoderato inobedienteque impetu quem refrænare vtilius fuerit, ne quando populum suum vniuersum in Aegyptum corporis regionem auertat & voluptatum affectuumque magis quam virtutum deique amatorem reddat; quandoquidem necessum est, vt qui equitatu pollet, eumque auget, viam quæ in Aegyptum fert, vt vates inquit, ingrediatur. Cùm enim animam tanquam nauem ab vtroque latere, intellectu sensuque violetæ procellæ affectuum iniquitatumque reluctantem inundant elatæ: altiùs tunc credibile est fore, vt intellectus obrutus subsidat mergaturque, profundum autem, in quod mergitur, corpus est quod cum Aegypto confertur.Caue igitur ne vnquam eiusmodi equis alendis studeas: nam & qui diuersum genus tractant, ipsi quoque vituperandi sunt: & quid ni? apud quos bruta iumenta honorantur, quorum ex ædibus equorum greges semper saturi procedunt, hominum verò eos deducentium nemini vel sportula succurrit inopiæ solamen vel leue aliquod munusculum, & tamen hi minus peccant. Cui feres enim equos alendo, aiunt se sacra certamina & quæ passim aguntur celebritates ornare & voluptati ornamentoque esse spectatoribus atque etiã multis præbere exercendi se materiam. Nam qui cupiditatem vincendi animalibus indunt, propter honoris amorem & æmulationem virtutis,in desinenti adhortatione alacritateque vsi labores libenter sufferunt, nec prius desistunt ab officio, quam ad finem optatum perueniat. Verum isti prætextus quærunt: alteri ne defensionem quidem vllam habent, qua peccatum suum tueantur, qui vectari iubent in sessorem intellectum imperitum artis equestris, committentes eum vitio & affectui quadrupedi.Quod si aurigandi artem ediscas melius,mediterisque,vt iam tibi videaris ad regendos

A dos equos idoneus, tum demum ascende & habenas arripe. Sic enim nec illis salientibus excussus cum laceratione corporis mouebis risum spectatoribus alieno malo gaudentibus, nec incursu obuiorum insequentiumuè inimicorum capieris: hos celeritate longè à tergo relinquens, illos verò securè vitans per scientiam. Meritò igitur Moses victoriale carmen canens ob insessorum interitum, salutem nihilominus precatur equitibus. Nam hi possunt iniecto brutis potentijs freno, cohibere nimium cursus eorum impetum. Hucusque Philo. Plato in Phædro naturam nostram currui similem esse ostendit, ab auriga moderato: aurigam proponens ceu mentem in nobis bene constitutam, equos binos, refractarium vnum; alterum sequacem & morigerum: per refractarium appetitum quo præcipites rapimur & malum nobis accersimus, intelligens, per morigerum, rationem dicto audientem & salutaria recto iudicio inquirentem: esseque perpetuò subinde bellum, quo modò ratio, modò appetitus victor euadit. Idem Plato pullo equino adolescentiam comparans: Qui periculum (inquit) facere volunt, an pulli sint pauidi ad strepitus, & tumultus adducunt: ita & iuniores per formidines quasdā & rerum terribilium obiecta traducēdi, & voluptates quædam offerendæ, quibus meliùs quàm aurum in igne explorentur, vt periculum fiat, an aliquis eorum extet qui ad solidam quandam modestiam compositus, errorum incantationibus minimè irretiatur.

Natura nostra currui similis.

Li. 3. de repub.

Adolescentia pullo similis.

B Eleganter etiam Plutarchus in libro de audiendis poëtis ab equis aduersus incontinentes, atque iracundos similitudinem sumens inquit: *Sicut enim equos non in cursu, sed ante cursum frænant: sic eos qui difficulter continentur in dignitate rerum obiectarum & iracundos, ratione occupare, & temperare, atque ita demum ad certamina adducere conuenit.* Equi nomine, vt scribit D. Gregorius, etiam dignitas temporalis accipitur, Salomone attestante qui ait: *Vidi seruos in equis & principes ambulantes quasi seruos super terram.* Omnis quippe qui peccat, seruus est peccati, & serui in equis sunt, cùm peccatores præsentis vitæ dignitatibus efferuntur: Principes verò quasi serui ambulant, cùm multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit, sed summa hic aduersitas velut indignos, deorsum premit. Hinc rursum dicitur: *Dormitauerunt, qui ascenderunt equos*, id est, in morte animæ, mentis oculos à veritatis luce clauserunt, qui in præsentis vitæ honore confisi sunt. Eodem asserente equus hoc ipsum præsens sæculum designat, sicut Iacob voce dicitur: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò.* Quo in testimonio quid equus significet, melius (inquit) ostendimus, si & ea quæ circumstant, paulò subtilius exponamur. Nonnulli enim de tribu Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur & mordens. Vnde & non immeritò dum Israëliticus populus terras in partitionem castrorum

Li. 31. Moral. cap. 18.

Dignitas temporalis.

Præsens sæculum.

C susciperet, primus Dan ad aquilonem castrametatus est, illum scilicet signans, qui in corde suo dixerat: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium; similis ero altissimo.* De quo & per Prophetam dicitur: *A Dan auditus est & fremitus equorum eius.* Qui non solùm coluber, sed etiam cerastes vocatur. Cerastes enim Græcè cornua dicuntur, serpensque hic cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antechristi aduentus asseritur, quia contra vitam fidelium, cum morsu pestiferæ prædicationis, armatur etiam cornibus potestatis. Quis autem nesciat semitam angustiorem esse quam viam? Fit ergò Dan coluber in via, quia in præsentis vitæ latitudine eos ambulare prouocat, quibus quasi placendo blanditur, sed in via mordet, quia eos, quibus libertatem tribuit, erroris sui veneno consumit. Fit cerastes in semita, quia quos fideles reperit & sese ad præcepti cælestis angusta itinera constringentes, non solum nequitia callidæ persuasionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit, & in persecutionis languore post beneficia fictæ dulcedinis, exercet cornua potestatis. Quo in loco hunc equus mundum insinuat, qui per elationem suam in cursum labentium temporum spumat. Et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur. Cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur. Vngulas quippe equi mordere, est extrema sæculi feriendo contingere, vt cadat ascensor eius retrò.

Cerastes.

Antechristi aduentus.

Equi vngulas mordere quid.

D Ascensor equi est, quisquis extollitur in dignitatibus mundi. Qui retrò cadere dicitur, non in faciem, sicut Saulus cecidisse memoratur. In faciem enim cadere, est in hac vita suas vnumquemque culpas agnoscere, & pœnitendo deflere. Retrò verò quo non videtur, cadere, est ex hac vita repentè decedere, & ad quæ supplicia ducatur, ignorare. Improbi quoque equi sunt, nam vt Iacobus de Vitriaco Cardinalis ait, habet etiam equos suos miles iste infernalis, homines scilicet reprobos, quos ipse fræno erroris posito (inquit) in maxillis eorum ducit ad libitum suum. Propterea Propheta ait: *Equum & ascensorem proiecit in mare*, id est amaritudine pœnæ æternæ. Et Hieremias: *Velociores aquilis equi illius.* Reprobi enim homines plerumq; velocius currunt ad malum quàm aquilæ, id est boni, & spirituales volent ad bonum. Et iterum ait: *Omnes conuersi sunt ad cursum suum sicut equus, impetu vadens ad prælium.* Et in Apocalypsi dicitur: *Potestas equorum in ore eorum, & in caudis eorum: In ore, mala persuadendo: in cauda, occultè decipiendo.*

In facie cadere quid.

Improbi, equi dicti.

Exod. 15.

HIERO-

HIEROGLYPHICA. SYMBOLICA.

Vesparum typus.

EQVI cadauer (inquit Orus Apollo) pingebant prisci, cùm vellent significare vespas. Ex huiusmodi enim cadauere plurimùm nascuntur vespæ. Pierius diligentes ait rerum naturalium obseruatores ex bouillo occipitis cerebro apes gigni tradere, ex asini cerebro crabrones; ex equo vespas, ex humano cadauere serpentes: citatq; peruulgatam apud omnes versum: E

Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν.

Sed non probo quod vertit:

Nam culices ab equi, sed apes ab origine tauri.

Pugnacitas Celeritas.

Quid enim culicibus cum vespis Quod verò ad hieroglyphicum sensum attinet, rectè hîc non simpliciter vespas à priscis intelligi existimat, sed quod per vespam idĕtidem soliti essent significare: per cuius (inquit) hieroglyphicum pugnacitatem & infestum aduersus hostes ingenium ostendebant. Hoc autem vnum hieroglyphicum Orus memorat. Pierius verò celeritatis in primis typum poni posse haud inelegãtibus ostendit rationibus, quas nos ferè antè partim recensuimus, partim etiam recensebimus, ideoq, in numismatis nunc equum currentem, nunc ipsum Pegasum alis adiectis cursum, vt summa rem alacritate gestam ostenderet. Non sum vero nescius (inquit) authores esse, qui Pegasum, qualem quippe passim in Hadriani, & L. Papyrij Cursoris, & aliorum quorundam nummis aspicimus, famæ potius quàm celeritatis indicium esse contendant. Nasciturisex Medusæ cedæ: siquidem virtus cùm terrorem amputauerit, famam generat. Terroris & admirationis hieroglyphicum esse Medusæ caput, ostendimus in serpente, cum de Domitiani gestamine loqueremur. Fama autem vbi primùm genita per hominum ora primùm incipit volitare, Musarum excitat fontem in Parnasso, quippe quod illustriũ virorum præclara facinora vatibus scribendi suggerunt argumentum. Quod verò in Papyrio de re ipsa etiam cognomento Cursoris honestato, ex Pegaso alacritatem & festinantiam hominis significari dixeramus, capreæ insuper fugacis spolium & fulmen & sagitta, quæ in eodem spectantur nummo, ad nostram faciunt intellectum. Quod verò & centauri pubetenùs humana forma, reliquum equina fingantur, multi eodem testante vitę nostrę terminum pernici cursu occupari, significare putant, propterea quòd mira lapsi lubricitate incauti semper arripimur. Vulgatissimum verò illud ait esse argumentum, hominem feroci inuictoque animo, imperio tamen, & rationi obsequentem, hieroglyphicè per frænatum equum significari. Hinc Panatium dicere apud Ciceronem, Africanum solitum dicere, equos propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes domitoribus tradere sole, vt his facilioribus vti possint, sic homines secundis rebus effrænatos, sibiq; præfidentes, tanquam in gyrum rationis, & doctrinæ duci oportere. Animal nimirum ferox atque magnanimum, quod leges tamen subijt, nec frenum depulit ore, vt ait Horatius, de equo qui hominis opem implorauit, seq; frenari sit passus: & Maro: F G

Pegæsus qd indicet. *Fama, & eius ortus.* *Centaurus. quid significet.* *Equus frænatus quid inducet.*

Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti
Quadrupedes, & fræna iugo concordia ferre.

In huiusmodi sententiam esse Scipionis dictum non incelebre. Cùm Romani contra Antiochum iam in Asiam traiecissent, isq; legatos demum de pace misisset ad Scipionem, respondit. *Id prius factum oportuit non post quam & frænum, & sessorem accepisset.* Frenum autem, & camum cuiusque rei coercitionem cùm sacris tùm humanis literis indicat. Non ingratum etiam fore hieroglyphicum putat, quo desperatio, aut rei quam quispiam aggressus fuerit; inauspicatus ingressus significetur, vbi quis equum cespitantẽ aut prioribus prolapsum pedibus adpingeret, cùm ipsa presertim res & prouerbio & augurijs confirmetur. Augurium intelligit Flamminij Consulis Roman. quod suo loco recitaui. Sed quod ad prouerbium attinet, quod fertur, Rideo, inquit Galba, canterie, Sisinnius Capito ita interpretatur, qui principio rei alicuius inchoatæ deficiũt animo. Nam cum Sulpitius Galba in prouinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum animaduertisset cecidisse, *Rideo*, inquit, *canterie te iam lapsum esse, cùm tam longum iter iturus, vix id sis ingressus.* Nec indecenter item iter picturas huiusmodi referri posse ait idem Pierius, equum in fossam prolapsum, aut in voraginem aliquam demersum, vbi luti tenacitate pertinacissimè detineatur, neque sese valeat expedire, si negocij alicuius difficultatem, aut iucommodum exprimere voluerimus: quippe quòd plurimum ita est canteriorum natura, quos oneribus comportandis addicimus, vt si aliquam in voraginem deciderint, tam ob onus quo grauantur, quàm ob liuidæ paludis cœnum in quo recumbant supra modum implicentur, vnde ægrè attolli queant. Tandem ab Aegyptijs Sacerdotibus, animal hoc alioqui tam generosum, tam vtile, tam domesticum, repudiatum fuisse H

Equus cespitans. *Equus in fossam prolapsus.*

A asserit, ac per hieroglyphicum eius profanum intelligi decreuisse: cuius rei causam fuisse suspicatur, quæ maiores etiã nostros in Italia ab eo abstinere tam religiosè iusserit, vt à sacrorum flamine minimè tangeretur, propterea quod damnatum inter venena fel habere proditum est. Alios rem simplicius interpretantes, dicere inde factum, ne si longiùs digrederentur, fraus interdum ex negligentia fieret sacris. Ea enim de causa sacerdotum etiam nostrorum familijs data ocia, ne profanis occupationibus aut curis distraherentur; sed in precibus tantum Deo allegandis occupati essent, & laudes illi septies in die dicerent. Potest modò etiam equus primùm præclarè, mox ineptè pictus, inepti vulgi iudicij hieroglyphicum indicium esse. Aiunt enim referente Dione Chrysostomo, pictorem quendam iocosum, cùm picturam quandam equi in publico proposuisset admirabilem atque accuratè factam, puero præcepisse, obseruaret spectantes si quid reprehenderent, aut laudarent, idque retentum memoria sibi renunciaret: Spectantium autem alium aliud dixisse de pictura, atque reprehendisse hunc quidem, vt opinatur, caput, illum autem coxas, alium verò crura, vt si talia facta essent, multò pulchriùs haberent. Pictorem autem his de puero auditis, aliam fecisse picturam iuxta vulgi opinionem atque consilium, iussisseque collocari eam iuxta priorem. Fuisse autem magnam inter illas differentiam. Illam enim accuratissimè factam in omnibus: hanc B autem turpissimè, ridiculosissimèque atque omnibus potius quàm equo fuisse similem. Manifestum igitur (inquit) quod si valdè quis opus habeat vulgi laude, credibiliorem existimans illius laudem aut vituperium quàm suam sententiam, ita singula facturus sit atque conaturus se talem exhibere, qualem volet vulgus: certumque est, quod similis futurus sit, pro illo priore equo doctè atque ex vnius arte facto, admirabili alteri atq; multorum opificum artificio neque ipsis illis placenti artificibus, tametsi ex omnium consilio atque arte composito. Quemadmodum fabula ait Pandoram non ab vno deorum formatam, sed communiter ab omnibus alio aliud donante, & apponente: opusque neque sapiens, neque bonum factum, sed omnigenum variumque accipientibus euenisse malum. Hæc Dio Chrysostomus. Si egregio cordatoque ac prudenti militiæ duci, qui suo Marte totum belli pondus sustinuisset, & confecisset, propria virtute concitatus (quod plerique nostræ tempestatis etiam præstitere) symbolum appositum esset excogitandum, tres aut quatuor (inquit Claudius Paradinus) quorum vnus eorum solus præ cæteris omnibus à sessoribus suis concitatus primus ad premij locum destinatum peruenerit, currentes equos depingi cuperem, cum his verbis: SOLVS PROMERITVS: imitatus in hoc veterum Romanorum consuetudinem, qui olim sese in circis ad cursum excercbant, &c. C

Profani typus.

Ineptum iudicium.

Orat. 78.

Dux militiæ cordatus, & prudens.

MITHOLOGICA. QVIBVS DIIS SACRI.

Quibus immolati equi.

EQVVS non paucis quidem dijs, cæterùm Neptuno potissimum sacer putatus fuit. Hic enim hippius (ἵππιος, vel, vt alij scribunt, ἵππειος,) id est equestris cognominatus est; cuius cognominis ratio diuersimodè traditur. Pausanias cùm, cur ita appellatus sit, alias causas ab alijs fuisse existimatas dicit (eas autem non recenset) ipse se putare ait ita cognominatum, quòd τῆς ἱππικῆς, id est equitationis inuentor fuerit: Nam & Homerus in equorum certamine Menelao ab dei huius appellatione adhibuit iuramentum, quod equis conueniret,

Ἵππων ἁψάμενος, γαιήοχον ἐννοσίγαιον
Ὄμνυθι, μηδὲν ἑκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἅρμα πεδῆσαι. id est
D *Equos tangens, terram ambientem Neptunum*
Iurato: an non volens meum dolo currum impedìueris.

Pamphos (Πάμφως) verò qui Atheniensibus antiquissimos ludos fecit, esse dixit Neptunum, ἵππων δωτῆρα, id est equorum datorem, non aliunde nisi ad equestris appellationem deflectens. Diodorus Siculus de Cretensibus agens: Addunt (inquit) etiam Neptunum equos primum domuisse, artemque equitandi ab illo traditam, ex quo hippius sit appellatus. Val. Probus in commento super ea Virgilij in Georgicis verba: *Tuque ò, cui prima frementem Fudit equum magno tellus percussa tridente Neptune.* Campi (inquit) in Thessalia sunt petræi, in quibus locus Petra nomine, percussus tridente Neptuni, equum qui Scyphius vocatus est, edidit: Romani autem Neptunum equestrem vocant, Græci ἵππιον Ποσειδῶνα, quòd existimetur princeps originis equorum. Festus quoque ita. *Hippius id est, equester dictus est, vel quod Pegasus ex eo, & Pagaside natus sit: vel quod equuleus, vt putant, loco eius suppositus Saturno fuerit, quem pro Neptuno deuorarit: vel quod tridentis ictu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyrico quaternos equos iaciebant nono quoque anno in mare.* At verò

Neptunus hippius cur dictus.

In Achaicis.

Scyphius equus.

Isidorus

Isidorus de Circensibus ludis agens; itaq; (inquit) Castori & Polluci deputantur hæ species, qui- E
bus equos à Mercurio distributos historiæ docent: sed & Neptunus equestribus ludis præest, quem Greci hippion appellāt: sed & Marti, & Ioui in ludis equestres sunt cōsacrati, & ipsi quadrigis præsunt. Porrò & Phurnutus inter cetera, & hoc ait, ꝙ ideo hippius dictus est Neptunus à velocitate nauigationis maritimæ, quodq; naues in mari quasi equi videntur esse. Hippij Neptuni meminit & Artemidorus in primo Onirocriticῶν. Hæc omnia de Hippo Neptuno collegit Gyraldus: qui
Neptuno Petræi fabula. item Petræi Neptuni fabulam à quibusdam hunc in modum tradit ait: quòd scilicet Neptunus aliquando dormiens in petra quadam, per somnum Venere pollutus sit: quod effusum semen terra suscipiens, equum primum exhibuit vocatum Scyphion. Ab alijs verò dici, dispositum fuisse certamen Petræo Neptuno, in eo loco, vbi primus equus egressus est, propter quod & Hippius Neptunus sit dictus. Lactantius Grammaticus etiam terram in Thessalia tridente percussam scribitā Neptuno, ex quo (mirum dictu) prosiluerint equi duo, Scyphios, & Arion, inde nata Thessalico-
Ariō equus rum equorum præstantia. Alij Arionem equum ex Neptuni in equum conuersi cum Cerere in equam conuersa concubitu natum fingunt, & hāc ob causam Thelpusios dixisse, Neptunum apud se primum inter Arcadas hippium esse dictum. Seruius Grammaticus, in contentione cum Minerua de Athenarum nomine, ab Neptuno litore percusso, equum scribit productum animal bel- F
lis aptum: Mineruam iacta hasta oleam creauisse, quæ res (inquit) est melior comprobata, & pacis
Li.21. cap. 24. insigne: cæterum Seruius à nostris (inquit Cælius) coarguitur. Neptuni Petræi fabulam tetigit Lucanus:

Lib. 6.

Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen Exilijt.

Minerua hippia. Fuit & Minerua hippia siue equestris dicta, vt Phurnutus ait; item Pausanias in Atticis, nec quidē semel; item Arpocration, & Suidas in ἱππεία Ἀθηνᾶ, sic verò nuncupata, quod currum instruexerit prima: hanc Isæus rethor, & Mnaseas, vt Gyraldus, & Cælius annotarunt, Neptuni filiam fuisse tradiderunt ac Polyphes Oceanitidis. Δαμνιππον etiam vocatam scribit Phurnutus, quasi dicas equi domitricem. Etimologus & Varinus, Mineruam dicunt hippiam esse vocatam, quod è capite Iouis cum equis prosilierit, vt scriptus in eam hymnus indicat. Vel quod Coryphe (Polyphe fortè, vt Suidas, & alij habent) Oceani filia ex Neptuno eum vnà cum curru pepererit. Vel quod Adrastus Thebis fugiens, cùm equos in Colono sisteret, Neptunum & Mineruam ἱππίους appellarit. Huius Mineruæ hippæ, & Neptuni hippij aras fuisse in Hippio dicto Colono Atticæ
Colonus hippius. colle scribit Pausanias. Colonum autem Hippium fuisse prope Academiam. Author argumen- G
ti in Sophoclis Oedipum in Colono ait Furiarum fuisse ibi templum, loco autem id esse nominis, quoniam etiam in eo esset Neptuni hippij, & Promethei, & Oreoconios, id est qui mulorum curam habent, in eo etiam habitasse. Iam verò Pindarus in Pythijs Cyrenea εὐιππον cognominat, propterea quod Libyes à Neptuno edocti esse dicantur currus iungere. Mineruam autem hippiam in Libya genitam aiunt. Græci, vt inuenio, Palladi nomen ab equo domito inditum tradunt, & apud Pindarum legas frenum Corynthi ab ea inuentum, & Pelopi datum dono, & in Ilij captura instar montis equum Græci Palladi dedicarunt. Hæc verò significare aiunt ferocitatem omnem doctrina molliri atque cicurari: quod lutulenter Horatius sic expressit: *Nemo adeo ferus est, vt non mitescere possit; Si modò culturæ patientem accommodet aurem.* Coluerunt etiam Neptunum equestrem Romani, & in eius dei tutelam dicebant esse mensem Februarium, quando sol gelidum, & vdum occupat aquarium, quem prodigum vrnæ dicit poeta. Dionysius
Lib.1. ant. Rom. ait Neptuno equestri templum ab Euandro in Latio erectum, diemq; festum statutum, quem Arcades, hippocratia, Romani Consualia vocant. Hunc enim Neptunum Consum ijdem dicunt.
Consualia. Consualia autem erant ludi equestres, qui mox Circenses, & magni, & Romani dicti sunt. Plutarchus cùm alibi; tum maximè in Romulo, Romulum tradit cuiusdam dei aram conditam sub ter- H
Cōsus deus. ra in Circo inuenisse, eique deo indidisse nomen Conso, siue à consilio, quod cōsiliarius foret, siue Neptuni equestris: aramq; ipsam reliquum tempus latere: in equestribus verò certaminibus aperiri. Hoc autem die, vt idem Plutarchus, & Dionysius, alijq; tradunt, apud eosdem Romanos ex consuetudine cessabant ab operibus, equi, muli, atq; asini, propterea quod instituta nauigatione
Li.5 c.26. inquit Alexander ab Alexandro, cùm omnium rerum merces nauibus aduehantur, ocium quodam modò iumentis, & remissio data sit, vel quod equos primum Neptunus domuerat, & equitandi artem inuenerat, quare hippius dicebatur, Plutarchus causam reddere videtur maris tranquillitatem, in quæstionibus Romanis quærens, *cur in Consualibus festis equos, & asinos coronant, & ociari sinunt? An quia Neptuno (inquit) equestre festum hoc peragunt, & asinus cum equo libertate communi fruitur? Aut quies ista iumentis concessa est, quod mare tranquillum, & nauigationi commodum se præbuisse.* Goropius quod Neptuno tribuunt equum, hieroglyphicum signum esse ait omnis humanæ vecturæ. Cum enim in omni vehendi portandique diuersitate longissimè naualis

com-

A commoditas antecellat,atq; ea sit,inquit,hominum industria iuncta,placuit animal eius notationem habere,quod ad hominem portandum sit procreatum. Philostratus autem binas depingens insulas, quibus forum erat commune,in quo ex vna ea deferebantur,quæ in agris eius colligebantur,ex altera quę in mari deprędebantur,ait statuam ibi fuisse erectam Neptuno vna cum aratro, & curru,sed ne terræ cultorum tantùm expressisse viderentur, aratrum nauis proram addiderant. Quamobrem Catullus Græcorum exemplo nauim currum vocauit in libello de Pelei,& Thetidos nuptijs inquiens:

Diua quibus retinens in summis vrbibus arces,
Ipsa leui fecit volitantem flumine currum.

Si quidem apud Aeschylum Prometheus in illa longa enumeratione artium, quas à se in vsum mortalium excogitatas, & inuentas gloriatur, ait inuentum suum esse currus illos nautarum qui lineis alis vagantur per mare: Θαλασσόπλαγκτα δ' ὅτις ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ λινόπτερ' εὗρε ναυτίλων ὀχήματα. Sed & Euripidem eadem figura vsum memini,apud quem nuncius, qui Medeam admonet, vt se mandet fugę,pręcipit ei,neq; vt id vehiculum spernat,quod nauigandi,neq; id quod terrestris
B itineris conficiendi causa comparatum est.

Ὦ δεινὸν ἔργον παρανόμως εἰργασμένη
Μήδεια, φεῦγε, φεῦγε, μήτε ναΐαν
Λιπῶσ' ἀπήνην, μήτ' ὄχον πεδοστιβῆ. id est,
O quæ patrasti facinus atrox, impium
Medæa, fuge, fuge, siue natico
Subuecta curru, siue terrestri, fuge.

Auriga nauis.

Naues Maris d

Sed hoc quoq;,vt totum propè veteris eloquētiæ choragium ab Homero est,qui primus aurigam nauis pro gubernatore dixerat.

Φθέγξατο δ' ἡνίοχος νηὸς κυανοπρῴροιο, id est
Nauis ceruleæ sic est aurigæ locutus.

& naues equos maris nominauerat.

Νηῶν ὠκυπόρων ἐπιβαινέμεν, αἵθ' ἁλὸς ἵπποι
C Ἀνδράσι γίνονται, id est,
Scandere veloces naues quæ per mare nobis
Sunt velut instar equi.

Sunt & aliæ apud Latinos authoritates, Plauti in primis. *Nempè equo ligneo per vndas cæruleas estis vecta.* Varro Marcipone: *Quam nauticis equisones per viam conducerent*. Sic M. S. apud Nonium, vulgati quà ducerent loco. Horatius: *Eurum per Siculas vndas equitare dixit.* Et Seneca *frænare ratem*, pro sapienter nauigare. Frænare enim ad equos propriè pertinet: Plutarchus eleganter libello de audiendis poetis,vt equus, inquit,fræno,& nauis clauo, mores oratione flectuntur. Duplex itaq; Neptuni erat munus, & nauigantium curam habere videlicet, & equorum,vt in hymnis Homerus scriptum reliquit his versibus:

In Rudetis

In Medusa

Neptuni munus duplex.

Διχθά τοι ἐννοσίγαιε θεοὶ τιμὴν ἐδάσαντο,
Ἵππων τε δμητῆρ' ἔμεναι, σωτῆρά τε νηῶν, id est,
Bina tibi superi Neptuno munera donant;
Flectere equos, regere & naues quæ marmora sulcant.

Pamphos quoq; antiquissimus Gymnographus Neptunum equorum, rostratarumque, & turrita-
D rum nauium largitorem appellauit. Ac Sophocles videtur apud Athenienses, vbi erecta postea fuit Academia, Neptunum primum iunxisse equos putasse, vt patet in his ex Oedipode in Colono:

Δῶρον μεγάλου δαίμονος εἰπεῖν αὔχημα μέγιστον, Εὔιππον, εὔπωλον, εὐθάλασσον. Ὦ παῖ Κρόνου, σὺ γάρ νιν εἰς τόδ' εἷσας αὔχημ', ἄναξ Ποσειδάν, ἵπποισι τὸν ἀκεστῆρα χαλινόν, id est. *Munus magni dæmonis dicere, Gloriam maximam, equis, pullis, mari benè imperitantem. O fili Saturni, tu enim ipsum in hanc ducis gloriam, Rex Neptune equis moderans frænos.* Apollonij verò enarrator Sesonchosem Ægypti Regem, qui post Orum Isidis, ac Osiridis filium regnauit, quem nonnulli Sesostin vocarunt, primum inuenisse equum ascendere scribit, quod affirmauit, & Dicæarchus in lib. 2. rerum Ægyptiacarum: quod tamen quidam Oro acceptum ferunt. Alij etiam, vt ex Virgilio, Lucanoq; ostendimus Lapithis hanc gloriam tribuunt, Thessaliæ populis, quos eam artem à Neptuno accepisse non obscurè innuit idem Virgilius, cùm optimos equos à Neptuno originem accepisse ait, *Neptuniq; ipsa deducat origine gentem*. De Neptuno autem artis equestris inuentore Papinius Statius canit.

Equitationis inuentio.

— Neptunus equo (si certa priorum
Fama patet) primus teneris læsisse lupatis

Lib. 6. Thebaid.

Ora,

Ora, & litore domitaſſe in litore fertur,
Verberibus parcens.

Fuit autem etiam Thebis, vt annotauit Cælius, Neptuni hippodromij, ſiue equorum domitoris templum, idq; Chryſippum ex carmine ſignificare Pindarico ex Iſthmijs. Gyraldus verò eum Neptunum, qui videlicet Thebis celebratur, hippocromium cognominatum fuiſſe ait, idq; eundem Pindarum in Iſthmijs, itemq; in Nemeis manifeſtare, legi & Hippocurium Neptunum alicubi nuncupatum. Hippocronium autem dictum volunt à Saturno, quem Græci Cronon dicunt, quod ſcilicet equum pro eo deuorarit. Rhea enim Neptunum enixa inter gregem agnorum iuxta Arnen fontem ab agnis appellatum occultauit, vt eſt in fabulis, Saturno autem equum ſe peperiſſe dixit, & pullum equinum ei deuorandum dedit. Sunt qui hippocromia interpretantur nugas, quaſi dicas nimium antiqua, & obſoleta, qualia ſub Saturni regno fuerunt. Sed hæc ferè πάρoργα. Eum aliquando veniſſe in contentionem de artificio cum Minerua, & Vulcano ſcripſit Lucianus in Hermotimo: quo tempore Minerua domum excogitauit, hominem fecit Vulcanus, Neptunus Taurum, atque ea de cauſa crediderunt, inquit, poſteri eum primum equos domuiſſe. Quod autem in orbis diuiſione maris imperium ei contigit, ipſe gloriatur apud poetam. Alij interpretantur eum vniuerſi liquoris, hoc eſt ſeminis animalium deum exiſtimari, equorum eò magis, quòd planities eis conueniens ſit, quæ aquis accidit. Neptunus itaque deus habebatur maris, velox & mobilis inſtar equorum, vnde eſt etiam quod celerrimos ei aſcribant equos. Virgil. —— *Flectit equos curruq; volans dat lora ſecundo.* Item. *Iungit equos curru genitor ſpumantia addit, Fræna feris, manibuſq; omnes effundit habenas Cæruleo per ſumma leuis volat æquora curru.*

Lib. 4. Vnde & Apollonius: —— Εὖτ' ἀνδέτοι Ἀμφιτρίτη
Ἅρμα Ποσειδάωνος εὔτροχον αὐτίκα λύσῃ, id eſt:
Quam mobilis Amphitrite
Neptuni celerem currum apto tempore ſoluet.

Lib. 3. Orpheus in hymnis currum hunc à quatuor equis trahi ſolitum ſcribit, vt eſt in eo verſu:

Loca quib. Neptunus præeſt.

Κυμοθαλής, χαριτῶπα τετράορον ἅρμα διώκων.
Quadriiugum impellens currum, ſummo æquore labens.

necnon & Apollonius loca recenſens, quibus præeſſet Neptunus.

Οἷος δ' Ἴσθμιον εἶσι Ποσειδάων ἐς ἀγῶνα
Ἅρμασιν ἐμβεβαὼς, ἢ Ταίναρον, ἢ ὅγε Λέρνης
Ὕδωρ, ἠὲ κατ' ἄλσος Ὑαντίου Ὀγχηστοῖο,
Καί τε Καλαύρειαν μετὰ δὴ δ' ἁμαξεύεσκεν ἵπποις
Πέτρην θ' Αἱμονίην, ἢ δενδρήεντα Γεραιστόν. id eſt
Ad ludos properat qualis Neptunus in Iſthmum,
Quadrigis inuectus adit cum flumina lernæ,
Tenariumq; ſolum, vel Hyantia rura, Geræſtum
Syluoſum, Aemoniamuè petram, fumantia colla
Cùm premit alipedum, Calabra idem vt rura reuiſit.

Neptunus Taraxippus. Quod autem Neptuno dedicati ſint equi ex eo etiam cõſtat, quod de Taraxippi ara ſcribit Pauſanias in Eliacis in Olympicorum ludorum deſcriptione, ſi quidem recitatis de eo aliorũ ſententijs, ait veriſimilius eſſe Taraxippum equeſtris Neptuni cognomentum eſſe, propterea quòd prima equorum origo ei debetur. Sed verba eius adfero. Alterum curriculi latus aliquantò longiùs excurrit. In eo ad ipſum aggeris exitum ara eſt figura rotunda. Ad eam deus colitur, quem

Taraxippus deus quis. Taraxippum (ab incutiendo equis pauore) nuncupant. Solent enim iniecto terrore, circa aram (hanc) equi tam vehementer conſternari, vt incertum vnde coorta trepidatione, ſæpe illiſis curribus affligantur aurigæ. Quò igitur æquo & propitio vtantur Taraxippo, ad eam arã aurigæ vota nuncupant. Variat de Taraxippo Græcorum ſententia. Sunt qui indigenæ hominis ſepulchrũ

Olenium ſaxum. illud eſſe dicant, præſtantis equos regendi ſcientia: Olenium nomen produnt, à quo ſit in Eleorũ finibus Olenium ſaxum appellatum; Alij Dameonem fuiſſe, Philuntis filium, qui in Augeum expeditionis Herculis ſocius, à Cteato Actoris filio vna cum equo, quo vehebatur, ſit interfectus: ab Eleis eo in loco, & ipſi & equo, inanis habitum ſepulchri honorem. Non deſunt, qui hoc inane monimentum heroicum illud ipſum eſſe autument, quòd Myrtilo Pelops poſuerit, cum à ſe perempto parentaret, quo eius iram placaret; Taraxippum verò vocaſſe, quod Myrtili dolo Oenomani equæ cõſternatæ fuerint. Multi etiam Oenomanum illum eſſe dictitant, qui in curuli certamine equos, & aurigas illo exagitet pauore. Audiui etiam, qui Porthaonis filium Alcathoum eſſe dicerent, qui cũ inter procos Hippodamię ab Oenomao fuiſſet occiſus, & eo ipſo in loco humatus iniuriæ ſuæ, quam in ipſo curriculo paſſus eſſet, atrox & infeſtus vindex obequitantibus exoriatur. At Aegyptius quidam Pelopem aiebat acceptum neſcio quid ab Amphione Thebano,

A no, eo in loco defodisse, cuius arcana vi tunc conterriti fuerint Oenomai equi,& omnes deinde equi eodem afficiantur modo. Et censebat ille quidem Amphionem & Orpheum (etsi Thrax diceretur) Ægyptios fuisse: propterea verò alteri feras allicere, alteri verò saxa ad muros extruendos mouere attributum, quòd vterque magorum scientia excelleret. Mea verò sententia eorum est maximè probabilis oratio, qui Taraxippum cognomen esse dicunt Neptuni equestris. Est etiam in Isthmo Taraxippus, qui Glaucus fuit Sisyphi filius ab equabus discerptus ludis funebribus,quos patri suo fecit Acastus.In Argiuorũ Nemea nullus omnino est herois genius,qui equis pauorem immittat: saxum tantùm eminet super curriculi flexum, colore rutilo: cuius fulgore concitantur equi, haud aliter multò, quàm si immissis ignibus iniecta esset trepidatio. Sed qui ab Olympico existit Taraxippo, longè est acerrimus terror. Hactenus Pausanias. Iuno etiam duos à Neptuno accepisse equos dicitur,quos illa postea donauerit Castori & Polluci,quibus similiter ac Neptuno equorum domitura ascribitur, quandoquidem sidera sunt velocissima & nauigationi præesse etiam credita. Dij enim maris etiam habebantur. Pollux tamen pugillatu potius, quàm equorum domitura nobilior, vt notum est ex hoc Horatij: *Saxũ equis timorem incutiens.* *Iunonis equi Pollux & Castor equorũ domitores.*

B *Dicam & Alciden, puerosque Ledæ*
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem. *Li.1.carm. Od.12.*

Necnon ex hoc Arnobij, deos gentilium præ Christo deridentis: *Tyndaridæ Castores, equos vnus domitare consuetus, alter pugillator bonus & crudo inexsuperabilis cæstu, ignes & fulgores marini, & suorum progenies dij.* Vnde sunt qui Virgilium hoc versu: *Lib.1.*

Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus.

Pollucem qui pugil erat, pro Castore equorum domitore dixisse existimant: sed ineptè. Haud enim dicendum sic pugillatus studiosum fuisse Pollucem, vt nunquam in equo sederet.Cyllarus equidem alternis Polluci & Castori seruijt. Papinius: *Cyllarus equus Castoris & Pollucis.*

Et pauet aspiciens Ledæus ab æde propinqua
Cyllarus: hic domini nunquam mutabit habenas
Perpetuis frenis, atque vni seruiet astro. *Li.1.Sylu.*

Nam equum Domitiani vni seruiturum astro dicit, non duobus, vt Cyllarum. Et apud Propertium lib.3. legimus: *Potaque Pollucis lympha salubris equo.* Sed reuertor ad Neptunum: de cuius C equis nunc aliquid dicendum. Fingitur à Platone in Critia eos fuisse alatos, eorumque habenas manu tenentem cum curru inuehi. Ad quod sine controuersia Maronem allusisse dicunt, cum leuibus rotis summas ipsum vndas perlabi dixit & hic multò apertiùs: *Neptuni equi quales.*

Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æquora postquam
Prospiciens genitor, cæloque inuectus aperto
Flectit equos, curruque volans dat lora secundo.

In quinto item vbi Veneris precibus annuens, nauigaturo Aeneæ mare sedatum ac tutum reddere introducitur, pari ratione currum iungere & per vndas inuehi agitatas, inquam, ac tumentes dicitur, phantasia poetica scilicet, vt Seruius consueuit vocare:

Iungit equos curru genitor, spumantiaque addit
Frena feris, manibusque omnes effundit habenas,
Cæruleo per summa leuis volat æquore curru.

Silius lib.3.fingit Neptuni currum trahi ab equis marinis:

Non aliter quotiens perlabitur æquora curru, Extremamque petit Phœbæa cubilia Tethyn
D *Frenatis Neptunus equis.*

In Romanis inspectionibus eorum pars posterior desinit in piscem. Cernitur autem Neptunus aurigans, concha sedens, equis istiusmodi vectus ceruice ardua, iubata ac pedibus (anterioribus nempe) elatis. Numus quoque etiamnum extat Galieni cum equo in piscem desinente & his literis NEPTVNO CONS. AVG. Neptuni equos (inquit Turnebus) intelligo Hippocampos, qui priores pedes habeant, posterioribus careant, sed pontum legant & natent, quo testimonio optimi poetæ Papinij, comprobauimus: *Hippocampi.* *Li.26 c.23 Aduers.*

—— Et triplici telo iubet ire iugales,
Illi spumiferos glomerant à pectore fluctus,
Ponè natant, delentque pedum vestigia cauda. *Lib.1. Achill.*

Addo ego alium eiusdem Papinij locum non minus elegantem, in quo Tænaron describit, vbi Ditis creditur esse ianua: *Lib.2.Thebaid.*

Interiore sinu fragrantia litora curuat
Tænarus, expositos non audens scandere fluctus.

Illic Aegæo Neptunus gurgite feſſos
In portum deducit equos, prior haurit habenas (arenas potius)
Vngula, poſtremi ſoluuntur in æquora piſces.

Addo & hoc Val. Flacci:

Lib. 2. Argonaut.

——— Non Africus alto
Tantus ouat, patrijſq; manus cùm plenus habenis
Orion bipedum flatu mare tollit equorum.

Nuptuni equi lupi dicti, & ſemiferi.

In cuius loci explicatione Pius Bononienſis, vidi (inquit) dum Romæ princeps academiæ in vrbe domina docerem, antiquum lapidem, in quo Neptunus in ſolio ſedens fuſcinamque tenens manu re ſulcabat, dextra moderans equos duos, qui ab vmbilico ad extremum piſces erant, caudis intortis, capite vſq; ad medium corporis lupino, ita acuto roſtro, vt lupum potius quàm equum referrent, quamobrem Flaccus alicubi lupos hos equos nuncupat, inquiens:

Celſaq; ſemiferum contorquens frena luporum.

Lib. 2. Argonaut.

Orionis equi.

Lib. 8.

Semiferos autem eos vocat, quandoquidem qua parte piſces referunt, ſunt domeſtici & affines Neptuno, vt Deo maris: qua verò parte equi, feri ſunt, & auerſati Deum: & ita in priſca inſpectione viſuntur elata ceruice ac ſuperba, indignantique ſimili ac propè imperium detrectante. Orion Neptuni ex Euriale Minois filia filius, equos ſimiliter, vt ille, habet bipedes, cætera piſces, vt modò recitabamus: Et Triton & ipſe deus marinus habitus equis vehitur apud Claudianum.

Palladiaque comas innexus arundine Triton
Edomitis veheretur equis.

Soli & Lunæ cur equi aſcripti.

De nominibus equorum Neptuni poſtea. Si verò velocitatis cauſa equi tribuuntur Neptuno, recta etiam ratione debebuntur Soli & Lunæ, quorum curſus omnem velocitatem ſuperat: quare Soli quoque alatum equum attributum fuiſſe reperio. Nam in eiuſdem Galieni numis equus eſt cum inſcriptione SOLI CONS. AVG. Aliàs quadriga vehitur quatuor moderata equis. Manilius:

Quadriiugis vt Phœbus equis, & Delia binis.

Lib. de ſpectaculis.

Lunæ enim biga datur. Tertulianus: *De iugo verò, quadrigas ſoli, bigas Lunæ ſanxerunt.* Papinius:

Rorifera gelidum tenuauit aera biga.

Seneca in Hercule Oetæo:

Cuius ad primos Hecate vapores
Laſſa nocturna leuat ora bigæ.

Lib. 3. Var.

Quadrigæ cur Soli attributæ, cur bigæ lunæ.

Trigæ cur inferis datæ.

Seiuga currus Iouis.

Caſſiodorus epiſtola ad Fauſtum de Circenſibus bigam quaſi Lunæ, quadrigam Solis imitatione repertam eſſe ſcribit. Trigas verò inferis, ſeiugas Ioui, deſultores Lucifero & Heſpero conſecrarunt, inquit Iſidorus. Quadrigas autem ideo Soli iungunt, quia per quatuor tempora annus vertitur, ver & æſtatem, autumnum & hyemem: bigas Lunæ, quoniam gemino curſu cum ſole conſcendit, ſiue quia & nocte videtur & die. Iungunt enim vnum equum nigrum, alterum candidum: trigas dijs inferis, quia hi per tres ætates homines ad ſe rapiunt, id eſt, per infantiam, iuuentutem atque ſenectutem. Seiuga maximus currus currit Ioui, propter quod maximum deorum eum eſſe credunt. Hæc ille, cæterùm in numo Heliogabali qui Solis erat ſacerdos equi quoque ſex excuſi ſunt, quanquam ſextus non appareat. Totam curruum Solis & Lunæ fabulam paucis ſic complectitur Fulgentius:

Soluerat igniuomos, mundi regione peracta
Quadrupedes, gelidumq; rotis tepefecerat orbem
Rector & auratis collum ſpoliabat habenis.
Iam Phœbus diſiungit equos, iam Cynthia iungit,
Quaſq; ſoror liquit, frater pede temperat vndas:
Tum nox ſtellato cælum circumlita peplo
Cærula rorigenis pigreſſere iuſſerat alis
Aſtrigeroqne nitens diademate luna bicornis
Bullarum biiugis conſcenderat æquora tauris.

Equorum Solis color.

Sol λευκόπωλος.

Lib. 2. Amor. eleg. 1

Secundum autem diuerſam Solis diſpoſitionem dies diuerſam immutationem recipit: nam primò ruber, mox lucet, feruet in meridiè, veſperi pallet. Vnde equorũ eius primus dicitur eſſe erychteus id eſt rubens, ſecundus aritheus, hoc eſt ſplendens, tertius lampas, videlicet ardens, quartus philogeus, quaſi amans terram, vt dicit Beda. Inuenio tamen etiam Solem λευκόπωλον vocatum fuiſſe, quòd candidis vehatur equis: & Ouidius Solis equos niueos vocat, dum canit:

Carmina ſanguineæ deducunt cornua Lunæ,

Et reuo-

A *Et reuocant niueos Solis euntis equos.*

Pallet enim, vt dictum est, sol à nobis discessurus. Sed & nubuloso cælo pallere dicuntur. Hoc docet Tibullus lib. 2. Eleg. 5.

Ipsum etiam solem defectum lumine vidit
Iungere pallentes nubulus annus equos.

Accessuris verò ad nos equos apposite Seneca vocat caruleos, non à colore pilorum, sed ab aspergine maris, hoc est, cum velut è mari summo manè erumpunt, suntq; lucis exorientis nuncij. *In Herc. furen.*

Iam rara micant sidera prono
Languida mundo, nox victa vagos
Contrahit ignes, luce renata
Cogit nitidum Phosphoros agmen
Signum celsi glaciale poli,
Septem stellis Arcades vrsæ
Lucem verso temone vocant,
Iam cæruleis euectus equis Titan summam prospicit Oetam.

B Aurei aliàs plerumque Solis equi definiuntur, etsi singuli proprio distinguerentur, Pyrois rubente, Eous candicante, coruscante Aeton, Phlegon nigricante. De coloribus equorum dijs consecratorum hæc prodidit Isidorus: *Circa causas elementorum gentiles etiam colores equorum iunxerunt, roseos soli, id est, igni, albos aeri, prasinos terræ, venetos mari assimilantes: item roseos æstati currere voluerunt, quod ignei coloris sint, & cuncta tunc flauescant: albos hyemi quòd sit glacialis & frigoribus vniuersa canescant, vere prasinos viridi colore, quia tunc pampinus densatur: Item roseos currere Marti consecrauerunt, à quo Romani exoriuntur, & quia vexilla Romanorum cocco decorantur: siue quòd Mars gaudeat sanguine: albos Zephyris & serenis tēpestatibus, prasinos flori & terræ, venetos aquis & aeri, quia cæruleo sunt colore: luteos id est croceos igni & soli: purpureos igni sacrauerunt, quem arcum dicimus, quòd iris plurimos colores habeat.* Hæc ille. Sed reuertor ad equos Solis: Hos Ouidius ambrosia pasci fingit, tanquam immortales immortalium deorum cibo: *Colores equorū dijs tributorum* *Lib. 18. Orig. 31.* *Metam. 2.* *Equorum Solis cibus.*

Iungere equos Titan velocibus imperat horis
Iussa deæ celeres peragunt, ignemque vomentes
Ambrosiæ succo saturos præsepibus altis
Quadrupedes ducunt, adduntq; sonantia fræna.

Sed præter ambrosiam immortalem etiam quandam herbam eis in cibum cedere inuenio. Atheneus enim testatur Alexandrum Aetolum narrare de Glauco in libro quem piscatorem inscripsit, in mare demersum fuisse cùm herbam gustasset, quàm ardente sole in fortunatorum insulis pura vere gignit terra. Eam suis equis gratam in cænam à Sole exhiberi, syluarum incolam, cursum vt absoluant indefessè: ac ne medio cursu interueniat quædam molestia: Quæ verò hæc immortalis herba sit Alexander Aetolus tacuit. Athenæus alicubi eam ἀείζωον, id est semperuiuum vocatam fuisse asserit: atqui semperuiuum, cuius plurimæ sunt species, loca aperta, solique exposita potius quàm syluas amat. Simulachrum Solis sic exprimebant, vt puerum imberbem in curru ponentes equos eidem quasi cursu cælum petentes subiungerent. Pueri autem ei aptant imaginem, quia sol velut quotidie nouo ortu natus in nullum planè senium incidit. Erant & Iudæi huius superstitiosæ idololatriæ mancipati, credebantque solem Deum esse, quamobrem simulacro eius, quod fecerant, currus equosque subdiderunt, & hoc in atrijs templi Domini: vt in sacris biblijs legimus: *Iosias rex aboleuit equos quod dederant reges Iuda Soli, in introitu templi Domini, iuxta cameram Nethanmælech eunuchi, qui princeps erat in suburbijs: & quadrigas Solis combussit igne. Adoraturi enim solem insidebant equis illis, equitabantque ab ingressu templi vsque ad cameram Nethanmælech.* Quod autem Soli currus & equos tribuant de miraculo est sumptum Eliæ prophetæ, qui à curru igneo & equis igneis est raptus in cælum, vt Ioannes Constantinopolitanus Episcopus æstimat. Quia enim Græcè ἥλιος dicitur Sol, sicut & Sedulius cùm de Eliæ ascensu caneret, ostendit: *L. 17. c. 12.* *Herba immortalis qua Solis equi pascuntur.* *Lib. 15.* *Solis simulacrum vt expressum.* *Iudæi Solē Deum esse crediderūt.* *Reg. 1. 3.* *Solis curru & equos tribuere vnde natum.*

Quàm bene fulminei prælucens semita cæli
Conuenit Eliæ, meritoque & nomine fulgens:
Hac ope dignus erat, quoniam sermonis Achiui
Vna per accentum mutetur litera, Sol est.

Audientes Græci ab Israelitis quos diuinas habere literas fama prodebat, prædicari quòd Elias curru igneo & equis sit igneis ad cælestia translatus, vel certè hoc ipsum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt (vicinia decepti nominis Solis) hic transitum per cælos esse designatum, & miraculum diuinitus factum Dei, mutarunt in argumentum erroris, humana stultitia cōmentarum. Quæ opinio est Angelomi monachi, ordinis S. Benedicti, authoris vetusti & in abstrusis scriptura- *Elias igneis equis in cælum raptus.*

 ptura-

rarum locis eruendis explicandiſque ingenij acerrimi viuaciſſimique in Stromatibus in libros Re- E
gum. Bigas vt dixi, Lunæ, binoſque equos tribuebant. Lucanus:

Lib. 1. Lunæ equi & bigæ.

——Sic cum compage ſoluta
Sæcula tot mundi ſuprema coegeret hora,
Antiquum repetens iterum chaos, omnia mixtis
Sidera ſideribus concurrent, ignea pontum
Aſtra petent, tellus extendere litora nolet,
Excutietque fretum, fratri contraria Phœbe
Ibit & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poſcet ſibi, totaque diſcors
Machina diuulſi turbabit fœdera mundi.

Virgilius in Culice:

Iam quatit & biiugis oriens herebo cit equos nox.

Cerui Lunæ aſcripti

Cùm verò Lunæ equi aſcribantur propter curſus celeritatem, alicubi eidem tribuit ceruos, quibus in ſola pedum velocitate ſpes fugæ eſt:

Dixit & extemplo frondoſa fertur ab Alpe F
Trans pelagus, cerui currum ſubire iugales.

Fulgentius hanc deam modò ab equis, modò à tauris vehi ſignificauit. Equos ttibuunt Homerus in hymnis deorum, Manilius, Ouidius & Tibullus: Auſonius iuuencas hoc carmine:

Iam ſuccedentes quatiebat Luna iuuencas
Vinceret vt tenebras, radijs velut æmula fratris.

Prudentius de eadem: *Iam biiugas frenare boues.* At Auienus & Claudianus iuuencos tribuunt

Boues mares cur Lunæ aſcripti.

ſeu boues mares, ad ſterilitatem Lunæ ſpectantes, vt & illi faciunt, qui mulas currui eius iunxere. Equorum alterum album fingunt, alterum nigrum, quoniam non ſolùm noctu ſplendet, ſed interdiu etiam apparet. Ad hunc verò locum Propertij:

Equorum Lunæ color

Quamuis labentes premeret mihi ſomnus ocellos
Et medijs cælo Luna ruberet equis.

Lib. 1. ad Gall.

Luna vt dicatur rubere.

Diana εὐρίππος.

Antonius Muretus arbitratur Lunam dici rubere, quia multi è veteribus ignea eſſe credebant corpora cæleſtia, eamque opinionem poetæ ferè ſequuntur: ruber autem eſt ignitorum color. Volſci autem opinionem improbat, qui rubeſcere ait Lunã, cùm appropinquat dies, cùm (inquit) palleſcere potius videatur. Iam verò Diana apud Arcades εὐρίππα dicta fuit, quòd equas inueniſ- G
ſet, quas amiſerat Vlyſſes, vt ſcribit Pauſanias in Atticis Hippolytum ab equis diſtractum, vi quarundam herbarum & amore Dianæ ad vitam reuocatum ferunt ab Aeſculapio, quem Iuppiter indignatus quòd talem inueniſſet medicinã, qua mortui vitæ redderentur, fulmine ad inferos præcipitauit. Vt verò canit Virgilius:

Aeneid. 7.

At Triuia Hippolytum ſecretis alma recondit
Sedibus: & nymphæ Aegeriæ nemoriq; relegat:
Solus vbi in ſyluis Italis, ignobilis æuum
Exigeret, verſoque vbi nomine Virbius eſſet.
Vnde etiam Triuiæ templo, lucisq; ſacratis
Cornipedes arcentur equi: quòd littore currum
Et iuuenem monſtris pauidi effudere quadrigis.

Hecate tergemina, Luna.

Hecate etiam ad Dianam ſiue Lunam pertinet: fingitur autem τρισσοκέφαλος, tergemina Auſonio: quòd caput eius dextrum ſit equi, ſiniſtrum canis, medium hominis agreſtis. Lunam quoq; φίλιππον vocat Orpheus. Auroræ equi aſcribuntur rubri & roſei. Ouidius: H

Auroræ equi.

Proxima cùm veniet terras viſura patentes
Memnonis in roſeis lutea mater equis.

Et rurſus: —— *Nigri non illa parentem*

Amor. 1.

Memnonis in roſeis ſobria vidit equis.

Lib. 3.

Propertius: *Felix Eois lex funeris vna maritis*
Quos aurora ſuis rubra colorat equis.

Tribuuntur autem & auroræ bigæ: Virgilius:

Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis.

L. 2. Theb.

Eleganter erumpentem delineauit Papinius:

Et iam Mygdonys elata cubilibus alto
Impulerat cælo gelidas aurora tenebras,
Rorantes excuſſa comas, multumque ſequenti
Sole rubens: illi roſeu per nubula ſeras

Aduertit

A *Aduertit flammas, alienumque æthera tardo*
Lucifer exit equo, donec pater igneus orbem
Implicat, atque ipsi radios vetet esse sorori.

Desultorios equos Lucifero & Hespero consecrarunt. De Lucifero, ex Papinio & Luctatio id alijs obseruatum, solitum manè & vesperi, equo vti mutato: addunt colores, matutinum, album, vespertinum, atrum: quod tamen de Luna Isidorus scribit, addita ratione, quòd nocte & die sit conspicua. Ouidius fuscum Hespero tribuit, at in promptu non est authoritas, Lucifero album: *Luciferi & Hesperi equi* *2. Trist. Eleg. 5.*

Hoc vtinam nitidi Solis prænuncius ortus
Afferat admisso Lucifer albus equo.

Claudianus rorantem cognominat hunc equum, *De Raptu Proserp.*

Dum matutinis præsudat Solibus aer,
Dum meus humectat flauentes Lucifer agros
Roranti prouectus equo.

Cassiodorus author est, equos desultorios, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros, Luciferi præcursorias velocitates imitari. Fingitur item nox suo curru & fuscis equis per cæ- *Lib. 3. Var.* *Noctis equi.*
B lum vectari, & eadem mater siderum solet vocari, quòd ea velut parere videatur: non enim nisi nocturnis temporibus aspiciuntur & prodeunt: quare festiuissimè Tibullus:

Ludite: iam nox iungit equos currumque sequuntur *Lib. 2.*
Matris lasciuo sidera fulua choro.

Quo loco impressi codices habent ferè Martis, sed matris absque controuersia scriptura syncerior vt Muretus restituit. Nigros dici noctis equos indicat Propertius: *Lib. Var. Lec. 5. c. 2.*

Terra prius falso partu deludet arantes
Et citiùs nigros Sol agitabit equos.

Clarissimè Silius: *Lib. 15.*

Donec nox atro circundata corpus amictu,
Nigrantes inuexit equos, suasitque quietem.

Claudianus noctis equos humentes dixit, fortè à noctis natura. *Lib. 3. in Rufin.*

Humentes iam noctis equos, Lethæaque Somnus
Fræna regens.

Nigri item perhibentur equi Plutonis. Propertius:

C *Solis & atratis luxerit orbis equis.*

Hic etiam eiusdem poetæ distichon iam de noctis equis recitatum referri potest. Cæruleos eos dixit Ouidius de raptu Proserpinæ loquens: *Plutonis equi.*

Hanc videt & visam patruus velociter aufert,
Regnaque cæruleis in sua portat equis. *Fastor 4.*

Necnon & Claudianus: lucem non ferre inquiens:

Lethæo vehitur curru, lucemque timentes *Lib. de Gigantomachia.*
Insolitam mirantur equi, trepidoque volatu
Spissas cæruleis tenebras è naribus efflant.

Idemque Ouidius, nisi me fallit memoria:

Panditur interea Diti via, namque diurnum
Lumen inassueti non patiuntur equi.

Vnde & apud Virgilium Anchises se cum filio non diutius quàm par est moraturum conqueritur cum dicit:

Et se sæuus equis Oriens afflauit anhelis.

D Pluto autem ab Homero quinto Iliad. κλυτόπωλος cognominatur. Scholia exponunt equestrem, egregios equos habentem. Et rursus Iliad. λ. vbi Scholia: Fortassis autem insignes equi ei attribuuntur, quia mortem nemo effugere potest. Proserpinam Pindarus in in Olympijs λεύκιππον nominat, siue quia mos est poetis (vt ait Scholiastes) huiusmodi epithetis Deos ornare: siue quòd cùm eam à Plutone raptam Ceres mater quæreret, albo currui insidentem inuenerit. Venus hippodamia (ἱπποδάμεια) nominata apud Hesychium. Eademque ἔφιππος id est equestris, hoc est equo insidens ab antiquis effingebatur, vt annotauit Gyraldus: nam Veneris filius Aeneas, cùm occasum versus nauigasset, equum mox conscendit, & hac statua matrem honorauit, vt Suidas scribit in Ἀφροδίτη. Veneris, currum intelligit Plautus his verbis: *Proserpina* *Venus hippodamia.* *In Asinaria.*

Nam si huic occasioni tempus se subduxerit,
Nunquam pol indipiscet quadrigis albis postea.

Nam quadrigas albas vocat equos Veneris qui & albi erant & citi, vt sit sensus: Etiamsi currum Veneris ab alitibus vectum & per hoc summæ celeritatis conscenderet & sequi vellet iam *Veneris equi.*

amissam occasionem, nunquam eam cõsequeretur. Martis equos biiugos vocat, Virgilius, Homeri imitatione, cui δίζυγες appellantur. Martis hippij, id est, equestris ara in hippodromo Olympico fuit, vt meminit Cælius. Gyraldus verò tradit & Iunonem quoque hippiam cognominatam fuisse, & Hesychius Hippam interpretatur Iunonem & Picum auem. Pausanius tradit Herculem hippodotem fuisse cognominatum, eique Bœotios templum construxisse, propterea quòd cum Orchomenij aliquando ad eum locum peruenissent, Hercules noctu equos, qui ad eorum currus erant, colligasset. Ad Iouis currum censebant equos niuali candore iunctos esse: Suetonius. *Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem cum fulmine & sceptro, exuuijsque Iouis Opt. Max. ac radiata corona super laureatum currum, bissenis equis eximio candore trahentibus. Inuidiosus itaque Camillus fuit, quod in triumpho curru equis albis iuncto, vrbem inuectus esset, quod humano fastigio ampliorem vindicare honorem paremque supremo Ioui videretur.* E

Iouis equi. In Augusto

Lib. 1. Car. Od. 14.

Iouis equos tonantes vocat Horatius: Vulgus putat ferratis currus eius rotis tonitru excitari:

—— Namque Diespiter
Igni corusco nubila diuidens
Plerumque per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum. F

Iouis currus antiquitas.

Multa de Iouis curru atque equis Dion Chrysostomus in oratione xxxvj. Borysthenica his verbis: Alius autem sermo in reconditis mysterijs ab hominibus Magis canitur admirãdus, qui Deum hunc (Iouem) laudibus celebrant, vt perfectum & primum aurigam perfectissimi currus. Solis enim currum recentiorem aiunt esse, cum illo comparatum, vt qui appareat & vulgò, vtpote cursum faciens manifestum. Vnde etiam communem famam (vt videtur) consecutus est à primis ferè poëtis, orientem & occidentem semper dicentibus, & iuxtà hæc omnibus enarrantibus, & coniugatos equos & solem ipsum currui insistentem. Fortem autem & perfectum Iouis currum nemo laudibus extulit dignè hoc modo, neque Homerus, neque Hesiodus, sed Zoroastres, Magorumque discipuli canunt ab illis docti, quem Persæ dicunt amore sapientiæ iustitiæque secessisse ab alijs seorsũ & in monte quodam vixisse: deinde relicto monte, igne supernè multo immisso implicatum assiduo arsisse. Regem igitur cum Persarum præstantissimis propè accessisse, volentem Deo supplicare, & virum ex igne egressum illæsum, apparuisseque illis propitium, confidere iubens & victimas offerre quasdam, tanquam veniente eum in locum Deo. Conuersatum autem esse posthac nõ cum omnibus, sed cum ijs qui bellissimè ad veritatem essent natura idonei, deumque possent intelligere, quos Persæ Magos vocarunt, Dei culturam scientes: non, vt Græci, nominis ignoratione sic nominant, pro veneficijs habentes. Illi verò & alia iuxtà sacros sermones faciunt, atque etiam Ioui alunt currum Nesæensium equorum. Hi autem sunt magni pulcherrimique, qui sunt in Asia. Soli verò vnum equum. Interpretantur autem omnia sermone, non quemadmodum Musarum apud nos prophetæ, singula magna cum persuasione dicunt, sed ex se valdè contumaciter. Esse enim dicunt vniuersitatis rerum vnam vectionem & aurigationem è summa quæ fiat experientia & robore semper, eamque incessabilem in incessabilibus seculi circuitibus. Solis autem & Lunæ cursus veluti equorum, motus esse partium; vnde & ab ipsis clarius videri. Vniuersi autem motum atque cursum haud multos intelligere, sed illius certaminis ignorare magnitudinem. Quæ post hæc sequuntur, erubesco dicere de equis, deque aurigatione, quomodo interpretentur: non admodum curantes, vt sibi vsquequaque imago similis fiat. Fortassis etiam videar absurdè præter Græcanica & venusta cantica, barbaricorum canticum puerorum recitare: tamen audendum est. Aiunt equorum illum primum supernè, infinita differre pulchritudine & magnitudine, velocitateque ab alijs, exteriora circumcurrentem: & longissimum illum cursum esse, Iouis templum. Esse autem alatum & colore splendidum, purissimi splendoris. Solis autem in ipso & Lunæ signa perspicua videri: quemadmodum puto in nostris equis signa aliqua, partim Lunari figura, partim alia. Hæc autem à nobis videri contorta, sicuti in claro flammæ splendore scintillæ fortes discurrunt. Proprium autem motum per se & alia habere astra, per illum apparentia, quæ vniuersa sint illius partes: & partim quidem circumferri cum illo, vnum hunc habentia motum: partim autem alios peragere cursus. Sortita autem esse apud homines partim quidem proprium quodque nomen, partim verò multitudine constipata, distributa esse in figuras & formas quasdam. Splendidissimus ergo equus, maximeque varius, ipsique Ioui acceptissimus, in hunc modum ab illis celebratur, victimasque & honores, vtpote primus, meritò primus sortitus est. Secundus autem ab illo, qui illum attingit, illique proximus est, Iunonis cognominatus, habenis paret & mollis est: multò autem inferior robore & velocitate. Color verò illi natura quidem niger est: expolitur autem ea semper eius pars, quæ solis splendore illustratur: quæ autem vmbra tegitur, in circumferentia suam ipsius assumit coloris speciem. Tertius est Neptuno sacer, secundo tardior. Huius autem simulacrum fabulantur poetæ apud homines fuisse, quem

Equi Nisæi G

Iouis motus vt à motu Solis & lunæ differat.

Iouis equi. H

Equus Iunonis.

Neptuni equus.

A (vt mihi videtur) nominant Pegasum, aiuntq; eum aperuisse fontem Corynthi vngulæ scalptu. Quartus autem omnium absurdissimus est, si quis eius similitudinem dicat, solidus & immobilis, tantum abest, vt alatus sit, cognominatus Vestæ. Non tamen auersantur eius imaginem, sed coniugatum & hunc currui esse dicunt: manere autem in loco, frenum adamantium mordentem: Iuniti autem vndiq; illi suis partibus duos proximos similiterq; ad illum se inclinare incidentes & propellentes; extremos autem semper circa hunc stantem, ad metam ferri: Plurimum igitur in pace & amicitia degunt, se mutuò reuerentes. Iam olim autem in temporis longitudine & multis circuitibus fortis anhelitus primi supernè allatus, vt potè ferocis, calefecit alios, vehementiùs autem postremum: atq; iubam illi qua maximè exultabat, combussit, omnemq; ornatum. Huius autem facti semel Græcos mentionem facere aiunt, & Phaetonti applicare cùm non possent Iouis aurigationem reprehendere, Solisq; cursus nollent vituperare. Quare dicunt iuniorem aurigam Solis filium, concupiuisse difficilem inutilemq; omnibus mortalibus eruditionem, cumque à patre impetrasset, inscendisse currum: cùmq; ferretur inordinatè, omnia exussisse animalia & plãtas & tandem ipsum disperijsse, percussum ab igne superiori. Rursum quoq; cum in plurimis annis Nympharum & Neptuni sacer pullus, præter solitum certans & turbatus assurrexisset, multo B sudore eundem ipsum inundauit, vtpotè eiusdem iugi. Expertus igitur est contrariam priori corruptionem, aqua multa obrutus. Et hanc quoq; tempestatem enarrare Græcos, ob iuuentutem infirmamq; memoriam; Deucalionemq; dicunt tum regnantem, ipsis opem tulisse, ne omnino disperirent. Hæc autem cùm raro accidant, videntur quidem hominibus propter suam ipsorum pernitiem fieri; non iuxtà rationem vniuersi: fingere autem eos, rectè fieri & iuxtà sententiam saluantis & gubernantis vniuersum. Esse enim simile, vt cùm currus auriga equorum vnum puniat, freno trahens aut stimulo tangens, is verò subsiliat & turbetur, confestim in recentem constitutus statum. Vnam igitur hanc fortem esse aurigationem, non corrupto toto vniuerso. Rursus autem aliam, quatuor inter se equorum motus & mutationis, cùm alter in alterum mutatur, alterantq; species, donec in vnam omnia conueniant naturam, victa à melioribus. Attamen & hunc motum aurigationi assimilare auderent, currusq; impulsui, absurdiore similitudine: vt si quis præstigiator factis è cera equis, deinde detrahat & circumradat ab vnoquoque, apponatq; alibi alteri: demum verò in vnum illorum quatuor compingens, vnam formam ex tota materia operetur. Esse enim huiusmodi quiddam, quemadmodum si inanimis figmentis extrinsecus opifex addat, & transferat materiam. Illorum autem eam passionem fieri, tanquam si in magno veroq; certa-C mine de victoria contenderent. Cedere autem victoria & coronam: necessariò primo & optimo velocitateq; & fortitudine omniq; virtute, quem diximus in orationis principio Iouis esse peculiarem. Hunc enim vtpote omnium robustissimum & natura ignitum, citò consumere alios, quemadmodum reuera cereos, haud longo in tempore, nobis autem viso infinito, ad nostram ipsorum ratiocinationem, & omnium omnem essentiam in se recipere, qui longè melior splendidiorq; visus sit prius quando à nemine mortalium neq; immortalium, sed ipse à se victoriam maximi certaminis consecutus est. Eum autem stare excelsum & superbum, victoria gaudentem, lociq; plurimum occupare, tuncq; maiore indiguisse loco, ob robur animumque. Quum verò hunc ad modum narrent de rebus, verecundantur ipsam animalis nominare naturã. Esse enim eam aliquando simpliciter quidem aurigæ atq; heri animam magis: autem id quod sapit, animæq; præest. Hęc itaq; omnia Dion Chrysostomus. Iam verò Hipponã ceu deã equorum & stabuli potissimum venerati sunt Antiqui, vt Bubonã boum. Huius deę meminit Plutarchus in Parallelis, & Apuleius in tertio de asino aureo, & Tertullianus in Apologetico, & Fulgentius ad Chalcidiũ. Eam enim inter deos Semones qui vocantur (quos nec cælo dignos putabant, ob meriti videlicet paupertatem, vt Fulgentius loquitur) commemorat. Iuuenalis quoq; candem intellexisse à plerisq; putatur, in-D quiens ---- ---- *Iurat solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas:* vt scilicet Hippo pro Hipponam dicat, quomodo nempè Dido & Manto pro Didonem & Mantonem dicimus. Nam & Apuleius huius deæ simulacra in stabulis seu icones habitas fuisse testatur his verbis. *Respicio pilæ medio, quæ stabuli trabes sustinebat. In ipso verò meditullio Hipponæ deæ simulacrum residens ædiculæ, quod accurate corollis roseis quidem recentibus fuerat ornatum.* Plutarchus ex Agesilao tertio Italicorum filiam esse Fuluij Stelli scribit in Parallelis, qui à mulieribus alieno animo ex aqua eam genuerit. Ipse verò haud rectè Eponam vocat.

Vesta equus.

Phaetontis incendium

Deucalionis diluuiũ

Hippona dea.

Metam. 2.

EQVO-

E

EQVORVM DIIS, PRINCIPIBVSQ. attributorum propria nomina.

Cyllarus. CYLLARVM equum non tam Castoris, quàm Pollucis fuisse in præcedenti rubrica
Georg. 3. ostendimus, in huiusce poetæ versus explicatione:

Talis Amyclæis domitus Pollucis habenis.

Cyllarus. Grammatici à velocitate dictum volunt, nimirum παρὰ τὸ κέλλειν. Stesichorus enim (inquit Etymologus) ait Mercurium dedisse Dioscuris equos φλόγεον καὶ Ἅρπαγον; ὠκέα τέκνα Ποδάργης, Ἥραν δ' ἐξάλιθῶν καὶ Κύλλαρον.
Arion. Ariona equũ Varinus filiũ ait esse Neptuni & vnius ex
In Arcadicis. Furijs. Thelpusij quidẽ Cererem teste Pausania Erinnyn vocant. Cererem autẽ aiunt mutatam in equam, ex Neptuno in equũ mutato filiam perperisse, cuius nomen non initiatis cælandum fit, & equũ Arionẽ, & hanc ob causam dicunt (inquit) Thelpusij, Neptunum apud se primum in Arcades F Hippium esse dictũ, & hoc probãt carminibus ex Iliade & Thebaide citatis: ex Iliade quidẽ hisce:

Οὐδ' εἴκεν μετόπισθεν Ἀρίονα δῖον ἐλαύνων,
Ἀδράστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν, id est
Non etiam si à tergo agitans, vel Ariona diuum
Adrasti moderetur equum, diuinitùs ortum.

Ex Thebaide verò, vbi de Adrasti fuga agitur:

Εἵματα λυγρὰ φέρων σὺν Ἀρίονι κυανοχαίτῃ, id est
Cùm pullo ornatu, glaucus quem vexit Arion.

His nempe carminibus innui putant, Neptunum patrem esse Arionis: & si Antimachus è terra ge-
Ariõ ex terra genitus. nitum Ariona hisce versibus cecinit:

Ἄδραστος Ταλαοῦ υἱὸς Κρηθηϊάδαο
Πρώτιστος Δαναῶν παρ' ἐπαινετῶ ἤλασεν ἵππων,
Καιρόν τε κραιπνὸν, καὶ Ἀρίονα Θελπουσαῖον.
Τόν ῥά τ' Ἀπόλλωνος σχεδὸν ἄλσεος Ὀγκαίοιο
Αὐτὴ γαῖ' ἀνέδωκε, σέβας θνητοῖσιν ἰδέσθαι, id est G
Adrastus Dalao Crethide natus, Achiuum
Primùs duxit equos insigni laude superbos
Et Cærum pernicem, & Ariona Thelpusaum,
Quem iuxta Oncæi Phœbi nemus edidit ipsa
Terra parens, cunctorum oculis mirabile monstrum.

Sed fieri potest, vt quanquam è terra prognatus, originem ex deo ducat, & ideo pilorum color cæruleum referat: (nam & κυανοχαίτης Neptuni epitheton est). Lactantius Grammaticus terram in Thessalia tridente percussam à Neptuno scribit, vnde prosiluerint equi duo Scyphios & Arion. Sunt qui & hanc historiam referant (inquit ibidem Pausanias:) Herculem cùm bellum aduersus Eleos gereret, ab Onco petijsse equum, & Arione in prælijs inuectum, Elim obtinuisse, postea verò Adrasto equum donasse, vnde Antimachus: Ὅς ῥα τρίτος Ἀδράστῳ τριτάτῳ γ' ἔδμηθ' ὑπ' ἄνακτι. Alij Cygnum Martis filium ab Hercule equestri certamine victum scribunt, adiuto equo Arione, Neptunumq; dedisse Capreo Hiliarti regi, qui eundem Herculi donarit, Hercules rursus Adrasto: cuius hic auxilio apud Thebas euaserit, cùm reliqui duces ferè omnes occiderentur. Meminit H Arionis sic Propertius:

Qualis & Adrasti fuerit vocalis Arion
Tristis ad Archemori funera victor equus.

Equi Neptuni. Ipsi verò Neptuno quatuor tribuunt equos, Enceladum, Eriolem, Glaucum, & Stenon. Σθένον quidem propter eius & maris potentiam, ἐγκέλαδον verò à sonitu maris: γλαῦκον, ab eiusdem colore: ἐριώλην deniq; propter humidos ventos, ex quibus etiam vehemens oritur & impetuosa ἐριώλη est, id est ventus impetuosus & præceps seu turbo. Etymolugus deducit ab ἐρι, in-
Equi Martis. tensiua particula & verbo ἄω id est spiro. Martis equos biiuges dicit Latinus poeta in Georgi-
Lib. 3. Argon. cis. Valerius Flaccus eos vocat Terrorem & Pauorem, ex Homero scilicet, qui Iliados quinto & alibi eosdem Δεῖμον & φόβον appellat. Hesiodus verò Pauorem & Terrorem Martis aurigas facit in Scuto Herculis: ab illisq; Martem ab Hercule vulneratum, currui impositum è manibus vulnerantis eripiunt.

Τῷ δὲ φόβος καὶ Δεῖμος ἐύτροχον ἅρμα καὶ ἵππους

Ἤλασαν

A Ἤλασαν αἶψ᾽ ἐγγὺς, καὶ ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
Ἐς δίφρον πολυδαίδαλον, αἶψα δ᾽ ἔπειτα
Ἵππους μαςίετην, ἵκοντο δὲ μακρὸν Ὄλυμπον.
At illi Pauor & Metus agilem currum & equos
Adagerunt celeriter propius & à terra habente latas vias:
In currum poſuerunt variegatum atque inde celeriter
Equos flagellis impulerunt, veniuntq; in altum Olympum.

Solis equi dicuntur (inquit Lactantius) Xanthus, & Aethon, quorum meminit Martialis:
Quid cupiaum Titana tenes? iam Xanthus, & Aethon
Frena volunt.

Ouidius verò nulla facta Xanthi mentione, quatuor Solis equos ſuo quemq; nomine meminit. *Equi Solis.*
Interea volucris Pyrois, Eous & Aethon
Solis equi, quartuſq; Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibuſq; repagula pulſant.

Athenæus reddens rationem cur Theophraſtus in libro de temulentia dixerit, reuera Bacchi nu- *Lib. 11. ca.* B trices fuiſſe nymphas, inquit id factum, ideo quod putata vite manet humor plurimus, & natura *13.* vitis lachrymetur, eaq; propter Euripidem vnum ex equis Solis Aethopa Bacchicũ vocare, flori- *Aethops equus.* bus propitium, autumno vinetorum conſitorum ordines maturantem, ideoque mortales vinum αἴθοπα nominaſſe, quaſi ardens παρὰ τὸ αἴθειν, quod eſt vrere. Ex quo loco apud Ouidium pro Aethon Aethops legẽdum eſſe monet Iacobus Dalechampius in ſcholijs ſuis marginalibus. Dici *Equi diei & noctis.* equi apud Homerum Lampus & Phaeton: recentiores verò, vt & Lycophron, vt teſtantur eius ſcholia, diem à Pegaſo equo vehi aiunt. Lampus ſiue Lampon à ſplendore dictus, Nocti enim *Equi Plutonis.* nigros, Diei albos aſcribi equos ſuprà diximus. Plutonis equorum nomina ſunt apud Claudianum de raptu Proſerpinæ, Alaſtor, Aethon, Nyctæus & Orneus. Aethon, Lampus, Podargus & *Hectoris.* Xanthus, equi ſunt Hectoris, vt recitat Homerus Iliados octauo. Celebratur & Aethon Pallan- *Pallantis.* tis à Virgilio: Xanthus verò etiam nomen eſt equi Achillis apud eundem Homerum, item Balius *Achillis.* & Pedaſus: de quibus ſic Nicol. Erythræus, Achilles (inquit) biga vt plurimum vtebantur, iunctis ſcilicet Balio & Xantho equis immortalibus. Hos Podarge mater equarum rapidiſſima, dum per florea prata paſceretur, ad Oceanũ ex Zephyro genuit, vt Homerus canit: quanquam in decimo ſexto Iliados, Automedon Achillis auriga ijs quoq; tertium Pedaſum nomine, loro tamen ex- C tremo iungat, & mortalem quidem equum immortalium equorum comitem. Varinus verò ait, Xanthus & Balius (aliàs βαλιας habet, & varium etiam ſignificare ſcribit) equi Achillis, οἳ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην, id eſt, qui æquali cum ventis velocitate volabant, ex Harpyia Podarge nati ſunt. Neptunus hos equos Peleo donaſſe dicitur, nuptias cum Thetide celebranti. Meminit horum Achillis equorum Homerus 16. Iliados: & rurſus lib. 19. vbi Xanthus vocalis à Iunone redditus domino reſpondet: & lib. 17. ipſi immortales a Ioue facti etiam lachrymas emittunt. Aetha, nomen equæ Agamemnonis celebratur plurimum ab eodem poeta in funere Patrocli. Pſyllam & *Agamemnonis.* Harpinnam, equos fuiſſe Oenomai, eorumque aurigam Myrtilum annotauit Varinus. Ab hoc *Oenomai.* Oenomao Marmacem primum ex Hippodamiæ procis occiſum aiunt, (inquit Pauſanias ſecundo *Marmacis.* Eliacorum) cuius equarum nomina fuerint Parthenia & Eripha, & has quoque ſupra dominum ſuum ab illo mactutas eſſe, ac ſepulturæ permiſſas: & fluuium Partheniam ab altero equo nominatum. Rhæbus equus Mezentij apud Virgilium in decimo Nic. Erythræus dictum putat παρὰ *Mezentij.* τὸ ῥιβέω quod eſt (inquit) emico. Atqui hoc verbum in lexico vulgari Græcolatino tantùm, quod multis modis corruptum eſt, inuenias, idq; ſine authore. Sunt qui per æ diphthongum Rhæbus ſcribunt, quod multis eruditis placere video. Phænix vnus ex equis Cleoſthenis Epidamnij, D de quibus apud Pauſaniam hæc legimus in ſecundo Eliacorum: Poſt Pantarcis ſtatuam, Cleoſthenis Epidamnij currus eſt, Agelade opus. Is vicit Olympiade ſexageſima ſexta: & ſuam equorumq; & aurigæ imaginem illic fieri curauit, adſcriptis etiam equorum nominibus, quæ ſunt Phænix & Corax: & vtrimque ad iugum, dextro latere Cnacias, ſiniſtro Samus. Hic quidem Cleoſthenes primus Græcorum, qui equis nutriendis ſtuduerunt, imaginem in Olympia poſuit: Quanquam & Miltiades Athenienſis & Euagoras Lacon currum ſolum abſque ſua imagine: De Boryſthene equo venationi aptiſſimo, cui Adrianus Imp. ſepulchrum erexit, ſuo loco diximus: necnon de Volucri Veri, qui (vt inquit Iulius Capitolinus) Praſinis contra Venetianos turpiſſimè fauebat. Nam & Volucri equo Praſino aureum ſimulacrum fecerat, quod ſecum portabat &c. In cuius equi gratiam primùm cœperunt equi aurei vel brauia poſtulari: In tanto autem equus ille honore fuit, vt ei à populo Praſinorum ſæpe modius aureorum poſtularetur. Sunt modò & alij equi minus celebres celebrati a poetis, maximè à Statio & Silio Italico: à Statio Aethion, Thebaid. 6. Aſchetos, ibidem: Calydon & Cygnus, ibidem. Iris, ibidem. Pholoe, ibidem. Podarces,

darces, ibidem, dictus nimirum quòd valeat pedibus: Strymon, ibidem: Thoes, ibidem. Versus eius sunt.

Nominibusq; cient, Pholoen Admetus & Irin
Funalemq; Thoen: rapidum Danaeius augur
Ascheton increpitat, meritumq; vocabula Cygnum.
Audit & Herculeum Strymon, Chromin, Euneon audit
Igneus Aethion; tardum Calydona lacessit
Hippodamus, variumq; Thoas rogat ire Podarcen.

A Silio nominantur, Camphasus lib. 16. Garganus lib. 4. Harpe libro præcitato, quàm equam Pelorum equum ex Zephyro vento concepisse canit. Ilerda verò apud eum non equi, vt Textor putauit, nomen est, sed vrbis Hispaniæ. Lampon ibidem. Lamus ibidem. Melampus ibidem. Panchates, ibidem. Theron, ibidem. Iam verò poetas veteres vernacula poetarum Musa audaciùs æmulata est: quippe quę heroum suorum generosissimos equos proprijs nominibus fabulosiùs etiam decantauit, vt Rholandi Brigliadorum & Vegiantinum, Baiardum Rinaldi, Rubicanũ Argalifæ, Hippogryphum Rugerij, Frontinum & Fratalatum Sacripantis, Rondellum Oliuerij, & aliorum alijs nominibus alios.

VSVS IN VANIS ETHNICORVM sacrificijs.

OCTOBER equus (inquit Festus) appellatur, (apud Romanos,) qui in campo Martio mense Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum victricum dexterior: de cuius capite non leuis contentio solet esse inter Suburranenses & Sacrauienses: vt ij in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam affligerent: eiusdemq; cauda tanta celeritate perfertur in regiam, vt ex ea sanguis distillet in focum, participandæ rei diuinæ gratia: quas hostias hic quidã Marti bellico sacrari dicunt, non (vt vulgus putat) quia velut supplicium de eo (equo) sumatur, quòd Romani Ilio sunt oriundi, & Troiani ita effigie equi sunt capti. Hæc ille, qui tamen aliàs hanc vulgi opinionem secutus, sic scribit: Equus Marti immolatur, quòd per eius effigiem Troiani capti sint, vel quòd eo genere animalis Mars delectari putaretur. Alicubi aliàs causas assignat, inquiens: Panibus redimebant caput equi immolati idibus Octobris in campo Martio: & id sacrificium fiebat ob frugum euentum, & equus potiùs quàm bos immolabatur, quòd hic bello, bos frugibus pariendis est aptus. Plutarchus apud quẽ quædam corrupta leguntur easdem ferè rationes quoque adfert in quæstionibus Romanis, his ferè verbis: Cur idibus Decembris (Octobris potiùs, vt ex Festo diximus, & Gyraldus quoque asserit in libro de annis & mensibus, notumque vulgò est Octobrem vniuersum Marti sacrum esse;) in cursu equorum victor dexter sacer Marti immolatur, & caudam statim decisam ad Rheginam (regiam, Festus) qui dicitur locus, deportat aliquis, & arã cruore spargit, de capite verò inter se decertant, alij de sacra via descendentes, alij de Suburra aduersus eos impetum facientes? An quòd Troiam equo captam putant, idcirco equum supplicio afficiunt, quòd è Troianis oriundi;

Marti Romæ equus immolatus.

Mixtaq; Troiugenum sint pignora clara Latinis?

An quòd iracundum ferox, & bellicosum animal est equus? Dijs autem grata & accommodata in primis immolant. Victor autem idcirco immolatur, quòd victoriæ Mars author est: Vel potiùs, quoniam Marti conuenit stare loco, & qui locum suum in acie tuentur, vincunt eos qui non manent sed fugiunt, vt celeritas (per equum insinuata) tanquam fugæ & timiditatis occasio per hoc sacrificij genus puniatur, & tanquam sub ænigmatis inuolucro fugam minimè salutarem esse intelligatur, Hucusque Plutarchus, Istiusmodi hostiæ Cauiares dicebantur teste Festo, quòd cauiar pars hostiæ cauda tenus dicebatur. Manifestum enim est in equo Octobri, de quo hic agitur (inquit Iosephus Scaliger) partem secundum caudam dictam cauiar, vt in boue palascam, in sue oflam penitã. Fiebat autem hoc sacrificium quinto quoquo anno, vt ibidem sequitur & Propertius refert. *Qualia nunc curto lustra nouantur equo.* Emeritos item equos Marti consecrari solere, discimus ex Suetonio in vita Iulij Cæsaris; *Equorum greges* (inquit) *quos in traijciendo, Rubicone Marti* (in quibusdam codicibus legitur, flumine) *consecrauerat, ac sine custodibus vagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, vbertimq; flere.* Apollinem hoc est, Solem Persæ equo placabant, vt meminit Ouidius inquiens.

Fastor. 1.
Soli cur equus immolatus.

Placat equo Persis radijs Hyperiona cinctum,

Ne de-

A *Ne detur celeri victima tarda deo.*

Cælius tradit exercitu Perſarum progrediente, ignem quem ipſi ſacrum æternumque vocabant, argenteis præferri ſolere altaribus: Hunc mox inſecutos fuiſſe Magos, hos iuuenes 165. puniceis velatos amiculis, quot in anno dies ſunt. Mox Iouis ſacrum currum, quem albi traherēt equi: poſt hos inſigni magnitudine equum Solis. Apud Aethiopes teſte Heliodoro quadrigæ de albis equis Soli ad ſacrificium adornantur, Lunæ verò bigæ boum ſiue taurorum. Maſſagetæ verò, vt Herodotus in fine libri primi docet, equum etiam vt pecorum perniciſſimum, Soli vt deorum perniciſſimo immolant. Meminit huius ſacrificij etiam Strabo. Herodotus idem à Scythis fieri tradit Philoſtratus in Heroicis refert Palamedem Grecis precepiſſe, vt orienti Soli candidum equum mactarent. *Lib. 11. Geogr.* Taygeti vertex ſupra Bryſeas Taletum ſuſtinet. Id ſacrum Soli appellant, vt ſcribit Pauſanias in Laconicis, ibiq; præter alias hoſtias, etiam equos Soli cædunt. Sallentini apud quos Menzanæ Ioui dicatus, viuus equus teſte Feſto conijcitur in ignem. Rhodios verò ſcribit idem Feſtus quotannis quadrigas Soli conſecratas in mare iacere, quòd is tali curriculo fertur circumuehi mundum. Paſtores pullum à quo pullium vel hippomanes abſtulerint, Soli immolare ſuprà ex Aeliano diximus. Cæterùm Sextus Philoſophus equo tradit litari Neptuno, Apollini verò *Lib. 3. Pyrrhon. Hypotypoſeon.*
B Didymæo præcipuè hoc animal inuiſum eſſe. De Neptuno ſcribit Pauſanias in Arcadicis, quòd olim Argiui ei equos proijciebant in Dynen frænatos & ad ſpeciem phaleris exornatos. Eſt Dyne ad Genethlium (in Argolica terra hoc nomine vicus dicitur) dulcis aquæ è mari per ſubterraneos meatus erumpentis lacus. *Neptuno equi immolati.* Fabulantur etiam aliqui, vt Athenæus refert, de Methymneis, oraculo iuſſos virginem Neptuno in mare demiſiſſe: & Enallum ducem quendam eius amore captum, vt eam ſeruaret, enataſſe & tum quidem vtroſq; mari obtectos eſſe: poſt tempus verò aliquod Enallum redijſſe, & narraſſe quod virgo quidem inter Nereides eſſet, ſe verò cùm equos Neptuni aliquandiu pauiſſet, magno ſuperueniente fluctu natando euaſiſſe: Sed hoc hîc non pertinet. *Lib. 11. Enalli fabula.* Ventis autem equum immolaſſe Lacedæmonios in monte Taygeto, ibidemque adoleuiſſe, vt eorum flatu cinis eius per finitimos quàm latiſſimè deferretur, legimus apud Feſtum. Suſpicari licet in cauſa fuiſſe ventorum celeritatem; qua nimirum ratione etiam Soli equum immolabant. *Vētis equus immolatus.* Nec aliam puto ob rationem fluminibus quidā equos mactabant: quanquā aliàs tauri potiùs fluminibus eſſent conſecrati; vt notat his verbis Varinus in Ταῦροι: *Tauros veteres fluuijs conſecrabant, aliqui etiam equos viuos in eorum vortices trijciebant, vt Troiani in Xanthum.* Habemus & apud Philoſtratum, regem Indorum dici ad flumen accedere cùm augeri dies incipiūt, & illi equos
C nigroſq; tauros flumini tanquam deo ſacrificare. Fuére etiam qui equos omnibus ſuis quos colebant, dijs ſacrificarunt. Idem enim Philoſtratus Apollonium tradit adeuntem Babyloniorum regem, iuſſum ab eo vt Græco ſermone vnà ſecum dijs ſacrificaret: Erat autem candidum (inquit) equum mactaturus ex Niſæis de meliora nota, ſic inſtructum tanquam in pompam profecturus eſſet. Myſi niſi immolato prius equo & litato, extiſq; depaſtis, nullo modo vota concipiebant, vt notauit Alexander ab Alexandro libro ſecundo cap. 22. Vnum ex ducibus Mœſorum qui per M. Craſſum victi ſunt, ſcribit Auentinus lib. 1. Annal. Boiorum, ante aciem poſtulato ſilentio, interrogaſſe; Qui vos eſtis? cumque reſponderent, Romani rerum domini, dixiſſe, Ita fiet ſi nos viceritis, & ſtatim ante aciem immolato equo, concepiſſe omnes vota, vt cæſorum ducum extis & litarent & veſcerentur. Rex Tartarorum (inquit Paulus Venetus) habet armenta magna equorum alborum vtriuſq; ſexus, qui putantur excedere numerum decem millium. *Li. 1. c. 63.* In feſtiuitate autem quæ celebratur vigeſimo octauo Augusti, Gothos, vt teſtatur Olaus Magnus lib. 1. cap. 24. præparatur lac equinum (equarum albarum) in vaſis decentibus & rex ipſe manibus ſuis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorum ſuorum, arbitrans, & à magis ſuis edoctus, quòd dij *Tartarorū in lacte equino ceremonia.*
D lac bibant effuſum & ſoliciti ſint conſeruatores omniū eorum quæ poſſidet. Poſt ſacrificium illud nefandum, bibit rex de lacte equarum albarum, nec vlli alteri licet illa die bibere de lacte illo, niſi fuerit de progenie regis, præter populum quandam regionis illius Horiach vocatum: qui hoc etiā fruitur priuilegio, propter victoriam quandam magnam, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Hinc fit, vt equi albi atque equæ in magno à populo illo habeantur honore. Hæc ille. Olim etiam Sauromatę, qui cum Tartaris ijdem, vel ſaltem finitimi ſunt, plurimos alebant equos, vtpote Nomades, quibus non tantùm ad bellum vtebantur, & in cibo, ſed dijs etiam ſuis immolabant, vt Pauſanias refert in Atticis. Apud veteres moris erat circa finem Decembris, dum lacus omnes glacie conſtringuntur, optimos quoſq; equos, in ſingulis prouincijs ad edenda ſpectacula colligere, vt quem celeriore curſu reliquos omnes ſuperare viderent, hunc ſacrificium numinum velut munus pretioſum, ad aram mactandum comburendumuè offerrent: opinantes eo dono cunctis hoſtibus ſeſe ſuperiores fore, ſimul etiam vt regi velociſſimos equos offerrent, quibus contra hoſtiles motus exploratores vterentur: De eiſdem Gothis ſcribit Ioan. Magnus lib. 1. cap. 13. olim proceſſuros in prælium, ſolere equos ad aras immolare, eorumque abſciſſa capita contis excepta,

ſubiectis ſtipitibus diſtentos faucium rictus ante aciem præferre. Inuenio autem equos quoque hominibus fuiſſe immolatos. Cyro Perſarum regi quotidie ouem: quoquo verò menſe equum mactatum tradit Arrianus. De Diomede ſcriptum reliquerunt Strabo & Euſtathius: in Venetis inſignes ei extitiſſe honores, candidumq; ei immolatum fuiſſe equum. Et apud Plutarchum lego: cùm Thebani aduerſus Lacedæmonios bellum generent, Pelopidæ vni ex ducibus Thebanis Scedaſum in ſomnis viſum dixiſſe: aduentare Leuctra Lacedæmonios, ſed ſibi ac filiabus pœnas daturos: vnoq; prius die quàm cum Lacedæmonijs confligerent, pullum equi candidum inſtructum ad ſepulchrum virginum mactari iuſſiſſe. In rogo Patrocli comburebantur etiam equi, apud Homerum Iliad. Ψ. Et Germanos teſtatur Tacitus ſua quemcumq; arma in pyram inijcere, ſæpè verò etiam equos. Regulus item, vt narrat Plinius Cæcilius in epiſtolis, in funere filij cariſſima quæque, mannos, canes, aues, & huiuſmodi coniecit in pyram. Cæterùm non ſolum cariora in eam conijciebantur, ſed & vxores apud Orientales, quod Tullius & Propertius enarrant:

In Pelopida & in Amatorijs ca. 3.

Equus ad ſepulchrũ mactatus.

Felix (inquit hic) *Eois lex funeris vna maritis*
Quas aurora ſuis nigra colorat equis.

Flaccus de funere Cizici.

Interea innumeras nudatis montibus vrgent
Certatim, decorantq; pyras & tempora mœſti
Summa locant, vadit ſonipes ceruice remiſſa
Venatrix nec turba canum pecudumq; morantur.

E contrario Pali paſtorum deæ nulla cædebatur hoſtia, vt Plutarchus, & Solinus ſcribunt, vt dies vrbi Romanæ conſacratus, purus eſſet à ſanguine, ſed ſuffimentum fiebat, quo populus februari hoc eſt purgari Palilibus dicebatur, ex equi ſanguine, ſtipulis fabarum & cineribus vitulorum vſtorum in fordicidijs à Veſtali virgine, vt oſtendit Ouidius quarto Faſtorum:

Palilia.

Nox abijt, oriturq; aurora, Palilia poſco,
Nam poſcor fruſtra ſi fauet alma Pales.
Alma Pales faueas paſtorum ſacra canenti
Proſequor officio ſi tua facta meo.
Certè ego de vitulo cinerem, ſtipulamq; fabalem
Sæpe tuli plena Februa toſta manu.
Certè ego tranſilii poſitas ter in ordine flammas
Virgaq; rorales Laurea miſit equas.
Mota Dea eſt, operiq; fauet, naualibus exit
Puppis, habent ventos iam mea vela ſuos.
I pete virginea populus ſuffimen ab ara,
Veſta dabit, Veſtæ murmure purus eris.
Sanguis equi ſuffimen, erit vituliq; fauilla
Tertia res duræ culmen inane fabæ.

Erant autem Palilia annua paſtorum conuiuia luſus in vrbe, in quibus pagana mandebant fercula. Dicebantur & Parilia teſte Feſto à partu pecoris. Celebrantur xj. Cal. Maias, quo die Romæ fuiſſe initium volunt. Meminit eorum Propertius:

Lib. 4.

Annuaq; accenſo celebrare Palilia fœno
Qualia nunc curto luſtra nouantur equo.

METAMORPHOSES.

NEPTVNVM aiunt (inquit Pauſanias in Arcadicis) Cereri, dum illa errans filiam quæreret, eius amore captum, vitium offerre conatum: ſed cùm in equam ſe dea vertiſſet & ad Oncium armentis permiſta paſceret, Neptunum non fefellit, nam & ipſe in equum mutatus, eam compreſſit: quod illa primùm iracundè tulit; verò poſtea placabilior facta, lauiſſe ſe dicitur in Ladone. Cognomina itaque Deæ attributa; Erinnys, à verbo Ἐρινύειν, quod furere Arcadibus eſt: Luſia verò quòd ſe in flumine abluiſſet. Cererem quidem ipſam Neptuno filiam peperiſſe tradunt, cuius nomen ne ad prophanos ederetur, religione ſanxerunt, equum præterea, cui nomen Arion fuit. Hæc ille: & mox rurſus: Elaius mons alter abeſt à Phigalia ſtadia propè triginta. Eſt in eo loco antrum Cereris cognomento nigræ: cum ijs certè quæ de Cereris cum Neptuno concubitu Thelpuſij prodiderunt, ea conueniunt, quæ Phigalenſes ſacris peragendis celebrant: peperiſſe verò Cererem non equum memorant, ſed eam quæ ab Arcadibus

Neptunus in equum.

Cerere cognomina.

Hera

A Hera cognominatur: ac nigram quidem illam vestem, tùm ira in Neptunum, tum luctu de Proserpinæ raptu commotam, sumpsisse: in hunc certè specum cùm se abdidisset, diu lucem vitasse &c. In rei memoriam se Phigalenses dicunt antrum illud cum ligneo simulacro deæ dedicasse: simulacrum ita fabricasse, vt saxo insideret muliebri figura, præter caput, quod equinum atque adeò cum iuba esset, draconibus & alijs feris ad caput alludentibus, reliquo corpore ad imos pedes tunica velato, altera manu delphinum, columbam altera præferente &c. Sed enim quamuis huiusmodi simulachrum Cereris nonnulli fuisse dicant, ego tamen (inquit Pierius Valerianus) Veneris potiùs crediderim: nisi dicamus pabulum & opulentiam, quæ per Cererem significatur, incitamentum esse ad illecebras & petulantiam. Equinum enim caput non esse à lasciuia alienum, ex ijs quæ paulò antè diximus, manifestum est. Draconem spiras amatorios nodos voluptariasque implicationes significare de serpente super indicat commentarium. Delphinum amoris simulacrum esse, tam ex historia, quàm ex tot Veneris signis, quibus id genus piscis admouetur, alibi comprobauimus. Columbam denique referre Venerem, suo capite disputatum est. Acquiescendum tamen Pausaniæ, Cererem eam esse dicenti. Sed enim, vt in sue disseruimus, eandem esse Cererem & Venerem Ptolomæi Assertoris tempore declaratum est. Cæterùm potest huiusmodi picturæ species ipsius etiam rerum naturæ hieroglyphicum esse; Equinum enim caput ob insitam animali pernicitatem innuere velocissimos cælestium orbium motus: columbam tractus aerios, vt suo loco dictum: Mare delphinum, vt in numnis passim: anguium inuolucra sinuosos omnium toto terrarum orbe lapsus, de quibus apud Platonem Socrates, vt in serpente testatum fecimus. Feræ reliquæ vitas animantium omnium ostendere videntur. Saxum terræ firmem & stabilem sedem, sua se soliditate continentem. Antrum denique ac nigra palla ea plurima, quæ de rerum causis & originibus minus adhuc comperta delitescunt, vt in simulacris Isidis caput pedesque ex nigro lapide, de qua dictum alibi. Hæc omnia ille, sed vt ad metamorphosin reuertatur oratio, eius sic meminit Ouidius:

Lasciuiæ typus. *Naturæ typus.* B *Metam. 6.*

Et te flaua comas frugum mitissima mater
Sensit equum.

Vbi etiam fabulæ meminit de Saturno in equum immutato:

Saturnus in equum.

Vt Saturnus equo geminum Chirona crearit.

Hic cum Phylira Oceani filia comcumbens, veritus ne Opis vxoris aduentu deprehenderetur, in equum se commutauit, sic Centaurum genuit Chironem. Hinc etiam Virgilius in Georgicis, C cum equum bellatorem descripsisset, canit:

Talis & ipse iubam ceruice effudit equina,
Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.

Hoc figmentum quidam ex Astronomis ad astri velocitatem referunt, cùm amplissima cæli spatia diurno motu velocissimè transcurrat, si quanto distet interuallo, quamq; magno circuitu supra planetas sit reliquos considerauerimus. De Hippe Centauri filia in equam mutata, suprà in equo sidere dixi ex Hygino. Ouidius verò Ocyroen Chironis filiam in equam mutatam fabulatur, à Ioue quòd infanti suo Aesculapio prædixisset, quòd medicina mortuos ad superos educturus esset; quam metamorphosin his verbis pulcherrime delineat:

Metam. 2. *Ocyroen in equam.*

Iam mihi subduci facies humana videtur,
Iam cibus herba placet: iam latis currere campis
Impetus est: in equam cognataq; pectora vertor.
Tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis;
Talia dicenti pars est extrema querelæ
D *Intellecta parum, confusaq; verba fuerunt*
Mox nec verba quidem: nec equæ sonus ille videtur
Sed simulantis equam: paruoq; in tempore certos
Edidit hinnitus: & brachia mouit in herbas.
Tum digiti coeunt, & quinos alligat vngues
Perpetuo cornu leuis vngula: crescit & oris
Et colli spatium. Longè pars maxima pallæ
Cauda fit, vtq; vagi crinis per colla iacebant,
In dextras abiere iubas: pariterq; nouata est,
Et vox & facies.

E

FABVLOSA.

Pegasus. AETHIOPIA, vt scribit Plinius, Lyncas & Sphingas generat, multaq; alia monstro similia: pennatos equos & cornibus armatos, quos Pegasos vocant. Ad cuius imitationē Albertus Magnus, Pegasus (inquit) animal est compositum, quòd in Aethiopia generatur, permagnum & horrendum, equi formam præferens anterius: alas habet vt aquila, sed multo maiores: caput cornutum & adeo monstrosum, vt multa animalia solo aspectu terreantur. Alis nō volat in sublime elatus, sed aerē tantùm ferit, & cursus sui velocitatem sic promouet, animantibus cunctis infestus, maximè verò homini. Alij eiusdem farinæ scriptores, adijciunt, graui corpore esse, fuga mirabili: alatum remigio adiutum currere potiùs, quàm peruolare; & colliso aere vi pennarum instar turbinis impellere ventos, voracem esse & in quiete moueri. Cæterū Plinius, quem, vt dixi, secuti sunt, aliàs: *Pegasos* (inquit) *equino capite volucres & Gryphas auritos aduncitate rostri fabuloso reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia*. Solinus verò Pegasum Aethiopici cæli alitem esse F
Pegasi ortus. scribit, sed hanc alitem præter aures nihil equinum habere. Poetæ veteres Pegasum alatum equum natum ex Neptuno & Medusa aiunt, multi quoq; è sanguine Medusæ, cùm eius caput à
Metam. 4. Perseo cæderetur, quos sectatur Ouidius inquiens: *Dumq; grauis somnus colubros, ipsamq; tenebat Eripuisse caput collo, pennisq; fugacem Pegason, & fratres matris de sanguine natos.*

Bellerophōtis fabula. Huius alati equi auxilia Bellerophontem seruatum esse ijdem Poetæ fabulantur. A Stenobæa enim Prœti vxore, quæ nullis blāditijs eum ad adulteriū pellicere poterat, tentatæ pudicitię apud maritum accusatus, à Iobate Prœti genero, vt Chimæram & Solymos & Amazonas occideret missus, Pegasum alatum equum à Neptuno accepit, primùmq; Chimæram occidit, deinde Solymos & Amazonas debellauit. Alij dicunt Mineruam Chalinitidem siue frenatricem cognomento maximo omnium deorum opem innocentiæ Bellerophontis tulisse, quippe quæ prius domitum & fræno assuetum illi tradiderit. Iam verò cùm Bellerophon quale est ingenium plerisque mortalium, tantarum rerum gestarum felicitate nimium elatus in cælum quoq; ascendere super equo Pegaso vellet, Iuppiter omnis temeritatis grauissimus vindex, tantam arrogantiam deprimendam esse ratus, oestrum illi equo immisit; quare Bellerophon in terram deturbatur. Dictus est autem campus Aleius in Cilicia ἀπὸ τῆς ἄλης, vt ait Eusthathius, in quo & equo & mente deiectus cecidit, & eo vsq; oberrauit, quamdiu vixit, cùm in tota illa planitie neq; domum neq; hominem reperiret. Fabulam hanc nonnulli ad historiam, alij ad Physicam, alij ad Ethicam explicationem traduxerunt. Quæ ad historiam spectant, ea per se patent, nisi quòd Pegasus nauis fuerit G
Fabulæ Bellerophontis varia explicatio. ita dicta ἀπὸ τοῦ πηγνῦσθαι, à compingendo scilicet. Fuerunt qui Bellerophontē nihil aliud esse putauerint, quàm humorem motu Solis eleuatum: quoniam agro vi Solis agitato pars grauior sublata paulò post rursus deorsum demittitur atq; cogitur, quæ cùm feratur deorsum & coageletur, Pegasus dicta fuit. Cùm verò pars subtilior ad regionem ignis feratur, sic illa pars crassior dicta fuit à Ioue deorsum detrusa fuisse: atq; cum Pegaso ex aqua ob motum cæli diurnum sublato Aurora oriatur, dies dictus est, vt sensui magis patet, at non Bellerophon à Pegaso equo portari. Alij generationem elementorum, cùm alia sursum, alia deorsum ferantur, vt leuia sunt, aut grauia, per hæc significari maluerunt. Alij vitæ humanæ rationem prope omnē sub hac fabula contineri maluerunt: nam neq; aduersis rebus nimis tristari neq; prosperis neq; felicibus nimis gloriari aut extolli conuenit, quoniam horum omnium deniq; moderatorem Deum esse experimur. Is enim pro sua singulari clementia, calamitatibus iniquè circumuentos adiuuat, quòd accidit, dum calamitosus esset, Bellerophonti, & nimis elatos animos deprimit, quare præceps idem postea dicitur de H cælo detrusus. Alij malunt Chimæram fuisse Lyciorum ducem rei bellicæ peritissimum, sed immani crudelitate, qui cùm piraticam exerceret, veheretur q; in naui, cuius prora leonē, puppis draconem haberet, in medio capra esset depictam, quem insecutus Bellerophon cùm citissima atq; expeditissima naui longa Pegaso vocata interemit, quare datus est locus fabulæ, vt ait Plutarchus in claris mulieribus: at Lucianus in astrologia sensit animum Bellerophontis ad sublimium rerū speculationem elatum equum fuisse creditum alatū, atq; ita rem fabulis inuolutam. Alij ad astronomicas rationes hæc ipsa, quæ de physicis dicta sunt, transtulerunt, eaq; fieri inquiunt pro viribus astrorum, quàs cùm prior Bellerophon deprehēdisset, dictus est in cælum ascendisse. Alij dixerunt Bellerophontem à Pegaso alato vectum Chimæram interemisse, quia is celetem prior inuenit & frænum, vt ait Pindari interpres: Dictus est is equus alatus, vt voluerunt quidam nauigiū, cùm ille prior omnium inuenerit nauigare classe atq; ordinem classis instruendæ, cùm remi & vela alę sint nauigiorum. Hic igitur nauali prælio Solymis populis bellicosis superatis, quos Leonibus similes

dixerunt

A similes dixerunt poetæ, Amazonibus arma intulit, quas per loca difficilia & montosa peragrantes capras vocarunt. Pegasi equi effigies Gabalis in templo quodam visebatur, vt ait Pausanias in Corynthiacis. Ab hoc equo Musæ Pegasides dictæ sunt, nimirum à fonte, quem ictu vngulæ fingitur aperuisse, ob quam causam & Græcè appellatæ sunt Hippocrenæ, vt tradit Festus. Hinc & Ouidius: *Metam. 5.*

Fama noui fontis nostras peruenit ad aures,
Dura Medusæi quem præpetis vngula rupit.

Quæ pars fabulæ inde orta est, quòd maximum sit equo in pedibus robur, Ariostus de Baiardo:

Che ne'calci tal possa hauea il Cauallo,
C'hauria spezzato vn monte di metallo;

Sed ne à fontis apertione recedamus. Refert Thessalus filius Hippocratis Coi in oratione sua ad Athenienses, equum Eurylochij Amphyctionum ducis canalem, per quem aqua in vrbem ferebatur, cùm in puluere volutari voluisset, vngula ita percussisse, vt eum omnibus conspicuum redderet. Quia verò Musis dicatus est Pegasus equus, hinc pro animum studijs applicare dixit Propertius lib. 2. ad Musam:

B *Iam tempus lustrare alijs Helicona choreis,*
Et campum Hæmonio iam dare tempus equo.

Fabulas de Diomede Thraeum rege & Glauco Sisyphi & Metropes filio, qui equos suos humana carne pascebant, & mysticum earum sensum nec non de equis ex ventis conceptis, alijs aptioribus locis diximus. Dicemus de Oenomao: Oenomaus rex Elidis ac Pisæ, cùm percepisset ex oraculo, fore vt à genero interficeretur, omnibus artibus conatus est homines à filiæ Hippodamiæ eximiæ pulchritudinis deterrere coniugio: atq; curule certamen proposuit illius procis, ea lege, vt qui victus fuisset, trucidaretur, qui verò victor extitisset, Hippodamiæ matrimonium obtineret. Cùm autem multos procos ita vicisset atq; occidisset, tandem à Pelope ope Myrtili superatus est. Myrtilus enim clauos modiolis rotarum non immisit; alij immisisse quidem dicunt, sed cereos, quorũ etiam meminit Sidonius in Panegyrico ad Antemium Augustum: *Oenomai regis fabula.*

Gracia ni pudor est, reparatis Pisa quadrigis
Suscitet Oenomaum natæ quem fraude cadentem
Cerea destituit resolutis auxibus obex.

Concedebat enim Oenomaus procis, vt Hippodamiam in suis curribus haberent; ipse autẽ à tergo cum hasta currens in curru sequebatur, qui ab equis velocissimis Psilla & Arpinna trahebatur. C Sic igitur comprehensos procos ipse à tergo hasta transfigebat.

CENTAVRI SIVE HIPPOCENTAVRI an omnino fabulosi.

DE ortu Centaurorum alij aliter tradunt. Diodorus Siculus in quinto à nonnullis dici ait, eos in Peleo monte à Nymphis nutritos, postea equos subagitasse, exque eis Hippocẽtauros natos: creditumq; quod primi equitare ausi sint, ex eoque natam fabulam, veluti equi essent, hominisq; naturæ. Hæc ille: quamobrẽ Homerus Centauros φῆρας nuncupauit quæ vox latinis etiam in vsu est & feras significat, quòd semiferi & semihomines essent. Seruius in sextum Aeneidos Centauros Ixionis Nubisq; filios esse scribit, cùm ille amatam Iunonem de stupro interpellaret: quæ ex Iouis (vt ipsius Seruij vtar verbis) voluntate, nubem in suam formam conuersam amanti obtulerit: vnde ferruntur nati esse Centauri. Aliàs verò in tertium Georgicorum, explicans hoc Virgilianum. *Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere.* *Centaurorum ortus.*

D Pelethronium (inquit) oppidum est Thessaliæ, vbi primùm domandorum equorum repertus est vsus; Nam cùm quidam Thessalus rex bobus oestro agitatis satellites suos ad eos reuocandos ire iussisset; illique cursu non sufficerent, ascenderunt equos & eorum velocitate boues secuti, eos stimulis ad tecta reuocauerunt. Sed hi vsi, aut cùm irent velociter, aut cùm eorum equi circa flumen Peneon potarent capitibus inclinatis, locum fabulæ dederunt, vt Centauri esse crederentur: qui dicti sunt Centauri, ἀπὸ τοῦ κενθᾶν τοὺς ταύρους. At Palæfatus refert: Cùm tauri præferoces Larissam, & eam Thessaliæ regionem vastarent: Ixion rex præmium proposuit ijs qui tauros arcerent. Iuuenes è Nephele pago, cùm equos mansuefactos & edoctos conscendissent (nam prius curribus vtebantur) tauros abegerunt: Accepta ob hoc pecunia, insolentiores facti, iniurijs affecerunt & ipsum Ixiona & Larissæos, qui tum Lapithæ dicebantur, ita *Equi vbi primùm domiti.*

vt inuitati ad nuptias Pirithoi, mulieres eorum raperent. Quæ res præbuit occasionem fabulæ, quòd Centauri dicantur, quòd semi equi, quod filij Ixionis (quia ab ipso missi & donati) quòd ex nubibus. Lapitharum & Centaurorum prælium describitur ab Ouidio. De eijsdem & Ixione multa habet Eustathius in primum Iliad. Plinius verò etiam pugnare ex equo Thessalorum inuentũ dici tradit, qui (inquit) Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem. Et apud Plutarchum Hippocentaurus sumi videtur pro equitatore præstantissimo atq; insuperabili. Pindarus Centaurum quidem ex Ixione & nube genitum narrat, sed hunc Centaurum hominem fuisse indicat, eque re sic nominatum, quod commiscuisset se cum equabus Magnesijs sub monte Pelio: editam enim tum fuisse sobolem, vtriq; parenti similem, suprà quidem patri, infrà matri: ἐκ δ' ἐγένοντο (inquit) στρατὸς θαυμαστὸς ἀμφοτέροις ὁμοῖοι τοκεῦσι. τὰ ματρόθεν μὲν κάτω, τὰ δ' ὕπερθε πατρός. Huc pertinet obscœnus iste Græcus versus citatus à Varino alijsque: Ἵππος ἐρεύγεται ἄνδρα, βροτὸς δ' ἀποπέρδεται ἵππον. Hanc autem specie præbebant intuentibus à tergo, quæ postea fingi, & effingi cæpta, dimidiati ad vmbelicum hominis & parte posteriore equi. Cùm enim locorum in Thessalia montanorum atq; inaccessorum fiducia in vicinorum agros excurrerent, & ceu latrones prædas agerent, armentaq; & greges abigerent, extimulantes scilicet quò celecius pergerent, ij quibus sua eripiebantur, exclamantes & vicinorum opem implorantes, ab Hippocentauris se deprędari vociferabantur. Eodem alij referunt & procreationis horũ fabulam & Ixionis parentis rotam, quibus in aere, hoc est sub Dio agitandi, & celeritas & gyri atq; orbes designentur: itaq; nonnulli ἱπποκενταύρους dictos volunt quasi κέντορας τινας τῶν ἵππων ταχυτῆτι τοῖς ἀνέμοις ὁμοίους, iuxtà hoc, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι: à velocitate videlicet qua ventis æquiparantur. Nunquid modò omnino Centauri siue Hippocentauri fabulosi sint, an reuera in rerum natura extiterint, disputat Franciscus Floridus Sabinus, ex quo quę deinceps dicentur, ferè sum mutuatus. Lucretius poeta eos vti rem fabulosam, nec vnquam fuisse, nec esse, pro certo asserit, dum canit:

Metam. 12

Ex equo qui primò pugnarint.

Centauri an omnino fabulosi.

Li. 2. Lect. Successiuar cap. 16.

Libro 5. de rer. nat.

Nam certè ex viuo Centauri non fit imago,
Nulla fuit quoniam talis natura animai.

Idem aliàs diffusiùs de eadem re agit, rationemque quare ij esse nequeant, in medium profert, inquiens.

Sed neq; Centauri fuerant, nec tempore in vllo
Esse queunt duplici natura & corpore bino,
Ex alienigenis membris compacta potestas
Hinc illinc paruis, vt non par esse potis sit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoscere corde,
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquoquam: quin sæpè etiam num
Vbera mammarum in somnis lactantia quærit.
Post vbi equum validæ vires ætate senecta
Membraq; deficiunt fugienti languida vita
Tum demum puerili æuo florente, iuuentus
Occipit & molli vestit lanugine malas:
Ne fortè ex homine & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, neq; esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum
Inter se, quorum discordia membra videmus;
Quæ neq; florescunt pariter, nec robora sumunt
Corporibus, neq; proficiunt ætate senecta
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus vnis
Conueniunt, neq; sunt eadem iucunda per artus.

Hæc ille, non modò de Centauris, sed de omnibus monstris. Et eius quidem ratio satis videtur probanda, si animalia ea ex diuersis generibus procreata, diu viuere non posse existimat. Sin autem neque nasci quidem illa arbitratur, egregiè (inquit Floridus) fallitur: nisi C. Plinius; qui seruatum se in melle Hippocentaurum vidisse scribit, mentiri fortè voluit; aut Claudius Cæsar eiusmodi monstrum in Thessalia eodem die quo natum erat, interijsse, scire non valuit. C. Plinij ex septimo naturalis historiæ verba ita se habent: *Claudius Cæsar scribit, Hippocentaurum in Thessalia natum, eodem die interijsse: Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle vidimus.* Propterea; Lucretium de eorum vita sensisse existimo, cùm nec fuisse vnquam, nec esse posse id monstri genus asseueraret, quod etiam si Seruio credimus, Virgilio placuisse putandum est,

cùm

A cùm Centauros in foribus inferorum stabulare cecinit, quòd quæ contra naturam creari possunt, statim pereant. D. quidem Hieronymus in Pauli Eremitæ vita, cùm Hippocentaurum Antonio apparuisse testetur, non satis scit, fueritne ille verè Hippocentaurus, qualem poetæ esse perhibent: an potiùs Cacodæmon, ea forma Antonium ludificare voluerit. Nec plura his, ait, conspicit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum Hippocentauro vocabulum indidit: quo viso, salutaris impressione signi armat frontem: & heus tu, inquit, qua nam in parte hic seruus Dei habitat? At ille barbarum nescio quid infrendens & frangens potius verba quàm proloquens, inter horrentia ora senis blandum quæsiuit alloquium, & dextræ protensione manus cupitum indicat iter: & sic patentes campos, volucri transmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verùm hæc vtrum Diabolus ad terrendum eum simulauerit, an (vt solet) eremus monstruosorum animalium ferax, istam quoque gignat bestiam, incertum habemus. Hactenus ille. *Hippocentaurus D. Antonio visus.*

Plutarchus in conuiuio sapientum, in domum Periandri illatum scribit à pastore infantem ex equa natum, cuius caput, collum & manus hominis essent, cætera equi: eiulatus infantium. Quo inspecto Thales Periandro dixit sibi quidem non videri rem prodigiosam & ceu portentum à dijs immissam, quo seditiones & dissidia significarentur, vt Diocles iudicabat, sed rem esse naturalem, ideoque consulere se, vt vel equisones non habeat, vel vxores eis tradat. *Infans ex equa natus*

B Sed vt ista de Centauris ita esse Lucretio concedamus, quomodo Satyros olim fuisse idem negabit? Et tamen non magis ab hominum natura capræ, quàm equi absunt. Neque magis me mouet, vt Satyros fuisse credam, Plinij ex libro 7. testimonium, cùm ait: *Sunt & Satyri subsolanis Indorum montibus (Cartadulonum dicitur regio) pernicissimum animal, tum quadrupes, tum rectè currens, humana effigie, propter velocitatem nisi senes aut ægri, non capiuntur*, cùm potuerit hoc animalium sic fortè homini simile esse, vti simias videmus, quàm quod Plutarchus in vita L. Syllæ, ad redeuntem eum in Italiam, Satyrum ijs simillimum, quos fictos scriptosuè ab antiquis videmus, hoc est, partem humani corporis, partem caprini habentes, qui in Nymphæo somno pressus captus fuerat, perductum fuisse tradit, cumque is per interpretes, quisnam esset, interrogarus esset, nihil quàm incompositum quiddam ac bestia dignum vociferatus est, quasi hirci balatum cum equi hinnitu permisceas, quem tamen Sylla datis comitibus demisit. *Satyros dari.*

Hieronymus etiam eiusdem generis Satyrum repertum, humana voce locutum ait, eodem quem paulò antè citauimus loco, nempe in Pauli vita. *Nec mora* (inquit) *inter saxosam conuallem haud grandem homunculum videt aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis* C *in caprarum pedes desinebat. Infractusque & hoc Antonius spectaculo, scutum fidei, & loricam spei, vt bonus præliator arripuit: nihilominus memoratum animal palmarum fructus eidem ad viaticum quasi pacis obsides adferebat: Quo cognito gradum pressit Antonius, & quis nam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit. Mortalis ego sum & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas Faunos, Satyrosque & Incubos vocans colit: Legatione fungor gregis mei. Precamur, vt pro nobis communem Deum depreceris, quem pro salute mundi venisse cognouimus.* Et paulò post: *Necdum verba compleuerat, & quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit.* Hoc ne cuiquam ob incredulitatem scrupulum moueat, sub rege Constantino, vniuerso mundo teste defenditur. Nam Alexandriam huiusmodi homo viuus perductus magnum populo spectaculum præbuit, & postea cadauer exanime ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum est. *Satyri forma.*

Quæ si vera sunt, haud vera fuit vsquequaque Lucretij ratio, cùm tantorum scriptorum, qui aliud sentiunt, authoritas magis quàm eius commentum probetur: Pausaniasque ab Euphemo quodam probatæ fidei viro se audiuisse scribat, illum cùm in Hispaniam nauigaret, tempestatisque vi ad desertas quasdam insulas appulsus esset, magnum syluestrium hominum numerum vidisse, qui cùm hirta corpora, subrufosque pilos, cau- D dasque equinis fermè non minores, inseque ac suos incurrerent, vix verberibus abigi potuerint: quibus cùm barbaram mulierem in littus exposuisset, omnem ab ijs contumeliam ei à libidinoso satyrorum genere quacunque corporis parte illatam. Meliùs ergo de Scyllis, & Chimera, quàm de omnibus quæ diuersis animalium partibus procreantur, id scripsit Lucretius.

His denique addo ex Conrado Lycosthene in libro de ostentis & prodigijs hanc iconem, quam hippocentauri esse credebam, ipse verò (nescio ex quo) Apothami (ego de hac voce nihil obseruaui) vocat, Apothami (inquit) in aqua morantes, qui vna parte hominem, aliâ verò caballum siue equum referunt. Sic etiam memoriæ tradiderunt mulieres esse capite plano sine crinibus, promissas autem barbas habentes. Atqui ea descriptio planè ad Onocentauros pertinere videtur, quos Aelianus & Philes sic ferè delineant. *Apothami.* *Onocentauri*

Onocentaurum quisquis vidit, non incredibile ducet, quod fama peruagatum est, Centauros fuisse, neque fictores atque pictores in eorum descriptione errasse. Verum siue reuera fuerint, siue omni cera flexibilior, & ad fingendum habilior fama illos finxerit, prætereo. Quæ verò de Onocentauro fama accepi, hæc sunt.

E

F

Onocentauri figura.

G

Eum homini ore & promiſſa barba ſimilem eſſe, ſimul & collum, & pectus, humanam ſpeciem gerere: mammas diſtantes tanquam mulieris ex pectore pendere: humeros, brachia, digitos, humanam figuram habere: dorſum, ventrem, latera, poſteriores pedes, aſino perſimiles, & quemadmodum aſinum ſic cinereo colore eſſe · imum ventrem leuiter exalbeſcere: duplicem vſum ei manus præſtare: nam celeritate vbi ſit opus eæ manus præcurrunt ante poſteriores pedes: ex quo fit, vt non cæterorum quadrupedum curſu ſuperetur: Ac vbi rurſus habet neceſſe, vel cibum capere, vel aliud quippiam tollere, qui antè pedes erant manus efficiuntur, tuncqu non graditur, ſed in ſeſſione quieſcit: Animal eſt graui animi acerbitate; nam ſi capiatur, non ferens ſeruitutem, libertatis deſiderio ab omni cibo abhorret, & fame ſibi mortem conſciſcit, licet pullus adhuc fuerit. Hæc de Onocentauro Pythagoram narrare teſtatur Crates, ex Myſio Pergamo profectus. Raphael Volaterranus ſcribit, antiquam corporis partem ſimilem humanæ habere, poſticam aſininæ, coloreque eſſe albo, idque ex Aeliano ſe tranſtuliſſe; ex quo tamen iam interprete P. Gyllio cinereum colorem ei tribuimus, immo ventri tantummodò albicantem. Ignobiles verò quidam authores Onocentaurum aiunt monſtroſum animal eſſe, quòd non cum cæteris ab initio creatum, ſed poſtea temerè ex adulterina commixtione prognatum ſit: H
vocem articulatam aliquatenus ſonare; non tamen humanam: in perſecutores ligna & lapides reijcere: ſed nihil horum authoritate muniunt. In ſacris literis Onocentauri quidam dæmones videntur, vt oſtendimus in aſini hiſtoria. Depingit idem Lycoſthenes etiam aliud genus Centaurorum, quos ait in regionibus magni quondam Tamberlani reperiri. A medio ſuprà (inquit) humanum gerunt corpus & faciem, niſi quòd brachiorum loco duo habent breuia brachia bufonis inſtar: in capite ſunt caninæ aures, cum tribus in vultu barbis, in ilijs ſunt brachia humana cum manibus ac digitis; reliqua ſunt equi; celeriter currunt, ſolis veſcuntur Elephantis. Amici ſunt hominem & mulierum, quia illis nullam inferunt moleſtiam. Si quem amplectuntur, tam arctè ſtringunt vt rumpi cogatur.

A

APOLOGI.

EQVI & testudinis apologus ex Theone Sophista. Equus superbiebat velocitatis gloria, & obtundebat aliàs animantes nimijs laudibus suis, in primisque testudinem, cui molestus erat exprobatione tarditatis. Illa verò cùm iniquè ferret conuitia, prouocat in certamen cursus equum. Hoc sanè tum ridiculum equo visum, neq; velle certamen ingredi: sed & alijs animantibus risus obortus considerantibus abhorrentiam naturæ illius. Quæ tamen cum prouocationem vrgeret & affirmaret se victricem futuram esse, cogunt aliæ animantes equum suscipere conditionem. Itaque spatium præfinitur, diesque cursui. At equus interea apud præsepe delicias facere; testudo verò perpetuo exercebatur, ne noctis quidem tempus remittens. Iam dies aderat destinata, plenusque erat campus camelis, asinis, auibus atque ijs quibus homines vti solent, quin etiam ceruos fama acciuerat; deridebantque spectatores quasi delirantem testudinem.
B Verùm signo cursus dato, veluti compeditus equus, vt dudum in otio & saturitate perseuerabat, at testudini meditatio cum celeritate victoriam largita fuit. Etiam tu ô puer, noli fretus ingenio dormire, sed hoc tibi persuadeto, etiam adhibito labore opus esse. Quod nisi feceris, facilè præuertet te ille alter minus ingeniosus. Apud Horatium alium habemus apologum de ceruo & equo, qui talis est: *Testudo cũ equo certat de velocitate.* *Li. 1. Epist.* *Equus & ceruus.*

Ceruus equum pugna melior, communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Implorauit opes hominis, frenumque recepit:
Sed postquam victor violens discessit ab hoste
Non equitem dorso, non frenum depulit ore:
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehit improbus, atq;
Seruiet æternum, qui paruo nesciet vti.

Ostendit itaque poeta hoc apologo libertatem incultam præferendam seruituti phaleratæ. Similis est (inquit Petrus Gregorius Tholosanus) populus qui vult regis vel principis sui legitimi imperium & obedientiam inuertere, intercipere, transferre accitis extraneis auxilijs, equo qui fertur olim habuisse litem & simultates cum ceruo, quem cum non posset propter naturæ suæ superbiam ferre, vt de ipso se vindicaret, in auxilium euocauit hominem, qui & opem promptissimè pollicitus est, sed ea lege, vt patiretur sibi frenum imponi, quo regeretur, cùm contra ceruum in pugnam perueniretur. Quod passus est primùm equus & eius ope superauit ceruum, verùm cum victoria obtenta gratias agendo auxiliatori putaret se liberum relinquendum, cognouit se propter vindictam alterius, sibi ipsi libertatem primam sponte eripuisse. Nunquam enim postmodum ab hominis auxiliaris seruitio se redimere potuit. Facilis est deiectio ædificij maximè annosi, & breui tempore fit ruina & casus vi ventorum impetu irruentium: at quod vna hora, vel momento corruit, non nisi summis sumptibus & longo tempore restaurari aut reædificari potest. Hæc ille. *L. 3. de rep. ca. 19. n. 3.* (C)

PROVERBIA.

D

ΑΦ' ἵππων ἐπ' ὄνους, *ab equis ad asinos*, conuenit, vbi quis à studijs honestioribus ab minus honesta deflectit: vel è conditione lautiore ad abiectiora deuenerit. Sumptum est adagium ex quadam epistola Procopij Sophistæ. Ἐκ βραδυσκελῶν ὄνων ἵππος ὄρουσεν. *Et tardigradis asinis equus emersit.* Cùm clarus euadit quispiam obscuro genere natus: aut quoties ab indocto preceptore proficiscitur discipulus eruditus. Potest & per ironiam proferri & per negationem, vt nunquam ex asinis nascitur equus: Et, *En tibi ex asinis equum*, id est, ex infimis parentibus arrogantem & ferocem. Meminit etiam Apostolius & interpretatur ἐπὶ τῶν ἐξ εὐτελῶν ἐπὶ τὰ μείζω χωρούντων, vt non solùm ad parentes & præceptores respiciendum sit, sed in vno etiam homine locum habeat prouerbium, qui pridem obscurus nobilior euadit. Ἵππειον θράσος, equina ferocia vel audacia. Meminerunt Suidas & Varinus ἐπὶ τῶν δίκην ἵππων θρασυνομένων. Ferociores autem ac insolentiores redduntur copioso pabulo: vnde extat Sophoclis dictum in tumidum quempiam ac præferocem; Tu (inquit) ferues quasi pullus pabuli copia. Ἵππος τὸν ἐπιβάτην, *Ab equis ab asinos.* *Ex asino equus.*

Equus sessorem. βάτlω, *equus sessorem subaudi* ἀφαρπάζει, id est *abripit*. Prouerbiali figura dicitur, cùm orationis impetu abducimur, & in aliam diuertimus materiam. Gregorius presbyter προϊὼν ὁ λόγος συναρπάσας τὸν λέγοντα, καθάπερ ἵππος τὸν ἐπιβάτlω εἰς τοὺς ἐπαίνους κατέστησε βασιλείου τοῦ μακαρίου, id est, Orationi cursus dicentem veluti sessorem equus, in laudes B. Basilij abduxit. Horatius etiam orationem equo assimilat: & Græci ἔποχον velut equestrem vocant orationem numeris adstrictam, quòd quasi equo inuecta sublime spiret. E *Procul à pedibus equinis.* Ἐκ τῶν ποδῶν ἱππείων: *Procul à pedibus equinis*. Etiam hodiè vulgò dicitur, (inquit author adagiorum) cum significant fugiendum esse periculum. Hac voce monere consueuerunt, vt quisque sibi caueret in certaminibus equestribus, Id deinde vulgus prouerbij vice vsurpauit. Εἰς πεδίον τὸν ἵππον, *in planitiem equum*. *Equum in planitiem.* Quoties quis ad id prouocatur, in quo plurimum valet, quoque vel maximè gaudet. Equus enim in campo, tanquam in sua est arena. Apud Lucianum in Captiuo, cùm ipse iudices postularet, Plato respondet, τοῦτο ἐκεῖνο εἰς πεδίον τὸν ἵππον, hominem rethoricum significans, & in agendis causis exercitatum. Plato in Theæteto, Ἱππέας (aliàs ἵππον) εἰς πεδίον προκαλεῖς, Σωκράτlω εἰς λόγους: id est, *Equites vel equum in planitiè prouocas: Socratem ad disputandum*. Sinesius in epistola quadam: ἐπὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο παρακαλῶ, ἵππον εἰς πεδίον, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου προτρέπειν ἡγούμενος, id est, Ad hoc ipsum certè prouoca equum in planitiem, iuxtà id quod dicitur: adhortari me putans. Meminit & Suidas bis. Translatum videtur à militia. Nam quoties res est pediti cum equite, pedes fugit campestria sectaturque loca impeditiora. F Ὑφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς &c. id est: *Equus in quadrigis, in aratro bos: nauem ocyssimè præuertitur delphinus*. *Equus in quadrigis.* Adagij author est Pindarus, vt citat Plutarchus. Citatur ab adagiorum authore in prouerbio, *Quam quisque norit artem, in ea se exerceat.* Apud Ciceronem ad Q. Fratrem, *Equis & quadrigis*, est omni conatu. Similem conatum significat *velis equisque* ad fugiendum aut assequendum magis quàm ad efficiendum. *Equis & quadrigis. Velis equisque.* Idem Cicero ad eundem in secundo: *Sic ego qui in isto homine colendo tam indormiui diu, te me hercule sæpe excitante, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum velis*. Quo quidem loco, in vulgatis exemplaribus, pro velis, viris scriptum habetur. Idem Offitiorum tertio: *Quibus obsoletis floret Epicurus eiusdem ferè author adiutorque sententiæ. Cum his equi velisque vt dicitur, si honestum tueri ac retinere sententia est, decertandum est.* In quibus exemplis vsus est eadem metaphora paulò diuersiùs, vt qui illic respexerit ad celeritatem, hic ad vtrumque pugnæ genus equestre ac nauale. *Equis albis præcurrere* dixit Horatius primo Sermonum, vel quod equi albi meliores habebantur; vel fortunatiores & auspicatiores esse credebantur; vel quòd illis in triumpho victores portabantur. G *Equis albis præcurrere.* Hunc qui longo interuallo alicuius rei præcedit, albis equis præcedere vel vincere dicitur. Græci simpliciter dicunt παριππεῦσαι pro longè antecellere, quòd equestris cursus sit expeditior. Ἱπποσύνlω δεδαώτα μὴ ᾄδη. *Equitandi peritus ne cantet.* *Equitandi peritus ne cantet.* Sumptum à poeta quopiam, in eum qui professus res serias, versatur in nugis. Equitatio militaris est, & ad bellum pertinet: Musici sunt imbelles ac voluptatum insectatores. Gregorius theologus ad Eudoxum rhetorem: ἱπποσυνlω δεδαῶτα μὴ ᾄδειν ἐθέλει ἡ ποίησις, μήτι γένηται, μὴ καὶ τῆς ἱπποσύνης διαμάρτης καὶ τῆς ᾠδῆς, id est *eum qui didicit artem equitandi non vult canere poesis, ne quæ uenerat, vt simul & in equitando aberres & in cantando*. Nondum liquet (inquit author prouerbiorum) è quo poeta sumptum sit: sed dictum videtur in Thebanos, qui duas artes præcipuè discebant, equitandi & canendi tibijs, cùm altera parum alteri congruat. Κένlει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν, id est: *Stimula equum iuxtà lineam siue metam*. *Incita equum iuxtà nyssam* Dicebatur vbi sermo loquentis aberraret ab eo quod esset institutum. Natum videtur ex Iliados Homericæ ψ. vbi Nestor multis verbis docet filium Antilochum, quomodo debeat equos regere, addit & hoc:

Ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω, id est,

Cæterùm equum læuum, constringat linea metæ. H

Sumptum ab equestri cursu, qui inter præscriptas metas ac lineas agebatur, quas transilire nefas erat. Ad quod haud dubiè Fabius allusit, in vndecimo Institutionum oratoriarum libro, referens Crassum Seuerum lineam poscere solitum, aduersus eos, qui in aliena transilirent subsellia, veluti qui præscriptum limitem egrederentur. Finitimum illi, ἐκτὸς τῶν ἐλαιῶν. id est, *extra oleas*. *Extra oleas.* Item illi: ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν. Vsurpauit prouerbij titulo Gregorius Nazianzenus in oratione de sancto pascha: ἀλλὰ τί τούτων ἡμῖν τάχα ἂν εἴποι τις τῶν φιλεόρτων καὶ θερμοτέρων, κένσει τὸν πῶλον περὶ τlω νύσσαν, τὰ τῆς ἑορτῆς φιλοσόφει. id est: *Sed hic fortasis aliquis nobis dixerit, ex his qui amant dies festos ac calidiores sunt: incita equum iuxta nyssam, ac de festo disserere*. Vtitur eodem prouerbio in oratione de natali Iesu Christi. Idem variauit nonnihil in oratione contra Eunomianos: μηδὲ καθάπερ ἵπποι θερμοὶ καὶ δυσκάθεκτοι τὸν ἐπιβάτlω λογισμὸν ἀπορρίψαντες, καὶ τlω καλῶς ἄγχουσαν εὐλάβειαν ἀποσείσαντες πόρρω τῆς νύσσαν θέωμεν. id est: *Ne velut equi feruidi & intractabiles, posteaquam rationem ceu sessorem excusserimus, & religiosam cautionem*

A *cautionem pulchrè nos septis cohibentem, procul à meta curramus*. Huc pertinet etiam Ἴθορος, vox nimirum Suida teste prouerbialis in eum qui velut instigator hortatorque foret alijs. Apparet translatum esse à nautis, quos remigantes naucleri vox animat ad gnauiter laborandum, siue ab equorum cursu. *Testudinem equus insequitur*. Ex Plutarcho in libello aduersus Stoicos, vbi ait: Multo verò illud indignius & à cogitationibus seiunctius, nihil à quopiam comprehendi, nec si testudinem, id quod prouerbio dicitur, à tergo insequatur Adrasti celer equus. Conueniet vti, cùm rem præpostere & absurdè geri significamus. Nam si solo (vt ait ille) iugero testudo equum antecedat, qui hoc in infinita secant, ambo autem animalia ratione prioris & posterioris mouent, nunquam celerrimum ad tardissimum ducent: semper tardiore aliquid addente suo progressui interuallo, cùm spatia sint in infinitũ diuisa. Τὸν ἵππον ὁ Σκύθης, id est, *Equum Scytha*, subaudi βδελύσσει ἢ μυσάττεται, id est auersatur aut fastidit. Citatur à Suida prouerbium, De eo qui in propatulo rem quampiam reijcit, & auersatur, clam appetit. Id genus hominum neutiquam rarum est, qui munerum publicorum administrationem verbo despuunt, & ceu onus quauis Ætna grauius execrantur, cùm re ipsa nihil affectent magis, ambitionis plenissimi. Videtur etiam dici posse de eo, qui duplex vna & eadem ex re commodum captant. Nam Scytha e-

Testitudinē equus insequitur.

Equum Scytha.

B quo & ad itineris expeditionem & ad pastum vtitur, vt indicat D. Clemens in Pædagogo: nam conscenso equo auehitur, quo velit cunque & argente fame epoto è secta vena sanguine famem sitimque placat. Hæc prior prouerbij ratio clarior fit ex altero prouerbio eiusdem sententię apud eundem in voce Scythes, quod huiusmodi est Σκύθης τὸν ὄνον, id est, *Scytha asinum*. Nam cùm quidam asinum mortuum vidisset, dixit: *En tibi cœnam ò Scytha*: ille verò primùm detestatus, paulò pòst curiosiùs de eo perquisiuit, & circa eum parandum elaborauit. Ἵππος μὲ φέρει, βασιλεύς μὲ τρέφει, *Equus me portat, alit rex*: Refertur inter Græcorum adagia, atque addunt hinc natum. Iuuenis quidam sub rege Philippo stipendia faciebat. Is cùm admoneretur, vt missionem peteret, seseque à militia abdicaret, negauit se facturum, his quidem verbis: ἵππος μὲ φέρει, βασιλεύς μὲ τρέφει, id est, *Equus me portat, rex me alit*: significans se commodissimè viuere, vt qui & pedibus alienis ingrederetur, & aliena pecunia pasceretur. Huc allusit Horatius, cùm in Epistolis sub Aristippi persona sic ait:

Scytha asinum.

Equus me portat, alit rex.

> —— *Rectius hoc, &*
>
> *Splendidius multo est, equus vt me portet, alat rex.*

Quo quidem in loco Acro huius admonet prouerbij, cuius etiam meminit Diogenianus. Apparet

C è tragœdia quadam ascitum. Est enim carmen anapæsticum dimetrum. Ἐπικρινεῖται ἵππος Θεσσαλική *Decernetur equa Thessalica*: De summo præmio dicebatur, propterea quòd antiquitùs prima laus fuerit equarum Thessaliæ, vt suo loco indicauimus. Idem valet Ἀκαρνικοὶ ἵπποι, *Acarnici equi*, maximi scilicet. Γλαῦκος ἄλλος ἱππόβρωτος, *Glaucus alter ab equis deuoratus*. Quadrabit in hominem alendis equis exhaurientem facultates suas. Μορμώ, δάκνει ἵππος, *Larua foris est, mordet equus*. Verba sunt Praxinoes apud Theocritum in Syracusis, ituræ ad festum Adonidis filiolo domi relicto. Quadrabit cùm aliquem ab eo cuius maximè cupidus est, inhibere studemus: Oppidò quàm eleganter Horatius hoc carmine:

Decernetur Equa Thessalica.

Glaucus alter ab equis deuoratus.

Larua foris est, mordet equus.

> *Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.*

Vitium illud significat humanis ingenijs insitum, vt semper alienam sortem magis mirentur, suam contemnant ac fastidiant, optent inexperta, experta damnent. Veteres bubus arabant, non equis. Videtur esse sumpta allegoria ex apologo quopiam. Citra metaphoram dixit Terentius: *Nostri nosmet pœnitet*: *Equo Sophocleo similis*, adagium in eos est, qui ætate fessi & imbecillo corpore, animi tamen vigorem seruant etiamnum. Philostratus in Damiano Sophista, καὶ εἶδον ἄνδρα παραπλήσιον τῷ Σοφοκλείῳ ἵππῳ. νωθρὸς γὰρ ὑφ' ἡλικίας δοκῶν, νεάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκ-

Optat arare caballus.

Equus Sophocleo similis.

D τεῖτο. Nam Sophocles iam senex & pro deliro à filijs accusatus, tragœdias tamen optimè & grauissimè componebat, vt pluribus probat Cælius. In equo autem (inquit) arbitror allusum ad Tragidi cothurni maiestatem, quæ sit velut equestris, Comicæ humilitatis ratione, vnde in arte poetica Horatius: *L.21.c.20*

> *Et Tragicus plerumque dolet sermone pedestri &c.*

Et rursus: Coloni sic dicti loci duo fuere, alter appellatus hippos id est equus, in quem confugit Oedipus. Ad quem fortè prouerbium spectat quod de equo Sophocleo pretexuimus, eò quidem procliuius sin inibi quoque habitauit Sophocles, quod in quinto de finibus Cicero significat. Eundem ferè sensum cùm Sophoclis equo habet Ἰβύκειος ἵππος, id est, *Ibyci equus*: cuius dicti originem refert Plato in Parimenide. Ibyco poetæ equus erat iam annosus athleta, multis certaminibus attritus. Is cùm ad certamen currui iungeretur, extimuit, videlicet expertus eiusmodi ludorum aleam. Ridente populo, Ibycus surgens, Equus (inquit) domini similis est: nam & ipse iam senex ad amandum compellor. Huc allusisse videtur Horatius in epistolis:

Cap.21.

Ibyci equus

Non

Non eadem eſt ætas, non mens &c.
Solue ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus & ilia ducat.

Dictum in iocum prouerbialem abiſſe videtur, de ijs qui nolentes præter ætatem & vires ad periculoſum vel difficile negocium adigerentur. Ἵππου γῆρας, *Equi ſenecta*. Prouerbium in eos dici ſolitum, qui præclaris rebus geſtis in iuuenta, poſteaquam conſenuerint, ad ſordidas curas ſemet abijciunt. Allegoria ſumpta à generoſis equis, qui ſenio facti ſegnes, in piſtrinum aut currum, aut id genus opus detruduntur, olim in pretio habiti, dum viribus integri eſſent. Plutarchus in libello, cui titulus, An ſeni ſit adminiſtranda reſpub. An non planè videbitur equi ſenectam, quemadmodum vulgò vocant, accreſcere nemime compellente? Cùm hoc conuenit Ennianum illud, quod refertur à Cicerone in Catone Maiore:

Equi ſenecta.

Sicut fortis equus ſpatio qui fortè ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectus quieſcit.

Notatur autem iſte Cato maior inhumanitatis à Plutarcho in eius vita, quòd mancipia (ita vt ſi iumenta eſſent, expelleret & venderet ætate iam confecta; quando beneficia & gratiæ nonnunquam etiam brutis dentur, humanitatiſque ſit equos confectos laboribus alere, itemque canum non catulos modò, ſed & ipſos ſenio graues. Author adagiorum in adagio, *equi generoſi ſenectus:* Sophocles (inquit) declarat generoſi equi ſenectutem his verſibus:

Equi generoſi ſenectus.

Ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενὴς κἂν ᾖ γέρων
Ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν
Ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἵστησιν· ὡσαύτως δὲ σὺ
Ἡμᾶς τ' ὀτρύνεις, κ' αὐτὸς ἐν πρώτοις ἕπει, id eſt,
Generoſus vt equus, conſenuerit iam licet
Animum tamen nunquam in periclis abijcit,
Sed auribus rectis ſtat: itidem tu quoque
Et incitas me, & ipſe cum primis ades.

Verba ſunt Oreſtis ad pædagogum ſenem, cuius conſilio & auxilio occidit Clytæmneſtram & Aegyſthum. Γραῦς ὥς τις ἵππος τὸν χαραδραῖον τάφον ἕξεις: id eſt, *Anus velut equus profundam habebis foßam*. De ijs qui penitus abijciuntur tanquam prorſus inutiles: Equi enim poſteaquam conſenuerint (mortui ſint potiùs, vt ex præcedentibus liquet;) in altos terrarum ſpecus (εἰς χαράδας, Suidas) aliquò præcipitantur: Ita mulier olim amata, ſimul atque defloruit forma, faſtiditur ab omnibus. Ἵππῳ γηράσκοντι τὰ μείονα κείκλα ἐπίβαλλε, id eſt: *Equo ſeneſcenti minora cicela ſiue onera admoue*. Admonet adagium, vbi vires per ætatem fatiſcunt, reſpirationem ac refocillationem quandam à laboribus dandam & decreſcente robore minuendos labores, augendam remiſſionem. Ductum aiunt ab equis militaribus, quibus ſeneſcentibus, leuius τρισίππιον admouebant. Eſt autem τρισίππιον ceu rotula quædam, publica nota, quæ igni candefacta, malis equorum imprimi ſolebat. Zenodotus oſtendit prouerbium exitiſſe apud Cratetem Comicum in Samijs. Videtur carmen heroicum, ſi tantùm legas κόκλ' ἐπίβαλλε. Nam κείκελα nondum reperimus, præterquam apud Zenodotum. Triſippij meminit Heſychius. Videtur autem κείκελον aliquid eſſe, non diſſimile triſippio. Apud Suidam legitur κύκλ' ἐπίβαλλε, atque de ijs dici, qui ob ætatem remiſſione & quiete indigent. *Canterium in foſſa*: rusticum prouerbium (inquit adagiorum author) quo licebit vti, quoties quis ad id negocij trahitur, in quo nequaquam valeat, aut vbi res vehementer erit impedita periculoſaue. Nam vt equus plurimùm (vt modò dicebatur) valet in planitie, ita minimè in foſſa. Iubellius Taurea & Cl. Aſellius ſingulari certamine iuxta Capuam pugnabant; & cùm diutius vterque alterum libero campo eluiſſet, Taurea in cauam viam deſcendere iuſſit, alioqui equorum, non equitum fore certamen. Eò cùm Aſellius extemplo deſcendiſſet, rurſum eluſit Taurea ſermone, qui poſtea in ruſticum verſus eſt prouerbium: Minimè ſcis, inquiens, canterium in foſſa. Hæc Liuius libro tertio decadis tertiæ. *Canterius in porta*, adagium quod refertur à Feſto in dictione Ridiculus. Indicat autem conuenire, cùm quis in principio rei vix inchoatæ deficit animo, natum à Sulpitio Galba, cui in prouinciam ituro canterius in porta cecidit, vt aliàs recitauimus. *Certè hæc mulier canterino ritu aſtans ſomniat*, inquit Plautus in Mænechmo. Adagium hoc reconditum (inquit Cælius) in mulierem concinnatum eſt, quæ etiamſi aſtare, vigilare, recteq; ſenſibus vti videbatur: tamen quia nænias quaſdam Siculis gerris vaniores effutiebat, ſomniare ac dormitare eam dicit equino ritu. Notiſſimum quippe dormire equos ſtantes: Hæc Cælius, recta ratione Apuleij enarratorem reprehendens, qui cantherino ritu legit, tanquam à cantharo vaſe vinario. Probi Imp. equus in parœmiæ formam (inquit Cælius) deduci poteſt. Is erat nec decorus quidem, nec ſtaturoſus: verùm celeritate tanta, vt diurnis ſpatijs centum obiret miliaria, vel in decimum diem labo-

Anus vt equus profundam habebis foſsã.

Equo ſeneſcenti minora onera admoue.

Canterius in foſſa.

Cãterius in porta.

Canterino ritu aſtans ſõniat.

Lib. 8. c. 4.

Probi Imp. equus.

A labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo congruere militi pronunciauit Probus idem. *Equum habet Seianum*, olim prouerbio dicebatur in calamitosum, & ad extremam inopiam redactum. Allegoria sumpta est ab equo quodam fatali, cui à Cn. Seio domino nomen inditum est Seiano. Is ex Diomedis equis prognatus fuisse creditus est. Fuit insigni quidem specie, verùm eiusmodi quodam fato, vt quisquis eius equi possessor esset, is cum omni domo ad internecionem vsque deperiret: vti antè ex Aulo Gellio dictum est. *Equus Seianus.* *Equus Troianus* vel *dureus*, ἵππος δούρειος, vt scribit adagiorum author, de clandestinis insidijs dicebatur, aut vbi repente complures apparerent, qui latebant antea. *Equus Troianus.* Sumptum ab equo Homerico, in quo Græcorum proceres abditi, repente prosilientes Troiam ceperunt. Hunc Homerus durateum appellat, vt Odysseæ octauo, quod trabibus esset contextus:

Αἶσα γὰρ ἦν ἀπολέσθαι, ἐπὴν πόλις ἀμφικαλύψῃ
Δουράτεον μέγαν ἵππον, ὅθ' εἵατο πάντες ἄριστοι
Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.

Fatale enim erat perire, postquam vrbs intra se recepit ligneum ingentem equum, vbi sedebant omnes optimates Græcorum, Troianis sedem & mortem afferentes. M. Tullius actione in C. Verrem sexta Troianum hunc equum accipit pro extrema calamitate: *Quem concursum factum* B *in oppido putatis? quem clamorem? quem porrò fletum mulierum, qui viderent equum Troianum introductum, vrbem captam esse dicerent, &c.* Idem pro Muræna dicit, *equum Troianum intus esse*, cùm sentit reip. periculum esse à ciuili discordia (a Catilina,) *Intus* (inquit) *intus est inquam equus Troianus, à quo nunquam me consule dormientes opprimemini.* Idem pro M. Cælio, *An equus Troianus fuerit, qui tot inuictos viros muliebre bellum gerentes tulerit ac texerit?* Plutarchus in vita Themistoclis narrat illum aliquando dono rogasse equum à Phyllide nutritore equorum: eum is vbi negasset, comminatum fuisse se breui ex illius domo facturum equum δουράτεον: significans se crimina ipsius ac domesticorum prolaturum in lucem. Nec inscitum fuerit (inquit author adagiorum) si quis ludum alicuius eruditi, Durateum equum appellet, quòd ex eo breui tempore summi viri prodierint. De laudatis viris qui subito aliundè emerserunt, apud eruditos frequens est, vt ex illius domo, velut ex equo Troiano prodijsse dicantur. *Ex equo Troiano qui proficisci dicatur.* M. Tullius Philippica secunda ad egregij facinoris societatem retulit: *In huius me consilij societatem tanquam in equum Troianum includi cum principibus non recuso.* Cælius quoque equum Troianum prouerbio vsurpari posse ait pro societate non in pernitiem modò cuiuspiam inita, verùm & ad bonam frugem aliquam. Cicero (inquit ille) alicubi scribit ex Isocratis ludo, veluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse. *2. de Oratore.* Nam Græcorum principes ei inclusos fuisse nemo non nouit, & ex hoc Virgilij potissimùm clarum est:

Huc delecta virùm sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri.

Aristophanes in Auibus prouerbium detorquet in emphasim roboris ac magnitudinis: καὶ Θεαγένης ἐναντίω δύ' ἅρματε, ἵππων ὑπόντων μέγεθος ὅσον ὁ δούρειος. Interpres admonet allusum ad equum æreũ insigni magnitudine, qui in Acropoli stabat Palladi dicatus à Charidemo, quod ipsa testabatur inscriptio. Verùm is ad imitationem equi Troiani compositus erat. Δουρείου τινὸς ἵππου εἰκόνα σώζει. *Durij cuiusdam equi imaginem seruat.* *Durei equi imaginem seruat.* Dici potest de homine multifarijs & diuersis inter se vitijs obnoxio. Clemens de Basilide loquens, statuente passiones animi spiritus quosdam rationali animæ annexos, id solum (inquit) nunc obseruandum, ὡς δουρείου τινὸς ἵππου κατὰ τὸν ποιητικὸν μῦθον εἰκόνα σώζει, id est, *quod Durij equi speciem quandam obtinet, iuxta poetarum fabulam*, homo vno in corpore tot diuersorum spirituum exercitum in aluo inclusam habens. *Lib. 2. Stromat.* Huius equi magnitudinem ostendit Menelaus apud Homerum cùm Græcos in eo sedisse D dicit, & Virgilius *Demissi lapsi per funem*: & dum dicit: *Instar montis equum*. De hoc ligneo equo, quem propterea Propertius quarto elegiarum abiegnum cognominauit, quædam collegit Nic. Erytræus in indice Virgiliano, quæ quòd ad explicationem eorum quæ dicta sunt, faciunt, prætereunda mihi minimè duxi: Troianum equum (inquit in voce Simulacrum) cum Minerua fabricauit Epeus, vt Demodocus apud Homerum canit Odysseæ octauo. *Equi Troiani synonima.* Hunc Virgilius *instar montis equum* appellat, modò *equi molem*, aliâs *equi immanis molem*, interdum *ferum*, nunc *machinam*, *dolum*, quandoque *machinam*, *monstrum infelix*, *claustra pinea*, & denique *lignum*, (quin & *fatalem machinam* vocat, inquiens: *Scandit fatalis machina muros.*) nam trabibus contextus *acernis*, vt idem poëta canit: *Sectaque intextus abiete costas*: vnde durateus, id est ligneus Homero dictus, ἵππου κόσμον ἄεισον δουρατέου, & quæ eodem citato libro sequuntur: quem imitatus Lucretius:

Nec cum Durateus Troiadis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugenarum.

Apud

Argonaut. Apud Flaccum: ------ *Manet immotis nox Duria castris.* E

Alij codices habent *durica*, eodem ſenſu: quidam ſimpliciùs legunt *Dorica* pro Græca, vt & Dorica caſtra. Equo autem ligneo incluſis Danais expugnatum fuiſſe Ilium fabuloſè poetę commenti ſunt: ſed rei veritas ita habet. Equum ligneum ſimulato pro reditu Mineruæ voto, Græci ea magnitudine conſtruxerunt, vt intra mœnia Troiana recipi non poſſet, niſi portæ murique vrbis deponerentur. Eum Sinon transfugam ſimulans, perſuaſit Troianis, ſi in vrbem inducerent, futurum, vt nunquam Græci aduerſum eos amplius arma mouere poſſent. Quamobrem deiectis portis & murorum parte, equum introducunt Capientibus mox ipſis cibum ſecurè, ac nihil tale verentibus Troianis, Danaum ductores ex loco, vbi in inſidijs ſubſiderant, vnde adhuc illi Argiuorum inſidiæ nomen eſt, prodeuntes apertam vrbem inuadunt, atque hoc pacto capiunt; Hæc ex Palæfati apiſtis. Alij ſentiunt poetas equi commentum de quodam arripuiſſe, cui equo nomen eſſet, qui Troiæ immineret, per quem etiam facilè capta ſit, ad quod & Virgilius alluſerit hîc:

De equo Troiano mystica explicatio.

> *Inſtar montis equum diuina Palladis arte*
> *Aedificant.*

Lib. 5. Hactenus Erythræus. Sed Dictys Cretenſis ait, Græcos diſſeſſum ſimulantes ad Sigæum receſſiſſe, ibi noctem operientes, qua veniente datoque ſigno à Sinone, ad eam rem clam poſito, eos ad Troiam nauigaſſe multo ſilentio, barbaroſque propter ſecuritatem pacis vino & ſomno feſſos oppreſſiſſe, diuiſis inter ſe ciuitatis locis: antea tamen admiſſum in vrbem equum illum ſcribit. Sed ſacerdos ille Aegyptius apud Dionem hoc quidem munus à Græcis oblatum dicit, ſed Troiam captam vllo modo negat. Ait ergò feſſos longo bello Græcos, pacem à Troianis petijſſe, quam Priamus illis conceſſerit, petens tamen & ipſe, vt Græci mulctam præſtarent aliquam, quòd nulla læſi iniuria bellum intuliſſent. Quam Vlyſſes Græcorum legatus concedens dixit ſe relicturos pulcherrimum & maximum Mineruæ donum & inſcripturos, Propitiatorium hoc donum dederunt Achiui Mineruæ Ilienſi: hoc illis magno futurum honori, & aduerſus ſe teſtimonium quòd eſſent victi. Facta ergò eſſe fœdera inter Troianos & Achiuos: tandem equum perfectum eſſe ab Achiuis, magnum opus, Troianoſque ſurſum eum traxiſſe ad ciuitatem, quem cùm portæ ſuſcipere non poſſent, partem mœniorum diruiſſe. Vnde ridiculum dictum eſt (inquit) quòd ciuitas ab equo capta ſit. Hinc receſſiſſe exercitum, hunc in modum fœderi illigatum. Hæc ille. Ab Apollonio *lignea turris* nominatur, ab Horatio *equus Mineruæ*, vbi de Achille loquens ſic ait: F G

Lib. 2. Argonaut. Car. 4. Od. 6.

> *Ille non incluſus equo Mineruæ,*
> *Sacra mentito, malè feriatos*
> *Troas, & lætam Priami choreis*
> *Falleret aulam.*

Pauſanias li. 1. in Athenienſium arce Durium equum ex ære poſitum dicit, quem machinam fuiſſe bellicam inquit, ab Epeo factam ad muros deijciendos, fateatur neceſſe eſt, qui Troianos nolit ſtuporis & ſtultitiæ condemnare. Verùm quoniam traditum eſt Græcorum fortiſſimum quemq; in equum illum ſe abdidiſſe, conuenit equi ænei forma cum ijs quæ de Troiano memoriæ prodita ſunt. Meneſtheus enim Teucer, Theſei etiam filij ex equo erumpunt. Plinius itidem equum, qui ſuo tempore Aries appellabatur in muralibus machinis, Epeum ad Troiam inueniſſe tradi ſcribit. Vitruuius verò & Tertullianus in libello de pallio Arietem à Carthaginenſibus excogitatum memorant. Higinius etiam Troianum equum machinam oppugnatoriam fuiſſe ſcribit. Cæterùm equos Troiæ quodammodo fatales fuiſſe, nos aliàs triplici exemplo oſtendimus, idque docet Plutarchus ab initio vitæ Sertorij: Petrarcha in epiſtola ad Fredericum Aretinum de quibuſdam fictionibus Virgilij, hanc quoque de equo Troiano allegoricè declarat his breuiter verbis. Noctu fieri æquum erat propter errorum tenebras humanorum; infinitamque caliginem vrbem ſomno vinoque ſepulta; id eſt obliuione & ebrietate preſſis animis: in quam vrbem fractis mœnibus, & omnis prouidentiæ dirupto neglectoque munimine: qui vnus animarum atque vrbium murus eſt, armatis plenus hoſtibus, ingens equus ab initio ſæuæ noctis irrepſerat, idem impetus ac ciuilis diſcordia armatis grauida ſemper affectibus atque odijs latentibus & malorum cauſis. Infauſtam verò hanc machinam, quam in excidium ephebus ſeu epheborum atque adoleſcentium inſcitia fabricata eſt: vnus vrbibus euertendis aries. Lachon ſacer ſenex in vrbem inuehi prohibens, ſerpentum ſpiris & venenatis inuidorum nodis ac flexibus circumuentus opprimitur. Quo amoto vulgus inſanum in perniciem ſuam præceps magno conſenſu properat & monſtrum infelix ſacrata ſiſtit arce, dum rationis locum occupat appetitus, quo nihil propius eſt ruinæ. Itaque tum demum fatalis equus panditur, & quæ latebant mala erumpunt &c. Sed iſthæc de equo Troiano dicta ſufficiant. Iam verò ſunt quædam (inquit author adagiorum) & hodiè vulgò H

Equus Troianus machina bellica.

Aries à quibus inuentus

Equi Troiæ fatales.

A vulgo iactata, non indigna quæ veteribus adagijs adnumerentur: Quod genus est illud: *Non oportere equi dentes inspicere donati*: cùm significamus æqui bonique consulendum, qualecumque est quod non emitur, sed gratis donatur. Siquidem equum empturus dentes inspicit, in quibus ætatis indicia certissima sunt, ne circonueniatur. At inciuile sit idem facere in equo donatio. Vsus est tamen hoc prouerbio D. Hieronymus in præfatione commentariorum in epistolam Pauli ad Ephesios. *Parum* (inquit) *eloquens sum. Quid ad te? Disertiorem lege. Non dignè Græca in Latinum transfero: Aut Græcos lege si eius linguæ habes scientiam: aut si tantùm Latinus es, noli de gratuito munere iudicare, & vt vulgare prouerbium est, equi dentes inspicere donati.* Frequentissimus huius adagij apud nos vsus est in eodem sensu: A Cauallo donato non si guarda in bocca. A Polydoro Virgilio tanquam prouerbium citatur hoc sacræ scripturæ, *Fallax equus ad salutem.* Equus (inquit) animal bellicosum est & velox, quo homo tum pugnando, tum fugiendo maximè fidit. Hunc equum Dauid vocat non inconcinnè corpus humanum, quia iumentum sit animæ, & ob id fallax, quòd suis se viribus diu sustentare non possit, ad nihil modis omnibus casurum: sed neque rex, neque gigas sua est virtute seruandus, nisi per gratiam Dei. At per hanc prouerbialem figuram, docetur plenum audaciæ esse ac temeritatis, humanis tantùm confidere viribus. Ex D.

Equi donati dentes inspicere.

Equus fallax ad salutem.

Cap. 121.

Psal. 31.

B Bernardo fortè, qui in tractatu de gradibus humilitatis: sicut (ait) dicitur, *fallax equas ad salutem*, non quòd equus aliquem fallat, sed quia is seipsum fallit, qui in fortitudine eius confidit. Sic omnis homo dicitur mendax, id est fragilis, mutabilis, à quo non possit vel sua vel aliena sperare, quin potius maledictionem incurrat, qui spem suam in homine ponit. Πόλλοι κινησουσιν ἔτι τροχὸν ἅρματος ἵπποι: *Per multis voluetur adhuc rota mota caballis.* Multum adhuc temporis restat, multæque incidunt mutationes. Hoc quoque Theognidis:

Rota multis adhuc equis voluetur.

Ἵππος ἐγὼ καλὴ καὶ ἀεθλίη, ἀλλὰ κάκιστον
Ἄνδρα φέρω, καὶ μοὶ τοῦτ᾽ ἀνιηρότατον, id est,
Equa ego pulchra sum & certatrix, sed pessimum
Virum fero: & mihi hoc molestissimum.

Conueniet quoties alicuius coram magnatibus sententia licet saluberrima, non auditur. Prouerbialiter dixit Cicero *Equitabit in his equuleis*: quod est, ostentabit: quia in significatione verbo equitandi, nisi me fallit memoria, vtitur Arnobius. Et hoc quoque eiusdem prouerbij quodammodo vicem obtinet, quod de clamosis oratoribus dicebat, vt refert Plutarchus in apophthegmatibus, eos videlicet ob imperitiam dicendi ad vociferationem, sicut claudos ad equos con-

Orat. 6. in Vert.

C fugere: sed & Ouidij hoc pentrametrum prouerbialem habet sensum:

Nil nocet admissis addere calcar equis.

Lib. 2. de ponto, Eleg. 6

Prodesse sæpenumerò innuit, si diligentissimus aliàs ad diligentiam adhortetur. Idem de rei impossibili dicebat:

In caput alta suum labentur ab æquore retrò *Flumina, conuersis solque recurret equis.*

Lib. 1. de Trist. Eleg. 7. Lib. 5.

De caballo Mariano dicetur in prouerbio, Mulus Marianus. Parmeno Byzantius apud Athenæum prouerbialiter inquit:

Ἀνὴρ γὰρ ἕλκων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος
Σκυθιστὶ φωνεῖ οὐδὲ κόππα γινώσκων. Dalechampius κάππα legit & vertit:
Qui vt equus aquam, homo vinum haurit,
Scythicè loquitur, & ne cappa quidem agnoscit.

Sed legendum κόππα: ac si dicat, si homo semel, tantum vini haurit, quantum aquæ solet equus vno potu consumere, minus iam sapit equo: equus enim saltem nomen suum semper agnoscit, vt coppatias dictus a coppa numero. Est enim coppa numeri figura compacta ex cappa & sigma. Signat autem nonaginta. Ab hoc signo equus dicebatur coppatias, vt meminit Varinus his verbis:

Equus coppatias.

D Morem inurendi literas in equis agnoscere videtur Aristophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum nominat, cui inustum esset cappa, sicuti samphoras siue sapphoras, quibus sigma. *Vinum equus poetæ.* Citatur à Zenodoto Demetrij Halicarnassei huiusmodi distichon, eriamsi in epigrammatis referatur titulo Nicerati:

Vinū equus poetæ.

Οἶνος τοι χαρίεντι φέρει ταχὺς ἵππος ἀοιδῶν
Ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκης

Idem poeta & hoc quoque nobili epigrammate (vt Cælius annotat) vinum esse poetis, equi magni vice canit:

L. 28. c. 35

Οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ,
Ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος, id est,
Vinum eleganti magnus existit equus poetæ,
Aquam bibens, non ferè bonum produeas carmen. Huc spectat illud Horatij:
Nulla placere diu neq; viuere carmina possunt

Quæ ſcribuntur aquæ potoribus.

Conſulendus author adagiorum in prouerbio, *Aquam bibens nihil boni parias.*

VSVS IN CIBIS.

Equorum eſus.

NEMO equidem vel equina vel aſinina nunc carne veſcatur, niſi vrgente fame, vt fit in obſeſſis vrbibus, cùm videlicet alia etiam fœdiora ſæpius animalia attingimus, & ne à corio pellibuſque abſtinemus: quin tum equinæ non ſemel in honore fuere, ſicuti patrum noſtrorum memoria factum, obſeſſa à Venetis & Gallis Verona anno Sal. 1516. defendente eam M. Antonio Columna, Cæſaris Maximiliani nomine. Ad id enim penuriæ ventum erat referente Iouio, vt cùm lentem & fabam paniceaque pultaria in quotidiano vſu haberent, equinas atque aſellorum carnes magno in honore ducerent, & tùm præſertim opiparè apud ducem epularentur, cùm aliqui Gallorum equi vt erant præpingues ac ſuis ſtrigoſioribus & fame penè erectis minimè comparandi, in excurſionibus occiderentur. Nam conſpectis ſtatim equorum cadaueribus, portis frequentes euolabant, conciſoſque in fruſta, humeris in vrbem cum plauſu referebant. Idem Iouius teſtatur Ludouicum Aurelianum Gallorum ducem, cum Nouariæ à Veneto & Sfortiano exercitu obſideretur, quòd videret milites recentium carnium deſiderio teneri, eoſque incommodè ſalitis veſci, præſertim quòd in medijs æſtatis feruoribus vino penitus carerent, minus generoſos equos occidiſſe & diſſectos per centurias æqua diuiſione militibus largitum fuiſſe. Cur verò liberi ab iſtiuſmodi quadrupedum carne abſtineamus, in cauſa eſt praua eius qualitas, de qua ſic Galenus: *Aſinorum domeſticorum carnes peſſimi ſucci, concoctu difficillimæ ac inter edendum inſuaues ſunt, ſtomachumque lædunt, quemadmodum equorum & camelorum carnes.* (equinas aſininis leuiores eſſe ait Hippocrates.) Eſſe tamen ait qui eas edunt, quos animo & corpore aſininos & camelinos nuncupat. Strabo Theodoſiam Tauricæ Cherſoneſi vrbem accolentes peculiariter (inquit) nominabāt agricolas, quia qui ſuper eos aſſiſtunt, Nomades id eſt paſtores cum alius generis carnibus quidem, tum equinis aluntur & equarum caſeo & lacte & oxygalacte, quod illi arte quadam condientes eximium habent obſonium. Quamob cauſam poeta omnes eius tractus incola galactophagos appellabat. Idem eodem libro de Myſis loquens, quorum Homerus meminit his verſibus: G

Cur ab equorū eſu abſtineamus.

Lib. 3. Aliment.

Li. 7. Geor.

Galactophagi.

Iliad. N.

—— Αὐτος δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινὰ,
Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν,
Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων, καὶ Αγαυῶν Ιππημολγῶν,
Γλακτοφάγων, Αβίωντε.

—— *Ipſi autem retrò vertit oculos ſplendidos*
Seorſim ad equitum Thracum deſpiciens terram
Myſorumque cominus pugnantium & illuſtrium Hippemolgorum
Lacte veſcentium, Abiorum &c.

Myſos Europæos potiùs quàm Aſiaticos intelligendos ſcribit. Cui ſententiæ (inquit) etiam poetæ teſtimonium accedit, quoniam Hippemolgos, Galactophagos & Abios eis adiungit, qui quidem in plauſtris viuentes Scythæ & Sarmatæ ſunt. Hæ enim nationes Thracibus hac tempeſtate promiſcuæ ſunt. Ad cuius loci explicationem Varinus: Hippomolgos (inquit) vocant paſtores equorum quòd lacte equino viuant: eoſdem galactopotas & galactophagos nominant. Fertur autem in hiſtorijs huiuſmodi gentem in Scythia eſſe, quam & Abios vocant, &c. Eoſdem populos puto intelligit Dionyſius Afer his verbis: Ἔνθα (ſupra Tauricam Cherſoneſum iuxta H
Alanos) μελάγχλαινοι καὶ ἀνέρες ἱππημολγοι. Herodotus hos Scythas Nomades ſeruos ſuos omnes ſcribit excæcare lactis gratia: quòd (inquit) ita parant: Sufflatoria oſſea fiſtulis ſimillima ſumuntur, eaque genitalis equarum impoſita, ore inflantur interea dum alij equas emulgent. Hoc ideo ſe facere aiunt, quòd venæ equarum ſufflatæ implentur & mammæ deſcendunt. Poſteaquam emulxere lac, in concaua vaſa lignea diffundunt. His circumpoſiti cæci ſerui lac agitant: cuius quod ſummum eſt, delibatur, pretioſiuſque habetur, vilius autem quod ſubſidet. Huius rei gratia Scythæ quemcumque capiunt, viſu orbant. Meminit eorumdem populorum Antiphanes antiquiſſimus Comicus inuectus in obſoniorum (piſcium) venditores qui tanti piſces vendunt, Scythas rectiùs ſapere inquiens ijs qui tanti emunt piſces, quòd liberis ſtatim atque nati ſunt, equarum atque vaccarum lac porrigunt, quaſi dicat ex tam vili nutrimento plus roboris haberi, quàm ex piſcibus quos tanti vendebant: id quod Metabo Virgiliano non erat ignotum qui filiā ſuam Camillam equino lacte educauit, vt poeta canit: *Hic natam in dumis, interq; horrentis*

Lib. 4.

Seruos cur Scythæ excæcant.

A *horrentia lustra Armentalis equæ mammis & lacte ferino Nutribat, teneris immulgens vbera labris.* Hi ni fallor Sarmatæ sunt, siue Sauromatæ; nam præterquam quòd Plinius tradit, Sarmatarum gentes è milio maximè pulte & cruda etiā farina equino lacte vel sanguine è cruris venis admixto viuere, Pausanias in Atticis, ab ijs testatur plurimos ali equos, vtpote Nomades, quibus non tantùm ad bellum vtantur, sed dijs etiam suis immolent & cibo adhibeant. Virgilius Bisaltas & Gelonos nominant, dum de febri ouium scribens, sic canit: *Georg.3.*

Profuit incensos æstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus
Cùm fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Nos nunc Tartaros vocamus, quos veterum hunc morem etiamnum seruare Mattias à Michou, Paulus Venetus & Sigismundus Baro alijque attestantur: vulnerare videlicet, incidereq; equos, cruoremque & per se & cum milio deuorare: carnibus eorumdem vesci, etiam semicrudis: caballos pridiè tum sponte tum morbo absumptos exciso loco apostemato perlibenter comedere: B equitantibus porrò si fames inuaserit, sitisque molesta fuerit, venas aperire haustoque eorum sanguine famem pellere sitimque, iumentisq; hoc prodesse putare. Lacte equino in primis delectari; quòd eo homines & fortes & pingues fieri credant. Eorū reges si quando suis commeatum distribuunt, quadraginta hominibus equum vnum aut vaccam dare solere: ijs autem mactatis, intestina præstantiores tantùm sumere ac inter se diuidere: ad ignem eatenus calefacta, vt adhærentia stercora decuti possint abstergiq; vorare: non solùm autem digitos pinguedine vnctos sed etiam cultrum lignumue quo stercus detersum fuerat, suauiter lingere sugereque. Capita equorum, vt apud nos aprorum in delicijs haberi, præstantioribusq; tantùm apponi. Cromerus author est lib. 29. Moschos olim Tartarorum seruos, potum lactis equini illis tributum petentibus per ducem suum in itinere offerre consueuisse. Inuenio autem & apud Persas morem fuisse, vt in diuitum conuiuijs die cuiusque natalis, equi toti assi apponerentur, sed & à Germanis caballos tum agrestes, tū domesticos comedi, Gregorius tertius ad Bonifaciū reprehendit, & abrogare iubet, vt refert Nauclerus generatione vigesimaquinta, sed Sigebertus alijq; Zachariam tradunt primum recens conuersis Germanis esum crudi lardi, equorum & similium aliorum, quòd hæc Scythicam barbariem saperent, interdixisse. Iam & apud Vartomannum legere est, equinam & camelinam in Damasco edi. Et Io. Bruyerinus lib. 13. de re cib. cap. 40. audisse se tradit à quibusdam alpinis populis pullos edi Iudæis istiusmodi carnes erant interdictæ. Hinc Antiochus Magn. victo Ptolomæo Epiphane ac Hierosolymis occupatis, inter alia edicta in honorē regni, vt narrat Iosephus, per totum suum regnum etiam proposuit tale: Nemo intra vrbem carnes equinas aut mulinas inferat, nec asini siue feri, siue domestici, nec pantheræ aut vulpis aut leporis aut cuiusuis huiusmodi omnino ex his animalibus, quæ Iudæis vetitum est attingere, ac neque pelles eorum inferre liceat, aut aliquid ex his in vrbe alere, sed tantùm solitas more maiorum mactare victimas, quibus deus litari sibi vult. Qui verò aliquid contra edictum hoc fecerit, trium millium drachmarum argenti multam luat sacerdotibus. Sanguine equino Concanos gaudere habemus apud Horatium. *Tartari equino sanguine alantur.*

C (margin letter at "camelinam in Damasco")

3.Car.Od.4.

Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum.

Quo loco in margine scriptum erat, Scythiæ populos esse, qui Bisaltæ Virgilio dicuntur. Acron & Porphyrius dicunt Hispaniæ gentem esse, vel vt quidam volunt (inquit) Thraciæ: sed sunt Hispaniæ procul dubio, inquit Abrahamus Ortelius ex Silij versu: *Lib.3.*

D *Cornipedis fusa satiaris Concane vena.*

Sed vt ad Tartaros reuertamur: hi vt Paulus Tenetus scribit lac equarum quod bibunt, ita præparant, vt videatur esse vinum album, aitque non insipidum potum esse: vocari autem ab ipsis chuinis: modum præparandi docet Albertus: Barbari quidam (inquit) emulsum equarum lac Soli exponunt, donec pars crassior subsidat, postea in vase feruefaciunt, vt siceram (cereuisiam intelligit) & quod eliquatum est, bibunt, & hoc potu vtuntur Tartari, Comani, Ruteni & finitimi eis barbari. Plurimum autem inde pinguescunt, illi maximè qui non sunt in assiduo motu & exercitio. Ex equino lacte fit quoque caseus, virus redolens, vt Dioscorides testatur, sed magnoperè alens, bubuloque proportione respondens hippacen (ἱππάκην) vocant, quanquam non desint (inquit) qui hippacen equinum coagulum appellarint: id quod meminit quoque Plinius libro 28. capitulo octauo his verbis: *Equi coagulum quod aliqui hippacem vocant.* Hippocr. pro solo caseo accipit, vt manifestè indicat his verbis loquens de gente Scythica: bibunt lac equinum & hippace vescuntur, hoc est, caseo equino. Fallitur aut Mercurialis, dū scribit Hippocr. lac *Lactis potandi præparatio.* *Hippace.* *Lib. 2. at Var. rer. ca. 26.*

Li.4.de herb. lac equinum hippacen vocare: Græcè enim ſic habet, πίνουσι γάλα ἵππου, καὶ ἱππάκην τρώγουσι. E τοῦτο δ' ἐστὶ τυρὸς ἵππων. Et aliàs quo modo ex equorum lacte caſeus iſte hippace dictus fiat, clariſſimè docet: Scythæ (inquit) lac equinum in caua vaſa lignea infuſum concutiunt. Illud autem dum turbatur, ſpumeſcit, ac ſecernitur, & pingue quidem, quod butyrum vocant, cùm leue ſit, in ſuperficie conſiſtit: graue verò ac craſſum, deorſum ſidit, quod etiam ſecretum ſiccãt. *Li.28.c.9.* Vbi verò concretum ac ſiccatum fuerit, hippacen ipſum vocant. At ſerum lactis medium locum tenet. Sic etiam Plinius: *De generibus caſeorum diximus, cùm de vberibus ſingulisq; animalium mem-* *Li.25.c.8.* *bris diceremus Sextius eoſdem effectus equino, quos bubulo tradit. Hunc vocat hippacen*. Cæterùm alicubi, *Plinij error.* idem Plinius dum ait: *Inuenere herbas & vniuerſæ gentes. Scythia primum eam, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam naſcens, prædulcis. Aliam vtiliſsimam ad eam quæ ſpaſmata vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem ſitimq; non ſentiunt, Idem præſtat apud eoſdem hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntq; his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in* *Li.9.c.13. Hiſt.plant.* *fame ſitiq;*, haud rectè Theophraſtum tranſtulit, alijſq; errandi occaſionem præbuit. Hic enim de Scythica radice ſiue glycirrhiza loquens, ſic habet: δύναται δὲ τὴν δίψαν παύειν ἐάν τις ἐν τῷ στόματι ἔχῃ. διὸ ταύτῃ τε καὶ τῇ ἱππάκῃ διάγειν φασί, τοὺς Σκύθας ἡμέρας ἕνδεκα καὶ δώδεκα, id eſt, *ſitim extinguit ſi teneatur in ore: Qua de cauſa tum ea, tum hippace vndecim & duodecim dies vitam tolerare affir-* F *mant*. Sed Theodorus Gaza pro hippace Plinium ſecutus hippice vertit, & verbo ad verbum reddito Latinè equeſtrem reddidit & in eo etiam turpiter lapſus eſt, quòd ſimpliciter ſitim tole- *Hippice.* rare vertit, cùm Græcè legatur διάγειν, id eſt vitam agere, turpiſſimè verò cùm radicem eſſe arbitratus eſt. Fallitur item Hermolaus, qui hippicen ab hippace differre ſomniat. Mercurialis tamen Hermaleo potiùs quàm Turnebo ſubſcribit, (qui in annotationibus in librum Theophraſti de odoribus, eiuſdem cum nobis ſententiæ eſt,) propterea quòd Theopraſtus aliquid miri de Scythis dicere voluiſſe videatur; duodecim autem dies ea radice & caſeo equino viuere, nullam admirationem habeat: quando (inquit) ferunt, Zoroaſtrem interdum ſolo lacte ſex menſes tranſegiſſe, quod de quodam aliò narrat Athenæus: immo ipſemet Hippocrates atque Herodotus videntur innuiſſe, plurimam temporis partem ſolo caſeo equino Scythas victitaſſe. *Plinius correctus.* Atqui non negauerit Mercurialis, quin illud in Zoroaſtre tanquam quid admiratione dignum celebretur: Iam verò hippacen, non hippicen legendum eſſe apud Plinium, manifeſtiſſimè conſtat *L.11.c.vl.* ex hoc eiuſdem loco: *Quædam rurſus exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant, conſeruantq; vires, vt butyrum, hippace, glycirrhizon*. Non placet etiam Geſneri ſententia, qui Theophraſtum ita intelligendum eſſe arbitrãtur, vt Hippacen loco cibi, glycirrhizam verò ſitis remedium eſſe innuere G voluerit, cùm manifeſtè vtrique attribuat vtramque facultatem: nam etſi hippace, vt oſtendimus, caſeus ſit equinus, quo famem potius quàm ſitim ſedaſſe Scythas veriſimile eſt, ideoque ab Euſtathio, vbi de Galactophagis & Galactopotis loquitur, ſecundum Aelium Dionyſium βρῶμα Σκυθικὸν διὰ γάλακτος ἱππείου σκευαζόμενον nuncupatur, tamen Theopompus hippacen etiam vocari ſcribit libro tertio ipſiſſimum lac; Ἱππάκη (inquit) *Scythicum edulium ex lacte equino: aliqui oxygala equinum eſſe dicunt Scythis in vſu: idq; bibi & concretum edi*. Sunt denique qui teſtibus Varino & Heſychio hippacen equile interpretentur. Ariſtoteles Phrygij caſei meminit, ad quem conficiendum, (inquit) equinum & aſininum miſcent. Equinum caſeum haud ingratum palato eſſe audio.

VSVS IN MEDICINA.

Lactis vis. NON pauca remedia medicis præbet equus, quin vix in eo quicquam reperitur, cui non H ſua ſit ad effectum aliquem facultas. Lactis potus teſte Plinio, ventrem ſoluit, id quod Dioſcorides etiam tradit, ſed ventrem turbare addit, magiſq; purgare quã ouillum. Varro etiã, *maximè* (inquit) *perpurgat lac equinum, tũ aſininum, deinde bubulum, tum caprinum*: ita & Serenus:

Vel cum lacte capræ ſalſum mulſumq; capeſſes:
Crede tamen potum meliorem lactis equini.
Dicitur hic validos aſinæ peruincere ſuccos.

Camelorũ lac qualc. Plinius ſcribit tenuiſſimum lac eſſe camelis, mox equabus, craſſiſſimum aſinæ, vt coaguli vice vtantur, ſed quam benè, neſcio: etenim Galenus, equinum (inquit) lac ocyus deſcendit, ſimilique modo aſininum, quod & pauciſſimæ pinguedinis particeps eſt, propterea raro in alicuius ve- *Seri vis.* triculo tranſit in caſeum. Marcellus ſerum iſtiuſmodi lactis potui datũ, facilè & ſine periculo ventrem molliter purgare dicit: ſed cùm duplex omne ſit ſerum, vnum quod ex caſeo exprimitur, alterum quod per decoctionem ex lacte ſeparatur, Ætius hoc nouiſſimum pręſtare aſſerit. Hic au-

A rem de suppuratis renibus tractans: Lac (inquit) cum melle post puris eruptionem eis præben-
dum: & primum quidem equinum aut asininum: ad vlcera enim repurganda conducit: postea
verò cùm repurgatione amplius opus non habent, etiam bubulum, &c. Author est Rhasis, mulie-
rem quæ non concipit, si lac equinum ignorans biberit, & mox cum viro coierit, concepturam.
Inuenio & apud Plinium vuluas collutas iuuari eodem lacte. Idem ait comitialibus dari lactis
equini potum. Et aliàs: *In comitiali (inquit) morbo testes aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua* *Sanguinis*
prodest. Et rursus: *Comitialibus datur lactis equini potus.* Aliàs etiam eodem lacte venena leporis *facultas.*
marini & toxica expurgari scribit. De sanguine equino Dioscorides interprete Ruellio ait: San-
guis equarum quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur quæ erodunt, septica vo-
cant: vbi Græcè legitur: τὸ δὲ τῶν ὀχευτῶν ἵππων αἷμα σηπτικαῖς μίγνυται. Marcellus Virgilius eun-
dem quidem quem Ruellius sed alijs verbis sensum affert; ea sunt: Miscetur medicamentis quæ
exedendo sunt, matricum equarum & quæ admissuræ inseruiunt, sanguis. Hermolaus Barbarus
verò, ἵππων ὀχευτῶν, de equis maribus, ijsq́ admissarijs exposuit, Plinium fortè secutus, qui san- *Li. 28. c. 9.*
guinem equorum septicam vim habere scribit: & mox sanguinem equi præcipuè admissarij contra *Cap. 10.*
panos & apostemata facere scribit, Aliàs etiam equarum præterquam virginum sanguinem erode-
B re, emarginare vlcera asserit. Ex quibus Plinij verbis apparere videtur, sensisse eum equorum v-
triusq; sexus sanguinem septicam vim habere: nam erodere & emarginare vlcera, idem quod se-
pticum esse significat: Hinc & Hermolaus in corollario ex hoc nimirum loco, Equæ (inquit) san-
guini vim inesse negant, quæ maribus fœminisque non virginibus. Quòd ad Dioscoridis verba,
ὀχευτῶν de equis maribus videtur intelligendum. Nunquid verò verùm sit, equorum sanguinem *Lib. 10. de*
hanc vim obtinere, Galenus nunquam se experiri voluisse tradit, quod non deesset sibi talium me- *sim. fa. c. 6.*
dicamentorum copia. Aetius etiam equini sanguinis mentionem omisit. Habet autem suas etiam
facultates vsusque idem sanguis: Plinius enim regio morbo prodesse dici scribit: & hippiatri hoc
eodem sanguine ad diuersos equorum morbos vtuntur, tum illito aut infricato foris, tum intra
corpus: Vegetius enim languentibus in equo membris illitum mederi ait: prodesseq; equis, si san- *Lib. 3.*
guine suo detracto ea ex parte, quæ pro ratione morbi conuenit, cum aceto mixto, animal prefri- *Li. 1. c. 17.*
cetur. Idem aliàs. Phragmaticum equum sic curas: sanguinem detrahes de matrice, & cum oleo vi- *Li. 3. c. 29.*
noq; tepefacies totumq; iumentum contra pilos confricabis: Theomnestus sanguinem equi alijs
medicamentis misceri ait & illini fractis aut luxatis armis. Fel equinum etiam maleficæ naturæ est,
si Plinio credimus, qui tantum inter venena damnari tradit, vt ideo flamini sacro equum tange- *Fellis vis.*
C re non liceret. Contrà carnis & fimi equi in agro pasti vsus ad serpentes commendatur, eodem te-
ste: Ait item hanc carnem suum morbis mederi se reperisse. Auxungia equi suffumigata partum *Axungiæ*
mortuum, si Sexto credimus, foras eijcit & secunda sequitur. Quomodo autem adeps equi cure- *vis.*
tur, docet Dioscorides in adipis taurini præparationis mentione, quanquam eius interpretes hu-
ius animalis & aliorum insuper nomina prætereant. Inuenio medullam equinam à quibusdam re-
centioribus misceri vnguentis ad spasmum. Coagulum equi, & sanguis caprinus, vel medulla, vel
iecur, aluum soluit, (inquit Plinius) cæterùm hæc homnia sistunt potius, siccantq; aluum. Diosco- *Coaguli*
rides enim priuatim cœliacis dysentericisq; conuenire tradit, vti & Galenus, necnon & Auicenna *vis.*
& Haly, quorum interpres pro cœliaca affectione diuturnum ventris fluxum verterunt: sed & ip-
semet Plinius, *equi* (inquit alicubi) *coagulum, inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt,*
etiamsi sanguinem detrahant. Idem ait farinam dentium equinorum ijsdem salutarem esse, priua- *Dentium*
timq; subluuiem sanare, & inspersam verendorum cæteris vitijs (de formicationibus verrucisq; *vis & vsus*
prius dixerat) mederi: quod postremum etiam annotauit Marcellus. Aliàs etiam Plinius dentes
qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præstare asserit, infantibus adalligatos: idq; effica-
ciùs, si terram non attigere: superstitiosius Sextus: Dentes (inquit) qui equis primi nati fuerint,
D si dentem qui dolet, tetigerint, remedio erunt. Nam & infans si equi rostrum basiauerit, dentium
dolorem non sentit, & nec equus mordebit infantem. Plinio subscribit Serenus:

Collo igitur molli dentes nectentur equini, Qui primi fuerint pullo crescente caduci.

Cæcilius Bion referente eodem Plinio tradidit se didicisse ex barbaris, equi linguam inueteratam *Linguæ vis*
ex vino, dari ad lienem sedandum præsentaneo remedio. Marcellus verò arefactam & ad leuita-
tem tritam, atque ex vino potui datam, scribit protinus vtilitatem suam sedato lienis dolore mani-
festare. Idem Plinius, in corde equorum os inueniri affirmat, dentibus caninis maximè simile: hoc *Ossis de*
scarificari dolorem, aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat, de- *corde vis.*
monstrari. De iecore equi legimus in libro de facile parabilibus Galeno ascripto: Equi iecur the- *Iecoris.*
ca cedrina reponito; deinde Chio vino & aqua dilutum exhibeto: quibus enim iecur vlceratum *Li. 2. c. 38.*
est, ne amplius exedatur, efficitur. Si mortuus partus sentiatur, lien ex aqua dulci potus teste Plinio *Lienis.*
eijcit. Idem testiculos equinos aridos, vt potioni inseri possint, ait coitus stimulare. Lichenes sunt in *Testiculo-*
equorum genibus & super vngulas in flexu harum partiũ indurati calli, qui triti & in aceto comi- *rum.*

S 3 tialibus

tialibus mederi creduntur, vt Dioſcorides & Galenus ſcribunt, item Plinius, apud quem etiam lego, dentes labantes dici confirmari lichène equi cum oleo infuſo per aurem: & alicubi ſcribit calculos expellere lichênes iſtiuſmodi ex vino aut mulſo potos quadraginta diebus. De felle legimus apud eundem tantum inter venena damnari, vt ideo flamini diali equum tangere non liceat: aliàs felle carere equum aſſerit, vt & alij. Ex pilis equi quoque remedia memorat: *Inguina* (inquit) *& vlcerum cauſa intumeſcunt: remedio ſunt equi ſetæ tres, totidem nodis alligatæ intra vlcus.* Alicubi ait pilorum aſini cinerem illitum ſiſtere ſanguinem: efficaciorem vim eſſe è maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluuium impoſito: ſimiliter ex equino capite (puta pilorum cinerem) & fœminę. Albertus ſcribit pilum equinum ad oſtium domus alligatum, prohibere, ne culices aut cniphes per oſtium inuolent: idem & apud Raſim legitur, in cuius tamen codicibus pullus pro pilus legitur. Cur verò equino pilo circumligata verrucæ tollantur ratio, euidens eſt, quoniam propter aſtrictionem alimento priuatæ areſcunt. Vngulæ equinæ multos habent in medicina vſus. Cinis earum cum oleo & aqua illitus panos & apoſtemata in quacumque parte diſcutit teſtę Plinio, & ſi vrina calefacta admiſceatur, etiam ſtrumas: quanquam Marcellus per ſe ex oleo illitum id ea præſtare ſcribat. Vterque prætera tradit eundem cinerem ex vino aut aqua potum, aduerſus calculos prodeſſe. Poſtremò Plinius vngulas iſtiuſmodi ſuffitu ſuo partum mortuum eijcere ait. Sunt & ipſi equo ſæpè remedio: legimus enim in hippiatricis Græcis equo ileoſo remediũ commendari huiuſmodi. Ramenta ex vngulis anteriorum pedum, trita cum vini cotylis tribus per nares infunduntur. In iiſdem Hippocrates equo ſtrophoſo infundi iubet ramenta vngularũ anteriorũ trita in quatuor cotylis aquæ. Ramenta ex vngulis equi ex vino per nares equo infuſa Hierocles vrinã eiuſdem promouere ſcribit. Auicenna de corio equi ait: Adustum illitumq; ex aqua puſtulis, quas bothor vocant, refrigerat eas. Sunt qui tineas & ſerpentes è ventre hominis exigi promittunt, ſi equi ſudorem cum vrina in balneo biberit. Idem ſudor miſtus cum vino, potus à grauida, facit abortum, vt Raſis ſcribit & Albertus: qui hoc quoque admirandum de eodem ſudore memoriæ prodidit; Si cultelli vel gladij calefacti ſudorem equi imbiberint, inficiuntur adeò vt locus ab eis vulneratus ſanguine ante mortem animantis manare non deſinat. In dolore vel grauitate aurium Plinius tradit commendari ſpumam, vel equini fimi recentis cinerem cum roſaceo: apparet autem roſaceum vtrique addendum, nam & Marcellus ſic ſcribit: Spuma equi recens detracta & cum oleo roſeo infuſa, auricularum quamuis vehementes dolores reſoluit Idem Marcellus, ſi ab equitando vexata fuerint inguina aut interrigenes dolebunt, ſpuma equi fricari iubet tanquam pręſentaneo remedio Sed Plinius ad hoc non ſimpliciter ſpumam ab orę (id eſt ſaliuam, quæ alterius facultatis, quàm reliqui corporis ſpuma ſudori permiſta videtur, inguinibuſq; collectam illini probat, his verbis; *Fœmina atteri, adurique equitatu notum eſt; Vtiliſſimum ad omnes inde cauſas ſpumam equi ex ore inguinibuſque illinere.* Idem ait eandem ſpumam rubori cum prurigine illini, alij malunt ad hoc vitium oris ſaliuam potiùs quàm aliundè collectam ſpumam & ſalſedine ſua mordicantem adhibere. Tradit Geſnerus inueniſſe, in feruido faucium malo quod æſtate nonnunquam graſſatur peſtilenti lue in milites præſertim, cõmendari hoc remedium; Saliua equi auenam aut hordeum paſti, os ægroti diligenter colluitur: deinde ex cancris viuis contuſis humorem exprimes eodemque rurſus lauabis. Quod ſi viuos habere non potes, pollinem de cancris aridis in clibano toſtis inſperge: poſtquam equi ſaliua ablueris. Mirum quod de hac equi ſaliua tradit Plinius, nimirum tuſſim ſanari ea triduo pota, equum mori: quo loco codices excuſi aliam & obſcuram lectionem habent. Noſtra verò lectio confirmatur ex Sexto & Marcello: *Equi ſaliua* (inquit Sextus) *ſi biberint phthiſici & qui malè tuſſiunt, ſani efficiuntur. Expertiſſimum ſanè, equus morietur.* Marcellus ait: *Ad phthiſicos remedium & præſens maximum: nam etiam vitæ dubios ſanat, & quibus ſpes ſupereſſe nulla videatur: equi ſaliuam vel ſpumam cum aqua calida bibendam per triduum dabis: etiam quem tuſſi intoleranda & diutina laborare videris, hoc remedio liberabis: ægrum quidem ſine cunctatione, ſanabis, ſed equum mors ſubita conſequitur.* Iam verò ex ſpurcioribus, magiſque abominandis equi excrementis, lotio videlicet & fimo intus aſſumenda veteres excogitarunt, poſteriſque relinquerunt. Quidam (inquit Plinius) vrinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miſcent contra comitialem morbum, eademque potione & lymphaticis medentur. Dioſcorides ait armentarij (equi vel aſini, nam & Auicenna fimi aſinini eundem cum equino effectum eſſe ait,) qui herba paſcitur, ſiccum fimum liquatum in vino mox potum, contra ſcorpionum ictus magnoperè auxiliari. Plinius etiam ad ſerpentes vſurpari ſcribit carnem & fimum equi in agro paſti, coagulo leporis ex aceto, contraq; ſcorpionem & murem araneum. Idem ait regio morbo fimum aſinini pulli, quod primùm edidit à partu, datum fabæ magnitudine intra diem tertium mederi: eandemq; & ex equino pullo vim eſſe. Ad colicam certum aiunt eſſe remedium, ita etiam vt morbus non repetat: Fimi de equo qui auena aut hordeo paſcatur, non gramine, manipulum in dimidia menſura vini (vncias circiter octodecim videtur intelligere,)

Margin notes: Fellis vis. — Pilorum. — Vngularũ vis. — Corij. — Sudoris. — Spumæ. — Saliuæ vis. — Vrinæ & stercoris vis.

Section letters (right margin): E — F — G — H

A gere,) decoques, donec pars dimidia conſumatur: hoc paulatim bibendum eſſe, donec exhaurietur: fore autē eò vtilius quò exhaurietur citiùs. Cinis iſtius fimi in aqua potus, ſiſtit aluū, vt ait Plinius. Ad ventrem fluētem ex Sexto; Equi ſtercus ex aqua liquefactum & pericolatum, ſi bibatur, facit regreſſum. Marcellus quoque fimum caballinum comburi iubet, & cinerem iſtum cum vino vetere miſceri & conteri, ſicq; dari dyſenterico bibendum ſine aqua, ſi non febricitabit. Dyſentericis autem & cæliacis cinerem equini fimi ſalutarem dici quoq; in Plinio legimus. Si partus mortuus ſentitur, non ſolùm lien, vt ex eodem diximus, ex aqua dulci potus, ſed & fimum aridum equi eijcit. Extrinſecus verò applicatum hoc ſtercus vim etiam habet aſtringendi, vti & aſininum, ſiue crudum ſiue crematum. Dioſcorides eo ſanguinis eruptiones ſiſtit, etiam aceto addito. Albertus & Raſis addunt, ſanguinem reprimere, ſi recens naribus admoueatur. Si ſanguis ex vulnere immodicè fluat, fimi caballini (inquit Plinius) cum putaminibus ouorum cremati cinis impoſitus mirè ſiſtit. Marcellus promittit, ſi ex vulnere immodicus fluat ſanguis per nares, hunc eundem fimum qui modò egeritur, appoſitum ſtatim ſubuenire: idem aliàs etiam ait exprimi fimum, dum recens eſt, eiuſque ſuccum naribus trahi ab eo cui importuniùs fluunt. Sed ad fluxum ſanguinis ſiſtendum, ſexcentis experimentis comprobatum: Stercus equinum recens
B cum creta & aceto acerrimo mixtum agitatumque. Serenus ad ſanguinem è vulnere nimis fluentem:

Siue fimus manni cum teſtis vritur oui,
Et reprimit fluidos miro medicamine curſus.

Columella & Vegetius, ne venæ equi ſectæ plus iuſto exinaniantur, ſtercus ipſius iumenti fluentibus venis admotum faſcijs obligari iubent. Prodeſſe item venenatis animantium morſibus impoſitum rabidi canis exemplo indicat Plinius, dum inquit: *Tanta vis eſt in veneno rabioſi canis, vt vrina quoque calcata noceat, maxime vlcus habentibus: Remedium eſt fimum caballinum aſperſum aceto, & calfactum fico appoſitum.* Inuenio denique anhelitum equorum hominem præſeruare à peſte. *Anhelitus vis.*

VSVS IN BELLO.

C EQVVS corpore animoq; aptiſſimum bello animal recepto freno facilè à domino ſuo regitur, habeniſq; paret, & ſimul tergum aptè illi accommodat, moxque ſublimem fert & concitatiſſimo curſu, quocunq; ille peruenire cupit, properat: iſq; inſidens abſque labore admodum quietus, alieno corpore, pedibuſque alienis curſum conficit: Iam verò hoſtium impreſſionem, vt Ariſtoteles tradit, non ſolùm non pertimeſcit, ſed eodem etiam animo in hoſtem fertur, gaudetq; bellico tubæ ſonitu, vt ait Ouidius: *Equi ad bellū aptitudo.*

Vt fremit acer equus, cùm bellicus ore canoro *Metam. 6.*
Signa dedit tubicen, pugnæq; aſſumit amorem.

Orum tradit Plutarchus poſt obitum apparuiſſe Oſiridi, huncq; multarum rerum vſum edocuiſſe, præcipuè autem quod animal bello vtilius eſſet, ſciſſitanti, equum ei negocio maximè commodum reſpondiſſe: Cumq; Oſiris Leonem præſtare arbitraretur, reſpondiſſe Orum: poſſe quidem Leonem auxilio eſſe; verùm vbi ſemel fugam arripuiſſet irreuocabilem abire; cum alioqui bellatori neceſſe eſſet, nonnunquam cedere, nonnunquam ex acie iam rurſum hoſtes aggredi, proque loco & tempore fortunæ ſeſe imperijs accommodare; atq; idcirco equum his officijs magis accōmodum eſſe: vnde Xenophon tertio de Græcorum reditu: vna (ait) re præſtant, quod in fuga cer-
D tius eſt illis ſubſidium. Rectè itaq; & appoſitè Horatius equum pro ipſo terreſtri, nauem pro nauali prælio dixit: *L. 1. Carm. Od. 6.*

Quam rem cumq; ferox nauibus aut equis
Miles te duce geſſerit.

Hinc & Homero πολεμιστής, Xenophonti πολεμιστήριος, quaſi bello aptiſſimus & vtiliſſimus, Virgilio bellator, Lucano in bella ferox, alijs bellicoſus, militaris, equitis amās, beneuolus eidem, ad tubam exiliens, hoſtes agnoſcens, ordinis obſeruans, ſtudioſus aſcendendi accliuia & decurrendi prona, murumq; ſuperare, foſſam ſuperſilire, torrentē tranſilire, fluuium tranare, de tumulo decurrere, in tumulū aſcendere, & de tumulo deſilire dicitur. Monet nihilominus Vegetius, ſi equitatu decernendum eſt, campos eligamus, ſi pedeſtribus copijs, loca anguſta, foſſis, paludibus vel arboribus impedita, atq; aliquoties montuoſa: In quem locum hæc Steuchius: Factum etiā quandoque, vtque equitatu ſatis vtrimq; inſtructi eſſent, in prælio tamē vti nequirent; quòd loca aſpera eſſent, impedita, nimis anguſta. Qua de re exemplum in Pauſaniæ Phocicis, in prælio circa *Equi epitheta ad bellū aptitudinem indicantia.*

Thermo-

Thermopylas commisso. Iam & frenos sæpe detrahere coacti equi es, quo fidem facerent pedi- E tibus, non deserturos: itidem in pedes, eosdem desilijsse, historiæ testes sunt, & pugnam pedestrem pariter cum cæteris capessiuisse. Virgilius Arcadum exemplo equites pedestri certamine

Aeneid. 10

parum valere ostendit, etsi loci natura patitur, fugere:

Arcades insuetos acies inferre pedestres
Vt vidit Pallas Latio dare terga sequaci,
Aspera queis natura loci dimittere quando
Suasit equos.

Seruius enim vocem illam quando, exponit siquidem. Commoditas igitur ista ad fugiendum maior, propter loca saxis & arbustis & truncis iam impedita. Sed tamen natura loci non ad fugam eos, sed dimissis equis ad pedestre certamen hortabatur. Etsi verò etiam equi plerique animosi sint & insigni animorum præ cæteris animantibus præditi magnitudine, quidam tamen hac ipsa excellunt & corporis insuper viribus pollent, atq; hi soli bellis idoneis sunt. Camerarius equos bellatores cataphractis arduos ait & robustos, Semicataphractis siue sagittarijs aut sane balistrarijs (liceat enim nostrorum (inquit) temporum ἱπποτοξότας ita appellare) mediocres requiri. Equites enim cataphracti, vt ait Seruius in hunc Virgilj locum. F

Equites cataphracti.

Spumantemq; agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam squamis, auro conserta tegebat:

Aeneid. 11

& ipsi muniti ferro sunt, & equos similiter munitos habent; de quibus Salustius: *Equis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexerant:* quod etiam probat illud eiusdem Salustij apud Non. Marcellum de genere armorum: *Qui prægrediebantur eques cataphracti ferrea omni specie.* Erat istiusmodi munimentum contra omne telum insuperabile. Parthi

Parthorum equitũ thorax.

equitis thorax, vt Suidas annotauit, erat huiusmodi. Anteriorem eius partem pectus & femora & summas manus & crura ferrum tegebat: posteriora idem, tergum & ceruicem & caput totum: lateribus fibulæ erant additæ, quibus vtraq; pars coagmentata faciebat, vt eques totus ferreus esse videretur. Nihil autem ferrum impediebat neq; extensione membrorum, neq; contractionem: adeò aptè ad membrorum naturam arma apta erant. Eodem etiam modo equum armabant ferro totum vsq; ad vngulas, quod nullam suorum armorum vtilitatem caperent equo ante ipsos

Equi q bello magis apti.

interfecto. Pro istiusmodi cataphractis militibus equi maximè commendantur Mysi, Pannonij, & Sarmatici, ex Germanis soli ferè Menapij, quos Cæsar Gallicos vocasse existimatur, & Rugi. Sunt & Heluetij in pretio & præcipuè Algoici, qui durare diutissimè putantur. Olaus Magnus G

Lib. 8. *c.* 11

author est inter veteres Gothorum principes contrarias fuisse opiniones de equestri disciplina: Quosdam videlicet iuuenibus iuuenes & feroces equos conuenire dixisse: sed euentum eos redarguisse, quando nimia celeritate vtentes, in præcipitia ruerent & ruinam: Alios verò veteranis militibus, iuuenes equos tribuisse, hosq; sæpè victorias reportasse. Virtute enim sessoris moderabatur (inquit) ferocitas equi, vt non tam præcipitanter quàm prudenter hostem attentaret. Itaq; apud plerosq; principes diu hanc rationem esse seruatam, vt iuniores equis senibus, senesq; iuuenibus in prælijs vterentur. Cæterùm nunquid equi celeritate præstantes omnino in bello

Equi celeres an bello aptissimi.

præferendi sint, alios aliter opinatos esse reperio, Diomedes pro celerrimis Aeneæ equis apud Homerus anceps prælium suscipit, & Agamemnon à Sycionio i lo Aethan perniciss imam equam mercedis loco accipit, vt eum immunem militiæ faceret, timido homini talem anteponens. Fuêreq; sæpenumero veloces equi summæ vtilitati, multosq; ex medijs hostibus eripuerunt, vt bucephali exemplo didicimus. Contra Probus Imperator, cùm necdum in imperium esset euectus,

Probi de celeri equo dictum.

Libro 7.

Ann. 7.

perniciss imum equum fugacissimum decere militem dicebat, referente Sabellico, & cum Alanico bello equus ex hoste captus esset admirandæ pernicitatis, qui captiuorum indicio ferebatur centum miliaria passuum singulis diebus perpetuo cursu conficere; inq; ea celeritate octonos dies per- H seuerare eum extra sortem ab omnibus ei destinatum recusauit: Flauius verò Vopiscus militi cui sors ex vrna contigerat, dari iussisse scribit. Omnis vero bellator equus siue ad bellum institutus, motu celerior est, quam qui in vrbe tantùm deliciarũ gratia alitur: quam celeritatem suo versu etiam expressit poeta.

Olli per dumos qua proxima meta viarum
Armati tendunt. it clamor, & agmine facto
Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.

Equi qui & quando velociores.

Sunt autem, velociores inani ventre: id quod non latuit Valdemarum Saxonum regem, qui, vt Saxo scribit, nocte quam belli insecutus est lies, quo Suenonem III. Danorum regem & vita & regno exuit, frenatos stare equos, pastuq; penitus arcere præcepit, ne satietate graues, cursu hebetes forent. At Sueno ex ipsa agrorum segete abundè equos refici iussit, ignarus stomachi sarcinam cursui impedimento futuram: & hoc ipsum magni ad victoriam momenti fuit. Inuenio &

sexus

A sexus rationem diligenter in bello olim obseruatã fuisse: Scythę equabus vti maluerunt, quòd vrinã cursu non impedito reddant. Alij equos potiùs probarunt, sed alij exectos, alij integros, Albertus castrandos esse negat, ne timidiores fiant. Magnũ tamen vsum in bello habere equos castratos Iulius Ferretrius author est, propterea quod cùm minus hinniant, se minus hostibus produnt, sed si noctu quid mouendum sit, animosos vult, ne ad quiduis obuium expauescant. Testatur Capitolinus, Quados populos equis vti solere castratis, ne aut fæminarum visu exagitati cunctentur, aut in subsidijs ferocientes prodant hinnitu densiore vectores. Turcorum equites hodieq; non nisi castratis easdem ob rationes vtuntur. Equites autem bellatores non vno modo equis olim in bello vtebantur. Veteribus (inquit Camerarius) non fuit in frequenti vsu agi singulos equos, vel equitem insidentem equo vehi. Non incognita tamen (ait) res. Itaque & Homerus describens Vlysis residentis diuaricatis cruribus super vna fracta nauis trabe in mari iactationem, vsus est similitudine equitis agitantis equum solum, quem κέλητα vocat. Apparet autem non fuisse talis equitationis in bello vsum, sed in pace tantùm, & ostentatione agilitatis desultoriæ, cùm plures equos vnus aleret, & inter illorum cursus, vel vt Homerus ait, volatus ex vna in alium insiliret. Sed nunc sola hæc agitatio nota & consueta est, illa autem curulis desita & ignota. Vocatur hæc

Sexus equorũ bellicorum obseruatus. *Li. de militia illustranda.* *Equis castratis qui vtantur.* *Equi singularis in bello vsum non fuisse.*

B agitatio μονιππος, inuentum Bellerophontis, cui pater Neptunus velocissimum equum Pegasum dedit alis præditum. Hæc ille: cæterùm quamuis non dubitem, quin μονιππος sit agitatio vnius equi, id quod vox ipsa docet, tamen latiùs pręterea extendi hoc vocabulum reor, pro eo qui singulari equo insidens procurrit, siue id sit pompæ gratia, siue aliam quamcunq; ob causam, neq; differre puto monipuum à celete. Μόνιπποι (inquiunt Varinus & Suidas) qui equo singulari insidentes cursu certant. Præter agilitatem desultoriam non existimo laudari in celete equo, sed cum equitans binos trahens equos, ex lasso summa agilitate & celeritate transibat in alterum: eratq; celes equus plerumq; ephippiatus, desultorij contrà carebant ephippio. Vtrosq; ni fallor, Varro intelligit his verbis: *Non eodem modo parantur equi ad ephippium, vt ad prædam.* Hinc desultores, id est, equis desultorijs vtentes Græcè ἄμφιππυς & ἅμιππυς dici Cælius ostendit: Hesychius ἁμίππυς συνεχομένυς id est iunctos vocat, id quod multis fuit fraudi, qui hamippos iugales esse contenderunt, & eosdem cum synoride & biga. Hesychio lucem dat Eustathius his verbis: ἅμιπποι κέλητες ἵπποι ὁμυ συνεζευγμένοι ἄνευ δίφρυ, id est, hamippi sunt equi celetes simul iuncti sine curru. Hoc genus equitum ætate Homeri, atque adeò heroum in vsu fuit, vt innotescit ex his versibus:

Equo singulari in bello vti, cuius sit inuentum. *Monippos qui.* *Celes vt à desultorio differat.* *Hamippi quid.* *Iliad. o.*

C

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ἵπποισι κελητίζειν εὖ εἰδὼς
Ὅς τ' ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναγείρεται ἵππυς
Σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ διώκει
Λαοφόρον καθ' ὁδὸν, πολέες τέ ἐθηήσαντο
Ανέρες ἠδὲ γυναῖκες. ὁ δ' ἔμπεδον ἀμφαλὲς αἰεὶ
Θρώσκων, ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται, οἱ δὲ πέτονται
Vt autem cùm vir equis desultorijs vti bene sciens,
Qui postquam ex multis quatuor congregauit equos
Impellens ex campo magnam ad ciuitatem agitat
Publicam per viam, multiq; eum admirando spectarunt
Viri & mulieres: hic autem firmiter securè semper
Saliens; aliquando in alium alternat: illi autem volant,

Desultores equos (inquit Cælius) video dici à desiliendo, nam vt Sextus Pompeius scribit, paribus equis, id est, duobus Romani vtebantur in prælio, vt sudante altero transirent in siccũ. Nam
D & pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum verò Scytharum plerisq; morem fuisse Ammianus prodit Marcellinus, binos trahendi equos, vt iumentorum vires foueat permutatio, vigorq; otio integratur alterno. Ego Romanos binos in bello equos traxisse non lego: imo verò Liuius de Numidis velut admirabundus id scribit, non admiraturus, si mos idem fuisset in Romana militia. *Numidis (inquit) desultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimum sæpe pugnam in recentem equum ex fesso armatis insultare mos erat.* Et Sabellicus Enneid. 5. dec. 7. in reliquo Antiochi aduersus Romanos equitatu fuisse scribit equites Tarentinos qui duos desultorios equos ductabant in prælium. Fuisse tamen apud Romanos, desultores certũ est, qui equos desultorios alebant, docebantque, sed istiusmodi equis Circensium ministri, vt ex Cassiodoro constat, missus exituros denunciabant: Et Varro manifestò equos bellicos a desultorijs distinguit, dum ait: *Itaque peritus belli alios (equos) eligit ac docet: aliter quadrigarius ac desultor, neque tamen qui vectorios facere volet.* Huiuscemodi desultoris meminit, ni fallor, Vlpianus, Digest. de præscriptis verbis; *Tuque desultor in his cucurreris & viceris.* Cicero pro Murena ait: *Quinescio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius in* quadri-

Desultores equi qui.

quadrigarum curriculum incurrere. Desultorem porrò designat elegiacum illud scientissimè concinnatum: E

Est etiam aurigæ species Vertumnus, & eius
Traijcit alterno qui leue pondus equo.

Massagetarum prælium. Idem Cælius, Herodotus (inquit) libro primo scribit Massagetas esse ἱπποτας καὶ ἀνίππους, id est ex equis præliari & pedibus. Sed apud Pollucem vbi equitum species recensentur, pro ἀνιπποι legendum est ἄμφιπποι. Nam Aelianus de phalange differens, quæ antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris obiectu, quasi occeps: ita instituta, vt medijs tergis inter se oppositis constet; *Lib. I.* *Hamippus.* ita deniq; infert: *Valet hoc instruendi genus potissimum contra barbaros qui loco amni Istro vicina incolunt, quos amphippos cognominant à mutatione equorum: ex alijs enim equis in alios transilire consueuerunt.* Traditum hoc & à Suida, in parte quæ est de vocabulis rei militaris: sed hamippos item dictos quandoque aduertimus; & ita fortè scripsit Pollux. Sed eo vocabulo pedites cum equitibus dispositos accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, veluti equos adequantes cursu, quod adnotarunt. Scholiastæ. Hæc ille. Pollux autem ait hamippos, duos habuisse equos, hoc consilio, vt alacriori semper ad opera vtentes longiùs perficerent iter, & minus defatigarentur. Fuisse verò etiam aliam ex Alexandri inuentione equitum speciem, qui διμάχοι (à duplici nimirum genere pugnæ) dicebantur, quòd leuiorem equitis armaturam, & grauiorem peditis habentes apparatum, ad vtramque, pedestrem scilicet, equestremq; expediti essent pugnam; Hi in locis equitationis aptis equitabant minus verò peruijs non omnino erant ἀπόμαχοι, id est pugnæ inexpertes & malum Lydium patiebantur. Cùm enim equum famulus ab eo reciperet: ipse ab equo descendens continuò armatus consistebat. Hos quoq; hamippos vocari Hesychius, & Varinus annotarunt his verbis: διμάχαι, οἱ λεγομένοι ἅμιπποι, οἱ τινες ὅτε μὲν πεζῇ, ὅτε δ' ἐφ' ἵππων μάχονται. F *Equites dimachi qui.* Sed & ministri qui dimachas sequuntur, videntur rectè hamippi vocari posse; item milites illi, de quibus Vegetius loquitur his verbis: *Li. 3. c. 16.* *Quod si equites impares fuerint, more veterum velocissimis cum scutis leuibus pedites ad hoc ipsum exercitati ijsdem miscendi sunt, quos expeditos velites vocant*, &c. Id genus pugnæ olim Germanos exercuisse tradit Alexander ab Alexandro: Germanis (inquit) aliquando pro consilio fuit, vt equites dimissis equis, ad proximos euaderent & immiscentes se peditibus, dum fluctuatur acies, hosti obuiam irent; ideo vt spe fugę erepta, æquato omnium periculo, pedestri prælio acrius insisterent: vel vt in hostes acrius, detractis frenis, cum effusum cursum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impressione facta, vi viam facerent, sparsosq; & incompositos adorirentur. Sic igitur pugnantes etiam hamippi siue desultores nuncupabantur, vti quoq; cùm duo iuncti equi, alter dominum armatum, alter famulum inermem ducit, quē morem sua ætate Callisthenes fuisse tradit apud Afros zeugitas, vt famulus inermis in altero, eques armatus in altero sederet. Sic enim ille in Alex. *Equidem olim equi duo per collum iuncti dicebantur hamippi. Erat autem in altero auriga, in altero miles armatur, & hodieq; vtuntur Lybies zeugitæ hoc equorum genere studiosè.* Haud ineptè quoq; desultores dicentur Celtiberi, qui, vt Suidas ait hoc habebant proprium in pugna, vt cùm pedites suos, laborare viderint, ex equis descēdentes, eos ordine stantes relinquāt. Extremis enim de loris equorū paruos clauos suspendunt, eosq; studiosè defigunt, itaq; parere docent & ordine stare, dum reuersi clauos reuulserint. Aliàs hamippi siue amphippi propriè sunt desultores, qui duos equos absq; ephippijs agitantes ex altero in alterū subinde mira pernicitate desiliebant. Hoc modo pugnasse; Quados (Hieronymus ait Bohemorū olim gentem fuisse) tradit Capitolinus, & Henricus Stephanus testatur se vidisse exemplar Aeliani in regis Gallorum bibliotheca, quod è regione eorum verborum quæ super hac re paulò ante recitauimus, habebat ascriptū margini, quod nunc Bulgaris vsitatum est. Tartari autem referente Sigismundo Barone, dum vicinorum prouincias infestant, quisq; duos aut tres equos secum ducit, vt vno defatigato, altero tertiouè vti possit: Lassos interim manu ducunt. H G *In Phocicis.* Inuenio præterea tres equos à singulis equitibus in bello tractos: Pausanias enim Gallos tradit, duce Brenno cùm in Græciam expeditionem susciperent, peditum habuisse centum & quinquaginta millia, equites vicies mille & quadringentos, omnes ad pugnam idoneos: nam veriorem numerum fuisse supra sexaginta equitum millia amplius mille ac ducentos: Singulos enim (inquit) equites famuli sequebantur duo, in equis & ipsi & equestrium artium maximè gnari. Ii præliantibus dominis, in extrema acie consistentes, ei erant vsui, vt si fortè equus esset amissus, statim suū submitterent, si vir concidisset, seruus in eius locum succederet: Quod si vtrumq; belli impetus euertisset, iam præsto erat tertius, qui pro demortuis locum teneret. Iam verò si vulnera primarius ille accepisset, è secundarijs alter ex acie illum subducebat, alter verò saucij vicem subibat. Arbitratur autem Pausanias hanc Gallorum militiam ad imitationem Persarum fuisse institutam: nam & hi (inquit) selectos habent milites decies mille quos immortales vocant. Tantum interest

quòd

A quod commiſſo demum prælio hi ſuccenturiant, Galli inter pugnandum integros vel cæſis vel ſaucijs ſupplemento eſſe iubent: Atque hanc quidem equeſtris pugnæ inſtitutionem patria voce Trimarciſiam nominant: equum enim marcam appellant. Sed vt ad Camerarij ſententiam re- *Trimarciſia.* uertamur qui equites monippos, id eſt ſingulari equo vtentes apud veteres non in frequenti vſu fuiſſe ſcribit, meo iuditio non vſque adeò verum eſt. Scribit quidem Pollux Homero equos mo- *Li.1,c.10.* nippos fuiſſe incognitos, ſed Homerus celetes ſiue monippos in prælium non adducit, quia tan- *Ex ſingulari equo* tùm heroas introducit pugnantes, quos magis decebat ex curru, quàm ex equo pugnare: alioqui *pugnare antiquum eſſe.* ex equo pugnare multò antiquius eſt, præterquã enim quod Plinius teſtatur, Theſſalos qui Centauri dicti ſunt, habitantes iuxta Pelium, docuiſſe ex equo pugnare, antiquitatis eiuſdem locuplex teſtis eſt Lucretius, pugnatum prius ex equo tradens, mox ex curru biiugo, deinde ex quadriiugo, tandem falcatis: inquit enim: *Lib.5.*

Et prius eſt reppertum in equi conſcendere coſtas
Et moderarier hunc frenis, dextraq; vigere,
Quàm biiugo prius eſt, quàm bis coniungere binos,
Et quàm falciferos inuentum aſcendere currus.

B Qui ex curru pugnant paræbatæ vocabantur, vt conſtat ex hoc Homeri: *Parabata.*
Ἀν δ᾽ ἔβαν ἐν δίφροισι παραιβάται ἡνίοχοί τε, id eſt. *Iliad. Ψ.*
Currum inſcenderunt Prabatæ, ac aurigæ.

Ariſtophanis interpres currum inſcendere ſolitos ait hoplitem & paræbatem, id genus currus à Theſeo excogitatos primùm. Plato, vt ſcribit Pollux paræbatem, anabatam micraſpida voca- *Lib.8.* uit. Dionyſius paræbatas accipit pro aurigis, quos Athenienſes epibatas vocabant. Currus ipſos Græci ἅρματα πολεμικὰ dicunt. Ad hos duobus adhibitis equis heroes depugnaſſe, ſcribit *Ex curru pugna.* Philoſtratus: & apud Pollucem legimus pugnaſſe Libyes è bigis (ἀπὸ δίφρων) & equis iunctis. vt Homeri heroes quoque: διφρείαν autem quandam vocari Lybicam, aliam perſicam, Laco- *In iconibus.* micam aliam. Δίφρος alias etiam eſt locus in curru, in quo paræbates & auriga ſedebant; à duobus illis, quos ferret, dictus, quaſi δίφορος, vt tradit Euſtachius in explicatione horum poetæ verborũ: *Li.1.c.10.* ἐκ δίφροιο δ᾽ ἔδησε. Hæc itaq; multos impulerunt, vt crederent ex ſolis bigis depugnaſſe illos *Iliad. Ψ.* priſcos, Hectoremq; adhortantem equos ſuos hoc verſu apud Homerum; *Iliad. Θ.*

Ξάνθε τε, καὶ σὺ Πόδαργε, καὶ Αἴθων, Λάμπε τε δῖε.

binos tantùm nominare, eorumq; cuiſq; ſuum aſcribi epithetum, ξάνθον & λάμπον enim equo-
C rum eius propria nomina eſſe, πόδαργον & αἴθωνα adiectiua: quam opinionem ſuam vt probent, vtuntur his poëtæ verbis, ἀποτίνετον, ὁρμαρτεῖτον & σπεύδετον, quæ dualis ſunt numeri, & proinde dicta ad equos biiuges, aiuntq; non fuiſſe vſos olim heroas quadrigis, ſed bigis tantùm, & vnico iugali equo: quòd ſi verò quadrigis vſi ſunt, duplici temones vſos, vt eſt apud Aeſchylum, ἐν διῤῥύμια πώλοι. Quidam ad maiorem terrorem Græcis incutiendum, & vt cæteros antecelleret, quadrigis vſum eſſe dicunt Hectorem, quatuorq; illa nomina pro equorum Hectoris nominibus agnoſcunt, vt frigidam eſſe & inſipidam aiunt priorẽ ſententiam, quòd duo epitheta duobus proprijs equorum nominibus, cùm tamen diſtincta ſint coniunctionibus, attribuant. Et reuera Homerus quadrigas etiam agnoſcit in Odyſſea, cùm nauem Phæacicam dicit currere ὡς ἐν πεδίῳ τετράοροι ἵπποι. Cæterùm ne quis ſolos heroas Græcos curribus decertaſſe arbitretur: fuit idem mos apud alios etiam receptus. Dauid de inimicis ſuis ait: *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem* *Pſal. 19.* *in nomine domini Dei noſtri inuocabimus*: ex quibus etiam verbis notum eſt non ſolùm ex curribus, ſed & ex equis priſcos depugnauiſſe, quod antea dicebamus. Dimicantium ex curru non eadem *Arma pugnantium* vbique fuiſſe arma reperio: Græci enim heroes, vt ſæpè apud Homerum videre eſt, nominatim *ex curris.* in Glauci, qui aurea cum æneis cum Diomede permutabat, armis toti erant induti: Indi verò, vt
D Herodotus meminit, eandem quam peditatus ſuus geſtabant armaturam, & curribus ſuis ſuberant equi & aſini agreſtes. Horum peritiam in pugnando ex curru laudat Aelianus: *Indicum* (inquit) *equum exultantem & immoderatius excurrentem continere & coercere, habenas adducere, vel remittere non eſt cuiuſuis, ſed hominum qui à primis temporibus ætatis ad rerum equeſtrium ſcientiam inſtituti ſunt, hi freno ipſos ſuſtinere aſſueuerunt, ſimul & refractarium lupatis refringere, quos quidem equinæ tractationis bene periti, ex indomita effrenatione in exiguum gyrum compellunt: veruntamen ad hunc gyrum agendum atq; ad conficiendum orbem manuum robore opus eſt & ſumma rei equeſtris ſcientia. Qui huius diſciplinæ ſunt experientiſſimi & callidiſſimi agitatores currum verſare in orbem planè norunt: cuius certamen non eſt contemnendum, præſertim cùm duos milites ferre queat.* Hæc ille. Quamuis autem ex curru pugnarent, monipporum tamen equitum more, ſignum prius tubæ expectabant, vti diſcimus ex hoc Euripidis: *In Rheſ. Act. 5. in fin.*

Χωρεῖτε, συμμάχους δ᾽ ὁπλίζεσθαι τάχος
Ἄνωχθε, πλήκτρ᾽ αὐχένας ξυνωρίδων

Πάρες

Πόνυς δ' ἔχοντας χρὴ μένειν τυρρηνικῆς E
Σάλπιγγος αὐδὴν, id eſt,
Ite, & ſocios armari citra moram
Iubete, equoſq́ iungite curribus;
Nam accinctos laboribus oportet expectare Tyrrhena
Tubæ ſignum.

Currus falcati. De falcatis curribus, quos Macrobius currus cum falcibus nũcupat, ſæpe mentio eſt, in bellis quæ
cum Armenijs, Parthis, alijſq; contiguis populis geſta ſunt. Monipporum equitum ex armaturæ
Monipporũ equitũ diuerſitas. genere diuerſa ſunt nomina. Siquidem alij ſunt cataphracti, alij acataphracti. Cataphracti vocantur, qui non ſolùm ſua corpora, ſed etiam equos lorica vndiq; muniunt. Hi, vt ſcribit Vege-
Li.3.c.23. tius, à vulneribus quidem tuti ſunt, ſed propter armorum impedimenta & pondus capiũtur ſumma facilitate. Ammianus Marcellinus ait etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equeſtres co-
Clibanarij. pias cataphractarios recenſet ſagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cæſaris oratione de Perſis perdomitis innuere videtur planè, cataphractarios ab illis cliba-
Loricati equites qui. narios vocari. Loricatos equites dici cataphractos Liuius tradit. Acataphracti alij haſtati vel
contati dicuntur, alij ferentarij. Haſtati manus conſerunt, & cominus haſta decertant, quorum F
alij ſcuta gerunt, & inde ſcutati dicuntur: alij ſine ſcuto haſta impugnant, qui nomine ſpeciali (id
eſt ſimpliciter, vel generali vocabulo) haſtati vocantur & contati. Ferentarij equites ij dicuntur, qui eminus ſolent dimicare: quorum alij iacolis, alij arcu vtuntur. Iaculantur quos Tarentinos vocamus: arcu vtuntur, qui equites ſagittarij (ἱπποτοξόται) & à nonnullis Scitæ etiam vocan-
Tarentini. tur. Tarentinorum duo ſunt genera, nam alij longiùs iaculantur, & ob eam rem equites iaculatores (ἱππακοντισαὶ) dicuntur, & Tarentini ſpeciali vocabulo (Suidæ etiam ἀκροβολισαὶ) alij cum
ſemel aut bis iaculum miſerunt, manus de cætero cum aduerſario conſerunt, & cominus pugnare incipiunt, non ſecus quam quos haſtatos vocari retulimus: leues hos nominare ſolitum eſt.
Agminale, equos Budæus in Pandectis intelligit ταγματικοὺς, qui agmen exercitus ſequuntur ad
Lib.7. conuehenda impedimenta. Ab hiſce omnibus equitibus differebant Sagartiorum equites, de
quibus Herodotus Perſicum equitatum deſcribens. Sunt quidam (inquit) Nomades homines
qui Sagartij appellantur, cultu inter Perſicum & Pactycum, qui attulere equitum octo millia, armaturam neq; aheneam neq; ferream aſſueti ferre, præter pugiones, vtentes reſte è loris conſerta, qua freti in prælium eunt. Has cum hoſte congreſſi inijciunt in ſummum, laqueos habentes,
qui laqueus cùm aut equum aut hominem adeptus eſt, eum ad ſe trahunt: ita illi illaqueati confi- G
ciuntur. Nunc de equorum armis dicamus. Quæ à fronte propendent, prometopidia; quæ ab
Equorum arma. auribus, parotia; pareia quæ maxillas præfulciunt, appellari debent (inquit Cælius) prosternidia
verò quæ pectus; parapleuridia quæ lateribus obiacent: parameridia, quæ femoribus, ſolet ea vul-
L.21.c.31. gus coxalia appellare: paracnemidia, tibijs apponi conſueuerunt. Tranſtulit iſthæc ex Polluce.
Li.1 c.11. Quomodo autem muniri & armari debeat equus bellator, docet Xenophon circa finem libri de
Equi fictitij. re equeſtri, vnde ferè Pollux ſua mutuatus eſt vocabula. Inuenio & fictitiorum equorum aliquan-
Lib.19. do in bello vſum fuiſſe. Saxo enim in hiſtoria Daniæ Regnorum eius regionis regem, cùm immenſum animaduerteret exercitum Diani & Daxonis, diffidentia copiarum habita, equos æneos
ductilibus rotulis ſuperpoſitos ac verſatilibus curriculis circunductos, in confertiſſimos hoſtes
maxima vi exagitare præcepiſſe aſſeuerat: eamq; rem tantum ad laxandam aduerſariorum aciem
valuiſſe, vt vincendi ſpes magis in machinamento quàm milite repoſita videretur: namq; intole-
Faſcinatio. rabilem molem quicquid impulit, obruiſſe. Indi, referente Alberto Veſputio faſcinant equos,
Thorax militaris ex vngulis equi. certò ſibi perſuadentes, ita tutiores in bello fore: faſcinant autem hoc modo: Ignem parant ex
ramis cuiuſdam herbæ, quo equum immergunt, verba quædam interea murmurantes, mox equum
totum inungunt vnguento quodam tenui, eoque modo quindecim aut viginti diebus equum pe- H
neſſe cuſtodiunt, nec ab vllo alio videri volunt. Habuere & partes quædam equi vſum in bello,
nerui, corium, pili & vngulæ. Sauromatæ (referente Pauſania in Atticis) qui plurimos equos
alunt, vt dictum eſt, & non ad bellum tantùm vtuntur, ſed etiam dijs immolant, & cibo adhibent;
vngulas colligunt, purgant & diuidunt ad ſimilitudinem ſquamarum in draconibus, aut inciſionum in viridi fructu piceæ; deinde perforant, & neruis equorum boumq; conſuunt ad vſum thoracum (ad hanc plane ſimilitudinem ferrei hodie fiunt thoraces, ex ferreis annullis compacti,
zacchos vocamus) qui quidem Græcanicis nec inelegantiores, neq; infirmiores ſunt: facilè enim
Neruorum vſus. ictus tum cominus inflictos, tum telorum eminus ſuſtinent. Neruorum verò equinorum non is
tantùm quem diximus vſus fuit, ſed etiam in arcubus, quod diſcimus ex hoc Philoctetis vete-
De Ponto lib. 1. Elegia 2. ris Tragici:

Tendimus neruo Tela reciproca, Concita equino.

Meminit eiuſdem quoq; vſus Ouidius, inquiens:

At ſemel

A *At semel intensus neruo leuis arcus equino*
Vincula semper habens irresoluta manet,

Meminit & Accius apud Varronem: *Reciproca tendens neruo equino concita tela.* Contexuntur inde etiam funes. De corio frontis & iubæ pilis sic scribit Herodotus: *Aethiopes qu sunt in Asia, pleraque arma quæ Indi gestabant, pellesque frontium equinarum, cum auribus atque iubis in capitibus, vt ipsæ iubæ pro cristis essent, & hirtæ aures equinæ rigerent.* Prisci verò Græci ex caudæ equinæ pilis, confectis cristis superbiebant, cuiusmodi & Achilli, alijsque heroibus Homerus imponit, implicitas aureolis cincinnis. Hinc ἱπποκορυστὴς, & ἵππουρις, qui tales galeas habet, vt antea dictum est. Meminit huius vsus quoque Theocritus de Syracusis loquens, ----- ἱππείαις δὲ κόρυς σκιπάζουσιν ἐθείραις, id est, & equinæ iubæ galeam inumbrant: Mos ni fallor ad Italos peruenit. Nam & Virgilius inquit: *Aere caput fulgens, cristaq; hirsutus equina.* Et Claudianus in Gigantomachia de galea Martis: *Lib. 7. Cristæ ex pilis.* *Aeneid. 10*

--------Splendidor igni
Aureus ardescit clypeus, galeamque nitentes
Arrexere iubæ.

B Eædem equorum setæ tum de cauda, tum de iubis ad balistas vtiles asseruntur, licet arcus vel balistæ cæteraque tormenta, ni funibus neruilibus intenta, nihil prodesse dicantur, vt ait Vegetius. Turcarum vexilla non indigent renouatione; quandoquidem signorum militarium vicem supplent referente Petro Bellonio equinæ caudæ pili varijs coloribus infecti, extremę hastæ affixi. Ne verò setę istæ è manibus elabantur, lubet hoc loco alios quosdam earum vsus recensere. Tradit idem Bellonius, mulieres in Turcia vulgatiores velum sibi hinc contexere, quo faciem tegunt. Et alias inquit lyras Aegyptiorum ex singularibus istiusmodi pilis non cõtortis fides habere, esse autem vel singulas, vel ad summum binas. Ex eisdem setis tendiculæ fiunt siue laquei ad capiẽdas aues, necnon funiculi siue lineæ ad capiendos pisces, ὁρμιὰς Græci vocant. Multi hosce Homeri versus de iride: *Li. 4. de re milit. L. 3. Obser. c. 25. Alij vsus pilorum. Lib. 2. Obs.*

Ἡ δὲ μολυβδαίνῃ ἰκέλη ἐς βυσσὸν ὄρουσεν
Ἥ τε κατ' ἀγραύλοιο βοὸς κέρας ἐμβεβαυῖα,
Ἔρχεται ὠμηστῇσιν ἐπ' ἰχθύσι κῆρα φέρουσα, id est,
Ipsa autem glandulæ plumbeæ similis in profundum dilapsa est
Quæ in agrestis bouis cornu posita
C *Descendit crudiuoris piscibus mortem ferens.*

Ita accipiunt, vt putent veteres boum crinibus ad hamorum funiculos conficiendos fuisse vsos, sed errant hi, inquit Plutarchus, nam setis equinis vtebantur masculis, cùm equarum caudæ vrina madefactæ setas habeant inualidas. Meminit eiusdem rei decimoseptimo problemate de causis naturalibus. Fiunt & hodie ex setis istis cribra, quod Gallorum inuentum esse Plinius asserit. *Criborum* (inquit) *genera Galli è setis equorum inuenere.* Tota verò nunc ferè Germania caudis equorum pectines barbę & capillorum sordidos detergit, vt scribit Iacobus Dalechampius in scholijs suis ad ca 45. li. 9. Plinij: Nostri verò penicilli abstersorij ex suillis setis constare videntur; longè enim & crassioribus & durioribus pilis cõstãt, quàm vt equinas setas esse liceat suspicari. Mirum omnino, & penè fidem non habet, quod de equinis setis narrat Gaspar Balbus in itinerario suo in Indiam Orientalem. Est autem hoc: Naue, vt fit, à procellosis fluctibus quassata, vel ad scopulos allisa, vt aquam per rimas admittat, vnus ex peritioribus nautis, in mari se submergens, baculum quendam, cui affixę sunt istiusmodi setæ, eousque nauis fundo affricat, donec occulta quadam vi illæ à rima absorbeantur. *Li. de solertia animal. Cribra setacea.*

D

VSVS IN VENATIONE.

EQVOS venationi aptos κυνηγετικὰς Græci vocãt. Oppianus author est mares ad venationis vrum pręstare fæminis duplicem ob causam, videlicet quòd hæ minus celeres sint ad longos per nemora cursus, & quòd equi eis adhinnientes, feris se prodant. sed vtraque ratio friget; nam equa celeritate, cursuq; longiore equos nonnunquam vincit, quemadmodum de Scythis dictum est, & non hinnient equi, nisi equabus permisceantur, quod temerarium foret. Budæus ait in venationibus habere oportere equos Pegasidas (id est celerrimos) ad desultoriam vicissitudinem è fesso in recentem assiliendi. Ob eandem celeritatem vtebantur olim veredis, nam & hi cursu sunt pernices. Testis huius vsus est Martialis: *Qui ad venationem præstent. Veredi celeres equi.*

Stragula succincti venator sumæ veredi, Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Et aliàs rursus:

Parcius vtaris moneo rapiente veredo Prisce, nec in lepores tam violentus eas.

Sæpe ſatisfecit prædæ venator, & acri
Decidit excuſſus nec rediturus equo.
Inſidias & campus habet; nec foſſa, nec agger,
Nec ſint ſaxa licet, fallere plana ſolent.
Non deerunt qui tanta tibi ſpectacula præſtent
Inuidia fati ſed leuiore cadunt,
Si te delectant animoſa pericula, Thuſcis
Tutior eſt virtus, inſidiemur apris.
Quid te frena iuuant temeraria? ſæpius illis
Priſce datum eſt equitem rumpere quàm leporem.

VSVS IN ITINERE FACIENDO.

Equi hodœporici.

HODOEPORICOS equos vocat Pollux, quibus communiter in itinere faciendo vtimur: nos itinerarios, vt Cælio placet, dicere poſſumus. Ab his puto differunt, quos δρόμικυς vocabant, quaſi curſores, cùm tamen curſores potius non dicamus qui ijs vehuntur, quos Latinis veredarios à veredis nuncupari ſcribit Cælius ex Procopij interprete. Veredos (inquit) ſi non aberret interpres, aliàs æris non multi, apud Procopium Perſici belli ſecundo libro, equos vocat publicos. At Grocopius veredarios intelligere videtur eos qui celeriter equis inuecti regũ literas prouehunt. *Veredarij qui.* Alij à caballis caballarios dicunt. Fuiſſe autẽ iſtiuſmodi equos publicos in hoc vſu, docemur ex Ammiani Marcellini his verbis. *Tranſeo quod quidam per ampla vrbis ſpatia ſubuerſoſq; ſilices ſine periculi metu properanter equos velut publicos, ſignatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanquam prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem vt ait Comicus, domi relicto.* Tota penè Europa poſtas vocat quaſi poſitos collocatoſq; certis in locis & ſemper in procinctu excubantes: vt recentes ſubinde habeant. Lege autem cautum eſt, ne quis ijs præter armillatos curſores niſi iuſſu præfectorum aut magiſtratuum vtatur: Cælius hanc impetratam facultatem, tractatoriã vocari ſcribit. In Gallia teſte Budæo chartulam accipiunt publico chirographo ſubſcriptam. *Poſtæ.* Contrà rotulatores ibi vocantur publici curſus præfecti, nobis magiſtri poſtarum, Firmico curioſi, quamuis curſores legendum eſſe velint. *Curioſi qui.* Nihil autem mutandũ eſſe cõſtat ex rubrica de ijs in codice Iuſtiniani, & in vita Chryſoſtomi legimus. ἑλκόμενος ὑπὸ τȣ̃ κȣρίωσȣ τῆς πολεῖος ἐν μέσῃ τῇ πόλει. Inuenio & apud Varinum ταχυπώλων, exponi, ταχεῖς ἵππȣς ἐχόντων. Curſores iſtos publicos intelligit Manilius, cùm canit:

Quamuis extremo citius reuolauerit orbe Nuncius, extremum vel bis penetrauerit orbem.

Sunt qui Pegaſarios curſores dicunt, & equos item Pegaſidas à Pegaſo alato equo, quod perniciſſimo curſu breuiſſimi temporis ſpatio longhiſſimum iter ſubinde per ſtationes mutatis equis cõficiant ac quodammodo volare videantur. *Equi pegaſides.* Commendantur ad hoc Turcorum caballi, teſticulis vt plurimùm ademptis, canthetios, vt diximus, vocãt, perniciſſimi, nec non & placidi, quales in vijs, hoc eſt itineribus probari Varro quoq; prodidit, ideoq; diſcrimen maximè inſtitutum, vt equi caſtrarentur. In Italia & Gallia multiſq; alijs regionibus decimo quoquo miliari iſtiuſmodi dromici equi ſunt diſpoſiti. *Lib. 2. c. 23.* Scribit verò Paulus Venetus Magni Cham regis Tartarorũ emiſſarios & nuncios ſuas manſiones habere diſpoſitas per vigintiquinq; miliaria vſq; ad extremos imperij limites, ita vt in locis etiam vaſtis alioquin & deſertis huiuſmodi diuerſoria triginta aut quadraginta miliaria diſtantia reperiantur. Conficere autem ſic diſpoſitos equites vno die ducenta aut trecenta miliaria, relictis ſubinde equis feſſis & recentibus ſubſtitutis, Budæus in pandectis tradit antiquos non equis expeditis, vt hodiè ſed vehiculis vſos fuiſſe: vnde (inquit) curſus vehicularis qui publicus dicitur li. 12. Cod. idq; planum fieri ex Plutarcho in Galba, his verbis: *Nymphidius verò non mediocri indignatione affectus eſt, cùm conſules ſeruos publicos deſtinaſſent, quibus ferenda ad Imperatorem ſenatus conſulta præberent, quibus ſcilicet ipſis ea quæ diplomata appellantur, ideo dari ſolent, vt ijs litterarum agnitis ciuitatis magiſtratus tabellariorum curſum accelerent, in commutatione vehiculorum ac iis deductoribus.* *Curſus vehicularis.* Iulianus Imp. in epiſtolis: ἕξει σε ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον ἑνὶ καὶ παρίππῳ. Idem alibi, χρῆσαι δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι στρατοπέδȣ τȣ̃ ἐμȣ̃, καὶ ἑνὶ παρίππῳ. Ducet te autem currus publicus, vno vtentem vehiculo, & parippo vno. *Parippus quid.* Quid ſit autem parippus, videbis in lege quarta de curſu publico & angarijs & parangarijs lib. 12. Codicis: vbi parphippus pro parhippus legitur ab interpretibus poſt Accurſium. *Paraueredus.* Ibidem paraueredus pro eodem dicitur, hoc eſt qui veredo vno ſuper numerum vtitur diplomate comprehenſum, vel ſuper numerum ſolitum, vt in ſuperioribus exemplis Iuliani principis. Hucuſque Budæus. Cæterùm publicum

A blicum hunc equorum cursum antiquum & è fisco fuisse disertè ostendit Vvolfgangus Lazius medicus & Romanorum regis historicus. Pertinebat ad fiscum principis (inquit) & cursus publicus Et mox paucis de massa auri & argēti interpositis: Cursus fiscalis à fisco quemadmodum denominatus erat, ita sub fisco eiusq; quæstore fuit, cuius cursus vestigia in Cameris Austriæ principū videmus, in veredarijs illis quos vulgò Camerpotten, id est fisci tabelliones vocamus, qui & ipsi acceleratis itineribus in prouincias ablegantur, & mutatis ad festinationem iumentis cursum perficiunt, quemadmodum qui Postam, vt nos loquimur, equitant: qui cursus publicus olim & clauicularis appellabatur. Meminit verò cursus fiscalis Aelius Spartianus in historia Hadriani: *Statim cursum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere grauaretur. Ad colligendam autem gratiam nihil prætermittens, infinitam pecuniam quæ fisco debebatur, priuatis debitoribus, in vrbe atque Italia, in prouincijs verò etiam ingentes summas remisit.* Porrò meminere cursus publici subinde inclinatis imperij authores, cùm de equis dispositis & mutatis ad festinationem iumentis loquuntur. Capitolinus de Pertinace: *Deinde præfectus cohortis à M. Aurelio Imp. & præside Syriæ, quod sine deplomatibus cursum vsurpauerat, ab Antiochia ad legatum suum ire coactus est.* Ammianus Marcellinus li. 20. *Cuius post abitum bene Iulianus cogitans, & prudenter, sciriq; volens quòd præsenti pepercisset, charitates eius cum re familiari intacta, publico cursus vsu permisso ad Orientem redire tutius imperauit.* Et

Lib. 2. comment. reip. Rom.

Cursus fiscalis.

Cursus clauicularis.

B iterum li. 21. *Quo rumore perculsus præfectus prætorio Taurus, vt hostem vitans externum, maturè discessit, vectusq; mutatione celeri cursus publici, transitis alpibus Iulijs, eodem ictu Florentium ibidem præfectum secum adduxit.* Idem li. 20. clauicularem hunc cursum appellat: *Quo textu ad Comitatū perlato lectoq; Iulianus contemplans rationales querelas, cum familijs eos ad Orientem proficisci præcepit, clauicularis cursus facultate permissa.* Meminit huius cursus & Sidonius Apollinaris li. 1. epist. ad Heronium: *Egresso mihi Rhodanusiæ nostræ manibus, publicus cursus vsui fuit, vtpote sacris apicibus accito, & quidem per domicilia sodalium propinquorumq;.* Recenset & Codex præfecturarū Scoti curiosum vnum cursus publici. Cassiodor. li. 5. Variarū in epist. Theodorici regis ad Mannilam Saionem, cursum publicū & equos cursuales magisterio officiorum subijcit, & huic in formula magisterij scribit lib. 6. *Veredorum quinetiam opportunam velocitatem quorum status semper in cursu est, diligentiæ suæ districtione custodit, vt solicitudines nostras quas consilio iuuat, beneficio celeritatis expediat.* Sunt verò qui initia huius cursus, alij quidem à Cyro, alij à Xerxe, regibus Persarum, alij deniq; ab Augusto petant, veluti Tranquillus. Xenophon quidem li. 8. videtur Cyro ascribere; quem refert videlicet, vt celeriùs sentiret ea quæ maximis locorum interuallis distabant, stabula

Cursus publici initiū.

C equorum tantum separata fecisse, quantum itineris die vno equus facere posset. Quibus locis non solùm equos constituerat velocissimos quosq;, verum etiam equorum custodes, quibus & virum addiderat, qui esset aptus ad literas accipiēdas, quæ ferebantur, easq; tradendas: quiq; reciperet equos defatigatos atq; homines, & alios recentes substitueret. Atqui Herodotus, antiquus & ipse author, in Vrania, initia huius per equorum mutationem festinantiæ, à Xerxe Persarum rege deducit, in illa memorabili fuga Persarum, cùm victi à Leonida & Themistocle in Græcia, non sine dedecore fugam domum maturassent. Trepidum quippe & omnia timentem Xerxem, equites per interualla sic disposuisse, diei itinere ab inuicē remotos, vt sicubi Græci Persas insequi cogitarēt, primus indicare secundo, secundus tertio posset & ita in infinitū. Quòd verò Augustus quoq; Cæsar hunc cursum instituerit, vel saltem renouauerit intermissum, aut in ordinem deniq; redegerit (quod nostra memoria Maximilianum constat Cæsarem fecisse) testatur Sueton. in Augusto, ita scribens: *Et quò celerius ac sub manum adnunciari cognosciq; posset, quid in prouincia quaq; gereretur, iuuenes primùm modicis interuallis per militares vias, deinde vehicula disposuit. Commodius id visum est, vt qui à loco ijdem perferunt literas, interrogari quoq;, si quid res exigat, possent.* Hęc Tranquillus: à quo videtur T. Liuius dissentire, qui multò ante Augusti tempora, huiusmodi mutationis iumē-

D torum, accelerationis gratia, atq; equorum dispositorum apertè meminit: Siquidem li. 6. dec. 3. ita scribit: *Romanis Tragillanus nuncius, diem noctemq; itinere continuato, ingentem attulit terrorem, tumultuosius quàm allatum erat, cursus hominum affingentium vana.* Et rursus li. 7. quartæ dec. *T. Sempronius Gracchus longè tunc acerrimus iuuenum ad id delectus, per dispositos equos propè incredibili celeritate ab Amphissa (inde enim est dimissus) die tertio Pellam peruenit.* Idem lib. 2. quintæ decadis. *Legati qui repentè aliquò mitterentur, singula iumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant.* Ex quibus luce clarius apparet, longè ante tempora Augusti Cæsaris cursum publicum Romanis fuisse vsurpatum. Qui quanto semper vsu huic populo extiterit, hi declarabunt authores, qui eius res gestas annotarunt: quos inter nominatissimus Cor. Tacit. in vita Iulij Agricolę ita scribit: *Supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nunciata constabat, nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret.* Herodianus lib. 2. historiæ Augustæ, de Macrino fugente locutus: *Famam quoque (ait) suæ fortunæ præueniens: quippe ingenti studio commilitones vehicula vrgebant, quasi Macrino adhuc rerum potiente magnis de rebus mitterentur.* Sic Ammianus Marcelli-

nus lib. 14. scribit. *Pandente itaq; viam fatorum sorte tristissima, qua præstitutum erat eum vita & imperio spoliari, itineribus interiectis per mutationem iumentorum emensis, venit Patouionem oppidum Noricorum, vbi reseratæ sunt insidiarum latebræ omnes*: Et subdit: *Inde alijs super alia vrgentibus literis, extra & decem vehiculis publicis, vt præceptum erat, vsus, relicto palatio omni præter paucos thori ministros & mensæ quos aduexerat secum, squalore concretus celerare gradum compellebatur.* Idem li. 15. sequenti: *Nondum apud Noricum exuto penitus Gallo, Apodemius quoad vixerat, igneus turbarum incensor, raptos eius calceos vehens, equorum permutatione veloci, vt nimietate cogendi quosdam extingueret, præcursorius index Mediolanum aduenit*: Et iterum sub finem li. 21. de concilijs episcoporum tractans, quæ sub Constantio Cæsare multa celebrata sunt: *Christianam religionem absolutam & simplicem anili superstitione confundebat, in qua scrutanaa perplexius, quàm componenda grauius, excitauit dissidia plurima, quæ progressa fusiùs aluit concertatione verborum, vt cateruis antistitum iumentis publicis vltro citroq; discurrentibus per Synodos quas appellant.* Huius historiæ cursusque publici meminit & Eusebius in vita Constantini. *Hoc vnusquisque dum enititur, occupat alios Imperatoris libello. Hic Hierosolymam eundum esse properè dixit: ita Phœnicia profecti, opera publica ad cursum vsi sunt.* Cæterùm non solùm Constantini sæculo cursum publicum fuisse in vsu, verum etiã sub Zenone & Anastasio per Sueuiam quoq; parochos fuisse, colligi potest ex his verbis Cassiodori li. 5. Variarum, in epist. Theod. regis ad Seuerianum V. S. Sueuiæ præpositum: *Iudices quoque prouinciæ, vel curiales atq; defensores tam de cursu quàm de alijs rebus illicita dicuntur possessoribus irrogare dispendia.* Veredi qui à cursu Græcis dromanarij, latinè cursuales proprio nomine appellabantur: de quibus Cassiodorus li. 14. sacræ hist. *Inuenit Theodosius* (inquit) *quendam virum animo habituq; corporis fortissimum, qui tanta velocitate veredos agebat, vt tribus diebus ad terminos Romanorum, & Persarum, & rursus totidem remearet ad Constantinopolim.* Porrò huic Palladius erat nomen: vnde nimirum Palladij equi dicti sunt Iureconsultis & paraueredi, parangariati. Meminit veredorum idem Cassiodorus li. 2. Variarum cognitionum, in epistola Teodorici regis ad Dromanarios. *Et ideo comitis sacrarum largitionum nostra præcepit authoritas, vt in Hostiliensi loco constituti debeatis, quatenus fiscali humanitate recreati, excursus cum veredarijs per alueum Padi more solito faciatis: vt dimisso labore equis publicis debeat subueniri: quando cursus vester non atteritur, qui per vias liquidas expeditur.* Et iterum lib. 4 eiusdem: *Illustris & magnifici viri Comitis patrimonij suggestione comperimus, Dromanarios viginti & vnum de constituto numero mortis incommodo fuisse subtractos.* Idem li. eodem in epist. ad Godiscalcum Saionem: *legatorum itaque vestrorum suggestione comperimus, cursuales equos frequenti vsurpatione fatigari. Et quos nos publicis necessitatibus cupimus custodiri, in vsum cognouimus priuatæ voluntatis assumi.* Et iterum lib. 5. *Excedentium improbam præsumptionem tali te præcipimus districtione resecare, vt siue Gothus sit aut Romanus qui sine nostra aut eorum quorum interest euectione veredum præsumit attingere, per vnum equum centum statim solidos à te cogatur exoluere. Et de illis quoque pari securitati censemus qui supra euectionum numerum, cursuales equos vsurpare præsumunt.* Caballatio, à caballis videlicet quo nomine cursus publicus apud Francos nominabatur, vt appareat, non minus & hunc morem dispositorum equorum in cursu publico à Romanis ad Francos peruenisse. Iureconsulti lib. 12 Cod. tit. de annona militari, Caballationis verbo vtuntur pro munere publicos equos alendi ad cursum publicum, quod modò Pustæ magisterium vocatur. Luidbrandus Ticinensis, quem sub Othonibus floruisse constat, caballicatarum literarum meminit, nimirũ alludens ad eas literas quas cursores publici in caballis per itinera mutatis perferebãt. Sed placet authoris huius verba inserere, quæ libro historiæ eius tertio extant, c. 14. *Arnoldus Boiariorum & Charentanorum dux, cum non multum ab Italia longè distaret, collectis copijs, quatenus Hugoni regnum auferret, aduenit. Qui Tridentinam ea ex parte primam Italiæ Marchiam pertransiens, Veronam vsq; peruenit. In qua à Milone comite atq; Rhaterio episcopo libenter suscipitur. Quod rex Hugo vt audiuit, collecto exercitu, ei obuiam iuit: cumq; eodem peruenisse, & caballicatus, vt vulgò aiunt, circumcirca dirigeret &c.* Cæterùm parangaria Persica voce cursus publicus vocabatur, & parauerdi propriè dicebantur, qui vltra ordinariam cursus publici functionem negotiatoribus & alijs inseruiebant, qui absque diplomate hunc vsurpabant. Equidem extant nobis Austrijs omnes illæ quatuor cursus accelerari rationes. Primò namq; fiscus habet suos cursores & veredos, quos appellamus fisci tabelliones: deinde & equites mutatis iumentis literas in aula & ex aula Regis in Italiam & Belgas vsque celerrimo itinere perferunt. Manet & tertium genus potissimum in Hungaria & Austria inferiori, quod per vehicula velocia vsurpabatur. Sunt & paraueredi, de quibus locus Cassiodori lib. 5. Variarum est accipiendus: *Parauerdorum subuectiones exigere eos, qui habent veredos adscriptos, prouincialium querela comperimus, quia nullum planè sinatis præsumere: quando per turpissimos quæstus & possessor atteritur, & commeantium celeritas impeditur.* Præterea quemadmodum ratio cursus publici quandam sub fisco eiusq; præfecto quæstore candidato fuerat (quem vel Cancellario nostri temporis, vel Cameræ superintendenti cõparauimus) ita in hãc

Palladij equi.

Caballatio.

Caballicatæ literæ.

Parãgaria. Parauereaus.

vsque

A vſq; diem poſtam hi dirigunt ; ſoletq; illius magiſter ſiue præfectus cùm Cameræ Imperialis iudicis in Germania, tùm cancellarij cameræq; ſuperindentis dicto audire: & literas in curſu publico allatas his ipſis, quod diximus, viris & non alijs, reddit. Deniq; ſunt in curſu noſtro publico, veluti & olim erant, Saiones, ſiue curioſi, parochi, portitores, tabellarij, tractatorens, hippocomi & parippi. Curioſi qui poſterius Saiones à Theodorico rege Gothorum regnante in Italia cognominati ſunt, hodiè magiſtri poſtarum, quorum ſubinde meminit Caſſiodorus in libro variarum cognitionum. Codex præfecturarum vnum generalem curioſum curſus publici enumerat, & per ſingulas prouincias ſingulos. Erant autem non multum inferiores his, quos tempore Valentiniani primi, Gratiani, Theodoſij & Honorij, agentes in rebus vocabant Romani. Præerant autem curſui publico & negocia principis per curſum publicum expediebant, & res omnes ad præfectos prætorio, curiamq; principis referebant: vnde & nomenclatura illis acceſſit: quales hodiè Turcarum tyranno vocantur Zauſij: & ſi volumus ad noſtram transferre rempublicam, quales penè ſunt apud nos qui vocantur nuncij cameræ. Caſſiodorus lib. 4. in epiſt. Theodorici regis ad Godiſcalcum Saionem ita ſcribit: *legatorum atque noſtrorum ſuggeſtione comperimus, curſuales equos frequenti vſurpatione fatigari.* Et ſubdit: *Nullum præterea Saionum diſcurſus facere patiaris, ſed ad cauſam, ad quam* B *directus fuerit, vno tantùm itinere permittatur accedere, vel redire: quibus in ſuperiorem mulctam cadat interdicta frequentia parippororum. Quinctiam onera centum librarum nullus excedat. Expeditos enim properare mittendarios volumus, non migrare cenſemus.* Parochi tametſi noſtro ſeculo, qui olim Chorepiſcopi erant, nominantur, erant tamen Romanis in publico curſu manſionum præfecti, qui & equos diſpoſitos & cibum currentibus præbebant, quales hodiè ſunt, qui inferiores poſtæ magiſtri dicuntur. Meminit M. Tull. Cic. li. 13. Epi. *Ariathes Ariobarſani filius Romam venit: vult opinor regnum aliquod à Cæſare emere: nam quomodo nunc eſt, pedem vbi ponat in ſuo, non habet. Omnino eum Seſtius noſter parochis publicis occupauit. Quod quidem facilè patior. Veruntamen quod mihi ſummo beneficio meo magna cum fratribus illius neceſsitudo eſt, inuito eum per literas, vt apud me diuerſetur.* Huc alludit & Horatius primo ſermonum.

Proxima Campano ponti qui villula, tectum Præbuit: & parochi quæ debent ligna ſalemq;.

Et iterum. —— *Vertere pallor, Tum parochi faciem.* Vbi Porphyrio in commentarijs, parochos diſpoſitos in via, ligna & ſalem ijs præbere ſolitos ſcribit, qui reip. cauſa peregrinabantur, aliàs Copiarij dicti. Atq; inde factum eſt, vt metaphoricè omnes qui publicos cibos miniſtrabant, non quidem veredarijs, ſed in ciuitatibus paſſim, parochi ſint appellati. Hinc eſt illud Pomponij Læti C in Conſtantino. *Qui comitibus & ducibus pro augmento imperij conſenuerant, dabantur agri villæque vt neceſſaria ſuppeterent, quoad viuerent, parochias vocabant.* Meminere in hoc ſignificatu parochorum & iureconſulti in Authenticis Iuſtiniani, his verbis: *Coloniarum ius eſt* (inquiunt) *veluti ſi domum valentem centum ſolidos & præſtantem penſionem ſolidorum decem, aliquis acceperit ab Eccleſia, vel pro ea ſolidos tres ſingulis annis ſe daturum penſionis nomine, vbi eam redemerit fortè minori pretio, ſpondeat. Iſte autem appellatur parochos.* Fuerunt & parochi alia voce Græcis dicti paranymphi, qui ſponſam ducebant, vt Suidas ſcribit. Vnde ſcribit Pauſanias, cùm noua nupta ad ædes mariti deduceretur, in currum aſcendere ipſam ſolitam, & in eius medio collocatam, ab vna parte maritum, ab alia parochum, qui ſibi affinitate proximus eſſet. Cæterùm quod vox iſta poſtea Chorepiſcopis ſit tributa, arbitror ex eo factum, quòd publicum cubum, hoc eſt, ſacram Euchariſtiam adminiſtrarent ijs, qui illis in cura animarum ſubiecti eſſent. Vnde legitur in Canonico iure, decē homines facere parochiam. Tabellarij ſerui curſus publici appellabātur, qui in veredis ſiue equis diſpoſitis currebant, à tabellis duplicatis, hoc eſt, diplomate dicti, quo erant inſigniti, cuiuſq; authoritate & inſpectione curſum vſurpabant. Meminit Herodianus lib. 3. hiſt. *Quare tabellarios aliquot ex his qui literas imperatorias perferunt, fidiſsimos ſibi homines, cum literis mandatiſque ad eum* D *mittit.* Et iterum li. 4. *Has igitur literas, vt mos eſt, cum reliquis obſignatas dat ignaris qui ferrent tabellarijs. Illi conſueta vſi itineris celeritate, ad Antonium perueniunt; quo ille potiſsimùm tempore ad aurigandum ſe parabat, ac iam currum conſcenderat: ita ei reddunt integrum epiſtolarum faſciculum, in quibus erant & literæ quæ ad Macrinum pertinebant.* Huc pertinet & locus Iulij Capitolini in Marco philoſopho & alter Marcellini li. 22. qui ſic habet: *Additiſq; feſtinando itinere noctibus, prouinciarum militiæque rectoribus inſinuare noui principis ſcripta, omnibuſque ſententijs occultius ſciſcitatis remeare velociter cum reſponſis, vt comperto quid in longinquis agatur, principatus roborandi matura conſilia quærantur & cauta. Hæc tabellarios fama præueniens, index triſtium caſuum velociſsimè prouincias volitabat.* Tractatores qui habebant tractatoriam licentiam adducēdi equos in curſu publico: de quibus iureconſulti duodecimo Codicis titulo de tractatorijs & ſtatiuis. Hippocomi qui equos diſpoſitos in manſionibus curabant, ἀπὸ τοῦ κομέειν, id eſt, nutriendo, recenſentur iure conſultis in l. non patimur, libr. 12. Codicis. Parippi qui præter numerum in tractatoria comprehenſum, vehicula & equos agebant: quod noſtro tempore, qui aliquo loco ſunt, & aliquo accelerant,

Saiones. Curioſi. Parochi. Copiarij. Paranymphi. Tabellarij. Tractatores Hippocomi. Parippi.

rant, in vſu habent. Meminuerunt Iureconſulti eodem duodecimo Codicis in l.parhippum, licet falsò parphippum legatur. Meminit & Suidas in dictione παριππεύσαντες. Fit mentio quoque parhipporum hoc ſignificatu à Caſſiodoro lib. 5. Variarum. *Et de illis quoque pari ſecuritate cenſemus, qui ſupra euectionum numerum curſuales equos vſurpare præſumunt: parhippis quin etiam non vltra centum libras iubemus imponi.* Atque hæc cùm de curſu publico, tùm de fiſco, ſub quo is curſus & equi diſpoſiti fuerunt: Pertinent ad curſum publicum & Stratores: hi erant, quos Princeps mittebat ad ciuitates, neceſſitate aliqua, quibus in curſu publico parochi cogebantur mutare equos. Hæc itaq; omnia Lazius,ex quibus luce clarius eſt, veteres non ſolis vehiculis vſos in publico curſu, ſed etiam equis, imo etiam ſæpius equis quàm vehiculis, quibus, vt ego conijcio, vtebantur cum curſuri numero equos ſuperarent.

Stratores.

E

VSVS IN TRIVMPHIS.

QVANTA exiſtimatione & vſu Romanis triumphus fuerit, ijs manifeſtum eſt, qui Liuij decades legerint, & Taciti Auguſtam hiſtoriam, cum alijs claſſicis Romanæ Reipublicæ authoribus, quiq; tam diuerſos antiquiſſimos numos examinauerint, in quibus victores de ſuis victorijs triumphantes ſe poſteritati depinxerunt, triumphali curru inſidentes. Quàm difficulter etiam ad triumphos admittebantur, quin tametſi res maximas pro emolumento Romani populi geſſiſſent, niſi publico Senatus decreto, & omnium calculis, vt oſtendit Liuius libro primo quartæ decadis. Triumphorum autem quinq; diſcrimina fuiſſe inuenio, videlicet,per currum quadriiugorum equorum,per vnum equum ſolum,cui triumphans inſidebat, per quadriiugos elephantos (de quo ſuo loco) caſtrenſem,& imaginarium: qui nouiſſimi,eo triumphi nomine vix digni: & qui cum elephantis fiebat,erat rariſſimus Priores duo,triumphi nomine præcipuè intelliguntur,ſed qui curru fiebat quadriiugorum equorũ,magnus cognominabatur,& propriè triũphus dicebatur: alter qui vno fiebat equo,dicebatur paruus, & ouatio. Ouationem autem dicebant,non ceu ouationem, id eſt clamorem Parthicum, ſicuti multi putauere, tametſi ouantes illam canenteſq; tranſmittant,vt Plutarchus inquit,ſed quia cùm in magno triumpho & plena victoria bos,in ouatione immolari ouis conſueuerit:Qui ouationem merebatur,vno equo vtebatur, & à plebeis vel equitibus Romanis deducebatur ad Capitolium, & de ouibus ſacrificabat,quamuis Sabinus Maſſurius pedibus ingredi ouantem dicit,non ſequentibus eum militibus,ſed vniuerſo Senatu. Qui autem triumphabat, equis albis vtebatur quatuor & Senatu præeunte in Capitolium de tauris in eo ſacrificabat. A principio vrbis,non curru triumphali, nec equo vehi triumphantes,ſed pedibus incedere aſſueuiſſe:poſtea equo vectos,demum curru quadriiugo triũphaſſe ſcribit Alexander ab Alexandro: Sabellicus tamen ex Dionyſio tradit Romulum Acrone Cenienſium rege vita & armis ſpoliato, purpura indutum, caputq; laurea præcinctum, quadriiugo curru vrbi inuectũ, expreſſamq; tum primùm legitimi triũphi formam, miraturq; à Liuio id prætermiſſum: & propterea forſan (inquit) Plutarchus in Poplicola, Valerium Conſulem tradit victis Hetruſcis Tarquinium reducere tentantibus,triumphantem inde primum Conſulum quadriga vrbem inijſſe, eamq; rem auguſtam ſpeciem, & magnificam, non odioſam præbuiſſe. Contrà Robertus Valturius Romulũ non rectè à Dionyſio dici ſcribit, curru eſſe vſum, & ex eo quòd Romuli ſtatuæ ſpolia ferentes,pedeſtres fuerint,pedeſtres quoq; eius triumphos arguit; poſtmodum verò Tarquiniũ Priſcum huiuſmodi currus & equorũ quatuor formam & magnificentiam triumpho ſtatuiſſe memorari, ab Hetruſcis tamen prius ſumptam & in vſu habitam; affirment licet (inquit) alij Poplicolam primum in curru tali pompa triumphaſſe, quàm & ipſam vt maiorũ legibus plurimis, & maximis ducibus conceſſam,ſic nonnullis ademptam denegatamq; non ſine maximis rationibus inuenio,ſic Valturius. Ego autem haud falsò id à Dionyſio ſcriptum exiſtimo. Romulum enim quatuor albis equis triumphaſſe, etiam Propertius aſſerit, dum canit:

Triumphorũ genera.

Triũphus magnus.

Ouatio.

Triũphandi modus.

Li.1.c.22.

Li.3.En.2.

Romuli triumphus.

Lib.11. de re militari ca. 2. & 3.

Lib.4.

F

G

H

Hinc Taciens, Ramneſq; viri, Luceresq; coloni, Quatuor hinc albos Romulus egit equos.

Quod verò albis potius,quàm alterius coloris equis triumpharent,non ſine aliquo myſterio factũ fuiſſe videtur. Liuius ad Solis & Iouis imitationem feciſſe Romanos non obſcurè indicat, Camillum ſcribens captis Veijs,ita triumphantem ingreſſum vrbem,ciues alienæ inſuetos inſolentiæ offendiſſe quòd Solis ac Iouis currum æquiparaſſe moliretur. Legimus autẽ apud Herodotum, Iouis currũ,qui in exercitu Xerxis,Xerxen ipſum præcedebat ab octo equis albis tractum.Valturius precitato loco Coſsũ & Marcellũ opima ſpolia ab hoſtibus ferẽtes,quadriiugo curru inuectos eſſe tradit Erichthonij exẽplo,qui victor quadrigam & equos quatuor primus iunxit in Gręcia.Porrò erant ipſi equi triũphantem vehentes ſuis ornamentis cõdecorati,id eſt phalerati,atq; inſuper coronati,

Cur albis equis triũphatum.

L.5.dec.1.

Lib.7.

Iouis currus.

A ronati, coronatumq; vehebant triumphantē De equis coronatis extat testimoniū Ouidij in Fastis: *Lib. 5.*

Illa datos fasces commendat, eburque curule,
Illa coronatis alta triumphat equis.

Idem alibi etiam inquit ad Augustum: *Lib. 2. de Trist. Eleg. 1.*

Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste
Inque coronatis fulgeat altus equis.

Et rursus de Germanico. *Lib. 2. de Pōto Eleg. 1.*

Te quoque victorem Tarpeias scandere in arces
Læta coronatis Roma videbit equis.

Seruius in secundo Georgicorum currum triumphātis scribit fuisse inauratum, ipsum verò triumphantem equis albis, capite lauro coronato Capitolium ascendisse. De laurea corona meminit idem poeta Ouidius in elegia ad eundem Germanicum: *Triūphantis currus. Lib. 4. de Trist. Eleg. 2.*

Tempora Phœbæa lauro cingentur, Ioq;
Miles Io magna voce triumphe canat.

Et Tibullus lib. 1. Eleg. 7.

B *At te victrices lauros Messalla gerentem*
Portabat niueis currus eburnus equis.

Sæpe & aurea induebantur chlamyde, vt testatur idem met poeta in primo de arte:

Ergò erit illa dies qua tu pulcherrime rerum
Quatuor in niueis aureus ibis equis.

Huc pertinet & hoc Tibulli. *L. 1. Eleg. 2.*

Ille licet Cilicum victas agitante cateruas
Ponat, & in capto Martia castra solo:
Totus & argento contextus, totus & auro
Insideat celeri conspiciendus equo.

Quo loco equus meo iudicio sumitur pro ipso curru triumphali. Pretiosiora quæ ab hostibus in bello parta essent, triumphantes præ se agebant, vt ex mille historijs notum est, Ouidius: *L. 2. de Pōto Eleg. 8.*

Sic fera quàm primò pauido Germania vultu
Ante triumphantis serua feratur equos.

Postmodum verò vt ornatior adhuc esset triumphus, arcus præterea erigebatur, per quem trium-C phans ingrediebatur, vt inter alios meminit Claudianus in sexto Honorij consulatu: *Arcus triūphalis. Lib. 8.*

Ast ego frenebam geminos quibus altior ires
Electi candoris equos & nominis arcum
Iam molita tui per quem radiante decorus
Ingredere toga, pugnæ monumenta dicabam
Defensam titulo Lybiam testata perenni.

Idem Claudianus triumphum pulcherrimè describit his versibus: *Lib. 6. Panæg.*

------ Talis ab Istro
Vel Scythico victor veniens Gradiuus ab axe
Deposito mitis clypeo, candentibus vrbem
Ingreditur trabeatus equis, spatiosa Quirinus
Frena regit, currumque patris Bellona cruentat
Ditibus exuuijs, tendentem ad sydera quercum
Præcedit, lictorque, metus cum fratre pauore
D *Barbara ferratis innectunt terga cathenis*
Velati galeas lauro, propiusque iugales
Formido ingentem vibrat succincta securim.

Filij triumphantium, vt legimus in oratione Ciceronis pro Murena, præsertim prætextati, in equis sedere consueuerunt. Quod si verò hostis ab vtroque consule superatus esset, ille tantùm quadriga triumphabat, in cuius prouincia res esset gesta, vt Liuij & Neronis exemplo ostendit T. Liu. his verbis: *Inter ipsos, ne cùm bellum communi animo gessissent, triumphum separaret, ita conuenit, quoniam in prouincia M. Liuij res gesta esset, & eo die quo pugnatum esset, eius forte auspicium fuisset, exercitus Liuianus deductus Romam venisset, Neronis de prouincia deduci non potuisset; vt M. Liuium quadrigis vrbem ingredientem, milites sequerentur, C. Claudius equo sine militibus inueheretur. Ita consociatus triumphus, cùm vtrique tum magis ei, qui quantum merito anteibat, tantum honore collegæ cesserat, gloriam auxit.* *Filij triūphantium. Lib. 8. Decad. 3.*

Tanto itaque gloriosius ac honoratius erat quadrigis triumphare quàm solo equo ouare: vnde dicebat Ouidius, scribens ad Ruffinum: *L. 3. de Pōto Eleg. 12.*

Credo, breuique fides aderit, geminabit honorem

 E

Filius, & iunctis, vt prius, ibit equis.

Poſtremò ex hoc Propertij pentametro,

Li.4. Eleg. 12. *Cuius honoratis oſſa vehantur equis:*

Sepultura triũphalis. diſcimus oſſa mortuorum, qui in vita ſeſe honeſtiſſimè geſſiſſent, triumphali ſepultura ſolere efferri: vbi tamen veteres libri habent, *vehantur aquis* hoc ſenſu; ſim digna quæ ob vitæ merita per honoratas aquas in Elyſium transferar: cæterùm ſi in primo ſenſu legatur, eam intelligemus elatam triumphali ſepultura ob vitam integrè caſteque actam. Sic & idem poeta ſcribit,

Lib.3. *------ Et à me*

Nata coronatis Muſa triumphat equis.

VSVS IN INSIGNIBVS.

Scutum Achillis & haſta. *Act.2.* SCVTVM Achillis inter alia inſculptum habebat ſolem cum ſuis equis: lancea verò equos ſolos. Meminit Euripides in Electra: Ἐν δὲ δορὶ φονίῳ τετραβάμονες ἵπποι ἔπαλλον, κέλαινα δ' ἀμφὶ νῶθ' ἵετο κόνις, id eſt: *Poſtremò in haſta lethifera quadriiuges equi vibrabantur, quibus niger à tergo excitabatur puluis.* Fuit verò etiam equus ex ſignis militaribus apud Romanos, vt inter alios teſtatur Plinius, vbi de aquila tractat: *Romanis eam legionibus* (inquit) *Marius in ſecundo cõſulatu ſuo propriè dicauit. Erat & antea prima, cum quatuor alijs, lupis, minotauris, equis, apris, quæ ſingulos ordines anteibant. Paucis antè annis ſola in acie portari cœperat, reliqua in caſtris relinquebantur. Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum, non ferè apud legiones vnquam hybernatum eſſe in caſtris, vbi aquilarum non ſit iugum.* Hæc ille. (*Lib. 10. c.4* *Equus inſigne Romanorum.*) De hoc equorum ſigno (inquit Robertus Valturius) (*Lib. 11. de re militari.*) nihil præclarum, nihil exploratum ſatis habeo, niſi quòd per huius animantis fortè ſpeciem cùm bellis interſit, plurimumque valeat, Martis commoditatem deſignare voluerint, tum quia præſagit hoc animal pugnam, & gloriæ & victoriæ cupidum eſt, tum quia armatos vehit, tum quia ſit velox, nonnumquam vt Martem decet, & impetu ac furore maximo plenum. (*Lib.4. Hieroglyph.*) Pierius Valerianus in poſterioribus etiam ſeculis militares quoſdam ordines, qui ſub equitum magiſtro militabant, dimidios rutili coloris equos duos in alba parma ſeſe quodammodo laceſſentes, orbe viridi, cuius luteus erat vmbilicus, interpoſito, prætuliſſe ſcribit, eoſque Mauros feroces appellatos eſſe: (*Mauri feroces.*) equos item duos dimidiatos coloris lutei, in cæruleo clypeo, quem ruber circulus ambibat, auerſos proſilientes à centro, quod luteum in medio rubræ peltæ pro vmbilico appoſitũ erat, ita vt ab ipſa pelta trames coloris eiuſdem ad rubrum vſque ambitum protenderetur, eius ordinis fuiſſe inſigne, qui ſagittarij ſeniores Orientales appellabantur. Militabant ijſub magiſtro militum Præſentiali nuncupato. Fuiſſe & luteum equum in imo parmæ ferrugineæ coloratioris, cuius vmbilicus albus rubro continebatur circulo, quem alter coloris lutei circuibat: ſecũdorum Theodoſianorum hunc fuiſſe clypeum, qui ſub eodem militum magiſtro ſtipendia faciebant. (*Sagittarij ſeniores Orientales.* *Theodoſiani ſecundi.*) Hi nimirum Theodoſij principatu in militiam adlecti. Fuiſſe denique & aliam legionem, quæ rutilum equum in cærulea parma geſtabat, in medio viridis orbis cõſtitutus, cui quadrupes toto inniti pectore videbatur: eam Conſtantiam nuncupatam, & ſub magiſtro peditum meruiſſe, Conſtantio quippe principe inſtitutam. (*Conſtantia dicta legio.*) Antonius Auguſtinus tradit dialogo ſecũdo de numis, reges Neapolitanorum in omnibus ſuis numis auerſo latere inſculptum habere equum, cum adiunctis his literis ÆQVITAS, extareque etiamnum quem equulum (Cauallotto) dicunt. (*Neapolitanorum numus cũ inſculpto equo.*) Additque ſe ex alijs intellexiſſe equum fuiſſe regum iſtorum inſigne, ſed qui vili & detrito ſtratus ephippio, id calcitrando excutere conaretur, quaſi nouum & recens expoſtulans: ephippijq; typo regem indicari. H Tiberianum oppidum Italiæ, vulgò Bagnacauallo equum etiam habet pro inſigni, velut in balneo ſe reficientem: (hoc enim vocabulum bagnacauallo ſignificat:) cum lemmate: *Ingredior Rhœbus, Cyllarus egredior.* (*Bagnacauallenſiũ inſigni.*) Gens eſt belli armorumque ſtudioſiſſima. Saxonum principes pro inſigni armorum in militaribus ſignis pullum equinum habuere, vt inter alios ſcribit Cranzius in hiſtoria Saxonum, atrum ante baptiſmum, poſt verò candidum: (*Saxonum inſigni.* *Lib.2. c.2.*) inde Oſtphalos, qui vltra, ac Vveſtphalos qui citra Viſurgum ſiue Veſarum habitant dicto. Nam equinũ pullũ (inquit) Saxones ſua lingua dixere Valem (Falem.) Hoc autem nomen in Orientalibus (Oſtphalis) euanuit, & permanſit appellatio generalis Saxoniæ, quod terra illa nouis principibus ſæpè paruit. Nam à temporibus Henrici Leonis ducatus eſt ortus Brunſuicenſis, poſtea & ille ſciſſus in aliquot principatus. In occidua verò prouincia manſit appellatio Vveſtphalorum qui equinum pullum prætulerunt. Quæ gens iam ſe Saxonicam appellari non patitur: probro ducens, ſi quis Vveſtphalum hominem appellet Saxonicum. Hæc ille, qui rurſus mox Vedekindum (alij Vitekindum vocant) (*Cap.4.*) Saxonum ducem ad fidem

A dem Christi conuersum, cùm armorum eius insignia, quæ militaribus signis præferebat, pullum equinum haberent atrum, postquam victus à Carolo Magno de tenebris gentilium errorum peruenisset in lucem veritatis, iussu Caroli Magni in album commutauisse. Ioan. Goropius Saxones ait nigrum sibi pro insigni pullum sumpsisse, quàm longissimè ab albo remotum, vt docerent se animosissimos & bellatores fortissimos esse & difficillimè frena & iugum admittere. Videmus enim nigros (inquit) equos, si nulla alba nota insigniantur, ferè indomitos manere. Spadices & glaucos quia nigredinem albedini sic habent admixtã, vt nigredo superet, à Virgilio laudantur, illi quidem ad vsum, quia faciliùs domari queant: sed ad generosum animum & freni impatientem significandum, commodiorem tesseram fuisse, pullum nigrum in clypeo gestare. Hac igitur ratione nigrum equum Saxonibus insignium loco acceptum credit: eumque, postquam à Carolo domiti essent, ac iugo Christiano subiecti, in album commutasse quo significarent, se superbiam, peruicacem & effrenem licentiam, qua perpetuò recalcitrabant, nec rectorem ferebant, moderari velle sic tamen, vt generosum animum & eius symbolum retinerent, sed mutato colore, temperatiores ac faciliores ad regendum se fore pollicerentur.

Lib. 6. Saxonicorum.
Equi nigri generositas.

B VSVS IN ELECTIONE PRINCIPIS Charinthiæ.

AENEAS Pius in capite de Charinthia libelli eius quem Chronicis Beneuenusti tanquã supplementum adiecit, de ridicula electione principis eius prouinciæ hæc scripta reliquit: Imperium Charinthiæ Australes obtinent & Archiducem appellant, cui ea regio paret. Quoties nouus princeps reipub. gubernationem init, solemnitatem nunquam alibi auditam obseruant. Non longè ab oppido S. Viti, in valle spatiosa vetustæ ciuitatis reliquiæ visuntur, cuius nomen temporis aboleuit antiquitas. Iuxta in pratis latè patentibus, marmoreus lapis erectus est. Hunc rusticus ascendit, cui per successionem stirpis id officium hæreditatis iure debetur: à dextra bos macer nigri coloris astat, à sinistra pari macie deformis equa. Frequens circa eum populus & omnis rustica turma Tum princeps ex aduersa pratorum parte procedit, purpurati eius proceres ambiunt. Vexillum ante ipsum & insignia principatus comes Goritiæ, qui palatij curam gerit, inter duodecim minora vexilla præcurrit: reliqui magistratus sequuntur. Nemo in eo comitatu C non dignus honore videtur, nisi princeps, per se ipse rustici speciem gerens. Agrestis ei vestis, agrestis pileus, calceusque & baculus in manu gestatus pastorem ostendit. Quem postquam rusticus ex lapide venientem conspicatus est, sermone Slauico (sunt enim ipsi Charinthiani Slaui.) Quis hic est, inclamat, cuius tam superbum incessum video? Respondent circunstantes, Principem terræ aduenire Tum ille, iustusne iudex est? salutem patriæ quærens, liberæ conditionis, dignus honore? Estne Christianæ cultor fidei & defensor? Respondent omnes, est & erit. Rursus ille, quo me iure ab hac sede dimouebit? At Goritiæ comes; Sexaginta denarijs abs te (inquit) locus emitur: iumenta hæc tua erunt, bouem & equã ostendens: vestimenta quoque principis, quæ paulò antè exuit, accipies: eritque domus tua libera & absque tributo. Quibus dictis, rusticus leui alapa principi data, bonum iudicem esse iubet; & surgens, iumentaque secum abducens loco cedit: princeps verò conscenso lapide, nudum gladium manu vibrans, ad omnem se partem conuertit, æquum iudicium populo promittens. Ferunt & aquam frigidam rustico allatam pileo, bibere tanquam vini vsum damnet. Deinde ad Ecclesiam Soliensem pergit, quæ in propinquo tumulo sita est, vbi peractis sacrificijs, princeps rustica indumenta deponit, paludamentumque induit; conuiuatusque D splendidè cum proceribus, in prata reuertitur, ibique pro tribunali sedens, ius petentibus dicit, & feuda confert. Hactenus ille.

Vt Carinthiæ princeps eligatur.

E

PICTVRÆ. STATVÆ.

Lib. 6.c. 9. *Apellis equus.*

APELLES (inquit Sabellicus) æmulantium ambitione ſæpè vulgi iudicio ſuperatus eſt: prouocauit inde ad naturæ tribunal, eſtque ab ea victor iudicatus in equi figuratione. Huius rei mentionem habemus apud Plinium his verbis: *Eſt & equus eius* (Apellis) *ſiue fuit, pictus in certamine quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus: namque ambitu æmulos prævalere ſentiens ſingulorum picturas inductis equis oſtendit. Apellis tantum equo adhinniuere: idque poſtea ſemper illius experimentum artis oſtentatur.* Cælius quoque ex libro ſecundo Variarum *L.13.c.39* Aeliani non procul ab initio, ſcribit, cùm apud Epheſum Macedo Alexander ſuam ipſius intuitus imaginem, pro virili ab eodem Apelle factam, non ſatis pro picturæ dignitate laudaret; fortè verò interim equus induceretur, qui ad pictum equum mirè adhinniret, tanquam verum planè ac ſpirantem, reſpondiſſe Apellem: O, rex, equus quàm tu expreſſior multò eſt, ac veritati proximior: ſed Græcè legitur, ὁ μὲν ἵππος ἔοικέ σου γραφικώτερος κατὰ πολύ: cæterùm ſi γραφικώτερος exponatur, meliore in diſcernendis picturis iudicio præditus, argutior fuerit reſponſio, & vocabuli γράφος vim exactiùs exprimet. Pinxit eodem Plinio teſte Clytum equo ad bellum feſtinantem & galeam poſcenti armigerum porrigentem. Fecit & Neoptolemum ex equo aduerſus Perſas, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Nos quoque ſupra ex Aeliano notauimus Apelli Epheſio reprehenſionem attuliſſe, quòd in palpebra inferiori equi pilos appinxiſſet: alios autem, non hoc Apelli accidiſſe, ſed Niconi dicere, cùm tamen ſcientiſſimè cæteras *Chilia.12. c.423.* partes pinxiſſet. Meminit huius picturæ etiam Tzetzes, qui item Niconen, vel ſecundùm aliquos Polygnoſtum pictorem in Pœcile porticu equum cum pinxiſſet, pilos tradit addidiſſe inferioribus palpebris per ignorantiam, cùm cætera egregiè pinxiſſet. Inter nobiles Euphranoris Iſthmij tabulas, Epheſi fuit teſte Plinio, Vlyſſes ſimulata veſania, bouem cum equo iungens: & *Lib. 35. c.11.* Athenion Maronites Glaucionis Corynthij diſcipulus pinxit in vna tabula, quaque maximè inclaruit, agaſonem cum equo. Protogenis Rhodij tabularum palmam habet Ialyſus. Eſt in ea ca- *Vlyſsis ſtultitiam ſimulantis icon.* nis mirè factus, vt quem pariter caſus & ars pinxerit. Non iudicabat ſe exprimere in eo ſpumam anhelantis poſſe, &c. abſterſerat ſæpiùs mutaueratque penicillum, nullo modo ſibi approbans. Poſtremò iratus arti quod intelligeretur, ſpongiam impegit inuiſo loco tabulæ, & illa repoſuit ablatos colores, qualiter cura aptauerat, fecitque in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo ſimi- G *Canis miraʼpictura, & equi.* lis & Nealcem ſucceſſus in ſpuma equi ſimiliter, ſpongia impacta ſecutus dicitur, cùm pingeret poppyzonta retinentem equum. Pauſon verò pictor, vt ſcribit Plutarchus in Pythiæ oraculis, iuſſus depingere equum qui ſeſe volutaret, pinxit currentem, & locatore iniquè id ferente, ridens tabulam inuertit, vt inferis ſurſum elatis partibus, iam non currens, ſed volutans ſeſe videretur. *Bionis dictum.* Hoc ait Bio (inquit) quibuſdam orationibus accidere, quando inuertuntur. Pauſanias qui in Olympicis certaminibus vicere equis, quorum etiam imagines aut ſtatuæ poſitæ fuere, recenſet toto ferè Eliacorum libro; nos eos recenſebimus quorum ſtatuæ ferè fuere equeſtres. Proximè *Statuæ equeſtres eorum qui in Olympicis vicerũt* ad Timoſthenis ſtatuam, in Alti Timon poſitus eſt & cum eo Aeſypus filius tener adhuc, equo inſidens, qua ſcilicet ætate equo iniuge vicit. Timon quidem de curuli certamine victor iudicatus eſt. Eius & filij effigiem fecit Dædalus Sicyonius. Poſt Iccum & Pancratem Eleum, qui in *Cleoſthenes.* lucta pueros vicit, Cleoſthenis viri Epidaurij erat currus, Ageladæ opus. Vicit Olympiade ſexageſima ſexta. Neque verò ſuam vnius ſed equorum etiam & aurigæ ſimulacra poſuit. Inſcripta ſunt etiam equorum nomina, Phœnix & Corax, & qui eodem ſunt iuncti iugo, ad dexteram Craccias, ad læuam Samus. Elegi ad currum adſcripti ſunt. H

Κλεοσθένης μ' ἀνέθηκεν ὁ Πόντιος ἐξ Ἐπιδάμνου
Νικήσας ἵπποις καλὸν ἀγῶνα Διός, id eſt,
Cleoſthenes poſuit me Pontius ex Epidamno,
Victor equis, palma clarus Olympiaca.

Et omnium quidem Græcorum qui equorum alendi ſtudio clari fuere, primus hic Cleoſthenes ſtatuam Olympiæ poſuit: Teageni ſtatua in Alti poſita: proximè eſt æreus currus, in quem vir aſcendit: vtrimque veredi ſinguli, pueris inſidentibus. Sunt autem monumenta de Olympicis victorijs Hieronis Dinomenis filij qui fratri Geloni in Syracuſanorum tyrannide ſucceſſit. At dona iſta non ſunt ad Hierone miſſa, ſed votum Deo perſoluit Dinomenes Hieronis filius: currus *Calandis equi.* Onatæ Aeginetæ: Calamidis, qui vtrinque ſtant equi & inſidentes illis pueri, opera ſunt. Huius, *Li.34.c.8.* ni fallor, currus Plinius meminit his verbis: *Praxitelis ſimulacrum habet & benignitas. Calamidis enim quadrigæ aurigam ſuum impoſuit, ne melior in equorum effigie, defeciſſe in homine crederetur.*

Ipſe

A *Ipse Calamis & alias quadrigas & bigas fecit, equis semper sine æmulo expressis.* Plinij verborum (inquit Hermolaus) sensus talis est: Praxitelis haberi simulachrum benignitatis cognomine, quoniam benigni eius ingenij testis esset, vtpote qui alieno id est Calamidis quadrigæ, aurigam de suo imponere dedignatus non esset. Hic Calais, non Calamis dicitur Ouidio:

Vendicat vt Calais laudem quos fecit equorum.

Nisi fortè Calamis legendum est in eo versu. Hæc Hermolaus. Hieronis statuas, equestrem vnam, alteram verò pedestrem, Olympiæ dedicarunt Hieronis ipsius filij: opera fuere Miconis Syracusani Nicocratis filij. Post Hieronis, Arei, Acrotati filij, Lacedæmoniorum regis, & Arati Cliniæ filij erectæ sunt statuæ, & Areum quidem in equum ascendentis habitu dedicarunt Elei, Aratum Corynthij. Timoni Ægypti filio, homini Eleo, à quo ad Olympicum ludum equi missi sunt, positus est æneus currus: in eum Victoriæ (quantum conijcio) robur ascendit. Phidolæ Corynthij equa prætereunda non est cui Auræ nomen fuisse memorant Corynthij. Hæc ab ipsis statim carceribus sessore suo collapso, & cursum pristinum æquè ac si rectorem haberet, retinuit: & circa metam se conuertit: audito verò tubæ sonitu ad cursum concitata est vehementiùs: cumque ad ludorum præfectos anteuertisset, iam victoriæ se quasi compotem intelligens constitit. Elei Phidola victore renunciato, ei vt & equæ simulacrum dedicaret, concesserunt. Contigit & B Lyco Phidolæ filio & eius filijs de veredis victoria. Insistit pilæ victor equus cum inscriptione:

Hieronis statuæ.

Phidolæ equi.

Ωκυδρόμας Λυκος Ἴσθμι ἅπαξ, δύο δ' ἐνθάδε νίκαις

Φειδώλα παίδον ἐςεφάνωσε δόμοις, id est,

Acer equis Lycus hic semel Isthmia vicit: & idem

Phidolæ Eleo cinxit honore domum.

Prope Hylli statuam, equum ex ære non vtique magnum posuit Crocon Eretriensis, accepta de equo desultorio corona. Equo proximus est Telestas Messenius Anochus Adamatæ filius Tarentinus qui de stadio & repetito curriculo victor extitit, Agladæ Argiui opus fuit. Puerum equo insidentem assistente viro, testatur inscriptio Xenonbrotum esse ex Coo Meropis terræ, equestris victoriæ præconio nobilem. Eam statuam finxit Philotimus Aegineta. Spectatur & Atheniensis viri Glauconis Eteoclis filij currus, renunciatus victor est de curuli certamine integra ætate equorum. Spectatur & Cratisthenis Cyrenæi currus æreus, in quem ascendit Victoria, tum ipse etiam Cratisthenes, ex quo facilè conijcias, equis illum vicisse. Phornis quidam (vt idem Pausanias scribit in primo Eliacorum libro) ex Mænalo Arcadiæ in Siciliam migrauit ad Gelonem Diomenis filium, apud quem & Hieronem postea eius fratrem, cùm multa præclara in bellis gessisset, tantas sibi opes parauit, vt & Apollini Delphis donaria quædam consecrarit, & Olympiæ duos equos æneos, vtrumque cum suo auriga: priorem equum cum viro Dionysius Argiuus perfecit: alterum Simon Aegineta. Prior equus is est, cui (vt Elienses ferunt) insertum est Hippomanes: & sanè videtur magi alicuius arte in Phormidis honorem factum fuisse, quod circa equum contigit. Nam cùm & magnitudine & forma inferior sit multis alijs equis qui intra sacrum illic locum spectantur, & cauda insuper mutilata deformis, mirificè tamen ab equis maribus appetitur, qui nō verno solùm sed quouis alio tempore, amore eius accensi, vel vinculis ruptis, vel aliter ad eum accurrunt. Habemus & apud eundem Pausaniam in ima arca, in qua Cypselus est qui Corynthi postmodum tyrannidem est adeptus, Oenomaum fuisse expressum qui Pelopem cum Hippodamia fugientem vrget. Bigis vtrumque inuehi sed pinnatos esse Pelopis equos. Postremò meminit & arcæ cui imago centauri pedibus posterioribus equinis, prioribus humanis esset insculpta, præterea bigæ equorum & in illis insistentes fæminæ. Equis autem aureas esse alas & earum fæminarum vni virum quendam arma tradere. Hæc ad Patrocli cædem pertinere non obscuram esse coniecturam: & eas quæ bigis vehuntur, Nereidas esse: Thetin ex eis à Vulcano arma accipe-D re: nam & virum illum non satis firmis apparere pedibus, & famulum eum forcipem tenentem sequi: quin & Centaurum illum Chironem esse dictitare, qui iam vitæ muneribus perfunctus ac in deorum numerum receptus præstò Achilli est, eius luctum leuaturus. In Iouis Olympij templo, ænei equi quos Cynisca dicauit, Olympicæ victoriæ monumentum, veris quidem equis magnitudine inferiores, locati erant in primo templi aditu ingredientibus ad dexteram. Herodes Atheniensis ætate Pausaniæ in templo Neptuni Corinthij dedicauit equos quatuor inauratos, præter vngulas tamen quæ erant ex ebore. Hactenus ferè ex Pausania. Iam verò & apud Xenophontem legimus, fuisse extat eque olim Simonis de re equestri scripta, & ab eodem æneum equum Athenis in Eleusinio positum esse, & in basi cælata opera & facta ipsius: quapropter apud Aelianum in nono Variarum vbi in vulgatis codicibus legitur: Cimonis equi ænei Athenis positi sunt, veris ipsius equis quàm simillimi, lego pro Cimonis, Simonis. Meminit eorundem Hierocles in hippiatrics cap. 1. his verbis: *Audiuisti de prisco illo Simone qui equitationis suæ modos & figuras in Eleusinio apud Athenienses sculpi curauit.* Tzetzes tradit, Gygem dum pasceret armentum,

Croconis equus.

Hieronis equi.

Pelopis equi.

Centauri imago.

Cyniscæ equi.

Simonis equus.

Equus à Gyge inuentus.

Bucephalus. tum, inueniſſe alicubi æreum equum conflatilem, in quo intus mortuus quidam reclinatus verſatilem circa digitum annulum geſtabat. Statuas Alexandri Macedonis Bucephali opus Phidiæ & Praxitelis è Græcia Romæ in Quirinali monte collocatas, cùm & temporis & belli iniurijs penè interijſſent, Sixtus Quintus reſtaurauit. Sub equo Phidiæ, nunc ibi hæc legitur inſcriptio: E

PHIDIAS NOBILIS SCVLPTOR AD
ARTIFICII PRÆSTANTIAM
DECLARANDAM, ALEXANDRI
BVCEPHALVM DOMANTIS EFFIGIEM
E MARMORE EXPRESSIT.

In eodem verò baſi ad latus legitur ſubſequens inſcriptio, qua & tempus, & author reſtaurationis indicatur.

SIXTVS V. PONT. MAX.
SIGNA ALEXANDRI MAGNI, CELEBRISQVE
EIVS BVCEPHALI, EX ANTIQVITATIS
TESTIMONIO, PHIDIÆ ET PRAXITELIS
ÆMVLATIONE, HOC MARMORE AD VIVAM
EFFIGIEM EXPRESSA, A FL. CONSTANTINO MAXIMO E GRÆCIA ADVECTA
SVISQVE IN THERMIS IN HOC QVIRINALI
MONTE COLLOCATA, TEMPORIS
VI DEFORMATA, LACERAQVE
AD EIVSDEM IMPERATORIS MEMORIAM
VRBISQVE DECOREM, IN
PRISTINAM FORMAM RESTITVTA, HIC
REPONI IVSSIT
AN. M. D. LXXXIX. PONT. IIII.

F

Sub Praxitelis equo ſcriptum eſt:

PRAXITELES SCVLPTOR AD PHIDIÆ
ÆMVLATIONEM SVI MONVMENTA
INGENII POSTERIS RELINQVERE
CVPIENS, EIVSDEM ALEXANDRI,
BVCEPHALIQ. SIGNA FELICI
CONTENTIONE PERFECIT.

G

Erat primò vterque equus ante ædes, quæ fuerè olim Cardinalis Vercelli, cum hiſce inſcriptionibus.

OPVS PHIDIÆ. OPVS PRAXITELIS.

Equi ſunt marmorei, cum viris ſeminudis lora tenentibus, miro artificio inſignes. Sipontinus à Tyridate Armeniorum rege Romam delatos clarum eſſe ait, alij verò Conſtantino id tribuunt. Nunc monti inde nomen inditum: Caballinum namque vulgus Romanum dicit. Habemus autem & Philippi Macedonis epigramma in equi, bucephali fortè effigiem ex ære, libro quarto, ſectione ſeptima, quod tale eſt: H

Ι'δ' ὡςὺ πῶλος χαλκοδαιδάλῳ τέχνῃ
Κορωνιῶν ἕστηκε. δριμὺ γὰρ βλέπων
Ὑψαυχενίζει, καὶ διηνεμωμένας
Κορυφῆς ἐθείρας ὡρίωκεν ἐς δρόμον
Δοκέω, χαλινοὺς εἴ τις ἡνιοστρόφος
Εναρμόσοι γένυσι, κάπικεν τρίσοι,
Ο σὸς πονος Λύσιππε, καὶ παρ' ἐλπίδας
Τάχ ἐκδραμεῖται. τῇ τέχνῃ γὰρ ἐμπνέει.

Porticus Metelli. Velleius Paterculus Metellum Macedonicum ſcribit feciſſe porticus duabus circundatas ædibus ſine inſcriptione poſitis, quæ ſuo tempore Octauiæ porticibus ambiebantur, eque ſtriumque ſtatuarum turmam, quæ frontem ædium ſpectabant, maximum tunc etiam eius loci ornamentum, ex Ma-

A ex Macedonia detulisse: eius autem turmæ hanc causam referri. Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo talium authore operum, vt eorum equitum qui ex ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & sui ipsius quoque iis interponeret. Scholia in Aues Aristophanis referunt Athænis in Acropoli stetisse equum Durium cum inscriptione, *Chæredemus Euangeli filius Cœle natus dicauit*: erat autem is æneus factus ad similitudinem Iliaci. Aristodemus teste Plinio bigas cum auriga fecit, & Pisicrates bigæ Pitho mulierem imposuit: Menogenes statuarius quadrigis spectatus est: Prælium equestre ad Trophonij oraculum Eutychrates Lysippi filius optimè expressit: item quadrigas Medeæ complures, equum cum fiscinis. *Equestres vtique statuæ* (inquit idem Plinius) *Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. Sed illi celetas tantùm dicabant, in sacris victores. Postea verò qui & bigis vel quadrigis vicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent. Serum hoc, & in his non nisi à diuo Augusto seiuges sicut & Elephanti. Non vetus & bigarum celebratio in his qui prætura functi curru vecti essent per circum.* Aliàs quoque equestrium statuarum originem perquam veterem esse ait, cùm fœminis etiam honore communicato. *Clœliæ .n. statua est equestris*, inquit, *ceu parum esset toga eam cingi; cum nec Lucretiæ, nec Bruto, qui expulerant*

Equus Dureus.

Lib. 34.

Equestres statuæ Romanæ.

Cœlia statua.

B *reges, propter quos Clœlia inter obsides fuerat, decernerentur.* Hanc primam & Horatij Coclitis publicè dicatam credit: antè enim sibi ac Sibyllæ Tarquinium & reges ipsos posuisse, verisimile esse: nisi Clæliæ Piso traderet ab his positam, qui vna obsides fuerant, redditis à Porsenna in honorem eius. E diuerso Annium Fœcialem, equestrem, quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in vestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ Consulis filiæ, eamque solam refugisse, Tiberimque tranauisse, cæteris obsidibus, quæ Porsennæ mittebantur, interemptis Tarquinij insidijs, tradidisse. Hermolaus scribit, statuas mulierum equestres hippiades appellatus fuisse, cuiusmodi (inquit) fuisse videntur Amazonum, quas mortalium primas equum scandere ausas Lysiæ oratori creditur. Grapaldus esse ait qui hippiades huiusmodi statuas per imperitiam pro hippiades nominant. Meminit & hippiadum Plinius his verbis: *Pollio Asinius vt fuit acris vehementiæ, sic quoque spectari monumenta sua voluit: in ijs sunt hippiades Stephani.* Quo loco Iacobus Dalechampius hoc adiecit scholium: Rhodiginus legit, hippiades: quidam Hesperides: alij Hippe: Chironis ea filia fuit. Aqueus Appiades, illasque interpretatur, Venerem, Palladem, Vestam, Concordiam, Pacem, quarum simulacra ornandis Appiæ aquæ ductibus & fornicibus posita fuerunt. Ouidius:

Hippiades statuæ quæ.

Li. 1. de Arte.

C *Has Venus templis multo radiantibus auro*
Læta videt lites, Appiadesque deæ.

Probabile tamen non est, Græcum sculptorem & in Italiam fortassis nunquam transgressum, illas fecisse: nisi fortè statuas illas Appiadum dearum, Eutochi opera Romam aduectas ad Appiæ aquæ ornamenta existimet. Hactenus Dalechampius. C. Iulius Cæsar equi sui quem habebat pedibus propè humanis, instar (id est signum) pro æde Veneris genitricis dedicauit, vt tradit Suetonius. Fuit & Traiani equus celeberrimus, de quo Ammianus Marcellinus hunc in modum scribit: *Constantinus cum vrbem lustrans ad Traiani forum venisset, singularem sub omni cælo structuram, hærebat attonitus per giganteos contextus circumferens mentem. Omni itaque spe huiusmodi quicquam conandi* (ædificandi) *depulsa, Traiani equum solum locatum in atrij medio, qui ipsum principem vehit, imitari se velle dicebat & posse. Cui propè astens regalis Hormisda à Perside respondit gestu gentili: Antè* (inquit) *Imperator stabulum tale condi iubeto, si vales: equus quem fabricare disponis ita latè succedat, vt iste quem videmus.* Aemilius Censorinus (referente Plutarcho in Parallelis minoribus) Aegestæ vrbis Siciliæ tyrannus, multis muneribus eos prosequebatur, qui inauditum aliquod tormenti genus excogitassent. Spe igitur lucri commotus qui-

Cæsaris equus.

Traiani.

Lib. 16.

D dam Aruntius Paterculus, equum ex ære fabricatum ei dono dedit: ille autem muneris authorem primum ibidem conclusit & emori fecit. Idem tauri similis inuentori Perillo Phalatris Agrigentinus tyrannus fecit. Conradus Imper. occupata Neapoli, anno salutis millesimo ducentesimo quinquagesimo tertio, mœnia deijci, propugnacula solo adæquari voluit. In cathedrali templo æneus equus absque freno antiquitatis monumentum spectabatur, ei frenum addi & hos versus inscribi iussit:

Equus tormẽ.i genus

Hactenus effrenis, domini nunc paret habenis
Rex domat hunc æquus Parthenopensis equum,

In Circo Constantinopolitano Iulianus præfectus prætorio Orientis Iustiniani posuit statuam equestrem, & aliam eidem posuit vrbis Constantinop. præfectus, vt legitur in quarto Græcorum epigrãmatum. In eiusdem circi fornicum vertice quatuor fuisse æreos equos auro inductos legimus apud Nicetam. Ilmenius ex Chio asportatos fuisse ait. Equi illi ænei quatuor, qui cõspiciũtur Venetijs supra ostiũ D. Marci dicũtur fuisse in aurea domo Neronis. Ipsi verò Veneti Bartholom.

Circenses statuæ.

V Coglionio

Bartholomæi statua. Coglionio Bergomati equestrem posuere statuam ante ædes DD. Ioãnis & Pauli. Argenteorum equulorũ meminit Cicero oratione in Verrem sexta. *Equulos* (inquit) *argenteos, qui Q. Maximi fuerunt, aufert.* De aureo Volucris equi simulacro in operis exordio aliquid dictum est. Equum pro equestri statua dixit Martialis. *Equali argentei.* *Li.9.Epig.*

Tam graue percussis in cudibus æra resultant,
Causidicum medio cum faber aptat equo.

De fictilibus quadrigis ex Plutarcho inter auguria diximus: Eas fastigio Iouis templi impositas his verbis Festus Pompeius testatur. *Ratumena* (inquit) *porta à nomine eius appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor Hetrusci generis iuuenis à Veijs, consternatis equis excussus, Romæ perijt; qui feruntur non antè constitisse, quàm peruenirent in Capitolium, conspectumq́, fictilium quadrigarũ, quæ erant in fastigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figlinæ prudenti: quæ in bello sunt recuperatæ, quia in fornace adeò creuerant, vt eximi nequirent: idq; prodigium portendere videbatur, in qua ciuitate ea fuissent, eam futuram potentissimam.*

NVMISMATA.

VIX putem quid aliud frequentius equo in nummis antiquorum expressum conspici. Eos primò recensebo quos Hubertus Goltzius cùm ex Sicilia, tum ex magna Gręcia summa diligentia, laudeq; collegit. Syracusanorum aliquot nummos exprimit, qui ab vna parte caput ostendunt Arethusæ nymphæ, postea in fontem sui nominis conuersæ, vrbis videlicet Syracusanæ Symbolum: ab altera quadrigã, vel bigã, Olympici vel alterius sacri certaminis victorię typũ: id quod ipsius etiam Victorię imago coronã victori porrigentis indicat. Aerea sunt istiusmodi numismata. Primum eorum à dextra parte Arethusæ caput habet, corona decoratũ spicea (quare Cereris etiam esse creditur,) & quatuor circundatum piscibus, quos Delphinos esse Goltzius iudicat, non ineptè; maritimam enim vrbem esse indicant, & piscibus abundantem, sicut spicea corona soli vbertatem: à sinistra vir est quadrigæ insistens, equos ad cursum impellens, sinistra nempe habenas tenens, dextra flagellum quatiens: supra equos volitat, vel in aere suspensa hęret Victoria coronam herbaceam (lauream fortè) vtraque manu porrigens, aut capiti victoris imponere satagens: Sub equis scriptum est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Sub his verò literis thorax militaris, & è dextro eius latere quadrangulum quid, cuius interpretationem non inuenio, nisi fortè idem indicet quod pentagonum in numo quodam Poseidoniæ, de quo suo mox loco: à sinistro latere icon conspicitur auis, anseris fortè aut potius cygni, quę in secundo numo felicius expressa est, qui cum præcedenti idem esset: nisi Arethusæ caput nullis exornatum esset spicis, præterea supra id caput eadem literæ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ, quæ in præcedenti sub equis erant scriptæ, hic legerentur: Piscis item qui sub collo est, inscriptum habet ΚΙΜΩΝ. Tertius numus caput Arethusæ ostendit velata fronte; retrò verò capillis inuolutum est quid rotundum pilæ specie, vnio fortassis maximus. Sub ipsis equis spica est triticea admodum feliciter expressa. Supra capitis verticem scriptum est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Ita & in quarto, sed in hoc caput galea indutum est aperta, nam in medio manifesti sunt capilli. In anteriori galeæ parte picta est stella sex radiorum. Sub capite scriptum est, ΕΥΜΕΡΟΣ. Ab altera numi parte sub ipsis equis, icon conspicitur vel Tritonis vel Neptuni, infernis partibus ab vmbilico in piscem desinentis, sinistra manu per humerum sinistrum tridentem ferentis: dextra verò hasce indicantis literas ΕΥΘ. Quarum quod equidem sciam nemo hactenus explicationem attulit: cæterùm quid si interpretemur ΕΥΘΥΣ id est rectus, vt recta via equos quibus Neptunus præest, currere & aperta insinuet. Equos in hoc numo ad cursum impellit vir alatus, qui haud dubio ipsius victoriæ typus est; cùm tamen hæc etiam volitans virum ipsum coronare satagat. In quinto numo capilli Arethusæ magis quàm in cæteris sunt dispersi: & in hoc biga est, non quadriga vt in cæteris: Retrò virum equos impellentem scriptum est ΣΥΡΑΚΟ, sub ipsis verò equis ΣΥΩΝ. Sextus ac postremus primæ tabulæ numus caput ostendit, in quo collecti & reuincti sunt capilli. Caput cingit ambitq; inscriptio Σ ΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Sub quadriga quæ est ab altera numi parte, Neptuni vel Tritonis picta est icon, partibus inferioribus ab vmbilico non in vnum, vt in quarto numo, sed in duos pisces desinentis: dextra per dextrum latus humeri tridentem fert, sinistra per sinistrum humerum lanceam vel simile quid, cui affixus piscis est. Ante Neptunũ depictus est astacus vel gãmarus, leganturq; hæ literæ, ΕΥΘ. In nono secundæ tabulæ numo ab vno latere eiusdem, ni fallor, Arethusæ caput est, collectis capillis & ab vtraq; capitis parte delphinus, & infra scriptũ est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ Ab altero latere biga est, cũ Victoria sertũ victori porrigẽte & infra bigã duo alij delphini. Decimus ac postremus huius tabulæ numus caput demon-

Syracusæ symbolum.

A demonstrat Arethusæ vel potiùs Cereris spicis decoratum, cum eisdem literis ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. ab alia parte victoria bigæ insistens equos agitat: supra quos fulmen pictum est, infra tritici spica, mox etiam legitur ΕΠΗΚΕΤΑ. Tertiæ tabulæ numo quarto caput est Iouis Eleutherij siue Liberatoris, vt titulus ipse indicat, qui caput ambit, ΖΕΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ. ab alio latere equus anterioribus pedibus erectis, retrò quem scriptum est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. In quinto eiusdem tabulæ caput est bifrons. Goltzius conijcit Alphei & Arethusæ fontium esse. Ante vnam frontem scriptum est ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. ante alteram duo delphini picti sunt: ab altera numi parte currentis equi icon est, supraque ipsum conspicua est spica, & infrà sub eius ventre hæc litera N. Sextus in hoc ordine numus eandem quidem habet capitis iconem, eandemque inscriptionem, sed vnicum tantummodo piscem: & in hoc equus anterioribus pedibus erigitur, habetque similiter suprà spicam, sed litera caret. In secundo quartæ tabulæ numo Victoria flagello equos biiuges ad cursum incitat, sub quorum anterioribus pedibus scriptum est ΜΙΑ. sub posterioribus atque ipsa biga ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Quartus dimidium insculptum habet Pegasum, & ab alio latere Arethusæ caput compactis capillis, quatuor circundatum delphinis cum eadem inscriptione ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. Septimus verò & octauus pegasum integrum, & galeatæ Pal-
B ladis caput, sed in septimo Palladis galea cristata est, in octauo crista caret, sed supra caput appictus est delphin, retrò verò gallus gallinaceus, & anteriori in parte est inscriptio ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ. quæ in septimo est suprà pegasum & infrà eum tria femora siue crura, quæ sunt Siciliæ typus; tria nimirum indicant promontoria, Lilybæum, Pachynum & Pelorum, vnde Sicilia Trinacria dicta est. *Siciliæ typus.* Nonus huius ordinis, necnon & decimus Palladis & Pegasi quoque imagines habent expressas, sed Pegasus posteriori in parte desinit velut in asperum aut aculeatum serpentem, & in nono galeam Palladis oleaginea ambit corolla, qua decimus numus caret, sed in hoc antè & retrò pictus est delphin, & suprà scriptum ΣΥΡΑ. & sub huius numi pegaso tria illa etiam picta sunt genua: quæ in nono non sunt. In Leontinorum quodam æreo numo, qui septimus est ordine in quinta tabula, in quo ab vna parte rictus Leonis est & circum eum quatuor frumenti grana fertilitatis argumento, & inter hæc sparsæ leguntur hæ literæ, ΛΕΟΝΤΙ. ab altera parte eques equo insidens sine ephippio, & sine stapedibus: sub quo scriptum est, ΩΔΥΠ. forsan Ωδύσ̃ες. *Leōtinorū numus.* Catanenses duos quoque habuere numos, in quibus ab vna parte Apollinis laureati caput est, ab altera quadriga cum volante Victoria certantisque cursu ceu iam victoris coronam capiti impositura, In hoc tamen inuicem differunt, quòd in vno erecta conspiciatur *Catanensiū numi.*
C columna, vel meta fortassis, qua alter caret. In vtroque sub ipsis equis scriptum est ΚΑΤΑΝΙΩΝ. & sub his literis piscis conspicitur, qui in priori delphin est, in altero longè diuersus & quantum ex pictura iudicare licet, fluuiatilis. Termitani duos quoque numos excudere similes planè cum primo & tertio Syracusanorum, nam ab vna parte Arethusæ caput habent & quatuor delphines id ambientes, & ab altera parte quadrigam cum Victoria sertum victori porrigente: Vtrique inscriptum est ΘΕΡΜΙΤΑΝ. in priori supra caput Arethusæ: in secundo sub ipsis equis. *Termitanorum numi.* Selinontinorum tres sunt numi, quibus biga insculpta est, cui Diana & Apollo insistunt, sed alter eorum arcum tendit ceu iaculaturus, alter flagello equos ad cursum impellit: ab altera parte Hercules Aesculapio sacrificans, dextra patellam, sinistra ramulum, (oleagineum aut myrteum esse iudicat Goltzius, mihi potius lauri videtur,) tenens. A dextro Herculis latere ara est Aesculapij cum gallo gallinaceo, quæ in primo & tertio ignem ostendit accensum, quod in secundo non fit. A sinistro taurus sacrificandus aræ alteri insistit, quæ in primo & tertio rudis est, sed in tertio ramulis eiusdem arbusti exornata: in secundo quatuor innititur columnis: ab eodem latere selini id est apij expressum est folium, quod vrbi, fluuioque eam præter fluenti dedit nomen. In tertio verò numo ab eodem latere est tetragonum, salutis fortassis signum, pro eo enim aliàs
D pentagonum pingitur. In prima titulus ΣΕΛΙΝΩΝΤΙΩΝ scriptus est iuxta Herculem; in secundo iuxta equos, in tertio vtrobique. In secundo ante Herculem scriptum est ΣΑΨΤΗ. *Selenuntinorum.*

Himerensium bina sunt numismata: in quibus ab vna parte Minerua Herculi sacra operatur, ipse verò Hercules in fonte siue in thermis Himerensium sese abluit: ab altera parte insidenti bigæ Victoria coronam porigit, quem Ergotelem esse Goltzius annotauit. Vtrique subscriptum est ΙΜΕΡΑΙΩΝ. sed in priori sub ipsa Pallade, in secundo sub equis. *Himerensium numi* Gelæ vrbis ab eiusdem nominis fluuio denominatæ aliquot dantur numi equorum imagine insignes & bouis humana facie, Minotauri videlicet, cuius typo originem suam ad Cretenses referre feruntur. *Gelæ vrbis numi.* Primus ab vno latere Minotaurum habet & subscribitur ΓΕΛΑΣ. ab altero equitem equo anterioribus pedibus elatis insidentem, qui sinistra frenum regit, dextra iaculum vibrat: subscriptum est ΙΕΡΩΝΟΣ. Alter similiter Minotaurum habet, & inscriptionem ΓΕΛΑΣ. Ab altera parte etiam equitem equo insidentem currenti & ad velocitem cursum flagello impellentem. Tertius, quartus, & sextus trigam habent insculptam:

ſed in tertio columna conſpicitur altitudinis eximiæ, quam metam eſſe indicio: ſubſcriptum eſt E ΙΕΡΩΝΟΣ. Quartus ſupra Minotaurum præter inſcriptionem, ΓΕΛΑΣ, frumenti granum habet: ab altera parte inſcriptio eſt ΙΕΡΩΝΟΣ. & Victoria equos agitat, & à Victoria volante corona ei porrigitur. Sub ipſa triga pectinis auriti icon eſt: ſupra inſcriptum eſt ΙΕΡΩΝΟΣ.

Emporitarum numi.

In vtroque Emporitarum numo Pegaſi icon eſt: in primo integer cum ſubſcriptione ΕΜΠΟΡΙΤΩΝ: in altero dimidius tantùm pingitur, cui idem titulus circumſcriptus eſt: ſed in priori caput expreſſum eſt Cereris ſeu potius Arethuſæ tribus circundatum delphinis: in altero duo trianguli, in quorum ſupremo trium femorum (quorum modò meminimus) icon eſt, in altero bini delphini expreſſi ſunt. His numis addit Goltzius tres alios, incertorum populorum, quorum bini priores eiuſdem Arethuſæ caput habent, tertium Palladis, galeatæ & criſtatæ: omnes verò equi caput collo tenus feliciſſimè expreſſum. Priores duo ab equi latere expreſſam habent palmam cum literis Punicis: ſed in primo retro caput Arethuſæ trium femorum icon eſt: in ſecundo à piſcibus circundatum eſt. In tertio vbi Palladis icon eſt, ſcriptum eſt ΚΟΡΑΣ.

Gelonis numi.

Pingit deinceps etiam Gelonis, Hieronis & Dionyſij aliquot nummos equorum imaginibus decoratos. Gelonis duo ſunt, totidem Dionyſij, Hieronis tres. Prior Gelonis numus ab vna parte impreſſum habet Gelonis effigiem, ab altera bigam, cui Victoria inſiſtens equos impellit: & ſuprà ſcribitur ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΥ: infrà ΓΕΛΩΝΟΣ. F Alter numus eandem Gelonis habet iconem ſed laureati: & ab altera parte bigæ inſiſtit auriga, fortaſſis idem Gelo & equos flagro agitat: præter eoſdem titulos ſub ipſis equis trium femorum imago eſt.

Hieromis numi.

Huic planè ſimilis eſt ſecundus Hieronis numus altero loco expreſſus, ſed tria illa femora hic deſiderantur: primus Hieronis quidem etiam habet imaginem, ſed à latere ſiniſtro præterea appicta eſt corona cum adnexa ei faſcia & ab altera parte eques equo ſingulari decurrens lanceamque dextra ferens. Vtrique ſubſcriptum eſt ΙΕΡΩΝΟΣ. Tertius eandem quoque habet bigam & eandem inſcriptionem, ſed præterea ſtellam radiorum ſex & à tergo illius qui equos agitat hanc literam H. ab altero latere caput Cereris vel Arethuſæ ſpicis exornatum frumentaceis & retrò id papaueris fructum.

Dionyſij.

In priori Dionyſij numo ab vna parte palma picta eſt cum ſuis adhærentibus fructibus, & cum literis quibuſdam Punicis: ab altera parte equus anteriori tantum parte expreſſus, quem Victoria in aere ſuſpenſa coronare ſatagit. Ante equum frumenti granum eſt: retrò ſcriptum eſt ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. Alter ab vna parte habet Martis caput galeatum & criſtatum. ab altera equi frenati caput tantummodo cum collo, cui ſubſcriptum etiam eſt ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. & retrò collum frumenti ſpica eſt. Vterque præterea tria illa femora habet & hanc inſuper literam Σ. G

Sinueſſanorũ numus.

In Sinueſſanorum quodam numo ab vna parte barbati viri caput eſt, Iouis fortè: ab altera Neptunus trigæ inſiſtit, ſiniſtra tridentem ferens, dextra equos regens: ſub quibus ſcriptum eſt ΣΙΝΥΕΣΣΑΝΩ. Goltzius conijcit Sinueſſanos victoria aliqua nauali potitos iſtiuſmodi numum, in quo Neptunus tridenti ſuo inſignis triumphali curru fertur, cudiſſe: aut certè eundem ipſis pro deo tutelari cultum fuiſſe.

Axuritanorum.

Axuritanorum numus quidam ab vno latere caput oſtendit Iouis imberbis laureati, & ſub eo fulmen, ante verò faciem tres literæ ΟΟΟ. ab altero Iouem in quadriga laureatum, dextra fulmen ferentem, ſiniſtra equos impellentem: ſub quibus delphinus eſt, & ſub hoc rurſus ſcriptum ΑΧΥΡ.

Sueſſanorũ.

Eiuſdem, ni fallor, imberbis laureatique Iouis caput, & retro id tria femora expreſſerunt in quodam numo Sueſſani, ſed ab altera eius parte equitem deſultorem palmam dextra ferentem, argumento victoriæ deſultorijs equis in Olympicis aut alijs ſacris certaminibus obtentæ.

Calenorũ.

Calenorum vtrumque numiſma galeatæ ac criſtatæ Palladis iconem habet, ſed in vno appictus eſt ramulus oliuæ, in altero poculum auritum; & triangulum. Hic Victoria inſiſtit bigæ & ſubſcribitur CALENO. illic trigæ & ſubſcriptum eſt ΚΑΛΕΝΙΤΩΝ.

Nucerinorum.

Equi caput hinnientis in primo Nucerinorum numo pulcherrimè expreſſus cernitur: Inſcriptio eſt ΝΟΥΚΕΡΙΝΩΝ. Alter equum habet integrum cum eodem titulo: inter equi pedes H pentagonum eſt, ſiue ſalutis ſignum quinquangulum. Vterque caput habet Apollinis.

Poſeidoniatæ vrbis.

Poſeidoniatæ vrbis ſuæ originem ad Ποσειδῶνα, id eſt Neptunum referentes, inter alios numos, vnum etiam aureum fecerunt cum equi imagine, qui ei deo ſacer habebatur. Equus eſt dimidius, & ſupra eum ſcriptum eſt ΠΟΣΕΙ. Ab alio latere tetragonum duplex, & inter vtrumq; ſcriptum ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑΤΑΝ. in minori folium conſpicitur vitis, vini vbertatis vel bonitatis ſymbolum.

Hyelenſiũ numi.

In Hyelenſium ſiue Velienſium numis ab vno latere Palladis galeatæ caput, ipſaque galea varijs ornata ſymbolis, pegaſo, grypho, ſphinge: ab altera Leoceruum conficiens, cum inſcriptione ΥΕΛΗΤΩΝ.

Brutiorum

Bini Brutiorum numi impreſſam habent Olympicam bigam. Prioris equi impelluntur ab alata victoria, & ſub eis ſcriptum eſt ΒΡΕΤΤΙΩΝ. alterius à Ioue dextra fulmina, ſiniſtra ſceptrum habenaſq; tenente: ſub equis aquila eſt alis paſſis, & ſub hac ſimiliter ſcriptum eſt Βρεττίων. Prior numus ab altera parte caput habet Apollinis laureati: alter Victoriæ.

Acherontinorum.

Acherontinorũ elegãtiſſimus numus ab vna parte Niciã equitem oſtẽdit poſtratũ pugilem vel hoſtẽ prementẽ vel

haſta

A hasta conficientem, forsan in equestris alicuius victoriæ symbolum; cum subscriptione NIKIAΣ. ab aduersa Iupiter expressus cernitur, & circumscriptum est AXEPΩNTINAN. Mamertinorum quidam numus in aduersa parte Martis laureati caput habet, in auersa militem dextra equum ferocientem demulcentem, sinistra gerentem hastam cum inscriptione, MAMEPTINΩN. *Mamertinorum.* Salentinorum numus aureus caput habet Palladis cono & crista insignis, in cuius galeæ vertice Pegasus elegantissimè est expressus: item quatuor delphini caput ipsum ambiunt: ab altero numi latere statua equestris, quæ cuius sit, Golzius incertum esse ait, nisi (inquit) Messapij aut leucetij qui Oenotrio fratri hasce regiones olim tenuit, eam esse opinari liceat: aut tutelaris alicuius numinis nobis incogniti. Inter equi pedes scriptum TEA. ante eum ΣAΛANTINΩN. *Salentinorum.* Tarentini quòd à Tarante Neptuni filio originem vrbis suæ trahi crederent, eum in omnibus ferè suis numis depinxerunt, & præterea equitem singulari equo decurrentem, qui Phalantus esse creditur, coloniæ conditor, necnon & delphinum, quòd fama esset eum naufragum apud Crissæum sinum in litus à delphino euectum. *Tarentinorum.* Prior itaque numus Tarantem ostendit delphino vectum & galeam vtraque manu tenentem cristatam. A tergo scriptum est TAPAΣ. Sub delphino KAA. Ab altera parte eques hastatus singulari conspicitur equo decurrere & sub equo scriptum est KAAN. forte κλάνος. B Secundo in numo Taras delphino insidens, dextra vuam, vini Tarentini præstantiæ symbolum, sinistra clauam tenet, propterea quòd Phalanthus octauus ab Hercule numeraretur. A tergo appictus est serpens Aesculapij. Infra scriptum est TAPAΣ. In auersa parte Phalanthus eques cum scuto procurrens, in quo delphinus depictus est. Partim à tergo Phalanti, partim sub equo leguntur hæ literæ ZΩΛΩP. Tertius eorundem numus ab vno latere Phalantum ostendit cum spiculo deorsum vibrato decurrentem equo, cum his sub eo literis AΓA. ab altero Tarantem insidentem delphino, vtraque manu galeam tenentem, cum duabus hinc inde stellis octo radiorum, & inscriptione TAPAΣ. In quarto ab vna parte Phalanthus eques cum clypeo & spiculo virum nudum & prostratum equo proculcat, Opim puto Peucetiorum regem, qui à Tarentinis, cùm in eos arma vertisset, occisus est. Ab altera Taras dextram extendit, sinistra clypeum gerit, genu verò dextro delphini tergo incumbit. Præter titulum TAPAΣ. etiam scriptum est ΣOΠ. forsan Ζώπυρος. In quinto numismate Taranti victoria corollam porrigit dextra, ipse sinistra clypeum cum duobus ferens spiculis delphino insidet in mari natanti. In ipso clypeo leguntur duæ hæ literæ IΩ. forsan Ιώφων. Ab altera parte Phalanthus cum claua in sinistra, & alius cum spiculo equites decurrunt. Inscriptum est numo huic ZHNΩΦIΛA. C Sextus numus Tarantem delphino insidentem habet, per humerum dextra ferentem tridentem, sinistra clypeum, in quo pegasus pictus est. Sub delphino astacus est vel gammarus, à tergo scriptum TAPAΣ. à fronte NE. forsan Νέλεος. Ab aduerso latere Phalanthus equo procurrens dextra clauam, sinistra bina vibrat spicula. Infrascriptum est ΣA. fortassis Σαμαγόρας. Septimo Phalanthus exprimitur stans, sinistra hastam & clypeum, dextra equum tenet. Ante equum litera hæc conspicitur T. fortè Τύφωνος. Ab altero latere Taras delphino in mari natanti insidens dextra tridentem, sinistra scutum ostendit, præter TAPAΣ, legitur etiam litera A. forsitan Απολλόφανις, sic Απολλόφανις Τύφωνος. In octauo numo ostenditur idem Phalanthus equo decurrens cum spiculo, cui victoria superuolitans lauream capiti imponit. A tergo literæ sunt Punicæ, inscriptum est KAA. Ab alia numi parte Taras insidet delphino, dextra delphinum, sinistra tridentem gerens. A tergo appictus est cancer, & sub eo scriptum NE. & sub delphino TAPAΣ. Nono Taras delphinum equitans dextra tridentem vibrat, sinistram fascia habet obuolutam. A tergo expressa est noctua: Infrascriptum TAPAΣ. A tergo scriptum ΣT. fortè Σύναδος: infra ΛYKΩNOΣ. Eadem equestris Phalanti statua similiter lauream equi capiti impositura exprimitur decimo numismate, sed sub equo scriptum est: EYKΛEΔHΣ. D Et Taras ab altera latere delphino inequitans, dextra fert capricornum, sinistra tridentem; à sinistris quippiam alæ auium similitudine expressum est: & inscriptum TAPAΣ. Vndecimum numisma Tarantem ostendit insidentem delphino natanti, dextra cochleam, sinistra habentem tridentem, à tergo est Herma quadratus cum capite humano, inscriptum TAPAΣ. Ab altera parte victoria volitans siue in aere suspensa Phalantum equitantem laurea condecorat, & ipse etiam lauri ramulum dextra extendens porrigit. Infra scriptum: APIΣTOKPATHΣ. Duodecimo Phalantus ipse lauream equi cui insidet, capiti impositurus conspicitur: & inscriptio est: ZΩNEYMH. Taras verò ab alia parte delphinum equitans, buccinam dextra tenet. Ab vtroque eius latere stella est, telæ araneorum specie. A tergo scriptum est ΠOΛ. fortè Πωλύμνδων. infrà Ταρας. Decimotertio Taras delphino insidens dextra gerit tripodem: & à tergo scriptum est Ταρας. sub delphino Τα. Altera numi pars cum præcedenti eadem, sed à tergo equitis scriptum est Σα. sub equo Αρέθας. Est & eadem planè decimiquarti pars aduersa, sed à tergo equitis scriptum ZΩ. sub equo Σώθενις. & Taras ab altera parte delphino insidens dextra buccinam, sinistra

Arpanorū numi. cornucopiam tenens, & à tergo appicta est lacerta; infraq; scriptum ΤΑΡΑΣ. Arpanorum tria numismata equus exornat. Duo priora ab vna parte caput Cereris spicea corona coronatum cum inscriptione: ΑΡΠΑΝΩΝ. ab altera equum currentem habent, & sub vtroque equo scriptum est ΔΑΞΟΥ. cæterum in vno appicta est cristata galea, qua alterum caret. Vtrumque stellam habet ordo radiorum, (Hesperum puto,) sub qua in vno Lunæ crescentis expressa sunt cornua. Tertium equum tantum ostendit cursu incitatum, cum inscriptione ΑΡΠΑΝΩΝ. ab altera parte taurum cornupetam, sub quo scriptum est, ΔΑΞΟΥ. In quodam Pisaurensium numo E

Pisaurēsiū. ab vna parte equus conspicitur Neptuni alatus, sed posteriori parte in piscem degenerans cum inscriptione ΠΙΣΑΤΡΙΩΝ. ab altera Neptunus delphino insidens, vibrat tridentem: à tergo eius scriptum est: ΧΑΗΔ. sub delphino appictus est pecten marinus. In Romanorum numis quibusdam equus quoque expressus conspicitur, quos non multum antiquos arbitratur Pierius

Romanorū numi. Valerianus, esse verò velut monumentum quoddam rei bene gestæ; quandoquidem bello Punico, quod cum Hannibale gestum est, cœperint aliquando Romani etiam equis superiores esse,

Equis quādo cœperint Romani vīcere. cùm priùs robur eorum omne in legionibus consisteret. Sanè Virgilius rem tātam haud quaquam reliquit indictam, cùm de Marcelli laudibus ita cecinit:

Hic rem Romanam magno trepidante tumultu F
Sistet, equis sternet Pœnos.

Goltzius tres istiusmodi numos depinxit: quorum priores bini equi caput ostendunt ab vna parte cum inscriptione ROMANO. ab altera caput Palladis galeatæ & cristatæ. Tertio equus expressus est integer perniciter procurrens, & supra ipsum stella plurimorum radiorum: & ab alio numi latere caput laureatum, cum eadem inscriptione. Longè ab his diuersum numum Romanum pinxit Gabriel Symeonius Florentinus in illustrationibus suis antiquorum epitaphiorum: qui videlicet ab vna parte galeatæ mulieris (Victoriæ forte alata enim est galea, ipse Romæ typum existimat,) caput est, & retro eam vas auritum, antè vero signum crucis: ab altera parte auriga flagro equos quadrigæ insistens ad cursum impellit: subscriptum est ROMA. Istiusmodi numos quàm plurimos eosdemque Romanos pinxit Fuluius Vrsinus: quorum duo sunt Aburiæ familiæ,

Aburia familia numi. in quibus ab vna parte idem expressum caput est, sed inscriptas habent has literas GEM. forte Geminus aut Gemellus: ab altera parte quadriga est: sed in priore miles galeatus dextra lanceam gestat, sinistra equos impellit, sub quibus scriptum est, C. ABVRI. & sub his literis ROMA. In altero scriptum est M. ABVRI. ROMA. & Apollo (radiatum enim caput est) quadrigæ insistens equos flagello vrget ad cursum: Acilia familia duos cusit numos, qui ab vna parte G

Acilia. quadrigam habent, ab altera caput similiter galeatum atque alatum: sed in priori scriptum est retrò caput BALBVS; caputque corona laurea (Fuluius myrteam esse ait, quod mihi ob foliorum magnitudinem non videtur,) cingitur. Quadrigæ ab altera huius numi parte insistunt viri duo, quorum alter equos flagello concitat, alter spiculum manu detinet: Inscriptum est M. ACILI. In secundo circum caput scriptum est M. ACILIVS. M. F. equos verò vrget miles scutatus, & sub equis scribitur, ROMA. Aeliæ familiæ numi sunt duo cum eodem capite ab v-

Aelia. no latere, ab altero equites hastati duo simul directis procurrentes lanceis: priori subscriptum est P. PAETVS, & subtus ROMA. alteri C. AI. ROMA. In Aemiliæ familiæ numis qui

Aemilia. sunt quinque, equorum pictura est. Prior eorum cusus est à M Aemilio Scauro in eius ædilitate; ab aduersa parte habet camelum & à latere eius mulierem sedentem sinistra habenas, dextra lauri ramulum tenentem. Supra scriptum est: M. SCAVR. AED. CVR. in medio, EX S. C. infra RES ARETAS. Ab hoc autem rege, Arabisque obsessam Hierosolymam acceptis ab Aristobulo quadringentis talentis liberauit. In auersa parte retro aurigam quadrigam moderantem & equos impellentem scriptum est CAPVT. suprà P. HVPSAEVS. AED. CVR. infrà C. HVPSAE. COS. PRAEIVER. Intra equorum pedes appictus est scorpius. Secundus numus ab aduerso latere mulieris laureatæ, (Romæ typum puto) iconem habet: H
Margarita ex aure pendet, & collum margaritis exornatam. Ante eam scriptum ROM. Ab alia parte numi statua equestri ponti superimposita, cum inscriptione, M AEMILIO. Fuit quidem M. Aemilius Lepidus consul cum L. Volcatio Tullo anno DCXVII. sed incertum (inquit Fuluius) denarij inscriptio ad huncne pertineat, an ad alium huius familiæ eodem affectum prænomine: illud certè constat Lepidi pontem qui antea Sublitius dictus est, à Lepido quęstore, cuius meminit in Numa Plutarchus, lapideum factum, hoc in denario impressum esse, statuamque equestrem illi hac de causa, vel Lepido alicui ob rem bene gestam à Senatu decretam, impositam esse. Nec enim crediderim equestrem statuam indicari, quę cum trophæo in duobus, qui sequuntur, denarijs impressa est. Eam enim ad M. Lepidum qui Pontifex Maximus fuit, ac bis consul, referendam arbitror: cuius meminit Valerius Maximus lib. 3. cap. 1. ijsdem ferè verbis, quibus denarij inscripto exarata est, nisi quòd pro interemit, habet denarius literam, O,

A quàm interpretor, occidit. Hæc ille. Tertius itaque numus ab vno latere statuam ostendit equestrem, quæ dextra gerit bidentem: inscriptio M. LEPIDVS. ab altero caput galeatum, & ante id cratera. Quartus idem quidem ostendit caput, sed retro id corona conspicitur laurea: ab altero etiam latere eadem est statua, & subscriptum similiter, M. LEPIDVS. Sed circumscriptum est, AN. XV. PR. H. O. C. S. id est, Anno ætatis suæ decimoquinto prouocatus, vel prouocatum, hostem occidit, ciuem seruauit. Quintus ac postremus huius patriciæ familiæ numus (de ijs loquor, in quibus equi pictura cernitur, nam aliàs sunt quàm plurimi) ad eundem M. Lepidum Pont. Max. triumuirum reip. constituendæ pertinet, necnon ad ædilitatẽ eiusdem: nam ab vna parte Lepidi ostendit caput pontificali habitu velatum, necnon ampullam ac lituum, auguratus ipsius indicia: ab altera parte eques desultorius equos flagello vrget; à tergo picta est corona laurea siue trophæum inscriptum P. SEPVLLIVS MACER. Quin desultorius iste eques ad Lepidi ædilitatem spectet, dubitari (inquit Vrsinus,) non potest, in qua ludos in Circo exhibuerit. Potest etiam ad vrbanam eius præturam pertinere, in qua ludos Apollinares in Circo fecerit. A Spurio Afranio cusus numus ab vna parte caput ostendit galeatum alatumque ab altera bigam cui victoria insistens equos impellit: Inscriptum S. AFRA. ROMA. Alter

Afraniæ familiæ numus.

B L. Afranij est, illius qui in Hispania Pompeij legatus fuit, id quod multis argumentis colligit Vrsinus, primùm quod Græcè Afranij in eo nomen quatuor literis, ΑΦΡΑ, expressum est, Hispaniamque prouinciam in qua cusus denarius fuit, à Græcis habitatam olim fuisse ex Plinij lib. 4. cap. 20. constat: deinde, quòd nummus is, Romani argentei denarij pondus habet, & in eo Hispanæ monetæ symbolum eques signatus est, cuiusmodi cùm in alijs multis, tùm in vno æreo in quo equiti huiusmodi, HISPANORVM, titulus subiectus est, notatum (inquit) animaduertimus: postremò quòd Varronis quoque denarium, qui & ipse Pompeij legatus in Hispania fuit, ijsdem ferè literis inscriptum vidimus, quibus notati nonnulli circumferuntur, qui cùm Petreij, vel Afranij sint, falsò Hannibali, & Magnoni, alijsuè Carthaginensium ducibus ab imperitis tribuuntur. Eadem autem in eis equestris statua & Hispani dei imago expressa est. Sub hac Afranij statua equestri literæ leguntur peregrinæ; Punicæ ni fallor. Anniæ familiæ denarius prior ab vna parte bigam habet cum inscriptione, C. TARQVITI. P. F. ab altera parte C. Annij caput: cui circumscriptum est, C. ANNI. T. F. T. N. PROCOS. Ex S. C. Altero idem caput sed galeatum expressum est & similiter circumscriptum: sed retrò est caduceus, antè lances ad pacem, & iustitiam significandam: ab altera parte victoria trigam moderatur: Inscriptum est, L. FABI L. F. HISP. Tertius numus cum præcedente planè idem esset, nisi in-

Moneta Hispana symbolum.

Anniæ familiæ numisma.

C scriptio variaret: nam supra equos scriptum est, HISP. Q. sub eisdem L. FABI. L. F. Trium qui extant Atestiæ familiæ denariorum prior ab vna parte quadrigam habet, & qui equos concitat, altera manu nescio quid sceptri figura gestat: sub equis scribitur: L. ATES. & mox, ROMA. ab altera parte Galeatæ alatæque fæminæ (Victoriæ) caput est, & retrò scriptum GRAC. Secundus equites binos ostendit, spiculum hastamve ferentes. Appictus est canis: supra vtriusque equitis caput exigua expressa conspicitur stella, Castorem, & Pollucem arbitror. Infrà scriptum, ROMA. ab aduerso latere caput Victoriæ, & retrò scriptum, C. ATESTI. Tertio idem etiam expressa Victoria est, & retrò eam canis: ab altero latere ijdem equites, sub quibus scriptum, C. ATESTI. & mox, ROMA. Inter numismata Aquiliæ gentis, duo sunt, in quibus M. Aquilij triumuiri caput triumuirali ornamento condecoratum expressum est; quorum alterum ab altera parte bigam habet, & supra equos crescentis lunæ icon conspicitur, atque insuper aliquot stellarum. Sub equis est scriptum, M. AQVIL. & mox, ROMA. Alterum verò ostendit trigam sed loco aurigæ thensam ferentem: Inscriptum est, CAESAR AVGVSTVS. Sub equis, S. C. Pertinere videtur, ad Augusti triumphum aliquem, vel ad

Atestiæ familiæ.

Aquiliæ familiæ numi

Atiliæ.

D Armeniacam eius victoriam. Atiliæ familiæ nummi ab vna parte insculptum habent caput alatum galeatumque Romæ typum, sed primum equites lanceatos binos, cum inscriptione, M. ATIL. & mox, ROMAE. secundus victoriam biiuges moderantem, cui subscribitur, C. ATIL. & mox, ROMA. Ita & in tertio Victoria equos concitat, sed subscriptum est, SAR. Biga quoque in Aureliæ familiæ duobus numis depicta est, sed in priori trahitur à Centauris, qui dextra vibrant gladium, sinistra ferunt lauri ramum. Sub equis scriptum est, M. AVRELI. & mox, ROMA. ab aduersa parte caput habet Victoriæ, mulieris scilicet galeatæ & alatæ, cum inscriptione COTAE. In altero retrò caput scriptum est ROMA. antè, M. AVREL. Auersa parte bigam moderans dextra spiculum, sinistra scutum habet: sub equis scriptum est, SCAVRI. & mox. L. LIC. CN. DOM. M. Bæbius Tampilus denarium illustrauit quadriga, in qua equo impellens auriga sinistra sagittas, dextra arcum & habenas equorum tenet. Sub equis scriptum est, ROMA. & mox; M. BAEBI Q. F. ab alio latere Victoria, cum inscriptione: TAMPIL. Hic proconsul de Liguribus triumphauit, qui fortasse triumphus hic expressus est.

Aureliæ.

Bæbiæ.

Cæciliæ

L. Metelli

L. Metelli numus, in quo ab vna parte Victoria expressa est, altera bigam habet, & sub ea E elephanti promuscidem. Hic enim primus elephantos in triumpho duxisse dicitur, vt scribit Plin. lib. 8. cap. 43. Infrà scriptum est, ROMA. Est & in eadem Cæcilia familia numus Q. Metelli, qui in vna parte Victoriam similitèr expressit, altera quadrigam, cui insidens dextra ramum, sinistra tridentem fert; Inscriptio: ROMA. Est & aliud eiusdem familiæ numisma, quod similiter Victoriam impressam habet, & inscriptionem, ROMA. ab altera parte Victoria dextra trophæum ostentans equos biiuges impellit. Inscriptum est, CNEOV. & mox inferius, M. CAE. Q. ME.

Calpurniæ. Pisonum ex Calpurnia gente numismata pernicissimè currentem equum ostendunt: quorum primo L. Piso expressus est laureatus, ab altera parte eques dextra tridentem tenens. Estque & alius tridens supra equitantis caput. Inferius scriptum est, L. PISO. L. F. FRVGI. Altero eques palmam gestat, & inscriptum est L. PISO FRVGI. Tertio eques equum impellit flagello, & infrà legitur, C. PISO. L. F. FRVGI. ab altera numi parte retro caput C. Pisonis lauri ramus est. In quarto ac postremo ab vtraque parte scriptum L. Piso. Equus verò sine rectore procurrit: & sub eo scriptum, FRVGI. Est & alius eiusdem gentis denarius, qui ab vna parte Victoriam habet, ab altera equites galeatos & hastatos binos: Castorem puto & Pollucem, sub quibus scriptum est CN. CAE. & mox inferius, ROMA.

Carisiæ gentis numus. Titus Carisius re bene gesta aduersus F Cantabros & Astures, duos cusit nummos, in quorũ primo ab vna parte biga est, cum subscriptione T. CARISI. ab altera victoriæ imago: in altero victor quadrigam agitat, inscriptum huic est VER. & mox, T. CAR. OCV. ab altero latere laureatum caput, victoriæ typus.

Cassiæ. Cassiæ quoque familiæ numo quodam quadriga expressa est, & inscriptum C. CASSI. ROMA: cuius icon altera parte alato & galeato capite muliebri facie indicatur.

Cipiæ. Cipiorũ vnicum depictum est numisma, in quo ab vno latere biga est cum subscriptione, ROMA. ab altero Victoria & inscriptum est. M. CIPI. M. F.

Claudiæ familiæ numus. M. Marcelli ex Claudiorum plebeiorũ familia numus quidã ab vna parte bigam habet, cuius equos victoria concitat: Inter subscriptionem M. MARC. ROMA. binæ appictæ sunt triticeæ spicæ: quo videlicet symbolo Siculi ad indicandam insulæ fertilitatem (quam plebis Romanæ nutricem & reipub. cellam penariam appellat Cato,) in suis numismatibus vtuntur: Ab aduerso latere picta est Victoria. Ipse autem de Syracusanis Procos. in monte Albano secundum ac tertium triumphum egit. Est & alius eiusdem gentis numus cum biga, quæ à victoria gubernatur, sed in hoc victoria dextra lauream, sinistra palmæ ramum gestat: Sub equis numerus LXXIIII. legitur, & mox scriptum præterea: TI. CLAVD. TI. F. AR. N. Alius item numus huius gentis, cui subscriptum est: AP. CL. T. M. AP. trigam habet quam eadem victoria agi- G tat: ab altera parte habet Victoriam. Est denique cum biga alius cum inscriptione C. PVLCHER.

Clouliæ. Iam vero & bigam regit victoria in numo Clouliæ siue Clœliæ gentis, cui subscriptum est, T. CLOVLI. Sub equis tritici culmus est duplicem ferens spicam: quamobrem T. Clœlius iste Siculi cognomentum haberet, Vrsinus ex hac spicæ pictura conijcit, vel origine Siculam fuisse hanc familiam, vel aliquod eius contra Siculos extitisse factum; id quod ex altera numi parte quoque conijci queat, in qua Victoria expressa cernitur, necnon & laurea corona, victoriæ alicuius symbola.

Cœliæ. Vrget item equos biiuges victoria in duobus Cœliorum numis, quorum primo sub equis inscriptum est: C. COIL. CALD. supra equos conspicitur litera vna. H. alteri subscriptum est, CALD. M. Vterque ab altera parte Victoriam habet: sicuti etiam alius eiusdem gentis numus, in cuius latere altero equites ostenduntur bini cum directis procurrentes lanceis. Sub equis scriptum est, L. COIL. ROMA.

Cosidiæ gentis numus. C. Considij duo sunt numi, in quibus victoria vna manu lauream, altera palmam gestans quadriiuges concitat, & vtrique subscriptum est, C. CONSIDI. sed in vno ab altera parte caput est galeatum & cristatum sine inscriptione: altero caput expressum cernitur laureatum & retro id scriptum est, PAETI.

Corneliæ. Corneliæ gentis numi aliquot bigas ostendunt, quarum binæ à victoria dextra manu trophæum gestante reguntur: vni subscriptum H est, CN. LENTVL. & in aduersa parte viri barbati & galeam induti caput habet. Alteri subscriptum est P. SVLA. ROMA. & ab alia parte imaginem habet Victoriæ. Quadriga in quodam alio eiusdem familiæ numo triumphans vehitur Scipio Asiaticus, vt conijcio ex inscriptione quæ talis est: L. SCIP. ASIA. G. Ab altero huius numi latere viri caput expressum laureatum & barbatum, ipsius forte Scipionis. Adiecta est litera, M. post ipsum caput. Est & aliud numisma, in quo L. Sullæ quadriga triumphanti victoria in aere suspensa trophæum imponit. Sub equis scriptum est, L. SVLLA. IMP. Aduerso latere picta est Victoria cum titulo, PRO. Q. L. MANLI. Eiusdem Sullæ caput ostendit aliud numisma cum inscriptione, FELIX. quod ab alia parte bigam habet, cuius equi sine habenis frenisque procurrunt: supra eos binæ Stellæ sunt & totidem infrà, vbi scriptum FAVSTVS. In Cn. Cornelij Sisennæ ex eadem gente numo, is in quadriga triumphat: Vir quidam sub equis prostratus iacet, & supra eosdem caput cernitur regali coronatum diademate. Inscriptum est: CN. CORNELI. L. F. Ab altera numi latere Victoria est, cum

A cum inſcriptione ab vna parte, ROMA. ab altera, SISENA. Equeſtris deniq; ſtatua, quæ
in alio quodam eiuſdem familiæ numo expreſſa eſt, cum inſcriptione COSSVS CN. F.
LENTVLVS. pertinet ad Auguſtum, cuius auſpicijs victoriam de Iſaureis adeptus fuit, id
quod aduerſa numi pars indicat, in qua circa laureatum caput, ſiue id Lentuli ſit, ſiue Auguſti,
ſcriptum eſt: DIVI F. AVGVSTVS. Vnicum extat Coſconiæ familiæ numiſma, in quo biga *Coſconiæ*
eſt, cum inſcriptione: L. LIC. CAV. DOM. ab altera parte Victoria, & inſcriptio: L. COSCO. *gentis nu-*
M. F. C. Coſſutij numus Meduſæ & Bellerophontis equo inſidentis inſignitus, quo pertineat, dif- *mus.*
ficulter iudicari poteſt, niſi fortè ad Corynthum coloniam à Cæſare deductam, referri queat. Sub-
ſcriptum in numo eſt C. COSSVTI. C. F. Parte numi altera caput eius conſpicitur alatum, cum *Coſſitiæ.*
titulo SABVLA. Crepereiæ familiæ duo ſunt numi, qui ab vna parte Neptunum ſuos mode-
rantem equos poſteriore parte in piſcem deſinentes oſtendunt, cum inſcriptione: Q. CREPE- *Crepereiæ.*
REI ROCVS, quem inde, vel aliquem ex eius familia rem mari proſperè aliquando geſſiſſe,
conijcere poſſumus. Equeſtris ſtatua cum inſcriptione: P. CREPVS in numo Crepuſiæ gentis, *Crepuſiæ.*
(qui ab alio latere Iouis imberbis iconem habet cum ſceptro & fulmine,) indicio eſt, aliquem
Crepuſiorum ea fuiſſe donatum. Eſt & alius huius familiæ numus cum biga, & inſcriptione: C.
B LIMETA. P. CREPVSI. qui ab altera parte caput habet, poſtica parte velatum, antica galea-
tum: & inſcriptum eſt: C. CENSORIN. Argenteum numum cum duobus lanceatis equitibus,
ſtellam ſupra caput habentibus Caſtore nempe & Polluce, cum ſubſcriptione: L. CVP. L. Cu-
pienij eſſe iudicat Vrſinus: Additur etiam ROMA. Victoriæ icon cum cornucopia conſpicua eſt
altero numi latere. Curiatæ gentis fuere Trigemini; quorum C. Curiatus argenteum cuſit de- *Curiatæ fa-*
narium cum quadriga, cuius moderatorem victoria laurea cohoneſtat. Inſcriptum numo: C. *miliæ numi*
CVR. F. ROMA. ab altera numi parte expreſſa eſt Victoria, & retro eam ſcriptum eſt: TRIGE.
Similiter Victoriæ icon cum inſcriptione: Q. CVRT. in alio numo, in quo ab altera parte quadri-
ga eſt, eadem conſpicitur, inſcriptum eſt: M. SIA. ROMA. Cn. Domitij numus cum inſcriptione: *Domitiæ.*
ROMA. CN. DOM. bigam oſtendit, cuius equi impelluntur à victoria: ſub equis vir pugnat
cum Leone. Ab altera parte Victoriæ imago eſt, retro quam appicta eſt ſpica. Pertinere hunc nu-
mum ad Cn. Domitium Ahenobardum, putat Vrſinus, de quo his verbis meminit Plinius: *M.* *Li. 8. c. 36.*
Piſone. M. Maſſala Coſ. Domitium Ahenobardum Aedilem Curulem vrſos Numidicos centum, & toti- *Vrſi Numi-*
dem Aethiopas venatores in circo dediſſe: Miror adiectum Numidicos fuiſſe: cùm in Africa non gigni *dici.*
vrſos conſtet. Ex hoc autem argenteo denario, in cuius altera parte vir cum leone pugnans im-
C preſſus eſt, intelligere poſſumus, (inquit Vrſinus) non vrſos, ſed leones in circo dediſſe, annaleſ-
que non ſatis emendatos Plinium habuiſſe, in quibus contra hiſtoriæ fidem, leones pro vrſis ſcri- *Plinij lap-*
ptum fuiſſet. Hæc ille. Ego Plinium annalibus vſum puto emendatis, ſed non aduertiſſe Numi- *ſus.*
dicos vrſos cum leonibus eoſdem eſſe, quemadmodum probè oſtendit Lipſius in Electis, vt ſuo
loco oſtendemus. In eodem denario, ad indicandum ædilitatis honorem, ſpica adiecta eſt: quia
ſcilicet ædiles annonam curarent. Altero eiuſdem familiæ numo quadriga triumphalis expreſſa
eſt: cui ſubſcriptum: CN. DOM. Ab altera parte Victoria eſt, cum inſcriptione: ROMA. fortè
autem hoc denario eiuſdem Domitij Ahenobarbi triumphus indicatur, quem egit Procos. ex
Hiſpania anno DCCXXI. quamuis ad eum quoque Cn. Domitium referri poſſit, qui anno
DCXXXV. Procos. de Gallis Aruerneis triumphauit. Cuſit hæc eadem familia bigam quoque,
cui ſubſcriptum eſt, L. LICI. CN. DOM. Ab alio latere Victoria eſt, cum inſcriptione L. COS.
DOM. F. M. Durmij triumuiri numus, in quo ipſe ab vna parte pictus inſcriptionem habet: M.
DVRMIVS IIIVIR HONORI. ab altera oſtendit quadrigam cum thenſa: inſcriptum eſt: *Durmiæ gē-*
CAESAR AVGVSTVS. C. Egnatij Maxſumi numus argenteus bigam habet, cuius rector à *tis numus.*
victoria ſuperuolante laurea coronatur. Inſcriptum eſt. C. EGNATIVS. CN. F. CN. N. Alte- *Egnatiæ.*
D ra parte Egnatij caput eſt, antica parte galeatum; Inſcriptum MAXSVMVS. In gentis Fabiæ *Fabiæ.*
numo quodam argenteo quadriga eſt triũphalis, ſub equis proram nauis habet appictam, vt indi-
cetur Q. Fabium, ad quem hic numus pertinet, cùm prætor eſſet anno DLXIIII. ex Creta inſu-
la naualem triumphum egiſſe: ſubſcriptum eſt: Q. FABI. Ab altera parte Victoriæ eſt imago &
inſcriptio: LABEO. Alius Fabiorum quidam denarius bigam habet, cuius equos Victoria con-
citat: Infrà ſcriptum eſt, C. FABI. C. F. Appicta etiam eſt auis, quam buteonem eſſe iu-
dicat Vrſinus, eandemque fortaſſis ſignificat, B. litera ibidem adiecta: ſed quam ob cauſam bu-
teonem auem in hoc denario ſignarit is C. Fabius, qui ex Pictorum familia fuit, non ſatis clarum
eſt, cùm ab hac aue Buteonum alia Fabiæ gentis familia cognomen duxerit. Altera denarij parte
flaminis icon eſt cum inſcriptione: EX. A. PV. hoc eſt, ex argento publico. Eo enim anno quo
C. Fabius Pictor conſulatum geſſit, populus Rom. ex S. C. argento ſignato vti cœpit. Alius eiuſ-
dem gentis argenteus numus quadrigam habet cum victoria equos moderante & altera manu
lauream geſtante. Subſcriptum eſt ROMA. mox ſub hoc titulo: C. F. L. R. Q. M. hoc eſt C. Fa-
bius,

bius, L. Rubrius, Q. Marcius. Hi enim triumuiri ſimul cudendæ monetæ præfuerunt. Eſt item quadriga in alio Fabiorum numiſmate cum victoria expreſſa, ſed quæ palmæ ramum manu tenet: Subſcriptum, L. FABI F. HISP. Ab altera parte caput anterius galeatum, cum inſcriptione. C. ANNIVS T. F. T. N. PROCOS. EX. S. C. Erat hic Fabius Sertorianarum partium contra quem à Sulla C. Annius miſſus eſt, vt ſcribit Plutarchus. Habet & Fauniæ gentis numus quadrigam cum victoria, dextra lauream ferente, cum inſcriptione M. FAV. C. F. ab altera parte Victoriam. Bina ſunt Flaminiorum numiſmata, cum biga. Vtrique inſcriptum L. FLAMIN. CILO: ſed alterum ab altera parte habet Victoriam, alterum iconem C. Conſidij Nonani. Bigam etiam oſtendit Flauiorum numus cum inſcriptione FLAVS. ROMA. & ab altera parte Victoria expreſſa eſt. Fonteiorum numus, qui ab vna parte caput oſtendit galeatum, cum inſcriptione: P. FONTEIVS. P. P. CAPITO. IIIVIR. ab altera habet equitem, dextra vibrantem gladium, ſub quo viri, quorum alter ſcutum geſtat, genua flectunt, ceu veniam petentes. Denotant quidem iſthæc egregium aliquod factum, cæterùm quale illud ſit, hactenus ignoratur. Cn. Fuluij M. Calidij, & Q. Metelli III Virorum denarius argenteus ab vna parte Romam, ab altera bigam habet, in qua victoria lauream dextra geſtans equos impellit. C. Fondanij numus cum inſcriptione C. FVNDAN. quadrigam habet, cuius equos nulla habentes frena, nullaſque habenas muliebri habitu ſtatua voce vrget ad curſum, equoque dextro puer inſidet, manibus poſt terga reiectis, ſummam fortaſſis equitandi peritiam indicaturus. L. Furij Purpureonis, qui prætor de Gallæis triumphauit, numus ab vna parte bigam habet, cum ſcorpione: inſcriptum PVR. ROMA. ab altera Victoriam. In Belliæ familiæ numo cum inſcriptione: GN. GEL. ROMA. quadrigæ cum liberis equis inſiſtunt viri duo, galeati, ſcutaque ferentes. Ab alio numi latere imago eſt Victoriæ laureatæ. Horatij Coclitis numiſma binos oſtendit equites haſtatos, & ab altera parte imaginem Victoriæ, cum inſcriptione: COCHLES. Hunc denarium poſtmodum Traianus Imp. reſtituit, vt conſtat ex inſcriptione quæ nunc in aduerſo numi latere legitur, quæ talis eſt: IMP. CÆSAR. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. Hoſtiliæ gentis quidam numus vno latere bigam cum duobus habet rectoribus & inſcriptum eſt: L. HOSTILIVS SASERN. altero caput viri paſſis capillis, hiſpidaque barba. Amicus quidam Vrſini Pauoris vel Palloris imaginem eſſe arbitrabatur, atque ita Hoſtilium Saſernam progenitoris monumenta voluiſſe illuſtrare. Tullus enim Hoſtilius rex Pauori Pallorique fanum vouit, vt ex Liuio notum eſt. Itiæ gentis vnius tantùm denarius reperitur. Ab vna parte equites habet binos lanceam vibrantes, quales in multis alijs numis conſpiciuntur; Supra vtriuſque caput ſtella eſt: infrà ſcriptum: L. ITI. ROMA. ab altera numi parte imago eſt Victoriæ. Iidem equites Pollux nempè & Caſtor, & ſtellæ picti ſunt in primo Iuliæ familiæ denario, in qua parte ſubſcriptum: L. IVLI. ROMA. ab altera parte ſimiliter picta eſt Victoria, expreſſuſque numerus. XVI. propterea quod eo anno quo numus iſte ſignatus eſt, preſſus ære alieno populus Romanus, fecerat ipſe, vt denarius ſexdecim aſſibus permutaretur. Altero eiuſdem L. Iulij denario bigam promouet Victoria: Inſcriptum ſimiliter: L. IVLI. Altera numi pars Victoriam oſtendit, ac præterea ſpicam tritici, ædilitatis eiuſdem ſymbolum. Vrſinus Cupidinis currum eſſe iudicat, eumque hoc numo impreſſum, ad indicandam Iuliæ gentis originem, quæ à Iulo Æneæ, qui Venere genitus eſt, filio principium habuiſſe dicitur. Eſt quidem in tertio numo Veneris currus, ſed cum Cupidines, non equi trahunt; vt fit in quarto numo, vbi biiuges moderatur Venus dextra lauream, vel potius myrteam protendens: à tergo aſtat Cupido, Venerique idem ſertum imponit: Inſcriptum eſt: SEX. IVLI. CÆSAR. Eſt & in alio numo huius gentis biga expreſſa, in quo equos moderans dextra vibrat ſpiculum, ſiniſtra geſtat inſigne, in cuius medio litera conſpicitur I. Subſcriptum eſt. M. METTIVS: ab altera parte Cæſaris caput eſt laureatum, cum inſcriptione: CÆSAR. DICT. QVART. Currus ſiue quadriga triumphalis, (nam victoria lauream oſtentans equos concitat) cum titulo: L. IVLI. BVRSIO. huius victoriam, quæ tamen ignoratur, expreſſiſſe videtur. Altera numi pars caput oſtendit alatum (Mercurij fortè) & à tergo ſceptrum tridens, item animal quadrupes, canis ſpecie. Eſt & aliud denarius, qui ab vna parte templum oſtendit, cum inſcriptione: CLEMENTIÆ CÆSARIS. ab altera parte equos binos deſultorios, cum laurea & inſcriptione: P. SEPVLIVS MACER. Iuniæ familiæ numi duo ab vna parte Victoriæ imaginem, ab altera binos exhibent equites lanceam vel ſpiculum dirigentes: alteri ſubſcriptum: M. IVNI. ROMA: alteri. C. IVNI. C. F. ROMA. D. Silani in eadem gente numi quoque ſunt duo, in quibus biga exhibetur: ſed in priori Victoria dextra lauream, ſiniſtra palmam & habenas tenens, equos agitat: Subſcriptum huic: D. SILANVS. L. & ab altera parte caput oſtendit hiſpida barba, capillis paſſis, fune in fronte connexo. Laqueo autem ipſe vitam finiuiſſe dicitur, condemnatus à patre, quòd prouinciam expilaſſet. Altero numo equorum rector, ſiniſtra lauri ramum geſtat: ſub equis appictam habet locuſtam ſubſcriptum: D. SILANVS:

Fanniorū numus. *Flaminiorum.* *Fonteiorū.* *Fondaniorum numiſma.* *Furiorum.* *Gelliorum.* *Horatiorū.* *Hoſtiliorū.* *Itiæ familiæ numus.* *Iuliæ.* *Iuniæ familiæ numi.*

LANVS: altera verò numi parte caput exprimitur antrorsum galeatum: subscriptum: SALVS F. fortè filij, vt hic sit T. Manlius Torquatus Silani superioris pater, nam & torques, quo exornatus est in numo, id indicat. Torquatus autem dictus fuit, quod ex Iunia gente in Manliam Torquatorum familiam adoptatus esset. Sigonius D. illum Silanum de Lusitanis triumphasse existimat ad quem triumphum numus ipse spectauerit: sicuti & alius eiusdem numus, qui ab vna parte imaginem expressit Victoriæ cum litera A. ab altera bigam cum victoria equos incitante & inscriptione D. SILANVS. L. F. ROMA. supra equos numerus expressus cernitur, XIII. Q. Labieni Parthici, T. Labieni qui prius partium Cæsaris, deinde Pompeianarum fuit, numus ab vna parte ipsius caput habet cum inscriptione: Q. LABIENVS PARTHICVS IMP. ab altera equum ephippiatum & phaleratum. Liciniæ gentis aliquot extant numi, equorum imagine condecorati. Primus in hoc ordine biiuges habet, quorum proriga vna manu scutum gestat: subscriptum est, L. LIC. CN. DOM. ab altera parte imago est Victoriæ, cui circumscriptum est: C. MALLE. C. F. Fuit autem L. Licinius cum Cn. Domitio &c. Malleolo, cudendæ monetæ triumuir. Secundus ostendit ab vna parte P. Crassi caput laureatum & antrorsum galeatum, retro quod scriptum est. S. C. ab altera parte idem Publius equum sinistra manu ducit, dextra lanceam gestat. Circumscriptio legitur: P. CRASSVS. M. F. Tertio eques exprimitur, nudus velocissimè currens, palmam humero ferens: cum subscriptione: A. LICINI. ab altera parte caput depictum est, cum inscriptione: NERVA. Quarto eques ornatus virum quendam flexis genibus supplicem capillis prehensum derinet. Inscriptum est huic numi parti: NERVA IIIVIR. altera parte laureato expresso capiti circumscribitur. A. LICINIVS. FIDES. Caput præcedentis numi nimirum tertij, Apollinis esse iudicat Vrsinus, idque & desultorium equitem, Apollinares ludos ab aliquo ex Licinia gente, cùm prætor esset, in Circo factos sine dubio designare. Quintus numus ab vno latere ostendit equitem dextra lauream ferentem: Inscriptum est: AVGVSTVS DIVI F. ab altero ancylia Saliorum, cum inscriptione: P. STOLO IIIVIR. Equestris isthæc statua ad Augusti victoriam aliquam, ob quam ei statua huiusmodi decreta fuerit, haud dubiò pertinet. Sextus ac postremus ab vna parte Veiouis simulachrum, ab altera quadrigam habet: cuius moderator dextra spiculum vibrat, sinistra vmbonem gestat. In Luciliæ gentis numo Victoriæ icon est laureatæ, cum litteris: PV. id est publico, nimirum argento, ab altera parte, eadem biiuges propellit, cum inscriptione: M. LICILI. RVF. Cn. Lucretij Trionis numus cum inscriptione ab vna parte: CN. LVCR. ROMA. binos ostendit equites erecta lancea, & ab altera parte Victoriam, cum inscriptione: TRIO. Currus triumphalis Maianiæ gentis à Victoria rectus cum inscriptione: C. MINI. ROMA. & ab altera parte Victoriam etiam exhibens, ad C. Maienium P. F. P. N. pertinere videtur, qui Cos. de Antiatibus, Lauinieis, & Veliternis triumphauit. Est & biga in numo Mamiliorum, in quo & numerus expressus cernitur XXVIIII. Infraque scriptum C. LIMETA. P. CREPVSI. ab altera numi parte velatum caput est: & antrorsum galeatum, cum inscriptione: L. CENSORIN. Apparet autem triumuiros hos fuisse. Manliorum numis tribus triumphalis currus pingitur, in priori ab vtroque equorum latere appicta est stella, eorum verò moderator galeam indutus est cristatam: infrascriptum: A. MANLI. Q. F. Altera numi parte Victoriæ icon est galeam indutæ cristatam: & inscriptum est SER. ROMA. Fuit is procos. contra Sertorium missus. Altera victoria equis præest: in hoc numo subscriptum est: T. MAN. AP. CL. Q. VR. nam cum Ap. Claudio quæstor vrbanus fuit. In tertio victoria in aere suspensa triumphanti trophæum imponit. Subscriptum in hoc: L. SVLLA. IMP. Ab altera parte Victoriæ imago conspicitur, cum inscriptione: L. MANLI. PROQ. Quarto eques expressus est, lanceam & scutum gestans, sed equum sine freno & habenis regens, cum inscriptione: L. TORQVA. Q. EX S. C. Altera numi pars victoriam ostendit & inscriptum ei. ROMA. Philipporum ex Marcia familia tres sunt denarij equestribus statuis insignes: quarum prima lapideo imposita est pôti quinque foraminum, quibus inscriptum est: AQVA MAR. ab equi verò tergo: PHILIPPVS. Altera numi parte caput exhibitum Anci Romanorum regis cum lituo & inscriptione: ANCVS. Qua numi parte L. Philippus, qui hunc denarium cudit, indicare voluit, ab Anco Marcio originem se duxisse: cui autem lituus appictus, quod religiones neglectas aut prauè cultas, vt erant à Numa institutæ, Pontificem Max. proponere in publicum iussisset; quam ob causam sacrificus vocatur ab Ouidio, de Marciæ gentis origine loquente:

Marcia sacrifico deductum nomen ab Anco.

De aqua autem Marcia, quod ab Anco Marcio, qui eam deduxit, nomen acceperit, fatentur veteres omnes. Statua equestri, quæ aquæductui imposita est, opinatur Vrsinus, designari eam, quam scribit Liuius lib. 9. Marcio Tremulo ante ædem Castorum positam à Senatu, populoque Rom. fuisse, quòd Samnites bis vicisset & Anagnia capta populum stipendio liberasset. Alij ad statuam

Labiena.

Liciniæ.

Luciliæ familiæ numus.

Lucretiæ.

Maianiæ.

Mamiliæ.

Manliæ.

Marciæ familiæ numi.

ſtatuam equeſtrem referunt, quam Phillippus Auguſto decreuit, cuius meminit Cicero in epiſt. E
ad Brutum: quorum opinio Vrſino improbatur. Alter Philippi eiuſdem numus, ab vna parte L.
Martij imaginem habet, cui in Hiſpania concionanti è capite flamma eluxit: ab altera parte ſtatuã
equeſtrem, lauri ramum dextra geſtantem, cum inſcriptione: L. PHILIPPVS. Vrſinus eandem ſtatuam putat cum præcedenti, quæ Q. Martio decreta fuit. Eſt & alia equeſtris ſtatua tertio numo expreſſa, cum viro armato, & ſpiculum vel haſtam vibrante, cui inſcriptum eſt: Q. PHILIPPVS. ROMA. ab altera parte picta eſt Victoria. Equitem illum Caſtorem eſſe iudicat
Caſtoris ſtatua. Vrſinus, quòd vt cecinit Horatius: *Caſtor gaudet equis*: Ἱππόδαμος inde ab Homero appellatus.
Ab equorũ autẽ ſtudio videtur Philippus is (inquit) dictus eſſe, qui primus ex hac familia cognomen inuenit, ad quem reſpexiſſe eum qui denarium cudit, dubitandum non eſt. Ab equi tergo adpictus eſt ſcorpius. Eſt item numus eiuſdem gentis, in quo deſultores equi depicti ſunt, cum luna noua & caduceo, & cum inſcriptione: C. CENSORIN. & altera parte duo capita Numæ ſcilicet & Anci Roman. regum, à quibus Marcij originem ducunt. Eſtq; adhuc alius, in quo equus eſt ſingularis ſine agitatore procurrens, cum eadem inſcriptione: adiecti ſunt duo apices, & ſupra vtroſque binæ ſtellæ. Hic numus ab altera parte vnum tantummodo caput habet, quod fortè Anci fuerit. Biga deniq; alio numo exhibetur, cum inſcriptione: C. LIMET. P. CREPVSI. CXXIIII. & ab altera parte caput velatum, cum inſcriptione: L. CENSORIN. F
Hiſce poſterioribus numis Marcij alicuius de ludicris Circenſibus, equo ſingulari deſultoribus & bigis partas victorias deſignari conijciunt, quas C. Cenſorinus triumuir ſub Auguſto, vt progenitoris ſui monumenta illuſtraret, in his nummis ſignauerit. Memmiorum numus ab vna parte bi-
Memmiorũ numus. nos oſtendit equos, inuicem obuerſos, ſimiliterq; totidem viros, altera manu haſtam ferentes, cum inſcriptione L. MEMMI. ab altera parte caput laureatum. In altero verò eiuſdem gentis numo biiugum moderatori victoria aere ſuſpenſa laurea porrigit: Ante eorum pedes litera expreſſa eſt, N. Infra ſcriptum: L. MEMM. GAL. ROMA. Altera parte viri caput, & à ceruice ſerra, aut quid ſerræ ſpecie, cum inſcriptione: ROMA. Similis huic per omnia numus alius ſed ſub equis ſcriptum eſt: L. C. MEMIES GAL. & ab altera parte, K. EX. S. C. Celebris eſt huius gentis quidam Memmius ædilis plebeius, qui Cerealia hoc eſt, Cereris ludos, quibus
Lib. 47. equorum curſus in Circo exhibebantur, primus feciſſe dicitur: itaque Dio memoriæ prodidit, ante deuictum Brutum eueniſſe, vt ædiles plebeij gladiatorum certamina pro equorum curſibus
Mettiorum exhibuerint. Mettiæ familiæ numus cum inſcriptione, M. METTIVS. bigam oſtendit, cuius equos auriga nullis vtens habenis aut frenis, voce ad curſum impellit, dextra ſpiculum vibrans, G ſiniſtra inſigne ſcutiforme ferens: altera parte Cæſar laurea exornatus exprimitur, cum lituo & inſcriptione: CÆSAR DICT. QVART. Sub eo enim quartum dictatore cudenda monetæ præfuit. Equites pileati & lanceati duo, cum totidem ſupra caput ſtellis in numo conſpiciuntur
Minutiorũ numus. Minutiorum cum inſcriptione. Q. MINV. ROMA. ab altera parte imaginem habet victoriæ, & inſcriptionem: RVF. Eadem imago picta eſt alio eorumdem numo, qui ab altera parte quadrigã habet, cuius equi ſine frenis & habenis ſunt: Inſcriptum ROMA. L. MINVCI. Biga verò gẽtis
Muſsidiorum. Muſtidiæ expreſſa cũ inſcriptione L. MVSSIDIVS LONGVS: altera parte victoriam oſtentans, ad Cęſaris dictatoris victorias (inquit Fuluius) ſpectat, quarũ cauſa ſpectacula in Circo edita fuiſſe
Cap. 39. tradit Suetonius: *Circenſibus* (inquit) *ſpacio Circi ab vtraq; parte producto, & in gyrum euripo addito, quadrigas bigasq; & equos deſultorios agitauerunt nobiliſsimi iuuenes*: atque ob ſimiles aliorũ victorias ſæpè (ni fallor) in aliorum numis, bigæ quadrigæq; & deſultorij conſpiciuntur: nec aliò ſpe-
Næuiorum. ctare puto trigam, quæ in Næuiorum denario expreſſa eſt cum inſcriptione: C. NAE. BALB. qui ab altera galeatum caput habet, cuiq; inſcriptum eſt S. C. Teſtatur Fuluius in veteri quadam inſcriptione, quæ proximis annis in foro Romano reperta, in Capitolium tranſlata fuit: in cuius altera parte equeſtris ſtatua Curtij eius expreſſa eſt, à quo Lacus Curtius dictus fuit: mentionem H
Ogulniorũ. Opeimiorũ. fieri L. NAEVII L. F. Spurini prætoris &c. Oguluiorum numus ab vna parte laureatum caput; ab altera quadrigam oſtendit cum inſcriptione: VER. CAR. OGVL. Opeimiæ gentis numi duo ſunt, qui ab vno latere victoriæ imagine illuſtrati ſunt: ſed in altero ea dextra lauream geſtans equos quadriiuges agitat: altero bigam moderans vna manu arcum tendit: priori ſubſcriptum L. OPEIMI. ROMA. altero M. OPEIMI. ROMA. Hic L. Opimius homo fuit clarus & in Senatu potens, quia conſul C. Graccho & M. Fuluio interfectis, acerrimè victoriam
Papiriæ gẽtis numus. nobilitatis in plebem exercuit. Eam itaque priori numo indicauerit. Carbonum Papiriæ gentis numi duo ab vna parte impreſſam habent imaginem victoriæ: ab altera quadrigam à Ioue vna manu fulmen, altera ſceptrum geſtante moderatam. Vni inſcriptum eſt M. CARBO. RO-
Petroniæ. MA. alteri: CARB. ROMA. P. Petronij Turpiliani numus ab vna parte oſtendit Pegaſum, ab altera imaginem Auguſti, ſub quo triumuiratum geſſit. Alluſio eſt, ni fallor, ad L. Petronium, qui cum humili loco natus eſſet, P. Cœlij beneficio ad equeſterem ordinem & ſplendida militiæ

A stipendia peruenit, vt scribit Valerius Maximus. L. Nattæ ex familia Pinariorum duo sunt numi, cum impressa biga: & vterque ab altera parte impressam habet imaginem Victoriæ. Vtriq; inscriptum NATTA. ROMA. sed alterius equi soluti procurrunt: altero victoria habenas moderatur. In tribus Plautorium numis quadriga picta est, quorum prior, cuius inscriptio est: L. HYPSAEVS AED. CVR. subscriptio: C. HYPSAE. COS. PREIVER. CAPTV. & in quo sub equis appictus est Scorpio: ab altera parte exhibet camelum sarcina onustum, à cuius lateribus quidam flexo genu lauream ostentat. Inscriptum M. SCAVR. AED. CVR. EX S. C. Infrà scriptum est: REX ARETAS. Alteri ab vno latere scriptum est: C. YPSÆ. COS. CEPIT. ab altero, in quo imberbis viri caput pictum est, cum pisce P. YPSÆ. S. C. Tertius easdem habet vtrobiq; inscriptiones: sed in hoc viri caput barbatum est, & à ceruice expressus est tridens. Ex quibus inscriptionibus colligitur, tres istos numos in C. Plautij Hupsæi memoriam cusos esse qui Decianus in Fastis cognominatus est, quiq; Priuerno capto, de Priuernatibus triumphauit. Camelus autem ludorum, quos in ædilitate fecerit, index esse potest: magis tamen placet Vrsino, si camelus ad Arabiæ regulum Bacchium Iudæum referatur, quem à Plautio Cn. Pompeij, vt opinatur, in Asia legato, vel proquæstore superatum fuisse credibile est, eo bello, in quo Aretas

Pinariæ. *Lib. 4. c. 7.* *Plautiæ.* *Camelus quid in numis indice.*

B quoque rex ab Aemilio Scauro, Pompei item proquæstore victus est. Est & aliud Plautorium numisma, quod Solis imaginem ab vna parte cũ inscriptione L. PLAVTIVS, ab altera parte victoriæ imaginem ostendit in medio quatuor equorum, quorum vni insideri videtur. Inscriptum est: PLANCVS. Est denique aliud quo duo equites lancea directa procurrentes depinguntur, cum inscriptione: C. PLVTI ROMA. altera parte exhibetur Victoria. Victoria item exhibetur altera parte numorum Porciæ familiæ, quorum bini ostendunt bigam: sed in priori, cui subscriptum est: L. LIC. CN. DOM. & altera parte L. PORCI. LICI. equos agitans dextra vibrat spiculum, sinistra gestat scutum. Altero numo Victoria sertum ostentat, & bigam ipsam moderatur: Inscriptio: C. CATO. ROMA. Est & alius Porciorum numus, in quo quadriiuges auriga flagelli loco, ter riculo vtitur, campanæ specie: Subscriptum est: M. PORC. ROMA. ab altera parte: LAECA. Inter Postumiorum numos vnus est, quo ab vna parte tres exhibentur equites dextra lanceam, sinistra scutum ferentes, quibus pedes præcurrit gladio accinctus, cum inscriptione: A. ALBINVS: ab altera parte, ROMA. sub capite Dianæ. Hoc numo Albinus maiorum suorum monumenta celebrat, pugnam illam exprimens, in qua A. Postumius dictator, ad lacum Regillum cum Latinis dimicans, Sex. Tarquinium Superbi regis filium interfecit. Alter etiam

Porciæ familiæ numi. *Postumiæ.*

C eiusdem gentis numus subscriptus similiter: A. ALBINVS: ab vna parte equos ostendens binos è fonte bibentes, totidemq; hastatos viros; quorum capiti imminet stella, & appicta etiam est luna: ab altera parte caput laureatum cum stella maxima & inscriptione: ROMA. pertinet ad eundem A. Postumium: cui scilicet contra Latinos ad lacum Regillum, vt dictum est, pugnanti, Castor cum Polluce fratre auxilio venisse dicitur & post pugnam ad lacum Iuturnæ suum equorumq; sudorem abluisse, in quo eis loco ædes constructa fuit. Est & quadriga insignis alius huius gentis numus, equis solutis tracta: cum victoriæ signo ab alia parte, cui appictus est flaminis apex, ad L. Postumium Albinum flaminem Martialem alludens. In quodam Prociliæ gentis denario ab vna parte Iunonis Sospitæ pellem capitis caprini indutæ imago est cum inscriptione S.C. ab altera parte biiuges eadem dea, dextra spiculum, sinistra scutulum gestans moderatur. Subscriptum est. L. PROCIL. I. F. Hic autem L. Procilius, qui hunc denarium cudit hac deæ imagine significat, se è Lanuuio municipio oriundum fuisse. Ibi enim ea dea colebatur tali simulacro, vti ex hisce Ciceronis verbis clarum est: *Tam Herclè (inquit) quam tibi illam nostram hospitam, quam tu nunquam ne in somnis quidem vides, nisi cum pelle caprina, cum hasta, cum scutulo, cum calceolis repandis.* In Quinctiorum numo equestres statuæ duæ ab vna parte cum inscriptione: T. Q. ROMA.

Prociliæ. *Iuno caprini capitis pelle induta vbi colebatur.*

D conspiciuntur, & ab altera parte victoria & retrò eam flaminis apex. L. Rubrij numi duo sunt argentei, cum thensa quadriga vecta. Vtriq; subscriptum: L. RVBRI. sed alterius numi thensæ insculpta est auis (aquilæ forsan) imago, & Victoria volitans aut aëre suspensa equis lauream imponere satagit: præterea alter caput ostendit nudum, laureatum, & barbatum, & à tergo tridentem, cum inscriptione: DOSSEN. alter caput habet imberbe similiter coronatum & à tergo sceptrum, & inscriptionem: DOS. Pertinet autem thensa hæc, quantum conijcere licet, ad ipsius Rubrij sacerdotium aliquod, vel maiorum suorum alicuius. Erant enim thensæ pontificum, vt ex his Cicer. verbis in oratione de aruspicum responsis intelligere possumus. *Te appello Lentule, cuius sacerdotij sunt thensæ, curricula, præcensio, ludi, libationes &c.* Erant & ædilium, vt ex eodem colligi potest. *Omnes* (inquit) *Dij, qui vehiculis thensarum solemnes cœtus ludorum initis &c.* His accedit Festi quoque auctoritas, qui, *thensam* (inquit) *vocari Sinnius Capito ait, vehiculum quo exuuiæ deorum ludicris Circensibus in Circum ad puluinar vehuntur.* Aut igitur ædilitatem à se gestam, vel maiorum suorum aliquo, significare Rubrius voluit, aut pontificatum aut sacerdotium quod thensis vte-

Quinctiorũ numus Rubriorũ. *Thẽsæ quid indicent.* *Lib. 7. in Ver.*

retur; vel certè (quod magis placet Vrsino) ad thensam Cæsari dictatori decretam. Rutiliæ gen- E
Rutiliæ familiæ numus. tis numus ab vna parte bigam habet, cuius equos victoria lauream prætendens agitat, cum inscriptione: L. RVTILI. altera parte Victoriæ imago est, cum inscriptione FLAC. Similis per
Saufeiæ. omnia Saufeiæ gentis denarius, cum inscriptione: L. SAVF. ROMA. Scriboniorum quoque
Scriboniæ. numus quidam ab vna parte Victoriam exhibet; altera binos equites illos quibus stella supra caput appingitur, Castorem nempe & Pollucem, cum inscriptione: C. SCR. ROMA. Idem
Sempronianæ. etiam numus inter Sempronianos extat, cum inscriptione ab vna parte: L. SEMP. ROMA. Ab altera PITIO. Est verò & alius eiusdem gentis denarius, in quo ab vna parte equi Neptuni in pisces posteriori parte desinentes conspiciuntur, cum duabus statuis & inscriptione: L. ATRATINVS. Ab altera capita duo cum inscriptione: M. ANT. IMPER. TER. COS. L. Sentius
Sentiæ. Saturninus triumuir argento publicè signando, duos cudit denarios cum quadrigis ab vna parte, ab altera Victoria. Priori sub equis inscriptum: L. SENTI. C. F. D. Ab altera parte: ARG.
Sepuliæ. PVB. alteri: L. SATVRN. F. Sepuliæ gentis numus elegantissimus ab vna parte equitem desultorem cum laurea à tergo eius appicta ostendit, cum inscriptione: P. SEPVLLIVS MACER. Ab altera parte imaginem Pontificis Maximi (Cæsaris dicatoris) cum lituo & phiala.
Sergiæ. Elegantissimus item Sergiæ gentis numus ab vna parte equestrem habet statuam, quæ altera manu caput ostentat, cum inscriptione. Q. M. SERGI SILVS. altera parte Victoriam cum inscriptione: ROMA. EX. S. C. Numus est in M. Sergij honorem sine dubio signatus, qui egregia bellicæ laudis monumenta reliquit, inter quæ tamen, cuiusnam Carthaginensium ducis caput ab eo sit amputatum, quod (vt diximus) in altera denarij parte Sergius ipse equo insidens manu gestat, non recensetur. Ipse autem de factis suis orationem scripsit, ex qua Solinus: *Post*
M. Sergij fortitudo. *hunc* (inquit) *M. Sergius duobus stipendijs, primo, aduerso corpore ter & vicies vulneratus: secundo stipendio in prælio dexteram perdidit: qua de causa ferream sibi manum fecit: & cùm neutra penè idonea ad præliandum valeret, vna die quater pugnauit, & vicit sinistra duobus equis eo insidente confossis, &c.* F
Seruiliorũ numi. Seruiliorum prior (eorum in quibus equorum pictura est) ab vno latere duos exhibet equos solutos, inuicem obuersos, totidemque milites inuicem pugnantes, cum inscriptione: M. SERVILI. C. F. N. Altero victoriam, cum inscriptione vnius literæ: M. Eadem altero numo exprimitur cum laurea, quæ à tergo conspicitur; Inscriptio est ROMA. Hic numus aduersa parte binos ostendit equites inuicem obuersos, simul (vt videtur) colloquentes cum inscriptione: C. SERVILI. M. F. Tertio ab vna parte duorum equitum exprimitur pugna, eorumque alter gladio se defendere studens, lancea confoditur alterius: ab altera parte laurea cinctum caput exhibetur, cum lituo & inscriptione: B. ROMA. Idem certamen quarto quoque G denario expressum est, sed hic miles ille qui alterum in superiori lancea transfigebat, lancea caret, audacter tamen aduersarium inuadit. Equus enim anterioribus pedibus alterius equum pessundat. Scuto huius equitis, vt & superioris inscripta est litera M. Altera huius numi parte exhibetur Victoria cum lituo & inscriptione: ROMA. Est & alius eiusdem gentis numus, qui vna parte caput cristata galea exornatum exhibet cum inscriptione: RVLLI. Altera bigam cum Victoria equos agitante & lauri ramum ferente; & inscriptione: P. SERVILI M. F. Priorem denarium vulgò referunt ad M. Seruilium C. F. qui Magister equitum fuit, P. Sulpitio Dictatore anno DL. & consul anno insequenti, eiusque pugnam aliquam equestrem significari equitum signis existimant, quæ in eo denario exhibentur, eandemque etiam indicare voluisse, qui alterum denarium cudit. Mihi autem magis placeret (inquit Fuluius) si equites qui sunt in quatuor denarijs expressi, alter ad Sp. Melium equestris ordinis virum, alter ad C. Seruilium Ahalam magistrum equitum referretur, à quo Sp. Melius regnum affectans, interfectus est: denariosque huiusmodi crediderim à M. & C. Seruilijs Ahalis in progenitoris memoriam signatos esse, cum & ipse quoq; occisi Cæsaris, liberatæq; patriæ laudem aliquam vindicarent. Author enim est Cicero præter P. & C. Seruilios Cascas fratres, duos etiam Ahalas cum alijs coniuratis Cæsarem in- H
L. 2. Philip. terfecisse. Spuriliæ gentis numus altera parte victoriam, altera bigam habet cum inscriptione: A.
Spuriliæ gentis numisma. SPVRI ROMA. Idem cum hoc numo esset, numus Seruiliorum, nisi aurigam laurea in hoc Victoria cohonestaret. Inscriptum huic P. GALB. ROMA. Est & alius eorundem numus qui ab vna parte equestrem habet statuam cum titulo: SER. GALBA IMP. ab altera Hispaniæ imaginem cum duabus lanceis, spicis, & scuto. Lanceæ & scutum Hispanorum in re militari præstantiã:
Hispaniæ typus. spicæ prouinciæ fertilitatem indicant. Statua verò equestris, potest ad Galbæ equestrem aliquam statuã pertinere, quæ ab Hispanis ei decreta fuerit. Tarquitiæ familiæ numus à C. Tarquitio P. F.
Tarquitiæ gentis numus. vt ex inscriptione apparet, cusus ab vna parte bigam habet ab altera C. Annij caput cum inscript. C. ANNI. T. F. T. N. COS. EX S. C. Fuit enim hic Annius Syllæ legatus contra Sertorium & Tarquitium missus. C. Terentij numus qui auersa parte victoriam ostẽdit duplicem, aduersa binos
Terentiæ. habet equites quos Castoris & Pollucis symbola esse sæpè indicauimus: cur verò hunc cuderit numum,

A mum, necdum obseruaui. Titiniæ gentis denarius, in quo Victoria bigam moderatur, & inscriptū *Titiniæ.*
est: C. TITINI. altera parte impressam habet victoriam cum hoc numero: xvi. ex quo colligitur
denariorū flandorum curatorem fuisse, cùm Hannibale vrgēte asses vnciales facti sunt, placuitq;
denarium sexdecim denarijs permutari: quinarium octonis, sestertium quaternis. Titiorum nu- *Titiæ.*
mi tres altera parte Pegasum habent impressum cum inscriptione: Q. TITI. Altera prior vi-
rum barbatum, alter imberbem, tertius victoriam. Pegasus autem adduxit quosdam, vt ad Ti-
tium poëtam, de quo meminit Horatius ad Iulium Florum, referendos hos denarios putarint. *L.1.Epi.3.*
Eius versus sunt hi:

Quid Titius Romana breui venturus in ora
Pindarici fontis qui non expalluit haustus?

Vt igitur Titio huic denarios huiusmodi quidam referrent, imago Pegasi etiam impulit, quæ in
duobus denarijs, quadrato Hermæ imposito est: Clarorum enim & insignium aliqua virtute vi-
rorum Capita Hermis imponi solent. Victoriæ quoque simulachrum in vno denariorum impres-
sum ad Titij in poëticis certaminibus victoriam aliquam referri potest, cuiusmodi multæ Comi-
corum & Tragicorum poëtarum inter se certantium à Græcis, Latinisque scriptoribus celebran-
B tur. Vrsino verò magis placet, si Pegasi signum, Corintho coloniæ à Cæsare Dictatore dedu-
ctæ & ab Augusto postea instauratæ tribueretur: ad hanc enim fortasse respexisse Q. Titium, qui
frater vel consanguineus esse potuit L. Titij, qui Tr. Mil. legionis Vernaculæ sub Cæsare ab Hir-
tio dicitur. Bigæ, quæ in Tituriorum quodam numo expressa est, Victoria dextra lauream *L.4. de bel-*
ostentans, equos agitat, sub quibus appicta est galea, cum inscriptione: L. TITVRI. Altera *lo Alex.*
numi parte eius simulacrum cum inscriptione est: SABIN. Fuit hic L. Titurius Sabinus ar- *Tituriorū*
gento publicè feriundo præfectus, frater forsan Q. Titurij Sabini, qui Cæsaris legatus in Gallia *numi.*
contra Vnellos præclara multa præstitit. Quæ fuerit Træbauia familia, non constat; eius extat
denarius argenteus ab vna parte victoriæ imagine, altera quadriga insignis cum inscriptione: L. *Trebavio-*
TREBAVI. ROMA. Est & quadriga in Tulliorum denario, sed equi eam trahunt soluti, & in- *rum.*
sistit victoria sinistra manu ramum lauri gestans, appictaque laurea est, cum inscriptione: *Tulliorum.*
M. TVLLI. Ab altera numi parte etiam pictum est victoriæ simulacrum, cum inscriptio-
ne: ROMA. Creditur spectare numus ad triumphum M. Tullio Ciceroni ob res in Cicilia be-
nè gestas decretum, de quo ipse scribit in epistola ad Catonem, & ad Atticum. Valeriæ gentis *Lib.15.*
numi duo sunt bigam ostendentes: alteri inscriptum; C. VAL. C. F. ROMA. Huic ab altera *Lib.5.*
C parte Victoriæ simulacrum est: alteri inscriptum: L. VALER. Ab altera parte mulier corona- *Valeriorū.*
ta conspicitur, & à tergo malleus cum inscriptione: ACISCVLVS. Varganteiæ verò gentis *Vargunte-*
numus ab vna parte imaginem habet victoriæ cum inscriptione: M. VARG. Ab altera qua- *iorum.*
drigam cum inscriptione: ROMA. Vettia verò bigam, & retro eam spicam tritici, cum titulo;
L. VETTIVS IVDEX. Ab altera parte T. TATII. Sabini imaginem cum inscriptione: *Vettiorum.*
TA. SABINVS. S. C. C. Vibius Pansa Cos. cum Hirtio contra M. Antonium hostem à Se- *Vibiorum.*
natu iudicatum missus signis ad Mutinam collatis, prælio Antonium superauit. Ad quam victo-
riam indicandam duos potissimum numos cudit: quorum altero ipsius simulacrum cum inscri-
ptione: PANSA. S. ab vna parte, ab altera quadriga triumphalis: altero eadem quadriga ab
vtraque parte expressa est, cum inscriptione: C. VIBIVS C. F. PANSA. Vinitiorum *Vinitiorū.*
numi duo sunt in Augusti honorem cusi: In priori equestris est statua basi insistens, in qua sub
ipso equo inscriptum est: S. P. Q. R. IMP. CÆS. ab vna parte: ab altera basis sine statua,
inscriptum est: S.P.Q.R. IMP. CÆ. QVOD V.M.S. EX A. P.Q. I.S. AD A.D. Circun-
circa verò scriptum: L: VINITIVS. L. F. IIIVIR. Alter ab vno latere simulacrum habet Au-
gusti: ab altero basim supra pontem, cum duabus equi statuis. Basi inscriptum S. P. Q. R.
D IMP. CÆS. Ab vtraque basis parte statua est humana. Sub ponte scriptum: L. VINITIVS.
Pertinent (inquit) hi numi ad declarandos Augusti honores, qui ei ob vias munitas decreti sunt:
Hi verò vt testatur Dio, & antiquitatis monumenta confirmant, fuerunt statuæ equestres, &
arcus superimpositis statuis. Basis autem, siue columnæ inscriptio, cui in priori numo superimpo-
sita est equestris statua, ex Liuio interpretari potest: S.P.Q.R. Imp. Cæsari, quòd viæ muni-
tæ sunt ex ea pecunia, quam is ad ærarium detulit. Huic numo simillimum alium pingit Sebastia-
nus Eritius, sed in hoc arcus sunt duo, & vterq; superimpositam habet statuam equestrem, item
equitem dextra lanceas, sinistra scutum ostentantem: Inter vtrumq; arcum, scriptum est: QVOD
VIÆ MVN. SVNT. Altera numi parte Augustus ipse imberbis pictus est cum inscriptione: S.
P. Q. R. CÆSARI AVGVSTO. Eadem imago cum eadem inscriptione in alio quoq; denario
exhibetur, qui ab altero latere arcum ostēdit duplicem, alterum scilicet alteri superimpositum, in
cuius vertice currus cōspicitur triumphalis, cuius moderatorem victoria à tergo astans laurea do-
nat. Inscriptum similiter numo: QVOD. VIÆ MVN. SVNT. Triumphalis autem currus

non aliam ob causam numo exhibetur, quàm vt indicaretur Augustum vijs muniendis viros triumpho dignos, vel qui aliàs triumphassent, præfecisse. Cum verò in Augusti equestres statuas inciderimus, non incongruum fuerit, aliarum quoque in eiusdem Imperatoris honorem erectarum ex numorum antiquorum authoritate, mentionem facere, ac deinceps aliorum Imperatorum, qui similiter Augusti vocari voluerunt, qua in re opera vtemur Sebastiani Eritij, & si opus fuerit, etiam aliorum. Pingit itaque is aureum numum, in quo arcus conspicitur triumphalis cum quatuor superimpositis equis, & tribus viris, quorum vnus à tergo equorum est, duo à lateribus, qui insignia ferunt militaria. Inscriptum est numo ab hac parte: CIVIB. ET SIGN. MILIT. A. PART. RECVP Hoc est: Ciuibus & signis militaribus a Parthis recuperatis: Dio author est, non solùm gratissimum Augusto fuisse, quòd ciues & militaria signa, quæ Crasso & Antonio essent erepta, citra vllum certamen recuperasset, verùm etiam templum Martis vltoris in Capitolio ad imitationem Iouis Feretrij, qua signa ea militaria suspenderentur, decreuisse, equoque ouantem in vrbem inuectum, ac fornice trophæum gestante honoratum fuisse. Ab altera numi parte Augusti imago est, cum inscriptione: IMP. CÆSARI AVG. COS. XI. TRI. POT. VI. S. P. Q. R. *Lib.54.* E

Est & alius eiusdem Augusti numus argenteus cum inscriptione: C. CÆSAR . . . . qui altera parte eum ephippiato equo insidentem ostendit, pernicissimeque equitantem, cum inscriptione: POPVL. IVSSV. Cusus enim fuit, cùm iussu populi equestris illi erigeretur statua, cuius mentio apud Paterculum, his verbis: Mox cum Antonius ocurrisset exercitui, quem ex transmarinis prouincijs Brundusium venire iusserat, Legio Martia & quarta, cognita & Senatus voluntate & tanti iuuenis indole, sublatis signis ad Cæsarem se contulerunt. Eum Senatus honoratum equestri statua, quæ hodieque in rostris posita ætatem eius scriptura indicat, (qui honor non alij per CCC. annos, quàm L. Syllæ, & Cn. Pompeio, & C. Cæsari contigerat) pro P. R. vnà cum consulibus designatis, Hirtio & Pansa bellum cum Antonio gerere iussit. Est & argenteus numus cum inscriptione ab vna parte: AVGVSTVS DIVI F. Ab altera statuam ostendens equestrem, cum tribus militaribus insignibus, scriptum est. C. CÆSAR. AVGVSTI. F. Eritius in honorem Augusti cusum putat; Æneas Vicus in honorem Cai, quod mihi quoque videtur: cùm certum sit tunc cusum esse, cùm Caium Augustus in prouinciam, quæ fuit Armenia mitteret. Numisma Tib. Claudij cum eius effigie laureata & inscriptione: TIB. CLAVDIVS CÆSAR. AVGVST. P. M. TR. P. IMPERAT. Ab altera parte equestrem ostendit statuam in medio duorum trophæorum, spolijs hostium onustorum, pulcherrimo superimpositam arcui. Inscriptum huic parti: NERO CLAVDIVS DRVSVS GERMAN. IMP. S. C. Excusum fuit hoc numisma in Claudij honorem ob subactam Britanniam, de qua magnificè triumphauit. Nisi dicamus arcum illum esse, quem Neroni Druso Claudij patri Senatus dicauerat, cum triumphans ex Germania Vrbem iniret. Neronis verò numus, similiter inscriptus ab vna parte: NERO CLAVDIVS CÆS. AVGVST. GERM. P. M TR. P. IMPER. P. P. Arcum quidem etiam habet triumphalem, sed quatuor ei superimpositi sunt equi, cum statuis hinc inde humanis & victoriæ cum inscriptione: S. C. De Neronis triumpho de Parthis, quem numus exprimit, meminit his verbis Corn. Tacitus: *Ob hæc consalutatus Imperator Nero, & Senatusconsulto supplicationes habitæ, statuæque & arcus & continui Consulatus principi, &c.* Est & alius numus in eiusdem Neronis honorem excusus, qui ab vna parte eius effigiem, palmamque exhibet, cum inscriptione: IMP. NERO CÆSAR AVG. P. MAX. Altera parte eundem Neronem equo insidentem & duos prostratos viros lancea transfigentem. Alio item quadrigam agitans, sinistra palmam gestat. Inscriptum numo EVTHYMIVS. *Cai numus.* *Tib. Claudij numus.* *Neronis numus.* F G

Nero Circensium studiosus. Quantoperè autem Nero ludis Circensibus, quibus quadrigæ certabant, delectaretur, meminit Tranquillus, cùm inquit: *Equorum studio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit, plurimusque illi sermo, de Circensibus erat, & quondam tractum prasinum agitatorem inter condiscipulos querens obiurgante pædagogo, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cùm inter initia imperij eburneis quadrigis quotidiè in abaco luderet, ad omnes etiam mimos Circenses secessu commeabat &c.* Vt verò Neronis in hoc certamine eximia indicaretur peritia, addita est inscriptio, EVTHYMIVS. Hic enim quadrigarius in Olympiæ ludis fuit celeberrimus: Meminit eius Plin. his verbis: *Consecratus est viuus, sentiensque oraculi eiusdem iussu, & Iouis Deorum summi astipulatu, Euthymius Pycta, semper Olympiæ victor & semel victus &c.* Est denique alius adhuc numus in eiusdem Neronis honorem cusus; in cuius parte vna eius conspicitur effigies, cum palma & inscriptione: IMP. NERO CÆSAR AVG. P. MAX. Altera Circus & in eo quadrigæ circum metas currentes, & cursu certantes. Eadem huius numi, quæ prioris ratio est. Titi quidam numus cum eius effigie ab vna parte, & inscriptione: IMP. T. CAES. VEESPAS. AVG. P. M. TR. P. P.P.ab *Euthymius quadrigarius.* *Li.3.c.47.* *Titi numus.* H

A P. P. Ab altera parte eiusdem Imperatoris habet statuam equestrem, quæ virum quendam sub equo prostratum conculcat: Subscriptum est: S. C. Alius est eiusdem Titi Vespasiani numus cum eadem effigie & inscriptione eadem, altera parte ipsa Titus curru vehitur triumphali, sceptrum dextra ostentans. Appicta currui ipsa victoria est, & lauri item ramus: cum inscriptione: S. C. Triumphus eo Titi exprimitur de Iudæis. Est & alius numus, cui ab vna parte inscriptum est: IMP. T. CAES. VESP. AVG. P.M. TR. P. P. P. COS. VIII. & altero latere S. C. in quo vir quidam pedes, indutus galeam, orbem equiti præbet, Roma nimirum, aut fortè Mars aut Bellona Tito: quasi monarcham creatura. Extat & Domitiani equestris statua in quodam numo æreo cum inscriptione: PRINCIP. IVVENT. S. C. in cuius similiter altera parte Domitiani etiamnum adolescentis simulacrum expressum est, & inscriptum. CAESAR AVG. F. DOMITIAN. COS. II. Simillimus per omnia datur eiusdem Domitiani numus quidam argenteus, sed ab ea parte, in qua ipse equo vehitur, nulla est inscriptio. Vterque cusus fuisse creditur, cùm in Galliam, & vtramque Germaniam ipse cogitaret. Est & argenteus eiusdem effigie nobilis cùm inscriptione: CAES. AVG. F. DOMITIANVS. in quo ab altera parte Pegasus expressus est, cum inscriptione: COS. IIII. Huius numi duplex redditur ratio: sunt qui famæ illius quæ de eo vbique terrarum dispersa erat, typum esse volunt. Pegasus enim famæ symbolum est: alij verò ab ipsomet Domitiano cusum hunc numum coniiciunt, vt se poëtices studiosum indicaret: talem enim se esse simulabat, vt testatur Suetonius. Elegantissimum quoque æreum numisma à Græcis excusum reperitur cum inscriptione: ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ. altera parte impressum habens arcum triumphalem, tribus portis insignem, cui superimpositæ cernuntur quadrigæ binæ, quarum vna ipse vehitur, & ab vtroque earum latere vir quidam genu flexo, & manibus post terga reuinctis, supplex astat, cum inscriptione: ΙΔ. Istiusmodi arcuum mentio est apud Suetonium his verbis: *Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos arcusque cum quadrigis & insignibus triumphorum per regiones vrbis tantos aut tot exstruxit, vt cuidam Græcè inscriptum arcui sit, Aream & caluitium.* Fuit & alius ei cusus numus honoris ergò ob deuictam Germaniam, in quo ab vna parte ipse eques peditem scuto se defendentem, prostratum proculcat, cum inscriptione: S. C. Ab altera parte inscriptum est: IMP. CAES DOMIT. AVG. GER. COS. XI. CENS. PER. P. P. Simillimus quoque numus in honorem Traiani & Neruæ principis excusus extat, sed in eo tantùm à præcedenti differt, quòd prostratus scuto careat: Inscriptum huic numo S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. S. C. Altera pars imaginem eius exhibet laureatam, cum inscriptione tamen Neruæ etiam communi: IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO AVGG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. Eiusdem Traiani numus quidam alius à quadam Græciæ vrbe excusus, ab vna parte Victoriam vtraque manu lauri ramum ferentem exhibet, biga vectam, symbolum videlicet victoriarum, quas contra diuersos populos obtinuit. Est & alius numus cui ab vna parte effigies Traiani expressa est, cum inscriptione: D. NERVAE. TRAIANO. AVG. Altera eques Leonem lancea transfixurus, eam rumpit, ruptaque mordicus à leone arripitur. Allusio est ad spectacula quæ C. & xx. diebus Traianus populo Rom. exhibuit, vt testatur Dio in eius vita. Qui verò eiusdem numus altera parte expressum habet Circum & in eo certantes cursu equos celetes & quadrigas bigasque, cusus est in memoriam reparati ab eo Circi, de quo meminit idem Dio his verbis: *Natura magnificus & gloriæ appetens erat: Circum collapsum ampliorem, atque etiam elegantiorem restituit: quod ideo se fecisse inscripsit, vt populum Romanum capere posset.* Reperitur denique pulcherrimum eiusdem numisma æreum, quod altero latere Vlpiam exhibet basilicam ab eo exædificatam, varijsque exornatam statuis, inter quas supremæ equestres sunt, cum inscriptione: S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. S. C. In quodam Adriani numo, ipse triumphali vehitur curru: manum extendens, velut aliquid ab astante muliere (Victoria fortè) accepturus. Alio quidem decursio equitum & peditum militaris exprimitur. Duos enim equites, & peditem, scutatos, hastatosque ostendit, cum inscriptione: DECVRSIO. S. C. De hac decursione dicam pòst suo loco. Ipse verò Adrianus equo vectus quodam alio numo exercitum arte militari instruit, cuius loco pedites tres militaria ferentes insignia eodem latere numi exprimuntur, cum inscriptione: EXERCITVS RAETICVS. S. C. Adrianus enim teste Aelio Spartiano, quamuis pacis magis quàm belli esset cupidus, militem quasi bellum immineret, exercebat, tolerantiæ documento eos imbuens, ipse quoq; inter manipulares vitam militarem magistrans &c. In eiusdem honorem numus alius cum inscriptione: MAVRETANIA. S. C. cusus peditem cum repræsentat, sinistra duo gestantem spicula, dextra ferocientem equum ducentem, aut potius cohibentem. Mauritanorum enim motus compescuit, qui nisi ex equis ferè dimicant, teste Strabone, dum inquit: Pugnant frequentiùs ab equo hastati equis nudis vtentes & iunceis frenis, &c. Antinoi formosissimi adolescentis effigies thorace tenus eiusdem

Domitiani statua.

Famæ symbolum.

Traiani & Neruæ numus.

Adriani numus.

Mauritani ex equo pugnant.

Antinoi numi.

Adriani puto iussu, (erat enim ipsi carissimus, & in delicijs) excusus in quodam numo ostenditur E cum inscriptione: ΑΝΤΙΝΟΟΥ ΗΡΩΟϹ. & ab altera parte equo insidens, dextraque caduceum gestans. Tanto autem amore Antonoi exarsit Adrianus, vt mortuo vbique terrarum diuinos exhiberi honores, inque deorum numerum referri voluerit, sacerdotesque constituerit, quorum vnus numum in eius honorem percussit, qui ab vna parte eius vultum ostendit, cum inscriptione: ΟϹΤΙΛΙΟϹ. ΜΑΡΚΕΛΛΟϹ. Ο. ΙΕΡΕΥϹ. ΤΟΥ. ΑΝΤΙΝΟΟΥ. Hoc est Hostilius Marcellus Sacerdos Antinoi: ab altera Pegasum erectis anterioribus pedibus, & volandi cupidissimum, sed à Mercurio freno cohibitum, cum inscriptione: ΤΟΙϹ. ΑΧΑΙΟΙϹ. ΑΝΕΘΗΚΕ. hoc est, Achiuis dedicauit.

Antonini Pij numi. Antonini Pij Imp. numi sunt duo, vnus cum inscriptione Græca, alter Latina: ANTONINVS AVG. PIVS. P P. TR. P. altera parte curru ipse vehitur triumphali, cuius exterior equus ephippiatus est. Est & similis numus alius, in quo Victoria equos quadriiuges moderatur. Inscriptum: VICTORIA AVG. S. G. Extat & alter numus in eiusdem honorem factus, in quo ab vna parte eius effigies senili ætate expressa cernitur, cum inscriptione: DIVVS ANTONINVS: ab altera ædificium pulcherrimum varijs exornatum statuis, & quadriga quæ verticem eius occupat: Inscriptio est: CONSECRATIO. S. C. Numo huic lucem dat Iulius F Capitolinus his verbis: *Diuus est appellatus, cunctis certatim adnitentibus, cùm omnes eius pietatem, clementiam, ingenium, sanctimoniam laudarent. Decreti sunt etiam omnes honores, qui optimis Principibus delati sunt. Meruit & flaminem & Circenses & templum &c.* Elegans etiam extat numus M. Antonini, in quo ab vno latere ipse equo vectus lanceam dextra gestat, præit armatus vnus, duo verò subsequuntur, cum inscriptione: PROFECTIO AVG. S. C. Quamuis verò is solus ad bellum proficisci videatur, socium tamen profectionis habuit L. Verum suum fratrem. Meminit idem Capitolinus; *Profecti tamen sunt paludati ambo Imperatores, Parthis & Marcomannis cuncta turbantibus: nec parum profuit ista profectio, cum Aquileiam vsque venissent.* Est & equestris statua elegantissima alio quodam numo expressa cum inscriptione: IMP. VIII. COS. IIII. P. P. ab altera parte ipse pectore tenus expressus est cum inscriptione: M. ANTONINVS AVG. GERM. SARM. TR. P. XXXI. Alludit numus ad pulcherrimam illam Antonini statuam equestrem, quæ hodieque opera Pauli tertij in Capitolio cernitur, cum prius forum D. Ioann. Lateranensis occuparet. Equi iuba & procomio procerioribus præditi viri ceruicem dextra palpās, sinistra longum gestans baculum in alio Antonini numo conspicitur: cui supra caput appicta est stella, cum inscriptione: TR. POT. VIIII. COS. II. Altera pars G effigiem habet ipsius Imperatoris, ætate expressam iuuenili, cum inscriptione: AVRELIVS. CAESAR. AVG. Virum eum Parthicæ prouinciæ, stellam Orientis symbolum esse volunt, equum equestris pugnæ, qua maximè gaudent. Parthici autem belli sub hoc Imp. Capitolinus

Parthorum pugna. meminit: quo profligato ipse & frater Parthicus appellatus est. Ex equis verò eos bellare meminit Dio: *Armatura (inquit) eorum, vnusque armorum talis est: Scuto nihil tribuunt, sed sagittis iaculisque ipsi equites vtuntur, armatisque maiori ex parte: Pedites inter eos pauci sunt, ijque infirmiores, sed & ipsi sagittarij, ad quod à pueritia exercentur, cœlo ipsis suo ac regione ab vtrunque conducente. Regio enim plana, vt primùm est, & cùm ad alendos equos tum ad equitandum aptissima. Itaque armenta tota equorum in bellis ducunt, vt subinde mutatis equis, subitò ex longinquo adequitare, rursusque repente procul referre pedem possint.* *Lib. 40.*

Veri numus. L. Veri Imp. numus altera sui parte ostendit rogum funebrem, cuius vertici superim posita est quadriga, cum inscriptione: CONSECRATIO. S C. Inter Ciuos enim is quoque consecratus est. Eiusdem imagine illustris numus alius, ab altera parte Perseum ostendit Pegaso volante vectum, & feræ pugnantem bicipiti, aliàs leonis specie: cum inscriptione: CLICOR. Virtutis is vitiorum domitricis symbolum est. Explicatque hunc numum H dilucidissimè emblema hoc Alciati:

Virtus vitiorum domitrix.

Bellerophon vt fortis eques superare Chimæram,
Et Lycij potuit sternere monstra soli,
Sic tu Pegaseis vectus petis æthera pennis,
Consilioq́; animi monstra superba domas.

Commodi numus. Latinus Hercules. Aliter verò interpretantur Commodi Imp. numum, in quo ipse equo insidens occurrentem iaculo leonem conficere minatur. Aiunt enim Lampridij testimonio ferarum diuersarum sua manu multa millia occidisse, ideoq; & Latinum Herculem nominatum fuisse. Inscriptum huic numi lateri: VIRT. AVGVSTI COS. SC. alteri in quo eius effigies: ANTONINVS. COMMODVS. ANTONINVS. PIVS. FELIX. AVG. BRIT. alteri, in quo ipse triumphali curru vectus triumphat. P. M. TR P. XI. IMP. VII. COS. V. P.P. Britannicus autem dictus ab adulatoribus, quod de Britannis per legatos domitis triumphum duxisset. Est & alius numus similiter eius imaginem sed armato pectore ostendens, cum inscriptione:

L. AV-

AL. AVREL. COMMODVS. AVG. TR. P. IIII. altera verò parte ipse equo insidens
lanceam dextra gerit, & præeuntem militem armatum insequitur; alijque armati sequuntur eum.
Inscriptum huic lateri: PROFECTIO AVG. Cusus fuit hic numus, cùm vnà cum patre
ad bellum proficisceretur Germanicum: cuius profectionis mentio est in Lampridio: Econtra-
rio Septimio Seuero post multa confecta feliciter bella in Vrbem reduci cusus fuit numus, in- *Sept. Seuer*
quo ipse equo insidens, præeuntem militem armatum & insigne militare ferentem insequitur, *numus.*
cum inscriptione: ADVENTVI AVG. FELICISSIMO. In eiusdem honorem fa-
ctus numus alius altera parte nauem habet onustam militibus, item quadrigas, diuersaque ani-
malia quadrupeda, cum inscriptione: LAETITIA TEMPORVM. Ostendit numus eximiam
Seueri munificentiam atque liberalitatem in exhibendis populo spectaculis. Antonini Caracal- *Caracalla*
læ equo vecti, dextra militare quoddam insigne gestantis numus, præeuntem etiam, alterumque *numus.*
subsequentem militem, armatum vtrumque & similiter militare insigne ferentem ostendit, cum
inscriptione: S. C. cæterùm euntemne ad bellum, aut à confecto eo reducem exprimere volue-
rint, non satis constat. Ad Parthos superandos profectum, de ijsque triumphasse certum est: id
quod alter quidam numus à Græciæ quadam vrbe factus testatur, in quo ipse Caracalla curru
B triumphali vehitur, dextra militare signum Aquilam ferens: cum inscriptione: ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ
ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Est & aliud numisma eidem Caracallæ in Græcia dicatum, sed fratri Getæ com-
mune, in quo ab vna parte vtriusque effigies expressa est, cum inscriptione: ΑΥΤΟΚ. ΚΑΙ.
Μ. ΑΥΡΗ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟϹ, ΛΟΥ. ϹΕΠΤΙΜΙΟϹ ΓΕΤΑϹ. ΚΑΙϹΑΡ. altera statu-
equestris, cui vir quidam substratus est: appictumque insuper trophæum cum inscriptione, ΕΠΙ,
ϹΡΑΤΗΓΟ. ΥΛΙΡΡΙΟΥ. . . ΕΛΑΙΤΩΝ. Alludit numus ad victoriam quam contra Pe-
scennium Nigrum Seuerus eorum parens obtinuit. Elegantissimus verò eiusdem Getæ numus *Getæ nu-*
æreus cum eius effigie ab vna parte & inscriptione. GETA. CAESAR PONTIFEX, altera- *mus.*
parte equites ostendit tres, quorum vnus præcurrens subsequentes alloquitur: Inscriptum-
hic PRINC. IVVENT. Exprimi hoc numo Troiæ lusum existimant periti, de quo suo loco.
Macrini effigies lauro coronata cum inscriptione: IMP. CAES. M. OPEL. SEV. MA- *Macrini*
CRINVS. AVG. æneo numo exhibetur; in cuius parte altera ipse Macrinus curru trium- *numus.*
phali vectus à Victoria coronatur, cum inscriptione: S. C. PONTIF. MAX. TR. P. II.
COS. II. P. P. Antonini Eliogabali numo currus scutum vehens, in quo Aquila Romanorum *Eliogabali.*
insigne militare depingitur, à quinque trahitur equis, cum inscriptione populi qui eum honoris
C causa excudit, ΝΕΩΚΟΡΩΝ. ΕΦΕϹΙΩΝ. Delectabatur autem Eliogabalus equorum
quadrigarumq; cursu, vt testatum reliquit his verbis Lampridius: *Dedit quadrigas, equos stratos,*
mulos, basternas, & rhedas, Et aliàs: *Quadrigas Circensium in tricliniys & in porticibus sibi semper exhibuit.* *Seueri nu-*
Alexander verò Seuerus à Parthico bello victor reuersus, de Parthis pulcherrimum egit trium- *mus.*
phum, qui quoque numo aliquo expressus cernitur, in quo ille triumphali curru vehitur, cum in-
scriptione P. M. TR. P. VIII. COS. III. P. P. Eiusdem etiam honoris causa factus, alius
numus, in quo equo proficiscentem præcedit victoria, & inscriptio est: PROFECTIO AV-
GVSTI. S. C. Profectio autem fuit in Persas, quibus bello superatis alium cudit numum, in
quo ipse capite leonina pelle obtecto expressus cernitur, cum inscriptione: ALEXANDER,
altera parte in Circo maximo, cum suis metis & obelisco medium locum occupante, bigarum-,
quadrigarumq; & celetum equorum certamen editur. Ludos ipse vocat apud Lampridium, Per-
sicos: *Quirites* (inquit) *vicimus Persas, milites diuites reduximus, vobis congiarium pollicemur, cras lu-* *Ludi Persi-*
dos Circenses Persicos dabimus. Maximini numus, in quo ipse vna parte depictus est, cum inscriptio- *ci Maximi-*
ne IMP. MAXIMINVS PIVS AVG. ab alia parte quadrigam habet, qua ipse trium- *ni numus.*
D phans, manuq; altera lauri ramum gestans vehitur, & ab astante Victoria coronatur triumphum
suum expressit, quem ob debellatos egit Germanos Inscriptum est huic lateri: TR. P. II. COS. S.
C. Iam verò ipso debellato Maximino, à Gordiano, Pupieno & Balbino, Romani triumphum hisce *Gordiani*
decreuerunt, idque excusa in numo quodam quadriga, qua Gordianus vehitur, diuulgarunt: *numus.*
equestresque statuas quoque posuerunt, quales etiam alio numo exprimuntur cum eadem pla-
ne inscriptione: P. M. TR. P. III. COS. P. P. Curuum triumphalium istorum, statua-
tumq; meminit Capitolinus his verbis: *Eraso nomine Maximinorum, appellatisque diuis Gordianis*
victoriæ causa Principibus nostris, Maximo, Balbino, & Gordiano statuas cum elephantis decernimus,
statuas equestres decernimus, trophæa decernimus. Philippi quoque numus cum inscriptione: IMP. *Philippi*
M. IVL. PHILIPPVS AVG. ab altera parte habet statuam equestrem lauream, & sini- *numus.*
stra spiculum ferentem, cum inscriptione: ADVENTVS AVGG. S. C. Is enim cum filio com-
positis in Persia feliciter rebus victor reuersus hoc honore à populo Rom. affectus est. Eadem-
inscriptio quoque sed sine S. C. in alio quoque numo est, in quo verò equestres statuæ sunt duæ,
quas Victoria præit, & armatus miles subsequitur. Altero numi latere vtriusque Philippi imago
est,

eſt, cum inſcriptione: CONCORDIA AVGVSTORVM. Eſt & alius numus, qui vna parte E
præter vtrumque Philippum, Marciam Otacilam, quæ ſenioris erat vxor, exhibet, altera currum
triumphalem, quo vterque Imperator vectus à Victoria coronatur: Elegans etiam numus vtriuſq;
Galli Tre- Galli Treboniani patris & Voluſiani filij imagine illuſtris altera parte equeſtres habet ſtatuas
boniani nu- duas, quarum vna ſignum gerit militare: ſubſequuntur milites armati duo, præcedit equitantes
mus. Victoria: Inſcriptum numo: ADVENTVS AVGG. Magno verò illi Conſtantino poſt multis
prælijs deuictos Sarmatas & Gothos Thraciam diripientes cuſus fuit numus, in quo ab vna par-
Conſtãtini. te ipſe feliciſſimè depingitur, cum inſcriptione: VICT. CONSTANTINVS AVG. Ab altera
ipſe equo inſidens proſtratum hominem transfigit, cum inſcriptione: DEBELLATORI.
GENT. BARBARAR.

VSVS IN VECTIONE.

EQVVM vehendi cauſa, arandi bouem, venandi & cuſtodiendi canem, natum eſſe perhi- F
Li.2.de na- bet Cicero. Vectio autem quæ fit per equum, potiſſimum duplex eſt. Nam vel ipſo ali-
deorum. quid dorſo ſuo vehit, vel currui iunctus id trahendo promouet, vnde & currus ipſos etiam
Vectio du- vehicula dicimus. Vtroque modo vel ipſos nos vehit homines, vel ſarcinas: de qua poſteriori
plex. vectione hac ferè rubrica agemus, quandoquidem hæc meo iudicio propriè de iumenti vectione
Equorum intelligitur: in hoc enim ſenſu Varro videtur dixiſſe: *Equi alij ſunt idonei ad rem militarem, alij ad*
vectariorũ *vecturam: itaque peritus belli alios eligit atque alit, ac docet; aliter quadrigarius ac deſultor: Neque idem*
genera. *qui vectarios facere vult*. Budæus eleganter iſtiuſmodi equos diuidit in ſarcinarios, & iugales: ſed
Lib.5.de iugalium duplex eſt genus, nobile vnum, cuius in equeſtribus certaminibus vſus eſt, de quo
aſſe. mox ſuo loco, alterum ignobile de quo hic intelligimus. Sarcinariorum ſiue dorſuariorum
Sarcinarij. etiam duo ſunt genera: alij enim ſarcinas non ferunt, niſi priùs clitellati ſint, vnde & clitellarij
Clitellati. nuncupantur. Sunt autem clitellæ, quibus ſarcinæ colligatæ iumentis portantur: alij nudo fe-
Sagmarij. runt dorſo, vt qui per vrbes farinam gerunt. Clitellati etiam vocantur ſagmarij à ſagmate,
quod ſtratum ſignificat, cui onera aptantur. Sagma (inquit Iſidorus) quod corruptè vulgo ſel-
ma dicitur, ſtratum ſagorum vocatur, vnde caballus ſagmarius, mula ſagmaria. Suidas: σαγ-
μάρια τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον τελδοντὰ βασάζοντα τὴν ἀποσκευὴν τῶν ἐπιτηδείων. Apud Lampri- G
Li.30.16. dium equi ſaginarij aliquoties mentio eſt. Turnebus legit ſagmarij. Seneca Græco vocabulo
hippoperas vocat ſarcinas, quæ à tergo equi geſtantur, quaſi dicas peras & manticas equeſtres.
Volaterranus canterios, equos videlicet caſtratos vecturæ optimos eſſe aſſerit. Noſtroque tem-
pore Tartari, vt refert Sigiſmundus Baro, caſtratos tantum equos habent, quòd tales arbitren-
tur plus laboris inediæque ferre poſſe. Iſtiuſmodi vectarijs equis robur eſſe oportet: quamuis ad
vecturas plerumque dentur effœti annis, aut læſi, qui illis operis reliquas vires conficiunt. Neq;
eſt tanta noſtri temporis humanitas, vt ocioſus alatur equus: poſtquam conſenuerit & vires ami-
ſerit, vtque non turpi ſenectæ illius, quod Maro fieri oportere cenſuit, ignoſcatur abdito domi.
Eadem & apud antiquos equorum conditio fuit, vt in prouerbio, ἵππου γῆρας, id eſt equi ſene-
Curules. cta, diximus. Qui ad currum iunguntur curules nominantur ab ipſo curru, quem trahunt, à quo
& ſellam curulem vocari legimus: Nam Senatores qui curulem magiſtratum hoc eſt, maiorem
honorem gerebant, honoris gratia in curiam vehi ſoliti ſunt curru, in quo ſella erat eburnea,
ſupra quam conſidebant, vt ſcribit A. Gellius. Legimus verò apud Vegetium iumenta currulia.
Li.3.c.18. Albertus inuſitato vocabulo equos ad fugã & inſecutionem aptos curriles vocat. Curules equos H
Feſtus exponit quadrigales. Sunt tamen currus aliquot ſpecies, quæ nomen immutant. A biga
Curriles. enim biiuges & bigarij, à carruca carrucarij, à carpento carpentarij, à rheda rhedarij, à ciſio ci-
ſiarij, appellantur. Hoc interim certum eſt, currum, etſi generale ſit nomen, per excellentiam
Currus pro quadrigis poni, vt & ἅρμα apud Græcos. Plinius tradit Erichthonium primum quadrigis
quid pro- vſum fuiſſe. Scholiaſtes Pindari ἅρμα id eſt currum ab eo inuentum ait. Eſt autem quadriga
priè. quatuor equis iunctus currus: hinc Virgilius de eodem Erichthonio.
Quadriga.

Primus Erichthonius currus & quatuor auſus
Iungere equos, rapidiſq; rotis inſiſtere victor.

Li.19.c.8. Scribit itaque Gellius, Cæſarem quadrigas, etiamſi currus vnus, equorum quatuor iunctorum
agmen vnum ſit, pluratiuo numero ſemper dicendas putare. Dicimus tamen etiam quadrigam,
vt conſtat ex hoc Iulij Capitolini: *Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ ſunt, vtpotè qui Perſas vi-*
ciſſet, vt triumpho Perſico triumpharet: Miſitheo autem quadriga equorum & triumphalis currus. Aliquan-
do quadrigarum nomine intelliguntur ipſi equi, qui quadrigas agunt. Plautus:

Nam

A *Nam si huic occasioni tempus se subduxerit:*
Numquam pol indipiscet quadrigis albis postea.

In Asinaria.

Quadriga pro equo.

Vbi quadrigas albas vocat equos Veneris, qui erant albi & citi: vt sit sensus: etiamsi currum Veneris ab alitibus vectum, & per hoc summæ celeritatis, conscenderet, & sequi vellet iam amissam occasionem, nunquam eam consequeretur. In eodem sensu Virgilius:

Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant.

Aeneid. 8.

Item Claudianus:

7. Paneg.

Velut ordine rupto
Cùm procul insanæ veherent Phaetonta quadrigæ.

Accipiuntur autem equi pro ipsis quadrigis, quòd his iuncti celeriori cursu ferãtur, illi videlicet, qui in sacris certaminibus currunt: Mentio est apud Columellam: *Vnde sacrorum certaminum* (inquit) *studiosi pernicissimarum quadrigarum semina diligenti obseruatione custodiunt, & spem futurarum victoriarum concipiunt propagata sobole generosi armenti.* Hinc nauibus atq; quadrigis dixit Horatius, alij *citis quadrigis*, alij *Iouis quadrigis* pro summo studio, summaque festinatione: sed de his B quadrigis equisque postea. Quod verò ad inuentionem quadrigæ spectat, Cicero Mineruam scribit quadrigarum inuentricem ferri. Ait itaque Eusebius libro temporum Erichthonium primum quadrigas iunxisse, sed in Græcia tantùm: nam apud gentes alias iam tum fuisse, certissimus probari argumentis posse tradit Rhodiginus: & apud Isidorum legimus, Cisternem Sicyonum equos quadrigarum medios, eosque singulos ex vtraq; parte simplici vinculo primum applicuisse. Quia verò quadriga quatuor iunctorum equorum est, eleganter à Græcis τέτριππον appellatur, & τετριπποβάται qui ea vehuntur, & τέτρωρον siue τέτρωρον ἅρμα, siue τέτρωρος ὄχος, quasi quadriiugus currus, id est, in quo quatuor equi iuncti sunt, ab ἀείρω significante συζευγνύω, vt ait Eustathius: quamuis Varinus dictum velit παρὰ τὸ ἀρηρέναι καὶ ἡρμόσθαι τοὺς ἵππους αὐτῷ. Ita & quadriiugum currum vocauit Virgilius: Equos ve^r^ò similiter τετραόρους ducant. τετραόροι, inquiunt Varinus & Hesychius, τέσσαρες ἐπὶ τῷ τετρίππῳ ὑπεζευγμένοι: Latini quadriiugos siue quadriiuges: Ouidius:

Lib. 3. c. 9.

Lib. 3. de nat. deor.

Quadrigarũ inuentio.

Li. 13. c. 7.

------Tritumque relinquunt
Quadriiuges spatium, nec quo prius, ordine currunt.

Metam. 2.

Virgilius:

Equorum à curribus nomina.

C *Quadriiuges in equos, aduersaque pectora tendis.*

Sic & seiuges dicimus, triiuges, & biiuges, à triga & biga, Seiuges verò propriè dictum currum non habent. Biiuges siue biiugos bigarios, etiam dicunt. Liuius etiam bigatos, Homerus δίζυγες. Hos in Hetruria dextrarios vocari Hermolaus testatur. Τρίπωλον ἅρμα currus est à tribus equis tractus, ἑξάπωλοι equi qui currum sex equorum ducunt. Zygios dicimus, qui iugum subeunt, pareoros qui latera stipant: ὑποζύγια quæcumque iumenta: nam Ζεῦγος id est iugum vocari potest teste Polluce, quicquid iunctum est, etiamsi ex tribus aut quatuor iumentis fuerit. Latini poetæ tamen iugales absolutè de equis dicunt. Callimachus ζευγήτιδας ἵππους Plinius subiuges carpento equas. Quatuor equos Scholia Homeri duas bigas & quadrigam interpretantur: sed quadriga currus vocatur plenus & perfectus, biga non plenus. Bigam Græci συνωρίδα vocant, vt constat ex hoc Hesychij: Συνωρίς, ἅρμα δίπωλον, ἐκ δύο ἵππων, ἡ συζυγία, δυάς. Synoris inquit interpres Aristophanis in Nebulis, citante Cælio, est currus non plenus, sed ex duobus iunctis equis, quem nunc δίφρον vocamus, quanquam eo propriè dicitur nomine in curru pars, vbi cum parabate versatur auriga, vnde etiam inclinatur quasi δυοφόρος, id est duos ferens, vt author est Eustathius. Idem Cælius synorida fuisse ait bigam è duobus equis non pullis sed adultis, D quanquam post è pullis quoque (inquit) iuncta est. Aitque inuenisse se apud Aristotelem in libro de mundo, etiam in bello vsos synoride. Scribitur aliter per ξ. ξυνωρίς & dicitur etiam de alijs animantibus, siquidem apud Heliodorum legimus, ταύρων ξυνορίς, & alibi βοῶν, pro dyade simpliciter, & Varinus ξυνωρίδα, inquit, ζυγὴν, κυρίως ἐπὶ τῶν ἡμιόνων, ἢ ἐκ δύο ἵππων λέγεσι. Hesychius addit, ὀρεὺς γὰρ ἡμίονος, quasi etymologiam vel compositionis rationem afferens: cæterùm ξυνωρίς à mulis dici nequaquam videtur. Rheda vocabulum Gallicum, genus erat leuiculi currus: Erat & petoritum Gallicum, vt docemur à Quintiliano: *Plurima* (inquit) *Gallica valuerunt, vt rheda & petoritum.* Et rursus: *Cum sit epi præpositio Græca, rheda Gallicum, nec Græcus tamen, nec Gallus vtitur composito: Romani suum ex vtroque fecerunt.* Cum Rhedis nostros cocchios siue caroccias similitudinem habere inquiunt. Hoc tamen interesse volunt, quòd nostro tempore equis vtamur, cùm veterum rhedæ à mulis ferè traherentur, vt apud Græcos ἀπήνη: nam rhedarium equum (vt Grapaldus vocat) apud veteres non inuenias, vt mulum rhedarium. Varro: *Celerius voluntate Hortensij ex equili educere rhedarios, vt tibi haberes mulos, quam*

Biga quid.

Synoris.

Rheda.

Petoritum.

Lib. 1.

è piscina

Epist. 6. ad Attic. è piscina barbatum mulum. Fuisse tamen in eisdem equorum vsum manifestè docet M. Tullius, inquiens: *Hic Vedius venit mihi obuiam cum duobus essedis & rheda equis iuncta.* Suetonius de Cæsare Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena passuum millia in singulos dies: Quod equorum, non mulorum fuerit. Et eporhedicæ teste Plinio Gallica etiam vox, bonos equorum domitores significat. Falluntur autem, dum cum nostris carocijs eandem arbitrantur, nam rheda binis tantùm constabat rotis. A rheda nihil ferè, vel saltem parum differre puto Cisium, genus nimirum vehiculi biroti vt inquit Nonius, & ad celeritatem similiter comparatum, vt ex Cicerone constat: *Cisio* (inquit) *celeriter ad vrbem vectus*: & *Cisium.* alibi: *Decem horis nocturnis, sex & quinquaginta millia passuum cisijs peruolauit.* Cum hoc eandem *Carpetum.* esse aiunt carrucam. Nec multum puto differre carpentum, nam & hoc à celeritate volucre vo- *Pilentum.* catur à Iuuenale: *Volucri Carpento rapitur pinguis Damalippus.* Eratque eius quoque vsus in bel- *Sat. 8.* lo, vt apud Liuium legimus. *Lib. 1.* Eiusdem præterea generis fuisse quoque conijcio pilentum, quamquam hoc priuatium ad matronas pertinere non dubitem: nam id clarè docet Festus: *Pilentum.* *Pilentum,* (inquit) *vehiculi genus, quo matronæ ferebantur*: Sunt qui pilentum cum petorito, item cum essedo idem existimant: Horatius verò distinguit:

Esseda festinant, pilenta, petorita, naues.

Sed fieri potest, vt in eo conue[illegible] quòd quatuor constenr rotis, operimenti verò materia varient. Pilenta mulorum fuisse mani[illegible]tò testatur poeta Ausonius, dùm ait:

Inuenies præsto subiuncta petorita mulis. Et aliàs.
Cornipedes rapiant imposta petorita mulæ,
Vel Cisio triiugi si placet, insilias. Et rursus.
Canteri moneo, malè nota petorita vites
Nec celeres mulas ipse Metiscus agas.

Et mulam carrucariam dixit Vlpianus ff. de edilitio edicto, quasi & carrucis mulæ iungerentur. Sunt autem Gallica nomina Gallicorum vehiculorum vt partim ex Quintiliano, partim ex M. Varrone constat. *Plurima Gallica* (inquit ille) *valuerunt, vt rheda & petoritum quoque.* Hic petoritum Gallicum vocabulū genus vehiculi, apud Belgas Galliæ ciuitatem repertum scribit, & sua ætate in consuetudinem primùm venisse. Quod si quis pilentum vulgò interpretaretur carocciam *Aeneid. 8.* è cingulis pendentem, is meo iudicio non erraret: mollia enim pilenta vocauit Poeta:

------ *Castæ ducebant sacra per vrbem*
Pilentis matres in mollibus.

Id est, vt vertunt doctiores interpretes, pensilibus: quales nimirum à nobilioribus matronis hodieque expetuntur, vti & olim: Claudianus de nuptijs Honorij:

Ante foras iam pompa sonat, pilentaque sacra
Præradiant ductura nurum.

Liuius pilenta matronis à Senatu ob munificentiam concessa tradit his verbis: *Honoremq; ab eam* *Lib. 5.* *munificentiam ferunt matronis habitum, vt pilento* (codices impressi habent plaustro, vetus exemplar pilento, (*ad sacra ludosq; carpentis festo, profestoq; vterentur.* Istiusmodi vehicula vndique tecta & munita arcendæ aeris iniuriæ camerata dici possunt, sicut & gestatorium Suetonio dictum, Iuu[e]nali lectica. Erat & aliud Gallicum vehiculi genus Benna nuncupatum, à quo combennones d[i]ctos esse legimus apud Festum socios (compagnos) in eadem benna sedentes. Tales puto esse carros Polonorum & Brabantinorum, sine operimēto ex viminibus ferè. Vilissimum plaustrum, vel plostrum vt Columella loquitur, quo videlicet fimus conuehi solet. Oscorum lingua teste Festo vehia dicebatur. Vehes verò vel vehis est quantum fœni vel fimi vna vectura in plaustris vel alijs instrumentis ferre possumus. Vtuntur hac voce Plinius & Columella. Differt ab omnibus traha vel trahea, Caret enim rotis. Erant & sacra vehicula, quæ thensæ dicebantur, quarum etiam icones aliquot inter numismata recensuimus: quam à mulis tractam fuisse Nonius indicat his verbis: *Vnde thensam atque mulos sine eam pedibus grassari.* Ad omnia isthæc vehicula conducenda trahendaue equorum vsus est, vel saltem esse potest. De rhedis id ostensum antea: quibus adde ex Iuuenale: *Tritoq; trahunt epirhedia collo Segnipedes.* De essedis Virgilius: *Gallica vel molli melius feret esseda collo.* In his tamen mulorum quoque vsus fuit, vt constat ex Claudiano: vbi de Gallicis mulabus loquitur: vti & in carpentis; Liuiæ enim Augustæ carpento muli iuncti conspiciuntur in antiquo eius numismate. Nero verò teste Plinio ostētabat hermophro- *Equus carpentarius.* ditas subiuges carpento suo equas. Fortassis equos viri, matronæ mulos iungebant. Sipontinus carpentarium equum interpretatur qui carpenta ducit, & fabrum qui facit. Ab hisce rursus rhedis & carpentis differunt illa de quibus loquitur his verbis Pausanias: *Ad carpentum iungebantur equæ dossuariæ, è quibus extremo curriculo desilientes sessores prehensis manu frenis ad metam cursitabant, qui mos ætate mea seruatur ab ijs qui Anabatæ vocantur. Inter Rhedarum & carpentorum aurigas*

A *rigas tantum interest, quod his alia sunt insigna, masculos equos agitabant. Rhedam trahebant muli iugales bini, inuento neque prisco neque eleganti, & alioqui antiquitus inter portenta Eleis muli fuerunt, atque adeò vt animal id intra fines ali religio esset.* Hæc ille, vehiculorum quædam genera intelligent, quibus in Olympijs certabatur. Cæterùm cùm simpliciter carpentum in Romana historia nominatur, tunc puto, illud intelligendum, quo matronæ per vrbem vehebantur. Dictum est enim carpentum quasi carmentum à Carmenta Euandri matre, vt notum ex primo Factorum, vbi Ouidius ait:

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant, *Manni.*
Hæc quoq; ab Euandri dicta parente reor. *Am. 2. 16.*

Manni autem etiam potissimum ad hæc nobiliora vehicula eligebantur, vt licet conijcere ex hoc Ouidij:

Paruaq; quam primum rapientibus esseda mannis
Ipse per admissas concute lora iubas.

Huc spectat hoc Lucretij:

Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille *Li. 3. de re*
B *Esse domi quem pertæsum est, subitoq; reuertit* *nat.*
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse,
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter.

Necnon hoc Horatij in Menam inuecti, qui olim seruus, nunc dominus nobili vectus vehiculo principium virorum more ad villam proficiscitur:

Sectus flagellis hic triumuir alibus
Præconis ad fastidium.
Arat Falerni mille fundi iugera
Et Appiam mannis terit.

Idem aliàs inquit: *Lib. 3. Car.*

Rumpat & serpens ites institutum *Od. 28.*
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos.

Et rursus alibi: *L. 1. Epist*

------ Etiam certus conuiua iubetur
Rura suburbana indoctis comes ire Latinis
Impositus mannis.

Erant autem manni ad hunc vsum detonsi, quòd discimus ex hoc Propertij: *Lib. 4.*

Hunc mea de tonsis auecta est Cynthia mannis.

Cæterùm ne quis penes Romanos tantùm equorum in vehiculis vsum fuisse arbitretur, is & ex Euripide discat, idem etiam à Græcis priscis factum, vbi matrona exitura è vehiculo, famulas monet, vt aliæ descensum iuuent, aliæ ex aduerso equis se opponant, vt si timore alioquo affecti, fugam minantes cohibeant: *In Ephigonia.*

Καί μοι χέρος (inquit) τις ἐνδότω στηρίγματα
Τἄχου ἀπήνης ὡς ἂν ἐκλίπω καλῶς.
Αἱ δ' εἰς τὸ πρόσθεν στῆτε πωλικῶν ζυγῶν. *Equis vehi*
Φορβερὸν γὰρ ἀπαράμυθον ὄμμα πωλικὸν, id est *periculosũ.*
Et mihi aliqua manum subijciat fulcimina
Vt sedem currus relinquam commodè.
D *Aliæ autem equis state aduersæ iugis*
Terrifica enim res est oculus equi ferox.

Eleganter etiam Seneca Tragœdus Hippolyti exemplo docet, quam periculosum sit equis vehi vehiculo iunctis:

Inobsequentes protinus frenis equi
Rapuere currum, iamque de errantes via
Quacumque pauidos rapidus euexit furor,
Hac ire pergunt, seque per scopulos agunt:
At ille qualis turbido rector mari
Ratem retentat, ne det obliquum latus
Et arte fluctus fallit: haud aliter citos
Currus gubernat: ora nunc pressis trahit
Constricta frenis, terga nunc torto frequens
Verbere coercet: Sequitur assiduus comes.

Nunc

Nunc æqua carpens spatia, nunc contra obuius E
Oberrat, omni parte terrorem mouens.
Non licuit vltra fugere: nam toruo obuius
Incurrit ore corniger ponti horridus,
Tum verò pauida sonipedes mente exciti
Imperia soluunt, seque luctantur iugo
Eripere, rectique in pedes iactant onus
In ora præceps gnatus implicuit cadens
Laqueo tenaci corpus: & quanto magis
Pugnat, sequaces, hoc magis modo ligat.
Sensere pecudes facinus, & curru leui
Dominante nullo, qua timor tollit, ruunt.
Talis per auras non suum agnoscens onus
Solique falsò creditum indignans diem
Phaetonta currus deuia excussit polo.

Metam. 2. Ouidius item Phaetontis exemplo furentium cursum difficillimè cohiberi posse indicat: F

Parce puer stimulis, & fortiùs vtere loris,
Sponte sua properant, labor est inhibere volantes.

Equi iugales quales esse debent. Sed hac de re aliàs etiam egimus. Vt verò ad vsum horum iumentorum ad vehicula reuertamur. Nostro tempore nobiles summoperè student, vt equi vehicularij non solùm eiusdem sint coloris, verùm & magnitudine & proceritate & si fieri licet, ætate pares, regios antiquorum mores imitantes. *Iliad. β.* Nam Homerus de equis Eumeli scribens ςαφύλῃ ἐπὶ νώτων ἐΐσας, magnitudine & proceritate inter se omnino pares fuisse, & quasi ad regulam vel perpendiculum æquales docet: sicut & à coloris similitudine ὄτριχας dixerat, & à pari ætate οἰέτεας. sed versus eius ob elegantiam recitabo.

Ἵπποι μὲν μέγ' ἀρισαι ἔσαν Φηρητιάδαο,
Τὰς Εὔμηλος ἔλαυνε, ποδώκεας ὄρνιθας ὥς.
Ὄτριχας, οἰέτεας, ςαφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας, id est.
Equæ quidem multò præstantissimæ Pheretiadæ,
Quas Eumelus agitabat pedibus veloces vt sunt aues,
Similipilo, coæuas, velut ad perpendiculum tergo æquales. G

EMBLEMATA.

Emblema Alciati in adulari nescientem:

Scire cupis dominos toties cur Thessalis ora
Mutet, & vt varios quærat habere duces?
Nescit adulari, cuiquamve obtrudere palpum,
Regia quem morem principis omnis habet.
Sed veluti ingenuus sonipes, dorso excutit omnem,
Qui moderari ipsum nesciat hippocomum.
Nec seruire tamen domino fas, vltio sola est
Dura ferum vt iubeat ferre lupata magis.

Carneadis dictum. Sumptum est emblema ex Plutarcho de discrimine adulatoris. Pulchrè igitur (inquit) Carneades, qui diuitum & regum filios nihil rectiùs discere, quàm equitare affirmabat. Præceptor enim illis inter litterarum exercitationes palpatur: illis in palæstra se submittunt antagonistæ, vincique finunt. Attamen equus qui sitne princeps an priuatus, diues an pauper sessor ignorat, dorso excutit indoctum moderatorem. Aliud eiusdem inscriptum, temeritas. H

In temeritatem.

In præceps rapitur, frustra quoq; tendit habenas
Auriga: effreni quem regit oris equus.
Hunc facile huic credas, ratio quem nulla gubernat,
Et temere proprio ducitur arbitrio.

Lib. 1. de vita Mosis. Apparet Philoni Iudæo acceptum referendum esse, qui nimirum similiter scribit: In vniuersum dabat operam, vt ad primos impetus animi resisteret, quasi contumacem equum obseruans: nimirum, ne inuito auriga ratione, cursum plus satis accelerantes confunderent, perturbarentque omnia. Hæ sunt enim bonorum & malorum origines: bonorum, si ratio teneat imperium: contrarium, si affectus dediscant obedientiam. Aliud in temerarios:

In temerarios. *Aspicis aurigam currus Phaetonta paterni,*

A *Igniuomos ausum flectere Solis equos.*
Maxima qui postquam terris incendia sparsit
Et temerè incesso lapsus ab axe miser.
Sic plerique rotis fortunæ ad sidera reges
Euecti, ambitio quos iuuenilis agit,
Post magnam humani generis cladémque, suamque,
Cunctorum pœnas denique dant scelerum.

Aliud Achillis Bocchij inscriptum: Confectus senio Enni equus quiescit: indicans, ferendam egestatem & senectam humaniter. *Ennij equus senio confectus.*

Ennius ille olim paupertatem atque senectam,
Quæ duo longè maxima vulgò onera esse putantur,
Dicitur vsque adeò fortis victorque tulisse,
Vt visus sit eis penè oblectarier vltrò.
Quod certè sapienter fecit, vt omnia dixit,
Namque petenda à se ipso constituit bona primum
B *Vera: quibus facile bene viuitur, atque beatè,*
Inde malum huic poterat non vllum iure videri,
Quod Natura parens, vel sors aduersa tulisset.
Non igitur senium, non pannis oblita egestas
Non externa alia, & mores culpentur iniqui.

Aliud eiusdem cum lemmate: Felicitas prudentiæ & diligentiæ vltima est: in quo cursor pingitur publicus. *Prudentiæ & diligentiæ vltima felicitas.*

Mutare equos ad celeritatem haud est satis
Huic, quem vides, ni diligentia vtier
In exequendo itinere stet sententia, &
Segni sine intermissione strenuè
Noctes diésque pergere, vsque dum semel
Cursum liceat olim institutum confici.
Nam inchoando, tum remittendo, omnium
Rerum in dies profertur euentus, licet
C *Paruarum, & abit amissa procul occasio,*
Bene inchoare, diligenter progredi
A carcere ad metam, vltima est felicitas
Concessa paucis, expetenda & omnibus.

Aliud, cuius titulus; semper libidini imperat prudẽtia, Pinguntur in eo equi indomiti & effrænes: *Prudentia libidini imperans.*

Nil violentum, quod cito idem non sit ruiturum
Quandoquidem proprium est rationis
Humanæ interea nunquam requiescere, donec
Ipsa suum ad rectum redeat, quin
Abruptis, vt equi indomiti, duro ore lupatis
Stare loco nequeunt, furibunda
Discursant rapti vsque licentia, & impete vasto,
Dum captos, pressósque capistris
Ad palum innodent, aut ad præsepe magistri,
D *Dædala sic miseræ ambitionis*
Atque libidinis insanæ prudentia semper
Et correptrix, & moderatrix.

EPITAPHIVM.

Equos aliquot generosiores sepulturam meruisse, eisdemque epitaphia erecta fuisse non semel meminimus, quæ tamen epitaphia temporis inuidia interciderunt. Habes hic vnum, quod M. Carolus Capellus Venetorum apud Florentinos Legatus equo suo erexit: *Equi M. Caroli Capelli epithaphium.*

OSSA EQVI CAROLI CAPELLI, LEGATI VENETI,
OBSESSA VRBE.

Legitur in marginibus Arni, vt scribit Thomas Procacchius in opere suo de funeribus antiquis.

E

VSVS IN AGRIS.

QVEMADMODVM ad plauſtra, quibus ad impinguandos agros, fimus vehitur, in multis regionibus, boues iunguntur, ita etiam eorundem ad arandum iiſdem in locis vſus eſt, atque ita olim quoque in Italia factum fuiſſe, vel ipſa hæc Horatij prouerbialis parœmia admonet:

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Et Plutarchus in libro de tranquillitate animi indicaturus, quemlibet ſuo ipſius ingenio debere vti ad ea, ad quæ natura factus eſt, neq; id ad aliùs vitæ ſtudium trahendo, huic vim debere fieri, citat hos verſiculos:

Equus eſt ad currum idoneus:
Ad aratra bos, &c.

Equi vbi arant. Et tale quid proxima rubrica ex Cicerone diximus. Non deſunt tamen regiones, in quibus equi arant. Toto Belgio niſi equos arare videas: boum arationes planè ignorant. Cellerrima eſt equorum aratio, arantque vno die, quod vix triduo præſtare queant boues. Neque etiam res eſt noua, ſed & priſcis Græcis cognita, vt ex Sophocle docemur, induſtriam hominis cæteris admirandis præferente: *Tellurem* (inquit) *incorruptam & indefeſſam obliquis ſcindit aratris, annoſq; exercet per ſingulos, equiſque validis verſat.* Vandalicum verò aratrum perficitur duobus bobus & totidem equis, vt ſcribit Cranzius: meminique me aliquando in ciſalpina Gallia equos, muloſq; bobus permixtos ad aratrum conſpexiſſe, id quod nulla ratione improbari debet, cùm ſic tarditatem boum, celeritate equorum emendari ſit rationi conſonum, vti contrà equorum debilitatem robore boum. Eſt & mulorum aratio non infrequens, & ab Homero in Iliade cæteris prælata. Sed & hanc Atietha Hiſpanus ſingulari opuſculo ex profeſſo reprehendit, bubulam cunctis præferens. F

In Antigone.
Lib. 4. Vandal. c. 36.

Vſus ad terendam ſegetem. Alunt item noſtro tempore diuites equarum armenta, cùm ad alia, tum ad terendam & ab acere excutiendam ſegetem: quod & ipſum quoque ab antiquis ad nos dimanauit. Meminit enim huiuſce equorum vſus Plinius: *Meſsis ipſa* (inquit) *alibi tribulis in area, alibi equarum greſſibus exteritur, alibi perticis flagellatur.* Iam verò qantum vtilitatis domino equus rependat ſuo

Fimi vſus. *Chil. 1. 2.* fimo, vel ſolus nos docere potuit Veſpaſianus Cæſar, qui id vendebat, vt in Chiliadis annotauit Tzetzes, cumq; id ægrè ferret & reprehenderet Titus filius, aurum quod inde collegerat, odorandum præbuit. Attamen authore Varrone in ſegetibus minimè vtile eſt, ſed optimum in pratis, vt cæterorum veterinorum, quæ hordeo veſcuntur. Apud Tartaros ligni loco vtuntur. Hermolaus propriè Græcis κόπρον vocari ſcribit: Varinus verò ὄνθον, σπέλεθοι, σπατίλην. G

VSVS IN LVDIS.

Scaliger li. 1. poëtices cap. 22.

Equorum curſorum nomina.

BINA priſcis fuere exercitia, ſimplex vnum, alterum compoſitum: Illius ſpecies potiſſimùm quinque, curſus, ſaltus, lucta, pugillatus, iactus: huius pancratium & pentathleum. Opibus deinde creſcentibus obtinuit luxus, vt etiam equos alerent curſores, generoſos ſcilicet & curſu validos. Hos quod publicis certaminibus & ſpectaculis curſu certarent, propoſitis præmijs, Græci ἀθλητάς, ἀγωνιστὰς, & ἁμιλλητῆρας appellare ſolent, vt apud Pollucē & Varinum legimus, id eſt certatores, ad certamina exercitatos: & ſi vincerent, ἀθλοφόρους, aut νικηφόρους, quaſi ex certamine victoriam reportantes: ipſum verò certamē ἐφίππιον, cùm ſit ἐφίππειον ipſa ſella. Ἀγωνοθέται, qui certamina ipſa ponerent. Huius rei origo in Olympo apud Piſam & Elidem, Arcadiç oppida, vbi vel ſinguli curſu certabant, vel bigis aut quadrigis iuncti, rhedæ item & carpento. Quo verò tempore incœptum, non ſatis conſtat. Strabo poſt Troiana tempora inchoaſſe arbitratur: cuius rei illud facit argumentum, quòd nullam de Olympicis mentionē fecit Homerus, cúm meminerit tātùm de nonnullis certaminibus funebribus. Alij multò antiquiora faciunt hæc certamina, de tempore tamen diſcrepant, argumento quod diuerſæ ibi fierent certaminum ſpecies, vt ex recitandis apertum fiet. H

Certaminū equeſtrium origo.
Lib. 8.

Bigis qui primus certauit. Pelops. Bigarum certamen ad Pelopem vulgò refertur. Is namque Hippodamiæ Oenomai filiæ fama & amore captus, in Elide apud patrem auſus eſt proci nomen profiteri. Oraculo monitus ille exitium ſuum pendere ex filiæ nuptijs, quibus artibus interitum effugere quærit, ſibi molitus eſt. Virginem petentibus propoſuit in bigarum certamine victori filiæ nuptias, victo mortem. Qua lege tredecim iuuenes interfecit, quemadmodum canit Pindarus

cuius

A cuius interpretes etiam eorum nomina recensuere. Pelops à Neptuno impetratis equis victum Oenomaum in mare præcipitauit: Hippodamiam vxorem duxit: certamen victoriæ monumentum instituit. Hæc ita gesta sunt ad Pisam Elidis, quæ à cognomine Endymionis filia sic fuit nominata. Victor cotino, quæ est agrestis olea, coronabatur. Hercules intermissum in Olympij *Hercules* Iouis honorem victo Augea Elidis principe de præda atque manubijs instaurauit. Is enim sterquilinia immania cùm haberet, neque haberet quo pacto iniret purgandi rationem, cum Hercule de certa mercede egit, eiusmodi commodum pollicente. At postea mira sapientia fluminis appulsu fimum facilè deductum vbi vidisset, pretiumque maius opera illa ratus negasset, exutus est vita simul cum imperio. Hæc sanè vulgatiora. Pausanias autem multò diligentiùs. Nam & duos tradit Herculis appellatione & altiùs repetit, & post Pelopem recenset alios. Saturno aurei seculi mortales deorum tum principi erexisse fanum. Editum Iouem ab Rhea, alendum datum viris, quos è Creta accito Idæos dactylos, alij Curetas nominarunt. Eorum nomina, Hercules, Pæonæus, Epimedes, Iasius, Idas, Herculem natu maximum commisisse fratres ad cursus certamen, victoremque oleastro coronasse, cuius ibi sylua frequens adeò, vt & virentes frondes substernerent ad somnum capiendum. Ramum ex Hyperboreis allatum ab eodem Hercule ad eam *Pausaniæ error.* B magnitudinem, multitudinemque adoleuisse. Adeo more suo malæ fidei author est Græculus. Nam quo tempore Hercules Idæus ad Hyperboreos sese contulit, qui è Creta tum primùm nauigauit? Aut vbi gentium inuenias oleastri arborem Hyperborei gelu patientem. Primùm igitur hunc Idæum Herculem Olympia posuisse, quinto quoque anno celebranda; quot ipsi fratres extitissent. Quin Iouem tum adolescentem lucta certasse cum Saturno de imperio & vicisse: cursu ab Apolline victum Mercurium, Martem verò pugillatu. Quinquagesimo post Deucalionis diluuium anno, Clymenum Cardis filium, vnum ex Herculis Idæi nepotibus, è Creta venisse, atque Olympicum certamen quasi familiæ suæ prærogatiua instaurasse: aramque tum Curetibus, tum suæ gentis authori Herculi statuisse, quem παραστάτην cognominari iussit. Hunc postea Clymenum Aethlio satus Endymion exactum regno priuauit, liberisque suis in cursus certamine regnum proposuit victori. Altero ab hoc seculo Pelopem quàm magnificentissimo apparatu eos ludos illustrasse. Pelopis filius ex Elide per vniuersam dispersis Peleponesum, Amythaon Cretheo genitus, nepos Endymionis, Olympia indixit. Post eum Pelias & Neleus communi tum gloria tum authoritate. Postea Hercules Amphitryonis capta Elide. Iolaus curru vicit: Iasius Arcas κέλητι, id est, equo solo: Castor cursu: Pollux pugnis, Hercules lucta & pancratio. C Secundum hosce Oxylus qui in Elide regnum obtinuit, renouauit. Intermissum deinde vsque ad Iphiti tempora. Sub quo certaminum inita ratione, multa omissa fuisse propter inscitiam atque obliuionem. Cuius rei argumentum afferunt, quòd tum primùm solius cursus præmia posita fuerint: aiuntque victorem Eliacum Corœbum. Aliquot annis pòst in mentem venisse δίαυλον: *Diaulus.* itaque additum pristino cursui, quem vicit Hypenus Pisæus, sequenti Olympiade Acanthus. Anno inde quintodecimo Pentathli ac luctæ memoriam renouatam. Illo Lampidem, hac Eurybatum victores declaratos. Quinta post eam Olympiade, quæ tertia & vicesima numerabatur, pugilatus redditus, quo vicit Onomastus Smyrnæus. Quinta & vigesima equorum cursus additus. Pagondas Thebanus curru cæteros anteiuit. Octaua ab hinc Olympiade, excitatum deinde pancratium, & equus singularis. Hoc polluit Crauxidas Cranonius, illo Syracusanus Lygdamis, cuius corporis magnitudinem Herculeæ parem memoriæ prodidere, quare & celebratum est eius sepulchrum ad Latomias. Neque verò solùm viris, sed pueris quoque certamina indicta sunt: cursus quidem ac luctæ septima ac tricesima Olympiade: lucta vicit Hipposthenes Lacedæmonius: Polynices Elæus cursu. Pugilatum prima & quadragesima, Superauit Philetas Sybaritanus. D Quinta & sexagesima cursus in armis cœptus simul cum scutis. Excelluit Demaratus Herensis. Tertia & nonagesima bigis, quibus Elæus Euagoras victor fuit, idque equis *Quales equi in certamine.* perfectis: nam etiam pullos introducebant, quemadmodum vnde centesima Olympiade, quibus coronam tulit Sybariades Lacedæmonius, atque ibi quidem vnicus pullus currum trahebat. Postea verò etiam iuncti bini. Item ductus vnus sine curru, κέλης. Bigis palmam tulit mulier è Macedonia Belistiche nomine: singulari equo Lycius Tlepolemus. Centesima quadragesima quinta pueris constituto pancratio, victor fuit Phædimus Aeolensis ex vrbe Troade. Quinetiam quibusdã aliquando institutis alio tempore abstinuere. Tricesima enim octaua pueris pentathlum propositum, postea desitum est. Qua tempestate Eutelidas Lacedæmonius pretium operæ tulit. Quemadmodum ἀπήνης & κάλπης cursum illum septuagesima hunc sequenti Olympiade institutos abrogarunt quintodecimo pòst anno. *Apene. Calpe.* Victor ἀπήνην Thersius Thessalus fuit, κάλπη Achæus Dymensis. Erat autem ἀπήνη, iunctis mulabus. Equa verò Calpe fuit, de qua sessor sub ipsas metas desiliens apprehẽsis frenis simul cum illa decurrebat: quemadmodum qui ἀναβάται dicebantur à Græcis, qui à Calpe hoc differebant, quod equo masculo, non fæmina vtebantur; alio more

quàm desultores nostri, qui equo insidentes alterum ad manum habent, in quem è priore insiliant. E
Interpres ἀπήνην reddidit rhedam, κάλπην carpentum. Ἀπήνης inuentum neque priscum neque elegans & alioqui antiquitus inter portenta Eleis fuere muli vsque adeo, vt id animal intra fines ali religio esset. Κάλπης quoque Plutarchus meminit, simul cum gladiatorio antiquatum scribens. Ἀπήνην Pollux vocat ἀπήνητον. τὸ τῶν νεωτέρων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκεκλεῖτο κάλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων, ἀπήνητον. id est: *Certamen per mulos dossuarios, Calpe nominabatur, apene per Zygios, id est biiuges.* Falli autem Pollucem iam dicta fatentur. Gesnerus Calpen non absimilem esse arbitratur equitationem ab ea, quam πίδην appellari ostendimus Xenophonti, qua vtraque bucca ad conuersionem assuescit: nam καλπάζειν (inquit) Suidas & Varinus exponunt τὸ ἄκρως καὶ ἁβρῶς βαδίζειν, hoc est, summis pedibus & molliter incedere, vt solent scilicet Asturcones siue gradarij equi quorum gressum eundem conijcit cum Græcorum πίδη. Equidem κάλπις Hesychio & Varino exponitur ἵππος βαδιστὴς id est gradarius, καὶ εἶδος δρόμου: & κάλπαν aut καλπάζειν Græci dicunt equum ad ingressum exultantem vrgere, nostri (inquit Budæus) hoc callopare vocant; & callopum quod illi κάλπην dicunt. Apud Plutarchum vbi Alexander, cùm equum præhensum contra Solem obuertisset, atq; ita parumper παρακαλπάσας, & manu equum demulcens quod intelligeret de spiritu animositatem equi maximam esse, idem Budæus παρακαλπάσας, reddit incitans ad cursum, cùm ipsi potius vertendum fuisset, procurrere incipientem leni cursu comitatus, vt verbum illud non actiuæ, sed neutræ significationis sit, vt simplex etiam καλπάζειν: παρὰ autem præpositio, ipsum iuxta & ad latus equi molliter procurrisse insinuat: alludit namque author ad Olympicam calpen. Vt autem ad certamina Olympia, vnde digressa est, reuertatur, oratio: Primum quidem vnus erat author Hercules, Iphitus, Oxylus. Verùm quinquagesima Olympiade duobus ex Elide ciuibus datus sortitò is fuit magistratus. Iudices autem electi nouem Olympiade quinta & vicesima, quos ἑλλανοδίκας nominarunt. Tres equorum curabant cursum: totidem curæ erat pentathlum. Reliquis certaminibus præerant reliqui. Altera deinde Olympiade additus & decimus. Quum autem essent Eleensibus tribus duodecim, centesima tertia singulis tribubus singuli iudices electi sunt. Ab hisce Olympicis ludis siue certaminibus Circenses siue Romanos dimanasse Acron testatur, in hoc Horatij: *Metaque feruidis Euitata rotis. Circenses (inquit) agonici in honorem Iouis Olympij inuenti sunt apud Elidem; inde factionis quadrigarum in Circo.* Tacitus verò equorum certamina à Thurijs Romanos petijsse tradit. Liuius autem equos à Thuscis deriuat, inquiens: *Ludicrum fuit, equi pugilesque ex Hetruria maximè acciti.* Et cùm equorum certamina (inquit Lipsius in suo commento) antiquissima Romæ sint, vix G videntur ea petijsse tam longinquè. Magna Græcia certè & ora illa in qua Thurij, non tam pernota tum Romanis. Quæ tamen frons mea à Tacito dissentientis? Thurij vicini Tarentinis, ab ijsq; euersi, vt Strabo narrat: quorum olim Sybaris oppidum, celebre delicijs. Ab Augusto colonia illuc deducta, Copiæ. Cæterùm cùm apud Romanos, plures fuerint equi celebrati ludi, quàm in Olympo dictum est, fieri potest, quod à diuersis etiam nationibus, eos mutuauerint, nam & Troiæ lusus abusq; Troiæ excidijs Aeneam attulisse extra omnem controuersiam est. Ludos qui equis apud Romanos fiebant, quinq; generum reperisse se ait Vuolfgangus Lazius, hoc est, inquit, prodromum, cùm equi ad metam è carceribus emissi, contentione insidentium currebant: cursum vehicularium, cursum decursorium circa rogum, ludos seuirales, ludos Neptunales, & equestres. Sed ab eo ostendendum erat, quomodo seuirales differrent à castrensibus, & vehiculariusne cursus esset, an celetum aut desultorum. De seuiralibus ludis recitat hæc Capitolini verba in Marci historia: *His ita gestis, adhuc quæstorem & consulem secum Pius Marcum designauit, & Cæsaris appellatione donauit: & seuirum turmis equitum Romanorum, iam consulem designatum, creauit: & edenti cum collegis ludos seuirales assedit, & in Tiberinam domum transgredi iussit.* Quales autem isti H ludi essent & nunquid equorum in ijs peragerentur, certamina, hinc non colligas. Ego ludos qui equis peragebantur apud Romanos præter celetum, desultorum, & vehiculariorum, non reperio alios: Celetes voco, cum singuli equi à singulis insidentibus impelluntur, idque vel ad metam, vel aliter, vt in Troiæ lusu, desultorios cum singuli equites binos trahentes equos & absque ephippijs agitantes, ex altero in alterum subinde mira pernicitate desiliebant, quamuis in antiquis numis Romanorum hunc cursum expressum non reperiam. Fuisse tamen discimus ex Liuij hisce verbis quæ & aliàs recitauimus: *Quibus desultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fesso, armatis transilire mos erat.* Meminit & Suetonius: *Quadrigas (inquit) bigasque & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes.* Istiusmodi ludos D. Chrysostomus in libro de Circo vocat, ni fallor, τὰ προοίμια κομβινεύματα, cùm inquit: μὴ τερπέτωσέ τε προοίμια κομβινεύματα, ἵνα μὴ καταλάβῃ σε τὰ πρὸ κρίσεως κινδυνεύματα, εἰ βούλει κομβινεύειν καὶ διαγωνίσασθαι, id est, *ne te prolusio paribus in equis delectet, ne ante iudicium legitimumque certamen in discrimen venias, si paribus equis currere vis.*

Lib. 7. Pollucis error.

Calpe quaies.

Iudices certaminũ Olympiacorum.

Circẽsium origo.

Li. 14. Annal.

Lib. 1.

Troiæ ludi antiquitas.

Lib. 10. cõment. reip. Rom. c. 14.

Ludi seuirales.

Dec. 3. li. 3.

Cursus equorũ desultorum.

In Iulio ca. 39.

A *revis*. Inuenio & Latinis Vertumnum nominari, ex Propertio, dum canit:

Vertumnus

Est etiam aurigæ species Vertumnus, & eius
Traijcit alterno qui leue pondus equo.

Aiuntque Castoribus fuisse sacros hos ludos, quòd alternis è celo per inferos euntes ac redeuntes Castores sedemque per vices commutantes ostenderent. Pollux (inquit Hygimus) stellam quam à Ioue acceperat, cum fratre communicauit, ideoque dicitur Castro alterna morte redemptus. Vnde etiam Romani seruant institutum, cum desultorem mittunt, vnus duos equos habet, pileum in capite, ex equo in equum transilit, quòd ille sua & fratris vice fungatur. Huc pertinet & hoc Manilij:

Fabula. Castoris & Pollucis fabula.

Necnon alterno desultor sidere tergo
Quadrupedum.

Cassiodorus desultorios equos esse scribit, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros (vt Luciferi quadam in astris similitudine præcursorias velocitates imitari videãtur, vt Hermolaus citat in glossematis in Plinium,) desultorem verò eum, qui equos desultorios alit, docetque. Cæterùm eum quoque qui certat, rectè desultorem dixerimus, nam & apud Vlpianum legimus Digestis de præscriptis verbis: *tuque desultor in his cucurreris & viceris.* Fuisse item desultores appellatos qui præludia ludorum faciebant & qui missus equorum denunciabant exituros, vt hodieque in hastiludijs fieri assueuit, ex eodem discimus Cassiodoro. E contrario desultorios equos multi, ac Onophrius in primis Panuinius in libro de spectaculis Romanis, singulares fuisse contendunt, qui præmio currerent, cùm id clarè (inquit hic) ex Dionysio, & tabulis antiquis intelligatur: alios verò equos, qui nullo victoriæ præmio currentes, bigas tantùm & quadrigas, tanquam ministros & adhortatores comitatos. Nam in vetustis tabulis aurigarum currus, equus singularis antecepit: equos verò desultorios cum premio currere, quemadmodum & bigas & quadrigas. Hæc ille. Et Plinius quidem solos celetes & vehicularios videtur agnoscere: *Equestres vtique statuæ* (inquit) *Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. Sed illi celetas tantùm dicabant in sacris victores. Postea verò & qui bigis vel quadrigis vicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent.* Eosdem celetas interdum idem Plinius vocat celetizontas participio Græco. Varro quoque nulla celetum facta mentione desultorium pro celete accepisse videtur, dum inquit: *alij (equi) sunt ad rem militarem idonei, alij ad vecturam, alij ad admissuram, alij ad cursuram, alij ad prædam: non itidem sunt spectandi atque habendi. Itaq. peritus belli alios eligit* C *atque alit ac docet; aliter quadrigarius ac desultor.* Sed quod ad Varronis locum attinet, ex eo nihil inferri potest probabile, cum celetes & desultores eiusdem celeritatis equis vsos fuisse ratio ipsa suadet, Plinius verò desultoriorum non meminit, quia de ijs cursibus loquitur quos Romani à Græcis mutuo acceperunt; adhæc cursum desultoriarum infrequentem fuisse mihi facile persuadent hæc Ciceronis verba, quibus ea propter damnare eum videtur: *Respondeo igitur Posthumio primum, qui nescio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum currere.* Qui celetibus currebant singulatores dictos fuisse docet Seneca. Hunc cursum cæteris antiquiorem tradit Scaliger, crescentibus opibus creuisse etiam luxum inquiens: ergò non contentos equorum cursu solo, iunctos etiam binos ad currum, & biiugos dictos; quaternos quadrigæ: à Græcis illos διώρους, hos τετράωρους & τετρίππους. Celetum certamen aliquot habet differẽtias. Erat enim decursio funebris ad rogum, erat decursio ludicra, ideoque festis voluptarijs, ludisq; publicis & in Circo celebrata, erat decursio militaris & militiæ quãdam imaginem præ se ferens, hinc inde concurrente milite & equitandi peritiam ostendente coram suis imperatoribus. In istiusmodi decursionibus equites habitu armisq; induti militaribus ad præfixam currebant metam, sed in funere ad rogum adigebantur equi. Sed prçter hanc equestrem, D erat quoque pedestris, vt meminit Suetonius in Domitiani historia: *Spectacula magnifica assiduè & sumptuosa edidit, non solum in anphiteatro, verum & in Circo: vbi præter solemnes bigarum quadrigarumq. cursus, prælium duplex, etiam equestre & pedestre commisit.* Certamen ludicre equestre Troia, siue ludus Troianus vocabatur: sed his pòst. Maior autem Romanis ex vehiculari cursu quàm ex celetibus erat voluptas, vt vel vnius Neronis principis terrarum exemplo innotescit, qui ipse sæpenumero aurigam egit: & ratio fortassis fuerit quod vehiculo iũcti equi perniciùs currunt, quam seorsum acti, non quia maiori vi admissi aera impellant verùm quod inflammet mutua hæc contentio & concertatio feruorem animi addat, vt ex Plutarcho suo loco dictum est. Hisce ludis ita autem delectabatur Pop. Rom. & Græci, vt nihil illis maiori curæ videretur. De Grçcis mentio apud Demosthenem in Erotico: πολλῶν (inquit) θρυλλούντων, ὡς ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἀγῶσι ἥδιςην θέαν παρέχεται τὰ ναυαγοῦντα, id est, *multis dicentibus quod in curulibus certaminibus pulcherrimum spectaculum prabent currus fracti & naufragi.* De Romanorum voluptate Iuuenalis in primis dicebat:

Epi. 34. 5.
B
Desultor qui.
Lib. 3. Epi. Cap. 9.
Li. 34. c. 5.
Li. 2. de re Rust.
In Ora. pro L. Muræna.
Singulatores.
Li. 2. de benef. ca. 23.
Li. 1. poetc. 22.
Celetũ certaminis varietas.
Decursio militaris.
Lib. 3.
Lib. 16.
Voluptas ex quo certamine maior & cur.
In Pelopida
Sat. 11.

Ille dolor ſolus patriam fugientibus, illa.

Sat. 3. Et antea dixerat:

Si potes auelli Circenſibus.

Elegantiſſimè rurſus alicubi:

-- Iam pridem ex equo ſuffragia &c.
Vidimus, effugit curas: nam qui dabat olim
Imperium, faſces, ligiones, omnia, nunc ſe
Continet, atque duas tantùm res anxius optat
Pana & Circenſes.

Popul. Rom ſpectaculis delectatum. Hinc & apud Symmachum vrbis ſub Archadio, Valentiniano ſecundo, & Theodoſio præfectum legimus in epiſtolis: *Orat igitur clementiam veſtram, vt etiam curules & ſcenicas voluptates, Circo & Pompepeianæ caueæ ſuggeratis. His enim gaudet vrbana lætitia, cuius deſiderium pollicitatione nouiſtis.* Feliciſſimè autem atque diſertiſſimè hanc populi voluptatem expreſſit Silius, dum canit:

Fluctuat æquoreo fremitu rabieq; furentum
Carceribus nondum reſeratis mobile vulgus,
Ante fores oculis & limina ſeruat equorum:
Iamque vbi prolato ſonuere repagula ſigno,
Tollitur in ſignum furiali turbine clamor.

Hinc etiam author libri de cauſis corruptæ eloquentiæ inquit: *Iam verò propria & peculiaria huic vrbi vitia. Penè in vtero matris concipi mihi videtur hiſtorialis fauor, & gladiatorum, equorumque ſtudia.* In Nigrino De eadem Circenſium inſania Lucianus: *Quod ſi inde digreſſus aliorum hominum meminiſſet turbas, quæ in vrbe commemorabant & tumultus ac impulſus & theatra & Circum & aurigarum imagines & equorum nomina & ſermones de ijs apud angiportus.* Chryſoſtomus quoque in libro de ſpectaculis hanc eandem exaggerat inſaniam his verbis: *Quàm vana ſunt iſta certamina, lites in coloribus, contentiones in curribus, gaudere quòd equus velocior fuerit, mærere quod pigrior.* Ita & Plinius in epiſtola ad Caluiſium, *Omne* (inquit) *hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundiſſima* Lib. 8. Epi. *quiete tranſmiſi. Quemadmodum* (inquis) *in vrbe potuiſti? Circenſes erant, quo genere certaminum ne leuiſſimè quidem teneor. Nihil nouum, nihil varium, nihil quod non ſemel ſpectaſſe ſufficiat: quo magis miror tot millia virorum pueriliter identidem cupere currentes equos inſiſtentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum aut hominum arte traherentur, eſſet ratio nonnulla: nunc fauent panno, pannum amant, &c. Cognoſce* (inquit Tertullianus) *dementiam de vanitate: Miſit, dicunt & nunciant inuicem quod ſimul omnibus viſum eſt. Teneo teſtimonium cæcitatis: non vident miſſum quid ſit, & mappam putant: ſed eſt diaboli ab alto præcipitati figura.* Ageſilaus rex iſtiuſmodi certamina nullius eſſe veræ virtutis, nihilque aliud habere quam opum & impendiorum oſtentationem, eoque fæminis quam viris digniora, Græcis oſtendere cupiens, ſorori Cyniſcæ perſuaſit, vt conſcenſo curru certaret in Olympijs, quod narrat Plutarchus in Apophtheg. Laconicis & Alex. ab Alex. ſcribit apud Siginnos qui Perſicè viuunt, quadrigas agitare fuiſſe puellare ſtudium: nondumque adultam virginem quadrigas flectere & circumagere magna facilitate calluiſſe. Hos ſimiliter ludos intelligit M. Tullius in oratione pro Archia poeta, cùm ait: *Quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure ſuccenſeat? ſi quantum cæteris ad ſuas res obeundas, quantum ad feſtos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates; & ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporum; quantum alij tribuunt tempeſtiuis conuiuijs; quantum denique aleæ, quantum pilæ, tantum mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero.* Populus autem, quin & equites tanta voluptate ſpectatores ſe exhibebant, vt media ſæpe de nocte in Circo loca occuparent, vt teſtatur Suetonius: In Caligula *Inquietatus* (Caligula) *fremitu in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fuſtibus abegit.* Nemo verò ſignificantius hanc populi voluptatem expreſſit Ammiano Marcellino Lib. 28. Valentiniani res geſtas recenſente: *Inter quos* (inquit) *hi qui ad ſatietatem vixerunt, potiores authoritate longæua, per Ianos & fora clamitant ſæpe, rempub. ſtare non poſſe, ſi futura concertatione quem quiſque vendicat, carceribus non exiluerit princeps & circumflexerit metam. Exoptata die equeſtrium ludorum interlucente, nondum ſolis puro iubare, fuſius omnes feſtinant præcipites, vt* Spectatores qui. *velocitate currus ipſos anteeant certaturos.* Ne quis verò viros iuueneſque tantummodò ad hæc ſpectacula pronos fuiſſe putet, docet nos Ouidius nuptas inſuper & innuptas ſpectitaſſe illa. Lib. 3. Amorum. Eleg. 2.

Non ego nobilium (inquit) *venio ſpectator equorum*
Cui tamen ipſa faues, vincat vt ille, precor.
Vt loquerer tecum, veni, tecumque ſederem
Ne tibi non notus quem facis, eſſet amor.
Tu curſum ſpectes, ego te, ſpectemus vterque
Quod iuuat atque oculos paſcat vterque ſuos.

Tanta

A Tanta autem erat spectantium multitudo, vt Iuuenalis dixerit: *Totam hodiè Romam Circus capit.* Circum aliàs M. Varro Roma locum patentem & celebrem fuisse scribit, vndique circum ædificijs comprehensum, atque inde nominatum, quòd ibi equi circum metas currerent. Nec aliam ob causam certamina Græci ἀγῶνας nominarunt, quam ab hominum frequentia qua celebrabantur: Siquidem & omnem cœtum atque conuentum agona dicunt. Similiter in nostrorum equiriorum festiuitatibus, etsi cum Romanis illis neutiquam sint comparanda, tota confluit Bononia, vt ad poëtæ imitationem loquar. Nobiliores iuuenes per eam viam phaleratis equis obequitant, matronæ partim pilentis feruntur, partim ex fenestris spectant, vt & ipsæ spectentur; tunc quàm aliàs speciosiores; cætera loca populus complet. Equi plerumque puellos habent rectores, quidam etiam quandoque sine sessore currunt, dependentibus è tergore ad latera metallicis pilis, quibus non aliter ac calcaribus ad cursum incitantur. Vidi non semel qui simias haberent rectrices iucundissimo spectaculo. Quanta autem Circi esset magnitudo ostendit Plinius his verbis: *Nunc vt Circum maximum à Cæsare dictatore extructum, longitudine trium stadiorum, latitudine vnius, sed cum ædificijs iugerum quaternum, ad sedem ducentorum & sexaginta millium inter magna opera dicamus.* Huic maximi cognomento Circo Tarquinius Priscus, vt refert Liuius, Romæ primus locum designauit, & ludos in eo longè instructiùs opulentiusque fecit, quàm priores reges. Maximus autem appellatus est, quòd amplitudine multo maior esset, quàm vel Circus Flamminius, vel Circus intimus. Hunc Circum maximum collapsum Traianus iterum ampliorem atque etiam elegantiorem restituit, quòd ideo se fecisse inscripsit, vt populum Rom. capere posset, vt apud Dionem legimus: de cuius beneficij memoria extat numus apud Sebastianum Eritium, cum impresso Circo & equirijs, vt suo loco indicauimus. Iam verò non in hoc solummodo Circo sed & in Flamminio celebrata fuisse equiria author est M. Varro, dum ait: *Circus Flaminius dictus est, quòd ædificatus est circum Flaminium campum, & quod ibi quoque ludis Tauricis equi circum metas currunt.* Item in Vaticano; author est Tacitus: *Clausumq; valle Vaticani spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo.* Idem tradit Lampridius: *Quadrigas in Vaticano agitauit, dirutis sepulchris quæ obsistebant.* Plinius quoque Vaticanum vocat Circum Caij & Neronis principum, quòd in eo ludos curules peculiariter exercebant. Et Suetonius de Claudio ait: *Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit.* Quin & in Capitolio quadrigarum certamen datum Plinius asserit Latinarum ferijs. *De absynthij vsu* (inquit) *conuenit dicere, herbæ facillimæ, præterea sacris Romanis celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, victorq; absynthium bibit: Credo sanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus.* Fuere autem Circensium duo genera. Fuere enim ludi Circenses publici, fuere item priuati. Illos conijcio in Circo maximo, hos alicubi celebratos: nam & ijsdem ludis equorum & in hortis & in porticibus vsum fuisse reperio. Apparetque coniecturæ nostræ fauere Ciceronem his verbis in secundo de legibus: *Iam ludi publici, quoniam sunt cauea, Circoq; diuisi, sicut corporum certationes cursu, pugillatione, luctatione, curriculisq; equorum.* Iam verò non Romæ tantùm, sed & in prouincijs Romani ludos exhibebant; Scipionem tradit Silius funebres patri & patruo in Hispania, cui tum præerat, exhibuisse. Idem ex his pariter Tranquilli verbis in historia Augusti animaduertitur: *Nulliq; Græco certamini interfuit, quo non pro merito quemq; certantium honorauerit, &c.* Vbi Beroaldus in commentarijs addit: Quod autem Augustus non solùm Romæ, sed etiam in Græcia ludos spectauerit, hinc colligimus, quòd omnes penè prouincias ipse perlustrauerit. In qua perlustratione potuit, sicut Flaminius Romanus Senator, sicut Nero, interesse certaminibus Græcorum. Lazius ludos qui præcipuè in prouincijs celebrabantur, fuisse tradit, Latinos ludos, Troiæ ludicrum, ludos magnos, Circenses, ludos Apollinares, populares, natalitios, nuptiales, quinquennales, gladiatorios, Actiacos, scenicos, D augurales &c. Hucque pertinere illud Dionis Crassij in historia Traiani, cùm de Antiochia scribit: *Hyemabat in ea fortè Traianus, atq; illuc milites frequentes & priuati quamplures conuenerant: alij præterea vt iura acciperent: quosdam legationis officium, merces & priuata compendia traxerant: quamplurimi visendi Imperatoris & spectandorum ludorum gratia confluxerant.* Hinc illud in iure ciuili de Lyciarchis & Syriarchis, hoc est designatoribus ludorum in Lycia, & Syria, qui Græcis βραδεῦται nominabantur. Cæterùm nec illud silentio inuoluendum est, ludos passim in templis & theatris dari solitos. De templis meminit Dio in Adriano, cùm de architecto quodam Apollodoro loqueretur: de theatro quod ad formam hemicycli erat constructum, ad omnis generis ludos & spectacula spectanda, meminit Martialis hoc disticho:

> *Quicquid in Orphæo Rhodope spectasse theatro*
> *Dicitur, exhibuit Cæsar arena tibi.*

Fuisse enim & in alijs vrbibus Circos certum est. Refert Adrichomius in theatro terræ sanctæ, fuisse etiam Hierosolymis, in quo Herodes in Augusti Cæsaris honorem quinquennale certamen

Multitudo spectantiũ. — *Circus quid.* — *Lib. 36.* — *Lib. 1.* — *Circus Flaminius.* — *Lib. 4. de ling. Lat.* — *Vaticanũ.* — *Lib. 4.* — *In Heliogabalo.* — *Lib. 36.* — *Capitoliũ.* — *Circensium ludorum genera.* — *L. 10. cõm. Ro. reip. ca. 10.* — *Bradeuta.* — *Li. 1. Epig.*

men inſtituit. De Alexandrino ſic Philoſtratus: *Cum omnis Alexandria equorum ſtudijs vehe-* E
Lib.7.de rep. *menter incumberet, atq; in Circo ad hoc ſpectaculum ciuitas vniuerſa conuenerit, tantaq; plerumque oriretur contentio decertantium, vt ſe ſe mutuo etiam perimerent, hunc morem grauiter redarguit Apollonius.* Et Echelidon Varino, locus eſt Athenis ſtadiorum octo, in quo equi certabant, ab Echelo quodam dictus, Lego item apud Platonem. *Equorum quoque Circi extra vrbem trifariam deſignandi ſunt, capacibus & amplis locis, vbi quoque ad ſagittarum omniumque telorum opportunus pateat locus iuuenibus qui eas artes & diſcere & commodè excolere poſsint.* Etſi autem alijs quoque locis Circiſque celebrarentur equeſtria certamina, Romana tamen erant præcipua, vt oſtendit Auſonius:

Nunc etiam veteres celebrantur equiria ludi,
Prima hæc Romanus nomina Circus habet.

Græcè vtrobique legitur ἱππόδρομος. Budæus autem hippodromum interpretatur locum ad equorum curſum deſtinatum, qui ſtatim intrantium oculis totus ſimul offertur, hinc atque hinc platanos, aut buxos aut cupreſſos, aut alias arbores perpetuo virentes habens. In eo (inquit) de pernicitate equorum certatur, citra ſimulacrum pugnæ, & à curſu equorum appellatur. Pro
Catadromus. Circo etiam à quibuſdam vſurpatur καθαδρομος. Periti tamen catadromum, & hippodromum di- F ſtingunt, quòd in hoc de equorum pernicitate certabatur, ſiue puris equis, ſiue bigis trigiſue aut quadrigis circum metas diſcurrerent, in catadromo verò diuiſas bifariam duas acies concurrere ad ſimulacrum pugnæ mos eſſet, ſublatiſque metis, quò laxiùs dimicarent, bina ex aduerſo caſtra collocarentur. Ab vtroque differt peridromus, quod facilè ex Herodiano intelligitur, qui videlicet tradit pleno amphiteatro peridromum ſupernè in circuitu Commodo exædificatum,
Peridromus. Lib.1. ne cominus cum beſtijs pugnans periclitaretur, ſed ſupernè ac de tuto loco tela iaciendo iaculandi potius ſcientiam quam fortitudinem oſtentaret. Gradus habent illa quaquauerſum, vti amphitheatrum, vnde ſedentes ſpectare poſſent commodiſſimè. Alij hippodromum interpre-
Stadium. tantur ſimpliciter equorum curriculum, ſiue ſpatium decurſionis equeſtris: Latinè non ſatis ſignificanter ſtadium dixerimus, cum ſit hoc Latinè curriculum ſiue locus, in quo non ſolùm equi, ſed & homines currunt & certant athlethæ, dictum ἀπὸ τῆς στάσεως, hoc eſt, ſtatione quòd Hercules eo ſpatio vno ſpiritu confecto conſtitiſſet. Siculi ſimiliter hippodromum campum vocant,
Campus. vt Heſychius ſcribit & Varinus in κάμπος, voce Latina: qua & Virgilius vtitur eadem ſignificatione: G

Hic vel ad Elei metas & maxima campi
Sudabit ſpatia.

Et quoniam in campo, id eſt planitie equi & exultant & curſu valent, trahitur hoc vocabulum ad rem quamlibet, in qua quis copioſiùs ſtudium ſuum declarare & vires explicare poteſt. Et apud Pauſaniam lego in Arcadicis: *Tegeam contendentibus ad læuam militaris viæ ante ipſos Mantineæ muros campus eſt, vbi equorum curriculum.* Pro hac etiam eadem planitie hippodromi voce vſum eſſe apparet Homerum in metæ indicatione: λεῖος δ' ἱππόδρομος ἀμφίς, id eſt, *planus autem hippodromus circùm.* Heſychius denique hippodromum aſſerit fuiſſe certamen Athenis in honorem Theſei: atque inde pro loco ipſo in quo curſu certatur, vſurpari docent vulgaria lexica, hoc eſt, pro circo. Ipſam autem circi planitiem ſiue ſtadium ἱππικὸν etiam vocari, ab eodem Heſychio docemur. Horatius Latinè curriculum videtur dixiſſe: *Sunt quos curriculo puluerem Olympicum Collegiſſe iuuat*, niſi quis curriculum à curru diminutiuum accipiat, vt Curtius lib.8. *Aliorum turbati equi non in voragines modo, lacunaſq; ſed etiam in amnem præcipitauere curricula.* Hippodromia eſt certamen equorum currentium. Inuenio & hippodromion pro hippodromo. Hippodromum Plutarchus ἱππικὸν θέατρον, Baſilius, necnon Zonaras θέατρον ἱππηλασίας, id eſt theatrum vbi agitantur equi, dicit, Cedrenus etiam κερχέσιον. Hippodromios verò dicebatur men- H ſis, in quo equorum curſu certabatur, apud Bœotos; apud Athenienſes hecatombæon, vt teſta-
In Camillo. tur Plutarchus. Ex hiſce itaque omnibus Circi figuram in forma oblongi ſpatij fuiſſe vel quilibet intelligat, cùm aliàs Nonius Circum dici tradit, omnem ambitum vel gyrum, indeque diminu-
Circi figura. tiuum circulum promanaſſe. Eſſe enim Circum aiunt omne illud ſpacium quod circuire equi ſolent. Vnde etiam Romani Circumdictum putant eò quòd ibi circum metas equi currant. Græci verò à Circe filia Solis quæ patri ſuo hoc genus certaminis inſtituit, afferunt nuncupatum. Nunc promiſcuéne ſpectarent ſpectatores & plebſne à magiſtratu, equitibuſque loco diſtingueretur, videamus. Proditum eſt ab hiſtoricis ante Scipionem ad quingenteſimum annum ab V. C. in promiſcuum fuiſſe ſpectatum: Senatumque à populo ſecretum primùm ſpectauiſſe ludos Romanos quos Atilius Seranus, L. Scribonius Libo ædiles curules primi fecerunt. Ferunt autem Africanum quod eius rei author fuiſſet, pœnituiſſe. Cæterùm in ludis quidem theatralibus loca propria volunt Senatoribus fuiſſe aſſignata: contrà in Circo fuiſſe promiſcua. Popularia enim

A in theatro dicta loca populi vel plebis ad equestrium discrimen, id est quatuordecim ordinum, disci aiunt ex hoc Tertulliani: *Vias enim vocant cardines balteorum per ambitum & discrimen popularium per proclium*: ita & equestria dici loca equitum; docere hoc Senecam, dum ait, *equestria omnium equitum Romanorum esse*. Dicebatur & orchestra locus in theatris, in quo Senatorum erant designatæ sessiones. Fauet illis Suetonius duobus in locis, semel in Domitiano: *quia* (inquit) *pars maior inter popularia deciderat*: semel in Caligula, vbi manifestè videtur indicare plebem in circo equitibus permixtam sedisse: *Inquietatus fremitu in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit, elisique per eum tumultum viginti amplius equites Romani, totidem matronæ, super innumeram turbam cæteram. Scenicis ludis inter plebem & equitem causam discordiarum ferens, decimas maturius dabat vt equestria ab infimo quoque occuparentur*. Scenici autem ludi erant theatrales. Sed ex ijsdem Suetonij verbis præterea discimus, neque matronis à viris seiunctum fuisse locum: id quod ex Ouidio quoque discimus, dum canit:

Lib. 7. de benef. c. 12.
Orchestra.
Ludi Scenici.
Li. 3. Amor Eleg. 2.

Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi,
Hæc ex lege loci commoda Circus habet.
Tu tamen à dextra quicunque es, parce puellæ,
B *Contactu lateris cogitur illa tui;*
Tuquoque qui spectas post nos, tua contrahe crura
Si pudor est, rigido ne preme terga genu.

Fuisse tamen & in Circo separatum à magistratu populum disertissimis verbis asserit Liuius: *Tum primùm Circo qui nunc maximus dicitur, designatus est locus, diuisa loca patribus, equitibusque vrbis, vt spectacula sibi quisque faceret*. Et alibi inquit: *Quadrigis missis, consul currum conscendit, & cùm per Circum veheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo ostendit*. Vbi per foros intelligenda subsellia & loca, quibus patres distincti à populo tales ludos spectabant. Vnde forulos Festus per diminutionem dici existimat, quasi minores foros, hoc est, minora spectacula: sic Circenses ludos forulos Tranquillus in Augusto appellat; *supra duo millia*, inquit, *contracta vndique cremauit, ac solos retinuit Sybillinos, hos quoque delectu habito, condiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi*: Et sic intelligitur hoc Satyrici, ----- *Hic libros dabat & forulos*: Iam verò Liuio manifestissimè refragatur Suetonius, qui Claudium scribit in Circo propria Senatoribus loca constituisse, promiscuè spectare solitis nisi dicamus, à Claudio Senatoribus pro ætatis dignitatisue qualitate loca assignata fuisse Quorum locorum meminit etiam Sidonius *Tum* C *qua est ianua consulumque sedes, Ambit quam paries vtrumque senis Cryptis, carceribusque fornicatus, vno est quatuor axe forte lecto, &c.* Atque hæc sunt, quæ de spectatorum loco inueni. Dicamus modo de loco equorum, qui spectatores eliciebant. Is pro certaminis genere variabat, alium enim occupabant; qui militare certamen aliquod edituri erant, puta ludum Troiæ, & hastiludium, siue vt vulgus vocat, torneamentum, tunc enim è regione inuicem opponuntur in propatulo; alium qui vel bigis, quadrigis iuncti, vel celetes etiam ad metas erant certaturi: de quo vt exactè certamen ipsum equorum qui in Circo certabant, intelligatur, paulò fusiùs dicendum est. Latini locum, vnde emittuntur, eleganter carceres vocarunt quoniam eousque ibi à cursu arcerentur, donec laxis repagulis, ab aphete siue emissore, simul omnes emitterentur. Isidorus carceres ab ea re dici ait, qua & ille carcer est, qui est in ciuitate, quòd vt ibi homines damnati ita hic equi coercentur, ne exeant, antequam signum emittant. Seruius carceres tantùm pluraliter in hac significatione vsurpari affirmat: aitque carcerem esse, vndecumque prohibemur exire: dictum autem quasi arcerem ab arcendo, teste Varrone. Idem & apud Caprum legimus. Soluta quidem oratione scribentes hoc ferè obseruant: non semper tamen. Cicero de claris Oratoribus: D *Nec enim in quadrigis eum secundum numerauerim aut tertium, qui vix è carceribus exierit, quum palmam iam primùm acceperit: Nec in orationibus qui tantum absit à primo, vix vt in eodem curriculo esse videatur*. Ad Herennium verò ait: *Impudentesque illos dicit esse qui currere cœperint, ipse intra carcerem stet*. Poetæ, modò singulariter, modò pluraliter proferunt, vt ex ijs quæ mox recitabuntur, clarissimum fiet. Carceres à Græco vocabulo κάρκαρος factam non immerito quis arbitretur Bulingeri iudicio; quod horribilem sonat: quanquam (inquit) Varro à coercendo sumit: alij cancro vel carcere, quæ vox cancellum significat. Pro carceribus passim legimus repagula, claustra, septa, cryptas item & lineam albam, vt subinde patebit. Apud Græcos etiam pro ipsis carceribus multa vocabula reperimus, inter quæ ab ipsis equis formata ἱππαφέσεις quasi equorū missio, quod inde emittantur, vnde & simpliciter ἀφετηρίαν dicant, & quia hinc cursus fit initium, eadem voce principium ineundæ viæ intelligunt & profectionis, & generaliter cuiuscumque rei exordium. Βαλβὶς à Polluce exponitur locus, vnde ij qui cursu certant, emittuntur. Ait tamen cursus etiam terminum à quibusdam βαλβίδα vocari. Aristophani interpres seu Scholiastes ait dictum hoc vocabulum, vel διὰ τὸ ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς ὑπὸ ὕσπληγα βεβηκέναι τοὺς δρομέας,

Li. 5. dec. 5.
In 1. Aeneid.
Lib. 4.
Balbis.

δρομέας, vel ἀπὸ τὰ εἰσβαλλέσθαι βάδιω (quia primùm lento gradu incederent, antequam currerent,) vel ab ἀλλομαι, quasi ἄλβις & facto ὑπερβιβασμῷ βαλβίς. Eustathius quoque à βάλλομαι deducit, quamuis nominis rationem non addat. Hesychio βαλβίς est ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσόδου καὶ ἐξόδου, καὶ ἡ ἄφεσις τῶν ἵππων, καὶ ἡ θύρα τῦ ἱππικοῦ. id est principium ingressus & egressus, & emissio equorum & ostium equitatus: additque quibusdam etiam esse καμπτῆρα, id est flexum. Suidas certè etiam καμπτὸν dici tradit; Alicuius etiam apud Suidam legimus νύσσα, καμπτὴρ, τέρμα, βαθμίς: vbi pro βαθμίς legendum puto βαλβίς. Sed de nyssa, quam Grammatici ferè metam reddunt, postea, vbi & de termate. Κολοκάνες Hesychius & Varinus exponunt τὰς βαλβίδας τινές. Ὕσπληξ vel vt alij scribunt ὕσπληξ idem etiam quod βαλβὶς siue ἀφετηρία, alias flagellum est sic dictum quòd fiat ἀπὸ τῶν τριχῶν τῶν ὑῶν, id est, ex setis suillis, vnde & βακτηρον vertitur. Carceres autem hoc nomine dici videntur, vt Varinus arbitratur, ἐκ τῦ ἐκεῖ πλήττεσθαι τῇ μάστιγι τοὺς ἵππους, quòd flagello illic feriantur equi. Vnde etiam ὕσπληξ Hesychio & Suidæ non solùm βαλβίς est, hoc est locus, vnde equi emittuntur in spectaculis, sed ipse etiam μυωψ ὁ πλησσων τὰς βοας, καὶ παγὶς λύκων. Cælius Latinè scribit hysplax, aitque interpreti Theocriti esse speciem laquei, propriè verò sic cursorum carceres vocari. Quid autem carceres essent, quibus equi arcebantur, examinandum. Interpres Aristophanis ad hunc locum in eius Vespis: Καὶ νῦν εὐθὺς ἐξ ἀπὸ βαλβίδων περὶ τῆς ἀρχῆς ἀποδείξω, metaphoram à stadijs sumptam indicat, in quibus carceres (inquit) erant repagula quædam, linea videlicet, cui insistebant cursuri. Vnde & ipsa linea (γραμμὴ) exponitur similiter initium: æquè enim dicimus ἀπὸ γραμμῆς ἄρχεσθαι, id est à linea incipere, ac ἀπὸ τῶν βαλβίδων, id est à carceribus. A linea incipere ij dicuntur (inquit adagiorum author) qui ab ipso rei exordio sumunt initium. *Agedum igitur ad lineas rursus & ad gradum*, Tertullianus dixit aduersus Marcionem, pro eo, quod est, ab integro. Et alibi in prouerbio, *Extrema linea*, Quoniam olim (inquit) initium vnde cursus incipiebatur, ducta linea notabatur, rursus extremum linea signabatur, idcirco à linea incipere, siue ad lineam redire dicebantur, qui rem ab initio repetebant. Et quod in quaque re postremum est, extremam lineam appellabant. Ita Terentianus Phædria: *Postremo extrema linea amare nonnihil est:* Et Tertullianus libro quem aduersus Hermogenem scripsit, vocat eum *ignorantium extremam lineam*, quod vltimus esset hæreticorum. Quod autem ad Terentij locum attinet, Petrus Nannius Alcmarianus, lineam, à qua Comicus metaphoram desumpsit, eam ait esse theatri partem, vbi spectatores sedent, primùm diuisam in cuneos, postea in lineas quasi in quædam intersepta, ne compressio alicui orta in totum theatrũ inundet, & vniuersos spectatores affligat. Vnde illud quoque Ouidij ad puellam vitabundam alterius consessus:

Hysplinx. *Quid carceres.* *A linea incipere.* *Lib. 1.* *Lib. 1.* *Linea quid Terentio.*

------ *Cogit nos linea iungi*,

Atque ita factum arbitratur, quòd vltima linea pro vltimo ordine dici cœperit, atque ex eodem fonte emanasse illud:

------ *Mors vltima linea rerum*.

Linea alba. Iam verò carcerum lineam albam fuisse, discimus ex D. Chrysostomi oratione de Circo, vbi legimus; οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιοδρόμου, id est, non à linea alba (decurens) in miliario ad sphendonem & metam. Seruius Aeneidos quinto, vbi in ludorum celebratione Virgilius ait:

Signoque repente, Corripiunt spatia audito, limenq; relinquunt,

Limẽ quid Virgilio. *Li. 5. c. 14.* Regulam interpretatur, quod dixit poeta limen, aut signum de creta factum. Ex cuius verbis facilè percipi licet (inquit Cælius) cur in ludis ab eruditis persæpe linea nuncupetur alba: quam significasse Marcialis videri possit his versibus:

Omnis habet sua dona dies, nec linea diues
Cessat & in populum multa rapina cadit.

Sed & Ouidius in primo de arte; Circensia attingens spectacula currentium equorum:

Et bene te cogit, si nolit, linea iungi,
Qua tibi tangenda est lege puella loci.

Etiamsi modò longum sedendi ordinem nonnulli interpretentur: sicut & illud in Amoribus:

Quid frustrà refugis? cogit nos linea iungi.

Lib. 11. *Loquẽrũ.* (Ego quin in nouissimo sensu Ouidij loca sint accipienda nihilum dubito.) Quintilianus ita scribit: *Transire in diuersa subsellia, parum verecundum est: nam & Cassius Seuerus vrbane aduersus hoc facientes lineam poposcit*. Hic ego (inquit ibidem Cælius) lineam longurium accipio: sic enim longiores perticas, ac robustiora ligna, quæ in stabulo equis interponuntur, ne consurgant in pugnam, aut se mutuò feriant, appellari obseruauimus. Potest tamen æquè significanter de theatrali linea accipi, si modò spectantes, differentes haberent foros, vt suprà indicauimus. Scholiastes quidem idem Aristophanis βαλβίδα aliàs dicit esse τὸ ἐν ἀρχῇ τῦ δρόμυ κείμενον ἐγκαρσιον ξύλον,

A ξύλον, id eſt, lignum in principio curſus vociferanter poſitum. Sed ex hoc fortaſſis linea ependerit, vel vt nunc fit, affixa hæſerit, id eſt funis, quo olim vſos fuiſſe Lycophronis in primis authoritate diſcimus hac: Ἐγὼ δ᾽ ἄκραν βαλβίδα μηρίνθω σχάσας, id eſt, Ego verò ſummos carceres funiculi aperiens, ſiue laxans. Noſtri carcerum præfecti binas erigunt perticas, (ab vtroque viæ videlicet latere vnam) ex quibus funis alligatus equos detinet, donec æqualiter ſint ad curſuram diſpoſiti: tunc enim ad tubæ ſonum fune laxato vnà omnes proruunt. Lineam autem pro filo ſiue fune accipi certum eſt, ſic enim lineam piſcatoriam quoque dicimus, funiculum nempe ex quo hamus dependet: & lineam quoque margaritarum quæ funiculo traijciuntur. Apud Romanos laxatis repagulis vel puncto temporis fores carcerum aperiebantur, Foribus enim retinebantur equi: teſtis eſt Ouidius:

Linea pro fune.

Li. 5. Triſt.

Fores.

Lib. I.

Vtque fores nondum reſerati carceris acer,
Nunc pede nunc ipſa fronte laceſſit equus.

Item Lucanus:

Eleus ſonipes quamuis iam carcere clauſo
Immineat foribus, pronuſque repagula laxet.

B Repagula autem erant tabulata oſtijs oppoſita, feris & ære deuincta, quibus equi Circo excludebantur: quæ vbi laxabantur, curſum protinus arripiebant equi, vt oſtendit Virgilius, dum canit:

Repagula.

Vt cùm carceribus ſeſe effudere quadrigæ
Addunt ſe in ſpatia & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus hebenas.

Linea alba ſiue funis erat ſub ipſis repagulis, ſuper quam curſores gradiebantur in ſtadium erumpentes. Curſu enim patente ſuper eam egreſſi ferebantur, cùm ad terram apertione carcerum demiſſa eſſet. Hanc puto reuera βαλβίδα dici, repagulum verò ὕσπληγα. Carceres à Næuio inquit Varro, vocantur oppidum, quod à muri parte pinnis turribuſque muniti ſint, quare oppidum pro ipſis carceribus accipitur. Ita & Feſtus, *Oppidum* (inquit) *locus concluſus fuit in ſpeciem oppidi, ob muros & pinnas turritas, vnde equi emittebantur*. Ita & Siſanius cryptas vocans ipſos carceres, totum puto intelligit oppidum, nam quemadmodum feræ cryptis in amphytheatro, ita & equi carceribus in Circo & claudebantur & emittebantur. Carceres ipſos fornicatos fuiſſe, & vna tantùm tranſenna, non multis finibus ſimul apertos colligit Bulingerus, primò ex Dionyſio, qui carceres dicit eſſe arcuatos, & per vnam tranſennam ſimul aperiri: ſecundò ex Caſ-
C ſiodoro, qui omnia oſtia ſimul vna machinatione aperiri dixit. Ex topho vel ex ligno fuiſſe habemus apud Liuium. Claudius in Circo maximo pòſt marmoreos fecit. Erant & olim picti, quamobrem Ennius pictas fauces eos nuncupauit:

Carceres qui Næuio.

Oppidum.

Cryptæ.

Carcerum fabrica.

Lib. 3.

Lib. 3. Var.

Lib. 7.

—— Spectant ad carceris oras
Qua mox emittant pictis è faucibus currus.

Cur verò piceos cognominet Silius hoc carmine:

Sic vbi proſiluit piceo de carcere præceps
Ante ſuos it victor equus.

haud ſatis percipio. Potuere enim ſic à nigro ſiue piceo colore vocari, Alba autem linea ſuperinducta ſic magis elucere potuit: vel quòd picis inſtar currus detinerent aut equos, quo nempe ſenſu picatas manus dicimus, quibus omnia quæ contingunt, adhæreſcunt. Habeo autem ego exemplar impreſſum Venetijs anno ſalutiferæ incarnationis nonageſimo tertio ſupra milleſimum ac quadringentiſimum cum commentarijs Petri Marſi, in quo longè diuerſo ſenſu legitur: *hic vbi proſiluit Piſæo carcere &c.* Aitque Marſus celeritatem Scipionis comparari equo currenti ludis Piſæis & Olympicis, quam lectionem probo. Currus in ipſis carceribus quilibet ſuos habebant
D cancellos, ex quibus fune relaxato erumpebant, vt ex Calliſthene necdum edito docet Bulingerus, qui tales tribuit Olympiæ. *Exierunt* (inquit ab eo Latinus factus) *tabulata equorum apertaque ſunt lora cancellos carcerum laxantia, exilierunt omnes celeri curſu vſi*. Dicebantur tamen etiam cancelli ſepta quædam ex lignis tranſuerſim iunctis obliquatiſque ad repellendam turbam, preſſim agminatimque proruentem. Varro eos graphicè depinxit: *Præterea* (inquit) *è perticis inclinatis ex humo ad parietem, & ex eis tranſuerſis gradatim modicis interuallis particis annexis ad ſpeciem cancellorum ſcenicorum ac theatri*. In Olympia carceres ita exſtructi erant, vt proram nauis exprimerent, cuius roſtrum ad aquas in curriculo ſulcandas obuerſum eſt. Vtrumque latus carcerum ſupra quadringentos pedes longum erat. In ijs ædificia quædam, in quæ ſortium caſu ingrederentur, qui curriculum confecturi erant. Ante quadrigas pro repagulis funiculus protendebatur. Ad proram carcerum ara luſtro quoque fit, in qua machina quædam eſt, quam mouet is qui curſui præeſt, qua nota ſignum curſui datur. Diligentiùs eos deſcribit Pauſanias in Eliacis his verbis: *Supra eam ſtadij partem in qua ludis præfecti conſident, deſtinatus eſt equirijs campus,*

Carceres cur picei dicti.

Curriculũ locus in carceribus.

Cancelli.

Li. 3. de re ruſt.

Carceres Olympici.

pus, & ibi ſui ſunt equorum carceres. Formam illi eandem prope præſeferunt quam nauis prora, verſo in curriculum roſtro. Qua parte autem cum porticu, cui nomen Agnampto, (quod eſt, quaſi flexu carentem dicas,) prora ipſa iungitur, ibi vtrimque dilatatur. In regula ſumma roſtri, delphinus æneus prominet. A roſtro hinc à dextra, illinc à læua, excurrit pedum quadringenum ſpatium; In eo pari magnitudine cellulæ: eas inter ſe ſortiuntur, qui vel equos priuos vel currus in certamen producunt. Intenditur verò à fronte funis pro repagulis. Ara ad mediam ferè proræ partem è crudo laterculo erecta eſt: hanc tectorio recenti ſingulis oblinunt ludorum conuentibus. Super ara, aquila latè paſsis alis extat. Ea cùm machinulam quandam is commouerit, cui id negotij datum eſt, ſtatim ſe in ſpectatorum conſpectum quaſi ſubuolatura attollit: at delphinus ad imam ſoli aream alia machina dimittitur. Prima omnium ea ſubmittuntur repagula, quæ vtrinque iuxta Agnampti porticum intenta fuerant: tum qui ea in parte ſuſtinebantur equi ſtatim ſe in pedes dant: ij cum ad alterum equorum ordinem acceſſerint, eodem modo & illis ſua remittuntur repagula: Idem fit omni ex carcerum parte, vſquedum ad ipſum proræ roſtrum exæquata fuerit curſus conditio. Ibi equis in liberiorem ſe iam campum effundentibus, & aurigarum ſe oſtentat ſolertia & quadrupedum pernicitas. Primus qui eam excogitauit carcerum formam, Clætas fuit, cui tanta eſt huius operis cauſa laus tributa, vt hi fuerint verſus ad eius quæ Athenis eſt, ſtatuam adſcripti. E F

Carcere ab Eleo docuit qui mittere currus,
Mi author Clætas natus Ariſtoclee.

Poſt Clæteam, Ariſtidem memorant, aliud machinæ genus excogitaſſe. Alterum curriculi latus aliquanto longiùs excurrit. In eo, ad ipſum aggeris exitum, ara eſt figura rotunda. Ad eam Deus colitur quem Taraxippum nuncupant. (De hoc ſuprà dictum eſt.) *Altera Hippodromi pars non agger ſed collis eſt minimè arduus: ad cuius extremum finem ædes condita eſt Cereri cognomento Chaminæ.* Atque hæc de carceribus, nunc cætera proſequamur. Iulius Pollux quæ ad curſus explicationem nomina attinent, ſic breuiter comprehendit: Ὅθεν μὲν ἀφίενται, ἄφεσις, καὶ ὕσπληγξ, καὶ γραμμὴ, καὶ βαλβίς. περὶ δὲ κάμπτουσι νύσσα καὶ καμπτὴρ: ἵνα δὲ παύονται, τέλος καὶ τέρμα, καὶ βατὴρ, ἔνιοι δὲ καὶ βαλβίς. hoc eſt, vt vertit Rodulphus Gualtherus Tigurinus: vnde verò emittuntur, emiſſio, carcer, linea, repagulum: ſed circa quod flectuntur, inclinatio & flexus dicitur: vbi autem ceſſant, finis, meta, terminus, nonnulli & βαλβῖν appellant. In Circo verò erat & mappa vſitatum vocabulum, necnon & miſſus. Βαλβὶς itaque & initium curſus, vt ex ſuperioribus quoque conſtat, eſt, eſtque & finis eiuſdem, hoc eſt, locus quo deſinit. Cælius calcem vocari innuit. Confici miſſum vnum (inquit) intellige, vbi à calce ab meta circumflexa calcem repetebant. Sic verò dicitur, vnde equi emittuntur. Geſnerus recitatis ſuprà Pollucis verbis fultus authorem adagiorum erroris inſimulat, quò in hoc Græcorum aduerbio, Κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν, id eſt, *Stimula equum circa nyſſam*, pro nyſſa reddiderit metam. In fine enim (inquit) demum ſtimulare equum, ſerum eſt. Spatiorum in quibus certabant tres ſunt differentiæ, carceres, meta & flexus ſiue καμπτὴρ. Grammatici quidem Lexicorum authores pro omnibus iſtis ſpatijs nyſſam exponunt, ſed vt pro carceribus accipi poſſit, quoniam illic quoque punguntur equi ad curſum: pro fine certè vel meta improprijſſimè accipietur: propriè verò pro flexu in medio, vt ex Polluce conſtat, & ex Theocrito in Heracliſeo:

Nomina ad curſum pertinentia.

Lib. 8. c. 7. G

Nyſſa quid

Ἵππως δ' ἐξελάσασθαι ὑφ' ἅρματι, καὶ περὶ νύσσαν
Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχῶ σύριγγα φυλάξαι, id eſt,
Equos verò ad currum iunctos educere, & circa metam
Tutò flectendo in rotis modiolos (axium ne frangatur) *tueri.*

Eidyll. 25.

Suidas quidem in νύσσα, καμπτὴρ, τέρμα, βατὴρ (lego βαλβίς) confuſè nominans, Pollucis verba tranſcripſiſſe videtur, non interpretando, ſed enumerando diuerſa ſpatia; quod & alibi à Grammaticis illis parum prudenter fieri obſeruaui. Redeo ad prouerbium: id vſurpatum ſcribit H author adagiorum, vbi ſermo loquentis aberreret ab inſtituto, aitque natum videri ex Iliados Homericæ ψ. vbi Neſtor multis verbis docet filium Antilochum, quo modo debeat equos regere; addit & hoc:

Ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω. id eſt:
Ad metam autem tibi equus ſiniſter appropinquet.

Atqui quòd νύσσα in hoc Homerico verſu non metam & finem curſus ſignificet, (quamuis eodem in loco τέρμα ab Homero dicatur, ſimpliciter ſcilicet pro ſigno, non pro termino,) manifeſtum fit ex carminibus, quæ ſtatim ſubijciuntur, hoc ſenſu: nam ſi ſemel nyſſam (Scholiaſtes nihil aliud quàm καμπτῆρα exponit,) ſuperaris, nullus te amplius inſequentium aſſequi aut præuertere poterit: atqui hoc in meta iam conſtituto metuendum non erat. Hinc termino vicinum fuiſſe hoc ſignum conijcio, quanquam ſupra in medio fuiſſe, ſimpliciter dixerim, hoc eſt, quocumque inter carceres & metam loco. Cæterùm non nego certamina quædam talia fuiſſe, in quibus cùm

ad me-

A ad metam peruenerant equi, circa illam reflectebantur, & ad carceres redibant, siue semel siue quotiescumque visum fuisset, in his quidem metam & nyssam siue campterem pro eodem termino accipere nihil vetat: in simplici autem cursu, vbi carceres non repetebant, (vt nunc fit in nostris equirijs) diuersi fuerunt, vt ex Pollucis testimonio apparet. Hactenus Gesnerus. Ego verò etiam nyssam interpretor metam & τέρμα terminum, putoque res easdem, sed loco distinctas, Videmus enim in ipso Circo, prout in antiquissimis numis exprimitur, ab vtraque parte erectas metas. Idem discimus ex Suetonio, apud quem Cæsar dimicaturos in Circo cùm partiretur in duas acies, quò laxiùs dimicarentur, metas aufert, inque earum locum bina ex aduersa castra constituit. Bulingerus Circi maximi tres partes fuisse ait, Circum primum, vbi(inquit)primæ metæ: medium vbi mediānæ, infimum vbi metæ Mursiæ, quanquam probatissimis authoribus duæ tantùm (inquit) ponuntur, primæ & vltimæ, quòd eæ præcipuè ac palmares essent. Ego de medijs nihil inuenio. Cedrenus duas tantùm in Circo à Romulo extructo fuisse tradit, vnaq; ortum, altera occasum indicari. In Circo autem Constantinopolitano duo erant obelisci (vt & in Circo maximo Romæ,) quorum alter in medio hippodromo pro meta erat: quos fortè Mursinas metas vocat ille. Vtrasq; itaq; metas interpretor nyssas; τέρμα verò siue terminum quæ iam vltimùm

Authoris opinio.

Quot metæ fuerint.

B (quod septima fiebat, vt patebit, circumitione,) superantur. Conijcioq; eas quæ proximiores erant carceribus, fuisse & primas & vltimas, alteram enim ad carceres, alteram ad Circi calcem fuisse aiunt. Primas fuisse easdem cum vltimis, manifestè ostendit Pollux, cùm finem & terma à quibusdam βαλβίδα vocari scribit. Balbis enim, vt satis superq; ostendimus, pro ipso cursus initio sumitur. Nyssa autem vtraq; rectè dicitur, quoniam ab vtramq; superandam, stimulantur equi, νύσσειν enim stimulare est aut concitare. Quare Pollux cum nyssa rectè καμπτῆρα coniunxit, quoniam & κάμπτειν idem est, quod νύσσειν. Sed quod cum fine & termino coniungatur ab eodem βατήρ, haud satis probo, nam si vocabuli huius originem spectes, fuerit potiùs cursus initium, vt erat in πενθάθλῳ ἀθλητικῷ. & ipse alicubi exponit limen, vnde progressionis exordium est. Latini præter metæ vocabulum nullum aptius habent. Eam autem propriè metam dicemus, ad quam certamen finitur, vnde etiam pro fine & termino passim vsurpatur. Virgilius: *Meta.*

Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum. Silius: *Tormentis finem metamq; laboribus ornat.*

Eleganter Horatius in eadem metaphora:

Qui cupit optatam cursu contingere motam, Multa tulit, &c.

C D. Chrysostomus in oratione de Circo metam vocat σφένδονα. Bulingerus legendum censet σφενδόνην, nisi (ait) vulgarem ac plebeiam id temporis vocem fuisse σφένδονα putes. Accipitur verò etiam meta pro ipsis carceribus ab Apollinare, dum canit:

Si cùm frenatos astringit meta iugales, Ordineq; emissos iussit decurrere prætor,
Ire volunt omnes primi, &c.

Lib. 2. Excid. Hierosol.

Nunc videndum quid essent ipsę metæ, & ex qua materia constarent. Apud Homer. nyssa siue meta est lignũ erectum orgyæ, id est, vlnæ mensura, quam Nestor Antilocho filio indicaturus, inquit: *Meta quid.*

Σῆμα δέ τοι ἐρέω μάλ' ἀριφραδὲς, οὐδέ σε λήσει.
Ἕστηκε ξύλον αὖον ὅσον τ' ὄργυι' ὑπὲρ αἴης
Ἢ δρυὸς, ἢ πεύκης, τὸ μὲν οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ.
Λᾶε δὲ τοῦ ἑκάτερθεν ἐρηρέδαται δύο λευκὼ,
Ἐν ξυνοχῇσιν ὁδοῦ. λεῖος δ' ἱππόδρομος ἀμφίς.
Ἤ τευ σῆμα βροτοῖο πάλαι κατατεθνειῶτος,
Ἢ τό γε νύσσα τέτυκτο ἐπὶ προτέρων ἀνθρώπων,
Καὶ νῦν τέρματ' ἔθηκε ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεὺς, id est.

D *Metam autem indicabo tibi valdè manifestam, neq; te latebit:*
Stat lignum aridum quantum vlna supra terram,
Vel quercus vel picea: quod quidem non putrefit imbre:
Lapides autem eius ex vtraque parte appositi sunt duo albi
In angustijs viæ: planus autem hippodromus circum:
Aut cuiusdam monumentum hominis iam primùm defuncti,
Aut meta fuit tempore priscorum hominum,
Et nunc metam posuit pedibus valens diuus Achilles.

Similiter Aeneas apud Virgilium nautis certantibus,

viridem frondenti ex ilice metam
Constituit, signum nautis pater, vnde reuerti
Scirent, & longos vbi circum flectere cursus.

Seruius verò in hoc eiusdem poetæ:

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus:

Z vbi

Gladij pro meta. vbi nunc metæ (inquit) ſunt, ibi olim gladij ponebantur: Cur autem gladij pro metis eſſent, rationem reddit, vt cum maiori induſtria ac diligentia curſus fierent. *Olim* (inquit) *in litore fluminis Circenſes agitabantur, in alterutro latere poſitis gladijs, vt ab vtraque parte eſſet ignauiæ præſens periculum.* Iſidorus autem inde Circenſes ludos nomen inueniſſe tradit his verbis: *Circenſes ludi ideo dicti vel à circumeundo, vel vbi nunc metæ ſunt, olim gladij ponebantur, quos quadrigæ circuibant, & inde dicti Circenſes ab enſibus, circa quos currebant. Siquidem in litore circa ripas fluminum, curſum agitantes, gladios in ordine in ripa litore ponebant, & erat artis, equum circa pericula torquere. Inde & Circenſes dicti putantur, quaſi circum enſes.* Sic ille. E

Lib. 18. cap. 24.

Metarum figura. Metæ verò Circi, quæ in antiquis numis exprimuntur, ſunt figuræ pyramidalis, à lato incipientes, in acutum faſtigiatæ. Erant primo ex topho vel ex ligno, Claudius auratas reddidit, vt legimus apud Suetonium. *Circo verò maximo* (inquit) *marmoreis carceribus, auratiſque metis, quæ vtraque & tophina & lignea antea fuerant, exculto: propria Senatoribus conſtituit loca, promiſcuè ſpectare ſolitis.* Erant modò

Mappa quid. apud Romanos bina alia vſitata Circo vocabula, miſſus & mappa. Hanc quidam volunt veteri inſtituto à prætore, qui (vt patebit) ludis præerat, victori aurigæ mitti ſolitam: ſicque intelligendum hoc Martialis:

Cretatam prætor cùm vellet mittere mappam, F

Prætori mappam ſurripit Hermogines.

Prætoris in Circo officium. Cæterùm fuiſſe potiùs ſignum credendum eſt Caſſiodoro, quod à prætore oſtenderetur, & non ſine maximo aurigarũ, populiq; ſpectaturi deſiderio (vt ſupra etiam ex Tertull. diximus,) ludorum celebrationem futuram indicaret. Docet enim Liuius prætores ſolitos quadrigis mittendis ſignũ

Lib. 8. dare. Vnde cùm olim L. Plantius prætor graui morbo eſſet implicitus, dictatorem creauerunt, qui ludis Romanis ſignum daret quadrigis emittendis, qui eo miniſterio functus, dictatura ſe abdicauit: Quin clariſſimè Varro: *In Circo primo vnde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres à coercendo, ne inde exeant, antequam magiſtratus* (ſignum) *miſit.* Hinc illud Ennij.

Lib. 4. de ling. Lat. *Expectant veluti prætor cum mittere ſignum Vult, omnes auidè ſpectant ad carceris oras.*

Illudque Manilj: *Mittunt in tempore ſignum.*

Cùm itaque officium id eſſet prætoris, vt ſignum daret equis ad curſum emittendis, voluit Nero id ab aliquo ſuorum libertorum dari, vt Suetonius meminit; *Vniuerſorum ſe oculis in Circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam.* Signum autem illud dari per mappam tali caſu teſte Caſſiodoro, fluxit in morem. Cùm idem Nero prandium protenderet, & celeritatem vt aſſolet, auidus ſpectandi populus flagitaret, ille mappam qua tergendis manibus vtebatur, iuſſit abijci per feneſtram. Hincque tractum eſt, vt oſtenſa mappa, certa eſſe videretur promiſſio Circenſium futurorum. Hinc etiam Quintilianus dixit Mappam Circo vſitatum eſſe nomen, quod in Circenſibus ſpectaculis pro ſigno mittebatur à magiſtratu, idq; Pœnos etiam ſibi vendicaſſe. D. Chryſoſtomus vocat mapparium: ὡς μὲν ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπὶ τὸ μαππάριον G

Mapparium. πεπηγότες τοῦ συμάντρου ἀτενίζουσι, ἐκδεχομένων ἐν τῇ βουλῇ, ἐκείνου τὸ ἄνοιγμα. id eſt: *vt enim in Circo omnium oculi in mappam ſigno fixo rectà feruntur* (accipientium in eius iactu carcerum apertionem) *cùm ij qui ſunt in conſilio editoris, poteſtatem eius ſigni aperiendi & promendi acceperint.*

Sat. 11. Fuiſſe aurem prætoris, mittere mappam, etiam oſtendit Iuuenalis:

Interea Megaliacæ ſpectacula mappæ
Idæum ſolemne colant, ſimiliſque triumpho
Præda caballorum prætor ſedet.

Iouis tunica. Hunc habitum prætoris triumphanti ſimilem, quo miſſurus mappam induebatur, alicubi Iouis tunicam vocat, vbi ait:

Quod ſi vidiſſet prætorem in curribus altis
Extantem & medio ſublimen in puluere Circi H
Et tunica Iouis.

Eiuſdem prætoris officij meminit ſic Ouidius:

Maxima iam vacuo prætor ſpectacula Circo
Quadriiuges æquo carcere miſit equos.

L. 5. dec. 5. Inuenio tamen id & à conſule præſtitum. Liuius, *Quod poſtquam veris nuncijs Fabij Lentulique & Metelli aduentu firmatum eſt, cum victoria ipſa, tum augurio animorum ſuorum lætabantur. Et aliter traditur Circenſis turbæ non minus ſimilis veri lætitia. Ad X. Cal. Octobris Ludorum Romanorum ſecundo die C. Licinio Conſuli ad quadrigas mittendas aſcendenti, tabellarius qui ſe ex Macedonia venire dicebat, laureatas literas attuliſſe dicitur: quadrigis miſſis conſul currum conſcendit & cùm*

Miſſus. *per Circum veheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo oſtendit.* Accedo modò ad miſſus: hos alij interpretantur emiſſiones equorum è carceribus prorumpentium: Beroaldus circuitiones, dum à carceribus ad metas recurrunt. Conſici autem miſſum vnum intelligi ait Cælius, vbi

A vbi à calce ad calcem procurrentes equi rursum ab meta circumflexa calcem repetebant. Vigintiquinque solitos olim exhibere discimus ex Seruio, eorumque vltimum appellatum fuisse ærarium, eò quòd de collatione populi exhiberetur. Cassiodorus verò viginti quatuor ferè fuisse scribit; eisque additum alium, ærarium dictum. Cur autem vigintiquatuor essent, rationem reddit præcitato loco Cælius, pro horarum numero; quando (inquit) cælesti ratione Circum distingui solitum, accepimus. Etenim duodecim visebantur ostia, pro numero domiciliorum cæli, sicuti planetarum imagine metæ septem. Suetonius tamen in Domitiano centum missus fuisse indicat: & ad hos allusisse volunt poetam hoc versu:

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

Cæterùm centum missus ibi Seruius centum currus interpretatur. Suetonij verba sunt: *Circensium die, quò facilius centum missus peragerentur, singulos à septenis spatijs ad quina corripuit*, id est, non septies sed quinquies circum metam flectere iussit. Ad quod allusisse apparet Martialem, dum canit: *Cap. .* *L.8.Epi.8.*

Dum te longa sacro venerantur gaudia Circo *Nemo quater missos carcere sensit equos.*

Commodus verò etiam post meridiem duarum horarum spatio, triginta equorum certamina dedit, vt Xiphilinus scribit. Ante Claudij tempora nihil referebat, nunquid diuersis missibus equi B ijdem aut noui currerent. Hunc enim Dio scribit legem tulisse, vt vnum tantùm diem equi secundùm currerent. Missus ipsi sorte mittebantur, & prætor qui ludis præerat, ex vrna educebat quadrigarum missus: quod manifestissimè docet Tertullianus his verbis: *Tardus est illi prætor; semper oculi in vrna eius, cum sortibus volutantur.* Aliquando post aliquot missus equorum, alia etiam spectacula edebant, vt magis spectatores oblectarentur, qui aliqua nouitate, vt inquit Horatius, morandi sunt & retinendi. Suetonius de Claudio ait: *Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnunquam interiecta per quinos missus venatione.* Et rursus: *Ac supra quadrigarum certamina Troiæ lusum exhibuit & Africanos.* Nunc de ipsa dicemus decursione: Circum itaque quas memorauimus metas equi singulares & desultorij, item omni curruum generi iuncti, à Circi carceribus dato signo emissi, & ex vno latere decurrentes ad vltimam metam in fine spinæ positam, versus eam Circi partem quæ in semicyclum desinebat, cursitabant, ad quam peruenientes circum ipsam flectebantur, reuersique ex alia Circi parte versus bissenorum ostiorum situm reuocabantur: sicque in orbem circum easdem metas decurrentes, spina in circi medio posita, ne ex vna in alteram curriculi partem transiliret, prohibebantur. Aurigis autem tota ars & summa industria C requirebantur, in equis & curribus ad metas flectendis, ne posterior dexteritate flectendi quadrigas, priorem anteuerteret, quod sæpè accidebat. Quòd si nimis currus agitando aurigamentis adhæsisset, summum vitæ periculum incurrebat, ne rotis metam offenderet, & illiderentur, confractoque curru auriga concideret. Sin verò nimio spatio metam euitasset, qui tum sequebatur auriga, inter metam & priorem breuiori spatio delatus, ex secundo primus efficiebatur, quod eripere vocabant. Metam euitaturi dextrorsum impellebant, vt eleganter ostendit Ouidius, dum canit: *Decursio qualis.* *Aurigandi ars in quo consisteret.* *L.3.Amor. Eleg.2.*

Et modò lora dabo, modò verbere terga notabo:
Nunc stringam metam interiore rota. Et mox rursus:
Me miserum: metam spatioso circuit orbe:
Quid facis? admoto protinus axe subit.
Quid facis infelix? perdis bona vota puellæ;
Tende precor valida lora sinistra manu.

Eleganter & Sidonius Apollinaris; nisi auriga promptè, scienter & tutò sinisteriore gyro metas D circumageret, duplex periculum imminere ostendit, ne scilicet allisæ ad illas rotæ effringantur, si propiùs in sinistrum flectant, vel si dexterior longiùs ab eisdem recedat, præuertatur: *In Narbone.*

Hic compendia flexuosa metæ *Vnas dum premit incitatus à te,*
Elatas semel impetu quadrigas *Iuncto non valuit plicare gyro,*
Quem tu quòd sine lege præteriret *Transisti remanens, ab arte restans.*

id est, ille cùm inhibere cursum non posset quadrigarum, longiùs abductus est & sine lege præterijt metas. Tu artis scientia manens & consistens metas circuisti. Deinde subijcit alterius peccatum alterum: *Alter dum popularitate gaudet;* *Dexter sub cuneis nimis cucurrit.*

Rectè itaque Nestor ἱππηλάτην propterea dictus, Antilochum filium, etsi aliàs à Ioue & Neptuno ceu præstantissimis peritissimisque magistris equitandi præcepta & artes edoctus esset, docet hoc certaminis artificium; hocque in sola ferè at cauta circum metam flexione consistere potiùs quàm in equorum pernicitate ostendit:

Ἀντίλοχ᾽ ἤτοι σε μὲν σε νέον περ ἐόντ᾽ ἐφίλησαν
Ζεύς τε Ποσειδάων τε, καὶ ἱπποσύνας ἐδίδαξαν

Παντοίας τῷ κέν σε διδασκέμεν οὔ τι μάλα χρεώ. E
Οἶσθα γὰρ εὖ περὶ τέρματ' ἑλισσέμεν: ἀλλά τοι ἵπποι
Βάρδιστοι θείειν, τῷ τ' οἴω λοίγι' ἔσεσθαι.
Τῶν δ' ἵπποι μὲν ἔασιν ἀφάρτεροι, οὐδὲ μὲν αὐτοὶ
Πλείονα ἴσασιν σέθεν αὐτοῦ μητίσασθαι.
Ἀλλ' ἄγε δὴ σὺ φίλος μῆτιν ἐμβάλλεο θυμῷ
Παντοίην, ἵνα μή σε παρεκπροφύγησιν ἄεθλα.
Μήτι τοι δρυτόμος μέγ' ἀμείνων, ἠὲ βίηφι,
Μήτι δ' αὖτε κυβερνήτης ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ
Νῆα θοὴν ἰθύνει ἐρεχθομένην ἀνέμοισι.
Μήτι δ' ἡνίοχος περιγίγνεται ἡνιόχοιο.
Ἀλλ' ὃς μὲν θ' ἵπποισι καὶ ἅρμασιν οἷσι πεποιθὼς
Ἀφραδέως ἐπὶ πολλὸν ἑλίσσεται ἔνθα καὶ ἔνθα,
Ἵπποι δὲ πλανόωνται ἀνὰ δρόμον, οὐδὲ κατίσχει.
Ὃς δέ κε κέρδεα εἰδῇ ἐλαύνων ἥσσονας ἵππους,
Αἰεὶ τέρμ' ὁρόων, στρέφει ἐγγύθεν, οὐδέ ἑ λήθει F
Ὅππως τὸ πρῶτον τανύσῃ βοέοισιν ἱμᾶσιν, id est.
Antiloche certè te iuuenem existentem quamuis dilexerunt
Iupiterq́; Neptunusq; & equitandi artificia docuerunt
Omnigena: ideo te docere non multum opus est:
Nosti enim rectè circa metas circumflectere, sed tibi equi
Tardissimi in currendo: ideo puto pernitiosa fore.
Horum autem equi sunt quidem celeriores, neq; quidem ipsi
Plura sciunt te ipso considerare.
Sed age iam tu amice consilium impone animo
Omnigenum, vt non te effugiant præmia
Arteque carpentarius multò præstantior quàm viribus
Arteque rursus gubernator in nigro ponto
Nauem celerem dirigit iactatam ventis:
Arteque auriga superat aurigam:
Sed qui tamen equis & curribus suis fidens G
Ineptè multum vagatur huc & illuc
Equi autem vagantur in stadio, neque detinet,
Qui autem & vtilia nouit agitans deteriores equos,
Semper metam inspiciens flectit propè, neque cum latet
Quo pacto primam extendat bouinis loris,
Sed continet diligenter & præcedentem obseruat.

Hæc ille, & mox ostensa filio meta, iterum inquit.

Τῷ σὺ μάλ' ἐγχρίμψας, ἐλᾶαν σχεδὸν ἅρμα καὶ ἵππους
Αὐτὸς δὲ κλινθῆναι ἐϋπλέκτῳ ἐνὶ δίφρῳ:
Ἦκ' ἐπ' ἀριστερὰ τοῖιν. ἀτὰρ τὸν δεξιὸν ἵππον
Κένσαι ὁμοκλήσας. εἶξαί τε οἱ ἡνία χερσίν
Ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω,
Ὥς ἄν τοι πλήμνη γε δοάσσεται ἄκρον ἱκέσθαι
Κύκλου ποιητοῖο. λίθου δ' ἀλέασθαι ἐπαυρεῖν. H
Μήπως ἵππους τε τρώσῃς, κατὰ θ' ἅρματα ἄξῃς.
Χάρμα δὲ τοῖς ἄλλοισιν, ἔλεγχος δὲ σοὶ αὐτῷ
Ἔσσεται ἀλλὰ φίλος φρονέων πεφυλαγμένος εἶναι.
Εἰ γάρ κ' ἐν νύσσῃ γε παρεξελάσῃσθα διώκων,
Οὐκ ἔσθ' ὅς κέ σ' ἕλῃσι μετάλμενος, οὐδὲ παρέλθῃ:
Οὐδ' εἴ κεν μετόπισθεν Ἀρείονα δῖον ἐλαύνοι
Ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν,
Ἢ τοὺς Λαομέδοντος, οἳ ἐνθάδε τέτραφεν ἐσθλοί.
Huic tu valdè appropinquans impelle propè currum & equos
Ipse verò incumbe bene facto in curru
Paululum in sinistram horum: at dextrum equum
Punge vociferans, laxaque ei habenas manibus:
Ad metam autem tibi equus sinister appropinquet,

A *Vt tibi modiolus videatur summum attigisse*
Rotæ benefactæ: in lapidem verò vites impingere,
Ne quomodo equosq; vulneres, & currus confringas.
Gaudium autem alijs, probrum verò tibi ipsi
Erit: proinde dilecte prudens cautus esto.
Si etenim ad metam præteruehâris persequens,
Non erit qui te assequatur transiliens: neque prætereat,
Non si tergo Arionem diuinum impelleret,
Adrasti velocem equum, qui ex diuino genere satus est,
Aut illos Laomedontis, qui hic nutriti sunt eximij.

Huius poetæ exemplo scribit etiam Theocritus Herculem ab Amphytrione fuisse edoctum, circa metam tutò rotas flectere. Eius versus, quos paulò ante Græcè recitauimus, Eobanus Hessus sic Latinè reddidit:

Sed coniungere equum curru vertente rotarum
Ad metam radios, & campi tuta tenente
B *Amphytrion puerum, &c.*
Ipsemet edocuit.

Lucanus nautæ fugientem ex Emathio Pompeium vehentis peritiam in vitandis scopulis describens, elegantissimam hinc similitudinem accipiens, sic canit: *Sic fatur, at ille* Lib. 8. *Nauigandi peritia.*

Iusto vela modo pendentia cornibus equis
Torsit, & in læuum puppim dedit, vtque secaret
Quas Asine cautes & quas Chios asperat vndas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
Aequora senserunt motus, aliterque secante
Iam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
Mutauere sonum: non sic moderator equorum
Dexteriore rota læuum cùm circuit axem,
Cogit inoffensæ currus accedere metæ.

Ex quo Lucani loco rotam dexteriorem metæ proximiorem fuisse indicari posse videtur. Equidem Adrianus Turnerus, ad metam (inquit) flectebant in dextrum cursum, vnde & dextratio
C appellata est. Ita dexter qui erat, interiore flectebat gyro, & læuus exteriore, sed & equus sinisterior ampliorem lustrabat orbem, quàm dexterior: itidem & rota. Ouid. ait: *Li. 14. Aduers. ca. 24.*

Nunc stringam metas interiore rota.

Mihi profectò Turnebus omnino hallucinari videtur, vt non solùm ex præcitatis veterum locis manifestè constat, & contrario planè sensu Ouidij pentametrum intelligendum esse ex hoc Nonni quoque discimus:

Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀριστερὸν ἐγγύθι νύσσης
Δεξιτερὸν κάμψειε παρειμένοιο χαλινοῦ, id est,
Incuruans totum equum sinisteriorem prope metam
Flecteret dexteriorem laxatis habenis.

Ita & Siluius: *Lib. 16.*

Læuior interior stringebat tramite metam.

Virgilius: *Li. 11. Aeneid.*

------ Magnumque agitata per orbem
Eludit gyro interior.

D Clarissimè & Cicero: *Acad. 2.*

Nam cursu interiore breui conuertitur orbe.

Vides interiorem, sinisteriorem ac breuem in idem incidere. Non enim cùm è carceribus erumpebant, ita currebant, vt metam quæ sub finem Circi erat, medio in loco & pari interuallo ad vtrumq; podium haberent ad dextram, sed ad sinistram; Id enim non solùm manifestissimè ostẽdunt Ouidius & Sidonius versibus illis quos ex eis recitaui: sed idem etiam Sidonius dexteriores a meta abiuisse & ad podium declinasse rursus disertissimis his versiculis manifestat: *In Narbone.*

Curæ est id medijs, vt ille primus
Pressus dexteriore concitatu,
Partem si patefecerit sinistram,
Totas ad podium ferens habenas
Curru prætereatur intus acto.

Sic & Statius:

Sperauit flexæ circum compendia metæ
Interius auctis Phœbeius augur habenis E
Anticipasse viam, necnon & Thessalus heros
Spe proprore calet, dum non cohibente magistro
Spargitur in gyros, dexterque exerrat Arion.

In flexione igitur metæ sinisteriorem equum fuisse interiorem certo certius est, huncque breuiore gyro metam circumegisse, contrà dexteriorem laxioribus habenis spatioque remotiori proru- pisse. Lucanum autem cùm inquit:

Lucanus explicatus. *Dexteriore rota læuum cum circuit axem,*

Sulpitius & Omnibonus Vicentinus, qui poetam scholijs illustrarunt, etiam ad nostram opinionem accedentes, exponunt, cùm à dextra in sinistram currum conuertit; vt breuiore gyro metam intactam circumeat: quo enim propius metam currus accesserit, eò citius peruenit. Dextrationem verò Solino hanc aurigationem dici, nos quoque suprà ex Hermolao annotauimus, & Turbeno, viro nimirum lectionis plurimæ credendum est; sed interpretabor, à dextra in sinistram conuersionem: alias dextrare est equos bigarios iungere. Valla verò alicubi videtur accepisse pro eo quod dicimus, equum à dextris ducere. Triumphasse (inquit) putat Cæsarem, quoties prodibat, vt nunc solet Papa præcedentibus equis albis, quos stratos famuli dextrant. Sed tedeo ad metam, ad quam sinisterior equus erat, vt diximus, vicinior, & omnino se approximare satagebat, vt citiùs cursum suum absolueret. Maius enim spatium est in circumferentia, quàm circa centrum: quamobrem Statius significanter admodum hoc viæ compendium expressit, inquiens: F

Flectere si posset circum compendia metæ.

Cùm itaque tota aurigandi ars ferè esset in euitandis metis, dicam & ego cum Propert. *Has meus ad metas sudet oportet equus.* D. Gregor. Nazianzenus in Oratione de natali Iesu Christi contra Eunomianos elegantem hinc desumpsit similitudinem: Μηδὲ καθάπερ (inquit) ἵπποι θέρμοι καὶ δυσκάτεχθοι τὸν ἐπιβάτην λογισμὸν ἀποσείσαντες πόρρω τῆς νύσσης θέωμεν, id est, *Ne velut equi feruidi & intractabiles, posteaquam rationem ceu sessorem excusserimus, religiosam cautionem pulchrè nos septis cohibentem procul à meta curramus.* Vt itaque artis erat sinistrorsum equos ad metam impellere, ita maior adhuc peritia ostendebatur, cùm ad metam non impingerent, quamobrem qui optimè eam euitare callebant, in maxima erant existimatione, sicuti inter alios docet Horatius subinde ab operis sui exordio: G

Sunt quos curriculo puluerem Olympicum
Collegisse iuuat, metaque feruidis
Euitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos euehit ad deos.

Currus naufragi qui. In Erotico. Si enim in metas impingerent, in maximum & currus & vitæ periculum incurrebant, vt antea etiam monui, sicut etiam in ipso cursu, in ipsa nempe Circi spina, cùm currus currui allidebatur, vt vel alterutrum, vel vtrumque frangi necesse esset. Demosthenes τὰ ναυαγήσαντα vocat, quasi naufragos, aut naufragium passos istiusmodi currus. De priore naufragio elegans locus est in Oreste Sophoclis: Ἔπειτα λύων ἡνίαν ἀριστεράν. Κάμπτοντος ἵππου λανθάνει στήλην ἄκραν Παίσας. ἔθραυσε δ' ἄξονος μέσας χνόας, κἀξ ἀντύγων ὤλισθε: id est: *Orestes postea soluens habenas sinisteriores flectente se equo imprudens ferit summam columnam: rupit autem axis mediam fistulam quæ subit in modiolum, & ex orbe cecidit.* Huc spectat illud Nonni: Ἀλλὰ λίθον πεφύλαξο, μὴ ἄξονι νύσσαν ἀράξας Εἰν ἑνὶ δηλήσαιο καὶ ἅρματα καὶ σέθεν ἵππους: id est. *Sed caue tibi à lapide, ne axe metam constringens vno ictu lædas currus & equos tuos.* Sic Eumeli namque equæ apud Homerum fracto iugo incerta vagantur via, ipsi verò curru excusso totiusq; corporis partibus lacero & vox ipsa eripitur. De incursu equorum in equos rem pulchram ex Callisthene de Alexandri in aurigatione artificio recitat Bulingerus: *Illi quidem tardiores defecerunt, cùm eorum equos spiritus deficerent, & ij qui priore loco currebant, in se mutuo incurrentes cecidissent; Alexander passus est Nicolaum anteuertere: Nicolaus autem primus agitabat: post duo spatia confecta offendit dexterior equus Nicolai ad currum, & cùm prior equus cecidisset, alijq; cum eo, cecidit & Nicolaus. Coronatur Alexander, &c.* Studebant autem aduersæ factionis aurigæ, imo artis etiam erat, currus aliorum confringere, in quo sensu Silius: H

Lib. 16.

Donec confisus primæua flore iuuentæ
Durius obliquum conuersus pronus habenis
Opposuit currum atq; euersum propulit axem
Athlantis senio inualidi.

Subiungit; ---- *Perfracto voluitur axe*

Cernuus,

A *Cernuus, ac pariter fusi miserabile campo*
Discordes sternuntur equi. Meminit & Sidonius.
Hic te incautius assecutus hostis, Transuersum venit impudens in axim.
Incuruantur equi, proterua crurum
Intrat turba rotas quaterque terni *In Narbone*
Arctantur radij, repleta donec Interualla crepent, volubilisque
Frangat margo pedes: ibi ipse quintus Curru præcipitatus obruente,
Montem multiplici facit ruina, Turpans prociduam cruore frontem.

Erantque in ipso cursu certantes inuicem ceu hostes acerrimi. Statius:

Rursus præcipites in recta ac deuia campi
Obliquant, tenduntque vias: iterum axibus axes
Infracti, radijsque rotæ, pax nulla fidesque
Bella geri ferro leuius: bella horrida credas:
His furor in laude est: trepidant, mortemque minantur.

B Præcipuè verò aduersæ factionis currus euertere conabantur eo loco, vnde sedens spectaret Imperator, vt clarè docet D. Chrysostomus sermone de humanitate: *Auriga* (inquit) *prætercurso totius populi theatro, contendunt eo loci aduersariorum currus subuertere, vbi regem viderint sedentem, & vnum oculum tot vultibus digniorem putant.* Istiusmodi naufragijs apprimè gaudebat populus, vt ostendit Arnobius his verbis: *Sed equos tamen gaudere transire, transiri pronos & cernuos metæ, cum curribus resupinos verti, trahi alios cruribus & claudicare præfractis & ineptias rugis & crudelitatibus mixtas summis in voluptatibus habuisse.* Hieronymus in Serapione: *Hoc siquidem in Romanis vrbibus tam inde seruatur, vt propter felicem Sabinarum raptum Conso quasi consiliorum Deo, quadrigæ septeno currant circuitu & equos partis aduersæ fregisse victoria sit.* Fractis dirutisque curribus alij clamore populi deposcebantur. Testatur hoc Plutarchus in Sylla. *Cum euertissent* (inquit) *currus Romani cum risu, alios petebant, vt solent curulibus spectaculis, quod vsu veniebat aurigis qui bonitate equorum freti ad tria ad quatuor præmia aspirabant: alios enim currus quibus compararentur, deposcebant.* Artis itaque erat, eodem semper currere tramite, qua arte celebratur ab Aeliano Anniceris Cyrenæus, hic enim curru multos cursus circum equitabat: adeò exactè seruans versum cursus, vt non discederet ab orbitis, sed semper eodem tenore iret. Hoc autem in primis erat obseruandum, alioqui ab insequentibus præuertebatur, fiebatque non semel vt qui priùs esset vltimus, ante certaminis finem primus euaderet & victor. Agitabat vltimus Orestes (inquit Sophocles) postremos habens equos, spem suam in fine cursus ponens. Is erat apud Græcos post decursa duodecim spatia, vt ex Pindari docemur hymno secundo, vbi ait: Ἄνθεα τετρίππων δυοδεκαδρόμων ἄγαγον: id est, *per quadrigas quæ duodecies rotabantur, adduxerunt flores*: hoc est, ait Scholiastes, Demetrius Triclinius, vt creditur, τὰς νίκας τῶν δυοκαίδεκα δρόμων τῶν ἁρμάτων. Δωδεκάκις δὲ περιήχετο τὸν δρόμον τὰ τέλεια ἅρματα: id est, *victorias duodecim cursuum qui fiunt per currus. Duodecies enim iterant cursum, antequam finis est.* Et in Ode tertia ait: τῶν νιν γλυκὺς ἵμερος ἔσχε δωδεκάγναμπτον περὶ τέρμα δρόμου ἵππων φυτεῦσαι: id est, *quarum* (arborum) *dulce desiderium cepit, vt circa duodecim flexus habentem metam cursus equorum flecteret.* Apud Romanos verò finis erat septeno spatio, quo feliciter emenso brauium siue præmium victor accipiebat. Ouidius:

Lib. 7.

Lib. 2. Var. hist.

C *Præuersio vnde.*

Seu septem spatijs Circo meruere coronam. Et alicubi rursus.
Iamque patent iterum reserato carcere postes,
Et volat admissis discolor agmen equis. *In Halieut.*
D *Nunc saltem supera, spatioque insurge patenti*
Nunc mea fac dominæ, sint rata vota meæ.

Huc spectat & hoc eiusdem:

Occidet ad Circi si quis certamina semper,
Non intermissis cursibus ibit equus.

Item & hoc Martialis:

Nemo quater missos currere sensit equos.

Lactantius septimo institutionum: *Quoniam decursis propositi operis septem spatijs ad metam prouecti sumus.* Seneca in Epistolis: *Agitatorum lætitia, cum septimo spatio palmæ appropinquant.* Propertius clarissimè ad Cynthiam.

Aut prius infecto deposcit præmia cursu,
Septima quàm metam triuerat antè rota.

Ausonius de admirabili equo Augusti:

Prosphore clamosi spatiosa per æquora Circi.

E

Septenas ſolitus victor obire vias;
Improperanter agens primos à carcere curſus
Fortis prægreſsis vt potereris equis.
Promptum & veloces erat anticipare quadrigas,
Victores etiam vincere laus potior.

Septies quidem metas ab aurigantibus fuiſſe circumagendas inoffenſo curru, vt victores renunciarentur, nulli dubium eſſe debet, cæterùm dubitari tamen poſſit, eademnè meta ſepties eſſet luſtranda, an circa ſeptem metas ſepties flectendum; cùm dicat Caſſiodorus, qui præ cæteris de hoc ſpectaculo exactiſſimè ſcripſit, ſeptem metis omne certamen peragi in ſimilitudinem hebdomadis reciprocæ: Et Calliſthenes in Alexandro ait, πρῶτον καμπτῆρα, δεύτερον, καὶ τρίτον, καὶ τέταρτον περιέκαμπτον, id eſt, *primam metam, ſecundam, tertiam & quartam circumflectebant*. Apud Caſſiodorum ſeptem metas interpretor ſeptem luſtrationes, ſeptemuè circum-

L.7. contra gentes. flexus; ideoque Calliſthenes καμπτῆρα potius dixit, quàm nyſſam, quia καμπτὴρ propriè flexus, nec aliam ob cauſam Tzetzes ipſam metam vocat καμπτηρίαν, quàm à flexione equorum ſepties iterata. Arnobius itaque ſeptem gyros vocabat: *Iupiter* (inquit) *ſpectatum profectus è cælo eſt canterios de velocitate certantes, replicantes gyros ſeptem*. Ita vocat & Sidonius: F

Tu conamine duplicatus ipſo
Stringis quadriiugos & arte ſumma
In gyrum bene ſeptimum reſeruas.

Et reuera periti agitatores per initia ſtadij moderabantur equis ſuis, vt in ſeptimum gyrum vires eorum integras reſeruarent, ſuſtinebantque equos, cùm ad finem venirent. Hinc illud Ciceronis: *Ego enim vt agitator callidus, priuſquam ad finem veniam, equos ſuſtinebo*. Eodem referendum hoc Lucilij: *Suſtineat curſum, vt boni ſæpe agitores, equoſque*. Scribitque Silius quibuſdam peritioribus inutile videri equos à principio certaminis clamoribus incitare:

Acad.4.

Lib.16.

At queis interior cura & prudentia Circi
Altior effuſas primo certamine voces
Damnare & caſsis longè increpitare querelis
Indiſpenſato laſſantem corpora niſu.

Atque hinc fortaſſis eſt, quod Symmachus dixit, eum qui ſorte extremus emitteret equos, priore potiorem eſſe, quia cæteros præ oculis habens, videret quod iter commodius eſſet, vim equorum & impetum quo modo diſpenſaret, ne in periculum frangendi currus veniret: quare identidem reſpectabant poſt tergum ne imprudentes à ſequentibus opprimerentur. In quo ſenſu accipiendum hoc Plautinum: G

In Menæchmo.

Ne tu eſſes agitator probus, ne te vxor ſequatur, reſpectas identidem.

Retrò ſpectaſſe aurigas.

Falluntur itaque qui agitatores nunquam retrò reſpexiſſe volunt, ne interim præuenirentur ab aduerſaris. Vidi ego ſequentes equos, ipſoſque ſeſſores à præcedentibus flagello peti, ne curſu præuerterentur, atque ita ſequentibus palmam ereptam. Sed redio ad ſeptimum gyrum ſiue circuitum. Hoc confecto victor ſtabat ad metam, quam ſepties obierat, vbi victor renunciabatur, vt docere videtur Solinus: *Ingenia equorum* (inquit) *& Claudij Cæſaris Circenſes probarunt, cum effuſo rectore non minus aſtu quàm velocitate præuerterent, & poſt decurſa legitima ſpatia, ad locum palmæ ſponte conſiſterent velut victoriæ præmia poſtularent*. Plinius hoc ipſum narrans, *peracto* (inquit) *legitimo curſu ad metam ſtetere*. Niſi autem ſeptimum certaſſent, irritum erat certamen, vt conijcio ex hoc Dionis: *Circenſibus ludis, equis ſeptimo loco certantibus magna puerorum multitudo in Circum accurrit*. Inuenio tamen à populo aliquando euoluto ad metam ſexto ſpatio palmam victori flagitatam, Id inquam tradit Sidonius:

Cap.57. Victoria equorũ ſine auriga.

Lib.8.14.

In Comodo.

H

Quinto circite non volens ſequentis
Pondus ferre prior, retorquet axem,
Quod velocibus imperans quadrigis
Exhauſtos ſibi ſenſerat iugales,
Iam ſexto reditu perexplicato,
Iamque & præmia flagitante vulgo.

Nero verò teſte Suetonio, Circenſium, quò faciliùs centum miſſus peragerentur, ſingulos à ſeptenis ſpatijs ad quina corripuit. Qua modò alacritate, quoue ſtudio, animique feruore ad victoriam aſpirarent, ideoque inuicem præuertere ſtuderent aurigæ, oſtendit elegantiſſima ab auaro deſumpta ſimilitudine Horatius in ſermonibus.

L.1. Sat.1.

Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat:
Vt cùm carceribus miſſos rapit vngula currus:
Inſtat equis auriga ſuos vincentibus, illum

Præteri-

A *Præteritum temnens extremos inter euntem.*

Comparatio eſt auari cum aurigante in hoc curuli certamine, conſiſtitque, vt opinatur Aſcenſius, quod cùm auriga qui primus primum circuitum perfecit, redit ad faciendum ſecundum, offendit iam in via ſua ante ſe eos quos habuit poſt ſe, vnde vult extremum quem primum ante ſe inuenit, iterum præcedere, etſi quàm diu in curſu circulari eſt, ſemper aliquem ante ſe inuenit, quem præcedere conatur: Eo modo auarus quamuis ſit ditiſſimus, tamen ſemper inuenit aliquem ante ſe, id eſt, aliquid quod ipſe non habet, & quod vellet habere: quapropter qui vellet omnes in diuitijs ſuperare, nunquam eſſet contentus aut quietus quacunque re habita.

Auari natura.

Acron legit equis ſuis, & exponit per ſuos equos, & vincentibus exponit, alijs qui vicerunt. Philologus cum Porphyrio legit ſuos, dicitque in exemplari vetuſto ſe ita inueniſſe, vt auriga innitatur, vt anteuertat ſuos equis vincentibus. Verum ſequentia (inquit Aſcenſius) plus arrident communi lectioni, & noſtræ (vt opinor) interpretationi, præſertim cùm exprimat inſatiabilitatem animi non contenti ſemel viciſſe, cùm inſtet equis ſuis vincentibus, vt iterum vincant: quaſi dicat, inſtat & vrget eos, vt vltimum primi curſus iterum vincat, & bis curſum ſuum peragat, priuſquam ille ſemel, & hoc eſt quod dicit, temnens, id eſt parui æſtimans & faciliter ſuperare ſperans illum
B præteritum, id eſt, quem ſemel præterijt euntem inter extremos: quaſi dicat ſi vellet omnes ſuperare quos ante ſe offendit, nunquam haberet finem, quia quem ſemel præterijt redeundo circulariter, iterum ante ſe inuenit.

Victoriæ cupiditas.

Tanta autem victoriæ erat cupiditas, vt non ſolùm aurigandi peritia, ſed & alijs artibus, doliſque certaminis ſocios ſuperare ſtuderent, id quod Pelopis in primis exemplo nulli non innoteſcit.

Oenomaus vt victus.

Hic enim cùm dubitaret, ne ab Oenomao vt alijs qui cum eo certauerunt, euenerat, aurigandi ſcientia ſuperaretur; cum dolo aggreſſus ſuperauit, Myrtilum Oenomai aurigā pecunia corrupēs, vt axes fragiles currui illius ſubiungeret: quo facto Oenomaus aurigæ ſui perfidia fracto curru collapſus, membriſque omnibus ex ruina colliſis Pelopi victoriam ceſſit. Pierius Valerianus verò hanc Pelopis fraudem aliter narrrat. Tradit nimirum Amphionem Thebanum Pelopi quædam dediſſe maleficia, quæ in ſtadij ſolo defoderet, quibus Oenomai equi conſternati, dominum occiderint: poſtmodum cunctos equos illa tranſeuntes conſternari ſolitos, indeque loco ταραξίππου appellationem factam.

Taraxippus.

Ne verò futilis hæc videatur Pierij ſententia, ſimilem ex D. Hyeronimo authore grauiſſimo hiſtoriam recitabo. Hic in vita Hilarionis memoriæ prodidit, Italicum quendam municipem Gazam nomine, Chriſtianum cùm
C aleret equos Circenſes, habuiſſe maleficum quendam æmulum qui dæmoniacis quibuſdam imprecationibus impediebat huius equos & ſuos incitabat ad curſum, eumque petijſſe auxilium dei ab Hilarione: hunc porrò ſcyphum quo bibebat, fictilem iuſſiſſe aqua impleri, eique tradi, quem cum accepiſſet Italicus eques & aurigas ſuos, rhedamque & carcerum repagula reſperſiſſe cum mira vulgi ſpectatione & riſu: veruntamen concurſu tandem præpeditos fuiſſe equos magi, Itali autem viciſſe. Huc ſpectat Leſci cuiuſdam Poloni aſtus in eo certamine, quò de totius Poloniæ regno, equis certatum eſt, vt Martinus Cromerus ſcribit in hæc verba.

Lib. 2. de reb. Polon.

Præmiſſo ſiue Leſco vita defuncto, exoritur noua de principatu contentio, cumq; nullus appareret, neque modus, neque finis multis ambientibus, neque quoquam eorum alium ſibi præferri patiente; placuit rem fortunæ committere; indicto ad certam diem maculoſorum equorum curſu, qui primus ad metam perueniſſet, eius dominus vt princeps eſſet cunctæ Poloniæ.

Certamen de Poloniæ regno.

Figitur meta apud Pramdnicum amnem, in aperta planitie ad ſeptentrionalem plagam Cracouiæ. Status curriculo dies adeſt: effunditur ad ſpectaculum ingens hominum multitudo: varia ſtudia, ſolicita omnium quæ det euentum fortuna, expectatio. Conſident delecti iudices & munerarij dant ſignum certaminis. Ibi Leſcus quiſpiam procerum & competitorum vnus, cum ſtadium vafro conſilio ſtratis clam
D in ſabulo ferreis hexagonis ſiue ſtylis cæcis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuiſſet, ipſe obliquo & minimè impedito tramite primus, cæterorum equis in curſu offendentibus ac ceſpitantibus ad metam peruenit. Munierat is etiam equi ſui calces ferreis ſoleis, ne offenderetur à ſtylis, ſi fortè cum impetu currens, in eos incidiſſet, cùm omnes omnium aliorum equi de more illius temporis ſoleas nullas haberent. Rei prorſus ignaris & miraculo attonitis omnibus & iam victorem atque principem diuinitùs ſibi oblatum Leſcum conclamantibus, techna deprehenditur: protrahitur in medium, conuincitur, damnatur, concerpitur. Notarunt commentum impediti curriculi, duo quidam iuuenes tenues & obſcuri. Cùm enim nemine etiamnum præſente, in ſtadio illo pedeſtri curſu fortè certarent, ioco principatum inter ſe pacti, offendunt in ſtylos; ſubſiſtunt, inueſtigant rem curioſiùs: notant tramitem ſtylis vacuum. Eorum alter equitibus à carceribus procurrentibus procurrit, & ipſe pedeſter primus poſt doli fabricatorem ad metam peruenit. Eum igitur, Leſco interfecto, principem populus omnis ſalutat, & ne quid ad authoritatem ac maieſtatem ipſi deſit, Leſcus commutato nomine appellatur. Huculque Cromerus.

Tubarum ſonitus.

Tubæ ſonitus non modò ante certamen, vt equi poſilirent è carceribus, perſtrepebat,

verùm

verùm etiam tota decurſione, vt animi equis vireſque accenderentur. Pauſanias id docet, dum ait: Equa Phedolæ ſeſſore lapſo περὶ τὴν νύσσαν ἐπέστρεψεν, καὶ ἐπεὶ τῆς σάλπιγγος ἤκουσεν, ἐπετάχυνεν τὸν δρόμον, id eſt, circa metam ſe circumagebat, & vt audiuit tubam, curſum accelerauit. Cæterùm hoc de celete & deſultorio equo præcipuè accipiendum, quamuis & vehiculario curſu certantes ad tubæ ſonum excurrerent, vt oſtendit Sidonius præcitato loco: E

Tandē murmure buccinæ ſtrepentis, Suſpenſas tubicen vocans quadrigas, Effudit celeres in arma currus.

In Menachmo. Ipſi autem ſtimulabant equos aurigæ. Plautus.

Multa mihi imperas Apollo, nunc equos iunctos iubes
Capere me indomitos, feroces, atq; currum inſcendere,
Vt ego hunc proteram Leonem Getulum, olentem, edentulum.
Iam aſcendo in currum, iam lora teneo, iam ſtimulus in manu eſt
Agite equi, facitote ſonitus vngularum appareant
Curſu celeri, facili inflexu ſit pedum pernicitas.

Stimulus. Quamuis autem ſtimulus propriè ſit fuſtis acutæ cuſpidis, ego tamen non dubito, quin hic flagellum ſit intelligendum, hoc enim & clamore inſuper incitaſſe ad curſum equos ſuos agitatores docet Homerus, canens; F

Οἱ δ᾽ ἅμα πάντες ἐφ᾽ ἵπποισιν μάστιγας ἄειραν,
Πέπληγόν θ᾽ ἱμᾶσιν, ὁμόκλησάν τ᾽ ἐπέεσσιν
Ἐσσυμένως. id eſt.
Hi autem ſimul omnes ſuper equos flagella ſuſtulerunt,
Percuſſeruntque flagellis, hortatiq; ſunt verbis Studioſè.

Maſtix. Maſtix enim ſcutica illa etiam eſt ſiue flagrum, ſiue lora quibus cædebantur mancipia: ſcribitque Budæus μαστιγοφόρους vocari ſeruos, qui ægonethas in ſacris certaminibus comitabantur, virgas præferentes, ad ſubmouendam turbam & cohibendas ſeditiones. Ἱμὰς etiam idem eſt, nimirum loreus funis, ſiue corrigia, ſiue vt Euſtathius exponit στρεπτός τις βοεύς, id eſt funiculus ex loris bubulis tortus, quo & aliàs vapulabant equi, etiam ad præſepia, vt idem Homerus indicat hoc verſu:

Ἵππους μὲν κατέδησαν ἐϋτμήτοισιν ἱμᾶσι
Φάτνῃ ἐφ᾽ ἱππείῃ.

D. Chryſoſtomus verò flagella iſthæc ait in ſua de Circo oratione fuiſſe ex σχοίνου, Bulingerus vertit è ſparto, σχοῖνος tamen iuncus eſt; flexilis quidem vt ſpartum ſed fractu minus contumax. G Noſtri agitatores qui ſemper celetes ſunt, funiculis vtuntur bouillis, calcaribus neutiquam, vt tamen olim factum eſſe ex hiſce Varini verbis licet conijcere. Νύσσα (inquit) ἡ ἀφετηρία, τῶν ἱππικῶν ἀγώνων. Τοὺς μὲν ἵππους κεντοῦσιν οἱ παρεστῶτες σιδηροῖς κέντροις, ὡς ἂν ὀξυτέρως ἐκπηδήσωσι τῇ πληγῇ. κέντρα enim σιδηρᾶ interpretor calcaria. Magnum equidem artis ſpecimen & ſtudium

Georg. 3. agitatorum apparebat in ipſo curriculo, cùm videlicet ſe attollerent, deprimerent, inflecterent, voce & flagello equos accenderent, quod expreſſit appoſitè Virgilius:

Nonne vides? cùm præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntq; effuſi carcere currus,
Cùm ſpes arrectæ iuuenum, exultantiaq; haurit
Corda pauor pulſans, illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi feruidus axis.
Iamque humiles, iamque elati ſublime feruntur,
Aera per medium ferri atque aſſurgere in auras
Nec mora nec requies: vt fuluæ nimbis arenæ
Tollitur, humeſcunt ſpumis, flatuque ſequentum.
Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ. H

Idem habemus apud Homerum, quem à Virgilio apparet imitatum eſſe:

Ἅρματα δ᾽ ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ,
Ἄλλοτε δ᾽ ἀΐξασκε μετήορα. τοὶ δ᾽ ἐλατῆρες
Ἕστασαν ἐν δίφροισι. πάτασσε δὲ θυμὸς ἑκάστου
Νίκης ἱεμένων. κέκλοντο δὲ θυμὸς ἕκαστος
Ἵπποις. id eſt:
Currus verò interdum quidem terræ appropinquabant almæ:
Interdum autem attollebantur ſublimes: at aurigæ
Stabant in ſellis: palpitabat autem animus vnius cuiuſque
Victoriæ cupidorum: impertiebat autem ſuis vnuſquiſque

Aeneid. 5. *Equis, &c.*

A Aliàs quoque idem Virgilius indicaturus, quanta vincendi cupiditate, pernicitate naues impellerent remiges, nauium è carceribus exeuntium celeritatem apposita atque eleganti hac comparatione illustrat: *Nauium celeritas.*

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Nec sic immissis aurigæ vndantia lora
Concussere iugis, pronique in verbera pendent.

Qua quidem comparatione etsi Homerum quoque imitetur, vbi Diomedem equos suos in hoc curuli certamine impellentem delineat: longo tamen interuallo eum multi superare volunt: quare & eius versus apponam, vt res æquiùs meliusque perpendi possit.

Μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδόν. οἱ δὲ οἱ ἵπποι
Ὑψόσ' ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον.
Αἰεὶ δ' ἡνίοχον κονίης ῥαθάμιγγες ἔβαλλον.
Ἅρματα δὲ χρυσῷ πεπυκασμένα νασσιτέρῳ τε
Ἵπποις ὠκυπόδεσσιν ἐπέτρεχον. οὐδέ τι πολλὴ
B Γίνετ' ἐπισσώτρων ἁρματροχιὴ κατόπισθεν
Ἐν λεπτῇ κονίῃ. τὼ δὲ σπεύδοντε πετέσθην. id est.
Flagello autem semper agitabat per humeros: ipsiq; equi
In altum tollebantur leuiter percurrentes viam.
Semper autem aurigam pulueris gutta percutiebant:
Currus autem auro stannoque ornati
Equos veloces sequebantur, neque profunda
Fiebat canthorum orbita retro
In tenui puluere: hi autem properantes volabant.

Principio igitur rationem gubernandi à Marone meliùs, quàm ab Homero cognitam fuisse, ingenuè fatendum est, (inquit Nascimbænus.) Nam equi non continuò sunt verberandi, quod tamen Diomedes apud Homerum facit, qui μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδόν, id est, *assiduè flagello humeros verberabat:* sed frequentibus interuallis sunt potiùs stimulandi, quod noster facit, cùm ait; *vndantia lora concussere iugis.* Nam si frequenter verberibus equi agitentur, erigunt sese, & cursum qui extentus celerque esse debet, interpellant: quod vel Homerus ipse con- *Equi vt & quãdo verberandi.*
C tra consilij sui rationem indicat, cùm ait: ὑψόσ' ἀειρέσθην, id est, *in altum erigebantur.* Multò igitur Maro se huius rei peritiorem ostendit, eamque expressiùs Homero delineat: qui non flagellis, sed lororum vndantium concussione ac strepitu (vt periti aurigæ facere solent,) equos ad cursum excitat. Verùm quia non satis est interdum lororum concussio, verberibus etiam moderatis, non frequentibus aut continuis (vt Homericus Diomedes,) vtendum est, illud supra omne poetarum ingenium addidit: *pronique in verbera pendent.* Quæ verba eos qui aut legunt aut audiunt, perinde delectant, vt res ipsa non dici, sed ob oculos eorum fieri videatur. Nam quis est qui verbis aurigas de curru pendentes, equósque verberantes se videre non putet? Quid verò huiusmodi moderatio perficiat, ipse poeta declarat, cùm & præcipites & corripuere campum, id præterito tempore, & ruunt dicat, quasi per deuexa loca currant, adeo sunt celeres & festini. Hactenus ille. Mihi Homericus Diomedes rectа ratione continuo flagellare videtur, iam scilicet victoriæ proximus, ne ab alijs qui vel dolo, vel equorum pernicitate à tergo proximè ferebantur, præuerteretur. Idemque suos etiam facturos aurigas Maro indicat, si opus aliquando fuisset, cùm ait: *pronique in verbera pendent.* Sed & Statius in suo certamine continuò equos verberari ait, quamuis sponte currerent:

D *Fit sonus, immanisq; pedum, tenuisque rotarum,*
Nulla manus requies, densisq; insibilat aer
Verberibus, gelida non crebrior exilit arcto
Grando, nec Olenys manant tot cornibus imbres.

Iam verò Sidonius etiam aurigas, vt cursum equorum adiuuent, modò pronos & anhelantes in ipsa iuga pendere, modò rursus in axes ipsos referri innuit his carminibus:

Instant verberibus simul regentes,
Extensi rapiuntur & iugales
Nec cernas citò cernuos magistros,
Iamque & pectora prona de couino
Trans armos feriunt vocante tergo,
Temones mage sufferant an axes.

Idem rursus Statius aurigas agitationi tantoperè fuisse intentos ait, vt pectore iugum aut genu contingerent.

------ Nunc audi prono iuga pectore tangunt,
Nunc pugnante genu pressis duplicantur habenis.

In sum-

In summa boni agitatoris erat non effuso impetu temerè per Circum ferri, sed vim equorum dispensare, vbi flagello & incitatione opus erat, incitare, vbi moderandum, moderatione vti, ad metam flectere, non offendere, naufragium ab aduersarijs euitare. Non minor quoque erat ipsorum equorum quàm aurigarum victoriæ cupiditas, quod licet fusiùs suprà demonstrauerimus, cùm de eorum natura agebamus: iuuat tamen hic binas ternasue authoritates repetere, ac in primis Statij, qui præ cæteris in describendo certamine facundissimus est: E

Boni agitatoris officiū.

Equorum currendi prōptitudo.

Terrarum (inquit) *decora ampla viri, decora ampla iugales*
Diuum vtrumque genus, stant vno margine clausi
Spesque audaxque metus, vnà & fiducia pellens,
Nil fixum cordi, pugnant exire, pauentque,
Concurrit summos animosum frigus in artus:
Qui dominis, idem ardor equis: face lumina surgunt,
Ora sonant morsu, spumisque & sanguine ferrum
Vritur: impulsi nequeunt obsistere postes,
Claustraque compressæ transfumat anhelitus iræ.
Stare adeò miserum est: pereunt vestigia mille F
Ante fugam, absentemque ferit grauis vngula campum.
Circumstant fidei, nexusque & torta iubarum
Expediunt, firmantq; animos & plurima monstrant.

Breuiter Lucretius:

Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
Vim cupidam, tam de subitò, quàm mens auet ipsa.

Addo & hoc Sidonij quo & ipse Circorum adhuc carceribus clausos equos vix retineri posse monet, quin ante apertionem conentur erumpere. *Illi* (inquit) *ad claustra fremunt, repagulisque*

Incumbunt simul & per obseratas — *Transfumant tabulas, & ante cursum*
Campus flatibus occupatur absens. — *Ardescunt, saliunt, timent, timentur,*
Nec gressum cohibent, sed inquieto — *Duratum pede stipitem flagellant.*

Nemo verò currendi voluntatem & promptitudinem, quam apertis equi carceribus ostendunt, feliciùs expressit Virgilio, dum canit:

Vt cùm carceribus sese effudere quadrigæ, G
Addunt se in spatia, & frustrà retinacula tendens,
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Polydamantis robur.
Exhortatio ad cursum.

Vt super omnem habendum sit admirationem, quomodo equos impellente auriga Polydamas altera tantùm manu retractos à tergo currus sistere potuerit, quod tamen ab eo præstitum asserit Pausanias in Eliacis. Quamuis tamen suaptè natura proni sunt ad cursum; multum facit exhortatio rectoris: vnde elegantissima similitudine ab istiusmodi equo in stadio certaturo desumpta Cæsarem belli alias auidissimum Curionis oratione magis adhuc accendi Lucanus ait:

---- Sic postquam fatus, & ipsi
In bellum prono, tantum tamen addidit iræ,
Accenditque ducem: quantum clamore iuuatur
Eleus sonipes, quamuis iam carcere clauso
Immineat foribus, pronusque repagula laxet.

Alebantur autem ad hæc certamina equi electi & præstantissimi, & pernicissimi. Virgilius nobilem indicaturus & generosum equum, dicebat:

Equi ad certamina electi.
In Georg.

Hic vel ad Elei metas & maxima campi H
Sudabit spatia & spumas aget ore cruento.

Celerrimos autem debere esse istiusmodi equos, eleganter docet Homericus Nestor, cùm Antilochum, quod tardos segnesue haberet, docet, quomodo tarditatem eorum dolo alijsque ingenij artibus compensare debeat, vt victoriæ compos fiat. Impigros itaque tales equos vocat Horatius:

Illum non labor Istmius
Clarabit pugilem: non equus imper
Curru ducet Achaico.

Ouidius celeres:

Protinus illa valet, & ad sua præmia tendunt,
Vt celer Elæo carcere missus equus.

Iuncti celerius currūt

Quia verò quadrigis iuncti, pernenciori cursu feruntur, quàm si soli agitentur, vt aliàs ostendimus, congruè

A congruè cùm poëtæ, tùm soluta oratione scribentes, quadrigas pro pernicissimis equis dicunt Virgilius de Metio Suffetio: *Aeneid. 8.*

Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant.

Claudianus de Phaëtonte: *Paneg. 7.*

------ velut ordine rupto
Quum procul insanæ traherent Phaetonta quadrigæ.

Eleganter etiam Plautus *citis quadrigis & Iouis quadrigis* fugere dixit, pro eo quod est pernicissimè. Columella sacrorum certaminum studiosos pernicissimarum quadrigatum semina scribit diligenti obseruatione custodire & spem futurarum victoriarum concipere sobole generosi armenti: indicans referre, vt quibus nati, & vbi nati sint, qui ad certamina aluntur, pulli. Vnde & alicubi inquit: *Equinum pecus tripartitò diuiditur: Est enim generosa materies, quæ Circo, sacrisq́ certaminibus equos præbent.* Elegantissimè, vt solet Papinianus: *Lib. 3. c. 9.* *Lib. 6.* *Li. 5. Sylu.*

----- Quales per iugera Circi
Cum pulcher visu titulis generosus auitis
B *Exspectatur equus, cuius de stemmate longo*
Felix demeritos habet admissura parentes:
Illum omnes acuunt plausus, illum ipse volantem
Puluis, & incuruæ gaudent agnoscere metæ.

Habebatur verò etiam patriæ, in qua nati essent, maxima ratio. Horatius:

Siue quos Elea domum reducit Palma celestis pugilemve equumve.

Iuuenalis: *------ Nempe volucrem* *Sat. 8.*
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Feruet, & exultat rauco victoria Circo.
Nobilis hic quocumq́ venit de gramine, cuius
Clara fuga ante alios & primus in æquore puluis.

Gratius de equo Thessalico, vel Mycenis nato:

----- Quis Eleas potior lustrauit arenas?

Simili planè sensu de equabus Epiri Maro: *Eliadum palmas Epirus equarum.* Alexander ab Alex. in Eleis certaminibus Agrigentinos atq; Aetnæos semper præceleres habitos esse tradit: & Capi- C tolinus Gordianum refert equos Siculos centum, Cappadoces ducentos permittentibus imperatoribus, factionibus (de quibus mox) diuisisse, & propter hæc populo satis carum fuisse, qui semper voluptatibus commouetur. Et quidam apud Ammianum Marcellinum præbiturum se pollicetur equos curules Hispanos. Nos istiusmodi equos generosiores & ad cursum præsertim paratos, Barbaricos dicimus, licet plerique sint nostrates, Græcorum quoque equorum vsum præ ceteris commendatum fuisse vel inde verisimile est, quandoquidem hi, si contingeret cadere, minus quàm alij noxæ persentiebant, vt meminit D. Ambrosius in apologia Dauid. *Pleriq́ (inquit) equorum cum ceciderint, se iactare consueuerunt, & quos casus non læserit, iactando se debilitant & frangunt. Alij qualis Græcorum equorum fertur natura, cùm in certamine curuli elisi fuerint, vel fortuitò ceciderint, nequaquam se mouere consuerunt, & quandam tenent quietis & patientiæ disciplinam. His si casus non nocuit, quies prodest. Certè non acerbatur offensio.* Obseruabatur item ætas equorum & sexus. De ætate sic Plinius; *Diuersa Circo ratio quæritur: itaque cùm bini in alio subiugantur imperio, non ante quinquennium ibi certamen accipiunt.* Erant autem senes contempti, vt facetè admodum ostendit Horatius, dum ait: *Georg. 3.* *Equi ad certamina electi.* *Lib. 5. c. 8.* *In Gordiano iuniore.* *Lib. 20.* *Cap. 9.* *Li. 8. c. 42.* *Lib. 1. Epi.*

D *Solue senescentem maturè sanus equum, ne*
Peccet ad extremum ridendus & ilia ducat.

Crebris scilicet anhelationibus defatigatus. Equarum autem etiam in curulibus sacrisque certaminibus vsum fuisse non solùm paullò antè citata Virgilij de Epiri equabus comprobatur authoritate; sed & Plinij qui vicisse Olympia (inquit) prægnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus. Et Horatij: *Tibi tollit hinnitum apta quadrigis equa.* *Equas quoque certasse* *Lib. 6.*

Herodotus verò etiam de Miltiadis equabus sic scribit: *Miltiades vnus ex decem ducibus Atheniensium in Marathone, patrem habuit Cimonem Stesagoræ, qui Pisistratum Hippocratis ex Athenis fugauit: & dum obtineret Olympiadem quadriiugo certamine, victoriam muneris gratia transtulit in Miltiadem ex matre germanum: proximaque Olympiade eisdem equabus aliam Olympiadem cum vicisset, à filijs Pisistrati interfectus est, mortuo iam Pisistrato: sepultusque ante vrbem trans viam quæ vocatur Diacœle: & e regione sepultæ sunt equæ illæ, quæ tres Olympiacas victorias reportarant. Idem quod istæ, iam aliæ equæ fecerunt, quæ fuerunt Euagoræ Lagonis (quæ etiam in ludis Eleis victrices fuere,) aliæ præterea nullæ.* Huc vsq; ille. Aetha Agamenonis vtitur Menelaus Hom. & equabus vtitur Eumelus.

An cante- Marium itaque frequentior quàm fæminarum vſus, ſed nunquid etiam execti, ſiue canterij cer- E
rÿ certarēt tarent, addubito. Probè tamen noui Arnobio vbique canterios dici, qui in Circo certant: inte-
gros certaſſe certum eſt, ex hoc Plinij: *Generat mas ad annos triginta tres, vipote cùm à Circo poſt*
Equorum *vicesimum annum mittantur ad ſobolem reparandam.* Iam verò in huiuſmodi generoſorum equorum
diligens e- altione nullum prorſus diligentiæ genus prætermittebatur, quin tanta eorum cura erat penes do-
ducatio. minos, vt ne ab odorandis excrementis, valetudinem exploraturi abſtinerent, quod meminit Ga-
L.7.Meth. lenus, de lactis bonitate & diæta aſinæ ſic ſcribens. *Curandum vt quam optimè animal concoquat,*
contemptus, videlicet ÿs, qui ſi aſinorum quoque victus rationi conſulemus, ridebunt. Si enim qui Vene-
ti vel Praſini (qua de re mox) *ſtudio tenentur veterinarÿ, equorum ſtercora, quò intelligant, quem-*
admodum alimenta concoxerint, odorant, tanquam ex eo omnem eorum bonitatem cognituri, multò
profectò magis noſtrum fuerit pro hominis ſalute nihil tale non proſpicere. Quare veteres medici etiam
Equorum *ſudorem in balneis ſtrigili exceptum deguſtare non erubuerunt.* Quantum autem in emendis iſtiuſmo-
pretia. di equis impenderent emptores, eleganter oſtendit Plutarchus in libro de cupiditate diuitiarum
his verbis: *Nemo vnquam fænore argentum ſumpſit homo, vt emeret caſeum, panem, oliuas: ſed a-*
lium ſumptuoſa domus debitorem fecit: alium oliuetum finitimum, alium granaria, vineæ, alium ma-
Iliad. O. *la Galatica, alios iugales equi pulſantes vanos currus* (*vt ait Homerus*) *præcitauerunt in voraginem* F
contractuum, fœnorum, pignorum. Quamobrem Iſocrates hoſce equos, qui ad equeſtria certamina
enutriuntur, ἀδηφαγοῦντες vocat, id eſt plurima deuorantes, & currum ipſorum ἀδηφάγοι ἅρμα,
quòd in eos magni erogentur ſumptus, vnde & vetus adagium, *Currus edax.* Non reclamauerim
Currus itaque ei qui hanc ob cauſam prouidendorum Circenſium equorum curam Cenſoribus permiſ-
edax. ſam fuiſſe exiſtimarit. Fuiſſe autem eis permiſſam diſcimus ex hoc Liuij loco: *Quum Cenſores M.*
Lib.24. *Attilius Regulus, P. Furius Philus ob inopiam ærarÿ ſe iam locationibus abſtinerent, ædium ſacrarum*
tuendarum, curuliumque equorum præbendorum, ac ſimilium his rerum: conuenere ad eos frequen-
tes, qui haſtæ huius generis aſſueuerant. Animaduerto etiam equos fuiſſe apud Romanos publicos,
Publicos nam Cod. lib. 11. tit. 40. l. 1. 2. legimus: *Qui equos Circenſes in vſus ſuos conuerterit, vnius libræ au-*
fuiſſe equos *ri multam ferat.* Ad hæc fuere quædam prouinciæ, quæ vectigales equos ac quadrigas pop. Rom.
curules. penderent, quod vectigal non redimebant modò equites, ſed & ſenatores. Hinc illud D. Hiero-
nymi: *Circenſes equos nutrire functio publica, ad quam cogitur, qui nutrit.* Certè ſingulis factioni-
In Hilar. bus ſui erant equi, licet de publico. De editoribus ludorum dubium non eſt, maximè cum illi non
equos modò, ſed interdum vrſos, camelos & alias feras darent. Dio: *In Circo cameli ſemel & vrſi*
trecenti, & leones ex Lybia. Imo hæ maximè partes editorum erant, vt equos conquirerent, quam G
L.4 Epi.6. in rem euectiones à principe petebant, quibus poſſent tuto ac liberè ex Italia, Hiſpania, Cap-
Ep.60.61. padocia cæteriſque regionibus præſtantes equos conuehere. Symmachus: *Euectionem impetraui,*
L.7. Epiſt. *amicos in Hiſpaniam niſi ob curulium equorum coemptionem.* Et rurſus. *Ab Hiſpania equos quadri-*
64.& 105 *garios quæſtores & prætores acceſſiſſe comperies.* Sed & lauditianos equos Conſtantinopoli fuiſ-
Lib. 1. ſe publicos volunt ab Imperatore ad eam rem attributos. In Olympijs, vt tradit Pauſanias in Elia-
cis, antiquitùs in more fuit, vt aliena iumenta ad certamen mutuarentur: Hercules Amphytrio-
nis filius, ait, Iolao coronam primùm detulit, qui equas ab Hercule mutuatus in curſu cæteros
anteierat. Et ſanè antiquitùs traditum fuit alienas equas ad certamen mutuari: ſiquidem Home-
rus in funebribus Patrocli ludis Menelaum facit Agamemnonis Aetha vſum, altero verò ſui ip-
In Alcibia- ſius. Permutabant item quandoque vt oſtendit Plutarchus: *Auriga præſtantes ne bonitati equorum*
de. *victoria tribueretur, ſæpè cum aduerſa factione ſummutabant equos.* Legimus & in Epigrammatibus:
Cur permu- ἤμειψε μὲν ἵππους ἀντιπάλοις, id eſt mutauit eqnos cum ſuis aduerſarijs: & rurſus,
tarentur. Ὅς καὶ ἑοὺς ἵππους καὶ ὁμόφρονας ἡνιόχους
Lib. 5. Ἐξ ἑτέρων ἑτέροις αἰὲν ἀμειβόμενος. id eſt, H

Qui equos ſuos & aurigæ ſecum facientis
Ex alÿs alios ſemper commutabat.

Accidítq; aliquando, vt quis vtriſq; vinceret, ſuis, inquam, quos dabat, & alienis quos accipie-
bat, vt diſcimus ex hoc diſticho, quod ibidem legitur:

Ἀμφοτέραις γὰρ ἀμειβόμενος ἐπὶ πώλοις
Κυδιάει νίκαις οἷς πόρεν, οἷς ἔλαβεν. id eſt:

In ſuis & aduerſæ partis equis currens
Honoratus eſt victoria, equorum ope quos dedit & quos accepit. Idem docet & hoc:

Πολλάκι δὲ νικήσας οὓς πόρεν ὠκέας ἵππους
Λάζετο δ' ἀντιπάλων καὶ πάλιν ἐστέφετο. id eſt.

Sæpe victor ſuos equos celeres dedit & accepit equos aduerſariorum, & rurſum coronabantur. De
Decurſionis forma modò decurſionis ſic diſſerit Dionyſius: In decurſione ſtadij varij locis ac temporibus
forma. varia ratio ſeruata eſt: Certamen primum quadrigarum fuit (cui pompa viam ſemper præibat)
& biga-

A & bigarum & ſingulatorum (bigas vocat συνωρίδας, ſingulatos equos ἀζεύκτους ἵππους, quaſi in iuges aut aiuges, id eſt, ſine iugo) quod & Olympiæ factitatum eſt. Duo Romæ ab antiquitate infima petita, diu multumque obtinuerunt: alterum de trigis heroici temporis, quod genus apud Græcos exoleuit. Duos enim equos iunctos, quomodo bigæ iunguntur, tertius funarius loro deuinctus conſequitur, quem παρήωρον veteres dixere, id eſt, ſuſpenſum, (ἀπὸ τοῦ παρηωρῆσθαι καὶ ζυνεζεῦχθαι, quia fune tertius equus funalis ad duos alios recto temone adiungeretur, & quaſi ſuſpenderetur,) alterum in Græcia cùm dijs priſco more ſacra faciunt, noſtro ſæculo tenet, vt aliqui ſe inijciant & interſerant in currus, vt cõfecto equeſtri certamine, pedibus ipſi currãt. Cum enim curule certamen finitum eſt, deſilientes è curribus ij qui vehuntur prope aurigas, ſtadium corripiunt, curſuq; pedibus contendunt. Cùm enim curſus equitum finem ceperit, in circum curſores pedites & athletæ inducuntur. Verùm præter biiuges, triiuges quadriiugeſq; erant & ſeiuges etiam & decemiuges, qui itidem quandoque curſu certabant. Plinius ſcribit Neronem trigario ſolitum ſe approbare, qui ſi curru euerſus tractuſq; ab equis fuiſſet, recreabatur (inquit) epoto cinere caprini fimi ex aqua. Suetonius verò aurigaſſe eum ait plurifariam: Olympijs verò etiam decemiugem, quamuis id in rege Mithridate, carmine quodam ſuo reprehendiſſet, id eſt

Neronis aurigandi peritia.

B quòd currus decemiuges Mithridates agitaſſet: legimus tamen de ſeiugo curru tantùm. Vbi eſſet inquirendum, quomodo tot equi vni iungebantur currui. Biiuges, triiuges, quadriiuges, quin & ſeiuges à lateribus omnes iuncti ſimul erant, vt ex tot numiſmatibus, quæ ſuo loco enumeraui clariſſimè conſtat: inter quæ vnum eſt Heliogabali, in quo ſic ſeiuges iuncti ſunt, quamuis ſextus equus non appareat. Quid de decemiugibus dicam non habeo: puto tamen ſimiliter fuiſſe iunctos: vnde noſtri temporis aurigarum innoteſcit imperitia, qui ſoli ſeiuges regere ignorant, & in quadriiugo curru duo equi præcurrunt, duo ſubſequuntur iugo temoniuè alligati: atque ita quoq; fit in ſeiugo, ſed hic rectores equis inſident, illic currui. In quadrigis duo equi dicebantur iugales, illi ſcilicet qui ad iugum currus iuncti erant, eos Græci vt ſuprà etiam ſcripſimus, ζυγίους vocabant: qui verò iſtiuſmodi equorum paria ad certamina alebant ζευγοτρόφους, duo funarij ſiue funales extra iugum, extremi, vnus ſiniſterior, alter dexterior, ἀκρωτῆρες dicti eiſdem: D. Chryſoſtomus in oratione de Circo: ζυγαῖοι μὲν φῶς καὶ ἀθανασία, ἀκρωτῆρες, δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια id eſt. *Iugales quidem lumen & immortalitas: extremi iuſtitia & veritas.* Priores mox etiam ὑποζυγίους vocat, id eſt, ſubiuges. Funales etiam σειραῖοι & σειραφόροι dicuntur, quaſi extra iugum ferentes catenam ſiue habenam: item παράσειροι. Funalem verò etiam equum illum vocari paulò

Vt curribus iuncti.

C ante ex Dionyſio dicebam, qui tertius eſt in ipſa triga: id quod & Statius docet, dum ait in deſcriptione certaminis curulis: *Theb. 6.*

---- Voce
Nominibuſque ciet Ploen Admetus & Irim
Funalemque Thoen. Et rurſus: *Flauus Arion*
Stat, ſociumq; iugi comiteſque vtrimque laboris
Secum altè ſuſpendit equos.

Inuenio autem & habenalem nuncupari. In quadrigis verò vtrumq; exteriorem equum, funalem dictum fuiſſe manifeſtè indicat Suetonius his verbis: *Dehinc pubeſcens Actiaco triumpho, currum Auguſti comitatus eſt, ſiniſteriore funali equo, cùm Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur.* Suidas itaque iugales & παρασείρους equos inuicem opponit. ζύγιοι (inquit) ὑποβαλλόμενοι τῷ τοῦ ἅρματος ζυγῷ, τουτέστι ὁ μέσος ἀριστερὸς, καὶ μέσος δεξιὸς, καὶ ἁπλῶς ὁ μὴ παράσειρος οὕτως λέγεται; id eſt: *Iugales ſunt qui iugo ſubijciuntur, id eſt, medius dexterior & medius ſiniſterior, & omnino qui non ſit funarius, dicitur iugalis:* ex quibus verbis facilè liquet, in ſeiuge curru duos tantum iugales, quatuor funales nuncupari debere. Inuentio ab Iſidoro aſcribitur Cyriſtheni Sicyonio. *Iugo* (inquit) *prius Cyriſthenes Sicyonius equos iugauit: eiſque ſingulos ex vtraque parte ſimplici vinculo applicauit, quos Græce ſcirophoros, Latini funales vocant à genere vinculi quo prius alligabantur.* Qua-

In Tyberio.

D re ſatis mirari non poſſum Philippum Beroaldum, qui in explicatione verborum Suetonij iam citatorum, ait videri ſibi funalem equum in triumphi comitatu videri, qui proximus triumphalem currum antecedit. Quam opinionem ſic probat. Nam ſicut (inquit) in ſaltationibus reſtem ducere dicebantur manibus inter ſe conſertis, ita equi funales dicti qui fune hoc eſt reſte facta, ſimul connexi præcedunt, vt ita fiat triumphus ſpecioſior, & à dextra ſiniſtraque triumphantis erant ductores quaſi equeſtris choreæ: Non enim præcedebant, ſed à lateribus currebant equi funales. Neque etiam ex prædicto loco argui poteſt, aurigarum locum fuiſſe in equorum dorſo, nam retrò equos in ipſo curru ſtetiſſe eos ex plurimis antiquiſſimis numis certum eſt, & ex Homero præcipuè innoteſcit, dum inquit: τοὶ δ' ἐλατῆρες ἕστασαν ἐν δίφροισι: id eſt, *Aurigæ verò ſtabant in ſellis.* Eſt autem Euſtathio δίφρος ὁ ἐπὶ τοῦ ἅρματος κορυφαῖος τόπος; & ſæpè etiam pro toto curru accipitur. Marcellus autem & Tiberius non agitatores agunt, aut agitatorem agentis Auguſti, ſed triumphali currui inſidentis equos honorandi cauſa equitant, idque & ab alijs quoque

Aurigarũ locus.

 factitatum

factitatum conijcio conſanguineis Imperatorum, vel qui cæteros nobilitate, dignitate aut virtute ſuperarent, nam & in Antonini, Macrini, Maximini, Gordiani numis equi triumphantium funales inſtrati ſunt. Quare etiam non placet Alexandri ab Alex. coniectura, quòd in his inſiderent qui funalia præferebant & faces: nam quamuis perulgatũ ferè ſit, faces & lumina tã in apparatu triumphi, quàm iuxta triumphantem deferri ſolere, non propterea id factum fuiſſe dicendũ ab ijs qui funalibus equis inſiderent, cùm plurima fuiſſe lumina prælata, ratio ipſa ſuadeat, quod à paucis, ne dicam duobus fieri non poteſt. Cęſarem ad lumina quadringenta in Capitolium triumphantem aſcendiſſe ex hiſtoria notum, ſed elephanti lychnos dextra ſiniſtraque geſtabant. Scribit Bulingerus fuiſſe currus, in quibus ſub iugum equi duo venirent, ponè currum equi duo ſequerentur, quomodo hodieq; fit (inquit) in lectis ac baſternis fæmineis, quæ antè & retrò ab equis ſuſtentantur. Qui quidem mos non nuperus aut nouitius, ſed Homeri ætate frequens, ait enim. E

Iliad. Ω.

Πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἕλκον τετράκυκλον ἀπήνην,
Τὰς Ἰδαῖος ἔλαυνε δαΐφρων· αὐτὰρ ὄπισθεν
Ἵπποι, τοὺς ὁ γέρων ἐφέπων μάστιγι κέλευε
Καρπαλίμως κατ' ἄστυ. id eſt.
Ante quidem muli trahebant quatuor rotarum currum, F
Quas Idæus agebat peritus: ſed ponè
Equi, quos ſenex regens flagello vrgebat
Statim per vrbem.

Temones quot ĩ curru. Vnde conijcit duos fuiſſe temones, quibus equi iugarentur, duas ſedes duobus agitatoribus, quatuorque in curru rotas. Idem Bulingerus omnium quadrigarum currus olim duplici temone fuiſſe aſſerit, perpetuoque & qui omnibus equis inijcerentur iugo; poſtea funarios adhibitos, qui fune per foramina iugi tranſmiſſo in fronte cum duobus iugalibus vincirentur. Cæterùm duplicis temonis vſus fuerit aſſignandus: Mihi vnus fuiſſe videtur: duobus enim equis temoni alligatis, dexterior & ſiniſterior fune aſſociebantur, vt dictum eſt. Currus verò ille Homericus, in quo mulos à tergo ſequi videntur equi, à vulgaribus quadrigis, meo iudicio non parum differt, *Currus quo Priamus ferebatur quales.* non quo ad ipſum currum, ſed quo ad locum ipſorũ animantium. Mulos enim qui regebat Idæus ipſi, vt conijcio, inſiſtebat temoni, Priamus verò, vtpote ſenex & rex è curru impellebat equos poſt terga mulorum temoni alligatos: niſi dicamus vtrumque inſtitiſſe currui, Priamumq; medios rexiſſe equos, Idæum funales mulos. Certè mox Priamum & equos & mulos tegentem ſic alloquitur Mercurius: G

Πῆ πάτερ ὧδ' ἵππους τε καὶ ἡμιόνους ἰθύνεις, id eſt,
Quo pater ſic equos & mulos dirigis?

Quæ poſterior expoſitio magis placet, quamuis certò ſciam aurigas aliquando in timone ſtetiſſe: nam & Claudianus non parui ponderis author ait:

Iungit amor, lætamq; vehens per nubila matrem
Gemmato temone ſedet.

Idem deniq; Bulingerus, in veteribus ſcriptoribus tria iuga vocari ait, tres equos tribus intro iugis, id eſt (inquit) equis tribus ſubiugalibus, nullo funario. Citat autem hoc Auſonij de Proſphoro equo Auguſti:

Pegaſus hinc dexter currat tibi, læuus Arion:
Funis eat, quartum det tibi Caſtor equum.

id eſt ſi funali currere lubet, addat Caſtor tibi Cyllarum funalem, quia erant tres ſubiugales, & ita potius trigæ currunt, quàm quadrigæ. Sic enim apud Auſonium legendum putat, cum in vulgatis hactenus codicibus legatur,

Funis & ad quartum det tibi Caſtor equum. H

Auſonij locus examinandus. Quæ mihi lectio magis probatur: ſic enim Proſphorus à dextris habebit Pegaſum, funalis ſiſterior erit Arion, dexterior Cyllarus. Erat autem quadrigarum certamen præcipuum, vt ex Dionyſio dictum eſt; mox bigarum & ſingulatorum, quare trigarum rarum fuiſſe arbitror, & fortaſſis in *Trigarum certamen.* Græcia, quàm Romæ frequentius. Eo enim Michaëlem Imp. ſummoperè delectatum fuiſſe teſtatum reliquit Cedrenus, adeo vt quodã tempore cùm in curru conſediſſet, iamq; equi eſſent è carceribus emittendi, nuncius autem allatus fuiſſet, ab Ameno Saraceno præfecto, Melitenæ imminere magnum periculum, huncq; illi protonotarius mæſtus indicaſſet, toruo vultu reſponderit. Quomodo auſus es ſceleſte, me tam neceſſario certamine occupato, iſtis rebus interturbare? cum *Quadrigæ bigis honeſtiores.* in hoc vnum incumberem, vt eum (equum) qui medium tenet in læuam partem auertam, de quo mihi totum hoc certamen eſt. Romæ bigas quadrigis inferiores fuiſſe non obſcurè innuit Suetonius: *Natalem ſuum plebeÿs incurrentem Circenſibus, vix vnius bigæ adiectione hono-* *In Tiberio.* *rari eſt paſſus*, quaſi dicat, tantum abeſt, vt quadrigarum numerum augeri vellet. Adhæc

omne

A omne curule certamen institutum esse videtur, vt iuuenes periti essent aurigandi: Etenim priscis temporibus summi bellatores non in equis sed in curribus bellabant, vt de Hectore, Achille, alijsque fortibus viris in bello Troiano, ex Homero, alijsque authoribus constat. Nobiliores quoque pueri apud Romanos similiter certantes exercebantur. Virgil. Aeneid. 7.

Ante vrbem pueri & primæuo flore iuuentus, Exercentur equis, domitantque in puluere currus.

Atqui quadrigis maximè pugnasse ex eodem constat, quamuis triga vteretur Achilles Cursus autem in certaminibus non erat rectus aut simplex, sed flexuosus: ideoque Circum ipsum Siculis κάμπτον dictum fuisse scribit Hesychius his verbis: κάμπτος ἱπποδρομος Σικελοῖς. κάμπτει δρόμοι ὀυκ ἐυθεῖς καὶ ἁπλοῖ, ἀλλα κάμπας ἔχοντες. Idem, innuit illud Chrysostomi in oratione de Circo: ὀυκ ἐυρίπους, καὶ καμπτῶν κύκλους τρέχων, id est, *non Euripos & flexuum orbes decurrens*, videlicet vt in Circo fieri solet. Iam verò vel in ipso cursu, vel antequam è carceribus emittebantur equi, sponsiones fieri solebant à spectatoribus, cùm vnus agitatorem illum deposito pignore victorem fore diceret, alius eius aduersarium contenderet. Tertullianus: *Aspice populum ad spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam cæcum, iam de sponsionibus concitatum.* Martialis.

Cursus flexuosus.

Sponsiones in ipsis certaminibus.

B *Iam cùm sponsio fabulæque lassæ De Scorpo fuerint & Incitato.*

Quo loco Calderini expositio placet, qui Scorpum & Incitatum aurigarum nomina putat: improbatur aliorum qui Scorpum quidem concedunt aurigam fuisse: contrà Incitatum inquiunt esse equum Caligulæ. Non fiebant autem solummodò sponsiones à spectante populo, sed erant & factiones, nõ tam ipsorum agitatorum qui propterea colore inuicem distinguebantur, sed & populi his aut illis fauentis & bene aut male precantis. Erant autem factiones quatuor, & totidem currus singulis missibus emittebantur. Factiones colore vestium distinctæ, Veneta siue cærulea; alba siue albata, rosea siue russata, siue rubra, vel rubens, & prasina, quæ & viridis & virens. Domitianus ad has quatuor, alias addidit teste Suetonio, aurati purpureique panni: alij verò non purpurei, sed argentei scripsere. De quatuor hisce coloribus Sidonius:

Scorpus. Incitatus.

Factiones & in eas studia.

------ Micant colores, Albus & Venetus virens rubensque;
Vestra insignia continent, ministri Ora & lora manu, iubasque totas
Cogunt flexilibus latere nodis,
Hortaturque obiter iuuatque blandis, Vultus plausibus & voluptuosum
Dictant quadrupedantibus furorem,
C *Impellunt, trepidant, trahunt, repugnant,*
Ardescunt, saliunt, timent, timentur.

Ab harum factionum coloribus non aurigæ modò sed equi quoque, populus, proceres, ac ipsi denique Cæsares, prout quisque studio suo factioni alicui affectus erat, aut in Circensibus applaudebat, nomen quoque Veneti vel prasini vel aliorum obtinebat. Nam harum factionum studio Cæsares quidam Domitianus, Nero, Vitellius, Antonius Verus atque ipse etiam Caligula ad amentiam vsque insanierunt. Caligula & Nero, vt ex Suetonio notum est, prasinæ factioni ita addicti fuere, vt ille continuò cænaret in stabulo, maneretque, & vicies sestertiũ agitatori Cythico cõtulerit: hic inter discipulos adhuc puer cùm quereretur tractum Prasinum agitatorem & cùm à magistro obiurgaretur, de Hectore tracto se loqui ementitus sit, de quo Prasino ait Martialis.

Sæpius ad palmam Prasinus post fata Neronis
Peruenit, & victor præmia plura refert.
I nunc liuor edax: dic tu cessisse Neroni:
Vicit nimirum non Nero, sed Prasinus.

D De huius eiusdem aurigæ præstantissimis equis idem alibi poeta:

Proficies nihil hoc, cadas licet vsque flagello,
Si tibi purpureo de grege currit equus.

Vocabatur enim Purpurio. Venetæ verò factioni adeò fauit Vitellius, vt quosdam de plebe, quia palam ei maledixissent, interemerit. Sic & Caracalla, referente Herodiano cùm Circenses spectante eo populus in aurigam cui studebat, nescio quid cauillatus esset, ratus sibi contumeliam illatam, repentè omnem exercitum facere impetum iussit in populum ac raptare & occidere, qui in aurigam quid dixissent. Verus autem, vt testatur Capitolinus, Circensium tantam curam habuit, vt frequenter prouincialibus literas causa eorum & miserit & acceperit: adhæc præsens & cum Marco sedens, multas à Venetianis passus est iniurias, quòd turpissimè contra eos fauerit. Nam & Volucri equo prasino aureum simulacrum fecerat, quod secum portabat. Plinius Cæcilius in quadam ad Caluisium epistola tanto studio factionibus Romanos diuersis diuersos fauisse indicat iam recitandis verbis, vt non tam ipsos homines, quam ipsos colores adamarent,

Lib. 3.

Lib. 9. Epi.

Coloribus fauisse Romanos.

adeo vt ſi colorum mutatio eſſet facta in ipſis agitatoribus, & ab vna factione ad alteram tranſlata, itidem & fauorem ſpectatorum tranſiiſſe, vt planè oſtendat non perſonis ſed coloribus fauiſſe. *Quò magis* (inquit) *miror tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, inſiſtentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum aut hominum arte traherentur, eſſet ratio nonnulla: nunc fauent panno, pannum amant, & ſi in curſu medioque certamine hic color illuc, hic huc transferatur, ſtudium fauorque tranſibit & repentè agitatores illos, equos illos quos procul noſcitant; quorum clamitant nomina, relinquet. Tanta authoritas, tanta gratia in vna viliſſima tunica.* Quæ populi Rom. inſania vnà cum imperio reliquis etiam communicata eſt gentibus. Eaſdem planè factiones fuiſſe etiam Conſtantinopoli diſcimus ex Iſmenio ſic ſcribente: ἡ στήλη πρὸς τῷ Ζευξίππῳ Ἰουστινιανοῦ ἐστὶν, ἡ καθιδρῦσθαι κράζοντος τοῦ πρασίου μέρους, Ἰουστινιανὸς καὶ Κωστάντινος νέοι ἀπόστολοι, id eſt: *Statua ad Zeuſippum eſt Iuſtiniani, quæ poſita eſt clamante factione Praſina, Iuſtinianus & Conſtantinus noui apoſtoli.* Apparet autem fautores eiſdem quoque coloribus indutos fuiſſe, quo agitatores, quibus fauebant. Sic enim interpretor hoc Martialis de lacernis coccineis.

Fautorum color.

Si Veneto, praſinoue faues, qui coccina ſumis,
Ne fias iſta transfuga ſorte, vide.

Dependebant enim factiones ab ipſis dominis: vt conſtat ex Sidonio, dum canit:

Curuas ingrederis frequens colores,
Pars aduerſa facit: micant colores,
Veſtra inſignia continent miniſtri,
Cogunt flexilibus latere nodis,
Vltro plauſibus, & voluptuoſum
Id collega tuus, ſimulq; vobis
Albus vel Venetus, virens rubenſq;,
Ora & lora manu iubaſq; totas
Hortaturque obiter, iuuantq; blandis
Dictant quadrupedantibus furorem.

Conditores factionum. Erant verò etiam conditores dicti factionum, qui tanquam bene meriti authores & patroni factionis habebantur, vt coniectura eſt ex hac inſcriptione: C. POMPEIO FVSSENO CONDITORI FACTIONIS RVSSATAE. Vetus liber eos interpretatur ἀλείπτας ἵππων. Fauor non ſolùm virorum, ſed & mulierum, vnde legimus apud Ouidium:

Quid facis infelix: perdis bona vota puellæ,
Tende precor valida lora ſiniſtra manu.
Fauimus ignauo, ſed eum reuocate Quirites,
Et date iactatis vndique ſigna togis,
En reuocant, at ne turbet toga mota capillos
In noſtras abdes te licet vſque ſinus.
Non ego nobilium venio ſpectator equorum,
Cui tamen ipſa faues, vincat vt ille, precor.
O cuicunque faues, felix agitator equorum,
Ergo illi curæ contigit eſſe tuæ:
Hoc mihi contingat, ſacro de carcere miſſis
Inſiſtam forti mente vehendus equis.

Clamor factionum. Prodiens in certamen aliqua factionum, clamore ſpectatorum excipiebatur. Hinc illud Iuuenalis:

Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem
Percutit, euentum viridis quo colligo panni.

Victoriæ nobilitas. In Olympicis ludis victoria huiuſce curulis certaminis erat omnium nobiliſſima, vt Herodoti locis plurimis, necnon ex Pindaro & primo Tuſculanarum M. Tullij intelligi poteſt. Quamobrem ex omni terrarum angulo ad eos celebrandos confluebant nobiliſſimi quique cùm genere, tùm virtute, vt notiſſimum eſt ex tot antiquiſſimis numiſmatibus, quæ ſuo antè loco retulimus; vnde etiam nobilem iſtiuſmodi victoriam vocat Horatius in operis ſui exordio, dum ait:

Sunt quos curriculo puluerem Olympicum
Collegiſſe iuuat, &c. *Palmaq; nobilis*
Terrarum dominos euehit ad deos.

Oleaſter Olympicus. Quiad certamina admitterētur, & qui non. Victoriæ autem præmium fuiſſe oleaſtrū ſuprà ex Pauſaniæ diximus Eliacis. Hunc Olympicum oleaſtrum tanti feciſſe Elæos ſiue Piſatas teſtatur Themiſtius grauiſſimus author, vt præter ingenuos, quique parentes legitimos docere poſſent, & τὴν ῥίζαν τῆς βλάστης ἀκέραιον (vt ipſius verbis vtar,) ad munus exercendi curſus nullum admitterent, immo tales ſeu profanos & reijculos à ſacris illis veteribus quàm longiſſimè arcerent. Habebantur enim victores in ſumma apud omnes honore, adeò vt non modò in conuentu ſtantes cum palma & corona ferrent laudes, poëtarumque carminibus cantarentur, ſed etiam cùm in ſuas reuerterentur ciuitates, triumphantes quadrigis inueherentur, eque repub. perpetua vita inſtitutis vectigalibus fruerentur. Statuas mortuis quoque fuiſſe erectas, alias etiam oſtenſum eſt. Nero autem referente Suetonio, ne cuius

alterius

A alterius hieronicarum memoria aut vestigium extaret vsquam, subuerti & vnco trahi, abijcique in latrinas omnium statuas & imagines imperauit. Si contingeret ter aliquem victoria potiri, is duplici exornabatur corona, quod de Alcibiade tradit Plutarchus in eius vita his verbis: *Equorũ nutritione magnam sibi famam parauit, multitudineque curruum: nemo enim præter ipsum neque rex neque priuatus in Olympicos ludos septem currus introduxit. Vicit etiam, vt testatur Thucidides, & secundus etiam, & quartus fuit. Euripides autem tertio loco vicisse dicens, omnem in hoc genere splendorem ac gloriam ab eo superatam ostendit.* Carmen Euripidis à Gul. Xylandro Augustano Latinè redditum ita habet: *Duplex corona.* *Alcibiadis victoria.*

Te tua dignum celebrabo laude
Curruum cursu rapido sequentes
Tu rotis metam tetigisse primis,
Tertios gaudes tetigisse cursus,
Hinc tibi plausus datus est ouanti,
Duplici multum merito corona
Clinia fili fidibusque gratis
Vincere pulchrum est.
Tu rotis gaudes iterum secundis
Solus Achiuum.
Et Iouis festis Oleaster aptus,
Tempora cinxit.

Hunc splendorem auxerunt honores illi certatim à Græcis Asianis habiti. Tabernaculum enim ei
B pulcherrimè exornatum Ephesij statuerunt: pabulum equis & victimarum copiam suppeditauere Chij: vinum & alium conuiuiorum apparatum Lesbij largiti sunt, quanquam magnificè multis epulum præbenti: Coronabantur similiter & alijs in locis. Ammianus de Corace auriga: *Ingressus Constantinopolim* (Constantius) *tanquam in rebus prosperis & secundis, editis equestribus ludis, capiti Coracis aurigæ imposuit coronam vt victoris.* Quin & statuæ eisdem etiam Romæ erigebantur. Martialis de Scorpo: *Lib. 14.* *Statutæ victorum.* *Lib. 5.*

Quam non sensuro dare quadringenta caballo
Aureus vt Scorpi nasus vbique micet.

Inuenio aurigis etiam equos cursu præstantissimos post alia præmia donatos fuisse. Achilles verò apud Homerum in funebri certamine victori proponit: *Præmia ab Achille posita.*

Ἵππους θ' ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα
Equosque mulosque, boumque fortia capita.

Et rursus, illi qui primum victoriæ locum obtinuisset, egregiam mulierem, & ingentem tripodem auritum, secundo ------ ἵππον
Ἑξέτε' ἀδμήτην βρέφος ἡμίονον κυέουσαν, id est,
C *Equam sexennem, indomitam, fœtum mulum vtero gestantem.*

A Scipione patri patruoque parentanti, victor, vt Silius canit:
Primus equum volucrem Massyli munera regis
Haud spernenda tulit.

Apud Romanos diuersi cùm essent equestres ludi, diuersa puto etiam erant præmia: nam ferijs Latinis victor bibebat absynthium pro victoriæ præmio, testis est Plinius: *De vsu absynthij Pontici conuenit dicere herbæ facillimæ atque inter paucas vtilissimæ, præterea sacris populi Romani celebratæ peculiariter: siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, victorque absynthium bibit: credo sanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus.* Liuius dum tradit Romanos translato è Græcia more victoribus ludorum palmas dare solitos, palmarum nomine intelligit, puto quodlibet præmium; sicque interpretor & hoc Ouidij: *Præmia apud Romanos.* *Lib. 37. 7.* *Palmæ.*

Primaque ventosis palma petetur equis.

Et aliorum qui hac voce vtuntur. Nam & Horatius suprà citato loco palmam in Olympicis nominat, vbi tamen oleastrum datum fuisse ex relatis notum est. Iam verò præfecti ludorum non semel victores equos præmio defraudabant, idque alijs non rectè & iniustè iudicantes tradebant,
D quod inter alios quoque innuit facetissimus Comicus Latinus: *Siue qui ambissent palmam histrionibus, siue adeo & ædiles perfidiosè cui dant.* Suetonius: *Ex Antonia maiore patrem Neronis procreauit, perfidiæ verò tantæ, vt non modò argentarios pretijs rerum coemptarum, sed & in prætura mercede palmarum aurigauerit;* vnde prædonem caballorum Iuuenalis prætorem ipsum vocauit, dum ait: *Victores præmio defraudati.* *In Amphy.* *In Nerone.* *Prædo caballorum.*

---- *Similisque triumpho* *Prædo caballorum prætor sedet.*

Declarabatur autem victor ab eo, cum is qui metæ assistebat, victorem indicasset, id quod colligo ex Homero, qui præfectum certaminis ibi iudicem positum, tum declarasse victorem ait, vbi ab assistente metæ de veritate victoriæ esset edoctus. Canit autem: *Victor vt declaretur.*

------ Σήμηνε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεὺς
Τηλόθεν ἐν λείῳ πεδίῳ. παρὰ δὲ σκοπὸν εἷσεν
Ἀντίθεον φοίνικα ὀπάονα πατρὸς ἑοῖο,
Ὡς μεμνέῳτο δρόμου, καὶ ἀληθείην ἀποείποι. id est,

Signa-

E

---- Signauitque metas Achilles
Procul in plano campo, iuxtaq; speculatorem collocauit
Diuum Phœnicem, assectatorem patris sui,
Vt consideraret cursum & veritatem referret.

Præmia deposita. Præmia verò deponebantur in ipso Circo, quod discimus ex eodē poëta, Sic enim idē ibi Achilles: Τὰ δ' ἄεθλα δεδεγμένα κεῖτ' ἐν ἀγῶνι, id est.
Hæc præmia expectata iacent in Circo.

In nostris equestrijs, in quibus celeres certāt, præmia sunt pallia holoserica modò coccinei, modò violacei, modò candidi coloris, quæ victoribus non sine ceremonijs & pompa præeunte tubicine, tympanisque bellicis domum deferuntur. Eademque præmia in alijs quoque nobilioribus Italiæ vrbibus proponuntur. *Certaminu diuersitas.* Nunc quibus anni temporibus equi certarent, & cur certamina eorum essent instituta, quibusque dijs essent sacra, & quibus hominibus; rationem reddere conabimur. Erant itaque alia solemnia, quæ nisi certis anni celebrabantur temporibus: contrà alia quouis fiebant tempore, quales ludos non semel ab imperatoribus Romanis, quando laborabat respub. votos fuisse ex Romana historia notum est: quales itidem in funeribus heroum Cęsarumque & natalitijs & in nouis imperijs celebratos fuisse legimus. Ludi solemnes ferè dijs consecrati, F *Ludi solemnes.* vt Olympici Ioui Olympico, nisi quinto anno, quod temporis spatium inde Olympias nuncupatum est: Tales apud Romanos ludi Apollinares, Martiales, Megalesij, Cereales, Consualia, omnes à dijs quibus sacri erant dicti. Erant tamen & alij solemnes, vt natalitij, seculares, alij. De Olympicis eorumq; origine suprà dictum est nunc de Romanorum ludis aliquid dicendum, ne quid, quod ad equi historiam pertinet, intactum relinquatur. Hos inuenio κατ' ἐξοχὴν vocari Circenses, quamuis Circenses propriè dicti ijdem sint cum ludis magnis, qui Virgilio etiam magni Circenses:

Nec procul hinc Romam & captas sine more Sabinas
Consessu caueæ, magnis Circensibus actis.

Ouidio maxima spectacula:

Maxima iam vacuo prætor spectacula Circo
Quadriiuges æquo carcere misit equos.

Magni Ludi cur dicti Alijs etiam ludi Iouis dicuntur. Cur autem magni dicantur docet Asconius, duplicem reddens rationem his verbis: *Ludi Romani sub regibus instituti sunt, magnique appellati quod magnis impensis dati sunt: tunc enim primùm ludis impensa sunt ducenta millia nummum: alij verò ideo magnos ludos dictos putant, quòd Conso consiliorum secretorum Deo, id est Neptuno Larium regi & rerum* G *conditarum, & dijs magnis, id est Laribus vrbis Romæ dati sunt, quibus ludis aiunt Sabinas raptas esse.* *Magni à Consualibus vt differunt.* Cæterùm cùm Consualia, decimooctauo aut vigesimo Augusti, magni ludi nonis Septembris celebrarentur: vt ex calendario Romano discimus: multi differre inuicem volunt. Seruius dubius fortassis an ijdem essent, priorem nominis rationem tantùm assignat: *Circenses magni (inquit) dicuntur, quantum ad paupertatem pristinam; nam ob equorum inopiam diuersis tum vsi sunt animalibus.* Bulingerus distinguit, putatque sic dictos quòd magnis dijs, ijsque & maiorum gentium, necnon & Laribus, qui & ipsi magni dij, ac potissimum Ioui Opt. Max. consecrati essent. Sed cùm Consus siue Neptunus, vt ex Asconio diximus, rex sit Larium siue magnorum deorum, ego distingui non putem, fierique potest, quod cùm decimooctauo Augusti celebrabantur, tunc potissimum Conso sacrarentur, cùm nonis Septemb. Ioui. Si autem differrent, magnos ludos Consualibus antiquiores fuisse etiam concedendum erit, cùm è contrario ex recitatis Virgilij versibus magnis Circensibus raptas Sabinas fuisse constet, quod in ipsis Consualibus factum certum est. Alexander ab Alexandro, Romulum (inquit) vrbis conditorem, pace cum finitimis parta, Neptuno equestri solemnes fecisse ludos, Consualiaque appellasse, in quibus Sabinas rapuit, au- H *Lib. 5. c. 24* thores memorant. Conijcio itaque Consualia fuisse solemnia, magnos verò ludos modò solemnes, vt cùm nonis Septembris edebantur, modò votiuos, & tunc pro arbitratu factos, illaque semper Conso siue Neptuno sacra, hos magnis dijs, & potissimum Ioui. Author est Liuius à *Ludi magni votiui.* Camillo primùm omnium ludos tales esse votos in obsidione Veienti: Verba Liuij hæc sunt: *Latini Hernicique operam suam pollicentes, ad id bellum venere; quibus cùm gratias in Senatu egisset dictator, satis iam omnibus ad id bellum paratis, ludos magnos ex Senatus consulto vouit, Veijs captis se facturum;* Et iterum: *Creati consules L. Valerius Potitus, M. Manlius, cui Capitolino postea cognomen fuit: hi consules magnos ludos fecerunt, quos M. Furius dictator vouerat Veienti bello.* Idem scribit, *in Punico bello, quemadmodum Ioui ludos magnos vouendos esse retulerint decemuiri ad Senatum, si bellatum esset prosperè aduersus Hannibalem, & respub. in quo erat antea statu permansisset:* Traditur & Sci- *In Augusto* pio Carthaginensis victor precatus esse Deos, vt in eo statu rempub. conseruarent, in quo tunc esset: quo loco Deos intelligo magnos atq; lares, quibus ludi magni erant sacri, Suetonius cum magnitudinem

A gnitudinem Varianæ cladis exaggerat: *Vouit* (inquit) *& magnos ludos Ioui Opt. Max. si rempub. in meliorem statum vertisset: quod factum Cymbrico Marsicoque bello erat.* Incerta itaque horum tempora: certa Consualium, quæ omnium apud Romanos ludorum antiquissima, cùm sit confessum apud omnes ipsis vrbis initijs Romulum Conso certamen equorum instituisse, eorumque originem ab Euandri comitibus profectam. *Designarunt* (inquit Dionysius) *fanum Neptuno equestri & festum Hippocratea dictum Arcadibus* (quasi victoria equestris siue quæ equis acquiritur,) *Consualia Romanis instituerunt, in quo Romæ de more feriantur equi ab opere & iumenta, & coronantur capita floribus:* id quod testatur etiam Plutarchus, inquiens ipsis Consualibus equos & asinos fuisse coronatos & feriari eos siuisse Romanos. Scribit præcitato loco Alexander ab Alexandro Consualia ludum fuisse, quo equi & muli iuncti & soluti in Circo maximo magno certantium studio currerent. Aliter tamen nos docet Dionysius his verbis: *Celebritatem à Romulo id temporis consecratam vsque huc Romani peragunt & Consualia vocant, in qua subterranea ara in maximo Circo fossa humo sacrificijs & libamentis ad ignem adhibitis colitur, & cursus equis subiugis perficitur:* (Varro hunc equorum cursum, vocat simpliciter decursionem equestrem.) Quamobrem in numis illis in quibus Circi icon & quadrigarum & celetum equorum cursus conspicitur, præcipuè ad

Consualiū antiquitas. *Lib. 1.* *Lib. 2.*

B Consualia exprimenda pertinere conijcio; quanquam ipso Circo sint antiquiora: scituq; dignum est Virgilium in præcitatis versibus ad sua tempora respexisse, cùm eos ludos Circenses appellauit: nam ante Tarquinij Prisci regnum, à quo Circus ijs edendi extructus fuit, iam inde à Romuli tempore Consuales dicebantur. Hosce ludos, certamen nimirum equestre & curule Tarquinius Priscus opulentius instructiusque, vt refert Liuius, quàm priores reges fecit. A Romulo enim ruraliter (vt Cassiodori verbo vtar) & tenuiter primò institutum, incomptum & confusum ordinauit & distinxit, additisque aliquot ludicris speciosius reddidit. Currus enim in bigas, trigas & quadrigas ab equorum numero vocatas, primus distribuit: cursus equos in singulares & desultorios diuisit, addiditque Græcorum more certamen gymnicum. Idque innuit Liuius, inquiens: *Ludicrum fuit, equi pugilesq; ex Hetruria maximè acciti.* Inuenio & in vetustis monumentis inter cætera ludicra Consualibus pastores inuerso ac vibrato corpore cernuos salire solitos. Quamuis autem hisce Consualibus, alijsque insuper ludis, vt ostendetur, equorum esset cursus; qui tamen Marti erant dicati, peculiariter equiria nuncupabantur. Sic enim legendum putem potius quàm equitia, vt Alexander prænominatus habet. Præter ludos (inquit) Consuales Marti quoque in Martio campo idem Romulus ludos instituit, quos ab equorum cursu equitia nuncupauit. M.

Circensiū origo. *Lib. 1.* *Martiales ludi equiria dicti.*

C Varro, *equiria* (inquit) *vocant, ab equorum cursu. Eo enim die currunt equi in campo Martio.* De eisdem Festus ita scribit: *Equiria ludi quos Romulus Marti instituit per equorum cursum qui in campo Martio exercebantur.* Et aliàs rursus: *Martialis campus in Cælio monte dicitur, quòd in eo equiria soleant fieri, si quando aqua Tyberis campum Martium occupasset.* Cuius loci permutationis meminit quoque Ouidius in Fastis, vt mox recitabimus: Hos ludos ter quotannis celebratos fuisse, idem testatur poëta, priores vigesimasexta Februarij, qui est III. Calend. Martij; alteros pridie Iduum Martij, qui est dies eiusdem mensis decimus quartus. Ait enim:

Equiria vnde dicta. *Lib. 5.* *Lib. 11.* *Lib. 3. Fast.* *Equiria quando celebrata.*

Iamq; duæ restant noctes de mense secundo,
Marsq; cites iunctis curribus vrget equos.
Ex vero positum permansit equiria nomen
Quæ deus in campo prospicit ipse suo.
Sex vbi sustulerit, totidem quoq; dejeret ortus,
Purpureum rapido qui vehit axe diem.
Altera gramineo spectabis equiria campo
Quem Tyberis curuis in latus vrget aquis.

D *Qui tamen eiecta si fortè tenebitur vnda*
Cælius accipiet puluerulentus equos.

Et mox in quarto eorundem Fastorum ait XII. Cal. Maias fuisse edita equiria.

Feria post Hyadas cùm lux erit orta remotas,
Carcere partitos Circus habebit equos.

id est diuersos & ordine dispositos. A magnis etiam ludis differunt Megalenses siue Megaliaci, siue Megaliaca: nam quemadmodum magni à magnis dijs, ita hi ludi ἀπὸ τῆς μεγάλης μήτρος, id est à magna matre, nimirum deorum dicti sunt, quòd in eius honorem celebrarentur. Ex Phrygia enim quo tempore Hannibal Italiam vastabat, adducta est, libris Sibyllinis docentibus hostem alienigenam qui Italiæ bellum intulisset, pelli inde vincique posse, si matris Idææ Pessinunte numen Romam aduectum foret. Iunius Brutus dedicauit. Quidam pridie non. Septembris, alij Aprilis factos fuisse hos ludos aiunt. Tradit Scaliger, in ludis quos edebant ædiles, non licuisse vti vel tubâ vel fistula vel cantu, sed tibia tantùm viderique sibi funebres ab ipsis solis edi solitos, sicut &

Megalenses vnde dicti. *Lib. 1. poet. cap. 28.*

Circenses

Circenses & Apollinares. Megalenses verò edidisse quidem etiam, sed non solos. Præerant enim E (inquit) prætores prætextati: vnde purpura Megalensis. Prætor candidam mappam mittebat in eum qui aurigaret. Huius mappæ meminit Iuuenalis Satyra vndecima:

Interea Megaliacæ spectacula mappæ
Idæum solemne canunt.

Duos autem magistratus, ædiles nempe & prætores ludos dedisse certo certius quidem existit. De ædilibus Cicero septima in Verrem ita scribit. *Nunc sum designatus ædilis: scio mihi ludos sanctissimos maxima cum cæremonia Cereri, Libero, Liberæque faciundos: mihi Floram matrem populo plebique Rom. ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate Ioui, Iunoni, Mineruæque esse faciendos, &c.*

Qui ludos ederent.

De prætore supra in mappæ mentione dictum est, quibus hoc ex Aelio Spartiano in historia Hadriani addite: *Prætor factus est sub Surabis, Seruiano iterum Cos. cum sestertium vicies ad ludos edendos à Traiano accepit.* Addite & hoc Marcellini, inclinantis imperij scriptoris: *Hic cùm magnificos prætor æderet ludos & vberrimè largiretur, plebis inquiens tolerare tumultum, indigna multis donari &c.* Non puto tamen in solis Megaliacis à prætore mappam missã, sed & in alijs vehicularijs certaminibus: diuersaq; in editione ludorum ædilium, & prætorum fuisse munera, illos quæ ad ludos edendos essent necessaria procurasse; hos ipsis præfuisse, equos emisisse, victoresque denunciatos præmio affecisse: sed ne futilis omnino videatur hæc nostra coniectura, placet veterum eam authoritate breuiter roborare. Scribit itaque Plutarchus, Cæsarem in ædilitate sua vsum fuisse munificentia sumptuosa circa spectacula atque conuiuia, atque ex eo factum fuisse apud plebem fauorabilem. Suetonius verò de ea liberalitate loquens scribit Cæsarem ædilem exornasse comitium, Capitolium & basilicas: nam & hoc erat officij ędiliũ, vt in ludorum propositione forum & comitium signis ac tabulis pictis exornarent, vt Plinius & Asconius Pedianus tradunt. Erat autem comitium locus in foro Romano, in quo etiam ludi edebantur.

Mappa in quibus ludis missa. F
Aediliũ & prætorũ in ludis officiũ
Comitium.

Cereris modò in honorem erecti ludi, ideoque Cereales dicti quamuis in Circo fierent, Circensibus tamen ijdem non erant, hi enim Neptuno erant dicati. Mentio fit horum à Tacito: *Tandem (inquit) statuere Circensium ludorum diem, qui Cereri celebrantur, quia Cæsar* (loquitur de Nerone) *rarus egressu domoque aut hortis clausus ad ludicra Circi ventitabat:* Et paulò pòst: *Vtq; Circensium Cerealium ludicrum pluribus equitum cursibus celebretur.* Celebrabantur vt est in veteri calendario pridiè idus Aprilis per dies octo, vt meminit Ouidius:

Cereales ludi.
Lib.16.
Fast.4.

Circus erit pompa celeber numeroq; deorum
Primaque ventosis palma petetur equis. G
Hic Cereris ludi: non est opus indice causa
Sponte deæ munus præmeritumq; patet.

Producebatur enim in his ludis pompa cum deorum signis & ouo & thensa, quæ cum ptoeedebat, si auriga equi lorum læua manu appræhendisset, pro pollutis cæremoniæ habebantur. Apollinares in honorem Apollinis celebrabantur ante diem prid. non. Iul. & septem diebus sequentibus, vt in Calendario Romano annotatum est, cui suffragatur Liuius, & is qui Apollinis caput & celetem equum in denarijs suis cusit L. Piso: Liuij verba sunt hæc: *Alterum senatus consultum factum est, vt Xuiri sacra Græcorum ritu facerent, ijsque hostijs, Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ, boue fæmina aurata. Ludos prætor in Circo maximo cum facturus esset, edixit, vt populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret. Hæc est origo ludorum Apollinarium, victoriæ, non valetudinis ergò (vt plerique rentur) votorum.* Ex hisce autem Liuij verbis, vti & ex his sequentibus, *(Ludi Apollinares & priore anno fuerant, & eo anno vt fierent, referente Calpurnio prætore, Senatus decreuit, vt in perpetuum vouerentur,)* colligere possumus, Apollinares ludos cùm votiui primùm & incerti anno DXLI. instituti fuissent, annuos solemnesque & in perpetuum C. Calpurnio Pisone prætore vrbano, statos esse: ad cuius rei illustrandum monumentum denarios, in quibus ab vna parte Apollinis effigies, ab altera equus celes cum inscriptione M. PISO FRVGI, à L. & C. Pisonibus in familiæ honorem percussos fuisse credendum est. Græci hos ludos vocabant ἀπολλώνια, vt constat ex hoc Aristidis: προαγγέλλει μοι τὶς ἑορτὴν, ἐν ᾗ τὴν ἱπποδρομίαν Ῥωμαῖοι ποιοῦσι, id est, *aliquis mihi denunciat Apollonia esse, qua die Romani equorum cursum præbent.* In his, vti in veris Circensibus aurigæ certantes suis coloribus erant distincti, quod docemur ex Corippi hisce versibus, quibus mysticum huius certaminis sensum, manifesto declarat:

Apollinares & eorũ origo.
Lib.15.
Lib.26. H
Apollonia.
Lib.1.
Certaminũ sensus mysticus.

Solis honore noui, grati spectacula Circi
Antiquis sanxere patres, qui quattuor esse
Solis equos quadam rerum ratione putabant,
Tempora continui signantes quattuor anni,
In quorum spetie, signis, numerisq; modisq;

Aurigas

A *Aurigas totidem, totidemque posuere colores.*

Annuum enim solis cursum, quadripartitamque temporum varietatem hoc spectaculo designari volunt, colore viridi ver, rubro æstatem veneto autumnum, hyemem albo. Sed & Circus imaginem quandam & anni & cæli præ se ferebat, & Solem ducem & moderatorem cælestium orbium existimabant: super qua re carmen est veteris poëtæ à Bulingero restitutum:

Circus imago poli formam cui docta vetustas
Condidit & numeros limitis æthery,
Namque duodenos ostendunt ostia menses
Quaque meat cursim aureus astra iubar.

Septem spatia quæ quadrigæ currebant, referebant (inquit Isidorus) ad cursum septem stellarum, quibus mundum regi dicunt, siue ad cursum septem dierum potentium, quibus peractis terminus consummatur, quorum finis est creta, id est iudicium. Vetus autem poëta, haud scio an idem cum iam citato, duobus hisce versiculis & colorum & equorum & ipsam aurigæ significationem expressit: *Lib. 18. ca. 31.*

Tempora cornipedes reserant, elementa colores
Auriga vt Phœbus quattuor aptat equos.

B Diuersum verò omnino sensum mysticum hinc deprompsit D. Chrysostomus, mysticum nempe certantium quadrigarum spectaculum, in quo ciuium cælestium populus adest, iudex spiritualis sedet, rex spectat, victoriæ præmium cæleste positum est, & flagella tremendi iudicij prostant. *Vult* (inquit) *deus te per seipsum certare, ideo tibi dedit euangeliorum currum quatuor animalibus tractum, ad quem equi candidi adiugati sunt secundum Zachariam: Iugales quidem lumen & immortalitas, extremi duo, iustitia & veritas, qui eunt post currum per gentem in terram Aquilonis de quo Sapientia dicit, Ventus horridus Boreas. Asper quippe & horribilis ventus est diabolus, in cuius curru atri equi, subiuges sunt Orcus & mors, extremi autem & funales caligo & pernities, quos oportet cum curru Christi componere, contraque aurigare; quia sicut ille ait: Currus dei decem millibus multiplex, millia lætantium in ipso, & quidem nos oportet in huius vitæ procellis, vt in mari contra vim hostium rectis habenis tendere. Deduxerunt enim &c.* Porrò & equorum singularium cursus, necnon & desultorius sua habebant mysteria. Desultorius enim geminorum fratrum Castoris & Pollucis, cursum designabat: equites verò singulares ideo currere dicebant, quia, vt ait Isidorus, singulariter vnusquisque cursum vitæ huius peragit atque transit, alio tempore sequens alium, per vnam tamen viam mortalitatis videlicet ad propriam metam mortis. Sed redeo ad ludos. Fuere & alij in quibus equi certabant, vt qui vocabantur Latini aut feriæ Latinæ, aut feriæ Latinarum, vt Plinius loquitur, à Latinis, è quibus scilicet ad Romanos peruenerunt: vbi Consul Ioui Latiali solemne sacrum facturus, tales in monte Capitolino & vouebat & faciebat ante quintum diem Cal. Maias, vt ostendit Liuius his verbis: *Romæ Consules prætoresque vsque ante quintum diem Cal. Maias Latinæ tenuerunt. Eo die perpetuato, Sacro in monte, in suas quisque prouincias proficiscuntur.* Ante enim horum ludorum celebrationem in prouinciam ire non licebat. Celebrantur autem vt irritæ fierent prodigiorum minæ. Testis est idem Liuius: *Precibusque ab dijs petitum, vt exitium ab vrbis tectis templisque ac Romanis mœnibus arcerent: Veiosque eum auerterent terrorem, si sacra renouata ritè, si procurata prodigia essent. Iam ludi Latinæque feriæ instauratæ erant.* Originem verò huius vel sacri vel spectaculi refert Maro, cùm oratores ab Aenæa ad regem Latinum describit: *Cap. 6.* *Psal. 66.* *Equorum singulariũ cursus mysterium.* C *Li. 37. c. 7.* *Ludi Latini.* *L. 5. dec. 5.* *L. 5. dec. 1.* *Aeneid. 7.*

Iamque iter emensi, turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant iuuenes, murosque subibant:
D *Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus*
Exercentur equis, domitantque in puluere currus,
Aut acreis tendunt arcus aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuq; ictuque lacessunt.

Quadrigarum autem hisce ferijs certamen fuisse disertissimis verbis ostendit Plinius præcitato loco: *De vsu eius* (absynthij Pontici) *conuenit dicere herbæ facillimæ atque inter paucas vtilissimæ, præterea sacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, victorque absynthium bibit, credo sanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus.* Vuolfgangus Lazius in suis de Roman. repub. commentarijs, Belgis similes quosdam ludos eodem Maio mense extare scribit in singulis propè ciuitatibus: ad quamque (inquit) aliæ conueniunt pariter, & gigantes equis circumducunt: non quidem de tauro immolato carnem petunt, sed fistulis certatur inter ciuitates, adeò vt iudicibus cõstitutis, cuius ciuitatis tibicinibus palma tribuitur, ea anno illo prærogatiuam habeat, ac primas in conuentu sedes. Hæc ille, sed quid similitudinis habeant cum ferijs Latinis, non video. Scaliger Taurios ludos dijs inferis consecratos sub *Li. 10. c. 3.* *Li. 1. poet. ca. 33.*

Tarquinio Superbo haud multò ante Megalenses fuisse tradit: cognominis causam referri ad taurinæ carnis esum; quo grauidas morbis affectas ac ludis factis liberatas (inquit) aiunt. In his nihilo secius atque in Circensibus obijsse cursu metas. Qui ludi ijdemne cum Latinis, an diuersi essent, nihil certi statuo: Templum Ioui Latiali in Albano monte primus dicitur Tarquinius ille condidisse & primus etiam nundinas Latinas instituisse illic celebrari: ad quos populi Latini qui fuerunt numero septem & quadraginta, conueniebant, alij agnos, alij carnes, alij lac & similia esculenta rustica adferentes. Postremò immolato tauro, quælibet ciuitas portione carnis accepta, discedere solebat: E

Ludi seculares.

Ludi verò seculares, si originem spectes, dijs inferis debebantur. Valesius enim Diti patri Proserpinæque eos ludos fecit, vt Valerius Maximus scribit, tribus continuis noctibus, quia totidem eius filij periculo liberati essent, cùm aquam calidam ex eorum ara acceptam potasset. Nomen eis à sæculo, hoc est centum annorum tempore, quo elapso magno ambitu in vrbe celebrabantur: quo euentu & quinquennalia & decennalia huic reip. appellati ludi fuere.

Quinquennales. Decennales. Herculei.

Alij verò, vt & Scaliger pro incolumitate populi Romani à P. Valerio Publicola primùm constitutos fuisse volunt. Lazius etiam Herculeos ait fuisse vocatos ab Hercule, quoniam ei essent dicati. Vtcumque est, in hisce quoque ludis quadrigæ certabant: quod ex hisce Plinij verbis manifestum est. *Claudij Cæsaris sæcularium ludorum Circensibus, excusso in carceribus auriga, albati equi palmam occupauere, primatum obtinuere, opposita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistente, facientes.* F

Lib. 4. de ling. Lat.

Tauricorum ludorum mentio est apud Varronem, vbi loquitur de Circo Flaminio: *Circus Flaminius* (inquit) *dictus est quòd ædificatus est circum Flaminiū campum, & quod ibi quoque ludis Tauricis equi circum metas currunt.*

Ludi Romani.

Falluntur quoque qui Romanos vocatos ludos cum plebeijs eosdem faciunt, & à Consualibus siue magnis ludis distinguunt. Romanos enim cum Consualibus eosdem esse, non obscurè docet Cicero, cùm ludos antiquissimos, (vt modò recitabamus) qui fuere Consualia, primos Romanos nuncupari solitos scribit.

Plebei qui & à quibus editi.

Fuisse verò diuersos à plebeis clarissimè Liuius docet, dum ait: *Ludi Romani ter; plebeij septies instaurati. Curules erant ædiles Cneus & Lucius Cornelij Lentuli: T. Claudius Asellus & M. Iunius Pænus, plebeij ædiles fuerunt.* Lazius arbitratur plebeios siue populares ludos fuisse, quos omnibus ciuibus erat licitum facere, institutos pro libertate plebis, post secessionem eius in montem Auentinum, atque ita plebem patribus reconciliatam esse. Cæterùm an omnibus eos edere liceret, dubito: ab ædilibus plebis editos fuisse certum est, cùm Romani à curulibus ederentur: Liuius: *Ludi Romani, & plebei eo anno* (quo Tarentinorum legati pacem peterent) *in singulos dies instaurati sunt. Aediles curules fuere L. Cornelius Caudinus & Seruius Sulpitius Galba: plebeij C. Seruilius & Q. Cæcilius Metellus.* G

Plebeij toti. L. 8. dec. 4.

Fuere autem hi ludi duorum generum, vel enim simpliciter dicebantur plebeij, vt iam ostendimus, vel plebeij cognomento toti. Meminit horum quoque idem Liuius: *Et ædilis plebis Q. Fuluius Flaccus duo signa aurata vno reo damnato (nam separatim accusauerant) posuit. Collega eius A. Cecilius, neminem condemnauit. Ludi Romani ter, plebeij quinquies toti instaurati sunt.*

Romani toti.

Romanos tamen similiter etiam totos dicebant. Author est idem Liuius: *Ludi Romani ter toti instaurati ab ædilibus curulibus, Cn. Seruilio Cæpione, Ser. Cornelio Lentulo. Item ludi plebeij instaurati semel toti ab ædilibus plebis, M. Pomponio Mathone, & Q. Manlio Thurino.* Cur verò toti dicerentur, apud neminem reperio. Si quis ita dici diceret, quòd tunc in ijs non solùm equorum esset certamen, sed & alia etiam ludicra fierent, ego ei minimè reclamauerim, vt scilicet ijdem sint cum ludis miscellaneis dictis, quos Gellius & Suetonius miscellas, Apuleius miscellaneas nuncuparunt. Hos eosdem ludos plebeios, etiam curules dictos fuisse Lazius putat, propterea quòd ab ædilibus

Ludi Curules. Li. 10. c. 4. Li. 5. Hist. Aug.

plebis ederentur hucque pertinere illud Herodiani: *Fecit & in suburbano templum maximum ac magnificentissimum* (loquitur de Antonino Heliogabalo) *in quo anno vertente deum suum adulta iam æstate deducebat: ludisque curulibus & scenicis, epulisque & peruigilijs populum à se oblectari arbitrabatur.* Mihi verò ludi plebei non ab ædilibus plebis dicti videntur, sed quòd in ijs currus siue quadrigæ certarent. H Certasse autem testis est Plinius de mirabili equorum ingenio agens. *Maius augurium* (inquit) *apud priscos, plebeijs Circensibus excusso auriga, ita vt si staret in Capitolium cucurrisse equos, sedemque ter lustrasse.* Atque hinc etiam clarum est in Circo celebratos, id quod & Liuius docet:

Lib. 9.

Ludis Romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, A. Posthumius Albinus faciebant, malus in Circo instabilis, in signum Polentiæ procidit, atque id deiecit. Ea religione moti patres, & diem vnum adijciendum ludorum celebritati decreuerunt, & signa duo pro vno reponenda & nouum auratum faciendum, & plebeij ludi ab ædilibus C. Sempronio Blæso & M. Furio Lusco diem vnum. Ex quibus etiam omnibus hosce plebeios ludos incertis anni temporibus editos fuisse constat.

Solemnes ludi.

Qui verò ipsis Calendis Ianuarijs fiebant, solemnes fuisse puto: de quibus sic cecinit Sidonius Apollinaris;

Ianus fortè suas bifrons Kalendas
Sumendas referebat ad curules:
Anni tempora circinante Phæbo
Mos est Cæsaribus die bis vno

Priuatos

A *Priuatos vocitant, parare ludos* *Tunc cœtus iuuenum sed aulicorum*
Elei simulacra torua campi *Exercent spatiantibus quadrigis.*

Celebrabantur præterea Circēses istiusmodi ludi cùm in natalitijs, tum in funeribus ipsorum Cæsarum. Suetonius de Tiberio: *Natalem suum plebeijs incurrentem Circensibus, vix vnius bigæ adiectione honorari est passus.* Scribit & Iulius Capitolinus de Pertinacis filio: *Patris flamen est factus: Martiani sodales, qui Diui Marci sacra curabant, Heluiani sunt dicti, propter Heluium Pertinacem: Circenses & imperij natalis additi, qui à Seuero postea editi sunt.* Reperio & in adoptione tales equestres ludos à Cæsaribus editos. Vnde Spartianus in Adriano. *Adoptauit ergo Ceionium Commodum Verum, inuitis omnibus, eumque Aelium Verum Cæsarem appellauit. Ob cuius adoptationem ludos Circenses edidit, & donatiuum populo ac militibus expendit, quem prætura honorauit, &c.* Sunt etiam tales ludi aliquando dati in consulatu: vnde illud est Vopisci in Aureliano. *Cui consultum (inquit) obtulimus ob paupertatem, quà ille magnus est, cæteris maior. Dabis ad editionem Circensium aureos Antonianos trecentos, argenteos Philippeos minutulos tria millia, in ære H. S. quinquagies.* Sic quoque in publicis victorijs & triumphis Circenses celebrabantur, idque non solùm Syllæ temporibus, sed pòst etiam in declinante imperio. *Cùm Sylla* (inquit Asconius in Oratione Ciceronis in C. B Antonium,) *post victoriam Circenses faceret, ita vt honesti homines quadrigas agitarent, fuit inter eos C. Antonius.* Et paulò post: *In Syllæ ludis, quos hic propter victoriam fecerat: quadrigas C. Antonium & alios quosdam nobiles homines agitasse. Præterea Antonius redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem senatori habere licet per legem: fuit autem notissimus in Circo agitator Boculus.* Vopiscus similiter Aureliani triumphum de Zenobia describens: *sequentibus* (inquit) *diebus datæ sunt populo voluptates ludorum scenicorum, ludorum Circensium, venationum, gladiatorum, naumachiæ.* Huc item pertinet, quod Trebellius Pollio scribit de Gallieno: *Sed Gallienus cognito, quod Macrianus cum suis liberis esset occisus, quasi securus rerum, libidini & voluptati se dedidit. Ludos Circenses, ludosque scenicos, ludos gymnicos, ludicram etiam venationem, & ludos gladiatoris dedit, populumque quasi victorialibus diebus ad festiuitatem ac plausum vocauit.* Memorat verò etiam Iulius Capitolinus in Maximo & Balbino, hos equestres ludos siue Circenses fuisse editos ab imperatoribus & ducibus proficiscentibus ad bellum ita enim scribit: *His gestis celebratisque sacris, datis ludis scenicis, ludisque Circensibus, gladiatorio etiam munere, Maximus susceptis votis in Capitolio, ad bellum contra Maximinum missus est, &c.* Inuenio olim etiam, vt nunc ferè fiunt, ob C amorem factos & institutos in gratiam puellarum spectantium. Docet (inquam) hoc Romæ inuenta inscriptio hæc: *Quisquis lecturus accedis, caue si amas, at si non amas, pericula. Miser qui sine amore viuit, dulce exit nihil. Ast ego tam dulce anhelans me incautè perdidi, & amor fuit, equo dum aspectui formosissimæ Durmioniæ puellæ virgunculæ summa puluoria placere cuperem, casu desiliens pes hæsit stapiæ, tractus interij.* Postremò in funerum atque exequiarum celebritate equestres ludi editi sunt non à Romanis tantùm, verùm etiam à Græcis. Fuereq; istiusmodi ludi duorum generum, vel enim equis iunctis siue vehiculis, vel celetibus, quæ decursio vocabatur funebris. Horum funebrium ludorum origo longè antiquissima, quippe Aeneas ad Pallantis, Achilles ante cum ad Patrocli rogum mactat inferias cum ludis. Describit & Q. Calaber Homeri simia aliud certamen in funere Achillis: Statius Papinianus in Archemori Euridices & Lycurgi filioli dilectissimi. Silius Italicus in funere Scipionū, qui in Hispania perierunt. Cæterùm funebres isti ludi ferè sunt vehicularij, quos quidem singulatim hic describere possim, sed ne plus nimio euadā prolixus, beneuolos lectores, ad poëtas eos relegabo, maximè ad Statium, qui nulli in descriptione horum ludorum cedit. Erat verò etiam vtrisq; populis celetum equorum in funeribus certamen. Apud Romanos funebris vocabatur decursio, vt suprà meminimus: apud Græcos quod huic no- D mini respondeat, uullum reperio: meminit tamen Homerus, pernicissimum Achillis insequentis, fugientisq; Hectoris cursum graphicè depingens his versibus: ----- φεύγων, ὁ δ' ὄπιθε διώκων

Natalitij ludi. Lib. 44. Lib. 6. Theb. Lib. 16. Decursio funebris. Il. ad. χ.

καρπαλίμως. ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον, οὐδὲ βοείην
Ἀρνύσθην, ἅ τε ποσσὶν ἀέθλια γίνεται ἀνδρῶν,
Ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο,
Ὡς δ' ὅτ' ἀεθλοφόροι περὶ τέρματα μώνυχες ἵπποι
Ῥίμφα μάλα τρωχῶσι, δὲ μέγα κεῖται ἄεθλον,
Ἢ τρίπος, ἠὲ γυνή, ἀνδρὸς κατατεθνειῶτος. id est;

-- *Altera fugiens, alterque à tergo prosequens; Anteq; fortis fugiebat: prosequebatur verò ipsum multò fortior*
Celeriter: quoniam non victimam, neque tergus bouis
Captabant; qualia præmia pedibus sunt virorum,
Sed pro anima currebant Hectoris equorum domitoris,
Velut autem quando certatores ad metas vnunguli equi
Leuiter valdè currunt, & magnum propositum est, præmium
Vel tripos, vel mulier, viri in honorem defuncti.

In funebri verò Romanorum decursione, non ad metam, sed ad rogum equi adigebātur, vt suprà etiam meminimus. Hanc decursionem funebrem eleganter describit Herodianus, de consecra- *Decursio funebris.*

 tione

tione Seueri Imp. agens: *Vbi verò ingens aromatum aceruus aggestus est, ac locus omnis expletus, tum circa ædificium illud adequitant, vniuersis equestris ordinis certa quadam lege, ac recursu motuque Pyrrhico numeroque in orbem decurrentibus.* Huc pertinet illud Appiani, cùm Syllæ mortem describit: *Lecticam subiere potentiores ex Senatu omni, ijdemque campo Martio intulere, quo in loco reges duntaxat humari consueuerant: Equites vniuersusque exercitus circa pyram cucurrit:* Quomodo autem circa rogum concurrerent, ostendit Maro, dum canit: E

Aenei. 11.

Iam pater Aeneas, iam curuo in litore Tarchon
Constituere pyras: huc corpora quisque suorum
More tulere patrum, subiectisque ignibus atris,
Conditur in tenebras altum caligine cælum.
Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos; ter mæstum funeris ignem
Lustrauere in equis, vlulatusque ore dedere.
Spargitur & tellus lachrymis, sparguntur & arma:
It cælo clamorque virum, clangorque tubarum.

Inuenio verò nonnunquam istiusmodi decursiones statas siue solemnes fuisse. Sic enim Suetonius vbi mortem Drusi describit, qui in Germania obierat: *Corpus eius per municipiorum & coloniarum primores, suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad vrbem deuectum, sepultumque est in campo Martio. Cæterum exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem deinceps stato die quotannis milites decurrerent.* Ne verò decursio è manibus elabatur, erat, vt suprà indicauimus, etiam decursio militaris, eademq; duplex, vna militiæ quandam imaginem exhibens, cùm equites hinc inde armati concurrerent, equitandiq; peritiam coram ducibus suis ostentarent, altera ludicra, ideoque ferè in Circo Circensibus immixta, quam à Troianis acceptam in Italiam prius intulit Aeneas, indeque Troia & Troianus ludus dicta. Celebrabatur in Circo à pueris maioribus & minoribus turmatim congredientibus: quibus qui præsidebat, princeps iuuentutis dicebatur, atque ex numero filiorum primi nominis Senatorum Augustorumve eligebantur, quemadmodum legitur apud Tacitum, Tiberium Cæsarem viuente Augusto patre principem iuuentutis extitisse. Meminit huius ludicri Suetonius, & in Circo factum fuisse indicat, *Troiam lusit turma duplex maiorum minorumque puerorum, Venationes edidit per dies quinque, ac nouissimè pugna diuisi in duas acies, quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc inde commissis. Nam quo laxius dimicaretur, sublata meta, inque earum locum bina castra ex aduerso constituta erant.* Idem de Augusti spectaculis: *Sed & Troiæ ludum edidit frequentissimè maiorum minorumque puerorum delectu, prisci decorique moris existimans claræ stirpi indolem sic innotescere.* Et rursus de Tiberio: *Præsedit & Actiacis ludis & Troianis Circensibus ductor turmæ puerorum maiorum.* Iterum de Claudio: *Ac supra quadrigarum certamen, Troiæ lusum exhibuit:* Hanc & Cor. Tacitus historiam repetit: *Sedente Claudio Circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interque eos Britannicus imperatore genitus, L. Domitius adoptione mox imperium cognomentumque Neronis ascitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præsagij acceptus est.* Huc spectat & hoc Suetonij de eodem Nerone: *Tener adhuc, necdum matura pueritia, Circensibus ludis Troiam constantissimè, fauorabiliterque lusit.* Dio de Agrippa. *Qua re cognita Pompeius, obseruato eo tempore, quo Apollinaribus ludis exhibendis Agrippa occupatus erat (Præturam enim tum gerens, ac præcipuus amicus Cæsaris splendidè omnia agebat, & Troiam vocatum ludum per nobiles pueros magnificè exercebat,) in Italiam transmisit.* Idem de Augusto. *Post hæc theatrum Marcelli Augustus dedicauit, ludisque eius rei gratia factis, Troiam inter alios patritios pueros nepos Augusti Caius lusit, feræ Africanæ DC. occisæ.* Et rursus agens de Caio dedicante templum Augusti: *Vrsæ (inquit) tum quoque CCCC. ac totidem aliæ feræ Africanæ sunt interfectæ Patritij pueri Troiam luserunt: sex equis tractus est currus triumphalis, quo Caius vehebatur, nunquam ante vsitatum.* De origine & ceremonijs horum ludorum extat elegans Maronis carmen, quod minimè prætereundum est. F G H

Decursio solemnis.
In Claudio
Decursio militaris.
Troia siue Troianus luaus.
In Cæsare.
In Augusto
Lib. 11.
Lib. 48.
Lib. 54.
Lib. 58.
Aeneid. 5.

At pater Aeneas nondum certamine misso
Custodem ad sese, comitemq; impubis Iuli
Epitidem vocat, & fidam sic fatur ad aurem:
Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusq; instruxit equorum;
Ducat auo turmas, & sese ostendat in armis.
Sic ait: ipse omnem longo decedere Circo
Infusum populum & campos iubet esse patentes,
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis, quos omnis euntes

Trinacriæ

A *Trinacriæ mirata fremit, Troiæque iuuentus*
Omnibus in morem tonsa coma pressa corona:
Cornea bina ferunt præfixo hastilia ferro.
Pars leues humero pharetras, & pectore summo
Flexilis obtorti per collum & circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, terniq; vagantur
Ductores: pueri bis seni quemque secuti,
Agmine partito fulgent, paribusque magistris
Vna acies iuuenum, ducit quam, paruus ouantem.

Et subdit, cùm nomina authorum præstantium recenset.

Postquam omnem læti consessum, oculosque suorum
Lustrauere in equis, signum clamore paratis
Epitides longè dedit, insonuitque flagello.
Olli discurrere pares; atque agmine terni
Diductis soluere choris: rursusque vocati
B *Conuertere vias, infestaque tela tulere.*
Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus
Aduersis spatijs alternosque orbibus orbes
Impediunt, pugnaque cient simulacra sub armis:
Et nunc terga fuga nudant, nunc spicula vertunt.

Et subijciens ad Romanos apostrophen:

Hunc morem cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cum cingeret Albam,
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos,
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albani docuere suos: hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem,
Troiaque nunc pueri, Troianum dicitur agmen.

Apparet autem non sine magno ludentium sumptu fuisse celebratum hoc ludicrum. Agrippa enim vt munificum sese vrbi præberet, pueros pretio ad ludendum conduxit, vt Dio testatur his C verbis: *Agrippa anno sequenti vltrò ædilis factus est, omniaque ædificia publica, omnes vias priuatis impendijs refecit, cloacas expurgauit, & per eas in Tyberim subuectus est. In Circo cum videret errare homines propter multitudinem metarum, delphinos & ouata opera posuit, quibus cursuum circuitiones & conuersiones ostenderentur, &c. Ludos autem quos multos & omnis generis exhibuit, tanta vsus est munificentia, vt pueros etiam qui Troiam equestri certamine luderent, pretio conduxerit, ne quis sumptum haberet faciendum.* Ex hoc eodem Dione discimus fuisse hunc lusum vel saltem simillimum etiam in funeribus, non in Circo, sed iuxta rogum editum: Sic enim scribit: *Drusillæ maritus fuit M. Lepidus, cum quo mutui stupri consuetudo erat Caio: sed rem quoque frater cum ea habebat: tunc mortuam maritus laudauit: publicam sepulturam frater tribuit, ac prætoriani milites cum suo tribuno, ac seorsim equester ordo, seorsim patritij pueri Troiæ decursione circum tumulum eius obequitarunt.* Apparet etiam non caruisse periculo hoc ludicrum. Author enim est Suetonius C. Nonium Asprenatum in eo quod ab Augusto editum est, lapsu debilitatum, ideoq; aureo torque donatum, eiq; insuper & posteris Torquati cognomen ferre concessum, mox tamen finem fecisse talia edendi, Asinio Pollione oratore grauiter inuidioseq; in curia questo Æsermini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Alex. ab Alex. hunc ludum cum Iuuenalibus eundem facit, quo loco de D ludis antiquis agit: In iuuenalibus (inquit) licet iuuenum causa instituti forent, in hisq; adolescentes per lusus & lasciuiam admitterentur, plerumq; tamen anus & grandæuas natu matres, senesq; ingrauescente ætate ludis admissos comperimus. Lusus erat, quem ludebant turmæ puerorum primo ætatis flore, & iuuenes generosi spiritus, vt equis instratis, hinc inde disposito agmine, in iustæ modum pugnæ cursitarent, speciemq; prælij, modò in occursum eundo, nunc à tergo & in gyrum occursando præberent; & campestrem incursionem facerent, speciemq; magnæ indolis & commẽdationem ineuntis adolescentiæ præ se ferrent. In his quoq; Pyrrhicam saltari accipimus, quæ integris vrbis moribus magno fauentium studio fiebat, quæ primùm inuenta fertur in Creta, nõnulli a Laconibus, ad res bellicas facilè obeundas, vt armati leui flexu & saltu, nunc si cõtrahendo, nunc in altũ exiliẽdo, nunc declinando, tela ac plagas vitarent, disciplinãq; ediscerẽt, quę enoplia saltatio dicta est, quã Tranquillus Troiam nuncupauit, idq; à Romulo institutũ ferunt, vt cùm armis saltarẽt milites, saltatione, quam bellicrepam dixit. Hęc ille, quibus quidem Troianũ ludũ pulchrè delineat, sed aliquot diuersos specie ludos inuicẽ implicat, decursionẽ funebrẽ videlicet

Lib. 48. *Agrippæ munificentia.*

Lib. 58.

Lib. 6. *Ludi iuuenales.*

Saltatio enoplia. *Bellicrepa.*

quæ fiebat ad rogũ motu pyrrhico, vt ex Herodiano dictum eſt, Ludum Troianum, qui quidem E aliquando fiebat etiam ad rogum, ſed ſine eo motu, vel ſi is quoq; motus aderat, differebãt tamen ludi, quòd in hoc pueri, in decurſione funebri milites luderent: & ludos iuuenales, in quibus equorũ vsũ fuiſſe non exiſtimo, id quod anus admiſſæ in primis perſuadẽt. Scaliger votiuos hos facit, & ſic quàm breuiſsimè de ijs ſcribit: *Neque ſolùm huiuſmodi votis amiſſæ valetudinis habita ratio: ve-*

Lib. 1. poe. cap. 29.

rùm etiam præuenta morborum cauſa. Quippe iuuenes caſtè pudiceque ſub moderatorum cuſtodia cùm haberentur; datùm eſt eis petentibus, vt per luſum ac iocum liceret animum recreare. Poſtea natu grandiores admiſſi, etiam vtriuſque ſexus. Manſit tamen nomen à priorum ætate, Iuuenales. Neque enim verum eſt, quod aiunt, eoſdem hoſce fuiſſe cum ijs, quos Troiam ſuperius appellabamus. Hactenus ille. Fuiſſe autem hoſce Iuuenales ludos pyrrhicæ ſaltationis ſpeciem conijcio: ſed ſaltatio pyrrhica duplex

Saltatio pyrrhica.

eſt: vna armatorum, enoplia dicta, (& hæc rurſus duplex, vna equitum, peditum altera:) inermium altera, quam conijcio eandem cum ludis Iuuenalibus, in illa enim virgines implicando ſe

L. 10. Aſini

& conuoluendo ſaltabant: quam ſaltationem Apuleius ita affabrè delineat his verbis: *Nam pueli puellæque florenti virentes ætatula, forma conſpicui, veſte nitidi, inceſſu geſtuoſi, Græcanicam ſaltantes Pyrrhicam, diſpoſitis ordinationibus, decoros ambitus inerrabant, nunc in orbem rotarum flexuoſi, nunc in obliquam ſeriem connexi; & in quadratum patorem cuneati, & in catervæ diſſidium ſeparati.* Supra F quem locum Apuleij, extant hæc Beroldi verba: Eleganter exprimitur forma Pyrrhicæ ſaltationis, quæ modò orbiculata rotunditate circumagitur, modò obliqua ſerie per manus connectitur, modo ad effigiem cunei figuratur. Delineat verò ſaltationem bellicam Plato: *Motus Pyrrhicus* (inquit) *imitatur flexus corporum, quibus tela plagæque vitantur declinando, concedendo, exiliendo in altum, humique ſe contrahendo: contrarios item geſtus imitatus, quibus ſcilicet contra alios quicquam infertur, ſagittando, iaculando, feriendo.* Hanc pyrrhicam ſaltationem, Aelius Spartianus, pyrrhicam militarem vocat: *Militares Pyrrhicas* (inquit) *populo frequenter exhibuit.* Fiebat

Saltatio bellica.

ſaltatio ad fiſtulæ ſonum, vt diſcimus ex hoc Ammiani: *Cùm exercere præludia diſciplinæ caſtrenſis philoſophus cogeretur, vt princeps artemq; modulatus incedendi per Pyrrhicam, concinentibus diſceret fiſtulis.*

Lib. 7. de legib.

Solinus hanc equeſtrem ſiue militarem ſaltationem antiquiſſimam facit, indeq; ex equis pugnare inuentum eſſe ait: Verba eius hæc ſunt: *Pyrrhico repertore equeſtres turmas, certa primùm docuit laſciuas*

In Adriano

vertigines implicare, ex qua diſciplina bellicæ rei vſus natus. Lazius verò etiam conijcit à Troianis ori-

Lib. 16.

ginem accepiſſe, & in Troianam ſobolem diffuſum ab equo illo fatali, qui publica lætitia, puellorumque & puellarum modulatione in vrbem acceptus eſt, vt canit diuinus poëta: G

------ Scandit fatalis machina muros

Fœta armis: circum pueri, innuptæq; puellæ Sacra canunt, funemq; manu contingere gaudent.

Atque hoc forraſſis Alexandro impoſuit, vt eundem hunc ludum cum Troiano faceret: eoq; magis, cùm & Seruius Pyrrhicam vulgo dictam eundem ludum cum Troia eſſe dicat. Idem Lazius, quemadmodum Maro ab Aſcanio & Albanis hunc Troianum ludum (vt ſuprà oſtenſum eſt) ad Romanos veniſſe teſtatur: ita vel à Romanis, vel antiquiori origine à Troianis ad Germanos defluxiſſe tradit: quos (inquit) Troianorum non minus ſobolem eſſe quam Romanos, in Decadibus noſtris, gentium migrationum docuimus abundè. Sic & hodie apud ſuos, eundemq; in mo-

Torneamenta vnde dicta.

rem certarij in haſtiludijs, quos (inquit) torniamenta corrupta voce, hoc eſt, Troiamenta dicimus. Quippe & hodie ductores ſuos in his agmina habent, vſurpanturq; communi lætitia, vt victoria, nuptijs, aduentuq; principium. In hoc tamen hæc ſuorum torniamenta, à veteri Troiano ludicro differre, quòd non ſolùm pueri, ſed viri in ludo certent; neque aperto capite coronatoq; ſed caſſide tecto pugnam ineãt. Franciſcus Modius in pandectis ſuis triumphalibus hos equeſtres ludos in Germania ab Henrico primo Imp. inſtitutos fuiſſe aſſerit, vt ea ratione generoſa iuuentus, ad bella præparetur, vt in chronico (inquit) Saxoniæ legitur. Alijs placet torneamenti nomenclaturam à torme vel tormos Græcis vocibus deducere, quibus & ego libentiſſime ſubſcribe- H rem, ſi certum eſſet, quòd τορμη, vt Varrinus & Heſychius exponunt, Græcis eſſet, εὐθὺς δρόμος id eſt, curſus rectus, qualis nimirum eſt torneamentum: cæterùm cùm ab eiſdem ὀπτικὸν τόρμον exponatur ὁ καμπτὴρ, & Suidæ quoque τόρμη ſit νύσσα & καμπτὴρ, nihil cum illis auſim definire, eòq; magis cùm torma etiam ſit plemma rotæ, vnde potius conijcio ad vehicularium curſum hoc nomen pertinere, in quo ad nyſſam ſiue metam curritur: Pauſanias eruditè verbum inde connauit, ἐκτορμεῖν, quo ſignificatur (inquit Cælius) excurſus præter id quod deceat, quod Varinus dixit, τὸ ἐκ τοῦ καθήκοντος δρόμου πόῤῥω ἐκβαίνειν, id eſt conſtitutum curſum egredi, extra metas excurrere. Haud vetat tamen, quo minus & nos qui noſtris haſtiludijs præſunt, campi magiſtros vulgò dictos etiam tormarches cum Cretenſibus dicamus. Eruditam quoque etymologiam torneamenti adducit Geſnerus, quæ profectò non diſplicet παρὰ τὸ ταρακτικίζειν, quo vocabulo equitationem armatam & pugnæ ſimilem exercere ſignificatur, vt Euſtathius annotauit in Dionyſium, vbi de Tarentinis loquitur, quibus aliquando familiaris fuit equitatio in

A armis, ἡ ἐνόπλιος ἱππηλασία. Sed quid si à nobis Italis profectum eam vocem dicamus? Tornare enim seu ritornare dicimus, quod Latini redire: pugna autem hæc iteratis fit vicibus, vbi enim decurrere, mox rursus decurrunt, vociferanre populo, tornano, id est, iterant, redeunt ad pugnam: quæ tamen nobis giostra nuncupatur, quam vocem in Græcia corruperunt, & cintzustram nuncuparunt, vt docemur à Gregora historico, qui de Andronico Imp. sic scribit: *Andronicus Imp. nato filio Ioanne, duo certamina celebrauit, Olympicorum imitatione, quorum alterum duelli speciem præ se ferens Cintzustra dicitur. Diuiauntur secundum tribus, municipia, curias: deinde vtraque pars armatur, singuli contra singulos qui volunt, & ab omni parte armis teguntur. Mox vtrique hastis veruto præfixo acceptis, impetu concurrunt, & alij alios fortiter vrgent: qui equo alium deiecerit, corolla ornatur. Alterum certamen Torne appellatum sic se habet: Diuiduntur & hic secundum tribus, municipia & curias & simul omnes armantur: deinde duobus principibus fortè delectis, inter se concurrunt. Post certaminis huius finem vtraque pars ducem suum secuta, atque inter cæteros eorum imperator etiam subditi ordinem non deserens, cum honorifica pompa & ordine in suum diuersorium deducunt: vbi ille cuique vini craterem propinans & dexteram porrigens, domum redire iubet.* Hactenus ille. Nostrorum equestrium ludorum, siue hastiludiorum duplex est genus, vnum B quod simpliciter giostram vocant, alterum cognomento à campo aperto: differentia quòd in hoc equites certantes nullo repagulo, vt fit in giostra simpliciter dicta, separentur. In hoc equi, nisi peritè regantur, inuicem possunt offendere, in illo minimè: quare & frequentior eius vsus est. Equites in vtroque ludo non capite tantùm, sed integro insuper aduerso corpore armantur, & equus quoque armatam habet frontem, vt & ipse tutus ab iniuria esse queat; nam licet lanceæ, quibus concurritur, obtusam habeant aciem, & ex fragili parentur materie, nihilominus nonnulli ita ludentes infeliciter cecidere, quod negligenter obturassent cassidem. Celebrantur quotannis, in ipsis potissimùm Bacchanalibus, sæpenumerò animi gratia, inuitantibus se inuicem adolescentibus patritijs; semel autem proposito præmio, quod ferè pretiosus solet esse gladius, nunc aureus torquis, à generoso ac magnanimo viro D. Iulio Franchino, olim equitum prætorianorum Gregorij XIII. præfecto, legato relictus. Hastæ à præfecto magistratus obsignantur, ne vel longitudo vel materies fraudi sit aduersario. Habemus & ludum alium, qui & ipse in Bacchanalibus luditur, in quo equites singulatim certant, in ligneam quandam statuam, tanquam in aduersarium equitem, similiter hastam impellentes. Victori in hoc ludo lances argentei duo cedunt. Victor autem in vtroque hoc hastiludio fit, qui plura vulneris signa intulit. Qui vulnerat frontem, ter C vulnerasse dicitur, qui infra oculos, bis, qui paullò adhuc inferius, semel. Concurritur autem aliquando ter, aliquando quater. Frustra vulnerat, cuius non rumpitur telum. Qui excidit equo, si iuditio præsidum certaminis, penes equitem culpa est, ceu imperitus, victoriæque incompos reijcitur; si verò equus fortuitò eum excusserit, mox rursus ad certamen admittitur. Qui equum aduersarij sui vulnerat, binas imperitiæ suæ notas luit, si vulnus fuerit leue, sin graue, tenetur ad solutionem. Quod modò apud nos certamen ab equitibus præbetur aperto campo, id procul omni dubio à iuuentute Romana, cùm in campo Martio sese ad bellum exercerent, defluxit. Inuenio autem Romanis nominari arma campestria. Etenim Plutarchus scribit Marium iam senem, vt adhuc bello Persico idoneus videretur, cum ipsis iuuenibus in armis campestribus se exercuisse præter decorem, & irrisum fuisse. Meminit & Horatius, dum canit:

Hastiludia Bononiensium.

Arma campestria.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis.

Dicebantur autem arma campestria, propter campi Martij pulchritudinem & situm, quod in eo quàm in alijs locis commodiùs sese armati iuuenes exercere possint, vt ostendit his verbis Strabo: *Maximam partem ornamentorum vrbis habet campus Martius propter locorum natiuam amœnitatem, artis & solertiæ exornationes admittens: campi enim admirabilis magnitudo & curules pariter cursus & alia* D *equestria certamina expedita suppeditat, nec minus tam multis pilam, circulum, palæstram exercitatione tractantibus.* Non ergò in hoc Martio campo equi agebantur tantummodo in gyrum, vt ferè fit tùm ab equisonibus, tùm ab equitare discentibus, sed etiam bellandi ex equis ratio instituebatur. Præter omnia quæ recensuimus ludicra, aliud inuenit Caligula, ante sua tempora nunquam excogitatum, de quo sic Suetonius: *Nouum præterea atque inauditum genus spectaculi excogitauit, Nam Baiarum medium interuallum & Puteolanæ molis trium millium & sexcentorum ferè passuum ponte coniunxit, contractis vndique onerarijs nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superinsectoque aggere terreno ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem vltro citroque commeauit biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignisque quercea corona & securi & cetra & gladio, aureaque chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculoque biiugi famosorum equorum præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum.* Omnium pulcherrima Gothorum equiria, quæ supra glaciem celebrari Olaus Magnus his verbis testatur: Olim apud veteres Gothos mos erat brumali tempore ad finem mensis

Ludicrum à Caligula inuentum.

Li. I. c. II. *Equiria super glaciē.*

mensis Decembris (dum niuibus & frigore lacus, stagna, atq; terræ omnes validissima glacie constringerentur) optimos quosque equos, forma elegantiores, in singulis prouincijs ad edenda publica spectacula colligere: quantum verò ad voluptuosa spectacula attinet: die vigesima sexta Decemb. supra stagna ac flumina congelata, instar speculi micantia, infiniti terrarum incolæ in qualibet prouincia (distinctis licet communitatibus) pro brauio ac gloria in agilioribus equis certaturi congrediuntur. Terminus verò seu meta cursus huiusmodi, longitudinem quatuor aut sex milliarium continet Italicorum. Brauium autem aliquot mensuræ seu modij annonæ seminandæ, & noua vestimenta apponuntur, & denique vt equus metam non attingeus, victori cedat. Verùm hæc spectacula nulli frequentiùs in toto Septentrione super glaciem, quàm apud Ostrogothos & Vestrogothos committuntur. Abundat enim terra eorum vberrimis pascuis pro equitijs ad multa millia in electissimis herbis naturaliter cōuenientibus equis enutriendis licet valdè spatiosis & dispersis campis, & non in vno prato. Hactenus Olaus. Iam verò Romæ non semel equorum certaminibus alia etiã spectacula immiscebantur, & peregrina in primis animantia aliquando populo ibi spectanda exhibebantur, vt rhinoceros, quem primus spectandum præbuit Pompeius, tigres, leones, leopardi, hyænæ, alces, camelopardales, hippopotami, onagri, equi feri. Fiebat etiam vt istiusmodi insolitorum animantium venationes in Circo ederent, & occidēdarent, ad quod genus spectaculorum referendum hoc Claudiani:

Animalia peregrina spectanda data Romæ.

Paneg. 4.

Nec solis his cursus equis assueta quadrigis,
Cingunt arua tigres, subitaq; aspectus arena
Diffundit Libycos aliena valle cruores.

Bestiarij qui.

Ludi ostensionales.

Scribit Suetonius in Augusto capite de spectaculis: *In Circo aurigas cursoresque & confectores ferarum & nonnunquam ex nobilissima iuuentute produxit.* Appellabantur autem confectores à bestijs, quas cogebantur conficere, bestiarij. Sed obiter notandum, quod quemadmodum in Circensibus dabantur feræ, ita etiam seorsim ludi erant ostentionales dicti, qui nisi matutino tempore edebantur, cùm Circenses meridie darentur. Ad quòd allusit Suetonius de Claudio: *bestiarijs, meridianisque adeo delectabatur, vt à prima luce ad spectaculum descenderet:* & sic intelligitur hoc Martialis:

Matutinarum non vltima præda ferarum.

Huiusmodi porrò productionum bestiarum in spectaculum, subinde meminere procedentis imperij authores. Capitolinus de Gordiano: *Feras Libycas vno die centum exhibuit, vrsos vno die mille. Extat sylua eius memorabilis, quæ picta est in domo rostrata Cn. Pompeij, quæ ipsius & patris eius & proaui fuit, quam Philippi temporibus vester fiscus inuasit. In qua pictura etiam nunc continentur cerui palmati ducenti mixtis Britannis, equi feri triginta, oues feræ centum, alces decem, tauri Cypriaci centum, struthiones Mauri miniati trecenti, onagri triginta, apri centum quinquaginta, ibices ducenti, damæ totidem. Hæc omnia populo rapienda concessit die muneris, quod sextum edebat. Fuerunt* (inquit idem Capitolinus) *sub Gordiano Romæ elephanti triginta & duo; quorum ipse duodecim miserat, Alexander decem, alces decem, tigres decem, Leones mansueti sexaginta, leopardi mansueti triginta, belbi, id est, hyenæ decem, hippopotamus, & rhinoceros vnus, archoleontes decem, camelopardali decem, onagri viginti, equi feri quadraginta, & cætera huiusmodi animalia innumera, quæ omnia Philippus ludis secularibus vel dedit vel occidit.* Huc pertinet & ille Fl. Vopisci locus, qui in Probi historia legitur: *Venationem in Circo amplissimam dedit, ita vt populus cuncta diriperet. Genus autem spectaculi fuit tale: Arbores validæ per milites radicibus vulsæ connexis latè longeque trabibus affixæ sunt, terra deinde superiecta, totusque Circus ad syluæ compositus speciem, gratia noui viroris effronduit. Immissi deinde per omnes aditus struthiones mille, mille cerui, mille apri, mille damæ, ibices, oues feræ, & cætera herbatica animalia, quanta vel ali potuerunt, vel inueniri. Immissi deinde populares, rapuit quisque quod voluit. Addidit alia die in amphitheatro vna missione centum iubatos Leones, qui rugitibus suis tonitrua excitabant: qui omnes contificijs interempti sunt, non magnum præbentes spectaculum cum occidebantur: neque enim bestiarum impetus ille, qui esse ab eis egredientibus solet. Occisi sunt præterea multi, qui diripere volebant, sagittis. Editi deinde centum leopardi Libyci, centum deinde Syriaci, centum Leanæ, & vrsi simul ducenti, quarum omnium ferarum magnum magis constat fuisse spectaculum quàm gratum.* Atque hæc de ludis.

DE

A

DE ASINO. Cap. II.

INVISVM nobis vel solo nomine animal est asinus, vtilissimum aliàs, & penè dixerim, non minus equo necessarium. Hic quidem pulchrior, robustior, velocior, ingenij acumine, magnanimitate, alijsque laudatissimis animi dotibus celeberrimus: hic contrà aspectu turpis, viribus corporis multo inferior, animi infamis, tardus, piger, stupidus, stolidus, pusillanimis ab omnibus depingitur, depingeturque à nobis, qui tamen de vtilitate eiusdem dicemus plurima, plurima de laboris, famis, verberumque patientia, de ingenio ac docilitate admirabilia, & à nemine memoriæ prodita, vt non defuerint Hen Cornelio Agrippæ argumenta encomium asini conscribendi, id quod præstitit in postrema parte libri de vanitate scientiarum: minusque miremur prælatos fuisse aliquando hominibus asinos: constat enim asinum aliquando venditum tanti quanti quadringenti homines venditi fuere. Asinum emptum quadringentis nummis à Q. Axio senatore memorat M. Varro, cùm tamen in excidio Hierosolymitano & sub Mauritio Imperatore homines singuli ad singulos nummos subhastati perhibeantur, & certè sub Redagasio Goti singulis aureis publicati sunt: vt Orosius memorat. Meminit huius emptionis etiam Plinius ex eodem Varrone, & *haud scio* (inquit) *an omnium pretio animalium victo: opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maximè progeneratione.* Iamque illud in primis miraculum auget, penè sterile hoc animal cùm sit, modicæque saltem fœcunditatis, incredibili tamen lucro dominis fuisse memoratur. Compertam enim tradunt esse asinam quæ omnium prædiorum fertilitatem superarit: quandoquidem in Celtiberia visum est singulas asinas quadringentis millibus nummorum fuisse enixas, vt apud eumdem Plinium legimus: quamobrem vitio neutiquam vertemus Heliogabalo, perditissimo alioqui imperatori, quòd asinos tanquam magnifica dona populo Romano distribueret.

Asinus cum equo comparatus. — *Asini encomium.* — *Pretium.* — B — *Li. 7. c. 37.* — *Li. 8. c. 34.* — *Lucrum ex asino.*

ÆQVIVOCA. SYNONIMA.

C

Etymologia.

PVLCHERRIMAM asini etymologiam commentus est Bartholomæus cognomento Anglicus, ab à quod est sine, & sinos quod (inquit) est sensus, quasi animal sine sensu. Isidorus verò asinum & asellum dictum profitetur à sedendo quasi assedum, hocque nomen quod equis magis conueniebat, ideo hoc animal sumpsisse, quia priusquam equos caperent, huic præsidere cœperint. Græci ὄνον dicunt παρὰ τὸ ὀνησιν, quòd nostra opera iuuet, quasi iumentum, nisi dicamus à liuido colore sic vocari, à quo ὄνυς & ὀνίσκυς ijdem quoque vocant & asellos Latini, multipedas illas, quas sub vasis & in aquosis humidisque locis stabulantes, à totius corporis specie porculos nostra ætas & gens nuncupat. Sed & asello pisci ab eodem colore nomen esse arbitrantur. Cur verò Hippocrati instrumentum quoddam Chirurgicum, luxatorum curationi accommodum, ὁ ἴσκος dicatur, & ὄνος, alia puto ratio est, Aelius Dionysius ὀνεύειν verbum apud Thucididem exponit mouere & circumagere, & apud eundem Hippocratem ὀνεύεσθαι est τὸ ἐξ ὄνων ἐπιστροφῆς σείειν. Sunt enim ὄνοι funes ductarij ex cannabe, stuppa aut lino, nimirum ad machinas vel ergatas idonei, vel alioqui ad trahendum aliquid. Galenus ὄνυς illic vocari scribit τοὺς ἄξονας & ὀνίσκυς τυς μικρὺς ἄξονας forma diminutiua. Alicubi etiam apud eundem Hippocratem ὄνυ περιαγωγὴ, axis versatio in firmissimo machinamento ponitur: vbi etiam ὄνυς & ὀνίσκυς exponit Galenus, sicuti & hic, ὥστε ἀπὸ τροχιλίης τὰ χαλαίμενα εἶναι ὅπλα, ἢ ἀπὸ ὄνυ, si à trochlea vel ab axe funes laxentur. Est itaque ei ὄνος axis, ex quo funis demittitur ad concussionem. Exponitur & ab Erotiano apud eundem ὄνος ὁ ἄξων, axis, ἴσως διὰ τὸ κυκλικὸν τῆς κινήσεως, fortè ob commotionem in orbem. Ἐπίνητρόν Græcis est id, supra quod fila è colo deducta glomerantur, siue id sit fusus, siue girgillus, sic voco fusum illum, cui ceu axi fila in rotula (molinellam dicimus) colliguntur, Pollux quoque ὄνον vocari scribit: sed & alia tractorij generis machina, quam Latini suculam dicunt, similiter vocari potest: constat ex tereti ligno duobus aut pluribus vectibus treiecto, vtrimque æquè extantibus longitudine, quæ dum versantur, funis ductarius circa eas obuoluitur. Galli teste Budæo turnum vocant. Istiusmodi machina victores, id est cuparij vina ex hypogæis subuehunt, vel in ea demittunt. Gesnerus interpretatur

Li. 18. c. 7. — *Etymologia.* — *Lib. 12.* — *Ὄνος.* — *Instrumentū chirurgicum.* — D — *Epinetrū.* — *Lib. 7.* — *Sucula.*

pretatur Germanicè ein haſpel, quo nomine Belgæ intelligunt diuerſiſſimum quidem muliebre E
inſtrumẽtum, ſed quo tamen fila ſua ex fuſo recolligunt. A Germanica ea voce detorta eſt naſpa
noſtris vſitatum mulierculis inſtrumentum ſuculæ non abſimile. Eſt & ergata machina tractoria,
Arganus. ſed hoc à ſucula differens, quòd axis eſt rectus. Vectibus etiam vt ſucula verſatur, non id quidem
brachiorum ductu, ſed obnitentibus & ambientibus vectiarijs. Gulielmus Philander Italis arga-
num vocari ſcribit. Eſt præterea ὄνος eodem Polluce teſte vnitas in cubis, vel teſſeris (vt canit
Midas. in talis) quæ etiam cubus dicebatur eodem nomine quo integra ipſa teſſera: & eo ſenſu creditur
accipi in prouerbio, ἢ τρεῖς ἓξ, ἢ τρεῖς κύβοι, hoc eſt, *vel maxima, vel minima ſumma*. Miretur
autem non immeritò aliquis per iocum in ijſdem Midam, cui auriculæ aſininæ, feliciſſimum fuiſ-
ſe iactum, cùm ὄνος ſiue aſinus ipſe fuerit infeliciſſimus. Eſt & vaſis genus ὄνος Ariſtotelicis inter
Mola inferior. exempla homonymiæ. Quærendum an ſic à figura dictum, vt orcham volunt à bella marina. Ad-
hæc ονίσκος Varino, ſerra eſt fabrilis. Apud Pollucem inter alia ſignificata ὄνου, etiam legimus in-
Lib. 1. de expe. Cyri. feriorem dici molam à tarditate ceſſationeve, quæ aſino propria eſt, appellatam. In qua ſignifica-
tione vſurpauit quoque alicubi Xenophon, populos quoſdam memorans, qui non alia victitant
induſtria vel arte quàm fodiendis τοῖς ὄνοις, hoc eſt lapidibus ijs, qui ad ὄνους fabricandos idonei
ſunt. Et in ſacris noſtrorum literis, vbi vulgata interpretatio habet, opus eſſe, vt mola aſinaria F
ſuſpendatur à collo, ὄνῳ tantùm apud Græcos legi Pierius Valerianus ait. Apud Matthæum ta-
Cap. 22. men, vbi dicitur: *Qui offenderit vnum de puſillis iſtis qui in me credunt, præſtiterit ei ſuſpendi mo-*
lam aſinariam à collo eius, ac demergi in profundum maris: Græcè eſt μύλος ὀνικὸς, id eſt mola
aſinaria, ſed idem eſt, & Latini aſinum eundem lapidem dicunt, vt ex Catullo diſcimus, cùm
ſuper Aemilio quodam impuriſſimo dicit,

Et non priſtino traditu, atque aſino?

vbi quidam eruditųli legunt atque aſinus, qui & ipſe molam priſtinumque circumagit. Reperitur
Axilla aſinadicta. verò etiam aſella pro parte corporis, ala ſcilicet aut axilla, vnde illud in ſacris: Abſcondit piger
manum ſub aſella: ſic à qualo quaſillum dicimus. Sunt denique aſini (ὄνοι) dictæ duæ ſtellæ in
Prouer. 19. & 26. ſigno cancri paruæ, vnde Plinius aſellos vocat. Nubecula inter eas exiguum ſpatium obtinet,
quod præſepe vocatur. De ijs plura in fabuloſis. Nunc ſi quæ ſunt alia ſynonima, proſequemur.
Lib. 18. Vt ab aſina aſella, ab aſino aſellus diminutiua ſunt apud Latinos, ita ab ὄνος, ὀνάριον, ὀνίδιον &
Stellæ aſini ὀνίσκος apud Græcos. Cyrenenſes aſinum βρικὸν vocitant, vt Heſychius teſtatur, & alias barba-
Βρικος. rum etiam exponit: apparet autem ab improbitate ſic vocari. Sunt enim eidem βρικοὶ quoque
πονηροὶ, id eſt, mali aut improbi, vt hinc fortaſſis nos vulgò bricones dicamus ſummæ improbi- G
tatis homines, qui vſum vxorum ſuarum ſpontè, voluntarièq; alijs concedunt, quamuis capros,
quorum illud proprium eſſe fertur, briccos ſiue bricones vulgò nuncupemus. Βύπαλον Suidas
interpretatur ὄνον, in hoc loco Ariſtophanis: εἰ νὴ Δία τις τὰς γνάθους τούτων δὶς ἢ τρὶς ἔκοψεν ὥσπερ
Βυπαλος. βύπαλον, φωνὴν ἂν οὐκ εἶχον. Cui loco ſubiungit & hunc Hipponactis, λάβετε μου θοἰμάτιον,
κόψω βουπάλου τὸν ὀφθαλμόν. Poſſis bouis modo ſtupidum etiam interpretari, vt βάρβαρον:
alias βούπαλος ſignificare videtur magnum luctatorem; quamuis Heſychius βούπαλον generaliùs
exponat μέγα, id eſt, magnum. Βρωμήεις id eſt ruditor pro aſino quidem ſimpliciter vſurpatur
à Nicandro, ſed epitheton potius, quàm ſynonimum eſt: ſicut & μεγάμυκος à nimia vocis ab-
ſurditate, quaſi grande rudens. Qui equas ſuxerint, hippothelas vocari in equi hiſtoria dictum
eſt. Γρωθώνη eidem Heſychio eſt σαπρὰ γραῦς, vetula emarcida: ſed addit à quibuſdam expo-
ni παλαιὰν ὄνον, id eſt, vetulam aſinam. Κανθὶς Heſychio eſt ὀνίσκη id eſt, aſella, & ὄνος. Κανθων
verò Suidæ & Euſtathio aſinus: ſic Anthologiæ epigram. Νῦν Λιβυκοὺς κάνθωνας ὀχούμενος, εἶ τ'
Canthos. ἀποτίπτων; Et rurſus: Ἦ ῥα καὶ κάνθωσι τύχη χαλεπή τε καὶ ἐσθλή. vbi tamen per κάνθω-
νας videntur generaliter ſignificari iumenta, vt dicat iumenta non minus obnoxia eſſe fortunæ
ſecundæ & aduerſæ quàm homines. Hinc cantharo ſcarabæo nomen, qui ex aſini fimo ſobolem H
ſibi parat: Hermolaus Canthones vocari ait à clitellis, quas (inquit) canthelia vocant: ſed &
κανθήλιον ὄνον, & κανθήλιον ſine adiectione aſinum prægrandem exponunt, & ſimpliciter aſinum.
Suidas poſtquam dixiſſet κανθήλιον eſſe ὄνον μέγαν, id eſt aſinum magnum, adducit hunc locum
7. de expe. Xenophontis vbi de Phœnicibus loquitur, οἱ δὴ πιεζόμενοι ἀπὸ βάρους ἄνω κυλινδοῦνται, ὥσπερ
ὄνοι κανθήλιοι. Male autem & à Scholiaſte Ariſtophanis affertur in Veſpis, exponendo κανθή-
λιοις à nominatiuo κανθήλια, quæ ſunt clitellæ, qui etiam error in vulgatis lexicis retinerur, in
quibus tamen annotatur, κανθήλια etiam eſſe onera aſinorum. Locus Ariſtophanis eſt· Μὰ τὸν
Δί' οὐ δῆτ' ἀλλ' ἀποδόσθαι βούλομαι Τὸν ὄνον ἄγων αὐτοῖσι τοῖς κανθηλίοις. Dici verò κανθήλιον
ſine additione aſinum manifeſto liquet ex hoc Luciani: οὐδὲ δεῖ τινος ἀποδύσοντος τὴν λεοντῆν,
ὡς φανερὸς γένοιο κανθήλιος ὤν. Κίλλα aſina eſt, & talus quoque; Κίλλος teſte Heſychio ὄνος &
Cilla. τέττιξ πρώϊνος à Cyprijs dicitur, id eſt cicada matura. Sed & κιλλὸς eidem eſt εἶδος τριχώματος
φαιοῦ, & Pollux ait κίλλιον ἐσθῆτος χρῶμα eſſe: Doribuſque κίλλον vocari τὸν ὄνον, indicans κιλ-

λιον

A λιον χρῶμα dici τὸ φαῖον, fuſcum ab aſini colore, qui talis eſt. Κλητῆρες vocantur miniſtri publici, quorum munus eſt, homines vocare ad iudicia, item teſtes qui citantur: Ariſtophanes verò alicubi in Veſpis his verbis: Ὡς ἐμοὶ γ' ἰνδάλλεται Ὁ μοίσταλτος κλητῆρας εἶναι πωλίῳ, κλητῆρος dixit παρ' ὑπόνοιαν ἀντὶ τοῦ ὄνου ἢ ἡμιόνου. Et alibi in eadem comœdia: Ἔοικας ὦ πρεσβῦτα προσπλεῖν τρυγὶ Κλητῆρι τ' εἰς ἀχυρῶνας ἀποδιδράσκοντι, κλητῆρι dixit pro aſino. Eſt autem ſcomma in ſenem φιλοδικαστήν. Κανθύλιος Varinus, vt citat Geſnerus, aſinos interpretatur: ita & Heſychius: quæ vox ad κανθήλιος videtur accedere. Λέπαργος ab interprete Nicandri exponitur ὄνος παρὰ τὸ τὴν λαγόνα ἔχειν λευκήν. Euſtathio verò λέπαργος eſt bos λαπάρας habens λευκάς, ſiue albas. Vterque puto ilia intelligit, ſiue lateris cauitatem laxiorem, quæ in hiſce animantibus albicant. Μίμνων ab Heſychio exponitur ὄνος, & μεμνόνεια τὰ ὄνεια κρέα, aſininæ carnes, qua ſignificatione etiam legimus μεσχόνια. Alioqui μέμνονες ſunt aues apud Aelianum & Oppianum, quæ Plinio ſunt Memnonides. Varinus haud ſcio quàm rectè ſcribit μέμνον. Μονιὸς ſiue μόνιος idem quod μοναστικός, & μονήρης, ſolitarius, ſoliuagus, ſolitudines captans: peculiariter accipitur pro porco agreſti qui ſolitarius paſcitur. Suidæ enim μονιὸς eſt ἄγριος ὗ μεμονωμένος, & Heſychio ὗς ἄγριος ἡ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος. Sic accipitur in fabulis Aeſopi, μόνιος ἄγριος ἐπί τινος ἑστὼς δένδρου, τοὺς ὀδόντας ἔθηγεν. Aliàs etiam Suidas Lupum ſolitarium interpretatur. Cyrillus in expo-
B ſitione Oſeæ prophetæ (vt annotat Heſychius) μόνιον dicit vocari ὄνον, id eſt aſinum, ὄναγρον fortaſſis intelligens. Μυχλὸν Heſychius exponit hominem ocioſum: item libidinoſum, ſalacem, incontinentem. Phocenſes ita quoq; vocant aſinum, non tamen quemlibet, ſed τὸν ἐπὶ ὀχείαν πεμπόμενον, quem Latinè admiſſarium dicimus, qui item κήλων vocatur. Ὀκρίβας nonnullis eſt ἄγριος κριός, aries ſylueſtris, forſan inquit author theſauri linguæ Græcæ, παρὰ τὸ τὰς ἄκριας βαίνειν: alijs κλίμαξ, id eſt, ſcala, qua videlicet vtimur ad conſcendenda loca prærupta & edita. Suidas & agreſtem interpretatur arietem, & aſinum: ſed propriè eſt pulpitum ſiue ſuggeſtum, è quo aliquid recitatur. Ογκιστὴς appellatur à ruditu in epigrammatibus quaſi ruditor. Πελίας ab Etymologo effertur pro aſino ſubnigro ſeu fuſco, qui color πελιός, ſiue πέλειος appellatur, aliàs πελιάς nomen eſt proprium. Heſychius quoſdam τέρυας ἵππους exponere ait τοὺς ἀσθενεῖς, imbecilles, vt qui laboribus aut morbis exhauſti ſunt: itidemque τερύνη eidem eſt ὁ τετριμμένος ὄνος, vel etiam ὁ τετριμμένος καὶ δυσαπάλλακτος γέρων. Rurſum τέρυας ἵππους vocari ſcribit, ὅσοι ἀδδηφάγοι εἰσὶν, qui voraces ſunt. τερὺ autem non ſolùm exponit ἀσθενὴς, inualidum, imbecille, verùm etiam λεπτὸν, tenue, ſubtile. Φορονεὺς Varino aſinus exponitur regius. Hebræis aſinus Cha-
C mor vocatur, interpres Græcus ferè ὑποζύγιον reddidit: quæ Hebræorum dictio ſi inuertatur, fit, inquiunt periti, rechem mutatis punctis, vt mos eſt eorum, & tunc ſignificat pietatem & clementiam. Atonot verò in multitudinis numero poſitum ſignificat aſinas, quamuis Septuaginta ἡμιόνους, id eſt, mulos vertant, & Hieronymus aſinos maſculino genere. A poſterioribus Iudæis pro aſino ponuntur tria hæc vocabula, gaiedor, tartak & caar, quod nouiſſimum nomen accedit ad Perſarum care. Eſt & ait Hebræis aſini pullus ſiue aſellus, Geneſios cap. 32. vbi traductio Chaldaica habet illi, Perſica borach ha, Arabica atan: ſeptuaginta ſimpliciter πώλους vertunt: & Iudicum 10. quidam etiam pullos equorum exponũt. Apud nos nomen Latinum retinuit, Hiſpani aſno, Galli aſne, Germani cùm ſuperiores, tum inferiores eſel dicunt, Illyrij oſel, Angli an aſſe.

Cleteres. *Cothilus.* *Lepargus.* *Memnon.* *Monios.* *Mychlos.* *Celos.* *Ocribas.* *Onciſtis.* *Pelias.* *Phoroneus.* *Chamor.* *Atonot.* *Care.* *Air.*

GENVS. DIFFERENTIÆ.
Deſcriptio. Electio.

ASINVS tenuioris fortunæ hominibus magis & agricolis quàm opulentioribus ſeruiens, ideoq; nulli non notum animal ijs in locis quæ propter aeris clementiam, (nam frigoris admodum eſt impatiens, vt modò patebit) incolit, nulla deſcriptione indiget. Ab albo iliorum colore λέπαργον vocari dixi, ſed & albas ius vocant auriculas. Perſius:

Nec minus auriculas imitata eſt mobilis albas. *Auricula.*

Ita & Ouidius.

—— Nec Delius aures
Humanam ſtolidas patitur retinere figuram,
Sed trahit in ſpatium villiſque albentibus implet
Inſtabileſque illas facit, & dat poſſe moueri,
Cætera ſunt hominis, partem damnatur in vnam,
Induiturque aures lentè gradientis aſelli.

Sunt

Sunt autem aures pro totius portione longiſſimæ, & latæ, cuius rei mox rationem adferemus. E
Labia. Labia etiam habet craſſa, teſte Ariſtotele in Phyſiognomonicis, vbi & caput ei tribuit paruum,
Caput. quod tamen magnum rectiùs fortaſſis dicitur. Tum mas, tum fæmina trigeſimo menſe dentes
Plin. l. 11. amittit priores, ſecundos autem ſexto menſe: quòd ſi non prius peperere, quàm decidant poſtre-
cap. 37. mi, ſterilitas certa: Senectus intelligitur, dentium brochitate, ſuperciliorum canitie, & circa eas
Dentes. lacunis, cum ferè ſexdecim annorum exiſtimantur. In collo & pedibus nigræ quædam ſunt lineæ,
Senectutis quas Heſychius μύκλας ſiue μύκλως vocari tradit, & Etymologus μύκλον ait eſſe rugas & plicas
inditia. in aſinorum collis, quibus nimirum pellis rugatur & veluti duplicatur. In tergoris exordio crucis
Tergus. gerit effigiem, quo loco, vel etiam in tergore difficilius onera quàm iuxta renes ſuſtinet, propter-
Lib. 22. tra. ea quòd illic quàm hic oſſa minus robuſta ſint, vt Albertus aſſerit. Pilus corporis duriuſculus &
2. c. 1. lanificio ineptus, vnde aduerbium: *ab aſino lanam*: caudæ minus quàm in equo ſetoſus, vnde item
Pili. vulgò *aſini caudam* dici ſolet, *non facere cribrum*. Membri genitalis magnitudine præ cæteris qua-
Penis. drupedibus quàm ſit famoſus, ſuo loco patebit; cur verò id ei natura conceſſerit, aliàs etiam ra-
Coryne. tio reddetur. Nicander id in Alexipharmacis à ſimilitudine κορύνην nuncupauit, quæ propriè eſt
Cor. ῥάβδος κεφαλωτή, dicta παρὰ τὴν κάραν, vt inquit Euſtathius, id eſt, virga capitata ſiue clauæ.
Sanguis. Cor ei pro portione maximum, vt omnibus timidis, aut propter metū maleficis, vt ait Plinius: qui F
& ſanguinem craſſiſſimum ei aſcribit, pinguiſſimum puto intelligens, nā & ei tribuit pinguiſſimū,
Cutis. homini verò tenuiſſimum: alij aſino & tauro inter ea, quæ animal generant, craſſiſſimum & ni-
L. 18. c. 23 gerrimum eſſe profitentur. Cutis ei duriſſima, vt vix etiam fuſtim ſentiat, ac inſuper ſolidiſſima,
vt in vſu patebit. In Myſia aſinos perrarò reperiri tradit Cælius, quibus recta ſunt ilia, vnde nato
adagio, vt ὀσφὺν κατηγὼς, ἤγουν κατεαγὼς, id eſt *ile fractum habens*, dicatur ex Myſia aſellus. Sed
Cap. 19. & varij dantur. Aſſyriorum enim rex referente Pontano in libro de magnificentia, inter alia mu-
Aſini varij nera, camelum, pardalim & aſinum ad Ferdinandum Neapolitan. regem miſit, quem ex vlti-
Vbi parui. mis Orientis partibus adduxerat: ad quem ſpectandum remotiſſimis è locis multi venere, quod
eſſet miraculoſo pilo, virgatum corpus oſtendens, diuerſicoloribus ac paribus lineis. In Illyria,
Thracia & Epiro aſini parui ſunt, cùm cæteras quadrupedes Epirotica terra magnas ferat. Et
Cteſias tradit, aſinos & boues Pygmæorum ad arietum noſtrorum magnitudinem accedere;
Vbi magni. equos item & mulos cæteraque veterina arietes magnitudine non ſuperare: Antron contrà Theſ-
ſaliæ vrbs magnos habebat aſinos, de quibus inter prouerbia. Apud Afros paſtorales reperiuntur
To. 1. in aſini qui nunquam bibunt, vt prodidit Herodotus in quarto. Origines author eſt quod nunc
Iob. equi & muli perficiunt, hoc nihilominus aſinos adimpleuiſſe, tales præſertim, quales (inquit) G
Veloces vbi ſunt in regione Arabiæ & Palæſtinorum, qui veloces ſunt, ſimiliter vt equi. Et apud Euphratem
Xenophon de Cyri minoris expeditione inuentos ait aſinos, qui equos curſu facilè ſuperarent.
Nam cùm ad eos equites proximè acceſſiſſent, curſum illi arripiebant, cumq; longius prouecti eſ-
Exer. 217. ſent, interim reſtitabant, atque ita ſæpius iterata fuga equites fallebant, cæterùm hi feros intelli-
1. gunt. Mirùm verò quod tradit Scaliger, in Aegypto eam eſſe aſinorum tollutariorum patientiam
tum velocitatem, vt quadraginta millia paſſuum diei vnius opera expediant, ſine vlla noxa. De
Li. 16. c. 9. feris, & cornutis dicam priuatim. Aelianus autem in India cùm dicit equorum ferorum & aſino-
rum ſimiliter greges eſſe, cornutoſne an vulgares aſinos intelligat, dubitari ab aliquibus video.
Aſinus admiſſarius mulorū procreationi deſtinandus, qualis eſſe debeat, in muli hiſtoria dicemus,
boni tamen & inter alios eligendi notas hic minimè prætermiſeri. Ab aſpectu non aliter (inquiunt
Geoponici) probari debet, quàm vt ſit ampliſſimi corporis, ceruice valida, robuſtis ac latis coſtis,
pectore muſculoſo & vaſto, feminibus lacertoſis, cruribus compactis, coloris nigri, vel maculoſi,
aut etiam rubei, ſecundum Palladium.

H

LOCVS. CIBVS. POTVS.

Li. 7. Geor. STRABO Nomades ſcribit carere aſinis propter regionis frigus. Eſt enim (inquit) frigo-
ris impatiens beſtia. Quamobrem eoſdem non alunt Britanni, Dani, Sueti, Poloni, Hol-
landi, finitimique Septentrionales populi alij. De Scythis idem etiam referemus poſtea.
Frigiditatis noxæ. Cùm itaque animal ſit natura frigidum, eneruatur, & infœcundum fit, atque exile, præcipuè quod
hominibus ſeruire cogitur. Cerebrum enim maximè his locis afficitur. Etſi verò aſinus natura
frigidus frigida loca non tolerat, non propterea aſſerendū eſt, cæteris animantibus id commune
eſſe: nam & in frigidis animalia quædam frigida propter ſimilitudinem atque cognationem col-
locata ſunt à natura: ſicut & calida quædam in calidis: & contrà calida quædam in frigidis, frigi-
da quædam dedit in calidis ob temperationem, id quod de aſino etiam verum eſt. Arcadici in

A Græcia nobilitati, in Italia Reatini, vt Varro scripsit, vsque eò vt sua memoria asinus venierit sestertijs millibus sexaginta. Et aliàs, *optimum* (inquit) *est Reatinum seminium, vbi tricenis ac quadragenis millibus HS. admissarij aliquot venierunt*: Strabo de Megalopoli Arcadiæ loquens, fertilia illic pecori pascua esse tradit, præsertim equis atque asinis equarum suppositoribus. Celebrat hos asinos Plautus in Asinaria: *Meministis* asinos (inquit) *Arcadicos mercatori Pelleo nostrum vendere Atriensem*. Isidorus asinos Arcadicos dictos ait, quòd ab Arcadia primùm vecti sint magni & alti, id quod & Varro & Plinius testantur. Indeque dicit Persius; *Arcadiæ pecuaria rudere credas*. An & Cappadocia pulchros, magnosque olim daret asinos, ex Apuleo quis affirmare posset, qui videlicet in octauo de asino aureo hæc verba scripta reliquit. *Is nimio præstinandi studio præconem rogat, cuiatis essem: at ille Cappadocium me & satis forticulum denuntiat*: cæterùm Io. Baptista Pius noster ciuis in suis pereruditis annotamentis eam sententiam referendam esse censet ad nobilitatem equorum, quibus Cappadoces abundauerunt, vt in eorum historia abundè ostendimus, vt cynædus ille semicanus & cincinnatus auctionabundus asinum hyperbolicè dicat non solùm esse bonum asinum, sed & generositatis equos æquiparantis: refellitque eos, qui referrent ad vulgare prouerbium, quo cauillantes cùm aliquem dolosum & veteratorem, imo deterrimum

Vbi meliores. *Li.9.Geog.* *Asini Arcadici.* *Lib.12.* *Equi Cappadoces.*

B significare volumus, illum Cappadocium esse dicimus, quoniam prouerbium Græcum sit, τρία κάππα κάκιστα, id est, tria C. pessima, de Cilice, Cappadoce & Cretensi. Refutat inquam hanc interpretationem, quoniam si per Cappadocem nuncuparet se vitiosum & deterimum, absterreret potiùs emptorem quàm inuitaret: quamobrem iocus (inquit) in hanc sententiam trahi non potest. Temerarius enim non est, sed furiosus & prorsus extra mentem, qui venui subijciens iumentum, id emptori calcitrosum profert & vitiosum, cùm potiùs vendendi cupidus ludat colludo, iocetur eo ioco, qui futurus sit sibi non dispendio, sed vtilitati. Apud Antronios quoq; permagnos & ignauos asinos nasci suprà diximus. In octauo Persiæ regno Timochiam dicto asini sunt teste Paulo Veneto pulcherrimi & optimi, vt etiam vnus vendatur pro triginta auri ponderibus. Nunc de pabulo dicamus. Perexiguæ in alendo hoc iumento impensæ fiunt: nam & *eo rure quod pascuo caret, contineri potest*, inquit Columella, *exiguo & qualicumq. pabulo contentus. Quippe vel folijs spinisque, vel perticis salignis alitur, vel obiecto fasce sarmentorum. Paleis verò quibus ferè omnes regiones abundant, gliscit*. Varro quoque Q. Hortensium cùm dixisset, maiorem sibi curam habere ne eius esurient mulli in piscinis, quàm ipse haberet, ne sui in Rosea esurirent asini, rationem reddit, quòd ipse vno seruo, ordeo, non multa aqua domestica suos multum mos aleret asinos:

Antronij asini. *Cibus.*

C & aliàs commodè ali asinos scribit farre & furfuribus hordeaceis. Nostri quoque asinarij fessos, laboribusque exanthlatos lautissimè eos alturi, triticeos furfures exhibent, alij ferè nihil offerunt, sed per vias & macerias eos educunt, vt ipsi sibi pabulum sumant, ex obuijs & vilioribus plātis, vnde apud Germanos extare prouerbium Gesnerus asserit, carduos asino acetarij loco esse, cui conuenit, similes habent labra lactucas. Acutè itaque ac eleganter Tzetzes maximum vrbis excidium indicaturus, ait vereri se, ne asinus eam depascat, qui videlicet spinis ferè & sentibus, similibusque abiectis vescitur, quæ in ruderibus, domorumque ruinis copiosè nasci solent. Quid itaque dicemus de asinis Christiani Moguntini Archiepiscopi & Frederici Imp. primi cōtra Alexandrū tertiū pontificē ducis, in quos scribit Crantzius vulgò dici tantas fuisse factas impensas, quantæ in potentissimi imperatoris familiā alendā impendi possent? stolidum videlicet stolidissimi viri in stolidum & contemptissimum ridiculosissimūq; animal factum. Ferulæ eis gratissimæ sunt in pabulo, non siue insigni aliqua prærogatiua, cùm sint cæteris iumentis præsentaneo veneno. Ficus etiam inter cæteros fructus amare videtur: super quarum esu, & Philemonis poetæ comici interitu admirando lepidam & scitu non indignam ex Luciano historiā & aliorū commentarijs recitat Petrus Crinitus. Philemon cùm ætate iam edita prouectior esset, eique ficus in ci-

Li.6.Saxo. *Ferulis vescitur.* *Philemonis mors.*

D bum paratæ in conspectu forent, asello eas comedente puerum vocauit, vt asinum abigeret. Sed is tardiùs cùm superuenisset, & comestas omnes videret, vrbanissimè inquit: Et nunc da merum asello, quo audito cœpit adeo poeta Philemon risu & cachino diffluere, vt ex eo ibidem statim perierit. Laërtius verò id de Chrysippo tradi ait his verbis: *Sunt qui dicant Chrysippum risu effusum expirasse. Nam cùm asinus manducaret ficus, anculæ dixisse, vinum asino sorbendum daret, nimioque risu occupatum exhalasse animam*. Illud quoque silentio nequaquam inuoluam, quod Plutarchus tacitum noluit: asinos & equos linqui animo qui ficus dorsuarij comportarint: sed maiore dignum miraculo remedium, quo & ipsis & hominibus quoque succurritur. Exanimata ferè iumenta, extinctosque penè deliquio virium homines obiectus panis reuocat, namque si pauxillum huius vorauerint, protinus cibo sese recolligētes roborantur & pristinum iter prosequuntur. Nec secus in hominibus euenisse idem prodidit Plutarchus. *Brutum* (inquit) *per altas niues in Apolloniam proficiscentem, cùm animus defecisset, panis ab hoste muros vrbis aefendente proiectus, ex-*

Ficus.

tempore recreauit. Nonnulla etiam de paſtu aſinorum diximus in equo, necnon etiam de potu. E
Aiunt aquæ potu pingueſcere, & ex cibo eò magis proficere, quò plus biberint.

NATVRA. MORES. INGENIVM.
Senſus. Libido.

ASINVM ab aqua ſibi cauere ex eo diſcimus, quòd cùm per ignes ad fœtus tendat, ſi riuus minimus interſit, horret, ita vt pedes omnino caueat tingere vt Plinius ſcribit, additque non niſi aſſuetos potare fontes, qui ſunt in pecuarijs, atque ita vt ſicco tramite ad potum eat: nec pontes tranſire per raritatem eorum tranſlucentibus fluuijs (vbi pro eorũ aliàs legitur plancarum, quam lectionem probat Geſnerus, alioſque improbat, qui placarum legunt, ac Hermolaum quoque, qui phalangarum legere maluit. Plancas vocant Belgæ aſſeres, ex quibus lignei pontes fieri ſolent: & non alios puto Varro intelligere potuit, cùm per lapideos pontes minimè transluceant.) Mirumque dictu, ſitiunt; & ſi immutentur aquæ, vt bibant, cogendi exonerandiue ſunt. Abſyrtus author eſt, equos cùm ſuſpicantur vel metuunt aliquid, manifeſtum eſſe; ſic vt inſidens cauere ſibi queat: aſininum verò pecus & bigenerum (vt ſunt muli) rerum conſpectu conſternabile, nouitatiſque verens in diſcrimen adferre. Rictu labeiſque late diductis, dentibuſq; deformiter denudatis irridere videntur, quare etiam irriſionis ſunt ſymbolum. Mingunt, vbi prius alius minxerit, aut ſuper fimum, quoniam odoris acrimonia eos natura ſegnes extimulare ſolet. F
Lib. 10. de Subtil. Eſt autem vrina aſinabus quàm aſinis tenuior. Purgantur menſibus amplius quidem quàm oues, ſed multò ex proportione minus. Spinoſis ſeſe plantis affricant libentiſſimè, vnde ononidi nomen
Cur bibentes os parũ mergant. inditum. Cùm bibunt, parcè admodum mergunt os, vt in equo diximus, Cardanus cauſam in eundem ab aqua timorem reijcit, inquiens id contingere propter vmbram auriũ, quam prægrandem (inquit) in aqua videntes timent, ne aures madeſcant aqua, & ne vmbra aurium oculos feriat. Eſſe enim animal hoc natura ſiccum, & ob id aquæ non amicum. Largita autem illi eſt natu-
Auditus. re aurium prolixitatem, vt audiret à longè commodiùs. Auditus autem acrimonia tanta eſt, vt præter ſolos mures cæteris animantibus eo præſtare dicatur: ita enim interpres Ariſtophanis in Pluto, quiſquis is eſt, ſcribit: ἢ ἐπεὶ ὄνος μᾶλλον τῶν ἄλλων ζώων ὀξύει πλὴν μυός. Hinc Apu- G
leianus aſinus de ſe ait: *Recreabar quod auribus grandiſsimis præditus cuncta longulè etiam diſsita*
Lib. 18. 6. *ſentiebam*. Hinc & nos (inquit Cœlius Rhodoginus) auditione præcipuè intentum aſini, aures habere dictitamus. Cæterùm miretur meritò alioquis, cùm natura auriculas lõgiores illis dederit
Iudicium. animantibus, quas auditu præcellere oportebat, & ſonos promptiſſimè apprehendere, cur non eãdẽ ſonos argutiores diſcerneant: ceruus enim diſcernit & afficitur: aſinus non itẽ. An non tã ad cognitionẽ & voluptatem aurita ſunt animalia quædã, quàm ad corporis incolumitatẽ tuendã? præſertim cùm timida ea omnia ſint: proinde bardum quẽlibet, ſtupidumq; & qui ea quæ audit, non diſcernit, non intelligit, etſi intelligere videatur, aſino aſſimilabant, vt ex Suidæ docemur hac parœmia: πῶς γὰρ ἂν γένοιτο πάντα ἐγνωκέναι καὶ πρὸ τοῦ καληθῆναι αὐτῷ, κἂν ὦτα μεγάλα ἔχῃ καθάπερ ὄνος. Galenus in libro de optimo docendi genere, neminem ait permiſſurũ aſinos iudicare,
Midæ pœna. quia omnino mente carent. Huius iudicij ſtultitiæ, non immemor Ouidius, Midam, quod ſententia ſua ruſticam Panos cantilenam diuinæ Apollinis modelationi præferendam iudicauerat, ea pœna multatum à Deo finxit, vt quæ iuditio peccauerant humanæ aures, in aſini auriculas demutarentur. Plutarchus quoque Scytharum quendam regem propter iniquum de ſono iudicium, aſino aſſimilauit in ſecunda oratione de fortitudine Alexandri. *Scytharum rex* (inquit) *captiuum* H
Rex aſino aſſimilatus. *adeptus Iſmeriam tibicinem, iuſsit inter pocula canere, cumque cantum eius reliqui plauſu atque admiratione proſequerentur, iurauit ſe ſuauiùs audire hinnitum equi, adeo proculis aures ſuas à Muſis abduxerat, animumque in præſepibus habebat, non equos ſed aſinos, qui audiret dignum*, hoc eſt, vt ego interpretor, animantes abſurdiſſimæ vocis omniſque expertes iudicij, & à muſica alieniſſimas. Dicebat enim Pythagoræi, ſolum aſinum de omnibus animalibus ad harmoniam non eſſe factum, proindeque abſurdam beſtiam nullo ſenſu ad Lyræ ſonum affici, vt Aelianus refert. Inde
L. 10 c. 28. autem eſt quod Dion Chryſoſtomus metuere ſe ſcribit, ne etiam ſibi contingat, quod aiunt Ae-
Orat. 32. gyptiorum cuidam valdè antiquorum muſicorum accidiſſe, cui aliquando Genius in ſomnis præ-
In aſini aures canere quid. dixerat, fortè aliquando vt in aſini aures caneret: at ille futurum tempus cùm non attenderet, ſomnium illi curæ non erat, donec tandem tyrannus Syriæ Memphim veniret, cumque cum alijs Aegyptijs admirantibus, accerſeret. Tunc enim omni alacritate ſpecimen artis & accuratius mul-

tò cum

A tò cum exhiberet: ille verò (quia mufices erat ignarus) iuberet eum definere, ignominia afficiens; somnij illius recordatus, hoc ergò est (inquit) in asini aures canere. Huc referendum illud Persij: *Auriculas asini quis non habet?* Quo loco Ioann. Baptist. Plautius hoc adiecit scholium: Romæ qui iudicio recto & incorrupto sit præditus, inuenies neminem: in Romanos dictum, qui non inspecta sententiarum grauitate & non medullitùs verborum pondere, in poematibus considerato, oratione lenocinanti & suauitate quadam fucata aures auditorum demulcenti capti falsum iudicium & iniustum inter poetas discrimen afferebant. Ad quod, vt sic audeam præter aliorum sententiam hunc locum interpretari, faciunt verba Fulgentij ex tertio mythologiæ, quæ sunt. Mida enim Græcè quasi μηδὲν ἴδων dicitur, quod nos latinè nihil sciens dicimus. Ideo etiam asininis auribus dicetur, quia omnis discernendi ignarus nihil differt ab asino. Notus item apologus de asino cuculi inconcinnum sonum, modulationi atque harmoniæ Luscinìæ præferente, quem apologum modò ex Achille Bocchio recitabimus. De hac asini stultitia & stupiditate plena sunt omnium monumenta. Diuina in primis scriptura, vt tradit D. Chrysostomus, Homilia duodecima in caput secundum Genesios, quæ ab irrationalibus & feris agnominationes his qui ratione insigniti sunt, imponit, interdum asinos vocat ob stupiditatem & tarditatem: *Sat. 1. Persius explicatus.* *Stupiditas.*

B Græci verò Anthronium asinum qui prægrandi quidem corporis mole sunt, (quales asinos Anthron Tissessaliæ dabat) cæterùm ingenio stupido tardoque. In eodem sensu Plautius à Iuuenale hominem, qui ad asinos proximè accedit, volente indicare, dictum esse,

Nil salit Arcadico iuueni.

scribit in commentis suis in Persium, sicq; se Nicolao & Camillo de Aldrouanda inter patritias Bononiæ domos vt ipse ait, nobilissima, iuuenibus moribus & doctrina præstantissimis, vt aliquid curiosius inuestigando non protritũ, nec ab alijs traditum, ex literarum penetralibus erueret, interpretatum fuisse, Arcadico iuueni, id est pingui, obtuso & ignauo: quoniam Arcades illi proselini, hoc est, ante lunam procreati cum Phrygibus stulti habiti sunt & rudes: vnde Aristophanes in nebulis beccеselinum appellat antiquissimum & per hoc stultissimum ὦ πῶς; ὦ μωρέ σου καὶ χρονίων ὄζων καὶ Βεκκεσέλινε. Et quo pacto tu stolidè & saturnia olēs & beccеseline. Apollonius apud Philostratum: *Rudes sunt Arcades & suibus simillimi, cùm ob alia multa, tum quòd arborum fructibus vt plurimum turgent.* Hoc nostrum interpretamentum fulcit & Fulgentius, qui sensus Arcadicos dixit pro pinguibus, rudibus & subrusticanis. Hæc ille in hoc Persij: *Arcadiæ pecuaria rudere credas.* Hominem porrò ineptum asinum vocari, vel vnius Terentij locus *Arcadici quales.* *Lib. 3.* *Lib. 1. Myt.* *Asini qui dicantur.*

C fidem fecerit in Eunucho: *Flabellum tenere te asinum tantum.* Scribit Quintilianus hominem dicacissimum Iunium Bassum asinum album fuisse appellatum, cuius dicti gratia minus pellucet: sed claram ei lucem addidit Turnebus his ferè verbis: Ridiculum quidem, vt è Cicerone & Aristotele notum est, fidem constat habere in quadam deformitate & ineptijs, Contrà quod iucundum, faustum, prosperum, lepidum, album dici, de coloris illius iucunditate & pulchritudine, nemini paulò doctiori est ignotum. *Hinc albæ aues, & fiat omnia protinus alba.* Qui igitur ridiculus erat, propter ineptiolas ridiculorum, asinus dicebatur; sed idem propter iucunditatem albus: quod ea diceret, quæ iucunda & grata & probata hominibus essent & placerent. Haud absimiliter Diodorus Iaseus cognomine Cronus, apud Ptolomæum Soterem cùm argumenta quædam à Stilpone proposita ex tempore nequiuisset soluere, à rege per contumeliam Cronus, fatuus, vocatus & mox per apheresim ὄνος asinus, conuiuio excessit, deque ea propositione librum conscripsit, & vitam mœrore finiuit, vt Diogenes Laertius scribit. Idem asini nomen in ludis literarijs illi imponi assolet, qui in studijs vel moribus deliquerit: is enim protensis indice & auriculari digitis asinum vendere iubetur; hoc est, tantisper hac ignominia *Lib 6 cap. de risu.* *Li. 28. Aduers. c. 35.* *Album de quo dicatur.*

D notari, donec in alium propter similе peccatum eam transferat. Sunt qui è collo stipitem, asini vel nomine tantùm, vel etiam figura onocephalum, eandem ob causam pueris appendant. Similiter & alij quandoque derisuri quempiam, digitis, vt dixi, protensis vel etiam applicatis expansarum manuum ad tempora pollicibus, crebro palmarum motu, auriculas asini imitantur & sibilum addunt. Hinc illud Persij:

O Iane à tergo quem nulla Ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas.

Atque hoc etiam D. Hieronymi in libro de viuendi forma. *Ne credas laudatoribus tuis, immo irrisoribus aurem ne libenter accommodes, qui cùm te adulationibus fouerint & quodammodo impotem mentis effecerint, si subito respexeris aut ciconiarum deprehendes colla curuari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam.* Reperio item pueros, vbi quid commisissent, id verò inficiarentur, supra asini aures iurasse, fictis vel ex veste, vel ex sudario asini auriculis. Apud Græcos frequens erat ludus sphæræ, qua qui vicisset, rex dicebatur & imperabat, victus verò ad ignominiam asinus & victoris mandata exequebatur, cui ludo sphæromachiæ nomen, *Supra asini aures iurare.* *Ludus asinus dictus.*

men, quo in gymnaſio iuuentus exerceri conſueuit, vt meminit Alexander ab Alexandro. Idem E forte ludus Polluci ἀπόρραξις dicitur, in quo pila ad pauimentum vel ad parietem vi illidebatur, & repercuſſa manu ludentis ſubinde reijciebatur, cui plures continui pilæ ſaltus ſucceſſiſſent, rex appellabatur & imperabat: victus autem aſinus, & imperata quæuis exequebatur. Alius apud eundem Pollucem ludus puerilis oſtracinda deſcribitur, in quo deprehenſus in fuga ſimiliter aſinus dicebatur. Cæterùm iſthæc leuia ſunt & ridicula; ſed non paucos legimus aſinos appellatos per contumeliam. Sic Cliſthenes cùm infeſtiſſimo Sicyonios odio proſequeretur, eorum tribus in ridicula cognomenta commutauit, eas tum ὑάτας tum ὀνεάτας, tum χοιρεάτας appellando, ſuarios quippe, aſininos & porcarios. At apud Aegyptios in primis aſini nomen alicui obiectare, maximum erat in gente probrum, quamobrem cùm Perſarum regem Ochum ſummi dedecoris loco illi aſinum appellarent, in tantum exarſiſſe fertur, vt diceret, Faciam vt hic aſinus veſtrum bouem depaſcatur, qui haud multò pòſt ingenti coacta manu occupata Aegypto, Apim immolauit. Aſinum etiam Aegyptium in prouerbium abijſſe perſpicimus pro eo qui deriſui ſit omnibus, quemque omnes inſectentur, conuellant, lacerent. Eius ratio ex hiſtoria eſt: proditur ſiquidem memoriæ, in Aegypto flaui coloris homines ludibrio eſſe, plurimumque vellicari: aſinos verò plerumque in præceps dare ſicut obuenit apud Copitas. Vtriuſque facti redditur F ea fermè ratio, quòd ruffus foret Typhon hoſtis perpetuus Oſiridis, necnon aſini quoque colorem præferret: ſed additur hebetudinis item ac ruditatis ratio, necnon iniuriarum illatio frequens. Legimus item Buſiritas & Lycopolitas, tanto aſini odio flagraſſe, vt tubis omnino ſuperſederent vti, tanquam ſonum edant aſinino planè ſimilem, prorſumque non purum id animal arbitrabantur, ſed dæmonicum, ex ea quam expoſuimus aſſimilatione. Immò verò in ſacris popana facientes τοῦ τε παυνὶ καὶ τοῦ φαωφὶ μηνὸς, id eſt, menſibus quos illi vocant payni & phaophi, aſinum effingunt inſignem, vinctum. Adhæc apud Ariſtophanem ὄνος ὕει ἄξ ſcomma eſt in craſſi & rudis ingenij hominem, ſumpta metaphora à funibus qui ſucula quam aſinum vocari diximus, verſantur, tracta. Scipio verò etiam hanc mentis tarditatem ita C. Metello apud Numantiam exprobauit, vt diceret, ſi quintum pareret mater eius, aſinum fuiſſe parituram. Vetus etiam Attici Crani dictum vt refert Tzetzes:

Aſini nomē cur Aegyptijs exoſum.

Scipionis de Metello dictum.

Φεῦ συμφορᾶς. ἄνθρωπος ἥττων ὢν ὄνου, id eſt,

Heu calamitatem, homo deterior aſino.

Addit autem futurum, vt aſinini indoctique & ſtupidi ſapientibus & probis præferentur. Elegantiſſimè quoque Menander præſtare ait, vt quis aſinus potius fiat, id eſt viliſſimus quiſpiam G & ab omnibus propter inſulſitatem contemptiſſimus, quàm deteriores videat ſeipſo illuſtriorem vitam degere:

Ὄνον γενέσθαι κρεῖττον, ἢ τοὺς χείρονας,
Ὁρᾶν ἑαυτοῦ ζῶντας ἐπιφανέστερον.

Similiter & Antiſthenes philoſophus referente Laertio, ad hanc aſini ruditatem alludens, Athenienſibus conſulebat, aſinos vt equos diligerent; quòd cùm illi à ratione alienum dicerent, at (inquit) apud vos duces erunt, qui nihil didicerunt, ſolumque deſignati ſunt. Quod verò Ioſephus cor aſini & canis impudentiam obijcit Appioni, hac eadem ſententia in vno ſtoliditatem & imperitiam, in altero maledicentiam inceſſit. Argutum etiam huc referendum dictum Diogenis: dicenti cuidam, quòd à multis irrideretur, & illos (inquit) fortè derident aſini, cumque illi dicerent, non illi aſinos curant, neque illos ego, reſpondit. Iam verò tam ineptæ ad omnia menti coniuncta eſt corporis pigritia, & in inceſſu tarditas, à qua νωθὴς vocatur poetis, piger, ignauus, βραδύπους, lentè gradiens, iners, ſegnis, lentipes, & per antiphraſim πολυσκαρθμός, id eſt, multùm agilis in ſaltu. Vnde & in ore omnium eſt aſini ſuccuſſationem parum admodum procedere. Siquidem qui ſunt in Mauritania aſini, etſi citatiſſimo gradu curſum inchoent, paruo tamen H confecto itinere quàm citiſſimè deficiunt, adeo vt neceſſe ſit teſte Aeliano, eos ad equos alligatos reſti attrahere: quamobrem Trigæus Ariſtophanicus ſuum illum ſcarabæum aſinum vocabat, monens ſcilicet, ne curſu nimium pernici viam auſpicetur, ſed paulatim aut ſenſim volet, vt labori ſufficere queat. Cùm itaque notiſſima omnibus aſinorum ſit tarditas, Turnebus apud Martialem, vbi in eulgatis codicibus legitur: *Veterno reſinaque pigriores*, legit, *Vetentone aſinoque* (vel *aſinaque*) *pigriores*: quam lectionem probat Iuſtus Lipſius. Huic tarditati atque ſtupiditati, modò degenerem animum, timiditatemque addunt quæ cum ouibus communia habere tradit Aelianus: Quò reſpexit Ariſtoteles, dum ait recitante Plutarcho, rectè feciſſe eum qui bonam equam viro diuiti ignauo prætulit, quandoquidem neque canem neque aſinum me hercule (inquit) pretio æquat vir timidus & imbellis diuitijs & mollitie diffluens, addunt denique & impudentiam, aiuntque ſua tantùm commoda deſtinatiſſimo quodam animo proſequi & dummodo ſuæ morem gerat voluntati, nihil penſi habere,

Diogenis dictum.

Aſini pigritia.

Scarabæus cur aſinus dictus.

Li. 13. Aduerſ. c. 19.

Li. 3. Epig. 25.

L. 1. Quæſ. epiſt.

Epiſt. 5.

Timiditas.

Impudētia.

Li. 7. c. 19.

A habere, castigationes contemnere, verbera etiam nihil facere: Quod postremum in asino vitium ita notauit Xenophon, vt de se dicat V. de Græcorum reditu: *Eo tempore si quem iniuriæ vllo genere laceßiui, non possum non confiteri, vel asinis me, qui esse dicuntur inuerecundißimi, inuerecundiorem fuisse.* Socrates quoque hanc impudentiam in hoc animante notare mihi videtur, impudentem quendam asini typo taxans; Cùm enim aliquando à quodam fuisset calce percussus, iniuriamque non solùm non vindicaret, sed ne verbum quidem emittens, facilè toleraret, admirantibus illius tolerantiam respondisse ait Laertius: *Quid enim si me asinus impetiisset, num illi diem dixissem?* Atque isthæc ferè sunt, quæ de huius bruti stupiditate, ignauia, impudentia vulgò circumferuntur, cæterùm vti omnes stupiditatem eam detestantur, idque iure omni merito, cùm & Gryllus Plutarcheus Vlyßi concedat, quòd cùm reliqua animalia ratione aliqua vti videantur, solus asinus & ouis ab omni rationis vsu semoti reperiantur: ita contrà in quo tam celebrem stupiditatem exerceat, diligenter quidem inuestigaui, sed nihil solidi reperi. An stupidum dicimus, quia, vt ait Albertus, hominibus cedere nescit? sed hoc & impudentiæ & inuerecundiæ tribuendum est. An quia onustum se non intelligit? nam mox nisi aduertas, sarcinas excutit, & præ nimia volutationis, qua maximè delectatur, lasciuia, omnia confundit, quod scilicet *In quo stupiditas consistit.*
B indicat Apuleianus quoque asinus, cùm horti areolas omnes volutationibus corporis à se turbatas ait. An quia plagas vitare ignorat, & acceptis, iam ad alias accipiendas se totum accommodat, ei tandem ita callum obducit, vt eas omnino temnat, vt Plautinus ille ait:

Exite, agite, ite ignaui & malè conciliati,
Quorum nunquam quicquam cuiquam venit in mentem, vt rectè faciant *In Pseudolo.*
Quibus nisi ad hoc exemplum experior, neque potest vsurpari vsura
Neque ego homines magis asinos vnquam vidi, ita plagis costæ callent,
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio sunt hi flagitribæ.

An potiùs quia sine plagis obedire nescit, etiamsi paratum quo vapulet, fustem videat in manu heri sui? Ideo me hercule Cicero dixisse mihi videtur in Pisonem; *Quid nunc te asine literas doceam? non opus est verbis sed fustibus.* Est tamen & hoc asino natiuum, vt non solùm verbera præ cæteris ferè animantibus ob corij sui duritiem facilè ferat, sed temnat sæpe etiam, maximè vbi famelicus est, id quod eleganter Aiacis fugientis exemplo nobis indicauit Homerus his versibus. *Aiax asino pascenti assimilatus. Iliad. λ.*

C
Ὡς δ' ὅτ' ὄνος παρ' ἄρουραν ἰὼν ἐβιήσατο παῖδας
Μωθὴς, ᾧ δὴ πολλὰ περὶ ῥόπαλ' ἀμφὶς ἐάγῃ,
Κείρει τ' εἰσελθὼν βατὺ μήιον· οἱ δέ τε παῖδες
Τύπτουσιν, ῥοπάλοισι, βίη δέ τε νηπίη αὐτῶν.
Σπουδῇ τ' ἐξήλασσαν, ἐπεί τ' ἐκορέσσατο φορβῆς.
Sicut autem asinus in aruum profectus vim intulit pueris
Piger, circa quem iam multi fustes fracti sunt,
Depascitque ingressus altam segetem: pueri autem
Verberant baculis: vis autem infirma ipsorum est
Vixque expulerunt, postquam saturatus est pabulo.

Quam comparationem poeta assumpsit, ad maiorem præcedentis, qua Aiacem Leoni assimilauerat, quem à pabulo boum abigunt canes & viri rustici, illustrationem, id est, tardum in fugiendo Aiacis incessum significādum, in quo totus esse poeta videtur, vt nimirum illum graphicè depingat, ac lectori persuadeat, non solùm cunctanter sed etiam tardissimè Aiacem recedere; itaq; eum asino quo nullum est segnius animal, comparat, neque tamen asino simpliciter, sed fruges
D ac segetem in agro depascenti, à quo abigi non possit, donec planè sit exaturatus, vt hic etiam sit ἀπόδοσις in Aiace, quòd à Troianis propelli non potuerit, nisi prius cæde illorum satur. Iam verò non ipse tantùm asinus ob relata apud omnes ceu vilissimum animal ludibrio habetur, sed qui eum ducit etiam ac pascit asinarius & agaso, in quod genus hominum diuites iram suam pleriq; effundere solent, vt ostendit Plutarchus in volumine de cohibenda ira, vbi cùm dixisset nos canibus latrantibus aut asinis occurrentibus indignari, adducit exemplum de quodam qui cùm agasonem ferire vellet, is verò exclamasset Atheniensem se esse, ad asinus conuersus ac fatus; tu autem Atheniensis non es, multis verberibus bestiam obruit. Fuit tamen aliquando tam vilis agasonis conditio honestissimis viris salutifera. In magna enim illa Triumuirorum proscriptione Reginus etiam proscriptus atque hostis iudicatus fugam hac arte adornauit, vt asinum frondosis fascibus onustum ageret: atque ab omnibus contemptus, euasit, vt Romana historia testis est. Sed estne asinus tam rudis, tam stupidus, vt nullus disciplinæ capax esse queat? Ita quidem in vulgatissima hanc parœmia, asinum sub freno currere doces, interpretantur asinum indocilem ex Horatio, qui sic canit: *Asinarij vulgò contempti.* *Reginus asinarius factus.*

Infelix operam perdas, vt si quis asellum
In campum doceat parentem currere freno.

Idem & ille credidit, qui cùm à tyranno proposita etiam pœna cogeretur, vt asinum institueret, prouinciam eam non recusare ausus, decem verò annorum spatium ad id impetrabat, sed cùm ab alijs negaretur & eo quoque spatio doceri posse asinum, id quidem inquit, probè noui, sed vel asinus ipse, vel ego, vel tyrannus interea morietur. Non carere tamen prorsus ingenio, nec omnino indocile animal esse ex ijs quæ iam iam recitabo, palam fiet: nam vt prætereamus quòd cõsuetam sibi ac familiarem vocem nouit, quodque viam nouit quam aliquoties triuit, & quod homini sæpè dux est qui aberrauit, quod denique ad foueam vbi semel cecidit, ægerrimè adducitur, casus prioris memor: genus, speciem & indiuiduum discernit, id quod Galenus author grauissimus testatur his verbis: *Adeoque est euidens* (inquit) *ac omnibus natura insitum tum hominibus tum brutis, vt aliud quid ceu in substantia subiectum, aliud ceu specie vnum intelligant, vt vel asinorum (qui tamen omnium brutorum stupidissimi habentur) aliud esse specie vnum, aliud numero, notitiam non fugiat. Conspecta namque camelo, asinus se retrahit & fugit ac timet, si nunquam arte camelum conspexit, sin autem videre iam assueuit, quamuis aliam atiamque illi demonstres, tamen propter consuetudinem non amplius timet, sed veluti vnam speciem intuetur, & illam cui insueuit & hanc quæ nunc primum apparet. Ad eundem modum nec homines timet propter consuetudinem, sed hos quoque velut vnam speciem videt. Verùm si curatorem inspexit, non solum vt hominem, sed etiam vt hunc hominem agnoscit, & micat auribus, & caudam quatit, & rudit & lasciuit, cùm eum aspexit, vtique indicans se familiarem agnoscere. Hunc itaque tum vt hominem, tum vt familiarem noscit: eum autem quem primum iam videt, vt hominem similiter, vt familiarem non similiter.* Hæc ille, & paulò pòst rursus: *Eodem modò viam norunt, non tantum absolutè vt viam, sed etiam vt hanc aliquam viam. Nam in ingressu viæ quam non nouit, asinum statue, attendeque vt illam perperambulet ac totam peragat, in neutram partem declinans, nisi sicubi in diuersa scinditur, vtique declarans se speciem ipsam viæ meminisse & clarè agnoscere. Quippe inambulat eam quæ trita est: quatenus autem ignorat fallitur. Neque enim ex recordatione eius quæ insectilis vnaque numero est, hanc quam non nouit peragere potest, &c.* Mira Lucianus de suo Lucio in asinum immutato, de eius gesticulationibus, quas ab hero suo edoctus erat, memorat, quod nimirum ei alluderet, pedibus anterioribus erectus psalleret, ad vocem eius annueret & abnueret, vinum biberet, saltaret, vocibus humanis obtemperaret, aliaque faceret, quæ in hominibus etiam admiramur. Scribit etiam Cardanus ex Ioann. Leone Africano asinos ad tibiam saltare, & voce in aurem insusurrata spontè supinos concidere: clausis oculis inflari quasi venenum bibissent, nec minis interim, nec precibus, nec verberibus adduci posse, vt surgant; cæterùm blanditijs adulationibusque ac spe potissimum vehendi formosas mulieres proposita, subitò exurgere alacres: vbi verò audierint vehendas esse anus, demissis auribus se claudos simulare: Interroganti etiam an formosæ iuuenculæ illis placeant, capite annuere: demum etiam formosissimum in cœtu circumstantium deligere. Ita parum videri hunc Aegyptium asinum ab illo Lucianico differre: attamen veram esse historiam, quam nimirum Africanus ille narrat, vidisse nempe non semel in suburbio ciuitatis Cairi, nomine Bebelloch in quo circulatores fermè singulis diebus Veneris qui Mahumetanis festus est, hac arte magnã stipẽ (inquit) colligunt. Ne verò quis nugas nugari Africanum suspicetur, addam ego nonnulla quæ ipsissimis meis oculis vidi. Circulator quidam Germanus nomine Ioannes à Grua superioribus annis asinam & capram (de qua suo loco) per omnia Italiæ loca secum trahebat, & non mediocre inde lucrum faciebat. Asina hæc ter primùm pro soni diuersitate tripudium immutabat; tripudiabat autem anterioribus pedibus erectis summa cum alacritate; mox velut gaudio in maximum conuerso mœrorem in terram se prosternebat, ac velut apoplecticus immobilis iacebat, & si pedibus calcaretur, vt se moueret, adduci non poterat: dein iussa vt spectatores omnes salutaret; oculos caputque humano quodammodò more erga omnes conuertebat, flexisque anterioribus pedibus salutabat: & quod maximè mirum erat cum astantium omnium summo stupore ad nutum heri per ligneum circulum traiecto corpore saltabat, ad canis imitationem, postremùm more canis sagacis proiectum in terram vel sudarium vel chirotecam ore colligebat ac domino referrebat. Inuenio item annotatum in Libro de asini nobilitate Italicè exarato asinum in Africa non edoctum sed suapte Mineruа mortuũ se simulasse, ne lapides quibus aliàs plus equo onerari solebat, ferret. Vidi ego rus profectus vini procurandi causa, qui pessulum ostio obditum ore reseraret, à nullo edoctus, vt agricola mihi affirmabat. Cæterùm tantilla isthæc sunt, si verum est quod Suidas refert, quòd Ammonianus Syriano cognatus, poetarum interpretationi, & Græcæ linguæ elegantiæ deditus, asinum sapientię auditorem possideret. Nec adeò res mira videri debet, inquit Cardanus, erudire asinum, nã pars sensibilis omnis vsus est capax. Est autem asinus & ipse anima sensitiua præditus. Vide ergo lector beneuole, quàm ingeniosa sit, auri illa sacra fames:

Doceri posse asinum.

Li. 2. Meth.

Asini gesticulatores.

Lib. 10. de subtil.

E F G H

Quo

A Quomodo autem instituantur istiusmodi bruta primùm in camelo, deinde in cane ex Cardano recitabimus. Hisce modò addamus & alia quæ in hoc animante laude digna sunt. Tantus in primis erga fœtus suos amor est, vt per ignes etiam ad eos accedat, vt ex Plinio obiter diximus, tantus item erga genus suum, vt si viderint mori asinum, celerrimè deficiant: obseruatumque est asinam impendio cauere, ne vel in conspectu hominum, vel in luce pariat, ideoque deducendam esse inquiunt in tenebris, cùm excludendi tempus aduenerit, vt apud eundem legimus; qua in re mulieribus multis sunt verecundiores. Adhæc blandum animal est & nulli noxium, vnde prouerbialiter dicere solemus; *litem mouebit, si vel asinus canem momorderit*; patientissimus laboris, verberumque, quamobrem Cleanthes, cùm à discipulis dicterijs incesseretur, tolerabat, & cùm audiret asinus, non abnuebat, dicens solum se ferre posse Zenonis sarcinam, vt refert Laertius: & simili ferè exemplo iniuriosas fuisse pœnas Messeniorum declarant Tyrtæi versus, citati à Pausania: *Patientia.*

Vt sub non æquo pondere pressi asini,
Crudeles domini quos tergo tollere cogant
Dimidium frugum quas sua terra parit.

B Ponderis magnitudini imparem esse ostendit aures demittendo, quod meminit Horatius: *Lib. 1. Ser. Sat. 9.*

Nihil habeo quid agam, & non sum piger, vsque sequar te:
Demitto auriculas, vt iniquæ mentis asellus
Cùm grauius dorso subijt onus. *Nimisonusti signa.*

Cardanus ideo stupidos factos à natura existimat, vt laboris patientes essent: est tamen vel ipso etiam teste laboris patiens camelus, hunc tamen stupidum esse nemo dicit. Stupiditatis causam esse aiunt, quòd frigidissimo sit sanguine præditus. Grammatici asinum odoratus vi præstare existimantes ῥινολάτλω ὄνον interpretantur τὸν καθιχνευόμενον τῇ ὀσμῇ, quod tamen epitheton cani sagaci aptius est.

LIBIDO. COITVS. PARTVS.

Educatio.

C

ASINVS (inquit Aristoteles) multus est in coitu, minus tamen quàm equus coit. Si equã tamen superueniat, citiùs implet quàm ille, etsi frigidius eius sit semen. Equidem immodica petulantium luxuria in sacris per asinum indicatur, dicente propheta: *Quorum carnes sunt, vt carnes asinorum.* Et Plato dum antiquorum figmenta sequitur, ne sacratioris illius doctrinæ (inquit Valerianus) quam apud Aegyptios perceperat, arcana propalaret, hæc nõ incuriosè tractauit, ac de alijs quidẽ animalibus passim multa, de asino verò hoc præcipuè dixit, disputãte apud Phædonem Socrate: Homines qui fœdis concupiscentijs manus dedissent, ventrique dediti per inertiam atque lasciuiam ingloriam inutilemque egissent vitam, neque quicquam pensi pudorisve habuissent, in asinos post obitum deijci. D. Hieronymus de Hilarione abbate scribens in hanc sententiam ita ait: *Iratus sibi & pectus pugnis verberans quasi cogitationes percussione manus posset excutere: Ego te (ait) aselle faciam, vt non calcitres, nec te hordeo alam, sed paleis, fame te conficiam & siti, grauis onerabo pondere, per æstus agitabo & frigora, vt cibum potius quàm lasciuiam cogites.* Iulius Scaliger asserturus conuenire mores, qui cum lacte simul hauriuntur, Iouem è salacissima quapiam bestia, non de gulosæ suis (quam pro nutrice habuisse in Idæ vallibus Cretenses crediderunt) mamma suxisse par esse ait. Igitur debuisse esse vel leporem, cuius fœcunditas versatur in opinione hominum, vel canem; nihil enim cane fertur amentius in Venerem, quo tamen ipse equum non minus calere arbitratur, semper enim furit mas; fæmina verò sola ex ijs quæ non superfœtant, prægnans admittit marem. Et quia in quodam Pyrenaico spectaculo ternum aliquando sibi oblatum esset asinorum spectaculum, itaque placere magis, Masticheum (vt ait poeta) numen illud interea dum cauetur, ne sit cibus patri, habuisse tum pro cibo asininum lac ætate prima: postea cum barbara simul nõ tam pilum asini quàm spurcissimos induisse mores: sed & Ambraciotarum æneus asinus quem Delphis dedicarunt victis nocturna pugna Molossis, eandem asini libidinẽ testatur. Nam cùm in illos noctu insidias disposuissent Molossi; asinus qui fortè ex agro in oppidum agebatur, asellam insectans cum multa lasciuia, vehementem ruditum sustulit: ipse etiam agaso per tenebras obscura & incondita voce inclamabat. Iniecit ea res Molossis tantam trepidationem, vt statim insidiarum locum deseruerint: Eos Ambraciotæ detecta fraude noctu inuadentes prælio superarunt, vt author est Pausanias. Quamuis modò

Luxuria. *Qui in asinos mutari dicantur.* *Lib. de plãtis.* *Asinus æneus.* *Ambraciotarum victoria.* *In Phocicis.*

libidine maximè pruriat, ob verendi tamen enormitatem, qua ſupra modum præditus eſt, ad ge- E
nerãdum admodum ſegnem eſſe compertum eſt, ſicuti & homines qui ſimili genitalis productio-
ne conſpicui ſunt, quod in emiſſione per eam longitudinem ſemen tranſmeans haberetur & frigi-
Lib.10.ca. 28. dius fiat: Teſtaturque Aelianus inter cauſas cur Aegyptij aſinos odere, & hanc quoque accedere
putari, quòd cùm populi prædicti omnes fœcundas animantes colant, aſinus minimè fœcundus
Infœcundum eſſe. nullo in honore ſit. Geminos quidem aſinam ex ſeſe peperiſſe non facilè (inquit) quenquam me-
miniſſe ferunt. Tam mas quàm fæmina trigeſimo menſe coit, vt ait Ariſtoteles: ſed magna ex par-
te nequeunt generare; verùm in bimatu, aut trimatu & ſemiſſe. Sed iam vel anniculam ventrem
geſſiſſe aſellam aiunt, (inquit) ita vt quod pepererat, educari ac perfici potuerit. Hæc ille, quæ
Plinius ſic reddidiſſe videtur: *Partus à trigeſimo menſe ocyſsimus, ſed à trimatu legitimus, totidem
quot equæ & eiſdem menſibus & ſimili modo.* De aſinis ad coitum idoneis legendus eſt Conſtanti-
Lib.16.ca. 20. nus. Niſi à prima dentium mutatione generare incipiat, nunquam pòſt generaturum, ſed ſteri-
lem omnino perduraturum Ariſtoteles aſſerit. Idem de generatione multa prodidit, quæ hic or-
Generatio. ne recitabo. *Superſtitioſe* (inquit) *à quibuſdam proditum eſt, aſinas non concipere tot annis, quot gra-
na hordei muliebris purgationis ſanguine contacta ederint. Non æquinoctio verno, vt equæ & cætera
pecora, admiſſarijs iunguntur aſinæ; ſed æſtiuo ſolſtitio, propter naturæ frigiditatem, vt tempore calido* F
Cocundi tempus. *pulli naſcantur, eodem enim tempore parit, quo coierit.* (Admittuntur ante ſolſtitium, vt eodem tem-
pore alternis annis pariant, duodecimo enim menſe conceptum ſemen reddunt, Varro.) *Mares in
remiſsione operis deteriores ad generationem ſunt quamobrem ab opere non diſiungunt. Reijcit aſina
ſemen à coitu, niſi interpelletur, quamobrem ſtatim à coitu verberant inſectanturq́.* Eadem ferè ha-
Partus. bet Plinius: *Parit* (inquit) *duodecimo menſe, ſingulatim magna ex parte procreat prolem: ea namque
natura eſt, vt vnum pariat, ſed nonnunquam gemellos etiam edit, rariſsimè tamen. A partu die ſe-
ptimo mari iungitur, eodemque die iuncta maximè recipit initum, ſed poſt modum etiam patitur. So-
let hæc niſi priuſquam gnomonem amittat, pepererit, nunquam poſtea initum recipere: ſin antea pepe-
rerit, parere tota ſua ætate poteſt. Gignit tota vita quæ ei eſt ad trigeſimum annum. Prægnantes ope-
re leuant: Venter enim labore nationem reddit deteriorem. Marem non diſiungunt ab opere, quod re-
miſsione laboris fit deterior. Admittuntur ante ſolſtitium, vt eodem tempore alternis annis pariant,
duodecimo enim menſe conceptum ſemen reddunt.* Anna ſocer Eſau primus aſinos equis copulauit,
vt Iudæi aſſerunt teſte Iſidoro. Quamuis autem aſinus equam ſuperueniens citiùs impleat quàm
equus, equus tamen ſi ſuperueniat aſinam, quam inierit aſinus, non peruertet aſini initum: ſed ſi
aſinus ſuperuenerit equam quam inierit equus, peruertet, teſte Ariſtotele propter ſeminis ſui fri- G
giditatem. Cur autem equam facilè impleat, in cauſa eſſe inquiunt, membri productionem, qua
ad intima vteri equæ penetrat, vt tradit Cardanus in opere de varietate rerum. Idem Ariſt. au-
thor eſt: Cùm vel equus cum aſina, vel aſinus cum equa coierit, multò magis abortum conſe-
qui, quàm cùm vnigenæ inter ſe iunguntur, verbi gratia equa cum equo, aut aſina cum aſino.
Euenire etiam tẽpus gerendi vteri, vt cùm equus cum aſina coierit, maris norma, id eſt, vt quanto
ſpatio temporis mas perficitur in ſuo genere, tanta etiam fœtus, quem ipſe procreat, abſoluatur.
At magnitudine corporis, ſpecie & viribus, magis fæminæ, quàm mari ſimile euadere, quod na-
ſcitur, ſi frequenter coeant, neque vllo interpoſito tempore ceſſent quæ ita iunguntur, breui fæ-
minam ſterileſcere, eaque de cauſa non frequenter ita coniungere, qui curam huic adhibent rei,
Equæ quos aſinos recipiant. ſed tempus aliquod interponere: non aſinum ab equa; vt ab aſina equum recipi, niſi aſinus ſit qui
equam ſuxerit. Admittere de induſtria quos hippothelas vocant, ac ſi equimulgos voces, quæ in
paſcuis modo equorum viribus bouis ſuperantes coeant. Obſeruatione dignum quod tradit Pli-
nius, ad mularum maximè partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos dici: quamuis enim
vnicolor toto corpore, totidem tamen colores, quot ibi fuere, reddere. Pullum autem aſininum
à partu recentem ſubijciunt equæ (ait Varro,) quoniam eius lacte ampliores fiunt, quod id lac H
quàm aſininum & alia omnia dicunt eſſe melius. Cæterùm quia equa reſpuit alienum fœtum,
hæc optimè tenebris fallitur; nam obſcuro loco partu eius amoto, aſinus quaſi ex ea natus alitur,
cui deinde cùm decem diebus aſſueuit equa, ſemper poſtea deſtinanti præbet vbera; ſicque am-
plior & ad omnia melior euadet. Dolent eis à fœtu mammæ, ideo ſexto menſe (inquit Plinius,)
arcent partus, cùm equæ anno propè toto præbeant. Lac grauidæ habent menſe decimo, vel vt
idem ait, prægnantes continuo lacteſcunt. Pullis earum vbi pingue pabulum, biduo à partu ma-
Lac quale. ternum lac guſtaſſe lethale eſt. Genus mali vocatur coloſtratio. Craſſiſſimum aſinæ lac eſt, vt quo
coaguli vice vtantur, tenuius equæ, tenuiſſimum cameli.

A

ÆTAS. VOX. AFFECTVS.

ASINIS vita est ad trigesimum annum, teste Plinio, vbi aliàs legitur, amplior annis triginta, fæmina viuacior mare est. Cæterùm ob nimios quibus vrgetur, labores raro proprium vitæ cursum adimplet, vt inquit Cardanus. Rudere propriè ad asinos pertinere Grammatici aiunt, cùm enim vocem emittunt, rudere dici: quibus reclamat Iosephus Scaliger in annotamentis suis in libros Varronis de lingua Latina. Rudere (inquit) Suum & Leonum & aliorum animalium. Ouidius & Persius asinis attribuunt. Tamen oncant asini, non rudunt. Et reuera author Philomelæ ait: *Lib. 10 de subtil.*

Quirritat verres, tardus rudit, oncat asillus:

Cæterùm apud nullum probatum authorem id verbum, quod omnino Græcum est, inuenias, & ὀγκᾶν seu ὀγκάσθαι nisi interpreteris rudere, haud dubio non intelligeris: nam & ὀγκηθμὸν rudi- B ditum reddunt. Eleganter Ausonius in Epigrammatibus in hominem absonæ vocis.

Latratus catulorum, hinnitus fingis equorum
Caprigenumque pecus lanigerosque greges
Balatu assimilas; asinos quoque rudere dicas
Cùm vis Arcadicum fingere Marce pecus.

Dicitur & βρωμῶμαι propriè de asino, qui fame nimia compulsus rudit, quamuis in vulgari Lexico βρωμῶμαι dicatur esse fœteo, rudo: & propriè de Leonibus & hircis & similibus malè olentibus dici. Μυκάομαι, id est, mugio, quamuis propriè pertineat ad boues, tribuitur tamen etiam camelis & asinis, necnon aliis etiam tam inanimis quàm animatis, quæ mugitum boatumq; quendam reddunt. Inter epitheta asini etiam est μεγαλόμυκητης id est grande mugiens siue grande rudens. Hanc autem rudendi vocem (βρωση) asinabus negatam esse aiunt, vt refert Aelianus. Impropriè itaque ab Ouidio dictum: *Lib. 3. c. 7. Li. 5. de arte.*

Et rudit à scabra turpis asella mola.

Soli inter animalia pilosa, non à pediculo tantum, sed etiam à rediuo immunes esse dicuntur. Si asinum morientem viderint, celerrimè deficiunt: raro alioqui morbis afficiuntur. Vno maximè mor- C bo laborare dicuntur, quem malida vocant, quod vitium in capite oritur, facitque vt per nares pituita multa, ruffaque effluat, quæ si ad pulmonem descenderit, moriri feruntur, sed si in capite solum est, non inferre interitum. Grammatici Græci malismon esse dicunt catharrum per nares in asinis. Malie (μαλίη) eisdem, affectus est iumentorum cùm tussiunt: & malis, aphtha id est, oris vlcus, inflammatio. Sed de malide sic scribit Absyrthus de morbis equorum agens: *Maxima* (inquit) *ægritudo est, à quo equi non facilè conualescunt, quam plerique malim, alij catarrhum, Romani sumperium vocant:* est autem reuera articularis morbus, deinde eius signa & curationem subjicit. Cæterùm præter hunc affectum alios quoque habet cum equo communes, proinde equi historia consulenda fuerit. Accedit & bulimus vtrisque, vt scribit Plutarchus in sympοsiacis, maximè si caricas aut mala gestant: Esse bulimum non famem sed exanimationem asserit, cùm odore eorum fructuum sic afficiatur, odor autem non indigentiam sed morsum quendam in ore ventriculi exagitationemque eius efficiat, quæ facilè sedatur, vel minimo scilicet panis frustulo. Ad vrinæ asini difficultatem, quidam superstitiosi, vt Suidas scribit, hæc verba inmurmurabant: *Gallus bibit & non meijt, myxus non bibit & meijt.* Sed myxonum puto, id est, bufonem dicere voluit. *Malie. Cap. 2. Li. 6. qu. 8. Bulimus. Vrinæ difficultas.*

D Aelianus author est Maurusios asinos primùm vt se in viam dederunt, incredibiliter incitata celeritate iter conficere, vt euolare, non excurrere videantur. Deinde eos citò fessos de via, & pedes & spiritus deficere, ac pedum tarditate ad currendum constrictos insistere, & acerrimas profundere lachrymas, non tantopere meo iudicio (inquit) ob futuram mortem, quàm ob pedum infirmitatem, quare vt captiuos ad equos alligatos trahi. Si claudicent asini, aqua calida totum pedem circum lauabis & scalpello expurgabis; quod postquam feceris, vrinam veterem calidam, in qua adeps, maximè caprinus elixatus sit, aut si is haberi nequeat, bubulus, circumfundes, atque hoc facies vsquequo sanitatem adipiscatur, vt monet Constantinus Cæsar ex Absyrto. *Claudicatio.*

SYM-

E

SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

CVM Stygis aqua, cui ex petra profluenti inſignis adeò ineſſe fertur frigiditas, vt vaſa omnia diſſiliant, aſino in primis videtur eſſe occulta quædam amicitia, cùm ſolius huius animantis, aut mulæ ſicuti alij prodidere, niſi mendoſa (inquit Cælius) ſint Græcorum exemplaria, vngula nullam patiatur noxam. Certè Plutarchus in libro περὶ πρώτου ψυχροῦ de aſini vngula intellexit, quod facit in hiſtorijs quoque Iohannes Monachus in Alexandri mentione. At Plinius mularum vngulis contineri modò Stygis aquam prodit. Facilis lapſus: nam Græcè ὄνος, aſinus eſt, mulus autem vel mula ἡμίονος. Aut vtrumque eſt, aut forſan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus, ὄνου χηλῇ dixit, quanquam interpres equi vngulam reddiderit. Hæc ferè Cælius. Aelianus verò, in Scythia (inquit) aſini cornibus præditi naſcuntur, quorum cornua Arcadiæ fluminis aquam continent, quæ tranſmittit vaſa omnia, etiamſi ſint ex ferro. Similem planè cum ventis vel amicitiam vel inimicitiam habere videtur. Legimus enim Empedoclem, vt notauit idem Cælius, quandoque colyſaneman fuiſſe dictum, quòd venti flatum inhibuiſſet. Nam cùm Agrigentini vento infeſtarentur vehementiore, illum auertiſſe Empedocles dicitur, circumpoſitis vrbi pellibus aſinorum innumeris: quam rem ſic narrat Diogenes Laertius: Eteſijs aliquando vehementer flantibus, adeò vt fruges corrumperet, excoriare aſinos iuſſit, factiſque vtribus, eos collibus & montium verticibus admoueri ad compellendos flatus, ceſſantibuſque ventis, ab euentu rei κωλυσανέμαν vocatum eſſe Timæus tradidit. Quis autem rationem quoque adferat, quòd non amplius rudit aſinus, ſi lapis è cauda ſuſpenſus teneatur? Id tamen vulgò dici Aelianus tradit. Quod verò aſinos dicunt, tot annis ſterileſcere, quot hordei grana comederint menſtruo infecta, id paulò antè negabamus. Aſinum & Aegithum inimicitias exercere ex Ariſtotele ſcribit Antigonus in mirabilium narrationum congerie. Prætereuntem enim ſolui in ſpinas. Eam ob rem, & quòd aſino rudente Aegithi oua excidunt, perterritique pulli: huius damni memorem ægithum inuolantem, vlcera aſini roſtro ferire. Paulò tamen aliter nunc apud Ariſtotelem hæc legimus: *Salo* (ſic vertit Gaza) *prælium cum aſino eſt, propterea quòd aſinus ſpinetis ſua vlcera ſcabendi cauſa atterat; tum igitur ob eam rem, tum etiam quod ſi vocem rudentis audierit, oua abigat per abortum, pulli etiam metu labantur in terram. Itaq; ob eam iniuriam aduolans, vlcera eius roſtro excauat.* Et ſic quoque habet Plinius: *Aegithus auis minima cum aſino,* (diſſidet.) *Spinetis enim ſe ſcabendi cauſa atterens, nidos eius diſſipat: quod adeò pauet, vt voce omnino rudentis audita, oua eijciat, pulli ipſi metu cadant. Igitur aduolans, vlcera eius roſtro excauat.* Similiter aſinus & ſpinus (ἀκανθίς,) inimici inter ſe ſunt, vt ſcribit eodem loco Ariſtoteles. Victus enim ſpino à vepribus quas aſinus tenellas adhuc paſcit. Quem locum Plinius ibidem ſic reddidit. *Et acanthis in ſpinis viuit; idcirco aſinos & ipſa odit, flores ſpinæ deuorantes.* Cur verò coruus aſinos oderit, aduolanſq; feriat & eorum oculos laceret, rationem nullam attulit Ariſtoteles. Sunt & lupi eis inimici, vt qui carne alantur, itaque ab illis circumueniuntur. Aiunt Plutarchus & Aelianus aſinos nullo negotio comprehendi & è vita tolli. Ait Ariſtoteles, niſi me fallit, memoria, aſinum cùm lupum præſentem viderit, caput in latus vertere, ne aſpiciat, & ſic auerſo viſu inuadi. Haud bene etiam ei cum mure domeſtico eſt, vt his quibuſcũq; verbis teſtatur Albertus. *Pugnat* (inquit) *rattum quia dormit in eius præſepe, & mordendo nares eius, vetat ipſum comedere, & ipſe cũ alio comedit eius pabulum.* Cæterùm Ariſtoteles hoc de colote, ideſt Stellione tradit, pro quo ipſe ineptè rattum reddidit. Si oues vtantur ſtabulo, in quo aſini, mulæ aut equi ſteterunt, facile in ſcabiem incidere Columella author eſt. Iam verò etſi aſini & equi eiuſdem penè ſint ſpeciei, & in iiſdem regionibus, quæ vtroſque producunt, iiſdem ſtabulis amicè degant, naturaliter tamen equi aſinorum ruditus horrent, ferreq; nequeunt, quod conſtat ex Scytharum pugna cum Aegyptijs. Cùm enim Scytharum equitatus, quo præcipuè valebant, in Aegyptios irrueret, rugitu aſinorum & mulorum inſolito (quippe apud Scythas nulli ſunt, Aegyptijs verò frequentes) adeo equos Scytharùm legimus fuiſſe conſternatos, vt protinus fugam fecerint, Aegyptijſque inſignem victoriam dederint. Alij de Perſarum Darijq; regis aſinis id narrant. Teſtatur Philippus Beroaldus equum gradarium ſibi à ſcholaſtico Bohemo dono datũ, quoties aſinos videbat audiebatq; rudentes, hinniuiſſe, reſiliſſe, perturbatum fuiſſe: tandem aſſueuiſſe, minus ac minus indies fuiſſe perturbatum. Nam vt inquit ille; *nihil aſſuetudine maius.* Ipſe qui apud Ariſtotelem, Plinium, Herodotum, cæteros, legerat in Scythia & regionibus frigidis, non gigni aſinos, nihil demirabatur illam equi agitationem, qui nimirum noua beſtiæ & forma & voce ab initio conſternabatur, mox exuta omni per conſuetudinem formidine ſimul manſitabat, ſimul interdum pabulabatur.

F G H

Marginalia: Lib. 25. ca. 16. — Lib. 30. — L. 10. c. 40. — *Empedocles colyſanemes.* — *Ne rudat.* — Li. 9. c. 55. — *Aſini & Aegithi odium.* — L. 9. hiſt. c. 1. — L. 10. c. 74. — *Spinus.* — *Coruus.* — *Lupus.* — Lib. 8. c. 6. — Lib. 8. Hiſt. ra. 1. cap. 2. — *Equus.*

A labatur. Adeo multa quæ primum inſpectione videbantur formidoloſa, paulatim mox cognita contemnimus. Iam verò hoc omnem admirationem ſuperat, ſi verum eſt quod ſcribit Gaudentius Merula: Si percuſſus à Scorpio ſuper aſino rectus deſideat ad caudam, pro ipſo dolorem ſenſiturum aſinum: eiuſque rei ſignum eſſe quod pedendo moritur: Vel ſi is quem ſcorpio pupugerit, in aurem dicat aſino, Scorpius ne pupugit, non amplius doliturum, dolore in aſinum tranſeunte. *Lib. 3. Mirab. 58.* Sunt modò & plantæ quibuſcum vel benè vel malè eis conuenit. Abroſo ab aſino viris palmite, vindemiam inde feraciorem prouenisse obſeruatum eſt: idque cum ſumma ſecuti diligentia mortales lætiorem ſibi prouentum quotannis compararunt. *Plantæ.* Cuius rei monumentum Naupliæ ſpectabatur, vbi lapideus aſinus grata poſteritatis memoria dedicatus fuerat. Huc illud addam quod is neque mortuus quidem officium facere deſiſtit, ſiquidem Vadimonius compertum ait caluariam eius in hortorum medio depoſitam, ad loci fertilitatem facere: Sunt verò aſinis ferulæ gratiſſimæ in pabulo teſte Plinio cæteris iumentis cùm ſit præſentaneo veneno, & in equi hiſtoria ex eodem diximus, circa Abderam & limitem qui Diomedis vocatur, equos naſcentibus illic herbis paſtos, inflammari rabie, circa Botnias verò aſinos. *Ferula.* Si in Hetruria depaſcantur cicutam, profundiſſimo ſomno & corpore corripiuntur, vt non tantùm ſtupidi, ſed planè mortui videantur; *Cicuta.* B Id quod aliquando ruſticos (inquit And. Matthiolus) fefellit, nam cùm aſinis quos mortuos credebant, pellem detraherent, accidit quod in medio ferè operis ſint experrecti, non ſine magno exorientium terrore & ingenti aſtantium riſu. Teſtatur & Scaliger, aſellos ſe vidiſſe multum oſcitantes ex cicutæ eſu, deinde in amfractuoſos gyros circumactos concidiſſe. *Exer. 152.*

AVGVRIA. PRODIGIA.
Somnia. Præſagia.

CAESARI Auguſto cum Antonio ad Actium dimicaturo, cùm nondum ſublatis planè tenebris tentorio digreſſus circum naues ambularet, quidam aſinum agens occurriſſe traditur: interrogatumque quis eſſet, reſpondiſſe ſibi Eutycho, aſino Niconi nomen eſſe. *Augurium Auguſto oblatum.* Eſt autem Eutychus Latinis fortunatus, Nico vincens. C Eius hominis cauſa Cæſar, cùm locum iſtum nauibus oneraret, æreum aſinum & hominem ibi poſuit, vt Plutarchus alijq; paſſim memoriæ prodiderunt. *Nicon aſinus. In Antonio* C. Marium in Minturnenſium cuſtodia deliteſcentem legimus, cùm aſellum conſideraſſet oblatum ſibi pabulum ſpernere, ad aquam properare, ex hoc ſalutis ſibi pabulum ſpernere, & ad aquam properare, ex hoc ſalutis ſibi viam oſtenſam coniecisse. Saulem dum aſinas amiſſas quæreret, pro ijs regnũ inueniſſe Suidas annotauit. E contrario cum aſinus Leonem interfeciſſet, omen magni terroris edidit, necemque Alexandro portendiſſe literis mandatum eſſe Alexander ab Alexandro annotauit. *Li. 5. c. 13. Aſinus leone occidens* Certè Plutarchus in vita Alexandri inter prodigia quæ Alexandrum perturbarunt, hoc ſcribit: *Ex his enim quos educabat, leonem quendam eximiæ magnitudinis ac formæ manſuetus aſellus calcibus exanimarat.* Idem accidit Florentiæ anno 1302. Leonem enim Florentinis à Bonifacio ob magnitudinẽ pulchritudinemq; donatum, in aula præfecti aſellus clitellatus calcibus ira defatigauit, vt tandem interimeret. Alij autem aliter hoc prodigium interpretabantur, inquit Ioannes Villanus. Erant qui ab Sibillæ referrent oraculum, quo denunciatum eſt olim, tunc eccleſiæ excidium fore, cùm animal manſuetum regem ſuum occidiſſet, ſed in ipſum Pontificem portentum minabatur; mox enim à Sciarra Colonna Galliarum Regis iuſſu D captus eſt. In eadẽ Hetruria res alia ſimiliter ridicula nouam animis omnium religionem iniecit. Piſtorij ſub horam diei tertiam ſpectantibus multis, aſinus excelſum tribunal aſcendit, atq; inde ruditum vſq; adeo cõpoſitum edidit, vt populum accurrentem alloqui, & quædam dicere velle videretur. Creditum eſt ſignificaſſe Terentiũ arte piſtorem ex humili genere præfectum futurum vrbis, cùm accuſaſſet præfectum furti. *Aſinus tribunal aſcendens.* Aſinus aut bos, vt alij referunt loquens inter cætera prodigia recenſetur, quæ ciuilem bellum præceſſerunt: ad quod pertinet illud Lucani. *Lib. 1.*

Tunc pecudum faciles humana ad murmura linguæ.

Sed & in ſacris literis legimus aſinam domino ſuo locutam fuiſſe. *Aſinus loquitur.* Balach enim filius Sephor cùm in terram ſuam Iſrael veniſſe comperiſſet, nuncios miſit, vt Balaam hariolum inuitaret, (inquit D. Auguſtinus) vt populum Iſrael malediceret. *Lib. 1. de mira. ſacræ Scripturæ.* Qui cùm ſedens ſuper aſinam pergeret, & aſina angelum in anguſtijs ſtantem euaginato gladio videns timuiſſet, ter cęſa demum domino ſubſtitit. Vnde amplius flagellata, humano more & ſermone quaſi queruloſa ancilla loquitur. Et illa loquente, ſtatim Balaam oculi, vt angelum cerneret, aperiuntur. In hoc admirabili ſigno quamuis aſina competentia ſibi verba profatur, non tamen ſua mente, nec affectu ſuo loquitur, ſed dominus,

minus, de quo dicitur, & aperuit os asinæ, sicut ad loquendum os aperuit, ita etiam linguam & palatum in verba gubernauit. Asina enim quid & quomodo diceret, & si aliquid diceret, ignorabat, quoniam & homines qui alieno inflati spiritu loquuntur, & adhuc cùm loquitur, nesciunt &c. Iam verò si quis asini se aures habere imaginatus fuerit per quietem, ingruere homini seruitutem & ærumnas coniectores autumant. Ita etiam si quis asininum se caput habere somniauerit. Contrà si quis ægrotet, vidisse asinum qui à lapsu se sustulerit, indicat eum conualiturum in omnibus dicente quopiam Viden'vt asinus se erexerit? decumbentem indicat surrecturum. Si aselli aut muli, diu multumque & caput & auriculas absque præsente causa motitabunt, pluuiam ad futuram designabunt, vt author est Theophrastus: rationem reddit Antonius Mizaldus; Auditum hebetant austri (inquit Hippocrates) & caput grauant. Sunt asellus & mulus capite enormi, propterea pituitæ & gignendæ & excipiendæ peropportuno. Quæ quia componente sese in pluuias aere, huiusmodi animalia exagitare solet: idcirco calore de motu conciliato, quicquid id est tenuare dissipareque, imo verò in ambientem aerem deponere in primis tentant.

Asini aures habere qd in somno portendat.

Cur auriculas motitãtes pluuiam præsagiant.

COGNOMINATA.

Denominata.

ASINAE cognomentum teste Macrobio Cornelijs datum est, quoniam princeps Corneliæ gentis, empto fundo seu filia data marito, cùm sponsores solemniter ab eo poscerentur, asinam cum pecuniæ onere produxit in forum quasi pro sponsoribus præsens pignus. Liuius verò Cornelium asinam memorat interregem & P. Cornelium asinam siue illum siue alium. Asconius Pedianus in orat. Cic. contra L. Pisonem & Cn. Cornelium asinam consulem cum C. Duilio. Fuerunt autem & Asinij vetustæ familiæ, è quibus Asinius Pollio celeberrimus, & cuius perelegans extat oratio aduersus Catilinã. Asinius quoq; Sabinus memoratur à Tacito & Asinius Capito apud A. Gellium. Fuere & Asellæ cognominati, Lucretius Asella apud Florum & scriptorẽ de viris illustribus. Fuere deniq; Aselliones, vt Sempronius Asellio scriptor Romanæ historiæ apud A. Gellium: Asinorum familia Florentiæ est antiquissima, ex quibus Asinus de Asinis reformauit statua mercatorum, vt legimus in libro Italicè cõscripto de nobilitate asini. Fuit & in hac mea patria gens Asinellorum olim florentissima opulentissimaque, à qua turris in minusculo foro constructa conspicitur, quam à conditoribus in hodiernum vsq; diem cognominant Turrim Asinellorum; quæ altitudine structuræq; æquilibrio est Bononiæ spectatissima. Brocardus monachus in descriptione Terrę sanctę de eius agẽs incolis circa castrũ Arachas post Tripolim habitare tradit Saracenos, qui Vanni dicuntur; his sociari Saracenos alios quos Asininos vocant, habitantes in montanis vsque ad castrum Antheradum, plurimas habentes castra & oppida, atque fertilissimam occupantes terram. Cur verò Asinini vocati sint, subticet. An fortè quia sese Romanæ Ecclesiæ subijcere aliquando voluere? Nam & Christiani olim, per ignominiam Asinarij nominati sunt. Verba sunt Corn. Taciti (inquit Petrus Crinitus,) quo loco historiam de Iudæorum origine & moribus scribit. Assensere Iudæi Mosi duci atque omnium ignari, fortuitum iter incipiunt: sed nihil æquè quàm inopia aquæ fatigabat. Iamque haud procul exitio totis campis procubuerunt: cuum grex asinorum agrestium è pastu in rupem nemore opacam conscendit In quibus vulgatissimi codices deprauati alicubi comperiuntur, & quidẽ ineptissimè, vti res ipsa, & Sept. Tertullianus docet, qui Taciti verba mutuatus, ad hũc modum in Apologetico id explicat; Refert (inquit) Tacitus Iudæos Aegypto expeditos, siue (vt putauit) extorres vastis Arabiæ aquarum locis egentissimos, cùm siti macerarentur, onagris qui fortè de pastu potum petituri existimabantur, indicibus fontium vsos: ob eamque gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrasse. Notum est enim quod ipsi quidem Iudæi ab Appione Alexandrino, Molone que & alijs notati sint, quod aureum asini caput in templi sacrario seruarent, atque adorarent: quoniam Mose duce (vt improbè asserunt) asinorum beneficio aquas Iudæi inuenerunt. Quod esse falsum & planè fictitium Iosephus Iudæorum vernaculus & templi sacerdos, alijque complures asseuerant. Vnde idem Tacitus, vt mendaciorum loquacissimus, à nostris meritò incessitur. Romani autem veteres pari causa & Christianos æquè ac Iudęos Asinarios vocarunt, obstinato videlicet in Christi nomen odio, quem per ignominiam etiam Chrestum per e. literam appellabant. Sed & figuris picturisqu e Christianis illudebant; quando infando etiam picturæ genere Deum nostrum sic depictum spectanti populo proposuerunt, vt is foret auribus asininis, pede altero

Lib. 1. Saturnal. c. 6.
Cornelij Asinæ cur dicti.
Dec. 3. li. 3.
Asinij.
Li. 5. c. 20.
Asellæ.
Aselliones.
Lib. 1. c. 13 & li. 1. c. 18
Asini.
Asinelli.
Asinini.
Asinarij dicti Christiani.
Lib. 1. c. 9.

A tero inungulatus, librum gestans, & togatus. Cui flagitio vt scelus adderent, tali titulo Christi effigiem dedecorarunt: Deus Christianorum ὀνοκοίτης: qua in re vel ipse quidem Tertullianus ægrè à risu abstinuit, quum nomen ipsum & formam conspiceret. Hæc omnia itaque ille. Porrò sic quoq; legimus apud Alexandrum ab Alexandro Clisthenen tribus Doriensium, ne forent eædem Sicyonijs, quæ Argijs, diuersis nominibus ad ignominiam compositis notauisse. Nam præter tribum suam cui Archæ non erat, reliquas ludibrio habitas, ex brutis appellasse: quippe hyatas, id est suales, aliquibus oneatas, hoc est asinales, reliquis chœreatas, id est porcales nomina indidisse, quibus mox aliud nomen dixisse, hyleas, Pamphilos, diamantes & Egyleas. Apuleius libidinosam mulierem & quod in viro exoptabat, in asino adamantem, eleganter asinariam Pasiphen nominauit his verbis: *Fuit in illo conuenticulo matrona quædam pollens & opulens, quæ more cæterorum visum meum mercata: ac dehinc multiformibus ludicris delectata per ammirationem assiduam: paulatim in ammirabilem mei cupidinem incidit; nec vllam vesanæ libidini medelam capiens ad instar asinariæ Pasiphaes, complexus meos ardenter expectabat; grandi denique præmio cum altore meo depacta est noctis vnius cubitum &c.* Oppidò quàm decenter (inquit Beroaldus in commento) Pasiphae asinaria mulier dicta, quæ ita expetebat asini concubitum, sicut illa Pasiphae poetica

Li. 1. c. 17.
Nomina ad ignominiam imposita.
Pasiphae asininaria.

B tauro supposita ferinos coitus adamabat. Res est testimonio poetarum notissima, & historicorum monumentis celebrata, quemadmodum Pasiphae Solis filia Minois vxor tauri amore flagrauit, & opificio Dædali intra vaccam ligneam inclusa septam corio iuuencæ concubuit. Aristonem autem nobilem iuuenem Ephesium, filium Demostrati, mulierum ita exosum fuisse tradunt Aristides, Stobæus & Plutarchus, vt cum asina concumberet, exque ea puellam formosissimam susciperet, Onosceliam ab euentu, quòd videlicet cruribus esset asininis, dictam: E contrario Mahumetum illum Turciæ sectæ authorem quidam scriptor Germanus, qui terræ sanctæ itinerarium ritè conscripsit, & ex perlecto Alcorano multa retulit, Saracenæ cuiusdam dum per Arabiam iter faceret, amore correptum fuisse tradit, à quâ cum efflagitatum coitum impetrare non posset, mox asellam qua inuectus erat, ex indomito libidinis ardore compressisse. Vtrumque itaque non incongruè cum Apuleo asinarios cognominabimus: sed fuit ὄνος siue asinus etiam quidam appellatus non ob tam nefarium coitum, sed propter penem vltra animalium modum prominentem, qua de causa Commodo Imperatori tam gratus fuisse fertur, vt & ditaret hominem & Herculis sacerdotio præponeret. Sunt modo & loca ab asino denominata. Megarensis ager sicut & Atticus asper minimeque ferax partem ampliorem habet refertam montibus inquit Strabo,

Pasiphae poetarum.
Li. 2. Para. Serm. 2.
In Parall. c. 54.
Onoscelia.

C quos Oneos id est asinarios vocant. Et ad Antronem munitum castellum ait esse in transitu in Eubœam quod Antronis asinum vocant, Interpres Aristophanis in Pluto inter alias rationes, cur Midas dicitur habuisse aures asininas, vnam etiam addit, quòd Phrygiæ pagum incoleret, cui nomen ὄνου ὦτα, id est auriculæ asininæ. Asinaria festum erat Syracusis, ab Asinaro fluuio appellatione ducta, apud quem Atheniensium imperatores Nicias & Demosthenes capti. Malea promontorium Peloponnesi vocatur à forma ὀνογνάθος Ptolomæo, id est asini maxilla, γαμφηλὰς, vt scribit Isaacius in Lycophronem. Pausanias in Laconicis excurrere tradit in mare procul ab Asopo stadia C.C. Onuphis Aegypti vrbs Stephano & Psello, quæ Herodoto onuphites vocata est. Multa etiam Italiæ loca obscura alias ab asino nomen acceperunt, vt in agro nostro, qua itur Florentiam, Scarica l'asino, id est asino sarcinam demito, propterea quod asinus, cùm eo peruenit, præ lassitudine quietem poscit. Mutinæ fontem quendam ab asino denominarunt, quod aliquando in eum asinus ferris indutus argenteis, a Bononiensibus excoriatus ludibrij causa in vrbem eiaculatus incidisset, vt Pompeius Vizanius noster amicus narrat, in sua de Bononia historia. Via asinaria vna est authore Ortelio ex illis quæ ab vrbem ducunt, Festus Pompeius vrbis Romæ viam esse ait, item liber notitiarum, vt idem Ortelius citat. Asina bella nomen est villæ cu-

L. 9. Georg.
Montes asinarij.
Aures asini.
Lib. 3.

D iusdam in agro Romano qua itur Braccianum. Apud Foroiulienses via quædam vulgò vocatur, Qui mi caddè l'asino, hoc est, hic meus cadebat asellus; quæ verba ad perpetuam rei memoriam durissimo impressa lapidi reseruari aiunt. In regno ea est Sauorignanorum. Asinorum paradisus Perusij nomen est plateæ, qua iter est ad monasterium conuentualium D. Francisci. Asino longo castri nomen in agro Senensium. Vallis asinaria non longè abest à Tiguro Heluetiorum. Mons asinellus in Abrutio celebris templo D. Eustachio quod habet in vertice, sacro. In Sicilia secundo a Catania lapide ingentem aiunt esse fluuium, cuius pons ligneus quatuor capax curruū, à transeuntibus asinis, pons asinorum nuncupatur. Est & eiusdem nominis pons inter Aquilegiæ vrbis ruinas ab Attila destructæ, ab asina marmorea binos lactente fœtus nomen habens, cuius hodieque reliquiæ extant. Pruna quædam tradit Plinius asinina olim dicta esse à vilitate, seriora maioraque, eodem colore quo hordearia. Onocecidas Galenus à rusticis ait vocari eas gallas, quæ grandescunt fungosæ, quasi asininas, quòd ignauæ sint & minus efficaces. Plinius inter diuersas vuarum species damnari ait visu cineream, & rabusculam (rauusculam colore ad rauum inclinante,

Via asinaria.
Asinorum paradisus.
Pons asinorum.
Pruna asinina li. 15. ca. 13.
Li. 14. c. 3.

te) & aſiniſcam, id eſt colore aſini, vt doctiores exponunt, ideoque conijciunt, quod eadem for- E
tè Varino ſit ὀνηγὸν nominata. Heſychio verò etiam ὀνῶτις eſt genus vitis nigræ. Ὀνόγυρον, cu-
ius mentio apud Nicandrum in Theriacis, Suidas exponit φυτὸν ἀλεξίκακον, ὅπερ τριβόμενον ὄζει,
additque alijs ἀνάγυρον nuncupari, indeque tranſlatum eſſe dicit, κινεῖς τὸν ἀνάγυρον, de ijs qui
Onogyrus. ipſi ſibi mala accerſunt. Nicandri verò Scholiaſtes, chamæpitym eam ait eſſe herbam quæ &
ὀνόγυρος & σιδηρῖτις dicitur, & ὄνια ἄγρια, quod iudicium multi vt ineptum reijciunt. Eſt etiam
Onopyxus. Onogyrus nomen viri, cuius his verbis meminit Varro. *A bubus Athenis Buzuges nobilitatus, Ar-*
L.6.Hiſt.6 *gis Onogyrus.* Ὀνόπυξος ſpinoſis ſtirpibus accenſetur à Theophraſto. Theodorus buxum aſini-
L.21.c.16 num Latinè reddidit. Plinius Græcam nomenclaturam retinuit. *Onopyxus* (inquit) *folio & caule*
ſpinoſus eſt. Apparet autem inde nomen habere, quòd ſit carduus aſinis in cibo gratiſſimus &
ſummoperè expetitus: quanquam non deſint, qui non per υ, ſed per η, ὀνοπήξον legendum eſſe
exiſtimant, quòd ad eum deuorandum aſinus perpetuò defigatur & hæreat: qua ratione & di-
pſacum ὀνοκάρδιον, nuncupant, quòd ad eum aſinus magna alacritate feratur cum ſenſerit,
quaſi aſini corculum. Cum verò aſinos vbique obſeruauerimus ad quoſdam carduos crebrius ac-
Onocardiũ. currere, iiſque libentius & maiori cum voluptate veſci, & ab iiſdem magis allici, meritò ὀνόπυξος
nominauerimus. Idem Plinius Onopordon memorat his verbis: *Onopordon ſi comederint aſini,* F
L.27.c.12 *crepitus reddere dicuntur*. Quamobrem Dalechampius onopordon id genus cardui eſſe iudica-
Onopordon uit, quod herbarijs communiter corona fratrum appellatur, & carduus tomentoſus, cum Pari-
ſienſes ſeruata nominis Græci ſignificatione Pet d'aſne quaſi aſini crepitum vulgò vocant, aiunt-
que & affirmant aſinos eo guſtato ſubſultare, crebroque pedere. Anonin quidam eodem atte-
ſtante ononida malunt vocare. Grammatici ονωνιν exponunt τῷ τοῖς ὄνοις ὀφελῆσαι, quòd aſinos
Ononis. iuuet, videlicet ſeſe terentes ad illam ſcabentesque, vel quòd in ea ſe volutantes ſpinis eius dor-
ſum libenter affricent & ſcabant. Apud Nicandrum legitur etiam ὀνωσις, in Theriacis, ἴσωνας
Onoſis. τε καὶ ἢ πολύγονος ὀνωσις: ſed metuo ne perperam pro ὀνωνις, præſertim cum addat πολύγονος:
Onoſma. id enim pro πολυανθὲς accipere videtur. Onoſma teſte Dioſcoride etiam ὄνωνις vocatur, qua-
re apud Paulum Æginetam, vbi ſcribitur ὄνοσμα & ὀνωμις legendum ὄνοσμα & ὄνωνις. Onophyl-
Onophyllũ. lon eadem eſt anchuſæ ſpecies, quæ Arabicæ linguæ authoribus etiam aſini lactuca vocatur: ſed
& ipſam anchuſam quoque Græci onocleam vocant: & alterum eius genus apud Dioſcoridem
Onoclea. onochiles appellatur, pro quo aliqui onochilon, alij onochelim dicunt. Apud Theophraſtum
Onochiles. perperam ſcribitur ὀνοχίχλη, vbi Gaza vertit Turdaria abſque vllo ſenſu. Eſt autem onocichla
Li.7. Hiſt. Plinio, cui flos diuturnior per partes floret. Auriculam aſini Galli quidam vocant ſymphytum G
cap.10. alterum: Sabaudi lotum pratenſem, panem aſini: Inter ſtirpium nomenclaturas Dioſcoridi at-
Onocichla. tributas, onomordon eſt helxine; aſini ſanguis Aegyptijs, Filix: aſinus ichrei Magis ſampſu-
Auricula chum. Onobletum herba linguæ ſimilis Hippocrati contra fœminarum profluuia in vellere appo-
aſini. nitur. Gorræus ſpeciem bliti linguæ ſimilem exponit. Plinius equidem teſtatur Hippocratem
Panis aſini putare bliti cibo ventrem ſiſti, ipſe verò ventrem adeo turbare tradit, vt choleram faciat aliqui-
Onobletum bus. Alterum origani genus Græcis ab aſino onitis cognominatur, ideoque Nicandro ὀνόφυλλον
Origanum. vocatur, quaſi folium aſini, quòd videlicet folium eius aſino in cibo ſit gratiſſimum. Onobry-
Onobrychis chis ab aſini ruditu nomen accepit; cæterùm quod ea deuorata rudere cogatur aſinus, à nemine
Onothera. quod ſciam, proditum eſt. Onothera verò, ſiue onagra, non ab aſino, ſed à vino, cuius odo-
Onoſcheli- rem radix exiccata refert, dicta eſt, quamobrem potius ſcribendum eſt οἰνοθήρας, & οἴναγρον.
dæmones. Ὀνοσκελοι dæmones ſunt, vt annotauit Cælius, inaquoſa & arida corporibus areſcentibus fre-
L.2.cap.6. quentantes, aſininis cruribus. Hi ſeſe mares plurimùm (inquit) exhibent, interdum quoque leonem
& canem induere videntur. Præter verò omnem veritatem onochelon Chriſtianorum deum in-
telligi ſuprà dictum eſt, & infrà etiam dicetur. Ὀνοκώλη verò ſimiliter ab aſinino pede dicebatur H
Empuſa. Empuſa (Laruæ aut terriculamenti genus vno pede incedens, Hecatæ dicatum) de qua Ariſto-
phanes in Ranis: καὶ σκέλος χαλκοῦν ἔχει Νὴ τὸν Ποσειδῶ, καὶ βολίτινον θάτερον. vbi Scholiaſtes
exponens quid ſit βολίτινον σκέλος, ait ἔνιοι δ' ὄνου σκέλος λέγουσι. διὸ παρά τισι καλεῖσθαι ὀνοκώ-
λον. Quapropter vbi apud Etymologum legimus Empuſam eſſe dictam παρὰ τὸ ἐμποδίζειν, ἢ
ἀπὸ τοῦ τὸν ἕτερον πόδα χαλκοῦν ἔχειν, ἢ ὅτι ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν τόπων ἐφαίνετο τοῖς μυουμένοις. ἐκαλεῖ-
το δὲ αὐτὴ καὶ ὀνοπόλη, pro ἐμποδίζειν ex Suida legendum ἐνὶ ποδίζειν, & pro ὀνοπόλη ὀνόκωλη,
vt reſtituit Henricus Stephanus in lexico ſuo veteri, cui multa ait cum Etymologico eſſe commu-
nia; vbi ſic legitur, Ἔμπουσα, φάντασμα δαιμονῶδες ὑπὸ τῆς Ἑκάτης πεμπόμενον, ὃ δοκεῖ πολ-
λὰς μορφὰς ἀλλάσσειν. Et paulò poſt explicatum nominis etymum; οἱ δὲ φασιν ὀνοσκελὴς ἔχειν
αὐτὴν, ὅθεν ἐκεῖνοι ὀνοσκελίδα, ὀνόκωλιν, ὀνόκωλον, καὶ ὀνοκωλίαν καλοῦσι. Eſt itaque Empuſa
ſpectrum quoddam quod ab Hecate dicebatur immitti videndum miſeris & calamitoſis. Ariſto-
phanes aiebat in varias eam mutari formas, vt bouis, muli, canis & rurſus formoſæ mulieris. Qui-
dam exiſtimãt meridianis horis apparere Empuſam ſolitam ijs qui parentant manibus. Fit autem
in ſa-

A in ſacris etiam pſalmis mentio meridiani dæmonij. Sunt qui hunc ipſam Hecaten affirmant eſſe, narrantque vno conſpici pede, ideoque Empuſam (Ἔμπουσαν) dici, οἱονεὶ ἑνίποδα. Sunt & ὀνοκένταυροι dæmonum genus tenebroſum καὶ κίβδηλον apud Aquilam. Meminit eorundem D. Hieronymus. Onocentaura verò Aeliano genus animalis ſiue veri ſiue fictitij: de quo ſic ſcribit: Onocentauram quiſquis vidit, non incredibile ducet, quod fama peruagatum eſt, Centauros fuiſſe, neq; fictores, neq; pictores in eorum deſcriptione mẽdaces fuiſſe, ſed eos quoque à tempore productos, & gemina diuerſæ naturæ corpora in vnum coaluiſſe non negabit. Verùm ſiue reuera fuerint, ſiue omni cera fluxabilior & ad fingendum habilior fama illos finxerit (tanquam dimidiato hominis & altero equi corporibus permixtis & vna conciliatis anima) prætereo. De Onocentaura quidem mihi nũc eſt animus explicare, quę auditione & fama accepi. Eam ipſam ſcilicet homini ore ſimilem eſſe, & pilis prolixis faciem eius ambiri: ſimul & collum & pectus humanam ſpeciem ſimilitudinemque gerere: mammas quoque turgidas in pectore: humeros, brachia, cubitos manuſque humanam naturam habere: dorſum, latera, ventrem, poſteriores pedes, aſino perſimiles eſſe: & quemadmodum aſinum, ſic cinereo colore eſſe: imum ventrem (ad latera) leuiter exalbeſcere: duplicem vſum ei manus præſtare: nam celeritate vbi ſit opus, eæ præcurrunt

B ante poſteriores pedes: ex quo fit, vt cęterorum quadrupedum curſu non ſuperetur: ac rurſus vbi habet neceſſe vel cibum capere, vel quicquam tollere, ponere, apprehendere aut conſtringere, qui antea pedes eſſent, manus efficiuntur, tumque non graditur, ſed in ſeſſione quieſcit. Animal eſt graui animi acerbitate. Nam ſi capiatur non ferens ſeruitutem, libertatis deſiderio ab omni cibo abhorret, & fame ſibi mortem conſciſcit. Hęc de Onocentaura Pythagoram narrare teſtatur Crates ex Myſio Pergamo. Hactenus Aelianus. De Onocrotalo aue, cui nomen eſt ab aſinino clamore, conſules lector tomum noſtræ ornithologiæ tertium. Supra inter æquiuoca, tractorij generis machinam, Latinis ſuculam, Græcis ὄνον id eſt aſinum vocari oſtendi: Eadem & ὄνευος dicitur, vt Budæus in Pandectis docet. Scholiaſtæ verò Thucididis ὄνευος eſt μηχανὴ ἐπ' ἄκρων ἀκατίων πηγνυμένη, ἀφ' ἧς περιβάλλοντες βρόχους, τοὺς σαυροὺς ῥαδίως ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀνέσπων. Ἔστι δὲ ἡ μηχανὴ ἐπὶ τοσοῦτον βιαιοτάτη, ὥστε τε καὶ σαγήνην βαρεῖαν ὑπὸ δύο ἀνδρῶν ἀπόνως ἕλκεσθαι. Sed & ipſi helciarij qui ſuculam verſant, ὀνευοὶ appellantur, vt ex eodem Scholiaſte diſcimus: ὄνευος (inquit) μηχανή ἐστι περιαγωγῆς, ἣ οἱ χρώμενοι, ὀνευοὶ λέγονται. Hinc & ὀνεύω id eſt ſuculam verſo. Apud nos teſſarius quidam ludus vulgò ab aſino ſcarica l'aſino nuncupantur, quaſi aſinus ſarcina liberatus, propterea quòd is qui vincit, latrunculos ſimul in eodem loco collectos,

C pro teſſerarũ iactu prius per diuerſas abaci luſorij areas diſponit, & deinceps eximit. Ὀνοβατεῖν authore Polluce propriè dicitur de aſinis, cùm equas inſcẽdũt. Sic enim ſcribit: ὄνων δὲ ἴδιον τὸ ὀνοβατεῖν ὁπόταν ἵπποις ἐπιβαίνωσι. Xenophonti verò eſt, facere vt aſinus equam ineat; αἱ γὰρ ἀγελαῖαι τῶν ἵππων οὐχ ὑπομένουσι τοὺς ὄνους ἐπὶ τῇ ὀχείᾳ ἕως ἂν κομῶσιν. Οὗ ἕνεκα καὶ ἀποκείρουσι πρὸς τὴν ὀχείαν τὰς ἵππους ἅπαντες οἱ ὀνοβατοῦντες. Quæ modò mulier ὀνοβάτις apud Cumæos, & ὀνοβοσὶς dicta ſit, dicetur ſuo pòſt loco. Ὀνεῖον, ſtabulum aſinorum exponit Varinus. Ὀνηλάτης, ὀνηγήσιος, ὄναγρος (nam ὄναγρος eſt aſinus ferus,) ὀνοφορβὸς ὀνοκίνδυνος, vt Varinus habet, vel Doricè ὀνοκίνδιος, vt Suidas & Pollux, eſt qui aſinos ducit, vel paſcit, pro quo & κιλλακτὴρ ſimiliter Doricè apud Varinum legitur rectè, nam κίλλον & κίλλαν ſuprà aſinum eſſe diximus: minus bene apud Pollucem κυνακτὴρ. Sic enim venatorem potius vocamus. Latini aſinarium dicunt: & ſic inſcribitur Plauti comædia, vt ipſe ait in prohœmio.

Nunc quid me dixi velle vobis dicere,
Dicam, huic nomen Græcè eſt onagos fabulæ.

Sic enim legendum, non autem onagros, quo modò in omnibus libris & ſcriptum eſt & impreſſum; quod vidit Turnebus & aſtruit Dionyſius Lambinus. Dicitur & qui aſinos agit, aſinecta,

D aſinida & aſiniga: quamobrem idem Turnebus, in hoc Virg. in Copa:

Huc alibida veni, feſſus iam ſudat aſellus,

vbi quidam legebant, *Huc ad liba veni*, legendum iudicat vel aſinida, vel multò potius aſiniga, ab aſino agendo, ſicuti & in prologo qui Plauti Bacchidibus prætexitur, non illo quidem à Plauto ſcripto, (apageſis illum à tam elegante Latinoque comico,) ſed à veteri tamen aliquo ſcriptore profecto, in quo Silenus, de quo loquitur Virgilius, pando aſino vehi ſolens, ita de ſe loquitur:

Aſibidam Ionij me vocitant greges
Quod vecturio ſenex vehat aſinario.

Sed nec aſinecta legenti de futurum putat ſuffragatorem, quod tamen non ita vltima compendinatione decernit.

Hecate.

Onocentauri.

Onocentaura.

Li. 17. c. 9.

Onocrotalus.

Oneuus machina.

Li. 5. c. 15. Lib. de re equeſt.

Oncion.

Aſinarius.

Aſiniga.

Li. 13 cap. 22.

E

HIEROGLYPHICA.

L.30.c.20. *Homo ſemper domi manens.*

IN Hori (inquit Cælius) lectum monumentis eſt, Aegyptios hominem indicantes, qui peregrè nunquam ſit profectus, onocephalum expingere, quia nec hiſtorias audiat, nec quæ ἐπιξένως fiant, perſentiſcat. Cum primis autem rerum omnium ignarum per iſtiuſmodi aſellicipitem hominem à ſacerdotibus Aegyptijs eo modo indicari idem Horus alijq; prodidere, eamq; imperitiam in eo præcipuè notari volebant, quæ plurimum ex ſolitaria accidit educatione, quippe cùm quis, vt ait Pierius, tanquam Aglaus alter, intra priuatos parietes ſemper altus & educatus, pedem è domo, vel è patria nunquam tuliſſet foras, oportere ſcilicet hunc parum experientem eſſe & officiorum hoſpitalium inſcium.

Gen.49. *Iſachares aſinus dictus.*

Iſraël itaq; diu apud Aegyptios educatus & hieroglyphicῶν optimè peritus, cùm Iſacharem filium ſuum aſinum appellaſſet, intra terminos eum moriturum dixit. Non enim longius peregrinari ſolent aſini, vt equi & muli, ſed intra prouinciam, in qua nati ſunt, plurimum contineri. Peregrinatione autem homines ſapientes effici, Vlyſſis diſcimus exemplo, de quo Homerus ait: F

Πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω:

Quique vt ait Horatius:

Quid virtus & quid ſapientia poſſet,

Ex longa & decennali peregrinatione dedicit, Tot autem ac tanta ſunt quę de aſinorum ſtoliditate referuntur, vt ſubinde ſit ad eam redeundum;

Aſinus inter ſimias.

quam ſi apertius (inquit idem Pierius,) deſcribere Aegyptij voluiſſent, animal omnium maximè docile deligebant, Simiarum quippe gregem, inter quas aſinum vel ſaltare vel tibijs canere; vel etiam diſceptare fingebant, rem quidem tam dictu quàm ſpectatu ridiculam, ſi quæ in ſeceſſu pondus habeat. Aliter frenatum aſinum in huiuſmodi ſignificatum proponebant, quippe quod animal ſit minus idoneum ad diſcendum.

Aſinus frænatus.

Vnde etiam Mathematici eum qui ortu ſuo ſextum decimum Leonis gradum ſortitus ſit, indocilem futurum præſagientes; frenatum aſinum, tunc oriri fingunt, irritam eo modo inſtitutionem futuram indicantes. Nec abſurdum quoq; eſt ſignificatum illud, quod ex vulgi prouerbio deſumptum eſt, cùm præclarè venuſteq; aliquid inchoatum citò deſeritur, currentem aſinum pingere.

Aſinus currens.

In ore enim omnium eſt, aſini ſuccuſſationem parum admodum procedere. Iam verò longè diuerſum G eſt, quòd apud Hebræos præcipuè Cabaliſticos, aſinus eſt ſapientiæ ſymbolum,

Sapientiæ typus.

cuius quippe ideam conſtituunt Saphiroth, eam afferentes rationem, quòd eum qui ſapientiæ ſit operam daturus, victu admodum tenui, & eo plurimum plebeio contentum eſſe oporteat, cuiuſmodi perſimonia præditum eſſe aſinum ignorat nemo: adhæc penuriam, laborem, plagas & famem patientiſſimè tolerare, neque ad vllam excandeſcere contumeliam, vndecumque illata fuerit: animo eſſe paruum, inopem atque ſimplicem, vt qui nullum inter carduos & lactucam diſcrimen habeat: corde ſit minimè vafro, minimè cupiditatibus contaminato, bile ita careat, vt cum omni animantium genere pacem ſibi perpetuam conſtituerit, nec vllum ſit onus quod detrectet, quod non obſequioſè ſuſcipiat, & ſi ſit opus, pro boue terram proſcindat, plauſtrum trahat, præcipuè verò machinæ maximè omnium neceſſariæ piſtrino æternum ſeruiat, ligna, poma, onera, frugum genus omne comportet, ſit denique totius humanæ commoditatis aſſiduus & infatigabilis miniſter, vt etiam quod aiunt, myſteria portare compellatur. Merito igitur Ammonius Alexandrinus magno Origine & Porphyrio diſcipulis clarus, aſinum his condiſcipulum fertur adhibuiſſe. Neque verecundatus Cleanthes appellatione huiuſmodi, confidentiſſimè reſpondit, aſinus quidem ſum, ſed qui portare poſſum ſarcinam Zenonis.

Ariſtoteles taxatus.

Valebit igitur Ariſtoteles, qui opere de Moribus non quécumque fortem eſſe exiſtimat, qui quacumque toleret vel ignominiam vel calamitatem vel incommodum, virtutemq; vllam negat in patientia ſitam eſſe, homo mollis & delicatus, qui tamen liquidò perſpiciebat, ſi fortitudo partem haberet in patientia, futurum dubio procul vt aſinus animalium fortiſſimus haberetur. Sed reuertor ad hieroglyphica. H

Labor ſeruilis.

Receptum & illud eſt, ſeruilem laborem per aſinum clitalla inſtratum ſignificare, cuius rei cauſa magis vulgò nota eſt, quàm verbis explicari neceſſe eſt, quippe quòd animal in defeſſi ſit laboris, vnique & perpetuæ onerum vectationi vexationibuſque alijs damnatum eſſe videatur. Sic legitur in Eccleſiaſtico: *Cibus, virga & onus aſino, vt panis & diſciplina & opus ſeruo.* Erat & illud ad bonos mores excogitatum hieroglyphicum, quòd veluti maiores noſtri ſeruos ebrios, lingua pedibuſque titubantes in liberorum conſpectum, ad vitij ludibrium, producebant, quò ipſi diligentiùs cauerent, ne in huiuſmodi turpitudinem inciderent:

Aſinus inter flores & vnguenta.

ita ſacerdotes Aegyptij aſinum inter flores & vnguenta ſtatuebant, quorum nihil ad ſenſum eius pertineret, ex hoc ſcilicet perniciem, quæ poten-

A tioribus, præcipuè assentatorum machinis insidiatur, indicantes, cum inde risui & ludibrijs omnium exponantur, qui enormes adulatorum assentationes aucupantur. Plerique enim magni alioqui viri à Musis & Gratijs alienissimi omnique turpitudinis genere spurcissimi, coram tamen & dignitatis & eruditionis & temperantiæ non solùm commendari patiuntur, verùm etiam nisi facias, indignantur: Vt verò reliqua prosequamur: Est & irrisionis signum asinus, propterea quod rictu labijsque latè diductis, dentibusque deformiter denudatis irridere videatur. Mulierem prægnantiam occultantem notare cùm volunt, parientem asinam pingunt. Hæc enim impensè cauet, ne vel in conspectu hominum, quin ne in luce pariat. Sunt item qui mulierem conceptum euitantem aut virum admittere nolentem per asinam & fustem inhærentem tergo, designent, propterea quòd semen à coitu nisi vapulet, reijciat. Minimè etiam prætereundum est illud quod insignium pictorum & sculptorum etiam opere nobilitatum est, vt cum virum in re cumulanda solicitum, neque assiduos quantumlibet labores declinantem, vxorem verò prodigam & ad omnia perdenda dissipandaq; intentam hieroglyphicè significare vellent, hominem sparti funiculum torquentem, illam verò aselli effigie assidentem à tergo & opus quantumcumq; fieret abrodentem effingebant. Hinc prouerbium apud Ionas celebratum est, Συνάγει ὄκνος τὴν

Irrisionis signum.

Mulier prægnantiam occultans.

Mulier conceptum euitans.

Vir frugi, vxor prodiga.

Ocni funiculus.

B θώμιγγα, *torquet piger funiculum*, vt scribit Pausanias, cuius hæc sunt verba: *Ex Polygnoti picturis hæc etiam est. Vir quidam* (apud inferos) *sedet, quem titulus Ocnor esse indicat. Factus est autem ad hunc modum, vt ipse funiculum torqueat, astante asella, quæ quod tortum fuerit, assiduè abrodit. Hunc Ocnum aiunt hominem fuisse industrium operique intentum, sed vxorem habuisse sumptuosam & prodigam, quæ omnia illius labore corrasa mox absumpserit. Cognitum autem est mihi etiam ab Ionibus dici solere, si quem conspexissent in re quapiam elaborantem, quæ nihil adferret emolumenti: hic homo funiculum Ocni contorquet. Picturæ hoc genus Delphis consecratum fuit.* Plinius inter Socratis pictoris argumenta, *Et piger* (inquit) *qui vocatur Ocnos, spartum torquens quod asellus arrodit.* Errat Varro, qui desidem & ignauum hac pictura significari putauit, cùm laboriosus potius & industrius, sed cui vxor prodiga, designetur, quamobrem asina, non asinus in pictura est, quod Pausanias de industria annotauit, authores reliqui neglexerunt. Idem argumentum marmore cælatum, Romæ duobus visitari locis, nêpe in Capitolio & in hortis Vaticanis Hermolaus Barbarus testis est. Hoc interim admirandum, non solùm cur Plinius, vt author adagiorum putat, sed Pausanias etiam & alij, ipsum hominem Ocnon id est pigrum appellauerint potius quàm asinnm, cui conuenit tum res ipsa nempe pigritia, tum nomen, cùm onos & ocnos vna tantùm litera differant: &

C Propertius non Ocnon torquere funem, sed illum ipsum torqueri his versibus confirmet:

Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno, *Aeternusque tuam pascat aselle famem.*

Plutarchus in libro de animi tranquillitate: ἀλλ' ὥσπερ ἐν ᾅδου ζωγραφούμενος σχοινοπλόκος, ὄνῳ τινὶ παρίησιν ἐπιβοσκομένῳ καταναλίσκειν τὸ πλεκόμενον. Hoc est, quemadmodum apud inferos depictus is qui funem torquet, permittit asino, vt depascens absumat id quod tortum fuerit: ita plerique rudes obliuiosi & stupidi homines, nulla præteritorum ratione habita, futura semper expectant, & præsentia abolent. Sunt qui in hoc figmento referente Suida prouerbium ὄνου πόκαι de rebus nullo fine perficiendis interpretêtur, vt πόκαι non ipsa asini vellera sint sed funiculi quos abrodere & quasi tondere fingitur. Quinetiam prouerbium τὰ ἐν ᾅδου, id est, *Quæ apud inferos,* Aristophanis interpres ad eandem fabulam refert; quasi non in genere ad omnia pertineat, quæ de inferis poetæ nugantur, vt omnia inania somnijsq; similia aptè sic nominemus. Mihi sanè qui primi hæc confinxerunt, Cratinus & Aristophanes veterum poetarum & Homeri maximè fabulas imitari videntur; qui alias quoque apud inferos pœnas similiter perpetuas & infinitas celebrarunt, vt cribra Danaidum, Sisyphi saxum, & Tithij iecur, & in Caucaso Promethei: vt hic ipse perpetuus in torquendis funibus labor, pœna illius fuerit, qui viuus vel in vxorem luxuriosam, vel

D in meretricem prodigus fuisset. Extat verò etiam Alciati emblema hoc titulo. *Ocni effigies*: de his qui meretricibus donant, quod in bonos vsus verti debeat.

Impiger haud cessat funem contexere sparto
Humidaque artifici iungere fila manu.
Sed quantum multis vix torquet strenuus horis,
Protinus ignaui ventris asella vorat.
Fœmina iners animal, facili congesta marito
Lucra rapit, mundum prodigit inque suum.

Sed desino tandem Ocni funem torquere, si prius monuero, quod Iones in suo adagio θώμιγγα vocant, id est funiculum, (qua voce vsus est etiam Propertius) Plinio spartum vocari, (quem secutus est Alciatus,) Plutarcho σχοῖνον id est iuncum, qui quidem à sparto specie differt, eundem verò funiculorũ vsum præbet, vt docet manifestè idem Plinius de Sparto agens: *Iunco* (inquit) *Græcos ad iunci vsus nomini credamus* (σχοῖνος & funem significat & iuncum: quomodo & spartum nunc *Li. 19. c. 2.*

 restem,

restem, nunc plantam, ex qua restes fiunt,) *quo herbam appellant, postea palmarum folijs philuraque manifestum est, & inde translatum à Pœnis Sparti vsum perquam simile veri est*. Sparteos funes Ibericos Horatius vocauit: *Ibericis peruste funibus latus*. Siquidem Spartum genuinum siuè iuncus Ibericus siue Hispanicus, ad nexus tantùm vtilis est, vtpote planè sine folijs. Eiusdem ferè sententiæ erat & aliud Hieroglyphicum, quo pater familias parcus, prodiga autem familia denotabatur. Diodorus enim asinorum imaginem istiusmodi apud Aegyptios ostentari tradit, (inquit idem Pierius) asinum quippe vnum longioris funis nodos complicare, ac alios à tergo clanculū dissoluere, vno porro eodemque argumento cum superiori, quod nonnulli Ionicum etiam figmentum putant, cæterùm pictorum & sculptorum ingenio variatum. Alterum tamen hoc patrem familias frugi, familiam verò prodigam & perditam ostendit: nimirum enim nodum plicare, significat cōgerere, accumulare, rem facere: dissoluere verò, distruere, disperdere, atq; prodigere. E

Pater frugi familia prodiga.

EMBLEMATA. SYMBOLA.

Auaritiæ typus.

EMBLEMA Alciati de Ocno funem torquente, & asino eundem derodente, iam recitauimus: & aliud eiusdem de asino mysteria portante recitabimus in prouerbijs: Est & aliud eiusdem emblema de asino in auaros, quod tale est: F

Septitius populos inter ditissimus omnes,
Arua senex nullus quo magis ampla tenet.
Defraudens genium q; suum, mensasq; paratas
Nil præter betas duraque rapa vorat.
Cui similem dicam hunc, inopem quem copia reddit?
Anne asino? sic est, instar hic eius habet.
Namq; asinus dorso pretiosa obsonia gestat
Seque rubo aut dura carice pauper alit.

Ex incerto quodam authore desumptum emblema videtur, cuius hi versus leguntur in epigrammatis Græcis, titulo εἰς φειδωλοὺς:

Πολλὰς μυριάδας ψηφίζει Ἀρτεμίδωρος
Καὶ μηδὲν δαπανῶν, ζῇ βίον ἡμιόνων,
Πολλάκις αἳ χρύσεα τιμαλφέα φόρτον ἔχουσαι
Πολλὸν ὑπὲρ νώτου, χόρτον ἔδουσι μόνον. id est, G

Vt vertit Franciscus Sanctius Brocensis:

Viuens vt muli sumptus dum præcauet omnes
Supputat innumeras Artemidorus opes.
Auri sæpe gerunt ingentia pondera dorso
Multi, sed siccum non nisi gramen edunt.

Elegantissimum siue symbolum siue emblema Achillis Bocchij nostri, in quo asinario asino suo sarcinis onusto hærente in luto, flexis genibus passisque manibus Herculis opem imploranti, Deus respondet è nubibus. Αὐτός τι νῦν δρῶν, εἶτα τοὺς θεοὺς κάλει. hoc est: *Tute nunc aliquid agens, postea Deos inuoca*. Symboli itaque titulus est:

Di superi præsto facientibus omnibus adsunt.

Descriptio autem symboli hæc est:

Tenaci asellus quispiam infixus luto,
Hærebat, huic succurere
Agaso cum deberet, Herculis fidem
Implorat otiosus, &
Asello inertior suo. Tirynthius
Respondit, ipse vt interim
Manum laboranti admoueret, atque ita
Deum adfuturum sedulo,
Fac ergò quisquis es, aliquid tute interim,
Deinde inuocato numina.
At optimates Rhintonis exaudiant
Prouerbium id notissimum
Οἱ μὲν παρέδεν εἶσιν, οἷς οὐδὲν μέλει,
Et turpe vitent otium. H

Alphonsi regis humanitas. Cap. 6.

Cæterùm cùm hic de asino inhærente luto sit sermo, obiter Alphonsi potētissimi Aragonum, Neapolitanorum & Siciliæ regis beneficum in agasonem facinus recitabo ex Pontani libro de beneficentia.

A centia. Is itaque Capuam proficiscens, cum videret quendam auxilium implorantem, propterea quod asellus in lutum prolapsus esset farina onustus, ilico equo desilijt asinumque hærentem cœno subleuauit: asinarius verò qui regem prius non nouerat, pertrepidus veniam precabatur. Parui quidem momenti res, sed quæ nonnullos Campaniæ populos, regi reconciliauerit. Aliud eiusdem Bocchij emblema de cuculi & Lusciniæ contentione, desumptum ex apologis Aesopi, cum titulo:

Iudex ineptus peste peior pessima,
Offensio aspera ex inepto iudice: — *Iudex ineptus.*

Author & Musa colloquuntur.

A. Dic Musa quæso, cur diutius canit
Coram homine, & accuratius Luscinia?
M. Illa & cucullus anni eodem tempore
Olim canendo, vt assolet in maximam
Contentionem fortè quandam venerant,
De suauitate cantionis, & quia
B *Lis de sono erat, asellus est aptissimus*
Tum creditus iudex: quod auriculis foret
Præter animantes cæteras maioribus.
Asellus autem repudiata protinus
Luscinia, negare enim harmoniam illius
Se intelligere, palmam cucullo adiudicat:
Illa ad hominem appellat, quem vbi videt, statim
Causam suam agit & diligenter cantat, vt
Ei approbet se, ad vindicandam iniuriam
Acceptam ab asino. Hinc discat ergo quilibet
Vitare peius peste ineptos iudices,
Nec belluinis auribus tam credere,
Præpostera vt fiducia, atque offensio
Nascatur inde pœnitenda & aspera.

Huc referri potest distichon non inuenustum de asino, qui Aeneidem dentibus discerpsit:

C *Carminis Iliaci libros consumpsit asellus:*
Hoc fatum Troiæ est, aut equus aut asinus.

Asini maxilla aquas effundens cum verbis: Fons inuocantis, apud Cl. Paradinum significat simplicissimam quamque rem capacem esse gratiæ Dei, modò ea diuino eius verbo qui verus viuusque fons est, imploretur. Allusio est ad maxillam qua Samson inuocato Dei auxilio mille visos occidit. Vel de asini mandibula exijsse aquas, significat Christum dominum nostrum omnia in pietate fuisse facturum, vt ait Franciscus Georgius in suis problematis, nam Samson (inquit) ad cuius preces egressæ sunt aquæ, significat Christum D. nostrum Iesum, mandibula asini fortitudinem cum pietate, aquæ verò proueniunt à fonte & tribunali pietatis, sicut ignis prouenit à fonte & tribunali iustitiæ seueræ. Et asinus significat pietatem, si inuertatur dictio Hebræa Châmor in Recham vt sciunt periti. Vnde & dominus vsus est asina & pullo, dum iret ad fortiter pugnandum pro nobis in Hierusalem.

Qualibet res gratiæ Dei capax. — *To. 1. prob. 423.*

MORALIA. MYSTICA.

D EXTAT (inquit Philippus Beroaldus noster) Luciani liber Lucij vel asini titulo, & L. Apuleij libri vndecim asini aurei: idem vtrisque argumentum, sed Apuleius omnia copiosius tractat & multa intermiscet. Institutum est naturam mortalium, & mores humanos obiter designare, vt admoneremur ex hominibus asinos fieri, quando voluptatibus belluinis immersi asinali stoliditate brutescunt, nec vlla rationis virtutisque scientilla in eis elucescit. Sic enim homo, vt docet Origines in libris periarchon fit equus & mulus: sic transmutatur humanum corpus in corpora pecuina: Rursus ex asino in hominem reformatio significat calcatis voluptatibus exutisq; corporalibus delicijs rationem recipiscere & hominem interiorẽ qui verus est homo, ex ergastulo cœnoso ad lucidum habitaculum virtutibus & religione ducibus remigrasse, ita vt dicere possimus, iuuenes illicio voluptatum possessos in asinos transmutari: mox senescentes, oculo mentis vigente, cùm virtutes iam maturescunt, exuta bruti effigie humanam resumere. Proclus nobilis Platonicus monet multos esse in vita lupos, multos porcos, plurimos alia quadam bruti

Intentio librorum Luciani & Apulei de asino.

ſpecie circumfuſos. Quod minimè mirari nos oportet, cùm terrenus locus Circes ipſius ſit di- E
uerſorium, in quo animæ aut vnguentis delibutæ, aut pharmacis epotis inebriatæ transfigurentur in bruta animantes. Pharmaca autem ſunt obliuio, error, inſcitia. Quibus anima conſopita bruteſcit, donec guſtatis roſis, hoc eſt, ſcientia (quæ mentis illuſtratio eſt, cuiuſque odor ſuauiſſimus) auidè hauſta in humanam formam, hoc eſt, rationalem intelligentiam reuertatur. Hęc ille. Alij hunc aureum Apulei aſinum facetiſſimam pulcherrimamque figuram eſſe aiunt irriſionis gentilitiæ religionis, quæque etiam oſtendat nihil eſſe etſi nobis appareat extra omnem cul-
Luxuria indicata. pam in quo nulla non reprehendenda deliteſcant. Immoderatam autem petulantium luxuriam per aſinum indicari diſcimus in primis ab Ezechiele dicente, *quorum carnes ſunt ſicut aſinorum.* D.
Cap.23. Gregorius cum dixiſſet Onocentaurorum nomine lubricos figurari & elatos, aſini nomine ait de-
In c.6 Iob. ſignari luxuriam authoritate prophetæ quam recitaui: tauri verò vocabulo ceruicem ſuperbiæ demonſtrari, quoniam voce dominica de Iubæis ſuperbientibus per Pſalmiſtam dicitur, *Tauri pingues obſederunt me.* Onocentauros ergo eſſe qui ſubiecti luxuriæ vitijs, inde ceruicem erigunt, vnde humiliari debuerant. Qui carnis ſuæ voluptatibus ſeruientes, expulſa longè verecundia, non ſolùm ſe amittere rectitudinem non dolent, ſed adhuc etiam de opere confuſionis gaudent. Aliàs quia aſinus amorem carnalem indicat, à Propheta ſcriptum ait: *Non arabis in boue & aſino:* F
In cap. 11. Et mox in expoſitione horum verborum; *Aſinus Amelech interficiendus eſt*, docet honeſtatem
Reg.1.li.5. thalami debere mundam eſſe ab omni obſcænitate turpitudinis: Quid ergo (inquit) aſinus, niſi
Lib.6.in c. aperta nequitia fornicationis accipitur? Quoſdam enim diabolus in apertum fornicationis inue-
15. hit, quibuſdā per fraudes illudit. Aſinus etiam aliena opera portare conſueuit. Doctor verò gen-
Amor carnalis. tium dum virum ſui corporis poteſtatem non habere, ſed mulierem docuit: item nec mulierem ſui corporis habere poteſtatem, ſed virum: quid aliud quàm aliena opera eos portare iuſſit? Aſi-
Fornicatio. ni ergo nomine, robur coniugalis copulæ deſignatur; quia electi coniuges inuicem onera ſua for-
Coniugalis copula. titer portant, ne per carnis infirmitatem in fornicationis barathrum corruant. Aſinus ergò interficiendus eſt, ſed Amelechita; quia copula coniugis in honeſtate thalami roboranda eſt, ſed à turpitudine interficienda. Debent quidem coiungęs debitum ſibi inuicem reddere, ſed turpiter conuenire non debent. Aſinus ergò Amelech interficitur, cùm in nobis coniugibus charitas tenetur honeſtæ copulæ, ſed omnis obſcœnitas vitatur in turpi coniunctione. Omnia igitur Amelech demoliri iubentur quia qui caſtè proponunt viuere, de blandimento carnis in ſe aliquid retinere
Lib.3.in 1. non debent. Et rurſus exponens illud; *Perierant autem aſinæ Cis patris Saul, & dixit Cis ad Saul fi-*
Reg.19. *lium ſuum: Tolle tecum vnum de pueris & ſurgens vade & quære aſinas &c.* Cis qui durus (inquit) G
dicitur, non ſolùm electos eius, ſed ipſum etiam redemptorem ſignificat. Nemo enim ſibi durior extitit. Huius namque duritiæ aſperitatem inſinuans, ait: *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit.* Mori enim mortalibus non eſt pati paſſibiles damnatæ naturæ. Ille ergò ſibi durus vehementer extitit, qui in ſe vnde patiretur non habuit, ſed vt nos patiendo libera-
Aſinæ peccatrices. ret, in quo ſibi durus eſſet, & pati poſſet, dignanter aſſumpſit. Aſinæ Cis ſunt animæ peccatrices. Quia etiam in fide redemptoris regeneratæ ſunt, duræ eſſe dicuntur: perditæ autem aſinæ quia per immunditiam ab eius ſunt ſeruitio ſeparatæ. Hinc eſt enim quod ac paſſionem tendens, abſolutæ aſinæ & pullo inſedit: vt patenter oſtenderet, quia ad hoc pati venerat, vt peccatoribus ſubueniret. Pereuntes namque aſinas ſe quærere fatebatur, cùm dicebat: *Venit filius hominis*
Matth. 21. *quærere & ſaluum facere quod perierat.* Has aſinas & per ſemetipſum quæſiuit & adhuc prædica-
Luc.19. tores ad quærendum mittit. Dicit ergo Cis filio ſuo, vt aſinas quærat, quando electorum cordibus ſpiritali inſpiratione redemptor imperat, vt in prædicationis miniſterium pergant. In prædicationis autem officio pergentes qui ſolum ſpiritalem ſenſum ſecum debent ducere, vnum de pueris tollere iubetur. Vnum namque puerum tollit, qui dum ad præbendam alijs formam viuendi pergit, in omne quod agit, ſpiritualis eſt, &c. Quærens ergò aſinas vnum de pueris tollit. H
quando is qui nouiter animarū lucra querere incipit, quæ agere putat omnia ſpiritualiter agere diſponit. Inuenire autem aſinas, eſt peccatores in luce ſanctitatis conuerſos aſpicere. Nam velut perditæ aſinæ non inueniuntur, quando in tenebris reproba corda ſe obruunt. Et quia per quinq; ſenſus corporis ad eaſdem peccatorum tenebras decidunt, quinque regionibus non inueniendæ perquiruntur. Vnuſquiſque etenim vbi per peccatum proijcitur, ibi occultatur, & quaſi perditus vbi ſit neſcitur, quando iuſtitiæ lucem, in qua eum Deus poſuit, derelinquit, &c. Perditur ergo homo cùm peccat; inuenitur autem, cum peccatum aduerſum ſe iam pœnitendo pronunciat. Saul autem qui aſinas quærens non inuenit, eruditi quidem prædicatoris perſonam deſignat, ſed nouiter incipientis; quem profectò omnipotens Deus prædicationis fructum afferre
Cap. 1. non patitur, ne vilem conuerſionem æſtimet, dum leuiter conuertere eos ad dominum poteſt.
Dei contemptor. D. Baſilius declarans illud Eſaiæ: *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſrael autem me non cognouit, & populus me non intellexit.* Boui (ait) & aſino comparatur dei contemptor.

Neque

A Neque enim cum in honore esset, intellexit, quare comparatur iumentis insipientibus & similis factus est eis. Equidem tales sunt, qui non recta ratione sed pro affectionum impetu suam instituunt vitam, à vacuitate rationis transuersim abrepti ad pecuniam & brutalem vitam. Ad exprimendam verò similitudinem, ea assumpsit animalia quæ nobiscum educantur & vernacula consuetudine notiora sunt, vt vel suppudescamus istis deprehendi insipientiores, & ad ea collati minus obtinere beneuolentiæ, quam refundamus in possessorem nostrum. Bos siquidem nobis mancipatus est ad agricolationem vt cooperetur, qui & sui pastoris vocem intelligit, eumque agnoscit, qui pro consuetudine sibi porrigit pabulum. Asinus vel non iussus rectà contendit ad consueta stabuli sui loca. Quod si his vtique rationis expertibus tanta in est familiaritas erga suum prouisorem; quantam dilectionis mensuram erga Deum, par est reposci à rationali creatura? Obserua autem, quia testimonio istius scripturæ probatur bos præ asino pleniorem obtinere intelligentiam. Bos enim suum nouit possessorem: asinus autem præsepe, idque solum docente scriptura, quo animal sit suffarcinando ventri dentitium, eoque locum agnoscit & solùm suæ voluptati destinatum. Bos verò nonnullam habet & eam vtilem intelligentiam propriæ honestatis ac boni. Hinc factum, vt cum animalia sint nullam habentia inter se familiarem consuetudinem, vetitum

B sit in Deuteronomio arare in boue & asino, in vnum, hoc est, eum qui sit exprompto animo & laborum toleranti connectere, ei qui sit voluptatum amantior & captiuus tenetur affectibus. Non enim de bobus cura est Deo, sed id nostri causa scriptum est prorsus. Contrà autem aliquo loco copulantur: Beatus enim qui seminat super omnem aquam, vbi bos & asinus calcant, hoc est qui sermone ad docendum apposito, exuscitat vim animæ generosam ac laborum patientem, nec eius obsequitur voluptatibus. Quemadmodum enim asinus animal gestandis oneribus natum: sic & concupiscibilis portio animæ onere peccatorum prægrauata pessum it ac præcipitatur. Equidem bos suum nouit possessorem: Israel autem me non nouit suum creatorem. Et asinus præsepe agnouit sui domini: Israel autem me non intellexit. Et præsepia quidem multa sunt, ac certè asinus nusquam aberrat à præsepi se possidentis. Et paulò pòst. Peculiari quidem similitudine bonis expressus est Israel: asini autem simulacro simplex ac rudis popellus. Quantò enim differt bos ab asino, tantidem est discriminis, si Israël cum vulgo componatur, qui populus appellatur absolutè. Cur verò asinæ nomen carni nostræ conueniat, rationem quodammodo reddit Origenes his verbis: Quid est ascendisse super iumentum? Corpus hoc meum iumentum est: ad adiumentum enim & ad ministerium datum est: ego autem sum, id est interior homo qui ascendi su- *Asinæ nomen cur carni nostræ conueniat.*

C per iumentum hoc, cui dicitur, vt benedicam dominum. Si ergò verè ascendisti supra corpus & superios effectus corporalibus desiderijs, & metus corporis tui freno mentis & interioris hominis moderamine gubernantur, de te dicitur, quia ascendisti super iumentum hoc, cui dicitur, vt benedicas dominum. Quid autem est quod sequitur? *super vehicula sedentes & super asinas refulgentes.* Quid sibi videntur asinæ refulgentes? Dicit enim scriptura, quia oporteat benedicere dominum eos qui sedent super vehicula & super asinas refulgentes. Mihi velut in locis ita difficilibus tale aliquid videtur, cum iumentum hoc, hoc est, corpus meum, sub iugo venerit verbi Dei, tunc vehiculum corporis mei resplendere incipiet, & asina hæc id est caro mea tunc refulgere dicetur, cùm castitatis ac pudicitiæ fuerit splẽdore decorata. Et ita rectè dicitur asina sedens super asinam resplendentem dominum benedicere & in medio lætantium laudare Deum. Ad hanc lasciuiam petulantiamque respiciens D. Hieronymus, asellos bipedes vocabat eos, à quibus reprehendebatur, quòd dixisset virgines debere sæpius cum mulieribus esse quàm cum masculis. Quod verò simplices perfectissimis adhærentes, eorum intellectu pascantur, docet D. Gregorius in explicatione horum verborum. *Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia & pueros percusserunt gladio, & euasi ego solus, vt nunciarem tibi.* Quid in figura (inquit) *Homil. 6. in c. 5. Iudic.* *Aselli bipedes.* *Simpliciter viuẽtes designati.* *L. 2 ca. 18. in Iob. c. 1.*

D per boues, quàm benè operantes: quid aliud per asinas, quàm quosdam simpliciter viuentes accipimus? quæ bene iuxta boues pasci dicuntur, quia mentes simplicium etiam cum alta capere non possunt, eò magis vicinæ sunt, quo & fraterna bona sua per charitatem credunt, cumque inuidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu seminimè diuidunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniuncti tardiores eorum intelligentia pascuntur. Significant item asinæ eidem simplices cogitationes. Cum enim in declaratione horum verborum: *Quinquaginta quoque iuga boum & quingentæ asinæ*, dixisset nos quingentas asinas possidere, cùm lasciuientes motus restinguimus, & quicquid in nobis carnale exurgere appetit, spiritali cordis dominatu refrenamus: addit, vel certè asinas possidere, est cogitationes intra nos simplices regere. Quæ dũ in subtiliori intellectu currere non valent, quo quasi pigrius ambulant, & fraterna onera mansuetius portant. Sunt namque nonnulli, qui dum alta non intelligunt, per exteriora conuersationis opera se humilius premunt. Benè ergo per asinas (pigrum quidem animal, sed tamen portandis oneribus deditum) simplices cogitationes accipimus; quia dum nostram plerumque ignorantiam cognosci- *Benè operãtes.* *Simpliciter viuentes.* *L. 1. in c. 1. Iob. c. 14.* *Cogitationes simplices.*

cognoſcimus, leuius onera aliena toleramus. Cumque nos quaſi ſingularis ſapientiæ altitudo E
non eleuat, ad perferendam alieni cordis inertiam mens ſe noſtra æquanimiter inclinat. Rectè
autem ſiue iuga boum ſiue quingentæ aſinæ referuntur, quia vel in hoc quod prudenter ſapimus,
vel in hoc quod humiliter ignoramus, dum æternæ pacis requiem quærimus, quaſi intra iubulei
numerum tenemur. Diuus Hieronymus etiam, aſinum pupillorum abigere, vt eſt apud eundem
D. Iobum, ſignificare ait ſimplices in hæreſim trahere qui ſunt in eccleſia, velut portantes onera,
cum ſuis laboribus fideles eccleſiæ ſuſtentent. Id faciunt hæretici, cùm gentilem venientem ad fi-
dem, auertunt. Et Eucherius ait per aſellum quem inſedit dominus fidelium ſimplicitatem ex-
primi, plebem ſcilicet quæ dei notitiam non habebat, quam Chriſtus regendo & præſidendo ad
Hieruſalem, hoc eſt, ad pacis conſpectum adducit. Iure verò in primis aſinis ſimiles cenſentur
Homines homines inertes, qui vt omnium ignauiſſimi nihil boni agunt, at ſomno tantùm deſidiaque deti-
inertes. nentur oppreſſi. Piger aſinus (inquit D. Ambroſius) & expoſitus ad prædam, quid aliud docet,
quàm nos viuaciores eſſe debere, nec deſidia corporis animique pigreſcere, confugere ad fidem
quæ opera grauia alleuare conſueuit. Sic & Ioannes Arboreus in declaratione huius ſententiæ:
Prouer. 26. *Flagellum equo & chamus aſino, & virga in dorſo imprudentium:* non minus ait indigere imprudentes
& peruerſos flagellis & ſtimulis, quàm equus indomitus & piger aſinus, & licet flagris cæſi non F
reſipiſcant, nec emendentur, eorum tamen ſupplicia alijs terrorem incutere, quibus à lapſu
præcauebunt, & à multis vitijs reuocabuntur. Poſſe item equo & aſino ſignificari ſuperbos & lu-
Superbi & xurioſos, qui cùm acriter à domino caſtigantur, nonnunquam reſipiſcentiam agunt, & vitam in
luxurioſi. melius commutant. Vnde illud (inquit) Pſalmographi: *In chamo & freno maxillas eorum conſtringe,*
qui non approximant ad te. Superbiam autem per aſinum indicari, etiam Eucherius ſcribit, & in
hoc ſenſu interpretatur hunc ſacrum locum: *Facta eſt autem fames magna in Samariæ, & tam diu ob-*
4. Reg. 22. *ſeſſa eſt ciuitas, donec venundaretur caput aſini lxxx. argenteis.* Fame nimirum Samariæ illata ino-
piam indicari verbi Dei, ſiue egeſtatem fidei, per quam diabolus ante aduentum Saluatoris
Dei populum concluſerat: caput aſini lxxx. argenteis venundatum ſignificare ſuperbiam, quæ
initium eſt omnis peccati. Per aſinum enim quòd immundum animal eſt, omnia vitia diaboli
præfiguraſſe non eſſe dubium aſſerit, quorum, vt dictum eſt, caput eſt ſuperbia. Hanc repro-
bos omnes neglecto decalogo legis in cibo maluiſſe ſumere quàm panem verbum Dei. Cùm ita-
que immundum animal ſit aſinus, ipſam etiam indicat immunditiam, vnde eſt quod in Exodo
Immundi- *primogenita aſini iubetur permutari oue*, hoc eſt, vt exponit venerabilis Beda immunda vitæ pri-
tia. mordia ad innocentiæ ſimplicitatem (quæ per ouem indicatur,) conuertere, vt poſtquam omnia G
illa peccator egit, quæ immunda dominus reſpuit, ea iam agendo proferat, quę de ſacrificio mun-
Lib. 2. de do imponat. Idem & apud Iſidorum legas. Eſtque hæc genuina ad literam declaratio, vti &
Cain & A- Ambroſius ait: Cæterùm ſi quis (inquit hic) ſenſum ſpiritalis legis altius proſequatur, conſide-
bel. rabit quòd aſina laborioſum animal ſit, ouis fructuoſum. Fructu ergo dicit mutandum laborem,
vt finis operis ſui ſit fructus. Sic & interpretatur Philo Iudæus in libro de ſacrificio in hæc ver-
ba: *Omne aperiens vuluam aſini, permutabis oue:* ac ſi dicat (inquit) omnem laborem permutabis pro-
Labor. fectu. Laborem enim aſinus ſignificat animal patiens: profectum verò ouis, ſicut vox Græca
πρόβατον indicat. Submonemur autem his, ne ſegnes ſimus in ſtudijs artium cæterorumque quæ
meditatione diſcimus: ſed accuratiſſimè præparata mente ſubſiſtamus fortiter aduerſus omnem
laſſitudinem, demuſque operam, ne labor coniunctus ſit cum negligentia & vt vſque proficiendo
ad glorioſam finem perueniamus: Propter profectum enim labor ſuſtinendus eſt. D. Ambroſius
etiam hoc modo exponi poſſe ait: Omnem laborem tuum, omnem induſtriam puro & ſimplici
commendabis affectu. Errans verò aſinus aut ſub onere iacens, vt eſt Exod. 29. ſignificat labo-
rantes ſub cura maiorum, & per obedientiam laborum onera portantium, vt exponit Clemens
Immundi- Alexandrinus. Reuertor modò vnde digreſſus eram, ad immunditiam. Eſt autem aſinus natura- H
tia. liter immundus propter carnis malitiam, id quod docet inter alios D. Chryſoſtomus, explicans
Cap. 7. hoc Geneſios, *Ex puris autem ſeptena, ex impuris verò bina, &c.* Aſinum (inquit) immundum cenſe-
mus, quamuis leguminibus tantùm paſcatur; alia autem quadrupedia cibo conuenientia puta-
mus, etiamſi immundo alimento paſcantur; ita ſcientia à Deo nobis ſuppeditata, horum eſt
Lib. 17. in doctrix D. Gregorius per hanc aſini immunditiam fidei interpretatur penuriam, namque citatis
ca. 26. Iob. his ſacris verbis: *ſi quis aperuerit ciſternam & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos vel aſinus in*
Fidei pe- *eam, dominus ciſternæ reddet pretium iumentorum:* nihil aliud ait eſſe, aperire ciſternam, niſi intel-
nuria. lectu valido, ſcripturæ Sacræ arcana penetrare: per bouem verò & aſinum, mundum ſcilicet
Exod. 21. & immundum animal, niſi fidelem quemque & infidelem accipi. Qui ergò ciſternam fodit, co-
perire debere, ne illuc bos vel aſinus ruat, id eſt, (inquit) qui in ſacro eloquio iam alta intel-
ligit, ſublimes ſenſus coram non capientibus per ſilentium tegere, ne per ſcandalum mentis,
aut fidelem paruulum aut infidelem qui credere potuiſſet, interimat. Iam verò aſinus cadens in
ciſternam

A cisternam non solùm vt dictum est, exprimit infidelem qui forsitan accessisset ad fidem, nisi imperitia concionatoris obstitisset, simplicem præterea, perductum in errorem. Cur modò hoc potius quàm alio iumento vehi voluerit Saluator noster, duplicem teste D. Chrysostomo prophetiam, alteram opere, alteram verbis adimplebat: opere quidem quòd super asinam sederit; verbis verò quia scriptum est à Zacharia quòd in asina sicut rex sedebit. Cum igitur id veluti scriptū est, alterius ipse prophetiæ dabat initium, quæ futura erant ipsis factis significando. Immundarum enim vocationem gentium & quod in ipsis requiescet, & venient & adorabunt eum, res ista significabat: ita prophetia prophetiæ successit. Mihi verò (ait) non idcirco solùm in asina sedisse videtur, verumetiam, vt viuendi philosophia nos erudiret, ita simul & prophetias adimplebat, & dogmata veritatis plantabat, & viuendi præcepta exemplis præbebat & affirmabat. Regulas enim nobis præbet, ne maiora quàm necessarius vsus exigat, requiramus. Itaque quando etiam nascebatur, non magnificas ædes, non locupletem matrem sed pauperrimam & fabro desponsatam elegit, & in tigurio nascitur, & in præsepio ponitur, &c. Quibus etiam nunc, quoniam iumentis opus esse imbecillioribus non ignorabat, modum exemplo dedit, ne aut equis aut mulis iunctis sublimes feramur, sed asino quando res cogit, insidere; neque vlterius progredi, sed vbique necessitate vsum terminare.

Christus cur asinæ vehi voluerit.
Hom. 97. in Matth. c. 20.

B Sed videamus iam tam verborum quàm rerum prophetiam: quę igitur est illa? Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, ascendens super iugalem, & pullum nouum: non currus vt cæteri reges agens, non vectigalia exigens, non elatus tumore, nec satellitibus constipatus: sed magnam vndique monstrans humilitatem. Interrogetur ergò Iudæus, quis nam regum asina vectus Hierosolymam intrauit? neminem profectò præter Christum dicere possunt. Hæc faciebat, vt quemadmodum diximus, figuris ventura significaret. Hic enim ecclesia & nouus populus olim immundus per pullum significatur, qui postquam in eo Iesus quieuit, ab omnis sorde liberatus, mundus effectus est. Perpende autem examussim imaginem esse conseruatam. Discipuli quippe iumēta soluunt, quoniam & nos & illi per Apostolos vocati & adducti ad Christū sumus, & nostra fides in zelum illos deduxit: idcirco asina pullum suum sequi perspicitur, quoniam postquam in gentibus Christus sedebit, tunc & Israëlitæ Zelantes venient: quod Paulus significans dicebat: *Quia cæcitas ex parte Israeli accidit, quousque plenitudo gentium intraret & sic vniuersus Israel saluabitur.* Quod enim figura hæc factum prophetiæ figurabat, à dictis manifestum est. Nisi enim ita esset, non tanta cura certè propheta pulli etiam ætatem prædixisset. Illud etiam discimus, quemadmodum nemo tunc apostolos, ne abducerent iumenta, detinuit sic nul-

Christi humilitas.

C lus vetare potuit, ne gentes ab idolatria remouerentur. Non autem in pullo nudo, sed super Apostolorum iniectas vestes insedit. Posteaquam enim pullum adepti essent, vniuersa iam à se præbent, sicut & Paulus dicebat: Ego autem libentissimè impendam, & expendar ipse pro animabus vestris. Tu verò subitam pulli domationem admirare, quomodo dum esset indomitus, & fræni omnino expers, non resilit, nec reluctatus est, sed quiete quasi assuetus ferebatur. Gentium enim obedientia hinc significatur, & repentina in meliorem vitam mutatio: quæ omnia illis verbis facta sunt: Soluentes adducite mihi: ita inordinata in ordinem, & immunda ad mundiciem redacta sunt. D. Hieronymus verò per asinam & pullum eius intelligi ait vtrumque populum, circumcisionis & præputij, quorum prior grauissimum legis portauerat iugum, sicut in actis Apostolorum scriptum est: *Nec nos & patres nostri potuerunt portare legis graue iugum.* vnde & Paulus scribit ad Galatas qui circumcidi volebant: *State & nolite iterum iugo seruitutis contineri.* Pullus autem nouus, gentilium multitudo frena non habens legis, nec rectus ab aliquo, sed semper in præcipitijs & in voraginibus idolatriæ elisus atque cōtractus, domini sessione didicit ambulare & rectam viam ingredi. Et rursus: Alligata (inquit) erat asina multis vinculis peccatorum. Pul-

1. Corint. 12.
Gentium obedientia.
In comm. Ezech. c. 9.
Populus circumcisionis, & præputij

D lus quoque lasciuus & frenorum impatiens cum matre (secundum euangelium Lucæ) multos habebat dominos, non vni errori & dogmati subditos: & tamen multi domini qui sibi potestatem illicitam vendicabant, videntes verum dominum & seruos eius venisse, qui ad soluendum missi fuerant, non audent resistere. Diuus verò Augustinus pullum asinæ, in quo nemo sederat, intelligi scribit populum gentium qui legem domini non acceperat: asinam verò, quia vtrumque iumentum adductum est domino, plebem eius quæ veniebat ex populo Israël, non indomitam planè, sed quæ præsepe domini agnouit. Aliàs rursus feria videlicet quinta post quartam dominicam in quadragesima agens de asina Balaam, asinam hanc interpretatur ecclesiam, quæ prius portabat Balaam: nunc autem Christum, ex quo soluta est à discipulis & à quibus innexa erat vinculis relaxata, vt filius Dei sederet super eam, & cum ipsa ingrederetur sanctam ciuitatē Hierusalem; sicut scriptum est, *Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi mitis & sedet super subiugalem*, id est, asinam: Asinam, credentes sine dubio ex Iudæis dicit, & pullum nouellum eos profectò qui sunt ex gentibus credentes. Et rursus feria sexta post primam dominicam in quadragesima de immolatione Isaac exponens hæc verba Dei: *Dixit ergo dominus ad Abraam: Tolle filium*

In comment. in cap. 21. Matth.
Populus gentium.
In Ioā. c. 12

tuum

tuum quem diligis Iſaac, & offeres eum, mihi in holocauſtum ſuper vnum montium quem monſtrauero tibi. At ille ſurgens ſtrauit aſinam & tulit ſecum duos pueros & Iſaac filium &c. Abraham ait typum habuiſſe dei patris, Iſaac verò Saluatoris, duos illos pueros populi Iudæorum, qui pro eo quod in Chriſto non erant credituri, ideo ad locum vbi immolandus erat, aſcedere vel perueni- re non poterat. Aſinam verò illam ſignificare ſynagogam. At verò D. Ambroſius ad ea verba: Sedete hic cùm aſina, ego autem, &c. meritò ait populi typum eſſe in aſina, quia & veritas (inquit) in pullo aſinæ. In hoc enim animante figurari populum gentilium, antè oneri ſubiectum, nunc Chriſto ſubditum. Iſaac ergo Chriſti paſſuri typum eſſe. Venire in aſina, vt crediturum nationum populum ſignificaret: ideoque dominum cùm ad ſubeundam pro nobis paſſionem veniret, pullum aſinæ ſoluiſſe, quem ipſe conſcientia mitem ac manſuetum iam Chriſto ſua terga credentem, aſcenderat. Et in commentario ſuper Lucam: Expedit (inquit) ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. In diuinis quidem ſcripturis, non verborum ſeriem, ſed rerum pondus examinare debemus. Plus enim proficit ad reprimenda peccata, inauditi generis atque deformis beluina quædam pompa ſupplicij. Tamen ne cui hinc quoq; ſcandalum generetur infirmo, non ocioſè ſimul poſitam putamus molam aſinariam, collum hominis, profundum maris. Etenim cùm aſini typum populus gentilis acceperit, nonne tibi videtur tanquam molam aſinariam voluere, quamdiu imperitiæ ſuæ errore verſatur? Naturæ quidem vinculis alligatur, vt verbum emolat, deum quærat, ſed opertæ mentis cæcitate ſuffuſus eſt, vt vultum animi erigere ad deum & oculos cordis aperire non nouerit. Et ideo ſine vlla curſus alacritate veſtigijs in ſe ſæpe redeuntibus inultus vſui laborat alieno. Tamen qui molam voluit, conſumandi aliquando finem operis habet, & exuendæ ſpem gerit cæcitatis. Cui verò mola ad collum ſuſpenditur, portat lapidem qui portare iugum domini recuſauit. Aſinus ergò ad molam, cæcus ad lapidem, gentilis ad ſaxum, qui adorat, quem non videt, nec agnoſcit. Deus enim non in manu factis habitat, nec in ſaxo agnoſcitur ſed in ſpiritu. Vterque populus igitur & gentilis & Iudæus pompa quædam ſermonis huius exponitur: ſed vehementior in Iudæos pœna decernitur. Gentilium enim memoria ſeculi huius fluctibus obruitur, & cœno mundi huius abolebitur, qui interea quæ non ſunt, eſſe voluerunt, & alienati à ſcientia dei tãquam in profundum maris merſi ſunt, &c. Et rurſus de aſina & pullo adductis Saluatori: In caſtello erat, & ligatus erat pullus cum aſina, non poterat ſolui niſi iuſſu domini. Soluit eum manus Apoſtolica. Talis actus, talis vita, talis gratia. Eſto talis, vt tu poſſis ligatos ſoluere. Nunc conſideremus qui fuerunt illi, qui errore, detecto de Paradiſo eiecti, in caſtellum ſunt relegati. Et vides quemadmodum quos mors expulerat, vita reuocauerit. Et ideo ſecundum Matthæum & aſinam & pullum legimus, vt quia in duobus hominibus vterque fuerat ſexus pulſus, in duobus animalibus vterque reuocetur. Ergo illic in aſina, matrem quaſi Euam figurauit erroris, hic autem in pullo, generalitatem populi gentilis expreſſit, & ideo pullo ſedet aſinæ. Bene in quo nemo ſedit, quia nullus antequam Chriſtus nationum populos vocauit ad eccleſiam. Denique ſecundum Marcum ſic habes. Quem nemo adhuc ſedit hominum. Alligatus autem perfidiæ vinculis tenebatur iniquo adductus domino, errore famulatus, ſed dominatum vendicare ſibi non poterat, quem reum ſibi fecerat non natura ſed culpa &c. Beda item exponens illud, Non arabis in boue ſimul & aſino, duos hiſce verbis populos indicari aſſerit. In bouis etenim nomine populum ſub iugo legis accipi, in aſino autem populum gentilem vſque ad euangelium. In boue autem ſimul & aſino arare, qui ſic euangelium recipit, vt Iudaicarum ſuperſtitionum quæ in vmbra & imagine præceſſerunt, ceremonias non relinquat. Adhæc in boue bene operantium vitam ſignari, in aſino ſtultorum vecordiam. Ergo inſimul & aſino non arandum, eſſe factuum ſapienti in prædicatione non ſociandum, quoniam nequeat æqualiter enunciare verbum dei. Sic & D. Cyrillus in declaratione huiuſce ſententiæ Iſaiæ. Beati ſerentes ſuper omnem aquam, vbi bos & aſinus calcant: Aquam ait à ſcriptura diuino ſpiritu proditam, diuinum & cæleſtem ſermonem appellari & ſanctorum miſtarum prædicationem. Aſinum & bouem qui in iſtiuſmodi qua calcant, Iudæorum populum eſſe & gentium. Iuſtificaſſe enim Deum circumciſionem ex fide & præputium per fidem. Boui autem aſſimilari Iudæorum gentium: mundum enim animal eſt ſecundum legem, Bos & oblatus eſt in odorem bonæ fragrãtiæ Deo: aſinus autem immundus: Et quidem cum primogenia animantium iuſſiſſet offerri Deo: Sacrificabis enim mihi (inquit) omne primogenitum aperiens vuluam: reiecit aſinum ſic dicens: Omne aperiens matricem aſini mutabis oue. Verùm enimuero etiamſi impurus fuerit, propterea quòd errauerit fortè gentium populus, tamen ſanctificatum eſſe per fidem. In Chriſto enim ſanctificatum eſſe & vetera peccata ſacroſancto baptiſmo abluiſſe, & promiſcuè cum Iudæis iugo Seruatoris noſtri ſubiectum eſſe. Similiter quoque Iuſtinus Martyr in libro de veritate Chriſtiana interpretatur hoc: Ligans ad vitem pullum ſuum & ad capreolos pullum aſinæ ſuæ. His enim verbis ait, cum operum quæ in priore Seruatoris aduentu facta ſunt tum gentium, quæ in eum crediture erant,

præmun-

Synagoga. Lib. 1. de Abra.

Cur pullo ſederit Chriſtus.

Stultorum vecordia.

A prænuntiationem fuisse. Hæ siquidem (inquit) pullus fuere qui neque clitellas gestauerit, neque iugum super ceruicibus suis habuerit, donec Christus iste cùm venisset, discipulos suos ablegauit, & per ipsos eas in disciplinam suam recepit: atque illæ iugum verbi eius ferentes, tergum ad sustinenda omnia obiecerunt, eorum bonorum quæ ab ipsis expectantur & ab eo sunt promissa, consequẽdorum gratia. Porro quod asinam subiugalem cum pullo suo spiritus propheticus vnà cum Patriarcha Iacob nominauit, atq; ea ipse & discipuli eius sunt vsi, vtrumque enim iumentum adducere iussit, prædictio fuit eorum qui etiam ex synagoga, simul cum ijs, qui ex gentibus venere, in eum credituri essent. Diuo autem Chrysostomo asina & pullus eius etiam sunt Iudæi & gentes. Iudæa enim (inquit) est mater gentium. Sic enim dicit ad eam Deus per Esaiam prophetam: *Et constituam principes tuos sicut antea & consiliarios tuos sicut ab initio: Et tunc vocaberis ciuitas iustitiæ & mater ciuitatum, id est ecclesiarum, fidelis Sion.* Propter quasdam tales similitudines, animalibus his assimilati sunt homines, Deum vel Dei filium non cognoscentes. Est enim animal hoc immundum, & præ cæteris penè iumentis magis irrationabile & stultum & infirmum & ignobile & oneriferum magis: sic fuerunt & homines ante Christi aduentum idolatræ, passionibus diuersis immundi & irrationabiles, verbi ratione carentes, quantum ad Deum stulti, &c. Et mox *Homil. 37. in cap. 21. Match.* *Asina & pullus quid significent.*

B rursus: Dominus noster ascendens ad mortem Hierosolymam, magnam gratiam pacis & concordiam mundo vniuerso quasi in testamento reliquit. In mysterium enim gentium futurarum sedens super asinam & pullum eius intrauit in templum & sic gentes Iudæis coniunxit. D. Augustinus per iumentum, cui insedit Saluator noster mansuetudinem indicari ostẽdit. Iumenta mansueta (inquit) vult habere dominus. Esto iumentum domini, id est, esto mansuetus. Sedet ille super te, ipse regit te, noli timere ne offendas & cas in præceps. Infirmitas quidem tua est, sed attende quis tibi præsideat. Pullus asini es, sed Christum portans: nam & ille in pullo asini venit ad ciuitatem & fuit illud iumentum mansuetum. Nunquid laudabatur iumentum illud? nunquid iumento dicebatur, Osanna fili Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. Asellus portabat, sed ille qui portabatur, à præcedentibus & consequentibus laudabatur. Et dicebat fortè iumentum, in domino laudabitur fortè anima mea, audiant mansueti & lætentur. Nunquam illud dixit ille asinus, sed dicat illud populus qui imitatur iumentum illud, si vult portare dominum suum. Irascitur populus quia comparatur asello, in quo sedit dominus. Et dicent mihi aliqui superbi & elati, Ecce asinos nos fecit. Sit asinus domini quisquis hoc dicit, ne sit equus & mulus, quibus non est intellectus. Equus enim & mulus erigunt ceruicem aliquando, & sua ferocitate

C excutiunt à se sessorem suum. Domantur frænis, chamo, verberibus, donec discant subijci & portare dominum suum. Tu autem antequam tondantur ora tua, esto mansuetus & porta dominum tuum &c. Sic & Origines exponens illud: *Et fecit Iesus eis, sicut præceperat dominus: Equos eorum subneruauit, & currus eorum exussit igni*: equos superbiæ, asinos verò gentium typum esse ostendit, non omnium sed quæ credunt. In numeris (inquit) legimus scriptum, quia cum ex præcepto Dei processissent pugnare aduersum Madianitas deuictis hostibus aliquot millia asinorum de præda hostium reseruarunt suis vsibus profuturos, nec omnino refertur ibi, quia interfecerint asinos hostibus superatis Nos ergò scripturam sanctam sibimetipsi conferentes & spiritalibus spiritalia comparantes, requiramus quid est quod de asinis quidem non est scriptum quia subneruati sunt, nec Madianitarum spolia vel animalia interempta dicãtur, sed profuisse Israeliticis vsibus: de istis autem qui non habebant asinos sed equos præcepit ipse dominus, & dixit, equos eorum subneruabitis, quòd & Iesus, sicut à domino mandatur, expleuit. Putamus hæc accidisse fortuitu, vt equi hostiles interimerentur, & asini seruarentur, & in præceptis Dei fortuita aliqua arbitramur incidere? An dignius videtur, vt putemus magis in ijs scripturam mysticum aliquid indicare? Denique & filij Israel nunquam equis vsi esse referuntur, & lex nihil de equis sed de *Asinus quarũ gentium typus.*

D asinis mandat, vtpote de animalibus quæ ad humanos labores iuuandos & ad onera eorum portanda videntur existere, equi verò magis ad hominum perditionem: hoc enim est quod per eos in prælijs geritur. Lasciui motus animal & superbæ ceruicis accipitur. Sunt ergò asini frequenter à scriptura in typo gentium positi, sicut & Saluator ostenditur super asinum sedens, nunquam autem equo sedens refertur. Sed & cum discipulos mittit ad soluendam asinam & pullum asinæ, dicit eis: Si quis vos interrogauerit, dicite quia dominus eis opus habet. Et sedens super eum ingreditur Hierusalem, & nunquam equo sedens ingressus esse dicitur. Sed & propheta de ipso ita pronunciauerat, quod sedens asino veniret ad Hierusalem dicens, *Ecce rex tuus mansuetus sedens super subiugalem & pullum asinæ nouellum.* Et exterminabit currus Effrem, & equum ex Hierusalem. Vides ergò quomodo secundum prophetæ sententiam, qui super asinum sedet exterminabit currus Effrem, & equum ex Hierusalem. Et ideo videntur mihi asini quidem (vt diximus) figuram seruare eorum, qui ex gentibus credunt, super quibus sedisse dicitur dominus: equi verò qui exterminantur & currus, figuram tenere illorum qui in cælestibus positi, per lasciuiam & su-

perbiam

perbiam deciderunt, quando vel ad filias hominum cōcupiscendas semetipsos incestatores præbuerunt, vel secuti sunt illum qui dixit: *Ponam super nubes sedem meam, & ero similis altissimo.* Inde fortassis est quod Propheta dicit: *Falsus equus ad salutem.* Et iterum dicit de ijs qui in dæmonibus confidebant: *Ii in curribus & ij in equis, non autem in nomine Dei magnificabimur.* Neq; enim currus & equos Deo contulisset quantum ad inuocandum spectat: sed vtique hoc ostendit, quia sicut nos inuocamus Deum verum, ita illi inuocant currus & equos, id est, dæmones quos inuocabant gentes illæ, quæ aduersus Israel bella gerebant. Sed & Aegyptiorum equos commemorat scriptura, & istos ipsos equos quos nunc interimi iubet. Vnde hoc intelligatur, quod in typo quidem asinorum gentes quæ ad credulitatem veniunt, meritò referuntur: in typo verò equorum & curruum, dæmones qui humanæ saluti aduersarij sunt & inimici, meritò perimuntur. Hæc ille. Vis videre (inquit D. Chrysostomus) mansuetudinem venientis? Considera speciem aduentus eius. Non sedet in curru aureo, pretiosa purpura fulgens: nec ascendit super feruidum equum discordiæ amatorem & litis qui gloriæ iactantia pectus habet repletū, quo de longè odorat bellum & gaudet ad vocem tubæ & cum viderit sanguineam pugnam, dicit in corde suo, benè est factum: Sed sedet super asinam tranquillitatis & pacis amicam, &c. Quomodo autem de asina & pullo Matthæus cæteris congruat, qui solum pullum commemorant, ostendit D. Augustinus his ferè verbis. Sequitur Matthæus & dicit, & cùm appropinquasset Hierosolymis, & venisset Betphage ad montem Oliueti, tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis: *Ite in castellum quod contra vos est & statim inuenietis asinam alligatam & pullum cum ea &c.* vsque ad eum locum, *Benedictus qui venit in nomine domini &c.* Hoc etiam Marcus narrat eodem ordine custodito. Lucas autem in Hiericho immoratur, quædam commemorans quæ isti prætermiserunt, de Zaccheo principe publicanorum & quædam in parabolis dicta. Posthæc & ipse occurrit ei ad huius pulli commemorationem, in quo sedit Iesus. Nec moueat quod Matthæus asinam dicit & pullum, cæteri autem de asina tacent. Imo & recordanda est illa regula, quam de quinquagenis & centenis discumbentibus, cum quinque panibus turbæ pascerentur suprà insinuauimus,. Qua insinuata, non deberet iam hoc permouere lectorem, nec si Matthæus ita de pullo tacuisset, quemadmodum illi de asina tacuerunt, vt maximè contrarium putaretur, quod vnus asinam dixit, alij pullum asinæ, quando minus moueri oportet, quia vnus ita commemorauit asinam, de qua cæteri tacuerunt, vt tamen pullum non taceret, de quo illi dixerunt. Vbi ergò vtrumque factum potest intelligi, nulla repugnantia est, nec si alius aliud, & aliud alius commemoraret; quanto minus, vbi alius vnum, alius vtrumque. Ioānes cùm taceat quemadmodum dominus discipulos suos ad hæc animalia sibi adducenda miserit: interponit tamen breuiter hoc de pullo cum testimonio etiā Prophetæ quod Matthæus adhibet. In quo etiam testimonio prophetico aliquantum diuersa Euāgelistarum locutio ab ea quidem sentētia non recedit. Sed potest mouere quod hoc Matthæus sic adhibet, vt asinam dicat commemorasse prophetam: non autem ita se habet, vel quod Ioānes interponit vel codices Ecclesiastici interpretationis vsitatæ. Cuius rei causa illa mihi videtur, quod Matthæus Hebræa lingua perhibetur euangelium conscripsisse. Manifestum est autem interpretationem illam quæ dicitur Septuaginta, in nonnullis se aliter habere, quàm inueniunt in Hebræo, qui eam linguam nouerunt, & qui interpretati sunt, singuli eosdem libros Hebræos. Huius item distantiæ causa si quæratur, cur tanta authoritas interpretationis Septuaginta multis in locis distet ab ea veritate, quæ in Hebræis codicibus inuenitur: nihil occurrere probabilius existimo, quàm illos septuaginta eo spiritu interpretatos, quo & illa quæ interpretabantur, dicta fuerant, quod ex ipsa eorum mirabili quæ prædicatur consensione firmatum est. Ergo & ipsi nonnulla in eloquio narrando, & ab eadem voluntate Dei cuius illa dicta erant, & cui verba seruire debebant, non recedendo, nihil aliud demonstrare voluerunt, quàm hoc ipsum quod nunc in Euangelistarum quatuor cōcordi quadam diuersitate miramur: qua nobis ostenditur nō esse mendacium, si quispiam ita diuerso modo aliquid narret, vt ab eius voluntate cui cōsonandum & consentiendum est, non recedat. Quod nosse & moribus vtile est propter cauenda & iudicanda mendacia, & ipse fidei, vt putemus quasi consecratis sonis, ita muniri veritatem tanquam Deus nobis quemadmodum rem ipsam, sic verba quæ propter illam sunt dicenda, commendet: cùm potius ita res quæ discēda est præferatur sermonibus per quos discenda est, vt istos omnino quærere non deberemus, si eam sine his nosse possemus, sicut illam nouit Deus, & in ipso angeli eius. Cæterùm D. Hieronymo cùm ibi scribatur, sedens super asinam & pullum eius, locus iste tantùm videtur attulisse scrupuli, vt in hæc verba proripuerit. Sedere super vtrumque animal non potuit. Aut enim sedit asinæ, & pullus absque sessore fuit, aut si pullo quod magis competit, asina ducta est libera. Ergò cùm historia vel impossibilitatem habeat, vel turpitudinem, ad altiora transmittimur, vt asina ista quæ subiugalis & edomita iugum legis traxerat, Synagoga intelligatur, pullus asinę lasciuus & liber gentium populus, quibus sederet Iesus, missis ad

Lib. 2. de consens. Euang.

Euāgelistæ de pullo asinæ cōciliati.

Synagoga per asinam indicata gētes per pullum.

A eos soluendos duobus discipulis, vno in circumcisionem, & altero in gentes, Diuus Chrysostomus tangens eandem impossibilitatem: Etsi corporaliter (inquit) fieri non poterat, vt super animal vtrunque sederet, spiritualiter poterat, cùm esset Deus, vt & in Iudæis sederet, & in gentibus simul. Sedere autem super iumenta; est in præcordijs eorum habitare, vt dicat illis Christus: *Tollite onus meum super vos, & videte quia mitis sum, & humilis corde.* Franciscus Georgius per asinam, & pullum eius, quibus sedit Seruator, significari ait hominem magna quedam aggredientem mysteria, debere non tantùm partem animalem, sed omnia insuper ab ea prouenientia subiugare. Quid modo per asinam Balaam maledicturi populum, quæ Angelum videbat, & humano sermone loquebatur, sit intelligendum, quidque per ipsum verò Balaam ostendit Venerabilis Beda, per asinam exponens brutam gentilitatem, per ipsum verò Balaam vnumquemque idolatram, à quo asina tanquam brutum animal, & nulla ratione renitens, quò vult, seducitur. Quòd verò ea Angelum Dei videret, quem homo ille non videbat, inde moneri nos ait, vt agnosceremus in posterum sub aduentum Angeli magni consilij, gentilem illam plebem mutata duritiæ naturæ, & solutis linguis locuturam, vt quæ erat subiecta perfidiæ in vocem fidei, & confessionis eromperet. Et in quæstionibus super eundem locum

To. 4. Probl. 452.

Genes. 49.

Asinus Balaam.

Num. 22.

Gentilitas bruta.

B quærens quid sit, quod iste Balaam, dum perueniri ad propositum tenderet (vt malediceret) asina cui præsidebat, dum videret Angelum, loquitur. Quæ est (inquit) ista asina, nisi bruta gentilitas, quàm quondam Balaam, idest seductor idolatriæ quasi brutum animal, & nulla ratione renitens pœnitentiæ, quo voluit, errore substrauit, sed ista Angelum Dei vidit, quem homo videre non potuit. Et vidit, & detulit, & locuta est, vt agnosceremus posterioribus temporibus sub aduentu magni Angeli Dei gentilem eam plebem mutata duritie stoliditatis, solutis Deo linguis locuturam, ita vt quæ erat subiecta perfidiæ in vocem fidei, & confessionis erumperet, licet caro nostra per hoc possit intelligi. Plerumque enim caro per molestias tacta flagello suæ menti Deum indicat, quem mens ipsa carni præsidens non videbat, ita vt anxietate spiritus proficere in hoc mundo cupientis, velut iter tendentis impediat, donec & inuisibilem, qui sibi obuiat, innotescat. Sed in commentario, quod scripsit in secundam D. Petri epistolam ait tum iure dici Balaam ab asina admoneri, cùm Episcopi, ac reliqui sacerdotes indigere videntur hominum prophanorum monitis, vt qui haud secus, atque propheta Balaam cupiditate cæci non vident, quorsum sit eundem. Origenes verò per hanc asinam intelligi posse ait Ecclesiam allegoricè. Si videas (inquit) contrariam potestatem impugnantem populum Dei, intel-

Caro nostra per asinam indicata.

Ecclesia.

Homil. 12. in cap. 22. Numer.

C ligis quis sit qui sedeat super asinam. Et si consideres homines quomodo à dæmonibus præcipitantur, intelligis quæ sit asina. Sic enim & in Euangelio intelliges Iesum mittentem discipulos suos ad asinam, quæ alligata erat, & ad pullum eius, vt discipuli eam soluant, & adducant, vt ipse sedeat super eam. Et fortè hæc asina, id est, ecclesia, prius portabat Balaam, nunc autem Christum, ex quo soluta est à discipulis, & à quibus, innexa erat vinculis relaxata: vt filius Dei sederet super eam, & cùm ipsa ingrederetur sanctam ciuitatem Hierusalem, & compleretur scriptura, quæ dicit: *Lætare filia Sion, prædica filia Hierusalem. Ecce rex tuus venit tibi mitis, & sedens super subiugale:* subiugale idest asinam, credentes sine dubio ex Iudæis dicit, & pullum nouellum, eos profectò, qui sunt ex gentibus credentes in Christo Iesu Domino nostro, &c. Mox verò hinc etiam Deum stolidis sapientes confundere docet: Ascensa asina sua (inquit) Balaam ibat per viam: occurrit ei Angelus, ille sine dubio, qui aderat filijs Israel. Aperit os asinæ, vt arguatur per eam Balaam, & muti pecudis vocibus confutetur is, qui diuinus videbatur, & sapiens. Balaam hic qui interpretatur populus vanus, videtur mihi personam habere Pharisæorum, & Scribarum Iudaici populi: Balach verò (qui euocauerat Balaam, vt malediceret Israel) qui

D exclusio & deuoratio interpretatur, & ipse personam habere, intelligendus est vnius alicuius spirituum mundi huius contrariæ potestatis, quæ excludere, & deuorare cupiat Israel. Non eum, qui secundum carnem est, sed eum, qui secundum spiritum. Volens ergo potestas ista contraria deleri, & penitus extingui spirituale Israel, non alijs vtitur ministris, nisi Pontificibus, & Scribis, ac Pharisæis: ipsos inuitat, ipsis mercedem promittit & præmia. Illi ergò, sicut iste Balaam facit, similant se cuncta ad Deum referre, & zelo Dei agere. Dicunt enim: *Scrutare Scripturas & vide quia Propheta à Galilæa non surgit.* Et iterũ dicunt: *Nos legem habemus & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.* Per quæ singula videntur quidem Pharisæi, & Scribæ zelũ Dei habere, sed simulatum: asina verò cui sedebat Balaam, quoniam scriptura dicit: *Homines, & iumenta saluos facies Domine*: ea pars credentium potest intelligi, quæ siue pro stultitia, siue pro innocentia, animalibus comparatur. Si enim & Apostolus dicit: *Videte autem vocationem vestram fratres, quia non multi inter vos sapientes, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi; elegit Deus, vt confundat sapientes.* Isti ergo tales, sicut Euangelica, quæ in parabolis agebantur gesta designant, ab istis pessimis hominis Scribis, & Pharisæis subiecti quodammodo tenebantur,

Credentes, qui per asinam inuicentur.

1. Cor. 1.

&vincti, ſed à domino ſoluuntur, non quidem per ipſum dominum, ſed per diſcipulos eius. E
Dicit enim ipſe ad diſcipulos. *Ite in vicum qui eſt contra vos, & inuenietis aſinam alligatam & pullum eius, ſoluentes adducite.* Sicut ergò in euangelio non ipſe dominus, ſed diſcipuli ſoluunt aſinam: ita & hîc non ab eo ipſo, ſed ab angelo aperitur os aſinæ: & ſicut in euangelijs qui non vident, arguunt videntes, ita & hîc qui muti erant, arguunt loquentes. Et hoc eſt quod dominus dicebat. *Pater gratias ago tibi, quoniam abſcondiſti hæc ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.* Scribæ autem & Phariſæi erant qui ſedebant ſuper aſinam hanc, & tenebant eam vinctam. Ipſis ergò iraſcitur angelus, & niſi quodam futurorum proſpectu, illos quidem peremiſſet, aſinam autem ſeruaſſet, quæ vidit & reuerita eſt eum, qui venit ad vineam & ſtat inter vineas. Compreſſit tamen pedes ſedentis ſuper in maceriam & ideò non poteſt fortè ambulare ille eius ſeſſor antiquus, nec venire ad eum qui dicit: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis.* Aſina tamen venit, adducta à diſcipulis; & cui tunc ſedebat Balaam mercedis cupidus, nunc ei ſedet Ieſus &c. Aſinus fortis Iſachar, ſignificat, vt Lyranus exponit, religioſos portantes onus religionis & eos qui laborant in ſacris literis. Et D. Ambroſio piger aſinus & ad onus expoſitus, ſenſuque tardior, nihil aliud docet, niſi nos viuaciores eſſe debere, nec deſidia corporis animique pigreſcere, confugere ad fidem quæ onera grauia alleuare conſueuerit. Monet verò etiam nos aſini patientia ſuam cuique prouinciam & quod præſens ac præ manu eſt, fideliter atque diligenter agamus, & vt ſua quiſque fortuna contentus viuat, neque labores, modo honeſti ſint, etſi digna præmia non ſequantur, recuſet: ſicut & in aſino ſuo laborioſo monet Stigelius: F

Gen. 49. Aſinus Iſachar. 6. Hexam. Aſinus piger quid nos moneat

Sis aſinus quemcumque aſinum ſors aſpera fecit,
Qui ſortem placidè ferre ſcit, ille ſapit.

Aſinus homine beatior.

Porro aſinus etſi omnium iudicio vilis habeatur & miſerrimus, homine tamen ipſo eſt beatior, quia ipſe ſibi miſeriam non parit, quod homo facit, vt antiquiſſimus Menander ait:

Ἀμελοῦντα τοῦ ζῆν οὐκ ἔνεστ' εὐχημονεῖν
Ἅπαντα τὰ ζῶ' ἐστι μακαριώτατα.
Καὶ νοῦν ἔχοντα μᾶλλον ἀνθρώπου πολύ.
Τὸν ὄνον ὁρᾶν ἔξεστι πρῶτα τουτονί.
Οὗτος κακοδαίμων ἐστὶν ὁμολογουμένως.
Τούτῳ κακὸν δι' αὐτὸν οὐδὲν γίγνεται.
Ἃ δ' ἡ φύσις δέδωκεν αὐτῷ, ταῦτ' ἔχει.
Viuendi negligens honeſtè viuere nequit,
Omnia animantia beatisſima ſunt, G
Et longè plus mentis quàm homo habent.
Aſinum cernere licet primum hunc,
Qui miſer eſt ex confeſſo:
Et nihil mali ſua culpa naſcitur
Sed quæ natura dedit, ea habet.

Funem torquentis & aſini eum deuorantis pictura.

Quemadmodum verò apud Manes pingitur quidam funem torquens & in id quod contexuit aſino vorandum permittens: ita (inquit idem Plutarchus in libro de animi tranquillitate) multorum ſtupida quadam & ingrata obliuio omnem actionem, omnes res præclarè geſtas, omne iucundum ocium, omnem conuiuiorum & voluptatum fruitionem abolens, non ſinit vitam eſſe continuam, præſentibus ad præterita adiunctis, ſed heſternam cum hodierna, hanc à craſtina diuidens, quicquid euenit, obterens tanquam non factum redigit, &c.

H

PROBLEMATA.

Lib. 2. Probl. 44. Cur minus ſentiat verbera. Cur bibentes caput nõ mergant.

CVR aſinis & equis pili è cicatrice promere ſeſe poſſint, hominibus autem non poſſint? docet Ariſtoteles & nos ex eo in equo: item cur minus menſtra pariant, necnon cur homo plus excrementi humidi egerat, quàm ſicci, equi verò & aſini plus ſicci quã humidi. Hieronymus Garimbertus, quærens, cur eſt quòd aſinus præ cæteris animantibus minus ſentit verbera? rationem petit ex melancholica animantis natura, quamuis (inquit) arguit aurium proceritas, quam cũ alijs animalibus melancholicis cõmunem habet, non aliunde proueniens quam ex materia frigida & ſicca omnis duritie parente: inde cutis illa duritiam, & ſenſus penè deſtitutionem, eſſe verberumque tolerantiam. Prouenire verò etiam ab eodem temperamento quod bibituri aquam extremis tantum labris contingant, cum equi totum penè caput mergant. Frigidum enim temperamentum timiditatis cauſam eſſe; vereri autem animal, ne auribus, qua-

A rum magnitudo in aqua repræsentatur, oculos sibi eruat. Cur verò exolfacto asinarum lotio, contractis sursum labris, dentes denudet, inde euenire differit, quòd elatos ad olfactus organum vapores, qui molestiam sua pariunt ingratitudine, conetur excutere. *Cur olfacto asinarum lotio dētes denudet.*

PICTVRÆ. STATVÆ.

IN vrbe Achanta trans Nilum, Libyam versus procul à Memphi stadijs centum quinquaginta, asini picti fabula monstratur, vt testatur Diodorus Siculus. Nodos enim quos vnus in principio longioris funis complicat, alij post sequentes dissoluunt. Fabula pertinere videtur ad asellam Ocni, de qua in hieroglyphicis diximus. Nealces referente Plinio asellum depinxit in litore bibentem, & crocodilum ei insidentem. Inuenio ita pictum propterea quod Persæ ibi vicissent Aegyptios. Polygnotus verò inter alias picturas, quibus excidium Troianum expressit, depinxit puerum asello insidentem, cuius præterea dorso cistam & alia impedimenta serui imponunt, vt legimus apud Pausaniam: qui ibidem etiam scribit Ambraciotas æneum dedicasse asinũ, victis hoc modo nocturna pugna Molossis. Cùm enim in illos noctu insidias posuissent Molossi, asinus, qui fortè ex agro in oppidum agebatur, asellam insectans cum multa lasciuia vehementem clamorem sustulit: ipse etiam agaso per tenebras, obscura & incondita voce inclamabat. Iniecit ea res tantam Molossis trepidationem, vt statim insidiarum locum deseruerint: Eos Ambraciotæ detecta fraude noctu inuadentes prælio superant. Inuenio & Vercellis in cemiterio quodam asini esse statuam, exornatam epitaphio, cuius tamen literæ ita sint detritæ, vt planè legi nequeant. *Lib. 3. c. 6.* *Li. 35 c. 11* B *In Phocicis*

HISTORICA.

ALEXANDRO Macedoni cùm reddita sors esset: eum qui primus occurrisset, interimeret; vbi quendam præ se agentem asellum vidit, arripi hominem confestim ex oraculo imperauisse tradunt. At eum iamiam iugulandum intellecta mortis ratione, proclamauisse: anteambulonem suum, non se peti ex responso, quando is obuiam latus esset prior. Samson vir apud Iudæos omnium fortissimus, cùm in ipsum inermem Philistæi irruerent, maxilla asini recepta quamuis iam marcida, hostes mille prostrauit: indeque cùm nimia siti laboraret, proiecta maxilla preces ad Deum fudit, & aquæ ex dente molari profluentis scaturiginem impetrauit, vt tradit liber Iudicum. Sanctus Helenus oneribus fessus & labore itineris asinum per campos vagantem cùm ad se vocaret, venisse mox ad eum, præbuisseque humeros viro Dei, vt & insideret & sarcinas imponeret, ad reliquum viæ conficiendum tradit author vitarum Sanctorum Patrum. Sanctus verò Germanus Altissiodorensis Antistes cùm Rauennam ad Valentinianum & Placidiam asino vectus accessisset, dum conuiuio assiderent, defunctus est asinus, cumque Placidiæ iussu pararetur egregius equus sustituendus asini loco, eum respuit B. Germanus accedensque ad eum locum, vbi asini cadauer erat expositum, sic illum alloquitur: surge, reuertamur ad hospitium: statim asellus rediuiuus surrexit, & S. Germanum reuexit, vt tradit Hieronymus Rubeus, recolit Surius in vita S. Petri Chrysologi. Legimus autem & aliam de asino apud Sophroniũ in prato spirituali historiam, in qua mira eius solertia ad mandata sanctorum explenda elucescit. Mons est circa mare mortuum, qui Martes vocatur, excelsus valdè: in eo monte Anachoretæ commorantur; est autem illis & hortus ad radicem montis sexto fermè lapide ab eis distans, circa maris labium. Proinde habent Anachoretæ & illic ministrum: quacumque ergò hora volunt ad hortum pro oleribus mittere, sternunt asinum, & dicunt ei, Vade in hortum ad ministrum & affer nobis olera, qui mox ad hortulanum solus vadit, stansque ante ianuam, capite pulsat, statim igitur egressus hortulanus, ipsum oleribus onerat, onustumque demittit: videreque est asinum quotidiè solum ascendentem & descendentem, & ministrantem senibus tantùm, alij verò nulli obsequentem. Hæc ille. Sunt præterea asini ministri Dei quandoque in rebus, vbi humana solertia deficit. B. etenim Isaacius intima eremi penetrans latitabat, ne à fratribus reperiri posset, verùm asini indicio velut Dei ministri inuentus est, vt legimus in vitis SS. Patrum. Asina Balaam quid mysticè significet, antè ostendimus, nunc historiam recitabimus, quam præ cæteris clarissimè recitat Flau. Iosephus his verbis: Balacus Moabitarum Rex habens auitam amicitiam & societatem cum Madianitis, cùm res Israelitarum in tantum crescere videret, cœpit etiam de suis rebus esse sollicitus. Nesciebat enim Deum C *Asinus occisus oraculi monitu.* *Sampsonis fortitudo.* *Asinus sancto obedit.* *Asinus resuscitatus.* *Lib. 2 Hist. Rau.* D *Asini ministri Dei.* *Lib. 4. antiquit. c. 6*

vetare, ne Hebræi quicquam vlterius præter Chananæam vſurpare appeterent: atque ita celeriùs quàm prudentiùs rem aggredi putauit: & bello quidem aggredi elatos tot victoriarum ſucceſſu non eſt auſus; obſtare tamen volens, ne vlterius procederent, legatos de communibus commodis ad Madianittas mittit. Illi ad Balamum quendam, ab Eufrate vatem illius temporis præſtantiſſimum & ſibi amicum, cum Balaci legatis mittunt etiam ex ſuis honoratiſſimum quemque, rogantes, vt veniret ad ſe, & diris imprecationibus Iſraëlitas deuoueret. Vates legatis comiter exceptis, & hoſpitali menſæ adhibitis, conſulit Deum, quæ ſit eius de Madianitarum poſtulatis ſententia, qui cùm vetaret illis obſequi, reuerſus ad eos ait ſibi non de eſſe voluntatem illis gratificandi, ſed obſtare Deum, cuius beneficio debeat gloriam ex veris hactenus prædictionibus comparatam. Nam exercitum illum, quem ipſi execratum velint, eſſe Deo charum; deditque conſilium, vt ob hanc cauſam ad Iſraelitas profecti, pacem cum illis facerent. His dictis legationem dimiſit. At Madianitæ Balaco maximis precibus vrgente eadem de re denuo legatos mittunt ad Balamum; qui cupiens hominibus obſequi, Deum conſulit. Deus verò offenſus iubet vt legatis nihil contradicat. Is ratus Deum hæc ſeriò iubere, cum legatis proficiſcitur. Inter eundum autem cùm ventum eſſet in viam quandam anguſtam, inter duas macerias ſitam, occurrit ei angelus; & aſina qua Balamus vehebatur, occurrentem diuinum ſpiritum animaduertens declinans appreſſit eum ad alterum ſeptum, nihilque mouebatur verberibus ſeſſoris preſſuram moleſtè ferentis, cumque nec angelus de via cederet, nec vates verberandi finem faceret, tandem ſuccubuit aſina, & Deo ſic volente humana voce Balamum incuſat, quòd nunquam ante hac læſus ſæuiret in ſe: non intelligens nunc Deum prohibere quo minus, quibus ille cuperet, ipſa obſequatur. Hoc humano aſinæ ſermone dum ille turbaretur, apparuit ei angelus quoque, obiurgans verberatorem, quòd iumentum non eſſet in culpa, ſed obſtaret iter contra Dei voluntatem facienti. Tum Balamus territus volebat retrò abire: ſed Deus iuſſit eum pergere quò inſtituerat, modò ne quid aliter agat quàm diuinitus admoneretur, &c. Euagrius Scholaſticus inter alia quæ S. Zoſimas fecit miracula, hoc quoque narrat. Iſti Zoſimæ (inquit) iter quodam tempore Cæſaream facienti, ſecumque aſinum, cui res quaſdam ſibi neceſſarias impoſuerat, occurrit leo, & aſino Zoſimæ abrepto, diſcedit. Zoſimas per ſyluam vſque eò inſequitur, quoad leo voratis aſini carnibus ſatur eſſet. In quem hilari vultu & ſubridenti intuitus, dixit: At verò, ô amice, iter iam mihi penitus interruptum eſt: quippe cum annis pluribus onuſtus ſim & ætate admodũ prouectus, nec valeam ea quæ aſino erant impoſita, humeris portare, Quare tu hoc onus cõtra naturæ tuæ conſuetudinem geſtes neceſſe eſt, ſi modò Zoſimam ex hoc loco diſcedere volueris: poſtea autem ad priſtinam feritatem naturamque propriam redibis: Tum Leo furoris prorſus oblitus, ſubblandiri & placidus extemplo ad Zoſimam accurrere, & ipſo corporis habitu obſequij ſignificationem dare cæpit. Cui Zoſimas onus quod aſinus geſtauerat, imponit, eumque ad portas vſque Cæſareæ deduxit, quò declararet tum virtutem & potentiam Dei, tùm quòd omnia tam diù hominibus inſeruiant obtemperentque, quamdiu ſecundum eius voluntatem vitam inſtituimus, & gratiam nobis donatam neutiquam deprauamus. D. Auguſtinus perhibet ſe in Italia exiſtentem adiuiſſe mulieres quaſdam malignis artibus adeo imbutas, vt dato caſeo ſtatim homines conuerterent in iumenta, vt in equo etiam dictum eſt, quæ neceſſaria portarent, & hæc finito opere in homines iterum reducerent. Quod comprobat Apuleius, qui longa ſerie recitat ſe veneficijs cuiuſdam mulieris, dum per magicam auis fieri cuperet, in aſinum conuerſum fuiſſe. Quod & temporibus noſtris multorum teſtimonio contigiſſe cuidam in Cherſo Illyrici inſula ſcribit Franciſcus Georgius, eumque per multos annos viſum eſſe aſinum: tãdem ad ſe reuerſum & veneficia & malefacta, propter quæ id ſibi contigerat, ſacerdoti & publico concionatori enarrauiſſe. Quod tamen ita intelligendum eſt, quod non verè, per veram hominis, ſiue materialem ſiue formalem mutationem in vera iumenta & belluas factum ſit, ſed ſolum per quandam ipſorũ hominum imaginationem qua ſe iumenta & belluas eſſe imaginabantur & per quædam aliorum hominum præſtigia virtute dæmonum cauſata, per quæ alijs hominibus tamquam iumenta & belluæ exteriùs apparebant.

Aſina loquitur.

Lib. 2. hiſt. Eccl. c. 7.

Leo ſancto obedit.

APO-

A

APOPHTEGMA.

IORDANES patria Saxo ordinis prædicatorum princeps, qui in peregrinatione Hierosolymitana, anno M. C C. XXXVI. Acone obijt, vitæ sanctimonia & concionandi dono clarus, cùm à quibusdam Templarijs rogaretur, vt festo die sacram concionem haberet Gallica lingua, cuius ipse tamen non vsque adeo peritus erat, conscenso suggesto argumentum concionis Gallicè quantum potuit enarrauit, interpretationem verò sermoni subtexuit vernaculo. Indignantibus ijs, ergò (inquit) si prominentes asini auriculas post maceriam delitescentis videatis, totum insuper asinum, diruta maceria, in conspectum produci petetis? ex Leandro Alberto de viris illustribus ordinis prædicatorum. *Lib. I.*

B

APOLOGI.

ASINVS syluestris conspecto asino domestico in loco quodam aprico, profectus ad ipsum, beatum dicebat corporis habitudine & cibi perceptione. Deinde verò cum vidisset eum ferentem onera & agasonem retrò sequentem & baculis ipsum percutientem, ait, ast ego non amplius beatum existimabo. Video enim non sine magnis malis habere te felicitatem. Fabula significat non esse æmulanda lucra, in quibus insunt pericula & miseriæ. Asini olim propterea quod assiduè onera ferrent & fatigarentur, legatos miserunt ad Iouem, solutionem laborum petentes. Hic autem ostendere ipsis volens, id non posse fieri; ait, tunc eos liberatum iri laboribus, cùm mingendo fluuium fecerint. At illi eum verum dicere existimantes, ex illo & nunc vsque vbi aliorum vrinam viderint asinorum, illic & ipsi circumstando mingunt. Fabula significat, vnicuique quod fatale est, incurabile esse. Homo quidam habebat equum & asinum, cùm autem iter facerent in via ait asinus equo; tolle à me oneris partem, si vis me esse saluum. Illo non persuaso asinus cecidit, atque è labore mortuus est. Ab hero autem omnibus impositis ei & ipsa asini pelle, conquerens equus clamabat: heu mihi miserrimo: partem oneris nolui accipere, ecce omnia gesto & pellem insuper. Fabula significat, si magni cum paruis iungantur, vtrisq; seruari in vita. Asinus equum beatum putabat, quod abundanter nutriretur & accuratè, cùm ipse neque palearum satis haberet, præsertimq; defatigatus. Cùm autem tempus institit belli & miles armatum ascendit equum, huc illuc ipsum impellendo, cæterùm & in medios hostes insiluit, & equus vulneratus iacebat. His visis, asinus equum mutata sententia miserum existimabat. Fabula significat, non oportere principes & diuites imitari, sed in illos inuidia & periculo consideratis paupertatem amare. Asinus indutus pelle Leonis vagabatur reliqua bruta perterrendo. Cæterùm visa vulpe, tentauit & hanc perterrefacere. Hæc autem (casu enim vocem eius audierat) ad ipsum ait: sed bene scias, quòd & ego te timuissem, nisi rudentem audiuissem. Fabula significat nonnullos indoctos, qui ijs qui extra sunt, aliqui esse videntur, ex sua linguacitate redargui. Similis legitur apologus apud Lucianum. Apud Cumanos (inquit) asinus quispiam pertæsus seruitutem, abrupto loro in syluam aufugerat: Illic fortè repertum Leonis exuuium corpori applicabat suo. Atque ita pro leone se gerebat, homines pariter ac feras voce caudaque territans. Nam Cumani Leonem ignorant. Ad hunc igitur modum regnabat aliquandiu personatus hic asinus, pro Leone immani habitus ac formidatus. Donec hospes quispiam Cumas profectus, qui sæpenumero viderat & Leonem & asinum: atque ob id non erat difficile dignoscere, aurium prominentium indicio, neque non alijs quibusdam coniecturis asinum esse deprehendit, ac probè fustigatum reduxit, dominoque agnoscenti reddidit. Interim autem risum concitabat omnibus Cumanis asinus iam agnitus, quos dudum creditus leo, metu propemodum examinauerat. Cumanos autem hic appellat, non qui sunt in Italia, sed qui sunt in Aeolide supra Lesbum. Nam & Lesbij & Cumani notati sunt stoliditatis, vt indicat Stephanus. Ab hoc apologo profectum est adagium, ἐνδύετέ μοι τὴν λεοντῆν, id est, *induitis me Leonis exuuium*: in eos dici solitum, qui suscipiunt negocium maius facultate, quique se magnificentiùs gerunt, quam pro sua conditione. Quidam ab Hercule sumptum putant, cuius hic ornatus erat, vt Leonis exuuio tegeretur, deinde altera manu clauam, altera gestaret arcum, atque hoc ornatu descendit ad inferos, Cerberum extracturus. Huc alludens Aristophanes, Bacchum fingit, Herculis instar, Leonis exuuio clauaque instructum, ad inferos descendere parantem, vt Euripidem cum Aeschylo certantem

Lucra cum periculo cōiuncta non imitanda.

Fatale incurabile.

Indoctos voce prodi.

In piscatore.

Asinus Leonis exuuiū indutus.

Cumani stolidi.

In Ranis

C

D

tantem audiret. Ridetur autem ab Hercule, quod id geſtaminis neutiquam illum deceret, vt- E pote mollem & effæminatum. Vſurpat hoc adagium Socrates Platonicus in Cratylo, negans oportere deterreri ſe ſe magnitudine diſputationis inſtitutæ, poſteaquàm ſemel Leonis pellem eſſet indutus. Lucianus, Non opus eſt quopiam qui tibi Leonis exuuium detrahat, quo palam fiat te canthelium, niſi quis ſanè ab ipſis Hyperboreis hoſpes modò ad nos peruenerit, aut vſque adeo Cumanus ſit, vt qui videret, non protinus intelligat, te aſinorum omnium aſinum ferociſſimum eſſe, aut expectet, vt te præterea rudentem audiat. Euſebius Cæſarienſis aduerſus Hieroclem: *Abibit nobis quidem philoſophus, cæterum aſinus Leonis intectus pelle.* Aliàs Lucianus demutauit nonnihil de prouerbio, cùm ait: *Tantum temporis non animaduerti eum ſub Leonis exuuio ridiculam quandam ſimiam tectam habere.* Poteſt & ad eundem apologum referri:

In Pſeudologiſta.

In Philopſeude.

Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decora.

Cum aſino gallus aliquando paſcebatur: Leone autem aſinum aggreſſo, gallus exclamauit, & Leo (aiunt enim hunc galli vocem timere) fugit. At aſinus ratus propter ſe fugere, aggreſſus eſt ſtatim Leonem. Vt verò procul hunc proſecutus eſt, quò non amplius galli perueniebat vox, conuerſus leo deuorauit. Hic verò moriens clamabat, me miſerum & dementem Ex pugnacibus non natus parentibus, cuius gratia in aciem irrui? Fabula monet, pleroſque homines, inimicos, qui F ſe de induſtria humiliarunt, aggredi atque ita ab illis occidi. Aſinus ſeruiens olitori, quoniam parum comedebat, plurimum laborabat, precabatur Iouem, vt ab olitore liberatus, alteri venderetur domino. Cum Iupiter exoratus, iuſſiſſet ipſum figulo vendi, iterum iniquiore animo perferebat quàm priùs, onera & cœnum & tegulas ferre. Rurſus igitur, vt mutaret dominum rogauit, & coriario venundatus eſt. Peiorem itaque prioribus herum nactus, videns quæ ab eo fierent, ſuſpirando ait: hei mihi miſero, melius mihi erat apud priores heros manere, hic enim, vt video & pellem meam operabitur. Fabula indicat tunc maximè priores dominos à famulis experiri, cùm de ſecundis periculum fecerint. Perquam elegantem & facetum apologum de aſino & vario recenſet Aeneas Syluius in primo epiſtolarum, inter rationes quas reddit, cur noſtro tempore minus quàm olim homines amplectantur poeſim. Viam ſolus aſinus ibat, ſuaſque ſecum miſerias querebatur, qui vinum portans, aquam biberet, frumentumque in horreis ponens, fœnum manderet; ſed hæc leuia reputaſſet, niſi quod etiam poſt mortem ex eius corio cribri fierent atque tympana. Quem ſic queruloſum audiens varius paruum animal, Tace (inquit) aſine, opus eſt poſt mortem labore. Nam iſti qui dicuntur homines cùm aliquem volunt ſapientem facere, corium meum adhuc piloſum recipiunt, frontemque illius adornant, quem volunt eſſe G ſapientem. Doctores enim creantes meis eos pellibus veſtiunt, meque quod eſt rerum omnium difficillimum, ex magnis beſtijs viros oportet ſapientes efficere. Sic enim corium meum fata diſpoſuerunt, quod eſt mihi grauiſſimum & moleſtiſſimum. Audiuerunt hæc rectores cancellariæ videnteſque in corijs cadauerum magnas eſſe virtutes, non cenſuerunt illa paruo pretio danda, ſed ea atque camiſias cum cera ſicut æquum erat magno pretio cœperunt vendere &c.

Vires ſuas cuique metiendas.

FABVLOSA.

Aſini ſtella & earum fabula.

IN Cancri deformationis parte, vt Hyginus ſcribit, ſunt quidam qui aſini appellantur, à Libero in teſta duabus ſtellis figurati. Liber enim à Iunone furore obiecto dicitur mente captus fugiſſe per Theſprotiam, cogitans ad Iouis Dodonæi templum peruenire, vnde peteret reſponſum, qui faciliùs ad priſtinum ſtatum mentis rediret, ſed cùm veniſſet ad quandam paludem magnam quam tranſire non poſſet, de quibuſdam duobus aſellis obuiam factis dicitur vnum deprehendiſſe eorum, & ita eſſe tranſuectum, vt omnino aquam non tetigerit. Itaque H cùm veniſſet ad templum Iouis Dodonæi, ſtatim dicitur à furore liberatus & aſellis gratiam retuliſſe & inter aſtra eos collocaſſe. Nonnulli etiam dixerunt aſino illi quo fuerat vectus, vocem humanam dediſſe. Itaque poſtea cum cum Priapo de natura contendiſſe & victum ab eo interfectum. Pro quo Liberum eius miſertum, in ſideribus annumeraſſe. Et vt ſciretur id pro deo, non pro homine timido (quia Iunonem fugerit) feciſſe, ſupra cancrum conſtituit, qui deæ beneficio fuerat affixus aſtris. Dicitur etiam alia hiſtoria de aſellis, vt ait Eraſthotenes. Quo tempore Iupiter bello gigantibus indicto, ad eos oppugnandos omnes deos conuocauit, veniſſe Liberũ patrẽ, Vulcanum, ſatyros, Silenos, aſellis vectos, qui cùm non longè ab hoſtibus abeſſent, dicuntur aſelli pertimuiſſe, & ita pro ſe quiſque magnum clamorem & inauditum gigãtibus feciſſe, vt omnes hoſtes eorum clamore in fugam ſe coniecerint & ita ſint ſuperati. Hæc Hyginus. Poſtremam fabulam Varinus etiam in Lexico ſuo in aſini mẽtione affert, & hanc ob cauſam aſinis hũc hono-

rem

A rem habitum inquit, vt in cancri ſydere occaſum verſus collocarentur. Aratus verò hãs ſtellas ex altera parte præſepis conſiſtere canit:

Σκέπτεο καὶ φάτνην· ἡ μέν τ' ὀλίγῃ ἐοικυῖα
Αχλύϊ βοῤῥαίη ὑπὸ καρκίνῳ ἡγηλάζει.
Αμφὶ δέ μιν δύο λεπτὰ φαεινόμενοι φορέονται
Αςέρες οὔτε τι πολλὸν ἀπήοροι, οὔτε μάλ' ἐγγύς.
Αλλ' ὅσον τε μάλιςα πυγούσιον οἰήσασθαι
Εἷς μὲν βοῤῥείαο, νότῳ δ' ἐπιέρχεται ἄλλος
Καὶ τοὶ μὲν καλέονται ὄνοι, μέσση δέ τε φάτνη,
Ἥ τε καὶ ἐξαπίνης πάντη δίος εὐδιάοντος
Γείνετ' ἄφαντος ὅλη· τοὶ δ' ἀμφοτέρωθεν ἰόντες
Αςέρες ἀλλήλων αὐτοσχεδὸν ἰνδάλλονται
Οὐκ ὀλίγῳ χειμῶνι τότε κλύζονται ἄρουραι.

Quæ carmina ita ſunt à Rufo Auieno Latinè verſa:

Conuenit hic etiam paruum præſepe notare,
B *Id nubi nomen, quæ Cancro obuoluitur alto,*
Græcia docta dedit, quapropter denique aſellos
Suſcipe, quorum vnus ſeptem vicina Trioni
Aſtra adolet: tepidum procul alter ſpectat in auſtrum,
In medio quod nube quaſi concreſcit adacta,
Id præſepe vocant: porrò hoc præſepe repente
Si ſeſe ex oculis procul auferat, ardeat autem
Congruus aeriis latè rubor ignis aſellis:
Ne quicquam tenues agitabunt ſtagna procellæ.

Alter enim eorum aſellorum eſt aſinus Sileni. At quoniam Auieni carmina parum Arati ſententiam, vel certè ſumma cum difficultate explicare mihi (inquit Natalis de Comitibus) videntur, parumque cum Græca elegantia conuenire, ego an illa Latina facere & clarius exprimere poſſem, experiar. Eſt autem Arati ſententia, quod nubecula quædam in Cancri oſtraco inter ſcapulas exiſtens, habet vtrimque ſtellas quæ aſelli vocantur, quare illa iure dicitur præſepe. Vbi igitur illa nubes pura & aperta videtur, futurum cælum ſerenum ſignificat, quod etiam inquit ita Theo- *Lib. 5. Myth. c. 8.*
C phraſtus in libro de ſignis futuræ ſerenitatis: καὶ ἡ τοῦ ὄνου φάτνη, ὅτε αἰ καθαρὰ καὶ λαμπρὰ φαίνεται, εὐδιεινόν, id eſt, & aſini præſepe cùm purum ſplendidumque apparuerit, ſignum eſt futuræ ſerenitatis. At verſus Arati quos Latinos facio, ita ſe habent:

Hinc præſepe nota, nubes id parua videtur
In Boream ſurgens, vbi fulgent ſydera Cancri:
Hoc propter geminæ voluuntur lumine ſtellæ
Pertenui, nec longinquæ nimis: haud tamen illæ
Coniunctæ, ſpatioque vlnæ diſtare videntur.
Altera fit Boreæ proprior, deuergit in Auſtrum
Altera: & hæ dicuntur aſelli, ſeparat illas
In medio præſepe polo, idque repente ſereno
Ex oculis hominum vaneſcit: at hæ coeuntes
Fiunt vicinæ ſtellæ & ſimul eſſe videntur,
Imbribus immodicis vt Iupiter arua rigabit.

Vbi igitur illa nubecula euanuerit, quam aſini præſepe vocauit Theophraſtus, quod quidem ac-
D cidit ob condenſatum humorem, cùm illa ſit tenuis ac debilis, illæ duæ ſtellæ videntur fieri propinquæ, atque id futuram tempeſtatem ſignificat. Illud autem fit vt videantur congredi, quia corpus diaphanes vaporum in aquam prope verſorum radios oculorum infringit, neque patitur frequentes ad rem conſpectam peruenire, quare non poteſt deprehendi vera diſtantia. Hactenus Natalis: qui ibidem etiam docet, cur ſenex ille Silenus aſino veheretur. *Silenus cur asino vehi dicitur.* Hunc (inquit) Bacchi comitem, ſenem, ventricoſum, titubantemque dixerunt, quia vinum & ebrietas cùm obeſos faciat & ventricoſos, tum caput plerumque grauat & titubantes facit, & ad ſenectutem citius perducit: hæc enim omnia incommoda & corporis turpitudines idcirco Bacchi comites finxerũt Seneca in Oedipo:

Te ſenior turpi ſequitur Silenus aſello,
Turgida pampineis redimitus tempora ſertis
Condita laſciui deducunt orgya myſtæ,

Quidam putarunt Silenum ſenem fuiſſe Bacchi alumnum, quia vinorum vetuſtas, omnes etiam prædi-

prædictas turpitudines augeat. Idcirco dicebatur ab asino vehi solitus, quia tardi sunt plerumque & inutiles negotijs, qui plus potare solent quàm conueniat: nam voluptates omnes parum conferunt humanæ vitæ: quippe cùm non animal solùm, sed & corpus rebus omnibus inutile reddant, si plus operæ illis detur, quàm natura ipsa postulauerit. Ad huius rei sempiternam memoriam & cohortationem antiqui eius asinum inter sydera collocatum fuisse tradiderunt. Hæc itaque de stellis quas asinos dicunt. Porrò quomodo dipsas serpens ab asino remedium aduersus senectam simul & sitim tulerit, hanc fabulam narrat Aelianus. Prometheum ignem à Vulcano furatum aiunt: quamobrem indignatum Iouem furti indicibus dedisse remedium senectuti prohibendæ efficax: hoc illos qui acceperant, asino imposuisse audio. Et cum ille sic oneratus æstiuo tempore incederet, siti laborantem ferunt ad fontem venisse bibendi gratia, sed à serpente fontis custode repulsum: itaque asinum sitis impatientem, id quod gestabat pharmacum, vt admitteretur, obtulisse. Bibit igitur asinus, & vna cum remedio aduersus senectam quam dipsas deinde exuit, sitim quoq; suam in illam transfudit. Cæterùm huius fabulæ author non ego sum, sed ante me Sophocles, & Dinolochus aduersarius Epicharmi & Ibycus Rheginus, & Aristeas Apollophanes poetæ comici. Hucusque Aelianus, Antonius Liberalis ex Bæo cur Cleinis & tota eius familia in aues transformatus sit ob sacrificatum Apollini asinum, hanc narrat fabellam. Apud Babylonem Mesopotamiæ vrbem habitauit Cleinis, vir dijs charus atque opulentus: boum, asinorum, ouiumque diues. Hunc mirum in modum dilexerunt Apollo & Diana: ac sæpe cum istis dijs venit ad templum Apollinis, quod est apud Hiperboreos, viditque ibi asinos immolari. Reuersus Babylonem, intendit ipse quoque Hyperborico ritu Apollini sacrificare, asinorumque magno numero victimas ad aram constituit. Superuenit Apollo, mortemque se ei illaturum minatus est, nisi hoc abstineret sacrificio, & pro more capras sibi, boues, & oues offerret: ita enim se asinorum gaudere immolatione, si ea fiat in Hyperboreis. His minis territus Cleinis asinos ab altari abduxit: liberisque suis auditum sermonem exposuit. Erant ei ex Harpa vxore filij tres, Lycius, Ortygius & Harpasus, ac filia Artemicha. Proinde Lycius & Harpasus perficere sacra ista iubebāt, ijsq; se oblectari dicebant; Ortygius & Arteniche, quorum sententiæ etiam Cleinis adstipulabatur, obediendum Deo pronunciabant. Sed Harpasus & Lycius vi solutis asinorum vinculis, eos ad aram compulerunt. Ibi Apollo in rabiem egit asinos, ita vt Cleinin & liberos famulosque mordicus perdere aggrederentur. Ij in extremo constituti periculo, deorum fidem implorant. Atq; Harpam quidem & Harpasum Neptunus miseratus, in aues non mutatis nominibus conuertit. Latona autem & Diana statuerunt seruare Cleinin, Artemicham & Ortygium, quod piaculi istius insontes essent. Suis Apollo hanc gratiam dedit, vt hos, antequam morerentur, in aues commutaret. Cleinis factus est Hypsiaetos, quod aquilam altiuolantem significat, nomen auis post aquilam summæ, difficilis internosci cùm hæc interfectrix hinnulorum sit fusco corpore, magna ac valida; aquila autem nigrior ac minor. Lycius in coruum album abijt: deinde tamen Apollinis nutu factus est, ceruleus, cum primus de Coronide Phlegyæ filia iudicium detulisset, eam Alcyoneo esse nuptam. Artemiche piphinx facta est, auis dijs hominibusque grata. Ortygius ægithallus, quòd patri persuasisset pro asinis capras immolare.

Dipsadis, & asini fabula. *Lib. 6. c. 51.* *Cleinis, & familia eius in aues.*

E F G

PHYSIOGNOMONICA.

ARISTOTELES in Physiognomonicis ex aliqua hominis, & partium eius ad asinum similitudinem de ingenio pronunciat. Asinis (inquit) & suibus communis est intemperantia circa Venerem: Asinis proprium cura est solicitudine carere. Qui asinos referunt, capite paruo, ferè sunt stupidi: Qui facie carnosa, timidi, eadem magna, tardi. Qui fronte rotunda, stupidi. Qui eminentibus oculis, simplices: magnis asinini. Qui labijs crassis, & superioribus magis eminentibus, stulti: denique voce magna, & graui contumeliosi. Adamantius etiam illos, quorum oculi sicut asinis prominent, dementes, & contumeliosos esse conijcit. Sed & magnas aures testari, ait Aristoteles ad Alexandrum, vt refert Porta, magnam fatuitatem, sed bonæ retentionis, & memoriæ hominem. In suis verò Physiognomonicis asininum. Polemon, & Adamantius stolidæ naturæ, indicia esse. Albertus ex Loxo magnas, & prominentes aures stoliditatem, & imprudentiam signare dixit, sed perperam garrulitatem addit ex se. Cæterùm de hisce physiognomonicis signis consulendus ipse Porta, qui eleganter collatas hominis cum asini partibus icones expressit.

Asinis similes asinos referre. *Lib. 2. Physiogn.*

H

PRO-

PROVERBIA.

Asinus apud Cumæos.

ΟΝΟΣ παρὰ Κυμαίοις, *Asinus apud Cumæos.* Competit in eos, qui cùm sint inepti ridiculique, tamen apud ignotos ipsa nouitate habentur in pretio: aut in eos, quibus honos aliquis præter meritum additus à fortuna, tumorem, & insolentiam, ita vt ferè fit, conciliat; id quod eleganter notat Demosthenes Olynthiacarum orationum prima: Felicitas enim & rerum successus, quod contigerit immerenti stultis vesaniæ causam præbere solet: cui congruit illud ex Aeschylo citatum: Ἠ βαρὺ φόρημ' ἄνθρωπος εὐτυχῶν ἄφρον, id est: *Graue pondus amens rebus vtens prosperis.* Tractum est prouerbium ab asino, qui apud Cumanos cum pellem mortui leonis inuenisset, se pro leone gessit, mox cognitus risum protulit, vt suprà dictum est. *Antronius Asinus* teste Suida dicitur de magnis, & ignauis, quod apud Antronios per magni essent asini. Asinus Aegyptius verò etiam dicitur in contemptibiles, despicatissimosq; homines. Odisse enim id animal Aegyptios diximus, non propter imperitiam, & ineptias tantùm, & contumeliosam eius naturam, verùm propter colorem etiam ex albo nigroque confucatum, quem à deorum sacrificijs alienum abominabantur. Erat ergò apud eos mos, vt asinum ludibrijs omnibus incesserent, luto cespitibusque passim impetitum contis etiam stimularent, quaque si locus offerret oportunus, præcipitem agerent. Ὄνος λύρας subaudi ἀκροατὴς, id est *asinus lyræ auscultator*, Vulgò autem dici solet, *Asinus ad lyram*, in eos, qui propter imperitiam nullo sunt iudicio, crassisque auribus. Hunc titulum prouerbialem M. Varro satyræ suæ cuidam indidit. Eiusdem apud Gellium extant hæc verba è satyra, cui titulus, Testamentum: *Si quis mihi filius vnus, pluresue in decem mensibus gignuntur: si erunt* ὄνοι λύρας, id est, *asini ad lyram, ex hæredes sunto.* Ὄνους λύρας appellat indociles bonarum artium, atque intractabiles. D. Hieronymus ad Marcellam: *Quos ego cum possem meo iure contemnere, asino quippe lyra superfluè canit, tamen nè nos superbiæ, vt facere solent, arguant.* Et idem aduersus Vigilantium: *Quamquam stultè faciam, magistro cunctorum magistros quærere, & ei modum imponere, qui loqui nescit, & tacere non potest. Verum est illud apud Græcos prouerbium,* Ὄνος λύρας. Lucianus de his, qui mercede seruiunt. τί γὰρ κοινὸν φασὶ λύρᾳ καὶ ὄνῳ, id est, *quid enim commercij, quod dici solet, asino cum lyra?* Idem aduersus indoctum, ὄνος λύρας ἀκούεις, κινῶν τὰ ὦτα, id est, *sed asinus lyram audis, auriculas mouens.* Vnde & hoc pacto effertur adagium: ὄνος τὰ ὦτα κινῶν, id est, *asinus auriculas mouens.* Rursum ad hunc modum; ὄνῳ τις ἔλεγε μῦθον ὁ δὲ τὰ ὦτα ἐκίνει, id est, *asino quidem narrabat fabulam, at ille auriculas mouebat,* in eos, qui cum nihil intelligant, tamen perinde quasi nihil non intelligant, ita nutibus alludunt, & arrident dicentibus. Galenus, lib. 2. de different. puls. *At hæc senex quidem ille; velut asinus quatiebat auriculas, opinamur, quod non assentiretur.* Est autem asino naturale, vt diximus, subinde mouere auriculas, veluti significanti se iam intelligere, cùm nihil etiam audierit. Aliquando referunt ad asinum non auscultantem lyram, sed ipsum canere conantem: Lucianus: καὶ μάλιστα ὁπόταν ᾄδῃ καὶ ἁβρὸς θέλῃ, ὄνος αὐτολυρίζων φασί, id est, *maximè si quando canit, cupitq; festiuus, & lepidus videri, asinus, vt aiunt, ipse lyra canens.* Idem in Pseudologista: τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου, ὄνον κιθαρίζειν πειρώμενον ὁρῶν, id est, *Iuxta hoc ipsum, quod vulgo dici solet; asinum conspiciens, cithara canere tentantem.* Citatur & hic versiculus:

Asinus Antronius. *Asinus Aegyptius.* *Asinus ad lyram.* *Asinus auriculas mouens.*

Ὄνος λύρας ἤκουσε καὶ σάλπιγγος ὗς id est, *Asinus lyram auscultauit, & porcus tubam.*

Lib. 8. *Bos ad lyrã.* *Asinus ad tibiam.*

Rectè torquebitur in eos, qui indecorè tentant artificium, cuius sunt imperiti, & à quo natura abhorrent. Festiuiter inuertit adagium Stratonicus apud Athenæum: Erat Cleon quispiam, cui nomen inditum boui: is cùm scitè caneret voce, cæterùm lyra non perinde vteretur, Stratonicus vbi canentem audisset: Olim (inquit) asinus ad lyram dictus, nunc verò bos ad lyram. Germanum quoque huic adagio est, Ὄνος πρὸς αὐλόν id est, *asinus ad tibiam,* dicendum, similiter, vbi quis ea quæ scitè dicuntur, nec animaduertit, nec intelligit, nec laudat. Sunt enim animantia quædam quibus nonnullis musices sensus inesse videtur, vt equis, auibus, serpentibus. Asinum verò nihil mouet cantus. Vtrique adagiò non admodum absimile est illud Horatij.

Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo, idest stupido, quiq; nullum ex ea re sẽsum perciperet. Galen. lib. 3. de facult. natur. *Reliquis verò tam inutile fuerit scriptũ, quã si quis asino narret fabulam.* Asinũ sub fræno currere doces, hoc est doces indocilẽ: nã equus ad cursũ idoneus, asinus ad equestrẽ cursũ inutilis. Horatius.

Lib. 2. ad Epist.

Infelix operam perdas, vt si quis asellum
In campum doceat parentem currere freno.

Acron admonet prouerbialiter dictũ de asino. Est autem diuersum illi, quod in equo retulimus.

τὸν

τὸν ἵππον εἰς πεδίον, id eſt *equum in campum*. Prouerbialiter quoque dictum à Luciano in dialogo de Saltatione. Ὄνε ἐγκέφαλον, ἢ οὐδὲ καρδίαν ἔχειν, *neq; cor aſini, neq; porci cor habebis*. Ὄνος ἐν πιθήκοις, id eſt, *aſinus inter ſimias*. Vbi quis incidit in homines naſutos,& contumelioſos, ipſe ſtolidus, à quibus impurè rideatur. Extat apud A. Gellium, apud quem Menander comicus in fabula, cui titulus, Plotium, maritum, de vxoris iniuria querentem inducit his verbis: Ὄνος ἐν πιθήκοις τοῦτο τὸ λεγόμενον ἐστὶ δὴ τοῦτο, id eſt, *Aſinus inter ſimias, vulgò quod aiunt, ſinè iſtud*. Cõſtat autem ſimiam animal eſſe petulantiſſimum, adeo vt non vereatur etiam leonem per laſciuiã agitare, natibus illius affixa. Quin & hodie vulgò ſimile quiddam dicunt: *Noctua inter cornices*; vbi ſtupidior aliquis in homines petulantes,& dicaces incidit. Nihil autem vetat,quò minus generaliter vſurpetur,vbi quis in negocium incidit vehementer moleſtum, aut in infortunium aliquod, vnde ſe non queat extricare.Conſimilem cũ hoc adagio ſenſum habet, ὄνος ἐν μελίτταις, *aſinus inter apes*, dici ſcilicet ſolitum, vbi quis infeliciter incidit in homines improbos, atq; importunos. Metaphora per ſe liquet: quanquam adagium ab euentu quopiam natum videri poteſt. Meminit Suidas. Ὄνος ὄρνις, id eſt,*aſinus auis*. Eſt apud Ariſtophanem in Auibus. Sumptũ ab homine quodam. Quidam enim conſultus de eo, qui aduerſa laborabat valetudine, forte fortuna conſpexit aſinum ſurgentem à lapſu, ſimulq; alium, quendam audiuit dicentem: βλέπε πῶς ὄνος ὡς ἀνέστη, id eſt. *vide quo pacto aſinus cum ſit, ſurrexit*: Id omnis arripiens ille, protinus reſpondit,fore vt valetudinarius ille reualeſceret. Itaque iocatur Ariſtophanes, quaſi & aſinus auis eſſet, & augurij nonnihil haberet. Nec hoc prouerbium è comœdia natum eſt, ſed à vulgò ad iocum detortum, & à comico vſurpatum.Dicetur non intempeſtiuè,cùm ex inditio quopiam ridiculo,quippiam colligimus *Aſina Balaam admonet*. Aptè quadrabit (inquit Polydorus Virgilius) cum indoctus doctum,ſeruus dominum, mulier virum, puer ſenem coarguit. ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους, id eſt, *Ab equis ad aſinos*:vbi quis à ſtudijs honeſtioribus ad parum honeſta deflectit,veluti ſi quis è philoſopho cantor,è mercatore caupo,ex œconomo coquus,è fabro fieret hiſtrio. Quadrabit item,vbi quis è conditione lautiore ad abiectiora deuenerit. Procopius Sophiſta in Epiſtola quapiã. Τὸ δὴ λεγόμενον ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους μεταβεβήκαμεν: id eſt, iuxta prouerbium, ab equis ad aſinos trãſiuimus.Contrarium, *E tardigrauis aſinis equus prodijt*, dici ſolitũ, cùm clarus euadit quiſpiam obſcuro genere prognatus,aut quoties ab indocto pręceptore proficiſcitur diſcipulus eruditus.Prouerbialiter etiã à Martiale prolatum: *Nulla eſt gloria præterire aſellos*. Conueniet cùm quis altioris ingenij, ſtupidum & ad nulla aptum ſuperat. Mulum de aſino pingere: dici poteſt, quando exemplar, & res efficta non multum inter ſe diſtant: vel cum ineptiæ ineptijs repræſentantur, vel mendacia mendacijs aſtruuntur: magna ſimilitudo inter aſinum, & mulum eſt; author eſt Tertullianus. Hoc quoq; Theognidis: Γνώσῃ δ' ὅσσον τῶν ἡμιόνων προφέρει, id eſt, *Noris vti quanto multi aſinos ſuperent*; ipſiſſimam prouerbij faciem habet. Dicendum vbi quis longo interuallo præcedit. Refertur apud Athenæum. Sumptum videtur ex Homero:

Ἀλλ' ὅτι δὴ ῥ' ἀπέην ὅσσον τ' ἐπὶ οὖρα πέλονται
Ἡμιόνων, αἱ γάρ τε βοῶν προφερέστεραί εἰσιν
Ἑλκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον, id eſt,
Verum vbi tantum aberat, quantum pars vltima ſulci
Mularum: ſiquidem bububus longè potiores
Ducere perpinguem ſegetem compactile aratrum.

Rurſum alio loco:

Τῶν δὲ θέειν ὄχ' ἄριστος ἔην Κλυτόνηος ἀμύμων
Ὅσσον τ' ἐν νειῷ οὖρον πέλει ἡμιόνοιιν,
Τόσσον ὑπεκπροθέων λαοὺς ἵκετ', οἱ δ' ἐλίποντο, id eſt,
Has curſu ante ibat Clytoneus ſplendidus omnes
Quantum mularum ſulcus præcedit in aruo
Tantum is præcurrens populos, metam attigit, illos
A tergo linquens:

Olim bubus,aſinis,& mulis proſcindebant arua.Aratrum igitur,quod à mulis trahebatur, multò celerius perueniebat ad ſulci finem, cùm arator inuertit aratrũ, quàm quod trahebatur à bubus. Heſiodus item mulos ταλαεργοὺς vocat. Βασιλεὺς ἢ ὄνος, id eſt, Rex, aut aſinus,hoc eſt,aut victor, aut victus. Simile illi: ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι, id eſt, aut ter ſex, aut tres tali. Euſtathius Odyſſeæ ſextum enarrans librum,oſtendit metaphoram ductam ab his, qui ludunt ſphæra, quibus qui viciſſet,rex appellabatur,qui victus fuiſſet,huic aſino nomen erat.Plato in Theæteto. *Qui aberrarit is ſedebit,quemadmodũ aiunt pueri,qui ſphæra ludũt,aſinus,qui vero nihil aberrans vicerit, rex nobis eſto.* Iulius Pollux ſphæra ludẽdi,quatuor modos cõmemorat,quorũ primus appellatur ἐπίσκυρος,alter φαινίνδα,ſeu φαινίδα,tertius ἀπόρραξις,quartus οὐρανία:quorũ poſtremũ,nam is ad prouerbiũ

propriè

Lib.2.c.23
Aſinus inter ſimias.
Aſinus inter apes.
Aſinus auis
Ab equis ad aſinos.
E tardigrauis aſinis equus prodijt.
Mulum de aſino pingere.
Quã muli aſino ſuperent.
Lib.7. Iliad. κ.
Odyſſ.θ.
Rex, aut aſinus.
Lib.9.
Vrania ludus.

A propriè facit, describit his verbis: *Vrania verò lusus sic habet: Aliquis resupinans sese, sphæram in cælum mittit. Reliquis autem certamen erat, vt eam prius quam in terram decideret, raperent, id quod in Phæacibus significare videtur Homerus. Sanè verò cum aduersus parietem sphæram misissent, numerus subsultuum censebatur: & qui victus fuisset, asinus appellabatur, & quicquid imperatum esset, faciebat, rursum qui vicisset, is & rex erat, & imperabat.* Porro locus, quem ex Homero citat, est Odysseæ θ. ad hunc modum.

Τὸν ῥα περιςρέψας ἧκε ςιβαρῆς ἀπὸ χειρὸς
Βόμβησεν δὲ λίθος κατὰ δ᾽ ἔπτηξαν ποτὶ γαίη
Φαίηκες δολιχήρετμοι ναυσίκλυτοι ἄνδρες
Λαὸς ὑπαὶ ῥιπῆς, ὁ δ᾽ ὑπέρπτατο σήματα πάντων, id est,
Versatum hunc valida submisit in aera dextra
Intonuit lapis: ast in humum formidine sidunt,
Phæaces, gens gnara maris, ratibusque superba
Ob saxi iactum, verum id procul omnia signa
Transuolat.

B Ab hac forma non videtur alienum quod est apud Plautum: *Rex sum, si ego illum hodiè hominem ad me illexero.* Licebit vti, cum significabimus, iaciendam aleam quæ vel summos reddat, vel infimos. Ὄνος ὄνῳ κάλλιςος, id est, *asinus asino pulcherrimus*: simile simili placet. Alcimus apud Diogenem Laertium inter multa quæ colligit ex Platonis philosophi & Epicharmi comici scriptis, quibus persuadere conatur philosophum à comicis multa fuisse suffuratum, & hos recitat senarios:

In Pœnulo.

Asinus asino pulcherrimus.

Θαυμαςὸν οὐδὲν ἐςὶ με ταῦθ᾽ οὕτω λέγειν,
Καὶ ἀνδάνειν αὐτοῖσιν αὐτοὺς, καὶ δοκεῖν,
Καλῶς πεφυκέναι, καὶ γὰρ ἡ κύων κυνὶ
Κάλλιςον εἶμεν φαίνεται, καὶ βοῦς βοΐ.
Ὄνος τ᾽ ὄνῳ κάλλιςον, ὗς δὲ τῷ συΐ, id est,
Res mira non est, ista si sic proloquor
Ipsique nobis si placemus inuicem,
Pulchreque nati si videmur, nam & canis
C *Pulcherrimus cani videtur, bos boui:*
Asinus asello pulcher est, & sus sui.

Ὄνου θανάτους, id est, *asini mortes*, subaudiendum narrat. Dicebatur in eos, qui narrarent absurda, ridiculaq; dictu, cuiusmodi fuerit, si quis longa narratione persequatur asini pericula, quemadmodum Vlyssis descripsit Homerus. Apuleius sanè in metamorphosi sua ὄνου θανάτους commemorat. Adagium refertur à Suida. Ὄνος ὕεται, id est, *asinus compluitur.* Cephisodorus apud eundem in Amazonibus:

Asini mortes.

Asinus compluitur.

Σκώπτειν μ᾽ ἐγὼ δὲ τοῖς λόγοις ὄνος ὕομαι
Rides, at asini more ego verbis compluor.

Vnde dictum apparet in eos qui maledictis nihil omnino commouentur: quemadmodum asinus ob cutis duritiem adeo pluuia nihil offenditur, vt vix etiam fustem sentiat. Ὄνος ἐν μύρῳ, *asinus in vnguento*: cùm deliciæ adhibentur ijs, quos haudquaquam decent, neque qui vel vti norunt illis, vel delectantur. Nam asinus culmos ac fœnum mauult, quàm aurum vel vnguentum, quo etiam offenditur. Locus fuerit huic adagio, si quando indoctus aliquis in optimos incidat authores, quos ob inscitiam vel negligat, vel etiam deprauet. Siue cum amuso cuipiam cum eruditissimis viris viuere contigerit, quorum tamen consuetudine neque frui contigerit, neque omnino D gaudeat. Refertur à Diogeniano prouerbium. Ὄνος ἄγων μυςήρια, *Asinus portans mysteria:* In eum dicebatur, qui præter dignitatem in munere quopiam versabatur. Veluti si quis ignarus literarum, bibliothecæ præfectus esset. Aristophanes in Ranis.

Asinus in vnguento.

Asinus portans mysteria.

Νὴ τὸν Δί᾽ ἐγὼ γ᾽ οὖν ὄνος ἄγων μυςήρια,
Ἀτὰρ οὐ καθέξω ταῦτα τὸν πλείω χρόνον, id est,
Ita per Iouem sum asinus vehens mysteria
Verum ista non iam sustinebo diutius.

Interpres affirmat inde natum adagium, quòd olim quibus ad peragenda sacra Eleusinia opus erat, asino imposita deportabantur. Quadrabit in eos, quorum opera alijs duntaxat est vsui, cùm ad ipsos præter molestiam nihil interim redeat. Veluti si quis cibos alijs gestet, quibus ipsi non liceat vesci. Quo sensu nos quoq; vulgò dicimus: Fà quel dell'asino, porta il vino, beue l'acqua. Huic allusisse videtur Apuleius, cùm se fingit Asinum Cererem deam circumferentem. Suidas adscribit dæmonem ad lapidem molarem referre quem Græci ὄνον appellant, propterea quod in

sacris,

ſacris, molis frumentarijs coronas imponere conſueuerint. Itaque torquebitur elegantes in eos, E
quibus immerentibus honos habetur. Veluti cùm indoctis doctoris titulus, pileus & annulus, aliaque id genus inſignia tribuuntur. Huc pertinet apologus ille, quem Alciatus inter emblemata verſibus illuſtrauit, ſub titulo *Non tibi, ſed religioni.*

Iſidis effigiem tardus geſtabat aſellus
Pando verenda dorſo habens myſteria,
Obuius ergo deam quiſquis reuerenter adorat,
Piaſque genibus concipit flexis preces,
Aſt aſinus tantum præſtari credit honorem
Sibi, & intumeſcit admodum ſuperbiens:
Donec cum flagris compeſcens dixit agaſo,
Non es Deus tu (aſelle) ſed Deum vehis.

Alia Lacon alia Laconis aſinus portat.

Α῎λλα μὲν Λάκων λέγει, ἄλλα δὲ Λακωνος ὄνος φέρει. id eſt: *Alia quidem Lacon dicit, alia verò Laconis aſinus portat.* Effertur apud quoſdam & ad hunc modum parœmia: ἄλλα μὲν Λεύκων, ἄλλα δὲ Λεύκωνος ὄνος φέρει, id eſt, *alia Leucon, alia Leuconis aſinus portat.* In eos dicebatur, quorũ oratio diſſentiret à factis. Natum aiunt ab huiuſmodi quodam euentu. Agricola quiſpiã nomine Leucon, F
ſolitus eſt vtres melle plenos floreis obuoluere. Rogatus autem ab exactoribus vectigalium, quid nam portaret, hordeum ſe portare dicebat, videlicet quò minus pecuniæ perſolueret. Sed cùm eueniſſet aliquando, vt lapſus in terra aſinus onus effudiſſet, accurrerunt exactores, in reponendis ſarcinis auxilio futuri. Verùm vbi interim cognouiſſent, mel in vtribus eſſe, non hordeum Leuconem obtorto collo abduxerunt, tanquam qui ſe debito vectigali fraudaſſet. Atque illud ridentes addiderunt, alia Leucon, alia portat aſinus. Nam in nonnullis codicibus, dicit, non additur: atque ita noſtro ſententia dictum feſtiuius redditur. Ea vox poſtea verſa eſt in adagium. Refertur à Zenodoto & à Diogeniano. Κάμηλος καὶ ψωριῶσα, πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία, id eſt: *Camelus etiam ſcabioſa, complurium aſinorum tollit onera:* de ijs qui vſque adeò præcellunt

Camelus etiã ſcabioſa, complurium aſinorum tollit onera.

quoſdam, vt etiam ſenes, aut alioquin ægroti, præſtantiores tamen ſint illis integris: aut de his qui rebus parum proſperis, tamen plus valent ob priſtinæ fortunæ reliquias, quàm alij rebus integris. Vſus eſt Syneſius. *Agas aſellum.* Hoc adagij quoniam mutilum refertur, non ſatis liquet, quid ſibi velit. Refertur autem à Cicerone ad hunc quidem modum: *In hoc genus conijciuntur prouerbia, vt illud Scipionis, cum aſellus omnes prouincias ſtipendia merentem ſe peragraſſe gloriaretur, agas aſellum &c.* Neque verò libet referre, quæ in hunc locum adfert Omnibonus, interpres G

Agas aſellum.
Lib. 2. de Orat.

alioqui non omnino malus. Tamen viſum eſt ipſum adagium in medium proponere, quo doctis ſaltem veſtigandi miniſtraremus occaſionem. Fortaſſe legendum agaſo aſellum. Nam veteres elidebant vocales more Græcorum etiam in ſcriptura. Atque ita ſenſus erit, vnumquemq; facere quæ ſe digna ſint. Depotant nepotes, decoquit lurco, digladiatur miles, peierat leno, mentitur aduocatus. Siquidem hoc ipſum agaſonis vocabulum, in contemptus abijt prouerbium, id quod apud Græcos feſtiuius eſt, ob ſermonis ἰδίωμα. Nam Dores aſinum vocant non ὄνον, vt cæteri, ſed κίλλον, & agaſonem non ὀνηλάτην, ſed κιλλικτῆρα, veluti teſtatur Iulius Pollux. Fortaſſe huc pertinet, quod ſcripſit Flaccus ad Lollium:

Agaſo aſellum.
Lib. 7. Epiſt. 19.

------ Ad ignum
Traxerit, aut olitoris aget mercede caballum.

Ab aſino delapſus.
Lib. 3. de legibus.

Ἀπ' ὄνου καταπεσών, *ab aſino delapſus.* In eos dicitur, qui inconſultè quippiam agunt, & imperitè: aut in eos, qui a præſentibus commodis, quibus ob inſcitiam vti neſciunt, excidunt. Eſt autem in Græcis verbis faceta alluſio ad finitimam orationem, mutato accentu, ἀπὸ νοῦ id eſt, à mente delapſus, tanquam vecors & mentis impotens. Vtitur hoc adagio Plato: *Mihi ſanè videtur* (inquit) *ſermo velut eques vndiquaque reſtringendus, ne tanquam os habens effræne, impetu abreptus, iuxta prouerbium,* ἀπό τινος ὄνου πεσεῖν, hoc eſt, vt vertit author adagiorum, *ab aſino tanquam à mente excidat.* Vtitur item Plutarchus in Gryllo. Rurſum Ariſtophanes in Nubibus. H

Κακῶς γάρ ὄντες εἶχες, ὡς γ' ἔμοι δοκεῖς,
Ἵππως γ' ἐλαύνων ἐξέπεσον νὴ τοὺς θεοὺς
Τί δῶτα ληρεῖς, ὥσπερ ἀπ' ὄνου ἐκπεσών, id eſt.
Mali, vt videtur, accidit tibi quippiam.
Ita per deos, equos agens, miſer excidit.
Quid hæc ita, vt delapſus aſino blateras?

Primus verſus dicitur à Strepſiade Daniſtam irridente, quod pecuniam filio ſuo mutuo datam repetat. Alter eſt Daniſtæ, iuuenem tacita illuſione notantis, qui ſtudio alendorum equorum pecuniam eum abſumpſerat. Tertius rurſum Strepſiadis, dicentis illum delirare, perinde quaſi non ab equis, ſed ab aſino decidiſſet, hoc eſt, ἀπὸ νοῦ, id eſt, à mente. Quandoquidem & Latinis

A mente delapsi dicuntur, qui mente exciderunt. Suetonius in Augusto: *Rectorem quoque soli- tus apponere, ætate paruis, aut mente lapsis*. Quidem huic quoque prouerbio huiusmodi affingunt fabulam. Duo quidam, cum in desertis locis asinum quempiam fortè fortuna nacti essent, contendere inter sese cœperunt, vter eum vti suum domum abduceret: nam vtrique pariter à fortuna videbatur obiectus. Hæc interim de re illis inuicem altercantibus, asinus sese subduxit, ac neuter eo potitus est. Sed magis placet in adagio captatam fuisse allusionem, de qua diximus, maximè quòd videamus grammaticis id studio fuisse, vt omnibus adagijs fabulam aliquam aut historiam vel commentitiam adiungerent. Vt autem Suetonius dixit mente lapsos, ita Vlpianus titulo de magistratibus conueniendis, facultatibus lapsos dicit, qui redacti essent ad inopiam. Pierius Valerianus, *ab asino excuti* à Platone de ijs dici scribit, qui grauia & magna vel difficilia professi ab incœpto turpiter desistunt. Miratur autem cur Grammaticus quidam adductus sit, vt Platonis prouerbium ita sit interpretatus, vt de ijs dictum voluerit, qui relictis voluptatibus & inquinamentis quibuslibet voluptificis & belluinis (hæc enim eius, inquit, verba sunt) ad meliorem mentem regrediuntur. Sed cùm is & hic & alibi sæpè cadat ab asino, in luto hominem hæsitare permittamus, neque tollere rursum fractum crure planum procuremus. Id verò eò magis indignè ferendum, quod testimonium sibi accersit ex Euangelica lectione, vbi Seruator noster asinæ pullum obequitat: neque intelligit, longè aliud esse, inuectari asello in vrbem Hierosolymam, aliud ab asino excuti, vel mente alienari: nam & iocus ex locutionis enuntiatæ ambiguo resulat, cùm ἀπ᾽ ὄνου, etiam ἀπὸ νοῦ sonare videatur. Hæc itaque Pierius. *Malo asino vehitur*; quibus res sunt parum secundæ, mala asella vehi dicuntur, ἐπ᾽ ὄνου πονηρᾶς ὀχούμενοι. Suidas ceu prouerbiale refert, in dictione πονηρός. Felices enim eximijs equis insidere gaudent, quo celerius perueniant eò quò volunt; nec inscitè iacietur in hominem parum feliciter coniugatum. Prouerbium etiam olet quod scribit Horatius in epistolis;

Mente delapsi qui dicantur.

Ab asino excuti.

Malo asino vehitur.

Qui malè parentem in rupes protrusit asellum.

Quadrabit in quosdam peruerso natos ingenio, qui cùm ipsi non sapiant, nolint tamen bene consulentium monitis obtemperare. Hi sunt etiam vltrò quò tendunt, impellendi, vt vel malo docti tandem agnoscant stultitiam suam. Natum est à rustico quopiam, qui cum asinum suum per alpes niuibus obtectas duceret, isque fræno non obediret, iratus in rupes protrusit:

Lis de asino canè mordente.

C *Et meritò quis enim inuitum seruare laboret?*

Celebratur Græcis hic senarius prouerbialis:

Δικὴν ὀφλήσει κἂν ὄνος δάκῃ κύνα, id est,

Litem mouebit, si vel asinus mordeat canem.

Quadrabit in eos, qui de re quantumuis exigua litem suscitant. Natum videtur ab euentu quopiam. Extat autem apud iureconsultos actio ex lege, si quadrupes damnum dederit. Refertur à Zenodoto & Suida, quanquam apud vtrumque scriptum est μακροῖς pro μικροῖς: quorum hoc nobis videtur sensus exposcere. Τῶν δ᾽ ὄνων οὔ μοι μέλει, id est, *Cæterum asinos nil moror.* Congruit in eum qui domesticis contentus opibus non quærit aliena. Nam cui plaustrum est domi, huic non est opus asinis conductitijs. *Asini faciem circumferre* prouerbialiter dixit Plutarchus in libro aduersus Stoicos: *Cumque Circe* (inquit) *duo vsurpet venena, quorum vnum stultos de prudentibus, alterum prudentes de stultis redigit, Vlyssem bibere stultitiæ potius venenum voluit, quàm transire in bestiæ formam, præditum sapientia & nimirum simul etiam felicitate. Atque hæc aiunt ipsam dictare & hortari sapientiam: Missum me fac, nec rationem habe pereuntis & in asini faciem discedentis. Nimirum diceret non nemo, asini est quæ hoc suadet sapientia, quando sapere & felicitate frui bonum est, asini circumferre faciem indifferens.* Ὄνος πεινῶν ῥοπάλου ἀμελεῖ, id est, *asinus esuriens fustem negligit.* In eos congruit, qui ventris compendijve gratia quamuis contumeliam perferunt. Refert Aristoteles: *nam & isto pacto asini cùm esuriunt essent fortes, quòd licet verberentur, non discedunt tamen à pabulo.* Negans fortum esse censendum, qui quouis pacto toleret incommoda: Alioquin asinos longè fortissimos futuros, qui dum esuriunt, nullis verberibus à pabulo dimouere queunt. Apparet ex Homero sumptum, qui sanè quàm eleganter describit asininam patientiam: cuius poetæ versus Græcos suo antè loco recitauimus: nunc verò Latini facti non incongruè repetentur: canit itaque:

Asini faciē circūferre.

D

Asinus esuriens fustim negligit.

Lib. 3. Moral.

Iliad. λ.

Vt cum per segetes ignauus transit asellus
Inuitis pueris, cui multus tergore circum
Iam crepuit fustis, neque segnius ille profundam
Ingreditur segetem: pueri sed fustibus illum

Cædentes ſtudio, tandem ac puerilibus aruo E
Virib⸗s eijciunt, vbi paſtu expleuerit aluum.

Aſini mandibula.

Ὄνου γνάθος, *Aſini mandibula.* Conuenit in edaces alioqui ſtolidos & ignauos, cuiuſmodi pingit Horatius:

Nos numerus ſumus & fruges conſumere nati.

Canidas paleas, aſino oſſa.

Delumbatus inſtar aſini Miſij.

Heſychius citat ex Eupolide, dictumque in homines edaces. Addit & loco nomen eſſe. Κυνὶ δίδως ἄχυρα, ὄνῳ τὰ ὀστέα, id eſt, *cani das paleas, aſino oſſa*: Cùm res præpoſterè diſtribuuntur, veluti ſi quis indocto munus mittat literarium, erudito floſculos, aut gladium balteumue, militi librum. Si quidem munera hoc ipſo ſunt ingrata, quòd apta non ſunt. Interdum vertuntur in contumeliam. Ὀσφὺν ἀτήγως ὥστε Μύσιος ὄνος, id eſt, *delumbatus aſini inſtar Myſij.* Citatur prouerbij nomine ab Euſtathio in nauium catalogo, ſed non explicatur: contentus enim eſt addere, in Myſia rariſſimos eſſe aſinos, quibus rectum ſit dorſum circa lumbos aut ilia, ita enim ὀσφύς vocatur tertia & inferior ſpinæ pars ad clunes deſcendens. Videtur quadrare in molles & effæminatos, quos elumbes vocamus, Græci κατεαγότας, id eſt fractos. Porrò in Euſtathio Romæ excuſo pro κάτηγὼς legendum eſt, ex manuſcripto exemplari, quod Bononiæ videre contigit, inquit Manutius, κάληγως. Ἀπονέμου τῆς σῆς ἁμάξης, τῶν δ᾽ ὄνων οὐδὲν μέλει, id eſt, *Vtere clauſtris tuis, aſineſque non curaueris.* Verſus eſt trochaicus tetrameter. Hoc prouerbio monebant, vti ſuarum quiſque rerũ curam ageret, hiſque frueretur, alienarum negligens atque incurius. Hinc ducta metaphora, quod quibus plauſtrum eſt domi, nihil neceſſe habent deportandis oneribus aſinos aliundè conducere. Εἰ μὴ δύναιο βοῦν, ἔλαυνε ὄνον, id eſt, *Si nequeas bouem, aſinum agito*, id eſt, ſi non potes, vt vis, vtcumque potes, facito. Si fortuna ſplendidos non contingit, eam fortem quæ contingit, boui cõſulas: ſi quod optas, non licet, id quod proximum eſt, amplectere. Author Suidas. *Ab aſinis ad boues tranſcendere, periculoſem eſſe* prouerbialiter dixit Plautus: Verba ſunt Euclionis ad Megadorum ſenem diuitem, qui filiam eius petebat: F

Si nequeas bouem, aſinum agito.

Ab aſino ad boues trãſcendere

Venit mihi in mentem Megadore, te eſſe hominem diuitem,
Factioſum: me item eſſe hominem pauperum pauperrimum
Nunc ſi filiam locaſſem meam tibi, in mentem venit
Te bouem eſſe, & me eſſe aſellum: vbi tecum coniunctus ſiem
Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceam tibi aſinus in luto,
Tu me bos magis haud reſpicias, gnatus quaſi nunquam ſiem,
Et te vtar iniquiore, & meus me ordo irrideat G
Neutribi habeam ſtabile ſtabulum, ſi quid diuortij fuit,
Aſini me mordicus ſcindant, boues incurſent cornibus,
Hoc magnum eſt periculum, ab aſinis ad boues tranſcendere.

Super aſini vmbra.

hoc eſt, periculoſum eſt à pauperum atque humilium ordine & familia ad ordinem & familiam diuitum ac potentium aſcendere. Periculoſum enim eſt, ne pauperes & humiliores à diuitibus petantur cornibus. Videtur allegoria ex apologo quopiam mutuò ſumpta. Ὑπὲρ ὄνου σκιᾶς, id eſt, *ſuper aſini vmbra*; pro eo quod eſt de re nihili. Sophocles in Cedalione apud Suidam, τὰ πάντα ὄνου σκιά, id eſt, cuncta aſini vmbra, id eſt, nugæ, nihilique res. Apud eundem Ariſtophanes in Dædalo, περὶ τοῦ γὰρ ὁ πόλεμος νῦν ὑμῖν ἐστι; περὶ ὄνου σκιᾶς, id eſt, *Qua de re nunc inter vos bellum eſt? nimirum de aſini vmbra.* Citatur ab eodem & Ariſtoteles, ἐν διδασκαλίαις, qui fabulam quandam extare dixerit hoc titulo, ὄνου σκιά, id eſt, *aſini vmbra*, Archippi comœdiam opinor ſentiens, de qua meminit Zenodotus. Lucianus in Sectis. πάντες ὡς ἔπος εἰπεῖν, περὶ ὄνου σκιᾶς μάχονται οἱ φιλοσοφοῦντες, id eſt, *Omnes vt ita dixerim, de aſini vmbra depugnant philoſophi.* Ariſtophanes in Veſpis, περὶ τοῦ μαχ νῷν, περὶ ὄνου σκιᾶς, *de quo pugna eſt nobis? de aſini vmbra.* Demoſthenes in Philippica quadam, πρὸς ἅπαντας περὶ τῆς ἐν Δελφοῖς σκιᾶς νυνὶ πολεμῆσαι, id eſt, *eum omnibus in præſentia de Delphica vmbra digladiari.* Proinde ſunt qui credunt hoc adagij primum à Demoſthene natum fuiſſe, fabulam eam referentes, quam retulimus inter apophtegmata ex Demoſthene: quam tamen fabulam paullò aliter narrat Plutarchus in vita Demoſthenis, his quidem verbis: Cùm in concione dicenti obſtreperent Athenienſes, ait ſe breuiter velle illis narrare quiddam. At ſilentio facto, Adoleſcens (inquit) æſtatis tempore aſinum mercede conduxerat, vt eo ab vrbe Megaram proficiſcens vteretur. Porrò meridie cùm ſol acriter æſtuaret, vterque cupiebat ſub vmbram aſini ſuccedere. Verùm alter alterum arcebat, cum hic diceret aſinum conductum eſſe, non vmbram. Rurſus alter, qui conduxerat, ſe plenum habere ius reſponderet: atque hæc locutus, diſcedere parabat. Retinentibus autem Athenienſibus vtque reliquam partem fabulæ adderet orantibus: Itane, inquit, H

De aſini vmbra fabula.

A inquit, de asini vmbra audire cupitis, de rebus serijs loquentem auscultare non vultis? Quidam aiunt asinum non Megaram, sed Delphos fuisse conductum, quod item apparet ex verbis Demosthenis, qui Delphicam vmbram nominat in calce orationis de pace: *An non igitur stultum* (inquit) *ac vehementer miserum; singulos aduersus singulos ita commissos de rebus proprijs, ac maximè necessarijs, cum vniuersis de vmbra Delphica non depugnare?* Apuleius in asino, iocatur ex sese natum. Vsurpauit hoc adagium Menander in Enchiridio & Plato in Phædro, cùm ait, *Oratores imperitos imprudenter & periculosè facere, quoties apud plebem imperitam & ipsam, non vmbram asini, rem videlicet leuem ac nullius momenti, sed turpia pro honestis laudant:* Μὴ περὶ ὄνου σκιᾶς, inquit, ὡς ἵππου τὸν ἔπαινον ποιούμενος, ἀλλὰ περὶ κακοῦ, ὡς ἀγαθοῦ. Procopius in epistola quapiam: *Ipse etiam, opinor, doctissimè de arte pugnantia cùm sentias, deridendi sicut videtur gratia, de asini quod aiunt, vmbra litem moues.* Vsus est eodem Origenes in præfatione libri tertij, quem scripsit aduersus Celsum. *Sed iam dudum tempus vt ab asini vmbra digrediamur, ne quis iure nos rideat* περὶ ὄνου σκιᾶς, *plus satis curiosos.* *De asini prospectu.*

Ὄνου παρακύψεως, id est, *de Asini prospectu.* Vetus adagium dici solitum in eos qui ridendo titulo aliquem calumniantur, aut de friuulis rebus aliquem in ius vocant. Euentus qui fabulæ præbuit occasionem, variè narratur ab authoribus. Quidam huiusmodi quædam memorant. B Figulus quispiam varias auium formas finxerat, easque in officina collocatas habebat. At asinus quidam, inobseruantius sequente agasone, inserto per officinæ fenestellam capite, pariter & aues & reliqua vasa deiecit, comminuitque. Is cuius erat officina, agasonem in ius vocat. Cumque rogaretur ab omnibus, quanam de re litem moueret; de asini, inquit, prospectu. Alij aues non fictiles, sed veras fuisse volunt, quæ asino ficut dictum est, per fenestram immittente caput, disturbatæ perticam ruperunt, reliquaque vasa subuerterunt. Reliqua fabulæ vtcumque conueniunt. Lucianus in asino suo parœmiam hanc finxit ex se natam, quòd dum asinus conaretur obliquato capite per fenestram prospicere quid ageretur, tum sese, tum dominos suos prodidit. Eamque rem magno omnium risui exceptam, in adagionem abijsse, ἐξ ὄνου παρακύψεως, id est, *ex asini prospectu.* Porrò iuxta Luciani sententiam magis quadrabit in eos, qui stoliditate sua, dum ineptè student dissimulare, ridiculè produntur. Hunc Luciani locum æmulans Apuleius in nono metamorphoseos suæ libro, scribit ad hunc modum: *Qua contentione & clamoso strepitu cognito, curiosus alioqui & inquieta procacitate præditus asinus, dum obliquata ceruice per quandam fenestrulam, quidnam sibi vellet tumultus ille, prospicere gestio, vnus è commilitonibus, casu fortuito conlimatis oculis ad vmbram meam cunctos testatur in coram. Magnus demque continuo clamor exortus est. Et emersis protinus scalis, iniecta manu quidam me veluti ca-* C *ptiuum detrahunt, iamque omni sublata cunctatione scrupulosius contemplantes singula, cista etiam illa reuelata repertum, productumque & oblatum magistratibus miserum hortulanum, pœnas scilicet penjurum, in publicum deducunt carcerem, summoque risu de meo prospectu cauillari non desinunt. Vnde etiam de prospectu & vmbra asini natum est frequens prouerbium.* Hactenus Apuleius. In eodem puto sensu dictum à Tertulliano: *Asinus de Aesopi puteo, modò venis, & iam exclamas:* *Lib. 4. aduers. Marcionem.* quanquam ego apud Aesopum Gabriamque, nihil inuenire potuerim, quod huius prouerbij speciem gerat. Quare conijcio eas fabulas Aesopi, quæ teruntur hodiè manibus omnium, non venisse ad nos integras. Coniecturam adiuuat, quòd apud D. Basilium, Lucianum & alios leguntur quædam, quæ similiter frustra in excussis Aesopi fabellis exquiras. Posset & hic pro Aesopi puteo, id est pro eo qui insperatus tanquam qui ex specula vel Hercules è proscenio, reponi de asini prospectu. *Asinus de Aesopi puteo.*

Ἀκκιζόμενος Σκύθης τὸν ὄνον. *Scytha recusans asinum:* de ijs qui verbo quidem aliquid auersantur, reipsa verò concupiscunt. Quidam enim asini cadauer conspicatus, Scytha (inquit) ecce paratam tibi cœnam. Is verò in præsentia quidem aspernatus est, pòst verò epulatus. *Scytha recusans asinum.*

Ὄνου πόκας ζητεῖς. *Asini lanas quæris:* de ijs qui stultè quærunt ea quæ nusquam sunt. D Effertur adagium etiam ad hunc modum, ὄνου πόκαι, id est, asini lanæ. Aristophanes: Τίς εἰς τὸ Λήθης πεδίον, τίς εἰς ὄνου πόκας, id est: *Quis in Lethes solum, quis in asini lanas?* Per asini lanam, res vanas significans, & quæ nusquam sunt. *Asini lanas quæris.* Eundem sensum habet, τὸν ὄνον κείρεις, id est, *asinum tondes:* de his qui rem absurdam atque inutilem aggrediuntur; propterea quod asinum neque pectere possis propter villos, neque tondere, cùm lanam nullam habeat. *Asinum tondes.* Huius meminit idem Aristophanes in Ranis. Ὄνου κεφαλὴν μὴ πλύνειν νίτρῳ, id est, *asini caput ne laues nitro.* Ne multum sumptus operæue impendas in rem vilem ac sordidam. *Asini caput ne laues nitro.* Finitimum est illi, χύτραν ποικίλλειν. id est, *ollam variegare.* Similiter & nos vulgò dicimus, Chi laua il capo al l'asino, perde il sapone. Ὥσπερ ὄνος βαλανέως, id est, *vt asinus balneatoris.* Dictum etiam est in eos qui ex suis laboribus ipsi nihil fructus capiunt. *Vt asinus balneatoris.* Plutarchus in libello περὶ τῆς φιλοπλουτίας: *Nihil inde capiens commodi, velut asinus balneatoris, qui ligna & sarmenta defert, semper fumo ac fauillis oppletus, nunquam autem particeps balnei, neque temporis, neque munditiei.* Loquitur de diuite parco ac sordido, qui cum sit onustus diuitijs, non fruitur tamen. Ὄνου

ὄνου ἐπ' ἄλλο ἐς κόσκινον. id est, *asini cauda non faci cribrum:* vbi quis ad hoc vel illud dicitur inutilis. Cribrum è pilis equinis fieri consueuit, non è villis asininæ caudæ. Suspicatur author adagiorum hoc ex huius ætatis fæce sumptum ab Apostolio. Prouerbialiter quoque in sacris biblijs dici videtur de Ioachim filio Iosiæ rege Iudam *Sepultura asini sepelietur:* hoc est sepultura carebit, & à feris auibusque dilacerabitur. Talis enim est sepultura asini. E

VSVS IN SACRIS.

Sacrificio ineptus. PORPHYRIVS libro secundo de abstinentia à carne asinos negat & elephantes ab antiquis sacrificari solitos, quòd etsi collaborando adiumento sint ad fruendum tamen sint inepti, & Aegyptij quoque hominem cum secespita positis in terram genibus effingebant cum ense ad mactationem parato, sed manibus post terga religatum, inde asinum apponebant, vt eum sacris admoueri minimè debere ostenderent, euentumque rei irritum fore indicarent. *Exod. 13.* Equidem & in sacris habemus biblijs asinum & pullum sacrificio ineptum esse, quia immundus est. Sic enim ibi scriptum est. *Omne quòd aperit vuluam asinæ, mutabis oue.* Immunda enim animalia *Num. 22.* lex à sacrificio separauit, & pro his ad vicem munda iussit offerre. Asinæ ergò partum, inquit diuus Ambrosius, hoc est, immundum iubet mutari oue, quæ munda & apta sacrificio est. Similiter Apollo apud Bæum, vt recitauimus ex Antonino Liberali Cleini mortem minatur, nisi ab asinorum abstineret sacrificio, & pro more capras sibi, boues & oues offerret: ita enim se asinorum gaudere immolatione, si ea fiat in Hyperboreis. Scribit autem & Pindarus apud Hyperboreos institutas fuisse κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας. Et apud Callimachum legere est. F

Lib. 2. de Abel & Cain.

Asini vbi immolati.

Τέρπουσι λιπαραὶ Φοῖβον ὀνοσφαγίαι, id est,

Exhilarant pingues Phœbum epulæ ex asino.

Cur Apollini immolatus. Citat Apollodorum etiam Clemens Alexandrinus in Stromatis de huiusmodi sacrificio. Sed & de Hyperboreis Pindarus inquit in Pythijs. Παρ' οἷς ποτε Περσεὺς ἐδαίσατο λαγέτας δώματ' ἐσελθὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας, id est, Quos penes dux Perseus olim conuiua in eorum ædibus præsens celebres hecatombas asinorum facientes reperit. Gaudere verò Apollinem vitæ arbitrum eorū iugulatione dicunt propter assultus, quos inditio viuacitatis in cæde faciunt, difficulterque *Cur Marti.* occidi soleant, magnis licet ictibus percussi. Asinos à Scythis Marti immolari, Apollodorus & *Lib. 15.* alij prodiderunt, teste Arnobio. Phornutus scribit propter bellicum clamorem vociferationemque asinos Marti immolatos. Legimus, & apud Strabonem Carmaniæ incolas asinum Marti immolare, quem solum Persæ ex omnibus dijs (inquit) colunt. Lactantius Firmianus, ait Lampsacenos Priapo asinum in vltionem & ludibrium mactare cōsueuisse, quòd cùm is Deus Vestæ dormientis pudicitiæ insidiaretur, illa intempestiuo aselli clamore sit excitata, & detecta insidiatoris libido. Ouidius sexto Fastorum prolixius hanc fabulam prosequitur, & asinum in deæ Vacunæ festo feriari & è pane monilibus floribusque coronari solitum testatur in Vestæ gratiam. Canit itaque poeta. G

Lib. 1. de fal. rel. cap. 21.

Cur Priapo.

Prætereà referamne tuum rubicunde Priape
Dedecus? Est multi fabula plena ioci:
Turrigera frontem Cybele redimita corona
Conuocat æternos ad sua festa deos
Conuocat & Satyros & rustica numina nymphas,
Silenus quamuis nemo vocarat, adest,
Nec licet (& longum est) epulas narrare deorum: H
In multo nox est peruigilata mero.
Dij temere errabant in opacæ vallibus Idæ
Pars iacet, & molli gramine membra leuant:
Hi ludunt: hos somnus habet, pars brachia nectunt,
Pars viridem celeri ter pede pulsat humum,
Vesta iacet, placidamque capit secura quietem
Sic vt erat positum cespite fulta caput:
At ruber hortorum custos nymphasque deasque
Captat, & errantes fertque refertque pedes.
Aspicit & Vestam, dubium nymphamne putarit
An scierit Vestam, scisse sed ipse negat.

Spem

A *Spem capit obscœnam, furtimq́ accedere tentat,*
Et fert suspensos corde micante gradus.
Fortè senex quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquæ:
Ibat vt inciperet longi Deus Hellesponti,
Intempestiuo cum rudit ille sono,
Territa voce graui surgit dea, conuelat omnis
Turba, per infestas effugit ille manus.
Lampsacus huic soli solita est mactare Priapo,
Apta asini flammis indicis exta damus.
Quem tu diua memor de pane monilibus ornas
Cessat opus; vacua conticuere molæ.

Idem poëta in eiusdem operis volumine primo simillimam de Sileno eiusque asello & Lotide nympha fabellam recitat his versibus:

Cæditur & rigido custodi ruris asellus
Causa pudenda quidem est, sed tamen apta Deo.
B *Festa corymbi feri celebrabat Græcia Bacchi,*
Tertia quæ solito tempore bruma refert:
Dij quoque cultores in idem venere Licæi
Et quicumq́ loci non alienus erat.
Panes & in Venerem Satyrorum prona iuuentus
Quæque colunt amnes solaque rura deæ.
Venerat & senior pando Silenus asello,
Quique rubro pauidas inguine terret aues.
Dulcia qui dignum nemus in conuiuia nacti
Gramine vestitis accubuere thoris.
Vina dabat Liber: tulerat sibi quisq́ coronam.
Miscendas largè riuus agebat aquas,
Naiades effusas aliæ sine pectinis vsu
Pars aderant positis arte manuque comis.
Illa super suras tunicam collecta ministrat
C *Altera dissuto pectus aperta sinu,*
Exerit hæc humerum, vestes vehit illa per herbas
Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliæ satyris incendia mitia præbent,
Pars tibi qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque inextinctæ Silene libidinis vrunt
Nequitia est quæ te non sinit esse Deum
At ruber hortorum Deus & tutela Priapus
Omnibus ex illis Lothide captus erat,
Hanc cupit, hanc optat, sola suspirat in illa
Signaque dat nutu, solicitatque notis:
Fastus inest pulchris, sequiturq́ superbia formam
Irrisum vultu despicit illa suo.
Nox erat, & vino somnum faciente iacebant
Corpora diuersis victa sopore locis,
D *Lothis in herbosa sub acernis vltima ramis,*
Sicut erat lusu fessa quieuit humo,
Surgit amans, animamque tenens vestigia furti
Suspenso digitis fert taciturna gradu.
Vt tetigit niuea secreta cubilia nymphæ,
Ipse sibi flatus ne sonet aura, cauet:
Et iam finitima corpus librabat in herba
Illa tamen multi plena soporis erat:
Gaudet, & à pedibus tracto velamine vota
Ad sua felici cœperat ire via:
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
In tempestiuos edidit ore sonos.

Territa consurgit nymphe, manibusq́ Priapum
Deijcit, & fugiens concitat omne nemus.
At Deus obscæna nimium quoq́ parte paratus,
Omnibus ad lunæ lumina risus erat.
Morte dedit poenas author clamoris, & hæc est
Helles pontiaco victima sacra Deo.

E

Indignatus itaque Priapus asinum immolat, & posteri eiusdem numini asinos immolarunt. Assignatur tamen alia etiam causa immolandi illi asinos: nam alter ex duobus asinis, quos Liber in cælo collocauit, cùm humana voce cum Priapo de natura rerum certare ausus esset, victus & immolatus est, vt suprà quoque meminimus. Sunt qui asinum Priapo sacrum fuisse volunt, ob verendi scilicet enormitatem, qua suprà modum præditi sunt asini, quaque cum eo certantem Priapum superauit, vt antea etiam tetigimus, & meminit author Copæ:

Et Tiguri custos armatus falce saligna
Sed non & vasto est inguine terribilis:
Huc asiniga (sic correximus) *veni, fessus iam sudat asellus*
Parce illi, vestrum delicium est asinus.

Apud Romanos virgines, vt annotatum est, asinis insidentes ad templum eiusdem Dei vectæ ter id circumibant, & in quem sors cadebat, Deo mactabatur asinus, cuius sanguinem colligentes in faciem eius proijciebant. Asinus cur Baccho sit sacer, indicauit Plinius inquiens: *Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris verò iumentis præsentaneo veneno: qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula.* Aliam rationem sed veriorem reddit Iustinus Martyr in oratione ad Antoninum Pium: quòd videlicet gentes dicta prophetarum audientes, sensum eorum non rectè intellexerint, sed hallucinantium more res Christi sint æmulati: Moses propheta scriptoribus omnibus fuit vetustior; Ab hoc ita prophetatum est: *Non deficiet ex Iuda, & dux è lumbis eius, donec veniat, cui repositum est: & ipse erit expectatio gentium, ligans ad vitem pullum suum, lauans stolam suam in sanguine vuæ.* His verbis auditis Dæmones Dionysium Iouis filium esse dixerunt inuentoremque vitis prodiderunt, & asinum in mysterijs & arcanis eius sacris duxerunt, & dilaniatum eum ascendisse (qua de re mox in fabulosis) in cælum docuerunt. Et quia in Mosæ prophetia expressis verbis designatum non erat, num aduenturus ille Dei filius esset futurus, & vtrum pullo vehens in terris mansurus, an in cælum ascensurus: atque pulli nomen, & asini & equi pullum denotare poterat: nescientes asinine an equi pullum ducens, symbolum & signum aduentus, & præsentiæ suæ habiturus, qui prænunciabatur; & vtrum Dei, an hominis futurus esset filius. Bellerophontem quoque ipsum hominem ex homine genitum, in equo Pegaso in cælum peruenisse pronunciarunt Hæc Iustinus. Marię stirps vel prosapia (inquit F. Sixtus Senensis ordinis Prędicatorum volumine secundo bibliothecæ sanctæ,) vt refert Epiphanius, liber est apud Gnosticos celebris, horrendam & pernitiosam doctrinam continens, in quo inter cætera portenta narratur, Zachariam sacerdotem in penetralibus templi ingressum, vt incensum coram Deo adoleret, vidisse formam quandam asinino capite præditam. Quam visionem cùm reuelare vellet & populum admonere, ne asinum adoraret, is qui visus est, vocis & linguæ vsum illi ademit; sed ademptum paucis post diebus restituit. Eo recepto, Zacharias visionem prodidit Iudæis: illi indignati illum obtrumcarunt. Hac de causa commotus Hebræorum legislator sacerdoti præcepit, vt ingrediens ad sacra peragenda, tintinnabula vestimento appensa gerat, quo sonitu admonitus asininus ille Deus se occultet, ne forma eius intempestiuè conspecta, interitum afferat spectatori. Serapion Thmuenus Episcopus, in libro aduersus Manichæos affirmat ex huius libri occasione Christianos olim accusatos ab Ethnicis, quòd Iudæis permisti, asinum, Iudæorum numen colerent. Tertullianus tamen in Apologetico autumat, Gentiles venisse in hanc suspicionem ex scriptis Cornelij Taciti, qui in quinto historiarum libro referens originem Hebraicæ religionis, ait, Iudæos ex Aegypto pulsos, cum in vasta Arabiæ solitudine siti macerarentur, ab asinis syluestribus, qui fortè de pastu ad potum petebant, aquarum fontes didicisse, & beneficij memores, bestiam diuinis honoribus coluisse, eiusque effigiem postea in templo consecrasse: atque inde præsumptum à gentibus, Christianos, vt Iudaicæ religioni propinquos, asinum pro Deo venerari: vnde & quidam iumentorum locator ausus est Tertulliani temporibus apud Carthaginem ante stabulum iumentorum, velut suæ artis insigne, appendere tabulam, in qua depictus esset homo togatus, dextra librum tenens, de cuius capite asininæ prominerent aures cum hac inscriptione, Deus Christianorum ononychitis, id est, asiniunguius. Hactenus ille. Vide etiam lector suprà inter deriuata, & cognominata, vbi verbis Petri Criniti idem mendacium refutauimus. Tradit verò etiam Suidas Zenonem Alexandrinum Iudæum, publicè genti suæ nuncium remisisse, albo asino per eorum synagogam sabbato, vt apud eos non est, traducto. Ego

F

Alia ratio cur Priapo immolatus.

Lib. 24. c. 1

Asinus cur Baccho sacer.

Gen. 49.

G

Liber falsissima continens de Christianorum Deo.

H

verò

A verò ex Diodoro annotatum reperio in templo Bacchi conseruari solere regnantibus in Sicilia tyrannis, ob hunc finem, vt si mulier accusata adulterij, supra illud iuraret, liberaretur. *Caput asini in templo Bacchi.*

VSVS IN CIBIS.

GALENVS tradit esse, qui asinorum domesticorum, etiam cùm senuerunt, carnes mandunt; sed pessimi esse succi, & cõcoctu difficillimas, stomachumque lædere, & præterea inter edendum esse insuaues; hominesque qui ijs vescuntur asininos euadere corpore, ac animo. *Libr. 3. de Alim. facu.* Tale quid & in methodo de lactis vsu potuque ascriptum legitur, vt asininis lac detur asininum, idque non prorsus absq; medici theorematis alicuius intelligentia accipi debebit: reuera nunquam, non & qui appetunt, & qui vescuntur, aliquandiu operata virtute, facultateq; sua alimento, aliquid induent animalis, cuius carnibus vescuntur, temperamenti, proinde etiam naturæ, etenim temperamentum medicis nobis natura est. *Lib. 7.* Si naturæ, & temperamenti ex eo conciliabitur aliquid, necessario, & morum, & animi nonnihil eiusdem sortis, propterea quod animi mores
B temperamentum corporis sequantur, vt iam antea edocti sumus ab authore eodem Galeno, dicato priuatim rei huic libro. Asinos autem multis in locis in cibum venisse obseruauimus. *Asini vbi comesi.* Interpres in primis Aristophanis in Vespis id scribit de Atheniẽsibus, super his verbis poëtæ: ἂν φάγῃς, ὑπογάστριον γέροντος ἡλιαστικοῦ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ὑπογάστριον ὄνου ἢ βοός. Athenæus agens de Persarum epulis, scribi ait hæc ab Herodoto, vbi Græcorum Persarumque conuiuia inter se confert: *Lib. 4.* eum præcipuè diem supra reliquos omnes venerari Persarum legibus sancitum esse, in quo quisque natus est; in quo etiam plura conuiuia parari dignum esse arbitrantur, in quo & qui sunt diuites, bouem, asinum, equum, & camelum totos in fornacibus assatos apposuerunt: at pauperes oues exiguas apponere solent, paucisque cibis vtuntur, multisque, at ijs non bonis bellarijs. Traditque ibidem Athenæus, asinos regi eorundem solere mactari. Mecœnas verò referente Plinio primus instituit pullos asinarum epulari, multum (inquit) eo tempore prælatos onagris: post eum verò interijsse authoritatem saporis. Scythas autem præ cæteris istiusmodi carnibus inhiare in prouerbijs, est ostensum. Nostro verò tempore omnes ab ijs abstinent, & nisi coacti eis vescuntur, vt fit in vrbium diuturnis obsidionibus, quod Veronæ exemplo Sabellicus ostendit ex Iouio. Hac enim vrbe anno salutis 1516. obsessa ad id penuriæ ventum est, vt cùm vix lentem, & fabam paniceaque pultaria
C in quotidiano vsu haberent, equinas atque asellorum carnes magno in honore ducerent.

VSVS IN MEDICINA.

QVOD nobis plura quam asinus remedia subministrat, animal ferè nullum habemus aliud. Inter illa autem lac præcipuum semper vsum habuit, habet etiamque. Equidem Græcia non alium illius vsum videtur agnouisse, quam in medicina. Nam Philarchus referente Plutarcho in vita Demosthenis narrat Pytheam qui Macedonum causam Athenis agebat, dixisse, quemadmodum crederetur domus, in quam lac asininũ infertur, omnino aliquo malo laborare, ita vrbẽ necessario quoque vitiosam esse, in quam Athenienses legatio adueniret: id verò à Demosthene, qui agebat causam Græcorum, inuersum, vt & lac asininum sanitatis restituendæ causa importari solere, & Athenienses propter salutem malè habentium venire consueuisse diceret. Optimum erit, si asina sana sit, bene nutrita, iuuenis & non longè à partu. Auferri ab ea debet
D pullus quem lactat, singulis diebus exerceri parum strigili, & asperis pãnis, vel stramine perfricari. Nutriri debet optimo fœno, auena, hordeo, herbis, sed maximè his quæ affectui prosunt. Vbi mulgenda est asina, fiat in loco vicino cubiculo, ne lac ab aere alteretur, & ne frigescat. Mulgeatur in vas duplex, hoc est, contineatur scyphus in alio vase pleno aquæ calidæ. Quæritur apud recentiores medicos, an sit omni alio lacte tenuius, quoniam Galenus secum etiam in hoc pugnare videtur in sexto de tuenda sanitate tenuissimum dicens inter omnia lactis genera: tertio autem de alimentorum facultatibus camelinum, & equinum ei in tenuitate præferens, Aristotelem tertio de animalium historia secutus. *Lac asini an cæteris tenuius.* Quos locos Ioannes Manardus in epistolis ita cõciliat. Sexto de sanitate tuenda inquit, Galenus asininum lac leptomerestaton, id est, maximè partium tenuium affirmat: in tertio verò de alimentis, camelinum asinino, nõ in tenuitate, sed in humiditate præfert, hydrotaton enim dicit. Quare nisi fateri voluerimus, Aristotelem aliud sensisse, quàm Galenum, dicere oportebit, quòd per tenuissimum non intellexerit tenuissimarum partium, sed maximè humidarum,

darum. Hæc ille. Geſnerus verò Galeni verba ſic accipit;aſininum lac tenuiſſimum rectè dici,ſi cõ- E
paretur animalium lacti,quæ apud nos,& pleraſque gentes mulgeri ſolent, vaccarum nempè,ouiũ
& caprarum : ſimpliciter verò, & comparatione ad animalia quorum inuſitatum ferè ad cibum, &
potum in Europa lac eſt,vt cameli, & equi,non tenuiſſimum,ſed craſſum.Sic etiam Plinius tenuiſ-
Plinius explicatus. ſimum lac camelis eſſe ſcribit, mox equabus, craſſiſſimum aſinæ, vt coaguli vice vtantur: Craſſiſſi-
mum dixiſſe pro craſſius, quàm cameli, & equæ. Leptomeres, id eſt, tenuium partium vocatur(in-
quit) quomodo non craſſis, neque viſcoſis partibus conſtat, & citò ac facilè corporum meatus ſu-
Lactiũ differentiæ. bit:id quod lacti eo magis conuenit,quo liquidius eſt,minuſque caſeoſæ ſubſtantiæ habet, vt Ga-
lenus ipſe exponit. Bubulum lac (ait) pinguiſſimum eſt, ouinum, & caprinum multo minus, aſina-
rum minimum pingue habet: quamobrem perraró alicui in ventre coagulatur, ſi recens mulſum,
& calidum adhuc bibatur:quòd ſi ſal, & mel adijciantur, fieri non poterit, vt amplius colatur in
ventre. Eandem ob cauſam aluum magis ſubducit, quod ſerum ei copioſius inſit, minus autem de
caſei natura, cuius ratione lac aluum ſiſtit. Ciere autem aluum præter Dioſcoridem, qui ventri
quidem idoneum eſſe, ſed ipſum turbare aſſerit; etiam teſtatur Varo his verbis. *Maxime perpurgat
lac equinum, tum aſininum, deinde bubulum, tum caprinum.* Sine periculo autem ventrem ſoluet, vt
ait Marcellus, ſi cum melle potui detur. A temperato haud multum putarim recedere. Muliebre
enim temperatiſſimum eſſe aiunt,mox caprillum,hinc aſininum,ouillumque, poſtremò vaccinum. F
Plinius author eſt dulciſſimum ab hominis lacte camelinum, efficaciſſimum ex aſinis. Idem plu-
rima ex hoc lacte remedia recenſet. Suſpirioſis (inquit) ante omnia efficax eſt potus equiferorum
ſanguis: proximè lactis aſinini tepidi cum bulbis decocti,ita vt ſerum ex eo bibatur,addito in tres
heminas cyatho naſturtij albi,perfuſi aqua,deinde melle diluti. Noſtri verò medici tabidis ita lac
exhibent aſininum, vt ipſimet id exugant, ne quid à natiuo tepore remittat. Galenus verò melle
mixtum iuueni cuidam,qui ferè contabuerat,à balneo ſtatim exhibuit Si dolent vbera,lactis eiuſ-
dem potu mulcentur,vt idem Plinius tradit,ſi verò addito melle ſumatur, purgationes mulierum
adiuuat. Stomachum exulceratum per ſe potum reficit Commendatur etiam ad tuſſim, extenua-
tionem,ſputum ſanguinis,hydropem,& duritiem ſplenis. Capiti tamen infirmo,& virtigine labo-
ranti non conuenit.Priuatim prodeſt contra gypſum, & ceruſam, & ſulphur, & argentum viuum:
item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoque faucibus exulceratis vtiliſſimè;& bibitur ab imbe-
cillitate vires recolligentibus,quos atrophos vocãt.In febri etiam quæ careat dolore capitis.Pue-
ris ante cibum lactis aſinini heminam dari, aut ſi in exitu cibi roſionem ſentirent, antiqui in arca-
nis habuerunt, ſi hoc non eſſet,habuerunt è caprino.Eiuſdem potus vtilis eſt cæliacis,& dyſente-
ricis,addito melle. Teneſmus tollitur eodem epoto. Sint inter exempla, qui lac aſininum bibendo G
liberati ſunt podagra,chiragraue.Alij verò ſeri aſinini potu eoſdem morbos prorſus euaſere.Hip-
pocrates etiam libro de affect. carnis poſt pharmacum purgans, lac aſininum coctum in hoc affe-
ctu propinat,& mox etiam ſerum aſininum. Eodem lacte percuſſu vexatos dentes confirmari cer-
tum eſt. Non ſolum enim dentibus innoxium eſt, ſed ob tenuitatem etiam abſtergendo conducit.
Dioſcorides ſimpliciter hoc lacte collutos dentes gingiuáq; ait ſtabiliri. Archigenes,& Philogrius
omne lac incommodum eſſe calculoſis pronunciant, præter aſininum, quod ſubſtantia tenuiſſimũ
eſt; & facultatis facillimè diſſoluentis Igitur mirabiliter articulorum tumores, & nodos (quos ad
calloſæ duritiei modum ex vitioſi lactis vſu pueri ſuſtinere coguntur)leuigat,& delet:vnde admo-
nendi etiam ſunt ipſi calculoſi, vt aſſiduè heminæ menſura bibant, poſt matutinas deambulatio-
nes,atq; id præſeruandi à lapidis generatione gratia, præ omnibus alijs fiat. Mentionem horum
facit Aetius in curatione lapidis veſicæ. Idẽ ſcriptor alibi de ſuppuratis renibus tractans, his ver-
bis vtitur:lac itaq;cum melle poſt puris eruptionem eis præbendum:& primum quidem aſininum,
aut equinum, ad vlcera enim repurganda conducit: Cum verò repurgatione amplius opus non
habent, & morſus fiunt obtuſiores, indigetq; æger nutrimento, tunc etiam bibulum lac eis exhi-
bendum duarum,aut trium heminarum menſura. Hoc eodem lacte venena extingui, Plinius tra- H
dit,& multa alia remedia paſſim recitat,quæ ideo ex aſinino lacte propinantur.Peculiariter autem
ſi hyoſcyamum potum ſit, aut viſcum (inquit, ixiam puto dicere volens) aut cicuta, aut lepus ma-
rinus,opocarpathum,aut pharicum, aut dorycnium: & ſi coagulum alicui nocuerit; nam id quoq;
venenum eſt in prima lactis coagulatione.Sed meminiſſe oportet recenti vtendum, aut nõ multò
Lib. 15.41 poſtea tepefacto. Nullum enim celerius euaneſcit. Habet denique & coſmeticam vim, nam ſi ex
eo fiant balnea, quo minus cutis obducatur rugis, ſed extenſa permaneat & candida, præſtat, id
quod Poppeæ Neronis principis vxoris exemplo Plinius his verbis oſtendit. *Conferre aliquid &
candori in mulierum cute exiſtimatur. Poppæa certè Domitij Neronis coniux quingentas ſecum per omnia
Vis coſmetica. trahens fœtas balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extenat quoque cutem credens.* Memi-
nit huius etiam Iuuenalis:

Sat. 6. ------ *Atque illo lacte fouetur*

Propter

A *Propter quod secum comites educit asellas*
Exul Hyperboreum si dimittetur ad axim.

Sanguine modò asini fluxum sanguinis ex cerebri tunica promanantem sedari, sunt qui dicunt: eiusdemque tribus vel quatuor guttis cum vino haustis, febres quotidianas sanari. Sed Plinius id de sanguine aurium scribit. *Est* (inquit) *genus febrium, quod amphemerinum vocant, hoc liberari tradunt, si quis è vena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit.* Idem tradit sanguinem asinini pulli ex vino, regio morbo mederi. Adipem tradunt teste Dioscoride cicatrices corpori concolores reddere, vel vt alij tradunt, vestigia cutis abolere, vel vt Plinius, cicatrices nigras reducere ad colorem. Rondoletius in capite de exanthematibus, fieri tradit vnguenta, vt minus appareant maculæ, sed id efficacius præstare inunctionem ex pinguedine asini. Plinius præterea ait huncadipem inueteratum sanare vuluarum exulcerationes, & in vellere appositum duritem earundem emollire: per se verò recentem & inueteratum ex aqua illitum psilothri vim obtinere. Eodem authore scabiem hominis asininæ medullæ maximè abolent. Rasis verò hac medulla aut etiam seuo, eum qui comitialem patitur, loco calido inungi iubet, auxiliumque magnum pollicetur. Fel traditur per sese aqua infractum maculas in facie tollere, euitatis solibus ac B ventis post detractam cutem. Tradit Aelianus Bathylin Cretensem tabe periclitantem, ab hoc grauissimo malo asininæ carnis imperato esu, restituisse, atque ita quemadmodum Deus colludentibus vocabulis Græcis ei prædixerat, ὄνεια χρέα ὀνησιφορα, id est, asininæ carnes adiumento ei fuere. Legimus & apud Plinium carnes asini ex iure sumptas pthisicis mederi. Hocque genere maximè in Achaia curari id malum. Simile quid etiam legitur apud Auicennam. Inuenio item apud Plinium carnē asini per quadraginta dies bibendam dari contra morbum comitialem. Cerebrum asini ex aqua mulsa, infumatum prius in folijs, semuncia per dies potum, ad comitialem prodesse Plinius prodit. Numerus dierum in exemplaribus vulgatis, non est expressus: ex sequentibus tamen constat non pauciores esse, quàm triginta. Sunt qui eodem memorante ex asino mare nigroque cor edendum cum pane sub dio prima aut secunda luna iubent contra morbum eundem. Iecur etiam inassatum esu comitialibus prodest, sed ieiunis edēdum præcipitur. Alij admixta modicè panace, ori instillandum docent teste Plinio, idque diebus quadraginta; sic à comitialibus morbis & alijs infātes tueri. Idē asserit iecur istiusmodi aridum tritum cum petroselini partibus duabus & nucibus iuglandibus tribus purgatis ac melle illitis (aliàs ac melle tritum) in cibo datum hepatico ieiuno mirabile esse. Scribit & ad lienis vitium efficacissimè dari inueteratum asi- C ni lienem, ita vt triduo sentiatur vtilitas. Et Marcellus promittit, si lienosus de splene asini arefacto quotidiè ieiunus pauxillum manducet, ita potenter iuuari, vt intrà triduum vtilitas remedij appareat. Idem viscus contritum & ex aqua impositum, mamillis lac prouocare Sextus ait, at Plinius id de inueterato asini liene scribit, si ex aqua illinatur, adhæc vuluas suffitu corrigere. Reperio autem apud Rasim splenis asinini leuissimum puluerem, cum seuo vrsino & oleo ad mellis crassitiem redactum & illitum supercilijs, pilos restituere. Renes inueterati, vt annotauit Plinius tritique & in vino mero dati, vesicæ medentur, & vrinæ incontinentiam cohibent. Eidem arefacti atque exusti tritique id est in tenuissimum puluerem redacti, & ex mensura conchulæ vnius cum vini meri cyathis duobus stranguriosio potui dati efficaciter medentur, vt Marcellus annotauit. Cinere genitalis asini spissari capillum putant, inquit Plinius, & canitie vindicari si rasis illinatur, plumboque tritis cum oleo. De testibus verò ait; Coitus stimulat dexter asini testis, in vino potus pro potione, vel adalligatus brachiali; necnon eiusdem à coitus spuma collecta roseo panno, & inclusa argento, vt Osthanes tradit. Salpe genitale (asini) in oleum feruens mergi iubet septies, eoque perungi pertinentes partes: Bialcon bibi ex eodem cinerem. Testes sale asseruati & aspersi potioni, in asinarum maximè lacte, vel ex aqua, ad comitialem prosunt. Testes in- D uenio, penem, & si quæ sunt turpia & satyrica signa, contra fascina valere, quod & Turnebus obseruauit, notauitque in commento, quo Varronis libros de lingua Latina illustrauit. Pellis, vt tradit idem Plinius, iniecta impauidos infantes facit. Membrana partus asinarum, præcipuè si marem pepererint, olfacta, accedente morbo comitiali, resistit. Ossa confracta & decocta contra leporis marini venenum dantur. Vngulæ quoque multiplicem vsum habent. Marcellus ad leucomata oculorum efficaciter discutienda, eas ex viuente asino acceptas limari iubet, earumq; scobe quàm tenuissimo, qui leuitate tua oculos non offendat, cum lacte muliebri mixto, frequenter inungi. Sunt qui asserunt, annulum ex istiusmodi animantis vngula, in qua nihil sit nigri, ab epileptico gestatum, prohibere ne concidant: quam facultatem vbique terrarum de annulo pollicentur ex vngula alces. Legimus quidem apud Dioscoridem, Plinium, & Galenum vngularum asini cinerem per dies multos (toto mense Plinius) binis cochlearibus (pondere trium aureorum cum dimidio) potum dici comitiales adiuuare; easdemque oleo subactas strumas discutere: illitas verò, hoc est puluerem siccum illitum pernionibus mederi. Tarentinus his vngulis ad mul-

Marginalia: *Sanguis.* — *L. 28. c. 16* — *Lien.* — *Renes.* — *Penis.* — *Testes.* — *Vngulæ.*

Lichen. tos piſces capiendos pro eſca vtitur. Marcellus promittit, capillos & barbas naſci etiam glabro, ſi lichenem aſini, hoc eſt collectionem duram, quæ eſt circa crura eius, comburas & teras, & puluerem illum ex oleo vetere imponas: hoc ita validum eſſe, vt ſi mulieri inde maxillam vnxeris, barbas ei naſci ſcias. Ait item grauedinem capitis ex quacumque cauſa exortam, quæ intempeſtiuum conciret ſomnum, ſine dolore diſcutere, ſi quis impetigines in aſini cruribus naturaliter natas detrahat, easque in ſcobem delimatas immixto aceto naribus penitus obſtipet. Et hoc puto eſt quod ait Plinius, ex aceto illitus lethargicos excitat. De vrina aſini iſthæc diuerſis locis prodidit Plinius: Attritus calceamentorum cum luto ſuo illita ſanat; item ſcabiem hominis & vngues ſcabros: Lepras ac furfures tollit addito nitro circa canis ortum. Eadē cum melanthio prodeſt cōtra omnes impetus & ſuppurationes ſiue panos & apoſtemata. Alij vlceribus exedentibus & humidis vtilem prædicant. Sideratis vrina pulli aſinini nardo admixto perunctione prodeſſe dicitur. Eadem capillum denſari putant, admiſcentque nardum faſtidij gratia. Hæc itaque ex Plinio. Marcellus quoque vrinam muli vel mulæ vel aſini cum ſuo luto illitam, & clauos abolere, & callis mederi ſcribit. Michael Sauonarola vtilem eſſe ait in narium fœtore. Scribit verò Dioſcorides vulgò tradi aſini vrinam nephriticis ſiue renum vitijs mederi in potu. Vt inde etiam diſcamus, ab huius vrinæ potu minimè ſibi temperaſſe antiquos, vt omnino dubitem, num verè Cornelij Celſi locum vbi de articulorum dolore in pedibus manibuſque agit, reſtituerit Baldus Angelus Abbatius. *Quidam* (inquit Celſus) *etiam cùm aſinino lotio epoto ſe eluiſſent, in perpetuum hoc malum euaſerunt*. Reſtituit ille pro lotio lacte: motus duplici ratione, vna quòd cùm non tulerit olim Catullus ex lotione lotij candidos ſibi reddi dentes, nullus non iudicauerit, tam abominandum ingenuis hominibus pharmacum intra corpus aſſumptum; altera quòd nemo alius veterum vrina aſini in podagra ſed lacte omnes ſint vſi. Ego quidem qui vrinam aſini aduerſus morbos articulares bibendam præſcribit, nullum habeo in promptu, ſed qui tamen ea os collui iubet, teſtem habeo Galenum. *Apollonius* (inquit) *ad pendulam columellam inter alia hoc quoque recenſet. Lotium aſini plurimum & calidiſsimum bibendum præbe. Idem etiam in angina.* Miratur ergò Galenus huiuſmodi auxilia tradentes: *certè enim ſcio* (inquit) *omnes homines paucis omnibus exceptis citiùs mori velle quàm vrinam aſini bibere*. Legimus verò etiam apud Dioſcoridem armentarij equi vel aſini qui herba paſcitur, ſiccum fimum, liquatum in vino, mox potum contra ſcorpionum ictus magnoperè auxiliari. Dabant itaque præter lotium aſini, bibendum etiam ſtercus eiuſdem. Nam & Plinius ait. *Fimum aſinini pulli, quod primum edidit à partu, poleam vocant, Syri dant in aceto mulſo contra lienis vitium; Idem cæliacis & dyſentericis confert: in ſapa decoctum, colo magnoperè prodeſt: datum fabæ magnitudine è vino medetur morbo regio intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo ſimiliterque vis eſt.* Aliàs etiam tradit aſinini fimi cinerem ex vino cæliacis & dyſentericis conferre, & alio loco ſtercus aſinæ aridum naribus infrictum ſanguinem ſiue intermiſſione fluentem, citò compeſcere: item alicubi, ſi ſtercus recens imponatur, profluuia ſanguinis mirè ſedare dici, necnon cinerem ex eo: huncque vuluæ etiam prodeſſe impoſitum: quare eſt quod generice dixerit Dioſcorides, tam equorum quàm aſinorum fimum ſiue crudum ſiue crematum addito aceto, ſanguinis eruptiones cohibere. Ad ſanguinem itaque vndicumque fluentem adhibetur: ſi è naribus profluat, ſuccus expreſſus inſtillatur ac retinetur. Si obſtruantur eo venarum vel arteriarum aperta oſcula, ſanguis continetur. Calidum præterea teſtante Raſi vino miſcetur, cui intincta vt affatim ſuccum combibant linamenta goſſampina, ad fluxum ſanguinis coërcendum locis affectis immittuntur. Emplaſtrum ex eodem fronti impoſitum fluxionem auertit. Ait Plinius fimi huius cinerem illitum cum butyro eruptionibus pituitæ conferre: Ait & alicubi; recentem fimum cum roſaceo in grauitate aurium inſtillari. Marcellus verò ſcribit, vlcera capitis ſubito nata ſanari, ſi aſini ſtercoris ſucco, & ſcillæ contritæ quantum ſatis videbitur, & bubulæ adipis tantundem miſcueris, atque ad capitis vlcera veluti ceroto vſus fueris. Tarentinus aſininum ſtercus in coriandri ſucco madefactum & cum ſimilagine maſſas inde ineſcatrices factas ad trachuros, melanuroſque capiendos ſummoperè commendat.

Marginal notes: Vrina. — Li. 4. c. 24. Lib. 3. c. 5. diſc. cōcert. — Lib. 6. de comp. med. sec. loc. — Stercus.

VSVS

A
VSVS IN FERENDIS oneribus.

ASINVM inter iumenta præcipuè numerandum arbitror. Hic enim ad subuectanda
onera labores nostros præcæteris iuuat. Quamobrem rusticarum rerum auctores in *Asinorum*
emendis tuendisque iumentis præcipuam rationem volunt esse: quin & omne rus tanquã *vtilitas.*
maximè necessarium instrumentum desiderat asellum, qui pleraque vtensilia & vehere in vrbem &
reportare collo vel dorso commodè potest. Ad hanc onera ferẽdi aptitudinẽ respiciens Lucianus
in Menippo, decretum recitat apud inferos ex Caluarij dicto, vt diuitum animæ quæ rursus in
vitam remittendæ essent, in asinos demigrarent, donec in tali rerum statu, ad multa annorum
millia asini ex huiusmodi asinis renati onera ferrent, atque insuper à pauperibus agitarentur. Cæ-
terùm tanta est huius iumenti in ferendis oneribus vtilitas, vt hinc olim numerosissimè à diuitibus
B enutritos legamus in sacris literis; Rubenitæ enim & Gaditæ debellatis Agarenis asinorum duo *Paralip. 5.*
millia abigerunt, & à Phinee à Medianitis sexaginta vna millia abacta. Asinos & oues paternos *Num. 3.*
pascebant Saulus & Dauid. Asinas pro munere misit fratri Iacobus. M. Varro eleganti vocabulo *Lib. 2. de*
dossuaria iumenta vocat, quod onus dorso ferre possint. Idem asellis dossuarijs comportari refert *re rust.*
oleum, vinum; itemque frumentum aut quid aliud. Sæpe etiam vt celeberrimus poëta ait:

------ *Tardi costas agitator aselli*
Vilibus aut onerat pomis, lapidemque reuertens,
Incussum, aut atræ massam picis vrbe reportat.

Græci νωτεῖς & νωτοφόρους vocant, nec alios Varinus νωτοφθόρους & νωτοφόρους. Inuenio & σκευο-
φόρους, dici, quanquam hi, vt etiam annotauit Cælius, præcipuè intelligantur, qui ad belli vsum *Lib. 7. c. 17*
sarcinas gestant. Xenophonti ὄνοι οἱ κανθήλιοι ijdem sunt qui clitellarij, Varinus verò canthelios
magnos asinos interpretatur, & prouerbialiter canthelium pro stupido tardique ingenij homine.
Palmæ (inquit Xenophon) in Babylone ad ingeri spatium extenduntur, & pondere depressæ
superùs curuantur, veluti asini canthelij. Sed & clitellæ ipsæ κανθήλια vocantur. Poëtis verò
clitellarius siue dorsuarius asinus παλιντριβὴς nominatur. Clitellas autem diximus esse quibus
C sarcinæ colligatę portantur, vulgò in basto: sagma etiam Latinis, quibus tamen nominibus in-
stratum quoque intelligitur, quo mollior fit sessio, quamuis hoc potius bastinam dicamus. Vo-
camus item patrio sermone clitellatos asinos sommaros, à somma, id est onere. Et à clitellatis siue *In Mostell.*
clitellarijs asinis, clitellarios homines dixit Plautus: *Nam muliones mulos clitellarios habent: ego*
homines habeo clitellarios: Magni sunt oneris, quicquid imponas vehunt. Sed quas homines baiuli
gerunt, clitellæ, muli Mariani potius dicuntur (inquit Gesnerus) furculæ scilicet, quibus religa- *Muli Ma-*
tas sarcinas viatores gestant: de quibus Frontinus: *C. Marius recidendorum impedimentorum gratia* *riani.*
quibus maximè exercitus agmen, oneratur, vasa & cibaria militum in fasciculos apta furcis imposuit, sub *Lib. 4. Stra-*
quibus & habile onus & facilis requies esset. Græci hæc aut similia instrumenta, ἀναφόρα, ἀμάκτα, *tag.*
& ἀμφίκυρτα nuncupant. Aliqui iumentorum clitellas etiam ἐπισάγματα, σαγμάρια, & ἀστράβας.
Varinus ἀστράβην σαγμοφόριον interpretatur, cum dubitatione tamen, an totum potius iumentum,
non solæ clitellæ, hoc nomine accipiendum sit, apud Demosthenem contra Midiam: cùm alioqui
mulum semper significet. Atque isthæc de asino clitellato dicta suffecerint, si prius locum quendã
in Apuleio de eodem ex Ioan. Baptista Pio ciue nostro illustrauero. Ille itaque author libro *Cap. 40.*
quinto multa ex ritu Aegyptiorum explicaturus, quæ ad tartara translata sunt, quoniam Aegy- *annot.*
D ptios astrologi dicunt, si referantur ad computationem sphericæ globositatis, antipodas esse, sic *Apuleius*
infit. *Iamque confecta bona parte mortiferæ viæ continuaueris claudum asinum lignorum gerulum cum agasone* *explicatus.*
simili; qui te rogabit decidenti sarcinæ fusticulos aliquos porrigas ei. Corrigendus est codex inuulgatus,
& legendum, funiculos ex Diodori verbis, hoc est breue funem, quem ipse ad colliganda ligna
nodare volebat. Diodorus huic nostræ interpretationi sic astipulatur. *Asini etiam ficti fabula mon-*
stratur in quodam celebritate. Nodos enim quos vnus in principio longioris funis complicat, alij pòst sequentes
dissoluunt. Quod si fusticulos legere malis, ligneola interpretare; quibus conuolutus funis astrin-
gitur, & pondus cohibilius aptatur asino clitellario.

VSVS

VSVS AD MOLAM & Aratrum.

Li.2.c.59. Lib.7. à princ. HAVD rectè puto ſcriptum à Vegetio, mulorum, equorum, aſinorumque genus ſub ſellis aut ſagmis ſolo tergore præſtare officium: nam vt de equis taceam & mulis, aſinorum quoque vſum ad molam vertendam, & ad terram vomere proſcindendam & nunc eſſe, & olim fuiſſe notum eſt. *Principium* (inquit Columella) *tenebit minor Arcadiæ vilis hic vulgariſque aſellus, cuius plerique ruſticarum rerum authores, in emendis tuendiſque iumentis præcipuam rationem volunt eſſe; nec iniuria: nam abſque vllo ferè ſumptu alitur, & imprudentis cuſtodis negligentiam fortiſsimè ſuſtinet. Huius animalis tam exiguæ tutelæ plurima & neceſſaria opera ſupra portionem reſpondent, cum & facilem terram, qualis in Betica, totaque Libye ſit, leuibus aratris proſcindat.* Li.17.c.5. Et Plinius ait in Byzatio Africæ illum centena & quinquagena fruge fertilem campum, nullis cùm ſiccus eſt arabilē tauris poſt imbres vili aſello & à parte altera iugi anu vomerem trahente ſcindi, ſe vidiſſe. Huc referendum quoque illud Catonis: Quot iuga boum, mulorum, aſinorum habebis, totidem ploſtra eſſe oportet. *Aſini ploſtrarij.* Alibi quoque aſinos ploſtrarios, & aſinum molarium & iugum aſinarium apud eum nominari reperimus. *Molares.* Molarius autem ſiue molendiuarius, aſinus ſiue qui molit, id eſt qui molam machina quadam incluſam voluit & torquet, etiam machinarius vocatur; nam & machinam *Machinarij.* illam qua mola includitur, machinam frumentariam vocat Iure conſultus, quo modo & machinalia pondera, piſtrinalia vocat poëta Auſonius:

Qui machinali ſaxa voluit pondere.

Aſini quando coronati *Lib.6.* Molarij iſti aſini in ipſis Veſtalibus ab opere ceſſabāt, coronatique floribus & è panè veluti monilia quædam gerentes ad focos ducebantur, atque inſuper molæ ipſæ ſertis & floribus exornabantur: cuius ceremoniæ meminit Ouidius in Faſtis, vbi canit:

Nunc quoque cum fiunt antiquæ ſacra Vacunæ
Ante Vacunales ſtantque ſedentque focos.
Venit in hos annos aliquo de more vetuſtas,
Fert miſſos Veſtæ pura patella cibos.
Ecce coronatis panis dependet aſellis
Et velant ſcabras florida ſerta molas.

Cur verò in Conſualibus feſtis equi & aſini coronarentur & ociari finerentur, alia eſt ratio, vt in equo oſtendimus.

VSVS IN EQVITATIONE.

INEPTVM falſumque videtur eſſe prouerbium, quo diximus nos conſueuiſſe vti ad aſini indocilitatem exprimendam, *Aſinum ſub freno currere doces*: nam in vrbe Memphi, vt Leonius *Aſini equitationis periti.* refert parte octaua de rebus Africæ aſini egregiè apti ſunt ad equitandum, perindeque commodo greſſu, atque ipſi gradarij equi: nam & freno reguntur, ſtratique ephippijs, reliquiſque ornamentis in vſu ſunt, tantaque docilitate præditi, vt conductitij vbique exponantur: id quod in Li.17.c.5. tota via qua Bononia Loretum itur, conſpicere etiam licet. Petrus Bellonius in ſuis obſeruationibus eiuſdem vrbis fæminas tradit aſinis vectas, affines ſuos viſitare, non autem equis, quia commodior, facilior, tutiorque vectio eſt in illis: nunquam enim ceſpitat aſinus.

A

VSVS IN BELLO.

SARACORI (inquit Ælianus) asinis non ad ferenda onera vtuntur, neque ad molas, sed bellatores habent, & quemadmodum in equis Græci sedentes sic asinis hi bellica pericula excipiunt: Quod si quis asinorum apud eos corpulentior esse videatur, illum Marti sacri ficant. Idem planè de Carmanis tradit Strabo his verbis: *Carmani propter equorum inopiam asinis in bello plurimum vtuntur, & asinum Marti sacrificant, quem solum Persæ ex omnibus dijs colunt, & bellicosi sunt.* Inuenio & Darium Persarum regem asinis vsum contra Scythas, non tanquam militum vectoribus, sed vt hoc stratagemate fugam dissimularet. Asinos enim & canes fugiens in castris reliquit, quos cùm rudentes latrantesque audirent Scythæ, in castris adhuc Darium esse credidere: Quod stratagema Herodotus narrat his verbis: *Darius timens sibi à Scythis, hoc modo aufugit; vbi nox adfuit, reliquit in castris viros languore præditos & eos quorum amissio minimi facienda est; necnon omnes asinos alligatos: asinos quidem, vt vocem ederent, infirmos autem homines* B *hoc titulo, vt dum ipse cum flore copiarum adoriretur hostem, isti interea castra tutarentur. Hæc persuadens ijs qui relinquebantur, Darius accensis ignibus quam citissimè ad Istrum contendit: Asini quod multitudine destituti essent, eò magis rudere, quos audientes Scythæ credere omnino Persas in eisdem permanere castris. Verùm vbi illuxit, ij qui relicti erant, cognito se proditos esse à Dario, manus extendere ad Scythas, & quæ contigerant, referre.*

Li. 12. c. 34 *Asini bellatores.* *Lib. 15.* *Darij stratagema.* *In Melpomene.*

VSVS IN INSIGNIBVS.

VNDE natum sit probrum illud quod vulgò dici solet, Patauinos suspensores ac responsores asini fuisse in Lucanicæ festo, rationem ac originem reddit Bernardinus Scardeonius Canonicus Patauinus his verbis: Legi nuper in quodam antiquo annali Patauino, quod cùm pacis tempore quo omnis ferè Italia sub Imperatoribus tum Gallis, tum Germanis soluto certo censu, vnaquæque respublica pro arbitrio sese regeret, suis finibus congre- C gari solere ibique cursus, saltus, luctas & ludicra eiusmodi alia exercere & ordine & apparatu ficti certaminis inter se hilariter & amicè concurrere. Patauinis tum signum militare fuerat draco biceps, Vicentinis verò asinus. Accidit autem cùm ex vicinis pagis, quique in suis finibus congregati eiusmodi ludos inuicem agerent, vt Vicentini Patauinorum virtute ac numero grauius premerentur, quàm vt vltra ferre eam vim possent: quocirca indignantes cœperunt immaniter furere, & quod prius certamen ludicrum videbatur, in verum pręlium conuertere. Sed cùm in ea pugna Patauini superiores euasissent, abstulerunt eis asini vexillum, & eos fugauerunt à finibus. Signum autem Patauium in triumphum portarunt. Subinde tam in gloriā victorię quàm in probrum Vicentinorum in foro medio viuum asinum suspenderunt. Quod factum Vicentini grauiter ac permolestè tulerunt. Verùm communium amicorum suasu vtrique fœdus inter se feriunt, his conditionibus pacis additis; vt Vicentini pro redimendo asini suspendio epulum Patauinis darent, quod factum est; equos namque lucanicis onustos miserunt Patauium, quas in frusta sectas læti Patauini inter se dispartiuntur: & ita vtrimque pacatis rebus mansit hoc vtrimque probrum. Vicentinis scilicet quòd eorum vexillum asinus in furca pependerat, Patauinis quòd tam vili lucanicæ frusto, quod singuli acceperant, è furca asinum deposuerint. Cessarunt D autem posthæc ludicra fieri, sed Patauinis hoc probrum de suspensione & depositione asini, in hodiernam diem in ore omnium perseuerat. Quòd autem quidam de Petro Apono hæc fingunt, quoniam est prorsus falsum, nolui hic inter vera aut saltem verisimilia commiscere. Hucusque Scardeonius. Thomas Garzonius in foro suo vniuersali scribit Neapolitanos pro insignibus suis elexisse clitellatum asinum cum alligatis hinc inde cistis.

Patauini cur asinorū suspensores. *Neapolit. insigne.*

E

VSVS AD OPPROBRIVM.

In probl. Adulterij pœna.

APVD Cumanos, vt author est Plutarchus, mulier in adulterio deprehensa ducebatur in forum, vt illic lapidi insistens, omnibus esset conspicua: deinde impositam asino, atque ita per totam ciuitatem circumductam, reducebant ad lapidem, vt ibi rursus esset omnibus spectaculo. His actis habebatur infamis per omnem vitam, & ignominiæ gratia ὀνοβάτις dicebatur, quòd asinum equitasset. Lapis autem nefastus ac detestabilis habebatur, in quo steterat mulier. Atque hinc fortassis fluxit, quod hodieque in multis Europæ locis grauioris alicuius peccati rei asinis insidentes per fora plateasque vecti virgis cædantur lictore post terga hærente. Vidi etiam qui ad maiorem ignominiam inuerso insiderent corpore, caudamque asini manibus tenere cogebantur, vt in alijs quoque locis fieri solet. Andronicum Comuenum Manuelis Imp. consanguineum legimus, cùm Alexium cuius factus erat tutor, sustulisset, imperioque potitus omnem crudelitatem in Alexij consanguineos exercuisset, à Gulielmo Siciliæ rege victum, captumque ac per vrbem asinæ præpostere impositum, altero oculo effosso, manuque altera detruncata, circumuectum, vulgi turbæque tumultu vncis & harpagonibus frustulatim dilaniatum perijsse. Beatrix Reynaldi Burgundionici principis filia Cæsaris Federici Oenobarbi filia, vt tradit Gulielmus Paradinus in libro de antiquo statu Burgundiæ, cum miro videndi Mediolani flagraret desiderio, quòd passim audiret esse pulcherrimam, floretissimamque Christiani orbis ciuitatem, Mediolanum exiguo comitatu venit. Ciues verò facinus post homines natos exitiosissimum flagitiosissimumque aggressi sunt. Nam Augustam strigoso asello præpostere impositam, ac pro loro cauda vti coactam, denique per compita diu inuectam, probris, cachinnis, ludibrioque nefario perfusam vrbe tandem turpissimo iumento insidentem mouent, puerorum gregibus cœno abeuntem incessantibus. Plurimum quidem voluptatis tulerunt Mediolanenses, sed nimio emptum: nam certior tam pudendi spectaculi Oenobarbus magnis viribus Mediolanum adortus, vrbemque sub signis acie multiplici ingressus, clausisque è vestigio portis, sic cum ciuibus scelestissimis egit, vt qui suæ saluti consultum vellent, congererentur ex veteris ferocisque mulæ ano ficos vel nymphion extrahere: qui nouum supplicium detrectarent, capitis supplicio luerent, at qui os impurissimum, virus illud sugentes admouebant quadrupedis pudendo, cum maximum cerebricoso animali cruciatum inferrent, calcibus subinde iactatis enecabantur. Inuenti tamen sunt, qui securi caput subijcere, quàm mulæ ficos, vt vocant, mordicus euellere maluerint. Eius ludibrij, supplicijque nota perpetua ciuium Mediolanensium nomini inusta in hanc vsque ætatem nostram perdurat vsque eò, vt qui velit Mediolanensi conuitium facere, ficos grauis instar probri obijciat. Hactenus Paradinus. Tamyrem siue Tamerlanum Tartarorum imperat: cum Baiazates Imp. Turcorum ab eo captus, non desisteret ei ignobilitatem obijcere, ferunt offensum, Baiazatem impositum mulo aut asino per castra ignominiosè agi iussisse, vt militibus esset ludibrio. Hypatius nepos Cæsaris Anastasij cum numeroso exercitu contra Vitalianum Scytham, ab Hunnis auxiliaribus captus, Vitelliano ignominiosè simili iumento insidens venditus fuit, (vt refert Cuspinianus) antequam aperto Marte se hostem ostenderet. Simili opprobrio Hispanos & Germanos Brixiæ arctissima obsidione pressos, cum nullam spem in Maximiliano Cæsare haberent, scribit Sabellicus, morionem asello impositum imperatorijs insignibus atque aquilis exornatum, lagenas collo suspensas deferentem per vrbem deduxisse, & pro Cæsare, veluti ipsis auxilio superuenisset, temulentius quam quisquam crederet, fœdis acclamationibus salutasse.

Andronicus Comuenus asino impositus. F

Beatrix Augusta asino imposita. G

H

VSVS IN AGRIS.

Stercus agris aptissimum.

QVAM vtilis agricolis sit hoc iumentũ, nulli non notum est: nam præterquam quòd arat, quòd lætamen in agros, quòd venalia omnia ad vrbiũ fora onustus defert, suo quoq; lætamine agros in primis lætificat: de quo sic ferè scribit Petrus Victorius: Qui de ratione agrorũ colendorũ scripsere, multa de hoc præceperunt, quod optimũ stercus esset. M. Varro tradit etiã, quod primũ & anteponendũ cæteris Cassius diligens scriptor rerũ rusticarũ putauit, & quod secundũ & tertiũ: cuius inditiũ magna ex parte mihi conuenire videtur sententię nostrorũ colonorum:

A rum; niſi quod cùm vno loco ponat & hoc ipſo ordine caprinum, ouillum, aſininum, exiſtimant apud nos huius rei periti homines, diſcrimina etiam horum eſſe aliqua, ac præſtare caprino ouillum, cuius rei ratio aperta eſt, quia capræ frondes & virgulta carpunt, quæ ſunt aridiora; oues verò herbis pinguioribus paſcuntur. Nam aſininum etiam laudatur: cauſam autem hanc afferunt bonitatis ipſius, quòd aſellus mandit cibum ſubtiliter, egregieque conficit, quòd ore ſumit. *Plin.* 17.9. Theophraſtus qui & ipſe in ſecundo de hiſtoria eorum quæ oriuntur è terra de hac re *Columella.* ſedulò nonnulla narrauit, caprinum ſine cauſa videtur anteponere ouillo, ſed magis tamen, vt *Palladius.* videtur peccat, quod ſecundum gradum bonitatis aſſignat ſuillo, quod tamen viliſſimum habetur, & maiorem vim nocendi, quam iuuandi poſſidere exiſtimatur: quare non poſſum hoc non magnoperè mirari. De humano verò ſtercore ſentit Theophraſtus cum Caſſio & putat omnium optimum eſſe. Poſtremum autem & ipſe locum dat aſinino, nam quod anteponit ipſi bouinum quod & ipſum à noſtris non magni æſtimatur, non videtur poſſe probari. Inuenio apud Plinium *Lib.* 19. 8. aſininum braſſicę maximè conuenire. Ioan. Bapt Porta verò ait in ſuo pomario vrinam aſini ſtercori admixtam vermibus malorum Punicorum obuiare. In agro Brixienſi à ruſticis aiunt capita *Aſinorum capita palis impoſita.* aſinorum palis imponere aduerſus maleficas, quarum ibi aiunt eſſe copiam, more ab antiquis
B recepto, qui aſininum caput foribus hortorum præfigebant contra faſcinationes. Equæ caluaria ſed non virginis, inquit Palladius, aliam cauſam referens, intra hortum ponenda eſt, vel etiam aſinæ. Creduntur enim ſua præſentia fœcundare quæ ſpectant. Sed & Columella inter ruſticorum remedia aduerſus tempeſtates ſic ſcribit: *Lib.* 10.

Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aſelli,
Tyrrhenus fixiſſe Tages in limite ruris.

VSVS ADMIRANDI.

TIBIÆ ludicræ (inquit Plinius,) nunc è loto, oſſibuſque aſini & argento fiunt. Et aliàs: Aſinorum oſſa ad tibias canora ſunt. Tibiarum artifices ceruinis oſſibus, quorum olim vſus erat, aſinina præponunt, tanquam argutiora: & Aeſopus apud Plutarchum in ſapientum conuiuio miratur tam craſſum & à Muſis alienum animal oſſa maximè tenuia & muſica habere. *Oſſiū vſus ad tibias.* Niloxenus etiam eodem in libro: Buſiritæ (inquit) Naueratitas nos accuſant, quod ex
C aſinis oſſa tibijs adhibere cœpimus, cùm ipſis vel tubam audire nefas ſit, quod aſini vocem aſſimilet, qui propter Typhonem eis exoſus eſt. De corio notiſſimum, poſt obitum, ne quid aſini vnquam conquieſcat, foraminibus dilacerari, indeque factis cribris, aſſiduæ inſeruire agitationi: *Ex corio quæ fiant.* vnde dicebat Apuleius: cedentes hinc inde miſerum corium, nec cribris iam idoneum relinquũt. *Lib.* 3. Sed & Albertus pollicetur aſinorum corium non ſolùm vtile eſſe ad ſoleas calceorum faciendas, *Lib.* 22. *de anim. trac.* 2. *cap.* 1. ſed etiam quæ ex illa parte fiunt, in qua onera ferunt, non conſumi, etſi ille qui vtitur, eis continuò peregrinando in lapidibus portauerit, & tandem ita indurari, vt pedes ſuſtinere nequeant. Ex corio item aſinino cretato gypſatoque fiunt palimpſeſti, ſiue tabellæ deletiles, ſeu tabellæ deletitiæ, quæ literis inductis eradi poſſunt; cuiuſmodi in vſu ſunt calculatoribus & muſicis: illis in annotandis iugulādiſque numeris: his in modulorum compoſitione. Ex pilis modò aſinorum pannos apud Arabes fieri, diſcimus ex Andrea Bellunenſi, qui ſic ſcribit: Meſha Arabicè nominatur pannus contextus ex pilis aſinorum & caprarum, vel caprinis tantùm: vnde Arabes ſolitudinum incolæ tentoria & ſaccos ſibi conficiunt.

D

DE ONAGRO. Cap. III.

Synonima: Æquiuoca.

ASINVS ſylueſtris, Græcis ὄναγρος, Latinis onager nuncupatur, Varroni ta-
Cap. 8. men etiam imitatione Græca onagrus. Ὀναγρὸς verò accipitur pro aſinario. He-
bræi Pered dicunt; quo nomine tamen eiſdem mulum vocari periti tradunt.
Apud Ozeam pro pere bored lo, Latini trãſferunt, Onager ſolitarius apud ſe,
Monius. contra naturam animantis, quod gregarium eſt. Varinus tradit Cyrillum in hu-
Lalisio. ius prophetæ interpretatione μόνιον aſinum interpretari; alios verò magnam
belluam, quæ propter ferocitatem ſola paſcatur. Sunt item qui μονιὸν aprum transferunt. Ona-
gri pullus Laliſio dicitur Martiali:

Cum tener eſt onager, ſolaq; Laliſio matre
Paſcitur: hoc infans, ſed breue nomen habet. F

Verbum eſt Punicum, vt ex Plinio diſcimus. Notandum autem falsò quibuſdam onagrum El-
lend vocari cum ſit Ellend inter biſulca, ſicuti & biſontes, quos cum onagris quidam etiam
confundunt, id quod conſtat ex verbis Iacobi Ziegleri in Scondia: *Augermanniæ ducatus tenet*
ſeptentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tractatus eſt totus ſyluoſus & ibi in præcipuis feris venantur
vros & biſontes, quos patria lingua dicunt Elg, id eſt aſinos ſylueſtres. Notandum etiam onagros
inſtrumenta eſſe, quæ & harpages vocantur, vt Suidas annotauit, quibus iniectis accedentes
Onagri quæ instrumenta. quoſuis arripere & attrahere licebat. Harpagen vocant alioqui (inquit Geſnerus Suidam expli-
caturus) & λύκον & κρεάγραν, inſtrumentum coquinarium, quod quidam fuſcinam interpre-
tantur. Ἅρπαξ vel ἁρπάγη, Latinè harpago inſtrumentum eſt quo ſitulas & alia è puteis extra-
Harpax. Harpago. himus: item quod nauibus in bello nauali inijcitur, ſicut cornus & manus ferrea. Licebit & vn-
cum à figura nominare. Vegetius lupum inſtrumentum quoddam deſcribit in modum forficis
Li. 4. c. 23. Lupus. dentatum, quo contra arietes in oppugnationibus oppidani funibus alligato vtantur. Onagri
nomen, ſicut & creagræ & podagræ pedicæ, ἀπὸ τοῦ ἀγρεύειν inditum apparet, quòd verbum
comprehendere ſignificat. Quamuis ὄνος etiam vectem ſonat, non quemuis tamen, ſed quo ma- G
chinæ verſantur; & fieri poteſt, vt impropriè pertica etiam cui vncus inſeritur, ὄναγρος nuncu-
petur, quaſi ὄνος ἀγρεύων, id eſt, vectis ad comprehendendum aptus: ſed noſtra hæc coniectura
ſit. Hæc ille, addens apud ſuos huiuſmodi onagros certis locis per ciuitatem publicè diſpoſitos
Li. 4. c. 22. haberi, vt cùm incendiorum calamitas poſtulauerit, omnibus ad manum ſint. Cæterùm eſt &
aliud inſtrumenti genus eiuſdem nominis, de quo idem Vegetius poſt deſcriptionem baliſtæ,
quæ funibus, neruis, chordiſque tenditur, & quanto maior fuerit, tanto ſpicula longius mittit,
ſic ferè ſcribit: *Onager autem* (inquit) *dirigit lapides: ſed pro neruorum craſſitudine & magnitudine,*
ſaxorum pondera iaculatur. Nam quanto amplior fuerit, tanto maiora ſaxa fulminis more contorquet.
His duobus generibus nulla tormentorum ſpecies vehementior inuenitur. Saxis enim grauioribus per
onagrum acſtinatis, non ſolùm equi eliduntur & homines, ſed etiam hoſtium machinamenta frangun-
tur. Cæterùm ſcorpiones dicebantur, quas nunc manubaliſtas vocant, ideo ſic nuncupati, quòd paruis
ſubtilibuſq; ſpiculis inferant mortem. Ammianus Marcellinus verò hæc & alia bellica inſtrumenta
deſcribit: onagrum tamen à Scorpione non diſtinguit. *Idem enim inſtrumentum, tormentum*
Lib. 23. (inquit) *appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur: Scorpio autem quoniam aculeum deſuper* H
habet erectum, cui etiam onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quòd aſini feri cum venatibus
agitantur, ita eminus lapides poſt terga calcitrando emittunt, vt perforent pectora ſequentium, aut per-
fractis oſſibus capita ipſa diſplodant. Hæc Marcellinus: ex quo qui formam quærit, petere poterit:
hoc tamen minimè taceri poteſt, ſummitati eius vncos ferreos copulari, è quibus pendet ſtupea
vel ferrea funda: quamobrem cùm vncos, vt ex Suida diximus, aliqui etiam onagros vocent, Geſ-
nero magis placet, inde potiùs quàm à lapidum reiectione nomen inſtrumento factum eſſe.
Hac bellica machina plurimi aliquando lapides in ſublime proiecti, intra vrbes maxima ruina
domorum recidunt. Fuiſſe item onagrum fabulæ nomen à Demophilo conſcriptæ, eamq; Plau-
to Aſinariæ nomine tranſlatam volunt; quod nos ex Turnebo refutauimus in aſino.

GENVS.

A

GENVS. FORMA. DESCRIPTIO.

ONAGRVM siue asinum syluestrem, etsi moribus à domestico plurimùm differat, ex eodem tamen genere esse totius corporis figura indicat. Nicephorus Callistus agens de India, nisi me fallit memoria, breuiter eum describit. Hæc (inquit) eadem regio & asinos feros magnitudine ingentes fert, pelle mirificè præter morem versicolores, albo scilicet & nigro colore admodum inter se variatis, & zonæ quædam à summa dorsi spina ad latera & ventrem dimissæ, atque ibi diuisæ & conuersionibus quibusdam inter se implicatæ, mirificam & nouam efficiunt plicaturam & varietatem. Apparet autem descriptionem hanc ex Oppiano desumptam esse, qui de onagro sic canit: *Li. 9. Hist. Eccl.*

Ἑξείης ἐνέπωμεν ἐΰσφυρον, ποικίλον,
Κραιπνὸν, ἀελλοπόδην, κρατερώνυχον, αἰπὺν ὄναγρον *Lib. 23.*
B
Ὅς τε πέλει φαιδρὸς, δέμας ἄρκιος, εὐρὺς ἰδέσθαι,
Αργύρεος χροιὴν, δολιχούατος, ὀξύτατος θεῖν. id est,
Deinceps alipedem, variumque canamus onagrum
Splendida forma, colorque argenteus emicat, amplum
Corpus & auriculæ grandes, cursusq; volucris
Et teretes artus distento robore firmat.

Per argenteum colorem Gesnerus intelligendum putat cinereum splendidum, eodemque pertinere ποικίλον: nisi quis (inquit) ita accipiat, vt Virgilij æripedem ceruam: quod minus probat, quoniam hoc sensu neminem meminerit vsurpasse. Admonet verò etiam Grammaticos apud Græcos poetas aereum exponere obscurum, nigrum, nebulosum: nebulæ autem colorem, vtpotè cinereum asino conuenire: viderique eundem asini & onagri colorem esse, idque conijcere se ex Polluce; cuius hæc herba sunt, κίλλιον color est vestium, quem nunc onagrium vocant. Dores enim asinum cillum (inquit) vocant. Quod autem onager non totus sit albus, quamuis ἀργύρεος χροιὴν à poeta dictus, apparere ex sequentibus: *Onagri color.* *Onagrius color.*

C
Ταινίη δὲ μέλαινα μέσην ῥάχιν ἀμφιβέβηκε
Χιονέης ἑκάτερθε περισχομένη στεφάνῃσι, id est,
Nigraq; per mediam decurrit linea spinam
Hinc atq; hinc niueis pulchrè distincta corollis:

Nam si totum corpus album esset dorso excepto, frustra candidæ illæ lineæ memorarentur. Pelles horum asinorum ὄζαι vocantur teste Suida. Iulius Scaliger videtur duo nobis memorare onagrorum genera, dum ait: In monte qui Narsingæ regnum diuidit à Malabaris multæ feræ habitant. Alit idem onagros equi facie, colore cinereo, agiles adeo, vt capi haud facilè queant. Africanis quoque ea est celeritas, vt cursu illi vni cedant feræ, quam Lant vocant. *Onagri duo genera.*

LOCVS. NATVRA. MORES.

DEGVNT Onagri in solitudine. Sunt tamen gregarij. Varro tradit greges eorum in Phrygia & Lycaonia esse. Et Plinius author est in Phrygia & Lycaonia præcipuos esse, sed pullis tanquam sapore præstantibus Africanos gloriari. Ait etiam Asiam eos
D
ferre & Africam. Negant transire eos in Lycia montem qui Cappadociam ab ea diuidit. Scribit Strabo in Cappadocia haberi colles istiusmodi asinis pascendis aptos. Zeugis (inquit Isidorus) *vbi Carthago magna: Ipsa est & vera Africa inter Bizantium & Numidiam sita è Septentrione mari Siculo, & à meridie vsq; ad Getulorum regionem porrecta, cuius proxima quæque frugifera sunt: vlteriora autem bestijs & serpentibus plena atque onagris magnis in diserto vagantibus*. Inuenio & apud Lucianum Garamantes eos maximè venari: & ex Scaligero dixi in monte qui Narsingæ regnum diuidit, onagros ali. Idem ait onagrorum speciem habere Psaram Aegæi maris insulam, nec alio translatos viuere. Suprà diximus asinos loca amare calida, ideoque apud Scythas non haberi, contrà apud Scythicas Sarmaticasque gentes Mæotidis paludis accolas onagrorum haberi venationes Strabo asserit. Amare aiunt rupes, aliosque locos excelsos: vt legimus in sacris literis, vbi scriptum est: *Onagri* (peraim) *steterunt in locis excelsis, & attraxerunt auram sicut dracones, defecerunt oculi eorum, quia non esset herba*: Septuaginta vertunt ὄναγροι ἔστησαν ἐπὶ νάπας. Hinc nonnulli obscuri authores sumpta occasione onagrum beneficio ventorum *Lib. 1. Geog. Li. 14. c. 5. Lib. 7. Hier. 14. Quæ loca ament.*

absq; aquis viuere scribunt, tanquã propheta per naturam id ipsum facere dicat, non potiùs necessitate & inopia aquæ: hoc enim multis animalibus per sitim commune est, vt ore hiante frigidum captent aerem. Isidorus & Iorath quidam, referente Gesnero, necnon & Bartholomæus Anglicus ex quodam physiologo scribunt onagrum æquinoctio verno, vel vigesima quinta die Martij, per singulas noctis & diei horas semel rugire, & inde æquinoctium cognosci: item terram pedibus terere & fodere, atque inde ad sitim & fugam prouocari. Cæterùm timendum est, ne hæc partim ad Cynocephalum, partim ad orygem, quocum onager non semel implicatur, sint referenda. Errant & alij recentiores, qui scribunt domari non posse hoc animal, & hominum consuetudinem ei intolerabilem esse. Nam vt M. Varro scribit, *onagrus ad seminationem idoneus est, quòd è fero fit mansuetus facilè, & è mansueto ferus nunquam.* Illi autem Indicum & vnicornem onagrum, cum hoc vulgari, quo de agimus, implicant. Mirum quod scribit Scaliger, onagros homine conspecto in ijsdem stare vestigijs: mox rudentes, immotis anterioribus pedibus, posterioribus calcitrare. Vbi tam propè venator accessit, vt manu queat contingere, fuga se subtrahere. Timida certe sunt animalia. Virgilius:

An æquinoctij signum.

Exer. 205.

Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros.

Metuunt & fugiunt feras omnes carniuoras, ideoque vt pleraque timida velocitate valent, vt ostendemus, de timiditate mentio est apud Sirach cap. 15. *Venatio leonis onager in solitudine & pascua diuitum pauperes.* Et Oppianus ait fortibus feris sæpe prædam fieri. Falluntur autem qui segnes vocant, cùm sint agiles & in cursu velocissimi, adeo vt nec à pernicissimis equis vinci posse, Xenophon dicat. Cum enim Græci qui secuti fuerunt Cyrum minorem, cum reliquis ipsius copijs venissent in ea loca, in quibus magna vis foret horum asinorum (erat autem illa Arabia) conatique essent impositi equis ipsos captare, facilè cognouerũt se frustra illo modo laborare, quia celeriores illi in cursu forent. Quare artem adhibuerunt, & plures distantibus locis positi ipsos iam defatigatos excipiebant. Atque hinc est quod Oppianus eos vocet aellopodes, qui inter veteres fusiùs de onagris & priuatim de Zelotypia scripsit, quæ ita ferè à Petro Gyllio Latinè sunt reddita. Onagri magna fæminarum multitudine gaudent, quoquo maritus ducit, fæminæ sequuntur, siue is ad pastiones, siue ad fontes proficiscitur, atque ad vesperam vnà cum ipso ad domesticam sedem redeunt. Ex æmulatione & riualitate, tantoperè laborat, vt sui pulli de matre sint ei suspecti. Itaque fæminæ parienti proximus assidens, partum expectat, ac si fæmina editur, amat partum, & lambens ipsum lingua conformat: Sin autem editum marem videt, tum sanè animo incitatur, & ex ægritudine laborare incipit, quod alter mas natus sit, qui matre aliquando potiri possit: quamobrem furenti animo & prompto pullorum testiculos aggreditur abscindere: mater etsi pariendi doloribus debilitata, suo tamen infelici filio contra patrem auxilia molitur: & quemadmodum in bello cum hostes filio interfecto matrem retrahunt, quæ gnatum adhuc cæde palpitantem amplexa magno gemitu plorat, genasque lacerans infra mamillas sanguinem effundit: Sic illa videns pullum vicinum ad moriendum, miserabiliter lamentatur, & lugenti persimilis est. Diceres miseram suum partum circumuentum suaui & supplici locutione dicere: Marite cur tuus aspectus tam truculentus? cur oculi tui qui ante lucidi essent, sanguinei apparent? An ne Medusæ faciem vides, quæ homines in saxa conuertit? an immanis draconis virulentum fœtum? an leænæ catulum montiuagæ? Itane filium communi susceptum voto castrabis? O me miseram quæ partum edidi infelicem ob scelus paternum. O filium hoc miseriorem, quòd non vnguibus leonum, sed plus quàm hostilibus patris dentibus ob riualem inuidiam castraris. Meminere eiusdem Zelotypiæ Plinius & Solinus. *In hoc* (inquiunt) *genere singuli imperitant gregibus fæminarum. Aemulos libidinis suæ metuunt. Inde est quod grauidas suas seruant, vt in editis maribus, si qua facultas fuerit, generandi spem morsu detruncent, quod cauentes fæminæ, in secessibus partus occulunt, & parere furto cupiunt.* Recentiores tradunt fæminam nimis libidinosam esse, eoque nomine mari sæpe molestam: mares libidine accensos, si fæminæ desint, montes scandere, ventum naribus haurire, & voce terribili rugire. Quorum tamen quod equidem sciam, authorem idoneũ non habent: Plinius quidem fæminas libidinis copia gaudere scribit. Nonnulli pro mulorum procreatione onagros eligunt mansuefactos prius. Mitescit enim maximè hoc animal, admodumq; obsequitur secundum omnia non aliter quàm mansueti asini, nec vnquam sicut animalia cætera, vbi semel cicuratum est, cicuratur, vt Absyrtus alijque testantur. Sitis impatiẽtes esse onagros discimus ex psalmo centesimo tertio. *Dominus* (inquit Psaltes) *fontes immittit fluuijs, vt inter montes prætermeant: bibunt inde animalia cuncta, & sitim suam extinguunt pe raim,* id est, onagri, vel vt habet editio vulgata, qui emittit fontes in conuallibus inter medium montium pertransibunt aquæ. Potabunt omnes bestiæ agri & expectabunt onagri in siti. Persuadet id quoque ratio ipsa: Nam cùm in regionibus calidis siccisque tantum reperiatur, & ob timiditatẽ subinde locum mutet magna cùm celeritate, præsertim cum natura corpore sicco sit, asinini

Matris erga fœtum amor.

Sitis impatientia.

E F G H

A asinini nempe temperamenti (sunt enim syluestria non eadem qua vrbana tẽperie, sed ficciora ferè ac calidiora) necesse est, sæpe sitim pati. Quare minimè audiẽdi videntur illi, qui sitis valde patientes esse dicunt, potumque non attingere, nisi perquam idoneum offenderint. Haud sunt asinino præditi ingenio, dummodo verum est quod quidam tradunt, cùm vrgentur à canibus, excrementum alui odoratum reddere, vt illis circa id detentis effugiant.

CIBVS. POTVS.

Ὀναγροβότα vocant Græci loca, vbi onagri pascuntur, vt hippobata, vbi equi. Aluntur (inquit Oppianus) pastu herbarum, quas abundè fundit terra. Recentiores virentes maximè diligere, diligenterque inuestigare aiunt, & cùm inuenerit, præ gaudio rudere, nec ab ijs auelli posse, etiam si vel ab homine, vel à fera peti se conspiciat: vt inde fortassis segnem dixerit Strozius pater hoc pentametro:

B *Errat in herboso segnis onagrus humo.*

Apparet autem inter alias herbas, oleribus potissimum delectari. Legimus enim apud D. Hieronymum in vita S. Hilarionis istiusmodi miraculum: Postquam autem ad hortulum venerant: Videtis (inquit Isaac) hoc pomarium arbusculis consitum & oleribus virens? Ante hoc fermè triennium, cùm onagrorum grex vastaret, vnum è ductoribus eorum stare iussit, baculoque tundens latera: quare (inquit) comeditis quod non seminastis? & exinde acceptis aquis, ad quas potandas ventitabant, nunquam ij nec arbusculam nec olera contigerunt. Aiunt recentiores purissimam tantùm aquam ab onagro bibi, nec facilè aliam. *Quibus maximè herbis delectetur.*

CAPIENDI RATIO.

C CYRVS minor milites onagros captantes equis etsi celeritate præstantibus assequi non potuisse dixit, sed distantibus locis exceptos cepisse: quamobrem nunquid Aeliano fides sit præstanda, dubito, qui citante Volaterrano scribit onagros in Mauritania cursu pernices esse, citoque desistentes & anhelos à venatoribus capi. Quomodo autem capiantur, his verbis docet Pollux. *Asini feri gregatim pascuntur, qui venantur eos, equites persequuntur, ac defessos tandem anhelosque & plurimo puluere excitato impeditos partim iaculis conficiunt, partim viuos capiunt, & catenis vinciunt: partim nimia persecutione perculsos attonitosque equis alligant, quos illi præcurrentes sequuntur.* Facilem eorum esse venationem ait Martialis: *Lib. 13. 101.*

Pulcher adest onager: mitti venatio debet

Dentis Erythræi: iam remouete sinus.

Hoc enim distichon est tanquam è media venatione offerente se onagro venationi, dum venator indagaret elephantes. A laboriosa igitur venatione elephantorum reuocat venatorem ad onagrum qui se obtulit, vt ostendat maiorem eiusmodi venationi voluptatem inesse, cùm sine vllo periculo peragatur.

D VSVS IN CIBIS, & in Medicina.

ONAGRORVM carnem amaram esse scripsit Aelianus, quod tamen alijs aduersatur, qui similem esse aiunt ceruinæ: Galenus, *ceruina* (inquit) *caro non minus quàm bubula & ouilla, succum vitiosum generat ac concoctu difficilem: his syluestrium asinorum, bono habitu præditorum ac iuuenum caro est propinqua.* Scribit verò etiam Plinius Mæcenatem pullos asinorum epulari instituisse, multumque eo tempore fuisse onagris prælatos, post eum tamen interijsse authoritatem saporis. Ait item Africam gloriari lalisionum, id est pullorum istiusmodi sapore. Annotatu in primis dignum est, quod meminit Scaliger: carnem eorum coctam dum calet, fœtere; refrigeratam, neque male olere, neq; bene sapere. Plinius cùm ex lacte asinino & ossibus remedia contra venena recensuisset, eadẽ omnia onagris efficaciora esse asserit. Idem author, ad panos *Caro qualis. Lib. 3. de Aliment. facult. Ossi.*

& apo-

Calculus. & apoſtemata in quacumque parte præcipuum remedium tradidit in calculo onagri, quem (inquit) dicitur, cùm interficitur reddere, vrinam liquidiorem initio, ſed in terra ſpiſſantem ſe. E
Hunc alligatum femini, omnes impetigines diſcutere, omniq; ſupputatione liberare. Eſſe au-
Fel. tem rarum inuentu, nec ex omni onagro, ſed celebri remedio. Fel authore Auicenna extirpat
morum, & ſuper abſceſſuum veſtigia vtiliter illinitur: admiſceturque emplaſtris contra ignes ſa-
Adeps. cros, quos (inquit) curare dicitur: priuatim ad elephantiaſim & varices adhibetur: adeps cum
oleo coſtino commendatur ad renum & dorſi dolorem, quem craſſi flatus produxerint: illinitur
Caro dorſi. ad panos quoque vtiliter: Caro dorſi eodem authore cum oleo cataplaſmatis inſtar, articulis do-
lentibus applicatur. Raſis verò ſimpliciter carnem contra dolorem ſpinæ dorſi & coxendicum
Vrina. iuuare ſcribit. Vrina teſte Galeno, ſi verè citat Auicenna, lapidem in veſica frangit. Vngulæ cre-
Vngulæ. matæ cinis, vt annotauit Vincentius Bellunenſis, comitialibus prodeſt: idem oleo admixtus ſtru-
Medulla. mas diſſoluit & alopeciam emendat, ſi cataplaſmatis adhibeatur. Poſtremò medulla, vt teſtatur
Raſis, inuncta podagras curat & dolorem extingnit: Fimum autem vitello oui permixtum fron-
Fimum. ti illinitur, vt ſanguis erumpens ſiſtatur: idem criſpat capillos cum felle bouillo inunctum: ari-
dum cum vino hauſtum contra ſcorpionis ictum maximè commendatur.

F

MYSTICA. MORALIA.

Homil. in Pſal. 103. DIVVS Chryſoſtomus in explicatione horum verborum Pſalmiſtæ, de aquarum vtili-
tate: *Potabunt omnes beſtiæ agri, expectabunt onagri in ſiti ſua*, cùm dixiſſet hoc quoque
maximum diuinæ prouidentiæ argumentum eſſe, quod non modò ea quæ hominibus,
Diuina prouidentia. ſed etiam quæ brutis neceſſaria ſunt, præſtet: cumque obiter annotaſſet, Symmachū hæc verba:
Expectabunt onagri in ſiti ſua, ad hunc modum reddidiſſe: *Recuperauit onager in ſiti ſua*: beſtiæ
Dæmonum typus, & peccatorū. ſyluæ (inquit) dæmones appellantur: per beſtias autem agri, hoc eſt mundi, peccatores intelligit,
propterea quod quemadmodum agreſtes beſtiæ feritatem ſuam deponere nequeunt, eodem
modo nec peccatores immutari. Eademque de cauſa propheticis & apoſtolicis aquis irrigantur.
Onagros autem eos qui non iam peccati ſarcinam geſtant, ſed ea liberati ſunt, appellauit, ob id-
que etiam eos ſpiritualium aquarum ſiti laborantes induxit. Hos porrò Deus apud Iob deſigna-
uit, his verbis vtens: *Quis dimiſit onagrum liberum; & vincula eius quis ſoluit?* D. Gregorius etiā
exponens illud Iob: *Alij quaſi onagri in deſerto egrediuntur ad opus ſuum:* Onagris (inquit) compa- G
Hæretici cur onagris ſimiles. rantur hæretici, quia in ſuis voluptatibus dimiſſi à vinculis ſunt fidei: Vnde ſcriptum eſt: *Onager
aſſuetus in ſolitudine, in deſiderio animæ ſuæ, attraxit ventum amoris ſui*. Onager qnippe in ſolitu-
dine aſſuetus eſt, quia dum terram cordis ſui attrahit, quia ea quæ ex deſiderio ſcientiæ in men-
te concepit, inflare præualent, non ædificare. Idem author ſanctus oſtendens quid in ſacris lite-
ris herba indicet inter cæteras ſignificationes, habet item hanc: Herbam aliquandò ſcientiam,
atque doctrinam æternæ viriditatis accipimus, ſicut per Hieremiam dicitur. *Onagri ſteterunt in ru-
pibus, traxerunt ventos quaſi dracones defecerunt oculi eorum quia non erat herba*. Quo dicto ſuper-
ba ac nequiſſima Iudæorum eſt perſecutio prophetata. Ipſi quippe onagri pro mentis elatione,
Mentis elatio. ipſi dracones pro virulenta cogitatione vocati ſunt: Qui ſteterunt in rupibus, quia non in Deo,
ſed in ſummis poteſtatibus huiuſmodi confiſi ſunt dicentes non habemus regem, niſi Cæſarem.
Traxerunt ventos quaſi dracones, quia ſpiritu elationis inflati, ſuperbia malitioſa tumuerunt.
Defecerunt oculi eorum, quia ſcilicet ſpes eorum ab eo, quod intendebant, corruit. Et ad eiuſdē
Populus Iudaicus. ſancti doctoris puto imitationem Incognitus in pſalmos per onagrum, Iudaicum populum in-
telligi ſcribit, quoniam vt dicit (inquit) magiſter de proprietate, Onagri naſcentibus maribus
inuident, & ne generare poſſint, dentibus teſticulos eis abſcindunt, quòd naturaliter cognoſcē- H
tes mares nati à patribus recedunt, & ad alia loca ſe recipiunt. Sic & Iudæi videntes apoſtolos ex
ſe natos eſſe mares, omni virtutum genere inſignes, habiles ad alios per prædicationem Chriſti
generandos in fide, ipſi inuiderunt, vimque alios generandi fideles, loquelam ſcilicet quam
multipliciter eis auferre conati ſunt. Vnde Act. 4. vocantes apoſtolos eis præceperunt, ne omnino
loquerentur, nec docerent in nomine Ieſu. Quod videntes apoſtoli, dimiſſis patribus ad gentes
proceſſerunt, & per conſequens ipſos Iudæos hodiè venatur diabolus, qui dicitur leo quærens
quem deuoret: Vnde populo Iudaico ſub nomine onagri dicitur: *Venatio leonum onager in eremo*.
Idem D. Gregorius exponens illud Iob: *Quis dimiſit onagrum liberum in ſolitudinem?* Onager (in-
quit) qui in ſolitudine cōmoratur, non incongruè vitam eorum ſignificat, qui remoti à turbis ſę-
Solitarij typus. cularibus cōuerſantur. Qui aptè etiam liber dicitur, quia magna eſt ſeruitus ſęculariū negociorū,
quibus mēs vehemēter atteritur, quamuis in eis ſpōte deſudet. Cuius ſeruitutis cōditione carere

eſt in

A est in mundo iam nil concupiscere &c. Exponens verò alium etiam locum Iob, nempe hunc: *Nunquid rugiet onager, &c.* Qui alij onagri appellatione (inquit) signati sunt, nisi hi qui in campo fidei constituti, nullis officij loris ligantur? Alij namq; more bouis intra ecclesiam suscepti officij loris tenentur, alij more onagri, sacri ordinis stabula nesciunt, & in campo proprię volūtatis degunt. Sed quum quis ex vita seculari internæ visionis desiderio æstuat, quum refectionis intimæ pabulum cōcupiscit, quum ieiunium se in peregrinationis huius cæcitate considerans quibus valet, fletibus reficit, quasi herbam, id est, internam refectionem non inueniens onager, rugit. Altera autem superiorum verborum Iob: *Quis dimisit onagrum liberum &c.* Habetur apud eundem alio loco his verbis: Nec indignū quis iudicet per tale animal incarnatum dominum posse figurari, dum constat omnibus, quia per significationem quandam in scriptura sacra & vermis, & scarabeus ponitur &c. Agreste quippe animal est onager. Et quia incarnatus dominus gentilitati magis quàm Iudeæ profuit, animal corpus assumens, quasi non in domū, sed potius in agrū venit, de quo agro gentilitatis per Psalmistam dicitur: *Species agri mecum est.* Incarnatus itaque dominus, qui in forma dei æqualis est patri in forma serui minor est patre, qua minor est etiam seipso. Dicatur ergo à patre de filio secundum formā serui: *Quis dimisit onagrum liberum?* Omnis

L.30.c.29
Incarnatio domini.

B quippe qui peccat seruus est peccati. Et quia incarnatus dominus particeps factus est nostræ naturę, nō culpæ, liber dimissus dicitur, quia sub peccati dominio non tenetur: de quo aliàs scriptū: *Inter mortuos liber:* Dimissus dicitur, quia naturam nostrā suscipiens, iniquitatis iugo nullatenus tenetur. Quem quamuis macula culpæ nostræ non attigit, passio tamen nostræ mortalitatis astrinxit. Vnde rectè adiungitur: *Et vincula eius quis soluit?* Vincula quippe eius tunc soluta sunt, cùm infirmitates passionis illius in resurrectionis sunt gloriam commutatæ &c. D. Hieronymus quoque exponens illud Iob. *Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat:* dicit eum (inquit) pullo onagri similem, effræno scilicet animali & vago, eò quòd ità existimet de se Iob, qui ad nullum debeat pertinere. Et exponens illud eiusdem: *Quis dimisit Onagrum liberum* &c. Onagri nomine nunc arbitramur populum Iudæorum posse intelligi, quem deus ob incredulitatem eius dimiserit, sicut ait: *Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum.* Quod in multis alijs locis scripturarum deus hoc futurum esse testatur. Cuiusque vincula præcepta esse legalia non absurdè sensimus. Nam eundem contumacem populum & rebellem propheta ita obiurgat & increpat, dicens: *Vacca lasciuiens Israel confregisti iugum, rupisti vincula.* Hunc

Populus Iudæorum.

C igitur quasi onagrum, immundum videlicet animal ac effræne reliquit dominus, vt ab eo iugo imperij sui, quia semper restitit obedire, à vinculis præceptorum diaboli solueretur, & secundum Apostolorum seruus peccati, liber est iustitiæ. Sic enim ipse dominus de Iudæis ait in psalmo: *Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum:* vbi ipsa trinitas dei hoc dixisse videtur &c. Potest & populus gentilis per onagrum intelligi: nam & Angelomus monachus ita accipit. Sicut enim cum populum natura extra stabula disciplinæ edidit, ita vagus voluptatum suarum campo permansit. Ita namque beato Iob attestante, cognoscimus expectasse redemptoris aduētum multos etiam ex gentilibus. Herba ergò onagri est hæc ipsa mediatoris incarnatio, per quam gentilitas iam satiatur. Quia enim per prophetam dicitur: *Omnis caro fœnum;* vniuersitatis conditor ex nostra substantia carnem sumens fœnum fieri voluit, ne nostra in perpetuum caro fœnum remaneret. Tunc ergò herbam onager inuenit, cùm gentilis populus gratiam diuinę incarnationis accepit. Elegans & moralis metaphora apud Ciceronem in sexto epistolarum ad Atticum legitur, de P. Vedio. *Erat* (inquit) *præterea Cynocephalus in edra, nec deerant onagri.* Pius noster Cynocephalum exponit ipsum Vedium canino capite, onagros seruos rudes & agrestes, qui Vedio seruiebant.

Gentiles.
In lib. 1. reg. 1.

Cicero explicatus.

D

PROVERBIA.

CVM placuerit (inquit Polydorus Virgilius) quempiam tectè & ilocaliter appellare sordidum, rusticum, ac hominum societatis fugientem, accommodabimus Hieremiæ verbum è capite II. *Onager assuetus solitudini*: quòd onager ferus asinus locis syluestribus gaudeat, & homini nihil eo alienius esse debeat, cuius natura, vti Cicero in Amicitia ait, solitarium non amat quicquam. At propheta ita Hierosolymorum ciuitatem idolis deditam, ac malis moribus curruptam castigat, quòd ritu onagri quærat solitudinem, vbi remotis arbitris, turpius peccet, quemadmodum meretrix factitat. Hoc quoque Paulinus in epistola ad Ausonium prouerbialiter de rebus dissonis dicebat: *Si vitulum tauro, vel equum committis onagro.*

Onager assuetus solitudini.

E

DE MVLO. CAP. IV.

Synonyma. Etymum.

Lib. 12. Mulus vnde dictus. Cap. 26.

MVLI nomen à Græco tractum ſcribit Iſidorus, ex eo ſcilicet, quod iugo piſtorum ſubactus tardas molendo ducat in gyrum molas. Ego hoc nomen apud vnum tantùm reperio Pelagonium in hippiatricis. Ita communiter vocatur animal quod equa ex aſini coitu peperit. Columellæ verò muli nomen communius eſt, ad tria animalia: *Mula* (inquit) *non ſolùm ex equa & aſino, ſed ex aſina & equo, itemq́; onagro & equa generatur.* Sed & Plinius alibi mulam appellat, quæ ex equo & aſina gignitur, ſed effrænis & tarditatis indomitæ. Aliàs tamen Columella equi ex aſina fœtum hinnum cum alijs nuncupat. *Ex equo & aſina* (inquit) *geniti, quamuis à patre nomen traxerint, quod hinni vocantur, matri per omnia magis ſimiles ſunt.* Differunt tum aliàs tum corporis magnitudine; F

Hinnus & mulus vt differant. *Burdo.* *Hinnulus.*

Varro: *Hinnus ex equo & aſina procreatus, minor eſt quàm mulus corpore, plerumque rubicundior, auribus vt equi, iubam & caudam ſimilem aſini habet: hos etiam vt equulos educant, & alunt.* Hunc, ſi bene memini, dixi Alberto Burdonem vocari. Ait enim: *Vt mulus ſic & Burdo ſterilis eſt.* Sed quod equo quàm aſinę ſimiliorem eſſe dicit, hoc recitatis de hinno Columellę verbis aduerſatur. Plinius hinulos vocat: *Equo & aſina* (inquit) *genitos mares hinulos antiqui vocabant: contraq́; mulos quos aſini & equæ generent:* Alicubi tamen ex equa & mulo genitum ita vocari aſſerit his verbis: *In plurimam Græcorum eſt monumentis, cum equa muli coitu natum quem vocauerint hinum* (ſic ſcribit) *id eſt paruum mulum:* Similiter Nonius: *Hinnos vel hinnas ſub quo ſenſu accipere debeamus, Varro* (inquit) *deſignat: ait enim ex equis & mulis qui naſcantur, hinos vocari.* Hos puto Martialis pomilios ſiue pumilos mulos vocat, inquiens:

Mulus pumilus.

His tibi de mulis non eſt metuenda ruina Altius in terra pœnè ſedere ſoles.

Iumar.

Teſtatur Geſnerus, ſe & quartum muli genus inueniſſe, ex aſina & tauro, idque Gratianopoli reperiri & Gallica voce iumar nominari. Quomodo autem ab hinno ginnus differat, in equo dictum eſt, vbi plura quoque de hinno. Quod modò ad mulæ mulique vocabulum attinet, video authores quoſdam mulam pro vtroque ſexu mulari & ſimiliter mulum vſurpare: Plinius in remedijs aliquoties diſtinguit, vt cùm ſcribit, *vngularum muli vel mulæ cinerem ex oleo myrtino alopecias replere.* Græci quod ex aſino & equa originem ducat ἡμίονον vocant, quaſi ſemiaſinum pro quo ἀιμίονον Aeoles dicunt, vt Etymologus annotauit. Alio nomine ἀςράβλω dicunt: quo item nomine lignum appellatur in ephippijs quod manu continent ſedentes. Cælius annotauit ex Suida & Heſychio, tametſi illorum nomina more ſuo diſſimulet, eſſe qui aſtraben non ſimpliciter mulum ſed mulum dorſuarium nominant, aut ipſum notophorum, id eſt dorſo ferens ac gerulum iumentum. Pertinet idem hoc nomen etiam ad aſinum: nam Suidas tradit Demoſtheni in oratione contra Midiam ἀςράβλω appellare aſinum aut mulum, & apud Pollucem lego: ὄνος, ἡμίονος, ἀςράβη. Apparet autem ita vocari hæc iumenta à robore corporis: ἀςράβὴς enim exponunt robuſtum, firmum, immobile. Accipitur verò etiam pro ipſis clitellis, vt conſtat ex his Suidæ verbis quæ ex innominato quodam authore recitat: Ο' δὲ τῆς ἡμιόνου ἀποσχὼν τόν τε φόρτον καὶ τlὼ ἀςράβlω διάρας ἐπὶ τῶν ὤμων, εἰς τlὼ μονlὼ τοῦ θείου Σάββα ἐρχεται. Budæus in commentarijs linguæ Græcæ aſtraben ſimiliter vertit clitellas; citatque Euſtathium, qui aſtraben σέλλαν & σαγμάριον interpretatur, hoc eſt clitellas & ſellam equeſtrem: vnde (inquit) ἀςραβηλάτης, agaſo & mulio. Alciphon in epiſt. Σὺ δὲ φιλομένη πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῆς ἀςράβης φέρου. vbi ἀςράβη ἀντὶ τοῦ νωτοφόρου ἡμιόνου dictum eſt, ſicque ſæpè accipitur. Demoſthenes quodam loco, ἐπ' ἀςράβης δὲ ὀχούμενος ἐκ τῆς Εὐβοίας; Interpres καθέδρας εἶδος eſſe dicit, παρὰ τὸ μὴ ςρέφεσθαι λεγόμενον, ὑπὸ δὲ ςρέφεσθαι. Eſt autem ſella prælta, ita vt lumbos tegat. Hæc ille. Eſt & vehiculi genus aſtrabe (quo vtebantur in certaminibus) inquit Geſnerus, ab Oxylo Aetolo inuentum, vt harma, id eſt quadriga ab Erichthonio Athenienſi, ſynoris à Caſtore, celes à Bellerophonte, vt Scholiaſtes in Pythia Pindari ſcribit, vnde colligit per aſtraben eum apenen accipere, hoc eſt, bigas mulis iunctas, quoniam Pauſanias & alij in horum certaminum enumeratione cùm cætera ijſdem nominibus appellent, pro aſtrabe tantùm apenen habet. Ab aſtrabe fit μονοςράβης, id eſt, vt Varinus exponit ὀχος (ὄχος fortè vt Heſychius habet,) ἡμίονος. Heſychij verba ſunt: Ο῎χος Ακέςαις ἐπεὶ αἱ Σικελικαὶ ἡμίονοι. Αγονομοχθος Heſychio mulus eſt vel mula, fortè à ſterilitate, cui hoc animal obnoxium eſt, cùm ſit ἄγονος non natus, ſterilis, infœcundus. A phyſicis verò etiam dicitur ἑτερόγονον ζῶον, quod ſit ex diuerſo ſemine prognatum animal, equino

Hemionos. *Aſtrabes.* *Agonomochthos.* G H

videlicet

A videlicet & asinino. Idem de Lupo ceruario dici potest, qui Græcis Θώς est. Θοιὰ Hesychio est *Thoia.*
iugum seu par mulorum ζεῦγος ἡμιόνων; θὴς verò ipse mulus, sicuti & θρῆς. Ὀλκὰς Glossogra- *Thes.*
pho est mula: ὀρεὺς Hesychio mulus mas: Suidæ mulus simpliciter, & Varino ὀρεὺς ὁ ἀείδαρος *Thres.*
(quod nomen nusquam reperitur) ἢ ὁ ὁμίονος: aitque mulum sit dici, quòd ἐν ὄρεσιν id est in mon- *Olcas.*
tibus laborare magis possit, quàm cætera iumenta. Poetæ propter carmen ypsilon adijciunt, *Oreus.*
οὐρεύς. Hesychius mulum sic dictum putat, παρὰ τὸ ὀρμᾶν, ὁρμητικόν τινα ὄντα, ἢ ἐπεὶ οὐρειον τὸ
ζῶον, οἷον ἄγονον: nam & oua vria Græci dicunt, quæ latini subuentanea: ἢ παρὰ τὸ ὑδαρῆ γονὴν
ἔχειν, id est, vel ab eo quòd genituram aqueam & seri instar dilutam habeat, vt Etymologus
ait: Oua (inquit Cælius) generationi inepta οὔρια dici legimus, quasi flatuosa: nam vron dicunt *Oua vria.*
ventum: quo argumento etiamnum ab Homero, mulos dici οὐρῆας coniectant periti, & recenset
Eustathius, διὰ τὸ ἄγονον, id est ob insitam non gignendi proprietatem, quòd eorum semen
sit ἀνεμαῖον, id est, spiritosum & proinde fœcunditatis nescium. Est & ὄτρεα Varino & Hesy- *Otrea.*
chio ἡμίονος siue mulus, nec non σίνος & σίρος: sed σίνον etiam βλάβον interpretantur, σίρον verò *Sinos.*
etiam σίδον. Σωματηγοῦντα idem Hesychius exponit ὑποζύγια, & σωματηγὰ sunt iumenta dor- *Siros.*
sualia: apud Græcos voces sunt raræ: sic autem vocantur non solum muli & asini, sed & equi
B & cameli, quòd corpore suo vehant imposita onera, non vehiculo. Apud Hebræos pro rekesch *Rekesch.*
alij equos præstantes reddunt necdum annosos, alij mulos, vt in equo monuimus. Iemin Gene- *Iemin.*
seos 36. D. Hieronymus interpretatur aquas calidas, alij onagros, plerique peradim, id est,
mulos. Pered pro mulo nomen est vsitatissimum, vnde fæmininum pirdach, aiuntque ita vo- *Pered.*
cari à separatione, quòd non pariat. Pro hac voce Hebraica Psal. 32. Chaldæus habet cudana, *Cudana.*
Arabs beal: at Geneseos 36. pro iemim (qua voce mulos quoque significari diximus,) Arabs le- *Beal.*
git Kegal, Septuaginta hemionos. Achastranim Esther 8. quidam interpretantur mulos, quidam *Kegal.*
camelos, D. Hieronymus veredarios, Septuaginta omittunt. In lexico trilingui pro mula scribi- *Achastra-*
tur pirdach & perutyah. Cæterùm diuersa apud Hebræos muli nomina esse minus mirum, in- *nin.*
quit Gesnerus, cùm præter commune genus muli aliud quoddam peculiare in Syria habeatur, vt
suo loco patebit. Muli nomine vtitur tota Europa, Illyrijs exceptis qui Mezeck dicunt.

GENVS. DIFFERENTIÆ.

C

Forma. Descriptio.

BINA Aristoteli, alijsque quibusdam antiquis mulorum genera fuere nota, vnum sterile
quod ex equa & asino procreatur, de quo hîc agimus, alterum fœcundum, de quo sic Ari-
stoteles: *Sunt in Syria quos mulos appellant, genus diuersum ab eo, quod coitu equæ & asini* *Muli genus*
procreatur, sed simile facie: quomodo asini syluestres similitudine quadam nomen vrbanorum acceperunt. *fœcundum.*
Et quidem vt asini ipsi feri, sic muli præstant celeritate. Procreant eiusmodi mulæ suo in genere; cuius rei
argumento illæ sunt, quæ tempore Pharnacæ patris Pharnabazis in terram Phrygiam venerunt, quæ ad-
huc extant. tres tamen ex nouem quot numero olim fuisse aiunt, seruantur hoc tempore. Hæc ille, & ali-
cubi rursus: *In terra Syria supra Phœnicem mulæ & coëunt & pariunt omnes: sed id genus diuersum est,*
quanquam simile. Nec aliud quoq; mulorum genus intelligere potest Plinius, etsi Theophrastum,
non Aristotelem citet. *Theophrastus* (inquit) *vulgò parere in Cappedocia tradit* (quod in Aristotelis
mirabilibus quoq; legitur,) *sed esse id animal ibi sui generis.* Noster modò mulus vrbanus, cũ equam
habeat matrem, asinum patrem, partim etiam matri partim patri similis est, magis tamen patri,
D quàm matri, cuius item vocem refert. In hinno omnia contrà se habent. Rectè itaq; biformem
mulum Codrus vocauit, & elegans etiam extat de mulo ænigma Camerarij:

Dissimilis patri, matri diuersa figura,
Confusi generis, generi non apta propago
Ex alijs nascor, nec quisquam nascitur ex me.

Auriculas asini instar habet longas, crucem in humeris, pedes exiguos, & corpus macilentum: re- *Aures.*
liqua sunt equi. Habet & hoc cũ asino in cõmune, quod procomij loco, vt ait Xenophon ad oculos *Pedes.*
defendendos aures acceperit, quàm equus prominentiores: item hoc quod etsi ceruix vtrique sit *Procomiũ.*
longa, non est tamen vt in equis erecta. Conuenit deniq; dentium numerus. Habet enim vterq; *Dentes.*
teste Absyrto triginta sex, καὶ τοὺς προσφυεῖς, id est, itemq; agnatos, vel annexos, vt Ruellius ver-
tit. Mutari autem eos notum est ex Aristotele. In quorundam corde os inuentum esse tradidit
Hierocles. Felle caret, vt solipeda omnia. De vulua mularum dicam inter causas sterilitatis. Apud *Os cordis.*
Indos Psyllos (nam sunt etiam alteri Africi) equi sunt teste Aeliano, arietibus non minores, item
asini & muli.

ELE-

E

ELECTIO.

IN grege mulorum parando (inquit M. Varro) ſpectanda ætas & forma. Alterum vt vecturis ſufferre labores poſſint, alterum vt oculos aſpectu delectare queant. Hiſce enim binis coniunctis omnia vehicula in ijs dicuntur. Quanti autem vngularum in equo examen fiat, quia niſi ſolidæ ſint ac duræ, plerumque & ex facili negocio claudicare ſolent, in equo fuſiùs oſtendimus, idem omnino in mulis fieri debet, atque ideo ſcire conuenit, quo loco nati ſint; paluſtri ne, & vliginoſo, an montano: nam qui in paluſtribus locis atque vliginoſis naſcuntur, vngulas teſte eodem Varrone molles hadent. Quibus duræ & validæ ſunt, eos Homerus κραταίποδας nuncupat, & aliquoties celebrat. Non parum quoque refert ad bonitatem ſcire, qua patria, quibuſue ſit ortus parentibus. *Et enim aſinum minorem ſi admiſeris*, (inquit Varro) *& ipſe citiùs ſe neſcit, & quæ ex eo concipiuntur, fiunt deteriora. Qui non habent eum aſinum quem ſuppoſuerunt equæ, & aſinum admiſſarium habere volunt, de aſinis quemque ampliſſimum & formoſiſſimum quem* F *habere poſſunt, eligunt, quique ſeminio natus ſit bono Arcadico, vt antiqui dicebant: vt nos experti ſumus, Reatino, vbi tricenis ac quadragenis millibus H-S. admiſſarij aliquot venierunt.* Abſyrtus verò aſinos admiſſarios eos eligi iubet, qui cum equis educati ſunt. Nonnullos verò pulchrè facientes ait agreſtes aſinos manſuefacere: quoniam ex his mulorum prognatio ſit optima, quòd liberè paſti illi & non incluſi fuerint. Procreari autem optimos & generoſos mulos ex equa & onagro ſiue aſino ſylueſtri, alij etiam teſtantur; Plinius: *Onagro & aſina genitus mulus omnes antecellit*: Et alibi: *Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ veloces in curſu, duritia eximia pedum: verum ſtrigoſo corpore, indomito animo, ſed generoſo.* Palladius: *Creantur ex aqua & aſino, vel onagro & equa. Sed generoſius nullum eſt huiuſmodi animal, quàm quòd aſino creante naſcetur. Vtiles tamen admiſſarij naſcentur ex onagro & aſino: qui poſt in ſobole ſecutura agilitatem, fortitudinemque reſtituant.* Hæc ille, ex Columella videlicet, qui ſimiliter ſcribit: *Mula non ſolum ex equa & aſino, ſed ex aſina & equo* (hinnum iſtiuſmodi partum alij, vt diximus, vocant,) *itemq; onagro & equa generatur. Neq; tamen vllum eſt in hoc pecore, aut animo aut forma præſtantius, quàm quod ſeminabit aſinus: quanquam poſsit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager, niſi & indomitum & ſeruitio contumax ſylueſtri more, ſtrigoſum, patris præferat habitum. Itaq; huiuſmodi admiſſarius* G *nepotibus magis quàm filijs vtilior eſt: nam vbi aſina & onagro natus admittitur equæ, per gradus infracta feritate quicquid ex eo prouenit, paternam formam & modeſtiam fortitudinem, celeritatemque auitam refert. Qui ex equo & aſina concepti generantur, quamuis a patre nomen traxerint, quod hinni vocantur, matre per omnia magis ſimiles ſunt. Itaq; commodiſsimum eſt aſinum deſtinare mularum generi ſeminandi, cuius (vt dixi) ſpecies experimento eſt ſpecioſior. Veruntamen ab aſpectu non aliter probari debet, quàm vt ſit ampliſsimi corporis, ceruice valida, robuſtis ac latis coſtis, pectore muſculoſo & vaſto, feminibus lacertoſis, cruribus compactis, coloris nigri vel muſculoſi: nam murinus cum ſit in aſino vulgaris, tum etiam non optimè reſpondet in mula: neque nos vniuerſa quadrupedis ſpecies decipiat, ſi qualem probamus, conſpicimus. Nam quemadmodum arietum quæ ſunt in linguis & palatis maculæ, plerumq; in velleribus agnorum deprehenduntur; ita ſi diſcolores pilos aſinus in palpebris aut auribus gerit, ſobolem quoque frequenter facit diuerſi coloris: qui & ipſe etiam ſi diligentiſsimè in admiſſario exploratus eſt, ſæpè tamen dominum decepit: nam interdum etiam citra prædicta ſigna diſsimiles ſui malas fingit: quod accidere non aliter reor, quàm vt auitus color primordij ſeminis miſtu redaatur nepotibus.* Hucuſque ille. Qualis autem aſinus eſſe debeat, qui mulos ſeminaturus ſit, docet etiam Abſyrtus his verbis: *Qui mularum generi ſeminando deſtinabitur aſinus, hac cor-* H *poris forma ſit, oportet: habitu magno, quadratis membris, vaſto capite, non equino: auribus non paruis, nec flaccidis, nec arrectis, ceruice lata, nec breui: lato & muſculorum toris denſo pectore, & ad ſuſtinendos equarum infeſtarum calcitratus robuſto; grandibus ſcapulis, ac partibus, quæ humeris ſubiacent, aut ſupra genua ſitæ ſunt, craſsis, valentibus, corpulentis & quam maximè diſtantibus: ſiquidem opus eſt, cum ſuperuenit, vt fœminam facilè complecti poſsit: grandi dorſo, ſpina lata, neq; gibberi neque caua, anguſtam lineam in rectum ferente; humeris non ſubſidentibus ſed eminulis: excelſa armorum compagine & æquabili, ita vt prominentiam litura diſtinctam habeat, eandemque latam, plenam, oblongam, nec in arctum ſtrangulatam. Sit etiam pectore latè coſtato, coxendicibus magnis & æqualibus, non ſubſtrictis clunibus, nec in acutum porrectis. Magis placent qui cauda ſunt breuiore. Feminibus inſuper eſto compactis, breuibus, lacertoſis, neque extrorſus auerſis, cæterum diuaricatis: ſic enim firmior erit: tales etiam robuſtiores ſunt, quàm ὁϋμμηροι, hoc eſt, illi quibus femora penè committuntur. Eſto præterea teſtibus magnis, paribus: genibus magnis & rotundis; tibijs &*

cruribus

Vngulæ quales eſſe debeant.

Ortus.

Aſini admiſſarij optimi.

A *cruribus vescis*(id est, non magnis) *osseis ferè & excarnibus, magisque neruosis minimè varis, neque disco-
lore tæniarum cinctu verticillatis, calcibus* (mesocynijs de quibus in equo dixi) *neq; præter modum altis,
neque nimium depressis, sed vt nixus talis ingrediatur, pedibus varijs, non introrsum contortis, nec humilibus,
vngula crassa, subter concaua, interiore sinu paruo, quem chelidona vocant. Porro voce non retusa, sed clarè
rudat: hoc enim quoque confert, vt sic deterreatur equa, & faciliùs morigeram admissario se præbeat. Specio-
siores sunt asini, quorum color splendidus est, & in purpuram spectans: item qui in facie albi, non fusci sunt.* *Asini pul-*
Longè omnium pulcherrimi nigri habentur, qui non incanum ventrem, sed concolorem habent. Cui pulla in ore *cherrimi.*
macula subest, & lingua nigricans, is consimilis (nigri) *coloris sobolem haud dubiè generabit. Qui ex candi-
do colore in cinereum canescunt, quos vocant morones* (μα' ρονας) *ij ad admissuram non accersentur. Siquidem
colores nullo in pretio habiti magna ex parte reddentur soboli.* Hæc itaque omnia Absyrtus: cui consentit *Asini qui*
Palladius, sed breuiter qualis requiratur admissarius, indicauit: *Admissarius asinus* (inquit) *sit* *improben-*
huiusmodi, corpore amplo, solido, musculoso, strictis & fortibus membris, nigri vel murini maximè colo- *tur.*
ris, aut rubei: qui tamen si discolores pilos in palpebris aut auribus gerit, colorem sobolis plerumque variabit.
Qualis modò debeat esse equa admissarium admissura, vt tam electus procreetur mulus, non ob-
scurè docet Columella, trifariam equarum genera diuidens: *Est* (inquit) *generosa materies quæ Cir-* *Equæ ele-*
B *co sacrisque certaminibus equos præbet: est mularis quæ pretio fœtus sui comparatur generoso: est & vulgaris,* *ctio.*
quæ mediocres fœminas maresque progenerat. Materiem mularum vocat, ipsam equam matrem siue
matricem, ex qua muli generantur, cui alterum dignitatis locum tribuit. *Si quem mulorum genus* *Mularis*
creare delectat, equam magni corporis (inquit Palladius) *solidis ossibus & forma egregia debet eligere: in qua* *materies.*
non velocitatem sed robur exquirat. Aetas à quadrima vsque ad decennem huic admissuræ iusta conueniet.
Sed & idem Columella in educando genere mularũ antiquissimum esse tradit, diligenter exqui-
rere atque explorare parentem futuræ prolis fœminam & marem: quorum si alter non est ido-
neus, labare etiam quod ex duobus fingitur. Equam conuenire in annos decem, quousque am-
plissimæ atq; pulcherrimæ formæ sit, membris fortibus, patientissimam laboris eligere, vt discor-
dantem vtero suo generis alieni stirpem insitam facilè recipiat ac perferat, & ad fœtum non so-
lùm corporis bona, sed & ingenij conferat: nã cùm difficulter iniecta genitalibus locis animentur
semina, tum etiam concepta diutius in partum adolescunt, vt quæ peracto anno mense tertio-
decimo vix (inquit) eduntur, natisque inhæret plus socordiæ paternæ, quàm vigoris materni. Ve-
runtamen vt equæ dictos in vsus minore cura reperiuntur, ita maiorem esse laborem eligendi ma-
ris, quoniam sæpe iudicium probantis frustretur experimentum. Multi admissarij (inquit idem
C Columella) specie tenus mirabilissimam sobolem forma vel sexu progenerant. Nam siue parui
corporis fœminas fingant, siue etiam speciosi plures mares quàm fœminas, reditum patris familiæ
minuunt. At quidam contempti ab aspectu pretiosissimorum seminum feraces sunt: nonnunquam
aliqui generositatem suã natis exhibent sed hebetes voluptate, rarissimè solicitãtur ad Venerem:
huiusmodi mari sensim magistri subadmouere debent generis eiusdem fœminam, quoniam simi-
lia similibus familiariora fecit natura. Ita enim efficitur, vt eius obiectu, cũ mas etiam superiectu *Asinus e-*
eblanditus est, velut incensus & obcæcatus cupidine, subtracta quã petierat, fastiditæ imponatur *quã intu-*
equæ. Est & alterum genus admissarij furentis in libidinem, quod nisi astu inhibeatur, adfert *rus vt fal-*
gregi perniciem. Nam & sæpè vinculis abruptis grauidas inquietat, & cùm admittitur ceruí- *latur.*
cibus dorsisque fœminarum imprimit morsus, quod ne faciat, paulisper ad molam vinctus amoris *Asinus fu-*
sæuitiam labore temperat, & sic veneri modestior admittitur. Nec tamen aliter admittendus est *rens vt ca-*
etiam clementioris libidinis, quoniam multum refert naturaliter sopitum pecudis ingenium mo- *stigetur.*
dica exercitatione concuti, atque excitari, vegetioremque factum marem fœminæ iniungi, vt
tacita quadam vi semina ipsa principijs agilioribus figurentur. Scribit item asinum non opor- *Asini coi-*
tere minorem quàm trimum admitti: Atque ipsum si concedatur, vere fieri conuenire, cùm & de- *tui apti æ-*
D fecto viridi pabulo & largo hordeo firmandus, nonnunquam etiam saliuandus erit: Nec tamen *tas.*
teneræ (temere, fortassis) fœminæ committendum; nam nisi priùs ea, inquit, marem cognouit, ad-
silientem admissarium calcibus proturbat, & iniuria depulsum etiam cæteris equis reddit inimi- *Equa ne a-*
cum. Id ne fiat, degener & vulgaris asellus admouetur, qui solicitet obsequia fœminæ: neque is *sinum re-*
tamen inire sinitur: sed si iam est equa veneris patiens, confestim abacto viliore, pretioso mari *pellat.*
iungitur. Locus est ad hos vsus extructus (machinam vocãt rustici,) qui duos parietes aduerso cli- *Machina*
uulo inædificatos habet, & angusto interuallo sic inter se distantes, ne fœmina colluctari, aut ad- *quid.*
missario ascendenti auertere se possit. Aditus est ex vtraque parte, sed ab inferiore clatris muni-
tus, ad quæ capistrata imo cliuo constituitur equa, vt & prona melius ineuntis semina recipiat,
& facilem sui tergoris ascensum ab editiori parte quadrupedi præbeat. Hactenus ille. Debere *Tempus*
autem admissionem fieri paucis diebus ante solstitium, omnes præcipiunt. Absyrtus præstare *coitus.*
ait equam ab asino conscendi, quàm asinam ab equo. Aiunt verò referente Plinio asinum ab

equa,& equum ab asina arceri, nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto, ideoq; subreptos pullos in tenebris equarum vberi, asinarumque equuleos admouere. Idem ferè legimus apud Columellam. Igitur qualem (inquit) descripsi asellum, cum est à partu statim genitus, oportet mari statim subtrahi & ignoranti equæ subijci: ea optimè tenebris fallitur. Nam obscuro loco partu eius amoto, prædictus quasi ex ea natus alitur. Cui deinde cùm decem diebus insueuit equa, semper postea destinanti præbet vbera. Sic nutritus admissarius equas diligere cõdiscit. Interdum etiam, quamuis materno lacte sit educatus, potest à tenero conuersatus equis familiariter earũ consuetudinem appetere. Equas autem asinorum coitum aspernari, ni detonsa sit earum coma, in equi historia dictum est. Ferunt tamen Medum asinum cùm equæ vim intulisset, eaque inde grauida facta esset, mortales id seminij parare docuisse. Scholia verò in Iliadis secũdum apud Venetos Paphlagoniæ vrbem mulorum genus primum excogitatum & inuentum esse aiunt. Alij verò Anæ id tribuunt socero Esau, quem legimus in Genesi, dum pasceret asinos patris sui in deserto inuenisse iemim id est mulos, vt pleriq; interpretantur.

Asinus vt equas diligere condiscat.

Lib. 5.

Muli vbi primo excogitati.

AN OMNINO
Sterilis.

MVLAM omnino sterilem esse, vulgatissimum in primis prouerbium indicat, *cum mula peperit*. Indicat & Aegyptiorum hieroglyphicum; mulierem enim sterilem vt significarent, mulam teste Oro pingebant. Peperisse tamen certum est, sed partus ostenti loco habitus. *Est in annalibus nostris* (inquit Plinius) *peperisse sæpe, verum prodigij loco habitum*. Iuuenalis prodigiosum esse ostensurus, si vir probus inueniretur, canit:

Egregium sanctumq; virum si cerno, bimembri
Hoc monstrum puero & miranti iam sub aratro
Piscibus & inuentis fœtæ comparo mulæ.

Mulam peperisse.

Satyr. 13.

E contrario mulus teste Aristotele infœcundus non est. *Mulus mas* (inquit) *septennis duntaxat generat, vt aiunt: fœmina improlis omnino est, quia perducere ad finem, quod conceperit, nequeat: sed mas generare interdum potest, quoniam & calidioris naturæ quàm fœmina, mas est, & nihil corporis per coitum confert ad generationem, quod autem facit, ginnus est, quod mulus oblæsus & pumilus est, vt in porcis metachœrum*. Et alibi: *Mulus superuenire coireque incipit missis dentibus primis: sed septennis implere potest, etiam cum equa coniunctus innum* (γίννον) *procreauit: post deinde superuenire non solet*. Quæ modò causa sit sterilitatis mularum, haud satis æquè conuenit inter veteres. Sunt qui id seminum diuersitati attribuant, vt author de natura rerum, frigidum enim esse asini semen, equi calidum. Quam seminis frigiditatem Alcmæon apud Plutarchum sterilitatis causam esse scribit ipsius muli, mulas verò steriles esse ait propter malam vteri constitutionem. Sed Plutarchi verba adscribam ex libro de placitis philosophorum. *Alcmæon* (inquit) *mulos mares steriles esse scribit, propter tenuitatem, hoc est, seminis frigiditatem: fœminas verò quòd vteri earum occlusi sint, neque dehiscant* (acetabulis scilicet vnde sanguis menstruus funditur in alijs animalibus non apertis.) Empedocles verò vt ibidem refert Plutarchus, in vterum quidem causam quoque reijcit, sed vterum nimis exiguum esse ait, eundemque humilem & angustum, & obliquo situ ventri adnatum, ita vt semen non rectà inijci possit, & si posset non tamen contineatur. Huic eodem teste assentitur Diocles, sæpe in dissectionibus talem sibi visum scribens mulorum vterum, ac verisimile esse, eandem sterilitatis causam in mulieres quoque cadere. Non dissentit Orus, qui Aegyptios, vt mulierem sterilem significent, mulam pingere ait: hanc enim esse sterilem quia matricem habet obliquam. Eademque ferè causa visa est Democrito, qui vt Aelianus tradit, interprete Gyllio, mulas parere negabat, quoniam similes alijs animalibus vuluas non habeant, nisi dicamus hoc non rectè ex Aristotele ab Aeliano translatum, qui cùm mulos tantùm inter ea quæ ex diuersæ speciei parentibus gignuntur animalia, (vt sunt lupi, vulpes, canes: perdices & gallinæ &c. de quibus proximè præcedenti capite dixerat: *coeunt animalia etiam quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat, si modò par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis*, &c.) steriles omnino esse dixisset; eius rei causam non bene ab Empedocle (recenset autem aliam ab ea quam ex Plutarcho recitauimus) & Democrito redditam ait, obscureque ab Empedocle, planius à Democrito, sed à neutro bene.

Mulum fecundũ esse.

Li. 2. de gener. ca. vlt.

Ginnus quid.

Li. 6. Hist. 24.

Sterilitatis causa.

Alcmæonis opinio.

Empedoclis.

Vterus causa sterilitatis.

Ori.

Democriti.

Lib. 2. de gen. ca. vlt.

Affe-

A Afferunt enim (inquit) demonſtrationem æquè de omnibus, quæ præter ſuam cognationem coeant. Democritus meatus mulorum corruptos in vteris dicit, quoniam non ex cognatis principium eorum conſiſtit. Sed id cum alijs etiam animalibus accidat, tamen nihilominus poſſunt generare. Atqui ſi id cauſa eſſet ſterilitatis, cætera quoque ſterilia eſſe deberent, quæ ita coeunt. Empedocles miſturam ſeminum cauſatur, quæ denſa ex molli vtraque genitura conſiſtat: caua enim & denſa coaptari viciſſim, fierique ex ijs durum ex mollibus, vt ſi æs ſtanno miſceatur. Sed hæc & inepta & ſupra hominis captum. Nam quemadmodum caui vini & aquæ debeant accipi, præter ſenſum omnino eſt. Item cum ita ſit, vt equi ex equis gignantur aſini ex aſinis & mulus ex equo & aſino, alterutro mare aut fæmina, cur ex his tam denſum conſiſtat, vt ſterile ſit, quod prodierit? Ex equo autem fæmina & mare, aut aſino fæmina & mare ſterile non proueniat? Atqui molle & maris & fæminæ equi ſemen eſt. Coit autem equus cum aſino tum mare tum fæmina pro differentia ſui ſexus: ideoque gingni ex ijs ſterile ait, quia vnum ex ambobus ſeminibus mollibus cōficiatur. Ergò & quod ex equo mare & fæmina gignitur, ſterile eſſe debebit. Nam ſi alterum miſceretur ſolum, liceret dicere alterum cauſam eſſe ſterilitatis, vt diſſimile genituræ aſini. Adhæc demonſtratio æquè de ambobus, tam mare quàm fæmina rectè adfertur. Sed intereſt quòd mas ſeptennis duntaxat generat, vt aiunt, fæmina improlis

B omnino eſt: idque propterea quia perducere ad finem, quod conceperit, nequeat. Nam concepiſſe quidem iam mulam conſtat. Sed fortaſſe veriſimilior ijs demonſtratio logica illa videbitur. Logicā appello, quia quo vniuerſalior, eo remotior à proprijs principijs eſt. Si ex mare, ac fæmina ſpeciei eiuſdem gigni ſolet, aut mas aut fæmina, vt ex cane mare & fæmina canis aut mas, aut fæmina, ex diuerſis etiam ſpeciebus, diuerſum ſpecie proueniat neceſſe eſt. Verbi gratia, ſi canis diuerſum eſt à leone, ex cane mare & leone fæmina diuerſum proueniet, ex leone mare & cane fæmina diuerſum. Cùm itaque mulus mas & fæmina ſine ſpeciei differentia gignantur, ex equo & aſino, quæ diuerſa ſpecie ſunt, impoſſibile eſt, vt aliquid ex mulis gignatur. Nec enim diuerſum ſpecie prouenire poteſt, quando ex mare & fæmina ſpecies eiuſdem, idem ſpecie gignatur, neq; idem hoc eſt mulus. Gignitur enim mulus ex equa & aſino quæ diuerſa ſpecie ſunt. Ex diuerſis autem ſpecie diuerſum animal gigni poſitum eſt. Rationes enim quæ non ex proprijs ducuntur principijs, inanes ſunt, & rerum eſſe videntur, cùm longè aberrent. Sunt profectò geometricæ rationes, quæ ex principijs geometricis afferuntur. Idemque in cæteris eſt intelligendum. Videntur tamen eiuſmodi rationes quamuis inanes, aliquid eſſe. Nam & inane ſiue vacuum illud aliquid eſſe videtur, cùm tamen nihil omnino ſit. Nec verum eſt quod concluditur. Multa enim *Rationes inanes quæ*

C ex ijs quæ non eadem ſpecie progenerantur, fœtifera prodeunt, vt antè expoſui. Hoc igitur modo nec de cæteris rebus, neque de naturalibus indagandum eſt. Sed ex ijs quæ in genere tum equorum tum aſinorum inſunt, conſiderando potius acceperis cauſam. Primum enim vtrumque eorum ſingularem parit inter cognata animalia plura numero, tum fæminæ non ſemper concipere poſſunt. Equidem equi interpoſito tempore admittuntur, quoniam ferre continuo nequeant. Sed equa menſtruoſa non eſt: imo minimum emittere inter quadrupes ſolet. Aſinæ conceptus incontinens eſt: genituram vtique iniectam emingit. Quamobrem verberibus eam ſectantes cogunt, ne id faciat. Ad hæc frigidum animal aſinus eſt: quamobrem locis frigidis gigni non poteſt, vtpote ſua natura impatiens frigoris, velut apud Schythas & eorum finitimos. Nec verò apud Gallos qui ſupra Hiſpaniam colunt, genus id animalis eſt: nam ea quoque prouincia frigida eſt. Hinc admiſſarios etiam non vt equæ ſic aſinæ, æquinoctio admouent: ſed æſtiuo ſolſtitio, vt tempore calido pulli naſcantur; eodem enim tempore parit, quo coierit. Annum vterum fert & aſina & equa. Cùm igitur natura ſit frigidum animal, vt dictum eſt, ſemen quoque genitale eius frigidum eſſe, neceſſe eſt. Cuius rei indicium, quòd ſi equus ſuperuenit aſinam, quem inierit aſinus, non peruertet aſini initium: ſed ſi aſinus ſuperuenit equam, quam equus inierit, peruer- *Aſini ſemē frigidum eſſe.*

D tet, propter ſeminis ſui frigiditatem. Cùm igitur inter ſe ipſa iunguntur, ſeruatur ſemen propter alterius calorem: calidius eſt enim quod ab equo ſecernitur. Nam aſini & materia & genitura frigida eſt, equi calidior eſt. Cùm autem miſtum vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido eſt, euenit vt conceptus ex ijs ſeruetur, eaque viciſſim ex ſeipſa fœcunda ſint. At verò quod ex ijs prodijt, non inſuper, fœcundum, ſed infœcundum ad perfectam fœtificationem eſt. Omnino cùm vtrumque aptum propenſumque ſit ad ſterilitatem, (ſunt enim in aſino tum ea quæ diximus, tum etiam, vt niſi à prima dentium mutatione generare incipiat, nuſquam pòſt generet, ſed ſterilis omnino perduret,) ita in exiguo continetur generandi vis corporis aſinini, facillimeque labitur ad ſterilitatem. Equus etiam ſimili modo idoneus eſt ad ſterilitatem, tantoque deeſt, vt ſterilis ſit, quanto, vt quod ex ipſis prodierit ſemen frigidus reddatur. Quod tunc efficitur, cùm aſini excremento miſcetur. Aſinus quoque parum deeſt, quin ſui generis initu ſterile generet. Itaque cùm acceſſerit, quod præter naturam eſt, ſi *Aſinus propenſus ad ſterilitatē equus.*

ſi antè vix vnum partu naturæ legitimum poterat generare, iam quod peregrinum ex ijs prodijt ſterilius, nihil deerit, vt ſterile ſit, ſed neceſſario ſterile erit. Euenit etiam vt corpora mulorum magna efficiantur, quoniam menſtruorum deceſſus ad corporis incrementum vertatur. Cumque partus eorum annuus ſit, non modò concipiat, ſed etiam enutriat mula opus eſt, quod fieri non poteſt ſine menſtruis. Mulis autem menſtrua deſunt: ſed quantum inutile eſt, cum excremento veſicæ abigitur. Vnde fit, ne muli genitale fæminarum, ſed ipſum excrementum olfaciant. Reliquum in corporis incrementum & magnitudinem vertitur. Itaque concipere quidem aliquando mula poteſt, (quod iam dictum eſt) ſed enutrire, atque in finem perducere non poteſt. Mas generare interdum poteſt, quoniam & calidioris naturæ quàm fœmina mas eſt, & nihil corporis per coitum confert ad generationem vt ſuprà dictum eſt ex eodem Ariſtotele. Hæc itaque omnia de cauſa ſterilitatis mulorum ille: cuius ſententiam Alexander Aphrodiſienſis vel non animaduertit, vel tacitè exploſit. Hic enim eandem, quam Ariſtoteles refellit, opinionem adducit, problematum ſuorum libro primo, his ferè verbis: *Mulæ ſteriles videntur, quoniam ex animalibus conſtant ſpecie diuerſis: mistio enim ſeminum, quæ tam habitu, quàm natura inter ſe diſcrepant, aliud quippiam præter vires ſuorum ſimplicium conficit, & naturam eorum penitus abolet: quemadmodum albi & nigri mistio, abolitis extremis coloribus alium parit colorem fuſcum nominatum, qui neuter extremorum eſt: igitur habitus genitalis aboletur, & ſpecierum habilitas omnis deſtruitur, quæ creatrix certi indiuidui eſt.* Sic Alexander, cuius ſententia contra Ariſtotelem defendi poſſe viris doctis videtur: nam cætera animalia quæ ex diuerſis ſpecie parentibus naſcuntur, vt canes è cane & lupo aut vulpe: & accipitres ex accipitribus ſpecie diuerſis, & gallinæ & perdices, ideo non ſterilia fortè fuerint, quòd parentes eorum quamuis ſpecie diuerſi, natura tamen non admodum differant, quantum equus & aſinus, eorumque fœmina, de quibus etiam Ariſtoteles ipſe teſtatur, hoc frigidum, illud calidum eſſe: Adde quod ipſe etiam Ariſtoteles mulum generare poſſe ait, mulam contrà omnino ſterilem, quoniam calidioris ille, frigidioris illa naturæ eſt. Quæ quoque ratio Albertum induxit, vt ſcriberet, parere aliquando mulas in terris valdè calidis, in quibus exterior (inquit) calor frigiditatem aſini temperat interiorem. Parere autem quibuſdam in locis teſtatur Columellæ fide digniſſimorum authorum teſtimonio. *Quidam non diſsimulandi authores* (inquit) *vt M. Varro, & ante eum Dionyſius & Mago prodiderunt, mularum fœtus regionibus Africæ adeò non prodigioſos haberi, vt tam familiares ſint incolis partus earum, quàm ſint nobis equarum.* Varronis verba ſunt hæc. *Romæ aliquoties dicitur peperiſſe mulam. Mago ſanè & Dionyſius ſcribunt, mulam & equam cum conceperint, duodecimo menſe parere. Quare non ſi hic in Italia cum peperit mula, ſit portentum, adſentiri omnes terras. Neq; enim hirundines & ciconiæ quæ in Italia pariunt, in omnibus terris pariunt. Non ſcitis palmas, cariotas in Syria parere, inuectos in Italiam non poſſe?* Sic Varro. Cæterùm iſtiuſmodi Africanæ mulæ fortaſſis fuerint ſui generis, quales & in Syria etiam parere dixi ex Ariſtotele. Quamobrem mihi neutræ rationes placent, tum quæ à ſeminum diuerſitate; tum quæ à praua vteri conſtitutione deſumuntur: nam licet non inficier frigidius aſini ſemen eſſe ſemine equæ, anne propterea quod ex hac ſeminum contrarietate gignitur, erit ſterile? Accipitres, aquilæque ex ſpurio coitu, non propterea ſeminis eorum temperamentũ tantum qualitate differre putem, vt ſterilitatis cauſam eſſe exiſtimem: quin omnino mihi perſuadeo mulã ex contrarijs temperamẽto ſeminibus enatam, nec frigidam nec calidam, ſed temperatã debere eſſe, ideoque vel equi vel aſini ſemen faciliùs edomare poſſe, multoq; faciliùs muli vtpotè ex eiſdem ſeminibus procreati, quem non infœcundum eſſe dictum eſt. Neque etiam mala vteri conſtitutio ſterilitatis cauſa erit: nam ſic nulla mula conciperet: mulam tamen grauidam factam eſſe teſtatur ipſe Ariſtoteles, ſed non quoad perficeret, atque ederet prolem: cuius rei fortè ratio fuerit, quia mulæ eodem teſte carent menſtruis, ſed earum vrina craſſior eſt quàm marium. Secretum itaq; naturæ eſſe putem, cur non pariat mula, quod & Plinium ſenſiſſe apparet; Inquit enim: *Obſeruatum è duobus diuerſis generibus, tertij generis fieri, & neutri parentum eſſe ſimilia: eaque ipſa quæ ita nata ſunt, in omni animalium genere non gignere, idcirco mulas non parere.* Non videtur tamen contemnenda opinio Cardani in decimo ſe ſubtilitate rerum, quod ideo videlicet ſteriles ſint mulæ, quia ſemen aſini & muli multum diſſideant, adeo vt ſint in terminis extremis (inquit) eorum quæ ſimul ad generandum conuenire poſſunt.

Mulus cur non olfacit genitale.

Opinio Alexandri.

Mulæ aliquãdo vbi pariant.

LO-

A

LOCVS.

MVLOS aiunt locis lædi calidis & obscuris & quodammodo amentes fieri: gaudere verò stabulari sub dio, tectique vel tantillum eis sufficere, si caput solummodo operiatur: cætera ab aëre non offendi. *Quæ loca amant.* Quibusdam regionibus numerosi sunt, quibusdam pauci, quibusdam nulli. Abundat eis Themisira teste Strabone: qui etiam Cappadoces tradit duo millia mulorum Persis quotannis soluisse, *Lib.12.* sed & Persiam ipsam, necnon Mesopotamiam & Babylonem *Lib.11.* mulis abundasse inde licet colligere, quia Alexander Magnus captis Susis mulos & camelos ad tria millia abduci curauit, qui & dossuales & iugales essent: quorum opera pecuniam quam deuicto Dario ceperat, quo vellet, deportaret. Ioannes Goropius vt Henetos siue Venetos equorum studiosos fuisse ostendat, optimosq; habuisse, *Lib.9.Orig. Antuerp.* inter alia Homeri vtitur testimonio, qui de his loquens populis, quamuis equarum apertè non meminerit, doctissimè tamen eas (inquit) indi-
B cauit, dum Henetas mulas celebrauit: Quis est enim qui nesciat, generosissimum mularum genus ex equabus generosissimis procreari? *Mulæ Henetæ.* His locis cùm Paphlagonia vicina sit, Venetique in Cappadociæ quoque parte habitarint, non mirum est, præcipuam ibi mularum laudem fuisse, cùm & equas excellentissimas & non solùm permagnos asinos, sed eximios etiam onagros admissarios haberent. Quamobrem si Homerus ex Henetia Leucosyriæ & Paphlagoniæ optimas mulas proficisci dixerit, necessario consequitur optimas etiam equas ibidem procreari solere. Cum autem ἀγροτεράων dixit, haud dubiè ad onagros Leucosyriæ respexit, è quibus quæ mulæ generantur, non tantum velociores sunt, sed agrestiores etiam & magis indomitæ, multoque cæteris generosiores, propterea quod soboles necessario parentum naturam sequatur, quò fit vt sint quoq; strigosiores. Videmus itaque poetam duo simul fecisse, & equarum antiquum apud Henetos decus ex illatione occulta demonstrasse, & vna addidisse, non illam tantùm earum vtilitatem esse, quæ ex velocitate comparatur, sed alteram etiam multò maiorem, quòd ex ijs præstantissimæ mulæ generentur. Iam verò Arabia felix omnis aliàs generis pecoris abundans equis, mulis & porcis caret, vt legimus apud Strabonem. *Mulis quæ regiones carent.* In Scythia (vt inquit Herodotus,) ingentem & diuturnam vim hyemis equi perferunt, muli asinique neque incipientem quidem ferunt: cùm tamen alibi
C stantes in gelido equi labefiant, asini verò ac muli durent. *Lib.16.* Aliàs verò neque asinum neque mulum in ea terra gigni ait, & ne vllum quidē videri propter frigora. *Lib.4.* De illatis itaque intelligit Dionysius Afer, dum ait, equos, mulos & oues in Scythia sæpe per summum frigus mori. Eadem ratione mulis asinisque caret Polonia, finitimæque regiones septentrionales omnes, Anglia item, Scothia, Hollandia, Zelandia & Frisia. Miratur itaque idem Herodotus, cur in Eleo agro muli nequeant gigni, cùm neque locus sit frigidus, neque vlla alia causa appareat. *Lib.4.* Aiunt (inquit) *Eleenses ipsi ex imprecatione quadam id sibi contigisse, cumque tempus aduentat conceptus equarum, se in loca finitima illas educere: ibi postquam admiserint asinos, dumque conceperint, tunc rursus eas reducere.* *Cur Elei mulis careant.* Carebant & Orientales Indi mulis, vt refert Franciscus Lopez. Insula verò Balearidum teste Diodoro Siculo, mulos quidem nutrit, sed qui magna sunt & sonora voce. *Lib.6.*

MORES. NATVRA.

Ingenium.

D

MVLVS (inquit Aristoteles) semper cicur est. Fœminæ in hoc genere maiores, & viuaciores sunt, quàm mares, vt idem Aristoteles annotauit: eædemque serius senescunt, quàm mares. Ait etiam mulam profluuio vrinæ purgari dici, marem olfactu vrinæ prius senescere. *Laboris patientia.* Equorum asinorumque more volutationi indulgent, vt à lassitudine recreentur. A patre verò potissimum laboris patientiam obtinuit, quam ob rem ταλαεργοὺς cognominant Homerus & Hesiodus. A matre contrà celeritatem accepisse non est dissonum rationi. Celeritatis mulorum meminit idem Homerus, loquens de mulis Nausiacæ, quæ naufragum excepit Vlyssem: *Celeritas. Odyss.z.*

Ὣς ἄρα φωνήσασ᾽, ἵμασεν μάστιγι φαεινῇ
Ἡμιόνους. αἱ δ᾽ ὦκα λίπον ποταμοῖο ῥέεθρα.
Αἱ δ᾽ εὖ μὲν τρώχων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν.

Sic locuta flagellauit flagello lucido
Mulos, hi verò celeriter reliquerunt fluuij fluenta:
Illi citò quidem currebant: & pulchrè penetrabant pedibus.

Quo tamen loco alij πλίσσεσθαι interpretantur gradario, & leniori incessu progredi, non cursu. A matre itidem mutuatus est audaciam, imbellis enim, timidateque famosus est asinus. Haud exiguam autem mulorum audaciam esse, vel inde constare potest, quod non solùm non pertimescant Lupi præsentiam, sed audacter eum etiam inuadant, vt testatur Varro his verbis: *Scio mulorum gregem dum pasceretur, eoque venisset lupus, vltro mulos circumfluxisse, & vngulis cæaendo occidisse.* Expauescunt tamen rerum etiam insolitarum visu; estque timor iste dominis exitialis nonnunquam, quem cum asino communem habent, vt testatur Absyrtus: *Equi* (inquit) *cùm suspicantur, vel metuunt aliquid, manifestum est, sic vt insidens cauere sibi queat: asininum verò pecus & bigenerum (& muli, & hinni) rerum conspectu consternabile nouitatisq. verens in discrimen adfert.* Quod modò ad indolem ingeniumque attinet, videtur id quidem nobis multò illiberalius, minusq; benignum quam equi. Calcitrat equus, necnon & asinus, sed contumacissimè muli. Idque propter insitam quandam proteruiam ac malitiam. Vidi qui vno excepto domino cæteros non admitteret, sed calcibus creberrimis repelleret. Vulgò etiam apud nos malè audiunt propter pertinaciam. Indicaturi enim hominem qui nullis etsi apparentibus rationibus à sententia sua dimoueri se patitur, eum mulis assimilamus (egli è ostinato come vna mula) de qua tamen pertinacia, aut etiam peruicacia apud antiquos nihil reperio. Tribuitur & vafricies astusque vulgò, ac potissimum Hispanis: vnde mulas Hispanicas dicimus homines astutos, quique vt ait poeta:

Astutam vapido seruant sub pectore vulpem.

Hunc vulgò celebratum mulorum astum vnus olim præ cæteris ostendit, eorum de numero, quibus aduehendi salis negocium dabatur. Is enim (vt narrat Plutarchus in libro, vtra animaliũ &c.) traijciens flumen lapsus est non sponte: sale verò liquefacto, exhaustoq; surgens expeditior iam, sensit notauitque causam: postea quoties flumen transiret, ex industria submisit, mersitq; vasa, desidens leniter, ac vtrumque in latus, quantum id fieri posset, nutans. Hæc vbi Thales accepit, pro sale, lana spongijsque compleri vasa, clitellas imponi & agi mulum rursus iussit: ille cùm de more se mergens, onus aqua subeunte vehementer grauasset, parum commodum sibi hunc dolum ratus, ita deinceps cautè scienterque traijcere solitus est, vt nec inuito quidem contingerent onus aquæ. Hæc Plutarchus. Apparet autem & gratitudinem quandam inesse erga beneficos sui, id quod ostendit mulus ille octuagenarius, qui vt tradit Aristoteles, cùm Athenis templum (Mineruæ à Pericle in Acropoli) ædificaretur, quamuis dimissus iam munere per senectam, beneficij memor tamen, commeans ac obiens cætera iumenta adhortabatur ad opus, ideoque decreto à nemine eum arceri à frumentorum aceruis sancitum est. Recitat hanc quoque historiam Aelianus: *Atheniensis mulus vetulus, quamuis immunitate vecturarum donatus esset, non laborum tamen, qui per affectam ætatem obiri queunt, studio exolutus esse voluit. Nam cum Mineruæ templum Athenienses ædificarent, is nulla re onustus, nullius imperio, sed sua sponte cum adolescentibus mulis, tanquam ad iter faciendum socius & hortator ibat. Et quemadmodum quispiam senex artifex per exactam ætatem quidem iam opere dimissus, veruntamen experientia, & senili doctrina iuuenes ad laborem exacuens: sic is vltrò citroq. commeans ad opus iumenta incitabat. Quod quidem ipsum vt Atheniensis populus intellexit, per præconem declarari iussit, vt ne à frumento aut hordeo prohiberetur: sed & expleri & satiari permitteretur, & pretium ex ærario peterent, tanquam in Prytaneo sportula illi decreta sicut athletæ iam ætate confecto.* Meminit & Plinius, qui rectiùs quam Theodorus Aristotelis mentem expressit: Vbi enim hic verit, commeans & obiens, Græcè legitur, συναμπρεύων καὶ παρορμώμενος; Plinius transtulit comitatu nisuque. *Mulum* (inquit) *octuaginta annis vixisse, Atheniensium monumentis apparet: eo gauisi cum templum in arce facerent, quod derelictus senecta, cadentia iumenta comitatu nisuq; exhortaretur, decretum fecere, quo caueretur, ne frumentarij negociatores ab incerniculis eum arcerent.* Frumentum enim vt annotat Hermolaus, in cribis aceruisque vendendi gratia proponitur.

Audacia. *Timor.* *Ingenium.* *Pertinacia* *Astus.* *Thales mula astũ vlciscitur.* *Beneficij memoria.*

CALCI-

CALCITRATIO CORRECTA.

MVLAS *non calcitrare* (inquit Plinius) *cum vinum biberint, quidam scripserunt*. Aliàs verò nullius interposita authoritate ait: *Mulæ calcitratus inhibetur vini crebriore potu*. Cælius Calcagninus rationem attulit his verbis: Vt simiæ quadrupedesque assuetæ vinum bibere, vnguibus careant, accidere quidam putant, quoniam in vino sit vis discussoria & ad emolliendum efficax. Hinc euenit, vt qui nimis vino ingurgitauerint, resolutis neruis in paralysin facilè delabantur. Sint igitur vngues vel neruorum clausulæ, vt dixit Plinius: vel caro concreta, & quasi in callum obdurata, vt alij putauere: vino accedente emolliri resoluique fit verisimile. Alijs humoris sanguinis, qui plurimus vino fieri solet, exundatione calloſiorem contumacioremq; ac retorridam illam partem quasi macerari videtur, & emollescere, vt aqua fruges & legumina incoctilia percoquuntur: aceto plumbum in cerussam resoluitur, & ouum ita tenerescit, vt vel B per annulum toto calice integro pertranseat. Ex hoc item facilè colligi potest, cur veteres existimauerint vini potu effici, vt mulæ calcitrosæ esse desinant. Mitescente enim vngula & pede quodammodo exarmato, feritas illa tollitur, extunditurque, præsertim si quando euenerit, vt calcibus impetendo solido illidant, plusque inde damni accipiant, quàm afferant: quare consciæ imbecillitatis suæ ferocire desistunt. Cornua autem vini aspersione emolliri, docet Columella, qui nimirum in boum domitura, ferocientium adhuc taurorum tergora mero respergi iubet, quò familiariores bubulco fiant.

Li. 2. quæst. epistolicar. Cur nô calcitret post vini potum

EDVCATIO.

CVM peperit equa mulam (inquit Varro) nutricantes educamus. Ipsam tamen equam quem peperit, educare mulum, notum est; & Aristoteles scribit, lactare equam mulum semestre temporis spatium dici, mox sugi non pati, vi namq; humorem trahi, & cum dolore. C Columella verò & Palladius anniculum rectè à matre repelli tradunt, & amotam montibus aut feris locis pasci, vt vngulas duret, fitque postea longis itineribus habilis.

ÆTAS.

ARISTOTELES mulis vitam esse scribit ad multos annos: quendam etiam octuagesimum annum egisse, cum templum exædificaretur Athenis, vt paulò antè dictum est. Huius tam diuturnæ vitæ Cælius quodammodo reddens rationem; animalia (inquit) quæ frequenter coëunt, breuioris sunt vitæ, vnde fit vt muli equos exuperent viuendi diuturnitate. Viget equus & mulus Aristotele teste à dentium ortu: cumque prodierint omnes, non facilè ætatem dignoueris: quatenus tamen dignosci queat, in mentione equorum explicatur.

D

CIBVS. POTVS.

EQVI, muli & asini (inquit Aristoteles) fruge herbaque vescuntur, sed maximè potu pinguescunt. Vbi herbæ nomine fœnum & paleæ quoque intelliguntur, de qnibus sic Hesiodus:

Χόρτον δ᾽ ἐσκομίσαι καὶ συρφετὸν, ὄφρα τοι εἴη
Βουσὶ καὶ ἡμιόνοισιν ἐπηετανόν. id est,
Fœnum autem importato & paleas, vt tibi sit
Bobus & mulis annuum pabulum.

Cæterùm Columella author est ad maciem mularum nullam rem tantum quantum medicam prodesse. Ex frequentiori autem hordei esu hinnire mulos discimus ex hoc Martialis: *Ad maciē.*

Multo quod non det tacituris accipe mulis,
Hæc ego cauponi, non tibi dona dedi.

Quo

Hordeum. Quo loco Domitius: Hordeum (inquit) olim panem dedit, qui damnatus eſt, poſteà deſtinatum E
fuit reficiendis iumentis:demum excogitatum facere ptiſanam ex eo,quæ validiſſima erat & ſalu-
berrima, vt Hippocrates vno volumine teſtatus eſt. Monet igitur amicum ſe mittere hordeum,
quod non dandum ſit quadrupedibus, cùm nuper inuentum ſit facere ex eo ptiſanam.

ODORATVS. AFFECTVS.

Odoratus. ODORANDI ſenſu mulos præcellere aiunt (inquit Cælius) atq; eius beneficio dereli-
ctos alicubi vel odore ſolo redire in ſemitam: hinc etiam fieri, vt faciliùs tabidam vim
aeris concipiant, & peſte inficiantur, vt canes quoque eodem ſenſu præſtantes: quam-
obrem Homerus hæc animalia primùm peſtem ſentiſſe ingruẽtem in Iliade ſcribit. Scholiaſtes ve-
rò Homeri canes quidem primum periſſe ſcribit, quòd capitibus ſubinde ad terram inclinatis
Lib. I. odorem trahant & inueſtigent: halitum autem corruptum qui peſtis cauſa fuit, ex terra oriri: Mu-
Cur peſtem los verò qui ex diuerſis ſpecie parentibus prognati ſint: bigenera enim omnia faciliùs interire. F
facile ſen- Quæ ratio doctis improbatur, quoniam muli præ cæteris iumentis ferè ſint viuaciſſimi. Afficiuntur
tiant. & alijs morbis, de quibus, eorumque remedijs ſic ſcripſit Columella: Medicinas huius pecoris
(inquit plerumque iam in alijs generibus (bubus & equis) edocui: propria tamen quædam vi-
Febris. tia mularum non omittam, quorum remedia ſubſcripſi. Febrienti mulæ cruda braſſica datur. Su-
Suſpiria. ſpirioſæ ſanguis detrahitur, & cum ſextario vini, atque olei thuris ſemuncia, marrubij ſuccus in-
ſtar heminæ miſtus infunditur. Suffraginoſæ (cuius ſuffragines vitiatæ ſunt) hordeacea farina im-
ponitur, mox ſuppuratio ferro recluſa linimentis curatur: vel gari optimi ſextarius cum libra olei
per narem ſiniſtram demittitur. Admiſceturque huic medicamini trium vel quatuor ouorum al-
bus liquor ſeparatis vitellis. Femina ſecari & interdum inuri ſolent. Sanguis demiſſus in pedes,
ita vt in equis emittitur: vel ſi eſt herba quam veratrum vocant ruſtici, pro pabulo cedit. Eſt ὑοσ-
κυαμος cuius ſemen detritum & cum vino datum prædicto vitio medetur. Macies & languor ſub-
Macies. mouetur ſæpius data potione, quæ recipit ſemunciam triti ſulphuris, ouumque crudum, & tritæ
myrrhæ pondus denarij. Hæc tria vino admiſcentur, atque ita faucibus intruduntur. Sed & tuſſi,
Tuſsis. (ad mulorum tuſſim remedium etiam deſcribitur in Hippiatricis Græcis cap. 22) dolorique ven-
tris eadem iſta æquè medentur. Laſſæ & æſtuanti mulæ adeps in fauces demittitur, merumque in G
Laſsitudo. os ſuffunditur. Hæc Columella. Mulum, aſinum & equum in ipſo ſtatim itinere refici, ſi onere de-
poſito in ſtabulo, vel in via loco commodo, pro arbitrio ſe volutare permittantur, diximus ex
Ne ceruix Ruſio in equo Ne mulorum ceruices rumpantur, aut collidantur, Pelagonius in hippiatricis cap.
lædatur. 26. medicamentum parari iubet ex adipis ſuillæ dupondio cum aceti duobus ſextarijs; hoc ad ter-
tias dicoctum colatumque illini. Mulus teſte Abſyrto tantum μαρμαρώδης fit (marmaron tuber-
In Hippiat. culum eſt iuxta coronam, id eſt vngulæ exortum) aſinus raro, equus non, ſed podagricus. Labo-
ca. 53. rant muli etiam arthritide, aiuntque hanc vehementiorem eſſe quàm equi, de qua curanda con-
Marmaron ſulendus idem Abſyrtus & Hierocles in hippiatricis cap. 2. Ad ficoſos tumores & myrmecias
quid. equorum & mulorum in quauis corporis parte, maximè verò in cruribus & pedibus, remedia ibi-
Arthritis. dem præſcribit Abſyrtus cap. 82. Cætera exequemur in mulis (inquit Columella) ſicut in bobus
& equis, vt in ipſorum remedijs tradidimus. Muſcarum faſtidium etſi reuera affectus corporis
non ſit, plurimùm tamen incommodi mulis, alijſque iumentis affert. Aduerſus quas remedium
Ne à mu- præſcripſit Cardanus: Succo foliorum cucurbitæ ſi quis mularum aut equorum pilos intinxerit
ſcis offēdā- æſtate media, non paruo rei miraculo muſcarum moleſtia carent. Ita mihi hoc perſæpe (inquit)
tur. vtile fuit. Ipſius verò iumenti, morſus neſcio quid homini habet maleficum. In parte enim quam H
mula momordit, (inquit Cardinalis Ponzettus) naſcuntur aliquando puſtulæ plenæ humore ru-
Mulæ mor- bente vel pallido: Hunc morſum aliqui venenatum eſſe putarunt, & ſanè ſequuntur eum acciden-
ſus, eiuſq; tia ſæpe noxia, eaque deteriora ex morſu fæminæ, quæ ſaliuam habet obnoxiam putredini, qua
cura. amplius etiam per iram animalis inflammata, non mirum ſi hominis morſi humores & ſanguis al-
teretur. Mulus verò etſi maiori impetu mordere poſſit, minorem tamen periculo morſum infli-
git, quod non æqua putredini aptum in ſe humorem habeat. Accidit autem aliquando, vt morſi
vrina retineatur, cùm aquoſus humor videlicet omnis ferè in ſudorem agitur. Aliquando & vi-
ſcerum contortio ſequitur. Curandi ſunt ſimiliter vt à cato morſi, & vlcus decocto nepetæ cir-
cumquaque fouendum.

A

AVGVRIA. PRODIGIA.

Præſagia.

EST *in annalibus noſtris* (inquit Plinius) *peperiſſe ſæpe mulam, verùm prodigij loco habitum.* Cæterùm bonumue an malum portenderint iſtiuſmodi portentoſi partus, in ambiguo eſſe facit euentorum varietatis. Siquidem C. Valerio, & M. Herennio Coſſ. cùm mula in Apulia peperiſſet, totum annum domi foriſq; tranquillum fuiſſe comperimus, ſiniſtra tamen quædam obnunciata. Sed quod omnium pernitioſiſſimum Romanæ reipub. fuit, inter Cæſarem & Pompeiū exorta bella mulæ partu edito, L. Paulo, M. Marcello Coſſ. multi prodiderunt. Cumque alia Romæ ad XII. portas peperiſſet, M. Lepido, Munatio Planco Coſſ. ſubſecutæ ſunt nonnullæ ſociorum direptiones, dum bella per Brutum & Caſſium in prouincijs gererentur. At nihil quicquam tale euenit L. Scipione, C. Lælio Coſſ. cùm identidem mula Reate peperiſſet. Quibuſdam B verò magna rerum molimina, mularum partus oſtendere, in ijs præſertim rebus, quæ præter ſpem & expectationem omnium accidere: vt Dario Babylonem eluſa totiens opera oppugnanti, quam tunc demum cepit, cùm ex peruulgato per hoſtes ipſos omine, mula Zopyri, cuius conſilio, opera, ingenio & fide vſus eſt in eo negocio peragendo, fœtum edidiſſet, vt legimus apud Herodotum. Cùm Darius enim obſideret Babylonem, Babylonij nihili pendere obſidionem: nam conſcenſis propugnaculis tripudiare, probraque ingerere Dario atque exercitui: quorum quidam ita inquit: Quid iſtic deſidetis Perſæ, quin potius abſceditis, tunc expugnaturi nos, cùm pepererint mulæ. Hoc quidam Babyloniorum dicebat, credens nunquam parere mulam. Anno ac ſeptem menſibus obſidione conſumptis iam Darium atque vniuerſum exercitum tædere, quòd Babylonios expugnare non poſſet; etſi aduerſus illos omnia machinamenta atque omnes inſidias expertus, &c. cùm Zopyro Magabyzi filio hoc contigit portentum, vt quædam mularum eius quæ frumentum ſubuectabant, pareret: quo oſtento commotus ille, cùm recordaretur eorum, quæ Babylonius ille dixerat, vt ipſe tanti facinoris author fieret, tanquam omnino fatalis, naſo & auriculis ſeipſum mutilans, Darium conſilijs inſtituit de capienda Babylone ipſe transfugam ſe ſimulans, & à Dario mutilatum quod ſuaſiſſet ei à Babylone tanquam inexpugnabili recedere, cùm C poſt aliquot præclara eius aduerſus Perſas facinora, dux exercitus & murorum cuſtos creatus eſſet, vrbem Dario prodidit, vt pluribus ibi recenſetur: Simile & illud fuit, quod Galbam ad res nouas animoſiùs tentandas cōfirmauit. Aui enim ſui omen exceperat qui aruſpicibus rerum ſummam puero promittentibus reſponderat, cùm mula pepererit: hæc autem apud eum poſtmodum pepererat. Eleo Elidis regnum obtinente Dorienſes cum Ariſtomachi filijs comparata claſſe moliti ſunt reditum in Peloponneſum. Claſſis imperatoribus oraculo denunciatum eſt (inquit Pauſanias) remigationis ducem trioculum vt facerent. Quare addubitantibus, quidnam reſponſum illud vellet, vir fortè qui mulum altero captum oculo agebat, occurrit. Tua nimirum acutè coniecit Creſphontes, oraculi vocem ad hunc hominem pertinere. Eum itaque Dorienſes ducem ſibi elegerunt. Xerxe verò expeditionem in Græciam parante equa leporem enixa eſt, & mula incertæ naturæ partum (ancipitia genitalia habentem, maris & fæminæ, ſed maris ſuperiora,) edidit, cruenta bella ſtrageſque, & memorandum illud excidium, quæ poſtea præcipitantibus fatis ſecuta ſunt, præmonſtrarunt, vt tradit Alexander ab Alexandro, ex eodem Herodoto. Aliàs etiam mulam ait, ſi gemellos pepererit, oſtentum dirum peſtemque denunciare: Ariſtoteles quidem mulam aliquando gemellos peperiſſe aſſerit, idque oſtenti loco habendum eſſe, quid autem D portendat, ſubticet. Nobis autem quid ſperandum, quidue timendum (inquit Pierius Valerianus) qui mulæ fœtum nuper domi inſpeximus? Anno enim hoc ſalutis noſtræ duodeuigeſimo ſupra milleſimum & quingenteſimum, Leonis X. ſexto, quarto Non. Aprilis, qui dies de Aſſertoris noſtri nece publico luctu nefaſtus fuit, apud ampliſſimum dominum meum Iulius Card. Medicem, hora lucis tertia, mulæ partus editus. Quod ſi quis vt Galbæ portendi huic aliquando ſummam rerum amplitudinem dixerit, vt eueniat, non erit præter expectationem & ſpem hominum qui vulgò illi talia ominantur, qui de hominis prudentia, de morum integritate, rerumque peritia, omnia ſibi pollicentur, &c. Illud interim non omittendum, mulas non ſui generis tantùm animalia parere aliquando viſas, verùm etiam equos, vt anno circiter M. CCCC. LXII. in Atenate Brutiorum agro mula equum peperit pilo flauo, crinibus rutilis, oculis rufis: quem poſt Loiſius Arenas apud Brutios longè princeps, ad Ferdinandum Neapolitanorum regem miſit. Traduntque

Mulæ partus quid præſagiat.

Darij ex mulæ partu fœlix augurium.

Lib. 4.

Galba vnde audacior factus.

Primo Eliacor.

Xerxi mulæ partus infauſtus.

Li. 2. c. 21.

Mula gemellos pariens.

Mula equū peperit.

Mula locuta eſt. L.1.Chron. Pluuiæ præſagium.

duntque etiam mulum in Meſopotamia humana voce locutum anno DCCXLVIII. vt annotauit Sanzouinus. Eſt & inter prodigia referendum quod mulus aliquando tripes, necnon & quinquepes ſit natus. Quod modo ad præſagia attinet, mulos & aſinos aiunt, ſi ſine cauſa fricent continuè aures, pluuiam portendere. E

ORACVLVM.

Lib.1.

CRÆSO Delphis quærenti, nunquid diuturnum foret imperium ſibi, Pythia in hæc verba reſpondit, vt refert Herodotus:

Regis apud Medos mulo iam ſede potito,
Tunc ad ſcrupoſum fugere Hermum ſtrenue Lyde,
Nec perſtare; nec ignauum nunc te eſſe pudendum.

His ex verſibus Cræſus accepit, cum allati eſſent, multo magis quàm ex cæteris voluptatē, ſperans fore, vt nunquam apud Medos mulus pro viro regnaret. Quis ſit iſte mulus, mox ſubinde dicetur.

F

SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

Mulæ anates amant.

OCCVLTAM quandam videtur eſſe amicitiam nantium auium, ſiue eæ anſeres ſint, ſiue anates cum iſtiuſmodi quadrupedibus. Author enim eſt Columella ventris & inteſtinorū dolorem in bubus ſedari viſu nantium (anſerum natātiū Vegetius 3.3.) & maximè anatis, quam ſi conſpexerit (inquit) cui inteſtinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eandem anatem maiore profectu mulos & equinum genus conſpectu ſuo ſanare. Contrà Rhododaphnæ flores & folia homini ſaluberrima, mulis, aſinis & quadrupedibus plurimis venena ſunt. Ipſorum verò mulorum neſcio quid ineſt, quod muribus inter alia animalia exitiale eſt. Si enim muli vngula (ſiniſtra, Belberus in libro de ſenſibus) domus ſuffiatur, Raſis & ex eo Albertus, mures fugari aſſerunt. De vngulæ mulæ antipathia cum aqua ſtygis aliàs dictum eſt, ſed hic Plinij tantum verba referam: *Vngulas tantum mularum* (inquit) *repertas, neq; aliam vllam materiam quæ non perroderetur à veneno Stygis aquæ, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum eſt, magna Ariſtotelis infamia.*

Rhododaphne mulis inimica.

G

COGNOMINATA.

Denominata.

NOTHOS ſpurioſve, quive ex adulterino coitu procreati ſunt, non tam ſæculi noſtri mos eſt, quàm remotioris etiam ætatis mulos nuncupare. Cyrus tamen legitimo quamuis matrimonio generatus, mulus eſt dictus propterea quod generoſiore matre natus eſſet, Aſtyagis quippe regis filia, cùm pater Medorū imperio ſubiectus eſſet, de quo verſus illi feruntur ab oraculo editi, quibus fuga Lydis indicitur, ſimulac mulus Medorum inuaſerit regnum. Verſus paulò antè ex Herodoto recitaui. Cur verò Ariſtotelem Plato mulum vocaret, alia ratio eſt, vt conſtat ex his Diogenis Laertij verbis: *Ariſtoteles in nos recalcitrauit, veluti muli ſtatim geniti matrem.* H Quod idem quoque Aelianus narrat ſic ſcribens, Plato nominare ſolet Ariſtotelem mulum. Quid autem hoc ſibi nomen voluerit, ex eo liquet, quòd mulus cum ſaturatus eſt lacte materno, calcibus petit matrem. Significabat igitur Plato inuoluto quodam ſermone, ingratitudinem Ariſtotelis. Etenim is cum maxima philoſophiæ ſemina & acceſſiones à Platone accepiſſet, ſuffartus optimis quibuſque, ſcholam contra Platonem aperuit, & in Peripateto cum ſuis familiaribus & diſcipulis aduerſus eum pugnauit, & Platonis aduerſarius eſſe cupiebat. Hæc ille. Fuit itaque Ariſtoteles contrarius Cteſiphonti cuidā pancratiaſtæ, qui calcitranti mulæ per iracundiam recalcitrauit, vt meminit Plutarchus in commentario περὶ τῆς ἀοργησίας. *Nodia herba coriarorum officinis nota, ea mularis dicitur*, inquit Plinius, *aliiſque nominibus, nomas curat, efficaciſsimamque aduerſus ſcorpiones eſſe potam in vino aut poſca reperio.* Hæc ille, nec alibi vſquam vel ipſe vel alius quiſquam hoc nomine vllius herbæ meminit. Geſnerus conijcit eam eſſe quæ centinodia à multis vocatur, Græcis

Ariſtoteles cur mulus dictus.

Lib.4.

Nodia herba quæ.

A Græcis polygonum: cùm & nomen (inquit) à nodis, quibus referta eſt, impoſitum & remedia conueniant: nam polygonum Dioſcoride teſte, ad vlcera maligna facit, nempe genitalium & herpetes ac eryſipelata, vt nodia ad nomas, id eſt, vlcera depaſcentia. *Polygonũ.* Bibitur etiam polygonum ad venenatorum morſus, cum vino, Dioſcoridi: & Plinio proſerpinaca (quam polygono eandem eſſe eruditi conſentiunt,) eximij aduerſus ſcorpiones remedij eſt. Nec refert, quod Plinius eodem capite proſerpinacam & polygonum quaſi diuerſas herbas demonſtrat, & nodiam quoque priuatim commemorat: multa enim huiuſmodi apud illum, quæ nominibus tantùm differunt, ceu re ipſa diuerſa recenſentur: Cæterum cur nodia mularis cognominetur, non facile conijci poſſe putat, niſi fortè eius paſtu muli delectantur. Coriarijs quidem in vſu fuiſſe etiam polygonum poteſt propter vim aſtringendi coria, vt & rhus byrſodepſicos &c. *Hemioniõ.* Hemionion Heſych o & Varino genus herbæ eſt, quæ autem ea ſit, non declarant. Inter aſpleni ſiue ſcolopendrij nomenclaturas eadem vox legitur cùm apud Plinium, tum apud Dioſcoridem: Theophraſtus verò hemionon vocauit, interpres Gaza mulam. *Mula herba.* Non .n. hemionos Theophraſti differt ab hemionio, vt quiſpiam ſibi perſuadere poſſet ex corrupto eius textu, in quo hemionos ſcolopendrio ſimilis eſſe legitur, cum ſit legendum σκολοπένδρᾳ ex Dioſcoride, id eſt ſcolopendræ, animali videlicet,
B cui herbæ folia ſunt ſimilia. Theophraſtus herbæ nomen inde factum eſſe ſcribit, quod muli ea libenter veſcantur. *Lib. 9. Hiſ. 19.* Conijciunt tamen tecentiores à mulis denominatam propter ſterilitatem, cùm ſimiliter caule, flore & ſemine careat, ipſaque præterea ſterilitatem mulieribus facere cum muti liene alligata à Dioſcoride ſcribatur. Nec aliam ob cauſam alia quędam ſimiliter ſterilis, hemionitis quaſi mularia nuncupatur, quam Plinius hemionion vocauit, & cum teucrio implicauit, niſi legamus, ſicut nonnulli ex peruetuſtis exemplaribus legunt: *Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, & quam quidam hemionion vocant, &c.* *Hemionitis Li. 25. c. 5.* Lectione facili & perquam commoda. Mandragoram item à Magis hemionion vocari inter ſynonima Dioſcoridi aſcripta legitur, quæ & ipſa ſua frigiditate ſterilitatis cauſa eſſe poteſt. *Mandragora.* Eſt & ἡμίονιον auis quædam Heſychio & Varino. Ἡμιονίτιδες ἵπποι Straboni ſunt equæ, ex quibus aſini admiſſarij mulos procreant, quales Columella mulares nuncupauit. *Lib. 5.* Hemionidas vocatas fuiſſe ab artificibus virgines in iumentis ſiue mulis ſedentes tradit Hermolaus, idque ortum eſſe ex antiqua pictura. Scribit enim Pauſanias hoc genus operis monſtrari Olympiæ, duas virgines mulis (interpres vertit ciſio, Græcè legitur ἐπὶ ἡμιόνων) inſidentes, quarum altera habenas tenet, altera velato capite ſedet: *Equæ mulares.* Nauſiacam Alcinoi filiam (inquit) eſſe putant, cum ancilla ad lauacra contendentem. Sed & Plinius Protogenem Rhodium ſcribit Athenis pinxiſſe Paralum & Hemionida, quam quibuſdam Nauſicam vocari aſſerit. *Hemionides virg.*
C Cæterùm cum paralus fuerit nauis apud Athenienſes, qua theori Delphos mittebantur, & in publicos conuentus legati: Iacobus Dalechampius pro hemionida legit hermionida, quæ fuit triremis, ita dicta ab Hermione ciuitate Laconiæ, vt meminit Thucidides, citante Cælio. De mulis Marianis Frontini verba recitaui in Aſino, furculis nimirũ illis quibus religatas ſarcinas viatores geſtant. *Lib. 8. c. 9.* Mariani autem dicti ſunt teſte Feſto à C. Marij inſtituto, cuius milites in furca (inquit) interpoſita tabella varicoſiùs onera ſua portare aſſueuerant. *Muli Mariani.* Author adagiorum ſic legit: Muli Mariani dicti ſunt varicoſi milites, qui in furca ſua onera portare conſueuerunt. Et alibi: Aerumnulas Plautus refert furcillas, quibus religatas ſarcinas viatores gerebanr: quarum vſum quia C. Marius retulit, mull Mariani poſtea appellabantur: Itaque ærumnæ labores oneroſos ſignificant, ſiue à Græco ſermone deducuntur, nam αἴρειν Græcè, tollere Latinè dicitur. Vide mox inter prouerbia. Mulio quidem eſt mulorum ductor, (vt equiſo equorum) qui mulos clitellarios vel ad vehiculum iunctos ducit, mulatirum vulgus vocat. *Mulio.* Quartarios authore Feſto appellabant antiqui muliones mercenarios, quòd quartam partem quæſtus capiebant. *Quartarius.* Eſt & perpetuarij mulionis mentio apud Senecam in ludo de morte Claudij Cæſaris: *Tu qui plura l ca* (inquit) *calcaſti, quàm vllus mulio perpetuarius:* *Mulio perpetuarius.*
D Rhenanus in ſcholijs ſuſpicatur perpetuarium dici, vel μιμητικῶς ad quartarium, vel illum qui in ſolidum aut ſemper ſit vector, aut (quod magis arridet, inquit) qui perpetua nec interrupta vectatione ſuos vectores aliquo perducat. Ad vehicula mulis vſi ſunt antiqui, non equis, vnde muliones vehicularij, quique mulis quæſtum faciebant. Pro mulione mulius legitur apud Calepinum ex Horatio: *Mulius. Li. 2. Serm.*

Audit, cum magno blateras clamore, furiſq́ue,
Mulius.

Quo tamen loco Miluius legit Acron, quem paraſitum fuiſſe ait. Sunt & muliones è culicum genere, quos non amplius vno die viuere ex Plinio diximus in opere de inſectis. *Muliones culices.* Mulotribæ Plauto ſunt qui mulas fricant. *Mulotriba.* Græci mulionem ἀστραβηλάτην vocant, mulotribam verò vel curatorem mulorum, ὀρεοκόμον, teſte Polluce, vnde, inquit, verbum ὀρεοκομεῖν. Ὀρεοκόμος verò apud Heſychium & Varinum exponitur, ὁ τὰς ἡμιόνους θεραπεύων, id eſt, is qui mulis medetur, Latini mulomedicum dicunt, vt artem ipſam mulomedicinam, quæ tamen nomina æquè de equis alijſque *Mulomedicus.*

que

que iumentis accipiuntur. Curator verò mulorum etiam ἡμιοκουρος dicitur annotante Gloſſogra- E
pho, qui mulicurium exponit.

HIEROGLYPHICA.

Mulier ſterilis. *Homo alienus ab amore.* *Homo laſciuus generare nolens.*

AEGYPTII vt mulierem ſterilem ſignificent (inquit Orus Apollo) mulam pingunt. Hæc enim ideo ſterilis, quia matricem habet obliquam. Eſſe etiam Valerianus ſcribit qui hominem alienum ab amore, mulæ ſimulacro notari velint, propterea quòd ea tantæ ſit contra amorem efficaciæ, vt puluerem, in quo illa volutauerit, corpori inſperſum, mitigare ardorem amoris tradant Magi. Inuenit è contrario idem Valerianus apud quoſdam matronarum notam in partubus, ex mulæ parientis prodigio ſignificari, quòd earum pilenta mulis iunctis trahi ſolita ſint, vt numis aliquot ſpectare licet. Sterilitatis itidem ergò, qui laſciuum hominem, Venereæ quippe non ad prolem ſed ad voluptatem tantùm atque ſpurcitiem vtentem qui ſignificaſſent, vel mulum qui equam ſaliret, vel mulam ſurrecta cauda prurientem pingere conſuerunt. Huic.n. generi quamuis ad progenerandum inepto, genitalia tamen ad voluptatem natura conceſſit. F

HISTORICA.

To. 6. 11. Augusti. *Muli Dei miniſtri.*

METAPHRASTES apud Lipomanum mulos, etſi ſua natura doloſi ſint & pertinaces, aliquando Dei miniſtros factos eſſe & in rebus planè diuinis humano ſermone locutos ait. Cum.n. ex Hieroſolymis Chalcedonem reliquiæ S. Stephani protomartyris veherentur, aſtante clero ac populo, Epiſcopoque eius tum vrbis Metrophane, Conſtantinopolim vſque iam delatæ fuerant, ſubſtiterunt mulæ, currumq; trahere vlterius detrectarunt, neque vllis flagris loco moueri potuerunt. Tandem vna in hæc verba prorupit, omnibus audientibus. Quouſq; ò homines laboratis, oportet hic ſanctum deponi. Ibi itaque perſtitere reliquiæ. Quin Conſtantinus Magnus, qui tum imperabat: eo ipſo loco templum exædificauit. Quandoque etiam magis rationis pietatiſque veſtigia præ ſe fert mulus, quàm hæreticus homo. Cum enim inter hæreticum Sacramentarium ac diuum Antonium Vlyſponenſem de veritate ſacro ſanctæ Euchariſtiæ diſceptaretur, hæreticus, vt ſuam impietatem tueretur, coram populo dixit: Si iumentum meum (mulus G is erat,) oblatam ſibi hoſtiam conſecratam abhorruerit, tum fatebor, quod Catholici aſſerunt. Antonius diuina ope confiſus, aſſenſus eſt. Obtulit igitur diuinum ſacrificium Antonius, hoſtiam vnam in id experimentum ſeruans, adductus eſt famelicus mulus: iuſſit Antonius, vt ſuo creatori in hoſtia exiſtenti ita exhiberet reuerentiam, quam pro ſua irrationabilitate poſſet. Mulus mox accedens genua in terram demittit, reuerenter capite demiſſo in terram. Obſtupeſcens hæreticus Catholicam fidem amplectitur. Author huius hiſtoriæ eſt Surius in vita S. Antonij Vlyſponenſis.

Mulus ſacramentum veneratur. *To. 3. c. 19.* *To. 2. Apr.* *Mulus ceu volans.*

Idem Surius de mulo S. Hugonis volare quodammodo viſo hanc breuiter hiſtoriam narrat. Sanctus Hugo Cluniacenſis Abbas, qui aliquando Romam peregrè proficiſcens arctiſſimam à prominentis rupis latere viam ingreſſus, cuius ab alio latere mira profunditas ſolo viſu terribilis erat. Hac cùm Hugo mulo ſuo inſidens tranſiret, diuina contemplatione occupatus locum non animaduertit. Mulus quadam occaſione perterrefactus reſilit, reſilienſque totus in huiuſmodi profundiſſimum præcipitium delabitur, velut aere volans in ipſum vſque imum, Hugone ſemper æquanimi, rectoque corpore inſidente, ſtabilitas quoque ingenij in mulo viſa eſt. Cùm enim in ipſum profundum rectis tibijs perueniſſet, caſu, non lapſu, ex tanta præcipitij altitudine è diametro decidens mirum accidit, vt neuter vlla corporis parte læderetur, velut vterque Pegaſei equi more vo- H laſſet: reducti vterque in viam priſtinam reliquum itineris cum reliquis comitibus confecerunt. Tranſcripſit Surius hiſtoriam ex Hugone monacho Cluniacenſi, qui ſancti Hugonis tempore vixit. Mirum etiam eſt quod tradit Vincentius accidiſſe in Meſopotamia, nimirum cùm ibi ingenti terræmotu ingens factus eſſet hiatus, qui ad mille paſſus pateret, inde prodijſſe mulum ex omni parte incolumem.

Lib. 10. ca. 156. *Mulus ex hiatu prodiens.*

MY-

A

MYSTICA.

MYSTICA muli significatio apud Theologos modò in bonam, modò in malam partem accipitur. Priori modo temperantiam significat, vt ostendit Hugo de S. Foilletto, explicans hæc sacræ paginæ verba: *Et imposuerunt eum super mulam regis*: Mulus (inquit) ex equa & asino nascitur: vnde hoc animal ex velocitate equi & asini tarditate naturaliter temperatur, & ideo per mulam intelligimus temperantiam. Super mulam sedens Salamon in Gun ducitur, quia necesse est, vt qui ad luctam regiminis trahitur, per temperantiam moderetur. Cum verò accipitur mulus in malam partem, typus fermè est luxuriæ. Incognitus in Psalmos ad hæc diuini prophetæ verba: *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*: notandum esse admonet duo potissimùm esse peccata, quæ hominem à pœnitentia, peccatorumque suorum examine seducunt, superbiam & luxuriam. Superbia enim non vult corrigi, luxuria corporis quærit oblectamenta. Illa per equum, hæc per mulum figuratur. Superbos autem per equum in-

Temperantia per mulum indicata. *Luxuriæ typus.* *Psal. 31.* *Superbia per equum indicata.*

B dicari suo loco à nobis ostensum est, potissimum ex D. Gregorio, cuius breuissimam sententiam repetere non erit præter nostrum institutum. *Equi nomine* (inquit) *superbia dignitatis temporalis accipitur, Salamone attestante, qui ait. Vidi seruos in equis, & principes ambulantes quasi seruos super terram* &c. Cur verò luxuriosi per mulum figurentur, ratio est, quòd cùm mulus ex asino & equa ortum habeat, in eo tamen libido ad alienam quoque speciem intendit. Sic enim luxuriosos per mulum denotabat Angelus dicens Tobiæ: *In eos qui coniugia ita suscipiunt, vt deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, super eos habet dæmonum potestatem*. Dicens ergò Psaltes, *nolite fieri sicut equus & mulus*, idem est, quod, nolite fieri superbi & luxuriosi, quandoquidem hæc duo peccata maximè intellectum nostrum excæcant, vt nos ipsos non cognoscentes, ad pœnitentiam nunquam perducamur. D. Hieronymus etiam in explicatione Zahariæ prophetæ, vbi ait: *Et sic erit ruina equi & muli & cameli & asini & omnium iumentorum quæ fuerint in castris illis, sicut ruina hæc*: hoc pacto scribit: Qui prius equus fuerat hinniens ad vxorem proximi sui & impatiēs ad libidinem ferebatur & iacebat in turpitudine voluptatum, quum sequi cœperit castitatem, dicetur ad eum: *Surge qui dormis & exurge à mortuis & illuminabit te Christus.* Iuxta hunc sensum mulos accipiamus, qui steriles sunt & non procreant

Lib. 31. Moral. 181. *Cap. 14.*

C liberos, sed voluptate lasciuiunt, de quibus Psalmista commemorant. *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Sicut ergò qui proni sunt ad libidinem, equi appellantur, sic mulos iustè vocabimus, qui virgines sunt carne, & non spiritu, qui eunuchizantur non propter regna celorum, sed propter hominum voluptatem. Quum igitur isti muli & isti eunuchi versi fuerint in progeniem & spirituales filios procrearint, audient per Esaiam: *Hæc enim dixit dominus eunuchis qui custodierint sabbata mea* &c. Alias eidem Hieronymo mulus est Iudaicus populus. Exponens enim quæ subnectuntur, Psalmistæ verba: *In camo & fræno maxillas eorum constringe.* Fræno (inquit) & camo moderationis suæ deus coartat impiorum superuacuas blasphemias: Hoc rogat Ecclesia Deum patrem, vt per frænum id est prædicationem populum gentilem, quos equos nominauit, de lata via & spatiosa sæculi huius, faciat ad se appropinquare & populum Iudaicum, quos mulos nominauit, qui piger est ad Deum credendum, per camum, id est, per contritionem cordis faciat eum ad se venire. Et Cassiodorus. *In fræno & camo maxillas eorum constringe*: Hic iam generaliter humanum genus commonet, ne vagis subdatur erroribus. Sed perscrutemur, quare istæ comparationes sunt positæ. Equus sine discretione, sessoris seruit arbitrio, & à quocunque fuerit ascensus, excurrit. Mulus autem patiēter accipit sarcinas quibus fuerit oneratus, & pro hoc vterq;

Populus Iudaicus per mulã indicatus.

D intellectum non habet, quia nec ille eligit, cui obediat, nec iste, quibus oneribus grauetur, intelligit. Prohibet ergò huiusmodi homines diabolicis fraudibus insidere, & vitiorum oneribus prægrauari, ne malè obediendo, superbiæ magis partibus addicantur. Verùm istis talibus, quid dicit esse faciendum? Scilicet quod animalibus imprudentibus. His enim comparationibus homines stultos veritati subdidit inuitos. Nam quod ait, in fræno, ad equum pertinet. Frænum enim à fero, id est caballo retinendo dictum est: In chamo verò ad mulum respicit. Ergo hæc duo animalia supradicta cohibent ista retinacula, vt ad arbitrium iubentis incedant, ne suis voluptatibus efferantur. Maxillæ verò adminicula sunt animalium quibus esca manditur, vt corporis vita procuretur. Ipsas ergò maxillas per figuram allegoricam dicit inobedientibus debere constringi, id est copias victuales parciùs dari, vt ieiuniorum necessitate conclusi, creatoris subdantur imperio. Et D. Hieronymus exponens rursus illud Zachariæ. *In die illa erit quod super frænum equi est, sanctum domino*. Sin autem (inquit) voluerimus,

(vt lxx.tranſtulerunt)frænum accipere ſermonem Dei,intelligamus in fræno,qui equos inſanientes libidine & mulos ſteriles & laſciuos refrænata vitijs & coërcet & non patitur ire per præceps. E

PROVERBIA.

Cum mula peperit. EΠΕΑ'Ν ἡμίονοι τέκωσιν, cùm mulæ pepererint, dicitur (inquit adagiorum author) quoties ſignificamus aliquid nunquam futurum, atque adeò rarò ſolere accidere, vt improbum ac ſtultum videatur ſperare. Ortum videri poteſt, cùm ex Darij Babylonem capientis, vel etiam Galbæ res nouas molientis augurio, de quibus ſupradictum eſt. *Mutuum muli ſcabunt.* Vbi improbi atque illaudati ſe viciſſim mirantur ac prædicant. Translatum multis qui ſicuti reliqua *Mutuum muli ſcabũt* iumenta, ſeſe inuicem dentibus ſcabere ſolent. Citatur hic titulus, *Muli mulum ſcabunt:* à Nonio Marcello inter reliquos Menippearum titulos M. Varronis, mirum ni prouerbialis. Auſonius in altera præfatione monoſyllabarum: *Sed, vt, quod per adagionem cœpimus, prouerbio finiamus: mutuo muli ſcabunt.* Meminit huius & Varro libro de lingua Latina tertio. Symmachus in epiſtola quadam; F *Mutuum* (inquit) *ſcabere mulos, cui prouerbio ne videar eſſe confinis, præconium virtutum tuarum, preſſo dente reſtringo.* Non videtur autem adagium rectè accipi poſſe, niſi malam in partem: veluti ſi indoctum indoctus, deformem deformis, improbum improbus viciſſim laudaret. Cuiuſmodi fabulam memorat Horatius de duobus fratribus, qui ſe mutuum ſcabebant, ac mutuo officio alterum alter viciſſim efferebant laudibus:

Frater (inquit) *erat Romæ, conſulti rhetor, vt alter*
Alterius ſermone meros audiret honores
Gracchus, vt hic foret illi, ſicut Mutius illi.

Idem poetas indoctos notans, qui tamen inuicem recitantes audiebant, ac laudabant,

Diſcedo Alcæus puncto illius, ille meo quis
Quis? niſi? Callimachus.

Adrianus Turnebus in annotamentis ſuis in Varronis libros de lingua Latina huc pertinere putat antiquiſſimum atque adeo pulcherrimum argutiſſimumque epigramma in Caſcam adoleſcentem recitatum ibi ab illo authore: G

Lib.6.

Ridiculum eſt, cum te Caſcam tua dicit amica
Caſca, Philoptonis ipſa ſenex puerum.
Dic tu illam puſam, ſic fiet mutua muli,
Nam verè puſus tu, tua amica ſenex ſt.

Ipſe autem Turnebus ſecundum verſum legit ſic:

Fili Petroni ſexſquiſenex puerum,

ſexquiſenex pro ſexquianus: & mox emendat alterum verſum & legit:

Dicit puſum puſa puella, hic mutua muli.

Fricantem refrica. Vide mox, vbi de vſu ad aratra dicemus. Eidem prouerbio confine eſt illud à Diogeniano relatum: τὸν ξύοντα ἀντιξύειν, id eſt, *fricantem refrica.* vel *ſcalpentem viciſſim ſcalpe.* Suidas ab aſinis metaphoram translatam exiſtimat inuicem morſicantibus, & in vtramq; partem dici poſſe, qui ſe mutuis officijs adiuuant, atque qui ſe mutuis contumelijs afficiunt. Ariſtides in communi defenſione quatuor oratorum: τὸν ξύοντα δ' ἀντιξύειν καὶ τοῖς ὄνοις ἡ παροιμία δή που δίδωσι. Περικλέα δὲ κἂν τοῖς λέουσι μᾶλλον ἢ τοῖς ὄνοις εἰκάζειν φαῖεν ἂν Ὁμηρίδαι. id eſt, *Scalpentem inuicem ſcalpere etiam aſinis videlicet tribuit prouerbium. Porrò Periclem cum Leonibus magnis, quàm cum aſinis eſſe conferendum dixerint Homerici.* Eiuſdem ſententiæ eſt Terentianum illud ex Phormione: *Tradunt operas mutuas,* H de adoleſcentibus qui ſe viciſſim in peccatis defenderent. Et verſus Epicharmi: Ἁ δὲ χεὶρ τὰν χεῖρα νίζει (niſi malis κνίζει,) δός τι καὶ λαβέ τι, hoc eſt: *Abluit* (vel *fricat*) *manum manus, da aliquid & accipe aliquid.* Item illud: *Senes mutuum fricant,* natum ex lepida quadam hiſtoria, quam Aelius *Senes mutuum fricant.* Spartianus in Adriani Imperatoris vita recenſet: Adrianus in balneo veteranum quempiam ſeruuli penuria, ſeſe marmoribus affricantem conſpicatus, eũ & ſeruulis aliquot & ſumptibus donauit. Quod reliqui veterani feliciter ceſſiſſe videntes, cœperunt & ipſi complures ſub oculis Imperatoris ſeſe marmoribus affricare, vt hoc modo principis elicerent benignitatem: At ille euocatis ſenibus, iuſſit vt alium alius viciſſim defricaret, atque ita pueris nihil opus fore. Is iocus poſtea in vulgi fabulam ceſſit. Celebratur & Scipionis Aemiliani apophthegma: *Iumenta quod manibus carent, alieno egere frictu.* Quo ſignificatum eſt eos qui res egregias gerere non poſſunt, egere præcone, quo famam ſibi comparent.

Quanto aſinis præſtantiores muli.

Dicen-

a Dicendum, vbi quis longo interuallo præcedit. Refertur apud Athenæū. Theognis id sic expressit: *Lib. 7.*

Σοὶ τ' εἴη καὶ ἐμοὶ σοφίης πέρι δηρισάντοιν,

Γνοίης χ' ὅσσον ὄνων κρέσσονες ἡμίονοι. id est,

Tibiq; si esset & mihi de sapientia contendentibus,

Cognosceres quantum asinis præstantiores sint muli.

Sumptum videtur ex Homero, cuius hæc sunt verba:

Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἀπέην ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται

Ἡμιόνων. hoc est:

Verum vbi tantum aberat, quantum pars vltima sulci,

Mularum.

Mulum de asino pingere, dici potest, quando exemplar & res effecta non multum inter se distant, vel quando ineptiæ ineptijs repræsentantur, vel mendacia mendacijs astruuntur. Magna similitudo inter asinum & mulum est: refertur à Tertulliano. *Saluete equarum filiæ* Apparet ioco vulgari (inquit adagiorum author) fuisse iactatum in eos, qui emolumenti gratia blandiuntur: refert Aristoteles libro tertio Rhetoricorum, in certamine mulorum, cùm is qui vicerat, dixisset exile pretium B pro carmine, Simonides recusauit, indignans mulos celebrare suo poemate, verùm vbi victor dedisset satis magnum præmium, carmen tale fecit: χαίρετ' ἀελλοπόδων θυγατέρες ἵππων. Siluit enim quod essent ex asinis quoque nati, & quod honestius erat, expressit, equarum filias appellans. Nouo genere prouerbij (inquit Alexander ab Alexandro) in vsu venit, vt qui tam ad imperandum, quàm parendum iuxta paratus foret, quique non segniter mandata exequitur, mulus Marianus diceretur. Namque Marius quæcunque militibus mandauit onera, ipse inter infimos obiuit in primis; quamuis furculas, quibus sarcinas viatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, mulos marianos aliqui dictos velint. Author verò adagiorum mulos Marianos, vt supra diximus, ob eādem rationem, castrensi prouerbio dictos esse ait, varicosos milites, qui nempe ex Marij instituto in furca tabella interposita sua onera portare consueuerunt: Festiuius tamen adagium fore ait, si detorqueatur in hominem immenso studio aut perpetuis negocijs vehementer districtum. Plutarchus in vita Marij originem adagij bifariam refert: Cùm Marius Imperator milites cursu, varijsque ac longis itineribus, gestandisque oneribus exerceret, atque illi iam assueti non grauatim tacitique ea ferrent, castrensi ioco ἡμίονοι Μαριανοί, id est, muli Mariani dicti sunt. Hinc translatum est in quosuis, qui facilè pararent imperatis. Sunt qui diuersam adagij originem C referant. Quum enim Scipio Numantiam obsidens statuisset inspicere non arma modò militum, verum etiam equos, mulos & currus, Marium produxisse equum pulcherrimè ab ipso nutritum, præter ea mulum habitudine corporis, mansuetudine ac robore longè cæteris antecellētem. Itaq; cùm Imperator Marij iumentis delectaretur, ac subinde faceret mentionem, tandem factum est, vt iocosa laude, qui in officio se præstaret assiduum, patientem ac industrium, mulus Marianus diceretur.

Mulum de asino pinge re.

Saluete equarū filiæ

Mulus Marianus.

VSVS IN SACRIS.

MVLVS (inquit Festus) *vehiculo Lunæ adhibetur, quòd tam ea sterilis sit quàm mulus; vel quòd vt mulus non suo genere, sed equis creetur: sic ea Solis non suo fulgore luceat.* Quod & Catullus noster (inquit Pierius) agnoscit, vbi, *Siue notho & lumine Luna*, dicit. Quod verò factum hoc ob sterilitatis similitudinem dicunt, quod scilicet perinde sterilis sit atque mulus, dicere non D ausim, qui acceperim à Cabalisticis, planetarum, stellarum atque adeò cæli totius vires, rerum omnium formas in vnum Lunare corpus, tanquam in matricem infundere, eamque postmodum parturientium in morem vi sua species nouatusque omnes conformare, factasque & adultas omnium oculis ostentare: quod si ita se res habet, ea sit ne sterilis appellanda, viderint alij. Hæc ille. Vtcumque est: In basi Iouis Olympij tum aliæ deorum imagines expressæ sunt, tum Luna teste Pausania equo vt ipsi videtur, inuecta; quæ reuera sterilis non est: addit quidem Pausanias, mulo eam, non equo inuehi ab alijs dici, & ridiculam ab eis de mulo fabulam addi. Iam verò fortuitone an mysticè Aesculapius draconis induta specie Epidauro mulorum bigis ad Sicyonios perferretur, hactenus non obseruaui. Factum autem id esse opera Nicagoræ Sicyoniæ mulieris idem Pausanias alicubi tradidit. Alexander ab Alexandro Romanos scribit in Consualibus mulum immolasse, additque rationem quòd id genus quadrupedum primum quadrigis iunctum fuisse diceretur. Cæterùm huius assertionis authorem idoneum non habet. Apparet tamen ex Festo id transtulisse: sed is Ludos Consuales in Circo maximo mulis celebrari dicit,

Muli cur Lunæ sacri.

Eliacor. 1.

In Corynthiacis.

Lib. 5. c. Alexandri ab Alexandro.

dicit, quia id genus quadrupedum primum putatur cœptum curru vehiculoque adiungi: de im- E
molatione nihil habet. Falsum autem esse quod immolarentur, ex eo potissimum innotescit, quod & muli vnà cum equis & asinis eo die feriarentur, redimiti floribus capita, vt Dionysius Halicarnassæus testatur, necnon Plutarchus & alij, vt in equo ostendimus.

STRATAGEMATA.

Mulos cur Bias saginarit.

FERTVR Biantem, (referente Diogene Laertio) cùm ab Alyatte rege, Priene ipsius patria obsideretur, ex industria duos saginasse mulos, eosque in castra impulisse: eis autem conspectis obstupuisse regem, quòd bruta quoque animalia tam nitida haberent, ac de soluenda obsidione cogitantem, explorandi gratia nuncium in vrbem misisse. Biantem consilio regis explorato, magnos arenæ aceruos tritico operuisse, hominique ostendisse. Eo agnito regem cum Prienensibus pacem percussisse, moxque Bianti, vt ad se veniret, mandasse, dixisseque: equidem Alyatten cepas edare ac flere iubeo. Aliud stratagema per mulas excogitauit Pisistratus Hippocratis filius tyrannidem Athenis affectans, quod refertur ab Herodoto. Is enim seipsum ac mulas F
cùm vulnerasset, bigam in forum agitauit, tanquam elapsus ex hostibus, quem rus proficiscentem illi prorsus interimere voluissent. Itaque populum orauit, vt aliquid custodiæ circa se habere permitteret.

Pisistrati astus. Lib. I.

EPITAPHIA.

Elegantissimum, venustissimumque atque argutissimum mulæ suæ epitaphium posuit gratitudinis ergò P. Crassus, quod tale est:

DIS PEDIB. SAXVM.
CIVCIAE DORSIFERAE ET CLVNIFERAE
VT INSVLTARE ET DESVLTARE
COMMODETVR PVBL. CRASSVS MVLAE
SVAE CRASSAE BENEFERENTI
SVPPEDANEVM HOC CVM RISV POS. G
VIXIT ANN. XI.

Inscriptum erat suppedaneo cuidam in agro Tiburtino, vbi Thomas Porcachius sese reperisse tradit in libro de funeribus antiquorum. Legitur hodieque & aliud mulæ epitaphium Florentiæ in aula Pittorum, quæ nunc est magnorum ducum, sed sine vllo lepore.

Lecticam, lapides, & marmora, ligna, columnas,
Vexit, conduxit, traxit, & illa tulit.

APOLOGVS.

MVLVS quidam Lydus (inquit Aesopus apud Plutarchum in conuiuio septem sapientũ) cùm imaginem suam in fluuio conspexisset, formam & magnitudinem corporis sui admiratus, ceruice recta equi instar in cursum se dedit: deinde asini filium se recordatus, mox cursum sistit, & hinnitum, animosque deponit. Apologus simili quidem sensu sed paulo aliter nunc inter apologos legitur qui Aesopi nomine circumferuntur, nempe hoc modo: Mulus hordeo H
saginatus, lasciuiebat, clamans ac dicens; pater meus est equus cursor, & ego ei totus sum similis: at cùm aliquando necesse fuit ei currere, vt à cursu cessauit, patris asini statim recordatus est. Apologus admonet, vt si quis ad gloriam aut dignitatem promoueatur, prioris suæ fortunæ non obliuiscatur, quoniam inconstans sit hæc vita.

NVMIS-

A

NVMISMATA.

HVBERTVS Golezius binos pingit Syracusanorum numos æneos, cum mulis ad bigas iunctis: quorum prior ab vna parte effigiem ostendit viri velato capite (Hieronis puto qui videlicet apenen, id est mulorũ bigas primus ad certamen iunxit teste Pausania, iisq; primus vicisse dicitur,) cum quatuor delphinis & inscriptione ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ: ab altera apenen, cuius mulos flagro impellit idẽ, ni fallor, Hiero, Superuolat victoria ceu mulos coronatura. Alter aduerso latere Arethusæ nymphæ effigiem habet cum eisdem cetis & literis; auerso autem latere est superiori similis, sed sub ipsis mulorum pedibus expressus est serpẽs quispiam, nisi potius scolopendram marinam dicamus: Hispidum enim animal est.

Syracusanorum numi.

Anaxilas similiter Messeniorum dux, post quam in Olympijs mulabus vicisset, epulo ob victoriam Græcis exhibito, Messanam reuersus, numos cum binis iunctis mulabus signari iussit, quorum altera pars leporem continet: is autem additus est, propterea quod cùm Sicilia prius lepores non gigneret, Anaxilas eos primus à se importatos nutrierit.

Messeniorũ numi.

B Depingũtur ad eodẽ Goltzio. In priore Anaxilæ numo mularũ cursũ flagello molienti victoria in aëre suspensa sertum impositura conspicitur ab vno latere; ab altero lepus ad cursum incitatus, & sub eo equus Neptuni in piscem cetumúe finiens, cum inscriptione ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ. Eademq; inscriptio legitur ab vtraque parte alterius numi, sed differt etiam quia victoriæ icon deest: & sub mulis sunt duo delphini, & ab vtraque parte depicta est apis mellis symbolũ. Pingit denique & alium numum, in quo vna tantummodò mula bigam trahit, sub qua Iouis conspicitur fulmen: & ab altera parte sub lepore pecten cum literis ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ.

Depingit Aeneas Vicus in opere de matronis Augusti, Liuiæ siue Iuliæ (fuit enim in Iuliorum familiam ab Augusto adoptata) numum in quo carpentum expressum est cum inscriptione: S P. Q R. IVLIÆ AVGVST. Senatusconsulto enim Liuiæ concessum, vt carpento veheretur, quod postmodum alijs Augustis matronis, Messalinæ, Agrippinæ, Domitillæ filiæ Vespasiani, Iuliæ Titi, Faustinæ alijsque fuit concessum, vt ex omnium earum matronarum excusis numis clarum est.

Liuiæ numus cum carpento.

Sebastianus Eritius æneum ostendit numum Neruæ principis, in quo ab vna parte muli conspiciuntur soluti, libereq; pascentes, cum fasciculo hastarum aliorumúe telorum, atq; ni fallor scutorum, cum literis, VEHICVLATIONE ITALIÆ REMISSA. S. C ab altera, laureata imperatoris effigies, cum inscriptione, IMP. NERVA CAESAR AVG. P. M. COS. III. P. P.

Neruæ numus cũ mulis solutis eiusq; explicatio.

C Constãtinus Landus in opere de veterum numismatum miscellanea explicatione scribit sese hunc numum conspexisse apud Tiberium Decianum I. C. clarissimum Foroiuliensem, cùm esset Patauij, vbi ille ius ciuile tum profitebatur: se verò apud Dionem qui eius Imperatoris vitam scripsit, nihil de hac re legisse, nisi quòd equorum sustulerit cursus, quod tamen ad hanc (inquit) rem nihil facit. Cursus enim illi equorum potuerunt esse ludi vel aliud quid simile. Hoc autem de vehiculatione (quod tributum quoddam fuisse suspicari licet, quod principi pẽdebatur, vt est rhedarium, vt est in iure, & iugum,) id puto illud esse, quod Iulius Capitolinus in Antonino Pio dicit inter cętera beneficia, quæ reip Rom. contulit, illud fuisse, quod vehiculariũ cursum summa beneuolẽtia subleuauit Aelius Spartianus in Adriano ait, Adrianũ cursum fiscalẽ inhibuisse. Sed an hoc huc faciat, non satis mihi liquet.

Equorum cursus sublatus.

Hinc etiam temonarium inductum fuisse crediderim quod tributi genus quoddam est, quod à Iustiniano in codice refertur L. Senatorum Substan. de dignitatibus lib 12. c. & l. iubemus. de proximis sacrorũ scri. & l. de cubiculis. de priuil. eorum qui in sacr. pal. nul. C. lib. 12. etsi aliqui telonarium legant, quod non renuo. Ego tamen de temonario aliàs in meis iuris ciuilis exercitationibus plenius disserui cum Accursio sentiens, etsi de telonijs vectigalibus in lib 2. D feudorum scio fieri mentionem, vbi de regalijs agitur, vbi hęc sunt verba, vectigalia quæ vulgò dicuntur telonia. quod aut suprà de iugo dixi, idem puto esse, quod temonarium onus, nempe tributum quod ab Ammiano Marcellino traditur, & à diuo Maioriano in lib. nouellarum legum, titulo primo refertur, vbi exigi omnem canonem per rectores prouinciarum, binos per iugum vel millenos solidos & semissem solidi per singula iuga præcepit.

Temonariũ quid.

Carrucarium etiam vectigal memini me legere aliquãdo in iure, sed nunc non subit memoriæ locus.

Carrucariũ vectigal.

Voluit igitur intelligere Nerua per illas mulas liberè pascẽtes, quòd onera illa quæ per vehicula solui solebãt, sustulisset ac rempub. liberasset, ab illo canone. Nec video cur aliqui malint ibi in illo numo Neruæ fuisse equas, cũ mulas fuisse constans sit opinio, à quibus tamẽ non dissentio. Aeneam tamen Vicum Parmensem, summũ antiquariũ habeo mecũ sentientẽ hac in re, in elegãti numismatũ veterũ libello quẽ superiorẽ anno edidit materno sermone Italicaq; lingua scriptũ ad Cosmũ Medicẽ Florentinorũ Ducem Hęc itaq; Lãdus Pierius Valerianus, qui imprudẽter equos esse credit, de tributo numũ illũ accipiẽdũ esse iudicat, quod Italia omnis in vehiculationes exoluebat, vt & Magistratũ sarcinæ & exercituũ

& alia huiuſmodi publica tranſportarentur, quod tributi genus (inquit) Nerua oneroſum nimis Italiæ remiſerit vniuerſæ: Idem tradit Eritius, qui opinionem hanc eodem quodammodo numo corroborat, faſciculum illum armorum, qui præterea in eo expreſſus eſt, typum eſſe inquiens eorum quæ belli temporibus muli conducere ſolent. E

VSVS IN VECTIONE.

De nat. deo. *Iliad. P.* LONGVM eſt (inquit Cicero) mulorum proſequi vtilitates & aſinorum: vnde fortè ab Achille ponitur victoris præmium. Eſt enim, vt vtar verbis Plinij, animal viribus in labores eximium. Homerus equidem præ cæteris mulorum robur declarat Græcorum exemplo, qui inuitis Troianis, Patrocli cadauer eripiunt: eos enim mulis aſſimilat tanquam robuſtiſſimis animantibus:

Οἱ δ' ὥς' ἡμίονοι κρατερὸν μένος ἀμφιβαλόντες
Ἕλκωσ' ἐξ ὄρεος κατὰ παιπαλόεσσαν ἀταρπὸν,
Ἤ δοκὸν, ἠὲ δόρυ μέγα νήϊον· ἐν δέ τε θυμὸς
Τείρεθ' ὁμοῦ καμάτῳ τε καὶ ἱδρῷ σπευδόντεσσιν. F
Hi autem tanquam muli validas vires aſſumentes
Trahunt ex monte per aſperam viam
Vel trabem vel lignum ingens nauale; intus verò animus
Affligitur, ſimulq; & labore & ſudore feſtinantibus.

Feſtus author eſt id genus quadrupedum primum putari cœptum curru vehiculoque adiungi. Et Blondus aſſerit ſe vbique inueniſſe, mulis, non equis vſos fuiſſe priſcos ad vehicula: idque ex parte ſic indicare Senecam tertia de nonageſima epiſtola his verbis: *Vehiculum, in quo poſitus ſum, ruſticum eſt: mulæ ſe viuere ambulando teſtantur; mulio excalceatus non propter æſtatem. Quid, mulæ omnes ſaginatæ, omnes vnius coloris.* Et Aelium Lampridium de Commodo Imp. *Dedit & vaſa aurea; & cum vnguentis alabaſtra: dedit & vehicula cum mulabus & mulionibus & iuncturis argenteis, vt ita à conuiuio redirent.* Idem & Heliogabalum tradit pro apophoretis mulos dediſſe, baſtarnas & rhedas. Verùm *Mularum robur.* iunguntur item plauſtris & aratris, piſtriniſque, vt mox patebit. De vehiculorum & curruum generibus fuſiùs dixi in equi hiſtoria, vbi quæ à mulis, quæ ab equis traherentur, oſtenſum eſt, ſimulque G
Lib. 3. dictum, mulas matronarum, equos virorum potius fuiſſe. Apud Homerum in Odyſſea Nauſiacæ
Nauſiacæ vehiculum. vehiculũ à binis trahitur mulis: In Iliade Priami currus ab equis & mulis, ab equis, quia vir erat, à mulis, quia iam ſenex, & effœtus viribus. Viros tamen etiam mulis vſos fuiſſe conſtat. Vſus eis eſt
Lib. 24. Claudius Cæſar, qui vt Suetonius ſcribit, nunquam carrucis minus mille feciſſe iter traditur, ſoleis
Priami currus. mularum argenteis, canuſinatis mulionibus. Similiter & Nero mulis argenteis ſoleis cum Poppæa vxore proficiſcebatur. Eiſdem vehebantur, ituri rus, Martialis:

Viros mulis vſos fuiſſe. *Li. 8. Epi. 6*
Sed ſub vrbe rus habemus æſtiuum,
Vehimurque mulis non vt antè conductis,
Quid imprecabor ò Seuere, liuenti?
Hoc opto, mulas habeat, & ſuburbanum.

Lib. 11. 80 Et rurſus:

Ad primum decima lapidem quòd venimus hora,
Arguimur lentæ crimine pigritiæ.
Non eſt iſta quidem, non eſt mea, ſed tua culpa,
Miſiſti mulas qui mihi Pæte malas. H

Hinc mulos legimus meritorios, quibus itinera conficiebantur conductis. Ferebat & lecticas mulæ
Lecticæ à mulis vectæ qui mos hodieque durat, cæterum Romani proceres cælo ſereno ducebãtur per compita pluuioſo verò ſub porticibus, vt docet Iuuenalis his verſibus:

Saty. 7.
Balnea ſexcentis & pluris porticus in qua
Geſtetur dominus, quoties pluit, anne ſerenum
Expectes? ſpargatque luto iumenta recenti?
Hic potius: namque hic mundæ nitet vngula mulæ.

Aliàs enim veſtes, atque ipſam lecticam facilè conſpurcat, quod Martialis quoque hoc verſu tetigit:

Vt lutulenta linat Tyrias mihi mula lacernas.

Ad clitellas aptitudo. Eſt autem mulus aſino equoque clitellis aptior. Hi Græcis νωτεῖς, νωτοφόροι, νωτηγοὶ Arriano vocantur, & σωματηγοὶ apud Varinum & Heſychium: νοτίσαϑαι enim teſte eodem Heſychio dicitur, qui

A qui dorso baiulat, non sub iugo vehit, homo, equus, asinus. De mulo clitellato Horatius ait:

Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

Plautus in Mustellaria: *Muliones mulos clitellarios, magni sunt oneris: quicquid imponas, vehunt.*

VSVS IN AGRIS & Vrbibus.

OLIM, sicuti & nunc aliquot locis, bobus, asinis & mulis proscindebant arua. Hinc illa lex Mosaica, quæ vetat arandi gratia bouem & asinum sub idem iugum mittere. Quod autem à mulis trahitur aratrum, multò celerius peruenit ad sulci finem, vbi arator inuertit aratrum, quàm quod trahitur à bobus, vt testatur Homerus, cùm ait: *Deut. 12.* *Mulorum aratio qualis.*

Α'λλ' ὅτε δὴ ῥ' ἀπέλω ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται *Iliad. K.*

Η'μιόνων. αἱ γάρ τε βοῶν προφερέστεραί εἰσιν

B Ε'λκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον. id est.

Sed cum iam aberat, quantum interualla sunt scilicet longè

Mularum. hæ enim bobus præstantiores sunt

Ad trahendum in nouali profundo compactum aratrum.

Quem poetæ locum Aristarchus referente Didymo ita interpretatus est: Quantum emisso simul ab aliquo tum mulorum, tum boum iugo anteuertuntur à mulis boues, tantum spatium finentes isti heroes Dolonem progredi in via, conuersi persecuti sunt. Præuertunt autem muli boues arando, non quòd robustiores sint, sed quòd celeriores, si pariter emittantur, vt testatur etiam Columella: Vterque sexus (mulus & mula) & viam rectè graditur & terram commodè proscindit: nisi pretium quadrupedis rationem rustici oneret, aut campus graui gleba robora boum deposcat. Cùm itaque idem poeta in Odyssea describit cursum pedestrem, & Clytoneum ait tantum præcurrisse, quantum muli solent in aruo arando, subaudiendi sunt boues. Eius verba sunt: *Odyss. Θ.*

Τῶν δὲ θέειν ὄχ' ἄριστος ἔην Κλυτόνηος ἀμύνων

Ο'σσον τ' ἐν νειῷ οὖρον πέλει ἡμιόνοιϊν,

Τόσσον ὑπεκπροθέων λαοὺς ἵκεθ', οἱ δ' ἐλίποντο.

C *Horum currendo longè optimus erat Clytoneus inculpatus*

Quantum in nouali terminus solet esse mularum

Tantum præcurrens ad populum venit: alij verò relinquebantur.

Celebrat & Theognis arationem mulorum:

Ουδέ μοι ἡμίονοι κύφον' ἕλκουσιν ἄροτρα

Τῆς ἄλλης μνηστῆς εἵνεκα ναυτιλίης.

Hei mihi muli collare trahunt aratri

Alterius promissæ causa nauigationis.

Præbent & alias operas in agris muli, nam & plaustra trahunt, vnde dicebat Cato, *Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis, tot plostra esse oportet.* Qui vsus apud agricolas desijt, & vrbanus quodammodo factus, quamuis tamen vel bobus, vel equis sæpius vtantur, Martialis, dum ait: *Alij vsus in agris.* *Lib. 5.*

Vixque datur longas mulorum vincere mandras,

Quæque trahi multo marmora fune vides,

significare videtur, Romæ quoque mulos plaustra traxisse: non enim hic mandra stabulum, sed ingens vehiculum significat, quo trabes portantur, quod Probus Græcè etiam μάνδραν vocari ait. *Mandra quid.*

D Græci autem indifferenter boues vel mulos plaustris adhibebant, vti colligo ex Homero, apud quem Nestor Græcorum cadauera ad castra vehi curat bobus & mulis. Dantur & in pistrina muli asinisque & bobus præferuntur, more etiam antiquo. Suetonius de Cæsare: *Deinde post solis occasum, mulis è proximo pistrino ad vehiculum iunctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus est.* *Iliad. H.*

VSVS

E

VSVS IN EQVITATIONE.

Mulos equitare regium esse. *Reg. 3.* *Atlas nanus dictus.*

EQVITATIO quamuis propriè dicatur de equis, ideoque proceres generosiores magnique pretij equos alant ad pompam, habet tamen, habuitque semper regium nescio quid ipse mulus. Hos potius quam equos equitant principes Ecclesiastici, Episcopi, Cardinales, atque ipse quoque summus Pontifex Romanus, quemadmodum & olim reges ipsi, regumque liberi, vt in sacris literis legimus, vbi Dauid inquit: *Ponite filium meum Salomonem in mulam meam.* Cardinales, vt aiunt, nunc mulos ferè quærunt cinericei coloris, eosdemque magnos & caudatos. Olim verò parui erant in pretio, vt scribit Politianus in miscellaneis, in hoc versu Martialis:

Non aliter ridetur Atlas cum compare gibbo,

legens pro gibbo mulo, tum quòd in vetustis quibusdam codicibus sic inuenerit tum quod Atlantem de Iuuenalis verbis, nanum quendam pumilumue fuisse temporibus illis haud ignoratum, collegerit, per antiphrasim scilicet: sic enim (inquit) nanum cuiusdam Atlanta vocamus. Sed & muli pumili tum in pretio sunt, inque delicijs habiti. Erat autem proculdubio ridiculum hominem nanum, mulo similiter nano & compare sibi vehi. Iam verò & itinera mulis peraguntur meritorijs, locis potissimum montanis asperisque, in quibus equis longè præferuntur, non solùm quòd minus cespitent, sed etiam quod per angustias viarum earumque præcipitia tutius sessores deducant. Nec recens meritoriorum vsus est, sed & Horatio notus: inquit enim: F

Muli meritorij.

------ Nunc mihi curat
Ire licet mula, vel si libet vsq. Tarentum.

Mula curta quid Horatio.

curta, id est, vt Petrus Nannius Alcmarianus interpretatur in suis miscellaneis, nimio onere attrita, non autem vt multi volunt, cui aliqua pars adempta est.

VSVS IN BELLO.

Mulus centuriatus. *Muli schenophori.* *Angarus.* *Muli clitellati.*

MVLORVM vsum in bello fuisse vel vnum illud quod declarauimus, Neruæ numisma testatur, ex quo etiam discimus arma peculiariter vexisse, (quòd alijs nunc regionibus equi præstant, in Italia boues,) indeque non exiguum reipub. cessisse tributum, quod vbi bonus ille Imperat. sustulit, mulos istos post modum publicos fuisse conijcio. Inuenio enim apud Vopiscum, mulum nuncupari centuriatum, Mulum (inquit) centuriatum comiter curet. Hinc enim mulos apparet centurijs attributos fuisse, qui publici essent non priuati: vt videlicet mulum dicat centuriatum eo modo quo centuriatum militem dicimus, qui centuriæ attributus assignatusque est. Σκευοφόροι vocãtur muli isti qui res ad iter bellumque necessarias ferunt. Notauit verò Cælius, esse ex Græcis qui angarum non pro operario tantùm accipiant ac ministro, sed pro achthophoro item siue baiulo: indeque & mulos angaros dici compertum sibi esse. Erat & clitellariorum mulorum in bello vsus, vt notum est ex historia Rom. Liuius: *Mulos detractis clitellis cum cohortibus alaribus &c.* G

VSVS IN MEDICINA. H

Veneni cura tio. *Lib. 3. c. 8. method. cogn. simpl.* *Ad ardores amoris.* *Mulieres vt steriles reddantur.* *Cordis vires.* *Testium.*

PONZETTVS Cardinalis veneno infectum si necessitas vrget, muli aut cameli recenter occisi ventri indi iubet: ita enim horum animantium calore venenum resolui, & membra & spiritus roborari. Bartholomæus Maranta tam diu includi debere putat, quoad calor animantis omnino euanuerit, tumque in alium eodem modo homini esse ingrediendum, rursusque in alium atque alium ac quo pluribus vsus fuerit mulis, eo tutius euasurum, fuisseque ait principes, quos triginta vel etiam quadraginta mulorum impendio certissimum mortis discrimen euasisse historiæ narrent. Puluerem in quo se mula volutauerit, corpori inspersum mitigare adores amoris à quibusdam scriptum esse testatur Plinius. Partes verò mularum plerasque steriles reddere mulieres authores tradunt, inde sumpta occasione, quoniam sterile, vt dictum est, hoc animal est. Cor siccum & vino aspersum, datur (inquit Sextus) bibere post purgationem tricenariam, vt non concipiat mulier. Si duo testiculi muli (inquit Albertus) in pelle eiusdem

coij

A corij constringantur, & super mulierem suspendantur, non concipiet, quàm diu ei adalligati fuerint. Testiculum muli combustum brachio mulieris pro atocio iubet Sextus apud Aggregatorem alligari: & si virgo ex eo biberit post primam purgationem, nunquam concipere ait. Dioscorides ait: *Cum muli rene si bibatur populi albæ cortex, conceptionem impedire, vel sterilitatem inducere tradunt*: sic enim vertenda sunt illa verba: ἱστορεῖται δὲ καὶ ἀτοκίους εἶναι, &c. Non abortiuum fieri tradunt, vt Ruellius transtulit. Matrix mulæ si decoquatur cum carne asinina aut alia, & inde comederit mulier ignorans, nunquam, vt Rasis pollicetur, concipiet. Si dentur occultè mulieri edendæ carnes, quibus incoctum fuerit aliquid de matrice mulæ, vel de ipsa matrice cocta, concepturam vnquam negat Kiranides, apud quem lego, Lampyridem vermiculum in matrice mulæ alligatum mulieri, etiam sterilitatem facere. Sordes aurium mulæ alligatas in pelle ceruina & brachio suspensas post purgationem mulieris, Sextus efficere tradit, vt non concipiat: esse autem quæ lana alba alligant, esse item quæ ex aqua eas bibunt. Rasis ait, si corio mulæ sordes aurium incluseris & appenderis mulieri, nunquam concipiet: idem præstare Kiranides scribit, si occultè propinaueris, in cibo nimirum vel potu: item si castoreum cum eisdem sordibus sumatur. Idem iubet vt semen pæoniæ operiatur illis, atque ita mulieri circumligetur. Si bibat mulier assam fœti- *Renum.* *Carnis.* *Sordiũ auris vires.*

B dam magnitudine fabæ in vrina mulę, non concipiet authore Rase: planè verò sterilescet si mulæ sudorem lana xylina exceptum pro pesso subdat. Hanc eandem sterilitatem faciendi vim Burdoni siue hinno inesse volunt, quia hic scilicet similiter bigener est & sterilis. Burdonis testiculum supra sterilem arborem combustum & extinctum de lorio spadonis Sextus alligatum pelli mulæ & post menstrua brachio suspensum conceptum impedire asserit: quem tamen locum aliter citat Aggregator his verbis: Tamarisci (quæ arbor sterilis est) carbones extincti in vrina cameli, in pellicula mulę brachio alligentur mulieris, ne concipiat. Sed priori lectioni astipulantur barbari quidam recentiores, vt ait Gesnerus, Aesculapij (huic enim ferè pro Sexto citant) hæc verba adferentes, *Auriculæ mulæ & burdonis testiculi si gestentur à muliere, non concipiet*. Est tamen in mulis quod ad conceptum facit, imo ad conceptum violentum. *Cogunt* (inquit Plinius) *concipere inuitas seta ex cauda mulæ, si iunctis eleuantur inter se colligatæ in coitu*. Nunc cæteras facultates recenseamus. Aiunt mulorum pellis & similium cinerem locis igne adustis opponi, & vlcera calefacere, cum non sint apostemata: vtilem etiam esse attritis calceorum iniuria pedibus & coxis, itemque fistulis, vt quidam ex Auicenna citant. Vngularum muli vel mulæ cinis teste Plinio, ex oleo myrtino alopecias replet. Marcellus verò istiusmodi cinerem & oleum myrtinum, cum *Vrinæ.* *Sudoris.* *Burdo steri lis steriles facit.* *Vt mulier conciptat etiã inuita.* *Cineris corij vis.* *Vngularũ.*

C aceto & cum pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continere scribit. Sextus pro vngulis muli aut mulæ ad idem remedium, ponit iecur Burdonis: Burdonis iecur (inquit) combustum cum oleo myrtino mixtum & illitum capiti, capillos fluẽtes continet & facit crescere, maximè si conorum cupressi cinis admisceatur, vt Matthiolus addit. Marcellus ait mulinæ vngulæ exustæ cinerem salubriter inspergi vitijs veretrorum, atqui Plinius formicationes & verrucas excipit, arietis pulmonis inassati sanie curandas. Stercus mulinum cum oxymelle lienosis potui datum, dolores efficaciter tollit, vt Marcellus scribit. Hippocrates verò stercus hoc combustum, tusumque ac cribratum, vino dilutum bibere iubet, si muliere fluxus ex vtero oboriatur. Medicamentum ex vrina muli podagris vtile, describitur apud Aeginetam his verbis: *Vrinæ muli sextarij quatuor, argenti spumæ libræ duæ, olei veteris mystrum, trita diu omnia, vt strigmenti spissitudo fiat, incoquito donec digitos non inquinent*. Plinius vrinam cum suo loto illitam, clauos pedum sanare tradit: & aliàs ait: *Lichenem mulæ potum in oxymelite cyathis tribus, comitialibus morbis vtilem tradunt*. Marcellus verò, cùm dixisset, muli impetigines in vtroque crure super genua nasci, & veluti cutis aridæ modo inhærere: iubet eas incendi, & stranguriosum diuaricatum desuper poni, ita vt defumigationem illam expansis vestibus tegat, ne qua odor & fumus emanet, itaque efficacissimè incom- *Iecoris burdonis vis.* *Stercoris vis.* *Lib. 2. de nat. mul.* *Vrinæ.* *Lib. 7.* *Lichenis vis.*

D modi eius vitio cariturum pollicetur. Ad suspiriosos remedium salutare ex eodem: *Spumam de ore mulæ collige, & in calicem mitte, atque ex aqua calida siue viro siue fœminæ quæ hanc molestiam patitur, continuò da bibendam: homo statim sanabitur, sed mula morietur*. *Spumæ oui*

DE

DE ASINIS CORNVTIS.

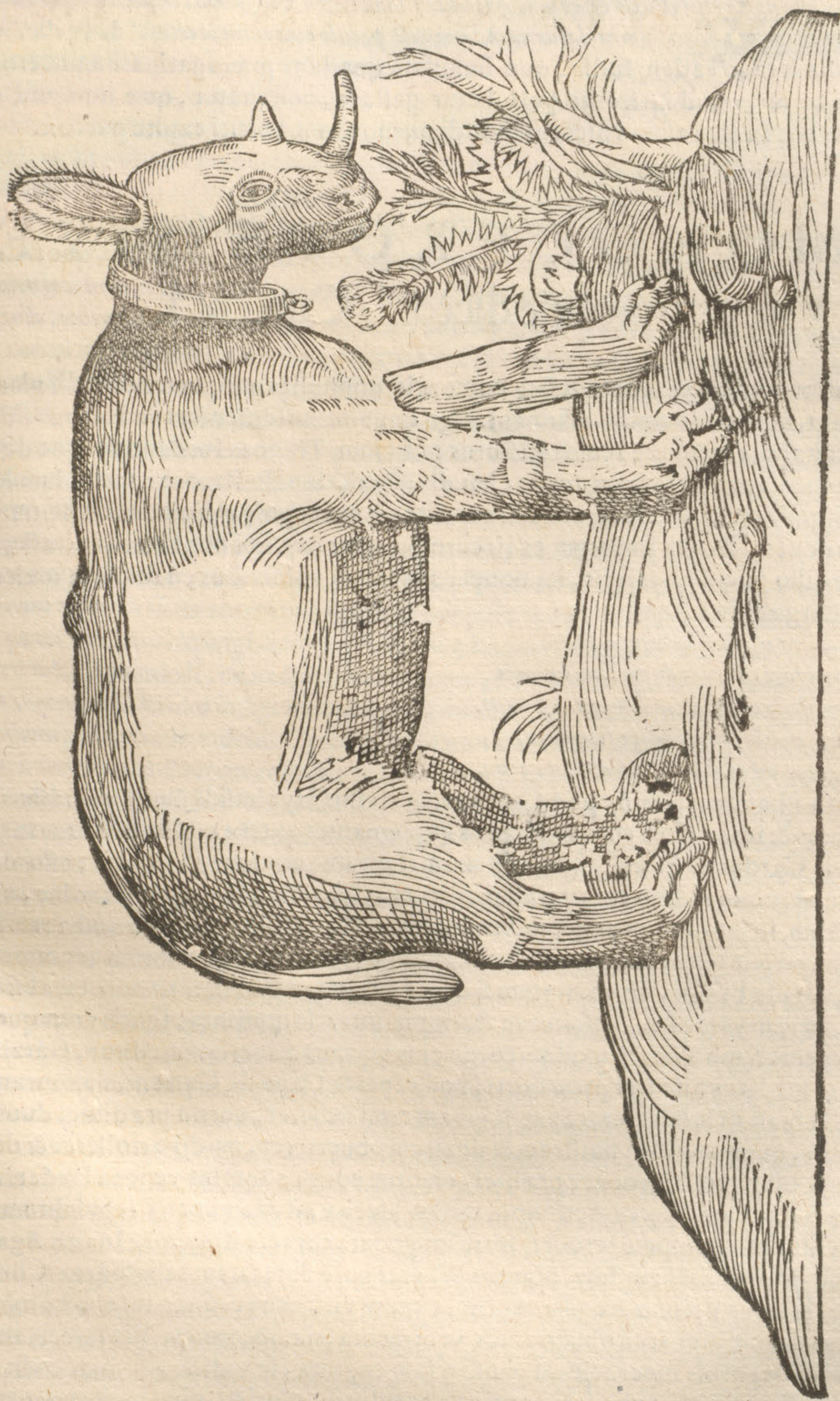
Cap. V.

TRIBVS in locis cornutos asinos celebrari reperio, in India, Scythia, & Afri-
ca: cæterùm denturne, & si dentur, speciene differant, non habeo, quod dicam.
Lib 4. Africanorum meminit Herodotus, *Apud Afros* (inquit) *qui Aratores cognominan-*
Asini cornuti Africani. *tur, asini cornuti reperiuntur.* De Scythicis verò sic Ælianus: *In Scythia asini corni-*
bus præditi nascuntur, quorum cornua Arcadiæ fluminis Stygis aquam continent, quæ trans-
mittit vasa omnia, etiamsi sint ex ferro. Hæc cornua à Sopatro apportata fuisse aiunt Ale-
Scythici. *xandro Macedoni, & illum admiratum misisse Delphos, vt dedicarentur Pythiæ, additis carminibus:* F
Lib. 10. ca. 40.

Hoc tibi Alexander Macedo mirabile cornu
Dedicat ò Pæan ex asino Scythico.

Idem & Indicos describit his verbis: *Syluestres asinos equis magnitudine non inferiores apud Indos na-*
Li. 4. c. 52. *sci accepi, eosque reliquo corpore albos, capite verò purpureo, oculisq́ nigris* (cæruleis vertit Volaterranus)
Asini Indici cornuti. *esse, cornuq́ in fronte gerere vnicum* (Volaterranus addit sesquicubitale) *cuius superius puniceum, infe-*
rius autem album, medium verò nigrum sit: atq́ non omnes quidem Indos, sed potentiores, cum tanquam ar-
Cornu asini Indici facultates. *millis quibusdam brachia, sic cornua auro, certis spatijs ornarunt, ex his ipsis bibere solere. Ex hoc cornu biben-*
tem ab insanabilibus morbis tutum fieri, neq́ eum ipsum conuulsionibus corripi, neq́ sacro morbo tentari, neq́
venenis vllis ferunt. Quinetiam si quid prius pestilens biberit, tum id euomere, tumq; ad sanitatem redire.
Cum autem cæteri asini, quibuscumq; in terris sint, tam domestici, quàm syluestres, tum solipeda animalia, talos
non habeant, asinos Indicos cornigeros Ctesias inquit, talis primùm, ijsq; nigris præditos esse. Deinde si quis eos
confregerit, inferiora quoq; nigra deprehensurum esse: neque modò corporis velocitate longè multumq; cæteros
asinos superare, sed velocitate eadem equis & elephantis præstare. Cum autem in viam se dederunt, tardius
primò ingrediuntur, deinde paulatim tantum confirmantur ad contendendum iter, eos quidem vt sequi opero- G
sum sit, eorum verò cursum transcurrere nulli concedatur. Postea autem quàm fœminæ pepererunt, patres cir-
cum pullos à partu recentes summa custodia versantur, eorumque commorationes locis Indiæ desertissimis sunt.
Amor erga fœtus. *Cum à venatoribus Indis inuaduntur, pullos suos adhuc ætate infirmos à tergo suo pascentes habent, atq; pro eis*
propugnant: contra equites audent venire, eosq; ferire. Tanto sanè hi robore existunt, vt nihil eis obsistere
queat, quin statim & concidat, & perdatur, equorumq; in cursu latera discerpunt, ac lacerant, ac viscera disrum-
Fortitudo. *punt, ex quo fit, vt ad eos equi appropinquare valdè metuant, appropinquatio enim capitalem vtriusque mul-*
ctam miserabiliter infert. Ex eo namq; conflictu, non equi modo, sed & asini pereunt: per grauiter calcibus pu-
gnant: eorum morsus eatenus acerbiores sunt, vt quicquid comprehenderint, funditus diripiant: ex his verò
L. 15. c. 15 *qui sunt confirmata ætate incomprehensibiles sunt. Carnes eorum quòd amarissimæ sint, haudquaquam esculen-*
tæ. Hæc itaque Aelianus, qui & aliàs regis Indorum certamina recensens, inter alia hos quoque
cornutos asinos inuicem pugnare tradit: quæ omnia, breuius tamen repetit Philes, aitque Indorũ
regem ex cratere de huius animalis cornu confecto bibere, splendidum eum vocans, & cubitalem
esse dicens, potionem autem eam contra morbum sacrum, id est comitialem conferre. Adhæc fe-
ram ipsam inter solipedes solam & talum & bilis vesicam habere, vt perperam Volaterranus tran-
Asini cornuti figura fera. stulerit, hanc feram carere felle, & potionem ex hoc poculo ad ignem sacrum conferre. Habes hic H
candide lector feram corpore auribusque asininis, binis armatam cornibus, quorum alterum, vt
pictura ipsa ostendit, è narium, alterum è regione oculorum exit. Communicauit iconem doctis-
simus, pariter atq; excellentissimus reipub. Norimbergensis archiater Ioachinus Camerarius syl-
uestris asini nomine. Cum verò solipes non sit, sed pedes in digitos findantur, asinus syluestris
Indicus esse non potest: quamobrem quærendam Scythicusne fuerit, vel Africanus. Adhæc Indi-
Li. 3. par. 2 cus vnicornis est, non bicornis, vt testatur ipse Aristoteles his verbis: *Asinus Indicus licet solipes,*
corniger tamen est, sed singulare cornu gerit, & solas in solipeadum genere talum possidet. Idem testatur Pli-
nius: *Cornigera* (inquit) *ferè bisulca: solida vngula & bicorne nullum: vnicorne asinus tantum Indicus,*
vnicorne bisulcum oryx. Talos asinus Indicus vnus solipedum habet. Et rursus. *Cornua solipedum nulli*
excepto asino Indico, qui vno armatus est cornu. Recentiores quidam obscuri, onagrum siue asinum
syluestrem Indicum, magnam & crudelem feram esse scribunt, cornu vnico, duro, acuto & lon-
go: robur ei esse tantum, vt ingentia de rupibus saxa euellat, idq; tantùm vim suam experiundi
gratia,

gratia. Philostratus autem eadem ferè etiam quæ Aelianus & Philes scribit in vita Apollonij: sed quod de viribus dicitur, Apollonium refellere. *Asinos syluestres* (inquit) *in vicinis Hyphasidi Indiæ fluuio paludibus multos capi dicunt: esse autem huiusmodi feris in fronte cornu, quo taurorum more generose pugnant: & Indos ex illis cornibus pocula conficere: asseruntque nullis morbis illo die affici, qui ex huiusmodi poculo potarint: neque si vulnerati sint dolere, & per ignem etiam incolumes transire, neque vllis venenis lædi quæcumque nocendi gratia in potu dantur. Iccirco regum esse eadem pocula, nec alij quàm regi eiusmodi feræ venationem permitti. Apollonium itaque feram aspexisse, eiusq; naturam cum admiratione considerasse ferunt.* Lib. 3.

Apollonij dictum de cornu asini Indici.

ferunt. Interroganti autem Damidi, an sermoni, qui de poculo iam dicto ferebatur, fidem adhiberet: Adhibeo (inquit) si huius regionis regem immortalem esse intellexero. Qui enim mihi aut alteri cuipiam poculum ita salubre dare potest, nonne verisimile est & ipsum quotidiè illo vti, & ex eo cornu frequenter vel ad crapulam vsq; bibere? nemo enim vt puto calumniabitur eum, qui tali poculo etiam inebrietur. Hæc ille. Celebrabatur modo & alia fera in eadem India, quæ singulari quadam prærogatiua monoceros siue vnicornis ab vnico cornu, quod in fronte perhibetur gestare, nominatur, quæ nunquid etiam detur, nunquid cum hoc Indico asino vnicorni sit eadem, mox in sequenti capite patebit. E

DE MONOCEROTE SIVE Vnicorni propriè dicto. Cap. VI.

Opinionum de vnicorni varietas.

Thomæ Iordani opinio

AN detur reuera monoceros siue vnicornis, nonnulli ambigunt, nonnulli planè negant, nonnulli omnino affirmant. Ego singulorum sententias lectoribus fideliter recitabo, vnicuique suum relicturus iudicium. Thomas Iordanus itaque de phænomenis pestis tractatu tertio cùm dixisset de lapide Bezoar: secundum locum (inquit) cornu monocerotis sibi vendicauit, cuius prope diuinæ recensentur operationes. Reges Indorum ex ijs cornibus crateres sibi conficiebant, asserentes illo die, quo quis ex illo poculo hauserit, immunem à morbis, vulneribus, flamma & toxicis fore. Hinc Angelus Bargæus in Cynægetico: F

—— vnoq; in fronte superbi
Cornu quod reges Indorum protinus aureis
Orbibus includunt, & vina liquentia potant.
Ac tum nec morbos tuti sentire feruntur,
Nec quæ inter mensas occulta hæsere venena.

Descriptio ex Cardano.

Cardani error.

Reperiri autem circa Phasidem fluuiũ apud Colchos (in vicinis Hyphasidi fluuio paludibus,) vnũ cornu gestantes asinos & ferocissimè cum elephantis depugnantes author est Philostratus in vita Apollonij Thyanæi. Cardanus sic describit, esse animal rarum, equi magnitudine, pilo mustelæ simillimo, capite ceruino, in quo cornu crescit vnicum, cubitorum trium longitudine, media in fronte atque rectum, in imo autem amplum, tendens in aciem: collum illi breue, iuba rarissima, & in alteram tantùm partem tendens, crura veluti capreolo, tenuia; posteriorum tenuitor pars multo pilo villosa, vngulæ bifidæ. In vniuersum si quis aduertat, cerui naturæ non est absimilis, præter cornu illud, ferum valdè est. Nascitur in Aetiopia inter solitudines, squalentemque terram atque inter serpentes, mirumq; in modum cornu eius venenis aduersari creditur. Garzias ab Orto Proregis Indiæ medicus ait inter promõtoria bonæ spei & Capo de Currentes visum animal terrestre quod etiam mari delectaretur, caput & iubam equi haberet, cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quod modò in sinistrum & dextrum obuerteret, modò attolleret & demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiusque cornu aduersus venena laudari. Ludouicus Vartomanus duos Sultano ex Aethiopia missos Mechæ ad Mahumetis sepulchrum se vidisse ait cancellis obseptos, minimè feroces, fortè longo iam carcere domitos. Idaith Aga orator Solymanni apud Maximilianum Imp. Marcus Scherer antè abiuratam religionem Christianam dictus, popularis meus Viennæ frequenti primariorum virorum corona, ausus est proloqui, se in Arabia deserta, vidisse gregatim obuersantes vt armenta, monocerotes. Vix tamen reperitur, qui teste veritate, tota orbis superficie adamussim iam cognita, se vidisse affirmare ausit. Diluuio vniuersali animalia perijsse, nunc terra erui ossa fabulantur plurimi, cùm maiori ex parte terræ visceribus recondita exhumari cernant. Philosophus asserit naturam nõ deficere in speciebus. Quotquot olim creatæ sunt à protoplasto, totidem ad finem sæculi duraturas persuasissimum esse debet, licet indiuidua numero plura, pauciora ue interdum comperiantur, quæ tamen minimè funditus intereant, adeò vt ne vestigia extent. Adde differentissimas corporum figuras, quæ non leuem ansam dubitandi pariunt. Ad Dionysij fanum prope Lutetiam integrum extat eximiæ proceritatis, magni quidem ponderis, ampliore base in conum progrediens, ambitu striatum sub ara quadam abscondita fornice, aqua extrema sui parte immersum: Cryptam subeuntibus potanda datur aqua; ea hausta subitò in copiosum sudorem exoluuntur, persuasione adiecta, virtutem sudorificam aquæ, à cornu monocerotis communicatam esse, qua etiam venena propulsare dicitur, cùm ratione naturali omnibus è calidiore aëre algidum intrantibus, appulsu repentino, ceu antiperistasi quadã, humore ad extima propulso, sudor erumpat, quod iter facientibus æstiuis G H

Fabula monocerotes diluuio vniuersali perijsse.

Dubium an extet Monoceros.

Cornu Sandionysianũ.

ardori-

A ardoribus familiare est, cùm sitibundi ad fontes aut riuulos potui indulgent; tum liquor frigidus ventriculo neruoso, totique corpori æstuanti occurrens, è vestigio humorem per carnes & cutis meatus extrorsum protrudit, vt nihil beneficij à monocerotis cornu aquę collatũ meritò dici possit. Solemnibus Venetorum ferijs Sanmarciano delubro quæ publicè spectanda proponuntur, & magnitudine & figura his tam dissimilia, vt nihil cognationis habere prorsus dixeris. Eboris instar splendens, læue, in gazis Pontificum summorum Romæ solus vidi & contrectaui, pur purea crumena obductum, cuius (vix duûm palmûm erat) exilitatẽ ad risum fermè miratus, responsum accepi, crebro vsu ita imminutum, neque de scabritie aliorum quæ videram, referri quid potuit. Kereczenio Baroni ad Niclespurgũ brachij mei crassitie ingentis molis erat os è Pannonum (quẽadmodum is referebat) regis Matthiæ gloriosissimi thesauris asseruatũ, quod comparatione cum superioribus facta, ausus fuit, & ipso vehementer indignãte, balænarum potiùs esse os quàm monocerotis cornu, dicere Fucus sit facilè, cùm in littora eiecti cetacei pisces, salo arenas propellẽte, sæpe obruantur, post multa demum sęcula, curiosa, seu teredine erosa, rursus ex imis terrę visceribus, cornu falsa simulachra referentia, eruantur persuasis spectatoribus credulis, diluuio submersa animalia ossibus superstitibus, nulla viribus derogata facultate, in medicum vsum trahi posse.

Venetorum cornu.
Cornu Roman. Pont.
Ossa balænarum pro cornibus Monocerotis supponuntur.

B Fidem facit & ebur fossile, & mumia vulgaris. Addam & hoc. Venetijs commilitones mei Iudæum negociatorem apud fabrum argentarium fortè conuenerunt. Hic ostenso monocerotis cornu hoc experimento verum comprobauit. In mensa cornu circulum delineauit, scorpium prius, postmodum araneum iniecit, qui nunquam transilire potuerunt ambitum cornu circumscriptum: deinde palmi altitudine quouis reptantes bestias, vmbra ne aut vi emanante, intra quadrantis horæ spatium ambas necauit. Aberam tum ipse, spectaculi visu gratissimi ignarus, neque sæpius quæsitum reperire licuit recutitum Apellam, popularis tamen meus à meo discessu iconem à pictore præstantissimo depingi curauit, Albertoq; Laskio Satrapæ Polono ablegauit, vt regi Sarmatarum Sigismundo II. ex imagine innotesceret, si fortè eius sibi comparandi, quod permagno æstimabatur, desiderium infligeret. Sunt qui genuinum ab adulterino discernãt, sola in liquorem quemcumq; iniectione, videlicet, si is humor statim feruescens, quasi bullas produxerit, quod omnibus in calcem aut cinerem, redactis corporibus ob ἐμπύρευμα propriũ esse consueuit. Alij gallo arsenicum exhibent, cani vel columbæ, à cuius oblatione statim propinant monocerotis puluerem, quo exanima restitui asseuerant. Figuram itaque tã animalis quàm cornu, huius magnitudinem, substantiam, læuorem vel scabritiem cum põdere si spectes, dubius animi eris & suspensus:

Ebur fossile.
Experimẽtũ de vera virtute monocerotis.
Probatio vulgaris cornu monocerotis.

C exploratio si virium instituatur & ea quàm fallax & coniecturalis? Quæ me eò deducunt, vt vel parum vel nihil de eo animali sentiã tanta præsertim imposturarum fertilitate. Subscribo sententiæ præceptoris Rondeletij, qui libro de dosibus medicamentorum inquit. Rasura vnicornis, quia carius emitur, minore pondere datur, vt alia medicamenta pretiosa, quanquam eius vis, neq; maior, neq; certior sit, ea quę est eboris, aut cornu cerui. Diuitibus quibus nihil pretiosum esse potest pręscribebat, inopibus substituendo non semper cerui cornua, verùm etiam ossa equina aut canũ, sæpe etiam myrabolanorum ossa. Liberum est tamen per me cuiq; quod velit sancire. Equidem in variolis & morbillis infantium cum ab Imp. Maximiliano multi scobẽ vnicornis intempestiuè, & importunè sępe flagitarent, scio exhibitam rasuram cornu ceruini, eodem & certiore fortassis successu, de cuius viribus inferius, plura asserentur. Vsus est per se drachmæ, aut semissis pondere in vino aut aqua cordiali, rarò eam excedimus dosin, vel ob pretium, aut quia vix tãtum ei fidere iubemur, vt cęteris aspernatis huic soli miraculosam vim tribuamus. Alexicacis permixtũ granorum pondere quoq; metimur, præsertim si vna vice velimus propinare, vt superius positis exẽplis propositũ fuit. Hucusq; Iordanus. Fallopius quoq; non rectè cõstare tradit, quid reuera sit vnicornu,

Rondeletij sententia.
Vsus cornu monocerotis.
Pondus quo exhibetur.

D quãuis Ludouicus Romanus ipsum descripserit: se quidem genuina vidisse cornua in thesauro S. Marci, prætereaque cùm esset in Gallia aliud in Ecclesia D. Dionysij, sed quod vel dentis, vel ossis quam cornu naturam referret. Vidisse & tertiũ apud D. de Brisach, qui id maximi faciebat. An verò faciat ad venena se ignorare. Laur. Ioubertus in lib. de peste antiquioribus medicis celebratum huius cornu facultatem fuisse negat; recentiores verò maximè cardiacon esse testari, & quibuscũq; venenis resistere, cæterùm eius vice pauperiorẽ frui posse cornu ceruino, quia ei viribus parũ cedit. Sed & Antonius Ludouicus medicus Vlyssoponãsis in libro de Empyricis & miscellaneis quibusdam à principio, quod à nullo antiquorum (quibus solis reuerentiam deferendam retur,) vis illa aduersus venena sit relata, quamuis à multis affirmetur, sub dubio relinquit. Ioannes Goropius Becanus reginæ Vngariæ archiater, cum dixisset de gryphis, temerariumque esse iudicare in rerum natura non esse, quod ætas nostra non vidit: Monoceros (inquit) veterum scripris iactatur, & cornu quod eius esse fertur, pretio venditur ingenti, quale nunc Anteuerpiæ vltra septem pedes longum, venale prostat tam integrum vt ne illa quidem pars desit, qua fronti fuit infixa, citra tamen spongiosam coronam, qua ad duos palmos & eo amplius cinctum fuisse videtur: dubitatur

Fallopij sententia.
De comp. med. c. 51.
Iuberti opinio.
Cap. 18.
Antonij Ludouici.
Lib. 9. d[illegible]
Venetic. & Hyperbor.
Goropij opinio

Monocerotem malè à pictoribus pingi.

tamen, an fera iſtiuſmodi inueniatur,qualem pictores nobis oſtendũt.Illud equidem ex hoc,cu- E
ius mẽtionem facio,cornu didici,perperam ab eis cornu fronti adfigi.Nam cuiuſcumq;animalis
cornu eſt,hoc ſaltem cerno,ſic capiti fuiſſe infixum,vt radix inferius,ſummitas in altũ ſpectaret,
ſecundum frontem dorſum verſus nonnihil tota longitudine declinante: ita vt ſi currẽdum eſſet,
capite arrecto dorſo incumberet, vti in ceruis videmus:contrà ſi pugnandũ,caput ad pedes prio-
res eſſet inclinandum,perindè vt in omnibus ferè cornupetis natura comparauit.De hoc ſenten-
tiã à mercatoribus rogatus,reſpõdi tale eſſe,quale pro monocerotis cornu apud principes habe-
tur;verùm diſplicere,quod Aelianus nigrum colorem tribuerit, cùm huius ſubalbibus eſſet, atq;
illud pręterea quod Cteſias Artaxerxis medicus aſinos ſuos feros ita deſcripſerit,vt cornu dede-
rit cubitale duntaxat,& illud supernè puniceum & valde rubrum,cæteroqui in medio nigrũ,quę

De vnicornu Antuerpiẽſi opinio Goropij. Iſlãdia qualis inſula.

notæ huic noſtro minimè quadrãt.Suſpicatus aliquando ſum cornu hoc piſcis alicuius eſſe,quod
in eo genere admiranda plurima reperiãtur; & hoc cornu quod Antuerpiæ eſt, ex Iſlandia ſit al-
latum.Verùm rurſus in mentẽ venit,hanc inſulam non longè abeſſe ab illis locis, quæ ad Hyper-
boreos ſpectant,in quibus ferarũ plurimum eſſe ob hominum ſolitudinẽ,nõ eſt abſurdum ſuſpi-
cari.Eſt enim Iſlandia inſula Iſſedonũ nomen habens ab Is id eſt,glacie, & Lant quod ſignificat
regionẽ.Ex hac tria mea ætate,allata memini,quorũ maximum modò indicaui. Incertum tamen F
eſt, an poſt glaciale hoc mare, ad quod inſula hæc iacet,cõtinens ſit ad Polum vſq; ac deinde ad

Ioãnis Aemiliani opinio.

Aquilonẽ,an verò Gronlandia,id eſt,viridis regio butyri copia maioribus noſtris nobilis,mari ab
Arimaſpis ſecludatur. Io.Aemilianus Ferrarienſis in naturali de ruminantibus hiſtoria, enume-
ratis & deſcriptis vnicornibus,quotquot apud authores exſtat mentio:Cum ergò(inquit)tot tan-
taq; ſint vnicornium genera,quodnam ſit illud tam celebre alexipharmacũ, tam ſalutare alexite-
rium,ac mirabile antidotũ , nondum ſatis inter ſcriptores conſtat . Siquidẽ nonnulli ſuſpicantur
eſſe monocerotis cornu ab Aeliano,Solino, Plinioq; deſcripti: non defuerunt,qui illud eſſe aſini
Indici,de quo meminerunt Ariſtoteles,Aelianus & plures alij:fuerunt & qui Indiæ equi ab eodẽ
Aeliano commemorati,id eſſe exiſtimauerint:quibuſdam etiam in mẽtem venit, illud eſſe rhino-
cerotis cornu.Hiſtorici medicis altercandi anſam præbuerunt, ſcilicet quodnã ſit animal Græcis
antonomaſticè μονόκερως dictũ, Latinis verò vnicorniũ ſiue vnicorne, & Italis alicornũ vel lion-
cornũ:quæ quidem ſingulæ nomenclationes tum animali,tum eius cornu inditæ ſunt. Ambigunt
inquam medici quodnam ſit illud mirabile cornu, quod omnes pernitioſos morbos fugat, quod
ſæuas profligat ægritudines,quod imminentem veneni pręcauet inclementiã,quod veneni coin-
quinamento peſtilenti labefactatos,languidos,exanimatos,& propemodũ mortis caligine obte- G
nebratos,integræ valetudini ocyſſimè reſtituit incolumes: & deniq; quodnã ſit illud cornu adeò
veneno infeſtum, vt illius præſentiam non admittat,non ferat, non patiatur, eamq; longè lateq;
pandat,vel ſudore,vel aquæ feruore ac ſtridore,ſi in eã immergatur,mordicus litigant,& acerri-
mè inter ſe conflictantur medicorum ſectæ . Quocirca cùm tanta ſit inter ſcriptores de vnicornio
diſcordia,accidit,vt in principium theſauris varia ac longè diuerſa vnicornum cornua quàm di-
ligentiſſime reſeruẽtur. Apollonius philoſophus & plures alij eiuſmodi de vnicornio opinionem
vanam prorſus eſſe, futilemq; ſuſpicati ſunt, quos ſecutus eſt inter neotericos Andræas Marinus
Medicus: hic enim eam inanem eſſe pluribus rationibus conatus eſt oſtendere, tum aduerſario-
rum argumenta infirmando , tum demonſtrationes aduerſus illam adducendo , quæ ſuadere vi-
dentur, vanam illorum eſſe ſententiam, qui tot tantaq; de eiuſmodi celeberrimo cornu prædica-
runt. Etenim eiuſmodi cornu, quod tanti æſtimatur, paruipenderent omnes , niſi Aeliani atque
Philoſtrati authoritates illius æſtimationi ſuffragatæ fuiſſent: quæ tamen ſi accuratiùs perpendã-
tur,infirmæ admodũ titubanteſq; apparebunt.Siquidem ipſi quæ ab alijs audierant,ſcriptis red-
diderunt & quæ paſſim rumore quodam circumferebantur,adnotarunt; vt ex eorum verbis facilè H
cuiq; compertum erit . Quapropter vnicornis cornu nequaquam maiori medicinæ faciendæ vſui
eſſe,quàm cerui cornu conſtanter inquit Marinus,cuius ſententia vero conſonet, diſſonetue,ipſa

Andreæ Marini Libellus de vnicorni Latinè à me redditus.

iudex ſit experiẽtia.Andreæ Marini tractatum de falſa de vnicorni opinione Italicè conſcriptum
Latio à me ex tempore donatum in gratiam eorum qui eam linguam non intelligunt , huic loco
inſerere placuit. Veritas (inquit) in rebus ipſis naturalibus tam altis ſæpenumero immerſa eſt te-
nebris,vt ab humano intellectu niſi raro & cum ſumma difficultate detegi queat . Cùm enim in
inueſtigãdi ea noſtris vtamur ſenſibus,qui ſuaptè natura imbecilli ſunt,& non ſemel de rerũ ſub-

Senſus incertos eſſe veritatis iudices.

ſtantijs ex accidentibus earũ,quę & ipſa quàm ſint fallacia omnibus notũ eſt,diiudicent,neceſſe
omnino erit,incertos eſſe veritatis iudices:vnde etiam factum eſt,quod de vna eademque re non
diuerſi duntaxat authores, ſed priuati etiã nonnulli, diuerſas,quin & contrarias ſibi imbiberint
opiniones. Nihil autem hucuſque vel dictum, vel ſcriptum eſt, de quo dubitari iure nequeat:in-
deque eſt,cur multi crediderint,omnia depẽdere ex opinionibus; nihilque eſſe, de quo dubitari
non poſſit,aut cui nequeat aliquid opponi, poſteaquam in electione mediorum quilibet propter

in te-

A imbecillitatem vel intellectus vel sensuum exteriorum titubet, hæreat atq; vacillet. Hinc diuersarum in qualibet arte sectarum origo, quæ propter ambitionem seu potiùs falsam scientię persuasionem quorundam (qui in ea quam semel ceu veram sententiā amplexi sunt, nō solùm sine vlla veritatis indagatione pertinaciter perseuerant, verùm etiam pro viribus, alijs ceu veram & genuinam obtrudere conantur,) in quibuscumq; semper scientijs, & in rerum publicarum priuatarūq; gubernationibus perniciosa sēper fuit, medicinę verò in primis perniciosissima, in qua vel ab illius incunabulis ad hæc vsq; nostra tempora diuersæ sectæ fuere, illæq; cæteris præualuere, quę profusioribus pollicitationibus sequaces inescare callucre: indeq; est cur Arabum schola prę cęteris frequentata, prælataq; alijs fuit. Hæc enim vt fundamenta quæ iecerat, admodum debilia, stabiliret, paulatim vbi sese offerebat occasio, vt auram captaret popularē, sua vulgi opinionibus corroborabat, paucisq; annis totā artē diuersis adimpleuit vanitatibus; & quò maior ei haberetur fides, non solùm vulgi erroribus assensit, sed & philosophis illis, qui eodem tēpore emersere, inter quorum promissa illud fermè erat minimum, quòd senibus iuuentutem, ægris iā deploratis haud dubiam sanitatem pollicebatur. Hæc est illa schola, quę auri vsum medicinę intulit, quę gemmas, & quæ istiusmodi rerum occultis facultatibus nullū non morbi genus sanare polliceri non veretur.

Sectarum diuersitas vnde.

Scholæ Arabum.

B Veruntamen cùm & aurum gemmæque passim prostarent venales, ne promissis æger frustaretur, atq; ita fraus detegeretur, rursus vsum introduxit aliorum orbium medicamentorum, inter quæ lapidi Paxar siue vt ipsi vocant, Bezard & cornu monocerotis primas partes assignauit, siquidem hæc vulgus aduersus omnia venena antidota indubitata, aduersusq; omnes deploratos morbos præsentanea remedia esse prædicabat, etiamsi non constaret quid essent, vbi prouenirent, & quādo, & à quo tam insignium, quas prędicabant, facultatum factum esset experimentū: estq; adhuc opinio illa altissimè in animis non solùm vulgi, sed & principū insita, qui parui nunc faciūt gazas suas, nisi & monocerotis cornu possideant: quod cùm aduerterent negociatores, varia ac diuersa cornua lucro allecti pro illo eis obtruserunt, carissimeq; vendiderunt. Asserunt autem istiusmodi cornu omnes corporis nostri sanare affectus, pręseruareq; ab omni veneno, & si assumptū fuerit, subinde expelli. Addūt & hoc miraculum quòd pręsente veneno per se sudet, & in aquam iniectum bullas emittendo illud prodat. Prætereo interim cæteros abusus, ne in magnū aliquod volumen abeat oratio nostra, in hoc elaboraturus tantummodò, vt ostendam, quàm sit remotum, nō dicam à vero, sed ab omni verisimilitudine omne id quod ad hæc vsq; nostra tempora de cornu monocerotis, vulgò fertur, non gloriolæ cuiuspiam motus ambitione, nec vlla quoq; impulsus indignatione, sed vno duntaxat desiderio, vt prosim rebuspub. taciteq; veritatem detegam eis qui in emendis istiusmodi cornibus tam magnas inutiliter impēsas faciunt, frustraq; spem suam collocant in re nullius penè facultatis, & fortassis remedia genuina ac natiua, quorum facultates sexcētis experimentis comprobatæ sunt, negligunt.

Promissa de vnicornu.

C Animus itaq; in primis est demonstrare, incertā omnino ac lubricam esse quæ de monocerote habetur, notitiam: deinde, quòd si reuera haberetur, nō posse eius cornu ijs præditum esse facultatibus, quæ vulgò ei attribuūtur. Monocerotis autē cornu nomine vulgus intelligit cornu cuiusdam feræ exoticæ, vnico armatæ in fronte cornu, de qua diuersæ sunt doctorum sententiæ. Alij enim monocerotem esse volunt descriptum à Plinio, Aeliano, & Solino, alij asinum syluestrem vnicornem memoratum ab Aristotele, & ab eodem Aeliano alijsque: alij equum Indicum eiusdem Aeliani: nec defuere qui rhinocerotem esse crederent. Quæ opinionum varietas non aliūde dimanauit quàm quòd nemo eorum oculatus esset testis, sed auriti omnes. Interest autem nosse, vocabulum hoc (monoceros siue vnicornis) commune esse omnibus animantibus, quibus vnicum cornu esset: quorum duo præcipuè sunt genera, vnum cui id in fronte est, alterum cui in narium extremitate, quare rhinoceros Gręcis nominatur, cùm illud monoceros dicatur eisdē, & vnicornis Latinis.

Authoris intentio.

Cornu monocerotis quid.

Monoceros quid significet.

D Rhinocerotum inter quadrupeda vnica duntaxat species datur, cuius cornu in nulla prorsus habetur æstimatione, etsi nonnulli loco vnicornu vtātur, cum monocerote rhinocerotem cōfundentes. Monocerotum verò siue vnicornium diuersę ab historicis species describuntur. Pręterquā enim quod Albertus Magnus ferę meminit marinę, quam ab vnico in frōte cornu monocerotē vocat, sunt & aues & terrestria alia nō pauca vnicornia Plinius asserit authoritate Ctesię in India boues reperiri integris & indiuisis vngulis, vnicornes. Idē referunt Aelianus & Oppianus de quibusdam tauris Aonię. Testatur Ludouicus Barthema se vidisse Zeilę, quę vrbs est Aethiopię vaccarum genus vnico cornu in fronte armatum, eoq; palmum longo, dorsum versus inflexo: & apud Cæsarem legimus in Hercinia sylua boues reperiri vnicornes: Est denique & oryx vnicornis. Cæterùm quemadmodum de hisce vnicornibus animātibus nulla mouetur dubitatio, ita contrà, quæ sit terrestris illa fera quam κατ' ἐξοχὴν Græci monocerota (Latini vnicornem) dicunt, haud benè inter scriptores conuenit. Plinius feram ait esse *asperrimam, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, vno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente.* Aelianus eandem feram describit, illud tantùm præterea ad-

Monocerotū species.

Monoceros propriè dictus qui.

dens, quòd iuba piliſque ſit fulua, & quòd cornu eius non ſit læue, ſed verſuras quaſdam natu- E
rales habens & in acutiſſimum mucronem deſinens. Similiter depingitur & à Solino, prçterquam
quod admirabilem cornu dicat ineſſe ſplendorem. Scribit Ariſtoteles aſinũ eſſe ſylueſtrẽ (Indi-
cum) inſtar equi ſolipedem, ſolumq; inter ſolipedes vnico in media fronte cornu armari: & Ælia-
nus ait, ſe intellexiſſe, hunc equi eſſe magnitudine, reliquo corpore albo, capite verò purpureo,
oculis nigris: cornu habere ſuperius puniceum, inferius album, medium nigrum. Ex quibus verbis
facilè innoteſcit, hoc genus aſini à monocerote Plinij diuerſum eſſe, eoq; magis eam de vtro; ſe-
paratis locis Aelianus (& Plinius) agat. Aliter omnino monocerotem delineauit M. Paulus Vene-
tus ex oculata fide. In regno Baſman (inquit) permulti reperiuntur vnicornes, paulo elephantis
minores, pilis bubali, pedibus elephanti, caput habent, vt aper, & more porcorũ in cœno morari
gaudent, & alijs immundis locis. In medio frontis geſtant cornu vnum craſſum & nigrũ: Linguã
habẽt ſpinoſã, eaq; lædunt homines & animalia. Hæ feræ meo iudicio, à nemine hactenus deſcri-
ptæ fuerũt. Binos rurſus vnicornes Mechæ vidit Ludouicus Barthema, ſeptis aſſeruatos, quorum
alter magnitudine erat pulli equini triginta mẽſes nati, alter magnitudine pulli vnius anni: quo-
rum color equi erat muſtelini, caput cerui, collum non oblongũ, rariſſimæ quæ ab altera tantùm
parte dependentes; tibiæ tenues, eæque graciles admodum hinnuli modo, cæterùm plurimis pi- F
lis veſtitæ, vngulę caprę: cornu prominebat in fronte vnicum ſed adultiori lõgitudine trium cu-
bitorum, minori quatuor dodrãtum. Multas habet hoc animal notas cum Plinij monocerote cõ-
munes, differre tamen indicat vngularum diuiſura & lõgitudo ipſius cornu. ã verò inter tot me-
moratos vnicornes ſiue monocerotes, aſini tantùm & equi Indicorum vnicornium ab Æliano ex
auditu deſcriptorum cornu in medicina commendatur, cæterorum tanquam inutilia ſilentio in-
uoluta ſunt. Fuerit itaq; verum vnicornu, quod apud vulgus in tanta habetur ęſtimatione, ſiquidẽ
Monoceros verus qui. de nullo alio tam admirandæ vires ab vllo idoneo authore conſcriptæ. Atqui noſtris hiſce tem-
poribus, qui non ſolùm eas perluſtrarunt orbis partes quę antiquis erant cognitę, ſed & illas prę-
terea quæ diligenti nauigantiũ induſtria innotuere, nullibi iſtiuſmodi aſinos obſeruarunt, etſi in
eadem India alios viderint inuſitatæ magnitudinis, perniciſſimoſq; ac pulcherrimos, excornes: &
ſi obſeruauerint vnicornem quendã equo non abſimilem, incertũ tamen adhuc eſt, nunquid is ſit
qui ab Æliano recenſetur, quãdoquidem & animal ipſum & cornu ipſius inde ſcriptũ nobis pro-
poſuit, ea videlicet tantùm de eo referens, quę de viribus eius ab alijs acceperat, eoq; magis dubi-
tandum eſt, quoniam & incolis ignotus eſt: quapropter facilè mihi perſuaſerim, omnes qui de eo
ſcripſere auritos teſtes eſſe, oculatum verò nemine, id quod ipſimet non diffitentur, dum inquiũt G
ſe ita ex alijs intellexiſſe; licebitq; dicere vnicornem illum aſinum Ariſtotelis & Aeliani nõ aliter
reperiri in India, quàm reperitur phænix in Arabia, vel dicendũ fuerit tam raros eos eſſe animã-
tes, vt iam per centenos quin millenos aliquot annos nõ ſint amplius viſi. Adauget dubitationem
tanta cornuum varietas, ac differentiæ, tam eorum quæ ab authoribus diuerſimodè deſcribũtur,
quàm eorum quæ in principum theſauris faniſq; multarum vrbium aſſeruantur. Euidentiſſimum
enim ſignum eſt, nõ vnius eiuſdemq; animantis diuerſorũ eſſe cornua. Pliniani monocerotis cor-
nu longũ eſt binos cubitos, colore nigro: Solini quatuor pedes & admirandi ſplẽdoris, quo ab il-
lo potiſſimùm differt, etſi eandem interim ferã vterq; delineet. Cornu aſini Indici ſylueſtris ſecũ-
dum Aelianum triplici colore variat, & tantę eſt craſſitudinis, vt ex eo crateres fieri poſſent, quod
& Philoſtratus meminit: monocerotis verò eiuſdem Aeliani cornu nigrũ eſt, qui color & à Plinio
monoceroti ſuo attribuitur, ſed addit Aelianus ſuũ naturaliter anfractuoſum eſſe & ſpiris cõuo-
lutum, cuius rei Plinius non meminit: quale verò ſit cornu equi vnicornis, nemo indicauit, ideoq;
de eo nulla coniectura datur, ſicut nec de monocerote marino. Rarũ illud ac pretioſum quod in
fano D. Dionyſij juxta Pariſios conſpicitur, cum nullo prędictorum cornuum vllã habet ſimilitu- H
dinem: non enim nigrum eſt ſed eiuſdem ferè cum ceruino coloris: longũ prope ſex cubitos, tam
contrà exile, vt fabricãdis poculis prorſus ſit inidoneum, cùm craſſiorem eius partem binis ante-
De vnicornu Lutetiano iudiciũ. rioribus digitulis liceat circundare: adhæc quinq; illæ verſuræ, quibus mirabiliter diſtinguitur ab
imo ad ſummum vſque, multos viros doctos iudicioq; præſtantes impulere, vt crederent non na-
turale cornu eſſe, ſed arte effictum à peritiſſimo aliquo mangone & ex apta quadã mixtura ad de-
ſcriptionem Aeliani efformatum, excepto colore, cuius nimirum vel nõ meminerit, vel temporis
iniuria immutauerit. Huic ſimillimũ eſſe audio, quod Argentorati, itẽ quod Metis aſſeruatur: quę
verò in gaza oſtenduntur D. Marci, iã dictis prorſus differunt: Longiora enim ſunt ijs quæ ab an-
tiquis deſcribuntur: verſuriſq; quas ſuo monoceroti Aelianus tribuit, carẽt, ſuntq; exilia, & cyathi
ex ijs cõfici nequeunt. Vidi ego ſuperiori anno vnũ ſeptẽ dodrantũ lõgitudine apud mercatores
quoſdam Germanos ſimile omnino cum ijs quę Venetijs oſtendi dictũ eſt, colore tãtùm excepto,
qui erat fermè buxeus. Aiunt & illa quæ penes Poloniæ regem ſunt, omni ex parte his ſimilia eſſe
præter craſſitiem, eſſe enim aliquanto maiora. Quod deſcribitur ab Alberto magno à cęteris om-
nibus

A nibus prorsus variat. Maximum (inquit) est & solidum instar ceruini, longum decem pedes, iuxta radicem crassum sesquidodrantem, quam longitudinem crassitudinemq; nemo alius vel ex visu, vel auditu memorat. Habent & Heluetij quoddam cornu, quod similiter monocerotis esse sibi persuadent, repertum aliquando in ripa Arulæ fluuij iuxta Brugam oppidum, album sed in superficie subflauum, duos cubitos longũ, nullis tamen spirarum versuris, odoratũ tum aliàs, tum accensum instar moschi ferè, estque celebre propter odorem. Ex hac itaq; etiam cornuum varietate vel quilibet videat, incerta esse omnia quæ de vnicornu, cuius vbique terrarum tantum nomen est, & fama, prædicantur; estque verisimile nullum ex omnibus commemoratis, etsi mille miracula eis affingantur, verum ac genuinum esse, quandoquidem nullum eorum cum Indico illo Aeliani asino similitudinem habet: in nullo enim tres illos distinctos colores reperias, album, nigrum & purpureum, qui verum sunt atque vnicum veritatis signum, inualidum aliàs atque incertum ad integram notitiam, cùm præterea nihil authores addiderint. Neque etiam affirmari potest, illorum aliquod equi Indici monocerotis esse ab eodem Aeliano celebrati ijsdem viribus quibus Indicus ille asinus: cùm ne ex auditu quidem habeatur, qualis ille sit: sin aliquod autem eorum simile sit cornu monocerotis eiusdem authoris, quale est Gallicum, Argentoratense &
B Meticum, non cogimur propterea fateri verum esse vnicornu, quandoquidem vires eas ei non ascribit, ascripturus procul dubio si ijs præditum eius cornu fuisset. Augent porrò dubitationem nunquid fera illa, cuius miraculosæ facultates in ore sunt omnium, fuerit vnquam alicui nota: cũ Romani, qui tam longè lateque imperij sui pomeria extenderunt, & ex India alijsq; remotissimis prouincijs elephantes, rhinocerotes, similesque exoticas feras alias Romam deferri curarunt, populoque in suis ludicris spectandas exhibuerunt, huiusce animantis, quæ prę cæteris omnibus celebrabatur, nullam vnquam notitiã acceperint. *Monoceros Romæ nũquã visus.* Haud possum itidem mihi persuadere, principes qui istiusmodi cornua possident, fidem adhibere quæ de viribus eorum vulgò prædicantur: Regũ enim Indiarum exemplo pocula sibi inde conficerent, vt ab quocũq; morborum genere sese præseruarent, cùm tamen ceu inutilia, ostentationis solummodo causa ea inter cæteram gazam reseruent. In opulentioribus nobilioribusq; Angliæ ecclesijs, cùm id regnum S. Romanæ Ecclesiæ adhuc obtemperabat, multa istiusmodi cornua ostẽdebãtur, quæ si ex me quæratur, ad quod genus animantiũ pertineant, non erubescam dicere, diuersorum, quia sibi inuicem differunt, animãtium esse, cæterùm tantæ feritatis, vt nunquam videnda se offerant, cornua verò in locis syluisq; de- *Vnicornua Angliaca qualia.*
C sertissimis exuant, quod & ceruos facere videmus, quæ postmodum reperientibus fiunt admirationi: Fieri item potest à mari, quod non pauca terrestrium similitudine animalia procreat, nonnulla eiusmodi cornua eijci, quale in primis esse arbitror, quod tã enormi longitudine ab Alberto describitur, cuius videlicet vastissimum elephantis caput minimè foret capax: quin rationi neutiquam fuerit dissonũ, si arguamus omnia illa Angulorum cornua marinorũ animantiũ esse (cùm in tota illa insula tales reperiri feras terrestres nulla vnquam testata sit historia) diuersisq; tẽporibus in littora ab Oceano eiecta, id quod indicat etiam soliditas, colorq; & forma ipsa cornuũ, quibus à cæteris enumeratis differunt. Cæterùm vt vnde digressa est, reuertatur oratio: dicamus itaq; si ipsa fera ignota nobis est, quomodo dabitur & cognoscetur ipsũ cornu? Dicet autẽ aliquis, nihil planè referre, etsi ignota sit ipsa fera, quãdo à doctis notę sint pręscriptę, quibus vnicornu inter cętera animãtiũ cornua dignosci queat. Cui respõsũ esse volo, fallaces omnino esse istiusmodi notas, quandoquidẽ in paucis conuolutiones illæ conspiciuntur, & si quæ eas habent, artificiales esse suspicari licet. Adhęc tribuuntur ab Aeliano monocerori, non autẽ equo & asino, ad quas, nõ ad monocerotẽ vires eas miraculosas refert. Durities quoq; multis alijs cornibus cõmunis est; item & pondus ipsum. *An vnicornu cognosci queat.* Experimentum autem quod fit per binas columbas venenatas, prorsus puerile
D est: etsi enim illa cui vnicornu præbetur, tardiùs moriatur, in viuis tamen seruari nõ potest, & arsenicum siue auripigmentũ per quod fit experimentum, non est simpliciter loquendo venenum, sed medicamentum erodens, corrosiuũ barbari dicunt, cui nullum resistit antidotũ, sed medicamenta potius emplastica & pinguia. *Arsenicum quale venenum.* Verum autem & genuinum experimentũ quod fit per viperam, quæ sua natura venenum morsu infligit & occidit, fucum fraudemq; nõ semel detegit: & licet columba, cui post oblatum arsenicũ datum est vnicornu, tardiùs moriatur ea cui nihil oblatũ est, id fit ratione astrictionis & exiccationis, quę non sinunt arsenicum tã citò resolui, vt fit in altera: Idem .n. præstant & cornu ceruinũ & bolus Armenus, similiaq; similiter exiccantia & astringentia, vt non semel sum expertus. Color buxeus in nullo vnicornu cùm ab antiquis tũ à recẽtioribus describitur, imo verò legitimorũ alterum tribus coloribus variat, alterius color ignoratur. Rectitudo etiam communis est cum alijs vnicornibus. Ebullitio illa fucus est agyrtarum atq; circumforaneorum: nam & ossa omnia exusta, & flaccida, multaque alia sua natura arida, vt terra sigillata, bobus Armenus, calx & mille alia similiter bullas excitat. Quæ cùm ita sint, videor mihi posse affirmare, nõ haberi, nec posse haberi certam notitiã tam cornu istius, quàm animãtis, cuius

id esse dicitur; nec etiam dubito, quin & notas illas quas hactenus recensuimus, ei affinxerint. E

Vires vnicornu ascriptas fabulosas esse.

Cæterùm concedamus vulgo notissimum esse vnicornu, facillimè tamen & manifestissimis rationibus refellere poterimus omne id quod hucusq; dictum scriptumue de eo est, & quod ignarum vulgus iactitat, nugas aniles sapere, cùm ne famæ eius extet manifesta origo: quæ verò historici prodiderunt, adeo etiam à vero aliena, vt vel ipsos etiam pudeat affirmare: aiunt enim sic vulgò dici, ita percrebuisse famam: imò verò qui inter illos rectiùs sapiunt, vulgi eam opinionem ludibrio habere videntur. Aelianus scribens de equo illo vnicorni ait: *Terram Indiam equos & asinos vno cornu præditos procreare ferunt. Horum è cornibus pocula conficiuntur, in quæ venenum mortiferum coniectum si quis biberit, nihil graue perpetietur, quòd cornu vtriusq; horum vi veneno aduersa polleat.* Sed de asino etiam eodem aliàs ait, *Indos potentiores, cùm tanquam armillis quibusdam brachia, sic cornua auro certis spatijs ornarunt, ex his bibere solere. Ex hoc cornu bibentem ab insanabilibus morbis tutum fieri, neque eum ipsum conuulsionibus corripi, neq; sacro morbo tentari, neq; venenis vllis ferri, quin etiam si quid pestilens prius biberit, tum id euomere, tumq; ad sanitatem redire.* Loquitur vt vides Ælianus alieno ore, ore inquam gentium exoticarum, nihilque de suo addit: & cùm de forma agit ipsius feræ clarissimè ostēdit, eam sibi prorsus esse incognitam; inquit enim *ita ab alijs se intellexisse*: nihilominus bonus iste vir inter cæteros qui super hac re scripsere, maiorem fidem mereri videtur. Philostratus quidem maius adhuc miraculum de hoc cornu recitat F in vita Apollonij, sed quàm parum fidei adhibeat, ostendit, inquiens: *Asinos syluestres in vicinis Hyphasidi fluuij paludibus multos capi dicunt: esse autem huiusmodi feris in fronte cornu, quo taurorum more generosè pugnant, &c. Indos ex illis cornibus pocula conficere, asseruntq; nullis morbis illo die affici, qui ex huiusmodi poculo potarint, neq; si vulnerati fuerint, dolere, & per ignem etiam incolumes transire, neque vllis venenis lædi, quæcunque nocendi gratia in potu dantur: idcirco regum esse eadem pocula, nec alij quàm regi eiusmodi feræ venationem permitti: Apollonium itaq; feram aspexisse, eiusq; naturam cum admiratione considerasse ferunt: interroganti autem Damidi, an sermoni qui de poculo iam dicto ferebatur, fidem adhiberet; adhibeo (ait) si huius regionis immortalem regem esse intellexero, & quæ sequuntur.* Ridet itaque prudentissimus ille philosophus falsum illum vulgi errorem, quod aliorum verbis ac speciosis sæpe etiam mendacijs fidem adhibet priusquàm rerum cernat euentum, aut causam perspectam sibi habeat. Hæc itaque sunt, quæ ab antiquis de vnicornu tradita sunt memoriæ, sed tam à vero aliena, vt refelli non egeant. Sæpenumerò serio seduloque mecum perpendi, num vlla ratione cornu istud, si fortè daretur in rerum natura, ea quæ de eo referuntur, præstare posset, cæterùm si me Deus amet, nullam hucusque inuenire potui, ideoque omnino asseuero, nec facultatibus ea posse præstari manifestis, nec etiam proprieta- G tibus occultis absque caloris naturalis opera, qui neque calfacit, neq; concoquit, nisi prius, quod

Coloris naturalis opera.

concoquendum est, amplectatur, ac aliquantisper remoretur, quod profectè labris tantùm admotum præstare non poterit, propter temporis paucitatem quo poculum ei admouetur; & venenum similiter poculi aduersam qualitatem imbibere nequit, nisi & calor idem interueniat: quod cùm Arabes aduerterent, decreuerunt, vt cornu ipsum vel in cibo vel in potu propinaretur, vt

Pæonia vis.

domitum à calore nostro vim suam egerat more aliorum medicamentorum. Quod si verò obtruserint mihi pæoniæ vsum, quæ à collo suspensa morbum sacrum curat, etiamsi à colore vis eius non eliciatur, eodemque modo & vnicornu vires illas suas exercere posse, iam dicam me verè victum, dummodo concedant, vni tantùm id veneno remedio esse, non autem omni, vt passim

Medicamēta singularia omnib. venenis nō prodesse.

blaterant. Qui enim id admittemus, cùm sit notissima omnibus diuersa multorum venenorum contrariaq; natura & forma? Extant passim diuersa remedia aduersus varia venena, quæ nos manifestis interimūt qualitatibus, nec desunt alia aduersus ea venena, quæ occulta lædunt proprietate: differunt enim inuicem venena diuersitate naturæ: nunquam autem admittet philosophus ab vno eodemque subiecto contrarios edi effectus, verbi causa, repugnare cicutæ & scamoneæ, H quod etsi impossibile sit, faciliùs tamen tolerari queat, quam quæ de vnicornu nugantur. Quid verò etiam dicemus de vomitu accepti iam veneni? qua vi id coget euomi? falsum item quod sequitur, quod bibendo ex hoc cyatho bibens ab omni incurabili affectu reddatur immunis. Hoc enim si verum esset, reges illi, qui eo vtebantur, etiamnum essent superstites, vt appositè arguteque Damidi respondebat Apollonius. Porro quod dixi de venenis, idem dico de corporis affe-

Conuulsio vnde.

ctibus, nam & hi variant, inuicemque contrarij sunt. Conuulsio fit nonnunquam à repletione, nonnunquam contrà ab inanitione: cui quæso earum opitulabitur vnicornu? vtrique nemo dixerit; contraria enim vtriusque causa est: anne vni soli? cui obsecro? Iam & illud quod aiunt incolumes ire per ignē qui ex istiusmodi poculo biberint, adeo omni caret fide, vt refutatione nō egeat: & omni denique vanitate vanius est dicere, vulnerari posse aliquem, qui nullo afficiatur dolore, quia ex eo poculo potauit. Quibus veterum superstitionibus sic breuiter refutatis, accedo ad neotericos. Hi autem tot tantaque promittere non fuere ausi: verebantur .n. ne ad tribunal experientiæ dies

tiæ dies

A tiæ dies ipsis diceretur: commenti tamen etiam nonnulla sunt, vt potentiorum sibi captarent auram,& cornu simul etiam authoritatem eandem conciliarent, sed & horum fraudem fraude, fucum fuco detegam. Aiunt illato vel quocumque veneno sudorem vnicornu edere, vel aquæ immissum bullas excitare. Vtramque autem hanc positionem falsam esse, experientia redarguit, multisque insuper rationibus refutare possumus. Fit enim sudor à facultate vegetatiua, quæ vel operatur, vt seipsam exoneret, vel cùm à facultate sensitiua stimulatur: priori modo sudamus in fine febrium, altero cùm insigni aliquo dolore torquemur: neutro autem modo vnicornu sudorem potest emittere: vtraque enim facultate illa caret: falsum igitur, quod de sudore iactitant. Nec mouere nos debet, quod nonnulla animalia venenum præsentiũt ac præcognoscunt, manifestentque, vt Perdix, aquilæ, pauo, psittaccus, alia. Etenim actio hæc (dummodo quod supponimus, verum est: ego enim id non obseruaui,) corporis est vitam habentis, cuius anima fortassis occultam aliquam habuerit cum nostra natura sympathiam, quæ moueatur, vt nobis opituletur, quod de vnicornu dici non potest, quod iam ab ipso cuius erat, animante separatum, vita animaque caret: & si mihi obiecerint, marmora, aliaque læuia cornua, imo & ferrum nonnunquam sudare: dicam id non esse sudorem, nec originem habere ab interna corporum eorum natura sed à vaporibus calidis & humidis, qui in corporibus densis & læuibus cõdensantur, & in guttas conuertuntur: sed & hoc argumento, suo se veluti gladio necant, fucumque detegunt: nam nisi calidis cibarijs cornu affigentes, sudorem eliciunt; sin inde auferatur, neutiquam id amplius præstare possunt. Cur modò in aqua bullas excitet, antea ostendi, atque ita vtramque fraudem detegi. Deinceps itaq; sermo erit de medicis, qui hoc cornu ad grauissimos periculosissimosq; morbos tãquã arcanum quoddam metaphysicum vsurpant, affirmantque in potu exhibitum ab omni veneno liberare, à febre item pestilenti, à morsu canis rabidi, ab ictu scorpionum, aliorumque animantium venenatorum, necnon à morbo comitiali, à fluxu ventris & lumbricis: cæterùm quod fluxus cohibeat, vermes eijciat, febribus pestilentibus prosit, id quidem cum cornu ceruino commune habere, reliquas autem enumeratas facultates vnicornu esse proprias inquiunt. Haud verè modo ascribi istiusmodi vires, hoc solo arguam argumento, quod nullus detur idoneus & fide dignus author, qui vel expertus eas fuerit, vel expertum se esse scripserit. Sola itaque illa, quæ semper fuit æstimatio, persuasit ignaris non solùm aduersus prædictos affectus, sed & cæteros omnes remedio esse posse, posseque hominem reuocare ab Orco. Fieri autem potest quoddam vnicornu curare morsum canis rabidi, quod & cancrum fluuiatilem præstare aiunt, etsi & huius quoque rei incerta sint testimonia: cùm verò cornuum, quæ vulgo vnicornia nominantur, tanta sit varietas, quid diuinauerit, quale ex ijs sit vel morsus canis rabidi, vel ictus scorpionis antidotum? Quis itidem certos non reddet, experimentum ita factum, vt oportuit? Omnibus autem venenis non posse vnicornu aduersari, ex eorum varietate, iam ostendimus. Deteguntur adhæc mendacia, ex tam enormibus promissis. Morbo comitiali aliquando adiumento fuisse non negauerim, cùm videlicet à lumbricis oritur, vt in puerulis non semel contingit: aliàs frustra eo multoties vsus sum. Quod verò prosit pestilentiæ, fluxionibus, & lumbricis, id quidem nullam habet admirationem, cùm & alia cornua idem præstent, vti in ceruino quotidiè experimur: resistunt enim putredini, frigida scilicet & sicca: putredo verò generat vermes, & pestilentiam: eademque qualitate fluxus sistunt, vlceraque intestinorum sanant sicuti multorum præclarissimorum virorum experimento constat. Vnicornu itaque non tam admirandis præditum est facultatibus, vt vulgus sibi persuadet. Atqui dixerit quispiam, antiquissimam esse eam famam, atque adeo fulcro nixam solidissimo, vt ad nostra vsque tempora perdurauerit: nec defuerint fortassis etiam, qui dicent, haud temerè ex vnicornu pocula sibi reges illos factitasse. Quibus omnibus diuersimodè possim respõdere, sed hoc duntaxat respondisse suffecerit, ex tantilla etiam causa summam & diutissimam alicui rei posse conciliari famam, cùm à principio causa ipsius vanitatis à magnæ aliquo authoritatis viro non detegitur: fuisse autem vanitatem indicabat Apollonius, cùm Damidi responderet, etsi vulgus mendacijs potius, nescio cuius quam veritati, tantique philosophi authoritati fidem adhibere malit. Vnde enim ea fama orta sit, hactenus non constat; conijci tamen potest inde ortam esse, quod cùm nasutus quispiam videret regum pocula ex eo esse facta, sibi persuaderet, & mox cum alijs sententiam suam communicaret, præcauendi sibi à veneno causa ex ijs bibere, cui nimirum expositi sunt principes, maximè qui tyrannidem exercent: fierique potest, principibus gratissimum fuisse, vt vulgus ea crederet, quoniam hoc modo spem omnem venenandi eripiebant, id quod hodieque principes etiam facere solent. Videas enim in eorum mensis istiusmodi cornua, vel etiam linguam serpentinam vulgo dictam, finguntque, vel partim etiam sibi persuadent, si inferretur aliquod venenum, sudore suo illud proditurum, etsi tamen id nunquam sint experti. Iamque euanuisset rumor iste, nisi ab Aeliano & Philostrato foueretur, cùm tamen & ipsi vulgi narrent fabulas. Mirum autem esse non debebat, quod ex eo sibi pocula fabricarent reges, eximij enim

Recentiorũ de vnicornu figmẽta.

Sudor vnde fiat.

Vnicornu non sudare illato veneno.

Cur bullas in aqua excitet.

Vires veræ & fictitiæ.

Fama vnde sæpe oriatur.

Cur ex vnicornu pocula à regibus facta. enim ſplendoris erat, vt Solinus teſtatur,& rarò admodum ipſa fera capiebatur, adeò vt ſolis regibus venatio relinqueretur: ſolentque ſimiliter noſtri temporis venatores, ſi feram aliquam, quæ rarius capi ſolet, ceperint, vel voluptatis, vel oſtentationis cauſa partem aliquam ſibi reſeruare: videaſque nonnullos domi ſuæ oſtendere pedes vrſorum, nonnullos dentes, alios aprorum roſtra. In mentem etiam mihi venit, me aliquando legiſſe, incolas inſularum Occidentalium, quæ noſtro æuo detectæ ſunt, pocula ſibi conficere ex cranio humano. Tranſalpini verò populi galeas ſuas ferarum, quas ceperunt, exornant exuuijs, more antiquorum illorum heroum qui ad Troiam bellarunt. Mirum igitur minimè eſt, ſi ex tam inſolentis feræ cornu pocula ſibi reges illi conficerent. *Ex quo cornu pocula fierent.* Ego verò miror ſummoperè, quomodo ex tam exili cornu, quale deſcribitur & oſtenditur nunc vulgò pro cornu aſini vel equi Indici, ea confici poſſent, ideoque non ſemel dubitaui, num fierent ex cornu rhinocerotis, quod nimirum ad ea paranda non inidoneū eſt, vel forſan alterius feræ nobis hucuſque incognitæ. Ex hiſce itaque omnibus quæ hactenus dicta ſunt, liquidò conſtat, vſum vnicornu, abuſum eſſe, manifeſtumque dolum, cum nullum habeamus ſcriptorem claſſicum, idoneumque ac fide dignum, qui feram ipſam viderit, cumque & inter eos, qui ſe ex vulgi opinione de ea ſcribere non diffitentur, non bene conueniat; cùm denique incertæ ſint ipſæ per quas dignoſcas, notæ, ſi fortè fortuna ipſa iam ad nos perferretur fera. Quod ſi verò iam concedamus, vulgò notiſſimam eſſe, notiſſimumque ipſum cornu, nihilominus vana adhuc erunt, quæ de eo iactantur miracula cùm ab antiquis, tum à modernis: nec plus poterit, quàm ceruinum. Relinquatur ergo poſthac agyrtis ac circulatoribus pretioſiſſima hęc ſe dijs placet, gēma, reſtituāturque tutiora cum aduerſus venena, tum aduerſus corporis affectus remedia, quorum paſſim plena ſunt claſſicorum authorum volumina. Hæc itaque omnia Marinus: à quo non diſſentit Ambroſius Pareus Regis primarius & Pariſienſis Chirurgus in libro quem edidit de venenis, qui operis ſui eſt vigeſimus. *Ambroſij Paræi opinio. L.20.c.39* Permulti (inquit) hodiè ſunt, qui egregiè ſe aduerſum venena, veneficiaque omnia putant munitos, ſi cornu monocerotis puluiſculum, vel certè infuſum paratum & ad manum habeant. Itaque me operæ pretium facturum putaui, ſi quantum veritatis inueterata hæc, & penitus animis hominum inſidens opinio haberet, examinarem diligentius. Id quò fiat melius, tres mihi ſcopos ipſe proponam, in quos omnes rationes conferam. Primus erit de ſignificatione vocabuli vnicornis: Secundus, an aliquid ſit huic nomini ſubiectum, quod reuera exiſtat, an potius imaginarium ſit, & tanquam Chymera aut Tragelaphus. Tertius, ſi id quod animalis huiuſmodi dicitur eſſe cornu, aliquid virium aut facultatis habeat contra venena. Quod ad primum attinet, de dictione vnicornis obſcuritas paulò maior eſt, quid ſignificet apud Gallos quam apud Latinos aut Græcos. *Quid ſignificetur nomine vnicornis.* Receſſit enim Gallica dictio longiùs à voce & ſignificato: at apud Latinos quod dictione vnicornis, animal ſignificetur vnico cornu inſtructum, tam clarum & perſpicuum eſt, quàm vulgò notum idem illud portendi apud Græcos, dictione monoceros. Quod verò ad ſecundum ſcopum ſpectat, arbitror id animal quod vnicornis dicitur vulgò intelligitur, imaginarium potius quid eſſe, quam in rerum natura exiſtens. *Quod vnicornis qualis dicitur fera non exiſtat.* In quam ſententiam his coniecturis potiſſimùm ducor: quòd ex his qui terrarum orbem peragrarunt, nullus hodie ſit, qui profiteatur, viſum ſibi eiuſmodi animal. Profectò Romani domito orbe, omnia quæ rara adeoque pulchra eſſent inquiſitores diligentiſſimi, ſi vſpiam aliquo orbis in angulo talis latuiſſet fera, eius ſibi copiam feciſſent, & nummis ſuis aut armis inſculpſiſſent: quemadmodum crocodilos, elephantes, aquilas, pantheras, leones, tigres, & alia his regionibus ignota animantia inculpſerunt. Quod ad eos qui de vnicornu ſiue audita ſeu tradita, ſeu animo ad voluptatem & arbitrium concepta ſcripſerunt, vix duos reperias qui ſibi conſentiant, ſeu in corporis, ſeu in morum & conditionum eius deſcriptione. Plinius ſcribit vnicornes reliquo corpore equo ſimiles eſſe, id eſt, vt interpretatur Cardanus, equina magnitudine, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, vno cornu nigro media fronte, cubitorum duûm. *Lib.8.21.* *Munſteri de vnicornibus opinio.* Munſterus qui (vt ludit Matthiolus) vnicornes nunquam niſi pictas viderat, has contra non equina magnitudine eſſe prædicat, ſed trimeſtris hinnuli, non pedibus elephantinis, ſed fiſſis caprinorum in modum, cornu non duûm modo, & trium ſæpe cubitorum altitudinis, colore muſtelino, ceruice non admodum procera nec valde crinita, rarioribus nempe & breuioribus pilis inſtructa, ex altero tantùm latere pendentibus, cruribus macilentis & tenuibus, natibus quidem arduis, ſed valde piloſis. Cardanus ab vtroque diſſentiens ſcribit cornu illi in media fronte tres tantùn digitos longum prominere. Andreas Theuetus meminit vnicornis, viſi nobili cuidam Turcæ Sangeaco, quæ magnitudine ſemeſtrem aut quinquemeſtrem taurum æquaret, vnico verò cornu, non in media fronte, ſed in ſummo capitis vertice geſtaret, at cruribus & pedibus aſininis eſſet, pilo tamen longiore, & auribus rangifero animali ſuppolaribus noto haud abſimilibus: *To.1.lib.5. c.5. Coſm.* Tanta eſt de huius feræ effigie varietas. Sed non minor de moribus & ingenio. Plinius enim aſperrimam eſſe feram monocerotem, mugituque graui ſcribit, itaque viuam nunquam capi. Aſperitatis eius rationem reddit Cardanus, quòd ſcilicet indigena ſit & incola

A incola desertorum Aethiopiæ regionis, squallidæ, fœdæ, buffonibusque & virulentis huiusmodi feris obsitæ. Alij contrà ingenio illam mitissimo, omninoque amabili, & omnium facillimo prædicant, modò ne quis ipsam data opera offendat & inclementiùs tractet. Nam cum ex terra capite demisso pastum non petat, quia cornu inde arcetur longitudine, necesse est, vt ex arboribus pendentes fructus decerpat, ex rastris, è manu deniq; humana, è qua profectò fructuum oblata omnia genera, herbas, spicarum fasciculos, poma, pyra, arantia, legumina intrepidè & innoxiè legit. Eo verò vsque res processit, vt fingant eam virginum amore capi, ipsarum pulchritudine delinita, adeò vt in earum contemplatione defixa, & blandimentis allecta, hoc sæpe compendio à venatoribus capiatur. In hac sententia est Ludouicus Vartomanus, negans feroces esse vnicornes: duas enim ait vidisse se ex Aethiopia missas ad Sultanum, qui eas in Mecha fœlicis Arabiæ vrbe, Mahumetis sepulcro nobili, cratibus conclusas continebat & alebat. Theuetus eousque peregrinando iactat, diligentissimè ab incolis perquisiuisse, quid sentirent de eiusmodi fera, nunquam tamen de ea rescire quicquam potuisse. Ex quo videre facile est haud visas fuisse nostris, nec Vartomani temporibus eiusmodi feras. Opinionum profectò tam dissentientium tãta contrarietas facilè adducit me, vt credam vnicornis haud esse proprium animalis existentis in rerum natura no-

Vnicornis vt pabulũ petat.

Vartomani de vnicornium ingenio sententia.

B men, remque planè commentitiam esse à pictoribus & rerum naturalium scriptoribus ad legentium aut spectantium voluptatem pro arbitrio effictam. Vt enim via recta vna est, flexus verò multi: sic veritatis vna est, sibi perpetuò similis & simplex oratio, mendacij multiplex, & quæ se opinionum repugnantia & dissimilitudine, omnibus etiam tacentibus, facilè refellat. Quid igitur, dicet aliquis, cuiusmodi animantium sunt cornua, quæ toto genere à reliquis differre cernimus, si vnicornium non sunt? Theuetus censet ea nihil esse aliud, quàm elephantorum ossa, eò quòd cernimus artificio circinata & donata: sic enim in Orientalibus regionibus ardeliones isti & circumforanei homines, rohardi piscis mari rubro & Aethiopico noti dentes, circumagunt, excauant, sequacesq; arte redditos arbitria voluntate producũt, & pro cornu vnicornis exponunt, venduntq;. Certè id quod dicitur cornu vnicornis vstum, similem ebori odorẽ spirat. Asserit verò Cardanus elephantis dentes seu ossa arte mollia reddita, quò & quantũ voluerimus sequi & extẽdi bubulorũ cornuũ instar Quid enim est in omni rerũ natura, quod nõ auri sacra fames in huius aut illius effigiẽ simulata expressaque imagine adulteret? Sed tempus est, vt ad tertiũ scopũ veniamus. Demus vnicornes esse, an propterea efficitur eorum cornua tantę aduersum venena & veneficia esse effica-

Cuiusmodi sint vnicornium quæ iactantur cornua.

Lucri efficacia.

C ciæ? Si experientia & rerum euentis agendum est, sanctè hoc affirmare possum, pluries me tentasse, nunquam tamen quicquã ex cornu isto quod pro vnicornis cornu iactatur, aduersum venena fœliciter ægris mihi cõmissis successisse. Si testibus & authoritatibus pugnandum, magna pars melioris notæ medicorum iampridem hoc cornu valere iussit, & diuinas illi, admirandasq; vires propter quas antea tantoperè expetebatur, detraxit, multis quidem iustis, sed duabus potissimùm rationibus. Prima est Rondoletij, qui hoc in genere astruit, cornua nullo neque sapore neq; odore esse prædita: itaque nihil virium in medicina possidere, nisi fortè ad desiccandum. Nec me latet (inquit) plures facultates illarum prædicari ab ijs qui lucrum quæstumque de eis faciunt, vt & rasurę vnicornis quam auro pendunt, propterea quòd veneno & vermibus vt plurimum aduersetur: quod non minus præstare cornu cerui, rasuramque eboris existimo: quod causæ est quod ad eundem morbum pauperibus elephanti dentem, diuitibus autem cornu vnicornis, quod vnum præ cæteris expetunt, pari successu præscribam. Hæc Rondoletij sententia est, qui sine discrimine pro vnicornis cornu solebat substituere non modò cornu cerui aut dentẽ elephantis, sed etiam ossa equina, canina, & myrabolanorum. Altera ratio est, quòd quicquid venenis resistit, est cardiacum, id est, cordi, quod venena præsertim appetunt & oppugnant, roborando natum: at nihil

Lib. de ponderib. c. 19.

Cornua ossa que nullas nisi desiccãdi vires habent.

D roborandi cordis vim habet, nisi propter laudabilẽ sanguinem & aërem, quia duo illa solùm cordi sunt familiaria, vtpote sanguinis arteriosi & spirituum vitalium officinæ. Conseruantur enim omnia similibus, vt destruuntur à contrarijs: singula verò quæ gignunt, gignunt sibi simile. At cornu vnicornis, vt nullum odorem, sic nec vllum in se aerem continet, totum terrestre & aridum. Nec verò facultatis concoquentis vi in sanguinem verti potest, quia vt exuccum, sic & excarne est. Quare vt nec in chylum, sic nec in chymum sanguinemue facessere aptum est. Nulla igitur similitudine aut familiaritate cordi iungitur. Iam verò apud Hippocratem & Galenum de cornu vnicornis ne verbum quidem vnum, qui tamen tot sententijs cornu ceruinum commendarunt. Itaque Capellanus primarius Caroli noni regis medicus, crebrò dicere solebat, se perlubenter eum morem sublaturum, de cornu vnicornis frusto in pateram regiam demergendo, ni nosset eam opinionem tam altè in hominum animis infixam esse, vt vereretur, ne non ratione expugnari posset. Adde quod (dicebat) si superstitiosum huiusmodi remedium non prodest, certè nec admodum obest: nisi fortè eorum fortunis qui id auro redimunt, vel etiam ex euentu, quòd principes dum decantatis huius cornu viribus plus ęquo confidunt, negligunt sibi alijs conuenientioribus aduersum

Vnicornu non esse cardiacum.

Superstitiosum remedium.

ſum venena remedijs cauere, Ita ſæpe incautos mors inopina rapit. Cùm aliquando ex Ludouico Dureto Regis Medico, & Profeſſore, propter excellentem, quam iure de eius doctrina docti omnes animo conceptam habent opinionem, quæſiuiſſem quid de eiuſmodi cornu ſentiret: reſpondit ille, nihil ſe ei virium attribuere. In cuius rei confirmationem rationem multis ante verbis expoſitam, pluribus ille & diſertiùs enarrauit: nec vereri ſe in auditorio ſuo, doctorum hominum vndique ad ipſum audiendum concurrentium theatro, id alta voce & explanata oratione prædicare. Quod ſi quando temporum & conſuetudinis vitio victus id cornu præſcriberet, non alio ſe id conſilio facere, quàm vt mederetur animi deliquijs, quæ contingunt ex ſeroſorum humorum in ventriculi orificio natantium copia, quæ incompoſitos homines facit, quod huic cum alijs pari facultate præditis mixto, vis inſit terreſtri ſua ſiccitate aquoſũ humorẽ abſorbendi. At dicet aliquis, nullus neque Lemniæ, neque Armenæ terræ ſuccus in eſt, nullus item odor, aut ſpiritus aerius? certè quidem. Sed nec alia verè, ac propriè cardiaca dicuntur: at tantum ex euentu & accidente, quà ſcilicet aſtringendi vi qua pollent, obſeratis vaſorum ductibus, veneno ad cor aditum intercludunt. Hæc mea eſt de cornu vnicornis ſententia, quam ſi quis non probauerit, mihi gratiſſimum fecerit, ſi ſuam publicæ vtilitatis gratia candidè oppoſuerit, interim hoc quod nunc facio æqui bonique conſuluerit. Hactenus Paręus, Nunc Pet. Bellonij Cenomani opinionem audiamus. Hic itaque in ſingularibus ſuis obſeruationibus, cùm dixiſſet breuiter de Cretenſi ariete ſtrepticerote, capta occaſione de vnicornu diſceptationem inſtituit, quod nunc (inquit) in tanta æſtimatione & pretio eſſe conſpicimus, vt valdè mirandum ſit, præſertim cùm apud veteres in vſu medico nullius fuerit authoritatis: nam ſi quam habuiſſet, authores procul dubio eam non reticuiſſent, Ariſtoteles inter ea animalia quæ biſulcam vngulam habent, cuiuſdam meminit, quod oryx nominatur & vnicorne eſt: at facultatum cornu non meminit. Columellæ etiam fuit oryx cognita, quando ſcribit cum reliquis animalibus muro & viuarijs includi ſolere. Quod ſi Romani res exoticas plurimum æſtimantes, tam inſignes vnicornu (quales nunc illi tribuuntur) facultates intellexiſſent, haud quaquam eas ſilentio preſſiſſent. Non negamus quin vnicornu rarum & pretioſum æſtimarint, ſed non vt in medicamenta reciperetur, vt nunc fit. Eam ob cauſam vt ingenuè quod de eo nobis videtur, dicamus, comperimus vnicornu quod veteribus cognitum fuit, nigrum eſſe debere: id tamen quod apud nos in vſu eſt, candidum eſt. Quiſnam obſecro è veteribus cùm Græcis, tum Latinis fidem facit, rei incognitæ portiunculam, quam tamen plerumque ſcimus eſſe dentis piſcis, quem Galli Rohart, Septentrionalis maris accolæ Morſs appellant, trecentis ducatis æſtimari debere? Etenim data nobis ſunt fragmenta inſpicienda, an agnoſceremus, quæ pro vnicornu trecentis ducatis empta fuerant, cum tamen orbiculi eſſent è dente piſcis rohart. (Hoc & ex Paræo diximus,) Vnus Aelianus author eſt vnicornu medicum vſum præſtare: attamen illud nigrum facit; cùm verò noſtrum alterius coloris ſit, dicemus ab eo quod veteres deſcripſerunt, diuerſum eſſe: præſertim cùm ipſe Aelianus ſcribat aſinum Indicum, cornu in fronte gerere, cuius inferior pars alba ſit, ſuperior phœnicea, media verò planè nigra. Plinius Ariſtotelis verba expreſſit: *Vnicorne* (inquit) *aſinus tantùm Indicus ſolida vngula*: deinde paulò pòſt: *vnicorne biſulcum oryx*. Ex quibus verbis colligitur, duo eſſe animalium genera vnicornia, quorum alterum eſt aſinus Indicus ſolida vngula, alterum oryx biſulca: Cæterùm aſinos feros, qui Latinis (imo Græcis) onagri dicuntur, cornu carere: Neceſſario itaque conſequitur, monocerata alicuius alterius eſſe animalis, cuius deſcriptionem non habemus. Sed cùm varijs locis vnicornua conſpiciantur, negari nequit, quin reperiantur: Etenim in noſtra Europa viginti integra inueniri queant, & totidem non integra, ſed confracta. Duo integra oſtenduntur in Diui Marci theſauro apud Venetos, ſeſquicubitalis vtraque longitudinis, craſſiora inferiore parte, quàm ſuperiore, craſſiore tamen parte tres pollices coniunctos non excedente, quæ notæ ſatis reſpondent ijs quas veteres aſini Indici cornu tribuunt; attamen reliquæ notæ non conueniunt. Scimus etiam ea quæ Angliç rex habet, ſtriata & in gyrum caniculata eſſe, quemadmodum & illud, quod apud D. Dionyſij phanum eſt, quod omnium maximum exiſtimamus inter ea quę hactenus conſpecta fuerunt. Maius præconium meretur, quàm aliud quoduis cornu, quod in animali procreatum viderimus. Naturale etenim eſt, haud artificiale, in quo omnes notæ, quæ alterius animalis cornu conueniũt, reperiuntur, & quoniam concauum eſt, exiſtimandum eſt non eſſe deciduum, vt nec caſellarum Chamoix, boue eſtain cornua, contrà quàm damis, ceruis, & hinnulis quibus decidunt. Nullus eſt proceræ quantumuis ſtaturæ, qui vix ad illius ſummitatẽ pertingere queat: ſeptem enim magnos pedes longũ eſt. Decem & tres dumtaxat libras & vncias quatuor pendet: ſi quis tamen ſubleuet, plus quàm decem & octo libras pendere exiſtimet. Eius figura recta eſt inſtar cerei, inferiore parte craſſa, deinde paulatim vſque ad mucronem graciłeſcens: eius etiam craſſitiem manus complecti nequit, cùm quinque digitos in diametro habeat: atque ſi quis funiculo craſſitiem metiatur, palmum & tres digitos inueniet. Inęquale nonnihil eſt ea parte quæ capiti inhæſit, tota deinde reliqua

Ludouici Dureti opinio.

Quibus cordis paſſionibus cornu vnicornis vtile.

Bellonij opinio. Li. 1. c. 19.

Oryx antiquis cognitũ animal.

Vnicornu noſtrũ dens eſt rohart piſcis.

Duo tãtum animalia vnicornia.

Vnicornu dari.

Vnicornu non eſt deciduum.

Vnicornu Pariſienſis deſcriptio.

A liqua parte læui & polita: Leuibus canaliculis striata est cochleæ in morem ab infima parte ad extremum mucronem, à dextera ad sinistram, omnibus strijs in gyrum vergētibus, quemadmodum in limacum testis, aut fuste quem periclymenū ambierit. Eius color non omnino albus est; nam temporis iniuria fuscum nonnihil redditum est. Integro pede cauum est, aut eo amplius infima parte qua ossi quod capiti firmiter adhæsit, insertum fuit. Hinc iudicare licet, minimè deciduum esse. Cùm porrò tantum onus animalis capiti incumbat, animal quod illud gestat, ingētis corporis boue non minus esse conijciendum est. Gabriel Frascatus etiam in libris de aquis Returbij verum vnicornu alicubi esse se non negare ait, sed quod vbique venit, id non esse, certū se esse, cùm nec mercatores alicūde illud deferāt, nec apud nos nascatur, nec historiographi neoterici Indiarum, Africæ aut noui orbis hoc animal describant, aut compertum fuisse referant: cùm alioqui quotannis Insubria (inquit) sola libras consumat & vbique prostet: Vnde igitur? (Gesnerus quoque nunc apud pharmacopolas suos exigua tantùm fragmenta reperiri scribit, & ex ijs medullam dici, quæ rotundiora, albiora, molliora que sunt: exteriorem verò partem ceu corticem, quæ durior asperiorque laminarum palmam refert, colore ruffo ex candido. Videri sane sibi, tum colorem istum, tum substantiam nimium si mandas, friabilem, non lentam vt cornuum, adulteratum B quippiam indicare, alterius fortassis animantis cornu igne vstum, & odoribus quibusdam adiunctis adscititia quadam aromatica suauitate imbutum, fortassis etiam ignitū in liquoribus odoratis extinctum. Curandum esse vt recens habeatur & odoratum (si modò natiuus odor ille sit) non vel ætate exoletum & frequentibus poculis exhaustum. Diuites enim frustula (inquit) huius cornu poculis suis sæpe inijciunt, vel præueniendi quosdam morbos vel curandi gratia, quasi verò multis annis quantumcunque in vino macerati vis eadem perdurare possit. Sed quod vinū imbiberit, fuscum colorem trahere, candore amisso. Plerosque ad remedia ex eo promissa cornu simpliciter vti iubere, alios medullam præferre. Nebulones quosdam nescio quam miscellam, quam Venetijs vidit (calcis & saponis vt audiebat, aut fortassis terræ vel lapidis alicuius, quæ itidem ebullire solent) pro cornu monocerotis vendere; ideoque tutius esse, vel de integro cornu, si fieri posset, vel maioribus frustis, & quæ cornu speciem probè referant, emere, quam fragmenta minora, vbi dolum minus deprehendas.) Iam verò Andreas Baccius integro de vnicornu Italicè conscripto volumine, reuera dari hoc animal, veraque esse, quæ de viribus eius dicuntur, asserit. Feci igitur & hoc Latinum, sed nonnullas digressiones, quæ parum mihi ad hoc argumentum C pertinere videbantur, rescidi ac prætenj, & ipse per parenthesin quædam inserui. Si ad trutinam quod aiunt, examinemus (inquit) quot quantisque difficultatibus obruamur, non tam respectu rerum intelligibiliū quàm imbecillitatis intellectus nostri, clarè videbimus verissimam esse quorundam sapientissimorum virorum sententiam, quæ de paucissimis rebus exactam veramque haberi scientiam voluit, bonamque eorum quæ noscimus, partem ex opinione potiùs dependere, quàm ex vera certaque & indubitata proficisci sciētia. Omnium enim quę intellectui nostro subiacent, duo sunt extrema, vnumque medium: quorum alterum essentia constat cælesti, quales sunt substantiæ separatæ & immateriales, quarum idea, vt ait Aristoteles non aliter percipitur ab intellectu nostro, quàm Solis splendor à noctua: alterum substantia constat terrena, quales sunt materia, & certa rerum prima elementa, quæ tamen & ipsa propter essentiæ suæ paucitatem, nullam ferè sui ideam in intellectu nostro efformare possunt, ideoque & ipsa non cōprehenduntur, intelligūturque à nobis. Medium modò extremorum illorum species occupant materiales rerum mixtarum, sensibusque nostris expositarum: quæ etsi aliàs velut propria sunt scientiæ nostræ obiecta, binas tamen ob causas, exactè à nobis cognosci nequeunt: primò, quia in omni re interiores latent differentiæ, nonnullæque proprietates, ad quas imbecillus noster intellectus penetrare D non potest, nisi per coniecturas: secundò, quia cùm omnis nostra scientia originem habeat à sensibus, qui non semel propter insitam imbecillitatē decipiuntur, intellectum quoque nostrum falli sit necesse. Præterea modò & aliam difficultatem, quæ fortè præcedentibus non est minor, fraudem nimirum quorundam nequam hominum, qui in omni re veritatem adumbrantes, legentium animos confundunt. Cùm igitur tot difficultatibus tantisque obruatur noster intellectus in rebus quæ subiectæ sunt nostris sensibus, qualem dicemus haberi notitiam earum quæ sunt extra illos? verbi causa, quæ nascuntur in regionibus remotis, in locis desertis, aut quæ sua natura raræ sunt, aut quæ nunquam visæ, aut cùm quæ de ijs habemus, habemus ex alijs, ijsque indoctis & barbaris, quique etiam facilè decipere nos potuere, falsaque pro veris obtrudere: id quod in aromatis, multisque euenit animalibus & alijs rebus admirandis, quæ passim dicebantur reperiri in India & apud antipodas, cùm mox tempus ipsum, quo omnis vbique veritas detegitur, maximè nostra hac ætate, qua tot hominum nauigationibus totus penè innotuit terrarum orbis, multas ita fabulosas esse ostenderit, vt sintne reuera in rerum natura, nunc omnino dubitemus: de quibus in lucubrationibus meis de proprietatibus occultis cùm agerem, nonnullas tanquā prorsus fabulosas prætenj,

Gabrielis Frascati opinio. Lib. 3.

Fragmenta qualia in officinis.

Andreæ Baccij liber de vnicornu, in quo id dari, & vires approbat.

Cur multa exactè non assequamur

præterij; quandoquidem nihil refert, nunquid reuera dentur, an non, quales sunt phœnix, salamandra, basiliscus, satyri, centauri similesque aliæ: nonnullas verò, de quibus etiam dubitabatur nonnihil, quales sunt bona pars aromatum, lapis bezuar, vnicornu, aliæque id generis rariores & pretiosæ, quantum licuit, sedulo cognoscere satagi, & in hac modò Magni Hetruriæ Ducis aula, quam verè dixeris florētissimam esse omnium virtutum academiam, nonnulla quæ alias animum semper suspensum tenuerunt, in vnicornis historia, vera esse reperi: quapropter non vnam ob causam digna ea mihi visa est diligenti examine ac consideratione, eoque magis cùm & vtilis sit hominibus, & perquàm scitu necessaria, vulgoque insuper grata & principibus, apud quos in summa semper æstimatione fuit, adeò vt vix sit medicus, qui non inter cætera naturæ miracula, eximiaque aduersus venena remedia, vnicornu recēseat, ceu præsentaneum & perfectissimum antidotum: cæterùm id cùm minus sit vulgatum & ferè in principum duntaxat gazis conseruetur, multi lucro inuitati diuersa, & peculiariter quosdam lapides ignaris hominibus pro illo obtruserunt: in quibus cum nullæ quæ de vnicornu prædicantur, facultates obseruarentur, multis & mihi etiam in primis ansam præbuerunt dubitandi, nunquid & vnicornu similiter spem nostram fallerent, qui tam mira hactenus prædicauimus. Quamobrem veram deinceps, nisi fallor, decreui historiam posteris tradere, principibus ea in re, ad quos hæc cura potissimū pertinet, & vulgo etiā gratificaturus, propter communem quam paritura est, & si quæ sunt difficultates, eas hoc ordine declarabo: Quæram primò, an reuera detur vnicornu: in qua quæstione multæ adducentur rationes elegantissimæ cùm negatiuæ, tum affirmatiuæ, & tandem ostendetur, reuera dari: mox indicabitur quale animal sit ipse monoceros siue vnicornis, vbi audietur, quàm diuersarum gentiū authores tam antiqui, quàm moderni de eo scripsere, & quale cornu pro genuino sit eligendum: tertiò ac postremò tradam, cur sit, & non quid aduersus venenum proprietatem habeat, & qua ratione queat affirmari vires ei esse miraculo plenas. In omni itaq; re dubia atque incerta, de qua disserendum est, primùm quæritur, an sit: quo concesso, iam tuto disputare licet, quid sit, quomodo sit, & cur sit. Ad primam igitur quæstionem quod attinet, vulgus vnicornis nomine feram intelligit exoticam, & in hoc nostro orbe ignotam, vnico in fronte armatam cornu, cuius summa apud principes propter mirificas aduersus venenum facultates est ęstimatio: Gręci monocerotē, Latini vnicornem dicunt, Itali alicorno & Lioncorno: cæterùm quæ ea fera sit, haud facilè definiri potest: nec desunt, qui prorsus dubitant, nunquid reuera detur, & nunquid potius figmentū sit alicuius, qui animi gratia, vt lucubrationes suas rebus adornaret admirabilibus, ea quę de illa traduntur, literis mandarit; vel etiam alterius qui lucri auidus rumores eos de viribus ignaro vulgo fraudulenter obtruserit. Quod autem nugis plena sint, rumorque ille planè plebeius, non vna ratione asseri potest. Primò etenim nomenclatura ipsa dubitationē quandā præ se fert: nam cùm ea feram indicari dicant peregrinam & incognitam, quæ nascatur in India, vel vt alij volūt, in Aethiopia, vel vt alij, in nouo orbe, aduertendum est, exiguam illam quæ de ea hucusque in tota Europa habita est, notitiam, hominibus rudibus ac planè barbaris, acceptam referendā esse, qui tamen & ipsi illud duntaxat dictitant, feram esse, quæ gignitur in deserto, solitariam, & quę in locis degit asperrimis, ad quæ accessus fiat difficilis, vnde rarissimè compareat: quare & ipsos apparet, vix affirmare, suspectosque nos reddūt, nunquid hoc modo Chimærā aliquam delineare tentauerint: sed & authores, qui primò de ea scripsere, haud magnæ sunt authoritatis: siquidem Ctesias, quantum ex Plinio constat, primò de vnicorni scripsit: (quem manifestè Aristoteles fide indignum esse testatur) & mox ex eo alij, atq; ipse etiam Aristoteles & Plinius: sed & alij quoque qui de hac fera scripsere, non omnino merentur fidem, vt Philostratus inter posteriores Gręcos, nugas solitus, & mirabilia animi causa enarrare, & Aelianus etsi præ cæteris accuratius, vtpote priuatim de animalibus tractans, de ea agere videatur, ipse quoque hæsitans & incertus, aliorum tantummodo verbis vtitur, id quod manifestat, dum ait, ita vulgò fertur, ita fama est. Nec aliunde euenit, quod & ipse, alijque qui post ipsum vixerunt, & nostri denique æui scriptores diuersimodè de ea scribant. Cùm enim nihil extaret de ea certi, omnesque ex aliorum qui inter se non conueniunt, narratione scriberent, non potuit fieri, vt inuicem conuenirent, cùm alij alijs, vt dicebam, vsi sint authoribus. Sed & nostræ ætatis scriptoribus, etsi oculatis testibus, fidei parum adhibendum esse apparet: nam & inter ipsos non magis benè conuenit, quàm inter antiquos, quorum alij equum esse inquiunt, alij asinum, alij animal non absimile ceruo, alij elephāto: alij speciem esse ab illis diuersam, animalque sui generis. Rursus nonnulli vnicornem solipedem siue vnumguem faciunt instar equi, alij bisulcum instar capræ, alij digitatum, sed elephantis instar indiuisis digitis. Adhęc in describendo cornu dissentiunt: cùm alij nigrum esse dicāt, alij superius puniceum, inferius album, medium nigrum: rursus alij læue describunt & politum, alij asperum adinstar ceruini; alij simplex: & vndiquaq; sibi simile, alij striatum versurisque cochleatim dispositis decoratum, ac pulcherrimè quasi elaboratum. Nec eadem quoque ab omnibus

long tudo

Aulæ Magni Ducis laus.

Vnde ortū quod vnicornu negetur.

Prima pars historiæ.

Vnicornis qui.

Nomina.

Rationes contra vnicornu.

Lib. 8. c. 21

Ctesiæ parua authoritas.

Descriptionis varietas.

E F G H

A longitudo & craßitudo aſcribitur. Item verò & eædem ferè differentiæ in ijs obſeruantur cornibus, quæ vnicornu nomine in principum theſauris oſtenduntur, partimque cum notis ab antiquis attributis conueniunt, partim etiam diſcrepant, quæ res doctos noſtri temporis ſummopere torſit. Adhæc tam enormes qui de viribus eius iactitantur, rumores, cauſam augent, cur vulgi potius figmentum eſſe multi exiſtiment, quàm verum naturæ partum. Non enim (quod ferendum eſſet) ſimpliciter conuulſioni mederi dicunt & epilepſiæ, & veneno aduerſari, ſed omnium venenorum præſentiſſimum inquiunt eſſe antidotum: & vt principibus placeant, addunt insuper, haud neceſſe eſſe, vt intra corpus aſſumatur, more theriacæ, & vt alia aſſolent antidota, ſed præſente tantùm ipſo cornu venena prodi: importatis enim illis ſudorem emittere, vel ſi aquis immergatur, bullas excitare. Quas tam admirabiles facultates, vt faciliùs perſuadeant vulgo, veterum ſuper eis adducunt authoritates; apud quos nimirum legimus, Indiæ reges ex vnicornu ſibi confeciſſe pocula, & cùm ex his ſolis biberent, ab omni ſeſe deplorato affectu illæſos fore, perſuaſum habuiſſe, & quod amplius eſt, eo quo ex ijs biberent die, nihil ſibi aduerſi euenere poſſe, adeò vt nec enſes nec ignes nocere ſibi poſſe crederent, ſimiliaque ἀδύνατα alia iactitarent; quæ cùm nullam apud eruditos fidem mereantur, etiam effecere, vt cætera quoque, quæ de hoc

B cornu circumferuntur, non paucis ſimiliter fabuloſa eſſe videantur: imo verò haud defuere viri docti, qui non veriti ſunt omnia quæ de fera eiuſque cornu hucuſque tradita ſunt, inficiari, & quæ de viribus dicuntur, principibus qui hactenus parui faciunt ſuos theſauros, niſi & vnicornu poſſideant, à circumforaneis atque huius farinæ nequam hominibus alijs, fuiſſe perſuaſa affirmare. Poſtremò inter tot peregrinas feras, quas ex tam diuerſis inſulis, ex omni penè continentis angulo, latere, meditullio Romani proceres ad ludicrorum ſpectaculorumque ſuorum ornamenta Romam deferri curauerunt, numquam viſus eſt vnicornis. In dedicatione amphiteatri Diocletiani (Domitiani) iſtiuſmodi exoticarum ferarum numerus fuit plurimus, maior tamen tempore Gordiani, qui videlicet de Perſis triumphaturus, ludoſque celebraturus ſeculares, quos mox celebrauit Philippus, adduci curauerat elephantes, alces, Leones, Leopardos, hyenas, camelopardalos, onagros, equiferos, multaſque id genus feras rariores alias; ſed monoceros nunquam comparuit, cùm tamen eius ferocia eo tempore in omnium ore eſſet, dignuſq; ipſe præ cæteris haberetur, vt ea adornaret ſpectacula. Non enim rhinoceros eſt, vt quiſpiam nominis vicinitate deceptus ſibi perſuadeat. Hic autem etſi aliàs etiam peregrinus & rarus, Romæ aliquoties in ipſis ſpectaculis viſus eſt. Apparet itaque clariſſimè omnino affirmari poſſe, vnicornem

C fabuloſum eſſe. Placuit autem iſtiuſmodi de vnicornu mouere dubitationes: quoniam hæ in omni re viam parare ſolent ad veritatem; ideoque qui ante me de eo ſcripſerunt, omni quantum ego iudicare poſſum, laude digni ſunt, dummodo non peruicacia quadam aduerſus vulgi de eo opinionem hucuſque vbique locorum celeberrimam ſeſe opponant, ſed ſolo ſciendi, quod omnibus inſitum eſt, deſiderio moti, alijs quoque diſputandi, veritatemque indagandi anſam præbere voluerint, id quod ego deinceps pro virili præſtare ſatagam. Quantum ergo ad primam quæſtionem in primis attinet, an ſcilicet ſit: dubitatur enim. Eſſe autem aliquid, ſapientiſſimorum hominum iudicio, magno argumento eſt vox populi, communis, inquam, & vniuerſalis omnium de eo opinio atque fama, maximè verò ſi & rationibus & claſſicorum authorum authoritate fuerit ſtabilita: ſicuti euenit in hac de vnicorni hiſtoria, quem quidem feram eſſe peregrinam, & in remotiſſimis degere regionibus, eſſe tamen reuera vetuſtiſſima fama eſt, omniumque gentium conſenſu dicitur: fruſtraque quis obiecerit, fuiſſe eam fortè ex ignaro fideque indigno vulgo ortam: quæ enim inde oritur, breui interire ſolet, cùm hæc omni ſemper ætate perdurarit vigueritque, & cum à ſacris, tum à profanis ſcriptoribus iiſdemque præclariſſimis celebrata fuerit, paulatimque maiorem adhuc veritatis certitudinem ſibi acquirit. Sicuti

D autem in omni fama, cùm eorum quæ vel dicuntur, vel ſcribuntur, poſſint vel vera eſſe, vel falſa is qui ſubinde vera eſſe affirmat, parum valet iudicio, ita etiam temeritatis aſcribendum erit, ſi quis ea quæ iam diu admiſſa ſunt tanquam vera à doctis, pro falſis, & ex ſola vulgi opinione dependentibus exploſerit, eoque magis, cùm verum & falſum, vt ex principijs moralis philoſophiæ habemus, cùm de alterutro dubitatur, triplici diſcernatur coniectura, videlicet vel ex re ipſa quæ dicitur, vel ex dicendi modo, vel ex ipſo authore. Quantum ad primam coniecturam, certum eſt, in qualibet re ſua eſſe extrema, ſuumque medium, & in ijs præſertim, quæ dependent ex vulgi opinione, alia ſunt vera, alia velut allegorica, alia ſuperſtitiones vulgi, alia fabulæ, meræque nugæ: quæ omnia qui neſcit diſcernere, facilè impingit in ſcopulus confuſionis, & ex vno genere imprudenter tranſit in aliud, vnde mox ineptiſſimas ponit concluſiones: atq; hoc fortaſſis modo multa de vnicornu dicta ſunt, non magis veriora habita quam quæ de aureo Apulei aſino, Homerique Sirenis & de Minotauro, ſimilibuſq; figmentis alijs memoriæ prodita ſunt, quæ tamen cum ijs quæ de vnicornu dicuntur, nihil commune habent, ſed

Cornuum quæ apud principes sunt diuersitas.

Quæ de vnicornu vulgò dicantur.

Vnicornis nō eſt rhinoceros.

Reſpōdetur præcedentibus rationibus.

An detur.

Veritas & falſitas vt diſcernantur.

non sine inuentorum ignominia, (etsi alioqui pulcherrima sub eorum cortice significata lateant,) E ceu planè fabulosa exploduntur; cùm quæ de vnicornu traduntur, ceu historica & vera ab omnibus hucusque sint habita, quamuis obscura sint, & insolentia. Nec mouere nos debent allatæ rationes, quandoquidem sint quibuslibet alijs etiam rebus, de quibus, an sint, nemo dubitat, opponi etiam possunt, sicuti deinceps in singularum refutatione fiet manifestissimum: in qua si diffusiori vsus fuero sermone, viri docti, rogo, ignoscent, cùm ferè talem & responsiones, & maternus noster sermo potius quàm breuem requirere videantur.

Responsio ad primam rationem, & ostenditur vnicornem reuera dari, etsi sit incognitus.

Ex prima ratione qua dicebatur vnicornem feram esse prorsus incognitam, non rectè concluditur, propterea non dari. Idem enim etiam euenit in multis alijs rebus, quæ etsi in remotissimis locis ad nos perferantur, aut in locis nascantur desertissimis & inuijs, aut quæ sua natura raræ sunt, esse tamen concedimus, & communiter etiam ijs vtimur. Quid quæso hoc nostro tempore in frequentiori vsu est aromatibus? quid rhabarbaro? ligno aloes? ambra? vt cætera istiusmodi pretiosiora prætercam. Nihilominus cùm & de his Dioscorides, Plinius & Galenus, qui ex professo de istiusmodi rebus peregrinis scripsere, haud verè scripserint, de hisce quoque non pauci dubitarunt.

Rhabrbarũ.

Rhabarbari etsi iam multo tempore inuestigarint quæ sit planta, etiamnum tamen ignoratur, & qua in regione Pontone, an in Oriente proueniat, nemo huc vsque exactè tradidit. F

Lignum aloes.

De ligno aloes nihil quoque habemus certi, nisi quod in locis desertis, ad quæ non datur accessus, proueniat, ipsa verò arbor omnino ignoratur, & frustra tantùm fluuiorum inundationibus, quæ quotannis Gangi, Indo, alijsque Indiæ fluminibus accidunt, ad ripas propelluntur.

Ambra.

Ambram (griseam) in Arabia nasci inquiunt, fluminibusque marinis littoribus proximis innatare, sed quid ea sit, nimirum est hodieque latere. Alij enim nasci ibi fungorum modo inquiunt, alij bituminis volunt esse speciem (sicuti & ego ostendi in libris de thermis) alij piscis cetiue esse excrementum, qui ex esu fructus cuiusdam herbæ eo in littore nascentis, certo anni tempore abscessum in ventre generet, idque eo rupto aquis innatari & more electioris ambræ colligi, vel è mortuo & ad littus eiecto animante eximi.

Succinum siue ambra coronaria.

Omnino verò mireris, de ambra illa coronaria, omnium vulgatissima, quæ que in nostris ferè regionibus & in Germanici maris littoribus colligitur, non solùm temporibus Plinij, sed & nostro etiamnum haud satis constare, bituminisne genus sit, aut alterius succi, coralli more in mari condensati ac congelati, aut gummi arboris cuiuspiam in syluis illis Septentrionalium & desertis sponte per se decidens, & quarum vi tandem ad littora marina propulsum. Sunt verò & alia multa, quorum itidem obscurus planè ortus est, quæ tamen quotidie manibus terimus & esse fatemur. Quid ni itaque & vnicornem dari fatebimur? Ignotus quidem & ipse nobis est, quia scilicet fera est alpestris, soliuaga, & vt omnes vnanimiter tradunt, nunquam viuus capitur. G

Authoris contra Baccium argumentatio.

(Mihi istiusmodi exempla nihil probare de monocerote videntur; nam etsi multorum aromatum, rhabarbarique, ligni aloes plantæ ipsæ ignorentur, & obscura sit vtriusque ambræ origo, aromata tamen ipsa sibi semper simillima habentur, quia eadem; sibi semper simile rhabarbarum, lignum aloes, ambra: quod de vnicornu minimè dici potest, nec Baccius quoque dixerit, cùm vt partim dictum est ex Marino, alijsque, partim etiam ex ipsomet Baccio dicetur, vix duo reperias in tota Europa cornua (quæ vnicornu nomine in summo habentur pretio, sibi similia.)

Ad secundã rationem, cur vnicornis nõ integra sed con fusa habeatur notitia.

Eodem dicendi modo cæteris rationibus responderi poterit. Haud alter enim hoc animal nobis innotuit quàm reliqua alia solent. Primò siquidem ab authoribus incognitis & nullius penè authoritatis nomen eius fuit diuulgatum, mox de natura eius nonnulla confusè conscripta sunt, tandem adimpleuerunt volumina.

Cur obscura sit vnicornis cognitio.

Cur verò obscura confusaque semper fuerit cognitio, binæ sunt eædemque verissimæ causæ, cùm quòd fera sit exotica & nunquam sub hoc cælo visa, tum quia, etsi reuera detur, rarissima, rarissimeque videndam se præbeat: degit enim in locis, vt dictum est, desertis & solitarijs: vbi duo præcipuè naturæ arcana consideranda veniunt: H

Arcana natura.

quorum alterum est, quòd quædam præ cæteris omnibus præstantissima, rara & ferè singularia esse voluit, paucissima scilicet contenta procreasse eius specie indiuidua, resque per se clara est, & multis confirmata exemplis, Deum Optimum Maximum, ad maiorem operationum suarum gloriam & splendorem in omni re infinitæ potentiæ suæ specimen manifestare voluisse: & vt admirandam huius mundi machinam prætereamus, cælorumque motus, stellarum cursus, elementorumque mixtiones, quomodo item terra velut in aere suspensa hæreat, ac quomodo denique maria terminauerit, voluisse ipsum eiusque ministram naturam in quarundam rerum aliarum procreatione admirandos etiam se præbere, quales in primis sunt lapides, marmora, gemmæ & metalla, quæ nempe in abditissimis montium generauit visceribus: animalia autem quæ operas nostras erant iuuatura, numerosa; quibus verò minus indigemus, quæque nobis erant futura perniciosa, vt ea minus nocerent, non solùm pauca numero creauit, sed vt & nos aliaque mansueta animantia instinctu quodam naturali fugerent, voluit, qualia sunt Leones, Tigrides, Dracones, Basilisci, similesque

feræ

A feræ aliæ, quas ideò locis ablegauit desertis, & ab humano consortio remotissimis: iam & nonnullis admirandos prorsus tribuit ortus, vt moscho, Zibeto & holoserico, quæ nimirum cùm sint pretiosa, ex animantium tamen fermè immundorum putredine quadam oriuntur: quædam item ob corporis molem admiranda fecit, qualia sunt elephanti & cete marina: nonnulla contrà ab paruitatem, qua præ cæteris à Virgilio celebratur culex, animalculum scilicet tantæ paruitatis, vt cùm penè conspiciatur, sibi ipsi tamen equus est, eques & tubicen, Perseus & Pegasus: In quibusdam denique admirabilis haberi voluit propter raritatem, inter quæ & phœnix fortassis fuerit, quam inter Arabiam nempe & Aegyptum visam fuisse nonnulli scribunt, Q. Plautio & S. Papinio Coss. Balsamum autem quod nemo dari negauerit, in toto terrarum orbe inter Syriam duntaxat Palæstinam & Aegyptum, sed nec vbique illic, sed quadraginta tantum stadiorum spatio prouenit, & frustra Imperatorum temporibus alio translatum est teste Plinio, cùm nihil planè diligentia posset humana, nihil assiduus hominum cultus, nihil aeris cælique alterius clementia. Similiter summus ille & admirabilis architectus vnicornem rarum esse voluit, & cornu eius, vt & balsamum & gemmas, rarioraque alia, viribus præditum esse ineffabilis admirationis. Raritatis autem signum est, quod naturali quodam instinctu soliuagus sit, & in
B deserto solus oberret, locaque ab alijs frequentata fugiat, vt mirum videatur, si aliquando cornu eius reperiatur; fierique potest vt quod de ligno aloes diximus, hic quoque locum habeat, & nisi aquarum similiter vi in proxima flumina & inde ad littora expellatur. Vnde tametsi & ipse apud quos nascitur, obscurissimè de eo tradiderint, manifestè tamen constat, reuera id dari, præsertim cùm omni semper tempore apud principes illos modò hoc, modò illud vnicornu conspiceretur. Quemadmodum ergò omnium rerum rariorum notitia paulatim innotescere solet, ita quoque à vero non est alienum, vnicornu apud proximiores primum nationes, moxque ad alias penetrasse famam, & hanc rursus pedetatim vires sibi acquisiuisse veritatis, & tandē ab alijs quoque fuisse receptam, & ab authoribus annotatam memoriæque proditam: apparetque Chaldæos omnium primos de hoc animali (Romena vocant) scripsisse, cùm quia omnium primi scientias posteris tradiderunt, tùm quia Indiæ erant proximi, & ab his dimanasse ad Hebræos) non semel enim in sacris litteris eius fit mentio) quibus simili quodammodo voce Remim siue Reem appellatur, vt in altera historiæ parte fusiùs declarabitur, & eorum mox exemplo alios cæteris curiosiores, dum adhuc rudes ferè haberentur rerum scientiæ, de eo tanquam memoria digno suis in historijs meminisse. Verisimileque est hosce quamuis homines rudes, quales ferè ea
C tempora dabant, multa quidem fabulosa, qualia Ctesiæ etiam imputantur, cæterùm quædam etiam vera prodidisse. Ita enim pedetentim veritas illuxit, vt mox veridici de eo scriberent authores, ac inter alios ipse etiam Aristoteles, qui nisi certo credidisset, reuera dari vnicornem, nullam eius fecisset mentionem. Is autem vt de ijs tantùm quæ reuera inueniuntur, summo cum iudicio scribit, & de alijs præterea Indicis animalibus notitiam habere potuit, adiutus (vt ait Plinius) à Magno Alexandro, ita de Minotauro, Centauris, similibusque fabulosis alijs nullam omnino mentionem facit, sed tanquam commenta hominum nugacium præterit. Quia verò & eius ætate parum tantùm esset notus vnicornis, solo duntaxat ipsum nomine celebrauit. (Aristoteli, vt & ipse etiam Baccius profitetur, monoceros siue vnicornis vox est adiectiua, & asinus Indicus ipsi tantùm vnicornis est.) Plinius verò & qui post eum vixere alij, cùm iam notior esset factus, fusiùs de eo scripserunt. Tametsi modò in delineatione inter eos non conueniat, non est tamen propterea arguendum, falsum, imo nec incertum esse, an reuera detur. Istiusmodi enim diuersitas non aliunde dimanauit, quàm quòd diuersa de eo narrari audirent aut legerent. Atqui diuersitas ista narrationum necessaria etiam fuit propter diuersas vnicornium species, vt ex Aristotele & Aeliano colligitur; Fieri enim potest, vt alius de alio loquatur, immo verò quispiam minimè sibi contradixerit, si non eodem semper modò de eo agat, nam & ipse diuersis locis de diuersis vnicornibus agere potest. Falli itaque necesse est illos, qui fabulosè ideò de eo
D scribi arguunt, quòd alij aliter de eo scribant. Distincta enim & è medio sublata æquiuocatione neutros fabulosos esse conuincitur: eodemque modo inuicem etiam conciliabuntur neoterici, qui etsi ex oculata fide de vnicorni loquuntur, non conueniunt tamen, quia alij alium nobis depingunt. Vnum describit Paulus Venetus, visum à se in Tartaria; duos vidit & describit Barthema Hispanus, vnum Cadamustus obseruatum in ea noui orbis parte, quæ Indiæ contigua est, vt suo pòst loco distinctiùs indicabimus. Adhæc non est à ratione alienum indiuidua eiusdem speciei inuicem differre; idque vel ratione loci, vel pabuli, vel aeris, vel etiam ætatis, cuius nimirum mutatione mutantur pilus, color, & quadamtenus ipsa insuper forma: possuntque magis adhuc differre ratione cornuum, quædam enim citiùs, quædam tardiùs ea emittunt, & mox non vno omnibus animantibus illa crescunt modo; vt

Culex.
Phœnix.
Balsam.
Vnicornis raritas.
Respondetur tertiæ rationi, cur qui de vnicorni scribunt, inter se varient, & cur ipsa etiã cornua inuicē dissimilia.
Qui primi de vnicorni meminerint.
Vnicornis Aristoteli notus.
Cur diuersimode scribunt.
Indiuidua vt inuicem differant.

minus miremur, si vnicornua, quæ in principum gazis asseruantur, inuicem varient; fierique potest, vt eorum alia sint naturalia, alia à mangonibus diuersis modis concinnata: quæ omnia nisi quis obseruet atque aduertat, facili negocio decipietur. Sequitur modò quartum argumentum, quod cum cæteris quas diluimus, rationibus coniunctum, non exigui videtur esse momenti, rectè verò intellectum, nullius redditur efficaciæ. Nitebatur id hoc præcipuè fulcro: promittuntur de vnicornu, quæ extra omnes posita sunt veritatis limites, omniquè fide indigna, ideoque & ipsum videri rem fabulosam, minimeque naturalem. Quæ profectò inductio falsa est. Sint enim quæ de eo perhibentur, maiora adhuc, magisque vero dissona, nemo tamen negauerit, quin vel tantillum verum esse possit. Secundum autem logicos non valet argumentum, quod refutata aliqua alicuius rei parte, totum propterea refutari, quodque sublatis accidentibus simul & substantiam auferri arguit, etiamsi reuera quædam sint tam admirandis prædita facultatibus, vt frustrà rationes earum inuestigemus, qualibus passim plena sunt multorum lucubrationes, & nos quoque quotidiè alias, aliasque obseruamus, cur igitur quasdam quæ vnicornu ascribuntur, veras esse negabimus? verbi causa quòd venenis aduersetur, quod præsentibus eis sudorem emittat, quod in humore bulliat? Cæterùm concedamus isthæc cæteraque quæ de viribus referuntur, falsa esse, inualida adhuc erit argumentatio, ergò non dari ipsum animal: non enim, ablatis accidentibus, vt dicebam, simul etiã aufertur substantia. De istiusmodi admirandis operationibus earumq; causis fusiùs dicemus in tertia parte: hæc verò ad argumẽti illius solutionem suffecerint. Si modò nouissima argumenta, vt in omni re affirmanda assolent, efficaciora fuerit, euidẽtioribusq; nitantur rationibus demõstrationibusq; procul omni dubio affirmari poterit, reuera dari ipsum, vnicornem. Arguebãt itaq; cur, si datur, nõ vnà cum rhinocerote alijsq; id genus rarioribus feris in Roman. triumphis spectaculisq; fuerit aliquando ostensus. Id autẽ nõ solùm nullam in se habet admirationem, sed triplicem etiam admittit responsionem, totidemque euidentissimas rationes: diximus enim animal ipsum vitam viuere solitariam, eamque in deserto, locisque asperrimis, & ad quæ vix vlli patet aditus, tantæque mox dicemus esse feritatis, vt nunquam viuus capi queat: & si viuum capi concedamus, nihilominus si regionis in qua generatur, quæ cum Antipodis ferè contigua est, distantiam ob oculos ponamus, cur numquam allatus fuerit, minimè mirabimur, nam vt feritatem prætereamus, tot cælorum, aerum, pabulorumque varietates, per tam diuersas regiones, ad nos vsque deferri non permisissent: videmusque non pauca animalia, licet è propinquioribus regionibus huc perferantur, nostrum tamen cælum ferre non posse, breuique interire, & ne longius exempla petantur, testatur Petrus Gyllius dominum de Armonte Galliarum Regis apud Solimannum Turcarum Imperatorem legatum, elephantem, etiamsi nihil non tentaret, vt viuum regi suo offerret, Syriæ tamen finibus educere non potuisse: redditque eius rei rationem Aelianus his verbis: *Abstracti à suis elephanti sedibus patrijs, quamuis vinculis primùm ac fame, deinde varijs cibariorum blandimentis mansuefacti sint, tanta tamen naturalis soli illecebra tenentur, vt patriæ memoria eis obscurari & euanescere nequeat. Quare cum horum plerique grauissimo mœrore suscepto conficiuntur, tum verò quidam ex his vberrimè flentes, tantam lachrymarum vim profundunt, vt oculorum sensibus capiantur.* Similiter & cætera animalia & plantæ, si ex natiuis locis ad alia transferantur, patiuntur, licet alia minus, alia magis: aut enim omnino & statim aut mox intereunt, aut manifestè degenerant. Est & alia ratio, qui nullo pacto responderi potest, quæque cunctis qui vel à limine tantum historiographos salutarunt, notissima est, quod videlicet Romanorum imperium non solùm numquam eousque pertigerit, sed & multa adhuc miliariorum millia superanda fuerint: notissimumque est, Parthos nunquam domare potuisse, etsi pluries eos vincerent, deque ijs triumpharent, vixque Euphratem superasse, & Parthorum fines vidisse, tantum abest, vt vltra Gangem & Indum, vbi vnicornes habitant, imperium extenderint. (Iustus Lipsius longè latius imperium fuisse ostendit cùm aliorum, tum potissimum Taciti authoritate, cuius hæc verba: *Ventum inde Elephantinem & Sienen, claustra olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare patescit.* Ait enim Lipsius in Taciti & aliorum veterum verbis in hoc nomen venire mare Indicum, vastum illud & magnum, quod ab extremo sinu Arabico, siue ab Africa ea, in auream Ptolomæis Chersonesum se protendit. Itaque Pomponium Melam, duos sinus in mari rubro agnoscere, Arabicum & Persicum. Et Senecam Tragicum, Tigrim in mare rubrum exonerare, atque immittere Curtium Indum & Gangem, quos certum est in magnum illum mare, longè à sinu Arabico, euolui. Hæc vera & clara esse: promotos igitur terminos ad mare Rubrum siue Indicum, per Arabas adiectos. Eandemque mentem esse Græci scriptoris in Suida: qui terminos imperij ad Orientem facit Indos & mare Rubrum, & Nili cataractas & lacum Mæotin. Ita & Appianum capiendum, cùm in præfatione operis sui, distinctè Romanum imperium limitat: *Tendit* (inquit) *ab Occasu & illo*

Ad quartã rationem, de viribus & enormibus promissis de vnicornu.

Ad quintã ratione, cur vnicornis Romam nunquam perlatus fuerit.

L. 10. c. 17 Elephãtus patriæ amãtissimus.

Romani imperij dimẽsio.

Lib. 1. de magnitudine Ro. c. 3.

A *& illo Oceano occiduo, ad Caucasum montem, & flumen Euphratem, & ad Aethiopas superiores, per Aegyptios & Arabas, ad Orientalem Oceanum.* Hunc Oceanum Orientalem, non aliud esse, quàm mare Rubrum siue Indicum iam dictum. Sed quid si affirmemus Romanos ipsos in Indiam nauigasse, mercaturamque exercuisse? Audi quæso Bacci Plinium de India loquentem. *Postea à Syagro Arabiæ promontorio Patalem Fauonio, quem Hypalum ibi vocant, peti certissimum videbatur XIII D. XXXII. M. pass. æstimatione. Secuta ætas propriorem cursum, tutioremque indicauit, si ab eodem promontorio Zizarum amnem portum Indiæ peteret. Diuque ita nauigatum, donec compendia inuenit mercator, lucroque India admota est. Quippe omnibus annis nauigatur. Nec pigebit totum cursum ab Aegypto exponere, nunc primum certa notitia patescente. Digna (Indigna, Lipsius) res nullo anno imperij nostri minus H. S. quingenties exhauriente India, & merces remittente, quæ ad nos centuplicato veneant, &c.* Atqui hinc, dices non constat, Romanos eo adnauigasse. Non negabis Aegyptum fuisse Romanorum prouinciam, atque per Aegyptios negociatores, aliosque si rhinocerotis cornua, vt suo loco patebit, deferrentur, cur non & vnicornis? Scribit verò etiam Strabo, olim quidem pauculas naues extra sinum Arabicum ire ausas, at nunc (hoc est suo tempore, claruit autem tēporibus Augusti & Tiberij,) maximas classes nauigare in ipsam vsq; Indiā & ad vltima Aethiopia, &c. & rursus tradens Ciceronem in oratione quapiam scribere, tributa ex Aegypto redijsse Ptolomæo illi qui Cleopatræ pater fuit, talēta annua duodecim millia & quingenta. Si igitur (inquit) rex negligenter & ignauè imperans, tantum redegit; quid nunc censendum est, cùm omnia tanta diligentia & ordine administrantur, itemq; Troglodytica & Indica nauigatione sic aucta? Nisi itaque ipsi in Indias nauigarent, saltem notissima erat nauigatio, & si datus fuisset ibi monoceros haud dubio ad sua spectacula inde petijssent Inualidum igitur hoc Baccij de distātia argumentum, inualidum etiam quod de aeris immutatione adfert. Elephantes enim, equiferos, Oryges, Camelos, Camelopardalos, Pardos, Leones, Rhinocerotes, Hyænas, multasque feras peregrinas alias non semel Roma vidit.) Apud quos modò responsiones nostræ cariturae sunt fide, ego eos dixero carere intellectu, pertinacesque appellauero, qui ipsum non erubescunt negare sensū, cùm tot passim apud principes vnicornua ostendantur. Sed inquient, non videri vnius eiusdemq; animalis, cùm & omnia inuicem differant, & nullum ex omnibu cum notis antiquorum conueniat. Suprà quidem huic quoque obiectioni respondimus, facileque responderi denuo potest, dummodo argutas illas suas cauillationes relinquant. Satis est enim viris doctis, si aliqua saltem conueniant, cùm & indiuidua nonnunquam, vt diximus, in quibusdam non conueniant. Differre

C autem inuicem possunt, ratione cæli, aeris, educationis, ætatis, &c. Videmus enim ipsa cornua cùm prius pullulant, exilia esse & læuia, deinde post biennium aut triennium in ramos se diffundere, fierique aspera, pedetentimque magnitudine, crassitieque & figura variare: quapropter nemo etiam dubitauerit, quin istiusmodi varietates vnicornu quoque accidere possint, & præcipuè coloris, versurarum, aliorumque exteriorum accidentium Taceo interim nonnulla reperiri, quæ etsi naturaliter eadem sint, ars tamen mangonum differre fecit: minimeque negauerim quædam eorum quæ in principum gazis sunt, etsi pro genuinis ostendantur, nequaquam genuina esse. Certum enim est, & nulli non notum res omnes pretiosiores & genuinas haberi & factitias vel saltem mangonizatas: virique periti est vtrasque inuicem distinguere; non autem quia quædam artificiales sunt, omnes propterea tales esse iudicare. Sic ergo videor rationes eorum qui vnicornem dari negabāt, satis superque refutasse: quamobrem hac priore operis parte ad calcem perducta, affirmabimus omnino dari hoc animal, & neutiquam negari posse: & vt clarior appareant rei veritas, mox quale illud sit, euidenter declarabimus.

Tametsi diuersis authoritatibus, manifestisque rationibus asseruerimus extra omnem controuersiam dari vnicornem, obiterque aliquid tetigerimus de eius natura, raritate, loco natali, nec-

D non etiam de cornu eiusdem, quo scilicet in honore semper fuerit, ideoque videri fortassis possit, latissimum iam nobis esse campum demonstrandi certò dari: nihilominus cum proprium genus atque definitio ipsius animantis accipienda sit ab authoribus antiquis & neotericis, quos de eo diuersimode scripsisse in priori parte diximus, haud ita facile definiri determinarique potest. Ideoque opus erit, vt quàm diligenter authoritates illas examinemus, historiasque quæ de eodem agunt, vt ex hisce veritatem eliciamus, testimonijsque quorundā qui nostro tempore testes oculati de eo scribunt, corroboremus, simulque etiam cum ipsissimis quæ apud principes sunt, cornibus conferamns. Dico igitur omnium antiquissimam de vnicorni memoriam esse in sacris biblijs, vbi non semel eius fit mentio, & quamuis ibi non declaretur, clareque demonstretur, ex quo animantium sit genere, colligi tamen ex sensu verborum illorum potest, animal esse indomitæ ferocisq; naturæ. In textu Chaldæo legitur Remena, in Hebraico voce quodammodo inde deriuata Reem & Remin, etiamsi D. Hieronymus sacrarum literarum & rerum etiam naturalium peritissimus, non nullis in locis pro Reem transferat rhinocerotem, vt Deut. 33. *Quasi cornua rhinocerotis cornua*

Oceanus Orientalis mare rubrū est.

Li. 7. c. 23.

Lib 17. Geogr.

Concluditur Vnicornem dari.

Cornuum eorundem diuersitas vnde.

ALTERA PARS Quale animal sit Vnicornis.

Vnicornis quale sit animal.

Remena. Reem. Remin.

cornua eius, vbi aliàs impropriè reddidisset, monocerotis siue vnicornis: etenim non vnum aut singulare sed plura indicabantur. Et Remin apud Psalmistam Psal. 22. *Libera me domine ab ore Leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Et Psal. 29. Reem. *Dilectus quemadmodum filius vnicornium.* Et Psal. 92. *Et exaltabitur cornu meum sicut vnicornis.* Citatur eadem vox symbolo fortitudinis apud Esaiam cap. 39. *Descendent vnicornes &c. quasi viri fortes.* Et apud Iob c. 29. Arabibus, vt tradit Andreas Bellunensis, qui nostra ætate Auicennam diligẽter admodum interpretatus est, ait Alcherchedam animal esse, vnico in fronte armatum cornu, cuius vis fit aduersus venenum. Istiusmodi autem authoritates non ob alium recitaui finem, quam vt ostenderem antiquissimam de vnicornu extare memoriam, vulgoque olim creditum fuisse, animal esse ferocissimum, & indomabile. Iam verò si ex quo sit genere, indagemus, rursus suspicari poterimus, an idem sit cum rhinocerote, primò propter nominis similitudinem, & eiusdem quodammodo significationis, cùm monoceros siue vnicornis animal indicet, cui vnicũ tantùm cornu est: rhinoceros, cui id in naribus: secundò quia & D. Hieronymus modò rhinocerotem, modò vnicornem vertit: tertiò quia negociatores Lusitani, medicique doctissimi, qui in India non exiguo tempore obseruati sunt, cùm de genuina multorum aromatum natura essentiaque, atque ipsius quoque vnicornu cognoscendi diligentissimè & pro viribus elaborarent, profitentur, se ex incolis nihil expiscari potuisse aliud, quàm quòd conijciant, cornu esse rhinocerotis, reperirique priuatim in Bengala, ibique in magna haberi æstimatione, & antidotum credi contra venenum, sese tamen huius rei incertos esse: vt minus miremur Cardanum, qui nuperrimè vnicornem Rhinoceroti eundem fecit. Quamuis verò Rhinoceros ferocitate celebris sit, à monocerote tamen differt; & Plinius separatis locis de eis tanquam de diuersis specie animalibus egit, & Pausanias præ cæteris id quoque indicat, dum bina rhinoceroti cornua tribuit, vnum nimirum iuxta nares, magnum: paruum aliud sed acutissimum in summitate humerorum. Aitque Festus vulgò credi quibusdam, eundem esse boui Aegyptiaco. Nisi autem specie differrent, omnis iam lis & controuersia esset extincta. Fuit enim non semel Romæ visus & ostensus rhinoceros, primùm à Pompeio Magno, mox in ludis aliorum pugnare cum elephanto. Rarissimum tamen etiam erat animal, ideoque Diocletianus (Domitianus, vt ex sequentibus patebit) numum edidit, qui ab vno latere rhinocerotis habebat imaginem, qua mulorum peritissimorum virorum iudicio magnanimitas fortitudoque regia indicabatur, vel etiam quod ipse rhinoceroti se assimilaret, qui tardè lenteque quidem irascitur, iratus verò nunquam placatur. Vtrumque significatum Martialis egregiè semper ab Imperatore honoratus binis lusit epigrammatibus; quorum nempe altero feritatem roburq; animantis, altero iracundiæ tarditatem ostendit. Primùm ergò est tale:

Alcherchedam. *Cardani error.* *Rhinoceros nõ est vnicornis.* *Rhinoceros in numo pictus quid significet.*

Præstitit exhibitus tota tibi Cæsar arena,
Quæ non promisit prælia rhinoceros.
O quàm terribiles exarsit pronus in iras,
Quantus erat cornu, cui pila taurus erat.

Altero sic canit:

Solicitant pauidi dum rhinocerota magistri,
Seq; diu magnæ colligit ira suæ.
Desperabantur promissi prælia Martis
Sed tamen is rediјt cognitus antè furor.
Namque grauem gemino cornu sic extulit vrsum
Iactat vt impositas taurus in astra pilas.

Visus postremò in Europa est rhinoceros nostris temporibus, anno post partũ salutiferum 1535. cùm Emanuel rex Lusitaniæ Vlyssiponi spectaculum ederet, in quo elephas ei pugnans succubuit. Qui tunc eum videre, eum describunt similem elephanto, eiusdemque fermè magnitudinis, minoribus verò tibijs, vngulis solidis bifidisque, capite porci, corio per tergus durissimo & squamoso, binis cornibus, vt dictum est, ne verò vllus mihi relinqueretur dubitandi scrupulus vtrumque cornu beneficio ac fauore Magni Hetruriæ principis inuicem contuli, totoq; cælo differre obseruaui. Est enim rhinocerotis cornu nigrum, crassitie & longitudine bubali, cæterùm neque cauum, sed solidum ponderosumque; neque contortum, præterquàm in extremo, quod insigniter acutum est, iuxta verò exortum setis obuestitum, nigris & asperrimis: contrà monocerotis cornu album est, maioremque præ se fert maiestatem, aliasque continet differentias, vt idoneore loco apparebit: quapropter fateri oportet, vtrumque sui generis esse animal. Cur verò D. Hieronymus in interpretatione sacrarum literarum non distinxerit, rationem etiam obiter tetigimus, siquidem alicubi erat sermo de pluribus numero, ineptumque fuisset dicere, libera me domine de cornibus vnicornis: & quamuis etiam mercatores illi & medici qui in India vixere, non alium agnoscant vnicornem quàm ipsum rhinocerotem, nec hoc quoque negocium facescere potest, cùm vel ipsi,

Rhinoceros describitur

vt dictum

A vt dictum est, opinionis suæ incerti sint. Accedentibus igitur nobis ad naturalem monocerotis historiam, indicanda primùm erit vocis homonymia, quæ non paucis imposuit, vt rem ipsam percipere non potuerint. Dupliciter autem ea vsurpatur, vel adiectiuè, vel substantiuè: priore modo omne significat animal, cui vnicum duntaxat cornu est; altero speciem specialissimam. Aristoteles nunquam eam hoc secundo modo vsurpauit, sed semper adiectiuè, quo modo Græcè δίκερος & τρίκερος, Latini bicorne & tricorne animal est, cui bina, cui tria sunt cornua, quemadmodum manifestè colligitur ex cap. 3. lib. 2. vbi agit de animalibus cornigeris. *Asinus Indicus* (inquit) *licet solipes, corniger tamen est, sed singulare cornu gerit*. Et subdit: *Est & oryx monoceros siue vnicornis: sed bisulcus*. Mox autem lib. 6. cap. 36. meminit onagri, id est asini syluestris, de quo & M. Varro agit in secundo de re rustica, sed neuter cornutum facit, vt vel inde sit manifestum Onagrum siue asinum syluestrem asino Indico monoceroti differre. Reperio tamen solum Philostratum, asinum vnicornem (licet fortè non sine lapsu) onagrum nuncupare: Inquit enim *in vicinis Hyphasidi Indiæ fluuij paludibus asinos syluestres degere, cornuque suo taurorum more generosè pugnare*: constatque palam ex hisce authoribus tria sui generis animalia esse, asinum Indicum, asinum syluestrem & orygem, quorum tamen nullum verus est monoceros siue vnicornis quem hic intelligimus. Oryx,

Monoceros siue vnicornis quotupliciter accipiatur.

Onager.

B secundum nonnullos & Plinium quoque ex capris est syluestribus Libycis, cornu ferrea duritia, colore nigro. Similiter vulgari significatu rhinocerotem nominat Plinius li. 8. 20. & 22. boues Indicos vnicornes & tricornes: additque insuper syluestres tauros esse atrocissimos & campestribus maiores: dari item in India boues solipedes & vnicornes: atque ita interpretari debemus Oppianum in libris de venatione & Strabonem, dum aiunt in India reperiri equos & asinos vnicornes, necnon & Aelianum, cùm ait in Aethopia tauros esse & vaccas monocerotes. His authoribus consentiunt alij, Plinio verò priuatim Solinus in suo polyhistore: eosdemque sequitur Isidorus, & partim etiam Albertus, qui copiosè admodum de animalibus scripsit, inter quæ, multa terrestria, multa item aquatilia recenset vnicornia: recenset & serpentes vnicornes, bicornes, tricornes & multicornes. A cornibus nomen accepit cerastes, serpens perquam maleficus & pestilens: cornutum etiam dicunt ipsum aspidem, cenchrim item & ammoditem. Recenset & volatilia insecta vnicornia & bicornia, quale est illud quod ceruum volantem dicunt, quia cornua similiter vt cerui ramosa habet, quæ occulta quadam proprietate spasmo mederi ex viris fide dignissimis accepi, si tantùm manu retineatur. Vides igitur vocabulum hoc monoceros siue vnicornis commune esse multis animantibus, vt equis, bobus, asinis, capris, belluis marinis, serpentibus, alijsque quibus

Oryx.

Tauri syluestres.

Boues vnicornes.

Animalia vnicornia multa.

Ceruus volans.

C singulare cornu est, sicut bicornis de bicornibus, tricornis de tricornibus dicitur. Quemadmodum verò in omni re illud quod in suo genere præstantius est, generis nomen sibi vendicat: ita etiam monocerotis siue vnicornis nomine propriè & sigillatim apud authores intelligitur animal (quadrupes) vnico quidem & singulari cornu præditum, cæterùm præ cæteris pretiosissimo, etsi interim nonnulli authores melioris notæ æquiuocatione nominis decepti, facultates, quas huic monoceroti propriè dicto debebant, modò equo, modò asino vnicorni, modò etiam rhinoceroti attribuerint. Quæ igitur deinceps dicentur, de vero & propriè dicto monocerote siue vnicorni intelligi volo. Possit interim hic moueri dubitatio, cur non & asinus Indicus & equus vnicornis possint dici, haberique veri & genuini monocerotes, cùm nō solùm Philostratus, sed & Aelianus, qui diligentissimum se & præ cæteris eximij iudicij scriptorem profitetur, illis, non monoceroti propriè dicto vires omnes adscribant aduersus venenum, morbosque deploratos & incurabiles, ideoque Indiarum regulos ex illis sibi conficere pocula, auroque certis spatijs, exornare & ex eis bibere solere. Huic quæsito dupliciter responderi potest: primò etsi hoc vocabulo monocerotis alia etiam indicentur animalia, vt ostensum est, non est propterea necesse, vt concedamus, omnia eiusdem esse prærogatiuæ, sed vnum eorum erit verus monoceros alij suppositititij, quibus tamen ab igna-

Asino Indico perperā vires cōtra venenum scribi.

D ris, aut negociatoribus eædem facultates perperam tribuuntur, id quod in multis etiam medicamentis euenit, & in quibusdam etiam cornuum frustis, quæ pro vnicornu ostenduntur, & magni admodum fiunt, cùm tamen cum vero & legitimo vnicornu nihil habeant commune, vt suo pòst loco clariùs demonstrabitur. Secundò responderi etiam poterit, non abhorrere à vero, diuersas illas monocerotis species, ad vnā tantùm pertinere. Aelianus enim, alienis vtens verbis, facilè decipi potuit, & modò similem equo, modò asino, modò ceruo eum describere, quod diuersa animalia esse crederet: quemadmodū & nos synonima sæpe fallunt, præsertim ea quę à similitudine rerum imponuntur: verbi causa, cùm monoceros nobis Italis dicatur Liocorno vel etiam Lionfante nomine vt apparet à Leone detorto, nō defuere qui Leonis aliquod genus esse suspicarentur. Quod autem Aelianus alijque monocerotem modò equi, modò asini, modò cerui nomine potuerint intelligere, vel inde licet colligere, quòd & Aristotelis & aliorum testimonio constet, animal esse rarissimum, & quod rarissimè capitur: id quod illi quoque asseuerant, qui nostro tempore Indiam perlustrarunt. Quod si autem diuersæ veri monocerotis darentur species, iam plurima

Monocerotes equi, asini, ijdem q veri monocerotes.

ma etiam darentur cornua, & eisdem pleni essent principum thesauri. Vt igitur clarior euadat E hæc nostra oratio nunc illud affirmabimus, etsi vnicornis vna & singularis sit tantum species, confusionem facilè euitari posse authorum, qui aliàs equo, aliàs asino, aliàs ceruo assimilarunt: cùm notum sit, omne genus, obscurum licet sit, ex proprijs aliquando agnosci differentijs: quas deinceps ex singulis qui de eo scripserunt, colligemus, & ex ijs cæterisque quæ de vnicorni prodita sunt, definiemus, quid reuera sit, vbi reperiatur, quæ denique facultates & prærogatiuæ ei ascribantur. (Hæc ferè opinio Gesneri est, cuius nomen Baccius dissimulat. Mihi, inquit ille, recitatis Plinij & Aeliani de monocerote verbis, omnino Plinius & Aelianus vnam eandemque bestiam descripsisse videntur, sed nec aliam Philes simia Aeliani. Quinetiam asinum siue onagrum Indicum, si non idem, inter vnicornia tamen animalia iam descripto omnium proximum esse dixerim. Conueniunt sanè præter cornu vtrique vnicum in media fronte, locus natalis India, equi magnitudo, vngulæ solidæ, celeritas, vita solitaria, robur inexpugnabile, & quod confirmata ætate nulli capiuntur. Colore tantùm differre videntur: cùm asinus Indicus albus sit reliquo corpore, sed capite purpureo: monoceros fuluus, qui color etiam rhinoceroti à quibusdam tribuitur, sic & cornu color non idem: monoceroti enim simpliciter nigrum Plinius tribuit; asino Indico Aelianus medium tantùm nigrum, inferius album, superius puniceum: sed forsitan omnes isti colores in F corpore potiùs quàm in cornibus spectantur, caput purpureum, media corporis pars nigra, postrema alba. Philes quidem cornu totum nigrum esse scribit, excepto mucrone. Hæc Gesnerus. Plinius certè etsi separatis locis de asino Indico & monocerote agit, inuicem tamen meo iudicio vel non distinxit, vel suo se proprio gladio iugulat; nobis enim alicubi author est, solum asinum indicum ex solipedis vnicornem esse, sed verba eius recitabo: *Cornigera ferè bisulca: Solida vngula & bicorne nullum: Vnicorne asinus tantùm Indicus; Vnicorne bisulcum, oryx. Talos asinus Indicus vnus solipedum habet:* Et alibi rursus: *Cornua solipedum nulli, excepto asino Indico, qui vno armatus est cornu.*) Tres igitur ex antiquis monocerotem describunt, Philes, Aelianus, & Plinius, Philes plenam nobis dedit descriptionē: (quæ talis est ex traductione doctissimi Ioacchimi Camerari, archiatri Norimbergensis reipub.)

Gesneri de vnicornibus quadrupedibus opinio.

Asinus Indicus solus vnicornis.

Monoceros describitur

Est vnicornis Indiæ fera cognita
Horrenda visu, calcium quibus ferit
Armis timenda: sed ore, si quem proruens
Momorderit, vix Pæonis solers manus
Præsens leuarit vulneris periculum. G
Hæc insolenter verticis motans iubam,
Longumque noxiumque cornu porrigit:
Quod frontis enatum sub ipso tubere
Non est cauum, nec more cornuum leue,
Nec compari vndiquaque constat germine,
Limaque ferri visitur mordacius,
Gyris in orbem conuolutum iugibus.

Hæc itaque breuis ipsius animantis, eiusdemque cornu est descriptio, cum qua alij quoque cõueniunt, ac potissimum Aelianus (quid mirum, cùm omnia sua ex Aeliano Philes transcribat, vnde etiam simia Aeliani passim nuncupatur) qui lib. 16. cap. 20. pulchram de eo hanc tradit historiam, quam cùm ad nostrum omnino faciat propositum, integram hic recensere non fuerit incongruum. Montes (inquit) *esse dicunt in intimis regionibus Indiæ asperrimos & feris refertos; vbi quæ apud eos bestiæ domesticæ sunt, feras esse aiunt, vt oues, capras, canes, boues & per se & sua sponte errare, ab omni cura pastoritia exolutas. Earum quidem ferarum innumerabilitatem, infinitatemque & historici & Indorum* H *sapientes testantur: inter quos Brachmanes etiam numerandi, qui hoc idem sentiunt. In ijs monocerotem, quem vocant Cartazonon numerant, eumq; magnitudine ad confirmatæ ætatis equum accedere dicunt iubaq; præditum & pilis fuluis esse: pedum bonitate, & totius corporis celeritate excellere, atq; similiter vt elephantes pedibus inarticulatis esse, apri caudam habere, inter supercilia cornu vno, eodemq; nigro, non læui quidem, sed versuras quasdam naturales habente, atque in acutissimum mucronem desinente ornatum existere, omniumque maximè animalium absonam vocem & contentam emittere, & ad alias quidem bestias ad se accedentes mansuescere, cum verò gregalibus suis pugnare; neque modò mares inter se naturali quadam contentione dissidere, sed contra etiam fæminas certare, pugnamque vsque ad mortem victi ingrauescere: nam & reliqui corporis maximo robore præditus est, & cornu imprimis inexpugnabili armatur: desertissimas regiones persequitur, simul & solitarius errat. Coitus tempore ad fæminam mansuetè mansuescit & pariter pascuntur. Cùm hoc tempus transierit, & ventrem ferre fæmina cœperit, rursus efferatur, & solus vagatur. Prasiorum regi illius pullos etiamnum teneros aiunt deportari eosdemque festis & panegyricis diebus ad pugnam committi,*

Monoceros vbi habitet

A *committi, ad robur ostendendum. Nam integræ ætatis & perfectæ nullum vnquam quisquam meminit captum fuisse.* Hæc itaque omnia Aelianus, cui astipulatur Plinius, & maiorem adhuc lucem addit lib. 8. cap. 21. Cùm enim de admirandis Indiæ rebus, & de rhinocerote, deque boue alijsque Indicis animalibus vnicornibus & de axe prætere, cuius corium Libero patri erat sacrum, dixisset, subiungit: *Orsei Indi venantur asperrimam feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente. Hanc feram viuam negant capi.* Quo loco per Orseos meo iudicio intelligit Nysæos, quorum oppidum plerosque Indiæ ascribere ait lib. 6. cap. 21. montemque Merum, Libero patri sacrum, vnde origo fabulæ (inquit) Iouis semine editum. Conijcio id autem ex antiquissimo quodam numo, quem videre mihi contigit apud Pyrrhum Ligorium antiquitatum studiosissimum simul ac peritissimum, ducisque Ferrariensis antiquarium, in quo monoceros siue vnicornis exprimitur, tali planè qualem iam diximus, figura, cornu cantharo Bacchi inserens, cum inscriptione, ΝΥΣΣΕΩΝ. Quo symbolo significabant se Bacchum colere, gloriarique tam pretiosi rarique animantis venatione: fueritque fortassis Alexandri Magni numus: Græca enim inscriptio est, isque solus Indiam superauit. Superato enim Dario Persarum Rege, toti Orienti fuit B terrori, & ad Herculis vsque columnas, quæ vltra Gangem sunt ad Nyssam oppidum peruenit, ibique Herculi & Baccho solenniter litauit Cùm verò post debellatos populos, victoriarum suarum trophæa, arcus, altariaque & pyramides erigeret, qualia apud Ptolomæum legimus in montibus Riphæis fuisse, ad mare item Caspium, & apud Sogdianos, & in India ad ripam Hipasis, Solinus & nostri temporis scriptores, aras Alexandri nominarunt: ita quoque verisimile est, ad maiorem victoriarum suarum laudem famamque, nummum illum, percussisse. Vtcumque autem est, numus ipse figuram monocerotis solumque natale verè & pulcherrimè expressit. Cæterùm ne isthæc iudicia memoriæque destituantur testimonio, vtque nonnullæ quæ apud authores occurrunt, controuersiæ decidantur: iam descendemus ad magis modernos, & ad eos qui oculati testes de monocerote scribunt. Aeneas Syluius Piccolominus, qui postmodum fuit Pius secundus Pontifex Maximus, libro de Asia cap. 10. tradit authoritate cuiusdam Nicolai Veneti, in extremis Asiæ partibus in quadam prouincia nomine Macino inter montes Indiæ, & Cataium, vbi vulgò creditur habitasse Sericos reperiri animal capite porci, cauda bouis, singulari in fronte cornu, colore magnitudineque elephantis, cum quo naturaliter dissideat, cornuque ibi haberi in maximo pretio aduersus venenum. Idem testatur M. Paulus Venetus, qui longo tempore Magno C Cham Tartarorum Imperatori inseruiunt, cùm sibi iter faciendum esset longissimum per Indiam anno circiter M. C C C. quamobrem vulgò magni fiunt eius scripta, inter cætera memoria digna narrat in regno Basman, cuius incolæ omnino barbaræ sunt, reperiri vnicornes, esse autem paullò minores elephantis, pilis bubali, pedibus elephanti, capite apri, tanti ponderis, vt id semper habeat relinatum, more porcorum in cæno morari gaudere: In media fronte cornu gestare vnum, crassum & nigrum linguam habere spinosam, eaque lædere homines & animalia: Vt verò modò dicam quod sentio, non ausim affirmare, etsi alioqui scriptores fide dignos existimem, num hoc animal ab ipsis descriptum, reuera sit verus ac genuinus monoceros: recedunt enim à descriptione quam iam ante prò vera accepimus. Nihil enim habet similitudinis vel cum equo vel cum ceruo, sed est potius animal inusitæ magnitudinis, neque agilis est & velox, sed piger potius & porcorum more volutabro & cœno gaudet: quæ monocerotis naturæ aduersantur: differt & cornu colore, quod nimirum nigrum esse aiunt: quamobrem cùm & asini ibi dentur, vaccæ item & tauri capræque vnicornes, hanc quoque vnicornem sui generis esse, nec à ratione alienum esse existimo, in toto Oriente à monocerote propriè & per excellentiam dicto cæteras eas animantes similiter vnicornes, accepto nomine indigitare, quoslibetque suam veram esse sibi persuadere. D Quantum verò ad Monocerotem Pauli Veneti, nemo puto vitio mihi verterit, si rhinocerotem esse iudicauero, non malè enim congruunt, quas ei ascribit, notæ, magnitudo videlicet ad elephantum accedens, deformitas, pigritia, & caput porci, quibus ferè notis rhinocerotem antea delineauimus. Inter eos verò qui nostra ætate de monocerote agunt, Aloysius Cadamustus nauigationis suæ capite quinquagesimo scribit, in quadam noui orbis parte reperiri vnicornes, capique viuos; cæterùm cum de forma eorum nihil addat, nullumque de eis ferat iudicium, descriptionem mutuabimur à Ludouico Berthema Hispano, qui describens iter suum, quod fecit per Aethiopiam, & mare Erythreum, animal hoc exactè describit, omnesq; quas suo monoceroti veteres, notas tribuit. Mecha (inquit) quæ ciuitas est Arabiæ, portuque per totum Orientem nobilis, septa habet siue claustra regia, in quibus vnicornes gemini asseruantur, quos miraculi loco ostentant populo, nec ab re; res est miratu dignissima. Sunt autem eiusmodi. Alterum eorum quem constat natu maiorem esse, pullo equino triginta menses nato haud absimilem crediderim. Prominet in fronte cornu vnicum, longitudine trium cubitorum. Longè natu minor est alter, vtpote

Orsei Indi qui.

Alexander Magnus Indiam vicit.

Testimonia recentiorum de vnicornu.

An recentiorum monocerotes sint veri.

Monoceros Pauli Veneti qui.

Monocerotes à Berthema visi.

pote aniculus ac equino pullo simillimus: eius cornu quaterni palmi (quatuor palmorum, dodrantes intelligo) longitudinem haud excedit. Coloris est id animal equi mustelini, caput cerui instar: collo non oblongo, rarissimæque iubæ, ab altera parte solùm dependentis. Tibias habet tenues, easdemque graciles admodum, hinnuli modo. Vngulas anteriorum pedum bifidas habet, caprinos pedes fermè referentes. Tibiarum posteriorum pars exterior villosa est, pilique plurimi. Sanè id animal ferum videtur; verùm forociam nescio qua comitate condiuit. Eos vnicornes quispiam Sultano Mechæ dono dedit. Aduecti sunt ex Aethiopia ab Aethiopum rege, vt eo munere necessitudinem cum Sultano Mechæ præfecto coniunctissimè iniret. Hactenus ille, exactissimè quidem animal ipsum describens, eget tamen declaratione; binæ ternæue enim notæ cum Plinio & Aeliano non conueniunt. Præterit in primis colorem ipsius cornu, læueque ne sit, an asperum, an item anfractuosum & spiris conuolutum, vel non. Plerumque autem euenire solet, vt nonnulla vel propter scribentis incuriam, vel propter rerum, quæ describuntur, imperitiam, ferè prætereantur, quæ omnino annotasse oportuisset. Quod autem ad versuras illas spirasque attinet, monendus est lector, ne simul etiam cauitates, vt in columnis quibusdam videmus, necessariò requiri existimet: Sufficit enim vt vestigia tantùm earum appareant, qualia in genuinis cornibus conspiciuntur, ab imo ad summum vsque cornu simul cum spiris versurisue ambientia. Minus verò ei condonandum est, quòd colorem cornu non expressit, præcipuè cum Philes & Plinius id nigrum esse dixerint. Atque hic rursus lectorem moneo, nigrum colorem non intelligi, qualem in cornu rhinocerotis & bubali cernimus, cæterùm respectu ipsius substantiæ, quæ tota candicat, intelligi itaque fuscum, qualis conspicitur in cornu cerui, etsi etiam vsu & temporis diuturnitate natiuus ille splendor exterior perdatur, & in castaneum ferè abeat, vt minus mirari debeat, si Solinus, alijque purpureum id esse dixerint. Differt præterea à cæteris in vngularum descriptione: nam bifidas esse profitetur more caprarum, cum Plinius & Aelianus integras esse dicant, similesque elephantinis. Sed & in hoc tueri potest, dicendo assimilationes dari pro exemplis, non autem quòd totæ tales sint: quin minor adhuc proportio existit, si dixerimus pedes habere omnino elephantinis similes, si animal ipsum equum magnitudine non superet. Et licet etiam pedes elephantorum callosi sint & rotundi, videntur tamen vngulas habere nonnihil diuisas, eaque in re à solipedis differt, eamque differentiam annotare voluit Barthema cum æquiore proportione, dum caprinis eis assimilaret vngulis. Sed cur nos circa has differentias exercemus? Ecquæ datur alicuius rei, siue ea ex fossilibus sit, aut plantis, aut animalibus, descriptio, quæ non apud diuersos qui eam describunt, variat? Ecquis item ille est qui non aliquando decipitur & in ijs maximè, quæ nunquam vidit? Nunquam autem antiquis visum fuisse vnicornem (qui de eo scripserunt) sed ex aliorum narratione scribere, pro indubitato mihi persuadeo. Vnde natum est, quod quæ de hoc animali prædicantur fabulosa ferè habeantur, & à nobis propter narrationis diuersitatem, difficillimè inuicem concilientur, quare summo isthæc cum iudicio à lectore examinanda erunt. Si enim dixerimus eapropter aliquid fabulosum esse, quia diuersimodè de eo ab authoribus scribitur, omnes etiam historias, etsi verò alioqui veriores, falsas etiam esse concedendum foret, quandoquidem & in earum enarratione non semel variant historici. Sufficit enim, vt quæ dicuntur, conueniant in ijs, quæ sunt maioris momenti, magisque essentialia. (Iulius Scaliger quoque Vartomani incuriam tacitè modesteque tangit exercitatione CCV. Cardanum exagitans, qui imprudenter rhinocerotem cum monocerote confuderat. Nequeo tibi, Cardane, (inquit) opitulari, qui monocerote sub rhinocerotis nomine pinxisti, quum duæ sint belluæ longè diuersissimæ. Rhinocerotis eius picturam vidimus, cuius cadauer eiectum est in Tyrrhenum littus. Capite suillo, tergore munitus scutulato. Cornu gemino, altero pusillo in fronte, altero in nare robustissimo, quo audacissimè, pugnat, ac vincit elephantum. Vt iam designat nugari Grammatici de gemino cornu apud Martialem. Monocerotis autem figuram ex Vartomani facetissima narratione huc scribemus. Vnicornibus equi magnitudo; Crura, pedes, caput, cerui, pili color balius. Equi iuba, rarior, breuior. Coxæ villosæ. Cornu vnum integrum Niceæ vidimus: alia alibi: subfuluum vnum, vnum subluteum, accedens maximè ad buxeum; vnum subpuniceum. Etiam habemus frustum candidum. Negat Vartomanus ferocem esse: contrà quàm ab alijs vulgò acceperamus. Tametsi cæteram quoque historiam animaduertas à multorum narrationibus discrepantem. Sed Vartomano, viro optimo, qui sese duos vidisse scribit, habenda fides est. Quidam recentiorum, qui alienis operis suas interpolant merces, orygem atque monocerotem eundem esse arbitrati sunt. Credo quod legerent, ὄρυγα μονοκέρωτα. Cæterùm hoc eius epitheton est. At huic nostro, de quo agimus, nomen proprium. An sit asinus Indicus, in Aristotelis commentarijs est à nobis explicatum. Iidem maiore cum flagitio cum Gazella orygem confudere.) Etsi igitur qui de pretiosissimo hocce cornu scripsere, non omnino inuicem consentiant, nihilominus meo iudicio nunquam tanta eius extitit notitia, quàm hoc nostro tempore, quo videlicet diligenti multorum

Versuræ siue conuolutiones vt in vnicornu intelligendæ.

Color niger vnicornu vt intelligendus.

Elephantorũ vngulæ.

Antiqui vnicornu non viderunt.

Scaligeri de monocerote sententia.

Vnicornu color varius.

De genuinis & veris vnicornibus Principum.

A multorum nauigatione in Indiam multarum etiam aliarum rerum cognitio detecta est. Vixque
videas in hac nostra Italia principem, vt alios taceam qui non vel integrum, vel truncum salutem
possideat. Nec dubitandum quoque, quin iam breui & ipsum animal, etsi in locis degat desertis
& inuijs, simus cognosciturі: ideoque pro vero asseremus reuera istiusmodi cornu haberi apud
nos posse, si consideremus tot pretiosissima cornua, quæ nunc in principium thesauris asseruantur;
de quibus tamen ex allatis antea distinctionibus ferendum est iudicium, præcipuè de fragmentis,
necnon & de integris, quorum naturalis immutata forma est. Illud itaque in primis quod in tem-
plo D. Dionysij Parisijs ostenditur, planè genuinum est, & omnibus notis, quæ ab Aeliano, Pli-
nio & Ludouico Barthema recitantur, adamussim respondet. Asperum enim est, vergit in nigre-
dinem more ceruini, (alij album esse dicunt,) longum est quinque aut sex vlnas, rectum, versu-
ris spirisue ad summum vsque conuolutum. Similia ei sunt quæ ostenduntur Metis & Argentinæ
in Germania, item quod apud Polonorum Regem est, crassitudine insigni. Argentinense qui-
dam Germanus, qui id se manibus suis contractasse asserit, hominis tradit esse altitudine, crassitie
quanta manu vna circundari queat, solidum, absque vlla rima, si exiguas illas strias excipias, quæ
magnam ei vndique venustatem conciliant, tanti ponderis, vt mireris, quomodo ab ipso animali
B ferri queat, odoris omnis expers, colore eboris, quod vetustate iam ad flauum declinauit. Quæ
si ita se habeant, ne tantillum dubito, quin & hoc sit genuinum & omni ex parte verum vnicornu,
& ad hoc cætera esse cõferenda & exanimãda. Illa verò quæ sunt Venetijs in thesauro diui Marci,
etsi superioribus aliàs non sint absimilia, olim tamen læuigata sunt, detractaque est exterior illa
quæ ab Aeliano alijsque memoratur, cuticula, vt si dicam, aspera cum suis spiris. Scribunt qui-
dam Germani circa annum salutis 1520 in margine Arulæ fluminis Heluetiæ iuxta Brugam op-
pidum, repertum fuisse cornu, idque monocerotis esse ab illis creditum; quod sanè mihi minimè
videtur; nam vt notas illas taceamus, quas à vero cornu differentes habet, album enim esse inquiũt,
sed in superficie subflauum, duos longum cubitos, nullisque spirarum versuris, odoratum tum
aliàs, tum accensum instar moschi ferè, cùm natiuum cornu odoris saporisque sit expers: nisi dica-
mus & hoc cornu ita mangonizatum aliquando fuisse. Cæterùm imaginari omnino non possum,
qui fieri potuerit, vt res tam pretiosa eo in flumine reperiretur, cum Indiam id animal mittere cer-
to certius sit, à qua plurimis cælis Heluetia distat. Si in littore marino id fuisset inuentum, iudica-
re non erubescerem, marinæ cuiusdam feræ esse. Minus etiam affirmauerim, quod tradit Alber-
tus Magnus, vidisse se vnicornu crassitudine sesquidodrantis, longitudine verò decem pedum, si-
C ne spiris, cætera ceruino simile. Tantæ enim longitudinis & crassitiei cornu: eaputque quod id
ferre debet, ad animal pertinere videbuntur, quod magnæ molis nauem aliquam adæquet, tan-
tum abest, vt elephanti assimilari possit, tantoque minus equo aut ceruo, quorum ferè magnitu-
do vero monoceroti tribuitur. Crediderim itaque illud cornu monstri potius cuiusdam marini
fuisse, qualibus Oceanus ille Germanicus abundare solet, qualia etiam nonnunquam in nostris
maribus, etsi multò minoribus apparent: authoremque habeo Paulum Diaconum tempore D.
Gregorij Papæ per Tyberim qui cuncta inundabat, balænam immensæ molis per totam vrbem
trepidante populo enatasse, tandemque extinctam spectaculo omnibus fuisse, cuius hodieque co-
sta in Ecclesia B. Virginis, cui à populo nomen est, cuius summæ est admirationi, longa pedes
decem, crassa quantum longitudo requirit. Ex istiusmodi itaque ossibus diuersa à fraudulentis lu-
crique auidis hominibus confici verisimile est, & nonnunquam etiam quædam ad cornuum simili-
tudinem, quæ postmodum ab ignaro vulgo pro vnicornibus accipiuntur: Poculumque illud quod
superioribus diebus Magno Hetruriæ Duci Cosmo donabat D Aluarius Mendecius Lusitanus, ac-
ceptum à Narsingæ rege, non est meo iudicio (dictum hoc esto cum bona illorum venia,) ex cornu
monocerotis, neque is quoque id ausus fuit affirmare, sed potiùs ex eorum animalium cornu, quæ
D modò ex Paulo Veneto describebamus, & in Basina & Macino Tartariæ regionibus reperiri dixi-
mus, magnitudine ferè elephantis, nigra & immunda, cornu in media fronte nigro, quo ibi tan-
quam vero ac genuino vnicornu vtuntur (vt aiunt) aduersus venena. Poculi enim illius diame-
trum erat quantum vix vtraque manus ambire posset: color illi liuidus, plumbeusue & obscurus:
maculam habebat in fundo atram, erat læue, minusque quàm alia cornua densum: spurium
autem esse didici manifestissimè, cùm id cum veri & genuini, conferrem trunco, cuius videndi co-
piam faciebat idem Serenissimus Dux. Cur modò hunc truncum genuini vnicornu esse mihi per-
suaderem, impellebant notæ, quas omnes habebat cum ijs communes, quæ à Solino & Aeliano
enumerantur. Erat enim substantia densa & solida, vniforme, album, quibusdam spiris conuo-
lutum ab imo ad summum, vt videbatur vsque, crassitudine mali Aurantij, vt ex medio ipso cor-
nu exemptum esse sit suspicandum, quare & exiguam quoque habet cauitatem, qualem in omni
genuino vnicornu esse iudico. Vidi & alium truncum in Vaticano inter alia quæ ibi asseruantur,
rariora: necnon & alium apud Eminentiss. Cardin. Tridentinum. Vterque crassiusculus est, bu-

Vnicornu Parisiense genuinum.

Vnicornu in Arula fluuio repertum.

Vnicornu ab Alberto memoratũ non esse genuinum.

Balæna in Tyberi Romæ visa.

Vnicornu supposititium.

Vnicornu genuini trũcus vbi.

bali fermè inſtar, foris rudis, colore pallido, ſtriatur, ſubſtantia denſa & æquali. Sunt enim cornu ipſius exordia. Hiſce denique reſpondet pretioſiſſimum illud poculum Eminentiſs. & Reuerendiſs. Card. Alexandrini donatum à Luſitaniæ rege, quod vel ex ſolo intuitu ingenuitatem præ ſe fert, confectumque apparet ex cornu ſplendidiſſimo & adinſtar eboris læui: colore eſt ex albo palleſcens, largum, quantum bini anteriores digiti vtriuſque manus circumdare poſſunt. Audio & alia celebrari partim fruſta, partim & integra, atque præ cæteris illud quod in ditiſſimo Sereniſs. Mantuæ Ducis ſpecu aſſeruatur: (Huius, ſicuti & quod in theſauro Regis Poloniæ conſeruatur, iconem dabo in fine capitis.) Aliumque truncum Florentiæ apud Robertum Ricium, quæ tamen breuitatis cauſa indeſcripta relinquo: & ſuffecerit dixiſſe, omnia quæ reperiuntur genuina ſuperioribus eſſe aſſimillima; licueritq; ex hactenus dictis affirmare, quale animal ſit monoceros & quæ eius ſit natura, eiuſque cornu, & ex diſtinctionibus allatis iudicari poterit, quæ genuina & principibus digna, quæque fictitia ſint habenda. Nunc ergo de viribus & ſingularibus eorum proprietatibus dicetur deinceps in tertia operis parte. E

TERTIA PARS. De facultatibus vnicornis.

Supereſt modò vt dicamus de facultatibus & occultis vnicornu proprietatibus: de quibus multa referuntur, partim vera & principijs innixa naturalibus, partim etiam falſa & fabuloſa, ita tamen ipſi immixta hiſtoriæ, vt etiamſi omnes excedant fidei limites, non ſolùm ceu vera paſſim habeantur, ſed etiam velut maxima quædam arcana, quemadmodum etiam in alijs rebus, quibus in medicina vtimur, euenire non ſemel aſſolet. Nam cùm prius diuerſis experimentis colligerentur rerum virtutes ac facultates à vulgo maxima ex parte, veriſque vt fit, vbi minus valet iudicium, falſa affingerentur, coacti fuere viri docti etiam nonnulla ex ijs inuicem permixta memoriæ prodere, lectoriſque iudicio ſubmittere. Quo modo nimirum legimus, helleborum ingenium acuere, amentes ſanare, ſenes ad iuuentutem reducere, lapidem lazuli & Armenum ſenectutem remorari vitamque facere beatam: ſcillam pro foribus ſuſpenſam maleficia arcere, lapidem bezoarticum, dummodo attingatur, omne genus veneni pellere, alijſque pretioſis lapillis nihil non admirandum promitti, ſi à nobis tantùm ferantur, fortunatos ſcilicet nos reddere, benignos, apud alios gratioſos, diuites, victoriarum compotes, & quod adhuc amplius eſt, præſtare ne ab alijs redeamur: ſiue vt vulgus loquitur, inuiſibiles nos efficere: ſimiliaque alia de ijs promittuntur, vt apud Plinium & Solinum non ſemel eſt legere, & aliquoties etiam apud Dioſcoridem: adeo vt Galenus, qui poſt vixit, ſcripturus de ſimplicium medicamentorum facultatibus, coactus fuerit, in multos animaduertere. Alios enim prolixitatis arguit, alios quod veris falſa permiſcuerint, & inter cæteros in Pamphilum præcipuè fuit inuectus, quod inter facultates plantarum, incantamenta, veneficiaque & ſimiles aniles ſuperſtitiones alias immiſcuiſſet, quibus poſtmodum ignarum, iudicioque carens vulgus fidem præſtat, & tanquam miracula quædam recenſet, vt interim taceam, à quibuſdam in malam partem vſurpari. Et quamuis Dioſcoridem laudaret, quòd præ cæteris veriora ſcriberet, in eo tamen quædam quoque cenſura indigere aduertit: nec deſunt etiam noſtro æuo viri iudicio præpollentes, qui in omnibus medicamentis cùm ſimplicibus, tùm compoſitis facultates examine diligenti indigere contendunt: Multa enim vtentes decipiunt, vnde poſtmodum cæteris nulla fides adhibetur. Cùm itaque de omnibus medicamentis ſemper aliquid ſuperſtitioſè ſit ſcriptum dictumque; quid mirum ſi idem noſtro vnicornu euenerit, quod hucuſque præter vulgus & tempus quo paulatim tenebris inuoluuntur omnia, etiamſi aliàs luce clariora, alium cenſorem non habuit. De hoc autem præ cæteris fabuloſa, figmentaque tradi potuere, quandoquidem rarum ſemper fuit & in ſummo pretio, & ab omnibus expetitum ac deſideratum: iſtiuſmodi enim pretioſis rebus, vt carius vendantur, nonnulla plerumque admiratione digna affingi ſolent. Declaraturi igitur rei ipſius veritatem, omnes ſimul facultates examinabimus, manifeſtiſſimaſque quaſdam diſtinctiones afferemus, quibus veræ proprietates iſtiuſmodi, quo de agitur: cornu aperientur, & quomodò tot eius encomia & prærogatiuæ, admirandæque vires ſint interpretandæ, enucleabimus. Nulli itaque dubium eſt, quin operationes facultateſque omnium rerum nitantur, orianturque à ſua forma, cuius ſedes, vt ita dicamus, in medio eſt ſiue centro earum, & ab illa etiam differentiæ formales dimanent, illius videlicet miniſtræ quodammodo, etſi interim aliæ alijs ſint interiores, centroque propin uiores, & quædam etiam ad qualitates elementorum, & ad accidentia exteriora vſque ſe extendant, adeò vt omnium operationum, quæ dantur in quacunque re, aliæ vtpote nobiliores & ſecretiores, immediatè dependeant ab ipſa forma tanquam primo agente & regina omnium operationum, aliæ ab eius differentijs, quæ eò ſunt quoque nobiliores, quò principio ſuo ſunt viciniores: aliæ denique dimanant à qualitatibus elementorum, ſuntque manifeſtæ, vt calidum, humidum, frigidum, & ſiccum, quas in omnibus miſtis eſt inuenire. De hiſce autem facultatibus, quæ à qualitatibus elementorum proueniunt immediatè, tutò iudicium ferri poteſt: ingenio enim doctrinaque eas noſtra aſſequi poſſumus, quia ſenſibus noſtris manifeſtæ ſunt. Omne enim calidum aptum eſſe conſtat

Cur quandoq; falſa à bonis authoribus referantur. F

Virtutes ſuperſtitioſæ.

Galenus quid in Dioſcoridem animaduerterit. G

Pulcra facultatum in omnibus rebus. H

De quibus facultatibus tuto iudicare liceat.

A constat calfacere, frigidum refrigerare, siccum siccare, humidum humectare; & per consequens, prout quatuor istæ qualitates inuicem miscentur, operari secundum diuersa, quæ inde oriuntur, temperamenta: Sed cum intellectus noster scrutatur eas, quæ dependent à differentijs internis, non paucis obruitur difficultatibus: quo enim magis recedunt à sensibus nostris, qui velut manu intellectum ducunt ad scientias, propiusque contrà ad principia formarum accedunt, & nobis operationes & causæ earum redduntur obscuriores, adeò vt illæ quæ immediatè ab intima forma dimanant, planè nobis sint incognitæ, vt inde occultarum facultatum nomenclaturam sibi vendicarint, nec alia nobis ratione innotescant, quàm quatenus nos ad eas ducit experientia. Nullam siquidem rationem dari nouimus, verbi gratia, cur magnes trahit ferrum, nisi quia talis ei inest natura, facultasque formalis & intrinseca. Sicuti modò in manifestis qualitatibus, vtpote sensibus expositis, nemo decipitur, ita contrà ab occultis huiusmodi proprietatibus omnes ferè dimanant superstitiones ac figmenta. Cuiuscumque enim rei facultatem, dummodo non excedant limites ipsorum sensuum, vel quilibet experimenti adiumento, causam inuestigare potest, videlicet calidane sit, an frigida, humida, an sicca, sed perscrutando vlterius, iam intellectus suo paulatim destituitur duce, illiusque more qui per tenebras tactu viam
B sibi parat, necessariò cogitur vti coniecturis, vt eas assequatur: quibus modò si viri vtantur eruditi, iudicioque vigentes, nonnunquam ad intimas vsque rerum notitias penetrant: sed quia longè maior copia est, qui ob iudicij sui imbecillitatem varij figmentis veritatem obnubilant, fit vt in immensas confusiones incidamus, adeò vt etiam docti, magnique iudicij viri, multis fabulosis sæpe fidem adhibere cogantur, (quia alijs occultis proprietatibus ita immixta sunt, vt distingui inuicem nequeant,) vel simul omnes inficiari: id quod in hoc nostro euenit vnicornu, de quo nimirum variæ ac diuersæ enumerantur virtutes, partim inter occultas referendæ proprietates, partim planè manifestæ, partim item morales, partim denique omnino superstitiosæ: quas omnes inuicem discernere nouisse plurimum refert. Ostendimus itaque primùm, vnde euenerit, cur tot tantaque de huius cornu viribus prædicentur, mox facultates veras rationibus corroborabimus, & tandem alias etiam enarrabimus, quæ veræne sint an falsæ, nec affirmabimus, nec inuestigabimus, sed qualiter ab alijs referuntur, quodammodo repetemus. Proprietates igitur vnicornu singulares & præ cæteris excellentes esse, inde in primis constat, quòd à mundi ipsius penè exordio Chaldæi & mox Hebræi eius mentionem fecerint, venustissimas
C inde allegorias desumentes: inter quas tria reperio præcipua significata, fortitudinem, æquitatem & exaltationem. Omnes autem quas ex sacris literis recitauimus authoritates, fortitudinis & ferocitatis huius animantis symbola quædam indicat, nominatim ex Psalmist. 21. Vbi dicitur, *Salua me Domine ab ore Leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam*: Et Esaiæ 34. Vbi loquitur de ira Dei aduersos Idumeos & Assyrios populi sui persequutores: *Vnicornes cum eis & tauri cum potentibus*. Et Iob 39. indicantis animal esse indomitum & ferociens: *Nunquid volet rhinoceros seruire tibi, aut morabitur ad gregem tuum, aut alligabis rhinocerota ad arandum?* Aequitatem, & integritatem indicabant Moses, vigesimo octauo, Deuteronom. cùm tribu benediceret, iam iam interituro. *Sicut primogenitus tauri pulchritudo eius, & quasi cornua monocerotis cornua eius*. Exaltatio autem & prærogatiua significatur Psalmist. nonagesimo primo. *Exaltabitur sicut cornu vnicornis cornu meum*: Et vigesima octaua. *Dictus Dominus quemadmodum filius vnicornis*. Et septuagesimo septimo. *Aedificauit sicut vnicornium sanctuarium suum in terra*. Iuxta huiusmodi significata intelliguntur etiam nonnulla emblemata symbolaque, quæ & ipsa singularem aliquam proprietatem vnicornis indicant: inter quæ illud præcipuum simul & antiquissimum, quo ipsum animal in gremio virginis
D alicuius depingitur & continentiæ castitatisque typus habetur. Etenim teste Plinio viuum capi nequit, & vt alij referunt, nisi virginis alicuius auxilio capitur, cui naturæ quodam ductu sese submittens, in gremium eius sese dimittit, moxque ibi quiescens domitansque à venatoribus capitur. Author est huius historiæ Albertus Magnus, ex Isidoro ni fallor, qui libro duodecimo Etymol. cap. vndecimo tradit talem vnicornis naturam esse à multis pro iurato affirmari, reueraque haud alio modo capi, domarique dum tenera adhuc est ætas. Veruntamen falsa omnino istiusmodi de castitate eius allegoria est, & historia ipsa à vero abhorret, naturæque ipsiusmet animantis aduersatur. Nam vt Aelianus testatur, fæmellas suas odit, & nisi coitus tempore mansuetè ad eas accedit & gregalis fit; & mox rursus, cùm ventrem illæ ferre cœperint, efferatur, & solitarius obuagatur per deserta, & inuia hominibus loca. Rectiùs itaque & significantius istiusmodi emblema significabitur vis amoris, nam quemadmodum hæc fera sua natura asperrima, & à fæminarum consortio abhorrens sinit se tandem ab illo vinci ac domari, sic multò minus nos resistere ei posse, qui & deorum superbiam depressit, & Herculis in primus ferociam leniuit, rigiditatem demulsit Xenocratis, & sapien-

Virtutes & proprietates occultæ.

Coniectura virorum doctorum quid possit.

Moralia de vnicornu.

Fortitudinis typus.

Aequitatis. Integritatis. Exaltationis. Emblemata.

De castitate falsa dici.

Vis amoris typus.

Numiſma Niſæorum quid indicet. & ſapientiam contaminauit Salomonis : Numiſma etiam Niſæorum , cuius ſuprà quoque meminimus, pulcherrimi emblematis ſignificationem habet . In eo vnicornis qualis à Plinio de-
ſcribitur, inclinans caput, cornu in cantharum Liberi patris inſerit : inſcriptum ei ΝΙΣΕΩΝ.
Indicant namque gloriari ſe iſtiuſmodi feram, quæ toto terrarum orbe ob cornu ſui contra vene-
na præſtantiam celebratur , ſolos poſſidere , ſuæque regionis proprium eſſe , & fortaſſis Bacchum
Symbola cũ pictura vnicornis. deum eorum tutelarem vinum eo conſacraſſe . Vt autem ad noſtra tempora deſcendamus, ali-
quot Pontifices nominatim Clemens VII. & Paulus III. vnicornem vſurparunt in ſuis ſymbo-
lis , indicaturi exaltationem , fortitudinem , iuſtitiam , aliaſque virtutes ſuas conſimiles. Si-
militer emblema antiquiſſimæ ac nobiliſſimæ Criuellorum Mediolanenſium familiæ , quam pri-
mò illuſtrauit Celeſtinus Papa III & noſtro tempore Eminentiſſimus Cardinalis Criuellus , ab
huius quoque feræ natura ac virtute acceptum eſt . Eam enim pingebant hoc addito lemma-
te Gallico , quia à Gallorum Rege id acceperant , POVR SAVVER LEAVTE. Eo
Aluiani emblema. namque modo & ingenij ſui vires , & integritatem erga regem ſuum indicabant . Maniſe-
ſtior verò ſignificatio fuit emblematis Bartholomæi Aluiani , quod à Iouio celebratur inter
emblemata aliorum clarorum virorum . Pingebat hic vnicornem cornu ſuum in riuulum quen-
dam aquarum immergentem , cum verbis , VENENA PELLO. Pinxit denique & Sam- F
bucus hoc animal inter alia emblemata , cum elemmate PRETIOSVM QVOD VTI-
LE. Vbi indicatur , ea quæ vitæ noſtræ præcipuè conducunt , & viros etiam ingenio & doctri-
na præſtantes , maximis cohoneſtandos eſſe præmijs. Tam ex allatis itaque problematibus,
Mvnifeſtæ facultates vnicornis. quam ex communi hominum conſenſu licebit affirmare , immenſas eſſe vnicornis facultates,
ſicuti nunc deinceps clariùs etiam demonſtrabimus . Proprietatum eius igitur naturalium,
alias vulgares eſſe & à manifeſtis qualitatibus dimanare , (quales ſunt quæ vim habent ſic-
candi , aſtringendi , ſimileſque alias ,) alias occultas , nemo equidem dubitat . Eſt autem
cornu huius animantis , ſicuti antea ex Phile potiſſimum oſtendi , & ſicuti etiam ex fragmentis,
poculiſque quæ videre mihi licuit , conijcere potui, ebori & colore & ſubſtantia non abſimile,
Vnicornu deſcriptio. foris nimirum palleſcens , coloreque ferè buxeo , ſolidum , denſum , ponderoſum , qualia ferè
etiam ſunt aliorum animalium cornua , quare & horum more limari poteſt , atque radi , odoris
ſaporiſque omnis expers . Vis ei moderatè deſiccans & aſtringens , vnde multa , omnia nempe
Vnicornu olim nõ ſumebatur intra corpus. quæ cornu ceruinum, præſtare poteſt, quæque ebur. Duo tamen circa vſum ſunt annotanda non
parui ponderis , primò quòd nullum ex antiquis ſit reperire , nec claſſicum alium authorem , qui
id vel ſimpliciter, vel vſtum , vel in puluere propinarit , aut propinari dixerit . Sed hoc ideo fa- G
ctum quia genuini ſemper perexigua fuit notitia, & ad manifeſtas illas facultates, ſatis erat ebur,
& cornu ceruinum , quorum vbiuis copia eſt . Cùm verò prærogatiua illa vnicornu depen-
deat à proprietatibus occultis , quæ poſtmodum , vt hiſtoriæ teſtantur , in eo diuerſis homi-
num experimentis , obſeruatæ ſunt , pretiumque eius adauxerunt , non pauci capta inde occaſio-
Vnicornu vitiatur. ne non ſine grandi lucro id adulterare ſtuderunt , fragmenta alterius cornu vſti pro eo ignaris
emptoribus obtrudens , & ne fraus fucuſque detegeretur , multa de facultatibus eius aduer-
ſus vermes & venena affingentes . Subitque mirari , cur multi noſtri ſæculi , qui tamen ſimpli-
cium alias cognitionem non parum illuſtrarunt , hunc fucum non ſolùm non detexerint , ſed &
vſum iſtiuſmodi ſuppoſitorum fragmentorum aduerſus venena febreſque malignas conceſſe-
rint , cùm alioqui , ſi paullò diligentius examinentur , vel quilibet videat fragmenta eſſe ebo-
Maxilla pro vnicornu vendita. ris , aut aliorum etiam oſſium vſtorum , feræ fortaſſis cuiuſdam marinæ, (Vide ſupra quæ ex Bel-
lonio & Paræo , ſcripſimus ,) aut etiam petræ foſſilis . Vidi ego maxillam feræ cuiuſdam gran-
diſſimæ ad viginti ferè vlnas è terra loco glareoſo erutam , quæ fortè per aliquot centenos annos
ibi ſepulta iacuerat , tota namque exceptis dentibus iam erat facta lapidea , quæ poſtmodum ,
vt audio , pro vnicornu vſurpata fuit , priuatim autem contra vermes : erat enim ſapore exic- H
cante & aſtringente , & in aqua ebulliebat . Audio & lapidem quendam ab agyrtis & cir-
cumforaneis pro vnicornu venundari , id quod & Braſauolus , in examine ſuo ſimplicium
Lapis pro vnicornu venditus. aduertit , dum ait , omnes penè pharmacopœos lapidem loco vnicornu vendere : idque &
ergo teſtari poſſum ex fide aliquot almæ huius Vrbis digniſſimis ciuibus , qui affirmant erui
iſtiuſmodi lapides non vno loco , nominatim verò in Calabria , indeque à circumforaneis ad
alia loca deportari , proque vnicornu omnibus obtrudi : emptores autem facilè decipi , quo-
niam lapis ipſe oſſibus vſtis eſt vndiquaque ſimillimus , ſquammatim compactus , ſiccus , a-
quæ immiſſus , bullas excitans , quod euidentiſſimum & infallibile ſynceritatis vnicornu ſi-
gnum eſſe vulgus vbique credit . Et quamuis modo iſtiuſmodi fruſta , ſiue lapidum , ſiue
Occultæ proprietates vnicornu. oſſium vſtorum , vſurpari poſſint , vbi opus eſt exſiccatione , aſtrictioneque , vt aduerſus lum-
bricos , more cornu cerui vſti , eboriſque & ſpodij , non propterea vnicornu eſſe dici poſſunt,
quòd hoc non propter manifeſtas , ſed propter occultas tantùm facultates proprietateſue vſur-

A pari assolet, idque modò per se, modò alijs simplicibus immixtum, quæ communiter contra venena, & in febribus mali moris exhibentur, vt bolus Armenus, terra sigillata, fragmenta lapidum pretiosorum, lapis lazuli, cornu cerui, corallum & id genus alexiteria alia, de quorum facultatibus non alia ratio assignari potest, quàm quòd tales esse experientia vsusque ostenderit, nisi & eruditis quibusdam coniecturis easdem assequamur. Cùm enim rarissimè reperiatur istiusmodi fera, & nisi summo cum labore, singulares imprimis, sublimesque eius cornu vires inesse conijcimus, quoniam natura in istiusmodi pretiosissimis gignendis parcissima potius, quàm copiosa esse solet, id quod metallorum præstantissimorum, lapidumque pretiosiorum exemplo omnibus notissimum existit: nam quemadmodum principes, peritique œconimi thesauros suos occultant, resque suas pretiosiores septis claustrisque abdunt, alijsque locis secretioribus, ita & illa aurum, argentum, lapidesque pretiosos terræ altissimis visceribus, margaritas in imo maris abscondidit, nonnulla etiam, vt & monocerotem in locis dedit desertis, adituque asperrimis. Iam & ex substantia de proprietatibus aliquid conijci potest: quæ si in gemmis margaritisque examinetur, apparebit in mixtione earum exuperare formam, materiæ contrà inesse parum quidem, sed quantulacumque illa est, puram esse, & splendidam, stellarumque natu-

Coniecturæ doctæ de vi ribus occultis.

Pretiosa natura occultauit.

B ræ non absimilem, vt vel ideo cælestibus planè viribus præditas esse nemo audeat inficiari, immo verò eruditi afferunt æquè operari parua quantitate, quàm si magna vsurpentur, nonnullas applicatas tantùm, non aliter quàm magnes ferrum assolet, venenum & quodcumque aliud naturæ nostræ inimicum ad se allicere. Fitque præterea coniectura virium istiusmodi ex signis exterioribus, densitate, læuore, odore, sapore, & colore. Densissimum autem est hoc cornu, & si quod aliud ponderosum, album, purum, vniforme, & in quolibet vnicorni vnicum. Admiranda insuper est ea vis (vt doctissimè differit Auicenna in libello de viribus cordis) quæ calfacit cum ipsa non sit calida, quæque refrigerat, cùm ipsa non sit frigida, & quæ ea præstat, ad quæ naturaliter valet, nullo adiuta artificio, non videlicet vsta, non lota, aut alio modo præparata, vt in cornu cerui fieri solet; adeo vt cum Aeliano & Philostrato cæteri quoque authores in eo conueniant, antiquos illos Indiarum reges, apud quos primùm hoc cornu innotuit, ex eo pocula sibi fabricasse; exque ijs bibisse, quòd aduersus omne venenum, quoddam velut antidotum præstantissimum esse nossent, præsensque remedium aduersus ebrietatem, spasmum, epilepsiam aliosque morbos incurabiles, quales nunc sunt febres malignæ. (Fieri potest reges illos vulgo persuasisse, quod ob allatas à Baccio rationes ex ijs cornibus biberent, vt sic minus veneno è medio

Gemmarum natura.

Vires quæ præ cæteris admirāda.

C tollerentur, cui aliàs quàm maximè sint expositi, non aliam tamen ob causam, quàm cur nos ex vitro, bibisse arbitror. Ex cornibus enim pocula conficere antiquissimum esse inuenio. Athenæus lib. 11. tradit antiquos ex cornibus bouillis bibere solitos fuisse, & idcirco Dionysium (hunc apud Indos cultum fuisse ipse etiam Baccius profitetur in explicatione numismatis Nyseorum) κερατοφυῆ cornutum fingi, & Taurum à pluribus nuncupari, & ταυρόμορφον id est, taurina facie conspici in Cyzico. Eiusdem moris ex cornibus bibendi, id quoque est indicio, quod & vinum aqua miscere κεράσαι dicatur, & vas ipsum, in quo mixtio huiusmodi fiebat, κρατὴρ appelletur ἀπὸ τοῦ κέρας, quasi κρατὴρ ἀπὸ τοῦ εἰς κέρας ἐγχεῖσθαι τὸ πόμα, id est quòd potus in cornu infundatur. Hinc Ambrosius quoque, *cornu*, inquit, *in medio vini plenum*. Addit Athenæus ibidem, nostris quoque temporibus cornuum apparatus cernitur, quæ rhyta nonnulli appellant. Profert etiam exempla Centaurorum, Thracum, Paphlagonum, Perhæborum, Philippi Regis Macedonum, regum Pœoniæ, qui ex cornibus, quorum labra nonnunquam vel auro vel argento operiebant, bibere consueuerunt. Athenienses autem argentea cornua facientes ex ijs bibebant. Poetæ præterea multi antiquos inducunt ex cornibus bibentes. Aelianus author est Ptolomæo secundo cornu bibulum ex India allatum, quod tres amphoras caperet. Quidam au-

Cur reges ex vnicornu biberēt.

Ex cornu bibere mos antiquissimus est.

Rhyta quæ

D tem cornua aurea vsurpabant, alij osculum poculi aureum vel argenteum faciebant. Pæonios aiunt boues educare, qui cornua gestent tantæ magnitudinis, vt capere possint tres, aut quatuor choas, & idcirco ex ijs facere pocula, quorum labra auro, argentoue circundabant Athenæo teste. Samogithas vrorum cornibus pro poculis vti, testis est Sigismundus Baro in commento rerum Moscouitarum. Hieronymus Mercurialis libri primi de gymnasticis cap. 11. antiquissimum triclinium marmoreum depingit, in quo accumbentium vnus ex istiusmodi corneo poculo bibit, indeque vetustissimum illum lapidem esse arguit. Vidit eum Patauij in ædibus Rhamnusianis, post curiam vrbis præfecti, in vico Patriarchæ, ad Diui Petri. Audioque & in inferiori Germania; vbi more Græcorum conuiuia paruis poculis inchoant, magnis verò claudunt, cùm ex potu incaluere, inter alia maiora pocula, bubula quoque cornua vsurpare, quòd cùm pede (vt sic dicam) careant, bibentes ex eo per se exsiccare cogantur. Testatur & Ioann. Gulielmus Stuckius libro tertio antiquitatum conuiualium hodiè (apud superiores scilicet Germanos) licet rariorem eorum vsum esse, seseque vidisse huiusmodi cornu bouinum ingens, cuius labrum

Boues Pæony.

Triclinium antiquissimum.

argento erat obductum: conuenienſque profectò eſſe cornupetis illis Bacchi mancipijs, hu E iuſmodi poculi genus. Non me latet interim multos viros doctiſſimos, vt Mercurialem lib. 1. Lect. Var. & Ioan. Langium in epiſtolis medicinalibus epiſt. 39. opinari, veteres corneis poculis vſos, quòd ea ſalubriora crederent, quàm tamen ſententiam non alio quàm Æliani & Philoſtrati teſtimonio aſtruunt: Sed & veterum medicorum inſtrumenta fuerunt cornea. Cornibus enim liquores menſurabant, cornibus in ſcarificatione pro cucurbitulis modò exaurichalco, vel etiam vitro conflatis, vtebantur; cornibus clyſteria adminiſtrabant, teſte Galeno lib 1 & 2. de compoſit. medicament. & lib. 13. (Meth.) Hiſce hiſtorijs accedit medicorum experimentum, qui eo, cùm ſe offert occaſio, feliciter vtuntur. Taceo interim multorum nomina, quia hoc in ſingulis deſiderabam, vt rationem quare vterentur, reddidiſſent. Ferè autem omnes qui de venenis ſcribunt, & febribus peſtilentibus, vſum eius commendant & approbant, atque inter alios doctiſſimus Marſilius Ficinus de eo agit primùm in libro de vita cælitus cōparanda, vbi vires ei attribuit planè abditas & cæleſtes, quas pòſt rurſus aſtruit ex communi medicorum experimento in libro de antidotis aduerſus peſtem. Approbat id etiam Braſauolus, niſi me memoria fallit, dummodo verum ac genuinum nancıſci liceat. Et à Matthiolo recenſetur inter antidota aduerſus venena; alij præterea, nominatimque Aloyſius Mundella aduerſus morſum canis rabidi, aliorumque animalium F maleficorum, & vermes quoque, eorumque ſymptomata: nihil tamen audet aſſerere, quandoquidem id nunquam viderat. Haud prompto animo eodem vtuntur medici Romani propter genuini inopiam, & impenſa: vnde etiam fit, quod id ferè nunquam præſcribatur, niſi cùm ægri eo non amplius egent, vel ipſum iuuare amplius non poteſt: Tam ingens autem eſt huius cornu pretium, vt planè regia futura ſit impenſa, ſi quotidiè eo vti velimus. Superioribus annis mercatores quidam Germani venale vnum (ex ijs fortaſſis, quorum antea memini) Romam ad principes quoſdam attulere, pretio nonaginta millium coronatorum. Iulius tertius, vt maximos illos imitaretur Imperatores, Antoninum, & Seuerum pharmacopæam erexit in Vaticano, pretioſiſſimis opulentans medicamentis, inter cætera etiam fragmentum mercatus eſt vnicornu duodecim millibus aureorum à mercatoribus quibuſdam Epidaurijs; quo non ſemel Auguſtinus Ricchus Pontificius tunc temporis archiater feliciſſimè vtebatur, modò ſcrupuli, modò decem granorum pondere, ex vino ſi febris non aderat, ſin aderat ex aqua aliqua cordiali, multoſque à grauibus & periculoſis affectibus liberabat, quorum nonnulli hodieque ſunt ſuperſtites. Illuſtriſs. & Reuerendiſs. Cardinalis Tridentinus truncum poſſidet vnicornu pulcherrimè diuerſis exornatum gemmis & auro, in quo omnes, vt antè quoque indicaui, notæ veri ac genuini vnicornu conſpi- G ciuntur, eſt enim natiuum ipſius cornu, quo capiti annectitur, principium, brachij humani craſſitudine, foris pallidum, intus album, totum denſum & eboris inſtar ponderoſum: de cuius viribus, etſi iam ſplendidiſſimus ille princeps eas perſpectiſſimas ſibi haberet, multoties enim vſum eius liberaliſſimè quàm plurimis conceſſerat, placuit mihi periculum facere in duabus columbis, quibus cùm arſenicum propinaſſem, illa cui mox raſuram cornu illius exhibueram, ſuperuixit, cùm altera duarum tantùm horarum ſpatio extingueretur. Exhibuitque id poſtea ſæpiſſimè, vbi metus erat ſuſpitiove de veneno, contra fungos, in exanthematibus, in febribus peſtilentibus, cum feliciſſimò ferè ſemper ſucceſſu, qualem ab omni genuino vnicornu ſperare poſſumus, dummodo apto tempore & loco propinetur, & cum iudicio, recteque aſſociatum cum vomitorijs, alijſque euacuantibus, vt periti medici facere aſſolent. Cæterùm tametſi tot veterum recentiorumque de pretioſiſſimi iſtius cornu proprietatibus authoritates ſint rationibus experimentiſque comprobatæ, vt vel quilibet ijs acquieſcere debeat, tanta tamen humani generis eſt imbecillitas corruptelaque, vt & mille præterea de eo vanitates atque nugæ dicantur, & vulgò credantur, & olim etiam dictæ ſint & creditæ apud Indos; cùm enim reges principeſque ſuos cernerent tanti iſtiuſmodi facere cornua, vt ex ijs ſibi crateres facerent & ferè ex his ſolis biberent, H nouas quotidiè ijs vires affinxere (vulgus enim opinionibus ſuis magis quàm rationibus duci ſolet,) cœpereque etiam credere & alijs prouulgare omnia illa mirabilia quæ tandem à Philoſtrato memoriæ tradita ſunt, quod nempe ex iſtiuſmodi poculo bibens, illa die nullo affectu præter naturam corripi poſſit, & ne ebrius quidem effici, ſique vulnerari contingat, nullo dolore torqueri, nullis denique venenis, quæ nocendi cauſa inferantur, offendi & quod omnium maximum eſt, per medios ignes incolumes tranſire. Peruenitque fama iſthæc vulgaris ad noſtra tempora, & adhuc creditur: non eſſe neceſſe, vt intra corpus aſſumatur, vt alia antidota aſſolent, cæterum ſatis eſſe, ſi tantummodò portetur, aut præſens habeatur: hoc enim modo duo præſtare, ſumma planà digna admiratione, illato nempe veneno ſudorem emittere, & ſi vel aquæ vel vino immergatur, bullas excitare. Hæc itaque & ſimilia alia cum de eo blaterent circumforanei, alijque homines vulgares, maximam illis ſuis fragmentis authoritatem conciliarunt, nam cùm in aqua aliove humore bulliant, etſi vel oſſa ſint vita, vel lapides, vt oſtendimus, ignatio tamen

Inſtrumēta medicorū cornea.

Vnicornu felix ſucceſſus.

Pretium vnicornu.

Vnicornu Pontificiū.

Vnicornu Cardinalis Tridētini.

Superſtitiones quæ dicuntur de vnicornu.

A tamen vulgo, cui id indubitatum bonitatis synceritatisque signum est, pro vero vnicornu obtrundunt, cariſſimeque vendictant. Vt modo inter haſce, quas referunt miraculoſas facultates, ſuum quoque veritati locum aſſignemus, tres opus fuerit, dubitationes diluere, videlicet an verum ſit, cornu hoc omni veneno reſiſtere, ſi illato veneno ſudet aut in aqua aut vino bullas excitet, & quid denique tam enormibus pollicitationibus credi debeat. Quod ad primam dubitationem, equidem haud facile defendi poteſt, vnucornu, aut quoduis aliud medicamentum ſiue antidotum omnibus venenis conferre poſſe: impoſſibile enim id eſſe videtur, & ab omni ratione alienum. Nam aut operabitur qualitatibus ſuis manifeſtis, vel proprietatibus occultis: ſi qualitatibus manifeſtis, verbi cauſa, quia calidum, proderit tantùm venenis frigidis, non autem calidis: ſin proprietate occulta, operabitur vel per antipathiam, vel per ſympathiam, atqui hanc vel illam habebit cum hoc, non cum illo veneno: alioqui namque ſi admittimus vnam eandemque rem aliarum rerum effectibus inuicem contrarijs aduerſari, iam totius naturæ ordo inuertetur. Nihilominus etſi iſtiuſmodi argumenta ſint inuiolabilia, ſi tamen rectè intelligantur, non aduerſabuntur, minimeque obſtabunt, & vt paucis intercidatur controuerſia, aliud fuerit dicere, antidotum naturaliter, & directiuè, vt vulgus loquitur, omni veneno aduerſari, aliud tantoperè cor ipſum roborare, vt venenis omnibus reſiſtere queat.

An omnibus venenis aduerſari poſſit.

B Admittetur igitur argumentum, ſi dixerimus, nullum antidotum propria vi reſiſtere omni veneno, calido ſcilicet, frigido, erodenti & calorem noſtrum deſtruenti: contrà ſi dixerimus, antidotum naturaliter roborare cor, actioneque ſecundaria, vt loquuntur medici, efficaciam habere aduerſus quodlibet venenum, id rationi minimè repugnabit. Torſit autem & veteres diu iſtiuſmodi quæſtio, & ab vtraque parte ſuæ afferebantur rationes, Mithridatiumque quod tunc cæteris præferebatur antidotis, parum efficaciæ habere arguebant aduerſus morſus viperarum aliorumque animantium virulentorum, vt vel ideo theriacham excogitarit Andromachus celeberrimus tempore Neronis medicus, quam & olim multi, additis etiam elogijs, & Galenus quoque, & noſtri denique temporis medici, tantam vim habere aſſerunt, roborandi nobiliſſimum iſtud viſcus, vt omne venenum repellere poſſit. Quid ni itaque id de vnicornu dici poſſe concedemus? Quemadmodum enim quiſpiam egregiè vndique armatus, optimè ſe ab oppugnantibus tuetur, ſimiliter ipſum cor hocce antidoto roboratum, à nullo veneno, ſiue id ſit calidum ſiue frigidum oppugnari opprimique ſe ſinit. Hoc ergo ſenſu intelligendum erit, cùm dicitur, vnicornu omni veneno reſiſtere. (Probandum hic erat vnicornu cor roborare. Negat enim id Paręus, vt ſuprà ſcripſimus.)

Vt vnicornu omni veneno prodeſſe ſit dicendum.

Altera C quæſtio erat, num vnicornu illato veneno ſudorem, vel in humore bullas excitet: ad quam quod attinet, legi apud non paucos ſcriptores, & illos etiam, qui dari reuera id affirmant, à verò prorſus & ratione illud alienum videri, quandoquidem ſudor fit ab intrinſeco, & à potentia ſenſitiua ac vegetatiua, quod de vnicornu dici non poteſt: vel ſi tamen vulgo concedamus illud ſudare, ſudare dicemus per accidens, quo modo alia etiam læuia, vt vitrum, ſpecula, marmora vel tantilla aeris humiditate infecta, ſudorem emittere videntur, id quod manifeſtiùs adhuc euenire videmus in menſis, propter vapores qui à calidis & humidis obſonijs eleuantur.

An illato veneno ſudet aut humore bulliat.

Sudor vnde fiat.

Falluntur tamen qui iſthæc aduerſus cornu noſtrum objiciunt. Cùm enim vis atque efficacia rationum ſuarum in eo conſiſtat, quod ſudorem dicant animæ operationem eſſe, reique vitam habentis, inuerto ego hoc dictum, atque inquio, vnicornu caret vita, ideoque propriè dictum ſudorem non edit, nec à principio mouetur intrinſeco, ſed quia læue eſt & frigidum, foris ab aere & vaporibus exudationem ſibi acquirit, quæ ſudoris ſimilitudinem obtinet, & ſudoris nomenclaturam ſibi vendicauit. Siue ergò ab occulta proprietate, ſiue à principio extrinſeco, ſiue à qualitate veneni, quod aerem inficiens læuitatem ipſius cornu contaminare poteſt, quo modo nimirum à menſtruata muliere inficitur ſpeculum, ſiue ab occulta quauis alia cauſa fiat, parum refert, dummodo verum ſit, quod vulgò de

Vnicornu vt ſudare dicatur.

D iſtiuſmodi ſudore fertur. Equidem Petrus de Abano quem Conciliatorem dicunt, in libro de venenis aſſerit, cornua ceraſtis ſimiliter præſente veneno ſudorem emittere, ideoque principes manubria cultrorum ſuorum inde conficere, & in menſa vſurpare. Idem quoque affirmant de iaſpide quodam cineritij coloris, quem linguam ſerpentinam vulgò nuncupant, aut linguam viperinam, quam ſagittæ modo efformatam principes inter alia pretioſiora hanc potiſſimùm ob cauſam aſſeruare obſeruaui. Quamobrem omnino colligo id verè quoque vnicornu conuenire poſſe, cùm non ſit reuera ſudor, ſed ſudoris tantùm ſibi nomen acquiſiuerit.

Ceraſtis cornuũ vis.

Lingua ſerpentina.

Eodem prorſus modo à ratione non eſt alienum, bullas præſente veneno excitare. Quamuis enim videamus facere omnia vſta ſiue ea ſint cornua ſiue oſſa, ſiue calx, lapides, alia, negatur tamen concluſio, ergo & vnicornu non id facit ſimpliciter: Imò verò non ſolùm id eſt veriſſimum, ſed à multis etiam claſſicis ſcriptoribus ſignum habetur euidentiſſimum præcipuumque veri ac genuini vnicornu, quandoquidem videre eſt apud quoſdam mercatores Pariſienſes præter integrum illud, de quo diximus, quædam fragmenta, quæ etſi non ſint vſta, tamen vino impoſita

An in humore bulliat illato veneno.

ſita bullas emittunt; Dicemus igitur vnicornu cum oſſibus vſtis commune eſſe, quod in humore bulliat, ſed ab illis in hoc differre, quod illa niſi vſta, hoc id faciat ſimpliciter & minimè vſtum: quare etiam cognoſcimus manifeſtam ei ineſſe vim exiccandi, qua putredini egregiè reſiſtat, efficaciamque habere aduerſus lumbricos, venena, exanthemata, inſtar boli Armeni, aliorumque alexiteriorum, quibus ob ſimilem deſiccandi facultatem vtimur. Sed ſiue modò ſudet, ſiue non, id tamen, vt & alia quæ vulgò de eo dicuntur, credere non erit inutile, veritatique nullum affert præiudicium, & in primis intereſt rebus publicis, vt nemo mentis compos ea deinceps impugnauerit, ſed tolerauerit potius, & in gratiam principum admiſerit, quos æquum eſt, vt in hac vtili ſentẽtia ſibiipſis placeant; imò verò tenemur eandem diuulgare, vulgoq; perſuadere, vt eo modo multis metum incutiamus, proditos iri, ſi præſente vnicornu venenare aliquem aggrederentur. Hæc itaquè omnia Baccius. (Ferdinandus Ponzettus falſum eſſe ſcribit, quod ſuperueniente veneno ſudet. Sudat fortaſſis (inquit Geſnerus) aliquando, vtpote ſolidum, durum & læue corpus, vt ſaxa etiam & vitra, vapore externo circa ea concreto: ſed hoc nihil ad venenum.) Cùm igitur tantopere inter ſe inuicẽ certent viri docti, & adhuc ſub iudice lis ſit, ego quæ de eo paſſim tradunt theologi, moralia myſticaque, nequaquam recitabo. E

DE ZE-

Vnicornu DVCIS MANTVÆ, nu. 1.

Vnicornu SIGISMVNDI REGIS POLONIÆ, nu. 2.

E

DE ZEBRA INDICA. Cap. VIII.

Zebræ deſcriptio.

QVI de Congi dicta regione ſcribunt, inter alia quadrupeda, vnum habere teſtantur, quod Zebra vocetur mulo per omnia ſimile, niſi qnod partu fœcundum ſit: fimbriatis autem lineatiſque pilis miro aſpectu videri Etenim à dorſi ſpina ad ventrem vſque pictas habere lineas, triplici colore, nigras nempe, candidas ac fuluas, iuſta proportione diſpoſitis fimbrijs ac tres ferè digitos latis, figura quæ in libro Romæ impreſſo patet. Beluæ huiuſmodi annuæ, vt aiunt, multiplices paſſim ſunt, ſylueſtres cunctæ, ac pernici curſu inclytæ, velocitate Zebræ in prouerbium Luſitanorum accepta. Cicurata Zebra in equi locum *Vſus.* ſuccedere poſſet, in bello, vehendo, & trahendo, vt naturæ inde ſolicitudo circa neceſſaria conſiderari poſſit. At cùm terra hæc equis careat, ipſique incolæ circurandæ Zebræ artem ignorent, F boumque adiumentis vti nequeant, licet magna ijs in locis ſint, homines beluarum vicem implent, qui per vicorum angulos diſpoſiti, ſellas variè ſubeunt, aut lecticas geſtant, more qui in Romano libro imaginibus oſtenditur. Iccirco quibus celeritas itineris neceſſaria eſt, ſubinde mancipia commutant, & velut veredis adiuti, quàm citiſſimè iter conficiunt. Fuerit fortaſſis mula fœcunda Ariſtotelis, de qua ſuo loco.

Homines iumẽtorum vice vbi.

DE ELE-

DE ELEPHANTO. Cap. IX.

Ordinis Ratio.

SOLIPEDIS cur inter quadrupeda primum locum aſſignauerimus, non vna à nobis ſuo loco reddita eſt ratio. Ea ſequatur Elephas & ipſe ſolipes potius, ſi pedes ſpectes, quàm digitatus: etſi enim vngula eius in digitos videatur efformari, hi tamen indiuiſi sũt: ſi magnitudinem, eo nullum aliud vaſtius ac portentoſius rerum natura tulit: ſi animi dotes, ipſum dixeris genus humanum (quod ſanctius animal poetæ canunt,) ab hoc bruto in omni vitæ tenore ſi non ſuperatum, certè laceſſitum videri ac pari conditione decertare. In eo enim excellit elephas, quòd à ſe natura ſuggerente & morum & virtutum documentum præbeat, quod homines niſi doceantur, vix aſſequi poſſe videantur: Sed multa ſunt, quæ ab eo tanquam à morum idea homines deſumere & imitari coacti fuerint. Eſt enim elephas ingenita munificentia nobilis, temperantia inſignis, æquitate ſumma conſpicuus, præcipuus declinator inſaniæ, vaniloquentiæ hoſtis, cultor pietatis, & ea celebris manſuetudine, vt alienam etiam crudelitatem abhorreat, contra minus validas feras pugnare dedignetur, in iram aut nunquam efferatur, niſi acerbitate iniqua, enormiq; aliqua iniuria concitatus, deniq; regalem ipſe animum, ne omnia hic accumulem, in omnibus referre videtur, hominis amantiſſimus item, heroq; fideliſſimus, & acerrimus, vbi neceſſe eſt, protector, & qui hoſtes ab amicis optimè diſtinguit. Si verò corporis robur examines, cæteris iumentis longè præualet, trahendo, arando, onera ferendo; quamobrem ingens vbique terrarum elephantis eſt pretium, etiam apud Indos, vbi tamen copia: authoremq; habeo Vartomannum, in quibuſdam regionibus pretium eius eſſe ducatos (denarios ſiue drachmas põdere nummi aurei) quingentos, in alijs mille, & alibi ad ſummum bis mille interdum: nec aliud ob pretium Indicas matronas, alioqui caſtiſſimas, quàm ob elephantem pudicitiam venalem habere reperio, idemq; Vartomannus tradit, apud quoſdam pro ſummo haberi honore, ſi regem membro elephantino donauerint. Sed & ipſis elephantis diuerſis regibus, principibuſq; ſæpenumerò donatos fuiſſe legimus. Sic Ludouicum Francorum Regem ſcribit Polydorus Virgilius dono miſiſſe anno 1256. Henrico tertio Anglorum Regi Elephantum, animal ſcilicet poſt hominum memoriam rariſſimè in Anglia viſum: & Emanuel Luſitaniæ Rex referente Oroſio anno 1513. Leoni X. P. O. M. miſit Elephantum Indicum miræ magnitudinis, qui non ſolùm Romæ (vbi homines poſt inclinatam Romanæ maieſtatis amplitudinem illud animal nunquam aſpexerant) ſed quacumque gradum inferebat, nemo circumfluentem vndique turbam admiratione obſtupefactam, ſubmouere poterat. Teſtatur etiam Sigonius Iſaacem Iudæum anno D. DCCCI. Regis Perſarum nomine ex Africa elephantem adduxiſſe, immanemque belluam vniuerſæ Italiæ ſpectaculo fuiſſe.

Homo ſanctius animal dictus.

Li. 16. hiſt. Angl.

Lib. 2.

Li. 4. de regno Italiæ.

ÆQVIVOCA. SYNONYMA.

Etymum.

Vnde dictus.

ELEPHANTEM (inquit Iſidorus apud Vincentium Bellunenſem) à magnitudine corporis vocatum putant; eò quòd formam montis præferat. Græcè enim mons elephon (fortè ὁ λόφος, id eſt collis) dicitur. Ad quod ιtymum r.ſpexiſſe mihi videtur Oppianus, dum canit:

Φαίης κἐν ἰδὼν ἐλέφαντα, κορυφὴν ἐπὶ χέρσον ὀδ.ύειν
Vt ſi illum videas dum immania corpora verſat
Excelſi montis procera cacumina credas.

Elephas mons.

De Elephante autem monte hæc reperio apud Ortelium: Elephas mons ad Aualitum ſinum in Aethiopia ſub Aegypto, Ptolomæo authore. Eſt & mons elephas prope Hydaſpidem fluuium, vt tradit Plutarchus in libro de mõtium & fluuiorum nominibus: vbi & Solis montem deſcribit ad Indum fluuiũ, qui & ipſe elephas dictus fuit, quòd in eo elephas, qui Porum regem, ne contra Alexandrum Magnum arma ſumeret, monuerat, interierit. Etymologo autem ἐλέφας dicitur quaſi

A tur quasi ἐλέβας: παρὰ τὸ ἐν ἕλει ἐπιβαίνειν τῇ θηλείᾳ; id est quod in paludibus mas fœminam conscendere soleat: ἢ παρὰ τὸ ἐλεφαίρω τὸ βλάπτω. βλαπτικὸς γάρ, id est, vel à noceo, lædo, damno afficio: est enim noxius. ἢ παρὰ τὸ ἑλίσσω, οἷον ἐλίφας, ὁ ἑλιγμένην ἔχων ῥῖνα. aut à voluendo aut vertendo, quòd narem habeat versatilem. ἢ παρὰ τὸ λευκὸς γίνεται λεύκας, καὶ τροπῇ καὶ πλεονασμῷ ἐλέφας, πάνυ γάρ ἐστι λευκὸν τὸ ὀστοῦν αὐτοῦ: id est, aut ab albo colore per pleonasmum: valde enim album est eius os. Gesnerus elephantem ab Hebræorum dephil (de quo mox) deriuari arbitratur, id est ab ebore, siue dentium candore; quo modo elephas etiam inter belluas marinas dici videtur, dentium nimirum candore, ac præterea magnitudine elephantem referens, (vt notum est ex Plinio,) vsumque ad gladiorum manubria, vice eboris præbens. Galli Rohart vocant, alij rosmarum, alij morsum. Elephanti verò locustarum (astacorum potius) generis descripti ab eodem Plinio, nigri, pedibus quaternis bisulcis, brachijs præterea duobus (quæ chelæ dicuntur) binis articulis, singulisque forficulis denticulatis, à magnitudine sic mihi appellari videntur, vti & poculum quoddam tricongium, de quo Damoxenus in Autopenthûnte, id est, in ipso lugente apud Athenæum:

Elephas marinus. *Lib. 9. c. 5. & lib. 32. cap. vlt.*

Li. 11 c. 5. *Elephas poculum.*

B

Εἰ δ' οὐχ ἱκανόν σοι, τὼν ἐλέφαντ' ἥκει φέρων
Ὁ παῖς. τί δ' ἐστὶ τοῦτο πρὸς θεῶν; Ῥυτὸν,
Δίκρουνον ἡλίκον τι τρεῖς χωροῦν χόας,
Ἄλκωνος ἔργον. προὔπιεν δέ μοι ποτὲ
Ἐν Κυψέλοις Ἀδαῖος. id est,
Idoneum nisi tibi elephantem puer
Ferat. Quid est hoc per Deos? est poculum
Magnum, choarum quod trium sit capax:
Alconis est opus, mihi quo præbibit
In Cypselis Adæus.

Meminit eiusdem poculi in supposititijs apud eundem Epinicus: *Cap. 16.*

Καὶ τῶν ῥυτῶν τὰ μέγιστα τῶν ὄντων τρία.
Πίνειν δεήσει τήμερον πρὸς κλεψύδραν
Κρουνιζόμενον, ἀμφότερα δ' ἡνιοχήσομαι.
Ἔστι δ' ἐλέφας, ἐλέφαντα περιάγει ῥυτὸν
Χωροῦντα δύο χόας, ὃν οὐδ' ἂν ἐλέφας ἐκπίοι.
Ἐγὼ δὲ τοῦτο πέπωκα (τοῦτό γ' ἐκπέπωκα) πολλάκις.
Οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ. id est,

C

Maiora sunt ex his tria quæ præsentibus
Rhytis bibisse oportet hodie ad clepsydram
Torrentis instar aurigabor vtraque
Est autem elephas. Elephantos attrahit rhytum
Quod congios capit duos, elephas neque
Hauriret, ipse sæpius sed ebibi.
Elephante differs tu nihil.

Πιρίσσας Hesychio & Varino est elephas. Vt autem θὴρ pro Leone κατ' ἐξοχὴν, ita θηρία interdum de elephantis dici Suidas annotat. Lego in Plutarcho καὶ ὡς τῶν θηρίων τοὺς πύργους ἄνω, καὶ τὰς πορφύρας εἶδον, ὥσπερ ἐν αὐτοῖς κόσμος εἰς μάχην ἀγομένοις, &c. id est, *& vbi ferarum id est elephantorum turres sursum & purpuras viderunt, quod erat eorum ornamentum, cùm ad prælium ducebantur*; item in Polybio; θηρία μεμονωμένα καὶ ψιλὰ τῶν Ἰνδῶν: id est, *feræ Indorum relictæ siue desertæ & nudæ.* Idemque denotatur de Latinorum bellua. Plinius: *Nondum pretio excogitato belluarum cadaueri.* In hoc tamen qui ex Terentio adfertur loco: *Eone es ferox quia habes imperium in belluas?* animaduertendum factam iam fuisse elephantorum mentionem. Martialis addidit colorem:

In Eumene. *Fera.*

D

Bellua. *Lib. 6. 33.*

Non aliter monstratur Athlas cum compare mulo (aliàs gibbo)
Quæque vehit similem bellua nigra Libyn.

Et aliàs simpliciter belluam dicit.

Nigro belua nil negat magistro.

Plinio etiam pecus vocatur: *Qui cum elephante* (inquit) *congressus, gemino ictu pecudem exanimauit.* Martiali pecus Indicum lib 5.

Nec modo politum pecudis Indicæ dentem,
Nucesque primas, Liliumque non tectum.

Veteres, poetæ potissimum boues Lucas vocabant: Lucretius: *Boues lucæ.*

Inde boues lucas turrito corpore, tatros

Anguima-

Anguimanos, belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre.

Auſonius in epiſt. ad Tetrad.

In Hyppolyto.

Cur me propinquam Satonorum mœnibus
Declinas, vt lucas boues,
Olim reſumpto præferoceis prælio
Fugit iuuentus Romula?

Seneca:

Amat inſani bellua Ponti Lucæque boues.

Vbi tamen quidam legunt, boues luci, id eſt, in ſylua incædua verſari ſoliti: doctiores verò pro elephantis accipiunt; ſenſumque eſſe inquiunt, maximas etiam quaſque belluas, tum in mari, vt cete, tum in terra, vt elephantos amore vinci: Vtitur eodem nomine etiam Silius Italicus in ſexto ſui operis:

Iam prouectus equo moderantem cuſpide Lucas
Maurum in bella boues ſtimulis maioribus ire,
Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.

Lib.6. Boues Lucæ cur ſic dicti. Cur autem boues Lucæ dicantur, alij alias rationes reddunt. M. Varro in opera de lingua Latina opinionem refellit eorum, qui putant boues Lucas ſiue boues Lucos à Lucanis dictos, ab eo quòd Romani, cùm maximam quadrupedem quam ipſi haberent, vocarent bouem in Lucania Pyrrhi bello primùm elephantos apud hoſtes vidiſſent, & eorum qui à Libycis dictas volunt. Ad extremum autem ait, ſe arbitrari, boues Lucas à luce potiùs dictas eſſe, quòd longè relucebant, Lib 8. propter inauratos regios clypeos, quibus eorum turres erant ornatæ. Plinius tamen prioribus illis aſſentiens ſic ſcribit: *Elephantos Italia primùm vidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit in Lucanis viſos anno Vrbis cccclxxij.* Cuius ſententiæ etiam eſt Ioſephus Scaliger in appendice ad coniecturas ſuas in Varronem: Fortaſſe (inquit) & Scarabæi illi, quos vulgò in Gallia ceruos volantes vocamus, Lucæ dicti ſunt, non Lucani, vt eſt ſcriptum apud Plinium: Nam ait Lucanos vocari à Nigidio: quanquam, vt verum fatear, idem puto eſſe Lucam & Lucanum, quicquid re- L.11.c.28 fragatur Varro: nam Lucana armenta maxima & validiſſima olim in Italia fuerunt, teſte etiam Lucillio:

Quem neque Lucanis oriundi montibu' tauri
Ducere pro telo validis ceruicibu' poſſent.

Quo modo λαμπροὶ βόες pro magnis apud Græcos, ita & Lucæ apud Romanos. Nam primis temporibus videntur Lucas nō Lucanos populum illum dixiſſe. Quod autem opponit Varro, Vrſos non dici Lucas, ſed Lucanos, fruſtra eſt: nam etiam ſine adiectione vrſus dicitur: at bos, cùm ſignificat elephantem, non ſine adiectione dicitur, nam dicitur bos Luca. Hactenus Scaliger. Author verò adagiorum in adagio, *Larinum verbum*, tradit Latinos veteres Lucam dixiſſe pro grandi, & in adagio: *Prius Locuſta bouem pariet*, Lucas (inquit) Latini boues appellabant ob ma- Barrus. gnitudinem; haud ſcio ex quo authore. Iſidorus elephantem apud Indos à voce barrum vocari Li.12.c.2. ſcribit, indeque etiam vocem eius barritum dici: alij verò barrum appellari volunt in lingua Sabina; vnde & ebur appellatum putat Seruius tanquam à barro: & barriſe quoque dicuntur ele- Cæſar. phanti à ſono per onomatopœiam, vt Feſtus author eſt. Punica verò lingua elephas nominatur Lib.1.c.9. Cæſar, vnde Cæſares poſtmodum dictos fuiſſe ait Alexander ab Alexandro, quòd auus C. Cæſaris elephantem occidiſſet, cuius ſymboli numiſma ſe habere profitetur Mantua Bonauidius Patauinus in analyſi variarum quæſtionum. An Feſtus, Cæſarem à cæſarie dictum eſſe ait, quia ſcilicet cum cæſarie natus eſt: alij etiam Cæſarum nomen aliunde deriuant. Accipiunt verò non- Li.13 Ep. nunquam poetæ dentes ipſos pro ipſiſmet animalibus, vt notum eſt ex hoc Martialis:

Pulcher adeſt onager, mitti venatio debet
Dentis erythræi, id eſt, elephantis.

Behemah. Iam verò apud Hebræos behemah, quamuis beſtiam propriè, ſiue belluam ſignificet, ſunt tamen qui pecus, ſunt qui iumentum interpretantur. R. Moſes pro behemot (plurali numero) apud lobum, commune vocabulum omnium iumentorum exponit: R. Abraham eodem in loco mirabile Cap.40. aliquod vel monſtroſum animal eſſe putat. Verba Iobi ſunt: *Ecce nunc behemeth, quem ego feci tecum*: Plerique (inquit Pagninus) tam noſtrorum, quàm Hebræorum elephantem eſſe exiſtimant, à mole corporis, qua cæteros quadrupedes ſuperat. Pluraliter effertur ad ingentem belluam ſignificandam, ſicut & Pſal.73.22. Se dicit fuiſſe apud Deum behemoth non beſtiam tantùm ſed inſtar plurium beſtiarum, vel ingentem beſtiam. Animæ facultatem quam αἰσθητικὴν, id eſt ſenſitiuam Græci dicunt, Iudæorum ſcriptores nepheſch habehemit dicunt, quaſi animam irrationalem dicas, vt per vocem behemah brutum omne intelligatur, Chaldeus in Deuterono-

mio

A mio pro behema generali vocabulo vertit beira, Arabs behiz, Persa behad, Septuaginta κτήνη. D. Hieronymus animal. Idem Chaldæus alibi, vbi Hebraicè Schen id est ebur, legitur, vocem phil vsurpat, & cum articulo dephil, vnde Græcos elephantis nomen traxisse Gesnerus refert. Author dictionarij trilinguis pro elephante quoque phil vsurpat, & pro ebore schen dephil. Schen quidem Hebræis aiunt simpliciter dentem significari: accipi verò per excellentiam pro ebore, id est elephanti dente. Arabicè elephas Cenalfa vocatur, in Decan & Guzarate ati, in Malauar amme, in Canara azete, Aethiopibus ytembo: Italis elephante, leofante, vel (vt alij scribunt) liofante: Hispanis elephante: Gallis & Belgis elephant, Germanis helfant, Anglis olifant, Illyricè fion. Cap. 14.

GENVS. DIFFERENTIÆ.

Forma. Descriptio.

B ELEPHAS sui generis quadrupes, cum nullo alio similitudinem habere videtur. Triplex eius genus Philostratus & Aelianus esse tradunt, palustre, montanum & campestre. Esse autem palustrium elephantorum dentes liuidos, raros, tractuque difficiles, & in plerisque partibus eorum foramina: in alijs verò partibus quasi grandinis grana tumores quosdam insurgere, & arti minimè obtemperare: montanorum autem esse minores, verùm & sufficienter albos, & nihil in eis difficile reperiri: optimos verò omnium esse dentes campestrium elephantorum; maximos enim, albissimosque & sectu faciles, vt nullo labore in quæcumque manus voluerit partem deducantur: rursus elephantes in paludibus captos dementes leuesque esse ab Indis dici; montanos verò peruersos & insidiosos, & nisi alicuius rei indigeant, minimè erga homines fidos: Campestres autem benignos haberi & mansuetos & imitationis amatores. Scribit & Aloysius Cadamustus in suis nauigationibus in regno Senegæ Nigritarum elephantes syluestres quam plurimos, non domari, vt alijs in locis, ideoque gregatim, vt apud nos apros incedere, & vix cicures ibidem reperiri, maximè iuxta Gambram fluuium. Tanta denique in moribus harum

Dentium varietas.

Cap. 29. & 43.

C belluarum penes loca differentia est, vt Libyci Indorum neque vocem, neque odorem ferre queant; sicuti ostendit Polybius agens de Prælio, quo Ptolomæus cum Antigono dimicauit de Syriæ regno: *Verum maxima pars elephantorum* (inquit) *Ptolomæi præsertim formidabat, quod plerunque accidere Libycis elephantis solet. Odorem enim & vocem Indorum non patiuntur: præterea magnitudinem & vires, vt mihi videtur, timentes, Indicos statim fugiunt, vt eo tempore accidit: subito enim in fugam conuersi & omnes suorum perturbantes, maximam in ordine Ptolomæi stragem fecere.* Testatur & Plinius Indicos elephantos à Mauris timeri, nec contueri se audere, quoniam maior Indicis sit magnitudo: quod Solinus sic repetijt: *Indicos elephantos Mauri timent, & quasi paruitatis suæ conscij aspernantur ab his videre.* Quanto autem equo Nysæo maior est Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores Philostratus ait esse Indicos. Non sunt tamen in India omnes eiusdem magnitudinis: nam Solinus duo Indicorum elephantorum genera esse tradit: nobiliores indicari magnitudine, minores nothos dici. Quærendum igitur, num hi Aeliano Taxilæ vocentur: *Indici* (inquit) *elephanti nouem cubitorum altitudine, latitudine verò quinque habentur. Maximi illic qui Prasij appellantur: secundi verò ab his existimantur Taxilæ nuncupati.* An itaque Prasij illi sunt insulæ Maidegascar, quibus Indos cedere ex nauigatoribus scribit Scaliger? Sed & Solinus affirmat Taprobanam insulam

Li. 5. Hist. Rom.

D Indicam ferre maiores multò elephantos, quàm ferat in continente India. Iam verò Strabo Onesicriti & aliorum testimonio, si latinam versionem sequamur, elephantos Libycos & maximos & valentissimos esse ait: Sed Græcè legitur, μείζους δὲ τῶν λιβυκῶν καὶ ἐρρωμενεστέρους, id est, Libycis maiores & robustiores, apparetque deesse vocem Ἰνδοὺς, quæ nisi addatur, sensus erit imperfectus. Quamuis autem Libycis Indi sint maiores, non propterea tamen Cicero priuatim de his intelligi debet, cùm elephanto belluarum nullam vastiorem esse scribit, sicut nec Plinius, dum ait: *Terrestrium maximum elephas*, & Oppianus magnitudine eius admiratus:

Horrenda sed enim membrorum bellua mole
Nititur atque feras longè supereminet omnes,
Vt si illam viacas dum immania corpora versat
Excelsi montis procera cacumina credas
Aut atrum cogi per summa æ sidera nimbum.

Qui largos imbres tempeſtateſque refuſas E
Inferat agricolis, prolapſus ab æthere ſummo.

Quamobrem Cardanum, cùm non maiorem faciat elephantem, quàm vt homo erectus expanſis manibus eum æquet, facetiſſimè perſtringit Scaliger, his verbis: Ergo bellatoris equi Calabri aures, inquit, non exuperet: quanquam, vt videas tuam loquendi legem, non expanſis attinget, ſed elatis manibus. Paſſa enim brachia nihil aliud, quàm paſſum efficiunt, id eſt, pedes euinq; ſiue palmos octo circiter. Quod ſanè ridiculum eſt. Vidi equidẽ vnum dentẽ me longè proceriorem. Itaque Aloyſius Muſtus octonum pedum agnoſcit longitudinem. Eorum quoque molem è pondere deprehendas. In Indicis hiſtorijs ſcriptum eſt, duos elephanti dentes pependiſſe pondo trecenta vigintiquinque. At tam paruum animal, quod ſeptenos vix impleret pedes, veriſimile non eſt, in mandibula inferiore tantum oneris geſtare poſſe: Ex eius item veſtigio cæteri corporis vaſtitatem coniectare licet. Obſeruatum enim eſt, cuius linea dimetiens eſſet palmorum trium & pollicis. Quanta latitudo tergi in maximo equo rara eſt, aut nulla. Igitur ſenum denum pedum excedere proceritatem legimus apud eoſdem nauigatores. Tam vaſti dẽtis igitur ima cuſpis quam in partem ictum infligeret? Deinde qui fieri poſſet, vt tam latum pectus tam paruæ cederet diſtantiæ, quanta à primore mandibula proficiſcitur? Nam & eorum flexus & colli breuitas effeciſſent, vt aut pectori infigerentur, aut inter crura ſubtus ipſum pectus tegerentur. Hæc & alia ille. F At Gillius etiam ad Cardinalem Armaignacum memorat menſum ſe eſſe Conſtantinopoli elephantis altitudinem quindecim pedum & ſemipedis: ab oculo ad extremum tergum vndecim pedes, ab oculo vſque ad extremam promuſcidem octo pedes, quo loco cuiuſlibet partis præterea menſuras exponit. Variam tamen eorum proceritatem eſſe, nam alios ad duodecimum, alios ad decimum tertium dodrantem excelſitate procedere, alios ad decimum quartum. Idem & Vartomannus ſcribit. Ait item Aloyſius Cadamuſtus ſe elephantum vidiſſe, qui etſi perquam eſſet mediocris, plus tamen haberet carnis, quàm tauri noſtrates quinque. Indici nouem cubitorum altitudine ſunt, vt Aelianus refert. In omni genere fæminis mares excelſiores ſunt, vt Auicenna & nauigatores referunt. Cauſa modò tantæ magnitudinis eſt, vitæ protectio, vt tradit Ariſtoteles, vbi docet, cur quadrupedum alia cornibus ſint prædita, alia non, & quæ ad corporis tutelam ſingulis natura conceſſit. *Quibus autem cornua* (inquit) *natura non dedit, eorum ſaluti præſidijs conſuluit alijs, vt pernicitate corporis equis opitulata eſt, magnitudine camelis; magnitudinis enim exuperantia ſufficit ad necem arcendam, quod camelis contingit, atque etiam melius elephantis.* Etſi verò tantæ molis animal ſit elephas, auem tamen eſſe inquiunt multò maiorem, vtpote quæ eum vnguibus comprehenſum in ſublime abripiat. Ruch vocãt in inſula diui Laurentij ſiue Magaſcar. Quin & populos quoſdam in India adeò proceros eſſe Solinus aſſerit, vt elephantos velut equos facillima inſultatione tranſiliant. Differũt præterea à Libycis elephantis Indici, quoniam mares horum ſoli dentati ſunt, cùm vterque Libycorum ſexus dentibus ſit præditus, vt Amyntianus tradit in libro de elephantis, (vt citant Scholia in Pindarum) vbi etiam dicit, hoc Libycis cum Aethiopicis commune eſſe. Iam verò & à quibuſdam Aethiopicis differunt colore. Indici enim nigri & murini coloris eſſe dicũtur, in Aethiopiæ autem quadam regione ad meridiem, ſiue vt Scaliger ait, ad torridam plagam, omnes albi. Vbi (inquit Scaliger) eſt ſubtilitas albedinem conſtare præter aliorum locorum naturam, in æſtuoſa regione. Quod verò ad colorem attinet, ſunt & Afri ſiue Libyci nigri, & fortaſſis omnes præter illos Aethiopicos, vnde poëtis elephantes nigri vocantur; Sidonius: *Vltima migrantes incedunt prædae elephanti.* Horatius: *Quid tibi vis mulier nigris digniſſima barris?* Sic & de eiſdem prius dictum erat: *It nigrum campis agmen.* Vnde etiam nigram belluam vocauit Martialis:

Lib. 3. de part. cap. 2. G *Cap. 65.* *Elephantis Aethiopici, vt ab Indis differant.* *Color.* *In Epo. Od. 12.* *Lib. 6.*

Non aliter monſtratur Atlas cum compare mulo,
Quæque vehit ſimilem bellua nigra Libyn. H

Dentes habent vtrinque quatuor, quibus, vt ait Ariſtoteles, conficiunt cibum, atque in farinæ ſpeciem moliunt. Duo eodem philoſopho teſte, præterea prominent grãdes, eoſque mares grandiores reſimatoſque habent; fæminæ minores, & contrà quàm mares: vergunt enim, inquit, deorſum pronique deuiant. Quod & Plinius ſic breuiter tranſcripſit: *Elephanto dentes intus ad mandendum quatuor: præterque eos qui prominent, maſculis reflexi, fæminis recti atque proni.* Addit autem Ariſtoteles, ſtatim cùm natus eſt elephantus, dentes habere, cæterùm grandes illos non illico perſpicuos obtinere. Iſtiuſmodi duos exertos dentes præter elephantos, etiã aper habet, itẽ Hippopotamus, vt Plinius tradit: Sunt tamen in apro ſitu cõtrario, huic enim in ſublime feruntur, elephantis verò deorſum retorquentur. Differunt ætate: Iuuenculis enim candidiores & molliores vt in omni animalium genere dentes, ſenibus grandiores, duriores, ſicciores, nigriores: optimi ad opera quæq; in adultis. Quomodo autem dentes paluſtrium elephantorũ, montanorumq; & campeſtriũ differant, antea ex Philoſtrato dictũ eſt. Siti ſunt iſtiuſmodi dẽtes in ſuperiore mãdibula, vt Varto-

Dentes quales. *Lib. 2. Hiſt. 6.* *Apri dẽtes.*

A vt Vartomannus obseruauit, qui insuper tradit visos sibi in Sumatra insula duos dẽtes, qui ambo appenderint libras trecentas & triginta sex: libram autem quantam accipiat, non exprimit. Vidisse se & Aloysius Cadamustus scribit, aliquando elephantem occisum perquam mediocrem, cuius dentium amplitudo palmos ternos excedebat, eminebant ad duos palmos, verùm palmus, inquit, contectus carne maxillæ immergebatur, vt totus occultaretur, vt sunt aliorum radices dentium; & quoniam eorum senecta dentibus cognoscitur, aiebant argumento dentiũ amplitudinis feræ despicabilis, ipsum haud quaquam annosum fore, si conferretur alijs procerioribus, quorum dentes tantæ sunt magnitudinis, vt vicem postium suppleant, & pro palis sæpes muniant teste Plinio, & vt Nigritæ referebant, nonnullis eo amplitudinis crescunt dentes, vt duodecim palmorum mensuram excedant. Plinij de dentium magnitudine verba sunt: *Magnitudo dentiũ videtur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, qua confinis Aethiopiæ est, postium vicem in domicilijs præbere, sæpesque in ijs & pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri Polybius tradit, authore Gulussa regulo.* Idem & Gillius memorat, sæpeque ad longitudinem decem pedum augescere. Innominatus quidam, cuius liber de terra sancta Italicus extat, scribit se vidisse dentem elephãti à Veneto quodam mercatore ducatis sex & triginta emptum, longitudine dodrantum ipsius qua-

B tuordecim, crassitudine dodrantum quatuor; tanto pondere, vt humo tollere non potuerit. Sed & Sabellicum authorem habemus, fuisse Firmo, quem in Aegypto rebellantem Aurelianus vicit, duos elephantinos dentes tam enormi magnitudine, vt Aurelianus pro miraculo Romam deportandos curaret, eo consilio, vt dicunt, (inquit) vt si totidem ea magnitudine reperti essent, ex ijs Ioui sellam constitueret; horum autem longitudinem denum fuisse pedum. Iam verò quos nos dentes hucusque vocauimus, alij cornua vocant, vt constat ex hoc Plinij: *Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat: Herodotus tantò antiquior, & consuetudo melius dentes.* Ipse vero alicubi, *Elephantos & Arietes* (inquit) *candore tantum cornibus assimulatis, in Santonum littore reciprocans destituit Oceanus.* Ad cuius loci declarationem sic scribit Massarius: Quoniam autem de ambabus belluis, scilicet elephantis & arietibus simul loquitur, dentes elephanti marini Plinius hic cornua videtur appellasse, ne si dentes dixisset, arietes, de quorum cornibus, non dentibus sermo est, ab appellatione cornuum exclusisse videretur. Nam si dentes elephantorum dixisset, opus fuisset, arietum quoque cornua expressisset: sed tolerabilius Plinio visum vtrisque animantibus seruiendo cornua appellare; quod alibi etiam hac de causa fecisse videtur, dentes elephanti cornua impropriè nuncupando, vt libro decimoctauo, quando ait: *Atq; cum in arbores exacuant limentq; cornua elephanti, & duro saxo rhinocerotes:* ne si dentes elephanti

C dixisset, rhinocerotes quod cornua non dentes exacuunt, similiter exclusisset. Sed quando de solis elephantis loquitur, dentes propriè appellat, vt libro octauo (vnde eius verba paulò antè recitaui.) Dentes quoque Aristoteles secundo de historia appellauit, & tertio de partibus animalium elephanto cornua negata dixit, quòd magnitudinis ipsius exuperantia ad necem arcendam sufficeret. Hucusque Massarius. Cæterum præter Iubam, quem citat Plinius, fuit & Varronis opinio eadem; inquit enim: *Quos dentes multi dicunt, cornua sunt.* Idem & Aelianus postmodum credidit, qui & cornuum medullam in elephantis edendo esse tradit. Medullam autem habere scribunt Monachi in Mesuem. Et Oppianus elephantem inter cornuta animalia describit, & cur cornua, nam dentes dici debeant, edocet his versibus:

Deinceps immensos elephantes, Diua, canamus,
Cornibus armatos immanibus antè reflexis,
Namque duo tollunt ingentia spicula malis
Ad cælum, exertis omnino dentibus æqua,
Quæ vulgus resecans dentes existimat esse.

D *Non sic appellare placet, sed cornua dici,*
Cornea cum virtus illis videatur inesse:
Quanquam perpaucis (ni fallor) signa probantur.
Nam quæcumque feris tendit propago supernè,
In summis adnata genis, id nuncupo cornu.
Sin minus à malis vergat propago deorsum,
Dens appellari, non cornu debuit illa:
His vero gremium cornu radicibus altis
E cerebro deriuatis, primum arboris instar
Et fagi, capitis fulcitur vertice vasto.
Hinc varios trahit anfractus per tempora repens
Sub cute, tum malas subit, hinc apparet ab ore
Ardua contorquens apices ad sidera summos.

Dentium situs.
Senecta dignotio.
Dentium magnitudo.
Eneid. 7.
Lib. 7.
Lib. 8.
Dentes, an cornua.
Lib. 9.
Pliny locus declaratus.
Lib. 3. de ling. Lat.

Pluribus hoc dentis fallacem præbuit ansam,
Est tamen hoc multo quoque clarius argumentum:
Dens omnis rigidus manet intractabilis arte,
Non astus, non artificis solertia prodest.
Nam si dilatare velis, parere recusat,
Si violare pares, in frusta abrumpitur vltrò:
At validis curui fiunt è cornibus arcus,
Quaque illi dentes vocitant, eborarius illa
Perpolit, exercet, variosque reflectit in vsus.

Li. 1. Elia cor. Alcis cornua. Tauri Aethiopici. Quæ argumenta Oppianus à Pausania accepisse videtur, quicumque (inquit hic) elephantum ossa, quod ex ore promineant, dentes potius quàm cornua esse putant, considerare debent alces mares (fœminæ enim ijs carent) sua habere cornua in supercilijs: Aethiopicos verò tauros in naso sita: vt non valdè mirum sit eadem elephanto ab ore prominere. Accedunt & hæc argumenta assertioni nostræ: Cornua annorum circuitu animalibus quibusdam decidunt & renascuntur, in quo genere, vt ceruos & dorcades esse constat, sic nos etiam elephantos ponimus: Dentes certè animalium adultorū nulli solent renasci. Quomodo igitur renascerentur hæc elephanti ossa, si dentes, non cornua essent? Sed igni etiā dentium natura non concedit, at cornua, vt boum, sic elephantorū, ex rotundis fieri plana & in alios verti figuras vi ignis possunt Hippopotamis & apris dentes exertos inferior maxilla profert: at cornua non videmus ex maxillis nasci. (In Græco, inquit Gesnerus non legitur negatio, sed videtur deesse, quamuis Cælius sine negatione verterit; Gillius dissimulanter præterijt,) Sciendum est autem cornua elephanti à temporibus superne descendere, & ita foras tendere: quod quidem non auritus sed oculatus testis scribo. Nam cranium elephantis accuratè consideraui in Campania in templo Dianæ, quod triginta plurimum stadijs distat à Capua metropoli Campaniæ. Elephas itaque vt magnitudine & specie corporis à cæteris animalibus permultum differt, sic diuersum etiam & peculiarem sibi cornuum habet exortum. Hæc itaque Pausanias. E contrario modò Philostratus interprete Alemano Rhinuccino aduersus eam sententiam refutatis Iubæ rationibus, sic scribit: Iuba dentes elephantorum, cornua esse arbitratur, eo quòd à temporibus nascantur: acuere autem ipsa elephantes dicuntur, quod nulli alij inest animalium, permanere eadem etiam quæ primitus nascuntur, nec decidere, ac rursus nasci: ego autem his rationibus nequaquam assentior. Cornua enim etsi non omnium animalium, ceruorum saltem decidunt, ac renascuntur. (Aelianus quoque in Mauritania vt quotannis ceruis, sic decimo quoque anno elephantis excidere dici ait:) aliorum quoque animalium nulli contingit, vt dentes cæteris eminentiores quas sannas vulgo dicimus, aut gemini etiam sponte cadant, quod si forte violentia quadam coacti ceciderint, non renascuntur: armorum instar natura maxillis illos inseruit. Insuper cornua lineam quandam veluti torno impressam singulis annis circa radices obducunt: quod oues etiam, capræ, bouesque testantur: dens autem leuis politusque oritur, & nisi violenter frangatur, talis permanet, materiam enim substantiamque lapidis Parthici parere videtur. Cornua insuper ea tantum habent animalia quibus duplex bifidaque est vngula: Elephas verò quinque habet vngulas, & plantam multipliciter scissam, ne altius pedes imprimat, si quando in humido solo forte cōstiterit: præterea natura cornutis omnibus animalibus perforata & in medio vacua ossa supponens, supra quæ extrinsecus cornu producitur: elephantorum autem plena & per omnes partes similia ossa sunt, quod si illud extrinsecus quis apertum inspiciat, in medio tenue foramen inueniet, sicut in dentibus esse videmus. Nunquid verò istiusmodi siue dentes siue cornua mutentur, Cardanus incertum esse ait, & si mutantur, semel omnino tantùm mutari necesse esse. Idem istiusmodi inter Philòstratum & Pausaniam disputationem pulchram quidem, sed inutilem esse ait, ipse tamen recitatis vtriusque rationibus, duas pro Pausania firmiores adijcit, primam quòd elephantorum dentes teretes sunt, exacteque rotundi, absque acie, quod omnibus (inquit) proprium est, nam dentes omnes mucronati sunt, vt apri & canum & omnium aliorum. Elephas etiam dentibus, vt dictum est, caret in anteriore parte, non solùm superiore mandibula, sed inferiore etiam, quod proprium est solis cornigeris animantibus. Elephanti igitur cornua illa (inquit) erunt. Mox verò rationem primam dicentium cornua esse, adeò ait esse absurdam, vt opposita supposita assumant ad idem concludendum. Alter enim, scilicet Iuba, vult nunquam mutari elephantorum dentes, Pausanias vult mutari: nec si alterutrum concedatur, quicquam concludere potest, cùm tam dentium quàm cornuum quædam mutentur, quædam nunquam, vt in cornibus cerui mutantur, boum non mutantur. Illud verò stuporis ingentis argumentum, quod Philostratus dicit, dentes elephantorum ob id mereri dentes appellari, quòd solidi sint, non inanes, vt cornua: primum quod non omnia cornua sunt inania, imo pleraque solidiora, vt caprarum & ceruorum, inania sunt boum & bubalorum.

Lib. 2. de vita Apollonij. *Cornua quibus animalibus.* *An mutentur. Lib. 10. de subtil. Cardani de dentibus elephanti opinio.* *Cornua non omnia caua*

Deinde

A Deinde quod maius est, quodq; illum arguit in scribenda illa fabella negligentem & oscitantem vt nunquam ne dentem elephantis viderit, cuius semper maxima fuit copia, vt audeat dicere, elephantorum dentes, non esse intus vacuos, cùm manifestissimè sint vacui, at aprorum fulmina tota illa parte, qua tempori inseruntur. Sed neque dentes omnes solidi sunt, quod ille præsupponit, cùm dentes, vt dixi aprorum, qui prominent tota illa parte, qua mandibulæ iunguntur, sint inanes & vacui. Itaque pudet iam tactæ stupiditatis illorum; tum verò quæsitum illud nullius propemodum vsus, & quod à substantia rei quærendum erat: nam duobus verbis res absolui potuit. Constat enim esse dentes: nam substantia est alba, minimè perspicua, nec flecti sponte apta, sed si cogatur, rumpitur. Ecce quod habes quæsiti propriam dissolutionem, atque perutilem. At igne tamen ducitur, concedo; docebimus & igne ossa duci, sed non adeo faciliter, vt cornua. Hactenus Cardanus; cui etsi quidem etiam concedi potest, ebur verum, cùm in terram cadit, facilè frangi, non tamen propterea planè dentem vocabimus, cùm id arte deposita natiua duritie, mollescat, vt clarissimè testatur Ouidius, de statua loquens eburnea in puellam immutata: *Metam.* 10

Tentatum (inquit) *mollescit ebur, positoque rigore*
Subsedit digitis, ceditque, vt Hymettia Sole
B *Cera remollescit.*

Φῦκα vocatur ab Aetio, vt ait Gorræus, potus, in quo ebur aliquandiu maceratum ceræ instar emollescit, flexileque in opus quodcumque domito rigore tractatur. Quamobrem cùm & situ, & natura à cęteris dentibus & cornibus differant, multa tamen vtrisque communia habeant, si quid ex vtrisque compositum esse dixero, nemo puto vitio daturus est, dentes tamen aptiùs quam cornua debere vocari. Siquidem ex poëtis antiquis qui cornua vocant, vnicum tantùm in promptu habeo Martialem, de Aegle edentula, ideoque dentibus vtente eburneis:

Sic dentata sibi videtur Aegle, *Lib.* 13.
Emptis ossibus, Indicoque cornu.

Cæteri ferè dentes nuncupant. Iuuenalis: *Sat.* 11.

Dentibus ex illis quos mittit porta Syenes,
Et Mauri celeres, & Mauro obscurior Indus,
Et quos deposuit Nabatheo bellua saltu
Iam nimios capitique graues. Silius:
Nunc auri ferrem, niuei nunc munera dentis. *Lib.* 16.

C Ouidius:

Dentes æquantur dentibus Indis.

Hoc enim vt Plinij verbis vtar, solum ebur est. Sed & Virgilius dentes existimasse videtur, de eburnea porta, per quam Aeneas ab ipso emissus fingitur, loquens: *Eburnea porta.*

Sunt geminæ somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quæ veris facilis datur exitus vmbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad cælum mittunt insomnia manes.
His vbi tum natum Anchisen, vnaque Sybillam
Prosequitur dictis, portaque emittit eburna.

Hunc enim locum exponens Seruius. Vult (inquit) intelligi falsa, quæ dixit. Physiologia verò hoc habet: Per portam corneam oculi significantur, quòd & cornei sint coloris & duriores cæteris membris, nam frigus non sentiunt, sicut etiam Cicero dixit in libris de natura deorum. Per eburneã verò portam os significatur à dentibus, & scimus quod quæ loquimur, falsa esse possunt, & quæ videmus, sine dubio vera sunt, ideo Aeneas per eburneam emittitur portam. Est & alter *Porta cornea.*
D sensus. Somnum cum cornu nouimus pingi, & qui scripserunt de somnijs, dicunt ea quæ secundum fortunam & personæ possibilitatem videntur habere effectum, & hæc vicina sunt cornu: vnde cornea vera fingitur porta, ea verò quæ supra fortunam sunt, & habent summum ornatum, vanamque iactantiam, dicunt falsa esse, vnde eburnea quasi ornatior porta fingitur. De vtilitate modò ac vsu horum siue dentium siue cornuum, quam præstant ipsi animanti, sic disserit Cardanus: Vt tutus esset à Leonibus, dentes illos effecit, nam cornua (in vertice capitis scilicet) inepta fuissent propter duas causas; tum quia coguntur collum inflectere, tum quia hostem non tam bene viderent: At colli flexura longitudinem expostulat: vt igitur esset robustissimum, collo breui opus fuit, ac minimè flexili: vnde & Leones ceruicem rarò ac parum flectunt. Estque id etiam signum in hominibus, si à natura sit, roboris & fortitudinis. Dentes igitur illos antè fixit vt essent robustissimi & commodi, non iam mandibulæ inferiori, imo nec superiori, sed temporibus inseruit. Nam mandibula sola inferior edendo mouetur, dentes superiores nunquam; quamuis plurimi hoc nec in seipsis aduertant. Si igitur dentes in inferiori mandibula fuissent insiti, robur

Dentes non omnes solidi. *Dentium siue cornuũ vtilitas.* *Mandibula inferior edendo solum mouetur, superior semper quiescit.*

ob illius paruitatem habere non potuissent, & periculum luxationis in magno nisu attulissent, & comedendo mirum in modum fatigassent & tardassent elephantem. At quia materia dentium opus erat ad tam prægrandes dentes fingendos, sustulit dentes omnes anteriores tam superiores quam inferiores, vt ex his illos conficeret. At dentibus illis impediebatur, ne os in terram exporrigere posset, simul ac breuitate colli, & quia dentibus anterioribus careret, ob id neque cibum ex terra, neque potum è fontibus haurire poterat, his omnibus longa ipsa proboscide & inani, & ad modum manus comprehendente omnia &c. succurrit. Hæc ergò ille. Istiusmodi proboscidem Græci similiter προβοσκίδα dicunt, Aristoteles verò μυκτῆρα, tum in historijs, tum in secundo de partibus id est, nasum, est enim elephanti nasus, seu potius pars à naso porrecta demissaque in terram versus: Potuit autem ita vocare aut quia ea nasi in omnibus animantibus appellatio est, aut quia inde sonum edit, vt μυκασμὸν, quocirca tubam quoque nostrum vulgus nominat. Vocatur autem proboscis, quòd ea ante se extensa pascatur, hoc est, cibum potumque ori admoueat.

Promuscis. In Plinij codicibus recentioribus etiam promuscis legitur: & Cælius promuscidem à nobis vocari

Li. 3. c. 30. dicit, ratione qua h. quandoque transit in m. Vtitur autem & Vitruuius eo nomine, & Gaza in sua translatione. Satis autem constat à muscarum ligula dictam esse. Philostratus alij ue Græci eadem ratione προνομαίαν, eandem partem vocant, quibus videlicet νέμεσθαι idem significat, quod F

Pronomæa. βόσκειν id est pasci. Προνομαία (inquit Varinus) καὶ προβοσκὶς ἡ τοῦ ἐλέφαντος ῥὶς, id est, Pronomæa & proboscis, est elephanti naris. Proboscis tamen in alijs quoque animantibus celebratur;

Proboscis quibus propria. quin & Athenæus author est, proboscida quidem & pronomæam elephantum esse, propriè tamē de musca & loligine proferri, necnon & de sepia quoque, vt idem alicubi annotauit. De musca vsurpasse Lucianum constat, & Varro vt Nonius citat, se ericium inuenisse cum proboscide scribit. Cardanus examinans proboscidem elephantis, cum proboscide culicis, naturam, ait, dum culicem conderet, meditatam fuisse elephantem, quamobrem mirè à Scaligero exagitatur his verbis:

Exerc. 293. 6. Nemo vnquam melius prouerbium expressit vetus. Quanquam haud è musca, sed è culice fecisti elephantum. Ais enim: Dum culicem natura conderet, elephantum meditatam. Vbi nescio, vter ineptior, tunc quem referre non pudeat; an ego quem refellere non pigeat. In pistrinum tamen quando meum me fatum impulit, molendum est. Quin etiam argutemur. Natura cùm elephantum meditaretur; eius formulam, quod & pictores & architecti solent, in culice posuit, quasi ichnographiam, vt ectypum faceret. Muscæ promuscis propior elephanti manui est: quare super ea, non super culice, prisci prouerbium condidere: quin promuscis à musca ad elephanti nasum designandum translata credi potest. Quid elephanto cum bestiola senum crurum, G quæ simul & valgia sunt & vaccia: quorum postrema longissima, contrà quàm elephanto. Præterea promuscide pro manu & calice vtitur elephas, non pro ore, sicut culex. Similior elephanto sus: quàm ob causam, vt opinor, stultissimus simul atque nequissimus impostorum omnium Mahomet; in arca Noæ, suem ortum ex elephanti stercore blaterat. Nihil alioquin elephanto infestius quàm sus. Eius enim stridore solo, quod facere tela nequeunt, in fugam vertitur. Macte culex Cardanice, cuius idea elephantus est. Iam te assertorem video Platonicorum exemplarium, Aristotelicis istis nugatoribus, pernitiem minitantem. Muscæ proboscidem ἐπιβοσκίδα vocat Philosophus in quarto de partibus. Aloysius Cadamustus à suillo rostro in hoc differre ait, quod elephanto proboscis volubilis est ad nutum, vt modò vibrare, modò retrahere possit. Adde quod, vt Gillius ait, intus concaua est, ex Oppiano nimirum, qui sic canit:

Τῶν δ' ἤτοι (ὀφθαλμῶν) μεσσηγὺς ὑπεκπροθέει μεγάλη ῥὶς,
Λεπτή τε, σκολιή τε, προβοσκίδα ἥν καλέουσι
Κείνη θηρὸς ἔφυ παλάμη, κείνη τὰ θέλουσι
Ῥηϊδίως ὀρέγουσι. id est,
Inter quæ (lumina) *porrecta canalis prominet ingens,*
Pertenuis, flexoque anfractu, dicta proboscis.
Quòd veluti manus est illi, quaq; omnia prensat. H

Lib. 16. de vsu pari. c. 1. Habet (inquit Galenus) elephas, quo loco alijs est nasus, partem quandam pendentem, angustam ac longam, adeò vt ad terram pertingat. Hac pro manu vtitur, & extrema eius parte sic omnia tractat, atque ita rebus apprehendendis applicat, vt ne minima quidem numismata ipsum

Proboscidis descriptio, & vsus. effugiant, quæ etiam sublata proboscide (sic eam partem vocant) rectori insidenti tradit. In fine perforata est, & animal ipsum per foramina illa velut per nares respirat. Postquā autem mortuo elephante vsq; ad radicem partis ipsius dissecans, meatus quia foraminibus sursum feruntur, reperi non aliter quam in nobis exitum habere duplicem; vnum quidem qui ad ipsum cerebrum perueniebat, alterum autem in os perforatum, impensius adhuc naturæ artificium sum admiratus. Vbi autem etiam didici ipsum animal, cum fluuium aut lacum profundum traijcit, vt totum ipsius corpus demergatur, per sublatā in altum hanc proboscidem respirare, naturæ prudentiam intellexi,

A intellexi, non in eo duntaxat, quòd partes omnes ipsius animalis pulchrè construxerit, sed quod ipsum etiam eis vti docuerit. Hæc ille, ex Aristotele, ni fallor, apud quem similiter legimus: *Habet elephas talem tantamque narem, vt ea manus vice vtatur, quippe qui non visi ad os illam admouens & bibat & edat: suo etiam rectori eam erigit, atque offert: & arbores quoque eadem prosternit; & quoties immersus per aquam ingreditur, ea ipsa edita in sublime reflat atque respirat. Aduncíuscula parte sua postrema, naris hæc est, sed flecti non potest: cartilaginea enim, & proinde rigidiuscula est.* Alibi rursus de eiusdem partis vsu ait: *Elephantis prolixa, validaque naris augetur, eiusque vsus idem qui manus; ea namque cibos tam siccos quam humidos colligunt, capiunt, & ad os admouent soli animantium omnium.* Et rursus: *Elephas prioribus pedibus non vtitur loco manuum sed nare sua.* Quamobrem Cassiodorus eleganter, & perquam apposite hanc partem, nasutam manum appellauit, Plinius aliquando simpliciter manum, vt cùm ait: *Mandunt ore: spirant & bibunt, odoranturque haud improprie appellata manu*; aliquando promanum. Manum autem etiam vocauit Cicero: *Manus etiam (inquit) data elephantis, quia propter magnitudinem corporis difficiles aditus habebant ad pastum.* Præ cæteris verò appositissimè Lucretius elephantes inde anguimanos vocabat proboscidem enim flectit, reflectit, contrahit, porrigit, lubricat & incuruat. Est enim tortilis, flexilis, lubrica, volubilis serpentis in morem. Cur verò prominentem habeat istiusmodi promuscidem, inter alios rationem etiam reddit D. Ambrosius in Hexamero, quia cùm sit eminentior cunctis, se inclinare ad pascendum non potest: itaque promuscidis ad colligendum cibum vtitur ministerio.

L. 10. Var. *Manus nasuta.* *Lib. 2. de nat. deor.* *Lib. 2.* *Lib. 6. ca. 5.*

B Ea immani bestiæ largi potus infundit humorem, ideoque concaua est, quo ad restinguendam tantæ beluæ sitim plenos lacus hauriat, aut collecto flumine possit vndare potantem. Similiter D. Basilius quærens, quid sibi vult proboscis elephanti? Quoniam (inquit) tantæ molis hoc animal & omnium terrestrium maximum ad stuporem admirationemque obuijs incutiendam productum est, oportebat carnulentum esse, & obeso corpore diffractum. Huic si grande pro rata membrorum inferiorum pedumque ratione exæquatum collum adiunctum fuisset, inatractabile penitus esset exuperante pondere semper ad humum deuergens. Nunc autem caput quidem per colli paucas admodum vertebras spina dorsi counitur. Proboscidem autem habet officium subeuntem, munusq; colli, qua planè tum pabulum sumere quam potum etiam adhaurire solet, & ad se sustollere. At enim pedes ipsi sunt inarticulati, quo quasi columna counìti, vastam illam corporis molem suffulciunt. Namque si artus tanto corpori sustinendo molliores & qui facile flecterentur, essent substrati; creberrima fierent emotiones articulorum, fera in humum modò genua inclinante, modò se attollente ex humo. Neq; enim alleuandæ tantæ moli satis essent. Nunc verò paruus talus pedi subijcitur elephanto, nec tamen in teretem figuram, neque in genu commissuram deauriculatus est aut distinctus. Neque enim ad lapsum prona articulorum lentitudo carnulentam illam tanti animalis molem ferre posset, tanta adeò confunditur copia carnium, vt continenter intremiscat, ruinamque videatur interminare. Quæ cùm ita sint, opus elephanto fuit porrectiore illo naso, qui ad pedes vsque demitteretur. Non vides in bellis, quod perinde ac turres quædam animatæ vniuerso agmini viam muniunt ac prægrediuntur? At certè veluti colles quidem concretione carnium condensati, intolerabili facto impetu constrictas constipatasq; hostium acies distringunt & dissecant? Quod si partes infernæ minus decenti proportione responderent, reliquæ moli corporis, nullo animal tempore persisteret. Arrianus in expeditione Alexandri tantam elephanto vim im proboscide esse ait, vt homines armatos tanquam flagello, implexos in sublime attollat. Facilè verò eam amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuisse Plinius author est. Os, vt tradit Cadamustus, habent in pectore, atque hoc non proboscide sugunt, teste Aeliano & Aristotele, qui & linguam eis esse scribit perquam exiguam, atque interius positam quàm sit in cæteris, ita vt vix eam videre possis.

Pedes.

C (margin letter beside "te, modò se attollente ex humo")

Lib. 6. *Vis in proboscide.* *Os.* *Lingua.*

D Cur autem talem natura fecerit, rationem hanc attulit nobis Cardanus: At cùm lingua (inquit) sit ob dentes, elephas autem dentibus anterioribus careat, lingua parua & intus recondita opus fuit, quoniam dentibus molaribus inseruire debuit. Simul si magna fuisset, impedimentum afferret, ne proboscis cibum vsque ad dentes molares porrigeret. Sed quia opus erat ad vitæ longitudinem optima masticatione, & quia etiam cibus à dentibus nullis anterioribus dissecari poterat, molares adeo robustos & tam commodè fabricauit, vt quemadmodum testatur Aristoteles, cibum omnem confestim redigat in farinam. Oculos habet magnos, sed pro tanti corporis portione exiguos, vt canit Oppianus:

Oculi cur exigui.

——— ἀτάρ ὀφθαλμοι τελέθουσι
Μείονες, ἡ κατα ἐκεῖνο δέμας, μέγαλοι περ᾽ ἐόντες.

——— *Et flammea lumina versat,*
Magna quidem, verùm pro tanto corpore parua.

Cassiodorus etiam oculos quidem paruos esse ait, sed grauiter se mouentes. Fuisse autem elephanto paruitatem oculorum datam idem Cardanus asserit, vt cùm non recondi possent, tutiores

Li. 10. Variar.

forent

forent ab ictibus. Recondi autem non potuisse, quia à lateribus positi, non vidissent ea, quæ antè occurrerent: necessariumque fuisse, vt essent a lateribus, ne ob nixum dentium, & proboscidis propinquitatem læderentur, atque ita animal ante senium cæcum efficeretur, tum maximè quia longissimæ vitæ futurum erat. Cumque ob robur ac dentes caput magnum efficere natura cogeretur, informe, vt ita dicam & sine rotunditate: qualiscunque enim additio ad ornamentum facta capiti, ipsum in immensum auxisset: ob id valdè deforme caput habent elephantes. De capitis elephantis magnitudine & enormitate sic meminit Oppianus. E

Caput cur deforme.

Ἴφθιμον δὲ κάρηνον, Vertit interpres

Immensum caput ille gerens, & pondere vastum.

Aures.

Strabo author est, spiramentum quoddam habere secundum tempora, per quod mas pingue quid emittit tempore coitus, & fæminæ tunc eundem meatum apertum esse. Aures quoque pro corporis portione exiguæ eodem Oppiano attestante. Qui eas dimensi sunt, quaquauersum gemini palmi magnitudine esse inquiunt, nec id vsque minore aut maiore, vt assolet, Proceritate, sed pro magnitudine latas. Quidam obscurus author tradit, auriculas habere, quales draconum pinguntur, aut vespertilionum alis similes. Notum ex historia Romana locum esse iuxta aures, quo vulnerato facilè intereunt. *Iussit* (inquit Frontinus) *ferocissimum elephantem sub aure vulnerari.* Clarissime Liuius: *Scalpro inter aures ictu mallei adacto interficiuntur.* Ea breuis via reperta est, ad taniam beluæ molem subitò conficiendam. Liuius id Hasdrubalis inuentum esse credidit. Est verò etiam vbi planè auribus carere dicuntur. Scribunt enim Solinus & Plinius apud Sambros Aethiopiæ populos nullam esse auritam quadrupedem, nec elephantos quidem. Quod tum ad soli dispositionem, tum ad cæli qualitatem referendum censent. F

Cap 43.
Li.6.c.30.

Cutis.

Cutis in tantam duritiem solidatur, vt putes, inquit Cassiodorus, esse osseam. Hæc nullo transmittitur telo, nulla ferri acumine penetratur. Ideoque Persarum reges hanc beluam ad bella traxerunt, quæ & nullis ictibus pulsata cederet, & aduersarios sua mole terreret. Strabo author est pellibus pro clypeis vti Mauros, sed & Robertus Valturius loquens de Numidis, cum dixisset, eos scuta elephantorum corio extento ac durato habilia ac tuta gestare, bello inutilia indicat, eam esse eorum naturam tradens, vt acceptum imbrem tanquam spongia imbibant, & per hoc intractabilia repentino pondere fiant. Cur autem humorem sibi imbibant, ratio est, quia cutis eorum vlcerosis vallibus exaratur, vt loquitur Cassiodorus, siue vt Plinius, cancellata est, hoc est, quasi tessellatim efformata, vt exponit Stephanus Aqueus, siue lignorum transuersorum modo efformata contextaque. Ligna enim inter se modicis interuallis (inquit) in transuersum retis instar inuicem annexa, cancellos vocant: hinc cancellata cutis, quo diximus, modo compacta. Sic & Calepinus cãcellatam cutem interpretatur, quibusdam cancellis distinctam, hoc est, tessellatim (inquit) quadratam, & in modum capsularum factam: sed & ipse Plinius vsum istiusmodi cutis assignant, similiter exponit; vt modò patebit. Ob eandem tamen corij duritiam homines in regno Pegu pellem elephantis, armorum loco ferunt. Hinc autem Lucanus de Sceua fortissimo illo Cæsariano loquens, qui vnico scuto omnes sustinuit Pompeianos, cum elephantino corio assimilauit appositissimè: G

Lib.17.
Lib.7.de re mil.ca.7.
Scuta ex corio elephantis.
Cancellata cutis.

Par pelagi monstris, Libycæ sic bellua terræ
Cetulus densis elephas oppressus ab armis,
Omne repercussum squalenti missile tergo
Frangit, & hærentes mota cute discutit hastas:
Viscera tuta latent penitus, citraque cruorem
Confixæ stant tela feræ, tot facta sagittis
Tot iaculis vnam non explent vulnera mortem.

Quamuis autem cutis duritie simpliciter commendetur, ea tamen in dorso, quàm in ventre durior est, vt idem Plinius, & ex eo Solinus testantur: *Durissimum* (inquiunt) *dorso, tergus, ventres molles.* Pilosaue, setosaue, an nuda sit ipsa cutis, non satis clarè ex authoribus colligas. Cardanus non solum nudam ait, sed etiam cur talis esse debuit, simul & durissima, rationem reddidit his verbis. Sed cum ibi maior copia sit harum infelicitatum (quæ fuit à muscis, crabronibus, alijsq; istiusmodi insectis) quàm vt cauda & proboscide possit omnes excutere, simul etiam propter loca quædam, quæ neque cauda neque proboscis commodè potest attingere his incommodis natura duobus modis succurrit, primùm cute cancellata, qua illas comprehensas collideret: secundum vt cutis esset durissima & crassissima, quod etiam ad arcendas iniurias aeris & ad securitatem tum leonum, tum aliorum grandiorum ferarum fuit non solùm vtilissimum, sed etiam necessarium. Quo factum est, vt tanta & tam dura cute non fuerit commodum edere pilos; nam materia pilorum in cutem translata duriorem illam efficit, & minus etiam erant pili ob id necessarij, qui tamen si adfuissent, magnum incommodum attulissent in aquis & paludibus versanti: vnde sic semel excusso tergore, totus nitet, & celerrimè siccescit. Quidam etiam obscurus elephantum totum H

Cutis an pilosa.

A nigrùm esse scribit, & glabra cute, sine pilis, & Solinus nullas ei setarum hirsutias esse tradit, ex Plinio, qui cùm dixisset durissimum dorso tergus esse, ventres molles, addit, *setarum nullum tegumentum, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum (namque id & tanta vastitas sentit,) sed cancellata cutis & inuitans id genus animalium odore. Ergo cùm ex enti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecant. Hoc ijs pro cauda, pro iuba, pro villo est.* Alicubi verò cùm reprehendisset illos, qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putant, sed ea magis bruta esse, quibus crassior cutis est, subdit; *Elephantorum quoque corpora impenetrabiles setas habent, cùm tamen omnium quadrupedum subtilitas animi perhibeatur illis.* Hic vbi setas legitur, vetus lectio (inquit Hermolaus) erat scacetias; quæ vox cùm sit deprauata, & Plinius lib.8. neget setas elephantis vllas esse, fieri potest, vt scribendum sit, quasi setas; non enim setæ ibi sunt, sed quasi setæ. Nicolaus Leonicenus in opere de erroribus Plinij legit, elephanti quoque tergora impenetrabilia sagittis habent. Nam si elephanti durissimum (inquit) tergus habent, vt ille scribit, cur non idem sit sagittis impenetrabile, hoc est, cum difficultate penetrabile? Eodem ibidem teste Plinij patronus multò licentiùs (quam Hermolaus nimirum) ex vno verbo duo fecit, hoc est, loco setas, scripsit pro setis, ita vt aliud (inquit) verbum supplere sit necessa-

L.11.c.39

Plinij locus cõsideratus

Li.3.c.19.

B rium, si sensus debeat esse integer, sic legendum totum: Elephantorum tergora pro scutis homines habent, sed probandum erit ex historijs, homines non solùm ad gestanda propugnacula aliquando vsos fuisse in prælijs elephantis, sed etiam eorum tergora habuisse pro scutis; alioquin vt opinor, nemo tàm violentam admittet emendationem; Hæc Leonicenus, illius quidem Plinij patronum vocat, correctione non intellecta, nam pro scutis dixit, id est quasi scutorum loco. Alij itaque pro setas legunt cetras, quod probo. Neque etiam verum esse puto, quod item Leonicenus ait, Plinium, cùm elephanto nullum setarum tegumentum esse ait, Aristoteli consentire, nam etsi Aristoteles elephantum in quadrupedum genere minimè hirtum esse scripsit, tamẽ in quinto de generatione testatur elephantos & boues tenuiore quàm sues pilo integi. Habet itaque pilos id quod & Plinius alicubi ceu sui oblitus manifestò profitetur; quem locum miror ab alijs nõ animaduersum. *Indi (inquit) mirè gaudent longitudine eorum* (smaragdorum) *solosque gemmarum esse prædicant, qui carere auro malint; ob id perforatos elephantorum setis religant.* Testaturque Cadamustus sese pilos ex elephante euulsisse, qui (inquit) nigricabant, & quasi duorum palmorum mensuram excedebant, erantque amplitudinis non contemnendæ. Quin Gillius quoque pilos eorum ex nouo orbe deportatos vidisse se profitetur, qui ad duorum palmorum magnitudi-

Li. 2.Hist. cap.1.

Li.33.c.5.

Cap.43.

C nem procederent. Sed nec illud quoque omnino verum est, quod paullò antè ex eodem Plinio de cauda dicebamus, nullum in ea præsidium esse abigendo tædio muscarum. Nam pilis ea omnino non caret, vt scribit Vartomannus his verbis: Caudam habent similem bubalis, trium fortè dodrãtum longitudine, paucis in extremitate pilis. Inuenio autem in descriptione Guineæ, istiusmodi caudis muscas ab idolis arcere mulieres. Malleolos posterioribus imis cruribus teste Aristotele possidet. Sed de crurum flexu alij aliter etiã tradunt; nam non solùm authores obscuri elephantos crura sine nodis articulisq; habere tradunt, & ossa solida & inarticulata, ideoque crura tibiasque flectere non posse, & si cadant, non posse surgere: hincque esse quod dormientes non recumbant; sed defessi magnis arboribus se applicent, verùm etiam classici nonnulli, vt Cassiodorus, ex antiquis Strabo, & Diodorus Siculus, vt in capiendi ratione dicemus. Genua, inquit Cælius, non flectunt vti Ambrosius prodit; quia rigidiore crurum vsu opus fuit, quo velut columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Calcaneum modò leuiter inflectunt, rigent cætera pedum à summo ad imum. Aliàs verà ita scribit: De communi animalium gressu prodit Aristoteles, diuturna hominum fama celebratum, elephantos nullo crurum inflexu moueri; quæ tamen falsò confirmata sit, cùm id genus animalium inflexu vel in scopulis opertis, vel in clunibus ad-

Cauda.

Li.4.c.10.

Crura.

Lib.16.

Lib.4.

Lib.4.c.12

L.13.c.18

D ducto sese moueant. Quomodo autem crura flectat, docet Plinius his verbis: *In posterioribus elephanto articuli breues: Idem poplites intus flectit hominis modo, cætera animalia in diuersum*, ex Aristotele, qui elephantum, non vt aliqui retulerunt, agere scribit, sed considendo, crura inflectere: non posse tamen præ nimio põdere, vtrumque in latus æquilibrio quodam vergere; sed aut læuo incubare, aut dextro, aut eo in ipso habitu requiescere: flectere hunc certè suos posteriores poplites modo hominis: Et aliàs quoque cæteras quadrupedes, elephanto excepto, contrario modo quàm homines sua ait membra inflectere. Vartomannus ait articulos crurum non tam sublimes habere, vt aliæ animantes, sed humiliores terram versus. Sunt autem crura priora multò posterioribus longiora, vt idem philosophus meminit, necnon Plinius & Aelianus, & Oppianus:

Vt crura flectat.

------- Ποδῶν γε μὲν οὐκ ἴσα μέτρα:
Ὑψόθι δὴ πρόσθεν πολὺ πλέον ἀείρονται, id est,
Nec mensura pedum par est, siquidem altiùs antè
Exuperant multò, breuioraque crura videntur.

Cur

[*Cur pedes anteriores robuſtiores.*] Cur autem anteriores ei pedes maiores validioreſque ſint, rationem reddit Albertus. Pedes eiuſdem cum equinis ſunt rotunditatis, ſed ampliores, vt planta, inquit Gillius, quoquo verſum ad binos dodrantes accedat: Vartomanus rotunditatem eorum, magno orbi menſario aſſimilat; eos ex callo conſtare aiunt nigerrimo & ampliſſimo. [*L.2. tract. 1. c. 1.*] Ariſtoteles elephantem animal multifidum eſſe aſſerit, digitoſque habere indiuiſos, ac leuiter formatos, nec vngues omnino eſſe, ſingulis pedibus [*Pedes.*] quinque haberi indiuiſos & leuiter diſcretos: quæ omnia ſic Plinius tranſcripſit: *Omnia digitos habent, qua pedes, excepto elephanto: huic enim informes, numero quidem quinque, ſed indiuiſi, ac leuiter diſcreti, vngulisque non vnguibus ſimiles.* Aelianus hinc factum eſſe ait, vt animal ſit minimè ad natandum habile. Cur verò quinque vngues habeant, & pedem multipliciter ſciſſum, Gillius cauſam eſſe credit, ne ſi quando in humido ſolo conſtiterint, altiùs pedem imprimant. Ariſtoteles [*Li. 2. Hiſt. 16.*] prioribus potiſſimum pedibus corporis pondus ſuſtineri putat, nam cùm dixiſſet, elephantos non biſulcos, non ſolidos habere pedes, ſed digitatos, ſed quoniam (inquit) corporis magnitudo vaſta, pondusque ingens eſt, ideo ſuſtinendi tantummodo gratia pedes habent priores, nec ad [*Li. 2. Hiſt. 1.*] vllum aliũ vſum vtiles, propter tarditatem flectendi atque ineptiam. Eodem teſtante Ariſtotele mammas duas habet, ſed non in pectore, & paulò citrà. Aliàs clariùs earum ſitum locumue [*Mammæ.*] indicat, inquiens, elephanto mammæ ſunt ſub armis duæ tam mari quàm fœminæ, perquam exi- F [*Lib. 4. de part. c. 10.*] guæ, nec pro corporis vaſtitate, ita vt eas à latere conſpicere propemodum nequeas. Et rurſus alibi, elephas, inquit, duas tantùm habet mammas, eaſque ſub armis: cauſa cur duas habeat? quòd vniprolis eſt; cur non inter femora? quòd multifidum eſt: nullum enim inter femora habet, cui pedes diſcreti in digitos ſunt: cur ſuprà ſub armis? quod in ijs quæ plures obtinent mammas, & primæ ſunt, & plurimũ hauriant lactis, quæ ea parte continentur. Argumento eſt quod ſcrofæ facere aſſolent: porcis enim editis primis, mammas, præbent primas. Ergo cui vnum eſt, quod primum in lucem prodit, id primas habeat, neceſſe eſt. Primæ autem quæ ſub armis habentur, elephas hac de cauſa duas, eodemque loco mammas habet. Quæ autem multi prola ſunt, hæc toto ventre extuberant, &c. Plinius quoque iſthæc quàm breuiſſimè reddidit, *Elephas*, inquit, [*Genitalia.*] *tantum mammas ſub armis duas habet; nec in pectore, ſed citra in alis occultas. Nulla in feminibus digitos habentium.* De partibus generationi deſtinatis idem philoſophus ſic ait: Elephantus genitale equo ſimile habet, ſed paruum, nec pro corporis magnitudine. Plinius genitalia auerſa eſſe ait, auerſoſque coire. Teſtes item non foris conſpicuos, ſed intus circa renes conditos habet, quocirca initum cæleriùs agit. Fœmina genitale, vt cæteræ, inter femora habet. Alibi etiam teſtes intus ad aluum necti tradit. Cauſam item aliàs reddit, cur teſtes intus occultarit natura, ob cutis ſuæ nimirum duritiem, cùm ex ea ſcrotum non poſſit fieri. Albertus tamen aliam rationem G huius neceſſitatis adfert, aſſerens teſtes intus habere propter pondus ſui corporis, idque vt ſit ve- [*Li. 2. de generat. c. 2.*] locioris coitus, addit autem etiã tempore coitus eos emittere, quod mihi veriſimile non ſit. Ceterum [*Ventres.*] ſiam teſtatur philoſophus mentiri, ea quæ de huius animantis ſemine prodidit; id videlicet vſque adeo indurari ſicceſcens, vt electro, id eſt ſuccino ſimile efficiatur, quod nunquam fieri ipſe exi- [*L. 11. c. 37.*] ſtimat. Magis enim alterum altero ſemen eſſe terrenum neceſſe eſt, inquit, & præcipuè tale eo- [*Pulmo.*] rum eſt quorum in corpore multum materiæ terrenæ habetur: craſſum autem albumque eſt ſpiritus miſtione: Plinius elephanto quatuor ventres eſſe tradit, cætera ſuibus ſimilia: pulmonem quadruplo maiorem bubulo. Cur verò quatuor ventres habeat, rationem nullam adfert. Ariſto- [*Lib. 2. de Hiſt. 17.*] teles verò quadrupeda, quibus tot ventres ſunt, cornigera eſſe ſcribit, & ruminantia, ſed vel ipſo Plinio teſte, non ruminant, quibus dentes ſunt vtrimque: elephantis autem vtrimque quatuor [*L. 10. c. 37*] dentes eſſe, præter duos illos magnos, ex Ariſtotele notum eſt: qui elephanto inteſtinum ita ſi- [*Inteſtina.*] nuoſum (συμφύσεις ἔχον) vt aluos habere quatuor videatur, ſcribit, inque hoc etiam cibum reperiri: [*L. 2. hiſt. 5*] nullum enim conceptaculum cibi aliud ſeparatim adeſſe. Galenus inteſtinum eius latiſſimum [*L. 2. de generat. c. 7.*] dicit, & equo ſimillimum. Exta quoque eidem ſuillis proxima eſſe ait, ſed maiora. Iecur enim H quadruplo maius eſſe bubulo, & reliqua pari ratione, excepto liene; hunc enim ex proportione [*Exta.*] eſſe minorem. Plinius verò pulmonem, vt citauimus, non iecur bubulo quadruplò maiorem fa- [*Iecur.*] cit. De ſitu fellis diſcrepant veteres. Aelianus non ad iecur, ſed ad pectus ſitum habere dici tra- [*Fel.*] dit. Ariſtoteles verò iecur quidem ſine felle eſſe aſſerit; inciſa tamen parte, qua fel adhærere ſo- [*L. 2. hiſt. 15.*] let, humorem felleum affluere plus minus. E contrario Galenus; quæ, inquit, iecur habent, ijs & lien omnino ineſt, & meatus bilis receptores: etſi veſicam, quæ amaram bilem colligit, haud [*L. 6. de adminiſt. anatom. c. 8.*] omnibus ideo conceſſerit natura. Non tamen vera dicunt, qui de omnibus ea carentibus ſcripſere, quemadmodum & Meſitheus de elephanto prodidit: huic ſiquidem & veſica in iecore in eſt, proportionalem toti viſceri magnitudinem obtinens. Docet item Galenus, quomodo ex elephã- [*Cor.*] ti diſſecti corde magnum os exemerit, & quòd duos tantùm ventriculos cor eius habeat, contra [*Lib. 7. de admin. anat. c. 10.*] Ariſtotelem, qui magnis animantibus tres attribuit. Clarior, inquit, in magnis cordibus eſt ſpeculatio, quoniam & ipſius os, quod magnis ineſſe animalibus arbitrantur, atq; his non omnibus,

A etiam alijs omnibus inest, haud tamen os vniuersis, sed cartilago. Sic enim in totum se habet in cunctis animantibus: & membranæ, quas trisulcas diximus appellari, & arterialium vasorum radix substantiæ duræ omnino appensa est, sed non in omnibus æquè dura, quoniam in minutis leuiter cartilaginosa est, in grandioribus exacta cartilago, in valde grandibus cartilago, ossea; & quanto animantis genus corporis mole vastius fuerit, tanto plus osseæ substantiæ cartilago sortita est. Et in maximis, vbi plus osseæ substantiæ gignitur, conuenit ipsam tum appellare os cartilagineum, nõ cartilaginem osseam. Quod enim in his animalibus producitur, nõ cartilaginis adhuc exactæ naturam, sed corporis ex neruo & cartilagine conflati repręsentat. Nullũ verò miraculum est in minutis ipsũ animantibus confectionũ rudes penitus ignorare, cum & in grandioribus frequenter ipsos lateat. At quid dico in grandioribus? Nuper elephãto maximo Romę iugulato, plerique; medici ad ipsius dissectionẽ cõuenerãt, discẽdi gratia duosne cor haberet vertices, an vnũ; & vẽtriculosne duos an tres. Ego autẽ vel ante ipsius confectionẽ afferebam eandẽ cordis structurã, cum alijs omnibus animaliũ aerem spirantiũ inuentũ iri: quæ etiã ipso diuiso apparuerunt. Item os ipsius sine negocio reperi, vnà cũ familiaribus digitos admolitus: at inexercitati sperantes id, quod in alijs animantibus apparet, ita in magno se inuenturos, ne elephanti quidẽ cor os habere

B putabant. Ego autem ostensurus ipsis eram, nisi familiares risissent, quod attonitos illos ac sensus expertes propter loci ignorantiam cõspicerent, & cum adhortarẽtur, vt indicarem, subticui. Corde verò à Cęsaris coquis exempto, misi aliquem ex familiaribus in huiusmodi exercitatis rogatũ coquos, vt os ipsius eximi sinerent, atque sic factum est. Seruatur idem apud nos etiam hodie eximię adeo magnitudinis, vt ab ijs qui intuentur, nullo modo credi queat tantum os medicos latuisse. Ita sanè & maxima in animantibus particularum inexercitatis ignorantur. Ac miri nihil est, si etiam in alijs multis (quod ad anatomen spectat) Aristoteles errauerit, qui triplicem sinum cor habere in magnis animalibus existimat, &c. Ex qua item elephantini cordis dissectione etiã innotescit, quod de duplici corde nonnulli somniarunt, cuius sic meminit Aelianus: *Duplici tum corde, tum sensu animi elephantus esse dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Maurorum sermonibus peruagatum.* Atque hactenus de partibus cùm internis, tum externis elephantis. Addo & integram descriptionem, eamque ex Cardano, & aliã ex Goropio Becano. Altitudo (inquit Cardanus, multa philosophica in sua descriptione referens, & quæ ad superiorum declarationem etiam pertinent,) tanta erat, vt homo erectis manibus non attingeret dorsum & erat iuueculus. (Scaliger hinc nunquam Cardano visum elephantem obijcit.) Crassities duorum

C boum: sed adultis & maximis (nam & in his, velut equis, alijsque animalibus non exiguum discrimen secundam regiones & stirpes,) pro xxv. quandoque bobus corporis moles est. Altitudo maximis vsque ad decem cubitos, quod facile est etiam coniectari ex dentium magnitudine; huic enim cum tactus esset, dentes cubitum cum dimidio non excedebant, cum tamen viderim ego non semel qui fermè sex cubitos vel incurui æquarent: qui si recti fuissent, lõgiores planè fuissent septem cubitis. Narrat enim Ludouicus Vartomannus vidisse duos, qui pondus ccxxv. librarum æquabant. Potest vnusquisque secum reputare, quanta debuerit esse animalis illius magnitudo. Sed ad ordinem reuertor. Longitudo elephantis minimè altitudini respondet. Est enim multo altior, quàm pro longitudinis ratione. Crura habet teretia, ac ad columnarum modum atque in his iuncturas. Coxæ rectæ descendunt, nec in anteriorem partem, vt bobus exporriguntur: hocque; ideo coutingit, quòd iuncturæ genuum sunt æquales, atque adeo æquales, vt nisi flectere crura videas, iunctura carere credas. Inde natam existimo opinionem, quòd iuncturis careant: quam suspicionem auxit illius incessus, nam distentis cruribus, ac si iuncturis omnino careat, ambulat. Sunt autem illius crura anteriora posterioribus longiora. Porrò incessus ille cruribus distentis, maximi roboris argumentum est; & causa velocioris incessus: nam difficilius mouetur, quod à lon-

D giore spatio, vt in hastis, quæ difficiliùs mouentur ex imo, quàm ex medio: & ęqualis angulus tãtò maius spacium intercipit, quãto cruris suprema pars à genu ipso longiùs destiterit. Pedes rotundi in quinque; digitos diuisi, sed diuisio ea obscura est. Sunt autem plani & absque; munimento vllo, vnde excogitata ratio secandi pedes securibus à Romanis: sunt enim lati, vt orbes plumbei quibus ad vescendum vtimur. Masculus maximum habet membrum genitale, quod fermè vsque ad terram attingit, licet alij hoc negent Fæminæ duæ mammæ tantùm, atque adeò paruæ, vt sub alis latitent. Cauda vt Suis pro ratione, sed fermè absque pilis vllis, & prælonga, adeo vt à terra imum eius ne palmo distet. Cutis quoque, imo corium durissimum & similiter absque; pilis, rarissimus est dorsis suprema parte; quæ etiã aliqualiter iuxta renes in gibbam ascendit; & acribus ipsis quæ prægrandes sunt, ac quasi duorum palmorum, absque forma aurium, sed quasi quadratæ sunt: his in duobus locis frequens pilus est, ac vt cæteris animalibus. Color toti corpori vnus, scilicet fuscus cinereo immixtus, ita vt non alter ab altero distingui queat. Collũ breue. Caput vix à collo

Elephantis anatome.

Aristotelis error.

Cor duplex

Elephanti integra descriptio.

Magnitudo

Dentium magnitudo

Longitudo.

Crura.

Coxæ.

Incessus.

Pedes.

Penis.

Mammæ.

Cauda.

Cutis.

Pili.

Color.

Caput.

Collum.

à collo distinguitur. Oculi valde parui, sed tamen acutè cernit. E suprema parte frõtis nasus ex-porrigitur, non vt in alijs animalibus iunctus capiti, sed disiunctus, qui vsq; ad terram exporrigitur, vt tanta sit fermè eius longitudo, quanta animalis altitudo proboscidem vocant, aliqui etiam promuscidem, plerique, manum. Hanc, vt dixi, narium loco esse nemo dubitat, postquam diuisa est, vt naris, & ea respirat elephas, atq; odorat. Imum eius quasi porci nasus, color, rotunditas, diuisio. Sed substantia proboscidis multũ à nasi substantia differt: vsus verò multiplex. Nam tota neruea est & coracea, adeo vt eam colligat atq; remittat, quomodo libet: breuem enim quandoq; adeo facit, vt vix cubitum superet, atq; tunc latissima est: quandoque verò ita extendit, vt angusta descendat ad terram, non crassior fermè humano brachio: est tamen mollioris substantiæ, quam reliqua cutis, atque ideo Romani præscindere eam aggrediebantur. Circumuoluit eam vndique, atque maxima cum celeritate: si bibit, ea haurit potum, cibum quoque capit, & in os mittit, nam promuscide non edit, sed ore: nec ore edere aut bibere potest absque promuscide. Os itaque latitat sub capite, simile ori Suis: sed dentibus omnibus tam superioribus quàm inferioribus caret, nudasque habet gingiuas, nec vllos habet alios dentes, quàm molares, quibus edit, & duos illos prælongos, qui altrinsecus prominent, è mandibula nasi superiore, & versu terram descẽdentes, proboscidemque in medio habentes. Atque hi ita descendunt, vt caua dentis pars anterior sit: quæ verò animal respicit, gibba. Ideoq; acies ipsa sursum respicit, vt si caput eleuet, facilè in sinu dentium possit trabem aut transuersum hominem sustinere. Porrò proboscidi tantum roboris inest, vt arbores quas viginti homines euertere nequeunt, proboscide circundata vno vel altero ictu prosternant. Hæc & plura Cardanus. Goropius quoque visum Antuerpiæ elephantum masculum, sed octo duntaxat annorum delineat, in quo omnia Aristotelis descriptioni egregiè consentire ait; nisi quod virgam genitalem non infra corporis magnitudinem habere videretur, quod Cardano consentit. Fuisse autem corporis longitudinem, per directum à sincipite ad caudæ exortum acceptam octo pedum, cui altitudo quoque responderet, à terra ad summum dorsi computata, ita vt par longitudo & altitudo esset. Huius mensuræ ab imo ventre ad summum dorsi corporis diametrum, inquit, continebat: reliquum pedibus & cruribus tribuebatur: frons quadrata ab oculo ad summum sui duos pedes habebat, vt hinc de cerebro & ingenio liceat arbitrari: ab oculis item ad extremum promuscidis, quatuor pedes numerabantur, qua tam commodè vtebatur, vt nummos in terram proiectos tolleret, atque sessori suo porrigeret: scutellam quoque vino plenam ita ab humo eleuaret, vt ci ra effusionem sessori daret ebibendam: atque eadem sibi vna vice plures quàm sedecim vini libras bibendas infunderet, quod toties iterabat, vt mensuram potus ab Aristotele proditam facilè æquaturus videretur. Coxæ ad mediam vsq; flexionem genuum ad duos pedes tenebant. A genu ad imam flexionem, pes ferè vnus cum triente. Calcis siue plantæ imæ diametrus, pedis vnius, & duorum pauló plus minus, digitorum erat. Cauda valde glabra, porcinę similis pendebat, sub qua pellis inter crura tam laxa erat, vt subligaculis nauticis, quibus nunc etiam, Moria ridente, nobiles vtuntur, simillima prorsus esset. Dentium exertorum longitudo pedum duorum erat & dimidiati. Quæ de ingenio feruntur, omnia verissima in eo comperiebantur &c.

Proboscis. *Os.* *In Gigantomachia. l. 2* *Longitudo & altitudo.* *Frons.* *Promuscie.* *Coxa.* *Cauda.*

LOCVS.

PROPRIVM (inquit Aelianus ex Aristotele,) elephantorum est naturæ, roscida & palustria amare & amnes amplecti, vbi versari maximè student, vnde etsi fluuiatiles non sint, riparios dicere possumus. Plinius quoque gaudere amnibus maximè tradit, & circa fluuios vagari, sed propter magnitudinem nare non posse. Aristoteles verò non simpliciter, non nare posse ait, sed non satis posse propter pondus sui corporis. Adhæc non vbique talia loca amant, sed in calidioribus tantùm regionibus, frigoris enim admodum impatientes sunt, teste Aristotele, quo fit, vt in India maximè & Africa inueniantur, quæ regiones sunt calidissimæ: Indi autem multo robore & mole corporis antecellunt, quia India aquis abundat: Africa autem aridior est. Indiam sanè plurimos maximosque elephantes habere robore & magnidudine pręstantes, præter Diodorum Siculum, alij etiam passim testantur. Cedrenus tam copiosos ibi, ac numerosos haberi scribit, vt armenta tota simul pascantur: quod & Lucretius cecinit:

Nam quod rara vides magis esse animalia quædam,
Fœcundamq; minus naturam cernis in illis,
At regione locoque alio, terrisque remotis,
Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri;
Sicut quadrupedum cum primis esse videmus

Qua locaament. *Li. 9. Hist. c. 46.* *Cur in India & Africa* *Lib. 2.*

In genere

A *In genere anguimanos elephantes, India quorum*
Millibus è multis vallo munitur eburno,
Vt penitus nequeat penetrari, tanta ferarum
Vis est; quorum nos perpauca exempla videmus.

Solinus author est Indos omnes, qui regia præditi sunt potestate, non sine maximo elephãtorum numero, militarem agitare disciplinam. Sed præstat reges, regionesq; tum has, tum alias enumerare. Nouissima gente Gãgaridum Calingarum regio, Parthalis appellatur (inquit Plinius de Indiç gentibus loquens,) Regi LXX. millia peditum, equites mille, elephanti DCC. in procinctu bellorum excubant. Insula in Gange est amplæ magnitudinis, gentem continens vnam, Mogodalicam nomine. Vltra siti sunt Modubæ, Molindæ, vbere cum oppido eiusdem nominis magnifico. Galmodroesi, Preti, Calissæ, Sasuri, Passalæ, Colubæ, Orxulæ, Abali, Taluctæ. Rex horum peditum L. millia, equitum tria millia, elephantos CCCC. in armis habet. Validior deinde gens Andarç plurimis vicis, triginta oppidis, quæ muris turribusque muniuntur, regi præbet peditum C. M. equitum II. M. elephantos mille. Sed omnium in India propè, non modò in hoc tractu, potentia claritateque antecedunt Prasij, amplissima vrbe ditissimaque Palibrota: Vnde quidam ipsam B gentem Palibrotos vocant, imo verò tractum vniuersum à Gange. Regi eorum peditum sexcenta M. equitum XXX. M. elephantorum IX. milia: per omnes dies stipendiantur: vnde coniectatio ingens opum est. Hæc itaque Plinius, quæ Solinus ferè omnia repetijt. Vbi & Caucasus mons est, elephantos esse ex hoc Philostrati constat: Montem transgressis viri occurrerunt, qui elephantis vehebantur. Hi autem sunt qui regionem colunt inter Caucasum montem & fluuium Cophena iacentem, homines planè inculti, & armentorum equites, curatoresque. Plinius Indi fluuij è iugo Caucasi montis orti, accolas recensens, cùm dixisset gentes montanas inter eum & Iomanem Cesos, Cetribonos syluestres esse: deinde, inquit, Megallæ, quorum regi quingenti elephanti, peditum equitumque numerus incertus: Chrysæi, Parasangæ, Asangæ tigri fera scatentes. Armant peditum XXX. mil. elephantos CCC equites DCCC. Et mox: Ab his (qui Capitaliam montem accolunt,) Oraturæ, quorum regi elephanti quidem decem, sed amplæ vires peditum: Varetatæ qui sub rege elephantos non alunt, fiducia equitum peditumque: Odonboetæ, Salabastræ, Horatæ vrbe pulchra, fossis palustribus munita, per quas crocodili, humani corporis auidissimi, aditum nisi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum Automola, impositum litori quinque amnium in vnum confluente concursu, emporio nobili. Regi eorum elephanti M. C CCCCCC. peditum CL M. equitum quinque M. Pauperior Charmarum rex elephantos LX. paruasque reliquas vires habet. Ab ijs gens Pandæ, sola Indorum regnata fæminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idque gratiorem perpetuo regno donatam. Ab ea deducẽtes originem imperitant CCC. oppidis, peditum CL. M. elephantis quingentis. Idem Plinius in Taprobane insula (quam in India omnium maximam esse ferunt) fera venatione absumi testatur, gratissimam autem eam tigribus elephantisque cõstare. Alias etiam ex Onesicrito classis Alexandri Magni præfecto, elephãtos in Taprobane insula maiores bellicosioresq; quàm in India gigni scribit. Aelianus verò etiam in hac celeberrima insula permultorum & valdè grandium elephantorum pastiones vigere inquit: hosque insulanos elephantos, animi robore & virtuti, indole & corporis magnitudine, eis qui in continenti degunt, præstantiores existimari, ideoq; magnis nauibus in continentem transportatos Calingarum regi (de quo suprà) vendi, vnde etiam est, quod hæc insula Alexandro, qui Lychnus cognominatus est, πλνθυῖα dicatur ἐυρρίνων ἐλεφάντων. Vartomannus eam nunc Sumatram dici conijcit, quoniam hic multi & maximi habeantur elephantes. Sed & Ioannes Metellus in Zeilana insula maximos & optimos omnium totius Indiæ, summique D ingenij & quibus reliquos obedientes esse ferunt, elephantes progenerari scribit; quod nomen cùm apud antiquos etiam non inueniatur, superiori insulæ fortassis conuenire potest. Inuenio verò apud Orosium Indiæ insulam Zeilandam, quam Ptolomæo Cori dictã conijcit, esse admodum fertilem, & non solùm varijs frugibus abundantem, verùm & herbis & plantis odore mirifico redolentibus egregiè vestitam, quæ sine vlla cultura proueniunt; miram elephantorum copiam nutrire: quæ autem & hęc sit, non explicat: Idem aliàs etiam refert Siamensẽm regẽ in India duodecim millia elephantorum habere dici, è quibus quatuor millia semper ad subitos bellorũ casus armata sint. His addam, quę in libris nauigationum in Indiã obseruaui. Plurimi sunt in regno Pegù, & in Carangora regione: Quinquaginta millia sub imperio regis regni Mogor, totidemq; millia equorum: plena est Bornay insula, vt ait Franc. Lopez. Vartomannus in Monzambrich insula armenta eorũ se offendisse ait, & in Bonamotapa Io. de Baros. Lego & apud Paulũ Venetũ conuenire ad insulã Zanzibar multos mercatores eboris emendi causa, nã plurimos ibi esse elephantes. Christiani qui vrbẽ Calechut incolunt, equitãt elephantes, inquit Cadamustus, quoniã ea regio ijs abundat. Rex cùm aliquò tẽdit, trahit secũ innumeram peditũ multitudinem, nõnulli verò

Populi & regiones Indorum elephantis abundantes.
Li.6.c.19.
Cap. 65.
Li.6.c.22.
Li.6.c.20.
Li.6.c.22.
Maximi & optimi vbi.
Lib.4. rer. Emanuel.
Lib.7.
Li.3.c 41.
Cap.58.
Regis Calechutensium magnificentia.

elephantis vecti, regem concomitantur: rex verò humeris hominum nobilium fertur. Additque E
etiam potissima illius regionis animalia esse elephãtos: vẽdi tamen ingẽti pretio: alios in exercitu
Elephãtorũ honor. ad bella ducere elephantorum M. DCCC. alios pauciores: Fuisse autem Indis etiam olim in maximo pretio elephantos, inter alios Arrianus docet libro rerum Indicarum. Vehuntur, inquit, pleriq; Indi camelis, equis & asinis. Regium enim apud Indos est elephãto vehi: proximus huic honor quaternis equis, tertius camelis, vno equo vehi vile est. Mulieres apud eos castæ admodum sunt, neque vlla mercede, quàm elephanti corrumpi se patiuntur: Elephantum danti copiã sui faciunt,
Li.8.c.11. neq; hoc turpitudini vertitur, si elephanti mercede adducta mulier consuetudinem cum quoquã
Africa. habeat: quin potius honorificum sibi ducunt, formæ suæ pulchritudinem elephanto dignã haberi. Atq; hactenus de India. Plinius cùm dixisset Indiam elephantes ferre, subiungit: item Africa,
Lib.5.c.4. vltra Syrticas solitudines, & in Mauritania: Aethiopes quoq; & Troglodytæ. Aliàs, pòst Syrtes
Cap.1. (inquit) in Africa excipiũt saltus repleti ferarum multitudine, & in introrsum elephantorũ solitu-
Lib.6. dines. Et ante: Mauritaniæ oppidum est Sala eiusdem nominis fluuio impositum, iam solitudinibus vicinum, elephantorumq; gregibus infestum. De elephantis Afris & Mauris plenæ sunt Romanorum historiæ. Hinc Africam frumento & ebore abundans vocat Claudianus:

Li.1.c.25. *Tum spicis & dente comas illustris eburno Et calido rubicunda die sic Africa fatur.* F

Celebratur & Libya. Hermippus apud Athenæum:

Sat.10. *Plurimus est elephas Libycis demissus ab oris.*

Necnon Getulia, à qua Getulus cognominatur Iuuenali.

O qualis facies & quali digna tabella, Cum Getula ducem portaret bellua luscum, id est Hannibalem.

Lib.4. Similiter & Marmaricum dicunt, à Marmarica regione Africæ Nilo proxima teste Ptolomæo, ab
Lib.5.c.6. occasu Cyrenaica prouincia, à Septentrione Aegyptiaco pelago terminata, ab Oriẽte Aegyptum habens, ab Aegypto interioris Libyæ partem, quæ Aegypto contermina est. Hodiè Barcha dicitur. Plinius Mareotidem vocat, incolas ipsos Marmaridas. Vtitur eo epitheto Sidonius:

Nam si qua arboreas trabes refractis Rostris Marmarici dedere Barri.

Samnes traditur teste eodem Plinio, oppidum Libyæ circa Nilum, ad Africæ latus, vnde elephãti incipiant. Qui proximos Athlanti monti Mauritaniæ saltus inhabitant, refertos elephantorum ferarumq; & serpentium omni genere Canarios appellari Suetonius Paulinus citante eodem tradit, & prope Athon montem incolas elephantis vehi apud Philostratum legitur In eadem Mauri-
Li.2.c.29. tania oppidum est Sala, iam solitudinibus vicinum, elephantorumq; gregibus infestum: ex eodem Plinio. Symbari populi sunt feri inter Arabiæ montes & Nilum incolẽtes elephantorumq; vena- G
Li.6.c.30. tu victitantes, vt ex Plinio citat Calepinus, sed Plinius: Inter montes & Nilum, inquit, Symbari sunt, Phalanges, in ipsis verò montibus Asachæ multis nationibus. Abesse à mari dicũtur dierum quinq; itinere. Viuunt elephantorum venatu. Tingitana prouincia Mauritaniæ, qua porrigitur ad
Lib.5.c.2. internum mare exurgit montibus septem, qui à similitudine fratres appellati freto imminent. Hi
Lib.9.c.9. mõtes (verba sunt Solini) elephantis frequentissimi sunt. Plinius verò Tingitaniam prouinciẽ mõtosã esse ait ab Oriẽte, & ferre elephantos. Leo Baptista Albertus in opere suo de re ędificatoria tradit, ab Appiano Alexandrino scriptum esse, apud Carthaginem stabula fuisse elephantorũ tre-
Lib.16. centa, & equorũ quadringenta. Mons quidam Arabię in mare expositus, elephas vocatur, vt Stra-
Lib.3. bo ait, nescio an ab elephantorum copia, vel figura. Aethiopiam modò ait Herodotus interprete Valla vastos ferre elephantos prominentibus vtrimq; dentibus, sed Græcè legitur tãtùm ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας, id est magnos, siue conspicuos. Testaturq; ibidem Aethiopes Persis vsq; ad suam memoriam tributi nomine pendisse, binos semodios auri rudis, ducentos fasces ebeni, quinosq;
Lib.12.c.4 Aethiopes pueros, & vicenos grandes elephãtorum dentes. Quod Plinius sic repetit de ebeno loquens: *Herodotus eam Aethiopiæ intelligi maluit, in tributi vicem regibus Persidis è materię eius centenas phalangas tertio quoq; anno pensitasse Aethiopas cum auro & ebore, prodendo. Non omittendum id* H *quoq; , vicenos dentes elephantorum grandes, quoniam ita significauit, Aethiopas eadem causa pendere*
Lib.6.c.29 *solitos*. In Aethiopia Ophiophagorum, vt idem Plinius prodidit, Ptolomæo Philadelpho Aegyptiorum rege condita est venatus elephantorum, od id epitheras cognominata: Et mox: Insula Daphnidis, oppidum Aduliton. Aegyptiorum hoc serui profugi condiderũt. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiam Aethiopum. Abest à Ptolomaide quinque dierum nauigatione.
Lib.16. Deferunt plurimum ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamorum coria &c. Philothera est Heroum vrbs, inquit Strabo, nauigãti iuxta Troglodyticam à sorore secũdi Ptolomæi appellata, Satyri opus, qui ad Troglodyticã & elephantũ venationẽ perscrutandã missus est: Et rursus: Arabij sinus pas quę Troglodyticam spectat, ad dexteram est, vbi nauigantibus ab Heroum vrbe vsq; ad elephantũ venationẽ & Ptolomaidem, stadiorũ sunt nouẽ millia ad meridiẽ & pabulũ ad Oriẽtẽ. Et alibi eodem etiam libro: Post Stratonis insulã sequitur portus Saba, & elephãtum venatio. Et paulò pòst: Vlterius est vrbs Daraba, & elephantum venatio, quæ ad puteum nominatur, cam

El-

A Elephantophagi habitant (à quibus quomodo elephanti capiantur, ſuo loco recitabo.) Sunt & aliæ quædam elephãtum venationes & vrbes ignobiles &c. Alicubi & Licham elephantum venationem eſſe ait. Sunt & Aſachæi Aethiopum populi, qui captos venatibus elephantos deuorant, vt ſcribunt Solinus & Plinius, qui Aſachas quoque alicubi legit pro eiſdem. Iam verò apud Heſperios Aethiopes elephantes naſcuntur, & qui rhizes vocantur, magnitudine & pugnandi viribus elephantos referentes, vt ex Iphicrate Strabo recitat. *Lib.16.*

NATVRA. MORES. INGENIVM.

Docilitas.

ELEPHANTI, inquit Plinius, gregatim ſemper ambulant, minimè ex omnibus ſoliuagi. Quamuis autem amnibus, vt ex eodem & Ariſtotele diximus, gaudeant, & circa fluuios vagentur, ab aquis tamen ſummoperè abhorrent, id quòd illorum in primis exemplo docemur, quos Hannibal ſecum in Italiam traxit. Refert enim Frontinus vaferrimum illum, reique militaris peritiſſimum ducem, cùm ad Rhodannm tranſeundum elephantos non poſſet pellere, & nauium aut materierum, quibus rates conſtruerentur, copiam non haberet, iuſſiſſe ferociſſimum elephantum ſub aure vulnerari, & eum qui vulneraſſet, tranſnatato ſtatim flumine procurrere: elephantum itaque exaſperatum ad perſequendum authorem doloris ſui, (ſunt enim vt mox patebit, vindictæ auidiſſimi) tranauiſſe amnem, & reliquis idem audendi dediſſe exemplum. Polybius verò ratibus quidem ab Hannibale traiectos fuiſſe tradit; ab aquis tamen ſibi metuere elephantos etiam innuit. Elephantorum traijciendorum, inquit, conſilium fuit huiuſmodi: Compluribus paratis ratibus, duas inuicem copulatas à terra in amnem porrigebant, latas pedes quinquaginta: his alias duas à parte ripæ adijciebant, quas vt ſecunda aqua deferentur, compluribus retinaculis validis ad arbores parte ripæ ſuperiori eminentes alligabant. Erat earum longitudo ad ducentos pedes: poſthæc alias duas rates, quæ reliquis longè maiores erant, extremis illis leuiter annectebant, qua haud difficulter ſolui poſſent. Ab his pendebant funes aliqui, quibus ab actuarijs nauibus, poſtquàm diſſolutæ à cæteris ratibus eſſent, trahi in vlteriorem ripam valerẽt. Poſtremò eas omnes humo tegebant, vt beluæ per eas ſine pauore veluti per ſolum progrederentur. Hoc apparatu facto elephanti, qui Indis vbique præterquam in vndis, parere conſueuerant, per ſtabilẽ ratim tanquam per viam prægredientibus duabus fęminis agebantur. Qui vbi in extremas rates applicati trãſgreſſi eſſent, extemplo reſolutis, quibus leuiter annexæ erant, vinculis, ab actuarijs nauibus pertrahebantur, nihil ſanè trepidantes, donec continenti agebantur. Vbi verò ſoluta à cæteris rate in altum ſe vehi cernebant, vndiq; capti cedentibus ab aqua extremis, aliquantum turbationis edebant. Quietem tamẽ timor ipſe faciebat, omni ex parte aquam circumſpicientibus feris. Ita primis expoſitis, alij deinde repetiti, traiectique ſunt. Quidam timore ſæuientes, in flumen deciderunt, qui tamen peremptis rectoribus incolumes euaſerunt: ſiquidem & pondere ipſo ſtabiles & magnitudine prominentium extrà narium, quibus emittere, ſi quid ebiberant, ac reſpirare poterant, pedetentim vadis progreſſi, ad vlteriorem ripam recti peruenerunt. Hęc Polybius, cui Liuius ſubſcribere videtur. Cum enim dixiſſet elephantorum traijciendorum varia conſilia fuiſſe ſe credere, quoniã varia eſt rei actæ memoria, quoſdã ait congregatis ad ripam elephantis, tradere ferociſſimum ex ijs irritatum à rectore ſuo, cùm refugiẽtem eum in aquam natantem ſequeretur, traxiſſe gregem, vt quemq; timentem altitudinem deſtituerat vadum, impetu ipſo fluminis in alteram ripam rapiente: magis, inquit, conſtat ratibus traiectos, id vt tutius conſilium ante rem foret, ita acta re ad fidem pronius eſt. Ratem vnam ducentos lõgam pedes, quinquaginta latam, à terra in amnem porrexerunt; quam ne ſecunda aqua deferretur, pluribus retinaculis validis parte ſuperiore ripę religatam, pontis in modum, humo iniecta cõſtrauerunt, vt belluæ audacter, velut per ſolum ingrederentur: altera ratis æquè lata, longa pedes centũ, ad traijciendum flumen apta, huic copulata erat, & cum elephanti per ſtabilem ratem, tanquam viam, prægredientibus fæminis acti, in minore applicata tranſgreſſi ſunt, ea extemplo reſolutis, quibus leuiter annexa erat, vinculis, ab actuari s aliquot nauibus ad alteram ripã pertrahebatur. ita primis expoſitis, alij deinde repetiti ac traiecti ſunt: nihil ſanè trepidabant, donec continente velut põte agerentur: primis erat pauor, cùm ſoluta ab cæteris rate in altum reperentur: ibi vrgẽtes inter ſe, ſedẽtibus extremis ab aqua trepidationẽ aliquãtulũ edebant, donec quietẽ ipſe timor circũſpicientibus aquã feciſſet: excidêre etiam ſæuientes quidã in flumen: ſed põdere ipſo ſtabiles, deiectis rectoribus, quęrẽdis pedetatim vadis in terrã euaſere. Aelianus tradit, in naues immitti põte vtrimq; ramis frõdeſcẽtibus adũbrato ad falẽda iſtiuſmodi animalia: hoc .n. ipſum cũ videt ſe

Aquam timere. *Lib.17.* *Hãnibalis aſtus.*

B

Lib.3.hist. Rom.

C

Lib.21.

D

Euripius cur in ludis Cæsaris factus. per terram, quia eis hæc mare videndi facultatem adimant, etiã nunc iter facere arbitrari. Lego & apud Plinium elephantos Puteolis aquarum metu auersis vestigijs è naui abijsse. Quamobrẽ Beroaldus noster Euripium in Circo additũ fuisse existimat, id est tenuẽ aquarũ fluuium in Euripi speciem deductum, ludis videlicet Cæsaris, in quibus elephanti, vt suo mox loco dicetur, viceni pugnarunt. Attamen L. Cælius Metellus iunctis dolijs per Siculum mare eos transmisit, cùm naues deessent. Causa modò cur aquã timeãt, duplex, ni fallor, statui potest, cùm quòd nãdi imperiti corpusq; ad id ineptũ habeant. (Nare, inquit Plinius ex Aristotele, propter magnitudinẽ corporis nõ possunt, nõ vt Aelianus ait, quia digiti pedũ indiuisi sũt & leuiter discreti, quia & equus similiter non nataret,) tum ob visam in aqua tanquam in speculo imaginem propriam. Hac enim conspecta supra modum perturbari ac perhorrescere, inde constat, quòd nisi turbidam bibũt: atq; hinc Indorum populi, si quos fluuios cum his tranare parant, illunes nubilasque noctes obseruare consueuerunt. Interdiu tamen etiam flumina transmittere, quaq; solertia in traijciendo vtantur, subinde recitabo. Cùm autem incedunt per aquam, eatenus mergi scribit Aristoteles, quatenus eius promuscis superat: restat enim (inquit) per eam, & spiritum accipit & reddit. Hyemis ac frigoris eodem teste impatiens hoc animal esse dicitur, quare nisi in calidissimis locis reperiri ostendimus, nunquid autem multis morbis obnoxij sint, vt Strabo ait, an præter alui inflationem nullum aliud malũ sentiant, vt vulgò dici philosophus annotauit, proprio loco indagabimus. Fæminam mare multò robustiorem, alacriorem, magisq; magnanimam esse; fæminasq; quasdam in hoc genere planè viriles esse Vartomannus testatur: & Gillius asserit, nõ modò fæminas maribus ferociores, sed ad onerum vectiones etiam fortiones existimari. Cæterùm vtriq; refragantur Aristoteles & Plinius. Differunt, inquit ille, inter se elephantes mirum in modum robore atq; animo. Sunt apud Indos in vsu rei bellicæ, non solùm mares, sed etiam fæminæ: veruntamen fæminæ pauciores sunt, & longè timidiores. Quantùm autem ad vires; nũquam se Cato apud Ciceronẽ ait, cùm adolescens esset, vires tauri aut elephanti desiderasse, quod dubio procul indicat, inter bruta tauros & elephantos viribus alia omnia antecedere Sanè vnus animalium omnium, vt maximus, ita & robustissimus esse videtur. Euertit, vt refert Aristoteles, ędificia, dentes admouens magnos: palmas verò sua fronte impellit, donec declinet, tum pedibus inculcãs posternit in terrã. Oppianus scribit syluestres elephantes, fagos, oleastros, & palmas dentibus subuertere radicitus: sed versus eius Latinè redditos recitabo:

Lib. 2. c. 7.

Cur aquam timeant.

Vt per aquã incedant.

Fæmina an mas robustior.

Robur.

Nonnunquam ingenti perterret robore syluas,
Deijciens altas concusso stipite fagos,
Excelsasq́ solo palmas radicitus æquans
Atq́ oleastros & quercus, alnosq́ fatigans,
Tales in syluis elephas dat corpore strages.

Li. 4. c. 10. Vartomãnus vidisse se testatur ab elephanto arboris truncum prosterni, tantæ quidem vastitatis, vt ipsi viginti quatuor simul mouere illũ nõ possent: præterea ternos elephãtos maximam Liburnicam in siccum pertrahere. Dum ego, inquit, apud Canonor vrbem agerẽ, nonnulli Mahumetani hunc in modum nauem in siccum trahebant, seruata Christianorum consuetudine, versa naui. Exposita prora versus continentem, subiectis ternis trabibus, tres elephãti genibus innixi, capiteque in humum connixo nauigiũ in terram trahunt. Strabo Libycos elephantos maximos esse ait, & valẽtissimos, qui solo ictu propugnacula deijciant, & arbores radicitus euellãt, in posteriores pedes erecti: sed quantum proboscide valeant, partim dictum est, partim deinceps suis locis dicetur: sicuti etiam de turribus, quas armatis hominibus onustas dorso ferunt. Pugnant inter se vehemẽter, vt tradit Aristoteles, & dẽtibus alter alterum ferit, qui autem victus fuerit, adeò animũ amittit, vt ne vocem quidem victoris toleret. Plinius mirum namq; ait pudorem esse, victumq; vocem fugere victoris, terram ac verbenas porrigere. Herbã autem victori à victo tradi solitam, vel ex prouerbio constat. Antipater author est duos Antiocho regi in bellicis vsibus celebres etiã cognominibus fuisse Aiacem & Patroclum. Antiocho vadũ fluminis experienti renuit Aiax, alioqui dux agminis semper. Tum pronũciatum eius fore principatum qui transisset, ausumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maximè gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inędia mortem ignominiæ prætulit. Est tamen quando pro illata ignominia fortisimè pugnã ineunt, vt ex istiusmodi historia, quæ apud Aelianũ legitur, innotescit: Elephantũ quamuis rarò amare ferunt, quoniam libidinum moderatione temperatus sit: tamẽ ipse illud admirabile, amore plenum audiui, quod consequitur: Vir venandi elephantos haud imperitus, scribit se, cùm ab Imperatore Romano cum potestate in Mauritaniam ad venandos elephantos allegatus esset, ex elephantino genere, adolescentẽ formosam vidisse coeuntẽ cũ elephanto & adolescente & pulchro: alterùm verò seniorẽ, quia huius siue amator siue maritus esset, vt se spretũ, ignominiæ loco hoc tulisse, quare acriter animo incitatũ impetum fecisse, vt nihil propius factum fuerit, quàm nos, inquit, omnes perderet, sicq; incurrisse in illum riualem suum, pugnamq; ed idisse tãquã eum qui de amica sibi erepta doloribus acerrimis premitur, adeoque infestis animis vtrumq; cum altero pugnã commisisse, vt ex impetu cornibus ambo mutilarentur. Neutrũ ideo non vicisse, quod multa ver-

Pugna mutua.

Pudor.

Ignominiæ vindicta.

A ta verberatione eos venatores diſtraxerint. Poſtea autē quàm amiſſis armis in poſterum inutiles
ad conferendam quaſi manum inter ſe facti eſſent, riualitatem amantium conquieuiſſe. Hæc ille.
Equidem & apud alios quoque elephantos læſos, legimus non ſolùm offenſam meminiſſe, ſed &
longo tempore pòſt iniuriā vindicare. Narrat Chriſtophorus Acoſta in lib. de aromatibus Indiæ,
cùm miles quidam in vrbe Cochin, cocci ſiue Indicæ nucis putamine domeſticum elephātum pe-
tijſſet, eumque in fronte attigiſſet: elephantum putamen collegiſſe, & cùm eo tempore iniuriam
vlciſci minimè poſſet, in os recondiſſe, donec elapſis aliquot diebus militē in platea quadā deam-
bulantem conſpiceret, tum demum promuſcide nucis putamen ore exemiſſe, militeq; viciniorem
factum, in ipſum conieciſſe, deinde abiſſe, veluti lætum, quòd iniuriam ſibi illatā vltus eſſet. Quo- *Li. de Elia*
modo verò cauponis fraudē vlciſcatur his verbis oſtendit D. Ambroſius: Ferunt promuſcide hau- *& ieiunio*
rire aquæ plurimum, eoſdem tamen ad ſedandam ſitim moderato potu eſſe contentos: ſed ſi fortè *c. 17.*
ab aliquo caupone fuerint mercede fraudati, indignantes, replere concauum promuſcidis, non vt
bibant, ſed effundant, atq; ita momentarijs inundationibus irrigare eius tabernam. Iam verò non
ſolùm illatam ſibi ipſi iniuriam vindicat, ſed & hero ſuo, ſiue magiſtro aut altori, cuius cōpendia,
vt vtar verbis Caſſiodori, ſua putat alimēta, quamobrē motu corporis ab diuerſis poſtulat, quod *Lib. 10.*
B ei porrigat; quodſi autem aliquis præbere, inquit, contempſerit poſtulata, veſicæ collectaculo pa- *Variar.*
tefacto, tantam dicitur alluuionem egerere, vt in eius penatibus quidam fluuius videatur intraſſe,
contemptū vindicans de fœtore. Miles quidam in vrbe Cochin referente eodem Acoſta elephan-
to ſuum rectorem iniuria affeciſſe viſus eſt, quòd ei in via minimè cedere voluiſſet, eā iniuriā vl-
ciſci cupientem rector vetuit. Poſt aliquot dies miniſteria aliquot in litore Māgate fluminis (quod
vrbem Cochin alluit) abſente ſuo rectore obiens, militem cum alijs quibuſdam ſermones confe-
rentem conſpicit promuſcide eum corripit, nec eorum, qui ipſum rogabant, vt militem, dimitte-
ret, voces moratus, aliquoties flumine merſit, ſubinde eum in altum ſubleuans, & aquam qua ma-
debat, defluere ſinens: deinde cùm iniuriam ſuo rectori illatam probè vltus ſibi viſus eſſet, mili-
tem quo comprehenderat loco, denuo in pedes ſiſtit. Inſignis equidem & nunquā ſatis prædican- *Amor erga*
da elephantorum eſt erga rectores gratitudo, beneficiorumque memoria. *Officia* (inquit Seneca) *rectorem.*
etiam feræ ſentiunt, nec vllum iam inſuetum animal eſt, quod non cura mitiget, & in amorem ſuū ver- *Lib. 1. de*
tat. Elephantorum feritatem vſq; in ſeruile obſequium demeretur cibus: adeò etiam quæ extra intellectū *beneſic. c. 3.*
atq; æſtimationem beneficij ſunt poſita, aſſiduitas tamen meriti pertinacis euincit. Strabo anthor eſt
C à quibuſdam elephantis aurigas ſuos, qui in certamine ceciderant, ex prælio exēptos, alios ab a ijs *Lib. 15.*
ſeruatos, cùm anterioribus pedibus vtero ſuo ſubiectos ſeruaſſent: quodſi verò quem ex curatori-
bus per iram interfecerint, adeo illum deſiderare, vt præ mœrore à cibo abſtineant, interdū etiam
ad mortem obdurent. Sed & Arrianus teſtatur à nonnullis rectores ſuos in bello cæſos, ſubla-
tos ad ſepulturam delatos eſſe, ab alijs iacentes propugnatos, aliquos pro ſeſſoribus lapſis ſeſe
obieciſſe, quoſdam cùm per iram rectorem ſuum occidiſſent, pœnitētia & mœrore ſe confeciſſe.
Elegans in primis de elephante rectorē ſuum nunquā deſerente, ſed & protegente ac vindicante
hiſtoria refertur ab Aeliano: Indorum rex ab Indo quodam ſibi munere mitti elephantē popoſce- *Lib. 3. c. 44*
rat, is cùm eum miro amore diligeret, negauit ſe daturum, ac cum elephāte perfugit in diſertiſſi-
mam regionem Rex ferens iſtud ægrè ad eum inſequendum miſit, qui beſtiam Indi auferrent: ag-
greſſi igitur qui miſſi fuerant, vt cōprehenderent, homo quidē lapidibus eos appetebat, elephan-
tus verò, vti inſigni iniuria accepta, impetum illorū repellebat: occumbente tandem ictibus altore
re & ductore ſuo, elephantus more hominum armis ſe acerrimè tuētium pro ſuo nutritio pugna-
uit, tùm etiam ex inuadentibus partem occidit: partem in fugam dedit, atq; nutritiū promuſcide
circūplexus, ad ſtabula portauit, ac tanquam amicus permanſit fidelis amico etiā defuncto. Cum
D Pyrrhus vrbem Argos irrupiſſet, elephantem ait Baptiſta Campofulgoſus inter alios vnū Victo- *L. 5. exēpl.*
ris cognomento, in vrbis porta, magiſtrum à quo regebatur, mortuum præſentiſſe, eiuſq; rei do-
lore percitum, ſine diſcrimine amicos hoſteſq; vrgendo inter hoſtes progreſſum, prius nō deſtitiſ-
ſe, quàm magiſtri corpus adinueniſſet: captumq; probofcide ac dentibus retrò in tutum ab hoſti-
bus locum intuliſſet Porum Indorum regem cùm Macedones ſpoliare vellent, tum bellua inquit
Sabellicus, iterum ſæuiens, hoſtem procul deſtinebat, leuatumq; humo regē, proboſcide ſuo ter- *Enneid. 4.*
go impoſuit. At Plutarchus in libro de ſolertia animalium ait; Poro illo vulneribus confecto, ele- *lib. 6.*
phantum ſenſim ac leniter multa ſpicula promuſcide retraxiſſe, & ipſum iam malè affectum, non
prius tamen procubuiſſe, quàm ſentiret regem exanguem delabi, tum demum, ne corrueret, pau-
latim ſe demiſiſſe, vt rex commodiùs ſe ad ſolum inclinare poſſet. Accidiſſe in Goa, in qua
legati regis Luſitaniæ, qui regiam poteſtatem obtinent, degere ſolent, narrat Acoſta, vt vnus
ex elephantis, qui iſtic erat ad regis ſeruitia, furore correptus, vincula & catenas (nam *Etiam fu-*
ſolent, inquit, ferreis catenis conſtringi, & loco quodam concludi, donec morbo liberentur) *riens homi-*
diſrumperet & per vrbem vagaretur, fugientibus verò omnibus, mancipium quoddam in vlnis *ni amicus.*

filiolum gestans in platea obuium habuit, quod conspecto elephanto exterritum, ad suas ædes E
celeri cursu confugit, quas vt aperiret, filiolum humi ante ianuam exponit, moxque ædes ingres-
sum ianuam occludit, præ metu filioli oblitum; elephas puerum conspiciens, promuscide leniter
subleuans, in proximum humile tectum, quòd è regione istarum ædium erat, collocat, atq; aspi-
Beneficij memoria. cit, an puer istic sine damno consistere queat: deinde furibundus vlterius progreditur. Beneficij
memorem, tametsi furens, sese ostendit hic elephas, qui puerum non necauit, sed agnouerit filiolũ
esse eius mulieris, quæ eas ædes inhabitabat, quæq; illi & alijs domesticis elephantis, quotiescum-
que istac transirent, panem, aut fructus dare solita erat: nam huiusmodi cibos & alia edulia ante
suas ædes venalia exponebat. Aliud denique gratitudinis exemplum refert idem Acosta. In eius-
dem vrbis foro, inquit, vagabatur huiusmodi furijs agitatus elephas: vir quidam æger effugere
cupiens, pronus cadit, elephas minimè ei nocens promuscide comprehẽdit & in scamno quodam
deponit. Aiebat hic vir eodem loco, illi ipso elephanto, antequam in morbum incideret, magnum
quendam fructum Iaca incolis appellatum sua manu præbuisse. Apparet autem naturaliter ele-
Amicos esse homini. phantes hominibus amicos esse, idque veteres etiam credidisse, manifestissimè nos docet Cicero,
dum ait: *Atque opinio eiusmdi esse quandam illi belluæ cum genere humano societatem*. Scribit Ca-
Lib.7. Epi. 1. Cap. 29. damustus hominem, nisi lædatur, non lædere, vbi verò eum lædit, proboscide ceu manu compre- F
hensum iacere in sublime vltra arcus iactũ. Philostratus ait, vbi semel ad hominem adsuescit, ab
eo omnia pati, ex eoque morum similitudinem in se transferre, neque aliter quàm paruos canes
ex hominis manu gaudere cibum sumere, atque ad se accedentem promuscide complecti, eum-
que caput intra fauces immittere facilè tam diu pati, quoad homini libitum fuerit: hoc enim in
eorum pastoribus nos fieri obseruare. At dicetis ollaris omnino, & ventris causa est ist.usmodi
amicitia, nec aliam esse nobis innuit Plutarchus in libro de solertia animalium, nam cùm dixisset
solum delphinum hominem amare, vt homo est, subijcit: terrestrium animalium alia nullum ho-
minem, mansuetissima tantùm vtilitatis gratia eos, à quibus aluntur, vt canis, equus, elephas. Cæ-
terùm tametsi rectores præ cæteris amare facilè admiserim, cum cæteris tamen occultam quãdam
amicitiam esse, vel ex eo constare potest, quod etiam cum furiunt & insaniunt (quo tempore quẽ-
uis vt inimicum accipientes, proterere, proculcare & prosternere Appianus Alexandrinus tradit,
Li. de bello Hisp. & ob hanc causam à quibusdam communes hostes esse appellatos;) seruasse nonnullos sint visi.
Apud vrbem Cochin quidam elephas referente Christophoro Acosta, furijs huiusmodi agitatus
in lacuna quadam hærebat, ad quam cùm fortè accessissent nonnulli pueri, elephante conspecto
omnes diffugerunt præter vnum, qui istic perstitit: eum accedit elephas adblandiens quodam- G
modo & promuscide demulcens, leniter eum corripit, suoque dorso imponit, & per lacunam ex-
patiatur, deinde illum reponit, quo apprehenderat loco, veluti lætabundus. Cùm ea quæ ipsi ac-
cidissent, puer narraret, multi viri eum comitati sunt, sed procul à lacuna remanentes, arbores
conscenderunt, vt è tuto spectarent, quid ageretur. Puerum propius accedentem elephas velut an-
tè corripit, dorsoque imponit & expatiatur. Id sæpius à puero est repertum, donec blandis verbis
(quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denuo mansuetum redderet & in vrbem pellice-
Vt puellos ament. ret. Quantoperè autem puellos amet, docemur ex alia historia, quam Athæneus ex libro vigesimo
Phylarchi recitat: Cum hoc, inquit, elephante fæmina elephas nutriebatur, quam appellabant
Niceam. Huic elephanti cùm ministrabat Indi mulier filium suum qui tum trigesimum diem age-
bat, apposuit. Postea verò mutua muliere miro quodam amore pueri belua capta fuit, neque
enim seorsum esse ab infante patiebatur, ac nisi puerum videret, molestè ferebat admodum. Cùm
igitur nutrix ipsum infantem lacte saturauisset, illum inter pedes ferè in scapha ponere cõsueue-
rat, quod nisi fecisset, elephas pabulum capere nolebat, ac postea per totum diem calamis ac pa-
bulis sibi appositis eo præsente vescebatur. Cum dormiter infans, muscas abigebat, vbi verò lu-
geret, scapham promuscide mutabat, puerumque dormire faciebat sæpius. Sed & Aelianus in- H
Memoria. dicaturus, quàm memoria sint bona, quamque diligenter præceptum officij aduersus præcipientes
teneant, quàm simul eorum qui quippiam eis committunt, vel expectationem vel fidem non fal-
lant, disertissimè eandem historiam enarrat, cùm Antigonus (inquit) Megarensem vrbem obsi-
deret, mulier simul cum vno de elephantis bellatoribus versabatur, hæc enim illius qui elephan-
tum aleret vxor, infantem puerum pepererat, quem huic elephanto, lingua vtens Indica, quam
elephanti intelligunt, credidit: Vt verò is primum sibi creditus est, illum diligebat, & custodie-
bat, exque eo proximè adiacente magnam voluptatem capiebat; cùm ploraret, oculos tum auer-
tebat, tùm verò ab eo dormientes muscas abigebat. Arundines ei pro pabulo objciebantur, quas
& omnem cibum, nisi puer adesset, reijciebat. Nutrix igitur necesse habebat postea quam eum
lacte compleuisset, elephanto curatori apponere, vel omnino elephantus non parum iracundia
incitabatur, ac nonnunquam in verbera erumpebat. Interdum etiam cùm vagiret infans, cunas
vbi iaceret, mouebat: sicque eidem ipsi ex hoc motu oblectamenta & solatia sicut nutrix, afferre
solebat.

A solebat. Capitur verò etiam amore puellarum. Plutarchus in prænominato libro, cùm dixisset, amores multorum animantium existere, alios sæuos & furiosos; alios habentes non inhumanam elegantiam, neq; inuenustam consuetudinem, talem ait fuisse amorem Alexandriæ elephanti, riualem se Aristophani Grammatico exhibentis. Amabant enim ambo puellam corallas vendentem, & non minus euidenter elephas. Nam per forum pomarium transiens semper ei poma adferebat, diuque adstabat, proboscideque manus instar intra vestem inserta pectus sensim cõtrectabat. Meminit eiusdem amoris Plinius: *Traditur*, inquit, *vnus amasse quandam in Aegypto corollas vendentem: ac ne quis vulgariter electam putet, miretur gratam Aristophani celeberrimo in arte Grammatica*. Præter hanc aliam quoque mulierem corollas similiter vendentem in Antiochia Syriæ vrbe cicurem elephantum amasse aiunt, de quo sic narrat Aelianus, qui alicubi etiam mulieris forma non solùm capi hoc animal tradit, sed & hebescens ad eius pulchritudinem, remittere furorem animi sui. Hunc audio, cùm ad pastiones iret, mulierem corollas vendentem, cùm quàm suauissimè aspexisse, tùm verò etiam quam libentissimè in illius aspectu acquieuisse, atque huius faciem promuscide tersisse, suauiterque contrectando illi blanditum fuisse: mulierem vicissim ex suo artificio illecebras amatorias, corollas videlicet ad tempus ita contexuisse, vt quotidiè illi quidem sumere operæ pretium, huic verò etiam opus largiri esset. Postea autem quàm mulier excessit è vita, elephantus nec pristinæ consuetudinis compos, nec quam amaret, amplius mulierem B videns, tanquam amans qui amasiam amiserit, sic eam desiderabat, animoque incitabatur, ac qui antè mansuetus fuisset, humanitate expulsa feritatem induebat, tanquamque homines ex tristitia ac mœrore laborantes, de potestate animi exeunt, sic is furens ferebatur. Tradit insuper Plinius authoritate Iubæ vnguentariam ab elephante dilectam: additq; omnium amoris fuisse argumenta, gaudium à conspectu, blanditiasque inconditas, stipesque quas populus dedisset, seruatas & in sinum effusas: Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria. Ex his itaque quæ hucusque dicta sunt, elephantum constat hominum consuetudine vnicè frui exoptare, illique in omnibus, modò blandiùs compellatur, nec acerbiùs instes, obsequi, atque ad quoduis paratum esse eisdem suis quibusque locis constat. Timent tamen etiam naturaliter hominem, si verum est, quod scribit Plinius: *Mirum*, inquit, *in plerisq; animalium scire, quare petantur, sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio fortè in solitudine & simpliciter oberrante, clemens placidusq; etiam demonstrare viam creditur. Idem vestigio hominis animaduerso, priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu circumspectare, iras proflare, nec calcare, sed erutum proximo tradere, illum sequenti, nuncio simili vsque ad extremum, & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemque dirigi; C adeò omnium odori durare virus illud maiore ex parte, ne nudorum quidem pedum*. Amant igitur homines, sed insidias eorumdem timent, libertatis amore, quem mansuefacti etiam conseruãt; Noctu enim suam seruiendi conditionem deplorare dicuntur, (vt ex Philostrato Gyllius refert,) non contento barritu, quo sępe alias vtuntur, sed luctuosa vocis suppressione miserabiliter immurmurantes. Quod si quis ita occultè gementi & lamentanti interuenit, verecundia quadam moti, querelis suis moderantur & gemitus facere desistunt. Alioqui etiam malè ab hominibus habiti, clementer admodum iniuriam vindicant, cum aliàs vindictæ sint studiosissimi. Plutarchus interprete Pet. Gyllio, affert elephantum Romæ, vnum ex pueris, qui promuscidem eius stilis pupugissent, sublimem corripuisse, vt statim in sublime, quantum maximè posset, iacularetur. (Comprehensum autem vbi lacessitus est ad teli iactum aliàs iaculari, vt sæpe antequam terram cõtigerit, moriatur, idem Gyllius tradit.) At enim sublato eorum, qui aderant clamore, sensim & moderatè rursus humi deposuisse, existimantem tanto metu iniecto, satis illum pœnarum dedisse: vbi pro his verbis, vbi statim eum in sublime iacularetur, Græcè legitur, ἐπίδοξος ἦν ἀποτυμπανίσειν: Gynæus verò simplicius vertit, arreptum atque sublatum confecturus videbatur. Celebrat verò inter cæteros elephantorum erga genus humanum clementiam Seneca his verbis: *Ferarum* D *clementia nec generosarum quidem præmordere & vrgere proiectos. Elephantes leonesque transeunt, quem impulerunt*. Ostendunt eandem quoque clementiam erga imbecilliora animantia, vt apud Solinum legimus: *Inest illis* (inquit) *clementiæ bonum, quippe si per deserta vagabundum hominem fortè viderint, ductus vsque ad notas vias præbent: vel si confertis pecoribus occursitent, itinera sibi blanda & placida manu faciunt, ne quod obuiam animal interimant*. Atque hinc est quod clemens passim à poetis nuncupetur, & placidus. Fabulosa itaque scribere Gabinium Romanorum scriptorem Strabo asserit, cùm dicit elephantos cum hominibus certare, & speculatores præmittere, & cùm illos viderint, fugere: cumque vulnera acceperint, ramos vel herbam, vel puluerem supplices prætendere, etiamsi de venatoribus isthæc intelligantur, nam vt testatur Philostratus, in venationibus sibi mutuò ferunt auxilium, ita vt si quis eorum labore deficiat, alter pro eo se opponat. Aelianus ait, cùm à venatoribus, tanquam milites in bello, funduntur & fugantur, non alios ab alijs separatim, sed omnes simul & communiter in fugam se dare, ac simul inter se prementes ad gre-

Puellas amat.

Vnguentariã amasse.

Vt & cur hominem timeant.

Libertatis amor.

Vt iniurias vindicent.

Lib. vtra animal.

Lib. 1. de clement.

Clementia erga homines.

Lib. 17.

Amor mutuus.

Lib. 2. c. 18

ad gregales ſuos adhæreſcere. Horum autem qui iam ſunt firmata ætate & integra, reliquos ſic E
circumcludere, tanquam pugnaciſſimos propugnatores totum agmen circummunire: qui verò longiùs ſunt ætate prouecti, atque matres ſub ſe quaſque ſuos pullos ita occultare, vt perrarò hi paruuli videantur ſubtermedium obtinere locum. Hæc ille, ex quo fortè Tzetzes: Amor (inquit) mutuus intercedit; & cùm fugiunt venatores, robuſti & florentes ætate, extrema tenent, in medio verò vetulos & matres cum pullis recipiunt. Sed de iſtiuſmodi militaris rei peritia pòſt. Scribit idem Aelianus nunquam elephantum à reliquorum agmine ſecerni, niſi aut filiorum ſuorum

Amor erga fœtus. aut ægrotantium cauſa: pro his nimirum nihil non molientem, inexpugnabilem manere. Ait item pullos ſuos adhuc à partu recentes, nunquã deſerere: at ſanè in illis à periculo tuendis conſtantiſſimè permanere, priuſque animam amittere, quàm ſuos catulos deſerant. Aliàs rurſus quantus matrum in hoc genere in ſobolem ſuam ſit amor, multis (inquit) etiam aliundè argumentis conſtat, hoc verò præcipuè: Cùm in foueam pullum ſuum incidiſſe mater perſpexiſſet, ne minimam quidam morã interpoſuit, nec eius curſum vlla ad pullum conſequendum ſegnitia tardauit, quin vehementi dolore affecta, quãto maximo poſſet incitato curſu, in delapſum filium præceps ageretur, amboque eodem caſu morte occumberent: hic quidem materno pondere preſſus contereretur, illa verò præcipitata, caput diffringeret. Sed hæc fœminis potiſſimum adſcribendum fuerit: F
nam maribus vix ſobolis curam eſſe aiunt. Ait deniq; Aelianus cùm ſunt in catulorum metu, infeſtiſſimos eſſe. Cùm videret Apollonius elephantos Indum flumen trãſeuntes (erant autem circiter triginta, & duce vtebantur eo, qui inter ipſos minimus erat: maiores verò ipſorum ſuper dé-

Lib. 2. c. 7. tium eminentias teſte Philoſtrato, pullos geſtabant, promuſcide tanquam vinculo ipſos complectentes) hæc inquit, ô Damis nullo iubente ex ipſis naturali quadam prudentia ac ſapientia faciunt. Vides enim quo facto ſarcinarum vectores imitati ſuos deferant pullos, vinculis (ne fortè cadant) eos complexi. Video inquit Damis prudenter ſapienterque ipſos operari. Quid igitur ſibi vult inſana quorundam ſolicitudo inaniter quærentium, naturaliſne ſit an nõ erga filios beneuolentia? hoc enim etiam elephanti clamant à natura ipſis talem beneuolentiam datam. Neque enim id ſicut alia quædam ab hominibus didicere. Hi namq; cum hominibus non vixerunt, ſed natura ducuntur, vt ament quod pepererunt, propterea illis prouident, eoſque nutriunt, &c. Cæ-

Lib. de ſolert. animal. terùm vt ad amorem, quo totum ſuum genus proſequuntur, reuertamur, ſocietatis tuendę ac prudentiæ etiam exempla Iuba referente Plutarcho ſcribit ab elephantis exhiberi. Venatores enim foſſas, quas ad ipſos capiendos faciunt, leuibus ſarmentis & terra vili iniecta obtegunt. Cum ergò elephantorum vnus (nam multi ſimul ambulant) in foſſam incidit, reliqui materiam congerunt, & lapides ingerunt, vt illapſus facilè exire poſſit. Clemens Alexandrinus verò, cùm dixiſſet Platonem exiſtimaſſe, rationis expertium animantium dialectos eſſe, quæ ſunt eiuſdem generis: Cùm itaque in cœnum, inquit, eeciderit elephas & clamauerit, præſens aliquis alius id contemplatus reuertit paulò pòſt, & ſecum ducit gregem elephantum & eum ſeruat, qui ceciderat. G

L. 18. c. 44 Ait Aelianus eum qui prius aliquam prædam (cibum videlicet,) repererit, regredi, vt & ſuos gregales aduocet, & in prædę communionem deducat. Bartholomæus cognomento Anglicus ſcribit meminiſſe ſe legiſſe de elephante in libro phyſiologi, elephantem eſſe animal, quod magnitudine inter omnia animalia quadrupedia præcellit, intellectu & memoria multum vigens: nam elephantes inter alia eorum facta nunquam dormiendo totaliter ſe inclinare, ſed quando feſſi ſunt arbori & maxime palmę quietis gratia accubare, eorum verò quieti homines inſidiantes occultè arborem concauare, elephantes autem ſeſe applicantes, fraudis ignari, pondere corporis arborem dum proſternunt, ipſi ſimul proſternuntur, ac ſuccumbunt, & cùm caſum ſuum cognoſcant irreparabilem, barrire ac rugire, moxque eo exaudito iuuentutem elephantorum accurrere, & paulatim ſeniores pro viribus, vt ſurgant, & à lapſu releuentur, elaborare. Quondam profectò elephantos dormituros non recumbere, defeſſos verò arboribus magnis ſe applicare, hiſque H
ſuccisis cùm cadunt, ſurgere non poſſe, alij etiam crediderunt, eiuſdemque rei rationem aſſignarunt: quæ nunquid vera ſit ſuo loco ventilabimus. Iam verò cadauera etiam ſui generis ſepeliunt,

Cadauera ſepeliunt. quod Aelianus & Tzetzes tradunt; quorum ille Aethiopum ait ſermonibus peruagatum eſſe, elephantum, cùm alterùm perſpexerit mortuum, non præterire, quin humum promuſcide hauſtam, velut ſanctam & myſticam iniiciat, communemque naturam miſeratum, mortuo parentare, ne quid aliquid impiè committat: nam hoc quidem ipſum non agere, execrabile ducere. Parentes

Parentes venerãtur. iam ſenio confectos iuniores & honorant, & alunt inſuper, iiſdem teſtantibus. Sed verba Aeliani recitabo: Aetate affectis iuniores de legitimo cibo cedunt, eoſdemq; ſumma etiã obſeruantia colunt, & à periculis ſeruant. In foſſam delapſos iniectis fruticum faſcibus ſubtrahunt, quibus tanquam ſcalis ſenectute graues aſcendentes, liberantur. Et rurſus: Iuniores, vel labores vel pericula ſuſcipiunt, & antecedentibus ætate, de cibo & potione concedunt, propter obſeruantiam per quam cultu quodam & honore natu maiores dignandos exiſtimant. Nunquam enim neque ex

ſene-

A senectute infirmum, neque eum qui morbo teneatur, sui gregales deserunt, sed & fidissimi ei permanent, eiusq; cùm cæteris in rebus student incolumitati, tùm verò etiamsi ipsi insectatione vrgeantur, pro eo propugnant, & saucios & fessos curant: ac integri à vulneribus hastas & iacula è corpore sauciorum, tanquam chirurgi periti extrahunt, vt ne homines quidem scientiùs. Quanta autem cum iustitiæ obseruatione se cum socijs suis gerant, Gyllius se suis deprehendisse oculis asserit. Quàm iustum (inquit) animal sit elephas, cùm ex alijs illius actis deprehendi, tùm ex eo quod non semel vidi Cùm equi vicini auenam & fœnum edisset, postea ex sacco, quem fortè in angulo stabuli inuenit, promuscide auenam iterum & sæpius deportauit, equoque obiecit edendam, similiter fœnum sibi datum promuscide comprehendens equo obtulit, sensimque gradiens, ne equum terreret, equique fœnum oblatum comedentis supra dorsum promuscidem posuit, ei blandiens. Sed & Antipater diuinationem quandam iustitiæ elephantis inesse tradit, vt Plinius annotauit. Nam cùm Bochus rex triginta elephantis, totidem in quos sæuire instituerat, stipitibus alligatos obiecisset, procursantibus inter eos qui lacesserant, non potuisse effici, vt crudelitatis alienæ ministerio fungerentur. Homines verò Christiani id diuino nutu factum dicerent, nam & Iosephus tradidit Ptolomæum Physconem, mortuo patre Ptolomæo Philometore, cùm Cleopatram matrem vnà cum filijs regis imperij occupandi ergò expellere conaretur, Onias verò Iu-
B dæus Philometoris dux bellũ pro Cleopatra susciperet, omnes Iudæos in oppidis comprehensos cum filijs & vxoribus nudos atque vinctos elephãtis vino ebrijs conculcandos obiecisse: elephantos verò diuina vi agitatos, Iudæis illæsis impetu in spectatores regis amicos facto, multos ex ipsis interimisse. Contrà transfugas & delinquentes omnes cum L. Paulus Aemilius Persa rege deuicto obiecisset, conculcando obtriuerunt, vt scribit Valerius Maximus. Estq; certè admirandum, vt in elephanto cuius curam ipse per longissima itinera habuerat, Gillius obseruauit, quod ignotos homines, leues, insolentes, petulantes, ad se accedentes internoscit à moderatis & grauibus. Inter cæteros autem malos ac improbos, mœchos adulterosq; adeo odit, vt de eis pœnas sumat. Quantopere autem aduersetur adulteria, pulcherrimis aliquot historijs docet Aelianus: Elephas quidam (inquit alicubi) cùm vxorem sui domitoris & altoris stuprari manifestò deprehendisset, ambos & eum qui stuprum inferebat, & eam quacum id faciebat, interfecit, & in stragulis constupratis & lecto adulterato reliquit: Vt verò primùm elephanti rector venisset, & manifesto nefarium facinus, & huius vindicem cognouit. Hoc quidem factum ab India ad nos huc manauit At Romæ aliud simile euenisse audio; præterquam quod addunt, ibi elephantum non vtrumque modò occidisse, sed & stragula veste eos texisse, & nutritio aduenienti stragulam reiecisse, & re-
C texisse, & proximè inter se iacentes demonstrasse. Ita ille tum facilè iniuriam illatam sibi fuisse intellexit, tum etiam maximè facinus liquebat, vbi cornu quo ipsos confecisset, cruentum perspexit. Et rursus. Cùm quidam cicuris elephanti moderator, coniugem nõ illam quidem amabilem, sed sanè diuitem haberet, amoris oculos primùm ad aliam adiecit: deinde eam vxorem ducere studens, alteram priorem strangulauit, ac propè ab elephanti præsepi homo præcipiti cõsilio non defodit modò, sed alteram quam amaret, in matrimonium duxit. Elephantus autem cùm tanti facinoris conscietia incitatus, tùm verò suapte natura à malis abhorrens, nouam vxorem eo perduxit, vbi humata altera iaceret, cadauerque dentibus refodiens & denudans, quæ dicere nequiret, ex ipsis operibus mulieri hæc ostendere conabatur; eam edocens, quibus moribus esset præditus is, cui ipsa nupsisset. Hactenus Aelianus. Videamus modò num elephantes, qui tantopere mœchos mœchasq; puniunt, ipsi inter se castitatis sint studiosi. Equidem Plinius & Solinus adulteria ignorari ab ipsis profitentur, nec vlla propter fæminas inter ipsos prælia esse, vt fit in cæteris animalibus, quibus etiam pernicialia sunt, non quia, inquiunt, desit illis amoris vis: de qua sic Aelianus, cùm libidinis furore ardent, incursu parietes euertunt, & similiter ac aries frontis vi atque impresione palmas prosternunt. Ait verò etiam Aristoteles ad coitum ita efferari solere, vt
D apud Indos ijs haudquaquam permitti initium vulgò dicatur: quoniam libidine agitati casas prosternant male conditas, pluraque alia incommoda faciant. Ab omni tamen immoderata libidine castissimos esse idem Aelianus affirmat: nunquam enim neque vt constupratores, neque vt item valdè lasciuos societatem Veneris cum fæmina facere, sed tanquam generis successione carentes, liberis procreandis dare operam, sic hos, sua stirps vt non deficiat, complexu venereo iungi: neque id sanè plusquam semel in vita, & eo duntaxat tempore, cùm se iniri fæminæ patiũtur. Idem etiam alicubi tradit, vt quisque vxorem impleuit, eam non amplius attingere, id quod etiam Aristoteles asseruit. Nicolaus Lyrensis tùm in Mattheum cap. 19. tùm in priorem D. Pauli epistolam ad Corinthios, scribit elephantem nunquam inire matrem suam, vt citat Tiraquellus de lege connubij 7.47. & cùm id obuelato capite fecisset, prorigam interimisse. Estque in ipso coitu pudor ac verecundia. Coituri enim petunt solitudines, inquit Aristoteles, sed præcipuè secus flumina & qua pasci consueuerunt: id quod Vartomannus etiam profitetur. Apertè ac palam inquit Aelianus,

Iustitia.

Diuinatio.

Lib 2. contra Appionem.

Lib. 2. c. 2.

Homines malos à bonis dignoscit.

Adulteria vt oderit.

Castitas.

Amoris vis.

Aelianus, in aliorum oculis non coeunt, sed secedentes, aut sese in arbores densas & frequentes occultant, aut in concauum locum & profundum, ad occultandos eos facultatem habētem, se abdunt. Meminit & Plinius quàm breuissimè, inquiens: *Pudore nunquam nisi in abdito coeunt.* Quamuis verò & pudor iste sit in coitu, & insignis in libidine moderatio, tamen ipse (inquit Aelianus) illud admirabile, amore plenum audiui, quod consequitur. Vir venandi elephantos haud imperitus scribit se, cùm ab Imperatore Romano cum potestate in Mauritaniā ad venandos elephantos ablegatus esset, ex elephantino genere, adolescentem formosam vidisse, coeuntem cum elephanto & adolescente & pulchro; alterum verò seniorem, quia huius siue amator, siue maritus esset, vt se spretum vidit, ignominiæ loco hoc tulisse, quare acriter animo incitatū impetum fecisse, vt nihil proprius factum fuerit, quàm nos, inquit, omnes perderet, sicque incurrisse in illum formosum riualem suum, pugnamque edidisse tanquam eum, qui de amica sibi erepta doloribus accerrimis premitur: adeoque infestis armis vtrumque cum altero pugnam commisisse, vt ex impetu ambo cornibus mutilarentur. Neutrum ideo non vicisse, quod multa verberatione eos venatores distraxerint. Postea autem quàm amissis armis in posterum inutiles ad conferendam quasi manum inter se facti essent, riualitatem amantium conquieuisse. Hæc ille, indicans, nisi mutilati cornibus fuissent, riuales in perpetua lite pugnaque permansuros, cùm insita sit his feris natiua quædam gloriæ cupiditas, cuius causa interdum mira alia facinora præstare conspiciuntur. Refert Christophorus Acosta in litore vrbi Goa vicino quendam crepuisse medium, dum solus magnum æneum tormentum bellicum subleuare cupit, quoniam ipsius rector grauibus verbis obiurgasset & contumelia affecisset, ostendens ei duos elephantos iuniores aduentantes illius ænei tormenti tollendi gratia. Mirum modò etiam est, quantoperè patriam ament Aelianus refert, abstractos à suis sedibus patrijs, quamuis vinculis primùm & fame, deinde varijs ciborum blandimentis mansuefacti sint, tanta tamen naturalis soli illecebra teneri, vt patriæ memoria eis obscurari & euanescere nequeat: quare cum horum plerosque grauissimo mœrore suscepto confici, tùm verò quosdam ex his vberrimè flentes (vt Tzetzes etiam scribit) tantam lachrymarum vim profundere, vt oculorum sensibus capiantur. Quin, si Plinio credimus, alienæ quoque regionis intellectu creduntur maria transituri non antè naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu. Certè id quoque asserit Solinus: maria (inquit) transmeaturi naues non prius subeunt, quàm de reditu illis sacramentum luatur. Cum quinque dierum spatio in theatro Pompeij quingenti Leones conficerentur, elephantique octodecim cum armatis depugnantes, partim in ipsa pugna, partim paulò pòst morirentur, populus teste Dione aliquos etiam inuito Pōpeio miseratus est, cùm vulnerati a pugna destitissent, circumeuntesque ad cœlum proboscidibus lamentarentur, ita vt sermoni occasionem præberent, non id ab ipsis temerè aut casu fieri, sed iusiurandum quo persuasi ab Africa traducti erant, implorantibus, suique vindictam deos poscentibus. Fertur enim (inquit Dion) haud prius eos in naues ingressos esse, quàm à ducentibus iuramento sibi cautum esset de omni iniuria. Id verum sit, necne, non scio. Certè hoc quoque memoriæ proditum est, præterquam quòd elephanti sermonem patrium percipiunt, rerum quoque eos cælestium intelligentia esse præditos. Hinc in nouilunijs, antequam in conspectum hominibus Luna perueniat, eos ad aquam perennem accedere, eaque sese lustrare. Sed hac de re postea; Quod verò nisi magnis persuasi pollicitationibus naues ascendant, transfretar{i}que sese sinant, Pierius Valerianus verissimum esse ostendit hac historia. Minimè hoc loco, inquit, dissimulandum, quod super eiusdem Hannonis (sic elephanto erat nomen) ingenio Michael Syluius regis sui ad summum Pontificem orator, summæ, vt nosti, integritatis fideique sanctissimæ, atque alij narrauere, remque multorum testimonio comprobauere. Cùm destinasset Emanuel rex eum Romam Pontifici Maximo donum ire, naui quam inscenderet, iam instructa parataque ad profectionem, nullo vnquam pacto per aliquot dies fieri potuisse, vt Hanno vel duci se ad nauim, vel si quo modo adductus fuisset, eam vellet inscendere, vsqueadeo auersabundus profectionem huiusmodi reformidabat. Cumque rex ea re super solicitus admodum esset, magnisque pollicitationibus vnumquemque inuitaret, qui deducendi asportandique Hannonis negocium suscepissent, neque quisquam nomen profiteretur suum, insusurratum est demum regijs auribus, eius belluæ magistri dolo hæc fieri, quippe qui puellæ cuiusdam amore perditus, ægre ferret, se in tam longinquas regiones ablegari, proindeque Hannoni persuasisset, ne se adduci pateretur abuehēdum: quippe eum in loca sterilia, inamœna & barbara, vbi ludibrio contumelijsque omnibus, tanquam hosticæ terræ animal afficeretur, neque victui, neque ornatui eius vel necessaria, vel commoda suffectura: longum adhæc iter & incommodum, & vastum maris æquor arandum, vt satius esset, in qua tunc erat terra quàm primùm contrucidari, quàm per tot viarum difficultates, ad ærumnosissimam denique vitam peruenire. Rex hac re cognita magistrum Hannonis ad se quam primùm accersiri iubet, seque dolos eius comperisse dicit, ageret itaq; vt intra triduum Hanno in nauim imponeretur, idque ni pro-

cie fie-

Marginalia: *Zelotypia.* — *Gloria cupiditas.* — *Amor patriæ.* — *Lib. 39.* — *Lib. 2. Hierogl.*

A pere fieret, interminatus est astutùm se hominem extremo supplicio affecturum, vt alijs exemplo esset, qui mandatis regijs fucum facere ausi essent. Hac regis asperitate tertius elephanti magister, cùm nullam in cunctatione salutem intueretur, discipulam belluam aggreditur, docet se maleuolorum quorundam fraude subornatum, qui & felicitati vtriusque inuiderent, & regi optimo malè obtemperantes essent; longè autem secus se rem habere, quàm illi mentiti essent. Siquidem non ad immania & effera loca profecturi erant, sed ad vrbem orbis terrarum dominam, amœno loco sitam, vbi rerum deliciarumque omnium, quotquot vel auidissimi cuiusque cupiditate expeti possent, copia fertilissima redundaret. Ibi esse principem, cui totus penè terrarum orbis assurgeret: apud quem is in delicijs habendus esset, & tanquam Lusciniæ pullus, lautitiarum, blanditiarumque affluentia nutricandus: proinde bono animo esset, secumque primo quoque tempore lætus & alacer nauem inscenderet, affuturos nauigationi deos, & cursum omnem incredibili felicitate prosecuturos. Ita Hannonem ab eodem magistro in aliam sententiam deductum, vbi signa data sunt, vltrà nauem conscendisse, neque vlla vnquam imperia toto itinere detrectasse. Quod verò historicus Dion pergere elephantes ad aquam perennem (πρὸς ὕδωρ ἀεινὸν) ait, Cælius considerandum relinquit, an Plinius ἀεινον ex authore aliquo ceu proprium nomen transtulerit, qua voce *Religio.* *Lib. 13. ca. 18.*

B deprauata Anulum librarij scripserint. Dignum, inquit, perpensione, quod scribit Plinius, elephantos in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen Anulo, misescente Luna noua, descendere, ibique se purificantes aqua circumspergi. At historicus Dion pergere elephantes ait πρὸς ὕδωρ ἀεινὸν, id est perennem aquam. Verba Plinij hæc sunt: *Authores sunt in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen est Anulo* (aliàs Amilo) *nitescente Luna noua greges eorum descendere, ibique se purificantes solemniter aqua conspergi, atque ita salutato sydere in syluas reuerti, vitulorum fatigatos præ se ferentes.* Sanè Solinus, aliàs simia Plinij nulla vel Amili vel Anuli facta mentione, *Luna*, inquit, *gregatim amnes petunt, mox aspersi liquore, Solis exortum motibus, quibus possunt, salutant, deinde in saltus reuertuntur.* Hinc illud Sannazari:

> Dimmi qual fera è di sì mente humana,
> Che s'inginocchi al raggio de la Luna?
> E per purgarsi scende à la fontana?

Verebar autem, ne illud pro Solis legendum esset Lunæ, sed vtrumq; sydus ab elephantis venerari idem Plinius tradit. *Religio illis*, inquit, *syderum quoq; Solisq; ac Lunæ veneratio.* Et Iuba quoq; referente Plutarcho scribit elephantos dijs vota facere, cùm se nemine docente mari lustrent, so- *Lib. de soler. animal.*

C lemque orientem adorent, proboscide manus loco sursum erecta. Itaque etiam hoc animal dijs esse carissimum, vt Ptolomæus Philopater testatum fecit. Idem & Aelianus scribit, qui præterea ab interlunio recrescente Luna, elephantos ait se intellexisse, quadam naturæ recondita notione, ex sylua primùm, vbi pascuntur, ramos decerpere, eosque deinde sublimes ferre, tùm verò ipsos ad Lunam suspicere, ac leuiter mouere, tanquam supplicationem quandam Lunæ prætendentes, eis ipsa vt propitia existere velit. Adhæc Plinius asserit visos esse, cùm fessi sunt ægritudine, quando videlicet & illas moles infestant morbi, herbas suspinos in cælum iacere, veluti tellure precibus alligata: (aliàs allegata.) Aelianus autem id eos moribundos facere scribit, eum etiam ad se sermonem permanasse inquiens, elephantos cùm ex vulnere siue id in bello, siue in venatione acceperint, vicini sunt ad moriendum, aut obuiam herbam, aut fortuitò obiectum puluerem alleuantes, in cælum suspicere, eumque puluerem herbamue iacere, & simul voce sua propria lamentari, & miserabiliter supplicare, tanquam Deum ob ea, quæ iniustè & indignè sustinent, obtestantes. Attamen idem hoc in ægritudine aliqua facere, verisimile est. Sunt enim teste Strabone multis morbis obnoxij elephantes, iisque curatu prorsus difficilibus, & iuxta sensum humanum intellectum habent, memoria pollent, & syderum seruant religionem & venerationem, vt Plinius ait: mul- *Li. 5. c. 49.*

D taque alia quod ad solertiam, indolem, docilitatemque cum homine communia habere ex ijs quæ deinceps dicentur, patebit. Tantam autem huic belluæ cum genere humano societatem, tamque propè accedere ad hominis ingenium recentiores asserunt, vt Cicero, inquiunt, non vereatur affirmare, non paruam nationem hominum sensu ac ingenio esse multò inferiorem. Ego quidem hoc apud Ciceronem non reperio. Dicit tamen elephanto belluarum nullam prudentionem esse, quamuis figura nulla sit vastior. Et aliàs nos ait elephantorum acutissimis sensibus ad vtilitatem nostram abuti. Testatur verò etiam Vartomannus se quosdam vidisse elephantos, qui prudentiores sibi videbantur, quàm quibusdam in locis homines. Multa in primis de miro belluæ ingenio Plinius: Non solùm enim omnium quadrupedum subtilitatem animi præcipuâ illis perhiberi scribit, sed aliàs etiam animal esse ait proximum humanis sensibus: quippe intellectum illis esse patrij sermonis, imperiorum obedientiam, officiorumque quæ didicere memoriam: amoris & gloriæ voluptatem: imo verò etiam quæ in homine rara, probitatem, prudentiam, æquitatem. Sed & Aristoteles elephantos sensu plurimum valere asseuerat, & reliqua sagacitate ingenij ex- *Societas cū genere humano.* *Lib. de diuinat.* *Lib. 2.* *Ingenium.*

cellere:

cellere: & alicubi ait elephãtum omnium ferarum mitissimum & placidissimum esse, quippe qui permulta officia & erudiat & intelligat. Ita & Strabo, elephanti, inquit, sunt natura mites & mansueti, vt ad rationale animal proximè accedant. Vnde est, quòd Plinius eorum opinionem ridet, qui ex cutis duritie ingenij arguebant imbecillitatem. *Sunt*, inquit, *qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisq́ corporum magis aut minus bruta esse, vt ostrea & testudines, boum tergora, setas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumque transmitti: sic & in homine, cùm crassior callosiorue excludat cutis, ceu verò non crocodilis & duritia tergoris tribuatur & solertia. Hippopotami corij crassitudo talis, vt inde torneetur hastæ, & tamen quadam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoq́ tergora impenetrabiles cetras* (alias setas) *habent, cùm tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua perhibeatur illis*. Alicubi etiam elephantum inter animalia sapientissima censuri asserit, quia frugibus victitet. Non sunt tamen omnes æque ingeniosi. Cùm enim tria sint genera, vt ex Philostrato ostendimus, palustres, montani & campestres, nouissimi hi præ cæteris sunt eodem teste mansueti, lenes & imitationis studiosi. Sed & in hoc genere vero simile esse videtur, vt alij alios ingenio superent. Tardi tarditatem suam diligentia superare student: Plinius. n. author est, certum esse vnum tardioris ingenij in accipiendis quæ tradebantur, sæpius castigatum verberibus, eadem illa meditantem noctu inuentum. Testatur idem quoque Plutarchus his verbis. Alij in elephante hæc admirantur, quæ discens & condocefactus in theatris ostentat: figurarum formas, inquam, & immutationes tanta varietate & subtilitate, non facilè vt humana meditatione, retentione ac memoria possint æquari. Ego autem magis ex his, quos à sua natura & nulla à disciplina habet hoc animal, motibus cùm animi tum corporis, tanquam synceris & meris intellectum ei inesse animaduerto. Romę cùm non ita pridem multi docerentur institutiones admirabiles, gyrosque facere explicatu difficiles, quidam reliquis omnibus minus docilis, ob idque crebrò increpatus & castigatus, deprehẽsus est noctu sua sponte ad lunam se exercens atque discens. Cæterùm examinemus modò, in quibus ingenij illorum subtilitatem tantoperè veteres celebrent. Pulchrè in primis nouerunt, cur à venatoribus petantur: vt ex hoc Plinij discimus: *Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua, alij melius dentes appellant: quamobrem deciduos casu aliquo, vel senecta, defodiunt*, sic ille, tanquam inuidia quadam aut potius vindicta aduersus hominem ducti id faciant, indicans. Quodautem abiecta cornua defodiant, & qua arte defossa à venatoribus inueniantur, docet Aelianus: In Mauritania quemadmodum quotannis ceruis, sic decimo quoque anno cornua elephantis excidere solere aiunt. Itaque hi cornua incumbentes, vsque adeò ea impellunt & defigunt in terram expositam in planitiem, quoad illa ipsa occultauerint. Nam præ cęteris camporum patentium æquora & palustria amant. Et alibi: Locum, inquit, in quem abstruserunt & reposuerunt cornuum thesaurum pedibus exæquant & complanant. Terra autem quòd sit feracissima, post paulùm herbam proferens, abditum cornuum aspectum viatoribus adumbrat. Eorum vestigatores, qui sanè ad illorum insidias & astus prudetes sunt in eum locum, in quem cornua defossa suspicantur, vtribus aquam deportant, & verò alium aliò ex vtribus dispertiunt & disponunt, atq; ibi commorantur. Alius quidam dormiẽs, alius potans, alius cantiunculã canens suos amores meditatur. Quod si cornua alicubi prope defossa, quadam mirabili illecebra ex vtribus sic aquam eliciunt, vt vasa exiccent, & exinaniant. Ij autem qui cornua exquirunt, statim sine canibus sagacissimè prædam odorati, locum illum perfodiunt, & optatum consequuntur: si verò vtres permanserint pleni, eos inde transferentes, aliò se conferunt. E contrariò quomodo venatorum illi insidias herba euulsa per manus tradita sibi inuicẽ prodant, docet idem Aelianus his verbis: Tum sagacissimè odorantur, tum acerrimis sensibus existunt: tum verò ex his partim aggredientes, partim subsequentes, ordinatim eunt, atque horum primus narium sagacitate herbam ante pedes suos positam sentiens humanis vestigijs (à quibus maximopere sibi timere dictum est,) esse transitam, eam euellit, & ei, qui à tergo proximus est, odorandam tradit; is rursus alteri, qui post eum stat: ac deinceps per omnium quasi manus sagaciter contractatur; quoad ad illum ipsum qui extremum agmen ducit, peruentum fuerit; is simul ac olfecerit, barritum vastum edens, quasi signum ad fugam dat. Hi tunc in conualles profundas, aut in loca concaua & palustria, vel si minus id concedatur, in nemorosa campestria, ab eo loco iter auertunt, prorsusque se totos auertunt ab his locis, quacumque frequentes homines iter facere solẽt, quod ab hominibus, vt animalibus sibi infestissimis, timeant. De calliditate ipsorum elphantorum, qua vtuntur, cùm premuntur à venatoribus, vel in foueas ab eis factas inciderunt, ex eodem authore dicemus suo loco. Vt verò vnde digressa erat, reuertatur, oratio quòd scilicet non ignorent, cur petantur à venatoribus, Plinius rursus alicubi, clarissimè id testatur: *Circumuenti*, inquit, *à venantibus primos constituunt, quibus dentes illi exerti sunt minimi, ne tanti prælium putetur: postea fessi impactos arbori frangunt, prædaq́ se redimunt*. Sic & Solinus: *Cum venatu premuntur, partier confringunt vtrosq́, vt ebore damnato non requirantur*...

L. 11. c. 39. Cutis duritia quid præstet.

L. 22. c. 29.

Lib. de solert. animi. Discendi promptitudo.

Noscũt cur petantur. Cornua defodiunt.

Vt venatorũ insidias fallant.

Noscũt cur petantur.

A *Hanc enim causam periculi præsentiunt*. Aelianus verò etiam ac si aciei instruendæ haud essent imperiti, elephantos tradit causam cur petantur prænoscentes, ex sese qui dente inutili sunt ante cæteros in prima acie constituere, ad primum hostium impetum sine magna iactura excipiendum; reliquos qui in subsidijs manent, dentium robore integri, auxilium fessis ferre. Eandem peritiam indicat Plinius, inquiens; *vbi equitatu circumuenti sunt, infirmos aut fessos in medium recipere; ac velut imperio ac ratione, per vices subire*: quem locum puto transcribens Solinus infirmos interpretatur vulneratos. *Conflictu mutuo si quando*, inquit, *pugnatur, non mediocrem habent curam sauciorum, nam fessos vulneratosque in medium receptant*. Alicubi etiam idem Aelianus scribit hanc feram motus quosdam bellicos edere, quasi ostendat, quod hanc etiam disciplinam seruet. Adhæc si quæ ad militarem scientiam pertinentia ignoret, ea edocta optimè exercet: adeo enim mansuescere eam Nearchus tradidit teste Strabone, vt lapidem ad scopum iacere, & armis vti, & optimè natare ediscat, ideoque maximam possessionem existimari elephantorum currum. Et Plinius vulgare fuisse ait per auras arma iacere nō auferentibus ventis, atque inter se gladiatorios congressus edere aut lasciuiente pernicitate colludere. Indorum regem hostibus bellum inferentem refert Aelianus, bellatorum elephantorum triginta millia antecedere; tum verò maximorum & fortissi- *Belli peritia.*
B morum tria millia subsequi, ad hostiles muros ipso in cursu euertendos institutorum: cùm enim rex iuberet, euertere: idque se Ctesiam audiuisse scribere: necnon & vidisse se Babylone, palmas ab ijs ad moderatoris sui iussum violentissimo impetu extirpatas. Iussa enim faciunt, vt Plinius ait. Iam verò viginti quatuor elephanti Indorum regi referente eodem Aeliano, permanent custodes, alternis vigilijs alij alijs in stationem succedentes tanquam cæteri custodes homines. Sapientia item quadam Indici ad vigiliarum disciplinam erudiuntur, ne inter custodias somnum capiant. Hi igitur ad vigilias agendas præstantissimi excubitores, & à somno inuictissimi & secundum homines illic fidissimi sunt. Discunt præterea reges honorare atque adorare. Aristoteles enim, cùm dixisset elephantum per multa officia & erudire & intelligere, quasi id parum esset subiungit, & regem adorare condiscit; & Plinius quasi hoc insigne magnumque sit docilitatis argumentum: *Quod ad docilitatem*, inquit, *attinet, regem adorant, genua submittunt, coronas porrigunt*. Iosephus Barbarus in suo itinerario in Persiam, describens quoddā conuiuium Persarum, cui ipse interfuit, tradit inter spectacula aliorum animalium duos etiā productos fuisse elephantes, qui cùm in conspectu Assambei regis Persarum venissent ad certa quædam ductoris verba, rectā ipsum intuebantur & quadam grauitate non indecenti caput inclinabant, reuerentiam illi exhibere simulantes. *Custodiunt reges.* *Reges cognoscunt.*
C Cum Pontifex Leo X. è fenestra spectaret Indicum illum elephantum miræ magnitudinis, quem Emanuel rex Lusitaniæ anno 1513. ei dono miserat, ille ter genibus flexis & demisso corporis habitu venerabundus salutauit, quod non mediocrem admirationem (inquit Orosius) spectantibus incussit. Tum proboscide in dolium ingens aqua refertum immissa, aquam hausit, qua omnes quæ in fenestris altioribus insidebant, aspergebat. In plebem deinde conuersus, eam aqua, quasi ludum exhibere vellet, immodicè perfudit. Cassiodorus asserit, quòd omnem intelligentiam quadrupedum superat, non dubitare elephantem primo aspectu adorare, quem cunctorum intelligit rectorem esse, & si tyrannus appareat, inflexum permanere, nec imponi ei posse, hoc & malis pendere, quod à se nouit bonis principibus exhibere. Quamobrem ceu Cæsaris adulator sic de elephante ipsum adorante Martialis cecinit: *Lib.9.* *L.10.Var.*

Quod pius & supplex elephas te Cæsar adorat,
Hic modo qui tauro tam metuendus erat;
Non facit hoc iussus, nulloque docente magistro,
Crede mihi numen sentit & ille tuum.

Doceri autem etiam elephantem, vt regem adoret, testem habemus Aelianum; Elephantus (in-
D quit) Indorum regem ad forum euntem, primus adorat. Huic præ est rector, qui illum huius instituti commonefacit, ipsique memoriā disciplinæ instrumenti, quo illum moderatur, pulsu atq; voce Indorum propria renouat, cuius natura quadam admirabili recondita elephantes intelligentes sunt. Idem Aelianus ait non solùm sua eos nouisse nomina, sed & linguam Indicam intelligere. Atqui Ioannes Metellus testatur elephantis Zeilanæ insulę in India omniū maximis & optimis summique ingenij & quibus reliquos obedientes esse ferunt, non modò vernaculam, sed etiā peregrinas linguas si doceantur, intelligere. Adhæc Mutianus ter consul author est, referente Plinio; elephantum quendam & literarum ductus Græcarum didicisse, solitumq; perscribere eius linguæ verbis: Ipse ego hæc scripsi & spolia Celtica dicaui. Quæ verba si Græcè scribantur, versus heroicus, vt Sipontinus citat, constituitur hoc modo. Αὐτὸς ἐγὼ τάδ' ἔγραψα λάφυρά τε Κελτ' ἀνέθηκα. Similiter quoque Aelianus testatur se vidisse elephantum, qui rectè & ordine in tabula quadam Latinas literas scriberet, cùm tamen docentis manus subijceretur ad literarum figuram & linamentum instituens ipsum animal: cumque elephantus scriberet, animaduertisse quòd eius oculi *Regem adorare docentur.* *Linguam patriam intelligunt.* *Legunt & scribunt.*

immoti eſſent & deiecti, vt grammaticum quendam diceres, Peruagatum etiameſſe tradit Op- E
pianus, elephantos inter ſe loqui,

Φθογγὴν ἐκ ςομάτων μεροπηΐδα τονθρύζοντας:

Eorum verò locutionem non omnibus quidem ſed ſolis domitoribus notam eſſe: hodieq; in pro-
Funambuli uincia Malauar vulgo credi Acoſta affirmat, elephantos mutuo ſeſe intelligere, fuiſſeq; aliquando quendam ex ijs locutum. Admiramur nos paſſim homines funambulos ſeu funerepos, vt Terentius, Meſſala & Apuleius vocant, Græci σχοινοβάτας, dicunt, quales tamen olim apud Romanos fuiſſe elephantos legimus, & non ſolùm per funes inceſſiſſe, ſed quod maximè mirum, & ad-
L. 5. c. 13. uerſis (Plinij verba ſunt) quidem funibus ſubiere, ſed regredi magis vtique pronis. Quam rem velut incredendam & fabuloſam non ſine riſu (inquit Petrus Crinitus) quidam exceperunt, maioribuſque ſibilis contempſerunt. Quod ego apud ignaros homines, ſordidiſq; & viliſſimis officijs occupatos, pro tempore diſſimulandum exiſtimaui. Sed in tanta rerum, animantiumq; varietate, nihil tam ſummum, aut tam mirum videri debet, quin & eſſe id poſſit, & credi iure optimo oporteat, (vt eſt author Ariſtoteles) pro mirifica & ſingulari naturæ maieſtate, quod in his præſertim accidere par eſt, quæ optimis quidem authoribus ac honeſtis teſtimonijs nituntur. Nam quod elephantes ipſi per funes incedere, atque ambulare diſcant, non alijs quidem verbis à nobis pro- F
bari debet, quàm Aenæi Senecæ, qui ad hunc modum in epiſtolis, *Leonibus* (inquit) *manus magiſter inſerit, oſculatur tigrim ſuus cuſtos, elephantem minus Aethiops iubet ſubſidere in genua, & ambulare per funem.* C. verò Plinius & aduerſis funibus eos ſubire teſtatur, & regredi magis pronis. Hæc ille, ſed & alij veteres meminerunt, vt Suetonius in Galba: *Honoribus* (ait) *ante legitimum tempus ipſius miſsis, prætor commiſsione ludorum Floralium nouum ſpectaculi genus elephantos funambulos edidit.* Meminit & Fl. Vopiſcus in vita Carini. *Memorabile maximè & Carini & Numeriani hoc habuit imperium, quod ludos Romanos nouis ornatos ſpectaculis dederunt, quos in palatio circa porticum ſtabuli victos vidimus, in quo elephantes funambuli introducebantur.* Sed & Dion Caſſius in Nerone, ait hoc principe in honorem matris ludos Romæ faciente, introductũ fuiſſe elephantum in theatrum, eumq; conſcendiſſe in ſummum fornicem, atque inde etiam cùm ſeſſorem rectoremq;
Conuiuãtur humano more. ſuum humeris ferret, paratum ibi funem, omni ſpectante populo, inambulauiſſe, vti (inquit) fuerat edoctus, non aliter atque inambulent homines, quos funambulos appellamus. Illa verò vel ad ridiculè inſaniendum ſpectatorẽ inducere poſſint, inquit Aelianus, in theatri arena humiles lectos ſpectare, vario ſtragolo textili, & magnificis operibus picto ornatos: lauta itẽ pocula & argẽteas crateras, aureaſque, permulat aqua repletas, menſaſq; magnificas, tãto pene & carnibus extructas, G
vt vel edaciſſimorum animalium ventrem implere potuiſſent: omnibus ita rectè apparatis, conuiuæ intromiſsi ſunt elephantes mares ſex, virili veſte induti, totidemq; fæminæ, ſtola muliebri ornatæ, decore epulis accubuere, ac in mẽſã promuſcides tanquã manus porrexerũt, ſummaq; cum modeſtia epulati ſunt: neq; ex ijs quiſpiã viſus eſt vorax, neq; maioris partis rapax. Cùm eſſet bi-
Agilitas mira. bendum, vnicuiq; cratera exhibebatur, & hi quidẽ promoſcidibus potionẽ haurientes, moderate bibebant: deinde circũſtantes leuiter & feſtiuè, ſine contumelia aſpergebãt. Eſt itaq; in tanta corporis mole admirãda agilitas, ſed quæ longè maior videbitur, ſi ex Plinio dixerimus plenis hominum triclinijs accubitu, ijſſe per lectos, ita libratis veſtigijs, ne quis potantium attingeretur. Idem tradit lecticis quoque tuliſſe, quaternos ſcilicet ſingulos puerperas imitantes. Ac tandem cùm ſit
Choreas ducunt. beluarum maximos aſpectuque admodũ terrificus, & pedibus inſuper craſſiſſimis, choreas tamen etiam ſaltationeſque egregiè didiciſſe, idque ad numerum legimus. Ad numerum ſaltare (inquit) Aelianus, tibiæ auditione demulceri, curſum tardare ad ſoni tarditatẽ, ſeque remittere ad remiſſionem tibiæ: rurſus cùm acutè ſonans impellit, feſtinare, diſcendo aſſequi perfectè elephãtus ſolitus eſt. Neque verò natura modò illum ſumma ex omnibus animalibus magnitudine ornauit, H
ſed, & diſciplina manſuetum & tractabilem edidit. Elephanto ad morum conſuetudinem & facilitatem erudito, nihil mitius, nihil ad id quod volumus, obtemperantius eſt. Cum Tiberij Cæſaris nepos Germanicus gladiatorum ſpectaculũ edidit, plures iam grandes vtriuſque ſexus elephanti Romæ erant, è quibus alij plerique generati extiterunt, quorũ artus interea dum committebantur, & confirmabantur, & membra infirma conglutinabantur, peritus vir ad pertractandos eorum ſenſus, animoſque, nunc eos diſciplina manſuetiori, nunc terroris & mirificæ verberationis plena excipiens, erudiebat. Primùm enim eos maxima lenitudine & mollitudine, cibos nimirum illecebris & varietate ſuauium inuitamentorũ refertos indulgens, ad diſciplinã informabat, vt ſi quid eſſet agreſte, expelleret, ex feritate ad mãſuetudinẽ, & quaſi ad humanitatẽ quadam transformaret: ſicque eis moderabatur, vt feritate expulſa diſciplinis & muſicæ ſtudio operam darent, tympanorum ſono nihil exterrerẽtur, pedum ingruentium ſtrepitum cantumq; miſcellaneum ferrent: eos præterea exercebat ad non formidandam hominum multitudinẽ. Illa verò virilis diſciplina, non ad grauem plagarum ictum excandeſcere coactos membrum aliquod ad ſaltandũ flectere,

A ftere, non rabiosè (cùm essent maximo robore præditi,) incitari. Cum magister elephantorum spectaculum edidit, ij tempore suo specimen dederunt, se rectè institutos esse, illumque in seipsis erudiendis non operam perdidisse ostenderunt: nam duodecim numero theatrum ingressi, composito gradu incedebant, ac toto corpore diffluebant tāto ornatu, nimirū stolis saltatorijs induti, solaque magistri significatione vocis ordinatim instructi, vt ferunt, gradiebantur. Ac verò rursus, si illis hoc imperaretur, in orbem saltabant, eandemque orbem ad imperantis vocem repetebant, atque nunc flores pauimētum ornabant spargentes, nunc modestiè pedibus terram pulsantes musica moderatam saltationem vna consensione obibant. Hucusque Aelianus. Meminit quoque harum chorearum Martialis, cùm ait: *Lib. I.*

Et molles dare iussa quòd choreas
Nigro bellua nil negat magistro.

Iam & ipsi elephanti mimi, magistriuè officium exhibent, & alijs salientibus, choreasq; ducentibus præcinunt, dum modò verum est, quod Arrianus se vidisse testatur. Vidi ego (inquit) aliquando elephantum cymbalum pulsantem, alijs saltantibus duobus cymbalis ad anteriora crura appensis, alioque ad proboscidem alligato. Ipse alternatim proboscide cymbalum in numerum ad vtrumq; *Alijs præcinunt.*
B crus pulsabat: reliqui in gyrum choreas ducebant, & sublatis flexisq; prioribus cruribus in numerum etiam procedebant, prout is qui cymbalum pulsabant, sono præibat. Sunt autem suapte natura musicæ apprimè studiosi. Certè ex Strabonis doctrina (inquit Cęlius did.ci nos, elephantos cantu mulceri & tympanorum sono: & Porphyrius in tertio eorum librorum, quibus deterruit ab abstinendo à carnibus, affirmauit & equos elephantos demulceri fistulis & tibijs. Tradit autem Arrianus elephantos cùm præ dolore & vulnere pabulo abstinent, & Indis circumstantibus tympanorum ac cymbalorum pulsu, cantuq; exhilarari, & demulceri: imo verò Indicos aiunt omnium ferocissimos, adeò vt difficulter cicurari possint, ad instrumenti musici pulsationem cātilenarumq; modulationes animum intendere, auresq; ad audiēdum arrigere, atque hinc ita demulceri, vt nullo alio commento efficacius comprimant ferocitatem. Cæterùm quantopere musica afficiātur, in domandi ratione præcipuè apparebit. Iam verò & medicinam, quæ manibus administratur, exerceri ab hisce feris tradunt, vt Plutarchus refert. Vulneratis enim adstantes contos, lanceas & sagittas facilè & absque damno aut laniatione euellunt: qualequid de Poro rege etiam recitauimus. In venationibus, si quis eorum fuerit vulneratus, cæteri aloes lachrymas vulneribus illinentes, tanquam medici ægrotantibus assistunt, vt scribit Philostratus, sunt verò sibi ipsis etiam medi- *Musicam amant.* *Lib. 9. c. 2.* *Medici sūt.* *Lib. de solert. anim.*
C ci chamæleonte enim cōcolori fronde deuorato, occurrit teste Plinio, oleastro veneno suo: quod remedium homines ab eis accepisse innuit his verbis Solinus: Si quis casu chamæleontem deuorarit, vermem elephantis veneficum, oleastro sumpto pesti medetur. Cum verò à sole æstus admodum intenditur, vt fit in æstate, tū ad calorem frangendum inter se crasso aiunt cœno perfundi, quo partim vim caloris depellant, partim vel ombrosis speluncis, vel arboribus, quæ ramorum frequentia eos opacare possint, refrigerentur. Aelianus etiam tradit apud Indos tractum esse, cui nomen sit Phalarus, quasi latinè caluus, eumq; ita appellari quòd qui herbam in eo nascentē gustauerit, & pilos & cornua amittat: itaq; elephantos nisi cogantur, non accedere ad locum illum, imò verò propè cùm accesserint, perinde atq; homines prudentissimos, ab omni illius loci germine refugientes, pedem referre. Idē ait, cum ab Indis hominibus arborem radicitùs extrahere coguntur, non prius ad eam extirpandam aggredi, quàm quatefecerint ac tremefecerint arborem: sic periclitantes, euerti ne possit, an omnino inuictam ab impetu se sit præstatura. Effodiunt autem arbores vno dente tantum. Nam si eidem Aeliano fidem adhibemus, dentiū alterum acutum ad propulsandas iniurias seruant, altero radices effodiunt, & arbores extirpant. Cùm verò, vt idem Aelianus ait, omnia bene olentia ament, vnguentorumque & florum odore permulceantur, flores eis *Vt calorem vitent.* *Noxia sibi nojeunt.* *Vt arbores extirpet.*
D dari alicubi etiam narrat, necnon & in prata ad legendos flores, quia suauitatem odorum amplexentur, agi: ipso enim odore flores internoscentes colligere, atque etiam hos lectos in calathum inferre, quem eorum rectos sustinet. Postquam hunc floribus compleuerint, tanquam vindemia facta, lauatione similiter atque homines lautos, delectari. Vt verò ea vsi reuerterint eò, vbi quasillum floribus plenum reliquerint, expetere: quodsi rector afferre tardauerit, barritum edere, neq; prius cibum sumere, quàm eis quispiam quos collegerint flores, attulerit eos allatos de quasillo tollentes sui præsepis labra ornare. Hanc nimirum cibo suauitatem ex his benè olētibus comparantes, stabulum, vbi diuersantur, floribus permultis sternere. Celebratur præterea in trāsiliendis fossis calliditas. Cum enim trāseunt profundas & difficiles superatu, is qui inter cæteros robustior fuerit, & maior (inquit Tzetzes) stās medius tanquā pons, trāsmittit oēs: alij autem ingerentes deinde sarmēta multa fossę, seruāt eū, per quem traiecti sunt. Idē quoq; Aelianus memorat his verbis. Cū elephāti fossā trāsilire nō queūt, de his vnus aliquis in hāc sese demittit, & trāsuersus fossæ stās, partim vacuitatē occupat, partim pōtis se vicariū pstat. Cęteri supra hūc gradiētes trāsmittūt *Floribus delectātur.* *Vt fossas transiliant.*

 & eua-

& euadunt, simul & eum, qui pontis loco erat, hoc modo ex fossa conseruant. Superiore enim ex loco quispiam porrigit pedem, quem is, qui infra est, promuscide circumplicat, reliqui autem virgultorum fasces deijciunt, ad quos ille, cùm fortissimè, tùm crassissimè pedibus adnitens, celeri ascensu subtrahitur. Plutarchus hinc mutuum eorum amorem colligens: Societatis & commercij, inquit, vim non absque intellectus sensu elephantos ostendere, Iuba author est: fossa ducta, eaq; fruticibus paruis & humo leui obtecta, venatores his struunt insidias. Huc igitur quoties decidit aliquis, cæteri quicumque comitantur, congestam vndique syluam saxaque inijciunt, dum cauo fossæ expleto egressus captiuo detur. In traijciendis amnibus non minorem quoque solertiã ostendunt, nam vt ibidem Plutarchus scribit; Traijcit prior, cæteris hoc sese dans, natu simul & mole minimus: cæteri interea ad ripam astant, quantumque flumen ille magnitudine superet, speculantur: quæ res exercitui reliquo non dubiam ad traijciendum spem facit. Meminit etiam huius solertiæ Plinius, sed clariùs rem enarrat. *Amnem* (inquit) *transituri minimos permittunt, ne maiorum ingressu atterente alueum, crescat gurgitis altitudo*. Vt verò ad mansuefactos reuertamur, hi non solùm consuetam quantitatem pabuli qualitatemq; & callent & meminerunt, sed si vel diminutum vel vitiatum fuerit à curatore, egregiè, mirabilique astu id hero indicare nouerunt: super qua re luculentissimas hasce historias recenset Plutarchus: In Syria elephantum, inquit, scribit Agnon cùm in ædibus cuiusdam aleretur, ac seruus, qui additus curator erat, de demenso quotidiè subtraheret, dimidioque belluam fraudaret: sed enim hero iam aliquando præsente consideranteque demensum totum solueret, toruè, tuentem, ac promuscida contrahentem, hordei partem additam repulisse, ac quàm exactissimè separauisse, serui iniuriam hoc nimirum pacto ad herum deferentem. Alium verò cùm lapides & terram magister ad explendam mensuram pabulo miscuisset, ipsum ex foco correptum cinerem in ollam magistri, elixis iam carnibus iniecisse. Narrat hanc eandem etiam historiam Aelianus, sed paulò aliter. Cùm is, inquit, qui hordeum huic admetiendi procurationem habebat, hordei partem subtraxisset; illiusq; in locum lapidibus suppositis ipsi debitam tamen mensuram cumulatè seruasset, vt dominum vtriusque, si quando vidisset, falleret: elephantus videns eum qui sibi debitum fraudabat, polentam coquere; primùm promuscide pabulum collegit, deinde in ollam infudit, sicque solerter iniurijs iniurias sibi illatas vltus est. Hęc ille, quæ minus mirabimur, si verum est, quod scribit obscurus quidam, videlicet farinam minutissimo pulueri permixtam optimè separare, ita quod fariñã in pastum colligens nihil admittit de puluere. Idem cùm ipsius rector hora constituta illi cibum non præberet, de mora conquestus est, vt tradit Acosta; rector verò id accidisse aiebat, quod lebes, in quo cibum illi coquere solebat, pertusus esset, proinde eũ ad cacabarium deferret resarciendum: fert eum elephas: cacabarius eum negligentius reparat; rector elephantum obiurgat, eumque contumeliosis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebete remittit, vt diligentiùs resarciat: is verò de industria lebetem reparare simulans, rimam auget, & elephanto reddit, qui lebetem promuscide sumens ad flumen defert & aqua implet, quam dum effluere conspicit, magis pertusum lebetem esse intelligit, & ante cacabarij ædes refert, magno barritu intonans: concurrunt regiorum negociorum præfectus & alij multi: cacabarius blandis verbis veniam ab elephanto petens lebetem probè reparat, eique restituit: ille verò minimè ei fidens, in omnium conspectu ad flumen redit, aquamque haurit quã dum videt non effluere, lebetem ostendens astantibus, quasi eos rei testes esse cuperet, ad rectorem suum refert. Atque isthæc sunt, quæ hucusque de elephantorum moribus, ingenio, docilitate ac solertia ex diuersis authoribus collegi, quibus modò cum ex diametro opponitur vetustissimum adagium, ἐλέφαντος διαφέρεις οὐδὲν, id est, *ab elephante differs nihil*, quod videlicet dicebatur in magnos & stupidos, nihil vel tantillum saltem præiudicij facit: nam præterquam quod præcipuam ingenij laudem ita ei attribuant veteres, vt inter bruta, corporis moles & formæ fœditas adagio locum fecit. Ad quod allusisse videtur Palestrio Plautinus, qui herum suum elephanti corio circumtectum ait, non suo, nec plus habere sapientiæ quàm lapidem: & apud eundem Artotrogus parasitus Pyrgopolicem militem gloriosum vocat elephantum, quasi magnam bestiam, & quod sit stolidus & hebes:

Lib. de solert. anim. — *Vt fluuios tranent.* — *Pabuli consueti quantitatem agnoscit.* — *In Pseudo.* — *In milite glor.*

Eceum ædepol, vel elephanto in India
Quo pacto pugno perfregisti brachium.

Atque ita quoque Philostratus intelligi debet, dum neque elephanto, neque dentibus eius quicquam cum lyra esse dixit, neque quidem cum peritis viris, cuius hæc Amphione verba sunt, quæ quidem ideò græcè ponere libuit, quod impressis exemplaribus corrupta legantur: ἐλέφας οὐδαμῶς τῆς λύρας ἔπω οἱ ἄνθρωποι εἰδότες ἔτε αὐτῷ τῷ θηρίῳ, ἀλλ' ὅτι τοῖς κρέασι αὐτοῦ χρήσασθαι. Sit & Tertull. elephantum vocat bestiam insulsissimam.

DOMAN-

A

DOMANDI ET CAPIENDI RATIO.

ELEPHAS senex teste Aeliano efferacior est iuuene, & haud facilè capitur; & minores quoque natu capere operosum est, quandoquidem à maioribus, qui eos tuentur, non facilè relinquuntur. Quàm diuersis tamen modis capiantur, ex ijs quæ subinde recitabimus, manifestum euadet. Nonnulli Aethiopiæ vicini absq; vllo discrimine elephantos arte superant, (inquit Diodorus Siculus) Cõsueuit hoc animal cùm à pascuis plenũ redit, dormitum proficisci, plurimũ natura ab reliquis quadrupedibus diuersa. Non enim genu corpus flecti ad terram potest, sed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæsione tum attritam, tum sorde plenam aduertentes incolæ iuxta humum secant, vt tamen nisi impulsa cadat. Deinde sui accessus vestigia ad ea loca delent, subitò abeuntes priusquam bestia ad somnum redeat. Elephas vesperi cibo plenus ad notum cubile profectus, omnique mole sectæ hærens arbori, statim vnà cum ea ad terram prosternitur. Resupinus tota nocte iacet, cum se erigere nequeat. Aethiopes die ad locum accedentes, absque periculo bestiam occidunt, tabernaculisque ibidem erectis moram trahunt, quoad animal sit absumptum. Sic ille. Sic autem capi etiam Strabo meminit: Nonnulli, inquit, arbores notant, quibus elephanti accumbere solent. Accedentes itaque ex altera parte truncum recidunt, cui cùm bestia inhæserit, pariter cum arbore ruit; cumque surgere nequeat, propterea quòd crura continuum & inflexum os habeant, ex arboribus desilientes illum obtruncant. Sed & D. Ambrosius, cùm dixisset ceruicem minorem esse, quàm poscat tanti corporis moles, ne ea quoque oneri magis esset, quàm vsui: ideoque (inquit) nec genua flectunt, quia rigidioribus opus fuit cruribus, quò velut columnis tanta posset machina sustineri. Calcaneum leuiter inculcat, rigent cætera pedum à summo vsque ad imum. Nec sicut in anchylas nos sæpè imponimus, ita se etiam bestia potest tanta inflectere, meritoque non voluit se, neque recubandi vsum cum cæteris animantibus potest habere communem. Fulcitur hinc inde trabibus maximis, vt in somnum aliquantulum sine periculo reflectatur, quia pedes eius nulla artuum cõiunctione distinguuntur. Mansuetis igitur veluti quædam fulcra eorum, quibus hic vsus est, parantur ingenio: feris autem & agrestibus quia nemo huiusmodi, quibus sustentari queant, fulcra substernit, hinc venit vsus periculi. Namque arbori innixi aut costas fricant, aut in somnum sese relaxant: hæc nonnunquam victa atque inflexa tanto corpore frangitur: ille verò qui sese in eandem refuderat, corruit, nec erigere atque eleuare se potest, ibique iacens interit, aut gemitu suo proditus sternitur, dum ventre cæterisque iuxta mollioribus ad vulnus patet. Nam dorsum eius cæteraque exteriora non vlla facilè solent tela penetrare. Sunt autem qui propter ebur has illis insidias parent, vt arbores eas, quibus se applicare consueuerint, ex alia parte, qua infrequentior vsus eis sit, aliquantulum recidant, vt reflectente se elephanto pondus membrorum eius sustinere non possint, ruinamque eis arcessant. Sed si quis ista reprehendit, reprehendat etiam altitudines ædificiorum, quæ citius grauem minantur ruinã, & difficiliùs rupta reparantur. Similiter Cassiodorus seu potius Theodahadus rex scribens Honorio Romanæ vrbis præfecto, vt æneum elephantum, qui Romæ ruinam minabatur, reficeret, aluum quoque, inquit, demissam subdito pariete, corroboret: ne illa magnitudo mirabilis soluatur turpiter in ruinam. Nam & viuis ipse casus aduersus est: qui dum ingenijs cubationis arte hominum succisis arboribus ingentia membra commiserint, toto pondere supinati, nequeunt proprijs viribus surgere, quos semel contigerit corruisse: scilicet quia pedes eorum nullis articulis inflectuntur, sed in modum columnarum rigentes, atque incurabiles iugiter perseuerant. Ibi tanta mole prostrati sunt, vt tunc magis metallicos possis credere, cùm se viuos aspicias non mouere. Iacent superstites similitudine cadauerum: mortuos putes, quos viuos esse non dubites, & more cadentium fabricarum, nesciunt locum sponte relinquere, quem suis membris potuerint occupare. Magnitudo illa terribilis, nec formicis minutissimis par est, quando beneficium non habet naturæ, quod vltima animalia videntur meruisse. Sic ille. Quantoperè autẽ musica delectentur elephanti, iam dictum est, & mox etiam dicetur. Hæc eisdem quandoq; perniciem affert, dũmodo verũ est, quod Physiologus quidam, vti recitat Bartholomæus Anglicus, scribit his verbis: Apud Aethiopes in aliquibus regionibus sic venatur. Accedunt ad deserta, vbi duæ virgines omnino nudæ habitant, & crinibus resolutæ, quarũ vna fert alueolũ; alia gladiũ: incipiũt autẽ altè cãtare, quarũ cantũ audiẽs bestia venit ad eas & lingit earũ mãmas; de dulcedine aũt cantus mox obdormit elephas, & tũc vna perforat gladio guttur, vellatus, altera verò colligit sãguinẽ eius quo tingitur pãnus qui purpura appellatur. Alterius verò ac planè diuersæ venationis scitè admodum meminit Strabo, elephantorũ venatio, inquit, hoc modo fit: locum aliquẽ purgatum quatuor, aut quinq, stadiorum,

Marginal notes: Lib. 4. c. 3. (beside Diodorus); Vt dormientes capiantur. (B); Lib. 6. Hexam. ca. 5. (beside Ambrosius); C (beside "arbori innixi"); Elephas æneus. (beside Cassiodorus); D (beside "ta mole prostrati"); Musica capi. L. 18. c. 44 (beside Bartholomæus Anglicus); Lib. 14. (beside Strabo)

Vt elephantes cicures capiãt feros diorum, profunda foſſa circumdant, tum ingreſſum ponte anguſtiſſimo iungunt, deinde tres aut quatuor elephantes fœminas ex manſuetis immittunt, ipſi in tigurijs occulti inſidiantur, per diem: ſyluestres non accedunt, per noctem autem ſingulatim introeunt, quibus ingreſſis venatores clam aditum occludunt: poſtea nonnullis ex domeſticis certatoribus fortiſſimos inducentes cum illis pugnant, ſimul etiam eos fame macerant. Quum verò iam defeſſi fuerint, aurigarum audaciſſimi clam deſcendentes, quiſque ſui elephantis vterum ſubeuntes, compedes illis injiciunt, quo facto domeſticos exhortantur, vt victos verberent, quouſque in terram cadãt, poſtquam ceciderint, bouillis loris illorum colla cum domeſticis alligant, & ne aſcenſores excutere poſſint, colla circuncidentes in cæſuris vincula imponunt, vt præ dolore vinculis cedant, & quietem agat. Nam collum circumacturis vulnus fune atteritur. Proinde agnoſcentes infirmitatem ſuam vincti ducuntur à manſuetis. Eorum autem, qui ſunt ætate vel infirma vel exacta, dimittunt, reliquos in ſtabula abducunt, & pedibus inuicem iunctis & collo ad columnam validam, fame domant, deinde aut herba aut viridi arundine paſcunt. Hi moleſtia afflicti, pabula recuſant ſumere: illi verò cantibus eos & tympanis & cymbalis demulcent ac deliniunt. Hæc itaque Strabo, quæ omnia ſimiliter leguntur apud Arrianum Rex Peguanus etiam pulcherrimam habet capiendi elephantos rationem, vt ſcribit Gaſparus Balbus Venetus in itinerario ſuo in Indiam Orientalem. In vrbe Pegù, inquit, ingens eſt ſeptum, elephantis capiendis ſolummodo deſtinatum, ex arborum caudicibus conſtans ductis, robuſtiſque, columnarum craſſitudine, inuicem non omnino contiguis, ſed elephantis, vt egreſſum vel ingreſſum prohibeant, homo verò & ingredi & egredi queat. Tertio ab vrbe lapide ſylua eſt ingens, elephantis feris abundans: ad quos capiendos, Rex elephantos fœminas aliquot cicures, & venationis huius peritas, & quæ humanum ſermonem pulchrè intelligunt, mittit, odorifero prius quodam oleo perunctas. Illi enim harum amore capti & illecebris, quo ducuntur, proſequuntur. Hæ itaque præeuntes pedetatim per arborum denſitatem, in qua venatores etiam delitescentes, eas quid agendum ſit, docent, vrbem petunt. Interea ciuibus, vt ſeſe domibus abdant, iamque adduci feros elephantos, & ad vrbem appropinquare, ſono aliquo edito ſignum datur. Hærent primò feri, iam ſyluas egreſſi, & tanquam inſidias metuentes ſubſiſtunt; tandem verò dum credunt, propinquam eſſe aliam ſyluam, iter proſequuntur, præeuntibus ſemper fœminis; quæ vbi ad ſeptum peruenere, per portam introeunt, ſequuntur illi, & cùm ingreſſi ſunt, cataracta portæ ab alijs venatoribus in ipſo ſepto occultatis dimittitur. Mox fœminæ captatrices ſtabula huic rei deſtinata, & ea magnitudine, vt ſingulas ſingula capiant, occupant, & dimiſſis cataractis à feris ſeparantur: qui vbi eluſos ſe captoſque agnoſcunt, præ dolore inſanientes, duabus terniſue horis continuis, flent, plorant, mugiunt, modoque in hunc, modoque in illum venatorem impetum faciunt, nocere tamen non poſſunt, quando ille per columnarum ſepti ſpatia quæ propter anguſtiam elephantos arcent, vt dictum eſt, effugit, & elephantos fallit; quare in ipſos ſtipites ſæpenumerò tam fortiter irruunt, vt dentes ſuos etiam confringant. Tandem labore delaſſati, ſudoreque madidi, necdum tamen animum deſpondentes, cùm ſe lædere illos non poſſe vident, proboſcide ori indita, tantũ aquæ ex corpore ſuo hauriunt, vt circumſtantes omnes inundent. Ita delaſſatis rurſus fœminas objiciunt, ſinguli à ſingulis in ſtabula pertrahuntur, quæ cùm niſi vnicum elephantem capiant, fœminæ præeuntes intrant, & per aliam portam exeunt, mares demiſſis vtrobique cataractis detinentur, atque vinciuntur. Hactenus ille. Albertus (ex Auicenna, ni fallor) tradit accepiſſe ſe ex ſene quodam fide digno, Indos facere foueas, in quas eſca illiciente (vtor eius verbis,) elephanti aliquando incidant, illapſum venatorum aliquis accedens flagro vehementer afficit: tandem alius ſuperuenit, qui ſe elephanto oſtendens percuſſorem illum tanquam cum increpatione & violentia ab elephanto reijcit, & mox elephante in fouea relicto diſcedit: redit percuſſor, & rurſus flagellans ab altero ſuperueniente repellitur. Hoc ſæpius iteratur, ita vt elephas tandem agnito liberatore ſuo, conſpectu eius gaudeat: quo animaduerſo aperitur ei via fodiendo, qua poſſit egredi de fouea: egreſſus ſequitur liberatorem ſuum, eique paret. Et hoc idem (dicit) narrauit mihi vir fide dignus, qui regionem illam peragrauerat, addens percuſſorem elephanti horribili colore faciem & caput pingere, & habitu vti alieno, ne poſtea ab elephante cicurato agnoſcatur, & in periculo vitæ ſit. Sed & Africa teſte Plinio foueis elephantos capit, in quas deerrante, inquit, aliquo protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres conſtituunt, omnique vi conantur extrahere: qua de re ſuprà etiam ex Aeliano dictum eſt. Nigritæ autem elephantos venaturi poſt arbores deliteſcunt, ac prætereuntibus elephantis ſagittas & venabula infigunt, ſaliuntque miro modo de loco in locum, vt refert Cadamuſtus, ab vna arbore ad aliam, donec feriant elephantum, qui cum maxima mole prægrauatur, nequit inſidiantis ictus velociſſimos deuitare. Si tamen id tentarent in locis apertis & patentibus, in eis potiſſimum, vbi nullæ ſunt arbores, non euaderent vires, inquit, elephantorum, quandoquidem nullus homo tantæ pernicitatis reperitur, quem mox elephas non comprehendat, etiã non currens, ſed gradatim incedens.

Vt in Pegu capiantur. (margin, beside "vt ſcribit Gaſparus Balbus")

Nigritæ vt elephantos capiant. (margin, beside "Nigritæ autem elephantos venaturi")

A dens. Qui capiendi modus non omnino diuersus est ab eo, quem his verbis recitat Strabo de elephantophagis. Elephantophagi huiusmodi venationem exercent: Elephantorum gregem per syluam delatum ex arbore aliqua cernentes, eum minimè adoriuntur, sed ad eos qui ponè gradiuntur, clam accedentes, neruos incidunt, nonnulli eos sagittis interficiunt, serpentum felle tinctis. Sagittatio per homines tres perficitur, quorum duo arcum tenent, & vltra progrediuntur, tertius verò neruum trahit. Eundē vel similem saltem capturam memorat Diodorus Siculus loco suprà citato. Ab hac, inquit, regione qui occasum versus plurimum distant Aethiopes, cum elephantis certant. Habitantes enim in syluestribus & arboribus refertis locis, elephantorum ingressus atque exitus ex præaltis arboribus obseruant. Multos vnà incedentes non aggrediuntur, omni spe vincendi remota. Singulis inijciunt manus, mirabili audacia freti: Nam cùm incedens bestia arbori appropinquat, in qua speculator occultus latet, ex ea desiliens, manibus apprehensa cauda, pedibusque ad dextrum femur oppositis, securi quę ex humero pendet, leui, vt quæ vnica manu tractari queat, & acie acutissima, dextra manu apprehensa, neruos dextris poplitis crebris ictibus amputat: sinistra manu regens agile corpus, belluæ conatus magna velocitate effugit. In eo namque certamine versatur vtriusque salus, mortis discrimine in alterius vita posito. Elephas

Lib. 16. Elephantophagi.

Nerui poplitis vulnerantur.

B neruis abscissis, quandoque, quia hoc facilè se vertere potest, inclinatus in latus saucium, in terram capit, Aethiopemque secum trahens interficit. Quandoque ad arborem aut saxum hominem allidens, ipso pondere, quoad animam exhalet, comprimit. Quidam elephantes dolore moti, cùm insidianti obesse nequeant, diffugiunt per campos, quoad continuis securis ictibus ab insidente cæsi decidunt. Tum concurrunt Aethiopū cœtus, & adhuc viuentis bestiæ posterioris partis carnes abscissas edunt. Describit & Plinius hunc eundem modum belluas istiusmodi capiendi, & Troglodytis eum attribuit, inquiens: Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc solo venatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati extremas in clunes desiliunt. Leua apprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit, ac præacuta bibenni hoc crure tardato profugiens alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alij ex Troglodytis Aethiopię conterminis, vt idem Plinius testatur, tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longiùs. Hos præcipui viribus iuuenes continent, alij connixi pari conatu tendunt, ac prętereuntibus sagittarū venabula infigunt, mox sanguinis vestigijs sequuntur. Quomodo verò etiā venenatis sagittis interficiātur apud elephātophagos docet Strabo: Nonnulli (ex Elephanto-

Troglodytæ.

Vt sagittis interficiātur.

C phagis) sagittis eos interficiunt serpētium felle tinctis. Sagittatio per homines tres perficitur, quorum duo arcum tenent & vltra progrediuntur, tertius verò neruum trahit. Legitur porro & alia venandi ratio apud Aristotelem, quæ talis est: Conscendunt, inquit, mites aliquos animososque elephantos, qui venantur cursuque insequuntur feros: quos cùm occuparint, ferire præcipiunt suis, dum fatigent, viresque dissoluant: tum rector in defatigatum illum insilit, regitque falce: post breui tempore fera mitescit atque obtemperat. Quàm diu insidet rector, mitem se quisque exhibet: cum descenderit, alij mansuetudinem seruant, alij suam repetunt feritatem: itaque immitecentium crura priora præpediunt vinculis, vt quiescant: capiūtur & natu iam grandes & pulli. Repetit & hoc Plinius admodum succinctè. *Capiuntur in India vnum ex domitis agente rectore, qui deprehensum solit. rium abactumue à grege, verberat ferum; quo fatigato transcendit in eum, nec secus ac priorem regit.* Mirum verò viscum dari, quo elephanti capiantur, de quo nimirum sic Gillius ex Aeliano. In Caspio lacu oxyrinchi pisces capiuntur; horum exempta viscera excoquunt vnde ad permultos vsus accommodatum fit glutinum: nam non modò ad quæcumque applicatum fuerit, adhæescit, & sed & firmissimè retinet, vt & decem diebus madefactum nunquam postea dissoluatur; & eo ad elephantos comprehendendos venatores vtuntur, & pulchra facinora edunt. Do-

Visco capi.

D cet idem Aelianus, quomodo Elephanti, ne in foueas incidere cogantur, aduersus venatores tum armis, tum ignibus resistentes pugnent. Insidiæ, inquit, quas elephantis venatores instruxerint, non eos facilè latent. Nam cùm ad foueam, quàm contra eos suffodere venatores solent, proximi accesserunt, seu naturali quadam intelligentia, seu retrusa & abdita prę̨sentatione, & scientia rerū futurarum, à progrediendo vlterius se sustinent: ac quam mox itinere conuerso, in venatores inuadunt, vique & impressione sese in medios insidiatores incitant, simul & eos euertere conantur, fuga, vt salutem contra insidias superiores facti adipiscantur. Id igitur tēporis cùm atrox pugna tùm verò vel hominum vel elephantorum cædes & occisio fit multiplex. Huius pugnæ ratio talis est. Homines quidem eminus hastas & iacula intorquentes ac collimantes, ictu directo eos feriūt. Contra elephanti, ex hominibus si quem cecidisse animaduerterint, statim violenter & corripiunt & ad terram à se abiectum proterunt & conculcant; simul & cornibus (sic enim eorum dentes appellantur) tam diu profligant, quoad miserabili & referta acerrimis doloribus morte, hunc proiectum affecerint. Cùm autem huiusmodi animalia inuadunt, tanquam vela ex animi incitatione

Elephantū & venatorum pugna

quam

quàm contentissimè aures, quas habent patulas, intendunt & pandunt more magnarum struthionum, qui vel dum fugiunt, vel dum inuadunt, explicatis alis feruntur. Itemque promuscidibus sub cornua redactis & contractis, quemadmodum rostra nauium plenissimis velis repulsa, sic elephanti vehementi impressione irruentes, multos mortales funditus euertunt. Tumque perinde vt tuba belli classicum sonans, clamores vastissimos edunt. Humi porrò prostratorum & genibus contritorum & ossibus obtritorum, tantus est strepitus, vt vel illinc longissimè exaudiatur: necnon sæpius elisis oculis, naribus distractis, fronte disrupta, facieique forma amissa, non vel à proximis cognatione sibi noscuntur. Iam ex ijs nonnulli ad hunc modum inopinatò seruantur. Quamuis enim sanè venatorem beluæ cursus celeritate comprehenderit, præ tamen vehementi impetu, hunc transcurrens, genibus in terram præcipitibus actis, cornua aut in radicem, aut in quippiam aliud tale compingit: ex quo retinetur, ac vixdum se retraxit, cum venator elapsus iam salutem fuga est consecutus. In hac igitur pugna, elephanti sæpe vincunt, sæpè item varijs terroribus iniectis vincuntur. Tubarum enim clangor vastum clamorem efficit, ipsique homines armis concrepantes, clypeos videlicet hastis contundentes, & vlulatum tollentes, strepitu vndique omnia circumsonare faciunt: tum verò partim in terra ignem incendentes, partim in sublime tollentes, ac tanquam funda eum contorquētes, partim ignitos torres iaculantes, atque etiam longas faces in ferarum oculos magna vi inferentes & intrudentes, eis hæc omnia ægrè intuentibus, timorem afferunt. Vnde adeo impelluntur, exterrenturque, vt interdum in foueam, quam antè declinabant, detrudantur & compingantur. Hactenus ille, & rursus, quomodo à venatoribus in fugam acti, incensis tandem syluis, ab ea cohibeantur describit his verbis: Qui venandi elephantes scientiam tenent, nobis testantur, hos insectatione venatorum pressos, cum robore immenso, tum impetu effrenato atque præcipiti, & quem sustinere possit nemo, sic quidem per maximas arbores, tanquam per segetes excurrere, easque tanquam spicarum calamos, vbi cursum ramorum proceritate retardari vident, perfringere: vbi verò ipsi ex arboribus eminent, & prooceriores existunt, tum omni neruorum contentione currere, tum viam insequentibus præcidere: nec mirum, locorum enim consuetudinem tenent. Cùm autem se ex insectatorum suorum conspectu eripuerint, eosque maximis processibus itineris longè & retrò positos senserint, tum ex fuga recipiunt animum, simul & tanquam periculo libertati, insistunt: ibique tum metus sollicitudine expulsa, ex immenso labore requiescunt: his interea ad cibi cogitationem memoria excitatur, iuncos & hederas per arbores erraticis implicationibus serpentes depascuntur, atque palmarum tenera cacumina, & aliarum plantarum adolescentiores truncos. Quod si rursus insectatores ad eos propiùs adsint, hi etiam iterum sese in fugam impellunt. Cumque ab his multam viam absunt, sese ex fuga colligentes, requietem curarum ex itineris labore habent. In sequentes autem præcipitante sole debilitati, syluam incendunt, & viam illis obstruunt: quod ipsum sentientes elephanti, se sustinent à progrediendo. Ignem non minus quàm Leones extimescunt. Hęc omnia Aelianus. Iam verò quemadmodum variæ sunt capiendi rationes, ita etiam diuersimodè domantur & cicurantur: sed fame potissimum, vinculis, verberibus, & blanditijs, siue illlecebris, tum musicis, tum alijs: Dixi ex Aristotele elephantos à venatoribus elephantis defatigatos à rectoribus, qui in illos insiliunt, falce regi, indeque breui tempore mitescere & obtemperare, & quamdiu insident rectores, mitem se quemlibet eorum exhibere, cumq; descenderint, ab alijs mansuetudinem seruari, ab alijs suam repeti feritatem: itaque immitescentium crura priora præpediri vinculis, vt quiescant: capi autem & natu maiores & pullos. Tradit & Aelianus Indicum elephantum, si robore ætatis confirmatus capiatur, ex feritate ægrè traduci ad mansuetudinem: & quod desiderio libertatis teneatur, ideo cædes facere; ac si vinculis deuinciatur & constringatur, magis incitari animo, neque vllam seruitutem perpeti: ideoque Indos varijs & multiplicibus cibariorum illecebris eũ delinire studere: illum tamen nihil de acerbitate sua remittentem, nihilque ab ijs blandicijs mitescentem, ijs præclarè contemptis, pergere ijsdem infestus esse. Tum Indos instrumento quodam musico vernaculam cantiunculam ei canere, elephantum animum attendere, auremque ad audiendum erigere, & suauitate illius demulceri, animi incitationem comprimi. Tum paulatim in obiectum cibum respicere, & tametsi omnibus vinculis exoluitur, tamen cantu deuinctum non amplius ad pristinos mores à mansuetudine deficere. Aliàs etiam idem Aelianus, quid elephantis, postquam capti sunt, faciant domitores, vt mansuescant, his verbis refert: Primò in syluam non ita longo interuallo ab ea fossa, vbi comprehensi sunt, distantem, sic eos strictè constrictos funibus trahunt, vt ne permittant quidem, neue hi præcurrant, neue rursus retrahantur: deinde certo & dimenso spatio horum quemque ad maximam arborem alligantes, vt neu in anteriorem partem insilire, neu rursus admodum in posteriorem resilire queant, neue ipsis ex funis laxitate facultas sit ad inferendum iniuriam, victus tenuitate & fame, horum robur frangunt. Postea verò quam eorum domitores duritiam animi tamdiu paulatim molliuerunt, quoad pristinæ inexpugnabili feritatis eos cæ-

Vt incensis syluis cohibeantur.

Igne terrētur.

Vt domētur

Vt mansuecant.

A eos ceperit obliuio, de manu cibum sumendum dant. Hi necessitate pressi, cùm non malitiosè iam, tum verò hilarioribus oculis & mansuetioribus, quàm essent soliti, intuentur. Horum autem qui sunt ætate robusti, vinculis ruptis, cùm dentium robore, tùm verò promuscide arbores reuellunt, & frangunt, vixque serò admodum partim fame, partim ciborum illecebris, partim verberibus mansuefiunt. Alicubi rursus inquit: Indi homines licet permulti & magna machinati, non elephantos iam ætate procedente confirmatos facilè comprehendere queunt. Quare ad loca fluminibus proxima (roscida enim & palustria pascua frequentant) venatores profecti, eorum catulos tantùm capiunt. Hos cùm adhuc ætate infirmos & teneros ceperunt, ciborum blanditijs & assentationibus ad parendum informant, ac instituunt, blandiloquentiaque mansuefaciunt: Hominum enim indigenarum linguam elephanti intelligunt. Breuiter perinde illos quasi infantes pueros alunt, partim cibaria eis largientes, partim disciplinas tradentes; quæ res efficit, vt ipsi ad obediendi facilitatem transfetantur, & exuta feritate humanitatem induant. Hæc itaque omnia Aelianus. Strabo verò etiam Indos tradit ex captis elephantis eos, quos nec senectus nec iuuentus inutiles facit, in stabula ducere, & pedibus inuicem vinctis & collo ad columnam bene compactam, fame domare, deinde herba vel arundine viridi reficere, dehinc obtemperare docere, alios B oratione, alios cantu aliquo, vel tympani sonitu delinire. Raros esse qui non facile mansuescant: esse enim natura mites & mansuetos, & ad rationale animal proximè accedere. Facilè autem mansuescere elephantos posse etiam Aristoteles testatur; qui & aliàs inquit mites & mansuetudini eos addictos esse. Plinij verba de domandi ratione eruditis suspecta sunt. *Domantur* (inquit) *rabias fame & verberibus, elephantis alijs admotis, qui tumultuantem catenis coerceant:* Gesnerus quærendum nobis proponit, an rectè hic legatur catenis, ipse interim mauult plagis, ex Aristotele, id est, inquit, verberibus, quam vocem Plinius etiam proximè antè posuit: alij verò viri docti scribunt non elephantis, sed elephantarchis, (vt annotauit Baptista Pius noster in commentarijs suis in quintum Lucretij:) sic vocant magistros, admotis: adduntur enim magistri domandis elephantis, qui tanquam mansuetarij illos exuere feritatem docent. Ipse autem Pius re diligentissimè perpensa, nihil immutandum arbitratur, quando Arrianus & Albertus libro de animalibus octauo produnt elephantum ferum aduentu cicuris mansuefieri, quod quo pacto fiat, te (inquit) authores instruent. Quòd elephantis alijs, non elephantarchis legendum sit, Pliniana verba in præcedenti capite te docere possunt. *Capiuntur* (inquit Plinius) *in India, vnum ex domitis agente rectore, qui deprehensum solitarium abactumue à grege verberat ferum.* Concinunt Arriani hæc verba. C *Vehemens ineunt mansueti cum indomitis certamen elephanti. Vincuntur haud ægrè, vt par est, feri & agrestes, fame iam ante ac sitis domiti deficientibus animis. Descendunt elephantes venatores, summos pedes agrestium nihil vltra reluctantium colligant, tum mansuetis iubent multis eos plectere verberibus, donec victi & fatigati malis in terram cadant, stratorum collis laqueos inaduunt, iacentesq́, conscendunt.* Apud Plinium illa verba: *tumultuantem catenis coerceant*, ne intelligas, quod elephas coerceat catenis tumultuantem: sed quòd domesticus coercet ferum & nuper captum elephantum tumultuantem in catenis, quibus vt tradit Arrianus pedes & colla stratorum impediuntur. Dictio namq; catenis verbo illi tumultuantem, annectitur. Hactenus Pius, Arriani verbis, vel malè intellectis, vel nimis præcipitanter citatis, non enim elephantes venatores descendere, & summos pedes agrestium nihil vltra reluctantium colligare scribit, vt ille citat, sed venatores homines intelligit, quemadmodum suprà etiam ex ipso diximus: cui etiam Strabo consentit his verbis: cùm iam defessi fuerint, rectorum audacissimi clam descendentes, quisque sui elephantis vterum subeunt, atque hinc subito syluestrium vterum subeuntes, compedes illis inijciunt. Quamobrem ego eorum probo sententiam, qui elephantarchis legunt. Nam & Gesneri restitutio nulla est: quid enim attinebat addere domari plagis, cùm iam dixisset Plinius, domari fame & verberibus.

Lib. 15.

Natura mites esse.

Plinij locus expensus.

Pij error.

D

CIBVS. POTVS.

ELEPHANTI palustribus herbis non parum affici, ostendit Diodorus Siculus loquens de quibusdam Aethiopiæ populis, *Accedunt* (inquit) *ad eos ed superiori plaga elephanti allecti (vt quidam tradunt) fertilitate loci, pastusque suauitate: Paludes enim mirandæ à ripis fluuij manant, in quibus multi varijque vt alga & arundines, nascuntur cibi, quos cùm degustant, libenter in his locis morantur, consumentesque vt plurimum nutrimenta hominum compellunt ad alia loca fugere.* Aloysius Cadamustus ait eos arborum folijs viuere, indeq; esse, quòd arbores deuastent, nam si stipitem natura illa manu amplexi fuerint, quantumcunque ingentem ab arbore diuellere. Sed & truncos ipsos gratissimo in cibo habent, vt Plinius & Solinus aiunt; palmasq́, excelsiores fronte posternunt,

Herbæ palustres.

Li. 4. cap. 1

Arborũ folia.

Trunci.

Fructus. Poma. Melones. nunt, atq; ita iacentium aſſumunt fructum. Amant & aliarum arborum fructus, & poma potiſſimùm, quorum tantum deuorabat elephas ille, quem ex Goropio depinximus, vt modij quatuor excederentur. Quantoperè autem melonibus delectentur, annotauit Hermolaus Dioſcorid. Luſitani regis (inquit) Liburnicæ inter alia meridianæ illius nauigationis miracula, melones in Aethiopia nobiliſſimos haberi prædicant, quorum odorem elephãtes ſagaciſſimi olfactus animal, de longinquo ſentiant; aduolanteſq; cucumeraria tota depopulẽtur & proterant. Chriſtophorus Acoſta gratum eis pabulum eſſe ſcribit, radicem muſæ: veſci item radicibus ficus Indicæ, & ramis *Radices.* eiuſdem, quapropter veriſimile eſt, non tantummodò cum cætera pabula defecerint, radices effodere, vt Aelianus aſſerit, ſed alijs etiam temporibus: nam & ipſe ibidem addit, eum qui primus ex radicibus prædam reperit, regredi, vt & ſuos gregales aduocet & in prædæ communionem deducat. Diximuſq; ex eodem elephantos dentium alterum acutum ad propulſandas iniurias ſer-*Hordeum.* uare, altero radices effodere, & arbores extirpare. Cicuribus præter alios cibos hordeum datur, vt ſuprà etiam meminimus. Ariſtoteles eodem paſtu modios Macedonicos eius frumenti nouem edere poſſe profitetur: tantum dare tamen periculoſum eſſe: ſex autẽ aut ſeptem dediſſe modios, in vſu frequenti ſatis eſſe, ſed farinæ non plus quàm quinque. Oportuiſſe autem elephantos, vt plan-*Cur plãtis veſcantur.* tis, fructibus & herbis veſcerentur, Cardanus aſſerit, nam aliter probum animal eſſe non potuiſſe, *Lib. 10. de ſubtil.* quandoquidem omnia animalia quæ carnibus veſcuntur, ſunt iracunda, fraudulenta, crudelia & ſuperba. (Plinius quidem ſapientiſſimos eſſe ait, quia frugibus veſcuntur.) Accedere, quod tantæ moli plurimus fuiſſet neceſſarius cibus, vt vel perpetuo eſurire, vel animalia cuncta deſtruere cogeretur. Fuiſſe etiam neceſſarium, vt in perpetuo motu ad perſequendas feras eſſet, quod tantæ moli fuiſſet incommodum. Sed herbas tamen cùm exigui ſint nutrimenti, breuem vitam fuiſſe effecturas, vt inquit Hippocrates: quam ob rem oportuiſſe eum truncis arborum & fructibus veſci. At his cum terræ plurimum admiſceatur & lapillorum quandoque, ob id neceſſarium fuiſſe, *An lapides & terrã im punè edat.* vt illius corpus à talium eſu haud offenderetur, alias perpetuò ægrotaturum. Non igitur terra aut lapidibus deuoratis offendi (Ariſtoteles ægrotare elephantes ſcribit, ſi comedant terram, niſi ea frequenter vtantur: nam ſi frequenter, (inquit) nihil ſentiunt mali: lapides etiam interdum deuorant. Sic & Plinius: *& terram ediſſe ijs tabificum eſt, niſi prius mandant: deuorant autem & lapides.*) At fructus & rami arborum cùm perſæpe altiores ſint, quàm vt animal efficere poſſet tantæ magnitudinis, quod poſſet illos attingere; duritie igitur capitis proboſcidiſq; & dentibus illum muniuiſſe naturam ad euertendos arbores. Adiuuare & proboſcidis longitudinem ad decerpendos *Proboſcidis vtilitas.* fructus & ramos, ne vniuerſas arbores euertere cogeretur, quod illi laborioſũ fuiſſet, atque damnoſum, nec ſolùm ipſi, ſed ali s ſublato alimento in poſterum. Aelianus tradit elephantos poſtquã cicures euaſerũt, panibus maximis, hordeo, caricis, vuis, allijs, iunco, palma, hederaceis folijs *Potus.* veſci. Quod attinet modò ad potum, idem Aelianus prodidit, claræ & nitidæ aquæ potionem elephanto inimiciſſimam eſſe, nec prius bibere, quàm conturbarit, turbidã enim & ſordidam ei ſua-*Aqua turbida.* uiſſimam eſſe: proinde cùm ad flumen, aut lacum acceſſerit, cœnum pedibus perturbare. Huius rei cauſam Simocatum adferre, quòd in aqua pura ſuam ipſe vmbram extimeſcat: ideoque ſolere Indos, cùm traijcienda eſt aqua, obſcuram & illunem obſeruare noctem. Idem ait elephantum gregarium aſſuefactum, aquæ vti potione ei verò qui ad bellum certat, non modò ex vitibus confecti, ſed etiam ex oryza factitij vini vsũ indulgeri. & alicubi refert potionem, qua Indi pro vino vtuntur, ideo ipſis largiri, vt ad prælium audaciores reddantur. Vini autem potu gaudere ha-*Vinum.* bemus ab Athenæo, qui ex libro Ariſtotelis de ebrietate, elephantes & Simias vini potu inebriari prodidit. Legimus modò etiã apud Ariſtotelem, bibi ab elephanto vini quinque mares, quæ menſura heminas continet ſex. Elephas ille, de quo diximus ex Goropio, vna vice plures quàm ſedecim vini libras bibebat, idque toties iterabat, vt mẽſurã potus à philoſopho proditã facilè æqua-*Sitis patiẽtia.* turus videretur. Sitis ſunt perquam patientes, tradit enim Aelianus ſine potione octo dies ferre.

COITVS. PARTVS.

Quãdo incipiant coire. ELEPHANTVS tam mas quàm fæmina incipit (inquit Ariſtoteles) coire anno ætatis vigeſimo: Et rurſus: Elephãtus fæmina incipit coire anno, aut duodecimo, cùm celerrimè, aut quintodecimo cum lentiſſimè. Mas quinque aut ſex annos natus ſuperuenit ineunte vere. Quod poſtremum Plinius videtur repetiſſe, *Mas* (inquit) *coit quinquennis, fæmina decennis.* Solinus affirmat mares ante quinquennium, fæminas ante decennium, coitum neſcire. Adeo de tempore, quo primò coitum exercent iſtiuſmodi feræ, variant authores. Strabo aſſerit, mari tempus coeũndi eſſe, cùm domi detentus fuerit, & ſæuierit: tuncq; pingue etiam quiddam emittere per ſpira-

A spiramentum quod ei secundum tempora est; fœminis verò cùm hic idem meatus apertus fuerit. Arrianus quoque Venerem appetere ait verno tempore, more bouis & equæ cùm fœminis spiracula quædam circa tempora adaperta spirant. Similiter de coitus modo variare authores reperio. Elephantos etenim, camelos, tigrides, lynces, rhinocerotes, auersè coire testatur Solinus ex Plinio, qui, vt suo loco annotauimus, auersa eis genitalia esse adijcit. Ad quem coeundi modum allusisse Horatium Porphyrio credidit, cùm de Canida canit: *An auersi coeant.*

Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris?

Indicare nimirum poëtam tantæ deformitatis, tantique fœtoris libidinosam illam mulierculam esse, vt nullus possit cum illa concumbere, nisi auersè, more barrorum, id est, elephantorum: *Horatius explicatus.* cui expositioni fauet Hermannus Figulus Hirsfeldianus: Digna, inquit, quæ cum elephantis rem habeat, non cum viris. Hoc autem ideo dicere videtur, qnod elephanti rarò & auersi coeant, & propterea deformitatem eius videre nequeant; Addit tamen etiam intelligi posse, comparatione facta ad elephāti deformitatem. Iacobus verò Cruquius barros hic dici posse putat gerulos adustos perpetuo sole valido & succulento corpore, ideoq; eos vocare nigros, non etiam analogia ab elephantis accepta, vt habet, inquit, commentator, qui vt magno erant animi stupore, ita nullo B nitore corporis, nulla munditia gaudebant, homines plebeij & moribus planè impoliti, vnde & barros amaros illos & insuauis conuersationis homines, quorum meminit in satyris Horatius, dictos autumat, nisi etiam de iisdem hic poëtam agere quis malit. Inquit autem ibi Horatius: *Barri qui.*

------Adeo sermonis amari *Li. 1. Sat. 7*

Sisennas, barros vt equis præcurreret albis.

Vbi Porphyrio barros ait fuisse maledicentissimos, & esse poetæ sensum. Persius tantâ erat amaritudine orationis, vt de Sisennis & Barris petulantissimis & nobilissimis conuitiatoribus triumphum ageret. Ita & Adrianus Turnebus Horatium de anu loqui scribit deformissima & turpissima fœdissimisque & nigerrimis digna amatoribus, quales (inquit) erant Romæ Barri, de quibus *Li. 14. cap. 20.* citat deinceps eundem, quem iam recitauimus, poetæ versum: & postmodum, non perinde, inquit, placet de elephanto, qui & barrus Latinè dicitur, intelligi, quod si placet, tot enim intepretum consensum vereri decet, cùm elephas animal sit inconditum, incompositum, informis molis, turpissimum & deformissimum spectaculum, dignam tali deformitate amatoris intelligimus. Albertus Magnus elephantum fœminam ait in coitu sedere, hoc est, se submittere, marem superuenire, *Coeundi modus.* siue vt ille loquitur, super eam equitare: ideoque fœminam descendere in foueam aliquam, vt C mas commodiùs superueniat: præcipuè verò in aqua iniri desiderare; indeque tam fœminæ quàm mari maximè commoditatem accedere, quoniam is & coiturus per aquàm faciliùs tollitur, & post *Locus.* coitum facilius descendit: Lego & apud Etymologum: Coeunt non in terra propter corporis grauitatem, sed in aqua palustri, quod leuiores nimirum fiant, aqua attollente corpus maris, conscensuri fœminam. Cæterùm habemus ex Aristotele, subsidere fœminam, clunibusque submissis insistere pedibus ac inniti: marem superuenientem comprimere, atque ita munere venereo fungi. Contingit aliquando, vt ait idem Albertus, ex Auicenna, marem coire cum fœmina in regione, quæ dicitur Virgea de Caureryuyz: quod quidem mirum videbatur, cùm aliàs extra terram natalem suam, hoc est, Indiam, coire non soleant. Tum temporis verò extra Indiam in regionem Corascenorum & finitimam educti coibant. Mas fœminam saliens culmo (Gesnerus proboscidem intelligere conijcit, cùm in singulari numero proferat: nam alibi dentes eius siue cornua barbari culmos appellant) caudam eius remouit. Nugatur quidam physiologus siue author de natura rerum, elephantos operam proli daturos, Orientem versus pergere ad proximū Paradiso locum, ibique inuentam mandragoram primò gustari à fœmina, deinde persuasum ab ea marem, sicque misceri & fœminam concipere. Diodorus Siculus interprete Pogio, ait elephantes coire, D non sicut quidam putant promiscuè, sed velut equi & reliquæ quadrupedes. Quid autem per promiscuum coitum intelligat, ex Græco textu peti debet, quo ego destituor. Tempore coitus teste Plinio (ex Aristotele) maximè efferantur, & stabula Indorum dentibus sternunt, quapropter arceri coitu, fœminarumque pecuaria separari. Est nihilominus & pudor in coitu, & temperantia: *Furiunt tempore coitus.* pudore enim nunquam nisi in abdito coire suo loco diximus: & mas coitum triennio interposito repetit, vt refert Aristoteles, fœminamque quam grauidam reddidit, eandem præterea nunquam *Pudor.* patitur. Fœminam iniri dici tradit Plinius quinis cuiusque anni diebus, nec amplius, sexto perfundi amne, non ante reduces ad agmen. Idem etiam legimus apud Solinum: Biennio, inquit, coeunt *Temperantia.* quinis, nec amplius in anno diebus, non prius ad gregarium numerum reuersuri, quàm viuis àquis abluantur. Cùm igitur apertè & in aliorum oculis non coeant, sed secedentes, fit, vt quàm diu in vtero gerat, non satis constet: id quod Aristoteles quoque fatetur his verbis: Ferendi vteri tempus alij annum & sex menses, alij triennium statuunt: causa quamobrem hoc incertum sit, quòd non pateat coitus. Ipse autem philosophus naturæ rerum consultissimus, vterum biennio gerere *Quandiu vterum gerat.*

asserit:

afferit: Strabo menfibus, vt minimum, fexdecim, vt plurimum, octodecim, cui Diodorus Siculus & Arrianus affentiunt. Aelianus dubius, cui debeat fubfcribere: biennium, inquit, gerere vterum audio; alij fefquiannum tantùm grauidas effe aiunt. Alij etiã ex veteribus octauo a coitu anno, alij decimo parere crediderunt. Hinc apud Apuleium lego. *Et vt cuncti numerant, octo annorum onere mifella illa velut elephantum paritura diftenditur*: quæ tamen verba etiam de enormi ventris tumore intelligi poffunt. De decennali partu Plautus ait: *Auditur hoc fæpe vulgò dicier, folere elephantum grauidam perpetuo effe decem annos*. Ait & Plinius, decem annis geftare vterum vulgus exiftimare. Opinio eadem fuit Onefiriti apud Strabonem, vbi tamen interpres pro κυίσκονται δεκαετίαν, id eft, decennio grauefcunt vtero, non bene tranftulit, concipiunt decimo anno. Partus, vt Aelianus annotauit, in caput procedit in lucem. Parit autem tefte Ariftotele, enitens pofterioribus cruribus, & fubfidens, cum dolore. Quot verò vnico partu pariat, alij rurfus aliter tradunt. Plinius animalia quo maiore funt corpore, eò minus fœcunda effe ait, & fingulos parere, & inter ea enumerat elephantos, camelos, equos. Sic & Diodorus Siculus, fœtum edere vnicum fcribit equarum more. Sed & Ariftoteles fingulos parere teftatur, viuiparum namq; animal effe. Quem locum Plinius aliter quàm nunc legitur, repetit. *Decem annis*, inquit, *geftare in vtero vulgus exiftimat. Ariftoteles biennio, nec amplius quàm femel gignere, plurefue quàm fingulos*. Aduerbium autem illud femel apud Ariftotelem non legitur, quod & Scaliger aduertit: Putabam, inquit, temere additum a librarijs: adij oraculum, id eft, Hermolaum: nihil refpondit: ergò Solinum confulimus; eadem fuo more repofuerat fidelis plagiarius. Quid igitur tandem? Nam fi binis parentibus vna fuccedit foboles, neceffe eft ad nihilum tandem. Non folùm verò plus femel parit, verùm etiam plures fingulis: Sic Scaliger, qui iam etiam dixerat, & ternos & quaternos parere. Ad fummum verò quaternos vno partu excludere Aloyfius Cadamuftus atteftatur. Partus magnitudo fecundum Aelianum eft inftar porci integræ ætatis, & iuftæ magnitudinis, vel fecundum Ariftotelem magnitudine vituli: Idem alibi clariùs, bimeftris aut trimeftris vituli magnitudine effe fcribit. Plinius verò, *Elephanti*, inquit, *vt diximus, pariunt fingulos, magnitudine vituli trimeftris*. Aelianus quodam operis fui loco anniculum vitulum magnitudine adæquare ait: quæ tamen magnitudo impar parentibus comparata eidem videtur: ait enim alio loco elephãtum in quadrupedum genere ex minimo maximum euadere, vt ex aquatilibus crocodilum, ex volucribus, magnam Struthionem. Plutarchus in libro Vtra animalium prudentiora &c. Latinè reddito tradit, elephantorum fœminas proximè vias, quò carniuoras beftias minimè accedere fciunt, fœtus comprimis edere, fed falfus eft interpres, cùm hoc ἐλάφων, vt in melioribus codicibus legitur, id eft ceruorum, non elephantorum naturæ conueniat: etfi mirus interim fit elephantorum erga fœtus amor, vt fuo loco indicauimus. Nugaciffimum etiam effe arbitror, quod fcribit author de natura rerum, elephantem parturientem aquam ingredi vfque ad vbera, illicque parere metu draconis, qui extra aquam parienti fœtum deuoret. Marem præterea à pariente non recedere, propter ferpentem, qui inimicus fit eius, ficut draco. Fœtus ftatim vt natus eft, cernit & ambulat, tefte Ariftotele, & ore fugit, non promufcide. Lactant vfque ad annum octauum, vt refert Arrianus in Indicis.

Lib. 1. — In Sticho. — Pariendi modus. — Quot pariat. — Non femel parere. — Cap. 29. — Partus magnitudo.

GRESSVS.

Velocitas.

GRADATIM ambulat elephas, propter corporis nimirum grauitatem. Neminem tamen effe aiunt tantæ pernicitatis, quem fuo inceffu non comprehendat, & affequatur. De elephantorum inceffu hæc ferè Ariftoteles prodidit. In libro de communi animalium greffu ait, *Accidit quoque motum præftari, etiamfi nullus crurum flexus agatur, quemadmodum puliones ferpere videmus. Quinetiam elephanti ita fe mouere diuturna hominum fama celebratur; quæ tamen falfa confirmata eft, cùm id genus animalium inflexu & in fcoptulis opertis vel in clunibus adducto fefe moueant*. Et alicubi: *Elephas non, vt aliqui retulerunt, agit, fed confidendo crura inflectit, nequit tamen præ nimia pondere vtrumque in latus æquilibrio quodam vergere, fed aut læuo incubat, aut dextro, atque eo ipfo habitu requiefcit. Flectit certè hic fuos pofteriores poplites modo hominis*. Et rurfus: *Flectunt cæteræ quadrupedes, elephanto excepto, contrario modo quàm homines fua membra*. Sic & Plinius: *In pofterioribus elephanto articuli breues. Idem poplites intus flectit, hominis modo, cætera animalia in diuerfum*. Ex Vartomanno autem etiam ni fallor dictum eft, articulos crurum non tam fublimes habere, vt aliæ animantes, fed humiliores, terram verfus. Vnde fortaffis eft, quod faceffat infidentibus eos negocium; nam vt ipfe & Cillius fcribunt; infueti infidendi in eis, non aliter quàm ij, qui in mari nauigant, in naufeolam incidunt, neque infiftere poffunt. Quod tamen de prouectio-

A ctioribus intelligi debet. Siquidem vel iisdem attestantibus ex adolescentium molli gradu sessor tantoperè delectatur, vt si mula veheretur gradaria. *Differentia gressus pro ætate.*

V O X.

ΣΥΡΙΓΜΟ'Σ quamuis magis propriè homini tribuatur & serpentibus, vt constat ex hoc Aristotelis: ὅσα μὲν ὠοτοκά ἐστιν, ἀφίησι φωνὴν, ἀσθενῆ μέντοι. καὶ τὰ μὲν συριγμόν, ὥσπερ οἱ ὄφεις. τὰ δὲ συριγμὸν μίκρον, ὥσπερ αἱ χελῶναι. Vertit Plinius: *Oua parientibus sibilus, serpentibus longus, testudini abruptus:* aliquando tamen de elephante etiam dicitur, vt apud Arrianum in expeditione Alexandri: ὡς δὲ καματηρά τε τὰ θηρία ἦν, καὶ οὐκ ἔτι αὐτῷ ἐρρωμέναι αἱ ἐκδομαὶ ἐγίγνοντο ἀλλὰ συριγμῷ μόνον διαχρώμενα, ὥσπερ αἱ πρύμναν κρουόμεναι νῆες, tantum barrientes & rudentes. Barrire ait Festus, atque hinc barrum vocari dictum est, vocemque barritum: qua item clamorem militarem intelligi, quẽ Romani cum hostibus congressuri edebant, legimus. *Sibilus.* *Barrire.*
B Galli item & Romani, quibus inconsulta ira & furor est, quando cum hoste congredi parant, dissono & truci cantu, prælia inibant, quem quoq; barritum vocatum fuisse Alexander ab Alexandro scribit, ex Tacito nimirum, cuius hæc sunt verba in libro de moribus Germanorum *Sunt illis quoque carmina, quorum relatu quem barritum vocant, accendunt animos, futuramq; pugnam ipso cantu augurantur.* Meminit huius quoque vocis Vegetius, *Clamor autem* (inquit) *quem quidam barritum vocant, prius non debet attolli, quàm acies vtraq; se iunxerit.* Frustra itaque nonnulli pro barritus legunt barbaricus, propterea quod Festus istiusmodi clamorem vocat barbaricum, quod eo genere barbari vtantur: apparetque nomen inde ortum, quoniam terribilis sit in pugna elephantorum stridor, vt suo loco ex Marcellino dicetur. *Lib.4.ca.7.* *Li.3.c.18.* *Barbaricus clamor.*

AFFECTVS, EORVMQ. CVRA.

C ELEPHANTOS (inquit Aristoteles) cæteris malis immunes aiunt; inflatione autem alui infestari: Plinius addit alui profluuium: *Frigoris*, inquit, *impatientes sunt: maximũ hoc malum, inflationemque & profluuium alui, nec alia morborum genera sentiunt.* Atqui non solùm inflatione laborant, sed iis præterea affectibus, qui inde dependent, quod testatur idem Aristoteles his verbis: *Morbis inflatione contractis laborant, quo fit, ne possint excrementum vel vesicæ vel alui redaere.* Profluuii verò etiam meminit philosophus, quem in eis affectum Niphus colicum esse conijcit. Quo cùm vires languerint, curantur potione aquæ calidæ, inquit, & cibo fœni melle imbuti; vtrumque enim id sistit profluuium alui. Iam & ex Aeliano discimus, oculorum affectionibus corripi. Ait enim: In oculorum morbis, bubulum lac tepefactum infundunt, quo hi remedio oculos aperiunt, & magno cũ voluptatis sensu sicut homines, vim medicinæ agnoscunt. Idem Aelianus post mentionem de vulneribus eorum & oculorum morbis factam, cæteris quibus tentantur, inquit, morbis, vinum nigrum medetur. Quod si hæc medicina ex morbo non liberantur, insanabiles sunt. Quæ omnia ferè etiam apud Aristotelem est legere, necnon & apud Arrianum. Scribit item Aelianus Indos captis elephantis, eorum vulnera aqua primùm tepida eluere: deinde si hæc ipsa luculenter sunt alta, butyro vngere, postea inflammationem lenire, suillam
D carnem recenti sanguine madentem & calidam admouentes. Hoc & Strabo breuiter scripsit: Viscera suillis carnibus fouent. Aristoteles etiam ait, cùm humeri dolent, carnibus suillis assis iuuari. Furor eorum (eo enim tentari aliquando, ac potissimùm tempore coitus, antè dictum est, sed & Aelianus ait, ex cursu furiis incitato,) fame & verberibus domatur, elephantis aliis admotis, qui tumultuantem feriant, vt scribit Aristoteles, vel qui cæteris coerceant, vt Plinius. Quotannis autem in furias agi reperio, tuncque nemini parcere, sed obuium quemque proterere. Antè verò quàm huiusmodi ægritudine & amoris furore corripiantur, à suis rectoribus in agros deduci, atq; istic validis firmisque catenis ferreis constringi solere: furoris enim indicium agnoscere, ex quadam oleosa materia, quæ ex illorum auribus effluit. Medicari autem huic ægritudini ipsorum rectores, grauiter illos obiurgando, & rationibus demonstrando, vilis & degeneris esse animi ob amorem ita in furias agi: deinde certa quædam medicamenta illic vsitata adhiberi: maximam eorum castigationem esse, grauibus verbis illos obiurgare: tametsi interdum anteriores pedes subleuare eos iubeant, plantasque cum hamulis feriant, dicentes sese eos vti pueros castigare ob stultitiam. Hæc ferè Christophorus Acosta. *Furor.*

E

ÆTAS.

Quot annos viuant. LONGISSIMÆ vitæ eſſe elephantos vero verius eſſe video, cæterùm quot annis viuant, affirmare non auſim, quando alij plures, alij pauciores (multos tamen omnes) ei tribuunt. *Viuunt plerique* (inquit Plinius) *quantum longæui homines: quidam ad ducenteſimum perueniunt annum. Ariſtoteles viuere ducentis annis & quoſdam trecentis exiſtimat.* Sed apud Ariſt hæc legimus: *Elephantos alij annos ducentos viuere aiunt, alij trecentos.* (Hoc & Aelianus tradit,) & rurſus: *Viuere elephantos mares alij annos ducentos, alij centum & viginti aiunt: fœminas ferè totidem.* Arrianus ait, *vt longiſsimum annos circiter ducentos viuit: ſed multi ante hoc tempus morbo pereunt.* Solinus quaſi pro affirmato viuere aſſerit, in annos trecentos. Et Oneſecritus recitãte Strabone dicit eos ad trecenteſimum annum viuere, raros ad quingenteſimũ: circiter ducenteſimum
In Hexam. homil. 9. robuſtiſſimos eſſe, Tradit & Baſilius, ſuo quoq; tempore fuiſſe, qui certò ſcirent, viuere elephantũ annos trecentos, atq; adeò his tanto plures: cauſamq; aſcribere inarticulatæ membrorum cõpagi, nec vllis diſtinctę articulis. Diſcimus verò etiam ex Philoſtrato de elephantorum ætate, quod lon-
Lib. 2. c. 6. giſſimæ vitæ ſunt, ab alijs pluribus ſcriptum eſſe: veruntamen qui habitant apud vrbem Taxilam, F
omnium vrbium Indiæ maximã, elephantem inueniſſe perhibere, quem vittis & myrteis coronis indiginæ ornabant, aſſerentes vnum ex ijs eſſe, qui pro rege Poro aduerſus Alexandrum pugnauerat: quem propterea quòd in pugna promptiſſimè verſatus eſſet, Alexãder Soli dedicauit. Eſſe autem illi torques aureos circa dentes, ſeu potiùs cornua libeat appellare, & in torquibus literas
Elephas Aiax dictus. Græcas inſculptas, hęc verba referẽtes: *Alexander Iouis filius Aiacem Soli.* Hoc enim Aiacis nomen ipſe elephãto impoſuit, magnum magno nomine exornans. Conijcere autẽ indigenas annos quinquaginta ſupra trecẽtos, ab ea quam diximus, pugna ad ea tempora interceſſiſſe, cùm tamen ſcire non poſſint, quot fuerit natus annos, quando pugnæ interfuit. Iubam verò quondam regẽ Libyæ in ſcriptis retuliſſe, equites Libycos quandoq; elephantis inſidentes inter ſe pugnaſſe, fuiſſeq; alteri elephantorum parti turrim dentibus inſculptam, alteri verò nihil, cumq; nox pugnantes occupaſſet, partem quę turrim in dentibus geſtaſſet, ſuperatam in Athlantem montem confugiſſe, ſe verò poſt id tẽpus annos quadringentos ex ijs vnũ cepiſſe, qui aufugerant, & inſigne illius dentibus inſculptũ inueniſſe, quaſi nuper fabricatũ, nullaq; ex parte conſumptum. Hæc Philoſtratus. Iuba etiã rex, vt refert Aelianus, elephantũ ſcribit patri ſuo fuiſſe, qui multa ſęcula vixiſſet, nẽpe qui emanaſſet, & per manus traditus fuiſſet, vſq; ab huius alta ſtirpe. Et Ptolemæo Philadelpho G
Aethiopẽ elephantem fuiſſe, qui vel multas ætates vixiſſet, vel ex hominũ conſuetudine, vel inſtitutione manſuetiſſimum: atq; idem ipſe ait, ſe vidiſſe elephantum Seleuci, cognomine Nicanoris,
Ceruiuiuacitas. qui vſq; ad Antiochorũ poſtremã expugnationem vixiſſet. Pauſanias autem ceruũ elephanto viuaciorem eſſe ait, illius ceruæ exemplo, quam dominam appellabant, deæ ſacræ, quam Leocydes vidit, cum torque, in quo inciſæ erant literæ: *Hinnulus excipior ſoluente Agapenore Troiam.*
Cauſa lõga vitæ. Plinius tradit, iuuentã eorum à ſexageſimo incipere: ex Ariſtotele, qui, florere, inquit, circa ſexageſimum narrant. Ex dentiũ quantitate ætatem futurã cognoſci referunt: Scribit enim Cadamuſtus, ſeſe vidiſſe aliquando apud Nigritas occiſum perquam mediocrem, cuius dentiũ amplitudo palmos ternos excedebat: eminebant, inquit, ad duos palmos, verùm palmus cõtectus carne maxillę, immergebatur, vt totus occultaretur, vt ſunt aliorum radices dentium, aiebant autem argumento dentiũ amplitudinis feræ deſpicabilis ipſum haud quaquam annoſum fore, ſi conferretur alijs. Cur modò lõgioris vitæ ſit elephas, rationes audiamus Cardani: ſed quia opus erat ad vitæ longitudinẽ optima maſticatione, & quia etiam cibus à dentibus nullis anterioribus diſſecari poterat, molares adeo robuſtos & tam commodè fabricauit, vt quemadmodum teſtatur Ariſt. cibum
omnem confeſtim redigat in farinam. Simul etiam cõſulit, vt diu geſtaretur catulus in vtero, tum H
propter vitę longitudinem, tum etiam ipſius vitæ longitudo cauſa fuit, vt quãuis biennio fæmina in vtero ferat, multos tamen poſſit generare. Neq; enim vllum animal, quod parũ in ventre matris geſtatur, longæ vitę eſſe poteſt. Dixerat etiã animalia in aqua degentia, ob humidũ liquidius, tam diu viuere poſſe; nec aues ob paruitatẽ: nec quadrupedi alij meliorem temperaturam conceſ-
Exercit. 204 2. ſam eſſe. Cæterùm Scaliger quum duo, inquit, genera excludebas, auium & piſcium? Quin de piſcibus mirum, quum mortui fluitent, nulla eorum cadauera inueniri. Et eſt ratio. Non.n. in aqua, ſicut in aere mutationes impreſſionũ ſunt. Tamen haud repugno. Eſto ab alijs cadauera deuorentur. At de auibus non aſſentior. Etenim paruitas non eſt cauſa corruptionis. Inter lapillos diutius adamas quàm ſaxum durat. Et viuit vtrũq; in tua ſchola. Adhęc boues canibus maiores minus diu viuunt. Coruis nemo veſcitur. Corui nullum vnquã inuentũ eſt cadauer. Neq; fauet ratio. Magna nãq; moles pluribus indiget inſtrumentis. Sed vt redeamus, vi ſtatues hominẽ? Nã neq; vt piſcis, humidus: neq; paruus, vt auis: neq; magnus, vt elephas. Huic igitur optimo tẽperamẽto, quare nõ

& vita

A & vita longissima? Optimo namq; optimũ debetur. Demonstratio hæc est: si optimo inter quadrupedes temperamento constitutus elephas, iccircò viuit diutissimè: igitur aut optimum temperamentum simpliciter, est causa longæ vitæ: quare homini non optimum, quia vitæ non longissimæ. Aut si in quadrupedum solo genere optimum temperamentum longæ vitæ causa est: non erit simpliciter causa, sed forma ipsa, conseruans id, quod sibi comparauit. Hoc autem non est optimum in natura, diutissimè viuere, sed sapientissimè. Hominis enim vita non hæc est, sed via ad vitam, quæ æterna est. Alijs animantibus quod adest, suum ipsorum. Homini quod adest, est propter id, quod abest. Abest, enim quod suum ipsius est: Haud eo inficias, temperamentum esse, quasi instrumentum formæ ad conseruationem: sed nego esse per se causam. Non est igitur elephanto optimum temperamentum ad viuendum diu: quia esset optimum in olea, aut palma, aut vlmo, quæ diutius viuunt. An verò temperamentum optimum attribuat suillo generi Galenus, propterea, quòd humanis simillimas carnes illas iudicarit: in commẽtarijs nobilium exercitationum satis disputatum est. Neq; magnitudinem, neq; paruitatem agnoscit Philosophus vitæ longæ, breuisue causas, in libro super ea re peculiari. Hæc ille.

B

SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

ETSI elephas homine obuio fortè in solitudine & simpliciter oberrante, clemens placidusq; viam etiam demonstret, vt antè ex Plinio diximus, ab eodem tamen, dum vestigia hominis animaduertens priusquam hominem, intremiscit insidiarum metu, subsistit ab olfactu; circumspectat, iras perflat, his & alijs inditijs quæ ibidẽ subneximus ex eodem naturali historico, hominem timeri hoc maximè, sed vnde timeatur, haud facilè à nobis posse comprehẽdi, apparet. Plin. sanè id non declarat, quãuis inquirat & innuat. Apollonius verò, dũ Pharaotis regis Bactrianorũ elephantibus duceretur ad Brachmanos, cùm vidisset paruulum vnco quodã elephantis ceruici infixo, ducere ipsum ingens animal, tẽtauit Damum eius indiuiduũ comitem, vnde esset hæc tam vasti animalis erga puerũ obedientia, & ignoranti & doceri exoptanti Damo dixit: Id est ex terrore quodã actiuo, homini ab opifice immisso, quẽ præsentientes inferiores & animalia omnia ipsum hominem timent, & reuerentur. Ipsi autẽ elephanti formidantur ab equis. Cardanus cùm dixisset elephantorũ vocẽ ab Aristotele vocari spirabundã: Palã est, inquit, hanc ad affectus exprimendos & maximè ad commiserationem esse accommodatam ob id nil mirũ equos nõ tam animal quàm vocem vtramq; formidare. Mox verò elephantum illum, quem hic vidit, non adeo formidari ab equis ait, vt mulę alioqui timidissimę ad eum accederent; quamobrem de iratis elephãtis & in pugna ac de voce ipsa id intelligendum esse retur. Quoties equi elephãtorum & aspectu & nidore consternati & in fugam sint confecti, testantur non pauci historici, idq; etiã mox constabit in vsu in bello. Cyrus cum aduersus Derbices expeditionem suscepisset, quorũ rex erat Amoræus, Derbices ex insidijs produxerũt elephantos, equitesq; Cyri fugarũt & Cyrus ex equo cecidit. Semiramidem refert Sabellicus indigam elephantorum elephantinas effigies bubulis multifariã corijs magno numero exstruxisse, easq; bellatoribus supernè sedẽtibus, equitibus velut in acie obiecisse, inanium belluarum occursu futurum ratam, vt in vera pugna equi minus ac minus formidarent. Inter alios hostes præcipuum habet rhinocerotem, quocum atrox ipsi pugna est, succumbitq; non semel. *In ludis Põpeij Magni visus est rhinoceros. Alter hic genitus hosti elephãto*, inquit Plinius, *cornu ad saxa limato præparat se pugna, in dimicatione aluum maximè petens, quam scit esse molliorem: longitudo ei par, crura multo breuiora*. Et alibi. *In arbores exacuunt, limantq; cornua elephanti, & saxo rhinocerotes*. De pugna vtriusq; sic ait Aelianus. Rhinoceros licet humilior inferiorq; elephãto, cornu tamen (quod in summa nare validissimum gestat), adeo vt ne ferro quidem robore concedat,) saxis exacuto, elephanti crura suo rictu subiens, discerpit & lacerat: isq; effuso sanguine decumbit. Pugna eorum est de pastionibus, pro ijsq; tuendis multi mori dicuntur, ac si aluum non præoccuparit rhinoceros, sed in aliam elephant. partem aberrarit, elephantinis dentibus distrahitur: ac tametsi eius puellis ea existat firmitate; vt ægrè iaculo penetrari queat, tamen tã violentus est elephanti impetus, vt eam reijciat. Meminit eiusdem pugnæ Strabo, & Oppianus, sed paucis:

Elephas quando hominẽ timet.

Lib. de subtil.

Equi elephantem timent.

Enneid. 1. lib. 1.

Rhinoceros.

C, D

Lib. 16.

Sæpe etiam validos elephantes Marte lacessens,
Semineces tandem diffusa sternit arena.

Non bene etiã conuenit inter elephantes & Leones. Author enim est idem Aelianus; cùm elephãti in venatione fugantur, si eos sic frequentes coactos Leones perspiciant, alios aliò in fugã tanquã hinnulos, ab elephãtis sibi incrediliter timentes, conijci. Et Iphicrates scribit referẽte Strabone apud Hesperios Aethiopes Leones elephantorum pullos aggredi, quos cùm vulnerarint, iã matribus succurrẽtibus fugere: illas verò cùm filios sanguine maculatos viderint, eos interficere: leones

Leones.

Tigris. poſtmodum reuerſos cadaueribus veſci.Pugnāt & cum tigri Euſtathius neſcio cuius authoritate, E
Tauri ſyl- tigridem ait elephanto eſſe robuſtiorē.Arrianus verò ait inſilire tigridem in caput elephantis,fa-
ueſtres. cileq;ſuffocare.Syluestribus tauris etiam infeſtum eſſe aiunt elephantem teſte Alberto,noſq; mox
in vſu in ſpectaculis pugnam elephantis cum tauris ex Martiale recitabimus. Si verò ipſe elephā-
tus feritate effertur, ſtatim ad arietis conſpectum manſueſcere tradunt, nimirū ex Plutarcho,qui
Aries. ſic ait:Erant qui naturales rerum diſſentiones iactarent,& multa huius generis commemorarent:
Sympoſ. 2. nimirum elephantem furentem conſpecto ariete inſania ſolui. Aelianus ait elephātem arietis ex-
qu. 7. horreſcere cornua: aliàs verò etiam aſſerit, à Romanis (quoniam non cornua modò arietis, ſed
etiam ſuilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugā dici verſos,
victoriamque amplam ex eo bello relatam fuiſſe.Quamobrem Volaterranus,cùm ait Elephantum
ex animalibus maxima exhorrere hircum,ceraſtem,porcum,iiſq; machinamentis à Romanis ele-
phantos Pyrrhi regis primum fugatos,perperam pro ariete cornuto,hircum ceraſtem reddiderit.
Porcus. Meminit eiuſdem vel ſympathię vel antipathię Orus Apollo,vt ſuo loco patebit,& ex neotericis
Gillius elephantum ait,cùm feritate effertur,ſtatim ad arietis conſpectum manſueſcere. Quod ve-
rò de grunnitu porci ait Aelianus,idem & Strabo tradit,& Seneca,necnon & Aelianus rurſus ali-
cubi,cùm ab Antipatro Magarenſes circumſederentur,acerrimeq; Macedones incumberent,pri- F
mò ſcribit in ſues pice oblitos incendium Megareos excitaſſe,deinde ſic incenſos in hoſtes immi-
ſiſſe:Sues itaque furore inflammatos, cum in elephantorum agmina incurrerent, tum clamantes,
quod igni flagrarent,quaſi quibuſdam furijs elephantos incitaſſe, & grauiter perturbaſſe,adeo vt
nullum neq;ordinem tenerent,neq; amplius,quāuis à primo ætatis tempore domiti,manſuefacti
eſſent:ſiue quòd ſua quadam recondita natura à ſuillo pecore longè abhorreāt,grauiq; in id odio
ſint: ſiue etiā quia horum abſonū vocis acumen perti neſcant: cuius rei non ignaros educatores
generis elephantini,vnà cum ſuibus pullos alere, ex conſuetudine eos vt minus horreant. Zoroa-
ſtres quidem huius antipathiæ etiam meminit, ſed à porcelli recens nati voce exhorreſcere ele-
phantum ſcribit. Et apud Suidam lego: porco ſtatim de turre ſuſpenſo, periculum quod ab ele-
phanto imminebat, effugiſſe . . . . . quod is grunitum ſuis tetrum moleſtè ferens recedebat. Re-
In κεκραμ- perio item mures adeo odiſſe, vt ſi pabulum ab eis attingi viderit aut ſenſerit elephas, faſtidiat
μύ. ac reſpuat. Non magis (inquit D. Baſilius) admiror elephantem ob magnitudinem, quàm mu-
Mures. rem qui horrendus eſt elephanto. Sunt nihilominus qui id falſum eſſe dicunt,erroremq; inde na-
In Hex. tum, quòd pro ὗ id eſt ſus, legerent μῦς id eſt mus: vt ait Conſtantinus Gryphes tradit Aelia-
homil. 9. nus cum alijs animantibus certare eaque vincere, contra Leones autem & elephantos nequa- G
Gryphes. quam ſtare Elephantorum anima referente Plinio ſerpentes extrahit, ceruorum item vrit. Id ta-
Li. 11. cap. men alij ceruis aſcribunt, notumque eſt hoc Lucretij:
53. *Naribus alipedes vt cerui ſæpe putantur Ducere de latebris ſerpentia ſæcla ferarum.*
Itaque cerui dicuntur ἔλαφοι παρὰ τὸ ἑλεῖν τοὺς ὄφεις, id eſt, quia capiunt ſerpentes; vel παρὰ τὸ
Serpentes. ἐλαν τοὺς ὄφεις,id eſt,quia agitant & abigant ſerpentes.Aut itaq; dicendum vtriſque id conuenire,
Dracones. vel Plinium nominis ſimilitudine deceptum.Tradunt verò quidam, vt Diodorus Siculus ait, in
Lib 4. c. 1. deſertis ac efferis locis ſerpentes magnitudine numeroq; admirabiles eſſe,& cum elephantis pro-
pter aquas pugnare:aſſurgentes enim complicare corpus,annixoſque viribus, elephantorum cru-
ra connectere pluribus ſpiris adeò arctè, ſummaque vi,vt ſpumantes beſtias natura graues ad ca-
ſum compellant:tum plurium concurſu facto,beſtiam haud facilè mobilem depaſci:omiſſis ad aſ-
ſuetos verti paſtus.Dracones puto intelligit,nam & Aelianus ait Dracones elephas exhorreſcit:&
rurſus:Aethiopia (inquit) dracones ad longitudinem triginta paſſuum progredientes generat, &
nomen proprium non habent, ſed duntaxat elephantorum interfectores ipſos nomināt & proue-
niunt ad ſummam ſenectutem: item alibi: Apud Indos, ſicut audio, graueis inter ſe gerunt inimi- H
citias draco & elephantus. Quare dracones haud inſcij imperitique ex arboribus elephantos ra-
mos decerpere in paſtus ſuos ſolere:in has ipſas arbores primo ſerpunt,poſtea eā ſui corporis par-
tem dimidiam, quæ ad caudam pertinet, arborum folijs circumtegunt, alteram partē anteriorem
funiculi inſtar appenſam demittūt:eò cùm acceſſit elephantus ad arboris cacumina colligēda,dra-
co in huius ipſius oculos inſiliens effodit, & conſtrictum tenens, inuſitato & nouo quodā laqueo
ſtrangulat. De eadem pugna Plinius, *India* (inquit) *fert elephantes, bellanteſq; cum eis perpetua
diſcordia dracones, tantæ magnitudinis, vt & ipſos circumflexu facili ambiant, nexuq; nodi præſtrin-
gant. Commoritur ea dimicatio: victuſq; corruens complexum elidit pondere. Mira animalium pro ſe
cuiq; præcipua ſolertia eſt, vt ijs* (draconibus) *vna ſcandendi in tantā altitudinem difficultas. Draco
itaq; iter ad pabula ſpeculatus excelſa ſe arbore inijcit. Scit ille imparem ſibi luctatū contra nexus: itaq;
arborum aut ruptum attritum quærit.Cauent hoc dracones,ob idq; greſſus primū alligant cauda.Reſoluūt
illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt,pariterq; ſpiritus præcludunt,& molliſsimas lancinant
partes. Iidem obuij deprehenſi, in aduerſos erigunt ſe, oculoſq; maximè petunt. Ita fit, vt plerumq; cæci*

ac fame

A *ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit, nisi naturæ spectaculum, sibi paria componentis? Est & alia huius dimicationis fama Elephanti frigidissimum esse sanguinem, ob id æstu torrente præcipuè à draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisque illigata manu in aurem morsum defigere; quoniam is tantùm locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, vt totum sanguinem capiant. Itaque elephantos ab ijs ebibi, siccatosque concidere & dracones inebriatos opprimi, commoriq;.* Hactenus Plinius: ex quo etiam Solinus eandem discordiam repetit: *Inter elephantes & dracones,* inquit, *iugis discordia: denique insidiæ hoc astu præparantur. Serpentes propter semitas delitescunt; per quas elephanti assuetis callibus euagantur, atque ita prætermissis prioribus postremos adoriuntur, ne qui antecesserint, valeant vltimis opitulari. Ac primùm pedes nodis alligant, vt laqueati cruribus impediant gradiendi facultatem,* sic ille, & reliqua quæ Plinius: & subinde. *Itaq; cum ebiberint sanguinem, dum ruunt belluæ, dracones obruuntur. Sic vtrumque fusus cruor terram imbuit, fitque pigmentum, quicquid soli tinxerit: quod cinnabarim vocant.* Sed & hoc à Plinio accepit, qui *milton,* inquit, *vocant Græci minium, quidam cinnabari. Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi sanguinem draconis elisi elephantorum morientium pondere, permixto vtriusq; animalis sanguine, vt diximus. Neque alius est* B *color, qui in picturis propriè sanguinem reddat.* Sed de hoc colore suo loco. Ioan. Tzetzes nescio ex quo, pugnam illam paulò aliter refert, his verbis: *Trapobana maxima Indorum insula elephantos alit, & serpentes, qui omnium serpentium naturam superant. Hi elephantos aggressi, pedes eorum suis implicant spiris, & in terram deiectos vorant. Sæpe tamen pondere illorum obruti commoriuntur. In horum draconum capitibus multi pretiosissimi lapides reperiuntur, quorum natiua sigillata sunt, ita vt vni huius generis currum fuisse insculptum multi se vidisse affirment, vt Posidippus alicubi in suis carminibus testatur.* Lego item apud obscurum quendam authorem de rerum natura, elephantem fœminam parturientem, aquam ad vbera vsque ingredi, ibique parere metu draconis, qui si extra aquam pareret, fœtum deuoraret: marem quodque parturienti adsistere, opitulaturum scilicet, si necesse fuerit. Cæterùm Strabo dracones tradit pullos elephantorum aggredi in Libya, & cùm vulnerarint, matribus iam succurrentibus, fugere. Est & sanguisuga elephantis terrori, si enim in potu eam hauserint, in ipso animæ canali affixa intolerando afficit dolore. Eosdem ad potum venientes, vt Plinius ex Statio Seboso affert, in Gange Indiæ, vermes brachijs binis, sexaginta cubitorum, cærulei, qui nomen, inquit, à facie traxerunt, mordicus comprehensa manu eorum abstrahunt. Visis item quibusdam coloribus efferuntur, & ad iracundiam incitantur. Plutarchus C author est in oratione, in qua connubilia contexuit præcepta, qui se admouent elephantis, vestem claram non gestare, nec puniceam, quod illa animalia ijs coloribus maximè efferantur. Et in libro de fortuna Alexandri ait, elephantorum conspectum vitare, qui candidas vestes gestant, quod ijs coloribus irritentur istiusmodi beluæ. De rubro colore mentio in sacris Literis: Ostenso vuarum mororumque sanguine ad prælium à veteribus accendebantur. Franciscus Vallesius his verbis cõstare ait, Persas qui elephantis vtebantur in Prælijs consueuisse illos irritare, posito ob oculos succo vuarum & mori: atque ijsdem verbis insinuari, illos ob similitudinem sanguinis censuisse, elephantos succis illis irritari quasi conspectu sanguinis sæuientes. Nam dicitur, *ostenderunt sanguinem, vuæ & mori,* hoc est, succum vuæ & mori sanguini effuso similem. An verò vana esset hæc consuetudo, an ratione naturali fulciatur, dignum esse consideratione: certè multarum gentium opinione constare, pugnaces feras intuitu rerum rubrarum irritari, nam & in Hispania, qui tauros agitant, rubris tunicis indutos in forum prosilire consueuisse, quasi illos magis ita irritaturi sint. Atqui quod multarum gentium constat consensione, equum esse, censeri esse ita, atque vt confirmatum experimento recipere, & causam inuestigare, eam esse vulgus censere, quòd sanguinis effusione prouocentur. Ei verò ea causa non placet. Nam ira, inquit, est feruor sanguinis, D quem ciet appetitus vindictæ. Quæ autem causa est, vt sanguinis effusi phantasia, appetitum inferat vindictæ? Hunc enim appetitum nihil nisi imaginatio contemptus, vel acceptæ iniuriæ, in animantibus quibus honoris est sensus, aut honoris illati, vel prohibitionis rei expetitæ in omnibus inferre potest. In obiectu autem sanguinis nihil horum esse videtur, quapropter multò magis placet ratio illa, quę non incipit ab imaginatione, sed à propria sanguinis natura. Nimirũ sanguis intuitu rerum rubrarum commouetur, is commotus, pręsenti pręcipuè irę causa, vt in prælijs facilè feruet. Quo furore, accedente eo quem præsens irritatio ciet, verisimile est plurimum iras increscere. Agitari verò ac commoueri ita sanguinem, receptissimũ est à medicis omnibus, qui proinde, spuentẽ aut fundẽtem ex naribus sanguinem, vetant ipsum sanguinem & res alias omnes rubras intueri, & ad cęrulea aut nigra potius iubẽt oculos cõuertere. Contra exanthematis secundũ cutẽ laborãtes, iubẽt rubris indumẽtis operiri, atq; cubiculi, in quo decũbunt, parietes, rubris tapetibus tegi, vt scilicet rubra despectẽt. In illo quidẽ timẽtes, ne sanguis amplius agitatus erũpat, in his spectantes fore, vt ita abũdatius ad cutẽ emergat. Galen. libello de subfiguratione empyrica ita inquit:

Minium.

Sanguisuga.

Li 9. c. 15.

Quibus coloribus visis irascantur.

1. Mach. 6. Cap. 82. sacræ philosoph.

Sanguinis intuitus qd præstet.

Coloris rubei vis. Præterea color rubeus sanguinē expuentes irritat, in reliquis verò passionibus & symptomatibus, E ipsa etiam experiētia attestante planè inutilis & superuacaneus est. Itaque Galenus eo loco dicit, experimento constare irritari sanguinem conspectu colore rubro, causam verò qua irritetur, non dicit, quia arbitror, illic de Empyrica subfiguratione disserebat, opus est ergò vt à me dicatur. Hāc ego arbitror præcipuè esse in spiritibus. Nā hi tenues & maximè mobiles cùm sint, adeò vt ab Hippocrate iccirco vocentur impetum facientia, & in venis & in arterijs cum ipso sanguine mistì abundent, faciantque eam fluxilem esse, alioqui concreturum, atque vt Aristoteles censet, futurum etiam frigidum, ni spiritibus calesceret, consentaneum est, eos allici splendore illo simili splendori sanguinis, in quo volutantur naturaliter: ad oculos præcipuè, quæ partium omnium externarum maximè spirituosa est, deinde & ad totam cutem accurrere, & per quancumque venæ, aut arteriæ rupturam, aut laxitatem effluere. Cùm præcipuè, vt medicorum opinio fert, spiritus vitales ex sanguine, & animales (duplices enim spiritus esse autumant, nisi etiam triplices) ex vitalibus generentur. Omnes ergò hæ substantię, sanguis dico & duplices spiritus, proximam habere naturam est necesse, atque adeo spirituum naturalem fulgorē cum fulgore rubro sympathiam, ob quam illo alliciantur, secumque sanguinem commoueant. Sunt certè alia quàm plurima quæ longè occultiores habent sympathiæ causas, in quibus tamen acquiescūt philosophi, alijs euidentioribus destituti. Quapropter non videtur mihi esse hæc valde longè petita. Vtcumque verò de causa sentias, res certò ipsa multis neque ineuidentibus constat experimentis. Noui quendam, qui oculos in rem quampiam cum rubore splendentem aliquātisper attentiùs intendens, non aliter oculis ac toto vultu afficiebatur, ac si visio æstuaret, aut erysipelate corripi inciperet. Id verò quoniam non æquè accidit omnibus, constat accidere magis, quibus sint cum sanguine spiritus agiliores (ob hæc symptomata dicit vulgus esse quibusdam sanguinem leuiorem) aliquantisper verò accidere omnibus, nam & qui faciei erysipelate laborant, & qui ophthalmia, vel suffusione cruenta, splendoris rubei conspectu plurimum læduntur. Mulieres verò quibus pulchritudinis est cura, siquidem albulæ sunt, purpureis vtuntur indumentis & spectris, non solùm quòd specierum attemperatione apparens quidam rubor exoriatur, sed etiam quòd hunc apparentē insequatur verus color incitatis spiritibus, ac cum eis sanguine; quæ eadem est causa furoris excitandi in F

Ignis. belluis, vbi alioqui est præsens iræ occasio. Hæc itaque omnia Vallesius. Terret denique elephan-
Dec.3.li.6. tos ignis, id quod Elephantorum Hannibalis exemplo docuit Liuius, qui per ignem in Capuana obsidione exacti sunt. Quomodo autem à venatoribus in fugam acti incensis tandem syluis ab ea
Lib.19. cohibeantur, suo loco ex Aeliano recitauimus. Et Marcellinus ait: *Elephantis vi magna propulsis,* G *quos flammis consectis vndique circumnexos, tam corporibus tactis, gradientesq́, retrorsus, retinere magistri non poterant.* Vartomannus tradit, cùm contigerit, vt obiecto igne pauore icti fugam ar-
Li.4.c.10. ripiant, nulla re adduci posse, vt gradum reuocent. Indos enim mira arte vbi libuerit, ignes torrendis belluis excitare. Hos enim id animal pauere, vt nulla magis alia re terreatur: ob idque vi-
Lib.3.c.3. sis ignibus effusissimè diffugere. Et aliàs etiam scribit, cùm in insula Monzambrich sibi cum socijs ab elephantis timeret, à duce itineris monitos fuisse, vt flagrantibus facibus belluis occurrerent, pauentibus suapte natura ignes elephantis, nihilominus vsu euenisse, vt ternos elephantes nuperrimè pullos enixas, igne minimè perterrefacere potuerint. Imperterritas nimirum persequentes, donec montem quendam nacti, sese contra earum impetum tutari possent. Rectè itaque Strabo Gabinium Romanum scriptorem fabulosa quædam de elephantis scribere asserit, ac inter cætera, dum ait, cæteras feras ignem fugere, elephantes verò ei resistere, ac repugnare, propterea
Lib.17. quòd syluam consumat.

D

AVGVRIA. PORTENTA.

Regnum portendit. AVTHOR est Flauius Vopiscus, elephantum qui Aureliano multò ante eius imperium donatus est, in ostētis regiæ maiestatis signum habitum fuisse, quòd tunc solus omnium priuatus elephanti dominus esset. Sed & Scandrocotto Indo homini humili genere nato, quem Alexander Magnus ob linguæ procacitatem interfici iusserat, pernici fuga elapso, cùm mox latronibus contractis aduersus Alexandri præfectos bellum moliretur, Indiam ab eorū dominatione liberaturus visendæ magnitudinis elephantus ferus vltrò se obtulit, & velut domita mansuetudine eum integrū sustulit, quòd eum regē futurum portento fuit, nec fefellit euentus. Siquidem oppressis Alexandri præfectis, Indiæ sibi regnum asseruit, eaq; authoritate polluit, vt Se-
Elephas ex muliere natus. leucus Alexandri successor in Perside, cùm Indiā affectaret, regno illi relicto, cū eo cōponere satis habuerit. Plinius tradit Alcippen mulierem elephantum peperisse, idque inter ostenta esse. Lyco-
sthenes

A sthenes in libro de prodigijs contigisse hoc annotauit post partum alutiferum inter initia belli Marsilici: Et Plutarchus refert Marcello inter alia prodigia nunciatum fuisse, quòd infans esset natus & superstes cum capite elephantis. *In Marcello.*

MYSTICA.

DICIT Eucherius elephantos, quia forma truces sunt, odore graues & mole terribiles, symbolum esse immanis peccatoris. Iacobus de Vitriaco S.R.E. Cardinalis de elephāte alteri suppetias adferente, istiusmodi desumpsit allegoriam: Cecidit elephas magnus primus pater, innixus arbori vetitæ & à nullo releuari potuit, nisi à modico & humillimo elephante. Dicunt autem qui naturas animalium cognoscunt, quòd venatores arborem latenter incidunt, cui cùm innixus fuerit elephas, vt quiescat, corruit, nec valet surgere, quia non habet in pedibus iuncturas, vt tibias possit flectere. Dum autem circa ipsum alij elephantes contristantur & lugent, sed ei succurrere non valent, modicus elephas seipsum illi supponit, & ita magnus elephas resurgit. Ita Deus in filij sui humilitate, iacentem mundum erexit. Christus enim paruus & humilis, vt nos eleuaret, sese exinaniuit, & nobiscum in foueam huius miseriæ descendit, suscipiens omnes defectus nostros, quos & suscipere conueniebat & nobis expediebat. Ipse modo elephas castitatis typus est Bedæ explicanti hæc Dauidica verba: *Domus eburnea cor innocentissimum & castissimum:* In ebore enim (inquit) est candor, & per candorem designatur innocentia, quia vbi candor est, nulla macula est: similiter vera innocentia, quia à Deo est sine macula, vt nec sibi, nec alteri noceat. Rursus animal illud, cuius os ebur est: castissimum est, quia nec cognoscit nisi vnam vxorem, & illam temperatissimè, atque ea mortua nunquam aliam cognoscit. Rectè ergò per ebur designatur castitas & innocentia.

Peccatoris typus. In Vigilia Paschæ. B *Castitas. Psal. 44.*

HIEROGLYPHICA.

ÆGYPTII (inquit Pierius Valerianus) hominem, in primis opulentum, suis quippe viribus pollentem, aliorum nihil indigum, qui dicere tutò possit, *in me est omnis spes mihi*, qui sibi conducentia olfactu quasi quodam enanciscantur, per animal hoc, imo per vnam tantùm eius promuscidem, hieroglyphicè significabant, in eam scilicet admirationem adducti, quòd talem tantamque habeat, vt ea vna officijs ferè omnibus illi oppidò sufficiat. Ijdem & regem per elephanti simulachrum intelligebant, non ea tantùm de causa, quòd cùm gregatim semper ingrediantur, is qui maximus est natu, gregem ducit, quod in regibus eligendis multarum nationum & gentium mos fuit, vt id muneris senioribus demandaretur: verùm propterea quòd habet hoc animi regij peculiare, vt genua non flectat adeo notabiliter, vt animalia reliqua, calcaneum verò leuiter incuruet. Nam genua non flectere, dubio procul ostendit supplicabundum: flectere verò calcaneum, humanitatem, qua maximè præditus est, indicat. Nā apud philosophos morum institutores, pes indicium est affectus illius, qui humilioribus applicatur. Penes verò quem sit rerum potestas, decet quidem eum humanum esse, humanisque rebus commoueri: genua verò flectere non oportere manifestum est. Preterea scriptores rerum, assiduum cum serpentibus certamen gerere tradunt elephantos, vt diximus, serpentes inter alia significata loco suo disposita, terrarum orbem, prouincias & regiones pro vario picturæ gestu significare suo loco apparebit: eas verò qui domitari voluerit, viribus in primis esse præditum oportet, abundare opibus, vt quę bello necessaria sunt, facile comparet, & cum ipsis prouincijs arma semper exercere. Quapropter, vt mihi (inquit Pierius) videtur, natura ipsa rerum humanarum cognitionem hoc exemplo descripsit, quippe quæ elephantum suis viribus optimè præmunierit, & quæ regem addeceant, adiecerit ornamenta, moresque & virtutes etiam regias vni illi ante omnia bruta elargita sit. Est autem inter virtutes regias etiam illa, quæ solet aliàs populorum beneuolentiam conciliare, munificentia: hac ostentanda magni principes elephanto plurimùm vsi sunt, vt ex numis antiquis, quos idoneore loco, referemus, idē Pierius ostendit, & quamuis ea munificentia in nummis tribuatur imperatoribus, qui eos excuderunt, nihilominus si ad eorum quoque animalium liberalitatem trahere volueris, sanè munificos hos & liberales inuenias, siue ij curatoribus suis, siue etiam puellis, quarum amore se captos ostendere, munera elargiri soliti sunt: quandam enim admirandam eorum erga homines beneuolentiam, gratumque in educatores animum ex Aeliano ostendimus. Iam verò temperantiæ quoque significatum, aut eius qui seruare modum in rebus norit, per elephantum exprimebant: Assuetus enim certæ pabuli mensuræ, si quid largius opulentiusque appo-

Homo nihil indigēs. C *Rex.* *Humanitas.* *Serpentes quid significent.* D *Munificentia.* *Temperantia.*

poſueris, tantum aſſumit, quantum quotidiè paſcere eſt inſtitutus. Eſt illud verè regium inſanos E
Inſanos euitans. & dementes homines euitare: quapropter ijdem Aegyptij hominem tali prudentia præcitum, vt
nihil ſibi cum ſtultis & fatuis eſſe vellet, oſtendere cùm ſtuderent, elephantum & caprum hiero-
glyphicè ponere ſoliti ſunt. Cauſam picturæ huius eſſe inquiunt, quòd elephantus inſpecto capro
quàm primùm fugit, tantum eſt inter eos naturæ morumq; diſſidium, vt virtus vitium nullo poſſit
Vaniloquētiæ deſpectus. pacto tolerare. Cùm verò vaniloquum genus hominum regi cuipiam deſpectui habitum ac ſe-
dulò euitatum oſtendere curaſſent, elephantum & porcum adpingebant. Elephas .n. porci audi-
to grunnitu, in fugam ſe proripit eueſtigio, non ſecus ac generoſiores equi, præſertim Scythici,
aſinorum ruditum impotenter admodum exhorreſcunt, quod exemplo Darij oſtendimus. Nihil
porrò quicquam tam conueniens regi, quàm dicacitatem vaniloquentiamque ab ædibus ſuis pro-
cul ſummouere, eamque inimicam ſibi conſtituere, vt adagio receptum ſit, fidem regiam aſſer-
uando in ijs, quæ omnino credi volumus atteſtari. Quia verò cornua animalium nulli maiora ne-
Rex. que ſpecioſiora quàm elephanto, hac ipſa etiam de cauſa regem oſtendit: cornua enim dignitatis
& ſublimium honorum ſignificatum habent. Hominem igitur Aegyptij ampliori aliqua dignita-
Vilißima ſequens. te tituloque honeſtatum, qui tamen nulla vel maieſtatis vel decori ratione habita viliſſima quæ-
que ſectaretur, ſordeſque omnes perſcrutaretur, ſignificare ſi vellent, hieroglyphicum elephan- F
ti qui mures venaretur, proponebant, indignus quidem tam vaſtę molis labor. Eſt & illud regnum
Conſternatio, ferè omnium proprium, vt ipſi ad ſuam (quod aiunt) vmbram expaueſcant: ita potentiæ comes
additus vniuſcuiuſque rei metus. Elephantum autem conſternationis hieroglyphicum eſſe, ma-
nifeſtum, ſi præſertim ij ad ſtagna limpidæ aquæ, vnde ſeſe tanquam in ſpeculo contemplari
queant, deducti pingantur, quam ſpeciem ſupra modum reformidant, aut certè abhorrent &
Homo frugi. auerſantur: eaque de cauſa turbidam omnino bibunt. Eſt & illud apud Horum celebre hierogly-
phicum ſuper elephanto, vt ſi hominem frugi & de victus ratione ſoli itum indicare vellent, ele-
phantum pingerent dentes ſuos terra condentem. Eum ſiquidem aiunt ſimul ac caducos dentes
ſuos intellexerit, ſponte auellere, & terra infodere. Verùm ego crediderim (inquit Pierius) po-
tius vitæ ſuæ proſpicientem, quàm victui legendum, Philippumque ipſum deceptum aliqua for-
ſitan Aegyptij vocabuli æquiuocatione. Manifeſtum enim eſt ex receptorum authorum probatio-
ne, elephantos dentes ſuos nonnunquam in venatu alliſos arboribus excutere, ſcientes ſe eorum
cauſa peti, vt ita præda derelicta vitæ ipſi ſuæ proſpiciant: Et ne indicio ſint venatoribus, quo-
tiens præ ſenecta deciderint, eos etiam tum humo condunt.

DE.

E

DENOMINATA.

Elephãtia serpentes. *Elephãtia morbus.* ELEPHANTIAS serpentes sic appellant, vt quidam ex Solino citant, quòd is quem memorderint, eiusdem nominis morbo afficiatur. Elephantia autem, siue quod idem est Aeginetæ Paulo, inquit Hermolaus, elephantiasis & elephas, vt in Plinio quoq; possis defendere, sicubi elephantis pro elephantijs scriptum est. Est autem id ceu lepræ quoddam genus, elephantorum cuti simile, crebris summa corporis parte maculis ac tumoribus, rubore paulatim se in atrum vertente: ijs non ora modò atq; manus, sed suræ ac pedes inflantur, vt hinc recentiorum pleriq; non alios esse putent elephantiacos, quàm quibus crura sic intumescunt, vt pedes elephantorum habere videantur. Origo morbi ex atra bile, non quidem omni, sed retorrida: morbus inexpugnabilis, atq; vt cancer vnius partis, sic elephas totius corporis quasi cancer existimatur. Cassiodorus, totis (inquit) animalis elephãti vlcerosis vallibus exaratur, à qua transportaneorum nephanda passio, nomen accepit. Hæc Hermolaus in glossematis Plinianis. Idem in castigationibus Plinij lib. 20. cap. 18. reprehendit medicos recentiores, qui elephantiam vocãt morbum, quo pedes & crura vehementer intumescunt. Aetius elephantiasim à quibusdã Leontiasim vocari ait, ab alijs satyriasin. Elephantiasin quidem à magnitudine & diuturnitate affectionis nomen accepisse, imò & propter cutis asperitatẽ, quæ in nonnullis apparet: Leontiasim autem appellari, cùm frons ægrorum cum quodam tumore laxior redditur, ad similitudinẽ pellis flexilis superciliorum Leonis. Satyriasin verò, propterea quod malæ faciei ijsdem cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus veluti conuulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur, quemadmodum etiam ridentibus euenire solet, similitudine quadam ad picturas satyrorum: quin & alacritas vehemens ad coitum ipsis adest, quemadmodum & de satyris fertur. Est autem grauis morbus, & propè ex eorum numero, qui incurabiles existunt. Plinius elephantiasin ante Pompeij Magni ætatem non accidisse in Italia ait, & ipsam à facie sæpius incipientem, in nare prima veluti lenticulam: mox inualescente per totum corpus, maculosam, varijs coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera; ad postremum verò nigrescente, & ad ossa carnes apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusque. Aegypti peculiare hoc, inquit, malum, & cùm in reges incidisset populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est. Galenus in definitionibus & therapeuticis ad Glauconem, elephantem tradit affectum esse, qui cutem crassam & inæqualem reddit, liuorem adesse tum cuti, tum oculorum albis, exedi partes manuum ac pedum summas, exque ijs saniem liuidam ac fœtidam emanare: apparere etiam in huiusmodi partibus affectis venas nigro crassiq; sanguine plenas. Qui plura de hoc morbo volet, Celsum consulat, & Manardum in epistolis, & alios recentiores, quorum diuersæ quidem opiniones sunt: sed plures & doctiores ferè in hoc conueniunt, morbũ qui in sacris literis lepra vocatur (alia enim est quem Græci medici lepram vocãt, non adeò difficilis curatu) & similiter hodie vulgò, non alium quàm elephantem esse. Quod verò Plinius malum ait esse Aegypto peculiare, id & Lucretius ante ipsum dixerat:

Lib. 13. c. 120. *Leontiasis.* *Satyriasis.* *Lib. 26. c. 1* *Li. 3. c. 35.* (F, G: marginal section letters)

Et elephas morbus qui propter flumina Nili
Gignitur Aegypti in medio neq; præterea vsquam.

Elephãtis insula. *Elephãtine* *L. 16. c. 21* *Lib. 17.* De Elephante monte suprà diximus. Elephantis verò Nili insula est, intra nouissimum cataractẽ, nauigationis nouissimæ finis, &, vt Plinius ait, ibi Aethiopicæ conueniunt naues. Elephantine eidem Thebaidis oppidum, vbi nulli arbori decidunt folia. At Straboni Elephantina est insula spatio semistadij, cum ciuitate qui Cnuphidis templum habet, & Nilometrio. Et rursus: Nilus Aegyptum & solus, & totam, & in rectum permeat, à minore cataracte supra Syenem & elephãtinam incipiens, qui sunt & Aegypti & Aethiopiæ fines, vsque ad Nili ostia in mare. Etymologus cùm dixisset elephantinam vrbem distare à Thebis Aegyptijs viginti & octingẽtis stadijs, de hac (inquit) scribit Appion, quòd Onychina dici debuisset; quemadmodum enim onyx, id est, vnguis resectus, iterum crescit, & quod demptum est, resarcit: sic Nilus pro consumptis inundatione per agros aquis, quotannis rursus paulatim colligitur & rursus inundat. Celebratur verò etiã elephantis, quæ & elephantine interdum à Græcis nominatur, lasciuissima mulier, quòd varia concubituum genera descripserit. Meminit eius Tatianus Assyrius in libro aduersus gentes, & Suidas, Martialis quoque & Plinius. Latini quidam, alioqui literati, falsò marem putarunt. Eum qui elephantis præest, ducitque, Aristoteles elephantisten, Plutarchus Elephantarchen teste Cælio vocat. Sed fortè elephantistes is est, qui insidet tantùm elephanto, etiam priuatur: elephantarches H

Elephantis mulier.

tarches

A tarches autem, qui imperat in bello, non ipsis belluis, sed militibus, qui elephantis inuehuntur. Elephantarchas quidam sedecim elephantis præesse scribunt, & munus ipsum elephantarchiam vocari Aelianus, ni fallor, asserit: ductor elephanti, elephãtagogus teste Polluce dicitur, & qui eis præficitur, elephantarches. Ἐλεφαντοτόμους apud Horatiũ eborarios interpretatur interpres Andagauensis, ita vocans fabros eboris, vt appellat Horatius:

Elephãtarchã. *Eborarius.*

Marmoris aut eboris fabros aut æris amauit.

Isidorus cinnabarim tradit à dracone & barro id est, elephanto cognominatam, propterea quod aiunt draconum esse sanguinem, dum implicant elephantos. Ruunt enim (ait) belluæ & dracones obruuntur, quorum fusus cruor terram inficit, fitque pigmentum, quicquid solum tinxerit. Est autem puluis coloris rubri. Alia verò est cinnabaris Galeni & Theophrasti, lapis scilicet fossilis, rubens, non extrema duritie, quamobrem alijs gleba & arenula potius dicitur, ponderosissimus tamen, & non rarò argento viuo ita farctus, vt sponte extillet, haud aliter quàm arte, & vi ignis elicitur. Hæc planè venenata & exitiosa existit. Alia rursus Dioscoridis, ille scilicet succus, quem sanguinem draconis in lachrimis officinæ nuncupant. Elephantini libri nominantur à Vopisco in Tacito, qui in Vlpia bibliotheca erant conditi in armarijs & senatus consulta continebãt B ea quæ ad principes pertinebant, qui vt opinari scait Turnebus, sic appellati sunt, quod eburnei forent, vt & alij quidam libri erant lutei. Alij verò teste Cælio elephantinos libros veteribus nuncupatos esse putant ex ratione amplitudinis. De salsamento elephantino dicam aliàs: apparet autem sic dictum ab eburneo colore: quemadmodum etiam vnguentum elephantinum apud Celsum in tertio.

L. 19. c 17 *Cinnabaris* *Li 30. Aduers. c. 20.*

APOPHTHEGMA.

C L. FABRITIVS Lucinus legatus missus ad Pyrrhum regem, cùm ille experiundæ fortitudinis Fabritij causa post aulæa occultatum elephantum ex improuiso barritum edere fecisset, nihil planè territus, id solum subridens dixit: neque aurum tuum me heri, ô rex, nec hodie elephas tuus perterrefecit, vt refert Plutarchus in apophthegmatibus.

Fabritij fortitudo.

C

PROBLEMATA.

CVR animantium alia parere plura, alia pauciora consueuerunt? (inquit Alexander Aphrodisiensis:) Censendum naturam sic statuisse, vt quæ breui tempore viuerent, hæc partu essent numerosiore; videlicet ea de causa, vt vitæ breuitas, partus copia compensaretur. Genera huiusmodi sunt sues, canes, aues complures, pisces omnes. Quæ autem diu viuerent, hæc pauca procrearent: quippe cùm temporis amplitudo posset rei quam natura spectaret, satisfacere. Sunt hoc in genere elephanti, serpentes, cornices, cerui. Quærit verò etiam Antonius Ludouicus, cur cum insita sit parentibus erga natos naturalis beneuolentia, elephanti pullos suos cùm flumina pertranseunt, præmittunt? An, vt si hostes, inquit, à tergo irruperint, scutum & munimen sint natis? An verò vt profunditatis aluei coniecturam capiant? Non enim certiores esse possent, si qui sunt proceriores, facilè superarent, tranarentque flumen, an paruuli transmeauerint. Vtrum ne si grandiores præcedant, alueum profundiorem, & foueas lacunalesque pedum crassitie & ingenti pondere, vastaque corporis mole efficiant: quibus natu minores submergi & periclitari contingat.

Li. 2. probl. 64. *Li. 1. probl. sect. 5. 3.* *Cur pullos in transitu fluuiorum præmittãt.*

D

EMBLEMATA.

EMBLEMATA Alciati in illaudatã laudantes:

In illaudata laudentes.

Ingentes Galatum semermi milite turmas,
Spem præter trepidus fuderat Antiochus.
Lucarum cum sæua boum vis, dira proboscis,
Tum primum hostiles corripuisset equos:
Ergò trophæa locans elephantis imagine pinxit
Insuper & socijs occideramus ait,
Bellua seruasset ni nos fœdissima barrus,
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

Desum-

Desumptum est hoc emblema ex Zeusi siue Antiocho Luciani, cuius verba suo loco adferam. E
Aliud eiusdem in pacem.

In pacem.

Turrigeris humeris, dentis quoque barrus eburni,
Qui superare ferox Martia bella solet;
Supposuit nunc colla iugo stimulisque subactis
Cæsareos currus ad pia templa vehit.
Vel fera cognoscit concordes vndique gentes
Proiectisque armis munia pacis obit.

Habes simile carmen libro secundo Epigrammatum Græcorum, titulo, εἰς πόλεμον. Epigramma est Philippi.

PROVERBIA.

Elephãtem ex musca facis.

AB Elephantis magnitudine sumpta aliquot habemus veterum adagia: quale imprimis est; *Elephantum ex musca facis*, id est, res exiguas, paruique momenti verbis attollis atque amplificas. Legitur adagium apud Lucianum in Muscæ encomio: Πολλὰ δ' ἔτι ἔχων εἰπεῖν, καταπαύσω τὸν λόγον, μὴ καὶ δόξω κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐλέφαντα ἐκ μυίας ποιεῖν: id est: multa adhuc supererant mihi dicenda, cæterùm sermoni meo finem impono, ne videar iuxta adagium ex musca facere elephantum. Adagium refertur à Suida; meminit etiam Apostolius. F

Li.12.Epi.

Angelus Politianus simili sensu, *è culice elephantum* fieri ait in epistola ad Bartholomæum Scalam: Non enim satis (inquit) mihi digna videntur, in quibus opera diutius ponatur, videlicet ne fiat elephantus è culice. *Culicem* verò *elephanto conferre* dicuntur, qui minima maximis comparant, Libanius ad Casilum: τὸ δὲ ἐμὸν τοιοῦτον, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβάλλοιτο: id est, Ego verò perinde sum quasi culex cum elephante collatus. Est & aliud de culice & elephanto adagiũ, quod tamen non ad molem corporis belluæ, sed ad cutis duritiem pertinet: Κώνωπα, ἐλέφας Ἰνδὸς οὐκ ἀλεγίζει, id est, *Culicem haud curat elephantus Indus*. Refertur prouerbium in epistolis, quæ Phalaridis nomine circumferuntur. Vsurpari poterit, quoties signi[fi]cabimus excelsis animis leues & vulgares iniurias esse negligendas. Dictum est ob singularem duritiem cutis elephantinæ, quę fertur etiam iacula excutere, tantum abest, vt culicis morsu possit offendi. Prouerbialiter G à Luciano quoq; dictum videtur in Domo, ἢ μύρμηκα ἐν τῷ ἐλέφαντι ἢ καμήλῳ δεικνύοι, id est, aut formicam in elephante aut camelo spectandum exhibeat. Θᾶττον ἂν πέντε ἐλέφαντας ὑπὸ μάλης κρύψειε, ἢ ἕνα κίναιδον, id est, *Citius quinque elephantos sub alis absconderis, quàm vnum cinædum.* Legitur adagium apud Lucianum in libro aduersus indoctum. Dicitur de ijs, qui dissimulati nullo pacto possunt, quin notis aliquibus prodant animi morbum. Elephantum per foramen acus, adagium Hebræorum, vt citat Baronius in annalibus. *Prius Locusta elephantum pariet*; de re impossibili. M. Varro ex Ennio refert hunc versum:

Culicem e-lephãto cõferre.

Culicem nõ curat ele-phãtus In-dus.

Elephantos sub alis ab-scondere.

Elephãtum per foramẽ acus.

Lib.3.de ling.Lat.

Prius Locu-sta elephã-tem pariet.

Atque prius pariet Locusta Lucam bouem.

Festus hunc versum Næuio tribuit. Ab eodem poeta Ennio prouerbialiter etiam effertur:

Denique vi magna quadrupedes equus atque elephanti
Proijciunt sese.

Elephas nõ capit murẽ.

Citius ele-phanti pa-riunt.

Ἐλέφας μῦν οὐχ ἁλίσκει: *Elephas non capit murem*, id est, generosus & excelsus animus negligit prædas viles ac lucella minuta. Vir egregiè doctus non insectatur minutulos istos literatorum simios. Homo præpotens non offenditur iniuriolis tenuium. Gesnerus in Apostolij collectaneis rectiùs legi putat, Ἐλέφας μῦν οὐκ ἀλεγίζει, id est, Elephantus non curat mures, quod Græci carminis heroici, inquit, hemistichium est, ἐπὶ τῶν τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ὑπερορώντων. Obiecerit tamen aliquis, huic prouerbio id quod suprà docuimus, elephantem odisse mures, & pabulum ab eis contactum aspernari. *Celerius elephanti pariunt*: Sunt quibus hoc quoq; (inquit adagiorum author) inter adagia videtur adnumerandum, quod scriptum est apud Pliniũ secundum in præfatione mundi: *nam de Grammaticis*, inquit, *semper expectaui parturiri aduersus libellos meos, quos de grammatica edidi: & subinde abortus facere iam decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant.* Hactenus Plinius. Itaque cunctationem immodicam & quorundam nimis lenta molimina, his verbis licebit significare. Licebit etiam in hanc vertere formam. Quando tandem pariet obsecro, quod tot iam annis parturis, vt nec elephanti diutius? *Elephanto stipem offerre*, rectè dicetur, cùm quis donaturus donandum timet. Dictum Augusti, vt annotauit Suetonius: *Promiscuis salutationibus admittebat & plebem tanta comitate adeuntium desideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quòd sic libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem.* Quintilianus in sexto, in capite H

A pite de risu sic inquit. *Adhibetur similitudo interim palam, serio interim, sed & parabolæ, cuius generis id Augusti, qui militi libellum timidè porrigenti, noli, inquit, dubitare, tanquam assem elephanto des.* Qui enim assem, hoc est, nummum elephanto dabat, cum pauore & formidine porrigebat. De hoc eodem Augusti ioco Macrobius in secundo Saturnalium: *Augustus cùm quidam libellum trepidus offerret & modò proferret manum, modò traheret: putas, inquit, te assem elephanto dare?* Οὐδὲν ἂν ἐλέφας ἐκπίοι, *ne elephas quidem ebiberet*. Dicetur (inquit author adagiorum) in librum insulsum ac loquacem, quem ne patientissimus quidem perlegere sustineat. Equidem magnos stupidosque elephantorum nomine etiam intelligebant, vt ostendimus, vel hoc etiam Græco suffragante adagio: Ἐλέφαντος διαφέρεις οὐδὲν, *nihil ab elephante differs*, etiamsi enim prima ingenij laus tribuatur his belluis, tribuitur tamen iter bruta: corporis verò moles & formæ fœditas, adagio locum fecit. Refertur à Diogeniano. Legitur etiam apud Suidam & Apostolium: ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀναισθήτων, παρόσον τὸ ζῶον τοιοῦτον. Apud Epinicum in Hypoballomenis, cùm iactaret quidam se elephantum poculum tricongium, quod ne elephas quidem ebiberet, sæpius exsiccasse, subijcit quidã οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ ἕν, Vt suprà ex Athenæo recitaui.

Ne elephas ebiberet.

Nihil elephante differs.

B

VSVS IN CIBIS ET MEDICINA.

ELEPHANTOPHAGI teste Strabone, à belluis, quas venantur eduntque, dicti, à Nomadibus immundi vocantur. Et proximè ante hæc verba, Sabæ, inquit, ciuitas maxima est, quam Eumenis lucus sequitur: Vlterius est vrbs Draba & elephantum venatio, quæ ad puteum nominantur, eam elephantophagi habitant. Plinius quoque Troglodytas conterminos Aethiopiæ, solo elephantorum venatu ali tradit, & Asachas (Asachæos vocat Solinus) montes habitare (in Africa) viuere elephantorum venatu: item contra Meroen esse Magabaros, vel Adiabaras dictos, partemque eorum Nomades esse, qui elephantis vescantur. Horum quoque mentio est apud Philostratum: Aethiopes, inquit, qui Nomades appellantur, ciuitates in curribus positas habent: Proximi autem illis sunt, qui elephantos venantur, illosque in frusta diuisos vendunt, vnde cognomen adepti, elephantophagi nuncupantur. Caro eorum teste Rase ponderosa est, frigida, pinguis & abominabilis. Sed Aelianus ex tanta elephanti mole nihil esculentum esse ait, præter promuscidem, labra, & cornuum medullam: at tamen Gillius tradit Aethiopes elephantum in venatione captorum posteriores partes comedere: apparetque renes cæteris omnibus partibus præferri, siquidem apud Vartomannum lego, vidisse ipsum in quibusdam regionibus ferculum omnium pretiosissimum æstimari, & regi apponi solitum, renes elephanti.

Lib. 16. *Elephantophagi.* *Caro qualis.* C *Renes.*

Qui gustat de carne elephanti cum aqua & sale cocta, cum seminibus asquesim (id est ferulæ, si rectè Albertus transtulit,) sanat tussim antiquam, vt Rasis ait: decocta & liquefacta cum aceto & semine, eiusdem ferulæ, si prægnans gustauerit decoctionem, proijcit, quicquid habet in vtero. Sepum elephantis eodem testante illitum capiti dolenti prodest. Legimus verò etiam apud Aelianum elephanti adipem, contra omnium ferarum venena remedio esse, eoque inunctum, licet nudus contra efferatissimas bestias procedat, illæsum discedere: quærendum an hoc potius ab elaphon, id est ceruum pertineat, vt & illud quod author quidam de naturis rerum scribit, elephanti ossa & pellem, vbicumque incenduntur, serpentes fugare, nec vllum animal venenosum accedere: sed videtur eadem vis vtriusque animalis partibus iam dictis contra serpentes inesse. *Adipe ceruino elephantinoq; perunctos*, inquit Dioscorides, serpentes fugiunt. Certè viuum quoque vtrumque animal serpentibus infestum est: & ea quæ vruntur, omnia ferè, si fumi mordacitati odoris grauitas accedit, vt maximè fit in ossibus, pilis & corijs, serpentes fugant. Sic & fumo, qui fit ex vngula & pilis elephantis, animalium quælibet venenata fugantur, vt Isidorus refert. De proboscide legimus apud Plinium: *Proboscidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius si & sternuat.* Dextra pars proboscidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat. Iecur eodem teste comitialibus morbis prodest. Eiusdem visceris extremitas comesta cum aqua sumat, & folijs citranguli, hepati dolenti medetur, vt Rasis scribit. Fel per nares immissum, iuuare aiunt, inquit Albertus, contra morbum caducum, Rasis æquale pondus adijcit: Fel autem ad pondus aurei Albertus infundi ait, sed aliàs legitur alkisat, fortè alcirat, id est ceratiũ, id est, tertia pars oboli. Iidem tradunt, fimo elephantis, si illinatur cutis pediculosa, & in ea reficcari permittatur, pediculis liberatam iri: item si eodem suffiatur domus aut alius locus, cniphes (aliàs culices) fugere atque mori. Hali ait, si suffiatur eo venter febricitantis, prodesse; si verò supponatur (cum lana submittatur) mulieri, conceptionem prohibere. Hoc & Auicenna memorat.

Ad tussim. *Adeps.* *Li. 2. c. 86.* D *Iecur.* *Fel.* *Fimus.*

VSVS IN SPECTACVLIS.

Li. 2. c. 24. *Li. 2. Epi. 1.*

GRATISSIMOS in Romanorum ſpectaculis elephantos fuiſſe, inde colligit Alexander ab Alexandro, quòd non modò ludiones, ſed ipſi etiam elephanti à populo collatione ſtipis & aſſibus donarentur. Sed & ex Horatio diſcimus, cùm poetæ recitarent in ſcena ſua carmina, vel dum ageretur comœdia, populum ad tres vel quatuor horas, conuertiſſe oculos ſuos ad alia ſpectacula, quæ in theatro exhibebātur, deinde exoraſſe beſtiarum magiſtros, vt adducerent in theatrum aut camelopardalim, aut elephantem album, eoque ſe conuertiſſe itidem nobiliores; quin nonnullos præterea præcepiſſe, vt ceſſaret carminum recitatio, aut comœdia intermitteretur. Is enim ſenſus eſt Horatij, dum canit:

Si foret in terris, rideret Democritus, ſeu
Diuerſum confuſa genus panthera camelo,
Siue elephas albus vulgi conuerteret ora, F
Spectaret populum ludis attentiùs ipſis
Vt ſibi præbentem mimo ſpectacula plura.

Spectacula ex elephantis. *L. 7. Epi. 2.* *Lib. 13.*

Diuerſa autem ſpectacula in theatris, Circoque edidiſſe Romæ legimus, venationes, pugnas, & ludicra, vt choreas & funambulationes. De venationibus mentio apud Ciceronem: *Reliquæ* (inquit) *ſunt venationes binæ per dies quinq; magnificæ, nemo negat. Sed quæ poteſt eſſe homini polito delectatio, cùm aut homo imbecillus à valentiſsima beſtia laniatur, aut præclara beſtia venabulo transuerberatur: quæ tamen ſi videnda ſunt, ſæpe vidiſti, neq; nos qui hæc ſpectauimus, quicquam noui vidimus. Elephantorum extremus dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla extitit, quin etiam miſericordia quædam conſecuta eſt, atq; opinio eiuſmodi eſſe quandam illi belluæ cum genere humano ſocietatem.* Ad huiuſmodi venationem alluſit puto etiam Martialis dum canit;

Pulcher adeſt onager, mitti venatio debet
Dentis Erythræi.

Lib. 8. c. 7. *Pugna contra milites.*

De pugna vero contra milites, & tauros, ſic ſcribit Plinius: Romæ pugnaſſe Feneſtella tradit primum omnium in Circo Claudij Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Poſthumo Coſſ. anno vrbis ſexcenteſimo quinquageſimo quinto. Item poſt annos viginti, Lucullorum ædilitate curuli G aduerſus tauros. Pompei quoque altero conſulatu, dedicatione templi Veneris victricis pugnauere in Circo viginti, aut vt quidam tradunt, ſeptemdecim, Getulis ex aduerſo iaculantibus, mirabili vnius dimicatione, qui pedibus confoſſis repſit genibus in cateruas, arrepta ſcuta iaciens in ſublime, quæ decidentia voluptati ſpectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore beluæ iacerētur. Magnum & in altero miraculum fuit vno ictu occiſo. Pilum ſub oculo adactū, in vitalia capitis venerat. Vniuerſi eruptionem tentauere non ſine vexatione populi, circundati clauſtris ferreis. Qua de cauſa Cæſar dictator, poſtea ſimile ſpectaculū editurus, Euripis arenam circundedit: quos Nero princeps ſuſtulit, equiti loca addens. Sed Pompeiani amiſſa fugæ ſpe, miſericordiam vulgi inenarrabili habitu quærentes ſupplicauere, quadam ſeſe lamentatione cōplorantes, tanto populi dolore, vt oblitus imperatoris, ac munificentiæ honori ſuo exquiſitæ, flens vniuerſus conſurgeret, dirasque Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæſari dictatori tertio conſulatu eius, viginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum ſexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditum, & pari equitum ex aduerſo dimicante. Poſtea ſinguli, principibus Claudio & Neroni in conſummatione gladiatorum. D Hæc Plinius. De Cæſaris verò pugna Suetonius paulò aliter: *nouiſsimè* (inquit) *pugna diuiſa in duas acies quingentis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc & inde commiſsis.* De Pompeio etiam meminit Plutarchus in eius vita: Romæ, inquit, venationes exhibuit, quibus quingenti Leones cęſi, elephantes deinde, horrendum quippe dirumque ſpectaculum. Aſconius Pedianus pugnam eorum in Circo primum omnium dediſſe Pompeium tradit ludis, quibus a ſe factum theatrum dedicauit: atqui Plinius cùm dixiſſet elephantos Italiam primùm vidiſſe, Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellaſſe in Lucanis viſos anno vrbis quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo: *Roma autem in triumpho*, inquit, *ſeptem annis ad ſuperiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingenteſimo ſecundo victoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadraginta duo fuere tranſuecti ratibus, quas doliorum conſertis ordinibus impoſuerant. Verius eos pugnaſſe in Circo, interfectoſq; iaculis tradit penuria conſilij. Quoniam neq; ali placuiſſet, neq; donari regibus. L. Piſo inductos duntaxat in Circum, atq; vt contemptus eorū increſceret, ab operarijs haſtas*

Quando primùm Romæ pugnarint.

rapilatas

A *præpilatas habentibus, per Circum totum actos: Nec quid deinde ijs factum sit, authores explicant, qui non putant interfectos.* Apud Indos, sibi inuicē pugnare cogi annotauit Aelianus: Magnus, inquit, Indorum rex quotannis diem vnum proponit, tum hominum, tum bestiarum certaminibus: committuntur autem pugnaturæ inter se & aliæ bestiæ & elephanti. Iam verò Romæ cum alijs etiam animalibus pugnare visus est, ac imprimis cum tauro, cuius pugnæ sic meminit Martialis in libro de spectaculis:

Qui modò per totam flammis stimulatus arenam,
Sustulerat raptas taurus in astra pilas,
Occubuit tandem cornuto ardore petitus,
Dum facilem tolli sic elephanta putat,

Pugna cum tauris.

Et alicubi rursus:

Grandia taurorum portant qui corpora, quæris
An Libycas possint sustinuisse trabes? *Lib. 14.*

Pugnare rhinoceroti occulto quodam odio suprà ostendimus. Pugnā hanc hoc sæculo in Europa visam meminit Laurentius Surius in commentario sui temporis anno Domini 1515. Hoc anno (inquit) Lusitaniæ rex Emanuel Vlisbonæ dedit insigne spectaculum elephanti cum rhinocerote certantis. Est vtrumque animal immani corporis vastitate, sed longiora crura sunt elephanto. Naturale illis inest odium alterius in alterum, idq; propter meliora pascua, vt quidam scribunt, quæ sibi inuicem præripere nituntur. Rhinoceros teste Pausania, duo habet cornua, alterum insigni magnitudine de naribus extans, alterū quod supernè erumpit, exiguum quidem, sed validissimum: Fuit huiusmodi bestia viua allata regi Portugalliæ Emanueli 1513. ex India colore buxeo, siue vermiculato, testis clypeatis tecta, omnique ex parte armata. Cùm autem certamen initurus esset rhinoceros cum elephante, cui genitus est hostis (vt inquit Plinius) cornu ad saxa limato, aluum maximè petit, quam scit suis ictibus peruiam esse. Porro elephantus dentibus maximis & fortissimis cutem rhinocerotis, quantumlibet duram, & vix iaculo peruiam, validissimo ictu lacerat, dentibusque dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno (vt diximus) Vlisbonæ fuit, elephantus succubuit. Elephantum choreas ducere doceri, antea quoque diximus; Has quoque iubente magistro ducebant in theatris; vt constat ex epigrammate hoc Martialis inscripto de spectaculis:

B *Cū rhinocerote.*

Picto quòd iuga delicata collo
C *Pardus sustinet, improbæque tigres*
Indulgent patientiam flagelli:
Mordent aurea quòd lupata cerui
Quod frenis Libyci frenantur vrsi,
Et quantum Calydon tulisse fertur,
Paret purpureis aper capistris,
Turpes esseda quòd trahunt bisontes,
Et molles dare iussa quod choreas
Nigra bellua nil negat magistro:
Quis spectacula non putet deorum?

Choreas ducunt in theatro.
Li. 1. Epig. 105.

Longè tamen maius & admirabilius est, quod de funambulis elephantis recitauimus. Nero referente Xiphilino ludos magnos & magnificentissimos in honorem matris suæ fecit: Quo tempore elephas introductus in theatrum, in summum eius fornicem conscendit, atque inde vehens hominem, in fune ambulauit. *Funābuli.*

D

VSVS IN TRIVMPHIS.

DIODORVS Siculus author est Dionysium, primum omnium triumphasse elephante Indico euectum, & apud Athenæum legimus Ptolomæum Philadelphum, triumphum eum fuisse imitatum: At in alio curru, qui Dionysij peregrinationem continebat, erat Dionysius duodecim cubitorum, qui veste purpurea indutus super elephanto considebat, coronamq; habebat ex hedera & pampinis aureā &c. Elephas ipse ornamentum habebat aureum, coronamq; auream hederaceam circa collum. Mentio est istiusmodi triumphi apud Claudianum, qui sic canit: *Li. 5. ca. 5.*

Talis Erythræis intextus nebrida gemmis
Liber agit currus, & Caspia flectit eburnis
Colla iugis.

Li. 12. Paneg.

Lib.7. L.Metellus. Romæ quoque non pauci elephantis triumpharunt; at qui primus is fuerit, haud certò conſtare videtur. Sabellicus Lucium Metellum, qui quindecim vir fuit, magiſter equitum, bis conſul, pontifex maximus, elephantos ait primum in triumpho duxiſſe, ex Plinio, ni fallor, quem mirū eſt (inquit Cælius) libro ſeptimo ſcribere, L.Metellum elephantos primum bello Punico primo duxiſſe in triumpho, cùm tamen libro idem octauo tradat, elephantes Italiam vidiſſe primum Pyrrhi bello, & boues Lucas appellaſſe in Lucanis viſos, anno Vrbis quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. Romam autem in triumpho, ſeptem annis ad ſuperiorem numerum additis. Eandem plurimos anno quingenteſimo ſecundo, victoria L. Metelli in Sicilia de Pœnis. Sed in ſeptimo forſan de ijs ſentit, qui modò in Carthaginenſes depugnarunt, ſicuti meminit libro decimonono ab vrbe condita Liuius. Certè author eſt Seneca in libro de breuitate vitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantes duxiſſe in triumpho. Sed & mox paulò: Idem, inquit, enarrabat, Metellum, victis in Sicilia Pœnis, triumphantem vnum omnium Romanorum ante currum centum & viginti captiuos elephantes duxiſſe. Eutropius ait, victo Pyrrho Manium Curium Dentatum in conſulatu triumphaſſe, & Romam primum elephantes quatuor duxiſſe. Idem & Cuſpinianus teſtatur. Conciliabimus fortaſſis authores, quod alter currui iunxerit, alter ante currum duxerit. Procedente mox tempore Pompeius Magnus triumpho Africano, vt ait Plinius, & D. Cæſar Gallico, vt Suetonius, elephantis quoque triumpharunt. De Pompeio ſic Plutarchus: Optans Pōpeius grauiori eos moleſtia afficere, conatus eſt curru quatuor elephantibus ducto triumphum ducere, inter alia quæ ex Africa adduxerat: horum nonnullos captiuos duxerat, anguſtiori tamen porta vrbis prohibitus equis vſus eſt. Cæſarem verò ait Suetonius imitatione Pompeij, vectum fuiſſe elephantis quadraginta, dextra læuaque lychnos geſtantibus. Sed & Gordianus Imp. (ſub quo Romæ elephanti triginta duo, quorum ipſe duodecim miſerat, Alexander decem) ſuo quoque in triumpho elephātis vectus eſt, vt tradit Iulius Capitolinus. At Alexander Seuerus cùm de Perſis triumpharet, non curru triumphali, ſed pedibus ſequente curru quatuor elephantorum palatium aſcendit, referente Aelio Lampridio in eius vita, his verbis: Poſthæc cum ingenti gloria, comitante Senatu, atq; omni populo circumfuſis vndiq; mulieribus & infantibus, maximè militum coniugibus, pedes palatium conſcendit, cùm retrò currus triūphalis à quatuor elephantis traheretur. Leuebatur manibus omnium Alexāder, vixq; ille per quatuor horas ambulare permiſſus eſt, vndique acclamantibus, Salua Roma, quia ſaluus eſt Alexander. Subactis Sarmatis quoque Domitianum elephantis triumphaſſe, ſic canit Martialis:

Curius Dētatus. Lib.18.c.3 Pompeius. Lib.8.c.2. Cæſar. Gordianus. Alexander. Domitianus.

E F

Hic gemini currus numerant elephanta frequentem
Sufficit immenſis aureus ipſe iugis. G

Cornificius. Cornificius verò, quòd aliquando milites ſeruaſſet, tantum ſibi tribuiſſe fertur, vt quoties poſtmodum foris cænaret, elephanto domum reuehi vellet.

VSVS IN BELLO.

Lib 9. Bello apti ſunt. ELEPHANTOS ad bellicum vſum aptos eſſe teſtatur Ariſtoteles. Sunt, (inquit) apud Indos in vſu rei bellicæ non ſolùm mares, ſed etiam fœminæ, veruntamen fœminæ pauciores ſunt, & timidiores. Iſtiuſmodi belluas Romanis ſecundo bello Punico ita fuiſſe terrori ait Cuſpinianus (ex Polybio) vt biennio neq; in Africa, neque in Sicilia auſi ſint cum Pœnis æquo Marte dimicare, eoq; militum animo animaduerſo, continuo latum eſſe decretum, vt nona claſſis ad bellum inſtrueretur mox eos aſtu à L. Cæcilio Metello victos. Vegetius ait, elephantos contra Romanum exercitum, primum in Lucania (vide etiam ſupra) Pyrrhum regem eduxiſſe, poſtea Hannibalem in Africa: qua de re ſic Plutarchus in eius vita: *Ceſſere Romani ea potiſsimum parte, qua Pyrrhus ipſe hoſtibus repugnabat; maximè autem elephantorum robore & impetu, cum propter eos virtute ſua vti non poſſent, ſed veluti fluctu aut terræmotu ingruente cedendum ſibi intelligerent.* Lucretius verò Pœnis eam laudem tribuit, dum canit: H

Romani elephantos timuerunt. Lib.3. Lib.5.

Inde boues Lucas turrito corpore, tetros,
Anguimanos, belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, & magnos Martis turbare cateruas.

Vtcumque eſt fuiſſe Romanis longo tempore terrori eſt certiſſimum. Hinc Carthaginenſibus non eripuere tantummodo illos, ſed etiam vſum interdixere. Sic enim in legibus pacis, quam victi petierant, nominatim cautum fuiſſe hiſtoria teſtatur, vt & quos haberent domitos traderent, & alios deinceps non domarent. Appianus author eſt, cùm Antiochus definitum numerum excederet, legatos fuiſſe miſſos, qui elephantos interficerent: & in nona Ciceronis Philippa

A legimus, eam fuisse legationem Octauij, vt nepotem regis Antigoni, eius qui cum Romanis bellum gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet. Iam verò & ipsi elephantis vti cœperunt, & non mediocrem insuper fiduciam in ijsdem collocarunt, id quod Metellus inter alios imperatores præcipuè nobis significauit: Cùm enim vtramque Hispaniam, consul prius, deinde proconsul penè iam subegisset, postquam cognouit Cn. Pompeium consulem inimicum suum successorem sibi mitti, elephantis consueta dari cibaria vetuit, vt scribit Valerius Maximus. Cœpere verò ijs vti in bello Macedonico, si Liuio credimus, apparetque semper accreuisse numerum, nam circa Seueri & Bassiani tempora trecentos ad bellum instructos habuisse reperio. Cęterùm belluas istas ex Europæ Principibus ante alios Alexāder Poro rege & Indis deuictis in potestate habuit, inquit Pausanias in Atticis: quo mortuo & alij reges, & plurimos Antigonus sibi comparauit. Pyrrhus verò in pugna, quam cum Demetrio commisit, aliquot cepit. Ij cùm ad Tarentum in mediam irripuissent aciem, non parum Romanos exterruere, plerisque aliud quàm belluas esse existimantibus. Ebur enim hominū opere & arte priscis temporibus expoliri solitum norāt haud dubio multi, bestias autem ipsas, priusquam Macedones in Asiam traijcerent, præter Indos & Libyas, finitimosque illis populos, nulli viderant. Quod ipsum ex Homero facile conijcias, qui cùm regum

Romani quando elephantis vsi. Li 9. ca. 3. Lib. 31.

B lectos & opulentiorum inter hosce domos ebore ornatas dixerit, belluæ tamen nuspiam mentionem facit, quòd si aut elephantem vidisset, aut de eo quicquam audisset, antiquius opinor duxisset, hoc quam Pygmæorum & gruum pugnam commemorare; Hactenus Pausanias. Quanta autem elephanrorum in bello sit vtilitas, ex ea maximè victoria innotuit, quam deuictis Galatis Antiochus consecutus est, Narratur à Luciano in Zeuxi siue Antiocho, his verbis Cum non ignoraret Antiochus Soter & corporis viribus & audacia Galatas esse præditos, inusitatáque illorum multitudinem videret, tum phalangem fortiter coniunctam: à tergo verò ęneis thoracibus indutos bellantes: præterea in profundum semper armatos viginti quatuor ordinatos. In vtrumque autem cornu equitatum, qui viginti millibus equitum constabat, dispartitum esse. Porro è medio octoginta currus falcatos erupturos, ac cum illis bigas bis totidem. Hæc, inquam, cum videret, spem valdè malam animo concipiebat potiundæ victoriæ, tanquā si cum inuictis esset agendum. Siquidem ipse modicè instructo exercitu, neque ampliter, neque pro belli dignitate & apparatu, aut magnitudine, sanè perquam paucis comitatus aduenerat, ac illis quidem vt plurimum scutatis & nudis. Sed enim ex his, qui nudi erant, plus quam dimidia pars exercitus numerabatur. Itaque iam de petendo fœdere, ferendisque pacis conditionibus & bello conuenientissimè com-

Vtilitas in bello.

Antiochi cum Galatis pugna.

C ponendo secum agebat. Atqui Theodatus Rhodius vir excelsi & generosi animi, instruendæ aciei non imperitus, cùm præsto esset, regem perturbato animo esse non sinebat. Et erant Antiocho vndecim in exercitu elephantes. Hos Theodatus iussit interea haberi quàm occultissimos, ne ex acie apparentes conspicui fierent hostibus: vbi verò tuba signum dedit & manus conserendæ forent, ac hostium equitatus impressionem faceret, & Galathæ aperta phalange currus immitterent, tunc vnà cum quatuor elephantis vtrinque equitibus esse occurrendum docebat. Octo autem reliquos aurigis & curribus esse immittendos. Hoc enim facto, inquit, illorum equi perterrebuntur, ac retro fugientes in ipsos Galatas illapsi impetum facient, nec opinionem eius rei prædictæ euentus fefellit. Cum enim antea nullum elephantum vidissent cùm ipsi Galatæ, tum equi illorum, adeo nouo & inopinato elephantorū spectaculo animis consternati sunt, vt longè adhuc à belluis constituti, postea quam solùm rugientes audissent, dentesque candore relucentes vidissent, veluti ex toto nigro corpore, tum etiam proboscides, ad prædam direptionemque faciendam sublatas, priusquam ex arcubus tela extorsissent, versis retrò habenis, nulloque seruato ordine aufugerunt. Sed enim pedites aliquantisper alterna cæde semet hastis confodientes conculcabantur ab equitibus in illorum ordinem illapsis. Currus autem subuersi, & illi, deinceps denuo

D in suos non citra sanguinem ferebantur, ac planè iuxta illud Homeri,

Subuersi currus passim iacuere supini.

At verò equi posteaquam semel à recta via auersi declinassent, elephantorum impetum non sustinentes, sessores dorso excutiebant. Currus strepebant proscindentes acutis falcibus quoscumque ex amicis comprehendissent: Non pauci verò, vt in tali tumultu eiecti prosternebantur. Hos elephanti insequebantur, pedibus proterentes atque conculcantes, simulque in altum proboscidibus proijcientes, ac dentibus correptos transuerberantes. Ad extremum illi summa ope nitentes Antiocho victoriam pepererunt. Cæterùm Galatæ alij quidē dimicando occiderunt, ingenti clade edita: alij viui capti in victoris potestatem peruenerunt. Perpauci fuga in montes semet abdiderunt. Porrò autem Macedones quicumque cum Antiocho in prælium descenderant, Pæana canebant, simulque clamore irruentes, regem coronabant victorem. At ille profusis, vt fertur, lachrymis; pudore afficimur, inquit, ô milites, quibus salus in hisce vndecim stetit belluis: adeo vt nisi spectaculi nouitas hostium animos perculisset, quid nos erga illos fuissemus? In trophæum

nihil aliud quam elephantum iuſſit ſculpere. Hæc omnia Lucianus. Heliodorus libro nono Ae- E
thiopicorum, in prælij cuiuſdam Aethiopum aduerſus Perſas deſcriptione de elephantis hæc ſcri-
bit: Mediam autem aciem Perſici exercitus, cùm elatam eſſe robore audiſſet, ſe illi & elephantos
turritos, qui circa ipſum erant, oppoſuit Hydaſpes &c. Hic autē initio tardius obuiam procedere
iubebat, gradum gradu lentè permutantes, hac ratione & elephantis, ne deſertur à propugnato-
ribus proſpiciens, & ſimul impetum equitum, qui erant in medio ante conflictum conſumens ac
diſſoluens. Cum autem à ſeſe ad teli iactum diſtarent, & cataphractos equos irritare ad inuaden-
dum Blemmyes animaduerterent, ea quæ imperata fuerant ab Hydaſpe, faciebant, & Seribus vt
eſſent præſidio elephantis, relictis: ipſi longè ante ordines proſiliunt, & quanta celeritate pote-
rant, ad cataphractos contendunt, furoris ſpeciem intuentibus præbentes, quòd tam pauci con-
tra plures & ita armatos procurrere auderent. Perſæ autem magis etiam tum quàm prius citatis
equis inuehebantur, in lucro ponentes illorū audaciā: & eam ſpem conſpicientes, quaſi illos con-
tinuò & primo conflictu eſſent rapturi. Tum Blemmyes, cùm iam ad manus veniſſent, & prope-
modum in haſtis hærerent, ſubito & quaſi ad vnum ſignum ſubſidunt, & equos ſubeunt, genu
quidem altero terræ innixi, caput verò & tergū equis ſubijcientes ſine vllo detrimento, niſi quod
calcationem ſuſtinere cogebantur. Cæterùm rem incredibilem & præter omnium opinionem fa- F
ciebant, & lædebant equos, ventrem illis in tranſitu ſuffodientes. Quamobrem cadebāt non pau-
ci, equis propter dolorem frenum aſpernantibus & ſeſſores excutientibus. Quos aceruatim iacen-
tes, Blemmyes ſub femoribus diſſecabant. Immobilis eſt enim Perſarum cataphractus, ſi ducto-
re careat. Quicumque autem integris equis euaſerant, ad Seres ferebantur. Illi autem, ſtatim vt
appropinquabant, poſt elephantos ſe recipiebant, ad animal tanquam ad tumulum aut propugna-
culum aliquod confugientes. Ibi magna cædes & propemodum ad internecionem vſque accidit
equitibus. Equi enim ad inuſitatam elephantorum ſpeciem ſubitò nudatam & magnitudinem pe-
regrinam ex conſpectu formidinem incutientem, alij retrorſum fugientes, alij inter ſeſe permix-
ti & coarctati, ordinem phalangis celerrimè turbarunt. Et hi qui erant in elephantis cùm ſex ſingu-
las turres occuparent, & bini ab vnoquoque latere iacularentur, ſola parte ſupra caudam vacante
adeo continuè & directè ad ſcapum è turribus tanquam ex arce tela mittebant, vt denſitas iaculo-
rum nubis ſpeciem Perſis exhiberet &c. De eadem belluarum iſtarum in bello vtilitate ſic ſcribit
Li.6. Hex. D. Ambroſius: Hæc in elephantis quoque probare debemus, qui magnum rebus bellicis vſum
5. miniſtrant. Inde gens Perſarum ferox bellis, valida ſagittis, omniumque telorum iactu, quia de
ſuperioribus ad inferiora validiore niſu tela torquentur, acies eorum velut gradientibus turribus G
ſepta procedit. In medijs campis tanquam de muro dimicant, & velut in arce quadam & ſpecula
collocati, ſpectant magis bella quàm ſubeunt. Ita alieni à periculo videntur, tuti molibus beſtia-
rum. Quis enim eos adire audeat, cùm deſuper iaculis facilè figatur, inferius elephantorum conte-
retur incurſu? Denique cedunt illis acies & armatorum cunei, & caſtra illa quadrata ſoluuntur. In-
tolerabili namque impetu in hoſtes ruunt, vt nullo agmine bellatorum, nulla conſtipatione mili-
tum, nullo clypeorum retardantur obiectu: velut quidam mobiles montes verſantur in prælijs, &
vt colles alto eminēt vertice, mugitus fragore omnium perturbant confidentiam. Quid hic faciat
pedes, quamuis lacertis validus & manu promptus, cùm ſibi ſeptus armatorum populis gradienti
murus occurrit? Quid faciat eques, cùm equus eius perterrefactus tantæ beſtiæ immanitate diffu-
giat? Quid faciat ſagittarius, cùm deſuper ferrata virorum corpora iaculi ictū ſentire non poſſint:
beſtia quoq; nec nuda facilè penetrabilis ferro ſit, & munita loricis obuias ſine ſui periculo acies
ſecet & conterat turmas? Itaq; vti immenſa ædificia, ita elephanti fundamentis validioribus ſuſti-
nentur, alioquin imparibus fulti pedibus intra breuem laberentur ętatem. Et quid miraris ſi veſti-
ti armis timentur, quandoquidem dentibus ſuis tāquam naturalibus ſpiculis ſemper armati ſunt? H
Promuſcide ſua quicquid inuoluerint, frangunt: pede quicquid compreſſerint, velut quodam
lapſu ruinæ ingentis exanimant. Hactenus Ambroſius. Eſt autem idem elephantorum in bello
vſus noſtro adhuc tempore apud Indos. Nam vt Vartomannus tradit; bella inituri clitellas ele-
Clitellæ elephantorum. phanto imponunt: ſunt, inquit, clitellæ huiuſmodi, cuiuſmodi in regno Auſoniæ vtuntur muli: cli-
tellas ſubtus aluū cingunt geminæ ex ferro catenæ: ſupra clitellas hinc & hinc domus, vel ſi mauis
turrim aut caueam ligneam appellare: collo iungunt caueas, aſſamenta neſcio quæ craſſitudine
medij palmi: ſingulas caueas terni homines ingrediuntur: inter vtraſque dorſo belluæ inſidet In-
dus, qui belluam alloquitur. Illis eſt enim patrij ſermonis intellectus officiorumque memoria. Se-
ptem autē ſunt homines, qui elephantū bella inituri conſcendunt loricati, ferentes arcus, lanceas,
enſes & peltas. Promuſcis elephanti, quam manum appellant, loricatur; illi alligatur exertus enſis
longitudine duorum cubitorum, craſſitudine verò ac latitudine palmæ humanæ, ſicque inſtructi
præliantur. Vbi progrediendum aut retrocedendum eſt, monet domitor, cuius vocem callet ele-
phas. Aloyſius Cadamuſtus iiſdem belluis Calecutenſes bella conficere tradit, turres quaſdam

A imponere eis, capaces trium aut quatuor hominum, qui de turribus huiusmodi præliantur. Et in insula Zanzibar, licet non habeant equos, tamen cum elephantis & camelis referente M. Paulo Veneto, ad bella procedunt, extruentes castella lignea super elephantes, quæ tanta sunt, vt quindecim vel sexdecim viri minuti ex vno pugnent portatili castro. Porro quando ad bellum procedere volunt, exhibet, inquit, potum elephantis, quem ipsi pro vino bibunt, quò audaciores sint in bello. De regibus & regionibus Indiarum, vbi elephanti ad belli vsum alebantur antiquitus, iam antea dictum est. Quod verò militares elephanti olim quoque turres armatorum plenas ferrent, passim veteres attestantur. Plinius, *turres armatorum in hostes ferunt.* Plutarchus. *Et vbi ferarum,* id est elephantorum, *turres sursum & purpureas viderunt, quod erat eorum ornamentum, cum ad prælium ducebantur.* Aelianus: *Militaris elephantus dorso suo vel nudo tres bellatores fert, alterum dextra, alterum sinistra pugnantem, tertio retro versus bellantem, ac simul quantum manibus modera mina tenentem: sicque illis beluam dirigentem tanquam nauem clauo nauicularum, reique nauticæ peritum.* Philostratus: *Pugnans onusti turribus, quibus decem aut etiam quindecim homines Indici superstant, qui ex turribus tanquam propugnaculis in hostes iaculantur, aut arcu sagittas torquent.* Hinc & Iuuenalis.

Li. 3. c. 41. — *Turres olim etiam ferebant.* — *Lib 8. 9.* — *In Eumene.*

B
Nec latio haud vsquam nostro sub sidere talis
Bellua concipitur sed furua gente petita
Arboribus Rutulis & Turni pascitur agro
Cæsaris armentum nulli seruire paratum
Priuato, siquidem Tyrio parere solebant
Annibali & nostris ducibus, regique Molosso,
Horum maiores & dorso ferre cohortes
Partem aliquam belli & euntem in prælia turmam.

Vsus itaque idem nunc qui olim, præterquam quòd visos nostra ætate dicant, qui gladium duorum cubitorum ad promuscidem alligatum gestantes, atrocissimas in bello cædes ederent. Sed & Massamicos maioris Indiæ populos Iulius Ferretrius in libro de antiqua instaurāda & illustranda militia, ait instruere elephantes ordine facto acierum in cornibus more militiæ, limitatoque numero bestiarum & hominum ducentum equitantium illas, talem esse eorum equitatum. Et ex Polybio quoq; discimus ipsas belluas sibi inuicē pugnare, vt in illo prælio quo cum Antigono Ptolomæus conflixit. *Hic igitur bellicum* (inquit) *canentes primum cum elephantis se mutuò inuadunt.* *Lib. 5.*
C *Pauci ex ÿs quos Ptolomæus habebat, in aduersos feruntur. Ex quibus sanè optimam faciebant milites pugnam, iacientes hastas, & se inuicem crebris vulneribus afficientes. Longè tamen meliorem fera ipsæ faciebant, ingenti impetu se inuicem impetentes & faciem facie verberantes. Est enim hic elephantorum mos, vt inter se congressi, & mutuis se dentibus impetentes, acerrimè pugnent: simulatque verò vulnus aliquod acceperint, non secus in omnes dentibus sæuiant, quàm tauri cornibus.* *Inuicem pugnare.* Vt igitur inutilis in certamine redderetur elephantorum vsus, diuersa à diuersis imperatoribus stratagemata excogitata & adinuenta fuerunt, In eo bellico apparatu, in quem Semiramis triennium absumpsit, elephantorum indiga, quo affatim præsidio vtuntur Indi, ne ea virium parte inferior esset hoste, rem commenta est memoratu dignam, vt refert Sabellicus, elephantinas effigies bubulis multifariam copijs magno numero astruit, habuitque in occulto id consilium, ne ad hostes eorum, quæ pararentur, fama peruenire posset. His prius quàm in Indos moueret, camelos inclusit: quos cùm bellatoribus supernè sedentibus repente equitibus velut in acie obiecit, inanium belluarum occursum futurum rata, vt in vera pugna elephantos equi minus ac minus formidarent. Nec in hunc vsum solùm vana illa belluarum species quæsita, sed ad virium, inquit, ostentationem, vt cùm in hostium conspectum acies in procinctu
D staret, inane illud ludibrium in subsidijs locatum verorum procul elephantorum terribilem præ se ferret aspectum. Verùm nihil postea res ista Assyrijs adiumento fuit, non magis quàm multis pòst ætatibus Perseo Macedonum regi, qui eo bello, quod cum populo Romano gessit, eodem vsus machinamento prælio superatus est. Hæc itaque Sabellicus ex Diodoro Siculo, ni fallor, qui rem tamen aliter narrat, cuius hæc sunt verba: *Semiramis contra Indos suscepta expeditione, inferior elephantorum apparatu, rem excogitauit, qua terreret Indos, cogitantes nequaquam extra Indiam elephantos esse. Occisis trecentis boum millibus, carnes operarÿs concessit, coria insui fecit elephantorum instar: quæ postmodum fæno referta, veri elephanti speciem præ se ferebant. Intus hominem camelumq; super quo sedens formam belluæ duceret, inclusit. Hæc in loco semoto occultoq; acta, ne quæ exterius emanare possent, vtq; Indi improuisa re perculsi veras beluas existimarent. Admirantibus Indis, vnde tanta illi elephantorum copia suppeteret, quidam ex Semiramidis exercitu noctu capiti rem prodidere. Semiramis simulatis elephantis aduersus equites præmissis, initoq; certamine regios equos fudit: assueti enim veris elephantis, equi noua forma olfactuq; insueto turbati sunt.* Sic Diodorus,

Vt inutiles readdantur. — *Elephanti ficti.* — *Enneid. 1. lib. 1.* — *Lib. 2. c. 5.*

non

non fuere itaque inutiles ficti elephanti, ſed victoriam Semiramidi pepererunt. De Perſeo autem E
Lib.4. Macedonum rege ſic quoque ſcribit Polyæus: *Romanis elephantos ducentibus partim ex Libya, par-*
Perſei aſtus *tim Indos ab Antiocho Syriæ rege, Perſeus, ne noua ac formidabilis equis bellua primo aſpectu exiſte-*
ret, præcepit opificibus lignea ſimulacra fabricari elephantorum figura atq; colore, & virum cum tuba
per hos horribilem ſonum emittere, vt equi Macedonum elephantorum fremitum & aſpectum ferre di-
Damis. *ſcereni.* Cæſar pugnaturus cum Scipione in Africa, ne militibus terrori eſſent elephantes, hoc
inuenit remedium, vt Hirtius refert; Elephantos in Italiam tranſportari iuſſit, quo & miles ſpe-
ciemque & virtutem beſtiæ cognoſceret, & qua parte corporis nuda ſine tegmine relinquere-
tur, præterea vt iumenta beſtiarum odorem, ſtridorem, ſpeciem, conſuetudine capta, non refor-
midarent. Quibus ex rebus largiter erat conſecutus, nam & milites beſtias manibus pertracta-
bant, earumque tarditatem cognoſcebant, equiteſque in eos pila præpilata conijciebant, atque
in conſuetudine equos patientia beſtiarum adduxerunt. Egregium verò ſtratagema Damidis re-
cenſet Diodorus his verbis: *Polyſperchon Megapolita deiectis muris cum elephantis expugnare puta-*
bat. Megapolitanorum dux Damis, qui fuerat cum Alexandro & naturæ vſuſq; elephantorum peri-
tiam habebat, complura magna oſtia denſis clauis confixit, & in humilibus foueis conſtrauit, tectis
quæ extabant cuſpidibus, atque ita per ea aditum in vrbe reliquit. Et à fronte quidem nullum militem F
collocauit, ſed oblique à lateribus multitudinem conſtituit iaculatorum & ſagittariorum & catapulta-
rum, quibus tela iaciuntur. Iam Polyſperchonte totum ruinæ locum expurgante & vniuerſis belluis per
eum locum aditum parante, accidit hoc inopinatum elephantibus. Nemine enim occurrente belluis, In-
di in vrbem irrumpere cogebantur. Elephantes verò magna mole incedentes, incidebant in confixa ſti-
mulis oſtia. Cumq; eorum pedes clauis vulnerarentur & propter corporum grauitatem ſtimulis perfo-
rarentur, neq; vlterius progredi, neque reuerti propter mouendi difficultatem poterant. Cumque ſimul
omne telorum genus in eos ex obliquo ferretur, Indorum pars moriebatur, alij vulnerabantur, atque ita
ad negocium inutiles reddebantur. Beluæ verò partim propter telorum multitudinem, partim propter
ictus clauorum cùm dolore cruciarentur, per amicos reuertebantur, eorumq; multos conculcabant. Tan-
dem earum fortiſſima ac terribiliſſima cecidit reliquarum pars prorſus inutilis reddita eſt; pars mul-
Megarēſes. *tis ſuorum mortem intulit.* Maior fuit aſtus Megarenſium, qui, vt Aelianus refert, cùm Antipater
L.26.c.36. Macedonum rex, illos bello adortus, elephantorum copia facilè ſuperior eſſet, porcos pice obli-
tos & igne iniecto ardentes in elephantorum agmen immiſerunt; qui partim grunnitu (quo natu-
raliter, vt dictum eſt, perterrentur vaſtiſſima iſthæc animalia) partim incendio turbati, in fugam
verſi, præclaram Megarenſibus peperere victoriam. Obſeruatum igitur deinceps vnà cum ele- G
phantorum pullis porcos alere, vt cōſuetudine naturam vincerent, & grunnitui porcorum aſſue-
ſcerent. Polyæus verò hoc tribuit Antigono. Fuere verò etiam vel ob hoſtium virtutem, vel alias
etiam ob cauſas ſuis ſępenumero damno. Appianus de bello Hiſpanienſi ait Fuluiū Nobiliorem
Suis ſæpe cùm decem elephanti à Maſaniſſa auxilio miſſi eſſent, in pugnam cum hoſtibus progreſſum, ele-
fuiſſe dam- phantes poſt exercitus terga ordine occultauiſſe: pugnaque incępta extemplo viam aperuiſſe ele-
no. phantis, quos cùm Celtiberi viderent, ipſos & eorum equos territos, intra mœnia confugiſſe, im-
peratorem itaque elephantes ad mænia produci iuſſiſſe: cumque ſic vtrimque fortiter dimicare-
tur, vnus elephantorum graui percuſſus ſaxo de muro caput, currere atq; effrenatè furere cœpit,
inque amicos horrendo cum clamore furens ſe coniecit, quemuis obuium trudens ac proterens,
amicorum & inimicorum nullo diſcrimine habito: ſimiliter reliqui elephantes illius clamoribus
exterriti, idem fecerunt, milites Romanos proterentes, proculcantes ac proſternentes quod qui-
Cur cōmu- dem ſæpenumerò ſolent, inquit, elephantes cùm inſaniunt, quemuis vt inimicum accipientes: ob
nes hoſtes quam eorum perfidiam à quibuſdam communes hoſtes appellati. Non abſimile quid de Cecilio
dicti. Romanorum conſule Panormi agente ſcribit Polybius his verbis: *Poſtquam igitur elephantos om*
nemq; exercitum (Aſdrubalis) *appropinquantes videt &c. quoſdam ex ijs qui maximè agiles atq; expe-* H
diti erant, pro mœnibus ſupra foſſam conſtituit, iubetq; vt contra elephantos, ſi illi accederent, teliſque
verubuſque eminus pugnent: quod ſi iratæ pecudes cum impetu contra ipſos ferantur, in foſſas ſe dimit-
tant, inde rurſus elephantos telis petant, &c. Simul ac igitur pleno impetu pugnare cæptum, magiſtri
elephantorum qui cupidine gloriæ ſibi attribui victoriam cupiebant, beluas in expeditos concitant: illi
ſicuti eis à conſule iuſſum fuerat, ſtatim terga vertunt, infeſtiuſque inſequentibus belluis, in foſſas ſe
dimittunt. Beluæ cum primum ad aggerem foſſarum peruenere, vno tempore & à multitudine vrba-
na ex mœnibus & à militibus ex foſsis, ſagittis teliſq; multifariam feriuntur. Cumque vltra progredi
non poſſent, neceſſario terga vertentes in ſuos ruunt, agmina perturbant, magnam ſuorum ſtragem fa-
ciunt, &c. Illi iam pridem à beſtijs turbati, & tunc tumultuario impetu à Conſule oppreſsi facilè pro-
fligantur: pars eorum trucidatur, cæteri fuga ſalutem quærunt. Elephanti cum Indis decem capti: re-
liquis deiectis Indis, finito prælio, omnes in poteſtatem conſulis peruenere. Cæſare quoque pugnatu-
Cæſar. ro Scipioni in Africa, præter præcitatum inuentum: à dextro cornu funditores ſagittarijque con-

A cita tela in elephantos frequentes coniecere, vt Hirtius narrat: quo facto bestiæ stridore fundarum lapidumq; perterritæ sese conuertere & post se frequentes stipatosque proterere & in portas valli semifractas ruere contenderunt. Non est autem prætermittendum de virtute militis veterani quintæ legionis: nam cùm in sinistro cornu elephantus, vulnere ictus & dolore concitatus, in lixam inermem impetum fecisset, eumq; sub pede subditum, deinde genu innixus pondere suo, proboscide erecta vibrantique, stridore maximo premeret atque enecaret: miles hic non potuit pati, quin se armatum bestiæ offerret, quem postquã elephantus ad se telo infesto venire animaduertit, relicto cadauere, militem proboscide circundat, atque in sublime attollit armatum. Qui in huiusmodi periculo cùm constanter agendum sibi videret, gladio proboscidem, quo erat circũdatus, cedere quantum poterat, non destitit: quo dolore adductus elephas, milite abiecto maximo cum stridore cursuque conuersus ad reliquas bestias se recepit.

Miles vnus elephãtum occidens.

Clara etiam est alterius è Romanis dimicatio aduersus elephantum. Cùm Hannibal captiuos Romanos dimicare inter se (inquit Plinius) coegisset: namque vnum qui superaret, obiecit elephanto, & ille dimitti pactus si interemisset, solus in arena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Hannibal cum famam eius dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites misit, qui abeuntem interficerent. Sic & Eleazarus Iudæ Machabæi frater in pugna, quam Iudas contra Antiochum Eupato-B rem commisit, conspicatus excellentem elephantum ornatum phaleris regijs & ratus in eo regem inuehi, magno animo in eum fecit impetum & occisis prius multis, quàm ad eum penetraret, cæteris verò metu cedentibus, succedens sub eius ventrem, confodit belluam, & ipse simul pondere eius, illabentis oppressus est, vt narrat Iosephus ex sexto Machabæorum.

Eleazari virtus.

L.12 c.14

Vt verò vnde sumus digressi reuertamur: cùm Hannibal cum Scipione dimicaturus, octuaginta elephantos, quot nunquam aliàs, in aciem produxisset, ad eorum vsum inutilem reddendum sic militum ordinem Scipio distinxit, vt eos primo inter manipulos velitesque receptos coniectæ vndique hastæ non tantùm ex Romana acie eiecerint, verùm etiam in Pœnos telis prope confossos egerint, quod hostibus fugæ initium fuisse, maximè est perspicuum.

Scipio vt inutiles red diderit.

Idem accidit elephantis Asdrubalis; *Eodem* (inquit Liuius) *versi elephanti, qui primo impetu turbauerant antesignanos, etiam signa mouerant loco: deinde crescente certamine & clamore, impotentius iam regi, & inter duas acies versari, velut incerti quorum essent, haud dissimiliter nauibus sine gubernaculo vagis:* Et mox. *Elephanti plures ab ipsis rectoribus quàm ab hoste interfecti: fabrile scalprum cum malleo habebant: id vbi sæuire belluæ ac ruere in suos cœperant, magister inter aures positum ipsa in compage, qua iungitur capiti ceruix, quanto* C *maximo poterat ictu adigebat. Ea celerrima via mortis in tantæ molis bellua inuenta erat, vbi regendi spem vicisset.* Similiter in Persarum exercitu aduersus Iulianum, elephantorum fulgentium formidandam speciem & truculentos hiatus vix mentes pauidæ perferebãt, (inquit Ammianus Marcellinus paulò pòst initium libri vigesimi quinti) ad quorum stridorem odoremque & insuetum aspectum magis equi terrebãtur: quibus insidentes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis: & si ferocius animal vires exuperasset regentis, ne reuersum per suos, vt tunc acciderat, collisam sterneret plebem, vertebram quæ caput à ceruice disterminat, ictu maximo terebrabant. Exploratum est enim aliquando ab Hasdrubale Annibalis fratre ita citius vitam huiusmodi adimi belluarum. Eo prælio quo Alfonsus Albuquercius, Indiæ prætor, regem Malacensem vicit & Malacã vrbem expugnauit, rex castello, quod elephantus ingens tergo gestabat, cum aliquot è suis domesticis vehebatur. Hunc alij elephanti similiter instrati & armati sequebantur. Tela è castellis frequentia (verba sunt Osorij) decidebant. Elephanti enses dentibus alligatos gestabant, tantaq; ferociã in Lusitanos irruebant, vt antesignani pellerentur. Fernandus tamen Gomesius Lemius & Vascus Fernandus Contigus, minimè ea reperturbati, resistunt: cùm vterque eorum in opposita vitæ latera, qua elephã-D tus gradum violenter inferebat concessisset, aditum ei liberum reliquerunt. Vtrimque deinde latera illius hastis perfodiunt. Bellua quamuis in principio certaminis sit immanis & efferata, est tamen doloris impatiens, & facilè in suos quouis vulnere sauciata conuertitur. Itaque cùm elephantus transfixus vtroque latere fuisset, rectorem qui illi insidebat, proboscide deturbatum conculcat. Exanimare deinde (sangui enim illi vtrimque profluebat) mirificè cœpit. Rex eo metu confestim desiluit. Elephantus in suos conuersus reliquorum elephantorum aciem perturbauit. Omnes exterriti in fugam versi sunt, neque rursus vllis rectorum monitis aut minis in prælium compelli potuere.

Lib. 7. rer. Emanuel.

Ne suis sint damno:

Cùm itaque suis sæpe damno sint elephanti, id ne fieret, Scipio prospicere olim conatus est, sicuti legimus apud Hirtium: *Scipio*, inquit, *interim elephantes hoc modo condocefacere instituit: duas instruxit acies, vnam fundatorum contra elephantos, quæ quasi aduersariorum locum obtineret, & contra eorum frontem aduersam lapillos minutos mitteret: deinde in ordinem elephantos constituit; post illos autem aciem suam instruxit; vt cum ab aduersarijs lapides mitti cœpissent,*

& e-

& elephanti perterriti ſe ad ſuos conuertiſſent, rurſus à ſua acie lapidibus miſsis eos conuerterent ad- E
uerſus hoſtem: quod ægrè tardeq́; fiebat: audere enim elephanti multorum annorum doctrina vſque
Vt incitentur ad pugnam. *vetuſto vix edocti, tamen communi periculo in aciem producuntur.* Iam verò, vt alacriori animo ad prælia ferrentur, potus humanus eis indulgebatur: quòd Aelianus meminit, inquiens: Elephantis pugnaturis non modò ex vitibus confecti, ſed etiã ex oryza factitij vini vſus indulgetur. Porrò ſi quis eorum fortitudine cùm animi, tùm corporis alios in bello vinceret, is peculiari nomine ab alijs diſtinguebatur. Antipater (inquit Plinius) author eſt duos elephantos Antiocho regi in bellicis vſibus celebres, etiam cognominibus fuiſſe, Aiacem & Patroclũ: etenim nouere ea: (de quibus antè.) Certè Cato, cùm imperatorum nomina annalibus deſcriberet, eum qui fortiſſimè præliatus eſſet in Punica acie, Sutrum tradidit vocatum, altero dente mutilato. De Aiace Alexandri ſuprà dictum eſt. Cæterùm vtilitas eorum in campeſtribus intelligi debet, nam vt Polybius ſcribit, in montibus, vt & equi, inutiles ſunt. E contrario Libycum inſtitutum eſt, referente Cælio,

Li. 18. cap. 18. vt quos in venatione vel pugna elephantes attriuerint, magnificè ſepeliant, ac hymnos præterea concinant: quorum id ſit, inquit, argumentum, ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι τοὺς ἀντιπάλους γενομένους θηρίῳ τοσούτῳ, id eſt, viros eſſe bonos, qui tam atroci belluæ ex aduerſo ſteterint, quòd mors glorioſiùs comparata ἐνταφίον ſit τῷ θαπτομένῳ. Cauſam modò vtilitatis in bello duplicem ſtatuit F Caſſiodorus, cutis nimirum duritiem & corporis molem, quòd hac hoſtibus eſſent terrori, illa ictum non admitteret. *Cutis* (inquit) *vlceroſis vallibus exaratur qua in tantam duritiam ſolidatur, vt putes eſſe oſſeam cutem. Hæc nulla vi tranſmittitur, nullo ferri acumine penetratur: ideoque Perſarum reges hanc belluam ad bella traxerunt, quæ & nullis ictibus pulſata cederet, & aduerſarios ſua mole terreret.* Ad hanc corporis duritiam alludit quodãmodo Plautus: *Pol ſiquidem connixus eſſes,*

In Milite glorioſo. *per corium, per viſcera, perq́; os elephanto brachium tranſmitteres.* In regno Mogor nihilominus frons eorum laminis armatur ferreis, aut corio duriſſimo. Habebat & aliũ vſum in bello elephas,

Vſus ad amnes traijciẽdos. in traijciendis nempe fluminibus, id quod Hannibalis exemplo conſtat. Eo enim in Hetruriam deſcendente, Arnus vehementer excreuerat; quare tantum exercitum ſecum trahens, euitare non potuit, quin ingentem hominum ac iumentorum iacturam faceret: ipſe quoque etſi elephanto, qui vnus ex multis ſupererat, eminens veheretur, plurium dierum ac noctium intemperie vigilijs

Sat. 10. confectus, alterum oculum amitteret. Ad quod alluſit Iuuenalis, dum canit:

O qualis facies & quali digna tabella,
Cum Getula ducem portaret bellua luſcum.

G

VSVS IN SACRIFICIIS.

Li. de ſoler. animal. SCRIBIT (inquit Plutarchus) Iuba elephantos dijs vota facere, cùm ſe nomine docente, mari luſtrent, ſolemque orientem adorent, proboſcide manus loco ſurſum erecta. Itaque etiam hoc animal dijs eſſe cariſſimum, vt Ptolomæus Philopater teſtatum fecit. Cùm enim

Elephanti immolati. victo Antiocho vellet dijs honorem ſplendidè habere, præter alia ob partam prælio victoriam, ſacrificia, quatuor etiam elephantes immolauit: nocturnis autem territus inſomnijs quòd numen ei ob ſacrificium illud inuſitatum comminaretur, cùm multis vſus eſt piaculis, tum quatuor æreos elephantos pro occiſis poſuit.

NVMISMATA. STATVÆ Pictura.

H

Cæſaris nummus. IN C. Cæſaris nummo videre eſt elephantum ſurrecta promuſcide, aduerſus quem ſerpens quaſi concertaturus inſurgit: in altero videas ſerpentem ipſius elephanti pedibus obtritum, in quo inſcriptio eſt CÆSAR. Potes ex illo (inquit Pierius) laceſſitum bello, ex hoc, confectum intelligere. Neque verò me fugit, elephantum Maurorum lingua Cæſam appellari ſolitum, quod Spartianus in Aelio Vero tradit, primumque Cæſaris cognomine nuncupatum, qui elephantum occiderat. Sed inepta hæc inſcriptionis cauſa mihi videtur: crediderim autem potius ad munificentiam ſpectare, qua Cæſar elephantos exhibuerit. Quem verò elephantum

Marij nummus. in Q. C. Marij nummo compereris, ibidibus adiectis, hieroglyphicum id Africam prouinciam ab eo domitam, ditionemque imperij in Aegyptum vſque propagatam ſignificare crediderim

A derim. Elephanti porrò Pompeij Magni currum subiere Africo triumpho; & in nummo argenteo admodum pulchro Scipionis Imp. inscriptio, cuius galea elephantini capitis speciem habet, *Scipionis numus.* infernè aratrum, antè spica posita est: quæ omnia ad Africæ triumphum & annonam inde largiter aduectam, spectant. Inscriptio, Q. METELLVS. Augusto currum ex quatuor elephantis, S. P. Q. Romanus in nummis decreuit, quòd, vt puto, spolijs Orientis onustus imperatorium inde triumphum duxerit. Id honoris T. Cæsar post adeptum imperium patri deferendum curauit, *Augusti currus in numo.* quod ipsa testatur inscriptio, quæ sic habet: TI. CAESAR DIVI AVG F. AVGVST. P. M. TR. PO XXIIX. DIVO AVGVSTO S. P. Q. R. Eundem honorem Claudius auiæ Liuiæ Circensi pompa, currum quippe elephantorum Augustæo similem decernendum curauit. Sed & D. Augusto Vespasiano currus ex quatuor elephantis in nummo est, cuius latus alterum inscriptionē habet ad reliquos honores tertij consulatus: nam qui sua virtute ad Imperatorij fastigij culmen euectus erat, re in Oriente bene gesta, paribus cum Augusto honoribus honestandus *Vespasiani numus.* fuit: ita elephas iunctus, prouinciam patriam subiugatam hieroglyphicè significabat. Est & Philippi Imperatoris nummus, in quo elephantus gradiens sub magistro cum inscriptione AETERNITAS AVG. *Philippi.* Vartomannus author est in insula Sumatra siue Taprobana numos haberi, qui

B ab vna parte cælatum habent caput cacodæmonis, ab altera carpentum, quod ab elephantis trahitur. Cùm verò veteres signis & annulis varias imagines expressas præ se ferentibus obsignarent tabellas, inter has à Plauto celebrari reperio elephātem. *C. Quæso tune is es Lyco trapezita? L. Ego.* *In Curcul.* *C. Multam me tibi salutem iussit Therapontigonus dicere. L. Mihine? C. Ita. cape, signum nosce, nostin? L. Quidni nouerim; Clypeatus elephantum vbi machæra dissicit.* id est, dissecat, vt Puteanus & Lambinus exponunt. Fuisse porrò etiam Romæ æneam elephanti statuam, ex hisce verbis Cassiodori *Li. 10. Var.* discimus, in epistola Theodahadi regis ad Honorium Romanæ vrbis præfectum: Relationis vestræ tenore comperimus, in via sacra quam multis superstitionibus ditauit (aliàs dicauit) antiquitas, elephantes æneos vicina omnimodis ruina titubare; & qui solent in carnali substantia supra millenos annos viuere, occasum videantur proximum in simulacris æneis sustinere. His prouidentia vestra reddi faciat propriam longæuitatem, vncis ferreis hiantia membra solidādo. Aluum quoq; demissam subdito pariete corroboret, ne illa magnitudo mirabilis soluatur turpiter in ruinam. Nam & viuis ipsis casus aduersus est. Et mox post enumeratam belluæ magnitudinem, Quapropter habere eorum vel formas gratissimum est, vt qui viuam substantiam non viderunt, opinatum animal tali imaginatione cognoscant. Et ideo non patiaris perire; quoniam Romanæ

C dignitatis est, artificum ingenijs in illa vrbe recondere, quod per diuersas mundi partes cognoscitur diues natura procreasse. Sed & apud Pausaniam lego de elephanti sculptura: Aedificium è *In Corynthiacis.* candido marmore, quod in medio quasi foro attollit trophæum (apud Argos) de Pyrrho Epirotarum rege est, vt ipsi prædicant Argiui: quo enim in loco cadauer eius concrematum est, ibidem etiam illi fuisse erectum monumentum, in quo cùm alia, quibus in prælijs vtebatur insculpta, tùm verò erant elephanti.

DE EBORE. Cap. X.

Synonima. Etymologia.

NON totus elephanti dens propriè ebur vocatur, sed illa præcipuè pars, quæ extra os est, id quod inter cæteros Plinius nos docuit. Loquens enim de dentibus *Ebur quid propriè.*

D exertis, *hoc*, inquit, *solum ebur est.* Franciscus Apollo tamen omnia ipsius animantis ossa ebur vocari asserit. Dicebatur aliàs ebor, vnde eboreus. Vtramque *Ebor.* vocem, quasi à barro, id est, elephanto productam Seruius testatur. Græci ἐλέφαντα vocant antepenultima acuta, per synechdochen, vt caput pro homine. Sunt qui vltimam acuant, & elephantina, id est, ex ebore facta interpretentur, vt in hoc Homeri versu:

Ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ
Μῃονὶς ἠὲ Κάειρα, παρήϊον ἔμμεναι ἵππων, id est, *Iliad. 4.*
Veluti quando aliqua ebur mulier tinxerit
Mæonia, vel ex Caira, maxillare vt sit equorum.

Sed Varinus, Πριστὸς ἐλέφας (ebur serra diuisum) os elephantinum: sic, inquit, ebur per excellentiam vocant Græci: additur autem πριστὸς ad ipsius belluæ differentiam. Similiter Latini etiam *Elephas pro ebore.* elephantum quandoq; pro ebore siue dente elephantis ponunt, vt Virg. in Georgicis: *Lib. 3.*

Info-

In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto: E

Lib.6. Et in Aeneide.

Altera candenti perfecta nitens elephanto.

Dēs Indus. Non semel etiam poetis dentem Indum vocari reperio. Et quia varia ex ebore fierent vtensilia,
Lib.3.Car. pro his quoque ebur dicebatur, Horatius:

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar.

Orat.4. Cicero in Verrem:

Vt omne ebur ex ædibus sacris auferret.

Iam verò ob eximium candorem, accipitur pro istiusmodi colore. Martialis:

Lib.12. *Nolueram Polytime tuos violare capillos,*
Ebur pro *Sed iuuat hoc precibus me tribuisse tuis:*
candore. *Talis erat modò tonse Pelops, positisq; nitebas*
Crinibus, vt totum sponsa videret ebur.

Lib.13. Et alicubi:

Dum Tyburtinis albescere collibus audit, F
Antiqui dentis fusca Lycoris ebur.

Plinius: *Merulis anniculis rostrum in ebur transfiguratur, duntaxat maribus.* Hinc & eburneus co-
Lib.3.Met. lor idem qui candidus: Ouidius; de Narcisso:

Et dignos Baccho digitos & Apolline crines,
Impubelq; genas & eburnea colla, decusque
Oris & niueo mixtum candore ruborem.

Lib.4. Et rursus:

------ Pueri rubor ora notauit,
Nescit quid sit amor, sed & erubuisse decebat,
Hinc color aprica pendentibus arbore pomis,
Aut ebori tincta est, aut sub candore rubenti.
Cum frustra resonant æra auxiliaria Lunæ.

Et rursus:

Lib.8. *----- Dentes æquantur dentibus Indis.*

Lib.10. Item de Atalanta: G

Tergaq; iactantur crines per eburnea.

Idem in epistola Acontij ad Cydippen:

Hoc faciunt flaui crines & eburnea ceruix.

Et rursus in Epist. Sapph. ad Phaonem.

Hunc Venus in cœlum curru vexisset eburno.

Lib.3 Am. Ac denique alibi:

Illa quidem nostro subiecit eburnea collo
Brachia.

Lib.5. Similiter emplastrum elephantinum dicitur à Celso, quasi percandidum siue eburneum.

PRETIVM. NATVRA. VSVS.

Ebur pro tributo. FVIT etiam olim in maximo pretio vbique terrarum ebur. *Herodotus prodit, Aethiopas tributi vice regibus Persidis vicenos dentes elephantorum grandes,* (inquit Plinius) *tertio quoque anno cum auro & ebeno pendere solitos. Tanta eboris authoritas erat vrbis nostræ trecentesimo decimo anno; tunc enim author ille historiam eam condidit Thurijs in Italia.* Et rursus: *Dentibus ingens pretium, & deorum simulachris laudatissima ex ijs materia.* Tradit & Aelianus Libycos homines venari elephantos, non alia magis quàm dentium gratia: & apud Atheneum legitur, An- D
Lib.5.c.4. tiochum qui insanus cognominatus fuit, in sua pompa octingentos elephantorum dentes du-
c.6. xisse, Ptolomæum verò Philadelphum sexcentos. Dedicabatur & in templis deorum, id quod Valerius Maximus indicat, dum scribit Masanissam Numidarum regem eburneos dentes quos dono acceperat, restituisse, cum ex templo Iunonis surreptos intellexisset. Quanti autem
In Gryllo. ebur fieret, eleganter ostendit Plutarchus his verbis: Ad se trahebant me ebur & argentum. Qui horum possideret plurimum, mihi fælix & dijs charus videbatur homo, siue Phryx esset, siue Car, & vel Dolone ignobilior, vel Priamo calamitosior. Fuit ergò eboris vsus ad luxuriam. *Exquiritur*

(inquit

A (inquit Plinius) *à senatoribus, luxuriæ causa, quæ vis in his est efficacissima.* Est item vulgò notum patritios & qui nobilitate præstabant, quique honestè geniti, & liberaliter educati erant, apud Romanos, bullam in pectore, lunulas in pedibus habuisse: fuisse autem fibulas eburneas corniculantes instar lunæ: id quod à Numa institutum ferunt, vt senatores, eorumque posteri, nigris calceis lunulas annecterent. Plutarchus ab Arcadibus deductum esse profitetur, vt se proselinos designarent, vel vt amplissimum nobilitatis testimonium ferrent. Quippe in calceis Senatorum lunã adscripsisse, centenum, inquit, numerum designauit, quo tunc Senatores continebantur: vnde Lunata pellis Martiali: & apud Satyricum poetam legimus.

Lib. 5. 1.
Nobiles Romani vt cognoscerẽtur
In qu. Rom.
Lunata pellis quid.

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

Cùm verò apud priscos moris esset, abeuntes hospites non tantùm bonis verbis, sed muneribus etiam prosequi, ebur inter hæc non postremum habuisse locum discimus ex hoc scientissimi poetæ versu:

Pro munere datum.

Dona dehinc auro grauia, sectoq́; elephanto,
Imperat ad naues ferri.

Sed & dijs offerebatur immortalibus, vt beneuoli redderentur, vti constat ex hoc Polemonis:

Dijs oblatũ

B *Si sacra faciens Pamphile Deo quispiam*
Hædosque mactans, vel boues quam plurimos,
Chlamydeue quæ sit purpurea vel aurea,
Ebore vel vllo, vel smaragdo denique
Sibi reddidisse beneuolum numen putat,
Errat, &c.

Q. Calaber ait in pyram Aiacis iniecisse Græcos pretiosum ebur & argentum. Et Diodorus Siculus, signa ex ebore, auroque alijsque rebus pretiosis ab omnibus ducibus & amicis Alexandri facta, Hephæstione Babylone mortuo. Fuisse autem penes diuites, proceresque tantummodo ebur, facilè etiam Seneca, in pauperis delineatione significat: *Nec fulget,* inquit, *illis splendidum tectis ebur:* Nihil non enim ebore resplendebat in ditiorum ædibus: mensarum in primis pedes. Plinius, *Excogitatæ sunt* (per luxuriam) *& ligni bracteæ, nec satis: Cœpere tingi animalium cornua, dentes secari, lignumque ebore distingui, mox operiri.* Et rursus: *Venditur ebur pondere: sunt qui tabellas aut segmenta eboris, præsertim in operibus inde factis, vt pectinibus, capulis, alijsque cetaceorum piscium ossibus adulterent. Distingui audio, quod è piscibus leuiora sint, minus per ætatem pallescant. Ex ebo-* C *re & simulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato belluarum cadaueri, antequam vt à dijs nato iure luxuriæ, eodem ebore numinum ora spectarentur, & mensarum pedes.* Huc pertinet illud Iuuenalis:

Lib. 17.
Mensæ eburneæ.

---- Latos qui sustinet orbes
Grande ebur.

Item illud Martialis:

Tu Libycos Indis suspendis dentibus orbes.

Et aliàs:

Vt Mauri Libycis centum stent dentibus orbes
Et crepat in nostris aurea lamina toris.

Et rursus:

Inde satur mensas & opertos exuit orbes,
Expositumque altè pingue poposcit ebur.
Et testudinem mensus quater hexaclinon,
Ingemuit citro non satis esse suo.

D Et iterum:

Grandia taurorum portant qui corpora, quæris
An Libycos possint sustinuisse trabes?

Lib. 14.

Erant & lecti tales: Suetonius de Cæsare: *Lectus eburneus auro & purpura stratus, in quo Cæsar mortuus positus.* Apuleius: *Frequens ibi numerus epulonum, & vtpote apud primatem fœminam flos ipse ciuitatis; opipares citro & ebore nitentes lecti, aureis vestibus intecti.* Clarè admodum Propertius:

Cap. 84.
Lib. 2.

Nec mihi tunc fulcro sternatur lectus eburno.

Varro in Promotheo: *Eboratus lectus ibi in quinquatribus.* Et rursus: *Lectos omnes haberemus domi ad vnam formam aut cum fulcro, aut sine eo &c. Neque potius delectaremur supellectile; quæ esset ex ebore, alijsque rebus &c.* Horatius:

Li. 2. serm.

Tracta super lectos canderet vestis eburnos.

Alij sunt, quos Plautus eburatos vocauit. Lambinus exponit enim ebore extrinsecus ornatos, aitque non dixisse eburneos sed eburatos siue eboratos, quoniam eburneum est totum ex ebore con-

In Stich.

cretum & conflatum, eboratum verò, ebore extrinſecus ornatum. De tripodibus eburneis ſic me- E
Tripodes eburnei. minit Clemens Alexandrinus, vt ſuperfluos eſſe diceret, necnon & lectos argenteos habentes
Lib. 2. Pæag. 3. pedes,& ex ebore compactos De rhyto poculo ex ebore ſuprà facta eſt mentio. Fiebant & ex ebore loculi, in quibus res ſeruabantur pretioſiores. Iuuenalis de gemmis:

Loculi.

—— Gemmaq; princeps
Sardonycus, loculis quæ cuſtoditur eburnis.

Martialis de moneta aurea:

Hos niſi de flaua loculos implere moneta
Non decet, argentum vilia ligna ferant.

Ouidius de herbis pretioſis:

Gramina continuò loculis deprompſit eburnis.

Capuli cultrorũ eburnei. Fieri præter alia etiam ex ebore, cultrorum capulos reperio, eoſdemque à quibuſdam in menſa præſente veneno ſudare credi. Flagra Corcyræa κώπας ἐλεφαντίνας, id eſt, ex ebore manubria habebant, vt Heſychius annotauit. Erat & ex ebore manubrium clauis Penelopis Homerus:

Clauis Penelopis.

Εἵλετο δὲ κληῖδ' εὐκαμπέα χειρὶ παχείῃ
Καλήν, χαλκείην, κώπη δ' ἐλέφαντος ἐπῆεν. id eſt, F

Accepit autem clauem benè flexam manu forti
Pulchram, æream, manubrium autem eboris inerat.

Enſes eborati. Item enſes eburneis ornabatur capulis. *Ebore & argento* (inquit Plinius) *ornantur manubria gladiorum.* Enſis Pelopis capulo auro & ebore elaborato in theſauro Olympiæ ſpectabatur teſte Pauſania, ſecundo Eliacorum. Ouidius de Theſeo:

Metam. 7.

Sumpſerat ignara Theſeus data pocula dextra,
Cùm pater in capulo gladij cognouit eburno,
Signa ſui generis.

Apparet autem, quòd poſtmodum apud Romanos vileſcerent ita elaborati gladij, Plinius enim
L. 33. c. 12 ad ipſos vſque milites perueniſſe vſum innuit his verbis: *Vidimus & ipſi Arellium Fuſcum motum equeſtri ordine ob inſignem calumniam, cum celebritate aſſectarentur adoleſcentium ſcholæ, ex argento annulos habentem: Et quid hæc attinet colligere, cum capuli militum ex ebore, faſtidiato celentur argento.* Sed &
Vaginæ eburneæ. gladiorum vaginæ erant eburneæ, Virgilius:

Aeneid. 8.
Aeneid. 11

—— Humero ſimul exuit enſem G
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnoſius, atque habilem vagina aptarat eburna.

Et rurſus:

—— Clypeumque ex ære ſiniſtra
Subligat, atq; enſem collo ſuſpendit eburnum.

Id eſt, eburnam vaginam, vt Seruius exponit. Huc pertinet illud Diogenis: qui videns, vt refert
Pharetræ. Laertius, adoleſcentem indecorè loquentem, non erubeſcis, inquit, ex eburnea vagina plumbeũ
8. Metam. emittere gladium? Similiter pharetræ decorabatur: Ouidius:

Ex humero pendens reſonabat eburnea læuo
Telorum cuſtos.

Erantque eburnea ſceptra. Idem de ſceptro Iouis:

Sceptra.
1. Metam.

Celſior ipſe loco, ſceptroque innixus eburno,
Terrificum capitis concuſſit terque quaterque
Cæſariem.

Lib. 6. Quamobrem ebur pro ſceptro dixit Claudianus: H

Talibus inuitat donis, dextræque regendum
Diua ſimul porrexit ebur.

Lib. 12. Robertus Valturius eburneum ſcipionem ſiue Iouis Opt. Max. ſceptrum inter triumphantium ſi-
Narthecium gna fuiſſe aſſerit. Fiebant magno pretio, vt Liuius ſcribit: quare in eorum locum ſuccedebat narthecium, quod genus eſt ferulæ leuiſſimæ, vnde ſenum fiebant ſcipiones, cuius rei meminit Martialis in apophoretis:

Artis ebur medicæ narthecia cernis habere
Munera, quæ cuperet Paccius eſſe ſua.

Li. 4. c. 18. Scribit Alexander ab Alexandro milites benemeritos à Romanis donatos ſcipione eburneo, nec-
Sella curulis. non & eburneis curulibus ſellis. Sella autem curulis ob eam cauſam appellatur, quòd curru honoris gratia ſoliti erant in curiam Senatores, qui curulem magiſtratum hoc eſt, maiorem honorem geſſiſſent, vehi ſoliti eſſent, in quo curru ſella erat, ſupra quam conſidebant. Erat autem
Li. 1. Epiſt. ex ebore. Horatius:

Cuilibet

A *Cuilibet hic fasces dabit, eripietque curule*
Cui volet importunus ebur.

Ouidius:

Signa quoque in sella nossem formata curuli,
Et totum Numidæ sculptile dentis opus. Lib. 1. de Ponto.

Et aliàs:

Iam noui præeunt fasces, noua purpura fulget,
Et noua conspicuum pondera sentit ebur.

Sed & domus regum teste Plinio ebore ornabantur. Inter Salomonis, vt legimus in sacris biblijs diuitias, thronus fuit ex ebore grãdis vestitus auro, fuluo cui operi vix minus triginta millibus talentorum attribui potest, &c. vt Robertus Cenalis computat. Erat & apud alios antiquos mos solemnis, operosè & ambitiosè templorum portas ebore exornare: Virgilius id quoque attestatur, dum ait: Reg. 3. 10. Thronus Salomonis. Portæ eburneæ.

In foribus pugnam ex auro solidoq; elephanto Georg. 3.
Gargaridum faciam.

B Alludit credo ad Phidiæ opus, & commendationem, qui Mineruæ statuam egregiè fabricauit, amplitudine cubitorum viginti sex, quæ ex ebore & auro constabat, in cuius scuto Amazonum prælium cælauit, deorumq; & gigantum pugnam. Homerus de Menelai regia ait:

Aurique electriq; & argenti, & eboris,
Iouis sanè talis est Olympij intus aula. Menelai regia.

Ouidius quoque talem describit aulam Apollinis:

Regia Solis erat sublimibus alta columnis
Clara micante auro, flammasq; imitante pyropo,
Cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat, Regia Solis
Argenti bifores radiabant lumine valuæ.

De eadem Bargæus: Lib. 2. Syriad.

Substructam Delphis mendacis Apollinis ædem
Aedem auro & gemmis nitidam, sectoque elephanto
Conspicuam.

Erant autem valuæ templi Apollinis Palatini ex ebore nitidissimo, in quibus exsculpta Dei illius C prælia, atq; victoriæ contra Brennum ducem Gallorum, & contra Nioben Thebanorum reginam. Easdem puto & Propertius intelligit:

Auro Solis erant supra fastigia currus
Et valuæ Libyci nobile dentis opus. L. 1. Theb.

Statius de Adrasto:

——— Idem ipse superbis
Fulgebat stratis, solioque effultus eburno.

Claudianus de Stilicone:

Seu circum trabeis fulgentibus aureus intres
Seu celebres ludos, solio seu fultus eburno
Cingas iure forum.

Habebant porrò eburneas etiam caueas, vel saltem ebore elaboratas. Martialis de passere Catulli. Caueæ eburneæ. Lib. 14.

Si tibi talis erit, qualem dilecta Catullo
Lesbia plorabat, hic habitare potes.

D Nam virgæ argenteæ ebori insertæ caueam faciebant, qualem describit Papinius:

At tibi quanta domus rutila testudine fulgens,
Connexusque ebori virgarum argenteus ordo.

Idem Martialis etiam eburneorum pugillarum meminit, qui dabantur senioribus & lippis, vt apertior his esset visus ad scribendum: Pugillares.

Languida ne tristes obscurent lumina ceræ,
Nigra tibi niueum litera pingat ebur.

Innuit & ab edentulis hinc sibi dentes concinnasse, dum canit: Dentes ex ebore.

Sic dentata sibi videtur Aegle
Emptis ossibus Indicoque cornu.

Commendabantur præterea instrumenta musica istiusmodi ornamentis condecorata. Hinc Lyra barbithon vocatur quòd ebore ornaretur, quòd à barris dicitur, vt ostendimus. Ouidius: Instrumẽta musica. Metam. 11

Distinctamque lyram gemmis & dentibus Indis.

Li. 2. de raptu Proser. Papinius:

—— *Numeroque comanti*
Facundum suspendis ebur.

Claudianus:

Tum patriæ festo lætatus tempore vates
Desuetæ repetit fila canora lyræ,
Et resides leui modulatus pectine neruos
Pollice festiuo nobile auxit ebur.

Lib. 15. 21 Vtinam (inquit apud Athenæum quidam) pulchra lyra essem, elephantis ac me ferrent formosi pueri in chorum Dionysiacum. Ita & pectem eburneum dicitur, Virgilio:

Pecten eburneum. *Iamq; eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.*

Quod Ouidius sic expressit:

Siue chelym digitis, & eburno verbere pulsans.

Et sic Seneca:

Hæc canit aurato pectine eburna chelys.

Tibiæ. Lib. 1 poet. Lib. 4. 24. Tibias eburneas ad prælia memorat Trypho (inquit Scaliger) & Cicero, atque Virgilius. De Tryphone locus est apud Athenæum: Tibias, inquit, quas elephantinas appellant, primùm à Phænicibus pertusas fuisse Tryphon tradit. Virginis autem ebur vsurpauit pro eburneis tubis:

Inflauit cùm pinguis ebur Tyrrhenus ad aras.

Tabulæ eburneæ. Tabulas eburneas decem à Solone Atheniensibus datas fuisse fertur, ad imitationem duarum Hebraicarum. In titulo de origine iuris legitur, *in ebore scriptæ leges*: quo loco eruditi legere malunt in ære, quoniam in hoc metallo incidi soleant leges: ac ne ejus rei conquirantur argumenta, Ouidianum carmen idoneum & locuples ad fidem eius rei faciendam, vt rentur, afferunt.

—— *Nec verba minantia fixo*
Aere ligabantur.

In Tacito. Ebur enim (inquiunt) vt ornamento satis esset, diuturnitate tamen non sufficeret, cùm ætatem æquè ferre non possit, temporique cedat: Libri itaque illi elephantini, in quibus Senatus consulta perscribebantur, quæ ad principẽ pertinebant, vt Vopiscus scribit, ex ebore potius ornati fuerint, quàm vt senatusconsulta ebori inscripta fuisse arbitremur: ridiculum est autem dicere, a boperis magnitudine esse dictos, quasi elephantorum proceritas nominis ansam illis dederit. Quod autem ex ebore pectines fiant, tam notum est, vt referre pigeat: ijs ante prandium pectinari caput vapores visum impedientes, extrahere, porosque cutis aperire medici profitentur. Naues auro & ebore distinctas fuisse Neroni in Achaiam nauigaturo vt fidicinam artem ostentaret, Corn. G

Naues eboreæ. Lib. 5. 6. Epist. 77. Tacitus dicit, citante Blondo in nono de Roma triumphante: & in Philopatris naui eburnea fuisse ornamenta Athenæus testatur. Inuehitur in hunc luxum Seneca: *Nauis bona*, inquit, *dicitur, non quæ pretiosis coloribus picta est, nec cui argenteum aut aureum rostrum est, nec cuius tutela ebore cælata est.* Et apud Pacatum legitur in panegyrico: *Quis annalium scriptor, aut carminum, tuas illas Cleopatra classes & eburata nauigia & purpurea cum rattibus vela tractauit?* Habebat etiam Nero eburneos currus, vt meminit Suetonius his verbis: *Sed cum inter initia imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderent*. Existimo tamen hoc referendum esse ad lusum puerilem: Mos enim puerorum est, vt quadrigas ex aliqua materia conficiant & ludant, atque oblectentur. Neronem autem, vtpote puerum initio principatus cùm studio equorum immodico teneretur, quadrigas habuisse eburneas constat, quibus super abacum id est mensam vasis escarijs potorijsque continendis accommodatam ludebant. Lego & apud Plinium currum ex ebore factum cum quatuor equis, tantæ exilitatis, vt musica alis operitet. Habuisse interim nobiles Romanos ex ebore adornatos currus, certo est certius. Ouidius:

Currus eburnei. Ad Liuiã. In Aulularia.

Regaliq; habitu, curruq; superbus eburno: H

Clarissimè Plautus:

Istas magnas factiones, animos, dotes, dapsileis
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram
Nihil moror, quæ in seruitutem sumptibus redigunt viros.

Oppida eburnea. Lib. 6. Simulacra deorum. In Cæsaris verò triumpho eborea oppida translata Quintilianus tradit. Potissimũm deorum simulacra ex ebore fiebant. Pausanias liberales propterea ac magnificos, minimeque parcos in pecunijs circa diuinum cultum Græcos extitisse sibi videre ait, quandoquidem ab India vsque & Aethyopia ebur ad concinnanda simulacra aduehi sibi procurarent. Sed & Romę erant. Virgilius id ostendit, ostenta enumerans, quæ mortem Cæsaris præcessere: Ait enim.

Et mœstum illachrymat templis ebur, æraq; sudant.

In Eliacis. Iouis simulacrum. Celeberrimum est simulacrum Iouis à Phidia factum, quem dijs quàm hominibus effingendis, meliorem artificem fuisse ferunt, in ebore verò lõgè citra æmulum, vel si nihil, inquit Quintilianus

A lianus præter Mineruam Athenis, aut Olympium Iouem in Elide fecisset, cuius pulchritudo adiecisse aliquid etiam receptæ religioni videtur, adeò maiestas operis Deum æquauit. De hoc Iouis simulacro sic meminit Strabo. *Præcipuum extitit solidum ex auro Iouis simulachrum à Cypselo Corynthiorum tyranno donatum. Ingentior his omnibus Iouis statua fuit, quam Phidias Carmeni Atheniensis filius fabrefecit ex ebore, opus magnitudine tanta, vt ædes sacra sit amplissima, ipse artifex non symmetriam videtur annotasse, sedentem effingens, tectum verò verticem pertingentem.* Meminit huius statuæ Propertius: *Lib. 8.*

Phidiacus signo se Iupiter ornat eburno.

Iuuenalis etiam elegantiam artificiumque eius indicans:

Phidiacum viuebat ebur:

Id est, tanto succussu erat sculptum, vt viuere videtur. Quare aiunt Iouem, vt gratum sibi fuisse hoc simulachrum indicaret, fulmine declarasse: ad quod alludit etiam Martialis laudaturus effigiem Domitiani:

Quis Palatinos imitatus imagine vultus,
Phidiacum Latio marmore vicit ebur?
B *Hæc mundi facies hæc sunt Iouis ora sereni,*
Sic tonat ille Deus, cùm sine nube tonat.

De hoc simulachro frequens est mentio apud Plinium. Damophon quoque referente Pausania Olympiæ Iouem solutis iam eboris compagibus ad vnguē exactissimè coagmentauit, quare ei sunt ab Eleis honores habiti de Pallade ab codē ex ebore facta, sic Lucianus in volumine de imaginibus: Ego verò te ô præstant animi mulier nequaquam deabus comparaui, sed eximiorum artificum monumentis atque operibus ex lapide aut ebore confectis. Iam ea quæ hominum elaborantur industria, hominibus assimilare, impium esse non arbitror: nisi fortè tu Mineruam esse suspicata sis simulachrum illud, cuius author atque opifex extitit Phidias. Meminit & Ouidius: *Palladis simulachrū.*

Arcis vt Actææ vel eburna vel ærea custos
Bellica Phidiaca stat dea facta manu.

Quo autem in templo ea locata esset statua, colliges ex hoc Pausaniæ: In eadem via (qua Pellenem itur) propius vrbem est Mineruæ templum, lapide extructum vernaculo, deæ signum ex ebore & auro: artificem Phidiam fuisse dicunt: atque hanc quidem Mineruam elaborasse illū, antequam vel Atheniensibus eam, quæ in arce collocata est, vel suam Platensibus Mineruam fecisset. *In Atticis.* *In Arcad.*
C Fuere & aliæ Mineruæ eboreæ, Idem Pausanias, Mineruæ Aleæ signum Romanos positum habuisse ait, in eius fori aditu, quod est ab Augusto dedicatum. Fuisseque simulacrum id ex ebore totum. Endium opus fecisse: Item Mineruæ Panachaidis statuam ex ebore & auro factam. Eiusdem denique cum Neptuno pugnantis de Attica signū similiter ex ebore & auro factum. Ait præterea Argis in templo Castoris & Pollucis exigua ex ebore simulacra esse. De thesauro autem Selenuntinorum loquens: ij, inquit, ante suam calamitatem thesaurum suum Ioui Olympio dedicarunt, in quo est liber pater ore, pedibus & manibus eburneis. At in Metapontinorum thesauro (nam & hi suum iuxta Selenuntinorum thesaurum dedicarunt) Endymion est. Signi eius præter vestem ex ebore sunt. De Iunonis eboreo simulacro meminit Statius: *In Athaicis* *In Atticis.* *In Corint.* *Bacchi simulachrū.* *L. 10. Thebaid.*

Hoc tunc Argolicæ sanctum velamine matres
Induerant ebur & lachrymis quæstuque rogabant.

Erat verò Romæ etiam eburneus Apollo, vt meminit Plinius, cùm ait: *Eques Romanus ante Apollinem eburneum, qui est in foro Augusti, mortuus est subito.* Ouidius Pygmalionem fabulatur ex ebore virginis simulacrum fecisse, eiusque amore captum à Venere impetrasse, vt in veram viuamque virginem verteretur. Ptolomæus Philadelphus patri suo ac matri statuas ex ebore posuit, vt canit *Apollo eboreus.* *Metam. 10* *Puella ex ebore.*
D Theocritus. Quamuis modo tam pretiosum esset ebur, totque ac tanta ex eo pretiosa fierent, Aeliano tamen teste, fertur cornua fæminæ quàm maris maius pretium in hoc genere habuisse. Omne autem ebur temporis vetustate nigrescit: præterquam in agro Tiburtino, vbi etiam posita nigredine candor reparabatur; hinc iocus Martialis in Lycorim, quæ Tibur migrauerat, vt alba redderetur, sed nigra, vt erat, reuertebatur. *Eidil. 17.*

Dum Tiburtinis albescere collibus audit
Antiqui dentis fusca Lycoris ebur:
Venit in Herculeos colles, quid Tiburis alti
Aura valet: paruo tempore nigra redit.

Alicubi etiam ebur ibi candorem recuperare meminit hoc versu:

Lilia tu vincis & adhuc delapsa ligustria
Et Tiburtino monte quod albet ebur.

Vnde fortassis inuentus est, tingēdi mos ebur. Tingebatur autē purpureo potissimū colore; Hom *Ebur cur tingeretur*

Ὡς δ᾽ ὅτε τίς τ᾽ ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ E
Μηονὶς, ἠὲ κάειρα, παρήιον ἔμμεναι ἵππων. id eſt,
Sicut autem quando aliqua ebur mulier purpura tingit
Meonia, vel Caria, frenum futurum equorum.

Lib. de Ei ad Delphos. Plutarchus hunc locum citans, tingere interpretatur contaminare: *Vnum* (inquit) *quod eſt, ſyncerum eſt, & mixtionis purum: alterius quippe cum alero mixtione res contaminantur: quo pacto Homerus inquinari ait puniceo colore ebur tinctum: & infectores colorum mixtos corrumpi dicunt, & mixtionem corruptelam vocant.* Virgilius poëtæ verſus ad verecundiorem ſenſum reddidit, de Lauinia pudore ſuffuſa; & tingere vertit violare:

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris
Flagrantes perfuſa genas, cui plurimus ignem
Subiecit rubor & calefacta per ora cucurrit:
Indum ſanguineo veluti violauerit oſtro
Si quis ebur, vel miſta rubent vbi lilia multa
Alba roſis, tales virgo dabat ore colores.

Lib. 1. Ouidius tingendi verbum retinens, eundem Homeri locum imitatus eſt, dum canit de Proſerpina: F

Senſit adeſſe deas, imperfectumq́; laborem
Deſerit, & niueos infecit purpura vultus,
Per liquidas ſuccenſa genas, caſtique pudoris
Illuxere faces; non ſic decus ardet eburnum
Lydia Sidonio quod fœmina tinxerit oſtro.

Eandem ad Virgilij ſublimitatem aſſurgere Statius quoque conatus eſt:

Lactea Maſſagetæ veluti cùm pocula fuſcant
Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur oſtro.

L. 2. Amor. Ad eandem rem faciunt etiam hi Ouidiani verſus, ex quibus prætereа habemus tingendi cauſam:

Quale roſæ fulgent inter ſua lilia miſtæ,
Aut vbi cantatis Luna laborat equis.
Aut quod (ne longis flaueſcere poſſit ab annis)
Mæonis Aſſyrium fœmina tinxit ebur.

Si modò habere voles ebur vel oſſa rubro ceruleone colore, aut quouis alio intincta, purga ea in G primis, inquit Mizaldus, deinde coque in aqua aluminis: tum demum mitte in vrina vel calcis aqua, in qua diſſolutum ſit verzinum vel rubrica, aut cæruleus color, aliuſue, qui tibi arridebit, & vnà iterum coque, perfringerataq; extrahe, & perbelle tincta videbis. Idem ebur, & oſſa quæuis viridi colore tingi ait adhuc modum: Sume aquam fortem, qua tantum æris, quantum fieri poterit, creditur: in ea oſſa quibus formis viſum erit, elaborata, per noctem ſine, & ita veros ſmaragdos colore imitatura promittit. Patitur ebur etiam cariem: id quod Plinius innuit, dum remedium præſcribit: *Vetus oleum*, inquit, *exiſtimatur ebori vindicando à carie vtile eſſe*. Gaudet autem humido & è contrario ſiccitate offenditur, ſi locus, in quo ſeruatur, nimia ſiccitate laboret, vt oſtendit Pauſanias ſimulacri Iouis Olympij exemplo, circa quod in luco, quẽ Altin appelllant, pauimentum fuiſſe ait ex lapide nigro, proximè verò circa ſtatuam baſim, è Pario lapide, vt oleum ſtatuæ infuſum illic exciperetur: Conducere enim ſtatuæ illi ebur, & ne quid vitij ex vligine loci accidat, efficere: ceterùm Athenis in arce Palladis, quam Parthenon vocant, ſimulachrum eburneum, non oleum ſed aquam iuuare. Nam cùm locus valde æditus, ſiccus, ſqualiduſque ſit, aquam & rorem inde naſcentem deſidere. At in Epidauro quærenti ipſi, qui fieret, quòd Aeſculapij ſimulachrum nec aqua, nec oleo rigaretur, reſpondiſſe, ipſum & ſolium cui inſidet, ſuper puteum ſitum eſſe. H Aliàs etiam agens dè ſimulacro Palladis, quod Phidias fecit: aiunt (inquit) Pellenæi ſub ipſa deæ baſi altè deſcendere aditum, atque ex eo humidum halitum efflare; qui ſit ebori tuendo peridoneus. Sed de hac eboris natura conſule lector Nic. Leonicum in varia hiſtoria.

Vt tingatur rubro aut cæruleo colore, & viridi.

Patitur cariem.

Democritum inueniſſe aiunt, vt refert Seneca, quemadmodum ebur molliretur. Dioſcorides Zythum potionis genus eſſe ait, quod ex hordeo fit, quo madefactum ebur iu omne genus tractile redditur: Græcè legitur, εὐεργὴς δ᾽ καὶ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ. Hinc apparet Plinium ex Græco aliquo authore ijſdem aut ſimilibus verbis vſo, Zythum reddidiſſe hordei ſuccum, & pro elephante homonyma voce non ebur, vt debuerat, ſed ipſum animal. Plutarchus aliter emolliri poſſe negat in commentariolo, An ad infelicitatem ſatis ſit vitium: Cinere & aceto (inquit, interprete Marcello Virgilio,) madens os licio (ſiue acia malis dicere) ſecatur, & ebur Zytho mollitum flectunt & conformant: aliter autem non poſſunt. Certè ipſa vox εὐεργὴς apud Dioſcoridem operi facilem & tractabilem materiam ſignificans, neque de animali, neque de elephantiaſi

Li. 14. Epi. 91.

Vt emolliatur.

A phantiasi morbo (vt ridiculè dubitat Marcellus) verba eius accipi posse conuincit. Accedit ratio, ebur scilicet macerari, mollirique Zytho, quoniam is acorem & vim aceto similem, quæ solidissima quæque penetret, in se contineat: facilè enim acescit aqua, in qua hordeum aut aliquæ fruges aliquandiu macerantur. Acetum etiam ex Zytho & similibus, vt cereuisia, potionibus fieri constat. Aceti feruidi vis tanta est, vt saxa penetret, cum cinere ossa emolliat, teste eodem Plutarcho: *Aceti vis.* non igitur mirum, si Zythus etiam acorem in se continens & facilè acescens, eadem facultate eboris soliditatem remittit. Zythum Symeon Sethi φοῦκαν vocat. Elephantina ossa (inquit) in Zytho aliquandiu macerata, ceræ instar molliuntur: addit & reliqua, quæ Dioscorides de Zytho: sed hac quoque de re in elephãtis historia dictum est. Quod si quis Plinio patrocinari voluerit, dixerit fortè fieri posse, vt pariter vtrumque verum sit, & ebur Zytho emolliatur, & eiusdem potu mitigetur elephas animal: nam cùm vino delectetur, vel ad ebrietatem, vt supra diximus Zythum quoque libenter ab eo admitti verisimile esse, præsertim cum hordeo gaudeat, ex quo conficitur. Politur, vt ligna, ac potissimùm squatina, vt idem testatur Plinius: nitor verò hebetatur mensibus *Vt poliatur* muliebribus. Habet modò & alios vsus. Ex eo combusto atramentum ab Apelle adinuentum esse *Atramentu* aiunt, id elephantinum vocari, idem tradit. Ebur tota substantia corroborare & conceptum *ex ebore.*

B iuuare à practicis, inquit Syluius, scribitur, frigidum & siccum primo gradu. Hoc si vratur, vt decet, spodium vocatur, pro quo tamen alia quoque animalium ossa, bouis, arietis, canis obtruduntur. Ebori vis astringens, vt Dioscorides & Serapio tradunt quæ tamen gustu non percipitur, *Eboris vsus in medicina.* sed emplastica potiùs, & absq; morsu siccans; quare suspicandum est Dioscoridi vim siccandi imposuisse: non enim si quid fluxiones siccat, statim astringit. Huius scobe illito, paronychia sanantur, eodem teste; idem apud Plinium quoque legere est; qui & ramentis eius cum melle Attico, *Spondium quid.* nubeculas in facie tolli, vulgò credi ait; sed & Sextus asserit, ebur cum melle contritum & impositum, maculas mirè sanare. Mulier (inquit idem) si quotidiè de puluere eboris faciem suam fricauerit, plagas mundabit; per plagas, vt exponit Humelbergius, intelligens, quas priore curatione maculas, Plinius nubeculas vocat. Ebur item & cornu ceruinum quidam miscent aduersus lumbricos. *Li. 28.c.8.* Ioannes Agricola scribit, medicum quendam scobem eboris vino aut liquore alicuius herbæ obstructione liberantis chymistarum fornace extracto maceratum, ieiunis ictericis propinasse non absque successu. Conducit, inquit, hoc remedium obstructionibus diuturnis egregiè, & remouet insuper stomachi dolores supra alia pharmaca, quæ in hunc vsum comparantur. Exhibetur etiam cum mulsa valde insigni facultate in comitialibus. Qui post ægritudines aliquas, vt le-

C thargum aut pestilẽtiam in obliuionem deciderint, eos maximè iuuat (inquit Aetius,) hiera Rufi, & castoreum cum oleo occipiti illitum. Post purgationem hieræ, scobem dentis elephantis circiter drachmam vnam è mulsa potam non parum iuuare creditur, & castoreum similiter post purgationem drachmæ pondere cum melicrato. Ad elephantiasin ex eodem; Eboris & cornu ceruini ramenta cochlearij mensura sæpe ad prædictam mensuram (pharmaci ex cedria quod si fit; acetum optimum, cedria, & succus brassicæ singula cyami mensura miscentu, & ieiunis mane præbentur) ammiscentur. Nam & per se ipsum vnumquodque eorum potatum vtilissimum existit. Est autem spodij frequentior quàm eboris vis; quamobrem eius præparatio nequaquã præteriri debet. Hæc apud recentiores medicos præscribitur istiusmodi; Eboris in partes secti librã fictili cru- *Spodij præ-* do impone, & operculum luto circumquaque obline & agglutina, sic cremari sinito, donec ficti- *paratio.* lia percocta sint; deinde exemptum ebur in tenuissimum puluerem terito & cribrato, mox in patina vitrea liquoris stillatitij rosacei affundens siccato. Vbi verò iam tertio contriueris, admiscebis liquori rosarum camphoræ subtilissimæ tritæ drachmas quatuor; & pariter conteres in tabula marmorea durissima: fingesque pastillos, & in denso aliquo vase, ne expirent, repones. Quod si ebur defuerit, cornu ceruinum similiter præparabis, est enim hoc quoque efficax medicamentum

D ad multa, præsertim contra venena. Alij monent ebur aperto fictili cremandum esse, sic candidum fieri, secus nigrescere. Emplastrum elephantinum cur sic sit dictum, suprà ostensum est.

MYSTICA.

ANGELOMVS Monachus adhæc sacræ paginæ verba; *Fecit autem Salamon thronum de ebore magnum &c.* Solium (inquit) Ecclesia sancta intelligitur, in qua pacificus noster re- *3. Reg 10.* gnans, iudicia sua facere dignoscitur, quia anima iusti sedes est sapiẽtiæ; & bene de ebore illud factum esse memoratur, quod non ad solas diuitias intelligamus aptatum, sed quoniã elephas, cuius hęc ossa sunt, nimię castitatis asseritur, qui inter quadrupedia, & sensu plurimũ valet, & *Castitas indicata.* tẽperãter miscetur fœminæ suæ, & coniuge secunda nõ vtitur. Hoc pudicis animabus decẽter aptatum est,

Pſal. 44. tum eſt, quia illæ ebur fuiſſe noſcuntur, quæ per caſtitatem Chriſti domini ſecutæ ſunt. Ita & Beda in explicatione horum Pſaltis verborum: *Domus eburnea, cor innocentiſſimum & caſtiſsimum;* in ebore, inquit, eſt candor & per candorem deſignatur innocentia, quia vbi candor eſt, nulla macula eſt: ſimiliter vera innocentia à Deo eſt ſine macula, vt nec ſibi nec alteri noceat. Rurſus animal illud, cuius os ebur eſt, caſtiſſimum eſt, quia nec cognoſcit, niſi vnam vxorem, & illam temperatiſſimè, atque ea mortua nunquam aliam cognoſcit. Rectè ergo per ebur deſignatur caſtitas & innocentia Et rurſus alicubi: Ebur non ad ſolas diuitias, intelligamus aptatum, ſed quoniam elephas cuius hæc oſſa ſunt, nimiæ caſtitatis aſſeritur, qui inter quadrupedia & ſenſu plurimo valet, & temperanter miſcetur fæminæ ſuæ, & coniuge ſecundaria non vtitur: hoc pudicis fæminis decenter aptatum eſt. Sed & doctores (induit Angelomus adhæc verba; *deferebantur Salamoni dentes elephantorum*) fortes propter nitorem ſapientiæ deſignari poſſint, de quibus, inquit, ſpõſæ dicitur; *Collum tuum ſicut turris eburnea.*

Innocentia — *Caſtitas.* — *3. Reg. 10.*

PROVERBIA.

Eburnei raſtris ſolum vertere. Lib. 2.

EBVRNEIS *raſtris ſolum vertere*, dicitur, qui re inſigni & præclara abutitur, vt ſi quis eruditione pollens, in ea rebus vanis, inutilibus & famoſis abutatur. Vtitur hoc aduerbio Prudentius contra Symmachum;

Haud aliter quàm cum raſtris quis tentat eburnis
Cænoſum verſare ſolum.

In eburnea vagina plũbeus gladius.

Ἐν ἐλεφαντίνῳ κολεῷ τὸ πολυβδινος ξίφος, id eſt, *In eburnea vagina, plumbeus gladius.* Natũ ex Diogenis Cynici apophthegmate, quod ante recitauimus. Dicetur, vbi res per ſe præclara illi adhibetur, vbi minimè addecet, vt ſi ſtulto contingant opes, fatuæ forma, genus ignauo eloquentia viro improbo, maſtiſtratus imperito. His enim rebus non modo ornantur, ſed magis ridiculi fiunt.

Ebur atramẽto candefacere.

Ebur atramento candefacere, eſt genuinæ formæ cultum atque ornatum externum inducere, quo decus illud natiuum obſcuretur magis quàm illuſtretur. Proinde læna Plautina puellæ naturali forma præditæ, tamen ceruſſam ad oblinendas malas poſtulanti; *Vna*, inquit, *opera ebur atramento candefacere poſtules.*

FINIS.

PARALIPOMENA.

De equis Hispaniæ quædam.

AD locum Martialis de Bibili citatum à nobis folio 51. A. Ita omnes habent codices, (inquit Franciscus Ferdinandius de Cordoua Cordubensis in sua multiplici didascalia,) & omnes agnoscunt interpretes, vnico excepto Radero è Societate Iesu; is enim ex authoritate Hieronymi Zuritæ, *non equis & armis*, sed potius *aquis & armis nobilem*, legendum dicit. Quæstio certè non mediocris difficultatis est: nam & vetustorum codicum longæua authoritas, & Hispanorum equorum non inanis, aut recens laus antiquam tuentur lectionem: tum Biblitanarũ Salonis fluuij aquarum celebre nomen, & probatissimum Zuritæ ingenium in contrariam nos, vel nolentes traducere possint sententiam. Et quidem Mela de Hispania hæc inter alia: *Viris, equis,* B *ferro, plumbo, ære, argento, auroque tam abundas*. Citat deinde alias veterum de equorum Hispanorum pernicitate authoritates, quas nos suis quasque locis recitauimus. Ipse verò non tam ob Zuritæ, quàm etiã Gasparis Barreyri eruditissimi æquè ac iudiciosissimi viri authoritate hanc correctionem probat, non leuibus (inquit) adductus coniecturis. Constat enim plus satis celebrem fuisse ac nobilem Salonis fluuij aquis Bilbilim, cùm è contrà Bilbitanos equos à nullo vnquam laudatos certò sciamus. Imo neq; pernices nimium equos gignere alta & scopulosâ loca (qualem scimus fuisse Bilbilim) deprehensum est, quantumuis labori perferendo aptissimi sint. Hispanos tamen equos, vt plurimum, pedum potius velocitate & alacritate animi, ac corporis forma, quàm robore pollere quis non videt? ac ne quid intactum relinquamus, Bilbilim in alto loco sitam, ac proinde non eam esse quæ hodiè Calataiud, vt vulgus credit, apertè ostendit Martialis ipse, cùm eam altam vocitet: *Cap.48.* *Locus in Martiale expensus.*

Municipes Augusta mihi, quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidis quos Salo cingit aquis,

vt ex Barreyro legit Ortelius, vel (vt alij codices habent) *alto monte*, quamuis perperam in pluribus codicibus, *agri monte* legatur: sed ego quid sit agri monte non video. Simile illi indidit co- C gnomen, *alta* nimirum, Sidonius Apollinaris.

Quid celsos Senecas loquar, & illum Quem dat Bilbilis alta Martialem?

Item Ferdinandius adductis Varronis aliorumque de Lusitanis equabus, earumque ex vento conceptione, de qua nos agimus fol. 90. & 91. huic ait subscripsisse sententiæ ex recentioribus Florianum de Ocampo non vno in loco, ac Ludouicum Viuem: Resendium verò hanc opinionem, nimirum an equæ ibi ita concipiant, nec improbare, nec approbare: referre tamen quærentem se quodam hospite suo agri Beneuentani iuxta Tagum, ecquid hac de re ipse sciret? hæc ab illo accepisse: nunquam scilicet hæc se aut vidisse aut audiuisse, habuisse tamen pulchram quandam equam, quam vt melius proximis nundinis vendere posset, in insula quæ in medio Tago est, solam inclusisset, vt pabuli abundantia saginaretur, eamque post duos menses grauidam reperisse, cùm nullus illic accessisset admissarius; Septimo deinde mense enixam esse, non quidem animal, sed concreti sanguinis informem materiam, abortumque suspicatum. Maiolus verò id pro certo retulit. Et simile quidem ex Solino (vt ait Viues) Diuus Augustinus affert de Cappadociæ equis, eas nimirum affirmans vento concipere, sed non hac de causa id verum esse dicendum est: in ijs enim quæ fidem nostram non tangunt, sacris doctoribus (quod pace eorum, D dixerim) ea duntaxat fides adhibenda est, quæ ijs, ex quibus illi suam desumpsere narrationem adhiberetur. Aelianus certè id affirmans, equas, ait, vento concipere pastores testantur, quibus assentiunt Homerus & Aristoteles, qui ipsas dicit Venere stimulatas ad Boream aut Notum aufugere. Hanc autem narrationem primus in lucem misisse creditur, à quo accepere cæteri, M. Varro, diligens certè vir, sed qui in multis etiam (homo quippe) verum non est assecutus, & id etiam suorum temporum æqualis Vergilius, licet non de Hispanis (vt Varro) de equis tamen in communi eleganter suo more decantauit. Credo tamen alterum aut vtrumque illorum fabellam hanc mutuatum esse ab Homero. (Poetarum horum versus suo loco attulimus.) Fabulosum verò esse hoc totum & authoritate & ratione & experientia patet: authoritate quidem summi viri Aristotelis, qui hominem & equum coitu duntaxat generari ait in problematibus, cuius rei rationem reddit: quæ enim animalia vel coitu, vel sponte naturæ generantur, cùm tempus suæ generationis breuissimum habeant, possunt à qualibet causa generari, quæ diuturnum generationis tempus vt decem vel duodecim mensium, ea certè vel ex coitu, vel nullo pacto (vt ipse *Lib.4.c.5.*

inquit) procreantur neceſſe eſt; & hoc, quia plurimis & perfectis illis quidem diſpoſitionibus E animalia hæc, quæ longo tempore in vtero perficiuntur, vtpote perfecta, indigeant. Perperam autem Aelianus, & alij recentiores authoritate Ariſtotelis ad hanc fabellam aſtruendum vtuntur: ille enim ſolum ait, equas dum equiunt, ni retineantur, currere non in Orientem aut Occidentem verſus, ſed ex aduerſo Aquilonis aut Auſtri; nec appropinquare quenquam pati, donec vel defatigatæ deſiſtant, vel ad marem deueniant. Non ergo illę Zephyrum ore excipientes, ore ingrauidantur ex Ariſtotele, ſed potiùs currentes marem quæritant. Cur autem potius contra Auſtrum & Aquilonem, quàm verſus aliam partem currant, nec explicauit Ariſtoteles, nec me aſſecutum eſſe adhuc ingenuè fateor. Hoc duntaxat ex eodem authore certo ſcimus: *Paſtorum doctrina ſtatutum intereſſe ad maris ac fœminæ pecoris fœturam, non ſolùm ſi ita accidit, vt initus Aquilonijs Auſtrinisue flatibus fiat, ſed etiam ſi cùm pecus coit, ſpectat ad Aquilonem aut Auſtrum.* Experientia verò id falſum eſſe ſatis conſtat; non enim vllus vnquam ſe hoc vidiſſe affirmauit: quin & nos qui aliquot ab hinc annis totum illum tractum Olyſſiponenſis vrbis, Hiſpanarum, ne dicam Occiduanarum maximæ & opulentiſſimæ oculis perluſtrauimus, nihil vnquam ſimile ab aliquo homine, quantumuis vrbano, quantumuis ruſtico audiuimus. Quod autem Reſendius narrat (ſi modò illi vera retulit hoſpes) accidere potuit, vel equi alicuius admiſſione, qui F parum obſeruatus flumen tranarit, vel ſanguinis ipſius equæ pabuli copia ſaginatæ ſuperabundantia, partum enim illum fuiſſe nec ipſe hoſpes certò aſſeruit. Quòd ſi ex authoritate Lactantij grauiſſimi viri, aliqui putent credendum eſſe hoc, falluntur planè, is enim ſic: Quod ſi animalia quædam vento & aura concipere ſolere omnibus notum eſt, cur quiſdam mirum putet, cùm ſpiritus Dei, cui eſt facile quicquid velit, grauatam eſſe Virginem dicimus? Illa enim verba non de equarum conceptu, ſed oſtrearum potius, quæ aperto ore auram excipientes (vt naturales aſſerunt) grauidæ fiunt, intelligenda procul dubio ſunt, neque etiamſi explicitè id affirmaret de equis, aliquid nobis negocij faceret: ſancti enim (vt alibi diximus, cùm de Phænice ageremus) communi vulgi opinione, veluti argumento ad hominem validiſſimo, quod illis ſatis erat, ſæpe contra Gentes vſi ſunt. Iudicioſiſſimus itaque author Trogus Pompeius, ſiue eius abbreuiator Iuſtinus, qui natione creditur Hiſpanus, hanc de Luſitanorum fœcunditate equarum narrationem iure retulit, vt fabuloſam, atque eius non inelegantem reddit rationem. In Luſitanis, inquit, iuxta fluuium Tagum equas vento concipere multi authores prodiderunt: quæ fabulæ ex equarum fœcunditate & gregum multitudine natæ ſunt, qui tanti in Galiatia & Luſitania ac pernices viſuntur, vt non immeritò ipſo vento concipi videntur. Hęc G ille: vera quidem narrans de gregum multitudine, quæ quidem fabulæ cauſa, in hoc tamen cum cæteris omnibus lapſus, quod Luſitanos aut Calleicos equos perniciſſimos eſſe Hiſpanorum omnium crediderit, cùm tamen certò certius ſit Bœticos, Cordubenſes præcipuè (dicto abſit inuidia) reliquos omnes & pedum velocitate & corporis pulchritudine longè anteire. Hucuſque ille.

Li. 4. de generatione anima. ca. 2.

Li. 4. c. 11

Lib. 44

DE CENTAVRIS QVÆDAM ex eodem, addenda ſententiæ Franciſci Floridi Sabini fol. 197.

Lib. 4. Aſini aurei.

CENTAVROS etiam eſſe affirmare videtur Apuleius, licet dubitanter de Hippocen- H tauro grauiſſimus author Hieronymus (eius verba nos ſuo loco citauimus) ſcriptis mandauit; quemadmodum & ex vetuſtiſſimis ſcriptoribus Xenophon malè ab aliquibus pro contraria citatus ſententia; aliquando enim dubitat, aliquando verò potiùs videtur affirmare, eius verba hæc. *Quo ſis vt maximè ex omnibus animalibus adamem Hippocentauros, ſi fuerunt; quippe qui tum hominis vterentur ante rem conſultandi prudentia, & manuum artificio, tùm haberent equi & velocitatem & vires.* Et inferius. *Itaque hoc ſanè melius eſt, quàm Hippocentaurum eſſe natum. Hippocentauros enim arbitror multis carere bonis, quæ ab hominibus ſunt inuenta, vt ijs ſcilicet eſt vtendum: multis enim carere voluptatibus equis innatis, quonam pacto ijs frui oportet. At ego ſi equitare didicero, cùm in equo fuero, agam ſcilicet quæ Hippocentauri ſunt; cùm ex equo deſcendero, & cœnabo & induar, & me quieti dabo, quemadmodum alij homines. Quare quid aliud ſim futurus, quàm diuiſus Hippocentaurus, ac rurſum compoſitus? Inſuper his etiam rebus Hippocentaurum anteibo: nam*

A *nam ille duobus prospiciebat oculis, duabusque auribus audiebat: at ego oculis quatuor conie&ctabo; & quatuor auribus præsentiam: aiunt enim equum manifestare hominibus multa, quæ oculis prospicit; ac multa significare auribus, quæ ante auditu percepit, &c.* Ita Chrysantes apud Xenophantem. Sed quid per emendicata (vt ita dicam) suffragia huius opinionis quæritem authores? ipsamet id tenet scriptura sacra apud Esaiam. *Et orientur in domibus eius spinæ & vrticæ, & paliurus in munitionibus eius, & erit cubile draconum, & pascua Struthionum: & occurrent dæmonia, Onocentaurus, & Pilosus clamabit alter ad alterum. Ibi cubauit lamia, & inuenit sibi requiem, &c.* Vbi aduertendum, (inquit Ferdinandius,) quòd antiquissimus quidam meus bibliorum liber ante centum triginta quatuor annos Venetijs excussus, aliter legit, nimirum, *& occurrent dæmonia Onocentauris:* ad modum ferè versionis Septuaginta virorum, quæ quidem sæpius in hoc loco Onocentaurorum fecit mentionem: nam ab eo, in quo nostra habet; *& extendetur super eam mensura;* ita legunt Septuaginta; *Et immittetur super eam funiculus Geometriæ deserti, & Onocentauri habitabunt in ea, principes eius non erunt: reges enim & magnates eius erunt in perditionem, & pullulabunt in ciuitatibus eorum spinea ligna, & in munitionibus eius: & erit caula Sirenum & atrium Struthionum & occurrent dæmonia onocentauris: & clamabunt alter ad alterum: illic* Cap. 34.

B *requiescent Onocentauri, inuenientes sibi requiem: ibi nidificauit erinius, & saluauit terra filias eius cum securitate.* Ecce tibi non vno in loco Septuaginta viros Onocentauri facientes mentionem, quamuis verum sit paraphrastem Chaldæum pro *Onocentauris, Cattis* vertere; quam lectionem Benedictus Arias Montanus secutus, animalia dicit Hæbreo ibi nomine significari rapacia & ferocia, veluti syluestres Cattos, seu potius feles, nobis (Hispanis) Gattos monteses: Verumenimuerò vulgatæ nostræ irrefragabilis fides, & Septuaginta virorum maxima authoritas plus satis huic suffragantur opinioni. Qua quidem perpensa & cum superiori, quæ illi aduersari videtur, collata, duo procul dubio statuenda iudicat; primum, fabulosum esse, dicere centaurorum populos, qui ex parte homines, ex parte equi essent, aut asini, rationeque & equina simul vterentur natura, vllibi gentium vnquam extitisse; idque vel poetarum fuisse inuentum, vel Thessalorum certè ab effectu cognomen. Plinius de rerum agens inuentoribus. *Pugnare ex equo Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem.* Qua de re omnino videndi Seruius & Palephatus. Secundò, tenendum dicit, tam verum esse quàm quod verissimum, extitisse & existere posse hodie in rerum natura Hippocentauros, aut Onocentauros, id est monstra quædam, & ferocia animalia rationis expertia, quæ ex equina partim, partim *Hippocentauros dari vt dicendũ.*

C ex humana constarent forma (Formæ autem nomine figuram, inquit, intelligo) Idque ratione conuinci, & exemplo, ratione nullam enim in se monstrum hoc inuoluere contradictionem: neque vel tantulum vrgere Lucretij & aliorum argumentationes in contrarium à duplicitate naturæ, seminis diuersitate, disparitate membrorum, ætatum & pastus: Non enim duplicitatem admitti naturæ, hoc enim impossibile futurum, imo verò vnicam naturam & formam Hippocentauri scilicet, aut Onocentauri. Neque seminis diuersitatem, aut disparitatem membrorum obstare, sed neque ætatum, aut pastus. Centauri enim, ait, cum ex partialibus equi & hominis constent formis, temperata ex vtriusque animalis vita fruentur ætate, non enim tam citò senescet, vt equi, neque tam longo tempore, quanto homines viuent, vescenturque vel herbis, vel arborum fructibus, qui pastus multis mortalium cum belluis communis est. Quemadmodum ex equa & asino, vel è conuerso, mulus, ex cane & vulpe vulpicanes, ex lupo & cane lyciscos nasci videmus, ita monstra hæc Onocentauros, ex hominis & equæ, seu asinæ commixtione nasci posse credere par est, quemadmodum & in India accidere refert Plinius ex Duri. Duris Indorum quosdam cum feris coire, mistosque & semiferos esse partus. Vnde benè Plutarchus in Gryllo; *Quando & capris tentauerunt viri & scrophis & equis illudere, mulieres quoque*

D *in bestiarum mares insanierunt: ex huiusmodi enim nuptijs Minotauri vobis & ægipanes, & meo iudicio sphinges suppullulant, & centauri:* Maximè cùm ex Obsequente constet, Tiberio Graccho, M. Iuuentio Coss. Cere porcum humanis pedibus & manibus natum, mulierem item serpentem peperisse viuum, L. Scipione, C. Norbano Coss. cuius & Plinius meminit, sicut & Alcipæ partus, quæ quidem elephantem peperit. Xerxi regi vulpem ex equa natam, Alexandro ex muliere monstrum, quod superioris corporis partes hominis, sed mortuas habuerit inferiores diuersarum bestiarum, sed viuentes, ex muliere quoque vitulum natum affirmat Isidorus. Sed qui multa alia prodigiosorum partuum velit exempla, Franciscum de Bouistau Launai dominum consulat. Sic ferè ille. Cæterùm ridicula planè sunt, & à vero aliena quæ de ratione ait, & exemplo: propterea quod semen humanum (vt cætera taceam) maturum est mense nono, equinum duodecimo; quam rationem maximi facit Aristoteles, & exempla pleraque quæ affert, nulla sunt. Quis enim pixerit Alcipen, quæ elephantem peperit, cum elephante rem habuisse?

buisse? quis equam cum lepore, quia leporem peperit? Quare & ipse Ferdinandius velit, noluit, subiungit. Verùm necesse non est exadulterina & nefanda commixtione natos esse Hippocentauros asseuerare, cùm monstra hæc vel casu nasci, vel aliqua talis possit species, quemadmodum & satyrorum, vt inferius dicetur, Cynamolgorum in Aethiopia, & India, canina habentium capita, hominum cætera, ex Plinio, Solino, Isidoro, Hippopodum qui septentrionalium quarumdam insularum accolæ, de quibus Mela. In his esse Oonas qui ouis auium palustrium & auenis tantùm alantur. Esse equinis pedibus Hippopodas. Quem conceptis verbis secuti Plinius, Solinus, Isidorus noster, quorum etiam meminit Dionysij interpres seu Priscianus in Periegesi.

Post Hippomolgi sunt, Hippopodesque potentes.

Vnde concludendum dicit sanctos patres & I. C. ita conciliari posse, vt qui priorem secuti sententiam Hippocentaurum dari negent, de eo intelligendi sunt loqui, qualem describunt nubis poetæ, nimirum, & ratione, & equi etiam natura prædito: hoc enim quis non videt maximam inuoluere contradictionem? non verò contradicant secundæ dari posse affirmanti monstra hæc, quæ formam simul equi ex parte, & humanam ex parte (rationem semper excipio,) in se contineant. Sicut & secundæ opinionis authores nullo modo concedere voluisse credendum possibilem esse gentem illam, cùm tamen monstra hæc constanter asseuerent. Quod sensisse, inquit, dixerim Seruium Grammaticum, dum ad illud sexti Aeneidos, *Centauri in foribus stabulant: Bene in foribus*, inquit, *quia ea quæ contra naturam possunt creari, statim pereunt. Vbi contra naturam*, id est prodigij loco, & præter assuetum naturæ ordinem intelligendum. Esse namque monstra hæc ambigendum minimè ex supra allatis, ratione nimirum, exemplo (de his quæ dicit, non admisimus) & authoritate oculatorum testium, Plinij & Antonij Magni, cui ne spectrum aliquod sub Centauri forma sese videndum obtulisse credamus, sed verum potius Hippocentaurum, argumento id erit, quod Hippocentaurus ille in vastissimis Aegypti solitudinibus visus, vnde allatum fuisse Claudio Imp. Hippocentaurum, quem ipse vidit, testatus est Plinius. *In vita Pauli.* Deserta enim & inuia loca (sed præcipuè eremus illa Aegyptia, vt & Africana) monstruosorum animalium feracissima sunt (vt ait Hieronymus) quemadmodum in ijs Onocentauri reperiuntur, ac Satyri, ex quorum numero alterum in illo itinere Antonius, alterum se vidisse ipsemet retulit Hieronymus. Atque ita Esaias propheta loco superiùs adducto, Onocentauros & Pilosos (quo nomine Faunos & Satyros intelligunt interpretes, ego verò (inquit Ferdinandius) pace il orum, simias potius aut Cynocephalos crediderim significari,) habitaturos esse Hierusalem prædixit, non ex eo quòd reuera animalia isthæc illa deberent incolere loca, quemadmodum neque struthiones, sed quod ad eam redigenda esset ciuitas quondam populosa vastitatem ac solitudinem, vt desertum potius, & draconum cubile, struthionum pascua, onocentaurorum & Pilosorum sedes, quàm vrbis alicuius vestigium videri deberet. Atque ita locum illum ex Diui Hieronymi doctrina bene interpretati sunt Arias Montanus, Ribera, atque alij nonnulli recentiores. Hæc ferè ille cap. 8. suæ didascaliæ multiplicis. *In Esaiam. In Apocal.*

Ex eodem de Monocerote quædam.

IDEM Franciscus Ferdinandius recitatis cùm veterum, tum recentiorum super monocerote testimonijs, quæ, tribus exceptis, Pauli Iouij & Ioannis de Hese presbyteri Traiectensis, quem alioqui mendacem esse profitetur, & Nicolai de Comitimus recitauimus, miratur sanctissimũ æquè atq; eruditissimum virum Ambrosium scripsisse aliquando; *Cornua quomodo posuit vnicornum, cum ipse vnicornus inter generationes ferarum (vt periti aiunt) non inueniatur.* Cùm tamẽ certò certius sit, non modò animal prædicta forma, peculiari nomine vnicorne dictum, existere in rerum natura; verùm pleraque etiam alia vnicornua animalia, veluti boues vnicornes Indici, de quibus Plinius: *In India & boues vnicornes solidis vngulis vnicornes.* Solinus, *sunt præterea boues vnicornes solidis vngulis, nec bifidis.* Sicut & in Aonia, quæ montana Bœotiæ pars. Oppianus de tauris agens: *Lib. 11 de benedictionibus. Lib. 1. de Venat.*

Solipedes sunt Aonij varium genus vnicornes
Et ex media cornu exitiosum attollunt fronte.

Boues item in Hercinia Germaniæ sylua, quos ita descripsit Cæsar. *Cerui figura, cuius è media fronte inter aures vnum cornu existit celsius magisque directum his, quæ nobis nota sunt, cornibus, ab eius summo sicut palmæ ramique latè diffunduntur.* Sunt & asini Indici vnicornes; sunt & rhinoce- *Lib. 6. de bel. Gall.*

A rhinocerotes: non ergo possunt vnicornua animalia inter generationes ferarum non inueniri; sed cur dixerit isthæc sanctissimus doctor, si nos (fortè quia infirmioris sumus iudicij) adhuc latet, alijs elatioris ingenij scriptoribus perscrutandum relinquere satis erit. Sic ille. Nunc quæ de Monocerote Iouius, & Ioannes de Hese scribunt, recitemus. Hic itaque in suo itinerario (quod tamen totum, inquit Ferdinandius, innumeris ac portentosis scatet mendacijs fabulisque) de quodam agens fluuio, qui à Sinai monte quatuor dierum itinere distat, isthæc inuita & crassa (vt aiunt) Minerua (verba sunt Ferdinandi) refert. *Et adhuc hodiernis temporibus, vt dicitur, animalia venenosa intoxicant illam aquam post occasum Solis, sic quòd bouina de illa bibere non possunt. De mane verò post ortum Solis venit vnicornus, ponens cornu suum ad prædictum fluuium, expellendo venenum exillo, vt in die cætera animalia sumant potum, quod idem ipse vidi.* Nicolaus de Comitibus Venetus, venenatis rebus remedio esse Monocerotis cornu affirmat, illudque animal reperiri in Mangi Orientalis Indiæ prouincia. Paulus verò Iouius elegantissimus scriptor, de regno agens Gogiano, quod supra Nili ortum in extrema penè Africa iacet, excelsis montibus, ac densissimis syluis immanium omnis generis belluarum plenis abundante; *idem* (inquit) *affirmant de monocerote, quod animal vnicorne à nostris appellatum, pulli equini forma, colore cinereo, iubata* Hist-li.18.

B *ceruice, hircina barba, bicubitali cornu armatam frontem præfert, quod læuore candoreque eburneo, & pallidis distinctum spiris ad obtundenda, hebetandaque venena mirificam potestatem habere dicitur: cornu enim immisso, & per limphas circumducto fontes expiare prohibent, vt salubriter viuat, si inde viroque bestiæ prepotarint, id viuo animali non detrahi, cum vllis insidijs intercipi nequeat; cornu tamen sponte decisum in desertis reperiri, vt in ceruis accidere videmus, qui ex senectæ vitijs renouante natura, vetus cornu exuunt, venantibusque relinquunt. Hoc cornu regijs impositum mensis, toxica si qua sunt epulis indita emisso statim admirabili sudore conuiuis procacre narrant. Ex his duos vidimus bicubitales brachiali ferè crassitudine: primum Venetijs, quod postea Senatus Solymanno Turcarum Imperatori dono misit: alterum pari propè magnitudine, sed præcisa cuspide argenteæ basi insertum, quod Clemens Pontifex Massyliam profectus, pro insigni munere ad Franciscum regem detulit. Cæterùm de vi tantæ dotis in hac animante nihil plus affirmauerim, quàm quòd euulgata fama credentibus suadet, cum antiquorum authorum nemo, quod legerim præter vnum Aelianum Græcum, quicquam de hac Monocerotis admiranda potestate memoriæ prodiderit.* Hucusque Iouius. Nicolaus de Comitibus Venetus in suo itinerario cuiusdam meminit portentosi animalis (fortè illud asinus Indicus, quale enim sortitum sit nomen, non declarat hic author, licet Maiolus Rhinocerotem nominasse aliud agens dicat, cum quo tamen aliquam videtur Dier.Canicul.1.p.col.7.

C habere similitudinem.) Hic igitur scriptor, Mangi Orientalis Indiæ describens prouinciam. *Est ibi etiam, ait, quoddam animal caput habens porcino simile, caudam bouinæ, quamuis brachio longius, color illis & proceritas velut elephanti, cum quo illi perpetuum bellum, cornu illud omni dicitur venenatæ rei remedio esse, qua de causa magno est in pretio.* Vulgò certè creditur ab omnibus cornu huic vnicornij dicti talem inesse naturalem vim, vt venena à cibo expellat, vel potu, & ideo in magno vbique gentium æstimatione est. Videmus nos Romæ duo, Clementis VIII. P.O.M.B. alterum, alterum verò ipsius nepotis Eminentiss. Principis Petri Cardinalis Aldobrandini, quæ quidem inter pretiosam vtriusque supellectilem non minimo habebantur in pretio: vtrumque bicubitali longitudine, brachiali crassitudine. Videramus iam prius aliud Toleti in pharmacopolæ illius taberna, cui regiò munere concessum, vt theriaca solus conficiat; quod tamen multò erat breuius: vix enim palmum cum semisse implebat, & nigrius alijs, acutæ quidem cuspidi, sed adeo crassum, qua parte erat resecilum, vt vix tribus posset palmis orbis eius circumscribi. Hoc verò cornu ingenuè fassus mihi est pharmacopola vnicornij non esse; talem ei inesse naturalem virtutem experimento se comperisse affirmauit, vt præsentem contra venena omnia vim haberet; qua de causa illud ipse sibi ad conficiendum theriaca comparauerat: cuius rei

D fides sit penes authorem: Et quicquid sit de medica asini Indici virtute, (Vnicornij enim propriè dicti cornu haud puto talem inesse potestatem; non enim tot latuisset veritatis & arcanorum naturæ diligentissimos indagatores antiquos) cornua certè, quæ sub hoc nomine circumferuntur, neque monocerotis neque Indici asini, sed neque rhinocerotis etiam esse puto, sed vt plurimùm piscis potius cuiusdam, qui in Septentrionali plaga reperitur, Monocerotis dicti, eò quòd vnicum in fronte maximum cornu habeat, de quo Olaus Magnus. Monoceros est monstrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naues obuias penetrare possit, ac destruere, & hominum multitudinem perdere, sed in hoc pietas diuini numinis nauigantibus prouidit, cùm ferox sit hæc bellua, tarditas sua quam habet maximam, præuisa timentibus eius accessum fugam concedit. Cuius etiam piscis meminit in monocerote Albertus Magnus, & alij qui de piscibus copiosè tractarunt Non itaque nos circulatores cornua venditantes Monocero- L.21.c.10.

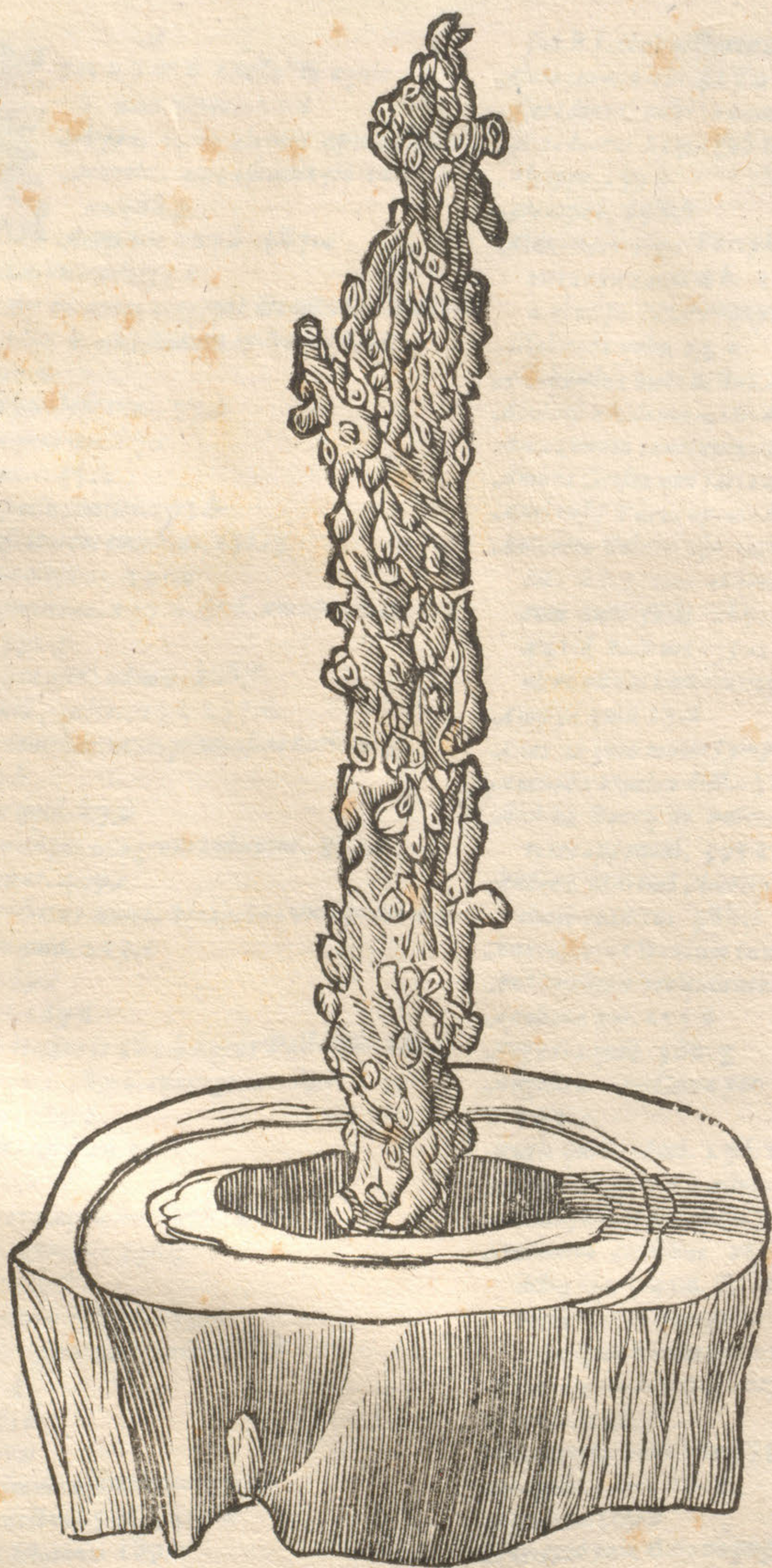
tis

tis circumueniunt, si huius venditant piscis cornua: ab illorum tamen emptione sensatus quisque, nisi suas in cassum abire pecunias velit, abstineat, necesse est. Hactenus Ferdinandius, qui itidem pulcherrimè examinatis de monocerote & rhinocerote scriptorum authoritatibus, num monoceros rhinoceroti idem sit, disputat, vt in rhinocerotis historia Deo concedente apparebit. E

APPENDIX ALIA AD HISTORIAM de Elephante.

INTER cætera quæ habeo in musæo rariora, fragmentum est dentis elephantini, sed longè durioris substantiæ, colorisque non vt cæteri dentes, albi, sed ferè buxei. Donabat id Vir fide dignus, idemque aliquot editis de re medica operibus eruditissimis clarissimus D. Ioannes Cecchius, in hoc almo gymnasio professor publicus, atque archiater pontificius, qui non dentis partem esse affirmabat, sed catarrhum in tam duram substantiam conuersum cùm è capite elephantis destillatione laborantis in dentis concauitatem (qua enim capiti dens inseritur, cauus est) exciperetur, id quod stillæ ipsæ instirias ijs non absimiles, quas brumali tempore ex tectis pẽdere cernimus, immutatæ, mihi alijsq;, quibus catarrhi diuersi effectus non ignoti sunt, facilè persuadent, ipsaq; pictura intuentibus indicat. F

CATARRHVS ELEPHANTI lapidescens.

INDEX RERVM ET VERBORVM, NECNON DIVERSARVM

Linguarum locupletissimus.

I N D E X.

ministri

B

C

Cancel

INDEX.

D

e. finis

Emporiæ

INDEX.

cur

9.c.vbi

INDEX.

Vu Hæretici

INDEX.

Hippo-

eius

P

Pegasus

S

INDEX.

V

GRÆCA.

Ε῎δρα

I N D E X.

E

H

Θ

I

K

Λ

Ξ

M

REGISTRVM.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx.

Omnes sunt Terni, exceptis ✠ Ss Vu & Xx qui sunt Duerni.

BONONIÆ M. DC. XLVIII.
Typis Io. Baptistæ Ferronij. Superiorum permissu.

Sumptibus Marci Antonij Berniæ.